POLYHISTOR, IN TRES TOMOS, LITERARIUM, (CUJUS TRES LIBRI PRIORES HACTENUS PRODIERE, NUNC...

Digitized by Google

DAN. GEORGI MORHOFI
POLYHISTORIS CONTINUATIO,

Continens

QVATUOR POSTERIORES

TOM LITER. LIBROS,

à Viro in Acad. Lipſienſi Erudito reviſos atqve auctos,

nec non

TOMUM PHILOSOPHICUM & PRACTICUM,

Opus Poſthumum

à

JOHANNE MÖLLERO,

Scholæ Flensburg. Rectore.

Accuratè reviſum, emendatum, ſuppletum paſſim atqve auctum, in Paragraphos diſtinctum, Librorum Capitumqve Summariis, Hypomnematis qvibusdam Hiſtorico-Criticis, ut & Præfatione, Tom. II. atq; III. præfixa, illuſtratum.

Acceaunt Indices Neceſſarii.

LUBECÆ,
Sumtibus PETRI BÖCKMANNI.
Anno M. DCCVIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

INDEX I. CAPITUM

Polyhiſtoris Literarii ſ. Tomi primi

Liber I. Bibliothecarius.

CAPUT.

I. *de Polymathia.* pag. 1.

II. *de Hiſtoria Literaria.* 9.

III. *de I e Bibliothecaria, & quidem primò de cauſis erigendarum Bibliothecarum.* 22.

IV. *de Mediis erigendarum Bibliothecarum, deq; earum ornatu.* 30.

V. *de Ordine Bibliothecarum, deq; earum everſionibus.* 37.

VI. *de Bibliothecariis, & notitia Bibliothecaria paranda.* 44.

VII. *de Manuſcriptis.* 56.

VIII. *de Libris damnatis.* 75.

IX. *de Pſeudonymis, Anonymis, &c.* 83.

X. *de Libris myſticis & ſecretis.* 93.

XI. *de Libris Phyſicis ſecretioribus, præcipue Chemicis.* 104.

XII. *de Eo, quod in Diſciplinis divinum eſt, excurſus.* 121.

XIII. *de Collegiis ſecretis.* 132.

XIV. *de aliis Eruditorum Societatibus.* 147.

XV. *de Converſatione erudita.* 163.

XVI. *de Scriptoribus ad rem Librariam & Hiſtoriam Literariam pertinentibus.* 184.

XVII. *de Scriptoribus Bibliothecarum.* 203.

XVIII. *de Catalogorum Scriptoribus.* 222.

XIX. *de Vitarum Scriptoribus.* 233.

XX. *de Fructu omnis Hiſtoriæ Bibliothecariæ.* 250.

XXI. *de Locorum Communium Scriptoribus.* 256.

XXII. *de eodem Argumento, & de Polygraphis.* 281.

XXIII. *de Epiſtolarum Scriptoribus.* 294.

XXIV. *Continuatio prioris argumenti.* 311.

XXV. *de Epiſtolis ineditis Eruditorum.* 337.

Liber II. Methodicus.

I. *de Delectu Ingeniorum.* 349.

II. *de Officinis Bonarum Mentium.* 359.

III. *de Facultatum animi ſubſidiis.* 367.

Digitized by Google

IV. *de Subſidiis dirigendi judicii.* 373.
V. *de Arte Lulliana ſimilibusq; Inventis.* 380.
VI. *de Memoriæ ſubſidiis.* 398.
VII. *de Methodis variis.* 418.
VIII. *de variis in Doctrina paranda Compendiis.* 440.
IX. *de Methodo in Linguis, Latina præcipuè & Græca, diſcendis tenenda.* 455.
X. *de Curriculo Scholaſtico.* 480.
XI. *de Curriculo Academico.* 496.
XII. *de Pædagogia Regia.* 503.
XIII. *de Exercitationibus in ſoluta Oratione inſtituendis.* 510.
XIV. *Exempla Imitationum.* 517.
XV. *Sylloge Exemplorum, ſtrictiore Imitatione ex Epiſtolis Ciceronis, quas Melchior Junius ſecundum omnia genera collegit, expreſſorum.* 543.
XVI. *de Exercitationibus in Oratione Ligata inſtituendis.* 573.

Liber III. Παρασκευαστικὸς.

I. *de Excerpendi ratione.* 603.
II. *de Excerptis Phraſeologicis.* 608.
III. *de Excerptis ſingulorum Verborum, & Obſervatoriis.* 615.
IV. *Exempla Excerptorum Lexicorum, & Obſervatoriorum.* 619.
V. *de Excerptis Criticis, Exegeticis, Antiquariis.* 627.
VI. *de Excerptis Ornatæ Orationis.* 630.
VII. *de Excerptis copioſæ Orationis.* 636.
VIII. *de Excerptis Oratoriis Syſtematicis.* 653.
IX. *de Excerptis Oratoriis Enthymematicis.* 658.
X. *de Excerptis Pöeticis.* 669.
XI. *Idea Lexici Pöetici pro Translatis.* 679.
XII. *Hyle Inventionum Pöeticarum.* 716.
XIII. *de Excerptis ad Diſciplinas & Facultates pertinentibus.* 755.

Liber IV. Grammaticus.

I. *de Linguis & Scriptura.* 1.
II. *de variis Scripturæ modis.* 9.
III. *de Lingua univerſali & primæva, aliaq; de Linguis generaliora.* 19.
IV. *de Linguis vulgaribus Europæis.* 29.
V. *de Linguis Orientalibus & cognatis.* 49.
VI. *de Lingua Græca.* 58.
VII. *de Lexicographis Græcis & Gloſſariis antiquis.* 77.
VIII. *de Lexicographis Græcis recentioribus.* 93.
IX. *de Lingua Latina.* 103.
X. *de Grammaticis Linguæ Latinæ.* 120.

XI. de

Digitized by Google

XI. *de Linguæ Latinæ Autoribus Aureæ Ætatis.* 126.
XII. *de Linguæ Latinæ Autoribus ex Ætate Argentea,* 167.
XIII. *de Linguæ Latinæ Autoribus Ætatis Æneæ.* 185.
XIV. *de Linguæ Latinæ Autoribus Ferreæ Ætatis.* 199.

Liber V. Criticus.

I. *de Scriptoribus Criticis.* 218.
II. *de Scriptoribus Antiquariis,* 226.

Liber VI. Oratorius.

I. *de Scriptoribus Rhetoricis.* 238.
II. *de Oratoribus Antiquis, præcipue Græcis.* 256.
III. *de Oratoribus recentioribus.* 274.
IV. *de Rhetoribus atq; Oratoribus Sacris.* 286.

Liber VII. Poëticus.

I. *de Scriptoribus ad Artem Poëticam facientibus.* 307.
II. *de Poëtis Græcis.* 330.
III. *de Poëtis recentioribus.* 371.

Polyhiſtoris Philoſophici ſ. Tomi Secundi

Liber I. Philoſophico-Hiſtoricus.

I. *de Hiſtoria Philoſophiæ in genere, ac in ſpecie Barbaricæ Populorum Orientalium & Septentrionalium, ejusq; Scriptoribus.* 1.
II. *de Philoſophiæ Pythagoricæ Hiſtoria, ejusq; Scriptoribus.* 9.
III. *de Philoſophiæ Socraticæ Scriptoribus.* 18.
IV. *de Philoſophiæ Stoicæ Scriptoribus.* 20.
V. *de Philoſophiæ Epicureæ Scriptoribus.* 23.
VI. *de Scriptoribus Scepticis.* 27.
VII. *de Philoſophiæ Platonicæ Scriptoribus.* 30.
VIII. *de Ariſtotele, Scriptoribusq; de Secta ac Philoſophia Peripatetica Iſagogicis ac Hiſtoricis.* 42.
IX. *de Interpretibus Ariſtotelis Græcis.* 46.
X. *de Interpretibus Ariſtotelis Arabicis.* 51.
XI. *de Interpretibus Ariſtotelis Latinis.* 53.
XII. *de Ariſtotelis Impugnatoribus,* 65.
XIII. *de Doctoribus Scholaſticis in genere, & Nominalibus in ſpecie.* 73.
XIV. *de Scholaſticis Realibus.* 83.
XV. *de Novatoribus in Philoſophia.* 110.

Digitized by Google

INDEX I.

Liber II. Phyſicus, ejusqve pars Prima.

I. *Qvomodo Hiſtoria Naturalis ſit inſtituenda e mente Franciſci Baconis Verulamii, & ejus ſeqventium veſtigia.* 125.
II. *de Locorum Communium in Philoſophia Naturali Scriptoribus.* 156.
III. *de Phyſica Moſaica, ejusq; Interpretibus, veteribus & recentioribus.* 164.
IV. *de Philoſophia Naturali Ægyptiorum.* 175.
V. *de Philoſophia Nturali Chinenſium & Jndorum.* 178.
VI. *de Philoſophia Pythagorica, ejusq; principiis naturalibus.* 182.
VII. *de Principiis Phyſicis ſecundum Græcos, variosqve ejus gentis Philoſophos; ac primum de Philoſophia Naturali Democriti & Epicuri.* 187.
VIII. *de Principiis Sectæ Stoicæ Phyſicis.* 200.
IX. *de Principiis Pyrrhoniorum & Scepticorum Phyſicis.* 205.
X. *de Secta Jonica Principiis, cujus Autor Thales Mileſius.* 210.
XI. *de Platonicæ Philoſophiæ Principiis, ejus Illuſtratoribus veteribus & novis, conſenſuqve vel diſſenſu ab Ariſtotele.* 215.
XII. *de Principiis Phyſicis Ariſtotelis, variisq; ejus tam Propugnatoribus, qvam Impugnatoribus.* 227.
XIII. *de recentioribus in Doctrina Phyſica Novatoribus, qvi ab Ariſtotele divortium fecerunt, & primo qvidem de Bernhardino Teleſio, ejusq; Principiis.* 243
XIV. *de Franc. Patritii, Thomæ Campanellæ, & Hieron. Cardani Principiis Phyſicis.* 253.
XV. *de Jordani Bruni, aliorumq; recentiorum Principiis.* 259.
XVI. *de Paracelſo, ejusqve Sectæ Principiis.* 266.
XVII. *de Philoſophia Naturali Renati Carteſii & Aſſeclarum.* 271.
XVIII. *de Conſenſu & Diſſenſu Veterum & Recentiorum, eorumq; conciliatione.* 279.
XIX. *de recta Principiorum Phyſicorum conſtitutione.* 284.

Pars Secunda.

I. *de Principiis Corporis Naturalis ſecundum Ariſtotelem & Recentiores.* 289.
II. *de Cauſis externis, & de iis, qvæ illuc pertinent, nec non de Monſtris.* 297.
III. *de Affectionibus Corporum communibus, & primò qvidem de Qvantitate.* 302.
IV. *de Loco Ubi & de Vacuo, variisq; circa Vacuum Experimentis.* 305.
V. *de Tempore.* 310.
VI. *de Motu Corporum, & Particularum in Corporibus.* 314.
VII. *de Qvalitatibus.* 320.
VIII. *de Qvalitatibus occultis.* 323.
IX. *de Magia.* 333.
X. *de Principiis in Natura Mechanicis.* 336.
XI. *de Mundo.* 318.
XII. *de Cœlo & Stellis.* 348.

XIII. *de*

CAPITUM

XIII. *de Elementis.* [illegible]

XIV. *de Luce.* 362.

XV. *de Coloribus.* 369.

XVI. *de Igne.* 372.

XVII. *de Frigore.* 376.

XVIII. *de Aëre.* 380.

XIX. *de Aqua.* 388.

XX. *de Mari, ejusq; imprimis fluxu & refluxu, Fontibus item, Fluviis & Thermis.* 390.

XXI. *de Terra.* 400.

XXII. *de Uſu primorum Corporum ſeu Elementorum.* 404.

XXIII. *de Meteoris Aëreis, præcipuè de Ventis.* 408.

XXIV. *de Meteoris igneis.* 411.

XXV. *de Iride, ac reliquis Meteoris Emphaticis.* 416.

XXVI. *de Ignibus ſubterraneis & Terræ motu.* 417.

XXVII. *de Meteoris aqueis.* 420.

XXVIII. *de Alteratione, Generatione & Corruptione Corporum.* 429.

XXIX. *de Mineralibus in genere, & Autoribus, qui illorum hiſtoriam ſcripſerunt.* 431.

XXX. *de variis Terrarum Generibus.* 434.

XXXI. *de Lapidibus, eorumq; Generatione, Petrefactione, & Corporibus petrefactis.* 435.

XXXII. *de Magnete.* 440.

XXXIII. *de Lapidibus pretioſis.* 443.

XXXIV. *de Vitro & Gemmis Artificialibus.* 446.

XXXV. *de Metallorum Generatione.* 447.

XXXVI. *de Metallorum Tranſmutatione.* 450.

XXXVII. *de Mediis Mineralibus.* 451.

XXXVIII. *de Salibus, & primum quidem de Nitro.* 453.

XXXIX. *de Sale communi, Vitriolo, cæteriſque Salium ſpeciebus.* 454.

L. *de Plantis & Vegetatione.* 456.

LI. *de Propagatione & melioratione Plantarum.* 459.

LII. *de Agri-Viti-& Horticultura, Vino, & variis Potuum generibus.* 461.

LIII. *Miſcella quadam de Herbis, Plantis & Arboribus exhibens.* 464.

LIV. *de Zoophytis, ubi & de ſenſu Plantarum.* 465.

LV. *de Generatione Animalium, & primum quidem de Inſectis.* 467.

LVI. *Miſcella quadam de Animalibus cæteris exhibens.* 473.

LVII. *de Homine.* 476.

LVIII *de Senſibus Animalium.* 480.

LIX. *de Sede Animæ Rationalis.* 483.

Liber

Digitized by Google

Liber III. Ματαιότεχνος.

de Artibus Divinatoriis & Magia. 485.

Liber IV. Mathematicus. 498.

Liber V. Logico-Metaphyſicus.

de Logicis & Metaphyſicis Scriptoribus. 511.

Polyhiſtoris Practici ſ. Tomi Tertii.

Liber I. Ethicus.

de Philoſophiæ Moralis Scriptoribus. 1.

Liber II. Politicus.

de Prudentiæ Civilis Scriptoribus. 9.

Liber III. Oeconomicus.

de Oeconomicis. 14.

Liber IV. Hiſtoricus.

de Hiſtoriæ Scriptoribus. 27

Liber V. Theologicus.

de Theologicis Scriptoribus. 39.

Liber VI. Juridicus.

SECT.

I. *de Jurisprudentiæ Univerſalis Scriptoribus.* 70.

II. *de Scriptoribus Juris ſpecialibus, & qvidem certarum Gentium.* 76.

III. *de Libris & Scriptoribus Juris Romani, & qvidem qvi in Veterem Jurisprudentiam ſunt commentati.* 78.

IV. *de Scriptoribus ad Juris Hiſtoriam pertinentibus.* 84.

V. *de Commentatoribus Juris Juſtinianei, qvi novâ illud methodo proponunt.* 90.

VI. *de Libris ad Protheoriam Juris facientibus.* 93.

VII. *de ſingulorum Juris Librorum Interpretibus.* 94.

VIII. *de Controverſiarum & Argumentorum ſpecialium Scriptoribus.* 105.

IX. *de Juris Publici Scriptoribus.* 108.

X. *de Juris Statutarii Scriptoribus.* 111.

XI. *de Scriptoribus Juris Practicis.* 114.

Liber VII. Medicus.

de Scriptoribus Medicis. 115.

Digitized by Google

JOHANNIS MOLLERI,

FLENSBURGENSIS,

Scholæ Patriæ Rectoris,

In

DANIELIS GEORGII MORHOFII,

Viri Summi,

POLYHISTORIS

Tomos duos Poſteriores,

HILOSOPHICUM ET PRACTICUM,

PRÆFATIO.

§. I.

Diu me, L. B., an duo hi *Polyhiſtoris* Morhofiani Tomi Poſteriores publico Orbis Literati, mea qualicunque opera, ſiſtendi eſſent conſpectui, ac *Polyhiſtori*, qui primum Operis Tomum conſtituit, *Literario* ſubjungendi, hæſiſſe ancipitem, & invitum ferme, aſſiduise Bibliopolæ flagitationibus ægre exoratum, Laborem hunc ſuſcepiſſe, ıd diffiteor. Cum enim Muneris Scholaſtici Occupationes ne tantum quin ſucciſivi mihi relinquant temporis, quod Scriptis propriis elucubranſufficiat, ab alienorum publicatione merito abhorreo, talium præſertim, ıle Opus hoc Morhofii eſt poſthumum, Editioni nec ab Autoribus ſuis :io deſtinatorum, nec idoneorum ſatis atque maturorum. Certe, quod e Morhofius *(T. I. Polyhiſt., Lib. I., c. 2., p. 21., & c. 16. p. 174.)*, de Commentalo *de Univerſæ Eruditionis a N. C. propagatione* Conringiano, in argumento ſante haud diſſimili, ac Uratislaviæ nuper edito, tulit Judicium, eum *e eſſe compendiarium, extemporalibus Autori ſuo natum Diſſertationibus, & mulcceſſionibus augendum*, in hunc etiam quadrat Polyhiſtorem, ac Tomos præim illius poſteriores. Primi enim Libros III. priores, a ſuperſtite editos, tuor item reliquos, Lipſiæ, auſpiciis Carpzovianis, a Viro Docto ita, licontra Voluntatem Autoris ultimam, reformatos & interpolatos, ut non plane faciem induerint, iſtis & accuratiores longe eſſe, & pleniores, *ψία* demonſtrat. Totum ſcil. hoc Opus natales ſuos Prælectionibus de Academicis, privatim Kilonii, in Studii Hiſtoriæ Literario-Librariæ onum gratiam, aliquoties inſtitutis, quas ipſummet nunquam in charconjeciſſe, ſed omnia e penu Memoriæ, Librorum, ſecum allatorum,

(a) ſubſi-

Digitized by Google

ſubſidio interdum ſublevatæ, depromſiſſe, & Auditoribus, Sermone, ob impares horum in Linguæ etiam Latinæ cognitione profectus, humili ac intellectu facili, ad calamum dictaſſe, quotquot iſtis interfuere, poterunt teſtari. Qualibus in Acroaſibus, ſive Collegiis, quæ vocant, Academicis, cum a docentibus ad captum potius Auditorum, quam doctrinæ accurationem, ſoleat reſpici, & *Principium* inſuper plerumque *ferveat*, *medium tepeat*, *ultima frigeant*, in Morhofianis etiam hiſce Recitationibus, præſertim, ubi ad finem paulatim declinant, & ad σωματοποίησιν ac perfectionem Operis complura deeſſe, & ubique, nec parem obſervari accurationem, nec ſtylum ſatis eſſe caſtigatum, nemo mirabitur, vel Autori vitio poterit vertere. Poſthuma enim ille hæc ſua, manum & limam non experta ultimam, iisdem facile verbis excuſabit, quibus Diſſertationes ſuas *de Orbis univerſi Rebuspublicis* Academicas, per Phil. Andr. Oldenburgerum, ſub *Theſauri Rerump.* Titulo, ignaro ſe atque invito, editas, adverſus Cenſuras easdem, in *Admonitione* de iis peculiari, Herm. Conringius, Germanorum ſuæ ætatis doctisſimus, A. 1675. vindicavit: *Nihil horum calamo a me fuit conceptum, - - omnia ex tempore, & ſolius memoriæ beneficio, diſſertata ſunt. Quoniam vero Captus Auditorum, tanto in promiſcuo numero, multum diverſus, univerſi autem juvenilis ætatis eſſent, & ſatis induſtrii quidem, tyrones tamen: hinc officii mei eſſe duxi, ita temperare ſemper ſermonem, ne vel illi audiendo, vel ego verba faciendo, operam perderemus. Itaque ego quidem ſemper continere me coactus fui infra rerum ſublimitatem, interque anguſtos limites, ad proliriora autem & majora quæque digitum duntaxat intendere. Quotiescunque vero, ut fieri ſolet, ne ſic quidem omnes me ſatis aſſequi obſervabam, repetenda mihi eadem ſubinde fuerunt, idque aliis atque aliis verbis, pro meo in docendo nunquam non uſitato more. Nec enim licuit in extemporaneis illis Diſſertationibus elegantiam Latini ſermonis affectare, quinimo exiſtimavi ſufficere, ſi perſpicue omnia auribus juvenilibus proponerentur. - - Enimvero cruda iſthæc omnia erant, non abs me ipſo calamo tradita, ſed ad captum & uſum eorum tantum, qui præſentes me audiebant, quorum nemo non juvenis, & hactenus ejusmodi rerum rudis, compoſita & accommodata. Qualia ſua nemo ſani cordis ſolet publicare.* Sed nec Conringiano Operi huic opus eſt patrocinio, ad cujus nævos palliandos atque excuſandos Lectores cordatos vel ſola illa, quæ Autor ipſe *Tomi I.* inſeruit Proœmio, Apologemata facile permovebunt.

§. II. At, inquies, ſi poſthuma hæc talia erant, Editionem illorum Autorem moribundum non debuiſſe permittere, ſed, haud eadem, quæ Tyronibus, Orbi etiam Erudito & Poſteritati convenire, poſthumasque Scriptorum ſimilium, a J. Henr. Bœclero, Aug. Buchnero, aliisque Viris doctis, relictorum, Publicationes, in ipſo etiam hoc *Polyhiſtore*, a ſe paſſim eſſe improbatas, memorem, ſerio potius, cum Conringio, impedire atque prohibere, imo, Maronis exemplo, Labores hujusmodi affectos, nec limam ullam paſſos, igni

Digitized by Google

ıni addicere. Verum enimvero, Autori, ſi vel maxime in Fœtum hunc
ıum, immaturum quidem, nec ſatis exaſciatum, ſed ob plurimas tamen Ob-
rvationes in Scientiis ſingulis præclaras, & vel ſola Judicia de Autoribus
mnis generis accurata, ſummo in pretio habendum, rigidiori ſævire ſen-
ntia, in Voluntatis ultimæ Tabulis, voluiſſet, neutiquam illud fuiſſe inte-
rum, ſi in Operis conditionem ac Fata accuratius inquires, facile obſerva-
s. Libri Tomi Primi priores, ab Autore recenſiti, caſtigati ac locupletati,
ſo ſuperſtite, jam prodierant. Horum, ſummo cum applauſu ab Orbe
iterato exceptorum, Continuationem, etſi haud æque accuratam, cum ſpe-
ri talis ab Autore valetudinario vix poſſet, non Bibliopola ſolum, quocum
toto Opere publicando erat tranſactum, jure velut ſuo exigebat, ſed Le-
ores etiam numeroſi, & hos inter Viri complures Eruditisſimi, quibus ſa-
vam illi moverant, velut Ἐργοδιῶκται aſſidui, cupide, & tantum non im-
ortune, efflagitabant. Quibus etſi Autor, rigidus certe ſuorum Cenſor,
ım triennio poſt Primitias Operis luce donatas publica, Lubecæ morbo de-
ımberet fatali, morem gerere noluiſſet, verendum tamen erat, ne, quod
onringio ſuperſtiti, ipſi poſt fata accideret, Sociique Lucripetæ, aut alii
ælectionum ſuarum MSStarum, per omnem jampridem divagantium Ger-
aniam, Poſſesſores imperiti, e mendoſo eas exemplo, *erratis plurimis & vi-*
s, tam rerum ipſarum, quam ſermonis, haud tolerandis, fœdatas, imo mancas
ıoque forſan ac mutilas, aut Centonibus alienis interpolatas, vel ſuis in
rbis Eruditi conſpectum protruderent ingratiis. Quale fatum ſiniſtrum
ıs *de Epiſtolis conſcribendis*, *Argutiarum diſciplina*, aliisque Argumentis, Com-
entationes, ob importunitatem Tenebrionum quorundam temerariam,
fugere non potuiſſe, nemo ignorat. His ille cauſis, & Amicorum preci-
ıs, adductus, Bibliopolæ Lubecenſi moribundus, Partes Operis reſiduas,
Homine Erudito accurate prius reviſas atque emendatas, e MSStis evul-
ndi poteſtatem quidem concesſit, ſed diſerte ſimul, ceu Amici, qui mo-
nti adfuerunt, teſtantur Lubecenſes, ne quid alienum Laboribus ſuis ad-
iſceretur, interdixit. Quod Mandatum ejus ultimum, cur a Viro docto,
ıi, Frid. Bened. Carpzovii, Peireſcii Germanici, auſpiciis, *Libros IV. Tomi I.*
ſteriores, ſatis alioquin dextre & accurate, futuræ præparavit Editioni,
neglectum, & plurima Autoris Textui Additamenta, imo integra Capita,
regia quidem omnia & luculenta, ſed ſeorſim tamen rectius adjicienda,
ſque ullo ſigno διακριτικῷ, quid Morhofio, quidve ipſi debeatur, edocente,
mere immiſta, cauſam me juſtam videre nullam, in Operis totius *Prole-*
menis jam monui.

§. III. Ego, cui religio fuit hac in parte a Voluntate Autoris ultima diſ-
dere, cum a Bibliopola, ut curam novæ hujus Operis integri Editionis in
e ſuſciperem, ægre licet, eſſem perſuaſus, *Tomum Primum Literarium*, dimi-

Digitized by Google

dia ſui parte jam ante editum, reliqua autem hactenus *ἀνέκδοτον*, qua par erat accuratione, perlegi, a mendis, partim Typographicis, partim Graphicis, repurgavi, & in Paragraphos diſtinctum Capitum Summariis (quæ ſoli Libri IV. poſteriores exigebant) inſtruxi, *Hypomnematisque* pauculis *Hiſtorico-Criticis*, ac Prolegominis de Autoris Vita, in Literas Meritis, Scriptisque omnibus, & hoc præſertim Comm. Polyhiſtorico, prolixioribus, illuſtravi. In Tomis duobus, qui Primum jam ſequuntur, Poſterioribus, *Philoſophico* & *Practico*, recenſendis, longe plus laboris fuit exantlandum, moleſtiæq; devorandum. Cum enim Apographum Lectionum *de Autorum Notitia* Academicarum, quod Morhofius (cujus nullum ſupereſſe Αὐτόγραφον jam monui) in ſuos deſcribi uſus a Studioſo curaverat, & non niſi paucis in locis *ἰδιοχειρ*. correxerat, mihi transmiſſum, longe eſſet mendoſiſſimum, ter quaterve illud mihi quam accuratiſſime fuit perlegendum, &, tam cum Codicibus MSStis earundem aliis, quam cum *Prælectionibus* Autoris *Polyhiſtoricis*, in eodem verſantibus argumento, ſedulo conferendum. In hac Collatione occupatus, Sphalmata Scribæ innúmera, tum alia, tum Orthographica præcipue in Nominibus Autorum propriis, turpiter depravatis, quæ cæteris erant crebriora, ſuſtuli, Solœciſmos, qui incuria ejusdem paſſim irrepſerant, Syntacticos emendavi, Lacunas aliquot e MSS. aliis ſuplevi, & Cognominibus Scriptorum, quæ ſæpiſſime ſola allegabantur, Prænomina adjeci. Textum deinde Librorum, Sectionum Capitumque ſingulorum, in Paragraphos diſtinxi, brevibusque inſtruxi Lemmatis ſive Summariis, & Additamenta Autoris propria (mea enim nulla Textui ſunt admiſta), quæ vel in margine manu ejus inveniebam annotata, ac præ cæteris minoris pretii Obſervationibus (in MSSta hæc, ceu Locos quosdam Communes, congeſtis) luce digna judicabam, vel e *Prælectionibus*, uti ipſemet juſſerat, ſeligi poterant *Polyhiſtoricis*, locis ſuis inſerui. Quæ non pauca eſſe, totumque *Librum Tomi II. Tertium* Ματαιότεχνον, de Artibus Divinatoriis ac Magia (quarum nulla in *Lectionibus de Notitia Autorum* occurrit Hiſtoria, in ſolis obvia *Polyhiſtoricis*) beviter diſſerentem, his accenſendum, MSti utriusque Poſſeſſores Αὐτοψία docebit. In Locum *Libri Secundi* Tomi ejusdem, ſive *Polyhiſtoris Phyſici*, qui, Ματαιότεχνον præcedens, Campum Diſciplinæ hujus, Philoſophicarum omnium præſtantiſſimæ & jucundiſſimæ, ampliſſimum, præcipuis tantum aliquot illius Scriptoribus obiter recenſitis, Judiciisque de iſtis e *Naturali* excerptis ac repetitis *Hiſtoria*, paucis emetiri velle videbatur pasſibus, ipſam illam, Bibliopola ſic volente (ego enim ſeorſim edi maluiſſem) ſubſtitui *Hiſtoriam Naturalem*, Opus bipertitum prolixum, nec eruditum ſolum, ſed &, in Cauſis Phænomenorum Naturalium veſtigandis, perquam ingenioſum. Quod, ab Autore duobus diverſis, ſolius itidem memoriæ beneficio, propoſitum Collegiis, eodem, quo reliqua, ſtudio revidi, contuli, emendavi, Autorum Prænomi-

Digitized by Google

nominibus auxi, in Paragraphos diſtinxi, Summariis exornavi & e *Prælectionibus de Notitia Autorum* ac *Polyhiſtoricis* pauculisque Morhofii ipſius Notis Marginalibus αὐτογράφοις, hinc inde ſupplevi & locupletavi. Exhibentur tibi proinde, L. B., unico hoc Volumine, τὸ πάνυ Morhofii, tum *Polyhiſtor* integer, aliis ad Πολυϊστορίαν Viam oſtenſurus regiam, tum *Hiſtoria Naturalis*, Methodo Eclectica, genioque Seculi noſtri, in Phyſicis perquam curioſa, ſed in Magiſtri nullius verba juranti, congrua, dexteritate ſingulari concinnata, Opera, non quidem omnibus numeris abſoluta, & juſta, quam ſuperſtes adhibiturus fuiſſet, accuratione exaſciata, ſed publica tamen luce, ob plurima, quibus ſcatent, præclare monita, & ſolerter obſervata, nihilominus digniſſima. Quibus uti meum nihil immiſcui, ita privata aliquot Dogmata, Phyſica præcipue (de Anima ſc. Mundi, Transmutatione Metallorum, &c.), & ſingularia de Scriptoribus nonnullis Judicia, paucorum forte applauſum meritura, magnamque partem nimio, quo flagrabat, Chymiæ Secretioris ſtudio imputanda, Autori me ſuo relinquere, nec patrocinium illorum ſuſcipere, profiteor. Quæ, in Biliopolæ ac Tyronum Hiſt. Lit. gratiam, ſeorſim adjeci *Hypomnemata* paucula *Hiſtorico-Critica*, partim lapſus Autoris Hiſtoricos modeſte emendant, ac ea, de quibus dubitavit, confirmant aut refellunt, partim Librorum aliquot Hiſtoriam, ubi neceſſum id videbatur, uberiorem, novasq; & præſtantiores Editiones, ac Adverſarios recentiores, ſuggerunt, quos, velut ἀνεκδότους, ille laudavit in lucem poſtea prodiiſſe oſtendunt, atq; ἀνωνύμων, aut ſine Autorum nominibus allegatorum, Parentes veros detegunt, partim denique alias ſiſtunt Obſervationes, Locis quibusdam lucis nonnihil fœneraturas. Uberiora totius Operis Supplementa, ipſum illud, ſi Autorum allegatorum Hiſtoriam accuratius perſequantur, cæterosque mentione dignos adjungant, mole ſuperatura, quæ mihi, ob temporis penuriam, cauſasq; alias, addere nec libuit, nec licuit, unicuique, cui neceſſaria ea videbuntur, attexere per me eſto integrum. Exſtant Scriptores, e quibus magnam ea partem depromi poterunt, in quolibet Scientiarum & Literarum genere, Iſagogici & Bibliothecarii non pauci, partim ab ipſo jam laudati Morhofio, partim vero præteriti, aut poſt fata demum illius ſua edere aggreſſi, e quibus, Recentiſſimis imprimis, potiores, aliisq; præferendos, Tyronibus obiter commendari, forſitan haud erit inutile.

§. IV. *Sic Polyhiſtoris Literarii Libro I. Bibliothecario* augendo atque illuſtrando, præter X. Indices, Phil. Labbei *Bibliothecæ Bibliothecarum*, ab Ant. Teiſerio auctæ, ſubjunctos, inſervient, quæ, de omni re & Hiſtoria Literaria, Val. Henr. Voglerus, *in Introd. in Scriptorum omnis generis Bonorum notitiam*, Henr. Meibomius Jun., in *Acceſſionibus* illi A. 1691. adjectis, & cum novo Augmento A. 1700. recuſis, Adr. Bailetus in *Judiciorum de Eruditis* Gallicorum *Tomis II.* prioribus, & noviſſime, hoc ipſo Anno 1704., Burch. Gotthelfius

Digitized by Google

ſius Struvius. in *Introd. ad Notitiam rei Literariæ*, in ſupplementum Libri hujus Morhofiani ſcripta, congeſſerunt. Bibliothecarum Hiſtoriam, poſt Scriptores Autori laudatos, &, cum aliis, a J. Joach. Madero ac J. Andr. Schmidio in unum Syntagma congeſtos, luce aliqua Caſp. Sagittarius in *Notitia Bibliothecarum ἀνεκδότω*, & Struvius, tum *in Ep. ad Chriſtoph. Cellarium* peculiari, A. 1696. edita, tum *Introductionis Capite I.*, perfuderunt. MSStorum notitiam accuratiorem, oſtenſa Scripturæ illorum Seculis diverſis diverſitate, Joh. Mabillonius in eximio *de re Diplomatica* dedit Opere, &, qui in eodem jam verſari Argumento traditur, Joh. Burch. Menkenius, Hiſt. in Acad. Lipſ. Profeſſor, pari diligentia porro excolet. MSStorum Ævi Veteris Catalogos, poſt Poſſevinum, Tomaſinum, Labbeum, Lambecium, Spizelium, aliosq; Cap. VII. recenſitos, e Biblioth. Cæſarea Dan. Neſſelius, Lambecii Succeſſor, ex Anglicis & Hybernicis omnibus Edu. Bernhardus, e Cantabrigienſi & Oxonienſi Thom. Jameſius, e Cottoniana Londinenſi Thom. Scmithus, e Belgicis Aub. Miræus, Ant. Sanderus & Franc. Sweertius, ſimiles autem *ἀνεκδότων* recentiorum Theod. Janſonius hujusq; *Bibliothecæ Latentis & Promiſſæ* Continuator, Rud. Mart. Meelführerus, publicarunt. De Libris damnatis ac prohibitis, illorumque Indicibus, præter Th. Raynaudum & Gabr. Putherbeum (*c. 16. p. 179. 180.* allegatos), conſulendi Jac. Gretſerus, Jeſuita, Indicum illorum Patronus, in *Tr. de Jure & more Libros Hæreticos & noxios prohibendi, expurgandi & abolendi* (Ingolſt 1703. *in 4.*), corundemque e Proteſtantibus Adverſarii, Dan. Francus in *Tr. de Indicibus Libr. prohibitorum & expurgandorum Papiſticis* erudito (Lipſ. 1684. *in 4.*) & Caſp. Löſcherus *in Schediaſm. de Hæreticorum in Scriptores Publicos, præcipue Patres, Latrociniis* (Martisb. 1674. *in 4.*). Anonymis & Pſeudonymis larvam detraxerunt J. Rhodius, Pet. Scavenius, Frid. Geislerus, & Vinc. Placcius, qui trium illorum Schedas breviores Tractatui ſuo, Hamburgi A. 1674. edito, adjunxit & immiſcuit, Curasque hujus argumenti ſecundas, ingenti comprehenſas Volumine, Gerhardo a Maſtricht, Syndico Bremenſi (quem ipſummet tale Opus moliri a Struvio, *c. 4. Introd. p. 168.*, perperam traditur), publicandas moribundus reliquit. Spicilegia poſt meſſem Placcii, aut Symbolas, Operi ejus majori augendo inſervituras, dedere poſtmodum Joh. Deckherus (in *Conjecturis de Scriptis Adeſpotis, Pſeudepigraphis & Suppoſititiis*, tertia vice Amſt. A. 1686 recuſis), Paulus Vindingius & Pet. Bælius (in Epiſtolis Libello Deckheriano adjectis), J. Frid. Mayerus (in *Diſſ.* ad Placcium *Epiſtolica*, Hamb. 1689. *in 4.*), Joh. Pet. Jac. Villanius, ſive Angelicus Aproſius, Italus (*en la Viſiera Alzata*, Parmæ 1689. *in 120.*), Joh. Alb. Fabricius (in *Decade Decadum, ſive Plagiariorum, & Pſeudonymorum Centuria*, Halæ 1689. *in 4.*), & novisſime Adr. Bailetus (in Tr. Gallico *des Auteurs Deguiſez*, &c., Pariſ. 1690. *in 12.*) Rob. Coci, Andr. Riveti & Joh. Dallæi, de Patrum Pſeudepigraphis Labores taceo. Scriptorum Homonymorum,

Digitized by Google

um, & Confuſionis illorum, Hiſtoriæ Specimen aliquod, una cum Autorum, qui certorum quorundam Prænominum aut Cognominum Viros Erudi- os celebrarunt, Indice, mea A. 1697. exhibuit *Homonymoſcopia Hiſtorico-Criti- t.* *De Impoſtoribus Doctis* Diatriba exſtat B. G. Struvii, Jenæ A. 1703. edita. lagiarios complures, poſt Steph. Forcatulum & Jac. Thomaſium, Furti co- m Orbe Erudito Literarii Theod. Janſonius (*in Opuſculis* Miſcellis, Amſt. 686. *in 8.*) & Joh. Alb. Fabricius, modo laudatus, inſimularunt, excuſare au- m quodamodo, ſed haud feliciter, in *Tentamine de Plagio Literario*, Halæ x. A. 1701. aggreſſus eſt Joh. Conr. Schwartzius. Libros Ethnicorum My- icos, de quibus ſeorſim nemo egit, Hiſtoriæ ſingularum Gentium Philo- phicæ Scriptores *T. II. L. I.* enumerati, Judaicos, ſive Cabaliſticos, J. Franc. ddæus, in eleganti *ad Philoſ. Hebr. Introductione* (Halæ 1702. *in 8.*), Chriſtianos item Gothofr. Arnoldus, in *Theologiæ myſticæ Hiſtoria* (Francof. eod. A. 1702. *8.*), Gallusque Anonymus (Pet. Poiretus, ni fallor) in *Ep. de Scriptorum My- orum præcipuorum Principiis & Characteribus*, iſti ſubjuncta, recenſuerunt. ymicorum notitia, non e Pet. Borelli *Bibliotheca* illorum, Heidelbergæ A. 6. recuſa, futili plane & Rhapſodica, ſed ex Ol. Borrichii *de Ortu & Progreſ- Chemiæ Diatriba*, *Sapientia Hermetis & Ægyptiorum Vindicata*, & *Conſpectu Scri- rum Chemicorum*, Morhofii *de Transmut. Metall.* Epiſtola, Herm. Conringii *Medicina Hermetica Libris*, Mich. Mayeri *Symbolis Menſæ XII. Nationum Aureis*, omæ Reineſii *Chymiatria*, & noviſſimo Celebriorum Scriptorum Chymi- um Syntagmate Genevenſi (Borrichii etiam *Diatribam* & *Conſpectum*, cum *tola*, exhibente, Morhofiana), quod, ſub *Bibliothecæ Chemicæ Curioſæ* titulo, c. Mangetus A. 1702. (*in fol.*) edidit, eſt haurienda.

§. V. Hiſtoriam Societatum Literariarum omnium Gotfr. Vockerodius, mn. Gothani Rector, A. 1687. eſt aggreſſus, ſed, præter *Introductionem* eru- m, & *Sect. I. de Societatibus Antediluvianis*, Jenæ excuſas, nihil hactenus edi- Solam jam Europæarum, trecentis plurium, Hiſtoriam Chriſt. Juncke- , Athenæi Schleüſingenſis Conrector, a ſe jubet expectari. Scriptores ique, de Academiis, tum univerſis in genere, tum ſingulis ſpeciatim, mentati, a Caſp. Thurmanno in *Bibliotheca* enumerantur *Academica*, Halæ 700. edita, ſed haud ſatis accurata, & Spicilegium aliis relinquente non uum. *De Ephemeridibus Eruditorum* modernis lectu dignum eſt *Schedias- Hiſtoricum* Chriſt. Junckeri, Lipſiæ A. 1692. (*in 12.*) excuſum, cujus donec io locupletior prodeat, de Diariis Anno 1692. recentioribus Henr. Mei- ii *Additamenta ad* Vogleri *Introd.*, A. 1700. recuſa, & B. G. Struvii *Cap. III. d. ad Notit. Rei Lit.*, conſuli poterunt. Quorum poſtremus de Judiciis n & Fragmentis Virorum Celebrium Poſthumis, ad *Scaligerianorum, Thua- m & Perronianorum*, exemplar catervatim nuper edi cœptis, nec non de othecis Univerſalibus, & Hiſtoriæ ſingularum Gentium, Regionum ac

Urbium,

Urbium, Literario-Librariæ Scriptoribus (in *Apparatu* noſtro *ad Notitiam Reip. Lit. Geographicam* plenius atque accuratius olim recenſendis), *Capite IV.*, complura Morhofio, vel præterita, vel ignota, congesſit. Biographorum, qui in Vitis ſingulorum Virorum Doctorum deſcribendis fuere occupati, Indicem, in *Catalogo Catalogorum*, dedit Ant. Teiſerius, ſed imperfectum valde, & neutiquam accuratum. Fœminas Eruditas, præter J. C. Capaccium, Jac. Thomaſium, J. Bapt. Fregoſum, & Ott. Sperlingium (cujus MStum, mihi lectum, luce dignisſimum eſt publica), a Morhofio laudatos, Veteres item, Philochorum Athenienſem, Appollonium Stoicum & Charonem Carthaginenſem, jamdudum deperditos, e Recentioribus celebrarunt Joh. Boccatius, Jac. Phil. Bergomenſis, Andr. Tiraquellus, Paulus de Ribera, Franc. Auguſt. de Chieſa, Joh. Beverovicius, Hilarion de Coſte, Franc. de Grenailles, Joh. Fronto, Joh. Herbinius, Joh. Paſchius, Chriſt. Juncherus, ſpeciatim autem Germanicas Magnus Dan. Omeiſius & Chriſt. Franc. Paulinus, Danicas Matth. Henr. Schachtius, Hiſpanicas Joh. Pereſius Moya, Theologas Joh. Andr. Schmidius, Hæreticas & Fanaticas idem Schmidius ac Joh. Henr. Feuſtkingius, Medicas Joh. Ulr. Meurerus, Philoſophas Æg. Menagius & Joh. Esbergius, Poetrias Laur. Legatus & Seb. Kortholtus. De quibus, ſicut & Marci Zuerii Boxhornii, Lud. Jacobi a S. Carolo, Vinc. Placcii, Er. Franciſci, Georg Matth. Königii, Corn. a Beughem & Guyoneti, Operibus ejusdem Argumenti Ineditis aut promisſis, locus dicendi ſe alibi forte offeret commodior. Sic & Juvenes Puerique Ingenii præcocis Eruditi Adr. Bailetum, in Tr. Gallico *des Enfans devenus celebres par leurs études ou écrits* (Pariſ. 1688. *in 8.*), Seb. Kortholtum, in *Tr. de Eruditis Præcocibus*, a Baileto omisſis, brevi prodituro, ὀψιμαθεῖς eundem Kortholtum in *Diſſ.* Kilonienſi *de Studio Senili*, A. 1701. edita, Principes autem Eruditi, (quorum, ſicut & Cardinalium, Bibliothecas Lud. Jacobus a S. Carolo, Labbeo teſte, moliebatur integras, *Pontificiæ*, a ſe editæ, geminas) Val. Ern. Löſcherum in *Bibliotheca Purpurata*, ſeu Specimine ejus brevi Academico (Witeb. 1698.,) Georg. Henr. Götzium in Triga Schediasmatum *de Principibus Concionatoribus, Græceque & Hebraice doctis*, nuperorum, & Sam. Reyherum *in Diſſ. de Rege Mathematico* (Kil. 1674.), nacti ſunt Encomiaſtas. De Fructu Hiſtoriæ Bibliothecariæ Henr. Meibomius, in *Proleg.* Accesſionum ſuarum ad Vogleri *Introduct.*, eleganter disſeruit. Inventa Seculi noſtri, præter J. Joach. Becherum, collegerunt, & magnam partem antiquioribus poſtliminio vindicarunt, Teod. Janſonius in *Tr. de Inventis Medicis Novantiquis* (Amſt. 1684. *in 8.*), & in *Rerum Inventarum Onomaſtico*, *Opuſculis*, A. 1686. publicatis, inſerto, Chriſtoph. Wegleiterus, Theol. Altorfinus, in *Or. de palmariis Seculi noſtri Inventis*, Ann. 1679. habita, Georg. Paschius, Philoſophus Kilonienſis, in *Tr. de Curioſis hujus Seculi Inventis, quorum cultui accuratiori facem prætulit Antiquitas*, Editione ſecunda

ſecunda auctiori Lipſiæ Anno 1700. publicato, & Corn. a Beughem in *Syllabo recens in re Medica, Phyſica & Chymica, exploratorum*, Amſt. A. 1696. (*in 12.*) edito, ſed ex Ephemeridibus tantum modernis Medico-Phyſicis, Indicis inſtar, ſine delectu, congeſto. De Epiſtolographis tandem, quos Ultima *Libri I.* Capita recenſent, conferri cum hiſce poſſunt Rol. Mareſii *Epiſtola I. Libri Secundi*, Henr. Meibomii *Additt. ad Introd. Vogleri, p. 145-155. 179. 180.*, Magni Dan. Omeiſii *Commentatio de Scriptoribus Epiſtolicis Latinis*, *Proluſionibus Academicis*, Altorfii A. 1677. (*in 120.*) editis, adjecta, Ad. Rechenbergii *Schediasma de Epiſtolarum Virorum Clar. & illuſtrium Uſu*, Lipſiæ A. 1693. publicatum, Joh. Franc. Buddæi *Diſſ. de aucta, per recentiſſimas Epiſtolarum Collectiones, Re Literaria & Eccleſiaſtica Præliminaris*, nupero *Epiſtolarum Lutheri Supplemento* A. 1703. præfixa, B. G. Struvii *Introd. ad Notit. Rei Lit., c. 4. p. 184-190.*, ipſiusque Morhofii *Cap. I. Libri 1. de conſcribendarum Epiſtolarum ratione.*

§. VI. *Libro Tomi I. Secundo*, ſive *Methodico*, Supplementa ſuggerent Struvii, toties jam laudati, Prolegomena *de formandorum Studiorum Scriptoribus*, Bapt. Gvarini *de ordine docendi & ſtudendi Libello*, Jenæ A. 1704. a ſe nuper recenſito, præfixa, *Tertio* autem, ſeu *Paraſceuaſtico*, Vinc. Placcii Caput *Libri de Arte Excerpendi*, A. 1689. editi, Primum, Scriptores hujus Argumenti univerſos, Judicio de ſingulis adjecto, enumerans. Linguarum, ac Scriptorum in ſingulis Grammaticorum, Claſſicorum, aliorumque, Hiſtoria, *Libro IV.* propoſita, ſuos itidem habet, e quibus ulterius illuſtrari poſſit, Autores. E quibus, Orientalium Amaſiis J. Henr. Hottingeri *Bibliotheca Orientalis*, Heidelb. A. 1658., & Aug. Pfeifferi *Introductio in Orientem*, Witeb. A. 1670. edita (cui & *Criticam* ejusdem *Sacram*, ac *Conſultationem de Lexici Biblici Ebræo-Chaldaici novi editione Epiſtolicam*, Dresdæ A. 1679. excuſam, jungere licebit), commendari præſertim merentur. De Linguæ Græcæ Scriptoribus Antiquis, in IV. Ætates, totidem Anni temporibus comparatas, digeſtis, Paulus Vindingius, Helleniſmi in Acad. Hafnienſi Stator, in *Vere & Æſtate Linguæ Græcæ*, A. 1693. & 1699. publicatis, cœpit commentari, *Autumnum* iſtis & *Hyemem* haud dubie ſubjuncturus, uberius autem diſſeret *Bibliotheca Græca* Joh. Alb. Fabricii, Polyhiſtoris Eximii, quam, poſt Joh. Meurſium, Leonem Allatium, Joh. Conr. Dietericum, Phil. Labbeum, Humphr. Hodium & Henr. Chr. Henninium, ſimile quid, ſed abſque ſucceſſu, molitos, a ſe jubet expectari. Editionem hujus accelerari optant, quotquot Muſas mecum depereunt Argolicas, & e politiſſima *de Lexicis Græcis Diſſertatione*, *Decadi Decadum* A. 1689. ſubjuncta (quam in Librum itidem transformabit integrum), quid ab eo in hiſce Literis expectandum, jampridem cognoverunt. Grammaticorum & Didacticorum Græcorum Joh. Conr. Dietericus, in *Specillo Chreſtomathiæ Græcæ*, A. 1649. edito, agit Cenſorem. Sermonis Latini Grammaticorum & Philologorum Notitia uberior e G. Joh. Voſſii *Ariſtarchi Libro I.*, & *Tr. de Philologia*, Lexicographorum

phorum ex Ol. Borrichii de iſtis Diatriba, Scriptorum autem Claſſicorum e Caſp. Barthii Commentatione, *Lib. 50. Adverſ. c. 9.* obvia, & *Apparatui* quoq; *Philologico* Joh. Mich. Dilherri inſerta, Caſp. Scioppii *de Scholarum & Studiorum ratione Conſultationibus*, Henr. Jul. Scheurlii *Statua Mercuriali*, Ol. Borrichii *Cogitationibus de Ætatibus L. Lat.*, & *Præſtantiorum ejus Scriptorum Conſpectu*, ac Joh. Alb. Fabricii *Biblioth. Latina*, in ipſo jam, ni fallor, *Polyhiſtore* commendatis, iis item Autoribus, qui de Hiſtoricis, Oratoribus, Epiſtolographis Poetisque Latinis, ſeorſim ſunt commentati, eſt haurienda. Phil. Caroli *Bibliotheca Romana*, cujus Editionem Chriſtoph. Arnoldus A. 1663., in *Præfat. Animadverſionum* ejusdem *in A. Gellium.*, promiſit, Altorfii etiamnum, teſte Meelführero, in Biblioth. Omeiſiana latet ἀνέκδοτος. In Criticos, *Lib. V.* ſibi vindicantes, Caſp. Scioppius, in *Diſſ.* de iis, *Commentariolo de Arte Critica* præfixa, in horum vero Comites, Antiquarios (quorum Phil. Labbeus, in *Mantiſſa Antiquaria*, tantum egit Nomenclatorem), Romanos præſertim, Joh. Georg. Grävius, in Tomorum ſui *Antiquitatum Romanarum Theſauri* ſingulorum Prolegomenis, & B. G. Struvius, in *Syntagmatis Antiqq. Rom.* Quadripartiti (cujus ſola hactenus *Pars I. de Ritibus Sacris* Jenæ A. 1701. prodiit) Prooemio, Criſin dextre ſatis exercuerunt. Nec contemnenda eſt ejusdem Struvii *Bibliotheca Numismatum Antiquorum*, ibidem A. 1693. *(in 12mo)* excuſa, in qua Studii hujus Cultoribus, poſt Phil. Labbeum *(in Biblioth. Nummaria)* & Car. Patinum *(in Introd. ad Hiſtoriam Numismatum)*, viam ad Adyta ejus commonſtravit regiam. Quæ *Liber VI.* de Oratoribus ac Rhetoribus habet profanis, e Lud. Creſollii *Theatro Veterum Rhetorum ac Oratorum*, & Gerh. Joh. Voſſii *Lib. de Rhetoricæ Natura, deque antiquis Sophiſtis, Rhetoribus & Oratoribus*, Autori jam laudatis, lucem ulteriorem deſiderant. Inſcriptionum modernarum Artifices Chriſt. Weiſius, *Libro I.* ſui de iſtis Syntagmatis, Jenæ A. 1688. *(in 8.)* impreſſi, Oratores autem Sacros Lud. Bailius, in *Bibliotheca Concionatorum*, Pariſiis A. 1666. publicata, celebrarunt. Poetæ, quorum Recenſui Critico *Liber VII.* eſt dicatus, tot invenere Nomenclatores, Encomiaſtas, Cenſores, ut vel ſola horum nomina brevitatis ſtudioſo recitare vix liceat. Ne quid enim dicam de Scriptoribus hujus argumenti Vetuſtioribus, Tricenarium excedentibus numerum, jam deperditis, e Recentioribus Poetas Græcos Antiquiores celebrarunt Pomp. Gauricus, Lil. Greg. Gyraldus, G. Joh. Voſſius, J. Pet. Lotichius, Tanaqu. Faber, Laur. Craſſus, Baſil. Kennetus, Ren. Rapinus, Ol. Borrichius, Adr. Bailetus, Joſ. Barberius & Georg. Matth. Königius, Latinos autem Veteres, præter Gyraldum, Voſſium, Lotichium, Rapinum, Borrichium, Bailetum, & Königium, jam laudatos, Pet. Crinitus, Joh. Cæſ. Scaliger., Honor. Domin. Caramella & Phil. Brietius. De Poetis Latinis Recentioribus in univerſum commentati ſunt iidem, qui de Antiquis, Gyraldus, Lotichius, Caramella, Rapinus, Borrichius & Königius, de

Verna-

Vernaculis autem Linguarum Europæ Vulgarium, præter Borrichium ac Bailetum, Morhofius noſter Parte Scripti *de Lingua & Poeſi Germanorum* Germanici Secunda. Solos Italos Recentiores, vel Latinos, vel Vernaculos, vel utroſque, celebrandos ſibi ſumſerunt Alex. Ziliolus, Hartm. Schopperus, Nicol. Francus, Apoſtolus Zenus, Joh. Franc. Lauredanus, Laur. Craſſus, Laur. Legatus, nuperrimusque Poeſeos Vulgaris Hetruſcæ Vindex, Joh. Marius Creſcimbenus, ac, qui circa Dramaticos occupatus tantum fuit, Leo Allatius. Simili inſtituto Poetas deprædicarunt Hiſpanos Lupus Felix de Vega, Arragonicos Joh. Franc. Andr. Uztarrozzius; Gallicos Henr. de Mesmes, Gvilh. Colletetus, & Annoymi duo, qui Selectiorum Poematum atque Epigrammatum Vernaculorum Collectiones Lutetiæ A. 1692. & 1698. publicarunt; Provinciales Ævi Medii (præter Hugonem de S. Cæſario, Hermanterum Monachum Lirinenſem, Hilarium de Martinis Monachum Maſſilienſem, Roſtagnum Brincolienſem, duosque Anonymos, Labbeo memoratos, ſed non viſos) Joh. Noſtradamus, Joh. Judex, Claud. Falcetus, & Pet. Caſanova; Germaniæ Latinos Georg. Fabricius, Joh. Bocerus, Barthol. Bilovius, Vernaculos autem Morhofius (*in Lib. cit.*,) Car. Ortlobius, Georg. Neumarkius, Chriſt. Grübelius, Erdm. Neümeiſterus, aliique inter modernos complures; Rythmopoeos ævi Inferioris Teutonicos (die Meiſter-Sänger) Cyr. Spangenbergius, J. Chr. Wagenſeilius, & W. E. Tenzelius; Vates Thuringos Joh. Weitzius; Anglos Edu. Philips & Wilh. Winſtanley, Dramaticos autem Angliæ Langbainius & Car. Gildonus; Scaldros Veteres Arctoos Autor Catalogi illorum antiqui Anonymus, Ol. Wormius, Magnus Olavius & Thom. Bartholinus Jun.; Poetas Daniæ modernos Joh. Olavius; Arabes Abulcaſem & Abunazar, ac Letifus tandem Turcicos. Taceo And. Chr. Eſchenbachium, qui Poetas Chriſtianos Sacros, Henr. Muhlium, qui Poetas Epiſcopos, Thom. Bartholinum, qui Poetas Medicos, & Laur. Legatum, qui Poetrias, Scriptis peculiaribus recenſuerunt.

§. VII. TOMI POLYHISTORIS SECUNDI, ſive PHILOSOPHICI, *Liber I.*, Philoſophiæ, Sectarumque ſingularum Philoſophicarum, Hiſtoriam, & hujus Scriptores, exhibens, e Thomæ præcipue Stanleji *Hiſtoria* illuſtrandus eſt *Philoſophica*, omnium, quæ hactenus prodierunt, abſolutisſima, Anglice Londini A. 1655. 1687. & 1701., Belgico autem Idiomate (in quod Salom. Borrius eam transfudit) Lugd. Bat. A. 1702. (*in fol.*), edita. Latine tantum ἀποσπασμάτιον ejus prodiit, *Hiſtoria* ſc. *Philoſophiæ Orientalis*, a Joh. Clerico translata, &, cum Additt. quibusdam, ſeorſim Amſtelod. A. 1690., *Tomo* autem *II. Operum* ibidem A. 1698. (*in 8.*) publicata. Jungi huic, præter Scriptores ab Autore jam allegatos, poſſunt J. Jac. Friſii *Bibliotheca Philoſophorum Claſſicorum Chronologica* (Tig. 1592. *in 4.*), Ant. Poſſevini *Apparatus ad Philoſophiam*, ſeorſim Vicentiæ A. 1599. (*in 8.*) editus, & *Tomo* deinde *Biblioth. Selectæ Secundo* (Ven.

Digitized by Google

1603. *in fol.*) præmiſſus, Abr. Gravii *Hiſtoriæ Philoſophicæ Libri IV.* (Franeqv. 1674. *in 8.*), Leonh. Cozzandi, Servitæ Brixiani, *de Magiſterio Antiquorum Philoſophorum Libri VI.* (Genev. 1684. *in 12.*), Burch. Gotth. Struvii *Biblioth. Philoſophica* (Jenæ 1704. *in 8.*), & Jac. Thomaſii *Schediaſma*, breve quidem, ſed accuratiſſimum, *de Originibus Hiſtoriæ Philoſophicæ & Eccleſiaſticæ*, Lipſiæ A. 1665. (*in 4.*), auctiusque Halæ A. 1699. (*in 8.*) excuſum. Scriptores hujus argumenti minutiores, Opera item Majora, a Phil. Labbeo & Æg. Menagio promiſſa, ac *Bibliothecas* Iſr. Spachii, Pauli Bolduani, Georg. Draudii & Mart. Lipenii, *Philoſophicas Reales*, prætereo. Omnes hos ſuperabunr, quas J. Franc. Buddæus expectari a ſe jubet, de ſingulis Philoſophorum Sectis Commentationes, ſi eadem Hiſtoriam illarum ubertate & accuratione, qua Hebræorum Philoſophiam illuſtravit, proponere Viro Doctiſſimo vaſtitas argumenti permiſerit. De *Philoſophia Sectaria & Electiva* in genere lectu digna eſt Diſſ. Joh. Chriſtoph. Sturmii elegans, Altorfii A. 1679. publicata. Philoſophiæ Hebræorum, non Moſaicæ tantum, ſed & Cabaliſticæ atque Rabbinicæ, Hiſtoriam & Scriptores luculentius nemo enarravit, quam Buddæus, modo laudatus, in nupera *ad Hiſt. Philoſ. Hebr. Introductione*, Halæ Sax. A. 1702. (*in 8.*) edita. De Philoſophia Barbarica Chr. Kortholti *de ejus Origine & Progreſſu Tractatus* (Jenæ 1660. *in 4.*), de Chinenſi autem Theoph. Spizelii *de re Sinenſium Literaria* Libellus (Lugd. Bat. 1660. *in 12.*), Proſp. Intorcettæ *Lib. de Sinarum Scientia Politico-Morali* ad mentem Confutii, Sinice Goæ A. 1669., Latine autem *Tomo VII. Comm.* Pet. Lambecii *de Biblioth. Vindobon.*, editus, Confutii ipſius *Scientia Sinica*, ejusd. Intorcettæ, Phil. Coupletii, Chriſt. Herdtrichii & Franc. Rougemontii, Jeſuitarum, ſtudio Latine expoſita, &, cum luculenta *Declaratione Proœmiali*, Pariſiis A. 1687. *in fol.* publicata, Athan. Kircheri *China Monumentis, qua Sacris, qua Profanis, illuſtrata* (Amſt. 1666. *in fol.*), Iſ. Voſſii *Caput XIV. Libri Variarum Obſervationum*, & Dav. Algoueri *Exerc. de Matheſi Sinica* (Helmſt. 1702.), conſulantur. Ægyptiacæ Cognitioni Herm. Conringii & Ol. Borrichii Scripta *de Medicina & Sapientia Hermetis Ægyptiorumque* contraria, Athan. Kircheri *Oedipus Ægyptiacus Quadripartitus* (Romæ 1652-1654. *in fol.*), & Abenephii, Medici Hebræi, *Lib. de Veterum Ægyptiorum Diſciplinis* Arabicus *ἀνέκδοτος* (quem Kircherus, Welſchio *in Exerc. de Vena Medin. p. 97.*, & Alegambio *in Bibl. Jeſ. p. 49.*, teſtibus, habuit & Latine tranſtulit), Perſicæ autem Chaldaicæ & Indicæ (de quibus & Conringius, in *Supplem. Antiqq. Acad. p. 214.*, ſua promiſit Meletemata) Thom. Hydii Hiſtoria Religionis Veterum Perſarum (Oxon. A. 1700. *in 4.*), & Joh. Schmidii *Diſſ. de Gymnoſophiſtis Indorum* (Lipſ. 1683.), inſervient, Celticæ Germanorum Gallorumque Veterum Philoſophiæ Hiſtoriam & *λείψανα* Joh. Picardus, *in Libris V. de priſca Celtopædia*, inepte doctrinæ omnis origines Galliæ vindicantibus (Pariſ. 1556. *in 4.*), Steph. Forcatulus *in Libris VII. de Gallorum Imperio & Philoſophia* (Pariſ. 1579. *in 4.*),

Janus

Janus Cæcil. Frey *in Philoſophia Druidum, Opuſculis Variis* inſerta (Pariſ. 1646. *in 8.*), Cæſ. Egaſſius de Boulay *in Hiſtoria Veterum Academicarum Galliæ Druidicarum, Hiſtoriæ Acad. Pariſienſis*, ſex Voluminibus A. 1665. publicatæ, præmiſſa, Thom. Smith *in Syntagm. de Druidarum Moribus & Inſtitutis* (Lond. 1664. *in 8.*), Ulr. Obrechtus *in Exerc. de Philoſophia Celtica* (Arg. 1676. *in 4.*), Eſ. Pufendorfius, Conr. Sam. Schurtzfleiſchius & Pet. Lagerlöſius, in Diatribis *de Druidis*, Lipſ. A. 1650., Witeb. A. 1697. & Upſaliæ A. 1689., evulgatis, & neſcio quis Marſilius (a G. Naudæo, *in Diſſ. de inſtruenda Biblioth. p. m. 117.*, commendatus), in Tr. de iisdem inedito, exhibuerunt. Sectæ Philoſophorum Græcorum diverſæ Scriptores itidem plures, præter eos, quos Morhoſius recenſuit, invenere Iſagogicos, Hiſtoricos & Bibliothecarios, Pythagoræa ſc. J. Schilterum, JC. Doctiſſ., in *Diſſ. de Diſciplina Pythagoræa* Lipſienſi, & M. Joh. Jac. Syrbium, *in Pythagora intra Sindonem noſcendo, ſive Introd. in Phyſicam Pythagoræam Hiſtorica* (Jen. 1702. *in 8.*), Heraclitica Gotfr. Olearium, Prof. Lipſ., Epicurea Nicol. Hillium in *Hiſt. Philoſ. Epicureæ*, A. 1605., uti fertur, edita, & Trog. Arnkielium, in *IV. Diſſert.* Kilonienſibus, A. 1671. publicatis, Sceptica Mart. Schookium in *Scepticiſmo* (Gron. 1652. *in 8.*), & Joh. Ulr. Wildium in Pentade Diſputationum, *quod aliquid ſcitur*, Lipſienſium, A. 1664. & ſeqq. propoſitarum, Platonica pariter atque Ariſtotelica Ant. Poſſevinum *P. II. III. & IV. Apparatus Philoſophici*, ſola autem Platonica Foucherium, Canonicum Divionenſem, cujus *Diſſertationum de Philoſophia Academica* Gallicarum *Libri IV.* Pariſiis, ab A. 1690. ad 1693. *(in 12.)* prodierunt, & plures expectantur. De Doctoribus Scholaſticis Jac. Thomaſii *Diſſ.* perbrevis, Lipſ. A. 1676. edita, & *Or. XII. de Secta Nominalium*, de Carteſianis Adr. Baileti, Valent. Alberti, Pet. Dan. Huetii, & hujus Adverſariorum, Scripta, in *Hypomn. ad T. II. L. 1. c. 15. §. 5. & 6.* jam allegata, de Philoſophia Paracelſico-Chymica Conringii & Borrichii Amoebæa, aliaque de Chymicis jam ante laudata, de Sectarum denique in Philoſophia diverſarum Conciliatoribus Jac. Thomaſii *Or. XV. de Syncretiſmo Peripatetico*, J. Bapt. Röſchelii, Prof. Phyſ. Witeb., *Diſſ.* de Philoſophia Conciliatrice, A. 1692. propoſita, conferantur.

§. VIII. Hiſtoria Phyſices, ejusque Scriptorum, Literaria Univerſalis, culturam licet, præ cæteris diſciplinis, merita diligentiorem, turpiter hactenus eſt neglecta, ſolusque ferme Morhoſius, in hac ipſa quæ *Librum II. Tomi II.* ſibi vindicavit, *Hiſtoria Naturali*, minus quamvis, ubi ad finem vergit, plena atque accurata, aliquot Operæ pretium feciſſe videtur. Quæ enim Herm. Conringius, *Introd. ad Philoſ. Naturalem* (Helmſt. A. 1657. *in 4.* edita), attulit, licet haud contemnenda, juſto tamen ſunt pauciora & quia Ævi Recentioris Dogmata, Scripta atque Inventa, parcius delibant, imperfecta. Cornelii vero a Beüghem *Bibliographia Medico-Phyſica*, quæ Amſtelod. A. 1681. *(in 12.)* prodiit, Alphabetica ſolos Librorum, poſt A. 1650. editorum, Titulos, absque ullo ſelectu, enumerat, ac in Librariorum tantum Indicum claſſem eſt referenda.

Digitized by Google

§. IX. Scientiarum, de quibus *Tomi II. Lib. IVtus* diſſerit, Mathematicarum Libris Iſagogicis & Bibliothecariis, præter Mart. Hortenſii *Conſilium de Studiis Mathematicis*, Elzevirianæ Scriptorum *de Studiis inſtituendis* Syllogæ Amſtelod. A. 1645. inſertum, J. Chriſtoph. Sturmii Diatriben *de Mathematis & Mathematicis* Altorfinam, A. 1678. publicatam, brevem quidem, ſed lectu dignam, & Corn. a Beüghem *Bibliographiam Mathematicam & Artificioſam* Librorum, qui poſt A. 1650. prodierunt, Alphabeticorum, Amſtelod. A. 1688. *(in 12.)* editam, quos adjungam, non habeo. De Cosmographis, & diverſis illorum Syſtematis Mundanis, Sam. Reyheri *Diſſ. de Mundo* (Kil. 1673), de Geographis J. Bapt. Riccioli *Geographiæ & Hydrographiæ Reformatæ* (quæ Bononiæ A. 1661., auctiorque Venet. A. 1672., *in fol.* prodiit) *Lib. III. Periegeticus & Lib. XI. Onomaſticus*, G. J. Voſſii *Libri de Philologia Partis II. Cap. XI.*, J. Chriſtoph. Becmanni *Hiſtoria Orbis Terrarum Geographica & Civilis* (*P. I. Cap. 1., & ſub reliquorum initium*) & B. G. Struvii *Biblioth. Hiſtoricæ Cap. XXXI.*, de Pnevmaticis Sam. Reyheri *Diſſ. de Aere* (Kil. 1668. & 1673.), de Acuſticis Ejusdem *Exerc. de Natura & Jure Auditus ac Soni* (Kil. 1693.), de Muſicis J. Alb. Bannii *Diſſ. de Muſices Natura & Studio*, in Syntagm. Scriptorum *de Stud. Inſtit.* Elzeviriano obvia, Joh. Andr. Angelini Bontempi, Peruſini, *Hiſtoria Muſica*, Peruſiæ A. 1695. *in fol.* Italice edita, & in *Actis Erud. M. Majo Anno 1696.*, commendata, Scriptumq; ejusdem Tituli Germanicum, a Wolfg. Caſp. Prinzio Dresdæ A. 1690. *(in 4.)* publicatum, conferri cum his, quos Autor allegavit, poterunt. Hiſtoria Computi variarum Gentium ab Æg. Strauchio, in Diatribis hujus Argumenti Witebergenſibus, IV. vero Artium Popularium, Scriptoriæ, Muſicæ, Gymnaſticæ & Pictoriæ, a Gerh. Joh. Voſſio Lib. peculiari, eleganter eſt tradita.

§. X. De Logices Hiſtoria & Scriptoribus, poſt Keckermannum & Voſſium, Jac. Frid. Reimannus in Scripto Germanico, ſub Titulo des Critiſirenden Geſchichts-Calenders von der Logica ridiculō atque abſono, Francof. A. 1699. *(in 8.)* publicato cœpit commentari. Diſſertationes hujus Argumenti breviores Academicas (quas inter J. Alb. Fabricii *Specimen Hiſtoriæ Logicæ Elenchticum*, Hamburgi eod. A. 1699. editum, præcipue arridet) prætereo. Uberius illud poſthac illuſtrabunt Joh. Pet. Ludovicus, Prof. Hallenſis, *in Polyhiſtore Logico Libris IX.* comprehenſo, cujus σκιαγραφίαν *Diſſertationi de Rationalis Philoſophiæ apud Arabes & Turcas Hiſtoria*, Speciminis inſtar A. 1699. præmiſſæ, adjecit, & Philoſophus Acad. Hafnienſis Doctiſſimus, Sever. Lintrupius, præter *Hiſtoriæ Logicæ Breviarium*, *Schediaſma* quoque *de Fatis Metaphyſicæ Hiſtoricum*, in *Reliquiis Incendii Bergenſis p. 47.* nuper pollicitus.

§. VI. Univerſæ Philoſophiæ Practicæ, cujus Partem *Tomi Polyhiſtor. Tertii*, ſive PRACTICI, *Libri III. priores*, ſed minori, quam par erat, ſtudio, pervagantur, Scriptores recenſet Vinc. Placcius, *in Epitome Conſilii de Studio Philoſ.* Pract.

Digitized by Google

Pract. optime inſtituendo (Hamb. 1695. *in 8.*), & Georg. Schubartus, in *Bibliotheca* (quam ἀνέκδοτον, teſte Struvio, *c. 6. Biblioth. Philoſ. p. 102.*, reliquit) *Philoſophiæ Practicæ Selecta*; ſolius autem Ethicæ (poſt Scheurlium & Rachelium) Pet. Reſenius, in Prolegomenis de Quatuor Scriptorum hujus Generibus, Gnomicorum ſc., Paradigmaticorum, Apodicticorum & Characteriſticorum, Editioni ſuæ, *Eddæ* Snorronis Sturleſonii *Islandicæ* Hafnienſi A. 1665. præmiſſis. Specimen hæc eſſe voluit Operis, *de Ethices, uſque ad noſtra tempora, per Scriptores Hebræos, Arabicos, Græcos, Latinos, Italicos, Hiſpanicos, Gallicos, Germanicos, Anglicos, Danicos, & Islandicos, propogatione*, majoris, cujus jacturam ſolari poterit Georg. Paſchii, Profeſſoris Kilon., *Liber*, quem eadem Methodo diſpoſitum eſſe obſervo, *de variis Moralia tradendi formis modisque*, Diſputationibus biennio jam proximo ventilari cœptus Academicis. Politices, Scientiæ illius Regiæ, cultoribus longe plures Viam ad Adyta illius, & Scriptorum notitiam, præter Naudæum (cujus *Bibliographiam* Georg. Hier. Welſchius auctiorem edere, teſte Schröckio *in Memor. Welſch. p. 69.*, voluit) Conringium (cujus huc quoque ſpectat *Diſſ. de Civili Philoſophia, ejusque optimis ac præcipuis Scriptoribus*, Helmſtadii A. 1673. publicata), Caſelium, Scioppium, Colerum, cæterosq; a Morhofio allegatos commonſtrarunt Hodegi. J. Henr. Boecleri *Bibliographia Hiſtorico-Politico-Philologica Curioſa*, ἀνωνύμως Germanopoli A. 1677. & 1696. (*in 8.*) excuſa, Foetus eſt poſthumus, affectus potius quam perfectus, atque idcirco informis ac mendoſus, ob judicia tamen de variis Scriptoribus haud plane contemnendus, ſed cum Libello ejusdem *de Eloquentia Politici*, Argent. A. 1654. edito, ſociandus. Accuratiores ſunt J. Andr. Boſii, Polyhiſtoris eximii, *Introd. Generalis ad Notitiam Rerump. Orbis Univerſi* A. 1676., & *Diſſertt. duæ de comparanda Prudentia & Eloquentia Civili Iſagogicæ*, A. ſequ. 1677., Jenæ, poſt obitum Autoris, a Georg. Schubarto publicatæ, & A. 1698. recuſæ. Quarum uti poſterior, in ſecunda hac Editione (ſub nova *Rationis legendi tractandique Hiſtoricos, Civilis Vitæ Scopo accommodatæ*, Titulo), auctior comparuit, ita prior *Bibliographiæ* Boeclerianæ, velut Appendix, ſed manca, inepte interpolata, & mendis, non minus quam illa, deformis, omiſſo Autoris nomine, jam ante acceſſerat. Diatribas quoque de Scriptoribus Politicis Academicas Helmſtadii Gebh. Theod. Meierus, & Jenæ, J. Georg. Jochius, evulgaſſe perhibentur. Recentiores, qui, ab A. 1651. ad 1680., ſua publicarunt, Alphabetico enumerat ordine Cornelii a Beughem *Bibliographia*, quæ Amſt. A. 1680. (*in 12.*) prodiit, *Juridico-Politica*, potiores autem ex his nonnullos Cenſura, rigidiori quidem, ſed ſatis plerumque accurata, ſub ficto Eubuli Theosdoti Sarcmaſii nomine, A. 1669., *in Judiciis de XV. noviſſimis prudentiæ Civilis Scriptoribus*, perſtrinxit [illegible] Conr. Sam. Schurtzfleiſchius, quo minus Continuationem iis promiſſam ſubjungeret, Crabronum, quos irritaverat, tumultuantium multitudine prohibitus. In Argu-

Argumentis Politicis ſpecialibus, ſatis tamen diffuſis verſantur Caſp. Thurmanni *Bibliotheca*, quam vocat, *Statiſtica*, Autorum, qui de Ratione Status, Principumque Miniſtris, Conſiliariis, Legatis & Bonis Domanialibus, ſcripſere, recenſum inſtituens, Halæ A. 1701. (*in 4.*) edita, & Gabr. Naudæi *Bibliographia Militaris* e luculento *de Re Militari Syntagmate* per Georg. Schubartum, Auctaria quoque pollicitum, decerpta, & ſeorſim Jenæ Anno 1683. (*in 12.*) evulgata. Qui de Oeconomicis Scriptoribus in univerſum egerit, nemo mihi innotuit. *Ruſticæ* tamen *Rei Autorum, quorum Scripta, tam extant, quam deſiderantur, Græcorum, Latinorum, Arabum, Germanorum, Italorum, Gallorum &c. Catalogum* a Joach. Camerario Jun., Poliatro Norib., Opuſculis hujus Argumenti nonnullis Norib. A. 1570. (*in 4.*) a ſe publicatis, eſſe ſubjunctum, Labbeus (*in B. B. p. 174.*) teſtatur.

§. XII. Ad Hiſtoriæ Tractationem, Juſto breviorem, *Libri IV.* ductu, delati, Scriptoribus hujus Iſagogicis & Bibliothecariis, Voſſio (*Libri* etiam *de Philologia Parte II.* paucis de illa commentato), ejus illuſtratoribus ac Cenſoribus (quos *Hypomnemata* ad hunc Lib. noſtra plenius enumerant) Wheario item, Reineccio, Bodino, Mothæo, cæterisque ab Autore laudatis, addi itidem haud paucos poſſe, cum Generales, tum Speciales, obſervamus. E Generalibus mentionem, præ cæteris, merentur Scripta J. H. Boecleri & J. A. Boſii, paulo ante memorata, Joach. Paſtorii duæ *de præcipuis Hiſtoriæ Auctoribus Orationes* (Dant. 1656. *in 4.*), Burch. Gotth. Struvii *Bibliotheca*, quæ Jenæ hoc ipſo A. 1704. lucem aſpexit, *Hiſtorica*, & Corn. a Beüghem *Bibliographia Hiſtorica, Chronologica & Geographia noviſſima*, ab A. 1651. ad 1685. (quo Amſtelod. *in 12.* prodiit) ordine perducta Alphabetico. De Hiſtoriæ Univerſalis Scriptoribus plenius Boeclero, ab Autore commendato, diſſeruit J. Andr. Boſius, in *Notitia* illorum, *Diſſertationibus de Prud. & Eloqu. Civili*, in Editione Anni 1698. Noviſſima Jenenſi, ſubjuncta, de Lexicis vero Hiſtoricis Struvius, *in Introd. ad Notit. Rei Lit., c. 4. §. 17.*, & *in Biblioth. Hiſtor. c. 13. §. 28.*, meretur conſuli. Hiſtoricorum, qui ſuperſtites ſunt, Græcorum omnium, tam Gentilium, quam Chriſtianorum, Notitiam, ab Herodoto ad Metrophanem usque Smyrnæum pertextam, Caſp. Sagittarius, teſte Schmidiano Scriptorum ejus *Catalogo*, reliquit ineditam. Scriptores Hiſtoriæ Auguſtæ Imperatorum, tum junctim omnium, tum ſingulorum, Mich Hertzius *Parte III. Biblioth. Germanicæ*, Caſp. Sagittarius *in Introd. ad Hiſt. Eccl. c. 23. & 24.*, ac Struvius *in Biblioth. Hiſtor. c. 5. 6. & 7.*, Sacro-profanæ autem Pontificum Lud. Jacobus a S. Carolo, Carmelita Gallus, *Libro Poſteriori Bibliothecæ Pontificiæ*, Lugd. Gall. A. 1643. (*in 4.*) editæ, hujusque veſtigiis inſiſtens C. Sagittarius, *l. c. c. 25. 26. & 27.*, fuſe ſatis enumerarunt. Ex Hiſtoricis, cuivis Regno, Genti ac Regioni propriis, potiores a Joh. Bodino, *in Methodo Hiſtorica, c. 10.*, H. Conringio *in Lib. de Prud. Civ. c. 14.*, Boeclero *in Bibliographia*, Boſio *in Introd.*

ad

Digitized by Google

ad Notit. Rerump. & Diſſertationum de Prud. & Eloqv. Civili, J. Chriſtoph. Becmanno in *Hiſtoria Orbis Terrarum Geographica & Civili*, aliisq; breviter, a Struvio autem *in Bibliotheca Hiſtorica* paulo fuſius, ſunt recenſiti. Imo nec deſunt, qui univerſos ſingulorum Regnorum, Populorum, Regionumq; Hiſtoriam, ac res cæteras, perſecutos, diligentia curioſiori, ſollicite congeſſerunt, & ſeorſim, Librisq; peculiaribus, accuratius celebrarunt. Quorum cum Recenſum pleniorem *Apparatui ad Notitiam Reip. Lit. Geographicam* reſervemus, Indicem autem Compendiarium in *Iſagoges ad Hiſtoriam Cherſoneſi Cimbricæ*, circa Rerum Cimbricarum Scriptores ſimili Inſtituto occupatæ, A. 1691. jam dederimus Prolegomenis, breve jam ſaltem in hoc præteritorum inſtituemus Spicilegium. Addantur ergo iſtic enumeratis Encomiaſtis ac Nomenclatoribus

HISTORICORUM ROMANORUM Pet. Angelius Bargæus & Adr. Politus in ſuis *de Ordine Hiſtoriæ Romanæ legendæ* Libellis, ac Burch. Gotth. Struvius in *Syntagmatis Antiqq. Rom. Prolegomenis.*

GALLICORUM Herm. Diet. Meibomius, Hiſt. Prof. Helmſt., in *Programmate* de iis prolixo & erudito, A 1703. edito.

GERMANICORUM idem Meibomius in *Or. Auſpic. de genuinis Hiſtoriæ German. fontibus.*

MISNICORUM Joh. Conr. Knauthius in *Bibliographia Hiſtoricorum Misniæ*, ac *Prodromo Misniæ Illuſtratæ Latino*, in *Prodromo* ejusdem Vernaculo, Dresdæ A. 1692. edito, promiſſis.

SILESIACORUM Frid. Lucæ in *Præfat. Memorabilium Sileſiæ*, Germanice Francof. A. 1688. (*in 4.*) editorum, Godfr. Rohnius *in Epiſtolis III. de Ineditis quibusdam Hiſtoriæ Sileſiacæ Scriptoribus*, Uratisl. A. 1693. & 1694. (*in 4.*) publicatis, Autorq; *Præfationis Sileſiographiæ* Nicol. Henelii, quæ hoc ipſo A. 1704. prodiit, *Renovatæ*, Mich. Joſ. Fibigerus.

ANGLICORUM Rich. Smitheus in Elogiis Scriptorum de Rebus Anglicis, *Floribus Hiſt. Eccl. Gentis Anglorum* (Pariſ. 1654. *in fol.*) præfixis, Guilh. Nicholſon, Epiſc. Carleolenſis, *in Bibliotheca Angliæ Hiſtorica* (*English Hiſtorical Library*), Tomis II. Londini A. 1696. & 1697. (*in 8.*) edita, Herm. Diet. Meibomius in *Progammate de Hiſtoriæ Anglicæ Periodis & præcipuis Scriptoribus* Helmſtadienſi, A. 1702. publicato, & Gilb. Burnetus (de potioribus tantum Hiſt. Eccl. Scriptoribus judicans) *in Præf. P. I. Hiſt. Reform. Angl.*

SCOTICORUM Guilh. Nicholſonus *en the Scottish Hiſtorical Library* (Londin. 1702. *in 8.*)

ARCTOORUM Hiſtoriæ Eccleſiaſtico-Literariæ Danicæ, Norwegicæ ac Suedicæ, Prolegomena noſtra ad Bibliothecam Septentrionis Eruditi, A. 1699. editam.

ISLANDICORUM Thormodus Torfæus *Capp. VI. prioribus Libri I. Seriei*

Dynaſtarum & Regum Daniæ, e Monumentis Islandicis, Hafniæ A. 1702. *(in 4)* evulgatæ.

De Scriptoribus Genealogicis Jac. Frid. Reimannus, Rect. Scholæ Halberſt. *in Hiſtoria de fatis ſtudii Genealogici Literaria* (Quedlinb. 1702. *in 8.)*, de Heraldicis Thom. Gore in *Catalogo* illorum *Alphabetico* (Oxon. 1675. *in 4.)*, & Pet. Palliot, Typogr. Divionenſis, in Prolegomenis *Indicis Armorialis*, Divione A. 1660. (*in fol.*) Gallico Serm. excuſi, uterq; a Labbeo & Teiſerio laudatus, de Fabulis autem Romanenſibus Pet. Dan. Huetius & Georg. Paſchius ſingularibus commentati ſunt Diatribis. Scriptoribus Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Bibliothecariis, J. Andr. Boſio & Sev. Walth. Slutero (cujus *Propylæum Hiſt. Chriſtianæ* Lüneburgi A. 1696. *in 4.* triplo auctius eſt recuſum), ab Autore laudatis, jungendi ſunt J. Chriſtoph. Rumetſchius, qui *Schediasma de Hiſtoria Theologorum Evangelicorum* Spiræ A. 1679. *(in 4.)* publicavit *Univerſali*, de Eccleſiaſticæ etiam reliquæ ac Patrologicæ Scriptoribus priſcis ac modernis diſſerens, cæteriſq; omnibus præferendus, Caſp. Sagittarius. Cujus *Introductionis ad Hiſt. Eccl., & ſingulas ejus partes, poſthumæ* Tomus prior, a Joh. Andr. Schmidio, Theologo πολυμαθεστάτῳ, Jenæ A. 1694. (*in 4.*) editus, Scriptis, quotquot in iſto proſtant argumento, univerſis uberior, Poſterioris, a Schmidio ſuppleti ac continuati, deſiderium eo vehementius in nobis accendit. Hiſtoriam Reformationis (de cujus ſcribendæ modo & ratione digna eſt lectu J. Henr. Hottingeri *Diſſ. Epiſtolica*, Tiguri A. 1664. (*in 8.*) excuſa) Eccleſiaſticam Vito Lud. Seckendorfio & Gilb. Burneto debemus, Literariam autem ab Herm. ab Hardt, Prof. Acad. Juliæ Celeberrimo, expectamus. Patrologos Bellarmino & Labbeo, quos Autor memoraſſe fuit contentus, longe præſtantiores noſtra protulerunt tempora, & Pontificiis ſcil. Ludov. Ellies du Pin, *Novæ Scriptorum Eccleſiaſticorum Biblioth. Gallicæ*, a Matthæo Petitdier *Obſervationibus* impugnatæ contrariis, Caſim. Oudinum *Supplementi Bellarminiani*, & Nicol. Nourrium *Apparatus ad Bibliothecam Patrum Maximam Lugdunenſem*, e Reformatis Guilh. Cavium & Henr. Whartonum, *Hiſtoriæ Scriptorum Eccleſiaſticorum Literariæ*, e Lutheranis autem J. Gotfr. Olearium *Abaci Patrologici*, & Thom. Ittigium *Bibliothecæ Patrum Seculi I. Apoſtolicorum*, Autores candidos pariter atque eruditos. Conciliorum Editores ac Illuſtratores J. Georg. Dorſcheus Roſtochii A. 1654. Progammate recenſuit Academico, ſimulq; *Iſagogen* pollicitus eſt *Synodologicam*. Scriptorum Judaicorum, quos Chriſtianis Hottingerus, aliq; Syntagmatum H. E. Conditores, admiſcent, Notitia plenior ex Bibliothecis Rabbinicis Joh. Buxtorfii & Joh. Plantevitii & J. Franc. Buddæi, *ad Philoſ. Hebr. Hiſtoriam Introductione*, præſertim vero e Jul. Bartoloccii IV. *Bibliothecæ Magnæ Rabbinicæ* Voluminibus, Romæ A. 1675. 1678. 1683. & 1693. *in fol.* excuſis, quintoq; *Bibliothecæ Latino-Hebraicæ*, A. 1694. per Car. Joſ. Imbonatum his adjecto, nec non R. Schabthai Ben. Joſeph. שפתי ישנים

(Labiis

Labiis Dormientium), Opere Hebraico, Amſt. A. 1681. (*in 4.*) edito (cujus Verſionem fruſtra hactenus e Septentrione, a Chr. Wormio & Guſt. Peringero, expectavimus Latinam), eſt haurienda.

§. XIII. *Polyhiſtor Theologicus*, *Libro V. Tomi III.* exhibitus, cum nonniſi de Theologia Naturali, Biblico-Exegetica, Thetica & Polemica, nec de his ipſis plene ſatis aut accurate, diſſerat, plurimis indiget Supplementis, quæ Scriptores Iſagogici ac Bibliothecarii ab Autore laudati, Sixtus Senenſis, Ant. Poſſevinus, Paulus Bolduanus, Gisb. Voetius, Gerh. Meierus, S. W. Sluterus, Mart. Lipenius, &c, quos merito cæteris prætulit, G. Calixtus ac J. Henr. Hottingerus, haud parce ſuppeditabunt. E Recentisſimis, quos his jungam non habeo, niſi referre quis huc velit Pet. Annatum, Scriptorem Pontificium, Dogmatum coetus ſui tenacem, de cujus *Apparatus ad Theologiam Poſitivam Methodici Libris VII.*, Lutetiæ A. 1700. (*in 4.*) editis, *Acta Erud. Lipſienſia A. 1700., p. 537. & ſeqq.*, conſulantur. Non indigna tamen mentione eſt, quam Mart. Kempius, *Hiſtoriogr.* Brandeb., e ſolis Britannorum Scriptis congeſſit, & Regiom. A. 1677. (*in 4.*) publicavit, *Charismatum Sacrorum Trias, ſive Bibliotheca Anglorum Theologica*, Libris ſe Tribus in omnes Theologiæ partes diffundens, cujus Continuationem ab Henr. Ludolpho Benthemio, Antiſtite Bardovicenſi doctiſſimo, in *Præf. Libri de Statu Eccleſiæ Anglicæ* Germanici elegantis, promiſſam, cupide expectamus. *Bibliothecam S. Scripturæ* Longius, Oratorii Pariſienſis Presb. eruditus, jam molitur ampliſſimam, quicquid de Libb. Biblicorum Hiſtoria, Codd. MStis, Editionibus, Verſionibus, Commentatoribus, & aliis quibusvis Illuſtratoribus, imo & LL. Or. Grammaticis & Lexicographis, undecunq; congeri poterit, junctim exhibituram, cujus σκιαγραφίαν plerisq; Germaniæ Ephemeridibus Literariis nuper curavit inſeri. Quæ ad Hiſtoriam Librorum ſpectant Biblicorum, e Pontificiis Sixtus Senenſis *in Biblioth. S.*, Pet. Dan. Huetius *in Demonſtr. Evangelica*, Rich. Simon in *Hiſt. V. & N. T. Critica*, & Lud. Ellies du Pin *in Diſſ. Præliminari ad S. Biblia*, Gallice, Tomis II., Pariſ. A. 1699. (*in 8.*) publicata, e Reformatis Andr. Rivetus *in Iſagoge in S. Script.* (Lugd. B. 1627. *in 4.*), & Joh. Henr. Heideggerus in *Enchiridio Biblico* ἱερομνημονικῷ, (Tig. 1681. *in 8.*) e Noſtratibus autem Georg. Calixtus *in Tr. de Autoritate S. Scr.*, *& Libb. Canon. V. T. numero* (Helmſt. 1654. *in 4.*), Mich. Waltherus in *Officina Biblica*, Chr. Kortholtus *in Tr., de S. Scr. Canone*, Henr. Kippingius *in Exerc. de S. Scr. V. & N. T.* (Francof. 1665. *in 12.*), Aug. Pfeifferus *in Critica Sacra*, Laur. Fabricius *in Partitionibus V. T. Biblicis*, aliiq; plures, ſunt perſecuti. De Apocryphis, præter horum plerosq;, Joh. Rainoldi *Cenſura Libb. V. T. Apocryphorum*, & ſingulorum Editiones, a J. Alb. Fabricio curatæ, de cæteris vero, quæ Sacris, N. T. præcipue, Scriptoribus ſuppoſita ſunt, ψευδεπιγράφοις, Sixti Senenſis *Lib. II. Bibl. S.*, And. Riveti *Lib. I. Critic. Sacri*, Rob.

Digitized by Google

Coci *Cenſura Scriptorum quorund. Eccleſiaſticorum* (Sec. I.), Thomæ Ittigii *Diſſ. I. Heptadis Diſſertationum, Appendici ad Tr. de Hæreſiarchis* A. 1696. adjectæ, J. Andr. Schmidii *Diſſ. de Pſeudo-Novo Teſtamento (Helmſt. 1699.)*, & Joh. Alb. Fabricii *Codex N. T. Apocryphus*, *ὑποβολιμαῖα* iſta Notis illuſtrata ſiſtens eruditis (Hamb. 1703. *in 8.*), conſulantur. Editionum Biblicarum (quarum *Bibliothecam* quoque Lud. Jacobus a S. Carolo eſt molitus) Catalogos Rich. Simon (Cenſuram ſubinde addens), *in Appendicibus Hiſtoriæ V. & N. T. Criticæ*, J. Henr. Hottingerus *L. 2. Biblioth. Quadrip. c. 1. & 2.*, Guilh. Crowæus ſub initium *Elenchi Scriptorum in S. Scr. Alphabetici* (Lond. 1672. *in 8.*) & Pet. Terpagrius *in Prodromo Biblioth. Sacræ* (Hafn. 1680. *in 8.*), texuerunt, ſolam autem Operum Biblicorum *πολυγλώττων* Hiſtoriam Chr. Kortholtus *Libri de Variis S. Scr. Editionibus* (ſeu Verſionibus potius) *cap. ultimo*, & Wilh. Ern. Tenzelius Diatriba peculiari (Witeb. 1686.), fuſius expoſuere. Verſionum Biblicarum Recenſus Hiſtorico-Criticos, præter Hottingerum & Huetium ab Autore laudatos, Joh. Wouwerius *in Syntagm. de Græca & Latina Bibliorum Interpretatione*, Mich. Waltherus *in Officina Bibl.*, Brianus Waltonus *in Apparatu Biblico*, Chr. Kortholtus *in Tr. de variis S. Scr. Editionibus* (in Ed. ſecunda Kilon. A. 1686. auctiore, quam in prima A. 1668.), & Rich. Simon *Lib. 2. Hiſt. Crit. V. T.*, ac *in Hiſtoria Verſionum N. T. Critica*, Gallice Roterod. A. 1690. publicata, exhibuerunt. Quibus utinam accedat Syntagma, quod ſe de iisdem molitum olim eſſe, Celeb. Tenzelius nuper (*Sect. X. Biblioth. Curioſæ p. 1008.*) ſignificavit. De Chaldaicis Paraphraſibus Scripta exſtant Chriſtoph. Helvici & Aug. Pfeifferi peculiaria, de Verſionibus Syriacis Diatribæ And. Mülleri (*in Symbolis Syriacis* Col. Brand. 1673.) & Bernh. Pet. Karlii, de Gothica (IV. Evangeliorum) Diſſ. Georg. Frid. Heupelii (Witeb. 1693.), de Germanicis, tum ſequioris ævi Vetuſtioribus, tum Lutherana, Joh. Frid. Mayeri, Joh. Reiskii & Georg. Frid. Magni, Commentationes, *in Hypomn. ad §. 14.* Libri hujus commendatæ, de Gallicis Anonymi *Hiſtoire des Traductions Françoiſes de l'Eſcriture Sainte, tant Manuſcrites, qu' imprimées, ſoit par les Catholiques, ſoit par les Proteſtans* (Paris. 1692. *in 12.*) de Danicis Epiſtola Joh. Wandalini Jun., in *Tr. de Verſ. Luth. Germ.* Mayeriano (*c. 6., p. 68.-72.*) obvia, de Suedicis Prolegomena, nuperrimæ Bibliorum Suedicorum Editioni Holmienſi, A. 1703. *in fol.* excuſæ, ab Erico Benzelio, Archiep. Upſalienſi, præfixa. Metaphraſtarum S. Codicis Metricorum, e quibus Biblia facile congeri poterunt Poetica, Recenſum exhibent Dan. Guilh. Molleri *Laterculus* illorum imperfectus, Joh. Calfhilli, Angli, Translationi *Libri Sapientiæ* Heroicæ, Altorfii A. 1699. (*in 8.*) editæ, præfixus, & J. Georg. Neumanni *Diſſ. de Metaphraſtis, qui N. T. Græco Carmine expreſſerunt*, Witeb. A. 1686. publicata. Commentatorum in S. Cod., Librosque ejus, & horum Capita ac Loca illuſtriora, Nomenclatores (præter Poſſevinum, Bolduanum, Draudium, Voetium, Hottingerum, Gerh. Meierum,

Lipe-

Digitized by Google

Lipenium, aliquos Bibliothecarum, in quibus & hi enumerantur, Theologicarum Architectos) habemus haud paucos, ſeorſim Indices illorum ſcribere aggreſſos, Fabianum ſcil. Juſtinianum, Jac. Pamelium, Ang. Roccham, Andr. Schottum, Jac. Zannachium, J. Georg. Dorſcheum, ejusq; Generum, Joh. Grambſium (*Bibliorum Numeratorum* Collectores), ac nuperrimum *Repertorii Biblici* Compilatorem, Henn. Wittenium. Solos Exegetas Britannos, ſed prolixe ſatis, Mart. Kempius, *Lib. I. & II. Bibliothecæ Anglorum Theologicæ*, &, cui multa hic debere perhibetur, Vernevillius, Catalogi eorundem Vernaculi, Lond. A. 1668. (*in 8.*) excuſi, Autor, enumerarunt. Hiſce tamen, ſola Autorum ac Librorum nomenclatura contentis, ego, qui Hiſtoriam aut Criſin aliquam de ſingulis, aut potioribus, adjungunt, prætulerim, Sixti ſc. Senenſis *Biblioth. S. Lib. III. & IV.*, Rich. Simonis *Lib. III. Hiſt. V. T. Criticæ*, & *Hiſtoriam Criticam Commentatorum N. V. præcipuorum*, Gallice Roterod. A. 1693. evulgatam, Gvilh. Crowæi, Ludimag. in Anglia Croydonienſis, circa Exteros ſubinde ceſpitantis, *Elenchum Scriptorum in S. Script. Alphabeticum*, Lond. A. 1672. excuſum, & J. Frid. Mayeri *Bibliothecam*, quæ, per aliquot jam Annos, publicis in Athenæo Gryphico ventilata Diſputationibus, integra nondum prodiit, *Biblicam*. De Concordantiarum Hiſtoria & Uſu, poſt Conr. Kircherum, Scriptorem illarum eximium, Andr. Glauchius Libellum edidit ſingularem, Lipſiæ A. 1694 (*in 8.*) impreſſum.

§. XIV. Ab Exegetis Biblicis ad Theologos pergimus Polemicos. Hos inter, ex Atheiſmi Antagoniſtis, Hiſtoriam ejus, poſt Voetium, Spizelium & Ant. Reiſerum, Autori laudatos, diligentius cæteris perſecuti ſunt Tob. Wagnerus in *Examine Atheiſmi Speculativi Elenchtico* (Tub. 1677. *in 4.*), &, qui Zelotis quibusdam moderatior, ab iſtis Atheiſmi falſo inſimulatos, contra Cenſuram hanc præcipitem, defendit, Imman. Weberus, Prof. Gieſſenſis, in Libello Vernaculo: **Beurtheilung der Atheiſterey / wie auch der mehreſten deßhalben berüchtigſten Schrifften /** (Francof. 1697. *in 8.*). De Naturaliſmo conſulantur Ad. Tribbechovii *Hiſtoria* illius, poſthuma licet & valde imperfecta, Jenæ A. 1700. (*in 4.*) a Filio edita, &, quod huic acceſſit, ſeorſim antea (Kil. 1683. *in 4.* & Lipſ. 1684. *in 12.*) excuſum, Joh. Diecmanni, Theologi πολυΐστορος, *Sched. de Naturaliſmo, cum aliorum, tum Joh. Bodini*, elegantiſſimum, de Indifferentiſmo autem, cum Hiſtoria accuratior nondum prodierit, Caſp. Löſcheri, Conr. Tyb. Rangonis & Val. Velthemii, Diſputt. Academicæ, parce quamvis Hiſtorica delibantes. Scriptorum de Religionibus, Sectisq; variis, ingens eſt numerus. Anti-Judaicos, aut de Religione Rebusq; Judæorum commentatos, Car. Joſ. Imbonati *Bibliotheca Latino-Hebraica*, Romæ A. 1694. (*in fol.*) edita, plenius aliis enumerat. Hæreſeologorum, qui de Hæreſibus, vel univerſis, vel nonnullis, vel ſingulis, ſunt commentati, Seculo XVI. antiquiorum, Notitia e Thomæ Ittigii Prolegominis, quæ Tractatui ſuo *de Ævi Apoſto-*

lici,& Apoſtolico proximi,Hæreſiarchis A.1690.& 1703. præmiſit, eruditis, Antiquiorum vero pariter atq; modernorum, e Caſp. Sagittarii *Introd. ad Hiſt. Eccl. Cap. 32. & 33.*,ac Sev.Walth.Sluteri *Propylæo Hiſt. Chriſtianæ,(p.191-242. Edit. Sec.)*, poterit parari. Inter Scriptores de Religionibus Sectisq; Chriſtianiſmi modernis, Hiſtoriam illarum Eccleſiaſticam pariter atq; Literariam plenius aliis proponunt Conr.Schlüſſelburgius in *Catalogo Hæreticorum*, Libris XIII. Francof.A.1597 & ſeqq.(*in* 8.) edito, Joh. Hornbeckius *in Summa Controverſiarum*, & Gottfr.Arnoldus in grandi *Hiſtoriæ Eccleſiaſtico-Hæreſiologicæ* Opere Germanico, Tomis IV. haud ita pridem publicato,ille Zelotarum Lutheranorum, iſte Reformatorum,hic vero Separatiſtarum , partibus addictior, ac ὑποθέσει ſæpe δουλεύων. Sunt quoq; haud pauci, qui Sectarum ævi noſtri ſingularum Hiſtoriam , vel ſolam,vel Diſceptationibus Polemicis miſtam,accuratius propoſuerunt,e quibus conſuli merentur: I. de PONTIFICIA Mart. Chemnitii *Examen Concil. Trident.*,Joh.Gerhardi *Confeſſio Catholica*,Phil. Mornæi *Myſterium Iniquitatis*(Salmur. 1611. *in fol.*), Pet.Molinæi Opus *de Novitate Papiſmi* (de quo in *Hypomn.* dictum eſt)Gallicum, J.Henr.Heideggeri *Hiſtoria Papatus*, *Lud. Maimburgii Hiſtoriæ Lutheraniſmi & Calviniſmi*(ſub larva Nicandri ab Hohenegg) κατὰ βίαιον repoſita(Amſt. 1684. *in* 4.), & G. Calixti Scripta de Controvv. ſpecialibus luculenta. II. De JANSENISTICO in ea Schiſmate, e Pontificiis Phil.Labbei *Biblioth. Anti-Janſeniana* (Pariſ. 1655. *in* 4.), & Abbatis du Mas *Hiſtoire des cinqv Propoſitions de Janſenius*(Leod.1699. *in* 12.); e Lutheranis Joh. Ad.Oſiandri *Specimen Janſeniſmi* (Tub. 1666. *in* 4.), & Ægid. Strauchii *Jus Tertij Orthodoxi circa Cauſam Jeſuitico-Janſenianam*(Witt.1663. *in* 4.); e Reformatis Joh.Henr.Ottii *Or. de cauſa Janſeniʃnica*(Tig.1653. *in* 8.), & Melch. Leydeckeri *de Hiſtoria Janſeniſmi Libri IV.* (Ultraj. 1695. *in* 8.), e Janſeniſtis autem ipſis Anonymi *Hiſtoire Abregeé du Janſeniſme* (Col. 1697. *in* 8.), & alterius itidem Anonymi (ob diligentiſſimum Scriptorum utriusq; Partis recenſum cæteris præferendi) *Hiſtoire Generale du Janſeniſme*, Amſtelod. A.1700. (*in* 8.) Tomis III. edita. III. De Schiſmate ejusd. QVIETISTICO Gilb. Burneti *Iter Italicum* , & Anonymi Epiſtolæ III. Gallicæ *de Statu Italiæ præſenti* , in ſupplementum iſtius editæ (Col. 1688. *in* 12.), Incerti *Recueil de diverſes Pieces , concernant le Quietiſme* (Amſt. 1688. *in* 8.), Anonymi *Traité Hiſtoriqve, contenant le Jugement d' un Proteſtant ſur la Theologie Myſtiqve , ſur le Qvietiſme, & ſur les Demelez de l' Eveqve de Meaux avec l' Archeveqve de Cambray* (Amſt.1699. *in* 12.), Joh. Frid.Mayeri *Diſſ. de Quietiſtarum Perſecutionibus* (Hamb. 1688. in 8.), & J. Andr. Schmidii *Diſſ. de Quietiſmi Revolutione in Quietiſtis XIVti & hujus Seculi*(Helmſt.1697. *in* 4.). IV. De Eccleſia REFORMATA Conr. Schlüſſelburgii *Libri IV. Theologiæ Calviniſticæ* (Francof. 1592. & 1610. *in* 4.), Lud. Maimburgii, Jeſuitæ, *Hiſtoria Calviniſmi* Gallica (Pariſ. 1682. *in* 12.), variiq; hujus e Reformatis Adverſarii, in Sluteri *Propylæo p.205.206.* enumerati, Jac.Basnagii *Hiſtoria Relig. Reformatæ* Gallica, Boſſvetiano *de Variationibus Eccleſiarum Proteſtantium*

Operi

Operi oppoſita (Tomis II. Roterod. 1690. *in 12.*), ac Henr. Ludolphi Benthemii Scripta de Eccleſiarum Scholarumq; Angliæ & Belgii Fœderati ſtatu moderno Germanica (Lüneb. 1694. & Martisb. 1698. *in* 8.); de ſolo autem Certamine Euchariſtico, e Lutheranis *Hiſtoria Auguſtanæ Confeſſionis*, Ambr. Wolfii Scripto ejusd. Tituli, per Theologos aliquot, Germanice oppoſita (Erfurti 1584. *in* 4.), & Anonymi Hiſtorie des Sacramentſtreits (A. 1591. *in* 4.), e Reformatis autem Edm. Albertini *Libri III. de Euchariſtia* (Daventr. 1654. *in fol.*), Lud. Lavateri *Hiſtoria de Orig. & Progr. Controv. Sacramentariæ*, ab A. 1523. ad 1563. deducta (Tig. 1672. *in* 8.), Rodolphiq; Hoſpiniani *Hiſtoria Sacramentaria* (Tig. 1598. *in fol.*). V. De REMONSTRANTIBUS *Epiſtolæ* illorum *Eccleſiaſticæ & Theologicæ*, a Phil. Limburgio & Chriſt. Hartſoekero Amſt. A. 1660. (*in* 4.), longe vero auctiores a ſolo Limburgio ibid. A. 1684. (*in fol.*) publicatæ, Ejusd. Limburgii *Hiſtoria Vitæ Sim. Epiſcopij* (Amſt. 1701. *in* 8.), Joh. Utenbogardi *Hiſtoria Eccleſiæ Belgÿ Fœderati*, ad finem usq; Synodi Dordracenæ, vernacula, a Jac. Triglandio, Prof. Leid., opere impugnata contrario, & Gerh. Brandii *Hiſtor. Eccleſ. Belgicæ*, itidem vernacula, cujus Pars I. (ab A. C. 712. ad 1573.) Amſt. A. 1663., Continuatio hujus (ad A. 1600) ib. A. 1671., Pars II. (ab A. 1600. ad 1618.) ib. 1674. Tertia autem & Quarta, metu Reformatorum diutius ſuppreſſæ, Roterodami nuper A. 1704. (*in* 4.) prodierunt. VI. de SOCINIANIS, & Unitariis reliquis, Chriſtoph. Sandii *Biblioth. Anti Trinitariorum*, cum Joh. Stoinii Georg. Schomanni & Andr. Wiſſowatii Opuſculis, ad eorundem ſpectantibu Hiſtoriam (Freiſtadii, ſeu Amſt., 1684. *in* 8.) Stanisl. Lubienicii *Hiſtoria Reformationis Polonicæ* (ibid. 1685. *in* 8.), & Mart. Ruari *duæ Epiſtolarum Centuriæ* (ib. 1677. & 1681. *in* 8.). VII. De ANABAPTISTIS, præter J. Henr. Ottii *Annales Anabaptiſticos* (Bas. 1672. *in* 4.) merito ab Autore commendatos Frid. Spanhemii Sen. *Diatribe de Origine, progreſſu & Sectis Anabaptiſtarum*, J. Cloppenburgii Gangrænæ Theologiæ Anabaptiſticæ (Franequ. 1656. *in* 4.) ſubjuncta, Anonymi *Hiſtoire des Anabaptiſtes* (Pariſ. 1695. *in* 12.), E. M. P. Επιδειγμα *Hiſtoriæ Anabaptiſticæ* (A. 1701. *in* 8.) J. H. V. P. N., Mennonitæ Batavi, ob candorem in Vitis ſuorum etiam Gregalium detegendis laude dignisſimi, Beginſel en Voortganck der Geſchillen / Scheuringen en verdeeltheden / ouder de doopgeſinden / tot A. 1615. (Amſtelod. 1658. *in* 4.), junctaque eidem Ubb. Philippi *Confeſſio ultima*, ob parem φιλαλήθειαν commendanda. VIII. De DAV. GEORGIO, ejusq; Aſſeclis, præter Frid. Jeſſenii *Larvam*, quam Autor laudavit, *Davidi detractam*, Vitaq; ejus auctam, Germanice Kil. A. 1670. (*in* 4.) editam, Acad. Baſileenſis *de Vita illius & Doctrina Narratio* (Witeb. 1559. (*in* 8.), Nicol. Blesdikii, Generi Davidis, ſed Sectæ Deſertoris, *Hiſtoria* illius (Daventr. 1642. *in* 8.), ac Jac. Stolterfohtii Biographia ejusd. Germanica, Lub. A. 1635. (*in* 4.) edita, & in Chr. Thomaſii *Tomo I. Hiſtoriæ Sapientiæ & Stultitiæ* Vernaculo A. 1693. recuſa. IX. de ENTHUSIASTIS (quorum Hiſtoriam Morhofius quoq; & Mart. Schookius olim promiſerunt) Nicol. Hun-

nii

nii *Conſideratio Novæ Theologiæ Paracelſicæ & Weigelianæ* Germanica (Witeb. 1621.
in 8) Aug. Pfeifferi *Anti Enthuſiasmus* (Lub. 1692. *in* 8.), Joh. Hornebekii Opu-
ſculum *de Paradoxis & Heterodoxis Weigelianis* (Ultra). 1646. *in* 12.), & *Pantheon Ana-
baptiſticum atq; Enthuſiaſticum*, plurimos de illis Scriptores, ſed diſparis pretii ac
fidei, junctim exhibens (Halberſt. 1702. *in folio*,) X. De FANATICIS Angliæ,
præſertim Quakeris, Thom. Eduardi, Eccleſiaſtæ Gospelenſis, *Gangræna Er-
rorum, Hæreſium ac Blaspbemiarum illorum*, (Lond. 1646. *in* 4. *Ed.* 3.) Honorii Reg-
gii (ſive Georg. Hornii) *Tr. de Statu Eccleſiæ Britannicæ hodierno* (Amſt. 1646.
in 4.) Pet. Gartzii Puritaniſcher Glaubens- und Regiments-Spigel (Lipſ. 1650.
in 12.), J. Conr. Danhaueri *Colluvies Quackerorum* (Argent. 1665. *in* 4.) Anonymi
Hiſtoire Abregée du Quakeriſme (Col. 1692. *in* 12.), Gerh. Croeſii, Paſt. Alblaſien-
ſis (cæterorum omnium de Tremulis Scriptorum accuratisſimi & moderatis-
ſimi) *Hiſtoriæ Quakerianæ Libri III.* (A. 1696. *in* 8. Latine Amſtelodami, Beroli-
ni autem Germ. editi), Philalethæ (ſive Kolhanſii. Med. Amſtelod. Quake-
riani) *Neceſſariæ* in Croeſii Lib. *Dilucidationes*, in quibus Errores ejus detegun-
tur (Amſtelod. 1696. *in* 8.), Joh. item Laſſenii, aliorumq;, Scripta varia contra
Quakeros Germanica, in *Pantheo*, paulo ante memorato, junctim recuſa. XI.
De JOH. LABADIO, ejusq; Cœtu Schismatico, Petri Yvon, Doctoris illius,
*Fidelle Narrée des dernieres Paroles & diſpoſitions de diverſes perſones de l'Egliſe de
Wiewert* Amſtelod. 1681. *in* 12.), Anonymi aſſeclæ Labadiani, *Abrege ſincere de la
Vie, de la conduite & les vrais ſentimens de feu Mr. de Labadie*, ad A. usq; 1666. pertex-
ta, & a Gotofr. Arnoldo A. 1703., *in Supplem. Hiſt. Eccl.* Germanicis (*p.* 199-297.),
publicata, Anonymi ejus adverſarii *Hiſtoire Curieuſe de la Vie de Jean de Laba-
die* (Hagæ 1670. *in* 12.), Chriſt. Nifanii *Matæologia Labadiana*, Mindæ A. 1673.
(*in* 8.) Germanice edita, aliiq; Scriptores contra Separatiſtas hoſce, *P. II. Iſag.
ad Hiſt. Cimbr.*, *c.* 5., *p.* 121-127., fuſius enumerati. XII. De ANTONIA BOU-
RIGNONIA, ejusq; Aſſeclis, Vitæ ejus Hiſtoria Gallica prolixa, ab ipſa ſcribi
cœpta, & ab Anonymo (qui Pet. eſt Poiretus) continuata, Galliceq; ſeorſim
Amſtelod. A. 1683., *ac T. I. & II. Operum* A. 1686., Belgice vero ibid. A. 1684. (*in*
8.) excuſa, *Teſtimonia Veritatis de Vita, Moribus ac Scriptis ſuis*, ab ipſamet col-
lecta & Joh. Berkendalio Germanice oppoſita, Huſæq; A. 1673. (*in* 4.) edita,
deinde vero Gallice translata, & *Parte II.*, cæteris Adverſariis Sacri Ordinis re-
poſita Holſaticis, aucta, Pet. Poireti Epiſt. de Vita, Doctrina ac Scriptis Ma-
giſtræ Gallica, in Bælianis *Reip. Lit. Novellis*, (*M. Apr. & Majo A.* 1685.) publi-
cata, ejusdemq; *Monitum*, Relationi de Operibus Antoniæ, *in Actis Erud. Lipſ.*
(*M. Jan. A.* 1686.) obviæ, Amſtelod. A. 1686. *ἀνωνύμως* repoſitum, ex Adverſa-
riis autem Viti Lud. Seckendorfii *Defenſio* Relationis iſtius, a ſe conſcriptæ, con-
tra Poiretum (Lipſ. 1686. *in* 4.), Georg. Henr. Burchardum *Animadverſiones in
Errores Bourignonianos Germanicæ*, A. 1674. Slesvigæ *in* 4. & Hamburgi in 8. pu-
blicatæ, & *in Iterata Narratione*, adverſus *Lapidem* Bourignoniæ *Lydium*, A. 1677.
(Slesv.

Digitized by Google

Sleſv. *in* 8.) defenſæ, Cockburnii Angli *Bourignianiſm* Detected, circa A. 1698. evulgatus, aliaque, tum Aſſeclarum, tum Adverſariorum, Scripta, in *Iſag.* noſtra, *P. II., c. 6., p.* 151-164., recenſita. XIII. De aliis Mulieribus Hæreticis ac Fanaticis, J. Ana. Schmidii *Diſſ. de Muliere Heterodoxa* (Helmſt. 1697. *in* 4.), & J. Henr. Feuſtkingii *Gynecæum Hæretico-Fanaticum*, Germanice A. 1704. (Francof. *in* 8.) editum. XIV. De CHILIASTIS Promachi illorum, J. Wilh. Petræi, *Nubes Teſtium Veritatis de Regno Chriſti Glorioſo*, *Libris* III. exhibita (Francof. 1696. *in* 4.), ex Adverſariis autem Diſſertt. Academicæ Gisb. Voëtii (*T. II. Diſputt. Select.*), Ad. Tribbechovii (Kil. 1667. *in* 4.), Chriſtoph. Laur. Meelführeri (Gieſſæ 1678.), & Joh. Gvilh. Baieri, Tr. Anonymi (qvi Dan. Brenius fuit) pro Chiliaſmo Belgicum adorti (Jenæ 1678.), Auguſtique Pfeifferi *Anti-Chiliaſmus* Germanicus (Ratzeb. 1691. *in* 8.). XV. De Certaminibus modernis SYNCRETISTICIS Abr. Calovii *Hiſtoria Syncretiſmi* Germanica (Ratzeb. 1685. *in* 4.), & Conr. Tyb. Rangonis Scriptum ejusd. Tituli Vernaculum bipertitum (1674. & 1680. *in* 12.), cujus Continuationem reliqviſſe perhibetur. XVI. De Certaminibus PIETISTICIS, e Pietiſtarum Adverſariis, Anonymi (Unfug der Pietiſten / Scriptum autoritate publica ſuppreſſum, & Sam. Schelgvigii *Itinerarium Antipietiſticum* (Holm. 1695. *in* 4.), ex adverſa autem parte Phil. Jac. Speneri, aliorumque, Apologiæ, Duumviris hisce oppoſitæ, Viti Lud. Seckendorfii *Reſponſio ad Imaginem Pietiſmi* Vernacula, cum *Præfat.* Hiſtorica Speneri A. 1692. ἀνωνύμως publicata, ipſiusque Speneri Erzehlung / was wegen des Pietiſmi in Deutſchland vorgegangen (Francof. 1697. *in* 12.).

§. XV. Scriptores Theologiæ Moralis Gebh. Theod. Meierus in *Introd.* ſua *ad ſtudium ejus univerſum* (Helmſt. 1671. *in* 4.), Aſceticos autem Myſticosque Gotfr. Arnoldus & Pet. Poiretus A. 1702., ille in *Hiſt. Theol. Myſtica*, hic in *Ep. de Scriptoribus Myſticis*, ei adjecta, recenſuerunt. *Opuſculorum Aſceticorum, quæ inter Patrum reperiuntur Opera, Indiculum* Lucas d'Achery, Mon. Bened., teſte Teiſerio (*in C. C. p.* 219.) Pariſiis A. 1648. (*in* 4.) edidit. Ad Oratoriæ tandem Sacræ Hiſtoriam ſpectant, Lud. Bailii, Theol. Paris., *Bibliotheca Concionatorum*, *illuſtriorum Vitas continens* (Paris. 1666. *in* 4.), nec non Catalogi Scriptorum Homileticorum Reales, ab Henn. Wittenio *in Repertorio Homiletico*, & Ephr. Prætorio, in *Biblioth. Homiletica* Vernacula (Lipſ. 1698. *in* 4.) ſed absqve juſto ſelectu, exhibiti. De *Poſtillis*, qvæ barbara voce ſic appellantur, *Eccleſiaſticis* Diatribe Gotfr. Wegneri nuper Regiomonti prodiit. Qualium Librorum, qvibus nihil freqventius aut vendibilius, neminem adhuc Bibliothecam, in Plagiariorum tot Sacrorum, qvibus in deliciis ſunt, gratiam, miror

Digitized by Google

miror congeſſiſſe, labore exiguo plures illorum, non Centurias tantum, ſed & Chiliadas, conqviri poſſe, perſvaſus.

§. XVI. Theologiam *Libro VI. Tomi III.* excipit Jurisprudentia. Hujus Hodegos, & Scriptores Bibliothecarios, cum haud vacet recenſere univerſos, ſolos ex recentiſſimis commendo Gotfr. Gvilh. Leibnitium *Methodi diſcendæ docendæq; Jurisprudentiæ* (Francof. A. 1668. *in 12.*), Nic. Chriſtoph. Lynckerum *Inſtructorii Forenſis* (Jen. *in fol.*), Pet. Müllerum *Tr. de Studio Juris tractando* (Duderſt. 1670. *in* 4.), & Burch. Gotth. Struvium *Biblioth. Juris Selectæ*, Jenæ A. 1703., (*in 8.*) editæ (quæ *c.* 1. §. 1. *& c.* 4. §. 2. alios fuſe enumerat), Autores. Addo, cum a Struvio omittantur, licet ipſe non viderim, ſed in Ephemeridibus ſaltem memorari obſervaverim, Auguſtini Fontanæ *Amphitheatrum Legale Alphabeticum, ſeu Bibliothecam Legalem omnium Autorum ampliſſimam*, IV. Tomis *in fol.* Parmæ A. 1681. editam, & Dion. Simonis *Novelle Bibliotheque Hiſtorique & Chronologique des principaux Auteurs & interpretes en Droit Civil, Canonique, & particulier de pluſieurs Eſtats & Provinces, depuis Irnerio, avec les Caracteres de leurs eſprits, & les jugemens de leurs Ouvrages* (Paris. 1692. *in 12*). Henr. Ern. Keſtneri *Polyhiſtor Juridicus* (Francof. 1699. *in* 4.) Tituli magnificentiæ non reſpondet. Cui an Joh. Gröningius, *Polyhiſtorem* itidem *Juridicum*, in Morhofiani Supplementum, pollicitus, accuratius ſit ſatisfacturus, Struvius dubitat, nec ipſe definire auſim. Georg. Beieri *Specimina* IV. *Notitiæ Autorum Juridicorum*, Lipſiæ quinquennio edita proximo, circa Libros tantum paucos, nullo ordine obſervato, occupantur, Caſp. autem Thurmanni *Bibliothecæ Canonica & Duellica* A. 1700., *Metallicaq; & Salinaria* A. 1702., Halæ Sax. editæ, in argumentis verſantur ſpecialibus, & ob laborem potius, quam Judicium, ſunt commendandæ. Juris Nat. & Gentium Univerſalis Scriptorum Notitia, ex Er. Mauritii *Specimine Diſſertt. de Principiis J. Publ.*, eximio, ſed imperfecto (Tub. 1665. *in* 4.), Vinc. Placcii *Epitome Conſilii de ſtudio Philos. Pract.* (Hamb. 1695. *in 8.*), Jac. Frid. Ludovici *Delineatione Hiſtoriæ J. Div., Nat., & Poſitivi Univerſalis* (Halæ 1701. *in* 4.), Joh. Gröningii *Biblioth. J. Gent. Exoticæ & Europææ.* (Hamb. 1703. *in 8.*), & J. Franc. Buddæi *Hiſtoria J. Nat.*, qvæ, Halæ nuper A. 1704., inter *Selecta J. Nat. & Gent.*, auctior recuſa, cæteris ob κρίσιν de ſingulis accuratam, merito præfertur, eſt haurienda. Juris Civ. Rom., ejusq; Librorum, Hiſtoriam & Fata, poſt Gentilem, Seldenum, Duckium, Gothofredum, Mauritium & Riccium, Autori memoratos, expoſuere Sim. a Leuwen *in Narratione de J. Civ. Rom. Origine, Progreſſu, Uſu, Autorit., & varia Editione atqve Emendatione*, Jenæ A. 1697. (*in 8.*) recuſa, Joh. Douſatius *in Hiſtoria J. Rom. Civ.* (Paris. 1678. *in 12.*), Georg. Schubartus in Triade *Exercc. de Fatis Jurisprud. Romanæ, ab U. C. ad primos usqve Impp.* (Jenæ 1696. *in 8.*), & Joh. Vinc. Gravina *in Lib. de ortu & progreſſu J. Civ.* (Neap. 1701. in 12.,

in 12., Lipſ. 1704. *in* 8.). Plures Struvius *c.* 4. §. 1. ſuppeditabit. In Autoritatem illius in Germania, poſt Conringium (*in Lib. de Orig. J. Germ.*), in Biga *Diſputt. de Juris Juſtinianei receptione atqve Autoritate in Germania*, Altorfii A. 1679. inqviſivit Henr. Linckius, Conringio ei longe addictior. Commentatorum in *Inſtitt.* Indicem, in *Subſidio Juris* (Roſt. 1659. *in* 4.), dedit Chr. Woldenbergius. JCtorum Vett. Biographis, hoc Lib., & *T. I. L. I. c.* 19. *p.* 230., commendatis, Jungendi præ aliis Nic. Henelius in *Comm.* de illis peculiari (Lipſ. 1641. & 1654. *in* 8.), & Gvilh. Grotius, qvi *Vitas* itidem *JCtorum*, *qvorum in Pandectis exſtant nomina*, reliqvit, ſex luſtris poſt obitum ejus elapſis, a Filio Lugd. Bat. A. 1690. (*in* 4.) publicatas. Juris Canonici Studioſis, præter Gentilem, Duckium & Ritterſhuſium, adjumento erunt Gerh. a Maſtricht *Hiſtoria J. Can., ſive de illius Ortu, Progreſſu, Incrementis, Collectionibus Autoribusq;, Tractatio* (Duisb. 1677. *in* 8.), Joh. Douſatii *Hiſtoire du Droit Canoniqve* (Paris. 1676. *in* 12.), & *Prænotionum Canonicarum Libri V., qvibus Sacri Juris, atqve univerſi ſtudii Eccleſiaſtici, principia & adminicula enucleantur* (Paris. 1687. *in* 4.), Joach. Clutenii *Hiſtoria J. Can.* (Arg. 1609. *in* 4.), Georgiiq; Werneri & Huld. Eybenii Diſputt. hujus argumenti Helmſtadienſes, A. 1669. & 1672. publicatæ. Ad J. Can. Orientalis cognitionem Hiſtoricam Chriſtoph. Juſtelli & Gebh. Theod. Meieri duæ Præfatt., *Codici Canonum Eccleſiæ univerſæ*, in Edit. A. 1663. Helmſtadienſi, præmiſſæ, & Petri de Marca *de Veteribus Canonum Collectionibus Diatriba*, *Opuſculis* ejus *Poſthumis* (Paris. 1681. *in* 8.) a Steph. Baluzio inſerta, manuducent. De Juris Feudalis Scriptoribus Er. Mauritii *Nomenclator* illorum conſulatur poſthumus, e ſchedis defuncti, ordine Alphab., a Joh. Nic. Hertio congeſtus, & in *Differtt.* ejusd. Volumine (Francof. 1692. *in* 4.) publicatus, ſingulorum Hiſtoriæ Judicia ſubjungens. In Juris Publici Germanici Hiſt. Literaria omnes haud dubie idem ſuperaſſet Mauritius, ſi Opus ei *de hujus Principiis* affectum, amplum atqve diffuſum, eadem, qva *Specimen* illius, de J. Nat., ſeu primo agens principio, ac lectiſſimas de Argumentis J. Publ. variis Diſſertationes, doctrinæ copia & *ἀκριβείᾳ* perficere licuiſſet. Jacturam hanc ſolantur Sam. Rachelii *Introd. ad Jus Publ. Germ., præcipuos ejus Scriptores exhibens* (Amſt. 1680. & 1685. *in* 12.), & J. G. Sulpicii (ſive Joh. Georg. Kulpiſii) *Diſſ. de ſtudio J. Publ. recte inſtituendo, & Scriptoribus eo pertinentibus*, cum *Epiſt. de Studiis Juvenis Nobilis Academicis*, A. 1688. & 1700. (*in* 8.) edita, qvam Scripto etiam Racheliano Struvius merito prætulit. Addatur his J. Henr. Bœcleri *Conſignatio de Scriptoribus J. Publ. præcipuis* poſthuma, *Notis in Dan. Ottonis Jus Publ.* præmiſſa, & deinde a Phil. Reinh. Vitriario ſuis *Inſtitt. J. Publ.* ſubjuncta, a Kulpiſio pariter atqve Struvio laudata. De Juribus Statutariis Germaniæ Herm. Conringius in *Comm. de Origine Juris Germanici Hiſtorico*, perqvam luculento, tertia vice (poſt Editt. A. 1643. & 1649. priores)

Digitized by Google

Helmſt. A. 1665., cum augmento inſigni, publicato, de Danicis Andr. Sev. Vellejus, Pet. Galthius, Pet. Reſenius & Otto Sperlingius Jun., in Scriptis, (qvæ *Prolegomena* noſtra ad *Biblioth. Septentr. Erud.*, §. 45., fuſius enumerant) Ineditis, de Cimbricis, Lubecenſi item & Hamburgenſi, Tr., qvo *Iſagogen ad Hiſt. Cimbr.* exhibuimus, qvadripartitus, de Svedicis Joh. Olai Stiernhök, JC. Aboënſis, *in Libb. II. de Jure Sveonum & Gothorum Vetuſto* (Holm. 1672. *in* 4.), Car. Lundius in *Hiſtoria Juris Sveo-Gothici*, & *Collatione LL. Sveo-Gothicarum & Atticarum*, prælo maturis, & Laur. Ludenius in duobus, qvæ Wittenius memorat (*T. I. D. B., ad A.* 1654.) hujus argumenti Schediaſmatis, Hiſtorice ſunt commentati. Circa Anglica eodem inſtituto occupati fuere Joh. Seldenus *in Diſſ. ad Fletam*, & *Notis ad Joh. Forteſcue Lib. de laudibus Legum Angliæ* (Lond. 1616. *in* 8.), Morhofio laudatis, Matthæusq; Haleus *in Hiſtoria & Analyſi Legum Angliæ* ἀνεκδότῳ (cujus, e Jac. Tyrrellii *Hiſt. Anglica*, Lipſienſes, *in Act. Erud. A.* 1703., *p.* 315., injecere mentionem), circa Hiſpanica autem Gerh. Ern. de Franckenau, Secret. Danicus, in *Sacris Themidis Hiſpanæ Arcanis, Jurium Legumq; Ortus, Progreſſus, Varietates & Obſervantiam, cum præcipuis Gloſſarum Commentariorumq; Auctoribus, & Fori Hiſpanici Praxi hodierna, complexis*, (Hannov. 1703. *in* 4.) ac qvem is laudat, Joh. Lucas Corteſius, Regii Caſtellæ Senatus Conſiliarius, *in Hiſtoria Juris Hiſpanici* inedita. Gallicorum Hiſtoriam qvi tradiderit, nondum inveni, niſi referendus huc ſit Joh. Douſatius, qvi, in *Hiſtoria J. Civ. Rom.*, Gallici etiam originem, teſte Titulo, perſtrinxit. *Introductiones ad Praxin forenſem*, de Scriptoribus diſſerentes Practicis, Er. Mauritius, ab Autore commendatus, &, poſt hunc (A. 1694.), Sam. Strykius, Struvio (*c.* 7. *p.* 250.) laudatus, dedere, JCti ambo illuſtres, qvibusq; peritiores nemo Hodegos deſiderabit.

§. XVII. Diſſertatio de Arte Medica perbrevis, qvæ toti finem imponit *Polyhiſtori*, adeo, fateor, imperfecta eſt & jejuna, ut vel ſola, Acroaſibus, qvarum *ultima* plerumqve *frigent*, Academicis totum hoc Opus deberi, teſtetur, &, niſi lacuna iſta mancum illud reddidiſſet atqve mutilum, luce indigna haud immerito potuiſſet videri. Supplementa, qvibus præ cæteris indiget partibus, longe plurima, præter Herm. Conringii *Introductionem in Artem Medicam*, laudibus, qvas a Noſtro reportavit, eximiis digniſſimam, ſed cum Acceſſionibus præclaris, qvibus, in noviſſima Anni 1688. Editione, Gener eam Autoris haud degener, G. C. Schelhammerus, dexterrime illuſtravit & continuavit, ſociandam, Scriptoresq; Bibliothecarios & Biographicos, *h. l.*, & *T. I., Lib. I. c.* 18. *p.* 211. 212., memoratos, alii etiam, Opere hoc tum Antiqviores, tum Recentiores, ſuppeditare poterunt. De illis, præſertim Biographis, & Laboribus qvoqve hujus generis affectis Th. Reineſii, Æg. Meragii & Phil. Labbei (qvibus J. Bapt. Capponus e *T. I. L. I. p.* 212. addi poterit), conſuletur Henr. Meibomii Jun. *Epiſt. de Medicorum Hiſtoria Scribenda*, Helmſt. A. 1669. (*in* 4) edita, Operis

inprimis

Digitized by Google

inprimis *de Vitis Medicorum*, a Parente *πολυμαθεστάτῳ*, J. Henr. Meibomio, Libris IV., ab O. C. ad A. C. 1450., perducti, a ſe vero aucti & emendati (qvod, poſt ſemiſeculi ab Autoris obitu intervallum, non tum prodiiſſe miramur), *σκιαγραφίαν* proponens. Pleroſqve etiam, tum Biographos, tum Bibliographos Medicos, recenſuit, & accurata ſimul de iis tulit Judicia, Val. Henr. Voglerus *Cap. 8. Jntrod. in Notit. Bonor. Scriptorum.* Inter Recentiſſimos, Bibliothecarum Medicarum auxit numerum Georg. Abr. Merclinus *Lindenio* ſuo *Renovato* (Norib. 1686. *in* 4.), in qvo Lindani *Libros II. de Scriptis Medicis* augere ac continuare (poſt Conr. ab Hove, Med. Brem., El. Pilulandum Danum, & D. Becherum Saxonem, qvorum ipſe Labores *in præfat.* memorat affectos) aggreſſus, e ſuis eos Annott., & Georg. Hier. Welſchii Schedis, non ſolum emendavit, ſed &, dimidia fere parte amplificatos, Libris plusqvam 1700., Vitisq; Medicorum brevioribus pene 300., locupletavit. Autoribus de Studio Medico Jſagogicis, præter Joh. Rhodium, & alios, *Jntrod.* Conringianæ a Schelhammero adjectos, Rod. a Caſtro *Medicus Politicus, ſive de Officiis Medico-Politicis Libri IV.* (Hamb. 1614. *in* 4.), Pet. a Caſtro, Poliatri Veron., *Bibliotheca*, qvæ Patavii A. 1654. (*in* 12.) prodiit, *Medici Eruditi* (cujus Tituli Scriptum, Caſtriano locupletius & accuratius, *τὸν πάνυ* G. H. Welſchium molitum qvoqve eſſe, Schröckiana ejus *p.* 56. teſtatur *Memoria*), & Caſp. Hofmanni *Jſagoge Medica, Oratt. 2. de ratione Medicinam, tum diſcendi, tum exercendi*, propoſita & a Collega Jac. Pancr. Brunone Curiæ Variſc. A. 1661. (*in* 12.), cum Supplemento, edita, jungi merentur. Peregrinationis Medicæ Hodegos ſe Thom. Bartholinus, in Diatr. eleganti, Hafn. A. 1674. edita, & Joach. Vitus Wigandus (ſive Joh. Val. Willius) in *Triga Diſſertt. de Philiatrorum Germanorum Itineribus* (Frib. 1678. *in* 12.), præbuere peritiſſimos, *Deſiderata Medicinæ* a Georg. Hier. Welſchio *in Somnio Vindiciani* (Aug. A. 1676. *in* 4.) ſunt recenſita. Oblitus pene eſſem *Hiſtoriæ Artis Medicæ*, qvæ principem inter Modernorum Scripta hujus argumenti locum meretur, Gallice, Amſtelod. A. 1702. (*in* 4.) a Dan. Clerico, Med. Genev., editæ, Tribusq; Partibus (qvarum Prima ſeorſim Genevæ A. 1699. *in* 12. prodierat) ad Galeni usqve ævum perductæ. In qva cum Autor Celleberrimus Medicinæ Univerſæ Antiquioris, ejusq; Sectarum, Autorum & Propagatorum, Dogmatum item & Scriptorum, ſingulis propriorum, Hiſtoriam ſumma eruditione, & judicio accurato, propoſuerit, præclare utiqve, ſi qvisqvam modernorum, de Arte ſua meruiſſe eſt cenſendus, præclarius vero adhuc meriturus, ſi telam inchoatam, a Galenicis temporibus, ad noſtram usqve ætatem, pari dexteritate pertexet. E Scriptoribus de ſingulis Medicinæ Partibus Jſagogico-Hiſtoricis, Chymicos jam ſupra recenſuimus. Phyſiologiæ Hiſtoriam, & Scriptorum Cenſuram, in ſua ad illam *Jntroduct.* (Helmſt. 1681.) exhibuit G. C. Schelhammerus, *Anatomes* vero *Origines* A. 1683. Regiomonti, *Diſſertt. IV.*, ab antiqviſſimis repetiit temporibus, & ad noſtra deduxit, Phil. Jac. Hartmannus. Thom. Bartholini *Biblioth. Anatomica*, qva Pro-

Digitized by Google

ſectorum omnium, tam Vett., qvam Recentiorum, Vitas, Jnventa, Scripta, & multorum etiam effigies, erat complexus, in Biblioth. ipſius periit incendio, Rei Lit. & Medicæ admodum funeſto. Quæ Genevæ A. 1685. *in fol.* ſub eod. Titulo, prodiit, *Biblioth. Anatomica*, a Dan. Clerico & J. Jac. Mangeto in *Tomos II.* digeſta, Celebriorum recentioris ævi Anatomicorum Tractatus ſelectiores, junctim recuſos, exhibet. *Biblioth. Botanicam*, ſub larva Joh. Ant. Bumaldi Bonon. A. 1657. (*in 24.*) editam, Ovidio debemus Montalbano, Prof. Acad. Bonon. Medico, in Placcii *Tr. de Scr. Anon. & Pſeud-on. p.* 170. detecto. Praxeos tandem Medicæ Cultoribus Autores, de morbis commentatos ſingulis, ſuggeſſere Matthias Moronus *in Directorio Medico-Practico*, Lugd. Gall. A. 1647. & 1650. (*in 8.*) publicato, &, qvi iſtud, a ſe auctum, Francof. A. 1663. (*in 4.*) denuo recenſuit, Seb. Schefferus, Poliater Francofurtanus. Sed finis aliqvando Recenſui huic Scriptorum de Arte Medica Hiſtoricorum eſt imponendus, ne in majorem is, qvam Autoris noſtri de eadem, Commentatio juſto brevior, molem excreſcat. Vale ergo, L. B., & Morhofiii, Viri de Re Literaria præclare meriti, Labores juſto mecum æſtimans pretio, de poſthumis hisce, illorumqꝫ imperfectione, ac nævis aliis, qvos *emendaturus, ſi licuiſſet, erat*, benignius judica, memor illorum, qvæ ipſe, de Operibus ejusmodi affectis, T. I. *Polyhiſt.* hujus, *Lib. I, c. 7., p. 62.*, inculcavit: *Qvi imperfecti ſunt Libri, neqve extremam limam ſenſerunt, & vel ruditer tantum deſignati, cum Orbe tamen erudito communicandi eſſent, etiam contra Autorum morientium Vota, qvi ſibi ipſis interdum iniqviores ſunt, quam alii, Judices. Apellis tabulæ, etiam imperfectæ, in pretio fuere: Ita Virorum ingenioſorum opera imperfecta ſuis Autoribus dedecori non ſunt. Ac ſint in illis nævi, facile hos excuſat non adhibita operi ἀκρίβεια, tegunt illos, & qvodammodo pulchriores faciunt, opera perfectiora.*

Scribebam Flensburgi Cimbrorum,
M. Decembri Anni
Æra Chriſtianæ. M. DCC. IV.

BKF 41.1.25 3 L

D. G. MORHOFI POLYHISTORIS TOMUS II.

SIVE

POLYHISTOR PHILOSOPHICUS.

LIB. I. PHILOSOPHICO-HISTORICUS.

CAP. I.

DE HISTORIA PHILOSOPHIÆ IN GENERE, AC IN SPECIE BARBARICÆ POPULORUM ORIENTALIUM ET SEPTENTRIONALIUM, EJUSQVE SCRIPTORIBUS.

§. 1. *Inter Scriptores Hiſt. Philoſophicæ Univerſalis familiam ducit* DIOGENES *LAERTIUS, cujus Editio Menagiana præ aliis commendatur.* 2. *Sequuntur hunc EUNAPIUS SARDIANUS.* 3. *HESYCHIUS MILESIUS,* Illuſtrii *agnomine ſive Titulo a Græcis Latinizantibus donatus.* 4. *GERH. JOH. VOSSIUS, cujus* Libri de Philoſophia ac Philoſophorum Sectis,

Aaa aaa aaa *Poſt-*

Digitized by Google

Poſthumi & ferme affecti tantum, deploratur imperfectio. 5. *GEORG. HORNIUS, cujus non* Hiſtoria *ſolum* Philoſophica, *ſed Scripta etiam reliqua, tanquam Extemporalia & minus accurata, exploduntur.* 6. *JOH. JONSIUS, ob diligentiam commendatus, & aliis prælatus.* 7. *BENED. PERERIUS, ob nimium Sectæ Ariſtotelicæ ſtudium in alias iniquior.* 8. *THEOPH. GALEUS, poſt Aug. Steuchum Philoſophiam Gentilem univerſam ex Hebræa derivans, ſed hoc in conatu nonnunquam impingens.* 9. *PHILOSOPHIÆ BARBARICÆ Hiſtoriam tradidit OTTO HEURNIUS.* 10. *INDICÆ Veteris PALLADIUS, AMBROSIUS, & Anonymus quidam, ab Edv. Biſſæo junctim editi.* 11. *INDICÆ Brachmanum modernæ ABR. ROGERIUS, hujusque Interpres & Commentator CHRISTOPH. ARNOLDUS (de reliquarum etiam Aſiæ, Africæ & Americæ, Gentium Philoſophia conſulendus,) & Anonymus Scriptor Theologiæ Indorum Indicus ἀνέκδοτος.* 12. *ÆGYPTIACÆ & CHALDAICÆ, e Scriptis HERMETIS TRISMEGISTI & ZOROASTRIS reliquis (de quorum γνησιότητι controverſa Judicium ſuſpenditur, adjecta brevi de Trinitate Platonica atque Ariſtotelica παρεκβάσει,) FRANC. PATRICIUS (Novator in Philoſophia ineptus) & JOH. JESSENIUS.* 13. *SEPTENTRIONALIUM Populorum (quibus omnis Sapientiæ primas Origines Ol. Rudbeckius, Georg. Stiernhelmius, aliique Sveci, ob ſtudium Antiquitatum patriarum obiter laudati, vindicare non dubitant) Philoſophiæ & Doctrinæ Sacræ SNORRO STURLESONIUS, in* Edda *Islandorum, a Pet. Reſenio edita, ac Ol. Wormius in* Literatura Runica.

1 DIOGENES LAERTIUS Familiam merito ducit, quem niſi ex antiquis haberemus, qui de Philoſophorum Sectis & placitis aliquid ſcripſiſſet, pauca de Philoſophis antiquis conſtarent. Nunc ſane habendæ in pretio ſunt ſuperſtites hæ è naufragio tabulæ, & diligenter perquirenda ſunt, quæ apud ipſum conſignata habemus. Non poſſunt illô librô carere, qui Philoſophiæ genuinæ & antiquæ operam dant. Ab his incunabulis arceſſenda ſunt Veterum dogmata, à Recentioribus recocta, ita in orbem abeunt omnia, veteresque opiniones, quaſi ex ruderibus & cineribus reſuſcitatæ, vel novitatis aliqua ſpecie obtrudi ſolent. Facilè eſt hujus hiſtoriæ gnaro omnium in Philoſophiâ Novatorum ſententias ad ſua revocare principia. Extant multorum in hunc Auctorem Commentationes, Henrici Stephani, Iſaaci & Merici Caſaubonorum, Thomæ Aldobrandini, & demum Ægidii Menagii, qui perpetuos in hunc Auctorem Commentarios ſcripſit, & ex hiſtoriis rem philoſophicam diligenti collatione illuſtravit. Edidit ille Diogenem, cum ſuis & aliorum Commentariis, Londini anno 1664. in fol., quam tamen editionem Auctor ipſe improbare viſus eſt, ob Erra-

Digitized by Google

rratorum multitudinem, novam in Galliâ ſe editurum minatus, quæ ta-
ıen ex illo tempore nondum comparuit. Recudere in Germania volue-
ınt opus aliqui, quod caro nimis vendunt Angli, ſed deterruit hactenus
los opinor, quod novam & locupletiorem à Menagio metuerent Edi-
onem. Paravit etiam Salmaſius Comm. in Laertium, teſte Laur. Craſſo
II. Elog. p. 211.

2 EUNAPIUS. Sub Theodoſio M. vixit Eunapius, Sardibus natus, un-
e Sardianus quoque dicitur; ſcripſit *Vitas Philoſophorum & Sophiſtarum*, ſed
auca ſunt in illo libro ex tantô Oceanô hauſta; Editus eſt Antvverpiæ
ı octavo typis Plantinianis anno 1568. & Coloniæ Allobrogum A. 1616.
um MScriptis Palatanis comparatus. Accedunt ejusdem Auctoris Lega-
ones è Bibliothecâ Andr. Schotti. Nemo hactenus fuit è Philoſophorum
Criticorum ſcholis, qui aliquam huic operi operam impendere voluerit,
uæ tamen non inutilis futura eſſet. Notas tamen in Eunapium molitus
ſt Pet. Lambecius, Codice uſus manu Scaligeri notato. Vid. Lib. VI. de Bi-
lioth. Vindobon. p. 263.

3 HESYCHIUS ILLUSTRIUS Mileſius. Heſychius Mileſius, Illuſtris
abuit Titulum, quem Græci ſuâ linguâ efferebant ita: ἰλλέςριος, ut no-
ilis νοβίλιος, fidelis φιδέλιος, Cardinalis καρδινάλιος. Peccant itaque, qui
oc quaſi cognomen ipſi tribuunt. Vixit ſub Anaſtaſio, Juſtino & Juſtinia-
.o. Scripſit de iis, qui eruditione floruerunt, libellum exiguum, quem
Iadrianus Junius in linguam Latinam convertit, & breves aliquas notas
ddidit; Editus eſt Antvverpiæ Anno 1572. in 8vo typo Plantiniano. Scri-
ſit & in illum Notulas Joh. Meurſius, Vir de omni Græca antiquitate opti-
ıè meritus.

4 GERH. JOH. VOSSIUS. Dolendum eſt virum hunc nobis ereptum
uiſſe, antequàm perfecerat, quos moliebatur, libros. Nemo enim majori
urâ acceſſit ad omnem Philoſophiam, & ejus hiſtoriam, tum qua hiſtoriam,
ım qua dogmata, è fontibus & incunabulis ſuis arceſſenda. Immortuus
ſt operi de *Philoſophiâ & Philoſophorum Sectis*; exiguô ſanè libellô, ſi cum ma-
riæ amplitudine compares. Edidit filius ejus Iſaacus Opus hoc, affectum
otius quam effectum, Hagæ Comitis anno 1657. in 4to. Quare mirum
on eſt, toties ipſum notari à ſcriptoribus poſterioribus, qui accuratius rem
lam penſitarunt, quanquam exiguus illorum numerus, & penè nemo ha-
teuus fuerit, qui hoc argumentum pro dignitate tractarit. Eſt tamen al-
rius præ altero diligentia & cura laudanda. Ponenda itaque hactenus
ıter deſiderata vera & perfecta Hiſtoria philoſophica.

5 GEORGIUS HORNIUS. Scripſit & ille *Hiſtoriam Philoſophicam* libris 7.
ı quâ veterum philoſophorum doctrinam proponit, & cum novis quoque
ınfert, ſed in veteribus indiligens & inaccuratus, nonnunquam in di-

Digitized by Google

greſſiones ſupervacuas dilabitur, ut extemporalis potiùs, quàm cura aliqua ſcriptus, liber videatur. Nam penè omnia iſtius Viri ſcripta ſunt *αὐτοσχεδιάσματα*, à calamô ad typum ſtatim propulſa; omnia enim ex memoria depromſit, vix aliquo libro conſulto. Quæ de recentioribus afferuntur, itidem exigua ſunt, nec magnâ cura conſcripta, legi tamen & conferri cum aliis poteſt in iſtius argumenti ubertate, & defectu ſcriptorum, undecunque corradendi ſunt, qui quadam in parte exornare illam materiam conati ſunt. Editus eſt ille liber Lugd. Batav. anno 1655. in 4to.

6 JOH. JONSIUS. Holſatus ille fuit, Rector ſcholæ Rensburgenſis, qui *de Scriptoribus Hiſtoriæ Philoſophicæ Libb. 4.* ſcripſit, Francof. anno 1659. editos in 4to; qui, ſi diutius vixiſſet, omnes credo in argumeuto ſcriptores ſuperaſſet. Diligentiſſimus enim & accuratiſſimus ille fuit Inquiſitor veterum ſcriptorum. Hornius & Voſſius frequenter ipſi vapulant. Multa ipſi Menagius debet in Comment. Laertianis, apud quem utramque ille paginam facit. Magna diligentia Veteres ſuper hoc argumento ſcriptores, Editos, Ineditos, recenſuit.

7 BENEDICTUS PERERIUS. Jeſuita doctiſſ. fuit, cujus extant *Commentationes in Geneſin* (quibus cum fructu uſus eſt Sam. Bochartus in *Geographia* ſua *ſacra*) & *Libri 15. de communibus rerum naturalium principiis & affectionibus*, Coloniæ an. 1595. in 8. editi, ubi lib. 4. Antiquorum Philoſophorum placita, ſecundum Sectas, exponit, earumque Auctores. Habentur autem illic tantum Phyſica, in quibus recenſendis diligenter verſatur, illa quoque refutans pro aſſerenda Ariſtotelis doctrina, cum ſtudeat aliquantulum, in Veterum ſententiis rectè ponendis vacillare aliquando videtur.

8 THEOPHILUS GALEUS. Edidit librum titulo *Philoſophiæ Generalis*, in cujus primâ parte agit de ortu & progreſſu Philoſophiæ, ejusque traductione è ſacris fontibus. Id enim unicè illic agit, ut demonſtret, Philoſophorum ſententias & Sectas ex veteri Hebræorum Philoſophiâ & Theologiâ fuiſſe derivatas. Id argumentum plenius exſeqvutus eſt in alio libro, qui Anglicâ lingua in 4to editus eſt, ſub tit: *The court of gentils*, i. e. *Aula Gentilium:* argumentum quidem præclarum, hoc eſt, dignum, in quo ſe exerceant ingenia elegantia. Galeus quidem laudandus ob illum conatum, qui hoc in argumento multos tamen anteceſſores habet, quibus non pauca debet, e. g. Auguſtinum Steuchium in *libris de perenni philoſophia*, alioſque, qui data occaſione aliqua particulatim tractârunt. Utiliſſ. tamen liber eſt, quod hic quaſi in unum conſpectum omnia congeſta ſunt. Sed & ille tamen nimium interdum partibus ſuis favere videtur, & ad ſcholam Judaicam trahere, quæ aliunde originem habent. Solet autem id familiare eſſe in argumento aliquô verſantibus, ut in theſeos ſuæ gratiam quidvis aſſerant & credant. Liber ille Latinus editus eſt Londini anno 1676. in 8. Cæterum Auctor ille dili-

Digitized by Google

[d]iligentiæ ſuæ ſpecimina plura edidit, & novam Editionem Herodoti non [i]ta pridem procuravit.

OTTO HEURNIUS, Profeſſ. Leidenſis Medicus, Vir doctus, ſcripſit 9 [B]arbaricæ Philoſophiæ Antiquitatum libb. 2. quorum primus inſcribitur *Chaldai-[c]us*, alter *Indicus*; Multa illic habet collecta ex antiquis Autoribus, de Chal[d]æorum & Indorum Philoſophis & Philoſophia ac Magia, quàm ſecundum [p]artes diſtinguit in Aſiaticam, Africanam & Europæam. Allata ſunt multa [e]x Autoribus loca prolixiora, quæ penè totum librum conficiunt; ſed ta[m]en utile eſt, illa ſic junctim collecta habere. Ipſe pauca admodum de [ſ]uo affert, nuda recitatione contentus. Liber editus eſt in 12. ex Officinâ [P]lantinianâ anno 1600.

PALLADIUS. Indorum Philoſophia, vel exiguis, vel fabuloſis Au- 10 [t]oribus, prodita eſt; pauca ejus veſtigia habemus apud Strabonem *lib. 15.* [P]lin. *l. 7. c. 2.* Plutarchum *in Vita Alexandri*, Arrianum *de expeditione Alexandri* [l]*ib. 7.* & eundem *in Indicis*; Apulejum *in floridis*; Clementem Alexandri[n]um *l. 3. Stromatum*; Porphyrium *de abſtinentia l. 4.* Philoſtratum *in Vitâ A-[p]ollonii l. 3. c. 4. & 5.* Palladius autem de *gentibus Indiæ & Brachmanibus* ſingu[l]arem lib. ſcripſit, quem edidit Eduardus Biſſæus, Eques Auratus, è Biblio[t]hecâ Regia Anglica, Græcè & Latinè, Londini anno 1665. in 4to. Quis [P]alladius fuerit vid. Voſſium *de Hiſtoricis Græcis lib. 2. c. 19. p. 255., & lib. 3. p. 397.* [B]aronium *anno 388.* & illa, quæ Biſſæus proponit, Teſtimonia. Addidit [q]uoque S. Ambroſii Tractatum *de locis, doctrina ac moribus Brachmanum*, Item [c]ujuſdam *Deſcriptionem* Latinam *de Brachmanis*, tum primum ab ſe editam. [O]ptimè verſatus eſt in colligendis fragmentis obſcuræ alioquin & paucis [c]ognitæ Philoſophiæ, è quibus tamen aliqua ejus veſtigia deprehendere [l]icet. In tenebris enim verſantibus vel exigua lucis ſtrictura jucunda eſt.

ABRAHAMUS ROGERUS. Batavus ille fuit, & linguâ patriâ ſcripſit 11 [d]e philoſophiâ & religione Brachmanum hodiernorum. Quondam in his [t]erris peregrinatus, & admiſſus ad Brachmanum converſationem, multa ex [i]llis expiſcatus eſt, quæ deinde in librum Commentarium conjecit, ut erant [i]pſi dicta. Incertum itaque, an illa Veteribus dogmatibus ex aſſe reſpon[d]eant. Veroſimile enim eſt, ut apud omnes nationes quidam Sectarum [&] doctrinarum orbis eſt, ita & apud Indos fuiſſe. Obſervare tamen licet [p]ræcipua quædam, ut Metempſychoſin Pythagoricam, hodieque illis ſu[p]erſtitiosè creditam, neque ſecura adeò omnia relatione tradi veroſi[m]ile eſt, cum peregrini homines, nec philoſophiæ ſtudiis imbuti, nec lin[g]ua ſatis promti, ſiniſtrè interdum, vel accipiant nonnulla, vel interpre[t]entur. Illum librum in Germanicam linguam convertit Chriſtophorus [A]rnoldi, Profeſſ. & Eccleſiaſtes Noriberg., addito paralleliſmo cæterarum [g]entium Orientalium, in religione ac philoſophia; qui labor utiliſſ. eſt, &

Digitized by Google

quaſi compendio quodam proponit omnem Aſiaticam, Americanam & Africanam Idololatriam, & doctrinam in naturalibus, Tit. libri eſt: Aſiatiſches / Afrikaniſches / und Amerikaniſches Heidenthum. Rogeri libellus præmittitur, cum tit: Offene Thür zu dem verborgenen Heidenthum. Cætera adduntur à Chriſtoph. Arnoldo. Liber editus eſt Norimbergæ anno 1663. in 8tavo. Inveni quoque in Catalogo rariſſimorum librorum Corn. Lerkii, qui nunc Hafniæ venduntur, inter MScriptos unum, cui tit: *Vanimavubry, Theologia Indorum, tomis tribus.* Crediderim Virum illum, qui diu in Hiſpania vixit, Regis nomine Legatus, in hunc librum incidiſſe apud peregrinatorem quendam, & ipſa lingua Indica eſſe ſcriptum.

12 FRANCISCI PATRICII ZOROASTER. Ægyptiorum & Chaldæorum prima apud omnes fama eſt, quibus adjungendi quoque Thraces. A Barbaris illis prima ſapientiæ initia, ſive ab Hebræis ad illas pervenerint, ſive è traditionibus Majorum, quorum cum Patribus primævis converſatio fuit; ſed obſcurè omnia & incerta fide referuntur. Id quidem veriſſimum eſt, extitiſſe illos Philoſophos, & fuiſſe illorum ſcripta diligenter à poſteris ſervata, ſed poſtmodum ab iis, in quorum manus inciderant, interpolata, vel planè falſa illis ſuppoſita. Fuerunt tamen, qui fragmenta aliqua ejus philoſophiæ collegerunt. Hermes quidem, quem antiquiſſimum aliàs Ægyptiorum Philoſophorum faciunt, fuit ejus nominis, Magnus apud illos Philoſophos; ſed, an genuina ſint, quæ ſub ejus nomine circumferuntur, affirmari non poteſt. Publicavit Franc. Patricius Hermetis Trismegiſti libellos 20., unà cum ejus fragmentis, quæ habentur in *nova* ejus *de univerſis philoſophia.* Non deſunt, qui exiſtimant, multa eſſe in illis, vel à Chriſtianis primis conficta, vel aliunde etiam ſuppoſita, quam litem definire vix noſtrum erit. Videantur, qui de ſcriptis Hermetis disquiſitiones inſtituerunt, Kircherus *in Oedipo Ægyptiaco*; J. Henr. Urſinus in peculiari libro; Ol. Borrichius in libris adverſus Conringium de *Hermetica Medicina* ſcriptis. Cautè in illis rebus procedendum eſt, neque ſtatim omnia pro falſis & confictis habenda, ubi hiſtoria deficit; nam nec in gentibus cæteris, extra Græcos & Romanos, & nec in illis quidem, certè explorata rerum initia. Nos ad Zoroaſtrem venimus, de cujus ætate, nomine, natione, omnia ſunt controverſa. Aliqui Bactrianum, aliqui Medum aut Medo-Perſam, faciunt; ætas ejus ad Abrahami tempora vulgò refertur, genus etiam diverſum aſſignatur; quæ omnia diligentiſſimè collegit Joh. Marshamus, Eques Auratus Anglus, in *Canone* ſuo *Chronico Ægyptiaco, Hebraico & Græco, pag. 144. 145.* Editionis Lipſienſis, qui tamen nihil definit in tanta incertitudine. Perſæ ipſum pro Patre Magorum habent, ac præceptorem Pythagoræ facit Apulejus. Mentio ejus multa, & magna apud antiquos Autores fama. Sic recenſentur paſſim ap. Platonem, & Platonicos, præcipuè recentiores (quod ſuſpicio-

Digitized by Google

ſuſpicionem alicujus corruptionis arguat,) ejus ſententiæ. Hæ ſententiæ, undecunque collectæ, uno volumine editæ fuerunt ſuperiore ſeculo in Galliâ. Sexaginta enim Oracula, à Juliano quodam Chaldæo Græcè facta Pariſiis excuſa ſunt anno circiter 1530., in quibus ipſa penè Chriſtiana fides, myſteriumque Trinitatis proponitur; quàm ob cauſam ſuſpicati fuerunt multi, pia quadam fraude hic actum fuiſſe, & ſuppoſita quædam à Chriſtianis ad convincendos Gentiles. Clarior enim illic Trinitatis notitia, quàm in ipſo V. Teſtamento. Sed aliter tamen dicendum eſt, ſi inſpiciamus ſcripta Platonica, in quibus Trinitatis quædam Idea ſimiliter, repræſentatur, quæ non aliunde, quàm è talibus libris hauſta videtur. Platonis Platonicorumque ſententias omnes de Trinitate principiorum collegit diligentiſſimè Auguſtinus Steuchus integrô librô ſecundo de *perenni philoſophia*, ubi collationem inſtituit Platonicæ hujus doctrinæ cum myſterio Chriſtianorum: Voluit & Scaliger in libro de *Subtilitate, Exercitatione 365. ſect. 3.* ex Ariſtotele aliquam Trinitatis Ideam exſtruere, qui ipſe eâ de re videri poteſt. Hujus Ariſtotelicæ cum Platonica Collationem inſtituit Henr. Morus *in ſcholiis capitis 28. Enchiridii* ſui *Metaphyſici*, qui & è Cabaliſtis doctrinam de Trinitate adſtruit, *in deſcriptione tabularum Cabaliſticarum p. 464.* Legi etiam poteſt Iſ. Caſaubonus in *Exercitationibus* ſuis *Anti-Baronianis*, qui de hujus generis ſcriptis, & Sibyllinis verſibus, peculiarem diſquiſitionem inſtituit. Ex ſtylo & dictione multa colligi poſſit. Zoroaſtris illa Oracula, cum Auctario ſententiarum, ex antiquis auctoribus collecta, edidit Franc. Patricius, vir doctiſſimus, de quo infra plura dicemus. Is *novam de univerſis philoſophiam* ſcripſit ad Pontificem Gregorium XIV., ejusque ſucceſſores, quâ illud agebat, ut, excuſſo è manibus juventutis Ariſtotele, Platonica philoſophia reſtitueretur. Quod ut obtineret, monſtravit primò Ariſtotelis libros eſſe mutilos & ſuppoſititios, ac veteribus ſurreptos, integro libro in fol., cui tit. *Diſcuſſiones Peripateticæ.* Edidit poſtea aliquos tractatus philoſophicos, quos complexus eſt uno libro, cui tit. *Nova de Univerſis Philoſophia*; edito Ferrariæ anno 1591. in fol. Hic, non per motum, ut Ariſtotelica methodus facit, ſed per lucem & lumina, ad primam cauſam aſcendere conatur. Nolo quicquam jam de ejus conatu judicare; Id certum eſt, illum potius hac doctrina Enthuſiaſtas philoſophos effecturum, quam methodo aliqua inſtitutos; quæ tamen in re ſcholaſtica neceſſaria eſt. Certè, ſi ejus philoſophia in ſcholas fuiſſet recepta, nec Doctores, quod docere poſſent, habuiſſent, nec diſcipuli, quod diſcerent, & meras in iſta via lucis tenebras inveniſſent. Ut itaque omnia ex ovo accerſit, ita Zoroaſtris Oracula præmiſit cum aliquo Commentario. Hæc Zoroaſtræa doctrina peculiari libro triennio poſt eſt comprehenſa à Joh. Jeſſenio à Jeſſen, Philoſopho & Medico Pragenſi, viro quidem docto, ſed qui fatorum violentia tandem ſuccubuit in Executione Pragenſi.

Digitized by Google

genſi. Liber aliquoties editus eſt. Una ejus editio Wittebergæ prodiit anno 1593. in 8vo, qui ſub *Zoroaſtris* titulo promittit novam, brevem, veramque de univerſo Philoſophiam. Vide de nomine Zoroaſtris Menagium *in Commentario ad Diog. Laertium p. 3.*

14 SNORRONIS STURLÆ EDDA ISLANDORUM. Ad Barbarorum Philoſophos referendi quoque ſunt Septentrionum filii; neque enim credat quis adeò frigidum ſanguinem circa præcordia illis obſtitiſſe, ut nec ipſi aliquam Philoſophiæ partem attigerint. Si audimus recentiores Sveciæ Criticos, penè inter primos fuere, qui philoſophiam alios docuerint; quicquid enim de Orphei dogmatibus traditur, id à ſe profectum putant, namque illum, ut popularem ſuum, laudat Rudbeckius in *Atlanticis* ſuis. Non eſt nunc locus ea omnia ſub examen revocandi. Ut in tenebris interdum aliqua palpamus, ita & in his fabularum nubibus aliquam interdum veritatem apprehendimus, quanquam metus ſit, ne interdum nubem pro Junone amplectamur. Latitant tamen aliqua in Septentrionis priſcis monumentis, quæ omnem & Græcam & Latinam antiquitatem longe ſuperant. Ol. Rudbeckius certè Vir ingenioſiſſ. eſt, &, quæ illic magno apparatu & molimine e tricis iſtis evolvit, ſi non ſerenam, creperam tamen lucem oſtendunt. Incumbunt nunc in Antiquitatum Septentrionalium ſtudium præ cæteris Sveci, ap. quos ſingulare Collegium hoc ſcopo inſtitutum eſt. Eſt illic Profeſſ. Septentrionalium linguarum, Runicæ, & antiquæ Gothicæ, Olaus Verelius, Vir Doctiſſimus, cujus extant multi in Gothica aliquot monumenta Commentarii. Olim in animo habuit Georgius Stiernhelmius, Nobilis Svecus, ſingulare aliquod Syſtema philoſophiæ & literaturæ iſtius veteris ſub tit. *Runa Svecica*, ſed labori illi immortuus eſt, & poſt mortem ejus tantum apparuerunt vagæ ſchedulæ, quas in ordinem redigere nemo potuit, ut in literis ad me datis teſtatur Vir Clariſſ. Joh. Schefferus, cujus extat in ſimili argumento (*Upſalia antiqua*) præclarum antiquitatum iſtarum ſpecimen. Edidit quidem Stiernhelmius *Synopſin* ipſius *Runæ*, in qua habentur nuda illa capita totius tractationis; promiſerat quoque in aliis quibusdam ſchedis ſuis, hiſtoricas tractationes de ortu veterum Gothorum & Scytharum, adverſus Cluverium & alios, ſed intra ſpem & titulos omnia ſubſtiterunt. E *Synopſi* illa apparet certè, magna illum agitaſſe animo, quæ ſi probare omnia ſufficienter potuiſſet, Svecicæ genti ſe totas deberent linguæ Hebraica, Græca, Romana; imò Græci Idololatriam & Theologiam ſuam cum illis communes haberent. Quæ quidem non omnia fruſtrà dicuntur; eſt enim inſignis locus ap. Diod. Siculum, *l. c. 47.* qui diſertis verbis teſtatur commercia Orientalium & Græcorum cum Hyperboreis, & de Religione inter Græcos & Hyperboreos communi. Diodorus v. Siculus, qui Bibliothecas veterum perreptaverat, multa invenit in aliorum ſcriptis, quæ aliàs hodiè

Digitized by Google

lie ignorarentur. Idem teſtantur non obſcurè Veteres illæ Septentrio-
ium fabulæ, quæ anno 1215. in unum corpus compactæ ſunt à Snorrone
rla, ſub tit. *Edda Islandorum*, i. e. Philoſophia Islandorum. Fuit v. Snor-
ſturla Islandiæ *νομοφύλαξ*. Ex antiquis codicibus MScriptis Bibliothecæ
giæ illam perdidit, & notulas quaſdam adjecit Petrus Joh. Reſenius, Ju-
& Ethices Profeſſ. & Conſul Hafnienſis, Anno *1665*. in 4to. Illa autem
nia dudum fuerunt ante Snorronem iſtum, qui ex antiquis gentis mo-
nentis illa collegit. Cæterum tota ejus libri hiſtoria & argumentum,
n Sectis aliorum Philoſophorum collatum, habetur in præfatione illâ Re-
ianâ. Verum, ut audio, Sveci habent, quæ in eâ editione improbent. &,
ectè memini, novam pollicentur. Ex iſtis verò fabulis manifeſtè patet
norum in Septentrionem adventus, cultus Deorum, Solis, Martis, Jovis,
onduntur multæ Moſaicæ hiſtoriæ, ſed miris fabulis deturpatæ: legitur
llic de diluvio univerſali. Ex illis, tanquam fragmentis & laciniis, col-
quadantenus poteſt illorum hominum Philoſophia naturalis & mora-
& de Diis illorum doctrina. Trahi in ſubſidium poteſt Olai Wormii
ctatus de literaturâ Runica, ubi habentur vetera aliqua Carmina Runica, in
dem virorum fortium ſcripta.

CAP. II.

E PHILOSOPHIÆ PYTHAGORICÆ HISTORIA, EJUSQVE SCRIPTORIBUS.

§. 1. *Hos inter eminet JOH. SCHEFFERUS, Opus de Philoſophia hac vaſtum molitus, cujus Prodromus eſt* Liber de ejus Natura ac Conſtitutione, *A. 1664. editus.* 2. *Jungendi huic JAMBLICHUS (ineptum nactus Interpretem Joh. Arcerium,) & MALCHUS, ſive PORPHYRIUS,* de Vita Pythagoræ, *& prior etiam* de Myſteriis Ægyptiorum, Myſticaque *eorundem* Theologia, *commentati, ORIGINES, Autor Φιλοσοφȣμένων, inter Codd. Lucæ Holſtenii (quorum Editio deſideratur) reliquorum MSStoS.* 3. *OCELLUS LUCANUS, Scriptor* Libelli de Natura Univerſi, *ab Ariſtotele compilati, ſolus e Vett. Pythagoricis ſuperſtes, ejusque Editores ac Commentatores, quos inter Car. Eman. Vizzanius eminet; TIMÆI item LOCRI Fragmentum* de Anima Mundi & Natura *dubium:* 4. *NICOMACHUS & JAMBLICHUS, qui Arithmeticam ex ſenſu Pythagoræ propoſuerunt. Qua occaſione de Doctrina Numerorum Pythagorica (a Joh. Meurſio & Pet. Bungo illuſtrata, a Johanne Heydon vero, Enthuſiaſta Anglo, ad Necromantiam detorta,) quam Hebræorum Cabalæ debuiſſe creditur, Sinenſium per Lineas philoſophandi Methodo, Pulſuumque Medicina, & Tetractus tandem*

Digitized by Google

Pythagorica, ab Erh. Weigelio explicata, haud pauca inſperguntur. 5. *PHILOSTRATUS, Scriptor Vitæ APOLLONII THYANÆI, Pythagorici, de cujus Miraculis, an Magica arte patrata, an vero in Chriſtianorum Invidiam conficta ſint, in utramque partem diſputatur.* 6. *FRANC. GEORGIUS, cujus* Harmonia mundi *anſam ſuggerente, Pythagoræorum Harmonica Univerſi Proportio (a Joh. Pico, Rob. Fluddio & Henr. Mohrio, etiam defenſa,) & Chimarici Orbium Cœleſtium Concentus, impugnantur, ſimulque de miranda Muſices Vi & efficacia diſſeritur.* 7. *AMBR. RHODII* Dial. de Transmigratione Animarum Pythagorica, *in cujus, Ægyptiis quoque & Indis credita, Fontes, Senſum & Veritatem, obiter inquiritur.* 8. *CARMINA AUREA, Pythagoræ vulgo adſcripta (de quorum Autore controverſo, ac Editionibus, nonnulla monentur,) & HIEROCLIS Pythagorei in illa* Commentarius. 9. *PAGANINI GAUDENTII (cujus Extemporalis in ſcribendo notatur feſtinatio)* Diſſ. de Pythagorica Animarum Transmutatione.

1 PRocedimus jam ad Sectas Philoſophorum, inter quas primo loco referenda eſt illa, quæ dicitur Italica, cujus Autor Pythagoras habetur; nam eorum, qui ante Pythagoram vixerunt, obſcura eſt fama & doctrina, quanquam & ipſius Pythagoræ dogmata non adeò in aprico ſint, omnibusque pateant. Fuit tamen JOH. SCHEFFERUS, Vir Celeberrimus, Academiæ Upſal. Prof., qui, juſſu Chriſtinæ Reginæ, philoſophiam Pythagoricam integro Syſtemate complecti conatus eſt, Gasſendi exemplo, qui Epicuream doctrinam, è ſuperſtitibus ejus philoſophiæ monumentis, in unum corpus compegit. Cui tamen, ad extruendum hoc Syſtema, plus materiæ fuit, quam Scheffero, qui vel è Platonis & Ariſtotelis ſcriptis, vel è Jamblichi vita Pythagoræ, & ſimilibus ſcriptoribus, per meras lacinias & fragmenta, colligere illam debuit. Sed dolendum eſt, integrum opus non conſpexiſſe, ipſo vivente, lucem: ejus autem magnam partem ſupereſſe, & Catalogus Operum ejus, & literæ ad me ſcriptæ, teſtantur. Non habemus nunc niſi prodromum Vaſti operis, *librum de natura & conſtitutione philoſophiæ Pythagoricæ*, qui prodiit Upſaliæ in 8. anno 1664. Quo in lib. ὡς ἐν κεφαλαίῳ, & velut per ſummam, philoſophiæ Pythagoricæ capita quædam proponuntur.

2 JAMBLICHUS & MALCHUS. Ad hiſtoriam philoſophiæ Pythagoricæ prodeſſe noſſe illos, qui Vitam iſtius Philoſophi conſcripſerunt. Extat Jamblichi Chalcidenſis *de vita Pythagoræ* liber, Græcè & Latinè editus à Joh. Arcerio in 4to anno 1598. Hunc habemus quaſi Indicem paucorum ejus dogmatum; ſed libri tantum duo infeliciter ab Arcerio editi, plena mendis omnia, ineptè nonnunquam converſa, ut mirari ſatis non poſſim, neminem haćte-

Digitized by Google

hactenus fuiſſe è ſagaciſſimis Criticis, qui huic Auctori limam addere voluerit: ſed difficile eſt, ex ipſis fontibus ſuis & principiis aliquid eruere. Libros ejus quatuor MScriptos habuit Lucas Holſtenius, ut patet ex Indiculo illo MScriptorum Holſtenianorum, quem mecum communicavit Amicus. Jungendus eſt huic libro Jamblichi alter *de myſtica Ægyptiorum Theologia*, ſed quem itidem in Bibliotheca ſua ineditum ſervavit Holſtenius, diverſum, ut apparet, ab illo, qui *de myſteriis Ægyptiorum* à Jamblicho ſcriptus eſt. Quem Thomas Galeus, Anglus, nuper edidit Oxoniæ Anno 1678., unà cum Notis ſuis, in quô multa habentur, quæ pertinent ad veterem illam Pythagoricorum & Ægyptiorum doctrinam, multa de omnium ſpirituum & dæmonum negotio. Extat & Malchi *de vita Pythagora* liber, editus à Conrado Rittershuſio, cum notis, Altorfi anno 1610. in 8tavo. Porphyrii quoque liber extat *de vitâ Pythagoræ*, quem, cum aliis ejus Opuſculis, in lucem dedit Holſtenius, Romæ *in 8tavo* anno 1630. qui cum plura alia MSta volumina poſſederit, hactenus inedita, optandum ſanè eſſet, ut MStorum illorum hæres operam iſtorum Editioni impenderet. Inter quæ, ut obiter hoc memorem, habentur quoque Origenis *Philoſophumena, liber de variis Veterum Philoſophorum ſectis & opinionibus*, in quo procul dubio multa latent ejus argumenti. Fuit Origenes, χαλκέντερος inde dictus, incredibilis librorum expugnator & ſcriptor, præterea doctiſſimus, & veteris philoſophiæ etiam in Chriſtianiſmo, ultrà quam par eſt, tenax. Cæterum & *Vita Pythagoræ*, à Jamblicho ſcripta, cum nova Verſione & Notis, promittitur ab illo Thoma Gale, qui librum *de myſteriis Ægyptiorum* edidit.

OCELLUS LUCANUS. Fuit ille antiquiſſimus philoſophus Pythagoricus, qui ante Ariſtotelem de *naturâ univerſi* ſcripſit. Hunc ſuperſtitem habemus penè ſolum, ex Autoribus doctrinæ Pythagoricæ. Extat & quoddam Timæi Locrenſis fragmentum *de anima mundi & natura*, editum Pariſiis anno 1555. *in 8.* ſed non uſque adeò plenam meretur fidem. Hujus Ocelli Lucani ſcriptum genuinum eſt; Edidit Ludovicus Nogarola cum notis; & poſteà Carolus Emanuel Vizzanius, Bononienſis, qui diligentiſſimè contulit, quos nanciſci potuit MStos Codices, & meliores Editiones; prodierat tamen ante Nogaralæ opera, qui Venetiis anno 1559. ediderat. Latinè tantum prodiit Lugduni anno 1541. Gvilhelmo Chriſtiano interprete, ut ideoque primus non ſit Nogarola, qui in linguam Latinam convertit, ut ipſe jactat. Impreſſit poſtea ipſum illud exemplar Commelinus anno 1596. Optimus Comm. in illum Autorem eſt Vizzanii, nam Nogarolæ breves tantum notæ ſunt. Emendavit itaque Autor ille, tum ipſam Verſionem, tum Paraphraſin, addidit & Commentarios pleniores, quibus argumentum philoſophicum illuſtratur ulterius locis Platonicis & Ariſtotelicis. Hujus Ocelli paſſim ſunt ap. Græcos Encomia, & apud ipſum Ariſtotelem. Illud, 3

Digitized by Google

quod *de natura Univerſi* ſcripſit, totum penè Ariſtoteles exſcripſit, ut vel ex uno hoc pateat, non adeò falſos eſſe, qui Ariſtoteli plagia, in Veteres Philoſophos commiſſa imputant. Omnia enim quæ pro æternitate mundi apud Ariſtotelem argumenta occurrunt, ex his fontibus hauriuntur, ut conferenti patebit. Si alios haberemus aliorum Philoſophorum & hujus ipſius libros ſuperſtites, plura fortaſſis obſervare liceret. Editus eſt Vizzanii Commentarius Amſtel. anno 1661. in 4to.

4 JAMBLICHI Chalcidenſis Introductio in Nicomachi Arithmeticam & de fato. Fuiſſe è Pythagorica ſchola Jamblichum notum eſt, & Nicomachum quoque. Is ſcripſit Arithmeticam ex ſenſu Pythagoricorum, cujus MStum, cum ſcholiis marginalibus antiquis, habebatur in Bibliotheca Holſteniana. Illum Auctorem edidit Samuel Tennulius, Belga, qui primus è Codice Memmiano deſcripſit, cum Codice Regiæ Bibliothecæ Gallicæ, Romanoque contulit, Latinè vertit, notisque illuſtravit. Incipit verò liber ille à libro 4to, nam ceteris editis traditur Vita Pythagoræ. Liber 4tus certè, qui unicus hic eſt, ut tit. promittit, Introductionem in Arithmeticam Nicomachi continet. Ipſa v. Nicomachi Arithmetica integra habentur in Bibliotheca Holſteniana, quæ hactenus edita eſſe mihi non conſtat. Vide Tennulium *p. 67. in notis*. Extant quidem Notæ Joach. Camerarii in duos libb. Arithmeticæ Nicomachi, doctæ & laborioſæ, quas adjecit Tennulius ſuæ Editioni. De iſto Nicomacho legatur Tennulius *in notis pag. 64. 65. 66.* Utilis eſſe liber ille poteſt ad intellectum Pythagoricæ philoſophiæ, quæ in numeris tota verſatur. Edita ſunt hæc Arithmetica etiam Lutetiæ anno 1538. teſte Voſſio *de ſcientiis Mathematicis, c. 10. §. 1.* Extat & alter hujus Jamblichi liber, cui tit. *Arithmetica Theologumena*, qui editus eſt ibid. anno 1543. quo plenius traditur, quod ad philoſophiam de numeris Pythagoricam pertinet. Non inepta eſt illorum ſententia, qui hanc numerorum doctrinam Hebræis, & eorum Cabalæ, debuiſſe Pythagoram exiſtimant, ut latè explicare contendit Henr. Mohr, in *Cabala* ſua, Anglica lingua ſcripta, ubi plurima dogmata Pythagorea confert cum Hebræorum dogmatibus, atque ipſam adeò doctrinam de ſolis quiete, quam è Judæorum ſchola hauſiſſe Pythagoram oſtendit. Non eſt omninò in vulgus notum, quid Pythagoras Symbolica hac numerorum doctrina notare voluerit; nam è laciniis & fragmentis illa utcunque conjicere poſſumus. Galeus, ut omnia, ad Hebræos deducit ejus dogmata. Ego tamen, quod numeros attinet, exiſtimo Pythagoram illis uſum fuiſſe, ut Ideis ſuis Platonem, formis Ariſtotelem, lineolis ſuis Chinenſes. Res enim eodem recidit, an verbo quodam nationali, an ſignis, exprimantur rerum differentiæ; ad conceptum enim mentis omnia tantum referuntur. Martinus Martinius, in *Decade* ſua *prima Hiſtoria Sinicæ*, ſub initium, ubi de philoſophia Sinenſium agit illorum

Digitized by Google

rum philoſophandi per lineas modum plenius deſcribit. Quatuor ſc. lineas comminiſcuntur, & ex earum vario poſitu (variantur autem ſeptuagies) de poteſtatibus naturalibus argumentantur; quod ſi quis numeris efficere velit, res eodem recidit. Peripateticus efferre poſſit per illas ſuas formas formarum, & quæ naſcuntur ab illis, generales, ſpeciales, & ſubordinatas. Similia ſunt illis penè & longe petita in re Medica principia, ubi omnis Anatomes ignari, ſuas tamen de venis obſervationes, omni Medicorum choro inauditas, tradunt; de pulſibus neſcio quæ Meteora comminiſcuntur, quibus tamen illi mirificè, ut fama eſt, proficiunt. Nam & ſedes & cauſas morbi ſolo pulſu explorant, ac feliciter nonnunquam pronunciant ac medentur, ut vel hinc pateat, de Medicis etiam verum eſſe, quod de Vatibus nonnemo; *Omnium optimè qui conjecerit, hunc Vatem perhibeto optimum.* Andr. Cleyerus aliquis nuper myſteria hæc nobis revelavit, quæ, ubi in lucem protracta ſunt, riſum potius, quam applauſum, merentur, ac meritò pudorem illis incutiunt, qui Europææ Medicinæ hujus perfectionem objicere non ſunt veriti. Quantum ex antiquis autoribus cognita eſt, numerorum illorum formalium doctrinam Pythagoricam magna diligentia eſt exſecutus Joh. Meurſius, in *Denario* ſuo *Pythagorico*, qui diligentiſſimè inveſtigavit è Græcis Philoſophis, quæ ad illam pertinent. His add. poteſt *Petrus Bungus* in *libro de myſteriis numerorum*, qui & Pythagorica illa congeſſit, quanquam non iſto ordine, accuratiore & diligentia, quam Meurſius. Plenius quidem & copioſius hoc argumentum tractavit, ſed multa addit non ex Pythagoricis fontibus hauſta, ſed è Cabaliſtarum & Enthuſiaſtarum ſcriptis, qui in hoc argumento valdè ſunt operoſi. Aliqui ad ipſam Magiam, & ſpirituum evocationem, extendunt doctrinam hanc de numeris, quod facit Joh. Heydon, Enthuſiaſta Anglicus, in libro, cui tit. *The Roſie Crucian infallibile Axiomata, or, Generall Rules to know allthings paſt, preſent and to come,* Londini A. 1661. in 8vo edito. Ejuſdem Autoris plura extant de Harmonia mundi, quibus multa magnifica promittuntur; hæc tamen omnia imputantur doctrinæ Pythagoricæ, ac nemo inter Enthuſiaſtas tam abſurdus eſt novis ſententiis & ſomniis, quæ non velit ex antiquiſſimis Philoſophis, ſacra ſcriptura, & Cabala Hebræorum, deducere. Qui homines ſuis ſenſibus & ſpeculationibus permittendi ſunt, ut Achivus ille Horatianus, qui ab amabili inſania per Medicum revocari nolebat. Tetractiis Pythagorica, quaternarius numerus, in magna veneratione apud Pythagoram, ejusque aſſeclas, fuit: hinc per illum numerum juramenta ipſis concepta. Sunt qui hoc ad Tetragrammaton Hebræorum referunt. Erhardus Weigelius, Prof. Acad. Jenenſis celeberrimus, multus eſt in Tetractus hac Pythagorica explicanda & demonſtranda, cujus extant varia ſuper hoc argumento Opuſcula, diverſis temporibus edita. Eſt ejus *Θεόδειξις Pythagorica*, qua laborat è numeris realibus demon-

Digitized by Google

monſtrare exiſtentiam Dei, item *de Cor; ore, divini numinis charactere demonſtrativo* alia *Diſſertatio*, ubi multa de quaternis principiis cujuscunque cognoſcibilis. Quod Jamblichum attinet, editus ille eſt Arnhemii anno 1668. in 4to.

5 PHILOSTRATUS de vita Apollonii. Apollonius Thyanæus è Pythagoricorum quoque Secta fuit, homo verè δαιμόνιος, de quô multa miranda prædicant paſſim hiſtoriæ, hujusque hiſtoriam ac res geſtas ad examen revocavit Johan. Franciſc. Picus Mirandula *l. 7. de rerum prænotione cap. 10.* Illum omnes Magiæ receſſus perreptaſſe fama eſt, nam & vetitæ Magiæ illum operam dediſſe aſſerunt. Si veræ ſunt hiſtoriæ, mortuos ille excitavit, diſparuit in media hominum turba, vidit, quæ locis remotiſſimis fierent. Quæ omnia vix absque Magiæ infamis ſuſpicione peragi ab illô potuerunt. Omnes hominem innocentiſſimæ vitæ & morum faciunt, nec deſunt etiam inter Patres antiquos, qui tam ſtupenda opera beneficio interioris ſcientiæ naturalis illum patraſſe exiſtimant. Memorabile eſt, quod Ælius Lampridius, *in Alexandri Severi vitâ*, ſcribit, ipſum in Lario ſuo optimos quosque Viros & animos ſanctiores coluiſſe, in quibus Apollonium, Chriſtum, Abrahamum & Orpheum, habebat, quibus quotidiè ſacra faciebat. Memorabile item eſt, quod Flavius Vopiſcus in *Aurelianô* refert, Apollonii Imaginem Aurelianum, Thyanam, patriam ejus, expugnaturum, monuiſſe, ne faceret. Quæ dum recenſet Vopiſcus, quaſi ſacro quodam furore abreptus in hæc verba erumpit; *hæc ego à gravibus viris comperi, & in Ulpia bibliotheca libris relegi, & pro Majeſtate Apollonii magis credidi. Quid enim illo Viro ſanctius, venerabilius, antiquius, diviniusque inter homines fuit? Ille mortuis reddidit vitam, ille multa ultrà homines & fecit, & dixit, quæ qui velit noſſe, Græcos legat libros, qui de ejus Vita conſcripti ſunt. Ipſe autem, ſi vita ſuppetat, & ipſius viri favori usque quaque placuerit, breviter ſaltem tanti viri facta in literas mittam, non quod illius viri geſta munere mei ſermonis indigeant, ſed ut ea, quæ miranda ſunt, omnium voce prædicentur.* Incomparabile hoc atque invidendum iſtius viri Elogium eſt. Ex Pythagorea illum ſchola fuiſſe conſtat, & antiqua Magorum diſciplina imbutum. Illum Talismanis uſum fuiſſe, præcipuè autor eſt ille, qui de Talismanis diſſertationem ſcripſit Gallicâ linguâ, quæ reperitur inter Varia illa librorum Gallicorum, quæ ſub tit. *Mercure galand* prodierunt, & quidem *Tomo nono, Menſe Januario Anni 1680. p. 177* (prodeunt verò ſingulis menſibus aliquot Tomi talium librorum Pariſiis, qui continent Diſſertationes elegantiores de rebus, vel naturalibus, vel moralibus, tum & Carmina elegantiora,) In medio nunc reliquo, an impoſtoris titulo ſalutandus ſit. Certe à Magiæ infamis ſuſpicione illum purgare laborat Gabr. Naudæus in doctiſſima *Apologia ſua*, quæ Gallicâ linguâ ſcripta eſt pro viris illis, qui falsò accuſati fuerunt Magiæ, *c. 12.* Ubi non Apollonium tantum, ſed & Pythagoram, Orphe-

Digitized by Google

Orpheum, & Zoroaſtrem, à Magia defendit; quod v. Apollonii iſta miracula attinet, non fortaſſis adeò abſurdè exiſtimat Naudæus, ſuffragante Huetio in *Demonſtrat. Evang.*, confićta hæc potius fuiſſe ab illis, qui in invidiam Chriſtiani nominis amplificare hujus res geſtas & opera voluerunt, ne haberent Chriſtiani, quod ſibi objicerent. Conjectura ejus inde formatur, Philoſtratum, qui vitam ejus ſcripſit, adeò penè in omnibus obſervaſſe paralleliſmum Chriſti & Apollonii miraculorum, quem ille luculentius illic inſtituit. Cæteroquin Apollonium Virum fuiſſe probum & honeſtum autumat, & maximæ in rebus naturalibus experientiæ. *Vita Apollonii* à Philoſtrato ſcripta Græcè & Latinè prodiit Venetiis in fol. Anno 1502. In Gallicam linguam convertit, qui multos Autores alios, Blaſius Vigenerius; quam verſionem ad exemplar Græcum emendavit Federicus Morellus, Lector & Interpres Regius, & Commentariis prolixis illuſtravit Artus Thomas, ſed qui paulùm licentius evagantur. Editus ille liber eſt Pariſiis anno 1611. in 4to majori.

6 **FRANCISCUS GEORGIUS, VENETUS.** Inter Pythagoræ dogmata illud fuit præcipuum, totum mundum hunc certo numero, pondere & menſura, conditum fuiſſe. Hinc harmonica Univerſi quædam proportio ab ipſo excogitata, inde concentus Orbium cœleſtium confićti, de quibus multa operosè commentati ſunt & Veteres, & Recentiores. Omnes enim ſpecies conſonantiarum harmonicarum ad proportionem corporum cœleſtium aptatæ, de quibus multa cumulat Kircherus *in Oedipo Ægyptiaco, Tomo 2do, parte 2da, claſſe 7ma, ſect. 7. c. 3.* Multa hîc mirifica & monſtroſa exſtruuntur dogmata; poſſe per illam harmoniam, ſi quis rectè intelligat, cœlum terræ miſceri, ipſosque ſpiritus & res inanimatas moveri & trahi, quæ omnia nunc ſuo loco relinquimus. Quanquam quidem negari non poſſit, Muſicæ admirandam eſſe vim, in moderandis hominum animis, imò & in morbis curandis. Notum enim eſt, beneficio Muſicæ peſtem fuiſſe curatam, & curari hodie, qui à tarantulis mordentur. Per accidens tamen hic videtur tantum Muſica quicquam conferre, licet in tarantulis ſingulare aliquid & paradoxon eſſe videatur, non facilè ingenio humano explicandum, quod ſupicionem latitantium plurium in ſono affectionum injicere poſſet. Fuit in Anglia, qui experimentum cepit, quomodo per Muſicam certi generis, & certæ formæ, cicurari beſtiæ poſſint; neque deſunt etiam vulgo exempla, capi ſtupida & bruta animalia poſſe certo ſoni genere, qui aptus eſt movere ſpiritus animales. Ita Delphines afficiuntur voce *Simonis*, & notarunt nonnulli Aſinum imprimis affici voce *Martini*, ſemperque reſpondere, ſi voce hâc appelletur. Sed hæc extra ſcopum noſtrum ſunt conſtituta. Audaciora ſunt, quæ hinc educunt Pythagoricæ ſcholæ ſectatores, magnam

Digitized by Google

magnam eſſe Muſicæ vim etiam in res animatas, imò in ipſos ſpiritus. Ipſa denique harmonica proportio mundi videtur plus ingenii ac phantaſiæ habere, quam veri. Quam enim ineptum hoc eſt, mundi ætates diſtribuere per tonos, orbes cœleſtes, per varias harmonicas proportiones. Denique concentus ipſi, qui noſtris auribus non poſſunt audiri, neſcio quid puerilis commenti, aut anilis fabulæ, ſapere videntur. Quanquam Thomas Campanella, *in libro de ſenſu rerum inanimatarum*, ſpe illa teneatur, fore aliquando artifices, qui, ut oculi teleſcopiis armari poſſunt, ita pro auribus ſingulare inſtrumentum aliquod ἀκȣςικὸν parent, quo audiri poſſint concentus Orbium cœleſtium. Notum quidem eſt Hiſpanos tale aliquod inſtrumentum, quod ipſi *Sarbadana* vocant, pro acuendo auditu habere. Idem quoque efficit tuba Stentorophonica, auribus appoſita, ſed concentum orbium cœleſtium nondum audivimus. Magna cura & labore totam hanc doctrinam deduxit, vaſto libro, Franciſcus Georgius, Venetus, qui & ſeorſim prodiit, & junctim cum omnibus Scriptoribus Cabaliſticis, editis Baſileæ anno 1587. in fol. aliquot tomis. Infinita hic ſunt ſomnia & Commenta. Tota enim κοσμογραφία & χρονολογία ſecundum Muſica principia inſtituta eſt, in quibus qui veritatem quærat, aut philoſophiam aliquam ſolidam, is certè nubem pro Junone amplectetur. Scripſerat & ante illum, in ſimili argumento, Joh. Picus Mirandula, qui magnus fuit Cabaliſticorum Auctorum amator; omnes enim libri ejus pleni ſunt his commentis. Rob. Fluddius, totus quantus παραδοξόσοφος, omnem ſuam Medicinam & Phyſicam in Monochordo collocat, cujus menſura apta ipſi eſt omnium rerum omnes interiores qualitates demonſtrare. Henr. Mohr quoque, in *Cabala ſua Philoſophica*, & ejus *Appendice*, operoſus admodum eſt in Pythagoricis de mundi Syſtemate hypotheſibus cum Judæorum Cabala conciliandis: nam *c. 5. Appendicis, n. 3.* Emblemata veſtimenti Aaronis cum hypotheſibus Pythagoreis confert, & proportionem illam harmonicam, Pythagoreis tam diligenter excultam, inveſtimento illo, quaſi per Euclidæam aliquam demonſtrationem, oſtendere laborat. Multa hic de Tetractus Pythagorica, quaſi primo illo harmoniæ fundamento, de quo Diſſertatio quoque reperitur, hactenus inedita, inter ſchediaſmata Joh. Andr. Boſii, ut patet è Catalogo MScriptorum Boſianorum, quem mecum communicavit Amicus. Illum crediderim accuratius aliquid hâc de re tradidiſſe.

7 AMBROSII RHODII *Dialogus de transmigratione animarum Pythagorica.* Inter præcipua Pythagoræ dogmata, in vulgus celebrata, eſt Animarum transmigratio, ſive μετεμψύχωσις, cujus an Autor primus fuerit Pythagoras, incertum. Apud Ægyptios certè & Indos primum hanc obtinuiſſe ſententiam, è locis nonnullis Veterum Autorum patet. Vulgò quidem à Py-

Digitized by Google

à Pythagora ad Indos hoc dogma perveniſſe creditur, nam hodieque apud
illos viget. Sed verum tamen eſt, ante Pythagoram Ægyptiis & Indis hanc
fuiſſe doctrinam; incertum, cui genti præcipuè aſſignari debeat. De ſenſu
hujus opinionis variè diſputatum fuit inter Philoſophos. Aliqui *συμβολικόντι* ſubeſſe huic doctrinæ crediderunt, ut fere omnibus cæteris Pythagoræ dogmatibus, cujus hodie ſuperſunt Symbola, & Jamblicho morali explicatione illuſtrata; & poſt illum à Beroaldo & Politiano. Hâc in ſententiâ Galeus eſt, cujus videri poſſunt explicationes *l. 2. c. 3. §. 5.* Ego verò exiſtimarim, non fuiſſe Pythagoræ tropicam hujus doctrinæ acceptionem, ſed veram. Eſt & in eâdem ſententiâ Ambroſius Rhodius, cujus extat *Dialogus de transmigratione animarum Pythagorica*, Hafniæ anno 1638. editus *in 8tavo.* Multus ille eſt in ventilandis variis de hâc *μετεμψυχώσει* opinionibus, ac tandem ſuam profert ſententiam, quatenus ea concipi & defendi poſſit. Sed ita ille non Pythagoricam, ſed ſuam ſententiam, propoſuit; quæ hic adducit de mutationibus animalium, inſectorum, & ſimilia, ſpecioſa quidem ſunt, ſed durum eſt hinc ad animas hominum conſequentias formare. Si enim vel maximè ſtatuas triplicem in homine animam, liberaliores quodammodo eſſe poſſimus, atque unam ex iis vel bovi, vel aſino, velut ab inteſtato relinquere. Sed tamen habet illa ſententia neſcio quid paradoxi, quæ animas in nobis multiplicat. Mihi hic illuſtrandus è Platoniſmo Pythagoras videtur. Platonis hæc erat ſententia, animam humanam poſt mortem certa ſubire vehicula, prout ſe in corpore geſſerit, vel æthereum, vel aërium, vel terreſtre: animas voluptatibus corporis immerſas, in brutam naturam degeneraſſe, atque ita poſt mortem aërem hunc ſublunarem terreſtrem habere pro vehiculo. Hac doctrina præſuppoſita (nam Platonica philoſopia Pythagoricæ quaſi propago eſt,) non à vero alienum videtur, ſtatuiſſe Pythagoram talem animam, vehiculo aërio-terreſtri huc illuc volutam, tandem in brutum aliquod corpus incidere, pro cœlo fortè cavea aliqua aut hara donandam; cum contrà mentes, per continuas ſpeculationes in ætheris naturam ſubtiliatæ & abſtractæ, poſt mortem dignam meditationibus ſuis ſedem in æthere ipſo nanciſcantur, atque ita fiant *θεοειδεῖς*, qui finis ultimus eſt phyloſophiæ Pythagoricæ.

PYTHAGORÆ *carmina aurea.* Tandem & illa prodeant, Pythagoræ
quidem vulgò inſcripta, non verò ab illo, ſed ab aliquo Pythagoricæ ſcholæ 8
Diſcipulo, ſcripta; ſapere tamen ejus ſcholam videntur, ob ſummam brevitatem, & argumenti ſublimitatem; verè enim *aurea* vocanda ſunt, quicunque demum ſcripſerit. Suidas Pythagoræ adſcribit, Gellius toti ſcholæ Pythagoricæ, quæ breves has ſententias, quibus moralem doctrinam proponere conſueverat Pythagoras, ex ore loquentis exceperit, unde poſtea ad poſteros illæ propagatæ. Alii exiſtimant, ideo Pythagoræ carmina dici, quod

ſi non eſſent, illo tamen Autore digna videantur. Aliquoties illa edita ſunt. Inter Veteres Editiones utiliſſima omnium eſt, quæ à Michaële Neandro, communi Germaniæ præceptore, in ſcholarum uſum, cum explicationibus & notis utiliſſimis, curata eſt, adjectis Phocylidis & Theognidis *ſententiis*, prodiitque Baſileæ anno 1559. *in 4to.* In hæc carmina extat Commentarius Hieroclis, qui Philoſophus Pythagoricus fuit Juliani tempore, ut vel hinc appareat, illorum jam tum Autorem creditum fuiſſe Pythagoram; prodiit ejus Editio in 8. Pariſiis, Græcè & Latinè, anno 1583. Latinè tantum *in 4to*, Romæ anno 1594. & Lugduni *in 12mo*; Omnium optima Editio eſt, quæ prodiit Londini, cum notis Merici Caſauboni eruditiſſimis, anno 1665. *in 8tavo.*

9 PAGANINUS GAUDENTIUS *de Pythagorica animarum transmutatione.* Quodnam de illo viro judicium ferendum, ſatis patet è *dedicatione Adoptivorum Carminum* Nicolai Heinſii, ubi Characterem ejus deſcribit, quod limæ ac lituræ impatiens, magnoque impetu, ſcribat, ut pro lutulento interdum, minusque nitido, à popularibus ſuis habeatur. Satis id oſtendit ejus *Inſtar Academicum*, in quo varia ſunt, nec inchoata ſatis, nec abſoluta. Hæc *Diſſertatio* ejus prodiit Piſis *in 4to* anno 1641.

CAP. III.
DE PHILOSOPHIÆ SOCRATICÆ SCRIPTORIBUS.

§. 1. SOCRATES, Philoſophiæ Practicæ, quam Theoreticæ, ſtudioſior, immeritò à Petr. Pomponatio Atheiſmi accuſatur. Nihil vel pauca ſcripſit. Epiſtolæ ſub ejus nomine à Leone Allatio publicatæ, Xenophontis de illo Scripta. 2. JOH. LUD. BALZACI Lib. Gallicus de Vita Socratis *(cui Verſio Librorum XENOPHONTIS de eodem acceſſit)* & Socrates Chriſtianus *commendantur*, & *de* Deo Socratis, *ſimilibusque aliorum Eruditorum, ac Hieron. præſertim Cardani, Geniis, quos Gabr. Naudæus pro ipſorum habuit Figmentis, disquiritur. 3. CEBETIS* Tabula *λείψανον eſt Philoſophiæ Socraticæ, cum EPICTETI* Enchiridio, *præcipuum & ferme unicum. Job. Elichmanni Editio illius πολύγλωττος poſthuma, & Aug. Maſcardi in eandem* Diſſertationes, *celebrantur.*

1 Socraticæ ſcholæ quanta fuerit olim dignitas & autoritas, non opus eſt ut hic prolixè recenſeatur. Pauca vel nihil ipſe Socrates ſcripſit, quanquam fuerint olim plures ex ejus diſcipulis, qui de ejus vita rebusque geſtis aliquid conſignarint. Tenuia tamen hæc tantum ſunt fragmenta,

Digitized by Google

ta, è quibus apparet, quantus ille vir fuerit. Contemplativas ſcientias non uſque adeò excoluit, aut excolare voluit, cum videret, quantis difficultatibus omnia eſſent obſepta, ideoque ad moralem & civilem doctrinam totum ſe contulit, & quandam vitæ ſanctimoniam. Hujus doctrinæ veſtigia paſſim deprehendas in ſcriptis Platonis, in quibus ille ſæpè ſub perſona Socratis loquitur. Notum eſt, illum ſupplicio fuiſſe affectum ab Athenienſibus, quod ipſorum Deos ſperneret, ideoque illum Pet. Pomponatius, *in libro de incantationibus*, ipſe Atheus, ut Atheiſmi Patronum commendat, ac Platonem exiſtimat, eam ob cauſam, ne ſibi exitio eſſet illa libertas, religionem & dæmonum cultum præ ſe tuliſſe; quæ tamen manifeſta calumnia eſt. Contempſit Deos Athenienſium Socrates, ut idola, interim meliora de divinis rebus edoctus, ut patet è Platonis *Phædone*, ubi mortem ejus deſcribit. Schola ejus in varias poſteà Sectas ſe diviſit, quæ ex illo omnes ludo prodierunt. Aliquas Socratis & Socraticorum Epiſtolas Græcè & Latinè publicavit, cum Notis ſuis, Leo Allatius, editas Pariſiis in 4to anno 1637. *Apologias Socratis* ſcripſere olim Xenophon aliique ejus diſcipuli; tum & Xenophon *de Socratis memorabilibus dictis & factis Libros IV.*

JOH. LUD. BALZACUS *de Vita Socratis*. Vir inter Gallos doctiſſimus *de vita Socratis* libellum Gallicâ linguâ ſcripſit, quô ille diligentiſſimè collegit, quicquid rerum Socraticarum apud Autores antiquos reperiri potuit. Addidit Xenophontis opus *de rebus memorabilibus Socratis* à ſe in Gallicam linguam converſum, adjecit quoque tabulas Chronologicas, ad illuſtrandam Socratis vitam, ut hinc uno quaſi conſpectu pateat viri iſtius hiſtoria. Multa illic lectu digna, inprimis de Deo vel genio Socratis, de quo Apulejus quoque libellum ſcripſit. Multa illic affert de hoc argumento curioſa, de quo præterea legi poteſt Naudæus in *Apologia* ſua *cap. 13.* ubi de omnibus illis geniis agit, qui aſſignati fuerunt Socrati, Ariſtoteli, Plotino, Porphyrio, Jamblicho, Scaligero & Cardano, exiſtimatque illos fuiſſe inter arcana philoſophica, idque confinxiſſe ipſos, ut ſe eo venerabiliores redderent. Quod Cardanum attinet, de illo pluribus agit in Vita ejus, quam præmiſit Operibus Cardani, in unum aliquod corpus à ſe collectis; nam potius ad calliditatem Cardani, quam ad malitiam aut magiam ejus, refert. At erat ille vir mirificæ ſuperſtionis, in quo magna dementiæ & ſapientiæ miſtura fuit; interdum enim ultrà aniculas delirat, interdum ultrà hominem ſapit, prout ſua habuit intervalla. Ubi foris aliqua crepuit, ſtrepitus aliqui auditi, ille ad genium ſuum omnia retulit, ut facilè eſt Ingeniis melancholicis, quale ipſi fuit, quidvis fingere. Prodiit Balſaci liber Pariſiis anno 1650. *in 8.* Scripſit & idem *Socratem Chriſtianum* Gallicâ linguâ, quô librô continentur varii Diſcurſus Theologico-morales, de argumentis, in

quibus Philoſophiæ Socraticæ cum Chriſtianiſmo convenit, ubi multa tamen in Pontificiorum favorem. Editus Arnhemiæ anno 1675. *in 12mo.*

3 CEBETIS *Tabula.* Cebes Thebanus Philoſophus Socraticus fuit, cujus extat hodieque *Tabula*, qua Vitæ humanæ conditio velut ſub fabula aliqua depingitur, quod genuinum eſſe Socraticæ ſcholæ ſpecimen facilè videri poteſt, cum Socrates fuerit in iſtis rebus fingendis mirè ingenioſus, lepidus etiam & facetus, unde & εἴρων dictus eſt. Hujus Tabulæ extant multæ Editiones & Commentarii, è quibus illa optima, quod prodiit Græcâ, Latinâ Arabicâque linguis conjunctim, cum paraphraſi Arabica Joh. Elichmanni, edita in 4to Lugdun. Batav. anno 1640. Memorabilis eſt illa præfatio, quam præmiſit Salmaſius, quâ dolet obitum Elichmanni, Viri in Orientalibus verſatiſſimi, & multa præclaraque olim ſpecimina daturi, ſi ſupervixiſſet. Fatetur ingenuè illic incomparabilia fuiſſe hujus Viri erga ſe Merita, in adjuvandis ſuis ſtudiis Orientalibus, quibus ipſi ad res maximas indagandas ſubſidio fuit; Inprimis conſideratu dignum eſt, quod cum Perſicæ linguæ ſecreta penetraverit, præ ceteris omnibus ſingulari libro oſtendere voluerit, Perſicæ & Germanicæ affinitatem, imò Græcæ origines ex Scythicâ linguâ. Habentur quoque illic ſingularia quædam de verſionibus Arabicis Græcorum Philoſophorum, quibus illæ vitiis redundent, quave oſcitantia ex incogitantia factæ. Sed de his illic plura legi poſſunt, ubi præterea multa conferuntur paraphraſeos Arabicæ & textus Græci loca. Solet ipſi jungi Epicteti *Enchiridion*, quod itidem ſcholæ Socraticæ opus eſt, in quod extant Simplici & Arriani Commentarii, qui pleni ſunt prudentiæ & doctrinæ moralis. In Cebetis *tabulam* extat elegans Commentarius, vel potius Diſſertationes miſcellaneæ Auguſtini Maſchardi, viri doctiſſimi, qui Cubicularius fuit Urbani VIII. Cujus & extant aliæ Diſſertationes morales, Latinæ, Italicæ ac Poëmata argutiſſima. Liber ille ſæpè recuſus eſt in Italiâ; Una editio Venetiis prodiit *in 8tavo.* anno 1643. In Germanicam linguam nuper converſus eſt, prodiitque Francof. anno 1671. *in 12mo.* Autor verſionis illic non apparet. De Cebete ipſo pluribus agit Maſchardi ad lectorem *præfatio.* De Epicteto plura dicentur, ubi ad Scriptores Philoſophiæ Stoicæ perveniemus, quæ genuina eſt & princeps Socraticæ propago.

CAP. IV.
DE PHILOSOPHIÆ STOICÆ SCRIPTORIBUS.

§. 1. *STOICI, e Socratis Schola progreſſi, multos Romanorum, & in his Senecam, atque JCtos ferme omnes, Sectæ ſuæ habuerunt Aſſeclas.* 2. *Judicium de JUSTI*

Digitized by Google

JUSTI LIPSII Manuductione ad Philoſ. Stoicam, & Phyſiologia Stoica, *ac CASP. SCIOPPII* Elementis Philoſ. Moralis Stoicæ, *è Lipſio contractis*. 3. *De JAC. THOMASII* Diſſertationibus Stoicis. 4. *Elogium inſigne M. AUR. ANTONINI, Imp. Operis ejus* τῶν εἰς ἑαυτόν, *ac Editionis hujus, à Thoma Gatakero A. 1652. cum luculento Comm. publicata*. 5. *Commendatur EPICTETI* Enchiridion, *ejusque, uti & Commentatorum illius; ARRIANI (cujus MS. etiam de* Romanorum Exercitiis *laudatur* Equeſtribus) *ac SIMPLICII, Editiones ac Interpretes enumerantur.*

E Socratis ſcholâ Zeno prodiit, Pater atque Autor Stoicæ Philoſophiæ, 1 quæ qua in re à Socraticâ differat, non adeo ſcitur. Quandoquidem Socrates ipſe nihil ſcripſit, & Theoreticæ diſciplinæ abeo negligenter habitæ, dici non poteſt, an Stoicorum ſchola hic ſuas, an verò Socratis ſententias, profiteatur. Fuerunt Stoicæ Philoſophiæ addicti olim magnæ autoritatis viri, &, quia à vulgo ſegregati honeſtiorem vitam ſequantur, Principes in Rep. Rom. & poſteà Seneca, qui Stoicam doctrinam, [illegible]n Moralem, quam Phyſicam, in libris ſuis excoluit, quanquam non me[illegible]odo aliqua didactica, ſed perpetuis Diſſertationibus. Poſt illa tempora [illegible]ti plerique omnes Stoicæ Philoſophiæ erant addicti, cujus veſtigia paſſim Digeſtis deprehendas, ac notarunt loca non pauca alii JCti, in quibus [illegible]icisſim aliqua apparet ratio.

LIPSII *Manuductio ad Philoſophiam* Stoicam. Inter dogmaticos libros, 2 [illegible]od Juſtus Lipſius ſcripſit, præ ceteris laudem merentur ejus *Manuductio Philoſophiam Stoicam*, & deinde ipſa ejus *Philoſophia Stoica*. Cum enim [illegible]tus Lipſius vehementer delectaretur lectione Senecæ, eam ſibi operam [illegible]pſit, ut præcipuè è Senecâ, hincque ex aliis Philoſophiæ Stoicæ Scripto[illegible]us, corpus aliquod concinnaret, & ad certa principia deduceret. Non eſt [illegible]nior in hoc argumento ſcriptor, & qui accuratius hanc doctrinam tractarit. [illegible]m, quanquam Caſpar Sciopplus *Elementa Philoſophiæ Stoicæ moralis* ſcripſe[illegible] quæ edita ſunt Moguntiæ *in 8tavo* anno 1606. tamen partem ejus Philo[illegible]hiæ, nimirum moralem, tantum attigit, & attigit tantum, nam in Com[illegible]dium traxit, quicquid à Lipſio ſcriptum prolixius erat. Aliud de Phi[illegible]phia Stoica univerſâ Opus Scioppium eſſe molitum, Autor Vitæ P. Sarteſtatur.

JACOBUS THOMASIUS. Etiam ille doctrinam Stoicam, poſt 3 [illegible]ſium, illuſtravit ulterius, præcipua enim Philoſophiæ Stoicæ capita, inpri[illegible]illa, quæ ad Phyſiologiam pertinent, ſingularibus diſſertationibus per[illegible]tus eſt, e. g. Stoicam mundi Exuſtionem; Annum Magnum; æternita[illegible] mundi; doctrinam de Deo, fato, Chao Stoicorum; de immortalitate

Digitized by Google

animarum; pluralitate mundorum, & hominibus redivivis, de quibus ille prolixè, & more ſuo eruditè, è variis Scriptoribus, agit, interſerit quoque Diſſertationem de quatuor Græcorum Sectis præcipuis. Lipſiæ anno 1676. *in 4to Diſſertationes* hæ *Stoicæ* prodierunt.

4 MARCUS AURELIUS ANTONINUS. Veniunt nunc quoque in ordinem noſtrum Imperatores. M. Aur. Antoninus, Philoſophiæ Stoicæ addictus, vir inculpatæ vitæ, & inter Ethnicos quaſi quidam Deus, magna ſanctimonia, quam ipſe præter naturam ſuam, quæ ipſi contigerat optima, debebat Philoſophiæ Stoicæ. Ejus extant lib. 12. *τῶν εἰς ἑαυτὸν*, *de rebus ſuis*, ſive de iis, quæ ad ſe pertinere cenſebat. Editi illi ſunt aliquoties, primùm cum Merici Caſauboni notis *in 8.*, poſteà cum elaboratiſſimo Commentario Thomæ Gatakeri, Viri doctiſſimi, cujus extant varia ſcripta, eaque omnia doctiſſima, ut *Adverſaria ſacra*, *Cinnus* aliaque. Opera illa, quam in Antoninum impendit Gatakerus, planè egregia eſt. Primum præmiſit luculentam Diſſertationem de diſciplinâ Stoicâ, in qua eam confert cum Peripateticâ & Academica Vetere, Epicurea, &c. Variæ lectiones notantur in margine, parallelismus Autorum, in Antonino occurrentium, ad minutias usque eos oſtendit, lateri appoſitus. Denique Commentarii uberrimi, aliorum Philoſophorum ſententias Græcas, Latinas, Antonini effatis reſpondentes, magno cumulo congerunt, ut librum hunc non immeritò Pandectas doctrinæ moralis Stoicæ dicere poſſis; prodiit ille Cantabrigæ *in 4to* anno 1652.

5 EPICTETI *Enchiridion*. Epictetus, Philoſophus Stoicus, judice Gellio Stoicorum maximus, vixit ſub Domitiano, Stoicæque Ethices doctrinam compendiolo quodam propoſuit. In illum Commentarii antiqui extant Arriani, qui Epicteti fuit diſcipulus, & ſub Adriano floruit. Scripſerat idem de vita Epicteti præceptoris ſui, quod opus injuria temporis periit. Arriani Commentarius in ipſum prodiit aliquoties, *in 4to* Baſileæ anno 1554. Latinè & Græcè, Latinè Baſileæ *in 8*. Prodiit itidem Genevæ Græcè & Latinè anno 1594.; ſed editio non ſatis correcta eſt. In eundem Epictetum extat Simplicii Commentarius, qui Græcè prodiit *in 4to* Venetiis anno 1528. Latinè verſus ab Angelo Caninio Venetiis *in fol.* anno 1569. Optima editio ejus prodiit, cum Verſione Hieronymi Wolfii, & Commentario Claudii Salmaſii, Lugd. Batav. in 4to anno 1640. Arriani, cujus mentio nunc facta eſt, ut hoc etiam memorem, aliud extat opus MScriptum, & ineditum hactenus, de Veterum Romanorum Exercitiis equeſtribus, quod inter libros MStos Bibliothecæ Holſtenianæ apparet. In eadem Bibliotheca extat Zenonis, & reliquorum Stoicorum, Philoſophiæ moralis Compendium.

CAP.

Digitized by Google

CAP. V.

DE PHILOSOPHIÆ EPICUREÆ SCRIPTORIBUS.

§. 1. *EPICURI Secta Stoicæ fuit inviſa, & variis ab hac calumniis impetita, magis tamen, quam hac, profana. In Theoreticis Epicurus DEMOCRITUM eſt ſecutus, Philoſophiæ Experimentalis Doctorem eximium, cui an MStum debeatur Chymicum, quod Titulo* Phyſicorum & Myſticorum Democriti *supereſt, disquiritur, judiciumque de illo fertur benignius. Commendatur PET. GASSENDI* de Vita, Moribus & Doctrina Epicuri *Liber.* 2. *T. LUCRETIUS CARUS, Poemate* de Rerum Natura, *in ſex Libros diviſo, Epicuri Philoſophiam complexus, laudatur, & de Editoribus ejus ac Exegetis ſimul fertur Judicium, de Hub. Giſanio benignius, de Dan. Pareo autem, Tanaqu. Fabro & Job. Nardio, ſequius. Laus Aonii Palearii, Styli Lucretiani & Ciceroniani Imitatoris feliciſſimi.* 3. *PET. GASSENDI, moderni Philoſ. Epicureæ Inſtauratoris, ac Operis ipſius de illa, ſive* Commentarii in Lib. X. *Diog. Laertii, Elogium. Bernerii* Epitome *iſtius.* 4. *JOH. FRANC. GRANDIS* Diſſertationum Philoſophicarum Prima, *Phyſicæ Epicureæ oppoſita, commendatur.* 5. *GUALTHERI CHARLETONI* Phyſiologia Epicuro-Gaſſendo-Charletoniana. 6. *JORDANUS BRUNUS,* in Libro de Immenſo & Innumerabilibus, *Solium & Mundorum pluralitatem, cum Epicuro, defendit, ſed vivicomburio hanc luit audaciam.* 7. *ROB. BOYLIUS Doctrinæ Epicuri de Atomis Corpuſcularis, poſt Carteſium, Inſtaurator. Artificium ejus Oſſa emolliendi, & in cibum convertendi.*

EPicurus Gargettius, Athenienſis Philoſophus, Sectam condidit de ſuo 1
nomine, Stoicis planè adverſam, inter quos perpetua olim bella fuere. Hinc mutua orta fuerunt convitia, cum ſchola Stoicorum inſectaretur Epicureos, & Epicurei Stoicos. Notum eſt, quænam vulgo de Epicureis opinio, quaſi ſc. voluptatem omnem pro fine habeant, cum contra Epicurum defendant, qui exiſtimant illum per voluptatem non poream iſtam, ſed animi intellexiſſe. Quicquid tandem ejus ſit, profana gis fuit Epicuri, quam Stoicorum, Philoſophia, ut per certa capita oſten- Gatakerus in docta illa Diſſertatione præliminari ſuper Commentarium Antoninum. Quod doctrinam contemplativam attinet, veterem illam nocriti ſententiam ſecutus eſt, quanquam veroſimile ſit, illum ſuis qui- dam dogmatibus interpolaſſe, vel adulteraſſe. Democriti ſcriptorum il extat, niſi pauca aliqua, quæ tamen dubiæ fidei habentur. Id certum eſt,

eſt, fuiſſe illum Philoſophum maximum, magnæ in rebus naturalibus experientiæ. Certum eſt, Ariſtotelem multa ex eo deſcripſiſſe, qui, ut in Experimentis totus erat, ita nihil quicquam definivit, niſi quod ipſe ſatis exploraverat. Plinius autor eſt, ejus libros multa habere de gemmis, Unionibus, metallis, ut hinc ſuſpicio aliqua multis oriatur, fuiſſe inter primos artis Chymicæ propagatores. Quam ſuſpicionem firmat libellus, qui ſub ejus nomine MStus circumfertur Græca lingua, cum illo tit. *Democriti Phyſica & Myſtica*, qui in linguam Latinam converſus prodiit, ſi rectè memini, Venetiis. Extat, cum aliis Artis χρυσοποιητικῆς ſcriptoribus Græcis, in Bibliothecâ Regiâ Pariſienſi, unde titulos illorum Auctorum excerpſit Labbæus in ſua *Bibliotheca MStorum*, & multa Exemplaria transſumpta fuerunt, Vienneſe & Altenburgenſe. Quod extremum ad manus meas pervenit, mecum ab Amico communicatum, cum Annotamentis marginalibus Thomæ Reineſii, qui verba Græca, inemendatè ſcripta, vel correxit, vel explicuit. Differt tamen illud Exemplar à Regio Pariſienſi MSto, ut notavit ipſe Reineſius, in Diſſertatione de his Scriptoribus MScripta. Quod enim Salmaſius in *Commentario* ſuo *in Solinum*, ex Exemplari Regio adducit de unionibus parvis in magnos convertendis, in Altenburgenſi Codice planè non apparet, ideoque aliqua ſui parte mutilatum oportet fuiſſe librum, nec bona fide deſcriptum. Quicquid jam ſit de illis Scriptoribus, & Democriti ipſius opuſculo, non definiri libri iſtius autoritas poteſt. Incertum enim, an ab illo ſcriptum, quove tempore. Qui acutius hic ſe videre putant Critici, è ſtylo judicant, non eſſe illius ætatis fœtum, qua Democritus vivebat. Adverſus quos tamen, quæ excipiat, habet Borrichius, in *Diſſ.* ſua *de ortu & progreſſu Chymiæ adverſus Conringium*, & in Libro, quo plenius rem omnem de his ſcriptoribus perſequitur, quem adverſus Conringium iterata vice ſcripſit, ſub Titulo *Sapientia Hermetis, Ægyptiorum & Chemicorum a Conringii Animadverſionibus vindicata.* Equidem non omnem ipſi autoritatem detraxerim: quod enim ſtylum attinet, notum eſt, talia, quæ in Commentariis ſcribi ſolent, rudi tantum ſermone delineari ſolere. Deinde, ſi non ab ipſo Democrito, fortaſſis ab aliquo diſcipulorum ejus potuerunt conſignari, & quaſi per manus tradi. Sed illa nunc mittimus, tanquam extra ſcopum noſtrum conſtituta, & ad Scriptores Philoſophiæ Epicureæ procedimus, quandoquidem Democriteæ Philoſophiæ nihil reſtat. Qui vitam Epicuri, ejusque ſcholæ hiſtoriam, plenius noſſe deſiderat, ille adeat ſingularem Pet. Gaſſendi librum, quem *de Vita, moribus & doctrina Epicuri*, ſcripſit, editum Hagæ Comitum *in 4to* anno 1656.

2 TITUS LUCRETIUS Carus, Philoſophus potius quam Poëta, ſed cujus tamen puriſſima latinitas eſt, quem non immeritò magni faciunt, tam Veteres, quam Recentiores. Etiam ſylvam ejus cecidit Virgilius, uti ex multis

Digitized by Google

multis locis deprehendimus, quod argumento eſt, magni ipſum ei fuiſſe æſtimatum. Nemo eſt antiquis, qui doctrinam Epicuream integro opere complexus ſit, uti Lucretius. Nam Diog. Laertius, *l. 10.*, tantum per lacinias & fragmenta ejus doctrinam colligit. Lucretii variæ ſunt Editiones, & quidem inter eos, qui Autorem ipſum ratione textus emacularunt, præcipuus eſt præſtantiſſimus ille JCtus, Obertus Gifanius, cujus extant alia multa in alios Autores Commentaria. Nam, quod illum plagio quædam Mureto ſubripuiſſe tradunt, invidiam ejus, ut puto, confictum eſt. Dedit ille Indicem in Lucretium, qui ſimul explicat ipſum textum Lucretianum. Editus liber eſt Lugdun. Batav. ex Officina Plantiniana anno 1595. in 8. Eſt & alia Editio Danielis Parei, quæ prodiit Francof. anno 1631. in 8. qui merus eſt plagiarius Gifanii. Notus eſt enim inter Philologos vir ille, ut fucus aliena ad pabula. Edidit *Lexicon Lucretianum*, Editioni ſuæ additum, quod ex Gifanio compilatum eſt, Pauculis quibusdam non magni momenti additis. Adjecit Scip. Capitii *libros 2.* carmine ſcriptos *de principiis rerum*, & Aonii Palearii lib. 3. itidem carmine ſcriptos *de immortalitate animæ*, dictione tali, quæ Lucretianam ad vivum exprimit. Fuit enim illo Viro inter recentiores nemo Ciceroni qua dictionem ſimilior, quod ex Orationibus & Epiſtolis ejus patet. In carmine hoc expreſſit Lucretium. Edidit quoque Lucretium Tanaquil Faber Salmurl anno *1662. in 4to*, cum notis ſuis, ubi ille, more ſuo, multa audacter corrigit, Vir quidem aliàs doctiſſimus, ſed critica ſua virgula nimium cenſorius. Nam in MStorum defectu parcè ingenio permittenda eſt licentia. Atque hi ſunt, quorum in Lucretium extant labores Philologici. Phyſicum Commentarium in illum ſcripſit Joh. Nardius, qui prodiit Florent. anno *1647. in 4.* Sed ſtrictior tamen eſt pro materiæ amplitudine, in quam ſi diffundere ſe voluiſſet Autor, majus ille opus concinnaſſet. Ejus multa aliàs extant ſcripta Phyſiologica, ſed quæ non videntur ſpirare illam *ἀκρίβειαν*, quam ſeculi noſtri perſpicacitas requirit.

PETRUS GASSENDUS. Per compendium, & quaſi per lancem ſatuam, exhibuerat Philoſophiam Epicuri Diog. Laertius *lib. 10.* Ex his igitur ragmentis, & Lucretiano Poemate, magno molimine concinnavit Syſtema liquod Philoſophiæ Epicureæ Pet. Gaſſendus, quod eſt inſtar Commenrii in librum illum 10. D. Laertii. Multa hic ſunt prolixe diſputata in nnibus argumentis, tam Phyſicis, quam Metaphyſicis & Moralibus, vel o Epicuri doctrina, vel adverſus illam, ubi illa Chriſtianiſmo, vel comunibus Philoſophorum placitis, repugnat. Adjicitur in fine *Syntagma Epireæ Philoſophiæ*, quo, & compendioſius, & ornatius, illa proponitur. Mao alioquin ingenio & apparatu liber ille ſcriptus eſt, prodiitque *in fol.* gduni anno 1649. & cum cæteris ejus Operibus, junctim editis. Cæte-

rum hic Vir eſt ſummus Philoſophiæ Epicureæ inter Recentiores reſtaurator, quam & ipſe ex animi ſententia amplexus eſt. Cætera ejus ſcripta philoſophica, mole non minora, Epicuri principia pro fundamento ponunt, præterquam in illis argumentis & hypotheſibus, in quibus ipſe ab ejus ſententia divortium facit. Prodiit non ita pridem Gallica lingua Philoſophia Gaſſendi Epicurea, in compendium contracta, de qua legi poſſunt Ephemeridum Gallicarum Scriptores.

4 JOH. FRANCISCUS GRANDIS. Hujus viri extant *Diſſertationes* aliquot *Philoſophicæ & Criticæ*, Pariſ. anno 1658. *in 4.* editæ. Earum prima eſt adverſus Epicuream Philoſophiam, ad Pet. Gaſſendum ſcripta. Multa habentur in illa Diſſertatione curioſa & non vulgaria, quæ doctrinam Epicuream de Atomis & Inani, unde totus orbis componitur, eorumque motu, impugnant. Nam principia illa ad rerum conſtitutionem, & ſpecierum productionem, non ſufficientia monſtrat, & ex ipſo Lucretio aliquod principium divinius, & quaſi ſupernaturale, oſtendit, quo opus ſit in digeſtione rerum, & ſpecierum fabrica. Errare itaque Epicurum demonſtrat, qui ex fortuito atomorum concurſu omnia vult produci.

5 GVALTERUS CHARLETON. Ille poſt Gaſſendum in theatrum hoc venit, & ex Epicuri Paralipomenis, Gaſſendi Diſſertationibus, & ſuis hypotheſibus, Syſtema aliquod confecit, cui tit. *Phyſiologia Epicuro-Gaſſendo-Charletoniana, or a fabrick of ſcience natural, upon the hypotheſis of atoms*, editum Londini anno 1654. *in fol.* Ejus quanquam plurima ſint è Gaſſendo deſumta, non pauca tamen ipſi adjecit rerum & experimentorum novorum, quæ ad hypotheſin de Atomis explicuit. Fuit & antea doctrina de Atomis tractata à Joh. Chryſoſt. Magneno in *Democrito* ſuo *redivivo.*

6 JORDANUS BRUNUS, NOLANUS. Inter dogmata Democriti etiam illud fuit de pluralitate mundorum, imo illorum infinitate, quod argumentum Jordanus Brunus, Nolanus, reaſſumpſit, cujus inter Opera extat *liber de Immenſo & innumerabilibus, ſive de Univerſo & mundis.* Quo in libro doctrinam hanc de multis ſolibus, & multis terris, ſumma cum cura propoſuit, hâc methodo, ut primum præmittat Carmen, deinde ſcholia ſubjungat, quibus argumenta, pro theſi ſua adducta, ulterius firmare intendit. Ille vero in Italia tandem vivicomburio ſententiæ ſuæ audaciam luit, quanquam non deſunt, qui aliâ de cauſa ſupplicio hoc affectum fuiſſe exiſtimant. Alioquin theſis ipſius plerisque Aſtrologis nunc placet, qui ſtellas fixas habent pro ſolibus, quibus ſingul is ſuæ circumponuntur lunæ, vel terræ, nobis inviſibiles. Editus ille lib er eſt Francof. anno 1591. *in 8tavo*, cum aliis quibusdam ejus Operibus, quæ neſcio quid Cabaliſtici, aut Lulliani, ſapiunt. His enim rebus videtur fuiſſe addictus. Prolixè illic de mundis diſpu-

Digitized by Google

diſputat adverſus Ariſtotelem, pro immenſitate & infinitate mundi, in infinito ſc. ſpatio, infinita eſſe finite mobilia ſtatuit, infinitos ſoles (fixas ſtellas) & tellures (planetas), & non eſſe compertum planerarum numerum circa hunc ſolem, neque ſpectabilem circà alios. Iſtam illic ſententiam multis argumentis propugnat, quæ ibi prolixè legi poſſunt. Hanc ille ſententiam primus videri vult in medium protuliſſe è Recentioribus, quanquam poſt Copernicum in theatrum venerit.

ROBERTUS BOYLIUS. Inter dogmata Democriti fuit illud de 7
minimis rerum particulis, unde omnia conſtent in rerum natura, quæ ſententia nunc præ cæteris ita exculta eſt, ut addi vix quicquam poſſe videatur. De Carteſio res notiſſima eſt, quam ille particularum etiam minimarum figuras dimenſus fuerit, atque inde operationes naturæ plurimas deducat. Hoc argumentum nemo nunc melius expoſuit, quam Robertus Boylius, qui ingenio addens experientiam, multa in hâc doctrinâ abſtruſa patefecit. Ejus libri penè omnes, quos ſcripſit (ſcripſit autem multos,) ſuper doctrina corpuſculari, ut vocat, fundati ſunt. *Liber* ejus *de Origine formarum, Chymiſta Scepticus, & Tr. de frigore,* multas habent curioſiſſimas demonſtrationes, quæ omnes procedunt è conditione particularum, variè mutatarum, figuratarum, & in ſe incidentium, in quibus adeò operoſus & diligens eſt, ut omnium ſuperarit induſtriam. Speciatim quoque ſcripſit *de natura effluviorum, eorum determinatione & mira ſubtilitate, motu etiam particularum in ſolidis & apparenter quieſcentibus corporibus,* etiam compactiſſimis, ut in gemmis, lapidibus, metallis, oſſibus, quæ poſtrema nunc, novo artificio πνευματικῷ, ita in minimis ſuis attenuare docuit, ut in ſubſtantiam cartilagineam ac mollem è dura illa convertantur, & vel ipſi homini in cibum cedere poſſint. Quod elegans quidem eſt & curioſum, ſed in fraudem canum, inventum.

CAP. VI.
DE SCRIPTORIBUS SCEPTICIS.

§. 1, *SCEPTICI e Schola Socratis & Academicorum ſunt progreſſi. NICOL. CABASILÆ, CL. PTOLOMÆI, MAR. MERSENNI & MALEBRANCHII, contra eos Scripta. Sectam hanc amplexi ſunt Lucianus, Thom. Hobbeſius & Bened. Spinoſa. Falſo contra Scepticiſmi accuſantur Ren. Carteſius, Henr. Corn. Agrippa, modernique Philoſophi Experimentales, quibus Joſ. Glanvil,* in Scepſi Scientifica, *patrocinatur. 2. Scepticiſmum defenderunt SEX. EMPIRICUS. 3. &, inter modernos, etſi haud ſerio, FRANC. SANCHEZ, a Dan. Hartnaccio impugnatus.*

Digitized by Google

1 VEnimus ad philoſophiam Scepticam Veterum, ſive Pyrrhoniam, à Pyrrhone, ejus Philoſophiæ Auctore, ita dictam, qui Scepticorum Princeps fuit. Videtur hæc Secta ex Academicis prognata. Socrates enim, Academicorum Princeps, primus fuit, qui ex modeſtia & neglectu contemplativarum diſciplinarum nihil ſciri poſſe aſſerebat; quanquam non deſint, qui hoc pro Ironiam illum feciſſe arbitrantur, quaſi ſcientiam diſſimulando ſimulaverit, renunciando ſc. iis, quod manifeſtò ſciebat, ut ea, quæ neſciebat, ſcire etiam putaretur. Tota autem hæc Secta primum orta videtur à vanitate & jactantia, quod & notat Verulamius *de Augm. ſcientiarum l. 5. c. 2.* eosque, qui eloquentia floruerunt, hanc ferè ſibi Sectam ſumpſiſſe, ut in utramque partem copioſè diſputando gloriam aſſequerentur. Contra illos Scepticos extant Veterum nonnullorum Patrum declamationes, uti teſtatur Lambecius *Commentariorum de Bibliotheca Vindobonenſi l. 5. p. 212. Codice 276.* ubi de MStis Græcis agit. Laudat illic Nicolai Cabaſilæ, Archi-Epiſcopi Theſſalonicenſis, *Diſſertationem de Criterio veritatis*, ſive de facultate & inſtrumento judicandi, quid ſit verum, contra Pyrrhonem, Scepticorum Principem. Eſt & Claudii Ptolomæi peculiaris tractatus *περὶ κριτηρίου καὶ ἡγεμονικοῦ, de judicandi facultate & animi principatu*, qui reperitur MStus inter libros Lucæ Holſtenii, & ab Iſmaele Bulialdo Græcè & Latinè editus eſt Pariſiis, apud Cramoiſios, *in 4to* Anno 1663. In eodem illo Codice MSto, quem laudat Lambecius, extat ejusdem Cabaſilæ *Solutio argumentorum quinque contra Rhetoricam, ſive artem dicendi*, quæ à Scepticis proponuntur. Sed de iſtis Ineditis nullum formari judicium poteſt, notari tamen debent, ſi fortaſſis aliquando in Bibliothecas incidamus, ubi recorduntur. Fuit & Lucianus iſti Sectæ addictus, cujus argumenta multa ſunt in ipſius libris. Solebant enim Sceptici omnia falsè ridere, de omnibus rebus in utramque partem diſputare, nihil ut certum aſſeverare. Audio &, è Recentioribus, Marinum Merſennum, Virum alioquin doctiſſimum, ut ex ejus libris editis conſtat, & Mathematicum ſolertiſſimum, totam hanc Scepticorum doctrinam ſingulari libro *de Veritate Scientiarum*, Gallicè ſcripto, à capite ad calcem refutaſſe. Quem cum ipſe non viderim, eſt enim rarior, ut penè omnes iſtius Viri libri, remitto ad Sorellum, qui, in *Scientia* ſua *Univerſali*, quædam in compendium ex illo redegit. De capitibus, quæ ſpectant ad doctrinam Scepticorum, evolvi etiam meretur Malebranchius, Autor Diſſertationum Gallicarum, quibus tit. *la Recherche de la verité*; ubi de illis, quæ ad doctrinam de ſenſibus ſpectant, & de eorum erroribus, prolixè agit, eosque diſtinctè propoſuit. Palmarium enim argumentum Scepticorum in illo ſitum eſt, quod ſenſus noſtros non rectè affici demonſtrare velint, illos variis modis errare ratione objecti & ſenſorii, quo fundamento ſublato, omnium diſciplinarum & rerum incertitudinem ſe confeciſſe

existi-

Digitized by Google

exiſtimarunt. In hoc itaque omnis opera ponenda eſt, ut ſenſuum demonſtretur evidentia, unde omne principium demonſtrationis dependet, quo ſublato omnes ſcientiæ eſſent ſublatæ. Sed facillimo negotio illis reſponderi poteſt, ut qui meris ſophiſmatibus & parallelismis ſententiam ſuam defenſum eunt. Ex hac tamen Camarina hauriunt hodie, qui impia dogmata, tam qua Dei cognitionem, quam qua mores, tradunt, Hobbeſius & Spinoſa. Ambo enim, in eodem ludo ad nequitiam docti, veterem illam cramben recoquunt, eoque ſubtilius venenum iis miſcent, quo magis Mathematicis diſciplinis fuerunt exculti. Sed abſurditatem illarum ſententiarum deprehendere facile eſt illi, qui ſolidam huic negotio affert doctrinam, interiorem ſcilicet philoſophiæ, non veteris tantum, ſed & recentiorum Sectarum, & Matheſeos peritiam. Non referendi tamen ſunt ad hanc claſſem, qui ideo de rebus dubitant, ut ſcientiam ſibi forment veram & ſolidam, quemadmodum fecit Carteſius, cujus hoc primum principium eſt, de omnibus rebus aliquando dubitandum eſſe. Nam qui ideo Scepticum illum facere volunt, injurii in ipſum ſunt: nihil enim ille magis quærit, quam demonſtrationis evidentiam. Ac demonſtrari facile poſſit, ex omnibus Philoſophis antiquis, Platone & Ariſtotele, planè idem illos docuiſſe. Eodem modo Societas Anglicæ Regia omnia illa ſeponit præjudicia Veteris Phyſicæ, ut certas concluſiones inveniat & demonſtret. Quo fine Joſephus Glanvil librum ſcripſit Anglicâ linguâ, cui tit: *Scepſis ſcientifica, adverſus vanitates Dogmaticorum*, editum Londini *in 4.* anno 1665. Scopus ejus Autoris in hoc opere eſt, ut monſtret, quam multa ſint incognita in ratione, nec ullâ arte cognoſci poſſit, illis tamen viam eſſe ſternendam per ea, quæ manifeſtis demonſtrari poſſunt argumentis. Neque pertinet ad hanc claſſem Henricus Cornelius Agrippa, cujus extat *de Vanitate Scientiarum* liber, doctus profectò & laborioſus. Voluit enim potius abuſus & ineptas ſcientiarum Satyrico ſale defricare, quam, illas planè nihili eſſe, oſtendere.

SEXTUS EMPIRICUS. Sextus ille quis fuerit, ubi & quando vixerit, non ſatis certum. Alexandriæ quidam vixiſſe volunt. Ille quidem, in ſcriptis ſuis, multis in locis innuit, ubi non vixerit, nusquam autem diſertis verbis ait, ubi vixerit, ac neſcivit fortaſsè Scepticus, an illis viveret, ubi vivebat. De ordine Pyrrhoniorum Doctorum & ſucceſſione Laërtius agit *lib. 9.* Sed parum hæc res ad nos pertinet. Prolixè admodum de ejus ætate diſputat Jonſius, *de ſcriptoribus hiſtoriæ Philoſophicæ lib. 3. cap. 12.* Hujus Sexti Empirici Opera omnia extant Græcè & Latinè edita Pariſ. *in fol.* anno 1601. & Genevæ 1621. *Pyrrhonianæ* ejus *Hypotheſes* Lat. ling. ſeorſim ſunt editæ ab Henr. Stephano cum notis, *in 8.* anno 1562. Opus *adverſus Mathematicos* Latinè eſt editum à Gentiano Herveto *in fol.* Pariſ. anno 1569. Cæterum Opera ejus Omnia Græco-Latina rara ſunt, ope-

Ddd ddd ddd 3 neque

Digitized by Google

ræque pretium faceret, ſi quis è Criticorum familia iſta recudi faceret emendatius ederet.

3 FRANCISCUS SANCHEZ. Fuit ille Doctor Medicus, & in Acad. Toloſanâ Prof. Regius, qui Tractatum ſcripſit, ut tit. habet, *de multum nobili & prima univerſali ſcientia, quod nihil ſcitur.* Libellus eſt exiguus, ſed qui in compendium traxit pleraque Scepticorum argumenta, argutè ſatis & nervosè. Aliquoties editus eſt, & *in 4to* quidem Lugduni apud Gryphium anno 1581. Poſtea Francofurti *in 8* anno 1618. Cui Editione additus eſt libellus Maturini Simonii, JCti, *de literis pereuntibus.* Eſt etiam alia quædam Roterodamenſis Editio, ſi rectè memini. Sc. is quoque vir è Medicorum gente novi aliquid ſapere viſus eſt. Plerumque enim Medici, vel in Theologia, vel Philoſophia, novaturiunt. Nam putarem tamen adeò ſerio rem ſuam egiſſe Franciſcum noſtrum, eumque potius ſcriptionis ſuæ habuiſſe finem, ut exagitaret Scholaſticos, eorumque Philoſophiam, oſtenderetque, nihilo nos certiores fieri ex eorum ſcriptis, & longè incertiores eſſe, quam dudum. Multa ſanè in illo ſcripto ſana ſunt & arguta, quanquam non omnia probem. Adverſus auctoritatem paſſim pugnat, & Ariſtotelem, qui ſi Scepticiſmus eſt, facilè ipſi hujus delicti gratiam fecerim. Noviſſima ejus Editio, unà cum Refutatione Danielis Hartnaccii, prodiit Stettini *in 12.* anno 1665. ſub tit. *Sanchez aliquid Sciens.* Additæ ſunt textui Notæ Refutatoriæ, & præmiſſa eſt Hiſtoria breviuſcula Scepticiſmi Veteris & Recentis, quæ tamen longè plenius tradi poteſt. Nam, qui hactenus hoc argumentum tractarunt, è Scriptoribus Hiſtoriæ Philoſophicæ, parci admodum in eo ſunt. M. Gabr. Wedderkopf Argentorati Diſputationem habuit *de Scepticiſmo Veteri & Recentiori* A. 1664.

CAP. VII.

DE PHILOSOPHIÆ PLATONICÆ SCRIPTORIBUS.

§. 1. PLATO Dogmata, a Socrate accepta, cum Barbaricis & Pythagoricis miſcuit: Multos Patrum primæ Eccleſiæ Sectatores habuit. Operum illius Editiones & Commentatores. Scripta ejusdem Suppoſititia. Plagii in Timæum falſo accuſatur. 2. Iſagogas in Philoſophiam Platonis ſcripſere JOH. BAPT. BERNHARDUS, & ante hunc ALCINOUS, Collationes autem ejusdem cum Ariſtotelica GEORG. GEMISTUS, GEORG. TRAPEZUNTIUS (in Platonem perquam maledicus, & a BESSARIONE Card. refutatus,) PET. BEMBUS, JAC. MAZONIUS, SEB. FOXIUS, LUD. de MORAINOILLIER & GABR. BURATELLUS. Plato pie eſt philoſophatus, Atheisque contra-

Digitized by Google

contrarius. 3. SPEUSIPPI, Succeſſoris Platonis, quem Ariſtoteles permagni fecit, Scripta. 4. Platonici reliqui celebriores, Scriptisque etiamnum ſuperantibus incliti, PLOTINUS ſc. & ORIGENES. 5. PROCLUS, de cujus Scriptis, Editis ac Ineditis, paulo diſſeritur uberius. 6. MAXIMUS TYRIUS. 7. PLUTARCHUS. 8. NUMENIUS. 9. CHALCIDIUS. 10. APULEJUS, DAMASCIUS, HERMIAS, OLYMPIODORUS, SYRIANUS, HERENNIUS, SALLUSTIUS. 11. PHILO JUDÆUS, ſi non Platonicus, Platonizans tamen. 12. MICH. PSELLUS, cujus, aliorumque Platonicorum, de Dæmonibus Doctrina Magiæ eſt affinis. 13. FRANC. JOS. BORRI, in eadem de Dæmonibus doctrina, πλατωνίζει. 14. Nec non Autor Libelli LE COMTE de GABLIS, GEORG. PICTORIUS, aliique. 15. Recentiores PLATONICI, MARSILIUS FICINUS, ad Magiam Proclivior. 16. JOH. & JOH. FRANC. PICI, Comites Mirandulani. 17. GABR. BURATELLUS, de quo, cæterisque Ariſtotelis cum Platone Conciliatoribus, fertur Judicium. 18. SCIPIO ANGELLUS, Doctrinæ Platonis de Ideis, contra Ariſtotelem, Propugnator eximius, & JOH. MARCUS MARCI, ejusdem Inſtaurator. 19. HENR. MORUS, Philoſophus Platonico-Carteſianus, Animarum etiam, cum Chriſtoph. Sandio, & Anonymo Lucis Orientalis *Autore, patrocinatus Præexiſtentiæ, per Jac. Thomaſium impugnata. 20. LEO HEBRÆUS Doctrinæ Platonis de Amore Exegetes. 21. DAN. HEINSIUS, cujus* Poema de Contemptu Mortis, *Platonis congruens Doctrinæ, commendatur. 22. Indiculus Autorum, de Hiſtoria Dogmatisque Sectæ Platonicæ conſulendorum.*

E Scholâ Socraticâ Platonis Philoſophia prodiit, quanquam alii Plato- 1
nem incuſent, quaſi miſcuerit Socraticam doctrinam cum Barbara & Pythagorica. Exprobrat hoc ipſi Xenophon, ipſe Socratis Auditor Epiſtola quâdam, ab Æſchinem Socraticam ſcripta, quæ legi poteſt apud Euſebium *in præparatione Evangelica, lib. 24.* & Stobæum *in ſermone de Diis.* Longe autem ille à Scepticiſmo abeſt, quem imputare illi nonnulli voluerunt, à quo illum excuſat Verulamius, *in novo Organo l. II. Aphoriſ. 67.* Claud. Berigardus, *in Circulo* ſuo *Piſano, Circulo tertio part. 1.* Platonicam Philoſophiam partim Pythagoricæ, partim Peripatheticæ, ſimilem facit; ſublatis enim Ideis, quas impugnarat Ariſtoteles, in cæteris tantum verbis & ratione conſiderandi differre ait; de quibus omnibus nunc diſputare non eſt noſtri instituti. De dignitate ejus philoſophiæ præ Ariſtotelica, aut earum convenientia inter ſe, integris Voluminibus agitur à multis, de quibus plura in ſequentibus. Nos hic tantum, *ὡς ἐν κεφαλάιῳ*, quædam de Platonica doctrina afferemus, nam Hiſtoriam ejus integram non teximus; quam velim tamen à quopiam contexi. Non habemus Autorem ullum, qui Platonis

Plato-

Platonicorum omnium Hiſtoriam, Vitas, Scripta, juſto ordine congeſſerit & digeſſerit, qui tamen vehementer faceret ad Philoſophiæ illius illuſtrationem. In Ariſtotele ſollicitiores fuêre nonnulli, quanquam tamen neque de illo omnia eâ, qua poterant, diligentiâ tractata ſint. Et magni tamen intererat, tum ad Eccleſiaſticam Hiſtoriam, tum ad Philoſophicam, geminæ hujus Sectæ ortus & progreſſus noſſe accuratius, quandoquidem Patrum quorundam etiam in ſacris opiniones multum ex his fontibus hauſerunt. Platoniſmus primis Chriſtianis Patribus ad multa ſingularia facem prætulit, multi ex hoc fonte Errores propullularunt; quam ob cauſam accuratius indaganda ſunt omnia, quæ in negotio hoc indagari poſſunt. Quod Platonis Opera attinet, aliquot eorum Editiones prodierunt. Eſt Græco-Latina à Marſilio Ficino edita, cum argumentis & commentariis, *in fol.* Lugd. anno 1590. Item Francof. anno 1602. Melior vero eſt Editio, quæ duobus Volum *in fol* prodiit, cum interpretatione Joh. Serrani, ejusque Notis, *in fol.* apud Henr. Stephanum, anno 1578. Inter Libros ejus ſingulares, *Timæus* prodiit ſeorſim, cum Commentariis nonnullorum, extantque *libri 10. Commentariorum in Timæum Platonis* Pauli Benii, ne quid de aliis nunc dicam. In *libros de Rep.* extat *Paraphraſis* Averrois, quam in Lat. linguam convertit Jacobus Mantinus, Medicus Hebræus, editam una cum Franciſci Philelphi *libris 5. de Morali Philoſophia & (diſciplina)*. Non pauca quoque ſunt ſuppoſititia, quæ Platoni adſcribuntur, quorum alliqua addita ſunt Operibus ejus. Fuerunt & olim alii ejus adulterini Dialogi, quos recenſet Diogen. Laërtius, ſed qui amplius non extant. Emendatiſſima eſt editio Platonis illa, quæ Græca tantùm linguâ prodiit, cum Procli *Commentariis in Timæum*, Baſileæ anno 1534. *in fol.* Fuerunt, qui Platonem etiam plagii incuſarunt, quod Timæo doctrinam de anima mundi ſurripuerit, qui tamen injurii in illum ſunt. Neque enim plagiarius dicendus eſt, qui profitetur nomen, unde ceperit.

2 Auctores ad doctrinam Platonicam *παρασκευαστικοὶ* ſunt, tam Græci, quàm Latini, tam Veteres, quam Recentiores, omnium autem Platonicorum ſyllabum, operumque illorum enarrationem, quanquam valde imperfectam, præmiſit *Seminario* ſuo *Philoſophiæ Platonicæ* Lugd. Gall. A. 1599. *in fol.* excuſo, Joh. Baptiſta Bernhardus. Extat aliquoties in lucem edita Alcinoi *Introductio in Philoſophiam Platonis*, Græcè *in 8.* anno 1521. apud Aldum Manutium (quæ eſt Editio correctiſſima,) Græcè & Latinè à Dan. Heinſio, unà cum ejus *Notis*, Lugd. Batav. *in 8.* Editus eſt idem liber cum Commentariis Dion. Lambini Pariſ. *in 4to.* anno 1557. & cùm Commentariis Joh. Carpentarii *in 4to*, Pariſ. duobus voluminibus, Georgius Gemiſtius, cui Plethonis Cognomen datum eſt ab amore Platonis, ut exiſtimant; ſcripſit librum Græcâ linguâ *de Platonica & Ariſtotelica Philoſophia differentia*, qui prodiit

Digitized by Google

dit Baſileæ anno 1574. *in 4to* Latinè, & Venetiis, unà cum Bernhardini Donati, Veronenſis, *paraphraſi, in 8tavo*, in linguam Latinam translatus à Georgio Chareandro, qui Baſileenſem Editionem Latinam procuravit. Hujus Autoris plurima alia ſunt ſcripta, partim edita, partim inedita, partim Philoſophici, partim Hiſtorici argumenti, de quibus ulterius videri poteſt Leo Allatius in *libro de Georgiis Claris*. Georgius Trapezuntius *Comparationem Platonis & Ariſtotelis* inſtituit, qua Ariſtotelem Platone longo intervallo ſuperiorem eſſe contendit, qui liber Venetiis editus eſt anno 1528. *in 8.* Quod verò in Platonem vehementer maledicus eſſet, permovit ejus rei indignitas celebratiſſimum Cardinalem Beſſarionem, ut, diſſimulato Trapezuntii nomine, Calumniatori Platonis libris quatuor reſponderit, quibus ſapientiam Platonis atque doctrinam, & probitatem morum, exponit. Addit porrò quintum ſuperioribus librum, in quo Trapezuntii Errores in Interpretatione legum Platonis refutavit, oſtenditque illum non intellexiſſe Platonem. Addidit quoque *Diſputationem* ſuam *de natura & arte*, in eundem Trapezuntium ſcriptam, quæ omnia Venetiis prodierunt *in fol.* apud Aldum, anno 1503. Cæterum de Georgio Trapezuntio itidem legendus eſt idem Leo Allatius libro citato: de Beſſarione autem ejusque operibus aliis ad Philoſophiam ſpectantibus, Jac. Gaddius *in libro de Scriptoribus*, ſub tit. *Beſſarionis*. Scripſerat & Pet. Bembus *Apologiam Platonis, & Diſſertationem* in ejus opera, quæ tamen hactenus inedita ſunt, eodem referente Gaddio. Poſt illa tempora ſequuti ſunt alii complures, qui hoc argumentum copioſè tractarunt, de convenientia & diverſitate Philoſophiæ Platonicæ & Ariſtotelicæ. *De conſenſu utriusque* ſingularem librum ſcripſit Jacobus Mazonius, (de quo V. Erythræi *Pinacoth. I. p. 68.*) tum & Sebaſtianus Foxius, Hiſpalenſis, qui utriusque conſenſum tantum ad Philoſophiam naturalem reſtrinxit, & editus eſt Wittebergæ anno 1589. *in 8tavo*. Idem Autor in *Phædonem* Platonis, & *libros* ejus *de Rep.*, prolixos ſcripſit Commentarios, *in fol.* editos Baſileæ anno 1554. & anno 1556. E Recentioribus quoque aliquis Ludovicus de Morainuillier d' Orgeville, Doctor Sorbonicus, *Examen Philoſophiæ Platonicæ* edidit Macloviæ anno 1650. *in 8tavo*, quo in libro univerſam Philoſophiam Platonicam ſpeculativam, quam ſub nomine Dialecticæ comprehendit, ſub examen vocat, additis nonnunquam Parallelis Peripateticis. Eſt ille liber velut ſummarium & Breviarium Philoſophiæ Platonicæ, cujus maxima pars verſatur in Theologia & Metaphyſica. Cauſas enim externas, efficientem & finalem, in philoſophando magis reſpexit, quam materialem & formalem rerum ſc. miſtionem ac generationem. Piè ſanè in illis dogmatibus philoſophatus. Nam Spinoſa, & alii profani ac Athei, omnem finalem cauſam è natura eliminare laborant, ut ingenii humani commentum, qua ſublata facilè ipſa Efficiens tolletur, Deus. *De controverſiis Platonis*

Digitized by Google

& Ariſtotelis præcipuis Gabriel Buratellus librum itidem ſcripſit, qui prodiit Venetiis anno 1573. *in 8tavo.*

3 SPEUSIPPUS. Inter primos Platonis ſucceſſores fuit, ejusque ex ſorore nepos. De illo, librisque ejus, fuſius agit Laertius *lib 4.* Pauca ab illo habemus: Ariſtoteles illum magni fecit, ejusque libros maximo pretio emit, teſte eodem Laertio. Laudat ipſum quoque Ariſtoteles in Metaphyſicis. Scripſit *de Philoſophis*, ſcripſit itidem *Encomium Platonis* & *librum de cœna Platonis*, quorum nomina tantum ſuperſunt. *De definitionibus* tamen *Platonicis* ſupereſt libellus ſub ejus nomine editus, Pariſ. linguâ Græcâ, qui jungitur Alcinoo *de doctrina Platonis.*

4 PLOTINUS. Plotinus è Platonicorum ſcholâ libros ſcripſit, qui hodie ſuperſunt; vixit ſub Alexandro Severo, fuitque diſcipulus Ammonii Alexandrini, in cujus ludo Origenes quoque fuit inſtitutus, qui in ſcriptis ſuis Theologicis Platoniſmi veſtigia ubique oſtendit. Fuit tamen inter Peripateticos connumeratus iſte Ammonius, credo quod ipſe ſe talem profiteretur. Nam, ut Hierocles apud Photium teſtatur *Codice 251.* primus fuit, qui Ariſtotelem à Platone non diſſentire oſtendit. Addit porrò, utramque illum Sectam edoctum, Philoſophiam à contentionibus liberam tradidiſſe ſuis Auditoribus. Ejus Opera præ aliis omnibus vehementer illuſtrant doctrinam Platonicam, quæ Græce & Latinè edita ſunt Baſileæ *in fol.* à Marſilio Ficino anno 1580.

5 PROCLUS. Celebratiſſimus Operibus ſuis Proclus eſt, cujus adhuc hodie libri extant plurimi, quanquam & multi ejus ſint deperditi. Vixit Theodoſii & Leonis Thracis ætate. Scholam ejus, Præceptores & diſcipulos, prolixè deſcribit Jonſius *de Scriptoribus Hiſtoriæ Philoſophicæ l. 3. c. 18.* Edidit, præter Philoſphica, quædam Grammatica & Poetica, ſub titulo χρηστομαθείας, unde Excerptum nobis ſervavit Photius in *Bibliotheca, codice 239.* quod cum And. Schotti verſione, & Petri Joh. Nunneſii *notis*, ſeorſim prodiit Hanoviæ *in 4to* anno 1615, additum Andreæ Schotti *Obſervationibus Humanis.* Operum ejus Philoſophicorum variæ ſunt Editiones, neque omnia ſimul & junctim edita. Edita eſt ejus *Explicatio Platonis ex Timæo*, ubi de animarum generatione agitur, Latinâ linguâ, cum Numerorum Harmoniarumque figuris, interprete Nicolao Leoniceno *in fol.* Pariſiis anno 1580. Prodiit idem liber, cum *Enarratione difficilium quæſtionum in Politica Platonis*, *in fol.* Baſileæ anno 1584. Ejusdem *Elementa Theologica & Phyſica*, Latinè à Franciſco Patricio verſa, prodierunt *in 4to* Ferrariæ anno 1583. Ejusdem *in Theologiam Platonis Commentarius*, unà cum ejus *Vitâ* à Marino Neapolitano deſcripta, prodiit Græcè & Latinè, vertente Æmilio Porto, & ſumptus ſuppeditante Sereniſſimo glorioſæ memoriæ Principe Holſatico JOHANNE ADOLPHO,

Digitized by Google

PHO, è Typographeo Frobeniano, Hamburgi A. 1618. *in fol.* Multa ejuſdem Autoris adhuc hodie ſuperſunt *ἀνέκδοτα*, quæ in lucem protrahi mererentur. Reperiuntur nonnulla inter Codices MStos Holſtenii. Sunt in illis Procli *Elementa Theologica* Latinè, ex veteri verſione Fratris Guilhelmi de Morbeca, Archiepiſcopi Corinthii, cum ejuſdem *Demonſtrationibus* in fol. Habentur & ejuſdem *libri 3. ſingulares*, ſive *μονόβιβλοι*, primus *de decem dubitationibus circa providentiam*; ſecundus *de providentia & fato, & eo quod in nobis*, ad Theodorum Mechanicum; tertius *de malorum ſubſiſtentia*, Latinè translati ab eodem Interprete, Guilhelmo de Morbeca. Extant ibidem varii Ejuſdem Commentarii in Platonis *Dialogos*, ut & in *Alcibiadem priorem*, Græcè, in *Parmenidem* ejus *libri 7.* Græcè *in fol.* in ejuſdem *Cratylum ſcholia* Græcè *in 8.* Extant & ejuſdem *Diſſertationes in Remp. Platonis* Græcè, hactenus non editæ. Non dubito multos alios paſſim in Bibliothecis ſupereſſe, ſcripſit enim plurimos, ſed negliguntur jam illi, neque digna eorum cura habetur, cum præ Platonica triumphet Peripatetica Philoſophia. Non tamen inutile eſt vel Titulos illorum librorum notaſſe, quanquam ipſos inſpicere non liceat. Datur enim nonnunquam ex inſperato occaſio in libros illos incidendi, in Bibliothecis præſertim publicis.

MAXIMUS TYRIUS. Philoſophus Platonicus, & Marci Antonini 6
præceptor, ſcripſit varias *Diſſertationes Philoſophicas*, quæ *ſermonum* nomine Græcâ linguâ editæ ſunt. Scripſit & *de Homero*, & quænam apud ipſum vetus Philoſophia ſit; an Socrates rectè Apologiam detrectaverit. *Sermones* ejus è Græco in linguam Latinam convertit Coſmus Paccius, Archiepiſcopus Florentinus cujus Interpretationis Latina Editio prodiit anno 1557. *in 8tavo.* Optima autem ejus Autoris Editio eſt, quæ Græcâ & Latinâ linguâ ſimul prodiit, cum interpretatione & notis Dan. Heinſii, Lugd. Batav. *in 8.* anno 1607. Jungitur huic Maximo Tyrio Alcinoi *liber de doctrinâ Platonicâ.*

PLUTARCHUS. Plutarchus Vetus Collector eſt variarum rerum, cu- 7
jus induſtria multa nobis ſunt conſervata, etiam in Philoſophicis, quorum alioquin non ſupereſſet memoria: Ejus extat Diſſertatio *de placitis Philoſophorum*, ubi velut per lancem ſaturam proponit varias Philoſophorum Veterum ſententias. Ejuſdem extant *quæſtiones Platonicæ*, & Commentarius *de animæ procreatione*, quæ in *Timæo* Platonis deſcribitur, in quibus omnia illa dogmata Platonica recenſet, quanquam breviter admodum. Sunt & de aliarum Sectarum dogmatibus illius libelli ſingulares, ut *de Stoicorum repugnantiis*, *de communibus notitiis adverſus Stoicos Diſſertatio*, *ne ſuaviter quidem vivi poſſe ſecundum Epicuri decreta*; item *de Socratis genio*, quæ omnia, ut fragmenta vetuſtatis, magni facere debemus.

NUMENIUS, Philoſophus Pythagoricus & Platonicus, ſub Lucio Vero 8
& M. Antonino floruit, cujus multi olim libri fuerunt, nunc pauci ſuperſunt.

Digitized by Google

Ejus olim *de Platonis & Academicorum diſcrepantia* liber fuit, quem laudat Euſebius *lib. 14. præparationis Evangelicæ*, atque inde argumenta recenſet. Scripſit & περὶ τȣ̃ ἀγαθȣ̃ aliquot libros: Librum *de immortalitate animæ* (quem laudat Origenes *lib. 5. contra Celſum.*) Item *de anima.* Ejus nominis & alius fuit ab illo diverſus, & alius quidam Rhetor; Vide Jonſium *de Scriptoribus hiſtoriæ philoſophicæ l. 3. c. 10.* Ex illo cepiſſe multa Plotinum exiſtimant, quam ob cauſam Amelius, itidem Platonicus Commentator & Philoſophus, librum ſcripſit *de differentia Plotini & Numenii*, teſte Jonſio *loco citato.*

9 CHALCIDIUS. Eſt & is inter Sectatores Platonicos. Ejus *Commentarius in Timæum* editus eſt à Joh. Meurſio noviſſimè, Lugd. Batav. Græcè cum Notis, *in 4to*, & olim Pariſiis anno 1579. *in 4to.* Magnificum huic viro Elogium ſuſpendit Barthius *Averſ. lib. 48. c. 8. Nemo*, inquit, *melius profuiſſe ſeculo noſtro videtur, quam Chalcidius, homo ita Chriſtianus, ut alium eum non potuiſſe eſſe evincatur, ita* Philoſophus, *ut videri velit, rationibus ſolis niti velle.*

10 APULEJUS. Inter Philoſophos quoque Platonicos Apulejus eſt, cujus varia argumenta illuc ſpectant, ut videre eſt in libris ejus. Ejus extant variæ Editiones, de quibus L. 4. Polyhiſt. Lit. c. 13. eſt actum. Varii extant præterea Scriptores Platonici Inediti & Editi, tam Compendiarii, quam Paraphraſtici & Commentatores. Inter Manuſcripta Holſteniana ſunt Damaſcii περὶ ἀρχῶν ſive *de principiis quæſtionum & ſolutionum*, Græcè in fol. quod magnum & præclarum opus in iſto Holſtenii Indice judicatur. Extant illic Hermiæ Philoſophi *in Phædonem Platonis ſcholiorum lib. 3* Græcè *in fol.* qui & in Latinam linguam converſi ſunt à Marſilii Ficino; ſed nec Verſio illa edita eſt. Extant Olympiodori *Commentarii in Phædonem Platonis de immortalitate animæ* Græcè *in fol.* & Ejuſdem *Commentarius in Gorgiam Platonis* Græcè *in fol.* Extat Syriani Platonici, *in Metaphyſicam Ariſtotelis Commentarius*, cujus Objectionibus contra Pythagoram & Platonem reſpondet, Græcè *in fol.* Extant Herennii Philoſophi *Metaphyſica*, quod eſt elegans Theologiæ Platonicæ Compendium, Græcè *in fol.* Item Ægidii, Cardinalis Viterbienſis, *Commentaria in librum ſententiarum ad mentem Platonis*, quibus univerſa Theologia Platonis luculenter exponitur, Latinè *in fol.*

Salluſtii Opera Græca à Leone Allatio Græcè & Latinè edita ſunt Lugd. Batav. in 4to, in quæ extant notæ Lucæ Holſtenii.

11 PHILONIS JUDÆI Opera. Philonum multi fuêre olim; fuit Philo è Pyrrhonis ſcholâ, fuit aliquis Ariſtoteli familiaris Pythagoricus, & multi alii, quorum opera non ſunt amplius ſalva. Fuit & Alexandrinus, Judæus ille, qui Caji Imperatoris tempore vixit, de quo vulgò creditur illum Platonicum eſſe. Extant multa ejus Opera Philoſophici argumenti, quæ quodammodo convenire cum Platonicorum doctrina videntur. Hinc vulga-

tum

tum de illo judicium: *Aut Philo Platonizat, aut Plato Philonizat.* Multa quoque ex ejus libris excerpſit Johan. Baptiſta Bernhardus in *Seminario* ſuo; Sed aliter tamen videtur Viris doctis, qui libros ejus Platonicum genium non ſpirare exiſtimant: quâ in ſententia quoque eſt Jonſius *Hiſtoriæ Philoſophicæ lib. 3. c. 4.* ubi multa de aliis Philonibus. In multis tamen eadem videtur dicere cum Platonicis, ſive ex Platone illa hauſerit, ſive è communi fonte cum Platonicis. Vero enim eſt ſimile, recentiores Platonicos multa è Rabbinorum, & Doctorum Judæorum, ſcriptis hauſiſſe, uti Plato ipſe è ſacris literis. Ejus opera per partes Græcè Latinèque ſunt edita, ſed junctim, Francofurt. cum Variorum Verſionibus Latinis, curante Dav. Höſchelio, A. 1587. *in fol.*

MICH. PSELLUS. Etiam hic inter Platonicos multa nos de dæmonibus arcana, an in illorum ludo inſtitutus neſcio, docuit, neque enim è divina, ut puto, revelatione habuit. Multum ſc. rei Platonicis cum Dæmonibus fuit, de illorum tutelâ, evocatione, familiaritate, pleni ſunt omnes Platonicorum libri, de ordine inter ipſos, de diſtinctione ſecundum elementa, mirabilia ſunt illorum commenta, quæ ad Magiam feneſtram aperire poſſe videntur. Pſelli *Dialog. de dæmonibus, & eorum operatione*, eſt è Græco verſus à Petro Morello Pariſiis *in 8.* anno 1577.; prodiit; hinc altera Editio Græco-Latina, cum notis Gilberti Gaulmini, Viri doctiſſimi, Pariſiis anno 1615. *in 8vo.* 12

La Chiave del Gabinetto del Borri. Subjungo hunc librum Pſello de dæmonibus, quia in eodem argumento verſatur. Quis Franciſcus Joſephus Borri fuerit, notum puto eſſe omnibus, multorum arcanorum Phyſicorum poſſeſſor, ſed tamen & ſummus impoſtor. De hujus Vita & Dogmatibus exiit liber iſte, impreſſus Coloniæ, ut titulus habet, anno 1681. in quo multa referuntur de doctrinâ ejus circa Dæmones, quæ cum Platonicis & Paracelſiſtis mirè convenit. Dici non poteſt, quam liber ille plenus ſit his næniis. Plura alia illic habentur de transmutatione metallorum, quam ipſe tamen neſcivit; Instructio item Politica ad Fridericum III. Daniæ Regem, quâ ratione is cives ſuos in obſequio continere debeat. Additur quoque Vita ejus. 13

LE COMTE de GABLIS. Quisquis Autor illius libri fuerit (eſt autem Gallicâ linguâ editus Amſtel. anno 1671. ad exemplar Pariſienſe recuſus), mirè illi cum *Clave* Borriana convenit. Profitetur tit. multa illic agi de ſcientiis ſecretis, ſed reverâ nihil aliud facit, quàm ut Magiam & converſationem cum Dæmonibus probet & doceat, Cabalæ titulo illam honeſtans. Sed multi tales libri ſunt, de quibus ut nimium ſolliciti ſimus non eſt neceſſe. Multa de hoc argumento habentur quoque apud Georgium Pictorium, in libello *de Dæmonum ſublunarium ortu, poteſtate, miraculis, & quomodo* 14

 pellen-

Digitized by Google

pellendi; qui libellus additus eſt *Sermonibus* ejus *convivalibus*, Baſileæ editis. Legi quoque poteſt Joh. Bodinus in ſua *Dæmonomaniâ*; Sed hæc non adeo ſunt hujus loci.

15 MARSILIUS, FICINUS, Florentinus, inſignis Philoſophus Platonicus ſuo tempore fuit, & Medicus, cui Editionem Platonis debemus, non quidem omnium accuratiſſimam, ſed tamen non contemnendam. Quia enim potius Dogmaticus fuit & Philoſophus, quam Philologus & Criticus, mirum non eſt, ſi in Platonis textu interpretando non usque adeò ſcopum tetigerit. Scripſit ille plurima Opuſcula, fundamentis Platonicis ſuperſtructa, tam Theologica, quam Medica & Philoſophica, v. g. *librum de Chriſtianâ religione*, cujus doctrinam cum Philoſophia Platonica conjungit, eamque convenientiam monſtrat. Scripſit & *de immortalitate animarum libros 16.* quibus titulum *Theologiæ Platonicæ* fecit. Multa illic memorabilia continentur, quorum uſus eſſe poteſt ad hoc argumentum illuſtrandum; diſputat enim adverſus Epicureos & Atheos. Scripſit & *de raptu Pauli in cælum tertium*, & *de nativitate Chriſti æterna & temporali*; libros item Medicos *de ſanitate tuenda, & vita producenda, ac librum de vita cælitus comparanda*, qui Magici aliquid ſapere videtur. Docet enim in eo, quomodo Vita noſtra inſtituenda ſit, ut aſtrorum nobis aſſignatorum conſtitutioni ſit conformis. In eo libro per imagines Aſtrologicas mira ſe facturum confidit, quem ſe refutaturum fuiſſe dicit Johann Franciſc. Picus Mirandula *l. 7. de rerum prænotione c. 10.* niſi id ob ſingularem cum illo amicitiam intermiſiſſet. Plurimæ ſunt ejus Epiſtolæ, quibus omnibus Philoſophiæ Platonicæ argumenta tractantur. Tomus operum ejus ſecundus continet Commentationes in Platonem ipſum, & in Platonicos aliquos, editus Baſileæ in fol. anno 1576.

16 Comitum Mirandulanorum Opera. Johannes Picus, & Joh Franciſcus Picus, Mirandulani Comites, magnum ſuo tempore nomen ſibi pepererunt, editis in lucem libris Philoſophici & Cabaliſtici argumenti, præprimis vero Joh. Picus, qui admodum juvenis magna ingenii ſui ſpecimina edidit. Interdum certè in libris ſuis Platonizat, ſed plurima tamen è Judæorum Philoſophia hauſit, ut indicia ſunt Opera ejus varia, quæ Cabaliſticum quid ſapiunt. Scripſit *adverſus Aſtrologos* acutiſſimum librum, cui reſpondit quidem Lucius aliquis Bellantius, de diſpari ingenio. Juvenis mortuus eſt anno 32. ætatis, quod illi tempus Aſtrologi in vindicationem artis ſuæ prædixerant. Ejus *Heptaplus* agit de conſtitutione mundi, in quo non pauca ſunt Cabaliſtica. Eſt vero Commentarius in opus ſex dierum; Joh. Pici Opera junctim prodierunt anno 1504. Argentorati in fol. Joh. Franciſc. Pici Opera quoque non pauca ſunt, liber egregius *de prænotione rerum*; *Examen* item *vanitatis doctrinæ gentium libri*, *de ſtudio humanæ, ac divinæ Philoſophiæ*, & alia nonnulla, quæ omnia cum Fratris Operibus, junctim

Digitized by Google

ctim prodierunt Baſileæ ex Officina Henrich, Petreana in fol. anno 1573. Liber alioquin rarus eſt.

GABRIEL BURATELLUS. Fuit ordinis Eremitarum, cujus extat *conciliatio præcipuarum controverſiarum Ariſtotelis & Platonis.* Multa ille Autor in tit. promittit, nam *diu deſideratum opus* vocat, *& à veteribus & recentioribus pollicitum non tamen abſolutum*; procedit per pleraque doctrinæ Platonicæ Capita, ab Ideis incipiens. Sed & ille potius ſuo, quam Autorum, ingenio rem egit, ut ſolent plerumque omnes conciliatores, qui ſuo ingenio quomodocunque ſubveniunt difficultatibus. Fuerunt vero & ante illum, & poſt illum, non pauci, qui hac in re operam præſtiterunt, ut neſciam ſane, quid ille præcipue hoc in negotio fecerit. Ariſtotelem diſſenſiſſe à Platone verum certè eſt, ac patet ex ejus ſcriptis, an verè, an cavillandi ſtudio, incertum. Certè & Pet. Ramus Platonis cauſam adverſus Ariſtotelem agit, meâ quidem ſententia non infeliciter; nam in multis è diametro diſtat Platoni Ariſtoteles. Pleraque enim, quæ Plato de mundi cauſa efficiente, de animarum immortalitate, vel è traditionibus majorum vel è ſuo ingenio, docuerat, vel refutat, vel diſſimulatione quadam negligit, ut vel è ſilentio ejus appareat, quidnam ipſi de multis animi fuerit. Prodiit Buratelli liber in 8. Venetiis anno 1573. 17

18 SCIPIO AGNELLUS. De Ideis multa docuit Plato. Cum enim mundum Intelligibilem alium à ſenſibili conſtitueret, contra quam nunc faciunt profani noſtri ſcioli, qui totam naturam ſenſuum humanorum objectum conſtituunt, atque ultra ſenſum quicquam eſſe in natura negant; Ideas quaſdam rerum confinxit, quaſi ſpirituales omnium productorum corporum effectrices. Subtilis eſt illa Platonis Diſputatio, in qua ductu ipſius naturæ pervenit, cum ſenſum ad rerum demonſtrationem non ſufficere videret. Multus eſt in illa ſententia refutanda Ariſtoteles, qui tamen ſenſum Platonis non rectè cepiſſe multis videtur. Totam hanc doctrinam, adverſus Ariſtotelem, pro Platone, libro doctiſſimo propugnavit Scipio Agnellus. Nihil eſt omiſſum, quod ad hanc doctrinam pertinet, ab illo. Liber rarior eſt, & in paucorum manibus, Venetiis in 4to anno 1615. editus. Notari ille unicè pro hoc argumento poteſt, ac vehementer laudatur à multis iſtius temporis ſcriptoribus. Simile quid reſuſcitare videtur Joh. Marcus Marci, Med. & Conſil. Cæſareus, Profeſſorque Pragenſis, in *libro* ſuo *de Ideis operatricibus*; (cujus Pragæ An. 1635. *in* 4. editi, hic eſt Titulus: *Idearum Operatricium Idea, ſeu Detectio & Hypotheſis illius occultæ Virtutis, quæ ſemina foccunda, & ex iisdem corpora Organica producit*) Finxit & ille quaſdam Ideas rerum, rebus ipſis connatas, aut ipſis immerſas, unde omne agendi principium dependeat. Scripſit & idem Autor *Philologiam veterem Reſtitutam* Pragæ An. 1662. in quâ idem Argumentum pluribus perſequitur; Sed do-

dolendum eſt, ſpecialem partem *libri de Idea operatricibus* poſt mortem ipſius Autoris, intercidiſſe, in qua multa tractaturus erat de Plantarum palingeneſia, & multis aliis naturæ miraculis, quorum ille cauſas in Ideis ſuis quærit. Differt tamen ejus ſententia à Platonica, quod ille intelligibiles ſuas Ideas faciat, hic etiam ad ſenſus reducat.

19 HENRICUS MOORE. E recentioribus ſcriptoribus Philoſophiam profeſſus eſt, è Platonis & Carteſii dogmatibus mixtam, quod mirum alicui videri poſſit, Philoſophiam quæ meris demonſtrationibus, ad Mathematica & ſenſuum principia inſtitutis, utitur, miſceri poſſe cum Philoſophia, quæ tota conſiſtit in abſtractionibus & ſpeculationibus. Sed tamen ille in multis non adeò infeliciter procedit. Nam & Carteſii non omnia probat; ſed, ubi ille deficit & ſubſiſtit, è Platonis principiis intellectualibus quaſi ſupplet, quo non pertingit Carteſii Philoſophia. Quod animæ originem attinet, Platonicam ſententiam de præexiſtentia animarum defendit integro libro, Anglicâ linguâ ſcripto, *de immortalitate animæ*, qui nunc in Linguam Latinam cum reliquis ejus Operibus, converſus eſt. Nimis longum eſſet recenſere, quæ ille Argumenta pro animarum præexiſtentia afferat, adverſus creationem & traducem diſputans. Cœpit hæc controverſia, jam pridem ſopita, nunc iterum agitari inter Philoſophos & Theologos, neque deſunt adſtipulatores & refutatores. Idem argumentum à Chriſtophoro Sandio, Sociniano, pertractatum eſt, in *Tractatu de origine animæ*, Coſmopoli anno 1671. *in 8*. In illo libro nihil aliud agit Autor, quam ut coacervet ſententias parallelas, quæ ſtabiliant hanc de animarum præexiſtentia opinionem, è S. Scriptura (quæ tamen valdè detorta eſt), è Platone & Platonicis, Patribus, Rabbinis. Adverſus illum Tractatum Orationem ſcripſit Jac. Thomaſius, Lipſiæ anno 1674. editam, qua & Autorem illum, & totam hanc doctrinam, refutat, prolixeque demonſtrat, quàm periculoſi & graves Errores ex hac doctrina proveniant. Ex adverſo alii fuerunt, qui hac doctrina magnam Origini animarum lucem accenſam exiſtimarunt. Extat Autor quidam Anglicus, ſed Anonymus, qui libellum ſcripſit Anglicâ linguâ, cui titulum fecit: *Lux Orientalis, ſive inquiſitio in opinionem Orientalium ſapientum*, Londini anno 1662. *in 8*. Toto libro Autor ille, quisquis ſit, demonſtrare intendit, doctrinam hanc eſſe Clavem myſteriorum providentiæ divinæ, cum Thomaſius in Oratione ſua oſtendat, nihil magis in providentiam divinam inpingere, quam hoc dogma. Henrici MOORI Opera Philoſophica Latina Londini prodierunt anno 1679. *in fol.* Anglica autem Lond. Ann. 1662. *in fol.*

20 LEO HEBRÆUS *de Amore*. Etiam hic inter Platonicos recenſetur, qui *de amore dialogos 3.* ſcripſit. Notum eſt, Platonem Dialogos aliquot de amore ſcripſiſſe, in quibus ſunt multa de Pulchro memorabilia, quæ è prin-

Digitized by Google

à principiis & fontibus ſacris hauſta videntur. Multa ſunt ſanè divinè de Amore Dei dicta, & de amore hominum inter ſe, multa recitat Plato de Socratis Amore illis in Dialogis, quem malè audire ob amorem ſuum notum eſt; Sed ſunt qui illum defendunt, de quo legi poteſt *Vita Socratis*, à Balzaco ſcripta. Hanc ſententiam Platonis de amore, omnemque ejus doctrinam, pleniſſimè perſecutus eſt Leo Hebræus in *tribus* illis de *Amore Dialogis*, quos nitida Latinitate donavit Joh. Carolus Saracenus. Editus eſt liber ille Venetiis anno 1564. *in 8.*

DAN. HEINSIUS *de Contemptu Mortis.* Partem hanc doctrinæ Plato- 21
nicæ, quæ in contemplatione mortis couſiſtit, adeò eleganti Carmine complexus eſt Dan. Heinſius, ut addi nihil poſſit. Virgiliano ſanè carmini comparat non immeritò acerrimus rerum illarum Judex, Buchnerus in *libro de commutata dicendi ratione.* Argumentum hujus poematis hoc eſt, quod, cum Plato Philoſophiam per meditationem mortis definiverit, ille hanc ejus doctrinam, ex omnibus libris, confirmaverit, progrediendo ab abſtractionibus animi per Philoſophiam ad intelligibilia, monſtransque quomodo animus noſter à corpore paulatim ſubmovendus ſit ad contemplationem pulchri æterni, quod mortem vocat Plato. Continetur illis libris penè tota doctrina moralis & Theologia Platonica, qui ideò commendandi ſunt præ cæteris, quod utile dulci miſceant, & ſuavitate carminis res abſtruſiſſimas proponant. Editi ſunt illi ſeorſim Lugd. Batav. in 4. anno 1621. & junctim cum aliis ejusdem Poëmatibus.

Atque hæc dicta ſunt de Scriptoribus Philoſophiæ Platonicæ, de qui- 22
bus longè plura dici poterant, ſed nos ad omnia ſingularia deſcendere non poſſumus. De Interpretibus Platonicis, eorumque Editionibus ſpecialibus, ſingulari libro legi poteſt Philippus Labbæus, de quo plura dicemus, cum de Scriptoribus Peripateticis agemus. De dogmatibus ſpecialibus Platonis agit Galæus *l. 3. c. 1. & 2.* Videndus quoque eſt Jac. Thomaſius in *Diſſertationibus* ſuis *Stoicis*, ſuprà citatis; nec non Samuel Parkerus in *Tentaminibus Phyſico-Theologicis*, ubi de anima mundi ex Platonicis agit, *l. 2. c. 1. & 2.* & demonſtrat Veteres Philoſophos animam mundi pro ſupremo numine habuiſſe. Utinam perveniſſent ad poſteros Notæ illæ, quas doctiſſimus ille Plaulus Sarpius in Platonem, omniumque Sectarum fragmenta, ſcripſit, de quibus legi poteſt Fulgentius in *Vita* ejus *p. 130. 131.* Scripſit & doctiſſimus Jeſuita Renatus Rapinus librum *de comparatione Ariſtotelis & Platonis*, ubi omnes illos Autores recenſet, qui Curſus Philoſophicos ſcripſerunt, quorum nemo ipſi cum Ariſtotele conferendus videtur; nam Ariſtotelem præfert Platoni. Videri quoque poteſt Hier. Cardanus in ſingulari libro *de clarorum virorum vita, & libris, & de hominum aliquorum illuſtriorum ju-*

Digitized by Google

dicio, ubi de Platone, Ariſtotele, aliisque, agit. Reperitur is *Tomo 10.* Operum, à Naudæo publicatorum.

CAP. VIII.

DE ARISTOTELE, SCRIPTORIBUSQVE DE SECTA AC PHILOSOPHIA PERIPATETICA ISAGOGICIS AC HISTORICIS.

§. 1. *Philoſophia Ariſtotelica Monarchica ferme hactenus gaviſa eſt Autoritate. Librorum Ariſtotelis Verſiones ævo ſequiori ineptæ Philoſophiam Scholaſticam, ceu Abortum, ſunt enixæ. Joh. Jonſii & Joh. Reiskii in Hiſtoria Peripatetica Conatus. Inter Editiones Ariſtotelis excellunt duæ Pariſienſes, quarum Recenſus brevis exhibetur. Inter Vitæ autem ejus Scriptores Diog. Laertius & AMMONIUS, a Pet. Joh. Nunneſio egregie illuſtratus. Nunneſii ipſius & Guilb. Duvallii Scripta de Philoſophia Ariſtotelis Iſagogica commendantur. 2. Johannis de Launoy* Libri de varia Ariſtotelis Fortuna *Argumentum.* 3. *Conſpectus* Diſcuſſionum Peripateticarum *Franc. Patricii, omnia, ad Ariſtotelis pertinentia notitiam, accurate perſequentium, ſed maligno ſimul animo criminantium, Compendiarius. Ariſtoteles a Plagii crimine abſolvitur, & ob Methodum luculentam commendatur. 4. De Theod. Angelutii, quem Patritius Adverſarium, & Franc. Mucii, quem Hyperaſpiſten eſt nactus, Scriptis Cenſura. 5. PHIL. LABBÆI Conſpectus Interpretum Platonis & Ariſtotelis Græcorum. 6. Diſcrimen Librorum Ariſtotelis* Ἐξωτερικῶν & Ἀκροαματικῶν *ex OCT. FERRARII* Libro de Sermonibus Exotericis *addiſcendum.*

1 PRocedimus nunc ad Ariſtotelem, & Philoſophiam Ariſtotelicam, quæ, poſtquam diu Platonica, etiam in Chriſtianiſmo, regnaverat, ita tandem occupavit omnium animos & ſcholas, ut religioni duceretur vel latum unguem ab ea diſcedere. Serò librorum Ariſtotelis notitia ad nos pervenit, non niſi poſt captam à Turca Conſtantinopolin. Fuêre quidem jam olim aliquot Ariſtotelis libri, vel ex Arabico in Latinum ſermonem converſi, quod curatum fuit à Friderico II. Imp., uti fuſius deducit Conringius *in Antiquitatibus Academicis, (Diſſ. III. p. 95. 96. 97. & in Supplem. p. 343. 344. 349. 350.)* vel ex paucis quibusdam Græcis exemplaribus quarundam diſciplinarum admodum corrupte in linguam Latinam tranſlati, ab hominibus nec Græcæ, nec Latinæ linguæ, ſatis peritis, quorum tantum quatuor iſtius temporis numerat Anthonius Wood *in Antiquitatibus Oxonienſibus*, qui ortum & progreſſum Philoſophiæ Peripateticæ & ſcholaſticæ diligentiſſimè tradit. Primi enim ejus natales in Pariſienſi & Oxonienſi Academiis. Hinc elabo-

Digitized by Google

elaborata eſt Philoſophia, qualis ex lacunis iſtis hauriri poterat. Ex Ariſtotele malè intellecto, & verſionibus ineptis deturpato, omne hoc Philoſophiæ genus primum prodiit. Unde conjici facilè poteſt, quam bella proles è tam ſtulta ſit matre nata. Videre exinde poſſumus, quam multi ingenii ſui commenta pro Ariſtotelicis dogmatibus venditarint. Sed de illis hic multa afferre noſtri non eſt inſtituti. Ad Ariſtotelem ipſum venimus, cujus vita, doctrina, libri, Philoſophorum ab illo prodeuntium familia, accuratè eſſent pernoſcenda. Sed nihil hactenus habemus, quod implere deſiderium noſtrum poſſit. Molitus eſt Joh. Jonſius, Vir doctiſſimus, *Hiſtoriam Peripateticam*, cujus tamen non niſi *partis primæ prima diſſertatio* lucem vidit, qua illud tantum argumentum tractatur, qui Ariſtoteli fuerint ὁμώνυμοι, & unde ejus Secta Peripatetica ſit appellata; prodiit ea Hamburgi anno 1652 *in 4to.* Obſervavi in *Catalogis Francofurtenſibus*, Johannem Reiskium aliquid de hiſtoria Peripatetica ſcripſiſſe, ſed nihil ejus vidi. Ariſtotelis Opera variè edita ſunt, quorum Editiones omnes recenſere nihil attinet. Videatur Iſrael Spachius *in Nomenclatore Philoſophico pag. 80.* Eſt verò Editio omnium optima, cæteriſque præferenda, quæ Pariſiis prodiit anno 1639. *in fol.* duobus Voluminibus. Interpretationes Ariſtotelis ſunt ab Hadriano Turnebo, Iſaaco Caſaubono, & Julio Pacio. Acceſſit *Synopſis analytica univerſæ doctrinæ Peripateticæ*, autore Guilhelmo Du Vallio, qui in hac Editione Commentariolos quosdam ad *Synopſin* addidit. Succeſſit huic Editioni alia, itidem Pariſienſis, quæ melior tamen priori eſt & auctior, quod adjectus fuerit Index geminus, alter Autorum, qui ſuis lucubrationibus Ariſtotelis libros illuſtrarunt; alter, quo declaratur, quid ſit à quoque è ſuperioribus Interpretibus in ſingulas Ariſtotelicæ Philoſophiæ partes ſcriptum, collectus à Paſchale Gallo, è Bibliotheca Geſneri: præmiſſa eſt Operi Ariſtotelis. Vita, Autore Diogene Laertio ſcripta, & altera ab Autore Ammonio. Hanc, ab Ammonio ſcriptam, edidit, cum copioſis & eruditis ſcholiis, Petrus Joh. Nunneſius, qui liber ad hiſtoriam Ariſtotelis accuratius noſcendam facit, editus Lugd. Batav. *in 8tavo* anno 1621. junctusque ejusdem Autoris libro *de ſtudio philoſophico*, quo ille exponit conſilinm de rectè conficiendo Curriculo Peripateticæ Philoſophiæ.

JOHANNIS LAUNOY *Lib. de varia Ariſtotelis fortuna in Acad. præſertim* 2
Pariſienſi. Conſtantienſis hic patria, & Theologus Pariſienſis hiſtoriam hanc ſcripſit, ſed breviter admodum, nec adeò magno apparatu, qua exponit ortus & occaſus intervallares Philoſophiæ Ariſtotelicæ. Ordinatè omnia inſtituit, eundo per ſecula, octoque obſervavit vices, quibus hæc Philoſophia Ariſtotelis, vel occidit, vel novas vires acquiſivit. Videas ex illo longa ſerie, quam conflictandum libris Ariſtotelis fuerit cum Eccleſiæ & conciliorum decretis, quorum ſententia nonnunquam combuſti ſunt publicè, ob-

Digitized by Google

nitentibus ſemper Scholaſticis Doctoribus, qui Eccleſiæ & Pontificibus tandem invitis eos obtruſerunt. Accuratè hic quoque recenſetur fortuna, quæ illi à Pet. Ramo obtigit, totaque illa impugnationis Ramiſticæ Hiſtoria. Hagæ Comitum *in 4to* anno 1656. Libellus hic prodiit.

3 FRANCISCUS PATRICIUS. *Diſcuſſionum Peripateticarum Tomos quatuor* ſcripſit, in quibus magnâ cum curâ omnia, quæ ad Ariſtotelis notitiam pertinent, propoſuit, ſed partium tamen ſtudio ductus. Hinc Conringii eſt Judicium, ex omnibus Hoſtibus Ariſtotelis optime Patricium de illo eſſe meritum, in Philoſophiæ ejus Hiſtoria recenſenda. Iniquo enim in Ariſtotelem animo erat, Veteremque, ut vocat Philoſophiam reducere in animo habebat; *Tomo 1.* agit de Ariſtotelis vita, moribus, libris, Auditoribus, ſectatoribus, Interpretum Sectis, Philoſophandi ratione, *libris 13.* cui omnia, quæ poteſt, adjunxit, ad invidiam Ariſtoteli, ejusque ſcriptis, faciendam, dum libros ejus negat eſſe genuinos, ſed corruptos & ſuppoſitios eſſe ait, & dum illum plagiorum arguit, de quibus legi etiam poteſt Thomaſius, in *libro* ſuo *de plagio literario. §. 364. & 365. Tomo 2.* agit de Ariſtotelis cum Platone, aliisque veteribus Philoſophis, *à multis promiſſa* (ut titulus habet), *a nemine edita*, in omni Philoſophiæ genere, Concordia, *libris 8* Illic unum opus eſt Patricii, ut oſtendat, nihil ab Ariſtotele dictum eſſe aut excogitatum hypotheſium verarum, quarum non exſtent in aliis quoque Philoſophis veſtigia Ita tamen in injuriam iſtius Philophi afferre non debebat; nihil enim facilius eſt, quam talia loca congerere, Quod ſi nunc excuteremus omnium novatorum hypotheſes, nihil in illis inveniretur principiorum, quæ non in Veteribus etiam legantur Philoſophis, cum nemo tamen dicere poſſit, illos ex laciniis iſtis tale quoddam corpus collegiſſe. Talia enim caſu eveniunt, ac poſſibile eſt homines, de una eademque re ſollicitos, in ſimiles incidere cogitationes; rerum enim conceptus iidem ſunt. *Tomo tertio* Ariſtotelis cum Platone, aliisque Veteribus diſcordiam perſequitur *libris 7.* ubi omnia rapit in ſiniſtram partem, quæ ab Ariſtotele diſputata fuerunt adverſus veteres, & illa, tanquam frivola & cavillatoria, traducit. Cujus generis quanquam aliqua apud illum ſunt, in omnibus tamen indiſtinctè non reprehendendus eſt Ariſtoteles: quod ſi enim ille lucem Philoſophiæ non intuliſſet methodo aliqua ordinata, in Platonis Dialogis, ac Veterum fragmentis, velut incondita aliqua ſylva, erraſſemus. Nunc ab illo in aliquam tamen viam ducti, agnoſcamus beneficium, neque calumniemur. Niſi enim is manum operi tam vaſto admoviſſet, non haberent Recentiores tela, quibus adverſus ipſum pugnarent. *Tomus quartus* denique, audax planè, totusque hypocriticus, rigidam inſtituit in Ariſtotelis dogmata cenſuram, *libris 10.* Condonemus huic egregio

Viro

Digitized by Google

Viro contumaciam. Liber certe ejus cum fructu legi poteſt, qui editus eſt Baſileæ anno 1581. *in fol.*

4 PHILIPPUS LABBÆUS. Locum etiam in hoc Peripatetico-rum ſenatu habeat Labbæus, non tamen ut Senator, ſed ut Nomenclator & Apparitor. Scripſit ille *brevem Conſpectum*, ut vocat, *Ariſtotelis & Platonis, Græcorum Interpretum Ariſtotelicorum & Platonicorum, eorumque editionum.* Utilis ille liber eſt ad indicium Autorum, in re ipſa alioquin parum ſapit. Editus eſt Pariſiis, ex Officina Cramoiſiana, anno 1657. *in 4.* Promiſit novam & locupletiorem ejus Editionem, cum titulo *Syntagmatis Philologici Græcorum Ariſtotelis Interpretum*, quibus additurus eſt aliorum Philoſophorum Veterum Interpretes, & præterea Andreæ Schotti *Judicium de Ariſtotelicorum opum Interpretibus Græcis & Latinis Bibliotheca Bibliothecarum, pag. 7. Editionis Pariſienſis anni 1664.*

5 FRANCISCUS MUCIUS, Conſentinus, fuit hyperaſpiſtes Patricii. Irritaverat enim ſcripto ſuo Patricius Theodori Angelutii calamum, qui adverſus Patricium ſcripſit. Opus ipſum Angelutii vidi quidem, ſed non videtur par eſſe huic Viro oppugnando. Franc. Mucii libri *Diſſertationum* quinque ſunt, Ferrariæ anno 1588. *in 4.* editi, *in quibus*, ut titulus habet, *penè univerſa Ariſtotelis Philoſophia in examen adducitur.* Mihi tamen non videtur Opus reſpondere tam amplo titulo.

6 OCTAVIANI FERRARII *Liber de ſermonibus Exotericis.* Vir fuit ille doctiſſimus, & hanc Diſſertationem *de ſermonibus Exotericis* ſcripſit, quæ prodiit Venetiis anno 1575. *in 4.* Tota hæc Diſſertatio facit ad elucidationem Ariſtotelicorum ſcriptorum. Notum ſcilicet eſt, diſtingui Ariſtotelis libros in extericos & Acroamaticos. Exoterici libri erant illi, qui non ſcripti erant ad genuinos diſcipulos, ſed in promiſcuum multorum uſum. Diſcipuli itaque Ariſtotelis quaſi in duas claſſes diviſi, in quibus erudiendis duplici eſt uſus ordine, etiam diverſo tempore. Ammonius alios libros facit *διαλογικὰς*, alios *αὐτοπροσώπας.* Hinc colligitur Exotericos libros per dialogos fuiſſe ſcriptos, quemadmodum libri Platonis: & hi libri Exoterici præterea vocabantur *ἐγκύκλιοι* quaſi ſcilicet ideo editi ut vulgo ſcilicet ac in circulis legerentur. Accuratiorem iſtorum librorum disquiſitionem Ferrarius in libro laudato habet. Sed edita poſtea eſt altera hujus libelli editio, plenior & auctior, quæ recuſa eſt in Germania curâ Melchioris Goldaſti, à quô præfixa eſt præliminaris Epiſtola *de Cryptica veterum Philoſophorum diſciplina.* Titulus libri eſt: *Clavis Philoſophiæ Peripateticæ Ariſtotelicæ.* Addita eſt Diſſertationi de ſermonibus Exotericis altera ejus Auctoris *de diſciplina ἐγκυκλίῳ*, ubi multa ſunt ſimilis argumenti. Editus eſt liber Francof. anno 1606.

CAP. IX.
DE INTERPRETIBUS ARISTOTELIS GRÆCIS.

§. 1. Cenſura de Interpretibus Ariſtotelis Generalis. Græci Latinis ſunt præferendi. Latini ſæpe ejus doctrinam depravarunt ignorantia Linguæ Græcæ, Philoſopho perquam neceſſaria. Laus Notarum JOACH. JUNGII in Ariſtotelem marginalium ἀνέκδοτων. 2. THEOPHRASTI, Ariſtotelis Diſcipuli atque Succeſſoris, Scripta, horumque Editiones & Exegeta. 3. Inter Græcos Ariſtotelis Interpretes eminent ALEX. APHRODISÆUS. 4. THEMISTIUS. 5. JOH. PHILOPONUS. 6. SIMPLICIUS. 7. ASPASIUS, EUSTRATIUS MICHAEL EPHESIUS, ANDRONICUS RHODIUS. 8. MICH. PSELLUS. 9. GEORG. PACHYMERIUS. 10. PORPHYRIUS, AMMONIUS HERMEAS, DEXIPPUS, THEOD. METOCHITA. Singulorum Scripta, Tanslatores & Editiones, enumerantur.

1 ARiſtotelicæ ſcholæ multi fuerunt Interpretes, Græci, Arabes, Latini, de quibus omnibus ſingulatim diſſerere nimis prolixum foret; nos præſtantiores ſeligemus. Id in univerſum notandum; Ariſtotelis ſcripta in re philoſophica potiora omnibus Interpretibus habentur; plerique enim ex illis peregrinos ſenſus in illum inferunt. Græci enim Interpretes omnibus ſunt præferendi; nam Latini, inprimis poſteriores, vehementer corruperunt doctrinam Peripateticam, qui non legerint, vel legere potuerint, Ariſtotelem in ipſis fontibus ſuis, ejusque Interpretes Græcos; magna autem eſt inter illos diverſitas, ſi quis doctrinas inter ſe conferat. Accurata linguæ Græcæ notitia habenda eſt Philoſopho. Niſi enim Veteres Autores, primos Philoſophiæ fundatores, legere poſſit, totus ille Philoſophi titulus precarius eſt. Legerat olim Ariſtotelem magna cura Joachimus Jungius, quanquam à doctrinâ Peripatetica alienus, magnus tamen Philoſophus. Vidi, ut hoc obiter memorem, Ariſtotelis Editionem Pariſienſem, perpetuis ejus notis marginalibus MStis illuſtratam, quam theſauri loco ſe habere dicebat Martinus Vogelius, cujus Bibliotheca ad Ducem Hannoveranum pervenit. Moliebatur ejus Editionem Vogelius, ſed ipſe præmaturo fato huic conſilio præreptus fuit.

2 THEOPHRASTUS. Genuinus Ariſtotelis diſcipulus Theophraſtus fuit, qui omnium Peripateticorum diſcipulorum Princeps meritò habendus eſt. Hujus viri ſi libri extarent omnes, ab illo ſcripti, Bibliothecam unus faceret, nam paucos tantum illorum ſuperſtites habemus. Qui injuria temporis interciderunt, tam multi ſunt, ut e titulis ſolis integrum libellum confece-

Digitized by Google

fecerit Johannes Meurſius. Editus eſt ſub tit. *Theophraſti* libellus ille Lugd. Batav. anno 1640. *in 12.* Adduntur *Lectiones* ejus *Theophraſteæ*, in quibus explicantur quædam obſcuriora, quæ in libris Theophraſti ſuperſtitibus occurrunt. Libri ejus ſuperſtites, tam junctim, quam ſeorſim, variis Editionibus prodierunt. Opera omnia Græca lingua prodierunt *in fol.* Baſileæ anno 1541. Græco-Latina itidem *in fol.* ex recenſione Dan. Heinſii, Lugd. Batav. anno 1613: quædam autem ejus Opuſcula junctim, Interpretibus Daniele Furlano & Adriano Turnebo, quibus acceſſit liber *de ſpiritu innato*, qui Ariſtoteli vulgò tribuitur e Bibliothecâ Joh. Vincentii Pinelli, multarum linguarum & ſcientiarum peritiſſimi, Hanoviæ *in fol.* anno 1605. Libri quidam alii ejus ſeorſim ſunt editi, cum nonnullorum Commentariis, ut liber *de plantarum cauſis*, in quem extant J. Cæſ. Scaligeri præſtantiſſimi Commentarii. In eundem librum Commentarium ſcripſit Joh. Bodæus à Stapel, Lugdun. Batav. A. 1644. *in fol.* editum, qui aliquanto rarior eſt. *Characteres* Theophraſti *Ethici & Politici*, aureus libellus, editus eſt cum Commentario Iſaaci Caſauboni, liber ad omnem vitam civilem & converſationem utiliſſimus. Nova ejus Editio prodiit Brunſvvigæ, curante Beckenſteinio, anno 1659.

ALEXANDER APHRODISÆUS. Recenſebimus præcipuos quoſdam Ariſtotelis Interpretes, neque enim omnium inſtituere Indicem poſſumus. Editiones illorum Autenticæ rariſſimæ ſunt, Græca enim exemplaria vel Venetiis ap. Aldum, vel Florentiæ, vel Pariſiis, vel Baſileæ, edita. Aldina autem, ut omnes Græci Codices ab Aldo editi, optima ſunt. Vixit ſeculo tertio, Alex. Aphrodiſæus, & multa ſcripſit in libros Ariſtotelis, ut in *priora Analytica*, quæ Græcè prodierunt apud Aldum anno 1520. *in fol.* & in 4to Florentiæ; in *Topica*, quæ itidem prodierunt Græcè ap. Aldum *in fol.* Venetiis anno 1510. Latinè autem, Interprete M. Ant. Mureto, in 4to, Ingolſtadii anno 1601. in 4. *libros Meteorologicorum*, Interprete Piccolominæo, Venetiis in fol. Anno 1540. Item *de mixtione* Græcè *in fol.* Scripſit *quæſtiones Naturales de anima, & Morales*, quæ æditæ ſunt Venetiis anno 1596. *in fol.* & *de fato*, qui liber prodiit cum Verſione Latina Hieronymi Bagolini, Venetiis anno 1541. *in fol.* Scripſit item in *librum de ſenſu & ſenſibili*, qui Comm. prodiit Græcè *in fol.* apud Aldum, anno 1527. Item in *12 libros* Ariſtotelis *de prima Philoſophia*, qui Latinè prodierunt, translati à Joh. Geneſio Sepulveda, Pariſiis *in fol.* anno 1536. Scripſit & *Problemata*, quæ *in fol.* prodierunt apud Aldum Venetiis anno 1503. &, cum *problematibus* Ariſtotelis ex editione Friderici Sylburgii, *in 4to.* 3

THEMISTIUS. Vixit ille ſeculo 4to, multaque ſcripſit Opera in Ariſtotelem, quæ ab Aldo Græcè edita ſunt. Ejus Latinæ verſiones *Paraphraſeon* in Ariſtotelis *poſteriora Phyſica, libros de anima, memoria & reminiſcentia, ſomno & vigilia, inſomniis & divinatione per ſomnum*, Interprete Hermolao Barbaro, pro- 4

Digitized by Google

prodiere, Viro elegantisſimo: additæ *ſunt Lucubrationes in quædam Themiſtii obſcuriora loca*, & *ſolutiones contradictionum*, Marci Antonii Zimaræ. Themiſtii comm. *de anima*, à Ludovico Nogarola, Veronenſi, Latinitate donatus, & ſcoliis illuſtratus, prodiit Venetiis apud Scotum anno 1560. *in fol.* Scripſit idem Themiſtius *Paraphraſin in libros 12. Ariſtotelis de primâ Philoſophia*, quam in Latinam linguam convertit Moyſes Finzius, Venetiis anno 1558. *in fol.* apud Hieronymum Scotum, & *Paraphraſin in libros de Cœlo*, quæ in Latinam Linguam converſa a Moyſe Alatino, Hebræo, *in fol.* Venetiis prodiit.

5 JOHANNES PHILOPONUS, Grammaticus. Fuit & ille inter celebratisſimos Ariſtotelis Interpretes, vixitque ſeculo quinto, quem alii tamen locant in ſeculo ſexto. Dictus ille fuit, ob multitudinem operum Philoponus, tanquam laboris amans, multa enim variaque ſcripſit in Ariſtotelis opera. Ejus extat *Commentarius in priora Analytica*, Græcè editus *in fol.* anno 1536. in Latinam vero converſus à Lucillio Philaltheo: apud Scotum anno 1560. *in fol. In poſteriora Analytica* prodiit Commentarius Græcè apud Aldum, unà cum aliis quibusdam Commentatoribus, anno 1534. *in fol.* Idem Commentarius in linguam Latinam converſus, Venetiis apud Hæredes Hieronymi Scotti anno 1586. Ejusdem *Explanatio in libros 4tuor Phyſicorum Ariſtotelis*, in linguam Latinam converſa à Johann Baptiſta Raſavio, Novarienſi, Venetiis, apud Vincentium Valgriſium, *in fol.* anno 1569. Ejusdem *Commentaria in libros Ariſtotelis de generatione & corruptione*, è Colloquiis Ammonii Hermeæ, qui itidem Commentator Ariſtotelis fuit, propriisque ejus conſiderationibus, ab Hieronymo Bragolino in Latinam linguam converſa prodierunt Venetiis apud Hieronymum Scotum *in fol.* anno 1559. *Commentarius in primum Meteororum* Ariſtotelis, à Joh. Baptiſta Camozio converſus, prodiit cum Olympiodori *in Meteora Ariſtotelis commentariis*, Venetiis apud Scotum anno 1567. *in fol. Annotationes in 3. Ariſtotelis libros de anima*, è Diſſertationibus Ammonii Hermeæ, & propriis meditationibus, Latinè Anno 1581. Venetiis, apud Heredes Hieronymi Scoti *in fol.* Apud Scotum hunc, ejusque hæredes, potisſimi Peripateticorum Commentarii prodierunt, quaſi ſcilicet ille, qui à tenebris nomen habebat, deſtinatus eſſet, ut lucem his ſcriptis conciliaret.

6 SIMPLICIUS. Præſtantisſimus Ariſtotelis Interpres eſt, qui & in Epictetum ſcripſit elegantisſimum Commentarium. Ejus multa extant in Ariſtotelem Commentaria. Jonſius Simplicium facit coætaneum Johannis Philoponi, qui ſeculo 5to vixit, cum Simplicius referatur ad ſeculum ſeptimum; ſed ætas illorum Interpretum non usque adeo explorata eſt. Ejus extat *Commentarius* in κατηγορίας ſive *prædicamenta*, in Lati-

Digitized by Google

Latinam linguam converſus à Juſto Velſio, Peripatetico magni nominis. Addita ſunt Latina ſummaria, & præfixa ſingulis capitibus; prodierunt Græcè & Latinè Baſileæ anno 1551 *in fol.* apud Michaelem Iſengrinium. Illud de operibus Simplicii notandum eſt, neminem diligentius exponere atque enarrare ſententias, tam Ariſtotelis, quam aliorum, qui ab Ariſtotele diſſentiunt. Eſt vero hæc editio Baſileenſis longè correctior, quam eſt Veneta, quæ anno 1499. prodiit; diligenter enim omnia enucleata ſunt. Exſtat ejusdem *Commentarius in 8. libros Phyſicæ Auſcultationis*, qui cum ipſo textu Græco Ariſtotelis, prodiit Venetiis *in fol.* apud Aldum Anno 1526. & Interprete Lucilio Philaltheô, Latinè *in fol.* Venetiis, apud hæredes Hier. Scoti, anno 1587. quæ ultima Editio melior eſt priore illa, quæ apud ipſum Scotum prodierat anno 1566. Venetiis. Nam hæc poſterior à Johanne Vincentio à Collibus diligentiore cura eſt recognita, & marginalibus Annotationibus illuſtrata, textus ipſe ordinatius diſtinctus, ſummaria præfixa, tabulæque additæ in fine, in quibus inſigniora Simplicii dicta examinantur & explicantur. Apud eundem Scotum prodierat anno 1543. Latinè converſus Simplicii *Commentarius in prædicamenta Ariſtotelis*, non à Juſto Velſio curatus, ſed à Sebaſtiano Foſcareno, Venetiis *in fol.* Ejusdem Simplicii *Commentaria in libros Ariſtoteles de cœlo*, prodierunt itidem Venetiis, apud hæredes Hieron. Scoti, anno 1584. *Commentaria in 3. Ariſtotelis libros de anima*, ab Evangeliſta Lungo, Aſulano, in linguam Latinam translata, Venetiis, apud eosdem, anno 1587. *in fol.* Græcus autem textus, cum ipſo textu Ariſtotelis, Venetiis *in fol.* apud Aldum, anno 1527. *in fol.* qui Aldus ejusdem etiam *in 4. libros de cœlo Commentarium*, cum textu Ariſtotelis Græco, Venetiis *in fol.* edidit anno 1526. quem in linguam Latinam verterat Guilhelmus Morbecus, cujus Verſio prodiit, Venetiis anno 1540. Sed correctior eſt illa, & diligentius cum Codicibus Græcis collata, prodiitque anno 1584. cujus mentionem ſupra fecimus, non refertur tamen, quis illam editionem procuraverit. Simplicii *Commentarium in Epictetum* Angelus Caninius, magnum illud in Græca lingua nomen, in linguam Latinam convertit; Editio illius procurata eſt Venetiis *in fol.* apud Hieronymum Scotum, anno 1569. ſed longè melior eſt, quam procuravit Cl. Salmaſius, cujus ſuprà c. 4. §. 4. mentionem fecimus.

ASPASIUS; EUSTRATIUS & MICHAEL EPHESIUS. Commentatores illi Græci ſunt in *Ethica* Ariſtotelis, cum Ariſtotele ipſo jungendi. 7
Nam, cum Ariſtoteles in Ethicis brevis ſit & parcus, præclaram illi acceſſionem faciunt egregio huic Operi Aſpaſius circa initia ſeculi ſecundi floruiſſe traditur, cujus diſcipulo Galenus adoleſcens magiſtro uſus fuit. Meminere ejus Aphrodiſæus in *Commmentario ad lib. 1. Metaph.* & Simplicius *ad lib. 1. Phyſ.* Scripſerat idem Aſpaſius Commentaria *in Categorias Ariſtotelis*, teſtibus Galeno, Boëtio & Simplicio. Euſtratius itidem in *Ethica* commentatus

Digitized by Google

tatus eſt, quem Viri docti male paſſim cum Euſtathio confundunt, præprimis Franciſcus Patritius, accuratus alioquin rerum Ariſtotelicarum Inquiſitor, &, è Conringii judicio, omnium Ariſtotelis hoſtium optimè de Ariſtotele meritus, in ejus Philoſophiæ hiſtoria recenſenda. Nam & Græca Editio Aldina, & Feliciani tranſlata, expreſsè Euſtratii nomen præferunt, quod & apparet in *Catalogo MStorum Biblioth. Florentinæ*, ab Henrico Ernſtio publicato. Refertur ejus ætas ad ſeculum decimum, & illa tempora, cum in Græcorum imperio Philoſophiæ ſtudia, auſpiciis Bardæ Cæſaris, renaſcerentur. Ejusdem Euſtratius extant doctiſſima *Commentaria in poſteriora Analytica*, quorum Græca Editio prodiit apud Aldum Venetiis, unà cum Johan. Grammatici, & Incerti Autoris, in eadem *Commentariis*, anno 1534. Eadem Latine vertit Andreas Gratiolus, Michael Epheſius itidem vixit poſt ſeculum X. ſcripſitque in *Ethica* Ariſtotelis. Ejusdem exſtant præterea *Commentarii in 4. libros Ariſtotelis de partibus animalium*, quos Petrus Victorius è Bibliotheca Medicæa edidit, quique ab aliis Philopono adſcribuntur, nec non *Expoſitiones in parvæ Naturalia* ab Aldo editæ, & Latine à Philatheo & Geſnero verſæ, quarum MSta ſuperſunt in Bibliothecis Medicæa & Bavarica. Hi ſunt Commentatores in Ethica Ariſtotelis, Triumviri præſtantiſſimi, olim ſeorſim, tam Græcè, quam Latinè, editi. Eſt verò magna adhuc circa Capita illarum Commentationum controverſia. Autores enim nonnunquam permutantur, & uni adſcribitur, quod adſcribi alteri debebat, qua de re videantur Sam. Rachelius in *Introductirne in Philoſophiam moralem Ariſtotelis*, & Conringius *in præfatione Interpretum Græcorum ſuper Ariſtotelis Opus Ethicum*, à Sam. Rachelio editorum. Edidit verò ille hos tres Interpretes, è tranſlatione Joh. Bernhardi Feliciani, Helmſtadii *in 4to* anno 1662. Extat & Andronici Rhodii Paraphraſis Græco-Latina Interpretè Daniele Heinſio, *in 4to* edita Lugd. Batav. anno 1607. Euſtratii cæterorumque *Commentaria in libros Ethicorum* Græcè prodierunt in fol. Venetiis apud Aldum anno 1536. Habuit in animo Joh. And. Boſius novam horum Interpretum Editionem, ſed morte præventus illam non publicavit.

8 MICHAEL PSELLUS. Seculo XImo vixit, qui in Ariſtotelis libros multos ſcripſit. Fuit alioquin Pythagoricæ Platonicæque Philoſophiæ deditus, uti teſtatur Opus ejus *de Operatione Dæmonorum*, de quo ſupra, ejusque *Lyræ Pythagoricæ Diagramma*, quod hodie MStum in Gallia ſervari teſtatur Phil. Labbæus *in Bibliotheca nova MStorum fol. 114.* Ejus exſtat *Metaphraſis 2. libb. poſteriorum Analyticorum*, in Latinam linguam converſa ab Emanuele Margunio, Venet. *in 8tavo*, apud Juntas, anno 1575. *Commentarius in librum de Interpretatione*, Græcè editus ab Aldo anno 1503. *in fol.* & *Commentarii in Phyſicorum libros*, qui à Joh. Bapt. Camozio in Latinam linguam ſunt converſi, Venet. anno 1554. *in fol.*

Digitized by Google

GEORGIUS PACHYMERIUS, Conſtantinopoli oriundus, & in 9
Nicænorum ſacerdotum numerum cooptatus, claruit ſub Michaele & Andronico Palæologis. Fuit Epitomator Ariſtotelis. Nam penè in univerſam Ariſtotelis Philoſophiam *Epitomen* confecit, quæ à Phil. Becchio, Philoſopho & Medico, in Latinum ſermonem eſt converſa, editaque Baſil. anno 1560. *in fol.* ap. Frobenium. Bechius ille magnam curam huic Operi impendit. Opus illud, in varias partes ſciſſum, variis in locis prodiit, jam Græcè jam Latinè, quarum omnium accuratam recenſionem inſtituit Leo Allatius in *Diatribe de claris Georgiis*.

Atque hi ſunt fermè celebriores Græci Interpretes. Sunt præterea 10
alii quidam, non usque adeò publici & vulgares, neque tam neceſſarii uſûs. Porphyrius in *Categorias* Græcè *in 4to* prodiit, Pariſiis anno 1543. Latinè ex interpretatione Feliciani *in fol.* anno 1566. Ammonii Hermeæ *Commentarius in 10. Categorias* Græcè Venet. anno 1503. apud Alc[illegible]. Ejusdem *Commentarius in 5. voces Porphyrii*, Græcè in 8. Venet. an[illegible] 1545. Extat Dexippi *Defenſio prædicamentorum adverſus Plotinum*, Latinè converſa à Feliciano *in 8.* Pariſ. anno 1549. Eſt Theodori Metochitæ *Paraphraſis in Phyſica Ariſtotelis*, à Gentiano Herveto in Latinam linguam converſa *in 4.* Baſil. anno 1549. Aphrodiſæi *Problemata*, quorum mentionem ſuprà fecimus, edita ſunt Venet. apud Aldum *in fol.* anno 1503. Ejus Alexandri magnum olim fuit nomen, ut penè non Ariſtotelicus haberetur, qui non eſſet Alexandreus. Solent jungi cum Ariſtotelis *problematibus*, in quæ abſolutiſſimum Commentarium *in fol.* ſcripſit Ludovicus Septalius.

CAP. X.
DE INTERPRETIBUS ARISTOTELIS ARABICIS.

§. 1. Arabum Diligentia, in Græcorum Scriptis, & ſpeciatim Ariſtotele, Lingua ſua donandis, commendatur, ſed plurimis ſimul monetur Verſiones iſtas ſcatere ψευδεξμηνείαις. 2. Mentione præ aliis digni AVERROES. 3. AVICENNA, ALFARABIUS, JAC. ALKINDIUS,

Arabes Ariſtotelis Philoſophiam diligentiſſime coluerunt. Nam Platonis & Ariſtotelis libros omnes in ſuam linguam converterunt, fuitque Ariſtotelicorum ſcriptorum major apud illos notitia, quam apud Italos & Gallos. Legendus eſt Joh. Leo Africanus in *libro de Vitis Philoſophorum Arabum*, quem, è Bibliotheca Florentina erutum, primus edidit J. Henr. Hottingerus, & *Bibliothecario* ſuo inſeruit. Ubi de quodam Johanne Meſue, Chaldæo, refert, illum in linguam Arabicam convertiſſe Opera Ari- 1

ſtotelis. Videatur etiam Hottingerus *in Hiſtoria Eccl. Seculi IX.* Plus igitur circa illa tempora Arabica Verſio viguit, quam ipſe Textus Græcus, præſertim cum interdiceretur publicè apud Arabes Græcæ linguæ uſus. Hinc itaque factum eſt, ut, Friderici II. tempore, Ariſtotelis ſcripta partim de Arabico, partim de Græco, Latina reddita fuerint, qua de videatur Conringius *Antiquitatum Academicarum Diſſertatione 3. p. 95. & ſeqq.* Quid in univerſum de Arabicis illis Verſionibus ſentiendum, docet Salmaſius, in *præfatione ad Tabulam* Cebetis. *Arabes enim*, ait, *tum temporis, cum è Græcis verterent, magiſtros illos habuere, qui Græcam iſtius temporis linguam vix rectè intelligerent.* Regnante apud Arabes Abbaſidarum familia, ſub regno Almamonis, Chalifarum ſeptimi, omnium ſcientiarum ſtudia floruerunt, tumque certatim in Verſiones è Græcis incubuerunt, anno à Chriſto nato 900. cum barbaries ſumma, tam Græcam, quam Latinam linguam invaſiſſet. Hinc infinitos eſſe ait in translationibus Arabum errores, & multas ſententias falſas Autoribus affictas. Ita in Operibus Avicennæ, è Græcis Dioſcoridis & Galeni, falſa ſunt interpretamenta. Credibile itaque eſt, alios Autores non fuiſſe melius habitos, ut vix nobis promittere poſſimus, quod nonnulli volunt, è linguæ Arabicæ theſauris notabilem aliquam ſcientiarum emendationem.

2 Præcipuus inter Arabes Interpretes eſt Averroës Cordubenſis, cujus exſtant in omnia Ariſtotelis opera Commentarii, ex Arabica in linguam Latinam converſi à Jacobo Mantino, quibus *Annotationes* R. Levi Gerſonidis *in libros Logicos*, & *Notæ* Berhardini Tomitani *in Averrois & Ariſtotelis dicta*, additæ, prodierunt Venet. *in 8.* duodecim Voluminibus anno 1575. Exſtant quoque ejus *in Libros Platonis de Rep. paraphraſes*, de quibus ſupra. De Averroë qui plura velit, legat Jac. Gaddium in *libro de ſcriptoribus non Eccleſiaſticis*, *Tomo I. p. 50*, qui & in eodem libro, ſub tit. *Ariſtotelis*, multa de ipſo, & ejus Interpretibus, congeſſit. Fuit vero impius homo Averroës, & profanis ſententiis plenus. Adverſus illum *libros 46.* ſcripſit Ambroſius Leo, quos laudat Eraſmus *lib. 10. Epiſtola 29.* Sed illi lucem, ut opinor, non viderunt.

3 Avicenna itidem Arabs ſcriptor eſt, cujus Opuſcula quædam *de Logica*, *de cælo & mundo*, *de animalibus*, *de intelligentiis*, *in fol.* prodierunt, literis antiquis Gothicis, Opera omnia vero cum Interpretibus Venet. anno 1523. Tomis 5. *in fol.* Ejus Medica ſeorſim quoque edita ſunt. Spectant huc quoque Alfarabius *de intelligentiis*, & Jacobus Alkindius *de gradibus rerum*, editus *in fol* Argentor. anno 1532. De Avicennâ videatur judicium Rhodigini *lib. Antiqq. lectionum, cap. 2.* ubi parum honorificè de ipſo judicat, ut qui mutilaverit Ariſtotelis ſenſus, & multa commentitia in ipſum intulerit. Legendus etiam Gaddius *lib. citato p. 55.* Multum certè turbarunt Arabicæ illæ Interpretationes Philoſophiam. Multa enim impia per illas inve-

invecta, de quibus conqueritur Piccartus *in Diſſertatione de origine & progreſſu Philoſophiæ Ariſtotelicæ, pag. 40 41. 42.*

CAP. XI.

DE INTERPRETIBUS ARISTOTELIS LATINIS.

§. 1. Horum Primicerius eſt SEVER. BOETHIUS. 2. Sequuntur hunc longa ſerie, præter Scholaſticos, Cap. XIII. *enumerandos, de quibus generatim hic fertur Judicium, 3. E Recentioribus, AUG. NIPHUS, 4. PET. POMPONATIUS, Doctor Atheiſmi, quem Ipſe ac Diſcipulus ejus, Jul. Cæſ. Vaninus, nec non Thom. Campanella, dum impugnare videri volunt, infirmis refutantes Argumentis, Lectori potius commendant. 5. APOLLINARIS OFFREDUS. 6. FRANC. VICOMERCATUS. 7. JOH. FRANC. BURANA. 8. JOH. PAULUS PERNUMIA. 9. MANT. MAJORAGIUS, de cujus etiam Scriptis aliis quædam adduntur. 10. ANT. MONTECATINUS. 11. DAN. BARBARUS, 12. LUCIL. PHILALTHEUS, 13. DAN. FURLANUS, 14. LUD. SEPTALIUS, 15. M. ANT. FLAMINIUS. 16. TARQVINIUS GALLUTIUS, Plagiarius. 17. PHILOSOPHI ACAD. LOVANIENSIS. 18. ACADEMIÆ VENETÆ (de cujus Hiſtoria quædam adduntur) PROFESSORES. 19. JAC. MAZONIUS, Homo indolis & Memoriæ portentoſæ. 20. FRANC. VATABLUS. 21. FRANC. TOLETUS. 22. FRANC. ROBORTELLUS, contra Thuani cenſuram defenſus. 23. JAC. SCHEGKIUS. 24. DON. ACCIAJOLUS, (Joh. Argyropuli Plagiarius) & FELIX ACCOROMBONUS. 25. ANDR. CÆSALPINUS. 26. NICOL. TAURELLUS. 27. ANT. SCAYNUS. 28. SIM. SIMONIUS & JOH. NELDELIUS. 29. CÆSAR CREMONINUS & PET. JOH. NUNNESIUS. 30. PHILOSOPHI ALTORFINI, §. 26. etiam jam commendati, PHILIPPUS SCHERBIUS (cujus, uti & Aug. Buchneri, Poſthumorum Editores, nullo uſi delectu, obiter notantur,) ERN. SONERUS & MICH. PICCARTUS. 31. JUL. PALLAMEDES & JOH. BAPT. BERNHARDUS, Indicum in Ariſtotelem Scriptores. 32. Interpretes Ariſtotelis diverſum ſectati ſunt Inſtitutum, diverſaque uſi Methodo. Herm. Conringii* Laudationes Ariſtotelis. *Deſ. Eraſmi Roterodami Epiſtola de Scriptis ejus.*

SEVERINUS BOETHIUS. Inter Interpretes Latinos principem locum 1
meritò obtinet Sever. Boëtius, cujus extant præclari ſuper varia Philoſophiæ argumenta Commentarii. Vixit ſeculo VII. jam barbariem trahente ſermone Latino, Caſſiodori æqualis. Ejus Opera omnia, quorum maxima pars ad Logicam doctrinam pertinet, edita ſunt junctim *in*

 fol.

fol. Baſil. ap. Henr. Petri, anno 1570. Genere fuit illuſtris, de quo videri poteſt prolixè *præfatio* Petri Bertii ad Rutgerum Boetzellerium ab Aſperen, quæ præmittitur Editioni Variorum Operis *de conſolatione Philoſophiæ*, Lugdun. Batav. ex Officina Hackiana anno 1671, *in 8.* cum integris Notis Sitzmanni & Vallini. In hâc præfat. enarrantur omnia ejus Opera, quæ ſcripſit in Logicis, Rhetoricis, Arithmeticis, Muſicis, Geometricis, Metaphyſicis, Mechanicis. *Hujus viri magna fuit eruditio*, Caſpare Barthio judice, *lib. 17. c. 13. Adverſ.* Ejus *Ingenium neque ante ſe multos, neque poſt ſe aliquem toto Romani Imperii tempore habuit ſimilem.* Plura illo loco de Jani Bernartii & Theod. Sitzmanni Editionibus invenies, qui in libros ejus *de conſolatione Philoſophiæ* commentati ſunt. Idem, *libro 24. c. 15 flumen Romani ſermonis apud hunc ferè ſolùm remanſiſſe*, judicat. Legatur elegantiſſima Epiſtola, quam Caſſiodorus *l. 1. variarum num. 45.* Boëthio inſcribit. Scaliger *l. 6. Poët. c. 5.* de Boëtio ita judicat. *Valla docet Boëtium Latinè loqui, at Boëtius Vallam benè ſapere.*

2 Recenſebimus nunc, è Latinis Recentioribus, potiores interpretes & Commentatores. Omnium enim inire numerum res noſtri laboris non eſt. Parùm curamus illos, qui in tenebris ſeculi Barbari in Ariſtotelem quicquam commendati ſunt, quanquam tamen in iis delectus etiam aliquis habendus eſt. Nam Scholaſtici Doctores, quos hæc ætas tulit, non ſunt in univerſum ſpernendi, de quibus, poſt enumeratos Latinos Interpretes, pluribus agemus. Licet enim ætate hos præcedant, præferendi tamen ſunt, qui preſſius Ariſtotelis veſtigia ſequuntur, à quibus magno ſæpè intervallo abſunt Doctores Scholaſtici. Non defuerunt, qui in utramque partem de illis diſputarunt. Extant Epiſtolæ mutuæ Joh. Pici Mirandulani & Hermolai Barbari, quorum ille Scholaſticos Doctores defendit, hic impugnavit. Recudi fecit Epiſtolas illas in Germania Philippus Melanchthon, adjectis diſpoſitionibus. Sed Hermolaus Barbarus potius Latinitatem ſpectabat, quæ in hoc argumento attendenda non erat. Sed de iis plura in ſequentibus. Nunc interpretes videamus.

3 AUGUSTINUS NIPHUS, Philoſophus pro tempore clariſſimus fuit, cujus extant varia ſcripta, neque cultu ſermonis ille deſtitutus. Extant *Commentarii in Ariſtotelis 8. libros Topicorum*, editi Venet. *in fol.* apud Hieron. Scotum, anno 1559. *Expoſitio in Ariſtotelis Elenchorum librum*, quæ prodiit itidem Venet. apud eundem, anno 1567. *in fol. Commentarii* in plures alios Ariſtotelis libros, *Expoſitiones* in ejus *Metaphyſica*, quæ prodierunt Venet. *in fol.* anno 1547. *Commentarius in libros de animalibus* ibidem, item *in libros de anima*, Venet. apud Juntas, anno 1544. *in fol. Commentarius in parva naturalia in fol.* apud eoſdem anno 1540. *Commentarius in Meteorologica*, Venetiis anno 1559. *in fol. In libros 8. Phyſicorum*, Venet. *in fol.* anno 1543.

1543; *In librum de Interpretatione Expoſitio* Venet. anno 1537. *in fol. In libros poſteriorum Analyticorum, in folio*, Venet. anno 1553; *In lib. 3. Rhethorices Ariſtotelis, in fol.* Venet. anno 1537. Hæc ferè ſunt Opera illa, quæ in Ariſtotelis libros ſcripſit Niphus. De cæteris ejus Operibus ageremus, cum ad argumenta illorum pervenimus.

PETRUS POMPONATIUS. Omnes, me quidem Judice, argutia ſuperavit Pomponatius, qua abuſus etiam ultra, quam par eſt, videtur. Inter primos ferè ille eſt, qui Atheiſmi ſemina ſparſit, prodiit ex ejus ſcholâ Jul. Cæſ. Vaninus, extremo ob Atheiſmum ſupplicio affectus, cujus ſententia & Hypotheſes in *Dialogis* conſpiciuntur, qui cum privilegio Regis Chriſtianiſmi prodierunt, cum ipſe titulus *Deam Naturam* præferat, quæ verba in ipſo privilegio repetuntur. Atque hic perpetuo Dialogo inter ſe & Pomponatium ſermonem inſtituit. Ita enim ſolent procedere hujus nequitiæ profeſſores, ut, ſub reciproci ſermonis involucro, cum objectiones injiciunt, doctrinæ ſuæ interiora proponant. Moventur illic dubia, & ſegniter reſpondetur, dum vel ad autoritatem Eccleſiæ confugiunt, vel ad alia argumenta dubiis inferiora. Vaniniana illa argumenta notari tamen poſſunt in Thomæ Campanellæ *Atheiſmo Triumphato*. Eandem viam inſiſtit Pomponatius, omnium Magiſter, è cujus pharetra omnia illa tela deſumta ſunt, quibus nunc utuntur Spinoſæ & Hobbeſii, & quicunque in uno illo ludo ad nequitiam docti ſunt. Vel unius ejus *liber de Incantationibus* multa producit ad hoc argumentum facientia. Acutiſſimè è principiis Peripateticis diſputat, objectiones formando, iis reſpondendo, ac alias iterum Objectiones, Objectionumque reſponſiones, ſuperinducendo. Scripſerat autem librum illum, occaſione quorundam Obſeſſorum, quorum ille actiones ad ἐνεργείας quasdam occultas naturales reducere voluit, quæ ejus veriſſima ſententia fuit, quam incruſtavit ſpecie autoritatis Eccleſiaſticæ, cujus cenſuræ ille omnia ſua ſubjecit, ultro ipſi reformationem theſium ſuarum concedens. Extat etiam ejus *de immortalitate animarum* Tractatus, quem ego nunquam vidi. Alioquin & in Ariſtotelem Commentarii aliquot ab eo ſcripti ſunt. Extant quoque ejus *Dubitationes*, Venet. *in fol.* anno 1553. editæ, in quibus multa Ariſtotelis illuſtrat. Ego vero nihil ejus, præterquam *de Incantatione librum*, legi. 4

APOLLINARIS OFFREDUS. Celebris ille in Ariſtotelis præſertim Analytica Commentator, magna diligentia omnia evolvit. Fuit ex illuſtri familia apud Cremonenſes, unde prodierunt Viri, non armis ſolùm, ſed & literis, illuſtres, conſiliis quoque publicis apud Italiæ Principes admoti. Hujus quoque familiæ fuit Offredus de Offredis, celebris JCtus. Hujus Apollinaris noſtri paſſim meminerunt Hiſtorici Itali. Erat enim Medicus & Philoſophus præſtantiſſimus, qui famam ſuo tempore ma- 5

Digitized by Google

magnam ſpargebat. Ejus extant *Commentaria* abſolutiſſima *in poſteriora Analytica*, unà cum *quæſtionibus in poſteriorum Analyticorum librum I.* In Ariſtotelis ſenſibus penetrandis argutus fuit. Ita autem diſpoſuit Commentaria ſua, ut primum Ariſtotelis verba evolveret, atque theſin veram oſtenderet, deinde quæſtionibus diſputationibusque, tam in ipſo Ariſtotele, quam in Interpretibus ejus, inquiſitis, omnia illuſtraret. Edidit Commentarium illum Thomas Vachellius, Bibliopola, Cremonæ anno 1551. Impenſas ſubminiſtrante Chriſtophoro Præconio. Ejus Operis hiſtoriam recenſuit Joh. Ant. Honoratus *in præfat.* Multa de iſtius Viri laudibus ſcripſit Hieron. Vida, Poëta Italus. Scripti ſunt plures ab illo Commentarii, *in librum Ariſtotelis de anima*, pluresque alii, quos typis paratos eſſe ait Honoratus, in dicta *præfat.*, ubi illos brevi edendos promittit. Sed nunc quidem dicere non poſſum, an illi, & quando, prodierint. Rariores enim illi libri ſunt, neque nunc facilè in Bibliothecis comparent.

6 FRANCISCUS VICOMERCATUS. Mediolanenſis ille fuit, & Pariſienſis Academiæ Prof. Commentator Ariſtotelis celeberrimus. In varios Ariſtotelis libros ſcripſit, quibus ille diligentiam ſingularem impendit. Nam fontes ipſos curioſè rimatus, adhibitis in conſilium Græcis Interpretibus, id operam dedit, ut mentem Ariſtotelis accuratè indagaret. Verſiones depravatas Ariſtotelis ipſe correxit, imò alias ſubſtituit. Adduxit præterea, quæ ornamento eſſe poterant, ut ſuperarit omnium, tam Græcorum, quam Arabum, induſtriam. Denique & hoc in ipſo laudandum eſt, quod cultiori ſermone Philoſophica dogmata proponat. Ejus extant *Commentarii in 8. libros Phyſicorum Ariſtotelis*, quos ipſe è Græco in Latinum convertit; Græcæ enim linguæ peritiſſimus fuit, & Philoſophiam Pariſiis Græcè profeſſus eſt. Prodierunt Venet. apud Hæredem Hier. Scoti, anno 1584. *in fol.* Ejusdem extant *Commentarii in libros Meteorologicorum Ariſtotelis*, quos ipſe etiam è Græco in Latinum convertit, editi Venet. *in fol.* apud Hier. Scotum, anno 1565. Addita eſt ipſius Autoris præfatio, in quâ conſilium Commentationum ſuarum exponit. Extant *Commentarii in Ariſtotelis lib. 3. de anima*, editi Venet. *in fol.* apud Hæredes Hier. Scoti, anno 1574. Addita eſt ejusdem *de anima rationali Peripatetica* Diſſertatio.

7 JOHANNES FRANCISCUS BURANA. Veronenſis ille fuit, optimusque Philoſophus, qui in Ariſtotelis *libros priorum Analyticorum* perſpicaciſſimos Commentarios ſcripſit, librosque ipſos è Græco in Latinum ſermonem ipſe convertit. Additi ſunt Hieronymi Bagolini, Veronenſes in eosdem libros *breves Annotationes*. In hôc Virô illud laudandum eſt, quod ſumma diligentia omnium Interpretum & Commentatorum Græcorum, Arabum, Latinorum, explicationes & ſententias congeſſerit, ſua addita cenſura & judicio. Editi ſunt illi Commentarii Venet. apud Hier. Scotum, an. 1567.

JOH.

Digitized by Google

JOH. PAULUS PERNUMIA. Fuit ille Medicus Philoſophusque Patavinus, cujus extat *Ariſtotelis Philoſophia naturalis ordine definitivo tradita, quod à nullo hactenus factum* (ita titulus habet). Liber ille in tenebris latitaverat, à tineis ferè conſumtus, quem in lucem protraxit Simon Galignanus de Carera, ſuisque typis publicavit Patavii anno 1570. *in fol.* Inſcripſit autem Opus Johanni Sambuco. 8

MARCUS ANTONIUS MAJORAGIUS, Vir, cujus hiſtoria vel ex Orationibus ejus nota eſt, magnæ doctrinæ, Philoſophusque cultisſimus. Linguæ Latinæ nitor ſingularis in illo fuit, quod vel ex libello ejus poſthumo patet, quo caſtigat cujusdam Gaudentii Merulæ Latinitatem. Hujus extant varii Commentarii in Ariſtotelis libros, in *libros ſcil. de cœlo*, Baſil. *in fol.* apud Oporinum anno 1554. & *in libros de generatione & interitu*, *in fol.* ibidem editi. Multa ſunt ab illo Viro ſcripta, quæ lucem non viderunt, quæque in Bibliothecis Virorum doctorum paſſim latitant MScripta. Memini ab illo elegantem *Commentarium in 4tuor Georg. Virgilii libros* ſcriptum, quem ſervat Bibliotheca Gudiana. 9

ANTONIUS MONTECATINUS. Ferrarienſis ille fuit, cujus extant *Commentarii in 8tavum Ariſtotelis Naturalium librum.* Ita vero Commentarios ſuos inſtituit, ut primum ponat argumentum textus, huic ſubjungat Textum Græcum cum Verſione Latinâ, additis in margine Variis lectionibus; illis ſubjungit Explanationem uberiorem, Explanationi deinde ſcholia. Impreſſus eſt liber ille Ferrariæ, apud Benedictum Mamarellum, anno 1591. *in fol.* Edidit idem *Commentarium in librum Ariſtotelis de anima*, adjunctis *ſcholiis, quæſtionibus & Digreſſionibus in Averroëm*, *in fol.* Ferrariæ anno 1576. 10

DANIEL BARBARUS. Patricius ille Venetus fuit, Vir doctiſſimus. Scripſit multa varii argumenti, & inter illa *Commentarium in Porphyrii Iſagogen*, qui editus eſt Venet. *in 4to* apud Aldum anno 1542. 11

LUCILIUS PHILALTHEUS. Medicus ille fuit & Philoſophus, qui multa Ariſtotelis convertit in Lat. ſermonem, cujus ille culturam magni fecit; quod teſtantur Epiſtolæ ejus, planè ad Romanæ Latinitatis genium ſcriptæ, de quibus ſupra diximus. Ejus extant *Commentarii in libros Ariſtotelis de Cœlo*, qui prodierunt Venet. in fol. ap. Valgriſium, anno 1565. 12

DANIEL FURLANUS, Cretenſis, è gente mendaci, Philoſophus tamen doctiſſimus, quod oſtendunt *Commentarii* ejus *in Theophraſti Opera*, è Pinelli Bibliotheca editi, de quibus ſupra egimus. Is ſcripſit *Commentarium in Ariſtotelis librum de animalibus*, & *problemata* ejusdem, qui prodiit Venet. in 8. anno 1574. 13

LUDOVICUS SEPTALIUS. Medicus ille fuit & Philoſophus maximi nominis, cujus extant multi libri Politici argumenti, inter quos eſt ille, 14

quem *de ratione flatus* ſcripſit Italico ſermone, ſed in Latinam linguam converſum, edidit Joh. Garmerus, Poliater Hamburgenſis. Edidit & *in Ariſtotelis Problemata Commentarium*, uberrimum & locupletiſſimum, multa rerum varietate refertum, & variis diſquiſitionibus diſputationibusque phyſicis inſtructum. Prodiit Francof. anno 1602. *in fol.*

15 MARCUS ANTONIUS FLAMINIUS. Vir ille doctiſſimus, Poëta quoque Latinus elegans, Italus fuit, cujus, præter Poëmata, extant varia Opuſcula, interque illa *Paraphraſis* quædam *in Ariſtotelis libros de prima Philoſophia*, edita *in 8.* Pariſ. anno 1547.

16 TARQVINIUS GALLUTIUS. Jeſuita ille fuit. Scripſit varios libros, ſtylo cultus, quod teſtantur ejus *Orationes*, quæ de ſingularibus & elegantibus argumentis ſcriptæ in lucem prodierunt. De iis dictum alio loco. Cæterum in Philoſophia non usque adeò Virum ſe oſtendit, non indoctus ille quidem, ſed in argumento, quod tractavit, multa aliis ſublegit. Edidit ille *Commentarium in Ethica Ariſtotelis*, unà cum eorundem Interpretatione Latina, qui prodiit duobus Voluminibus *in fol.* Pariſ. ap. Cramoiſios, anno 1632. & 1645. Ille, ut magnificum pararet opus, omnium quercus, excuſſit. Quod Textus explicationem attinet, è Gifanio, doctiſſimo *Ethicorum* Ariſtotelis Interprete, pleraque exſcripſit. Quæſtiones, quas adjecit, pleræque è Scholaſticis ſunt congeſtæ.

17 LOVANIENSES. Edita ſunt in Ariſtotelis libros Commentaria ab integris Collegiis, & habemus talia multa. Rarior vero eſt Commentarius, quem in *Iſagogen* Porphyrii, & in omnes libros Ariſtotelis de Dialectica, ediderunt Philoſophi Academiæ Lovanienſis, cujus 3tia editio prodiit Lovan. anno 1568. *in fol.* ap. hæredes Arnoldi Birckmanni. Illorum Lovanienſium mentionem facit Pet. Joh. Nunneſius, in *Oratione de cauſis obſcuritatis Ariſtotelis, ejusque remediis*. Sed eodem in loco, & laudat illos, & vituperat. Nam, cum l. c. dicit, quod multa addita fuerint, & obſervata à nonnullis in Ariſtotelis libros, per ſe obſcuros, laudat Lavanienſes, qui in Logica rationem definiendi & dividendi accuratiorem tradiderint. In eodem autem libro *pag. 234.* ait, Lovanienſes *accuratius aliquid in Commentariis ſuis ſcribere magis voluiſſe, quam potuiſſe*. Laudat & illic Civem ſuum Joh. Gelidam, quem vocat *Doctiſſimum Philoſophum, & in Ariſtotele multum exercitatum*, qui addiderit multa, quæ deeſſent Ariſtoteli, detraxerit, quæ redundarent, quem tamen ego nunquam vidi.

18 ACADEMIÆ VENETÆ Profeſſores. Multæ ſunt in Italia à viris Principibus inſtitutæ Academiæ, quas ita vocant, quarum quidem non illa dignitas eſt, quæ ap. Germanos. Neque enim jurisdictione gaudent, aut privilegiis ſunt munitæ, ſed ſunt ſocietates Virorum doctorum, vel ad omnes ſcientias, vel ad aliquas excolendas, inſtitutæ. Talis Academia inſtituta erat

erat Venetiis à Friderico Baduario, qui in Germania pro Veneta Rep. Legati munere fungebatur. Quicquid itaque ab Academicis illis in univerſum, vel ab uno, ſcribebatur, nomine omnium edebatur. Ac ſunt permulti optimi libri, ſed qui raro ad nos perveniunt, ab his Academicis editi. Talis eſt *Explanatio nova Topicorum Ariſtotelis*, anno 1559. edita, typo eleganti Venetiis. Ex eadem Academia prodierunt multa alia, imprimis Federici Delphini, Medici & Philoſophi, *de fluxu & refluxu maris Tr.* quem ediderunt Medici Academiæ Venetæ. In cujus libri præfatione plura habentur de inſtitutione & conſilio hujus Academiæ.

JACOBUS MAZONIUS. Portentum hominis fuit, Philoſophus ſuo 19
tempore ad omnem palæſtram paratus, magnâ cum laude docuit, Diſputator promptiſſimus & acerrimus. Nam 5197. *placita* Ariſtotelis & Platonis pro theſibus publicè propoſuerat, quibus Ariſtotelem & Platonem defendebat, omnium exſpectans tela, omnes in pugnam vocans. Cum objiceretur illi, quod Doctoris titulo careret, & ſeptem annos ſibi præſcribi videret, ſex menſes poſtulavit, quibus elapſis, cum ſtupore omnium ad omnia quæſita reſpondit. Integras ex Ariſtotele paginas memoriter recitavit. Mille aureorum ſtipendio conductus à Cardinali Aldobrandino, ut Philoſophiam Ariſtotelis in Gymnaſio Romano profiteretur, ſibi ipſi vitam præcipitavit, ultra conſuetam in cibis temperantiam lautioribus epulis admotus. Scripſit ille varia, & imprimis laboravit in conciliando cum Ariſtotele Platone. Perpetua ipſi cum Franciſco Patricio lis fuit, illo Ariſtotelem impugnante, hoc Mazonio defendente, ac, niſi ſcribendi finem feciſſet Patritius, ille reſpondendo nunquam fuiſſet fatigatus. Extant ejus *in Ariſtotelem, & Platonis univerſam Philoſophiam, præludia*, edita Venet. in fol. anno 1597. Ubi & ille demonſtrat Platonis Ariſtotelisque principia ex uno eodemque fonte hauſta. Plura de Mazonio videantur ap. Erythræum *in Pinacotheca I. p. 65-68.*

FRANCISCUS VATABLUS. Hunc Hebræi ipſi Lutetiæ Hebraicas 20
literas profitentem admirati ſunt. Circumferuntur ejus *Notæ in V. T.* ab Auditoribus è prælegentis ore exceptæ. Nam ipſe, ſive naturali pigritia, quæ ipſi exprobrata eſt, ſive morte, præventus, nihil omnino ſcripſit. Teſtatur hæc de ipſo Thuanus, ad annum 1547. Multa ex Ariſtotele in linguam Latinam tranſtulit, ac ſuperſunt aliqua ejus *Scholia* cum *Paraphraſi* in libro 8. Phyſicorum, quæ edita ſunt *in fol.* Pariſ. anno 1531.

FRANCISCUS TOLETUS, Cordubæ natus in Hiſpania, & Philo- 21
ſophiæ Profeſſor in prima adoleſcentia factus, multa ſcripſit in Ariſtotelem, aliis multum laudata. Meminit ejus Thuanus ad annum 1596. Extant ejus *Commentaria in lib. 8. Phyſicorum, una cum quæſtionibus*, Venet. 1573. *in 4.* edita, it. *in librum de generatione & corruptione*, ibidem excuſa; *Commentaria in*

Digitized by Google

Logica Ariſtotelis, una cum quæſtionibus, in 4. Colon. anno 1583. ac *in libros de anima Commentaria*, Colon. *in 4to* anno 1576.

22 FRANCISCUS ROBORTELLUS. Si judicium Thuani audimus, *ad annum 1567. magno* ille *cum ſtrepitu Patavii & Bononiæ profeſſus, majorem de ſe opinionem excitavit, quam implevit*; quod quidem judicium ego paulò acerbius putem. Nam quæ ſcripſit in libros Ariſtotelis *de Poëtica* & *Rhetoricos*, non ſunt adeò contemnenda. Multum enim illis boni ineſt, præcipuè *Commentariis Rhetoricis*, in quibus multa de figuris occurrunt, de dictionis charactere, aliàs non obſervata. Invidiam, ut puto, ipſi concitarunt controverſiæ inter illum & Scaligerum agitatæ, in rebus philologicis, cum quo ille comparandus non erat. Scripſit & *in Politica Ariſtotelis Diſp.*, Venet. *in 4to* editas.

23 JACOBUS SCHEGKIUS. Vero ille Cognomine *Deginus* dictus, cum hoc Patris Agnomine iſtud permutavit. Prof. fuit Tubingenſis, Ariſtoteliſque Philoſophiam ſingulari curâ excoluit. Medicæ Artis Doctor factus, nunquam Medicinam exercuit; ſed continuis lucubrationibus & meditationibus in cæcitatem incidit, & ex eô tempore majorem ſtudiis, quam antea operam impendit, in lucem edens libros, cum ipſe luce careret. Optimos enim libros conſcripſit, tam Philoſophicos, quam Medicos. Nam *in Philoſophiam naturalem Ariſtotelis Diſputationes* ſcripſit. Ex Ariſtotelis *libris de anima*, & Simplicii *Commentariis*, interpretationes excerpſit. Ariani *Diſſertationes in Epictetum* Latinè vertit. Edidit *libros 15. de Demonſtratione*, qui loco Commentarii locupletiſſimi ſunt, in *duos poſteriorum Analyticorum libros*. Addidit *Commentaria* cum *Annotationibus & Repetionibus in Organi Ariſtotelis libros, ad artis partem Analyticam pertinentes, in librum de Categoriis, de Interpretatione, & duos Analyticorum priorum*. Scripſit item *Commentarium in Libb. 7. & 8vum Topicorum, quibus perfecta & abſoluta definiendi ars tractatur*. Scripſit etiam Theologicos libros Eriſticos, & Medicos plurimos, quorum titulos cum reliqua ejus Vita, vide ap. Melch. Adamum *in Vitis Medicorum Germanorum*, in Vita hujus Autoris, *p. 290-301*.

24 DONATUS ACCIAJOLUS, Vel Accievolus, celebris Ariſtotelis Interpres, Florentinus, ſcripſit in *Ethica* & *Politica* Ariſtotelis. Politica impreſſa ſunt Venet. anno 1566. *in 8.* ſi rectè mimini, unà cum *Ethicis*. Fuit præterea Vir in Rep. occupatiſſimus. Multa Plutarchi convertit. *Caroli M.* quoque *Vitam* ſcripſit, quæ ſolet addi *Vitis* Plutarchi. Vehementer illum laudant Jacobus Piccolomineus, & Eraſmus quoque in *Ciceroniano* ſuo. Refert de illo Voſſius, *l. 3. de Hiſtoricis Lat. p. 624. Editionis noviſſimæ*, fuiſſe illum Auditorem Johannis Argyropuli, Byzantini, qui multa Ariſtotelis, ſub παλιγγενεσίαν literarum, in Latinam linguam convertit, Romæque ejus Opera

præ-

prælegit, & *Commentaria, in Nicomachica Ariſtotelis* non Acciajoli eſſe, ſed prælectiones Argyropuli, ab Acciajolo deſcriptas, inque lucem emiſſas. Addi huic poteſt Felix Accorombonus, qui itidem fuit Commentator & Interpres Ariſtotelis, inque *Ethica Nicomachica* Ariſtotelis *Commentarium* ſcripſit. Scripſit & de *Controverſiis inter Platonicos, Ariſtotelicos & Galenum*; qui liber, unà cum aliis ejus, editus eſt *in fol.* Romæ anno 1603. Scripſit & librum cui tit. *Vera mens Ariſtotelis, & dilucidiſſima in omnia Ariſtotelis opera Explanatio*; qui cum priori prodiit. Patria Eugubinus fuit.

ANDREAS CÆSALPINUS, Aretinus, Medicus & Philoſophus ſuo 25
tempore celebris. Scripſit *quæſtionum Peripateticarum libros 5.* ad Fr. Medicen, Hetruriæ Ducem. Fuit Prof. Academiæ Piſanæ. Liber editus eſt Venet. ap. Juntas, anno 1593. *in 4to.* Continentur in illo variæ quæſtiones Phyſicæ, præprimis ex Ariſtotele deductæ, quibus immiſcentur nonnullæ Logicæ & Metaphyſicæ. Adjicitur libellus, qui inſcribitur: *Dæmonum Inveſtigatio Peripatetica*, ad Pet. Jac Borbonium, Archiepiſcopum Piſanum, ubi è principiis Ariſtotelicis de Dæmonibus agit, ac Galenum refutat, in credendis dæmonibus planè non ſuperſtitioſum.

NICOLAUS TAURELLUS. Fuit ille Medicus & Philoſophus Al- 26
torfinus, maximi, cum viveret, nominis. Habuit Academia Altorfina præſtantiſſimos ſemper Viros, præprimis Philoſophos, qui ſolida ſemper principia ſectati fuerunt, & Ariſtotelicam doctrinam, veteresque Philoſophos, dogmatibus ſuis expreſſerunt. Cæterum Taurellum hunc Cæſalpino ſubjungo, quod ipſius inſolentiora dogmata diſcuſſerit ſingulari libro, cui tit. *Alpes Cæſæ*. Scripſit & *de mundi æternitate*, peculiarem librum, quo omnium Veterum Philoſophorum argumenta inter ſe confert. Scripſit & alia quædam contra Piccolomineum, *Diſcuſſiones ſc. Phyſicas de mundo*; it. *Diſcuſſiones Phyſicas & Metaphyſicas de cœlo, adverſus eundem.* Adde his *Triumphum Philoſophiæ, ſive Metaphyſicam philoſophandi methodum*, qua, è notitiis menti inditis, firmiſſimas demonſtrationes deducere laborat. Scripſit & alia Medica, de quibus videatur Melch. Adami in *Vitis Medicorum Germanorum, p. 403. 404.*

ANTONIUS SCAYNUS. Etiam ejus extant Commentationes in 27
Ariſtotelis quosdam libros. Fuit Salodienſis, ex agro Brixiano. Scripſit *Expoſitionem in 8. Ariſtotelis Phyſicorum libros*, quæ edita eſt Francof. anno 1607. *in 4to, Commentarium in libros Metaphyſικῶν Ariſtotelis*, qui prodiit Romæ *in fol.* anno 1587. *Paraphraſin in Ariſtotelis libros de anima*, cum *Annotationibus*, quæ edita eſt *in fol.* anno 1599. & *Politica Ariſtotelis Paraphraſin*, cum *Annotationibus & dubiis, aliisque Diſſertationibus de argumentis civilibus*, lingua Italica, Romæ *in 4to.* anno 1578.

SIMON SIMONIUS, Lucenſis Italicus, exulavit è patria ob religio- 28
nem profugus. Lipſiam enim conceſſit, ubi Academiam illam docuit.

ἀριστοτελίζειν, ac exemplo ſuo, & præceptis, ad ſolidiorem Philoſophiam Analyticam viam monſtravit. Multæ illi cum Jac. Schegkio fuere controverſiæ, etiam in religionis negotio, qui tamen nimis indignè ſe ipſos tractant, cum uterque fuerit Philoſophiæ maximo decori. Scripſit ille *Commentarium* in *Ethica* Ariſtotelis, qui prodiit Genevæ *in 4to* anno 1567. apud Criſpinum. Scripſit & in Ariſtotelis *librum de ſenſuum inſtrumentis, & de his, quæ ſub ſenſum cadunt*, & alium *Commentarium in librum* ejus *de memoria & reminiſcentia*, qui prodiit Genevæ, ap. Criſpinum, *in fol.* anno 1566. Ex ejus ſcholâ prodiit Joh. Neldelius, doctior præceptore Diſcipulus, uti judicat Conringius. Fuit & ipſe Profeſſ. Acad. Lipſienſis. Ejus extat præclarus liber, cui tit. *Inſtitutio de uſu Organi Ariſtotelici in diſciplinis omnibus*, cujus poſtrema Editio Helmſtadii prodiit *in 4to* anno 1666. cura M. Henrici Crellii, & cum præfatione Herm. Conringii, qui egregium ipſi Elogium ſuſpendit. Quanquam in Arte Analyticâ in multis ab illo ſe diſſentire dicit, de qua plenius ſe acturum in ipſâ *Arte* ſua *Analytica* promiſit, quæ tamen lucem hactenus non vidit, & fortasſis non videbit.

29 CÆSAR CREMONINUS. Fuit in Academia Patavinâ Philoſophiæ Prof. cujus exſtat egregius liber *de Pædia Ariſtotelica*, quo continetur Introductio ad Ariſtotelis naturalem Philoſophiam, & quaſi διατύπωσις univerſæ Phyſices Peripateticæ. Additur *Explanatio proœmii librorum de Phyſico auditu*. Prodiit ille liber Patavii, apud Melch. Novellum, anno 1569. *in fol.* Digni ſunt iſti libri, qui diligenter legantur. Pauci enim ſunt, qui παιδείαν Ariſtotelicam tractarunt. Hic quidem ſpeciatim ad Phyſicam ſe reſtringit. Nunneſius autem, cujus ſupra facta eſt mentio, magis ſe diffundit, cujus utiliſſimus liber eſt, quem *de curriculo Philoſophiæ Peripateticæ* ſcripſit. Elegantisſima eſt ejus *Oratio de cauſis obſcuritatis Ariſtotelis, earumque remediis*, in quæ ingenuè defectus Philoſophiæ Ariſtotelicæ notat, neque laudes ejus diſſimulat. Plenior ejus Editio eſt, quæ *in 4to.* prodiit, Helmſtadii anno 1667.

30 PHILOSOPHI ALTORFINI. E Germanis præcipuâ laude afficiendi ſunt Altorfini, ut qui Philoſophiam Ariſtotelicam præclaris ingenii monumentis illuſtrarunt, Philippus Scherbius, Erneſtus Sonerus, Michaël Piccartus, quorum extant Scripta varia, eleganti ingenii acumine & ſtylô non inculto, ſcripta, Breviores illorum Diſputationes & Theſes publicatæ ſunt uno faſciculo à Joh. Paulo Felwingero, Metaphyſices & Logices in Altorfinâ Academ. Profeſſore, Norimbergæ anno 1644. *in 4to.* Inter quas eſt elegantisſima Scherbii *Diſputatio pro Philoſophia Peripatetica adverſus Ramiſtas*, adeò brevis, nervoſa, elegans, neque ſine flore Eloquentiæ, ut vel vaſto libro accuratius aliquid ſcribi non poſſet. Adduntur variæ Scerbii & Soneri *Orationes*. Prodierunt etiam ejuſdem Scherbii Diſputationes quædam

Digitized by Google

dam, ſub tit: *Theſium Philoſophicarum* editæ, & in unum corpus redactæ, Helmſtadii *in 4to.* anno 1659. Inter quas prima eſt *de libris Ariſtotelis Acroamaticis & Exotericis*, qua in compendium trahuntur, quæ Octavianus Ferrarius integro libro produxerat. Editus quoque fuit Philippi Scherbii *Commentarius poſthumus in Ariſtotelis libros de Rep.* Francof. anno 1610. Sed ille planè non reſpondet famæ iſtius Viri; ex ſchedis enim Auditorum hoc, quicquid eſt notarum, collectum fuit, quod editum eſt à Schönwetteris Bibliopolis, ut fieri plerumque ſolet, cum hæredes, lucri captandi cauſa omnia, quæ poſſunt, ſcripta corradunt, & Typographi facilè ſumtus & opera impendunt. Quod vel videas ex Aug. Buchneri ſcriptis, quorum multa in Viri iſtius opprobrium eduntur, uti Joh. Barclaji *Icon animorum*, cum ejus *Notis* planè puerilibus, & ad tyrocinia ſcholarum relegandis. Queſtus eſt eâ de re nuper Georg. Caſp. Kirchmaierus in ſingulari programmate. Michaelis Piccarti multa quoque extant doctiſsima, imprimis aureus ille *Ariſtotelis Politica Commentarius*, ubi ille veros Ariſtotelis ſenſus enucleatè exponit; ac confert cum interpretibus & commentatoribus. Optima ejus Editio prodiit Jenæ anno 1659. *in 8.* Vir ille non ſolum Philoſophiæ, ſed & Philologiæ, peritiſsimus fuit, quod oſtendunt ejus *Pericula Critica* (exiguus libellus), à Joh. Sauberto Jun. denuo publicata Helmſt. an. 1663. *in 4to* Extant & ejus *Orationes* varii & ſingularis argumenti, inter quas una eſt *de Origine Germanorum*, quâ oſtendere laborat, Germanos eſſe Perſarum fratres, argumentis profectò non futilibus, quanquam Chriſtoph. Ad. Rupertus, ejusdem Academiæ Prof. illam opinionem ſe refutaturum, in quadam ad Georg. Richterum Epiſtola, minetur, quem tamen Richterus, Picarto conſentiens, in aliam ſententiam adducere laborat. Ejusdem Viri doctiſsimi extat *Iſagoge in lectionem Ariſtotelis*, elegans libellus, quo carere non poteſt, qui ſolidioris Philoſophiæ cultor eſt. Scripſit illam juvenis, ideoque quâdam parte deficit, ac optandum ſane fuiſſet, ut à viro fuiſſet ſuppleta. Queritur de eo Conringius, qui præfationem ultimæ Editioni præmiſit, in quâ quanquam multa apud Piccartum eſſe dicit, à quibus ipſe diſſentiat, præcipuè in Politicis, unicum tamen in hoc genere ſcriptorem laudat & agnoſcit. Habetur in illô librô, ut Titulus promittit, *Hypotypoſis totius Philoſophiæ Ariſtotelis*, qua ſeries & Ordo librorum, ſcopus & ſubjectum, Diviſio in capita, breviter & ſuccinctè proponuntur. Iteratam ejus editionem procuravit Johannes Conradus Durrius, Theologiæ & Philoſophiæ moralis in Acad. Altorf. Prof. cujus præmiſſa quoque eſt præfatio. Additur & Piccarti *Oratio de ratione interpretandi*. Editus eſt liber Altorfii anno 1565. *in 8tavo.*

JULIUS PALMEDES Medicus. Imponemus tandem finem Commentatoribus Ariſtotelicis, quanquam non omnes enarraverimus. Super- 31

ſunt

Digitized by Google

Romanæ Princeps, cujus ille umbram non refert, dentes ejus effugere potuerit. Eſt verò certiſſimum ſtultiſſimæ δοκησισοφίας argumentum, omnium Seculorum judicia ſpernere, & Viris in exemplum poſitis, & ab omnibus in pretio habitis, detrectare. In Dialecticis præcipuè reperiſſe ſibi viſus eſt, non quod pueri in faba, cum rem planè eandem nova & inepta methodo, novisque vocabulis, dixit, ejecta doctrina neceſſaria de Demonſtratione & Elenchis ſophiſticis, ſenſusque Ariſtotelis, quos non intellexit, depravavit. In Rhetoricis ejecit maximè neceſſariam de Inventione partem, quæ in Enthymematibus Oratoriis conſiſtit; cor itaque & caput hujus diſciplinæ abjecit, reliquis ſervatis. *Mirare*, inquit Joh. Riolanus, Medicus acutiſſimus, in *præfatione Tractatus de Phyſicis principiis, ſtipendiarium bene dicendi Profeſſorem in malè dicendo bonas horas conſumere, bonaque deſtruere omnia, nihil ædificare, eoque magis, quod hoc faciat tam liberè, ne dicam, impudenter, ut in hoc Regis ſtipendiis militare videatur.* In Phyſicis quanquam corrigi Ariſtoteles poterat, tantum abeſt, ut ipſe hoc fecerit, ut potius depravarit. Cum Ariſtotelem redarguit, adverſus Veteres Philoſophos diſputantem, audiendum ego illum exiſtimo, ſed ut tenuem aliquem diſputatorem, & qui in re ipſa parum poſſit. Nihil autem facilius eſt, quam dubiis implere omnia, niſi quis ſolidiora poſſit afferre. Riolano eodem in loco judice, Pet. Ramus, *Phyſica ſacris vix initiatus, Phyſicus videri vult, gradumque ſibi munit ad gloriam, cum ruina, cujus umbram referre, vel ſi ſe ruperit, non poſſit.* Liber, in quo novitates ejus proponuntur, præcipuè ille eſt, cui titulum fecit: *Scholæ in Artes liberales*, qui prodiit Baſil. *in fol.* auno 1559. Proponuntur illic Grammatica, Retorica, Dialectica, Phyſica, Metaphyſica. Controverſiæ inter ipſum, & Ariſtotelicos, magno conatu agitatæ ſunt utramque in partem. Pro ſua Philoſophia ipſe Orationes nonnullas conſcripſit, quæ & illi Operi junctæ ſunt, & ſeorſim editæ Pariſiis anno 1551. *in 8vo.* Adverſus illas Orationes editæ ſunt aliæ ac Ariſtotelis defenſoribus, v. g. Joachimi Perionii *pro Ariſtotele in Petrum Ramum Orationes duæ*, editæ Pariſiis anno 1543. *in 8vo.* Eſt & Petr. Gallandii, Latinarum literarum Profeſſoris Regii, *pro ſchola Pariſienſi, contra novam Academiam Pet. Rami, Oratio*, edita Lutetiæ anno 1551. Habuit ille diſcipulos plurimos & Hyperaſpiſtas, inter quos præcipui ſunt Joh. Thomas Freigius, JCtus Germanus, Vir aliàs non indoctus, qui multum laboris, in reformandis ad mentem Rami diſciplinis, inſumpſit, & tabulis, diviſionibus, ſubdiviſionibus, Philoſophiam diſcerpſit. Tum & Henningus Rennemannus, JCtus Germanus, qui pro ejus Philoſophia Apologiam ſcripſit, Francof. anno 1598. *in 8vo* editam. Irrepſit in Germaniæ Academias hæc Hæreſis, & Weſtphaliam penè totam occuparat. Helmſtadio continuis quaſi diſputationibus eam in exilium miſit Cornelius Martini, penè unicus tum temporis partium Ariſtotelicarum, adverſus Novatores illos,

Digitized by Google

illos, adſertor. Cæterum de Sectâ Ramorum vid. Hornium *in Hiſtoriâ Philoſophicâ, l. 6. c. 11.* & Launoyum *libro ſæpè citato.* Ejecta fuit & tandem illa Philoſophia ex Galliâ, publico Regis Franciſci I. decreto, quod Helmſt. recuſum eſt. Vitam ejus ſingulari libro deſcripſit Nicolaus Nancelius, diſcipulus ejus, quæ edita eſt cum ejusdem Nancelii Orationibus anno 1599. Videatur & Keckermannus in *præcognitorum Logicorum Tractatu 2do*, ubi plura de origine Sectæ Ramiſticæ, ejusque incrementis. Gratiam huic Viro conciliavit mediocris quædam facundia, qua polluit. Cum Jac. Schegkio ipſi quoque res fuit, inprimis in Dialecticis Diſputationibus, & extat Petri Rami *Defenſio ſui adverſus Schegkium.* Rami *Orationes, Præfationes & Epiſtolæ*, Marpurgi ſunt editæ *in 8.* anno 1609. cum Vita ejusdem à Joh. Thoma Freigio conſcripta, è quibus tota illa hiſtoria tumultum in Philoſophiæ regno quaſi compendio diſci poteſt. Id dici in excuſationem Rami poteſt, primum illum non fuiſſe, qui in rebus multis ab Ariſtotele diſſenſerit. Nam Rudolphus Agricola, Vir ſuo tempore maximus, & primus literarum in Germaniâ reſtaurator, in libris ſuis *de inventione*, quasdam hypotheſes ponit, quæ Ramiſticis illis ita ſimiles ſunt, ut ex illo quaſi depromſiſſe videatur. Nam, quod inventionem Rhetoricam attinet, eam quoque ad Locos Dialecticos reducit, ac prolixè diſputat de eo, quod omnia Enthymemata Rhetorica ad locos Topicos reduci poſſint. Idem in Rhetoricis ſuis dicebat Ramus. Habuit & Ludovicus Vives quasdam ſententias in libris ſuis Philoſophicis, quæ cum Ramiſticis convenire videntur. Barthol. Keckermannus ſanè, in libro ſuperius citato, eum excuſat, quod his Autoribus nova multa induxerit.

GUILIHELMUS POSTELLUS. Inter profeſſos Ariſtotelis hoſtes ille numerandus eſt. Convertit enim in Latinam linguam librum, qui inſcribitur: *Juſtini Martyris Everſio Ariſtotelicorum dogmatum*, quem Carolo, Cardinali Lotharingo, nuncupavit. Præmittitur huic libro virulenta præfatio, qua damnat omnem Ariſtotelis Philoſophiam, tanquam Sophiſtices & Atheiſmi Camarinam. Memorabile eſt, neque adeò à verò alienum, quod de Pomponatio habet. *Eo impietatis profecti ſunt multi, ut, quod publicè non auderent, ob legum ſeveritatem, ſub Ariſtotelis nomine auſi ſint profiteri, ut proximis iſtis annis perditiſſimus quidam nebulo, Pomponatius, cum ſummo Italiæ probro auſus ſit, ſcriptis, etiam ſummis Pontificibus oblatis, & tantum non ſuaſis, conari, ut ex Ariſtotele demonſtraret, mortales eſſe animas. Et ita bellua illa invaluit in ea impietate; ut etiam in gloria ponant quidam Pariſiis ejus doctrinæ Interpretes, ſe Perretti & Pomponatii eſſe diſcipulos.* Hæc quidem Poſtellus, cujus laudanda pietas eſt, ſed judicio planè Vir ille non valuit, quod oſtendunt multa ejus deliræ ſententiæ & fœdi errores, quorum multi magnique ſunt in libris illis, quos ſcripſit *de Orbis terræ Concordiâ*, & *de Nativitate Mediatoris ultima.* Quo po- 2

ſtremo libro, qui rariſſimus eſt, inſanas fovet ſententias in Theologia, & eo denique inſaniæ proceſſit, ut ſe Mediatorem fœminarum jactaret, uti Chriſtus fuit Virorum. Videatur Sammarthanus *in Elogiis Gallorum, Lib. III.*

3 PETRUS GASSENDUS. Magno impetu Ariſtotelem adortus eſt Pet. Gaſſendus, Vir maximi ingenii, ſed juvenili quadam præcipitantia in hæc conſilia adductus. Judicium de eo format Honoratus Fabri, Philoſophos noſtri temporis acutiſſimus, & qui Ariſtotelem ex ipſo Ariſtotele interpretari docuit, quod inductus juvenili audacia, alia quadam cauſſa privata, quam ibi allegat, iſtam viam inſtituerit, qua ad famam perveniret. Senem tamen pœnitentia ductum fuiſſe idem teſtatur Faber. Titulus libri ita habet: *Exercitationes Paradoxicæ adverſus Ariſtoteleos, in quibus præcipua totius doctrinæ Peripateticæ fundamenta excutiuntur, opiniones vero, aut novæ, aut è vetuſtioribus obſoletæ, ſtabiliuntur.* Editus eſt liber anno 1649. Amſtel. apud Elzevirium *in 8avo*, ex Hagæ anno 1656. *in 4to.* Inſcripſi autem librum *adverſus Ariſtoteleos*, non ipſum Ariſtotelem, ad effugiendam invidiam. Toto autem hoc libro nihil aliud agit, quam ut oſtendat, Philoſophiam Ariſtotelicam eſſe ſpuriam, Sophiſticam, pejorem hiſtrionica, rixoſam, altercationibus horridam, barbaram, tyrannicam, ignavam, nullâ autoritate, incertam item & obſuram, ſuperfluis & alienis ſcatentem, falſitatibus, impietatibus, calumniis & contradictionibus, plenam. Hæc in genere contra doctrinam Peripateticam ſcribit. Libro ſecundo toto, ſex Exercitationibus, Ariſtotelis Analyticam impugnat, eamque totam vult eſſe rerum inutilium farraginem, quæ ineptè rerum claſſes in 10. Categorias diſtinguat, & futiliter multa de propoſitionibus & utraque Analyſi tradat. Addit, nullam dari poſſe demonſtrationem, vel definitionem Ariſtotelicam. Cæteros 5. libros, nimirum in *libros Phyſicorum, de corpore ſimplici, de mixtis, in Metaphyſica, & moralem Ariſtotelis Philoſophiam*, teſte Honorato Fabri, ex conſilio amicorum ſuppreſſit. Quam telam ſuam cum non poſſet abſolvere, & vituperare Ariſtotelem amplius ſine dedecore, ad alterum extremum delapſus, Epicurum laudare, ejusque Philoſophiam illuſtrare cœpit. In Ejus Execitationes *Apologeticum pro Ariſtotele* ſcripſit hujus olim Academiæ Profeſſor, Mich. Watſonius, qui in ſchedis ejus adhuc deliteſcit, nec in lucem prodiit. Meras ſane cavillationes *in Exercitationibus* illis deprehendas, dum vel methodum incuſat, vel contradictiones aliquas venatur; qualia ſunt repertu facillima in omnibus ſcriptoribus.

4 THOMAS CAMPANELLA. Mirum & portentoſum iſtius Viri ingenium fuit, ad omnia factum & natum. Philoſophus, Theologus, Medicus, Mathematicus, & quid non? Editi ab ipſo ſunt multi libri. Longè plures, & integram penè Bibliothecam ſcripſit, quorum Catalogum ipſe ſingulari libello complexus eſt, qui reperitur in Tomo illo Autorum, qui

de

Digitized by Google

de ſtudiis inſtituendis ſcripſerunt, & in lucem editi ſunt anno 1645. in Batavis. Scriptus autem eſt ille libellus ad Gabrielem Naudæum. Ordinis prædicatorum fuit Monachus, omnium penè ſcientiarum ad ſuos ſenſus reformator, à Peripateticis principiis diverſiſſimus, quæ data occaſione ſemper impugnat; non tamen adeo inter profeſſos Ariſtotelis hoſtes. Multorum invidiam in ſe provocavit, cum omnes diſputationibus ſuis fatigaret. Cum Theologis aliquando bellum ingreſſus, omnem miſeriam ſuam & calamitatem inde hauſit. Multa magnaque animo molitus eſt, non in ſcientiis ſolum, ſed & in rebus Civilibus. Ajunt enim, novum regnum illum animo agitaſſe, niſi fortè ab invidis ejus hoc confictum. Perduellionis tamen & magiæ reus factus, ſub Inquiſitorum ungues pervenit, ubi acerbe habitus eſt omni ſuppliciorum & tormentorum genere. Magiæ in ipſo crimen incuſabant, qui impoſſibile crediderunt, tantam doctrinæ vim ab uno homine poſſe comprehendi. Dubitandum tamen de falſitate hujus objecti criminis, ſi vera ſunt, quæ refert de eo Bœclerus *in Elogio Chriſtophori Forſtneri*; quod valde memorabile eſt, neque ſine magiæ adminiculo fieri potuit. Ipſe enim Forſtnerum, nunquam antea viſum, nomine ſuo compellavit, & multa de futuris edocuit. Bernh. Teleſii doctrinam avidè propugnandam ſuſceperat, qui novas hypotheſes Phyſicas adverſus Ariſtotelem confecerat, de quibus in Phyſicis agemus. Multos æquales ſuos acerbè tractavit, Joh. Bapt. Portam præcipuè, cui plagii crimen impingit, eum accuſans, quod multa è MStis ſuis deſcripſerit, *Diſquiſitionum Phyſiologicarum quæſtione, articulo 5. in Apppendice*. Scripſit multa, quæ partim Pariſiis, partim Francof. in Germania, prodierunt. In Hiſpania enim cum viveret, ob acerrimos Inquiſitores, qui Philoſophicas etiam cauſas ad fidei tribunal revocabant, non poterat ſua propagare: præterea obſtinatiſſimi Ariſtotelis propugnatores, & ſcholaſticæ Philoſophiæ ſemper fuêre Hiſpani, ideoque, quæ edere voluit, amicis dedit, ut alibi edenda curarent. Multa itaque Campanellianorum Operum publicavit in Germania Tobias Adami, qui in eum inter peregrinandum inciderat, homo varia doctrina instructus, & poſtea Principum Saxonicorum conſiliis admotus, de quo videri poteſt Tob. Schmidt / in der Zwickauer Chronike / *Tom. I. p. 503.* Ubi inter alios patriæ ſuæ Viros doctos, etiam hunc Campanellianorum Operum Editorem nominat. E quibus præcipuum eſt *Philoſophia Rationalis*. Habet autem illa partes quinque, Grammaticam, Dialecticam, Rhetoricam, Poëticam, Hiſtorigraphiam, juxta propria principia. In ſingulis mirificus Novator eſt, ut vel in Grammaticis Metaphyſicas ſubtilitates ſectetur, de quibus multa moneri poſſent, ſi ratio inſtituti permitteret. Logica mirè miſcet omnia. Multa illuc pertrahuntur, quæ ad Metaphyſicam propriè ſpectat. Miras habet rerum definitiones & diviſiones, de quibus ipſe videatur. In Rhetoricis

Iii iii 3

ricis ad nova capita doctrinam Enthymematicam reducit, & neſcio quas *primalitates*, ut vocat, comminiſcitur, in quibus contradicit Ariſtoteli ſine ratione, ſaltem ut contradixiſſe videatur. Negat adverſus Ariſtotelem, Rhetoricam eſſe germen Logicæ, quia Logica ſit omnium ſcientiarum Organon; negat eſſe artem bene dicendi, cum contingat & Grammaticum, & Phyſicum, & Poëtam, & Theologum, in arte ſuâ benè dicere, non per Rhetoricam, ſed per Logicam. Definit ergò Rhetoricam, quod ſit ars inſtrumenralis, ad ſuadendum bonum, & diſſuadendum malum, dicendo; quo nihil aliud agit, quam ipſe Ariſtoteles, & ipſum illud benè dicere requirit, non diſtinguens finem externum & internum. Stultè negat, Rhetorices Objectum eſſe omnem quæſtionem, quod ille facit ſuaſionem boni, & diſſuaſionem mali, cum illa, ſi pro perſuaſione accipiantur, ſenſu generali, finem tantum externum conſtituant Rhetorices, ſi ſenſu ſpeciali, finem unius cauſarum generis, nempe Deliberativi. Ineptæ itaque ſubtilitates illæ ſunt. In Poëticis non meliùs verſatur, aut majori judicio, cæcus judicans de coloribus. Edita *Philoſophia* eſt illa *Rationalis* (ne quis exſpectet aliam Irrationalem) Pariſiis *in 4.* anno 1638. Scripſit & *Diſquiſitiones Phyſiologicas in fol.* editas Pariſiis, in quibus multa habentur non ſpernenda. Adverſus Ariſtotelem paſſim inſurgit, quæſtiones multas proponit abditas & abſtruſas, in quibus tamen parum ſæpè præſtat, remittendo nos ad qualitates & Elementa, quæ ſunt conſueta illa ignorantiæ ap. Phyſicos aſyla. In iſtis *Diſquiſitionibus* nihil tam abſurdè aſſerit, quod non ex S. Scripturâ, aut antiquis Patribus, probare velit, illorum autoritatem paradoxis ſententiis ſuis prætendens. Edidit & *libros 4. de ſenſu rerum & Magia*. Curavit illorum Editionem Tobias Adami in Germania; Vocat ipſe librum hunc ſuum *partem mirabilem Occultæ Philoſophiæ*, ubi demonſtratur, mundum eſſe Dei vivam ſtatuam, beneque cognoſcentem, omneſque illius partes, partiumque particulas, ſenſu donatas eſſe, alias clariori, alias obſcuriori, quantus ſufficit ipſarum conſervationi ac totius, in quo conſentiunt, & verè omnium naturæ arcanorum rationes aperiuntur. O felices nos, qui jam nihil ignoramus! Simili ratione inſaniebat Joh. Bapt. Helmontius, qui, præter ſenſum, etiam phantaſiam omnibus rebus adſcribebat. Ita non truncos amplius ſtipiteſque habebimus, & phantaſiam etiam habebunt ſtatuæ, in quibus cerebrum deſiderabat vulpes Æſopica. Sed bonus Campanella, cum hæc ſcriberet, novum ignorantiæ aſylum aperuit, fingendo novum aliquem ſenſum, quemadmodum Peripatetici qualitates ſuas, ut haberet colores, quibus omnia incruſtaret. Abundabat ſc. ſenſu Campanella, ut omnibus largiretur de ſuo. Sed aliud latitat arcanum; defendi hac velut orci galea omnis Magia poteſt, quod ex *libro 4.* hujus Operis videas. Per enim enim aër ſentit, & nobis, cum conſentit, atque ideò, quicquid nos cogitamus, etiam aër cogitat, qui & verba noſtra acci-

accipit & ſentit; prout itaque affectus à nobis aër eſt, ita & alii intelligere hanc arcanam aëris communicationem poſſunt. Hinc Operationibus magneticis, incantationibus, ſimilibusque, via ſternitur. Editus eſt liber Francofurt. *in 4.* anno 1620. Scripſit & *libros 7. Aſtrologicorum, in quibus*, ut tit. habet, *Aſtrologia, omni ſuperſtitione Arabum & Judaorum eliminata, phyſiologicè tractatur, ſecundum ſacram ſcripturam & doctrinam S. Thoma & Alberti, & ſummorum Theologorum.* Edidit hos libros Francof. *in 4to* anno 1630. Superſtitiones, ut mihi quidem videtur, ſuperſtitionibus augens. Habentur tamen multa in illis, è Phyſicis deprompta tempeſtatum indicia. Liber ultimus agit *de fato Aſtrologico vitando*, quod nemini Aſtrologorum hactenus in mentem venerat; ſed vitare illud per hypotheſes ſuas Aſtrologicas docuit, adeoque fatum eluſit. Scripſit & *Atheiſmum Triumphatum*, & *de Gentiliſmo non retinendo, prædeſtinatione, electione & reprobatione, & auxiliis divinæ gratiæ, Centonem Thomiſticum adverſus Lutheri & Calvini aſſeclas*, adeoque Thomas ipſe Thomam hyperaſpiſten accepit. In *Atheiſmo Triumphato* ſibi opponit argumenta, in uno latere Atheorum, in altero ſuas reſponſiones, quæ non adeò ſunt operoſæ, & paululum frigidiores. Liber *de Gentiliſmo non retinendo* adverſus Ariſtotelem directus eſt, in quo hæc capita pertractat, ſcientias inſtaurari debere poſt Græcorum & Latinorum Gentilium Philoſophiam, quod neceſſe ſit contra Ariſtotelem ſentire & agere, ob profana & impia ejus dogmata, quæ recenſet, quod utile ſit Ariſtoteli contradicere, exemplo Patrum, quos allegat. Thomam quoque ipſum ab Ariſtotele diſſentientem facit, qui Ariſtotelem non habeat pro Optimo Philoſophorum, ac ipſe non ſit Peripateticus, uti multis locis probare contendit. Callidè autem Thomam prætexit ſuis ſententiis, ne tantum in ſe derivet invidiæ. Editi ſunt libri illi, quorum mentionem feci, Pariſ. anno 1636. *in 4to.* Scripſit & *Medicinalium libros 7.* juxta propria principia, qui prodierunt Lugd. anno 1635. *in 4to.* in quibus nova multa, à reliquis Medicis diverſa, habet. Scripſit & in Politicis aliqua, ſcilicet *de arcanis Dominationis Hiſpanicæ, & conſilium de Belgio iterum ſubjugando.* Edidit & aliqua in moralibus, de quibus tamen omnibus tenendum eſt judicium Bœcleri, *in Commentario in Taciti Annales p. 101.* Editionis *in 8.* Edita eſt Campanellæ *Realis Philoſophia Epilogiſtica partibus 4.* in qua continentur Phyſiologica & Moralia, in quibus mirabili methodo etiam de morbis, & febrium familia agit, Politica, quibus addit *Civitatem ſolis*, ut Ideam Reip. Philoſophicæ, ac Oeconomicæ; quæ omnia edita ſunt, curante Tobia Adami, Francof. *in 4.* anno 1623. Poſt hanc Philoſophiam, 4. illis partibus conſtantem, Pariſiis *in fol.* aliam edidit, anno 1637. Petro Seguierio, Galliæ Magno Cancellario, inſcriptam, ubi immeſcet varias quæſtiones, quæ in *Philoſophia Epilogiſtica* non habentur, ipſa quoque Dogmata fuſius proponit, in omnibus penè Ariſtotelem velli-

cans

Digitized by Google

cans & reprehendens. Ubi in Phyſicis interdum afferuntur aliqua non vulgaria, è quibus fortaſsis alii quædam ceperunt. E. g. cauſam intumeſcentiæ maris non lunæ vult adſcribi, ſed ſoli, & objectionibus Galilæi prolixè reſpondet. Illud, ut novum, Iſ. Voſſius, *in libro de motu marium*, prodidit, cauſam æſtus marini in ſolis motum conferens, quod jam tum ante
5 ipſum fecerat Campanella, vel ipſi non viſus, vel diſſimulatus.

DAVID GORLÆUS, Ultrajectinus. Scripſit ille *Exercitationes Philoſophicas, quibus univerſa ferè diſcutitur Philoſophia Theoretica, & plurima ac præcipua Peripateticorum dogmata evertuntur*, ita enim tit. habet. Exiguus liber eſt, ſed tamen cum aliquo ingenio ſcriptus. Incipit à Philoſophia in genere, hincque ad Metaphyſica & Logica pergens, multa illic ſtatuit à Peripateticis diſcrepantia. Procedit deinde ad Phyſica, in quibus ſuas ſequitur Hypotheſes, Ariſtotelicaſque impugnat. Quarum præcipuæ ſunt illæ; cœlum nihil aliud eſſe quam extenſionem aëris. Duo facit mixtorum elementa, terram & aquam; Ignem e numero elementorum excludit, merumque facit Accidens, quod etiam primarium Carteſianorum Dogmatum eſt. Editus eſt ille liber Lugdun. Batav., poſt mortem Auctoris, an-
6 no *1620*.

HENRICUS ERNSTIUS. Etiam ille Philoſophorum Ordini Cenſor intervenit, ipſe Philologus potius quam Philoſophus, ſed non adeo quicquam in Philoſophia tentavit, quam quod Ariſtotelem in judicium vocaverit, plurimoſque adverſus illum Teſtes produxerit. Tit. eſt libri *σόφος ἄσοφος, ſive Diſſertatio de re ſumme omniumque difficillima, nempe de vera Philoſophia, Vocisque ejus abuſu, profanis Philoſophis non ſine gravi conſilio oppoſita.* Diligentisſimè Autor hic collegit, quicquid adverſus Ariſtotelem, tum à Theologis & Patribus, tum à Philoſophis Recentioribus, ſcriptum eſt, quo major etiam liber colligi poterat. Satis autem oſtendit in ea Autor, parum ſe
7 Philoſophiæ ſacris imbutum. Prodiit Hamburgi anno 1665. & 1668. *in 8.*

Poterant ſub hunc tit. plures revocari; ſunt enim multi, qui adverſus principia Ariſtotelica philoſophantur. Quoniam vero non adeo data opera Ariſtotelem impugnant, & profeſſos ſe ejus hoſtes gerunt, ideo à nobis ad Novatores referentur in Philoſophia. Nam ad illam accuratius indagendam, cum ſemper excitata fuerint Ingenia erectiora, non exiguo numero, hanc Philoſophiæ partem ingreſſi ſunt multi, qui aliam ab Ariſtotele viam ſecuti ſunt, quos ego minimè reprehendendos exiſtimo, ſi quid rectius Ariſtotele in medium afferre potuerunt, ut poſſunt ſane multa, licet multi nihilo meliorem doctrinam Phyſicam fecerint ſuis commentis. Ut penè ſatius ſit, ab Ariſtotelis latere non diſcedere, via ſcilicet illi communi, quam aliorum manuductione in, neſcio quas, ſylvas inconditas & horrida teſqua, dilabi. Sed de illis, ubi ad Phyſicam perveniemus.

CAP.

Digitized by Google

CAP. XIII.

DE DOCTORIBUS SCHOLASTICIS IN GENERE, ET NOMINALIBUS IN SPECIE.

§. 1. Ariſtotelis illi Philoſophiam, ob Linguæ Græcæ imperitiam, corruperunt, &, neglectis partibus præcipuis, circa ſolas Notiones fuere occupati. Commentati de illis ſunt hiſtorice Joh. Henr. Alſtedius, Joh. Ad. Oſiander, G. Hornius, Joh. Lud. Vives, cæterisque præferendus AD. TRIBBECHOVIUS. 2. Primus illorum fuit, non LANFRANCUS, ſed JOH. RUCELINUS, Nominalium *Autor, quorum, nec inter ſemetipſos concordium, de Univerſalium Exiſtentia Diſceptationis cum Realibus, Hiſtoria exponitur, & inter Platonicos, Stoicos & Ariſtotelicos, eandem jam olim viguiſſe oſtenditur. Gabr. Naudæi de Philoſ. Scholaſticæ Ortu Digreſſio allegata. Nominalium Secta, a Guilhelmo Occam A. 1320. inſtaurata, & A. 1673. ab Anonymo Anglo reſuſcitata, præcipui recenſentur ac celebrantur Doctores. 3. GVILH. ſcil. OCCAM. 4. RICH. SVISSET, ab Hier. Cardano & J. C. Scaligero, ſummopere commendatus; a Joh. Pico autem (contra quem* h. l. *defenditur,) & Joh. Lud. Vive, ob ſubtilitates ineptas, exagitatus. 5. GREG. de ARIMINO. 6. GABR. BIEL. 7. PET. de ALLIACO. 8. JOH. GERSON. 9. JOH. MAJOR. MART. de MAGISTRIS, JOH. CELAYA, HIER. ab HANGESTO. 10. JOH. RAULINUS, JAC. ALMAINUS, GEORG. & PET. de BRUXELLIS, JOH. DULLARD, JOH. BURIDANUS, MARSILIUS de INGHEN, THOM. BRICOT, CASP. LACHS, ANT. CORONELL, HENR. & JOH. ALTENSTEIGII. 11. Alii ejusd. ævi complures, e Recentioribus ROD. ARRIAGA & JOH. SALABERTUS. 12. Eraſmi de Nominalibus, cæterisque Scholaſticis, Judicia. Nominalium, & Ducis horum, Guilh. Occami, Pontificem Imperatori ſubjicientium, cum Realibus, Oxoniæ, alibique locorum, Contentiones. Ludovici XI., Regis Galliæ, Edictum contra Nominales, A. 1473. promulgatum. 13. Nominalibus perperam accenſentur MARIUS NIZOLIUS (de cujus novaturiendi in Philoſophia libidine, hoſtilique in Ariſtotelem animo, plura adduntur) & THOM. HOBBESIUS. 14. Georg. Calixti de Scholaſticis Judicium benignius.*

PRocedimus nunc ad Philoſophorum genus, neque Ariſtotelicum planè, 1
nec ab Ariſtotele omnino diverſum. Scil. hi Ariſtotelis quidem Philoſophiam profeſſi, parum ex ipſo, & Interpretibus ejus Græcis, ſapere potuerunt: cum ipſi Græcæ linguæ ignari fuerint. Quicquid è Boëtio, Latino Ariſtotelis Commentatore, ac ſordidis quibusdam Ariſtotelicorum

librorum ex Arabico Verſionibus Latinis, haurire potuerunt, illud, pro ingenii ſui acumine, & ſeculi ſtius genio, exornarunt, & quoddam Philoſophiæ corpus nobis inde fecerunt, quod inſtar ſimiæ illius Claudianeæ, *claro deforme* eſſet *amictu*. Parum ab illis præſtitum eſt in Phyſicis & Mathematicis; In illis enim accuratior omnino indagatio inſtituenda erat. In ſolo notionum regno triumpharunt mirificis perplexiſque ſubtilitatibus omnia implicantes, in quibus extricandis licet cerebrum quis raperit, nihilo tamen in re ipſa ſapientior erit. Hiſtoria ſi accuratior eſſet à quopiam inſtituta ortus progreſſuſque dogmatum illorum, non parum illud faceret ad Theologiam & Philoſophiam. Sed, ut ipſi confuſum aliquod Philoſophiæ Chaos proponunt, ita & hiſtoria eorum tota tenebroſa eſt. Chronologiam ſcholaſticorum Doctorum dedit Joh. Henr. Alſtedius in *Chronologia*, ubi in tres ætates diſtinguit; primam à Lanfranco ad Albertum M., ſecundam ab Alberto M. uſque ad Durandum; tertiam à Durando ad Lutherum. Prodeſſe etiam huic inſtituto poterit Catalogus Scholaſticorum, propoſitus à Joh. Adamo Oſiandro *in Chronotaxi* ſua *Hiſtorica*, ubi & ſcholaſticos per ſucceſſionem temporum in tabula diſpoſuit, per ſex ſcil. latera. In primo eſt nomen Autoris; in ſecundo nationis; in tertio Ordinis, quem profeſſi; in quarto dignitas; in quinto tempus quo floruerunt; in ſexto Scripta illorum recenſentur. Videatur quoque Hornius *l. 6. Hiſt. philoſophicæ*. Legi etiam poteſt Joh. Lud. Vives *in libro de cauſis corruptarum diſciplinarum*, &, præ cæteris omnibus, qui argumentum hoc cum cura tractavit. Ad. Tribbechovius, *in libro de Doctoribus ſcholaſticis, & corrupta per eos divinarum humanarumq; rerum ſcientia*.

2 Primus Doctorum Scholaſticorum, quantum conſtat, fuit Joh. Rucelinus, Britannus (Angli enim in his ſubtilitatibus valde ſolliciti fuerunt,) quem inter Scholaſticos non video numerari ab Oſiandro, neque ab Alſtedio, qui quidem altius Origines Scholaſticorum incipit, ordiendo à Lanfranco, Archiepiſcopo Cantuarienſi, qui vixit anno 1050. Sed illi, quos nominant, non videntur ad Scholaſticos eſſe referendi. Quæ enim illi ſcripſerunt, Theologica ſunt, neque ex illa ſchola, quæ poſtea prodiit. Fuerunt autem primò Doctoris ſcholaſtici Philoſophi, quos ſecuta eſt poſtea Theologia ſcholaſtica. Neque enim Theologia ordinari poterat, antequam ejus principia eſſent à Philoſophis determinata. Refert & Alſtedius Gratianum, Monachum Benedictinum, inter illos, qui collegit Canones ſacros, quo tamen non referri debere videbatur. Sola enim illa Collectio in Scholaſticorum numero non ponit. Primæ itaque debentur Joh. Rucelino, Nominalis Sectæ primo Autori propagatorique. Notum enim eſt, Scholaſticos fuiſſe diſtinctos id Nominales & Reales, & ex utriuſque ſectæ placitis acerrima inter illos fuiſſe orta bella, ac nonnunquam etiam inter diſci-

Digitized by Google

diſcipulos cruenta. Campus autem harum velitationum erat Dialectica: hanc quoniam habebant à Boëtio Latino ſermone traditam, in illam omnem operam impenderunt. Atque hæc diſſidia in reliquas diſciplinas, imò ipſam Theologiam, poſtea penetrabant, cum illi, qui ſe Reales appellabant, Nominales, velut hæreticos, averſarentur. Anſhelmus certè appellavit hæreticos Dialecticos. Tota res verſabatur in doctrina de exiſtentia Univerſalium, quæ Metaphyſicos potius, quam Logicos, referenda. Alii non exiſtere Univerſalia autumabant, alii habere in re ipſa fundamentum, adeoque illi Nominales, hi Reales, vocabantur. Non fuit verò hæc doctrina primum in iſtorum cerebellis nata, ſed jam tum in Veterum Philoſophorum ſcholis agitata. Qui ante Platonem erant Philoſophi, negabant quid in rebus univerſale eſſe, ſed omnia fluere, ac nihil eſſe ſtabile. Plato Ideas ſuas in ſcenam produxit, velut eorum, quæ ſenſu percipimus, exemplaria alterna, quæ eſſent tanquam univerſalia ante res. Has impugnavit poſtea Ariſtoteles, ac ipſa Univerſalia, quaſi rebus immerſa tradidit. Stoici autem putabant, tum demum exiſtere, cum cogitatio illa fingeret. Triplex ita hoc Univerſalium genus, *Ante multa, In multis, & Poſt multa*; Ac fuit, ob hanc diſtinctionem, in ipſis etiam Scholaſticis Nominalibus differentia. Reales Scholaſtici Nominales incuſabant Stoiciſmi, cum viciſſim Nominales Reales arguerent, quod Platonica ſomnia propagarent. Ac erant inter utroſque, tam Nominales, quam Reales, qui ſententias ſuas utrique, tam Platoni, quam Ariſtoteli, accommodabant, ut fuerunt, qui Ariſtotelem & Platonem inter ſe non diſſentire integris libris docuerunt. Convenientiam concordiamque Nominalium cum Platonis dogmatibus aliqui quoque obſervarunt. Inter Reales quoque erant, qui Platonem habebant in deliciis. Poſtea verò, cum univerſa Realium natio Thomiſtarum præcipuè ac Scotiſtarum factionibus cenſeretur, aboliti penè toti fuerunt Nominales, quorum uſque ad hæc tempora quaſi tres erant familiæ. Aliqui, ut Rucelinus, Univerſalia meras eſſe voces docuerunt. Alii iterum in ſolo intellectu poſuerunt, atque meros animi conceptus eſſe autumarunt, quos Conceptuales aliqui vocant, & à Nominalibus diſtingvunt, quanquam alii etiam confundant. Alii fuerunt, qui Univerſalia quæſiverunt, non tam in vocibus, quam in ſermonibus integris, quod Joh. Sariſberienſis adſcribit Pet. Abelardo; quo quid intelligat ille, mihi non ſatis liquet. Vocati ſunt præterea Nominales illi Verbales, Terminiſtæ, Connotatiſtæ; vocati ſunt etiam ab aliquibus Tyrones, nam Reales ſe pro Veteranis habebant. Nominalibus hoc in ore erat Axioma, *non eſſe multiplicanda entia præter neceſſitatem.* Reales viciſſim Nominales reprehendebant, ob miram illam Entium avaritiam, quam tamen natura non amet. Objiciebant illis, quod multas veritates interemiſſent. Atque hæc inter illos contentio perpetua fuit, quæ

Digitized by Google

inter ſtudioſos Pariſienſes (nam Pariſiis & Oxoniæ qſ. regnum erat illorum) in cruenta prælia prorupit, de quibus non verum erat illud Heſiodi: *ἀγαθὴ δ' ἔρις ἥδε βροτοῖσι.* Eſt enim illa pulchra præcipuè inter ſtudioſos, modo non ſit cruenta. De origine progreſſuque Scholaſticæ Philoſophiæ & Theologiæ legi poteſt Gabriel Naudæus *in Additionibus ad Hiſtoriam Ludovici XI. p.151-164.* qui refert primam hujus originem ad tempora Joh. Damaſceni, Græci ſcriptoris, unde poſtea ad Latinos etiam pervenit, Petrum Abelardum, ejusque diſcipulum Petrum Lombardum, qui Theologica dogmata his ſophiſmatibus incruſtarunt, de quibus Joh. Sarisberienſis *lib. 1. metalogici, cap 3.* conqueritur. Nominalium tamen ſchola, à Rucelino primum orta, cujus mentionem nullam facit Oſiander in *Chronotaxi* ſua, primas tum partes habuit, quæ poſtea anno 1320. in Guilhelmo Occamo revixit, quem ideo primum nonnulli Autorem Nominalium faciunt. Docuit verò ille Oxonii circa tempus illud, plurimaque ſcripſit, tam in Theologicis, quam in Philoſophicis. Quare omnem hanc Nominalium doctrinam Angli ſibi tribuunt, utpote ab Anglis primum introductam, & ab Occamo reſtauratam. Prodiit Oxonii libellus anno *1673. in 12mo,* ſub tit. *Ars rationis, ad mentem Nominalium.* Autor non eſt additus, quantum tamen videtur, reſuſcitare nunc in Anglia Nominalem doctrinam conatur, quam vehementer illic laudat, ac ſubtilitate & perſpicuitate reliquas omnes ſuperare gloriatur. Sed labor illius viri vel in Logicis ipſis valdè imperfectus eſt, & in Hiſtoriâ Nominalium, quam præmiſit, deficit. Nulla enim apud ipſum Rucelini mentio, qui tamen primus Nominalium eſt, & ipſe Britannus, & aliquot ſeculis ante Occamum vixerat. Tum & alios omiſit poſteriorum temporum, qui tamen maximæ celebritatis erat, atque inter illos Rich. Sviſſetum, Calculatorem, cui tam mirifica Elogia ſuſpendunt Cardanus & Scaliger, uti poſtea videbimus. Breviter itaque recenſebimus Nominales Scholaſticos, quantum de iis expiſcari poſſumus. Primi illi à Rucelino ſcriptores obſcuri ſunt, neque indagari poſſunt. Qui poſt D. Thomam vixerunt, quorum Princeps eſt Gvilhelmus Occamus, Realibus quidem Philoſophis poſteriores ſunt, ſed tamen Rucelini, tanquam Anteceſſoris, doctrinam propagarunt; quanquam & in ipſum Thomam, qui ad Nominalium Sectam non pertinet, Commentarios plerique ſcripſerint, cujus in ſuos ſenſus pleraque detorſerunt, ut hodieque ſunt multi, qui ipſum Ariſtotelem in ſuos ſenſus cogunt.

3 GVILHELMUS de OCHAM, ſive OCCAMUS. Vixit circa annum Chriſti 1320. Dictus *Doctor Invincibilis*; ſcripſit Theologica multa Lib. *de ſacramento altaris*, editum Pariſiis *in 12.* anno 1513. *Annotationes in 4tum librum ſententiarum D. Thomæ*, & *Centiloquium Theologicum, in fol.* editum Lugd. Gall. anno 1594. Scripſit & quædam ad Jurisdictionem Imperialem & Eccleſiaſti-

cam

eam ſpectantia, quæ reperiuntur in Collectaneis Goldaſti, quæ *de Monarchia Imperii* collegit. Ejus Opera edidit Marcus de Benevento, qui in *præfatione* teſtatur, quod *ſi apud Deos nexus Logicæ invenirentur, nullius, niſi Occami, viri doctiſſimi, ſolutione uti dignarentur.*

RICHARDUS SVISSET. Hic quanti nominis fuerit, vix credi poteſt, atque adeò tamen ignoratur, ut vix in Bibliothecâ aliquâ ejus nomen ſuperſit, ut teſtatur Gabriel Naudæus in *Diſſertatione* ſuâ *de inſtruendâ Bibliotheca pag. 86.* ubi miratur ille, in nulla Bibliotheca viſa ſibi eſſe ejus Opera, quæ tamen adeò commendat Scaliger. Nomen ejus vocatur à Scaligero Richardus Sviſſet, cum cognomine *Calculatoris.* Gabriel Naudæus, qui, *in Diſſ. de inſtr. Bibliothec.* illum Richardum vocaverat, in *Additionibus ad hiſtoriam Ludovici XI. p. 214.* vocat Rogerium Sviſſetum, qui Monachus Ciſtercienſis ſalutatur in Edicto quædam Regis Galliæ. Vocatus autem fuit vero nomine, Anglica lingua, *Swinshead*, i. e. *caput Porcinum*, ſive *os porci*, quod poſtea nomen in Sviſſetum converterunt. Mentionem quoque ejus fecit Voſſius *in libro de ſcientiis Mathematicis c. 18. p. 78.* qui Johannem Sviſſetum vocat, quod prænomen ipſi quoque tribuit Gaddius *in lib. de ſcriptoribus.* Sed erravit hic Voſſius, qui, Calculatoris nomine inductus, ipſum ad Mathematicos retulit. Dicit enim, quod Logiſtices agrum excoluerit, & ab eximiâ artis hujus peritia dictus fuerit calculator, præterea ne unicum quidem ejus librum citat, quem ſuper hoc argumento ſcripſerit, ſed ſolummode ex Cardani *lib. 16. de ſubtilitate* ejus Elogium recenſet. Unde patet, ex ſuâ conjecturâ eum hoc ipſi tribuiſſe: præterea nec Annum, quo vixit, addidit, ut mirum ſit, adeò ignorari celebratum Scaligero nomen. Calculator vocatus eſt, ob ſubtilitates ſuas; ita enim Ludovicus Vives *l. 5. de corruptis artibus: Invectæ ſunt cavillationes ſtultarum ſubtilitatum, quas ipſi Calculationes vocant.* Scaliger *Exerc. 324.* de hoc Sviſſeto ait, illum *exceſſiſſe modum humani ingenii*, & Exercit. 340. ita de illo ſcribit: *Hic vir tam acutè ſcripſit, ut à paucis plenè & pro meritis intelligatur, dignus profectò, quem neque ſenium ſenem faceret, neque natura lex privaret vitâ. Illi Viro maximo multa debeo, plura debiturus, ſi per ingenii mei imbecillitatem licuiſſet, non enim leviter in ejus campo nos exercuimus.* Et hic tamen Sviſſetus adeò ignoratus fuit, ut fruſtrà illum in omnibus Bibliothecis quæſiverit Naudæus. Sed mirari meritò debemus varietatem ſententiarum & judiciorum, Quem enim adeò in cœlum evehit laudibus Scaliger, illum, ut ſummum Nugatorem, elevant Joh. Picus & Ludovicus Vives, hic *libro 5. de corruptarum artium cauſis* (ubi illi Rogerii nomen tribuit), ille autem ſubtilitates ejus vocat *quisquilias Sviſeticas, quæ nihil ad ſciendum, vel ad uſum, conferunt.* Prolixior ejus locus adducitur à Gaddio *de ſcriptoribus Tom. 2. pag. 316.* Ejus an quicquam editum ſit, diu inquiſivi, ſed inveni tandem *de reactione Tractatum*, quem vellicare videtur Joh. Picus *dicto loco.* 4

Digitized by Google

loco, Editus eſt ille liber hoc tit: *Richardi Swiſſet quæſtio de reactione. Venet. apud Octavianum Scotum, anno 1520. in fol.* Plura de illius ſcriptis expiſcari non licuit. Cæterum Picus exagitat infinitas ejus ſubtilitates, de motu uniformi, difformi, uniformiter difformi, difformiter difformi, de infinite raris aut denſis, de hora ſecta in partes proportionales hoc aut illo proportionis genere. Picus illa inventa eſſe dicit *ab otioſis hominibus, aliarum rerum omnium inſcientibus, ad exercendum in ſcholis guttur, ne tacendo obducerentur ſitu.* Hæc Picus, Vir utique non obeſæ naris, adverſus Scaligerum, tot Autorum Hypercriticum, judicare non eſt veritus. Sed, ſi meam hic ſententiam dicere licet, judico, quantum ex titulo hujus libri colligere poſſum, rem illam non contemni debere. Motus enim doctrina infinitis modificationibus conſtat, in quibus ſi idoneè ingenium exercuit Sviſſetus, profecto condemnendus non eſt. Quid diceret Picus, ſi hodiè videret ſubtiliſſimas illas ſpeculationes Carteſianorum, Boylii, atque aliorum, circa varios motus particularum? Et hæc tamen ingenii profecto mera commenta non ſunt, ſed re ipſa fundata.

5 GREGORIUS de ARIMINO. Etiam ille inter Nominales celebratur, ipſi Occamo ſubtilitate non cedens. Hoc enim Elogium illi tribuit Editor *Logicæ Nominalium*, Anonymus Anglus. Edidit *Theologica* & *Philoſophica* varii argumenti, quæ raro in Bibliothecis comparent.

6 GABRIEL BIEL. Vixit circa annum Chriſti 1470. Scripſit Theologica & Philoſophica, Occami *libros in ſententias* in *Epitomen* redegit, & ubi ipſe vel nimis obſcurus, vel brevis, deſuo addidit, ac interpretatus eſt mentem ejus. Commentarius ejus in Sententiarum libros editus eſt *in 4.* Brixiæ anno 1574. tribus Voluminibus. Edidit & in Theologicis *Expoſitionem Canonis Miſſæ, in fol.* Pariſiis. Prodiit quoque eodem Autore *liber de monetis*, cum Notis Marquardi Freheri, Lugd. anno 1605. Fuit autem natione Germanus.

7 PETRUS de ALLIACO, Cardinalis Cameracenſis, ſuo ſeculo doctiſſimus habitus, vixit anno 1404. qui tamen aliquid elegantius ſapere videtur. Nam & in Mathematicis ſe exercuit, ſcripſitque *librum de ſphæra mundi*, qui editus eſt *in fol.* Pariſiis. Edidit *Commentarios* in varios Ariſtotelis libros. *Comment. in libros Meteorum*, qui prodiit Venet. anno 1509. *in fol.* Scripſit & Theologicos Tractatus, *Meditationes ſc. in 7. Pſalmos Pœnitentiales*, quæ prodierunt Pariſiis *in* 12. anno 1545. *Lib. de reformatione Eccleſiæ, & de ſqualoribus Eccleſiæ Romanæ*, editum Baſileæ anno 1551. *Commentarium ſuper libros ſententiarum, unà cum laudibus Theologiæ*, editum *in 4to.* anno 1505. *Lugd.* ac *Tractatum exponibilium de anima, in 4to.* Pariſ. 1494.

8 JOHANNES GERSON, Cancellarius Pariſienſis, cujus extant varia Opera, tam Theologica, quam Philoſophica. Eraſmus de eo *l. 19. Ep. 95:* Ger-

Digitized by Google

Gerſonis quadam Opuſcula legi juvenis, nec omnino diſplicuit. Ejus Opera edita ſunt *in fol.* Pariſ. 4tuor Voluminibus primum, & deinde auctiora atque caſtigatiora anno 1606. *in fol.* Scripſit *de probatione ſpirituum Tractatum*, qui reperitur in Jacobi Sprengeri *Malleo maleficarum*, *Regulas morales*, *quæ edita ſunt Pariſiis in 12. Lib. de Valore Excommunicationis* (Latinè & Italicè), *de Imitatione Chriſti Tractatum*, qui editus eſt Venet. *in 8tavo.* anno 1540. Edidit & alia quædam Opuſcula Politica, quæ collecta ſunt à Goldaſto *in Monarchia Imperii.*

JOHANNES MAJOR. Scripſit & ille Opuſcula quædam, quæ edi ſo- 9
lent cum Operibus Gerſonis, partim Philoſophica, partim Theologica. Neſcio an idem ſit, qui ſcripſit *Hiſtoriam Majoris Britanniæ*, quæ edita eſt Pariſ. anno 1521. Edidit *Comm. in 4tum ſententiarum.* Pariſiis anno 1616. *in fol.* De illo vide Gaddium *Tom. 2do de ſcriptoribus p. 55.* Recenſebo nunc, quaſi per lancem ſaturam, illos qui ſequntur. Quis enim in turba ordinem obſervet? Eſt MARTINUS de MAGISTRIS, Ludovico XI. à confeſſionibus, & Eleemoſynis, qui præter Theologica, ſcripſit librum *de conſequentiis in vera divinaque Nominalium Via*, quem laudat Naudæus *in Additionibus ad hiſtoriam Ludovici XI.* Ejus Opera, duobus Voluminibus *in fol. ſuper 4. virtutes cardinales* impreſſa ſunt Pariſ. anno 1491. Scripſit & *Commentarium ſuper ſalve Regina, Orationem S. Bernhardi.* Vocatus fuit è ſchola Pariſienſi à Rege Ludovico, ut hiſtoriam ſcriberet. Vide de eo Epiſtolas Trithemii. Joh. Celaya, Doct. Pariſienſis dictus fuit, quoniam Pariſiis ad inſtituendam Univerſitatem Valentinam in Hiſpaniam evocatus eſt. Scripſit *Commentarium in libros Ariſtotelis de natura, unà cum quæſtionibus,* qui editus eſt Pariſ. *in fol.* anno 1507. apud Emundum Febreum. Sequuntur jam multi nomine ſolo mihi noti, uti Hieron. ab Hangeſto, cujus aliquot Opuſcula memorat Iſraël Spachius, ſine loco & tempore impreſſionis, quare dubito, an ipſe viderit. *De cauſis* illi ſcripſiſſe dicitur, & *de proportionibus, p. 345. & 354.* Ejus quoque extant *Moralia*, Pariſ. edita apud Joh. Parvum anno 1519. *in folio.*

Johannis Raulini aliqua etiam prodierunt in Philoſophicis & Theo- 10
logicis, cujus *Sermones* impreſſi ſunt Pariſ. *in 8tavo*, anno 1642. duobus Voluminibus. Solebant autem illi ſermonibus ſuis miſcere ſcholaſticas ſubtilitates, quem morem reprehendit Eraſmus *l. 5. Epiſtola 27. p. 322. Editionis Londinenſis.* Jacobus Almain Opuſcula quoque ſcripſit, tam Theologica, quam Philoſophica, quæ cum Gerſonis, Majoris & Petri de Alliaco *Opuſculis*, junctim eduntur. Extant ejus *Tractatus de Autoritate Eccleſiæ contra Thomam; Expoſitio circa deciſiones quæſtionum Guilhelmi Occam ſuper poteſtate Papæ, in 8.* Pariſ. anno 1537. Nam hæc controverſia tum maximè agitata fuit à Nominalibus, de poteſtate Civili adverſus Papam, & contradicebant illis Reales, de qua re in ſequentibus plura. Georgius & Petrus Bruxellen-

lenſes ad hanc quoque familiam pertinent. Scripſerunt aliqua in Ariſtotelem & Petrum Hiſpanum; & quidem Georgius *in Petri Hiſpani tractatus Logicos quæſtiones*, Lugd. editas, una cum Petro Hiſpano, anno 1509 apud Jannotium de Campis, *Expoſitionem in Logicam Ariſtotelis per omnes Organi partes*, quæ prodiit Lugd. anno 1504. ap. Stephanum Gryad. Fuit aliàs dictus Crocard teſte Spachio *in Nomenclatore pag. 629* Petrus de Bruxellis quæſtiones in Phyſica Ariſtotelis ſcripſit, editas Pariſiis ap. Joh. Parvum anno 1521. Scripſit & *in libros Ariſtotelis de anima Commentarium*, qui prodiit, una cum ejus *quæſtionibus in Phyſicam* ibid. anno 1521. *in fol.* Joh. Dullard, cujus exſtant *quæſtiones in libros Ariſtotelis de cœlo*, Pariſiis editæ *in fol.* Joh. Buridani *in Politica Ariſtotelis Commentarius* prodiit *in 4to*, Oxonii anno 1640. Scripſit & *Logicam*, & *in Ariſtotelis Ethica quæſtiones*. Marſilius de Ingen, cujus an quicquam editum ſit, ignoro; quæ ſcripſit Opera Philoſophica, habebantur manu ipſius Autoris ſcripta in Bibliotheca Heidelbergenſi, teſte Iſraële Spachio *in Nomenclatore pag. 31 & 241.* Thomæ Bricot, Franciſco I. Regi Galliæ, à Concionibus Commentaria junƐta ſunt Georgii Bruxellenſis *quæſtionibus*, & quidem ad Petri Hiſpani *Tractatum Logicum* & ad *Organon* Ariſtotelis. Eſt & ejuſdem *Epitome Phyſices*, cujus meminit Spachius in *Nomenclatore Philoſophico p. 608.* Caſp. Lachs ſcripſit nonnulla de *Syllogiſmo* Pariſiis edita, & in Arithmeticis quædam, niſi fortè fallitur Spachius, qui illuc retulit ipſum, ductus *ſupputationum* titulo, quo nomine tum temporis non numerorum doctrina, ſed Scholaſticorum Nominalium ſubtilitates, veniebant. Antonius Coronel ſcripſit *in 12. capita libri primi poſter. Analyticorum. qui Commentarius* prodiit Pariſ. *in fol.* Henricus Altenſteig, cujas fuerit, equidem dicere non poſſum, quidve ſcripſerit, novi tamen illum feciſſe *Indicem in Thomam*, &, ſi rectè memini, alios quoque Scholaſticos, qui uſui eſſe poſſunt illis, qui in hoc ſterquilino aurum quærunt. Eſt & alius quidam Joh. Altenſteig, qui *Artem Epiſtolandi* ſcripſit, è cujus libri titulo ſatis apparet, qualè hic elegantiarum Cornu copiæ lateat. Idem ſcripſit *de vocabulis barbaris*, ipſe barbarus. Editus eſt liber ille anno 1512. Hagenoæ *in 4to* per circumſpectum Virum Rinnemannum.

11 Superſunt alii, quorum ego libros nunc quidem enumerare non poſſum, Albertus de Saxonia, Guilhelmus de Rubione, Adamus Godſam, Robertus Holcot, Gervaſius Wain Svevus, Caſpar Hentesberg, quibus omnibus quoque accenſet Editor ille *Logicæ Nominalium* Rodericum Arriagam, de quo dicit, illum profiteri ſe quidem Nominalem, ſed eorum fundamenta non intellexiſſe. Facit & mentionem cujuſdam Joh. Salaberti, qui defenſionem Nominalium nuper ſuſceperit, & *Logicam in Nominalium via* lingua Gallica ediderit, quem tamen ego hactenus non vidi. Cæterum Autor ille Logicæ Anglus, quisquis eſt, toties à nobis citatur, in ter-

Digitized by Google

minis, & eorum formalitatibus, mirè ſe fatigat. In quibus tamen, meo quidem judicio, ſatis ſubtilium tricarum eſt, quarum uſus aliquis in negotio Eriſtico eſſe poſſit.

Atque hæc de nominalibus Scholaſticis dicta ſunto, quorum Secta 12
magnâ olim in celebritate fuit. Suo tempore illam floruiſſe teſtatur Eraſmus *in Epiſtolis l. 19. ep. 9. p. 920. B.* cujus ſunt varia de toto Scholaſticorum genere judicia, qui tamen non adeò adverſo ab illis animo eſt. Non enim explodit illos, ſed corrigi optat, & totam hanc Theologiam & Philoſophiam acceſſione Veteris veræque literaturæ locupletiorem & caſtigatiorem reddi cupit. Videatur ille *l. 1. ep, 22. p. 14. C. l. 11. ep. 15. p. 564. D. l. 19. Ep. 38. p. 859. E. & l. 28. ep. 8. p. 1647. F.* Origo Nominalium, quæ Rucelino à quibusdam tribuitur, ab aliis ad Petrum Abelardum refertur. Sed parum quidem hæc ad nos. Sunt enim illa Vetera & obſoleta. Occamus alter ille, ſi non primus, eſt, ſed qui hodie inter primos tamen habetur, uti Johannes Duns, Scotus, Realium ſuo tempore Anteſignanus fuit, inter quos duos, Occamum & Dunſium Scotum, acerbæ fuerunt lites & controverſiæ, quarum tempus incidit in Annum 1343. quo illæ Diſſenſiones, in Oxonienſi Academia ortæ, totam illam Univerſitatem in duas factiones diſtraxerunt, Aquilonarium & Auſtralium, quæ nomina jam olim factioſa, accedente novæ factionis titulo, vehementius recruduerunt. Auſtrales Occamo, Septentrionales Dunſio favebant. Neque ſubſtitit intra pulveres ſcholaſticos illa diſceptatio, ac intra pulveres ſcholaſticos illa diſceptatio, ac intra Angliæ fines, ſed & in Galliam propagata eſt. Nam Occamus, in gratiam Ludovici Bavari, adverſus Pontificem Rom. ſententiam hanc publicè defendebat, quod juriſdictio Eccleſiaſtica civili debeat ſubjacere, quod argumentum illo tempore diſcutere erat ulcus tangere. Deſignatur tamen Avenione in Gallia huic palæſtræ ſcholaſticæ campus, rem acriter adverſus Occamum agentibus, tum Gallis, tum popularibus etiam Anglicis, qui ſtábant à Pontificiorum ſententia. Illis tamen omnibus ſuperior Occamus *Doctoris Invincibilis* titulum reportavit, quaſi in præmium illi è titulis Cæſareis ceſſerit. Ac magnam Pontificiæ tyrannidi plagam intulit, cum hoc dogma à ſcholæ ejus ſectatoribus propagaretur amplius, & Imperatoribus Rom. cederet in magnum beneficium. Plebs enim, his Doctorum diſputationibus commota, in dubium cœpit vocare jura Pontificis, & Imperatorum adhærere partibus. Hæc diſputatio nunnunquam in cruentos conflictus abiit, & in Academia Oxonienſi Boreales ſibi alium, alium Auſtrales, Cancellarium petiverunt, qui & dati ſunt utrique parti. Atque ita divortia illa ſciſſa fuit Academia, ſed res tamen iterum conciliata fuit, uti plenius deſcribit Antonius Wood *in Hiſtoria & Antiqq. Univerſitatis Oxonienſis, ad annum ſuprà dictum 1343.* Atque hanc ob cauſam credo in odium

iſtud incurrit Nominalium ſecta, dum paſſim adverſus illos concitarentur primum Scotiſtæ, & qui Scotiſtarum partibus favebant Magnates & Principes. Eò tandem res deducta eſt, ut anno 1473. Rex Galliæ, Ludovicus XI, edicto publico damnaverit omnium Nominalium doctrinam, in quo diſertis verbis referuntur Guilhelmus Occam, Monachus Ciſtertienſis, quem Sviſſetum Naudæus interpretatur, de Arimino, Buridanus, Petrus de Alliaco, Marſilius Ingen, Adamus Dorp, Albertus de Saxoniâ, quorum ſcripta rejiciuntur, commendantur verò & permittuntur D. Thomas, Albertus Magnus, Ægidius de Roma, Alexander de Hallis, quem alii *Ales* vocant. Copia iſtius edicti, ex Archivo Academiæ Pariſienſis producitur a Gabriele Naudæo, *in Additionibus ad Hiſtoriam Ludovici XI. à p. 203. usque ad p. 214.* Omnes etiam nomen Nominalium & doctrinam eorum ejurare juſſi ſunt, tam Doctores, quàm Magiſtri & Cives Academiæ. Confiſcati quoque ſunt omnes Nominalium libri. Quam ob cauſam puto factum eſt, ut nunc tam pauci illorum Autorum libri exiſtent, ac difficulter etiam in inſtructiſſimis Bibliothecis reperiantur.

13 Antequam verò ad Reales accedam, unum adhuc monendum duxi de Mario Nizolio, quem inter Nominales refert Godfr. Gvilh. Leibnitzius, qui ejus librum *de veris principiis & vera ratione philoſophandi, contra Pſeudophiloſophos*, recudi fecit Francofurt. anno 1670. in 4. in *Diſſertatione præliminari* operis illius. Tum & ipſe Autor, *in fine capitis 6. l. 1.* diſertè ſe ipſum Nominalibus annumerat. Dicit enim ſe Occami doctrinam & opinionem de Univerſalibus eſſe defenſurum, non tamen tanquam Ariſtotelicam & Peripateticam, quod Ariſtoteles ſine ullâ dubitatione exiſtimavit, & poſuerit Univerſalia Realia, ſed tanquam veram & communi omnium, tam Græcorum, quam Latinorum, rectè loquentium, ſermoni conſentaneam. Sed ille quidem ad Nominalem referri non poteſt, quippe qui Ariſtotelem ſemper & in omnibus impugnat, quod non faciunt Nominales, qui Ariſtotelem in partes ſuas pertrahunt. Nam, quod Nizolius ait, Ariſtotelem Univerſalia Realia facere, id diſertè ex ipſo nunquam probabit. Quod verò Nizolium attinet, cujus ſunt acerbæ adverſus omnes ſui temporis Philoſophos declamationes: irritatus fuit ille à M. Ant. Majoragio, cum ab ipſo rerum philoſophicarum planè rudis haberetur; ideoque ut famam ſuam vindicaret, aggreſſus eſt omnes iſtius ætatis Philoſophos, & Ariſtotelis profeſſum hoſtem ſe conteſtatus, totam & Ariſtotelis & Ariſtotelicorum doctrinam, ut ſophiſticam, traducens. Voluit verò ille omnem Philoſophiam ad Oratoriam, Phyſicam & Logicam, reducere, cui fini immanem apparatum argumentorum ſtruit. In Univerſalium doctrinâ ipſe adeò à Nominalibus diſcrepat, ut planè aliam ſententiam proponat; Univerſalia enim tantum habet pro collectione ſingularium; ſeu inductione, quod non dicunt Nomi-

minales. Multa ſanè tricatur adverſus doctrinam Ariſtotelicam, de quibus ipſe videri poteſt. Olim rarior erat ipſius liber, nunc à Leibnitzio editus parabilior eſt, qui breves Notulas interſperſit, quibus ejus doctrinam nonnunquam ſub cenſuram vocat. Addidit ille utiliſſimam præfationem, de inſtituto operis & optimâ Philoſophi dictione, & Epiſtolam de Ariſtotele Recentioribus conciliabili, brevem quidem, ſed doctam; ſpectat verò præcipuè ad Phyſica. Summum, ſed ineptisſimum, Nizolii argumentum quaſi Achillæum h. e. nullam eſſe Dialecticam, ſi univerſalia non ſint realia, cum tamen ipſi Nominales Dialectica Ariſtotelis uſi ſint. Et rectè quidem; nam, licet in nominibus ſaltem, ſecundum illorum ſententiam vera hæc ſint, nihilominus tamen ſeorſim ita tractanda, quoniam nominibus iſtis in explicandis rebus utimur. Accenſet Nominalibus Leibnizius in eadem præfatione Thomam Hobbeſium, quem ille ipſo Occamo Nominaliorem, & plus quam Nominalem vocat, qui non contentus cum Nominalibus Univerſalia ad nomina reducere, ipſam rerum veritatem ait in nominibus conſiſtere, ac, quod majus eſt, pendere ab arbitrio humano. Quæ bella ejus ſententia, quanquam laudat eam Leibnizius, monſtri aliquid alit, ac planè nequam eſt. Immania enim ex unô ſummô paradoxô fluunt abſurda. Logica certè, quam tractat Hobbeſius, à vocibus & terminis incipit, nec communi illâ Methodo procedit.

Hæc de Nominalibus ſufficiant. Quod doctrinam ſcholaſticorum in 14 univerſum attinet, legendus omnino de illis eſt Georg. Calixtus in *Apparatu Theologico, cap. de ſtatu, ſtudiis & Doctoribus Eccleſiæ, pag. 139. & ſeqq.* ubi, ſecundum ſeriem Ordinum ſacrorum, ὡς ἐν ἐπιτομῇ, recenſet Doctores ſcholaſticos, & utiliſſima quædam de eorum ſcriptis & uſu affert, illud inprimis in ipſis laudans, quod, in Capitalibus iſtis diſſidiis ſuis, & in maximo ſua tuendi ſtudio, non niſi rationibus & argumentis pugnent, omnibus convitiis & maledictis abſtineant, quod non faciant noſtrorum temporum Theologi. Sed reſponderi poterit Calixto, non usque adeò profeciſſe hos homines in caninæ Eloquentiæ apparatu, quo inſtructius eſt noſtrum ſeculum. Quia enim benè dicere non poterant barbari homines, nec malè dicere didicerunt; niſi enim elegantia ingenii & ſtyli ornet cavillos, frigida omnia erunt & inſulſa. Ejus tamen doctrinæ ſtudium magnoperè illic commendat, monſtratque, quid in illa fugere, quid amplecti, debeamus.

CAP. XIV.
DE SCHOLASTICIS REALIBUS.

§. 1. Princeps horum eſt PET. LOMBARDUS, de cujus Vita, Libris Sententiarum, *& Scriptis aliis, plura afferuntur, Scholaſticosque ſimul Antiquiores &*

Digitized by Google

Recentiores Intermediis multo eſſe ſaniores monetur. **Sequuntur** *ALEX. ab HALES, primus in* Sententias *Commentator, PET. COMESTOR.* 2. *ALBERTUS MAGNUS, de cujus Vita, Rerum Naturalium peritia, ob quam Magiæ eſt inſimulatus, interiori,* πολυγραφία, *Scriptis genuinis ac ſuppoſititiis, Diſcipulisque, pluribus diſſeritur.* 3. *THOM. AQVINAS.* 4. *BONAVENTURA.* 5. *MATTH. AQVARIUS, D. Thomæ Interpres Recentior.* 6. *DURANDUS a S. PORTIANO, a GVILH. DURANTO, Speculatore, diſtingvendus.* 7. *ÆG. ROMANUS.* 8. *JOH. DUNS SCOTUS, a quo Scotiſtæ orti, quorum Lites cum Thomiſtis obiter tanguntur.* 9. *HIER. de FERRARIIS, LL. CC. in Scoti Opera Scriptor.* 10. *ANT. SIRECTUS & FRANC. ARETINUS,* Formalitatum *Scoti Collectores.* 11. *JOH. PONZIUS,* Curriculi Philoſophiæ Scotiſtici *Compilator.* 12. *CLAUD. FRASSEN, Philoſophiæ Scotiſticæ Illuſtrator. PAULUS LEONHARDUS, Jeſuitarum Thomam Sectantium Encomiaſtes.* 13. *BARTHOL. MASTRIUS & BONAV. BELLUTUS, Doctrinæ Scoti Vindices. Joh. Ponzius Plagii a Maſtrio accuſatur.* 14. *JOH. de RADA, Thomæ ac Scoti Conciliator.* 15. *JOH. LALEMANDET, Controverſiarum inter Thomiſtas & Scotiſtas, Nominales & Reales, Arbiter. Judicium ejus de Doctrinæ Nominalium & Realium Differentia, uti & de Arte Lulliana.* 16. *MART. MEURISSE, Metaphyſicus Scotiſta.* 17. *PETRUS HISPANUS, ejusque* Summularum Logicarum *Commentatores, Joh. Verſorius & Pet. Tartaretus.* 18. *DOMIN. de FLANDRIA, Thomiſta.* 19. *JOH. a S. THOMA, Thomiſta.* 20. *MICH. ZANARDUS, Thomiſta.* 21. *DOMIN. BANNEZ, Thomiſta.* 22. *NICOL. de ORBELLIS, Scotiſta.* 23. *BARTHOL. a MEDINA, & quem is valde extollit, FRANC. VICTORIA, Thomiſta.* 24. *JOH. PAULUS NAZARIUS, Thomiſta.* 25. *DID. NUGNOCABEZUDO, Thomiſta.* 26. *DOMIN. a SOTO, Thomiſta.* 27. *JAC. GRANADUS, Thomiſta.* 28. *COLLEGIUM COMPLUTENSE Thomiſticum.* 29. *FRANC. MURCIAS, hujus Epitomator.* 30. *PALUS VALLIUS, Thomiſta.* 31. *EUSTACH. a S. PAULO* 32. *BERNH. MORISANUS.* 33. *PAULINUS SONCENAS.* 34. *ROB. de SORBONA, Sorbonæ Pariſienſis Conditor.* 35. *SYLV. PRIERIAS, Thomiſta.* 36. *BALTH. TELLEZ, Thomiſta.* 37. *FRANC. MAYRO, Scotiſta.* 38. *FRANC. SYLVESTER.* 39. *MATT. BORULL. & PAULUS LEONHARDUS,* de Scientia Media *commentati.* 40. *PET. HURTADUS de MENDOZA.* 41. *FRANC. a VICTORIA.* 42. *GABR. VASQVEZ, Thomiſta.* 43. *FRANC. SVAREZ.* 44. *ANT. RUVIO, Thomiſta, a Cognomine Eraſmi Adverſario diſtinguendus.* 45. *GREG. de VALENTIA, Thomiſta.* 46. *FRANC. de OVIEDO, Thomiſta.* 47. *RODERICVS de ARRIAGA.* 48. *ANT. POLUS, Novator in Doctrina de Anima, & Sententiæ Ariſtotelis de Via Lactea Defenſ. ineptus.* 49. *PHIL. a SAN-*

Digitized by Google

a SANCTISS. TRINITATE, Thomiſta. 50. CHRIST. JAVELLUS, Thomiſta. 51. JAC. FOURNENC, Novator in Doctrina de Anima, quam materialem eſſe, & ſe ipſam multiplicare, conjicit. Qua occaſione Cl. Salmaſii Digreſſio Hiſtorica de Doctrina Pſychologica commendatur. 52. PET. a S. JOSEPH, Thomiſta. 53. DID. MASIUS. 54. MELCH. CORNÆUS. 55. JOH. SCHULERUS, SemiScholaſticus Carteſianus. 56. DID. ALVAREZ. 57. GREG. SAYRUS, Caſuiſta. 58. 59. 60. LUD. MOLINA, JOH. de LUGO & LEONH. LESSIUS, Jeſuitæ, de Juſtitia & Jure *commentati. 61. JOH. AZORIUS, Caſuiſta. 62. ANG. a CLAVASIO, Caſuiſta Thomiſticus. 63. JAC. ZABARELLA, a Joach. Jungio impugnatus. 64. FRANC. TITELMANNUS. 65. ANT. SCAYNUS, qui Alex. Aphrodiſæi* Comm. in Metaph. Ariſtotelis *judicat eſſe ſuppoſititium. 66. JOH. BAPT. MONLORIUS. 67. ROB. BALFOUREUS. 68. JOH. COTTUNIUS, non Interpres ſolum Ariſtotelis, ſed & Epigrammatographus inſignis. 69. JUL. PACIUS. 70. HUB. GIFANIUS. 71. ANT. ROCCUS (de cujus* Tr. de Immortalitate Animæ, *materialitatem ejus aſtruente, fertur Judicium,) Interpretibus Ariſtotelis potius, quam Scholaſticis, una cum VI. præcedentibus,* §. 65-70. *celebratis, accenſendus. 72. CHRISTOPH. BINDERUS, Doctrinæ Scholaſticorum Cenſor. 73. Plerique Scholaſticorum Angli aut Hiſpani fuere, quod a Guilb. Cambdeno Gallus eſt exprobratum.*

AD Reales Scholaſticos accedimus, quorum Princeps Petrus Lombar- 1
dus habetur, peculiari nomine Magiſter ſententiarum dictus: Scripſit enim *Sententias.* Fuit Epiſcopus Pariſienſis, & anno 1140. vixiſſe creditur. Frater Gratiani & Petri Comeſtoris, è cujus ipſo nomine quis crediderit, non fuiſſe jejunum Philoſophum. Hos ex adulterio quidam natos volunt, quanquam dubiâ planè fide; planè enim diverſæ nationis fuiſſe quidam opinantur: De Pet. Lombardo dubitatur, an genuinus fuerit *Sententiarum* Autor; putatur enim à Pet. Abelardo confectum fuiſſe hoc Opus, cui ille per-plagium ſurripuerit. Refertur quoque ad quendam Bandinum; ſed obſcura illa omnia ſunt. Sunt in iſto Lombardo multa ſana, quibus Pontificiorum doctrina impugnari poteſt. Eraſmus quoque, *l. 28. ep. 8. p. 1634. B.*, opus illud genuinum eſſe Lombardi in dubium vocat. Frid. Spanheimius, *in Epitome Iſagoges ad Hiſtoriam N.T. p. 685.* Lombardum Damaſcenum imitatum fuiſſe exiſtimat. Fuit à Joh. Damaſcenus Græcus, Græceque ſcripſit anno C. 730. Ad ejus imitationem Lombardus, pari arte ac methodô, parique inſtituto, in compendium redegit Theologiam ejus temporis, collatis ſententiis Patrum; quem inter Latinos ſecuti poſteà fuerunt Lanfrancus, Anſelmus, & Hugo de Sancto Victore. Prodierunt Petri Lombardi *Sententiæ* Lovanii anno 1576. *in 4.* & Pariſ. *in 8.* anno 1577. Scripſit itidem

in Pſalmos Commentarium, qui prodiit Pariſ. *in fol.* anno 1541. & alium *in Paulum*, qui itidem prodiit *in fol.* anno 1537. Hæc prima Scholaſticorum ætas multò tamen ſanior fuit media illa ætate: Prima enim rerum harum tractatio non tantum ſordium admiſtum habuit, utpote quæ fonti erat propior. Ariſtotelis enim vel parca eſt, vel nulla, in Theologicis mentio. Poſtea verò Dogmata Theologica adeò intricata & implexa fuerunt Ariſtotelis ſententiis, ut penè nullus eſſet ſcripturæ locus. Recentior illa Scholaſticorum ætas, cum ſeculo cultiori, cultior quoque ipſa facta eſt, & nunc quidem, in Commentariis ſuper Thomam, Scotum, Pet. Hiſpanum, ſcriptis, plus doctrinæ oſtentat, & plus ſcripturæ, quod olim adeò in votis habebat Eraſmus, ut politior literatura accederet his Ingenii commentis, non omnino vanis & rejiciendis, ſi ſaniore via docerentur. Primus in Lombardum commentatus eſt Alex. Halenſis, vel de Hales, qui vixit ſeculo ſequenti, anno 1245. dictus *Doctor Irrefragabilis* & *Fons vitæ*, qui & præterea librum ſcripſit de autoritate Verbi Dei, editum Pariſ. *in 8.* anno 1541. Petrus Comeſtor, ſive *Manducator*, Gallis *Le Mangeur* dictus, Magiſter Philoſophiæ Scholaſticæ, & ideò Comeſtor dictus, quod omnes Scholaſticos devoraverit, quem elegantius Latinâ lingua helluonem librorum dicemus. Scripſit v. *Hiſtoriam V. & N. T.* additis multis traditionibus & fabulis. *Hiſtoria* hæc *Scholaſtica* prodiit in 8vo Lugd. anno 1543.

ALBERTUS MAGNUS. Prodeat nunc Germanicæ gentis decus Albertus, meritò *Magnus* dictus, omnium illorum argutiorum Scholaſticorum Princeps & Pater, Thomæ Aquinatis præceptor, è cujus fonte omnes penè rivulos ſuos derivarunt, ut ille ex Alberti M. Oceano. Fuit ille genere illuſtris, ortum trahens è Sveviæ Regulis, docuit Pariſiis & Coloniæ Agrippinæ, ac unus penè Bibliothecam ſcripſit, cujus omnes Tomi 200. marcarum pretio conſtant. Fuit ille Vir argutus, nec in nudis ſpeculationibus ſubſtitit, ut cæteri faciunt Scholaſtici, ſed multa impendit in res Naturales & Mathematicas, quarum ad miraculum fuit peritus, adeò ut pro Mago ab imperitis haberetur; in quam ſuſpicionem facilè apud ineruditos ingenioſior quis incurrit. Scripſit de Arithmetica, Muſica, Geometria, Aſtrologia, de quibus omnibus parum ſolliciti fuerunt cæteri. Formatio illius Capitis ænei Mechanica, quod loqui potuit, arguit interiorem Mechanices & Anatomes peritiam, iſto ſeculo planè inuſitatam. A magiæ ſuſpicione ſtrenuè ipſum defendit Naudæus, *in Apologiâ Virorum doctorum, magiæ inſimulatorum.* Ad illum ſolet referri ſecunda Scholaſticorum ætas. Opera ejus, quæ ſcripſit, recenſentur à Joh. Jac. Boiſſardo in *Iconibus Virorum illuſtrium.* Præter Commentarios in libros ſacros, & philoſophica, ſcripſit *Commentarium ſuper ſententias Lombardi* & *Summam Theologiæ.* *Liber de ſecretis mulierum*, & nonnulla alia, creduntur ipſi affingi. Publicata quoque ſunt Chymica ſcripta ſub ejus nomine,

Digitized by Google

mine, quæ ſuppoſititia putat Naudæus, cui hâc quidem in re fidem non habeo. Nam ille Chymicorum hoſtis eſt: ac fuit tum temporis apud multos arcanior rerum naturalium ſcientia, quam nunc in aprico ſepoſitam habere putant Lyncei noſtri. Fuit Epiſcopus Ratisbonenſis. Diſcipulos, ut diximus, habuit Thomam Aquinatem & Bonaventuram, qui ſcholaſticam illam doctrinam ſuo tempore authenticam fecerunt, de cujus uſu in Theologiâ, ut obiter hoc memorem, elegantiſſimam Orationem ſcripſit Franc. Vaſſor, è S. I., quæ eſt inter reliquas ejus *Orationes 1oma.*

D. THOMAS AQVINAS. Alpha Scholaſticorum, cui horribilia paſſim Elogia ſuſpenduntur à ſuis. Nam ex hominum ordine ſemotùm plane Angelum faciunt, & penè Deum. Familiaris enim ejus titulus, ut omnibus quaſi quidam Character tunc temporis imprimebatur, eſt, quod vocetur *Doctor Angelicus.* In ipſis Pontificum Decretis maxima ejus leguntur Elogia. Vocatur *plus quam Salomon, Interpres divinæ voluntatis, matutinus Lucifer, quaſi Luna plena ſapientia & moribus, & veluti Sol oriens mundo.* Solis autem Elogium mirificè placuit cuidam Aettelbergero Rettenbachenſi, qui Panegyricum in ipſum ſcripſit, in quo, ut Solem oſtenderet eſſe Thomam ſuuum, per duodecim cœli domos deduxit pro ingenii ſui acumine, quidque, in ſingulis illis ſignis, hoc ſigno dignum præſtiterit Hercules ille, oſtendit, cujus itidem feruntur 12. labores. Panegyricus ille editus eſt Patavii anno 1642. *in* 4. typis Pauli Frambotti. Ejus Vita extat à Monacho quôdam deſcripta, in Bibliothecâ noſtrâ Kilonienſi, in quâ mirificæ ſunt fabulæ de miraculis Ejus. Opera, quæ ſcripſit, & magna & multa ſunt, quæ 18. Tomis *in fol.* compinguntur. Librorum illorum titulos recenſet Autor *Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Gothan pag. 648.* Edita autem ſunt Opera illa omnia Romæ *in fol.* anno. 1570. Partes illorum Operum, & libri ſingulares, diverſis locis plurimi editi ſunt, & quidem charactere Gothico. *Summa* ejus *Theologiæ*, Lovanienſium & Duacenſium Thelogorum opera caſtigatior, & a falſis S. Patrum citationibus repurgata, prodiit Lugd. anno 1655. *in fol.* apud Johann. Baptiſtam Devenet cum 5. Indicibus, primo locorum ſcripturæ, ſecundo locorum Communium, tertio rerum aliarum, quarto Refutatorio Hæreticorum, quinto Practico ad Evangelia & Epiſtolas. Atque hæc ſunt Theologiæ ſcholaſticæ quaſi altera Biblia. 3

BONAVENTURA. Fuit & ille diſcipulus Alberti M. & tandem Cardinalis, cujus extant *Commentarii in Lombardi libros ſententiarum*, in quos ipſe etiam Thomas, & multi alii, ſequentibus temporibus ſcripſerunt. Scripſit varia Opera Theologica, quæ recenſentur *in Compendio Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Gothano pag. 648.* & edita ſunt 4. *in fol.* voluminibus, vel 8. *Tomis*, è Typographeo Vaticano, Romæ anno 1588. Prodierunt & Opuſcula quædam ſeorſim per Henricum Sedulium, Antwerpiæ *in* 4. anno 1660. in quibus 4

Digitized by Google

bus & liber ejus *de vita S. Franciſci. Commentarius in libros ſententiarum* Norimbergæ prodiit apud Anton. Coberger, anno 1500. charactere Gothico.

5 MATTHÆUS AQVARIUS. Longè quidem ab his diſtant ille in Gymnaſio Neapolitano Metaphyſices Profeſſor, ſed tamen nunc nobis recitatur, tanquam Index quidam & Interpres D. Thomæ. Scripſit enim utiliſſimum in hoc genere librum, cui titulus eſt: *Formalitates juxta Doctrinam Doctris Angelici.* Quo in libro agit de terminis Thomæ uſitatis. Prodiit ille, cura Alphonſi de Marcho, Averſani, Neapoli anno 1605. *in fol.*

6 DURANDUS à SANCTO PORTIANO. Etiam ille inter antiquos Heroas ſcholaſticos eſt, vixitque anno 1320. Scripſit *Commentariorum libros 4. in Petri Lombardi ſententias Theologicas*, primum per Nicolaum à Martumbos, & poſtea per alios quosdam Doctores, emendatos, qui prodierunt Antwerpiæ anno 1567. *in fol.* Ejus meminit Trithemius *in Catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum.* Fuit Ordinis prædicantium, & Anicienſis Eccleſiæ Epiſcopus, quem *magnum Declamatorem ſermonum* ille facit. Solent cum illo quidam confundere Speculatorem, cui Guilhelmi Durantii nomen eſt. Ille Speculum Juridicum ſcripſit, quam ob cauſam *ſpeculator* vocatur, quo continentur, quæ ad proceſſum & fori obſervantiam ſpectant.

7 ÆGIDIUS ROMANUS, Ordinis S. Auguſtini, & illuſtris generis. Vixit anno 1290. Fuit Thomæ Auditor, ejus defenſor accerrimus, multaque in illius dogmata ſcripſit, ſed tamen illa Commentariis ſuis ſuper Ariſtotelis quosdam libros immiſcuit. Ejus extat *Commentarius in libb. 8. Phyſicorum, de cœlo, de generatione & corruptione, in libros Meteororum, de anima, parva Naturalia*, editus *in 8.* Urſellis anno 1604. *Quæſtiones* illius *Metaphyſicales* Venet. prodierunt anno 1501. d. 7. Octobris. *Commentarius in Rhetorica vero Ariſtotelis*, unà cum Alpharabii *Compendioſa Declaratione*; addita quoque Ariſtotelis *Poëtica*, cum Averrois in eandem *ſumma.* In his tamen ſordibus aliqua invenias ſæpè, quæ non ſpernas, inprimis in argumento illo, ubi de moribus & affectibus agit Ariſtoteles. Editus eſt *Commentarius* ille anno 1515. Venetiis *in fol.* charactere Gothico. Scripſit & *Quodlibetum variarum quæſtionum*, editum Venetiis anno 1502. *in fol.* Adduntur Operi *Theoremata* ejusdem *de corpore Chriſti*, & Guilhelmi Occami *Tractatus de Sacramento Altaris.* Peculiare illi Elogium tribuitur, quod appelletur Doctor fundatiſſimus. Habent enim omnes Scholaſtici ſuos titulos. Bonaventura, cujus ſupra mentionem fecimus, vocabatur *Seraphicus*, an fortè in invidiam Thomæ, qui *Angelicus*, & hujus Seraphici præceptor.

8 JOHANNES DUNS SCOTUS. Vixit ille eodem tempore, cognomenque habuit *Doctoris & Magiſtri ſubtilis*, à quo orta eſt peculiaris Scotiſtarum Secta, uti à Thoma Thomiſtarum. Perpetuus fuit Thomæ Impugnator, habuitque ſuos Aſſeclas & cum Thoma conciliatores. Legi poteſt

Digitized by Google

eſt ejus ſingulare Elogium inter inſcriptiones Petri Labbe, uti & alia aliorum, Alberti ſcilicet, Thomæ & Bonaventuræ; Argutiora, quam merebatur horum hominum barbaries. Ejus ſunt *Commentarii in Lombardi ſententias*, editi charactere Gothico *in 4to.* quatuor Voluminibus, Venet. anno 1481. De cæteris ejus Operibus V. Abr. Bzovii *Annales*, *Tomo 15. p. 765.* ubi habetur Apologia pro Bzovio, contra Editorem Operum Scoti. *Recentior Commentariorum in ſententias*, cæterorumque operum Scoti, Editio procurata eſt ab Hugone Cavello. Atque ille eſt, quem impugnavit Bzovius; pro *Cavello verò & Scoto Apologiam* iis præfixit Hugo Magneſius, ejusdem Ordinis Minor; prodiit hæc noviſſima Editio Coloniæ anno 1635. Cauſæ, ob quas impugnata fuit Doctrina Scoti, multæ ſunt, imprimis Aſſertio illa de immaculata Virginis conceptione, impugnata præprimis à Janſenio. Hiſtoria illarum litium habetur in *præfatione ad lectorem*, quam præmiſit *Apologiæ* ſuæ Hugo Magneſius, in quâ potiſſima, quæ ad has controverſias ſpectant, recenſentur.

9 MAGISTER HIERONYMUS de FERRARIIS. Utiliſſimus ejus Viri liber eſt, & Indicem præſtat in Joh. Scoti Opera, cujus titulus: *Loci Communes ex libris ſententiarum, & Quodlibeticis Johann. Duns, Scoti, diligentiſſimè collecti*, in quibus non ſolum omnia, quæ ſunt ſcitu digna, per modum Repertorii indicantur, ſed etiam ſententiæ, ad dogmata, & Caſuum deciſiones, pertinentes, continentur, adjectis propoſitionibus à Scoto contra D. Thomam aſſumtis, quas Johann Capreolus confutavit, aſteriſco demonſtratis. Opus hoc uſui futurum eſt non ſolum illis, qui Scoti, ſed & qui Thomæ doctrinam profitentur. Singulis lemmatibus, vel ſententiis, adjiciuntur Notæ quædam. Ita SP. ſignificat Scoti propriam opinionem, T. ſignificat Thomæ ſententiam; per P. H. notatur Ariſtotelis opinio; per A. U. Avicennæ ſententia; per C. O. M. Commentator Averrois, per O. P. vel, O. P. I. N. notantur aliorum Opiniones, quæ a Scoto reprobantur. Literæ D. U. B. notant dubitationes, opinionibus inſertas. Denique hoc Opus ita comparatum eſt, ut omnibus Scoti editionibus adaptari poſſit. Autor eſt Mag. Hieron. de Ferrariis Fontanus, Viglevenenſis, Ordinis prædicantium, excuſusque eſt liber Venet. anno 1597. *in 4to.* apud Joh. Baptiſtam & Joh. Bernhardum Seſſam. Errores typographici multi admiſſi ſunt, ob Typothetarum incuriam, quos excuſat Typographus. Præmiſſa eſt huic libro præfatio erudita Gaſcalini Regiſelmi, qua Theologiam ſcholaſticam adverſus hæreticos, ut vocat, defendit. Docta eſt, & multa habentur in illa ad hiſtoriam Philoſophiæ ſcholaſticæ illuſtrandam utilia.

10 FRANCISCUS ARETINUS. Produximus ſupra Autorem, qui *Formalitates D. Thomæ* ſcripſerat, i. e. Expoſitionem de terminis Thomæ uſurpatis. Ad eundem modum *de Formalitatibus* Scoti ſcripſit quidam Mag. An-

Digitized by Google

tonius Sirectus, in quem *librum Commentarium* alium edidit Franciſcus Aretinus, Ordinis Minorum de Obſervantia Generalis Definitor, ac Hetruriæ Ducis Theologus ac Confeſſionarius, *in quo*, ut tit. habet, *difficultates quamplurimæ & controverſiæ, quæ inter Scotiſtas verſantur, facillimè reſolutisſimeque explicantur*; prodiit ille liber Venet. ap. Joh. Antonium & ... de Franciſcis, anno 1606. *in 4to.*

11 JOHANNES PONZIUS. Ut Thomas habuit Dogmatum ſuorum Epitomatores, de quibus in ſeqq. plura, ita & Scotus. Nam, poſt multorum Commentarios in Scotum, & conciliationes cum Thoma, de quibus in ſeqq. agemus, Joh. Ponzius, Corcagia Hybernus, Ordinis fratrum Minorum S. Theologiæ Lector jubilatus, & olim in Collegio Romano vel Iſidori primarius Prof. *Curriculum Philoſophicum ex doctrina Scoti* concinnavit, cui tit: *Philoſophiæ ad mentem Scoti Curſus integer, primum editus in Collegio Rom. fratrum Minorum Hibernorum*, poſtea *ab ipſo Autore, in conventu magno Pariſienſi, recognitus, inſuperque morali Philoſophia, Variisque Editionibus, locupletatus*; prodiit Lugd. ap. Joh. Antonium Huguetanum, & Marcum Anton. Ravau, an. 1559. *in fol.* Proponit autem in iſto libro non tantum doctrinam & theſin Scoti, ſed & adverſus adverſarios defendit.

12 CLAUDIUS FRASSEN. Perſequemur nunc Autores aliquos præcipuos, qui doctrinam Scoti dogmaticè propoſuerunt. Inter eos eſt Cl. Fraſſen, Minorita Peronenſis, & in majori conventu Pariſienſi Philoſophiæ Prof. Is librum edidit, cui tit. *Philoſophia Academica, quam ex ſelectiſſimis Ariſtotelicis & Scotiſtis, rationibus ac ſententiis, brevi ac perſpicua methodo, adornavit.* Liber ille editus eſt Pariſ. ſumtibus Dionyſii Therri, *in 4.* anno 1657. Laborat in illo Autor iſte, ut ſtrictam bevitatem cum ſolida claritate connectat, omiſſis Autorum prolixis allegationibus, quæ apud Scholaſticos iſtius temporis penè ita in morem abierunt, ut nunc apud JCtos. Breviter quoque defendit Scotum ſuum, vindicatque ab impugnationibus aliorum. Thomiſtæ & Scotiſtæ pertinaces inter ſe habuerunt controverſias, de quibus, earumque hiſtoria, videatur paſſim Antonius Wood *in Hiſtoria Univerſitatis Oxonienſis.* Jeſuitæ tamen præcipuè Thomæ doctrinam ſecuti ſunt, quos ob eam cauſam vehementer commendat Paulus Leonardus, Hibernus, Prof. Theologiæ Menapienſis, *in libro Reſponſionum ad Expoſtulationes recentium quorundam Theologorum, contra ſcientiam mediam* (qui prodiit anno 1644. *in 4.* Lugd.) *Parte 2da, ſect. 12*; ubi omnem Jeſuitarum Thomiſtarum familiam, Svarezium, Molinam, Vasquezium, Gregorium de Valentia, Fonſecam, aliosque Thomæ Commentatores, plenis buccis laudat. Idem Autor, *part. 3. ſect. 5. n. 23. & part. 2. ſect. 12. n. 29.* plura habet de Veteribus Thomæ Adverſariis, & *ibid. n. 54. & 58.* de Thomiſtarum recentiorum Heterodoxia, &

& à Veteribus diſcrepantia, quæ omnia ad hiſtoriam horum hominum accuratius pernoſcendam pertinent.

BARTHOLOMÆUS MASTRIUS. Barth. Maſtrius de Meldula, & 13
Bonaventura Bellutus de Catana, ille Ordinis Minorum, hic Siciliæ provincialis ejusdem Ordinis, ediderunt junctim *Diſputationes in Organon Ariſtotelis, quibus ab adverſariis Veteribus Scoti Logica vindicatur*, quarum altera Editio prodiit Venet. ap. Marcum Ginammum, anno 1646. *in* 4. Præmiſſa eſt huic libro præliminaris quædam Diſſertatiuncula de doctrinâ Scotiſtica, cœlitus & humanitus approbata & commendata, in qua recenſentur omnes miraculoſæ apparitiones & monitiones de doctrinâ illâ, de quibus ipſi Autores viderint. Allegantur multa Virorum doctorum & illuſtrium Elogia, quæ omnia ad hiſtoriam hujus doctrinæ conducere poſſunt. Ejusdem Maſtrii, ſed non cum fratre ſuo juncti, extant *Diſputationes in* 12. *libb. Ariſtotelis Metaphyſicorum*, in quibus Scoti Metaphyſica doctrina vindicatur, editæ Venetiis anno 1646. *in* 4. In præfatione ad Lectorem de Pontio Scotiſta, de quo ſupra vidimus, queritur, quod in *curſu* ſuo *Philoſophico*, nomine ſuo ſuppreſſo, ſua quædam deſcripſerit, & in quibusdam ſe nominatim inſectatus fuerit. *Tomus poſterior Metaphyſicorum* anno ſequenti 1647. eſt editus. Ejusdem extant *Diſputationes in libros de cœlo & Meteoris*, quibus itidem Scotum defendit, cujus laboris ille ſocium habet Bonaventuram Bellutum. Editæ ſunt illæ Venet. ap. Marcum Givanium anno 1640.

JOHANNES de RADA, Arragonius, Epiſcopus Pactenſis, & in Sal- 14
manticenſi Academiâ Theol. Prof., Conciliatorem agit inter Thomam & Scotum, in controverſiis Theologicis; Tit. eſt: *Controverſiæ Theologicæ inter S. Thomam & S. Thomam & Scotum ſuper* 4. *libb. ſententiarum, in quibus pugnantes ſententiæ referuntur, potiores difficultates elucidantur, & reſponſiones & argumenta Scoti rejiciuntur*. Autoris hujus conſilium expoſitum vide in præfatione hujus libri, cujus partes ſunt 4., prodierunt autem Coloniæ Agripp. anno 1620. *in* 4. ap. Joh. Crithium. Liber utiliſſimus eſt, & in hoc argumento palmarius.

JOHANNES LALEMANDET. Etiam ille conciliator inter Thomi- 15
ſtas & Scotiſtas eſt, qui tamen eâ libertate utitur, ut neutri ſe ſectæ interdum applicet, ſuasque ſententias proponat ac ſtabiliat, deſtructis communium opinionum fundamentis. Fuit ille Burgundus Sequanus, & Ordinis Minorum S. Franciſci de Paula per Germaniam, Bohemiam & Moraviam provincialis. Ejus extant *Deciſiones Philoſophicæ*; ita enim inſcribit. Earum partes ſunt tres, prima *de Logica*, ſecunda *de Phyſica*, tertia *de Metaphyſica*. *Logica* & *Phyſica* prodiit Monachii *in fol.*, apud hæredes Cornelii Leyſerii, anno 1644.; *Metaphyſica* ibidem anno 1645. Liber ille utiliſſimus eſt, nam quaſi

Digitized by Google

per compendium proponit omnem doctrinam Thomiſtarum, Scotiſtarum & Nominalium. Quod Nominales attinet, diſtinctiſſimè illorum propoſuit ſententias, earumque differentias à cæteris, ſuo interpoſito ubique judicio, ut equidem non meminerim ab alio quodam Autore ſimile quid factum. Parti ejus primæ, *Logicæ* ſc. adjicitur *Examen Dialecticæ Ariſtotelicæ, Nominalium, Realium, Ramææ & Lullianæ,* de quibus ſingulis ille utiliſſima attulit. De initio Nominalium, & de ejus doctrinæ differentia à Realibus, agit prolixè. Nominales ſc. ait, diſputare de rerum conceptibus, terminis & nominibus; de rebus ipſis Reales, E. g. cum de homine diſputatur, Nominales intelligunt conceptum naturæ humanæ, vel nomen & terminum *homo*: Reales verò naturam humanam ipſam. Comparat itaque Reales & Nominales illis, qui vel abſolutè ſummam ſupputant, vel calculis utuntur. Nominales, ait, terminis pro rebus ipſis uti, ut ſi Arithmeticus velit uti calculis ad ſummam Aureorum eliciendam: Reales verò ipſos aureos nummos numerare & ſubducere. Mentionem hic facit de Veteribus quibusdam Sectis Scholaſticorum, nunc abolitis, quæ apud ipſum prolixius leguntur. Adducit deinde omnia illa capita ſententiarum per partes, in quibus Nominales à Realibus diſcrepant, & in quibus conſentiunt. Hæc ubi recenſuit, ſingulis ſuum judicium ſubnectit. De doctrina Rami & Lullii omnia in utramque partem argumenta adducit, &, quod Lullium attinet, non quidem è diametro Ariſtoteli contrarium, ſed generaliores quosdam terminos commentum, rectè judicat, illam doctrinam potius inſervire extemporali & tumultuario ſermoni, quam accuratæ & philoſophicæ diſputationi. In Phyſicis & Metaphyſicis ſubjicit ſemper quoque Nominalium doctrinam Thomiſticæ ac Scotiſticæ, ut hic Autor inſtar omnium eſſe poſſit. In Nominalium Sectæ dogmatibus, ut & in cæteris; qui junxerit Sectarum illarum dogmata, nemo hactenus fuit.

16 M. MEURISSE. Frater Martinus Meuriſſe, Royenſis, Ordinis Minorum, Doctor & Prof. Theologus Pariſienſis, *Metaphyſicam* ſcripſit *ad mentem Doctoris ſubtilis*; Tit. libri eſt: *Rerum Metaphyſicarum libri 3.* Prodiit Pariſ. ap. Dion. Moreau *in 4.* anno 1623. Cui Operi magnifica Elogia ſuſpenduntur ab Encomiaſtis, Poetis nonnullis non contemnendis.

17 PETRUS HISPANUS. Inter antiquiores ille eſt, ac neſcio quomodo prætervisus, tam Oſiandro, quam Alſtedio, in Scholaſticorum Chronologia. Floruit anno 1271. Epiſcopus Tuſculanus à nonnullis habetur. Helvicus illum poſtea Pontificem factum eſſe ait, de quo tamen, certò quod pronunciem, non habeo; Gaddius certè Dignitatis ejus non meminit, qui talia tamen diligenter annotare ſolet. Celebris eſt *libro ſummularum*, quo nomine innuitur Compendium aliquod Summæ. Suis enim libris Compendium Dialectices proponit, cum alii integra opera *ſummas* vocent. Hinc

Digitized by Google

Hinc ſolet Summulator dici. In eum extant diverſorum Commentarii Joh. Verſorii, Prof. Colonienſis, & Petri Tartareti, Pariſienſis. Petri Hiſpani *Summulæ Logicales*, cum Verſorii *Expoſitione*, & *Parva Logicalia*, eidem adſcripta, prodierunt Colon. ap. Anton. Hieradt, anno 1622. *in 4.* Petrus Tartaretus qui fuit Scotiſta. *Commentarium* in hujus *Summulas* ſcripſit, qui uti & reliqua ejusdem Tartareti Opera Philoſophica, Phyſica, Metaphyſica, ſeu *Commentarius in libb. Ariſtotelis naturales, Metaphyſicos, & morales*, prodierunt Venet. *in 8vo* anno 1621. apud Jac. Sanſinam. *Moralia* ejusdem publicavit Jodocus Badius Aſcenſius. De univerſis Petri Hiſpani Operibus vid. Gaddium *p. 265.*

DOMINICUS de FLANDRIA. Inter acerrimos D. Thomæ propugnatores hic fuit, qui, quo tempore vixerit, certo definire non poſſum. Veroſimile eſt, illum Johanni Capreolo fuiſſe æqualem, oriundo ex inferiore Germania, qui anno 1410. vixit. In Lombardia Ordinis fuit prædicatorum, & ibidem factus eſt Regens Bononienſis. Docuit multis in locis, ac ſcripſit in Ariſtotelis libb. pene omnes, ut & in Thomam, multos Commentarios, qui injuria temporum perierunt. Certè non eſt ex minimis in Thomam Commentatoribus, neque adeò ſordidus, ut alii iſtius temporis ſcriptores. Ariſtotelem, Albertum M. & Thomam, unicè ſequitur, quem adverſus Scotum & Scotiſtas acerrimè defendit, & in Pſeudo-Thomiſtas ubique inſurgit. Catalogus omnium eorum, quæ ſcripſit, non exſtat. In illis tamen quæ ſervata ſunt, deprehenduntur *Tractatus, vel Commentarii in Ariſtotelis libros Logicos omnes, libros Phyſicos, de cœlo, de generatione & anima, parva naturalia, Ethica & Politica.* Compoſuit quoque *quæſtiones quodlibeticas*, & Commentatores etiam Vett. Ariſtotelis ſedulò volvit, & contulit. In Alberto M. multus eſt, quem diligenter legit, ubique ejus auctoritate fultus. Quæ ſuperſunt ejus Metaphyſica, *Commentarios* ſcil. *in XII. libr. Ariſtotelis Metaphyſicorum*, in lucem edidit F. Coſmos Morelles, Theologus Colonienſis, & per illas terras Generalis Apoſtolicus Inquiſitor, magna cura & diligentia, unà cum *quæſtionibus* ejus. Falſas citationes locorum Thomæ, & Ariſtotelis, aliorumque, expungit, genuinas ſubſtituit. In Ariſtotelem & Thomam juravit iſte Autor. Nam Scoto, ac omnibus Anti-Thomiſtis, acerrimè ſe oppoſuit. Editus eſt liber ille Coloniæ Agrippinæ, Typis Arnoldi Kempenſis, & Francof. apud Anton. Hierath, anno 1621. *in fol.* Vel ideo in pretio debet haberi hic Autor, quod Germanus ſit. 18

JOHANNES à S. THOMA. Fuit ille Olyſipponenſis, Ordinis prædicantium, Profeſſor in Complutenſi olim Univerſitate, poſtea in Salmaticenſi, Theologicus. Scripſit *Curſum Philoſophicum Thomiſticum, ad exactam veram, & genuinam Ariſtotelis & Doct. Angelici mentem.* Partes ejus 3. ſunt. Prima continentur, Dialecticæ Diſpp. omiſsis alienis & prolixis citationibus; ſecunda 19

Digitized by Google

parte agit de phyſicis; de Metaphyſicis vero & anima, in 3tia parte. Librum illum emendatiorem in lucem edidit Thomas de Sarria, Compellanus, Ordinis prædicantium, Colon. Agripp. apud Mynchium, onno 1638. *in 4.* qui maximis illum elogiis ornat in libri præfatione. Ac ſanè non contemnendam operam poſuiſſe in hoc opere Autor ille videtur. Nam ſecundum hujus ſcholæ propria ordinatè procedit, & multa in illa brevitate complectitur.

20 MICHAEL ZANARDUS Bergomenſis ex Urgnano, SS. Theologiæ Lector, ac Ordinis prædicantium, inter Commentatores Thomæ laudatur, in cujus libros non pauca ſcripſit, teſtibus illis, qui Cenſuram ejus *Phyſicæ & Metaphyſicæ* præpoſuerunt. Ad meam notitiam pervenerunt *Commentarios* ejus, *cum quæſtionibus ac dubiis, in 8. libb. Phyſicorum Ariſtot.* ubi diligens eſt in dubiis movendis, iisque reſolvendis, quibus uti poſſunt, qui in hoc ſcientiæ genere diſputaturi ſunt ex principiis Ariſtotelicis. Eidem methodo inſiſtit in *Metaphyſicis*, in quibus Principia Thomæ, ab antiquis & Recentt. Impugnatoribus, defendit. Liber editus eſt Colon. Agripp. apud. Woetzerum, anno 1622. *in 4to.*

21 DOMINICUS BANNEZ Fuit & hic Ordinis Prædicantium, Profeſſor Theologiæ primarius, in Salmaticenſi Academia, patria Mondragonenſis, ſcripſit in nonnulla Theologiæ Thomæ, & quidem *in primam partem ſummæ* ejus, *usque ad 64. quæſtionem.* Scripſit item *in ſecundam ſecundæ, de fide, ſpe, & charitate, Commentaria*, quæ ad *quæſtionem 46.* pertingunt. Uterque liber prodiit. Lugd. apud Stephanum Michaelem, anno 1588. *in fol.* Inter celebres aliàs habetur Commentatores, ac fit magni à ſuis. Ejusdem extſtan *Inſtitutiones minores Dialecticæ*, quas *ſummulas* vocant, quæ editæ ſunt Coloniæ anno 1617. *in 4to.*

22 NICOLAUS DE ORBELLIS. Ordinis Minorum, vixit anno 1455. Fuit Scotiſta. Scoti enim doctrinam defendit, & in meliorem ordinem redegit. Scripſit *Compendium ſuper ſententias*, elegantiora Doct. ſubtilis dicta ſummatim complectens. Edidit *Compendium* illud in lucem Lodoicus Hunnonius, Nerdius, qui non fine Elogio illius meminit, addito etiam Epigrammate non omnino inepto. Si ipſius judicio accedimus, illa, quæ à Scoto confuſo quodam ordine digeſta ſunt, hic adeò ſuccinctè, ordinatè, & lepide, in ordinem redegit, ut ſingula verba ſingulis ferè quadrare videantur ſententiis. Editum eſt *Compendium* hoc Pariſiis, apud Johann. Petit, anno 1511. *in 8tavo.*

23 BARTHOLOM. a MEDINA, Ord. Prædicantium in Salmaticenſi Academ. Theologus primarius, *Expoſitiones in Thomam* ſcripſit. Et quidem exſtat ejus *Expoſitio in primam ſecundæ*, quæ edita eſt Venetiis anno 1550. *in fol.* Præfatio ejus præfixa Encomium Thomæ continet, & illorum, qui ex Hiſpa-

Digitized by Google

Hiſpanis Thomiſticam doctrinam illuſtrarunt, in quibus ille celebrat Franciſcum Victoriam, in Salmaticenſi Academia Profeſſorem, *qui præclarus eruditione, Ingenio eloquentia, abdita Thomæ arcana diſcipulis patefecerit, ut ſe ipſum ſuperaſſe videatur*, imo qui *Hiſpaniam primus Theologizare docuerit.* Nolo recenſere omnia, quæ ille prolixè in laudem Ejus adducit. Quibus etiam hoc accedere poteſt, quod primus in his libris Grotio viam aperuerit, *de pace & bello* opus ſuum ſuſcipienti. Laudat præterea Dominicum de Soto, hujus Franciſci Victoriæ diſcipulum primarium, Melch. Canum, Epiſcopum Canarienſem Soto majorem, Pennam, Mantium, qui multa quidem in Thomam reliquerunt, ſed inedita. *Expoſitio* Ejus *in tertiam D. Thomæ partem*, usque ad *quæſtionem LX*, complectens *tertium librum ſententiarum*, edita eſt Venet. anno 1582. *in fol.*

JOHANNES PAULUS NAZARIUS. Cremonenſis, Ord. Prædicat., 24
itidem inter Commentatores eſt Thomæ. Ejus exſtant *Commentarii & controverſiæ in partem primam D. Thomæ.* Fuit Theologiæ D. Bononiæ Collegiatus, & tum, cùm *Commentaria* hæc ſcriberet, in Academia Bononienſi tertium Regens. Multa ſuper Thomam ſcripſit, ut teſtatur ejus præfatio. Non enim tamen Theologia, ſed & Philoſophica, prælegit. Diligens eſt in Autorum ſententiis citandis, pro Thoma facientibus, & in Thomiſticis defendendis. Prodiit Bononiæ anno 1619. *in fol.*

DIDACUS NUGNO CABEZUDO. Hiſpanus, Ord. Prædicator. SS. 25
Theologiæ Magiſter, & in Collegio D. Gregorii Valliſolitano Regens primarius, *Commentaria ſcholaſtica* ſcripſit *in tertiam S. Thomæ de Sacramentis Eccleſiæ*, duobus Tomis comprehenſa, cum aliis 4. Tractatibus, Primò *de auctoritate Pontificis & Conciliorum*, ſecundo *de indulgentiis*, tertio *de auxiliis divinæ gratiæ* (de quo argumento vetitum poſtea fuit aliquid ſcribere ab ipſis Pontificibus) quarto *de bullis Pontificiis quas vocant Cruciatas.* Adjiciuntur 3. indices: Editus eſt lib. Colon. Agrippinæ *in fol*, apud Petrum Cholinum, anno 1630.

DOMINICUS à Soto. Segovienſis, prædicat. familiæ Theologus, cujus 26
ſupra §. 23. mentionom fecimus, & quem adeo in præfatione ſua commendabat Barthol. de Medina, vocans ejus commentarios *divinos:* Ejus extant multa, tam Philoſophica & moralia quam Theologica *Commentarii in Porphyrii Iſagogen, Ariſtotelis* Categorias, *& libb. de demonſtratione, una cum quæſtionibus* editi ſunt Venet. ex officina Dominici Guerrei, & Joh. Baptiſtæ fratrum, anno 1587. *in 4to.* Scripſit præterea *Commentarium in libb. 4. ſententiarum, cum quæſt.* editum Venetiis anno 1569. *in 4to.* & Lovan. anno 1573. item *quæſtiones in Ariſtotelis libb. phyſicorum*, Venetiis anno 1582. *in 4to. Commentarium in Epiſtolam Pauli ad Romanos, & libb. 3. de natura & gratia*, editos Venetiis anno 1547. *in 4to.* & Lugduni *in fol.* anno 1581. nec non *libb. X.*

tom

Digitized by Google

commentariorum de juſtitia & jure, omnibus notiſſimos, quibus acceſſerunt *libri de juratione & adjuratione*. Prodierunt Venet. anno 1600. *in fol.*

27 JACOBUS GRANADUS, Gaditanus, è Societate Jeſu, Theologiæ Prof. ſcripſit *Commentarios in ſummam S. Thomæ*, multum æſtimatos. *In primam* ejus *partem*, exſtant 3. Tomi, editi à Cramoiſio Muſſiponti *in 4to.* anno 1624. & Hiſpali, apud Franc. a Lyra, anno 1623. *in fol.*

28 COLLEGIUM COMPLUTENSE. Celeberrima illius *Commentaria in Thomæ doctrinam Philoſophicam* prodierunt ſub Tit: *Diſputationum in Ariſtotelis Dialecticam, Philoſophiam naturalem, 3. libb. de anima & Metaphyſica. Diſputationes in Dialecticam & Philoſophiam naturalem.* Prodierunt Lugduni anno 1650 *in fol. Metaphyſica* quaſi in ſupplementum totius Curſus Philoſophici addita videntur. Autor præfigitur Blaſius a S. Conceptione, Carmelita Excalceatus, Lugd. anno 1651. *in fol.*

29 FRANC. MURCIAS DE LA LIANA. Franc. Murcias de Liana ſcripſit *Curſum Philoſophicum, ſive Diſputationes circa curſum Ariſtotelis Philoſophicum, Selectas ex ſubtiliore doctrina Academiæ Complutenſis.* In partes 3. illum diſpeſcuit Curſum, ut plerique, Epitomator Majoris iſtius Operis, quanquam ipſe non pauca adjecerit. Prodiit Colon. Agripp. *in 4to* A. 1641. apud Wilhelmum Frieſen.

30 PAULUS VALLIUS, Romanus ille fuit, & è Soc. Jeſu. Scripſit *Philoſophiam ſecundum Ariſtotelem & Scholaſticos, Thomam præcipue, in X. diſtinctam Tomos.* Logica prodiit duobus Tomis, Lugd. ap. Ludovicum Proſt, A. 1622. *in fol.* Vaſtiſſimum eſt opus, in quod conjecit omnia pene Scholaſticorum dogmata; diligentiſſime enim conferuntur & congeruntur. Cæteri Tomi in univerſam Philoſophiam, an & quando prodierint, nunc equidem dicere non poſſum.

31 EUSTACHIUS à S. PAULO, Ex Congregatione Fulienſi Ordinis Ciſtercienſis. Scripſit *Summam Philoſophiæ quadripartitam*, quæ agit de Dialecticis, Phyſicis, Moralibus & Metaphyſicis. Singulis partibus ſingulos Tomos tribuit. Eſt hæc quaſi Breviarium & Epitome Philoſophiæ Scholaſticæ. Editus liber eſt Pariſ. apud Carolum Caſtellanum, anno 1614. *in 8vo* Joh. Ad. Scherzerus in Compendium redegit, *in Breviario Euſtachiano Philoſophico*, Lipſiæ A. 1663. in 12. excuſo.

32 BERHARDUS MORISANUS, Derenſis Hybernus, ſcripſit *in Ariſtotelis Phyſicam, Logicam, & Ethicam Apoteleſma*, quo Controverſiæ, tam veteris, quàm novæ, ex mente Ariſtotelis & Scholaſticorum, deciduntur. Editus liber ille eſt Francofurti, apud Petrum Mareſchallum, A. 1625. *in 4to.*

33 PAULUS SONCINAS, Ordinis Prædicatorum, *Quæſtiones Metaphyſicas* acutiſſimas ſcripſit, quibus Thomæ diluuntur Scotique pleraque dubia. Edi-

Digitized by Google

Editæ ſunt Urſellis, in Archi-Epiſcopatu Moguntino, ap. Antonium Hieratum, A. 1621, *in 4to.*

34 ROBERTUS de SORBONA. Ejus mentionem *h. l.* facio, non quod ipſe quicquam ſcripſerit, ſed quod inſtituerit pro Scholaſticis, qui Theologiæ vacarent, Pariſiis Collegium, quod hodie vocatur Collegium Sorbonæ. Iſta enim ejus liberalitas etiam cauſa fuit, ut Theologia Scholaſtica propagata fuerit præ cæteris. Vide ejus Elogium apud *Gaddium p. 329.*

35 SYLVESTER PRIERIAS, Pedemontanus fuit, & & ibidem docuit, ſcripſitque multa, tam Theologica, quàm Philoſophica, nonnulla quoque juridica. Scoto inprimis infenſus, *Malleum Scotiſtarum* ſcripſit, & *Defenſionem doctrinæ* D. Thomæ. Fuit Antagoniſta Lutheri, unà cum Cajetano. Idem Profeſſor Patavinus, & poſtea Romanus eſt factus.

36 BALTHASAR TELLEZ, Luſitanus Ulyſſiponenſis, è Soc. Jeſu, primarius Ulyſſippone Theologiæ Profeſſor. Ejus exſtat *ſumma Philoſophiæ univerſæ*, Cancellario Franciæ, Petro Seguierio, inſcripta ab Antonio Bertierio, qui librum illum in lucem edidit. Docuerat olim in Conimbricenſi Academia. Commendari is liber debet, quod præcipuè ſpectat ad uſum Philoſophiæ in Theologia. Immiſcet enim quæſtiones Theologicas, quæ & illo tempore inter Philoſophos agitabantur. In omnibus Thomam ſequens, ſed ita tamen, ut Scholaſticorum quoque jungat ſententias, & aliquid ex elegantiore etiam literatura. In doctrina enim phyſica, quicquid è veteribus Poëtis, Virgilio & Lucretio, ad ſuum pertrahere argumentum potuit, non omiſit. Partes ejus *Summæ* 4. ſunt, editaque eſt Pariſiis anno 1644. *in 8vo.*

37 FRANCISCUS MAYRO, Natione Gallus, Scoti diſcipulus è Franciſcanorum familia ſuo tempore celebris. Joh. Picus enim in Apologia ſua, judicat illum *Magiſtri ſui, Scoti, famam & ingenium æmulari.* Trithemius quoquoque appellat *doctiſſimum*, & majori ornat elogio, quàm ipſum Ochamum Peculiare cognomen *Doctoris illuminati* accepit. Vixit Anno 1320. *De primo principio* ſcripſit, & *de Univocatione formalitate ac Quodlibeta.* Vide de eo Gadd. *p. 38. de Scriptoribus.*

38 FRANCISCUS SYLVESTER. Ferrarienſis, Ord. Prædicat. Generalis, Theologus, ac Philoſophus, inter alia *quæſtiones* ſcripſit *in 3. libb. Ariſtotelis de anima*, quas *additionibus* ſuis, aliiſque *quæſtionibus philoſophicis*, illuſtravit Matthæus Aquarius, in Neapolitano Gymnaſio Prof., cujus ſupra §. 5. mentionem fecimus. Editus eſt liber Venet. A. 1619. ap. Scotum.

39 MATTHIAS BORRUL. Valentinus, è Societate Jeſu, *de divina ſcientia futurorum contingentium, præcipuè media*, ſcripſit, quod opus prodiit Lugd. A. 1656. *in 4to.* Reſpondet hic aliorum dubitationibus & controverſiis; eſt enim hoc argumentum præcipuè difficultatibus plurimis imple-

Digitized by Google

xum. De conſilio hujus operis vid. præfatio ejus ad lectorem. Jungi illi poteſt Pauli Leonhardi ſcriptum *de Scientia Media*, qui Hybernus fuit, in quo reſpondet explicationibus Recc. Theologorum, contra ſcientiam mediam. Qui liber prodiit Lugduni Anno 1644. *in 4to*. Sententiam ejus litis dabit præfatio ad Lectorem, & pars prima ipſius Operis.

40 PETRUS HURTADUS DE MENDOZA. E Societate Jeſu, magni nominis Scholaſticus è Recc., ſcripſit *Curſum Philoſophicum*, qui rarior eſt, de quo nunc dicere non poſſum, quando editus ſit. Ejus ſententiæ & opiniones citantur paſſim ab aliis. In Theologicis exſtant ejus *Diſputationes de Deo Homine, ſive de Incarnatione Filii Dei*, magna diligentia conſcriptæ, in quibus omnes illæ controverſiæ, a Scholaſticis agitatæ, vel ab Hæreticis motæ, operosè excutiuntur. Opus illud eſt excuſum Antvverpiæ, apud Martinum Nuthium, *in fol.* A. 1634. Fuit ille Salmanticenſis Academiæ Profeſſor Theologus primarius.

41 FRANCISCUS à VICTORIA. Ejus ſupra §. 23. mentionem fecimus. Fuit Hiſpanus Ordinis S. Dominici, cujus exſtant multa, tam Theologica, quam Philoſophica ſcripta. In Theologicis ſcripſit *Summam Sacrorum Eccleſiæ*, quæ edita eſt Antvverpiæ anno 1562. *in 12mo*, nec non Venetiis, additis multis qvæſtionibus & Conciliorum Decretis, præſertim Tridentini, ſtudio Thomæ Choves, & Antvverpiæ, apud Petrum Belletum, anno 1558. *in 12*. Scripſit & *Prælectionum Tomos duos*, qui prodierunt Antvverpiæ *in 8vo*, Ingolſtadiæ A. 1580. *in 8vo* & Lugduni A. 1557. & 1586. *in 8vo*. Illi rariſſimi ſunt, & magno, quod ſcio, pretio venditi. Magna illi Elegia tribuuntur à Medina. Sunt qui eô uſum fuiſſe Grotium in multis autumant, quanquam rarò ille allegetur. Niſi me fallit memoria, ejus mentio eſt facta *in prolegomenis librorum de Jure Belli ac Pacis*, Editionis noviſſimæ, quæ cum Gronovii notis nuperrimè in lucem prodiit.

42 GABRIEL VASQUEZ. Bellomontanus, præcipui inter Theologos Scholaſticos nominis, ſcripſit *in Summam Thomæ*, & quidem, ſi rectè memini, in pleraſque ejus partes. Niſi me fallit memoria, deficit *ſecunda ſecundæ*. Quatuor vaſta ſunt hæc Volumina, in fol. compacta, plures autem Tomi. Edita ſunt Antvverp. anno 1621. ſed priores Editiones imperfectæ prodierunt Colon. *in fol.* ap. Anton. Hieratum anno 1599. & 1600. Scripſit item *de cultu adorationis libb. 3.* qui editi ſunt Moguntiæ, apud Anton. Albinum, Anno 1660. *in 8vo*. Exſtant quoque Ejusd. *Diſputatt. Metaphyſicæ, deſumptæ ex variis locis Operum ejus*, quæ prodierunt Antvverpiæ A. 1618. *in 8vo*. Continentur illo libro pleræque Diſpp. Metaphyſicæ, quæ uſum ſuum habent in Theologia, ſed quæ tamen argumenta ex Philoſophicis ducunt, quales ſunt Controverſiæ de Communicatione Idiomatum, de unione naturarum humanæ & divinæ, de Perſonarum diſtinctione, de Dei exiſtentia adverſus Atheos

Digitized by Google

Atheos, & demonſtratione exiſtentiæ ejus adverſus ipſos nonnullos Scholaſticos, ſimiliaque alia, cujus Operis nullam facit mentionem Valerius Andreæ Taxander *in Catalogo Clarorum Hiſp. Scriptorum*, uti ex cæterorum ejus Operum. Collegit enim tantùm ex *Catatalogis nundinarum Francof.* Scriptores ſuos, quorum illic parca ſeges eſt. Accuratior de Hiſpanicis illis Scholaſticis notitia habetur in accuratiſſimo Opere *Hiſpanica Bibliotheca*, quam Romæ publicavit Nicolaus Antonius.

, FRANCISCUS SVARETZ, Magnus Doctor, & Sacra anchora Pontificiorum, qui & noſtræ religionis hominibus magno uſui eſſe poteſt. In omni Theologia controverſa, cujus ille quaſi quidam Oceanus eſt. Vaſta ab illo ſcripta ſunt Opera, quæ Tomis XVI. conſtant. De quibus hoc notandum, poſteriores Tomos anticipare annos Editionis priorum, quod hanc ob cauſam factum eſt. Cum Cenſuræ rigidæ tales libri apud Pontificios committuntur, incidunt nonnunquam dubia, de quibus ipſis inter ſe diutius aliquando eſt diſputandum. Hinc factum eſt, ut poſteriores libri interdum citiùs ex ipſorum cenſura lucem aſpexerint. Scripſit autem in omnes pene libros Thomæ Theologicos, certe in ſummæ partes omnes. Prodierunt Mogunt. *in fol.* ab anno 1619. usque ad 1629. Ordo autem Tomorum, ut dixi, plane interverſus eſt. Tertius anno 1619. primus anno 1622. prodiit. *Metaphyſica* ejus *Diſputationes* editæ ſunt Tomis duobus Mogunt. A. 1614. *in fol.* Fuit Granatenſis, & Theologiæ Profeſſor in Academia Conimbric. Magna illi Elogia ſuſpendunt ejus Ordinis homines. Jam enim vocant *Oculum populi Catholici*, jam *univerſi orbis Magiſtrum*. Præter hæc *in Thomam Commentaria*, ſcripſit & alios libros egregios, inter quos eſt *liber de legibus, & legis-latione*, JCtis utilis, *in fol.* ſcripſit & *de auxiliis divinæ gratiæ*, & *Defenſionem fidei Catholicæ adverſus Jacobum, Angliæ Regem, & adverſus Anglicanæ Sectæ errores, cum Reſponſione ad Apologiam pro juramento fidelitatis*; quod Opus prodiit *in fol.* Col. A. 1614. Plura de ejus libris videantur apud Alegambium *in Bibliotheca Patrum Soc. Jeſu*, ubi Scholaſticorum è Jeſuitarum familia Opera ſatis accuratè recenſentur. 43

ANTONIUS RUBIUS, vel RUBIO. Rhodenſis, Theologiæ D. è Soc. Jeſ. docuit in Mexicana Indiæ Occidentalis Academia, tam Philoſophiam, quam Theologiam, Annos amplius XX. unde novus Orbis Veterem beavit aliqua *Logica*, quæ *Mexicana* dicitur, Complutique eſt edita, & dehinc Colon. Agripp. recuſa, apud Arnoldum Mylium, anno 1605. *in 4to.* Satis ille prolixus Commentarius in Logicam eſt, ubi coacervat penè omnium Doctorum ſententias, tum quæ pro ſua faciunt, tum quas prolixis Diſpp. refutat. Editi ſunt poſtea alii ab illo libri, in omnes Philoſophiæ partes, ſed modo quodam compendiario. Nam Dialectica in quæſtiones breves contracta, ad quas breviter reſpondetur, omiſſis prolixis illis Diſpp. quæ in 44

Digitized by Google

logica illa *Mexicana* apparent, *ſive Commentarii in Univerſam Ariſtotelis Dialecticam* (ita enim titulus habet), editi ſunt Colon. Agripp. anno 1624. apud Johannis Critii hæredes, *in 4to. Commentarii in 8. libb. Ariſtotelis de Phyſico auditu, una cum dubiis, & quæſtionibus*, Col. Agripp. apud eosd. anno 1624. *in 4. Commentarii in libb. Ariſtotelis de cœlo & mundo*, itidem *cum quæſtionibus, & dubiis*, Coloniæ anno 1626. *in 4to. Commentarii in libr. Ariſtotelis de ortu & interitu*, ead. methodo ſcripti, ibidem anno 1634. *in 4to. Commentarii in lib. Ariſtotelis de anima* Colon. 1644. *in 4to.* apud Johannem Critium. Sequitur autem in omnibus ſententiam Thomæ. Alius eſt ab hoc Antonius Rubio, ſeu Antonius Ruvius, Legionenſis, Ordinis S. Franciſci, qui ſcripſit *Aſſertiones Catholicas, adverſus Eraſmi in operibus paſſim occurrentes errores, libris IX.* editas Salmanticæ, apud Canovam, anno 1568. *in fol.*

45 GREGORIUS DE VALENTIA. Etiam ille inter Heroes Scholaſticos eſt, cujus celebratisſimum Nomen tum apud Pontificios, tum apud noſtros, eſt. Fuit Jeſuita Hiſpanus, ſcripſitque vaſtos *Commentarios in Thomæ ſummam*, qui Tomis conſtant 4. & primò quidem Ingolſtadii prodierunt, ſed poſtea Lugduni anno 1619. Scripſit & *controverſiarum Libb. adverſus Lutheranos & Calvinianos*, magno junctim Volumine editos, & alia minuta quædam opera, quæ Lugduni junctim ſunt excuſa, ſcripſit *Analyſin fidei Catholicæ* (ubi agit de Eccleſia Pontificia, traditionibus &c), *de vera Majeſtate Chriſti, de S. Trinitate, & aliquos libros de Idololatria*, optimum ſanè ſcriptum. De illo ampliùs videri poteſt Alegambius, *in Scriptoribus Societat. Jeſu*,

46 FRANCISCUS DE OVIEDO, Madritanus, è Societate Jeſu, *Curſum Philoſophicum*, conſcripſit, qui aliquoties editus eſt. Prima Editio prodiit Lugduni anno 1651. *in fol.* altera ibidem anno 1663. quæ & melior eſt, & auctior, Nem reſpondet in illa ad nonnullas Roderici Arriagæ vellicationes, inter quem & ipſum perpetua videtur eſſe æmulatio. Sed ſunt tamen illi Scholaſticorum optimi habendi, quippe qui non auctoritatibus veterum unicè nituntur, ſed Recentt. quoque Auctorum doctrinam, & experientiam, ſuis principiis accommodant. Scripſit Oviedus tamen *in ſummam D. Thomæ, in primam* ſc. ejus *partem, primam ſecundæ, & ſecundam ſecundæ*, quæ Tomis tribus prodierunt. *Commentarius in primam ſecundæ* editus eſt Lugduni anno 1646. *in fol. Comment. in ſecundam ſecundæ* Lugd. 1651. *in fol.* Fuit Theologiæ Prof. in Collegio Complutenſi, vir certè laude ſua dignisſimus & qui Compendium pene eſſe poſſit omnium ante ſe Scholaſticorum.

47 . RODERICUS DE ARRIAGA. Hiſpanus Lucronienſis, è Soc. Jeſu, Prof. in Pragenſi univerſitate, cujus Viri Laudes à multis, & meritò quidem, celebrantur, arguitque eas ipſa Operum Philoſophicorum editio, quæ quater

Digitized by Google

ter prodierunt, ſcripſit *Curſum Philoſophicum*, cujus 5ta Editio prodiit Lugd. anno 1653. apud Claudium Proſt, *in folio*. Hoc ejus Opus curioſius elegantiusque videtur ſcriptum eſſe, quàm cæterorum in hoc genere præſertim, cum ad obſervata Recentt. ſapere reſpiciat, quod & ipſe ſe facturum *in præfat.* pollicetur, exemplo Franc. Svarezii, quem *hujus ſeculi Gigantem inter Scholaſticos* appellat. Sequitur & ſuas quasdam ſententias, à reliquis ſcholaſticis diſcrepantes, ſed magis in Compendium ſua trahit, quam Oviedus, qui prolixior eſt. Ejus exſtant *Diſputationes Theologicæ in ſummam Thomæ*, 8. Tomis, qui prodierunt Antwerpiæ, ab anno 1643. ad annum 1655, quo ultimus *in folio* eſt editus.

ANTONIUS POLUS Venetus, ſcripſit, ut tit. habet, *Novum veritatis lumen in libb. Ariſtotelis de anima, à nullo unquam Peripatetico ita perfectè cognitum*, quod prodiit Venet. apud Sim. Galignanum de Carera, anno 1588. *in 4to*, & toti Cardinalium Collegio inſcriptum eſt. Videtur hic eſſe Novator, & quidem ſatis argutus, qui ubique Ariſtotelem, ejusque Interpretes cum Scholaſticis confert, & ſingulis pene paginis, jam in Thomâ, jam in Interpretationibus, aliisque Scholaſticis, aliquid reprehendit, ac quaſi intedum eos contemptui habet. Scripſit item *Abbreviationem veritatis animæ rationalis 7. libris explicatam*, quæ prodiit apud eundem, Venet. anno 1588. inſcriptaque eſt Gregorio XIII, Pontifici, ubi multæ ventilantur controverſiæ de origine animæ, ejusque immortalitate, & ſimiles, in quibus profunda opus eſt ſpeculatione. Scripſit *Dilucidationem veritatis, in Proœmium Phyſicorum Ariſtotelis, a nullo unquam peripatetico* (ut titulus habet) *explicatum*, in qua habentur nonnulla de methodo & cognoſcendi principiis. Scripſit etiam *Digreſſionem de Circulo lacteo, in defenſionem Ariſtotelis, adverſus omnes Peripateticos*. Quo certe, neſcio, quid ſibi velit ille, qui Ariſtotelem hac quidem in parte defendit, qua maxime falſus eſt. Quis enim unquam Mathematicorum concedet, illi in meteoris locum eſſe? Qui ab Ariſtotele hic diſſentiunt, vel Scholaſtici, vel Interpretes, vera dicunt, quique adverſus illos pro Ariſtotele pugnant, hac quidem in parte delirant. Fruſtra itaque ab illo reſpondetur Scholaſticorum opinionibus, cum omnes cœci ſint, qui Ariſtotelis ſententiæ ſuppetias ferre argutiunculis ſuis volunt. 48

PHILIPPUS à Sanctiſſima Trinitate. Carmelitarum Diſcalceatorum Provinciæ ſanctæ Thereſiæ in Gallia Provincialis, Scripſit *Summam Philoſophicam ex mira Ariſtotelis & Thomæ doctrina, juxta legitimam Scholæ Thomiſticæ intelligentiam*, quæ edita eſt Colon. Agripp. apud Wilhelmum Frieſen, anno 1665. *in 8*. Et ille quidem ita ſequitur Thomæ veſtigia, ut & *Philoſophicam* ſuam *ſummam*, ad methodum & rationem *ſummæ Theologicæ* Thomiſticæ dividere voluerit. Uti enim ille *ſummam Theologicam* in 3. partes, ita hic Philoſophicam in totidem diviſit. Quomodo etiam Thomas ſecundam par- 49

tem, ob prolixitatem, diviſit in *primam*, & *ſecundam ſecundæ*, ita hic quoque ſecutus eſt ordinem Thomæ in proponendis quæſtionibus & Articulis, à quo ſe ne latum quidem unquem diſceſſurum pollicetur.

50 CHRYSOSTOMUS JAVELLUS. Canapitius, Ordinis Prædicatorum, varios libb. ſcripſit in Philoſophiam Ariſtotelis, quàm pene totam ſuis illuſtravit commentariis. Frequens ejus apud Scholaſticos nomen eſt. Scripſit *Commentarios in Logicam Ariſtotelis*, qui prodierunt Venet. anno 1650. *in fol.* Comm. *in libb. Ariſtotelis Phyſicos ac Metaphyſicos*, Venet. anno 1555. *in 8tavo*; *in libros Ariſtotelis de anima quæſtiones*, ibidem in 8*vo*; nec non *in Ariſtotelis libros phyſicos quæſtiones* in quibus reſolvuntur Dubia Ariſtotelis, & Commentatoris ejus Averrois, ac deciduntur juxta Thomiſticum dogma, Venet. anno 1555. *in 8tavo*. Scripſit & *Inſtitutiones divinas & Chriſtianas morales Philoſophia*, in partes 8. diviſas, Venet. 1566. *in 8vo*. Omnium illorum librorum, ſi rectè memini, Collectio inſtituta eſt, ac uno Volumine edita *in folio*. Sed non ſuccurrit jam, ubi prodierit. Vidi in Bibliotheca Academiæ Roſtochienſis.

51 JACOBUS FOURNENC. Presbyter congregationis Oratoriæ Dni Jeſu, Doct. Theologus ſcripſit *Univerſæ Philoſophiæ Synopſin accuratiſſimam*, ut titulus habet, *in qua ſinceriorem Ariſtotelis doctrinam, cum mente Platonis, paſſim explicat & illuſtrat, & cum Orthodoxis Doctorum ſententiis concinnat.* Edita eſt, Pariſiis Anno 1655. *in 4to*, continetque *Logicam, Phyſicam* & *libb. de anima*. Jungit ille Veteribus Scholaſticis Recentt. atque ex horum doctrina non pauca aſſumit, ad operis ſui complementum. In doctrina de animæ origine, diligenter recenſet, atque examinat omnium ſententias, ac ſuam quoq; timidè, ſubindicat, quæ nova eſt, vel ſaltem innovata. Nam *cap. 5. 3.* ubi refutat doctrinam illorum, qui animas propagari ſtatuunt, aliquam ſentiam proponit, quæ in eo conſiſtit, quod putet eſſe etiam quandam materialitatem Spirituum, ſecundum quam dici poſſint principium aliqud ſeminale habere, propter quod in illis requiri poſſit multiplicatio in dividuorum ſub eadem ſpecie. Terminis rem involvit, ſed illud vult dicere, Spiritus ſua quadam ratione ex ſe producere poſſe Spiritus, atque ita Animam humanam producere poſſe aliam. Quare addit; *qui ſic ſentiunt, haud ſcio, an efficaciter à quoquam refelli poſſint; quia tamen ſingularis ſententia eſt, paucosque patrones habet, nolo illam, tanquam certam, aſſerere; ſua cuique ſententia ſedeat.* Hæc ille, qui plures ibi coacervat profundæ ſpeculationis quæſtiones de anima, in quibus, præ cæteris, audiri Scholaſtici debent. Cum enim res illa conſiſtat in meris ſpeculationibus, in quo regno illi triumphant, illorum judiciis aliquid eſt tribuendum. Non eſt ulla homine dignior meditatio, cujus, quantum ſciri poteſt, perquirendum nobis merito eſt, tum quoad dogmaticam partem, tum quoad Hiſtoricam. Hanc omnium optimè tradidit Cl. Salma-

Digitized by Google

Salmaſius *in Commentario in Epictetum, & Simplicium*, ubi magna cum induſtria Veterum Philoſophorum, Ariſtotelis, Pythagoræ, Platonis, Epicuri, ſententias de anima, ejus partibus, potentiis, origine, μετεμψυχώσει, immortalitate, congeſſit, prætereaque, ut hoc obiter moneam, de differentia Exotericorum & Acroamaticorum Ariſtotelis librorum diſſeruit, *à pag. 226. usque ad p. 244.* mula monens de libris & Interpret. præcipuis Ariſtotelis, aliis non animadverſa.

PETRUS à SANCTO JOSEPHO. Fulienſis, Compendiator eſt Phi- 52
loſophiæ, & Theologiæ Scholaſticæ, non contemnendus. Quantum in ſe fuit, in ſuccinctam & perſpicuam brevitatem conferre laboravit omnem illam doctrinam, cui tamen ex ingenio ſuo nova quædam ſubtilia cogitata addidit. Ejus libelli Pariſiis primùm prodierunt, poſtea recuſi ſunt in Germania aliquot Tomis *in 12mo.* Scripſit *Ideam Logicæ & Metaphyſicæ*, quæ prodiit Colon. Agripp. anno 1655. *in 12mo, Ideam Philoſophiæ naturalis, ſive Phyſicam*, Coloniæ itidem editam anno eodem. *Idea Philoſophiæ Moralis* prodiit ibidem eodem anno. De anima ſeparata, ejus cognitione, modo exiſtendi, communicatione cum Angelis, aliiſque animabus, quæ ſcripſit, arguta ſanè ſunt, & lectu digna. In Ethicis, ad propria actionum, quæ pertinent, ad bonitatem vel malitiam actionum humanarum, & ſuccinctè & eleganter, è Scholaſticis ſunt diſputata, Thoma præprimis, quem ſequi præ cæteris videtur. Nam & exſtat ab illo ſcripta *Defenſio S. Thomæ, adverſus recenſiores quosd. Scholaſticos, qui prædeterminationem phyſicam ad actus liberos illi falſo affingunt*, edita Lugduni anno 1633. *in 8vo.*

DIDACUS MASIUS, Ordinis Prædicatorum, Philoſophiæ & Theo- 53
logiæ D. ejusdemque Profeſſor, ac D. Thomæ Interpres: (his enim titulis ſe ipſum inſignit,) edidit *Commentarios in univerſam Ariſtotelis Philoſophiam, unà cum quæſtionibus, quæ à Philoſophis agitantur.* Sed in illo libro, cui generalem iſtum fecerat titulum, nihil aliud præter Phyſicam, duobus Tomis, tractat. Ariſtotelem ejusque Interpretes; Græcos & Latinos, diligenter ſe legiſſe oſtendit, illorum diſſidia accuratè recenſens, quibus addidit Thomam, & Recentt. Ariſtotelis Commentatores, ac Paraphraſtos. Methodi ſuæ rationes uberiùs in præfatione ad Lectorem exponit. Editus ille liber eſt Col. Agripp. A. 1628. *in 4to.*

MELCHIOR CORNAEUS, Theologiæ Prof. in Univerſitate Herbi- 54
polenſi, è Societate Jeſu, ſcripſit *Curriculum Philoſophiæ Peripateticæ, uti hoc tempore in Scholis decurri ſolet, multis figuris & curioſitatibus, è Matheſi petitis, & ad Phyſicam reductis, illuſtratum;* Sic enim titulus libri habet. Eſt verò illud quaſi aliquid miſtum è Philoſophia Scholaſtica & Matheſi, non corpus, ſed σκέλετον; verè enim etiam in iſto ſuo *Curriculo* omnia percurrit. Quæ enim ſpectant ad Logicam & Metaphyſicam, in brevia quædam Axiomata ac quæſtio-

ſtiones redegit. Non multum ſcilicet ipſis rebus, quas tractat, ſe immergens, ſed velut littus tantùm legens, novitatem operi conciliare voluit, additis quibusdam è Matheſi demonſtrationibus, ſed levibus illis, & vulgò obviis. Nam penè omnes Matheſeos partes percurrit, & ad Phyſicam trahit, quantum ex illis, vel applicare, vel capere, poteſt. Cum enim ad Planetas pervenit in Curriculo illo ſuo Phyſico, ubicunque poteſt, excurrit, & ferè extra oleas vagatur, in ipſo ſuo curriculo in viam & ordinem redigendus. Quam enim inconcinnè tota Horologiorum Sciatericorum doctrina ad materiam de elementis, & de aſtris, refertur? Cœtera, ex Matheſeos fundo in Phyſices agrum translata, non aptam illic coloniam inveniunt. Quicquid tamen ſit, ſi non alia re, certè nova quidem operis forma ſe commendare voluit, ut ſolent nova veſte indui, qui aliorum oculos in ſe convertere volunt. Prodiit Herbipoli A. 1657. *in 4to.*

55 JOHANNES SCHÜLLERUS. An hunc Scholaſticis accenſeam, ignoro. Se ipſum inter Scholaſticos reponit, ac fuit Anti-Peripateticus, & quidem Carteſianus: Quoniam verò more tractandi ſingulari uſus eſt, & ubique Scholaſticos, in quibus illi à Carteſio non diſſentiunt, ſequitur, quaſi Semi-Scholaſticus nobis ſit Carteſianus. Fuit ille Philoſophiæ Prof. in Gymnaſio Bredano, ibidemque Paſtor Eccleſiæ. Scripſit *Philoſophiam nova Methodo explicatam*, cujus pars prior continet libris ſex Metaphyſicam Theologiam naturalem, Angelographiam, Pſychologiam, Logicam, Ethicam, Pars poſterior continet Phyſicam. Uti in parte prima Scholaſticos quosdam Autores in medium adducit, ſuæ ſententiæ ſuffragantes, ita in Phyſicis quoque omni ſæpe conatu hoc agit, ut inveniat in illis ſententias ſibi adſtipulantes. Utilis iſte liber erit illis, qui utramque, tam Ariſtotelicam, quàm Carteſianam Philoſophiam, jungere volunt, & cognoſcere. Ubique etiam uſum in Theologia oſtendere laborat. Editus eſt liber Hagæ Com., apud Adrianum Vlacquium, anno 1663.

56 DIDACUS ALVAREZ. Medinenſis, Archiepiſcopus Tranenſis & Salpenſis, ex Ordine Prædicatorum. Scripſit *de Auxiliis divinæ gratiæ, & humani arbitrii viribus & libertate, ac legitima ejus cum efficacia eorundem auxilior concordia.* Editus eſt liber Lugduni, ap. Horatium Cardonum, anno 1611. *in 4to.* Argumentum hujus libri eſt difficile & intricatiſſimum, dubiisque plenum. Ex D. Auguſtino, & Thoma, præcipua ſolent afferri ad has Controverſias, in quibus timidè tamen, & magna cum cautione, procedendum. Inhibita eſt illa diſputandi libertas ab ipſo Pontifice, ne ſcil. illæ Diſpp. in hæreſin aliquam erumperent. Paulus Leonhardus, quem ſuprà §. 39. citavimus, in ejusd. argumenti ſcripto, doctrinam controverſiarum illarum recenſuit diligenter.

GRE-

Digitized by Google

GREGORIUS SAYRUS, Anglus, Ordinis D. Benedicti Congregationis Caſſinenſis, Cœnobiique S. Juſtinæ de Padua Monachus, ſcripſit librum, cui titulus: *Clavis Regia Sacerdotum, Caſuum Conſcientiæ, S. Theologiæ Moralis Theſauri, locos omnes aperiens, in quibus præcipuè Canoniſtarum & Summiſtarum difficultates, ad communem praxin pertinentes, deciduntur & explicantur.* Operoſus ille eſt in præceptis ac regulis ponendis, ſecundum quas conſcientiæ Caſus examinari debeant, quo in argumento diligenter ſatis verſatur. Prima ejus libri pars illa potiſſimum tractat, quæ ad Theologicam disquiſitionem pertinent, quanquam & de homicidio, & Autocheiria, quædam ventilentur, quæ ad forum pertinent, & in illo uſum habent. Altera ejus Pars potiſſimum ad Jurisprudentiæ uſum facit. Agit enim ibi de Dominio, poſſeſſione, furta rapina, reſtitutione in genere & in particulari, de Judicibus, Advocatis & Notariis. Circa quæ multa argumenta profert, quæ ad circumſtantias fori pertinent, poteſtque velut Indicis loco in multis haberi. Diligentiſſimus enim eſt, in Autorum locis cumulandis. Adjecit porrò Indicem quintuplicem, quo commodè uti poſſimus. Liber prodiit *in folio* Venetiis A. 1605. ap. Baretium. 57

LUDOVICUS MOLINA. Qui eſt dictus Hylas? Is eſt, qui omnes JCtorum paginas complet, & velut Oraculum à multis conſulitur. Fuit quondam primarius in Academia Eborenſi Profeſſ. Theologiæ, è Soc Jeſu. Scripſit *de juſtitia & jure Tomos VI.* qui prodierunt novisſimè Moguntiæ, ap. Schönvvetterum, A. 1659. Ediderat olim etiam *in Partem primam D. Thomæ Commentarios.* Complexus eſt his libris *de juſtitia* pene omnia, quæ ſpectant ad jurisprudentiam, ex Thoma, & Scholaſticis, plena manu adducens, quæ ad illuſtrationem jurium ex principiis moralibus pertinent. Nemo eſt, qui horum librorum Utilitatem ignorat. 58

JOHANNES de LUGO, Hiſpalenſis, è Societate Jeſu, in Collegio Rom. olim Theologiæ Profeſſ. & idem Cardinalis, *de juſtitia & jure* operoſos quoque Commentarios ſcripſit. Initium fecit ille Commentationum ſuarum à *Tertia ſummæ Theologicæ Thomiſticæ parte*, ac proceſſit ad *Secundam ſecundæ*, ex qua parte, qua Thomas virtutes pertractat, unicam tantùm, juſtitiam, ſibi pertractandam aſſumpſit. Procedit per omnia jurisprudentiæ capita, &, poſt Molinam & Leſſium, ſcripſit, ſed ita tamen rem ſuam inſtituit, ut magis è Theologorum & Scholaſticorum fontibus ſua hauriat, quam è Jurisprudentiæ fundo, ac tamen ad Conciliorum Canones, & Capitula Juris Canonici, ſe referat. Ubi occaſio fert, ex Jure Civili Romanorum quædam aſſumpſit, ſed ita tamen, ut magis Interpretes ejus audiat, quàm leges ipſas è fontibus ſuis interpretetur. Prodiit Editio noviſſima Lugduni A. 1652. *in fol.* Idem ſcripſit *de Incarnatione Domini Diſpp. Scholaſticas*, quæ prodierunt Lugduni A. 1623. *in fol.* 59

Digitized by Google

60 LEONHARDUS LESSIUS. E Soc. Jeſu, Theologiæ in Academia Lovanienſi Prof. Scripſit *de juſtitia & jure, cæteriſque Virtutibus Cardinalibus libb. quatuor, ad ſecundam ſecundæ D. Thomæ, à quæſtione 47. uſque ad 171.* Prior verò prodiit ſeparatus Tractatus *de juſtitia & jure*, cui etiam accuratiorem operam impendiſſe videtur. Ultima Editio prodiit Lugduni A. 1653. *in fol.* Acceſſêre Tractationes duæ ad defenſionem hujus operis; Una *de monte pietatis*, quæ ab ipſo Leſſio ſcripta, defendit quandam ſuam ſententiam, occurrentem in libris de *juſtitia*, de monte pietatis; cujus occaſionem peperit Controverſia à Moraliſtis inſtituta. Altera tractatio militat pro defenſione quarundam theſium Leſſii, quæ *libro 2. cap. XI. Dubio 20. & cap. 49. dubio 9.* occurrunt, de licito uſu æquivocationum, & mentalium reſtrictionum, quæ à Johanne Barneſio impugnatæ, propugnantur à Theophilo Raynaudo. Titulus Diſſertationis eſt: *Splendor Veritatis moralis collatus cum tenebris mendacii, ac nubilo æquivocationis ac mentalis reſtrictionis.* Multa in illa Diſſertatione utilia occurrunt, ad illuſtrandam hanc doctrinam, quam Jeſuitarum, ſi Diis placet, ſolertia nobis peperit, de qua alibi pluribus dicemus.

61 JOHANNES AZORIUS. Etiam ille inter Principes moralis doctrinæ, eſt recenſendus, cujus exſtant *Inſtitutionum Moralium partes 3.* in quibus univerſæ quæſtiones, ad conſcientiam rectè aut prave factorum pertinentes, tractantur. Fuit Lorcitanus, è Soc. Jeſu, & hoc Opus magna diligentia conſcripſit, non è principiis Ariſtotelicis & Thomiſticis tantum (Thomæ enim, ut omnes, methodum ſequitur,) ſed adhibitis in conſilium Juris Canonici ac Civilis Interpretibus, & Scriptura ipſa. Prodiit liber ille Brixiæ A. 1617. ap. Franciſcum Thebaldinum, in fol. Altera pars autem Mediolani eod. anno, ap. hæredes Pacifici Pontii & Johannem Baptiſtam Picalium. Tertia denique eod. anno, ap. Thebaldinum.

62 SUMMA ANGELICA de CASIBUS CONSCIENTIÆ. Angelus de Clavaſio, Ordinis Minorum Vicarius Generalis, compilavit ex Operibus Thomæ Indicem aliquem generalem Caſuum, qui occurrunt, & deciſi ſunt, in Thomæ Operibus, ſub titulis *Locorum CC.* Utiliſſimus ſanè liber eſt, ac operæ pretium profectò faceret, quod his adjiceret omnes Thomæ Commentatores, atque ex illis Locos Univerſales Caſuales efficeret. Prodeſſe hic liber, & Theologis & JCtis poteſt. Quod ſi in Jure tales LL. CC. practicos Caſuum civilium haberemus, magni profectò uſus res eſſet. Sed tanta eſt Objecti illius vaſtitas, ut facilè deterreat eum, qui hunc laborem ſuſcipere velit. Editus eſt liber ille Argentinæ anno 1502. *in 4to*, majori charactere Gothico.

63 JACOBUS ZABARELLA. Patavinus, nemini ignotus Autor, de quo prolixè verba facere opus non eſt. Scripſit in Logicis & Phyſicis, & de anima,

Digitized by Google

ma, multa, omnibus celebrata Peripateticis. Edidit illius Opera integra Johannes Ludov. Havenreuterus, Medicus & Philoſophus in Academia Argentorat., Francofurt. ap. hæredes Lazari Reſneri, anno 1623. *in 4to.* Adverſus illum Joach. Jungius, Rector Hamburg. Gymnaſii, in Phyſicis aliquot Diſpp. ſcripſit, in quibus doctrinam ejus, & ſub ejus nomine omnem Peripateticam, exagitat. Aggreſſus autem eſt ille, quæ de principiis corporis naturalis, & de miſtionis natura, apud illum habentur. Cum ingenium Jungius haberet mechanicum, & Mathematicum, accuratius phyſicas illas res eſt contemplatus, quam fecerunt Homines ſcholaſtici.

FRANCISCUS TITELMANNUS, Ordinis Fratr. Minorum, Theologiæ apud Lovanienſes Profeſſor, ſcripſit *Summam Ariſtotelici Organi cum Scholaſticis collati*, editam Lug. A. 1580. ſub titulo *Dialecticarum conſiderationum*. 64

ANTONIUS SCAYNUS. Autor ille non eſt ex Scholaſticis, ſed ex 65
Ariſtotelis Interpret. optimis, cujus ſupra obiter *Cap. XI. §. 27.* mentionem fecimus. Subjungo tamen hic, & miſceo Scholaſticis, cum aliis nonnullis, ob argumenti affinitatem, cum ſupra omiſerim. Edidit is *Paraphraſin in XIV. Libb. Metaphyſ. Ariſtotelis*, Romæ, apud Barthol. Gaſſum, anno 1581. *in fol.* Præmiſit operi luculentam præfationem, in qua multa continentur, quæ pertinent ad doctrinam *Libb.* Ariſtotelis *Metaphyſ.* Inter alia capite VII. occurrit ejus Obſervatio de Alexandri Aphrodiſienſis *Commentario in libb. Metaphyſ. Ariſtotelis*, quem ait perperam ipſi adſcribi, atque hanc ſuam ſententiam adſtruit adverſus Sepulvedam. Cenſet itaque alterius cujusdam Alexandri, aut forte Mich. Epheſii, librum eſſe.

JOH. BAPTISTA MONLORIUS. Valentinus Bokayrentanus, Ca- 66
nonicus Oriolanus, non ignobilis Ariſtotelis Interpres. Latinus ſcripſit in Ariſtotelis *Analytica priora*, quæ latinitate donavit, ac *paraphraſin* & *Scholia* addidit. Quibus Coronidis loco adjecti ſunt ejusd. Autoris Libri duo, unus de Ἐντελεχέια, alter de *Univerſis*, vel, ut alii vocant, *Univerſalibus*, in quo præcipuè docet Univerſalia eſſe in rebus, ſine mentis operatione, adverſus Nominales. Alioquin perſpicuè, eleganterque, pro argumenti conditione, ſcribit. Prodiit Francof. *in 4to* A. 1593. ap. Joh. Wechelium.

ROBERTUS BALFOUREUS. Præclarus ille Ariſtotelis Interpres eſt, 67
cujus exſtant *Commentarii in libb. Ariſtotelis Philoſophicos*, è quibus notiores ſunt illi, quos in *libb. Ethicorum* ſcripſit. Scotus eſt natione, planamque viam inſiſtit, & Ariſtotelem ex ſeipſo explicat, non pauca elegantioris literaturæ adſpergens. Scripſit & *Commentarium in Organum Logicum*, *Commentarius in Ethica Ariſtotelis* editus eſt Burdigalæ A. 1610. *in 4to.*

JOHANNES COTTUNIUS. In Patavina Academia Philoſophus, 68
ſcripſit varia, interque illa *Commentar.* luculentiſſimum *in Ariſtotelis libb. Phyſicorum.*

ſicorum. Præmiſit *quæſtiones Proœmiales* utiliſſimas huic operi ſuo, quarum prima eſt Hiſtorica de Ariſtotele, ex ipſo illo libro. Omnia hic adducit in Ariſtotelis laudem argumenta, additis etiam iis, quæ in contrarium afferuntur, & quidem non pauca Franciſci Patricii refutat, quæ ipſe Ariſtoteli objecerat. Sanè diligens adeò fuit in deſcribendo à capite ad calcem Ariſtotele, ut ne quidem crura ejus omiſerit. Certè diligentiſſimus ille Autor eſt in omnibus Ariſtotelicis examinandis, & cum Ariſtotelicis, præcipuè Græcis Interpret. conferendis. Nam Græcæ linguæ peritiſſimus fuit, ut teſtantur ejus *Epigrammata Græca lingua conſcripta*, quæ Patavii edita ſunt in lucem *in 4to* anno 1653. Inter quæ exſtant varia Encomiaſtica in Viros Europæ eruditos, unumque in laudes Herm. Conringii. Cæterum & *de Ariſtotele univerſa Epigrammatica* integrum ſcripſit librum, quem aliquoties à Viris doctis laudatum inveni, & in Catalogis Bibliothecarum nominatum. *Commentarius in libb. Ariſtotelis phyſicos* prodiit Patavii, apud Paulum Frambottum, *in fol.* A. 1648.

69 JULIUS PACIUS. Ille inter JCtos Philoſophus, nec è vulgo, quod rarum in illis eſt. Scripſit in libb. Ariſtotelis nonnullos, eosque è Græco in Latinam vertit linguam, elegantioribusque Notis illuſtravit. Scripſit in Ariſtotelis *libb. Logicos* omnes, quos è libris MStis emendavit, ac vertit, ac perpetuis notis, tabulisque Synopticis illſtravit. Inſigniter fuit Dialecticæ peritus, quod ſatis eruditis illis in jure ſcriptis oſtendit. Scripſit quoque Notas in *libb. Phyſicorum* Ariſtotelis, quæ ſi rectè memini, Francof. editæ ſunt. *Commentarius in Logicos libb.* prodiit Francof. ap. hæredes Wechelii, *in 4to.* anno 1597.

70 HUBERTUS GIFANIUS. Jungimus Pacio Gifanium, in Philoſophia Practica parem, in Philologia, Criticisque, ſuperiorem. Par certè nobile ICtorum, qui accuratiora ad Juriſprudentiam ſtudia attulerunt, quam nunc vulgò fit, cùm planè illotis ad illam acceditur manibus. Scripſit elegantiſſimos *Commentarios in Ethica & Politica* Ariſtotelis *in 8tavo.* editos, in quibus textum Ariſtotelis emendat, paraphraſi illuſtrat, & ſimul Diſpp. ad argumentum accommodatis, è Philoſophorum Veterum Recentiorumque Scholis.

71 ANTONIUS ROCCUS. Etiam hic inter interpretes Ariſtotelis ſupra omiſſus, merito ſibi hoc locum vindicat, in primis numerandus, quanquam poſtremò hic loco ponitur. Pauca ejus cognita ſunt, ac rariora, quæ ſcripſit. *In libros Phyſicorum Ariſtotelis* Commentarium edidit, quem nondum vidi, ſed ſi ex altero quodam ejus Tractatu *de immortalitate animæ* eſt æſtimandus, nihil illi deeſſe credo acuminis, ad rem illam, quam tractat. Pro ratione tamen, & Genio iſtius Philoſophiæ. Tractatus ille ultimus, quem nominavi, hoc titulo prodiit: *Animæ Rationalis Immortalitas, ſimul cum ipſius vera propagatione ex ſemine, via quadam ſublimi peripatetica, non hactenus per Ariſtote-*

Digitized by Google

riſtotelem ſignata veſtigiis. Hæc enim elogia ipſe operi ſuo ſuſpendit, & in præfatione ad Lectorem, regiam hanc viam unicamque rectè circa animæ rationalis immortalitatem philoſophandi vocat. Ipſe hæc de ſuo Opere prædicat, ſpondetque lectorem non diſceſſurum, quin in partes ſuas pertrahatur. Equidem fateor, nihil deeſſe ipſi argutarum ratiocinationum, è principiis peripateticis deductarum, ſed, quantum mihi videtur, preſſius urget, & ſubminiſtrat argumenta, quæ materialitatem quantam animæ inferre poſſint, dum ſua quadam ratione illam è materia productionem aſſerit. Quæ vero concluſiones hæc præſuppoſita ſequantur, facilè per ſe quivis intelligit; Nam quæ ad Spiritalitatem animæ probandam, vulgò habentur argumenta, tum ex revelatione, tum ex natura, petita, frigidè ab ipſo tractantur. Hypotheſes autem ipſius omnes paradoxologiam & a communi peripateticorum ac Philoſophorum ſententia heterodoxiam, ſapiunt. Liber prodiit Francof. apud Fridericum Hertz, anno 1644. Petro Mauroceno, Senatori Veneto, ab Aut. inſcriptus. Qui ſi extra Germaniam non prodiit, videtur ob cenſuræ rigorem imprimi non potuiſſe; nec tamen ejus quicquam refertur in illa Editione.

CHRISTOPHORUS BINDERUS. Subjungimus hunc omnibus noſtris Scholaſticis Scriptoribus. Nam de *Scholaſtica Theologia* in univerſum ſcripſit, egitque de ejus cauſis, origine progreſſu, ac methodo legendi ſcholaſticos, deque corruptelis Theologiæ, ab illis inſtitutis. Fuit Theologiæ D. & Eccleſiaſtes Aulæ Würtembergicæ. Prodiit liber Tubingæ anno 1614. *in 4to.* 72

Atque hæc de Scholaſticis DD. dixiſſe ſufficiat, quorum plurimi fuerunt Hiſpani & Angli, exceptis Alberto & Thoma, aliiſque nonnullis. Sed numero tamen hæ nationes videntur vincere. Certe magnam Gentis Anglicæ gloriam hanc judicat patriæ ſuæ Panegryſtes, Guilielmus Cambdenus, qui in libro rariſſimo, Anglicaque lingua ſcripto, cui titulus: *Remaines concerning Britain*, editus Londini anno 1657. *in 4to. p. 14.* enarrat omnes illos Terræ ſuæ filios, & in invidiam Gallorum monſtrat, jam ab omni ævo Anglos fuiſſe Gallorum Pædagogos. Cum tamen hi ſe pene totius Orbis magiſtros venditent. Nam Joh. Piccartus, *in Celtopadia* ſua, data opera id egit, ut omnium artium ſcientiam, ipſaſque literas, à Gallis in univerſum genus humanum profectas oſtendat. Nimirum omnes gentes πατριδομανίᾳ laborant, ut difficile ſit inter illas ſedere arbitrum. 73

Digitized by Google

CAP. XV.

DE NOVATORIBUS IN PHILOSOPHIA.

§. 1. *Plerique illorum Ariſtotelicæ ſe oppoſuere Tyrannidi, & in Phyſicis præcipue fuere occupati, diverſo licet ſcopo atque genio.* 2. *Celebriores Aliis ſunt BERNH. TELESIUS, &, qui hujus nonnulla ſua fecit, FRANC. PATRICIUS. Illius Scripta & Dogmata Phyſica recenſentur: Hujus autem Ineptiæ exploduntur.* 3. *HIER. CARDANUS, de cujus* πολυγραφία, *Ingenio ob ſtultitiæ cum Sapientia mixturam vario, Certamine cum Jul. Cæſ. Scaligero, Scriptis Phyſicis, Opinionibusque illorum Paradoxis, Phyſiognomia ei ſuppoſita, Genio Familiari,* Arcanis Prudentiæ Civilis, *Avaritia, & Atheiſmo ei imputato, diſſeritur.* 4. *CARPENTARIUS Anglus,* Philoſophiæ Liberæ *Scriptor.* 5. *RENATVS CARTESIVS, cujus Vitæ Sectæque Hiſtoriam, ſed haud plene ſatis, Johan. Tepelius & Joh. Chriſtoph. Sturmius ſunt perſecuti.* 6. *Epicurum in nonnullis ſequitur, Atheiſmi tamen immerito accuſatur, licet Ben. Spinoſa, aliique Athei, Dogmatis ejus ſint abuſi. Lites ei a Gisb. Voetio, aliisque Theologis motæ. Sam. Mareſii Scriptum de Abuſu Philoſophiæ ejus.* 7. *Fundamentum Philoſophiæ ejus, cujus Vitia, illorumque Cauſa, e Joh. Bapt. Hamelio & Henr. Moro, notantur.* 8. *Scripta quædam Carteſii potiora commendantur,* Dioptrica *ſc.*, Lib. de Paſſionibus Animæ, Epiſtolæ, Tr. de Homine, Mechanica, *& Chorea in Natalem Chriſtinæ Auguſtæ Poetica.* 9. *Epitomatores Philoſophiæ Carteſii, Henr. Regius, Tattinghoſius, Franc. Bayle, Ant. le Grand (de cujus Scriptis plura afferuntur) ac Jac. Rohault.* 10. *Commentatores in eum Joh. de Raey, Dan. Lipſtorpius (Doctrinam de motu, una cum Joh. Alph. Borello & Chriſt. Hugenio, accuratius perſecutus) & Dn. de Cordemoy.* 11. *Carteſii Principia cum Ariſtotelicis miſcuerunt & conciliarunt Honor. Faber & Adr. Heerebord, cum Moſaicis autem, labore vano ac inutili, Joh. Amerpoel & Dn. des Fourneilles. Bruta ſenſu carere, Gomezius Pereira ante eum docuit.* 12. *FRANC. WILH. Lib. Baro de NüLAND, Novator in Phyſica Anti-Carteſianus.* 13. *THOM. HOBBESIUS, Novator in omni Philoſophia, ac Epicureiſmi Inſtaurator, Doctus quidem, ſed in Literas pariter atque Religionem injurius. A Joh. Walliſio Errorum in Matheſi puerilium eſt convictus. Phyſicam ſuam Epicuream (de qua Honor. Fabri additur Judicium) e Doctrina de Motu, nec tamen primus, derivat.* 14. Elementorum ejus Philoſophiæ *ac* Leviathanis, *Tyrannidi ac Atheiſmo viam ſternentium, Hiſtoria & Recenſus.* 15. Problemata *ipſius* Phyſica *a Rob. Boylio confutata. Indoles ejus moroſa & contentioſa,*

tioſa. Politica ejus a Gallis avide excepta. Adverſarii Angli & Belgæ. Vita ipſius Hiſtoria ἀδέσποτος. Ex ipſo Atheiſmi ſui Principia hauſit Bened. Spinoſa. Thomæ Nomen plerisque Novatoribus proprium. 16. THEOPHRASTUS PARACELSUS, Homo illiteratus ſed ingenioſus, Philoſophiæ, Medicinæ, ipſiusque Theologiæ, Reformator, Magiæ ſuſpectus, Enthuſiaſtarum Recc. Parens. Comm. *ejus MSS.* in IV. Evangelia. *Sam. Siderocratis LL. CC. Sententia ejus. 17. JOH. ESPAGNETUS, Chymicus ingenioſus, de cujus κρύψει Nominis Anagrammatica, Scriptis Chymicis, Paradoxisque illorum Phyſicis, & in his Pluralitate Mundorum, breviter agitur. 17. JOH. AMOSUS COMENIUS, Novator in univerſa Panſophia, Enthuſiaſmo affinis, cujus* Janua L. Lat., *aliaque Scripta Didactica, tanquam Barbara & minus Latina, rejiciuntur. 19.* Phyſicæ *ipſius* ad Lumen Divinum ex Gen. c. I. reformatæ, *nova Principia & Dogmata, una cum* Libello de Frigore *ſrigido, itidem exploduntur. Recocta illa ſunt a Joh. Bayero, Comenio paulo accuratiore.*

POſt abſolutos Scholaſticos, hos in medium adducimus, Veteris Scho- 1
læ novaturientes Diſcipulos. Horum aliquam partem jam ſupra Cap. XII. adduximus, ubi agebamus de Scriptoribus Antiperipateticis. Plerique enim, occaſione affectatæ Tyrannidis Peripateticæ, rebellionem in hoc regno tentarunt, ut ſolent in Republ. res novas moliri, qui faſtidioſo premuntur imperia. Cæterum Novatorum illorum non eſt unus idemque genius; aliqui illorum cum ratione inſaniunt, quidam toti ſunt inepti, nec quicquam novi, præter terminorum varietates, in Philoſophiam intulerunt, qui rectius feciſſent, ſi domi compreſſis ſediſſent manibus, aut pinxiſſent cucurbitas, quam ut tam inficetas turbas excitarent. Glorioiæ venatio multos abripuit, paucos veritatis ſtudium inſtigavit. Factum vero fuit à rebus naturalibus initium. Nam, cum illæ in ſenſus incurrerent, ac in nationibus plerique & ſpeculationibus ſubſiſterent Scholaſticorum, ad ſenſus viam reducere demonſtrationes ſuas laborarunt, & in ſingularibus exercere ingenium, ut expeditior eſſet Univerſalium doctrina.

Primus itaque, qui laudem aliquam hoc conatu quæſivit, eſt 2
BENHARDINUS TELESIUS. Conſentinus is fuit ex Oppido Calabriæ, ſcripſitque Opus *de Rer. natura*, juxta propria principia, quod in *libb. IX.* diſpeſcuit, editos Neapoli, apud Horatium Sardianum, anno 1587. *in fol.* Thuanus tradit, eum à Patruo ſuo, Antonio, Philoſophiæ ſuæ dogmata accepiſſe, qui, ſi rectè memini, Opuſculum aliquod ſcripſit *de Coronis*, aliaque nonnulla Phyſici argumenti. Scripſit & idem Bernhardinus Teleſius alia quædam Opuſcula, librum ſc. unicum *de his, quæ in aëre ſiunt, & de terræ moti-*

Digitized by Google

motibus, qui prodiit Neapoli anno 1570. *in 4to.* item *de Colorum* (quos omnes e Principiis Caloris & Frigoris deducit) *generatione*, qui eodem anno Neapoli editus eſt *in 4to*, tum *de natura maris librum unicum*, (falſum illud eſſe natura contra Ariſtotelem diſputantem, Aquam vero Elementorum numero ejicientem) ibidem anno 1570. *in 4to.* Autor hic, ut præ ſe fert, in *proœmio libri de natura rerum*, ad ſenſum reducere vult dogmata ſua. Primo libro demonſtrat, Solem à calore, terram à frigore conſtitutam, omnemque operandi facuitatem illis inde provenire. Calorem, frigus, & materiam, tria principia eſſe ait, in quibus omnia conſiſtant, variasque fieri diverſasque operationes ratione locorum, in quibus ille fiunt, ac temperie & moderatione frigoris. Hinc ſiccitatem, & humiditatem, deducit, & Mare Solis calore è terra produci oſtendit. Lib. 2. contra Ariſtotelem diſputat de communi materia, de cœlo, an igneæ ſit naturæ, an calor & frigus ſint ſubſtantiæ. Tertio libro impugnat qualitates Elementares, ſiccitatem à calore provenire negat, quia calor liquefacit, humiditatem à frigore, quia frigus exſiccat. Rationibus etiam oſtendere vult, omnem aquam ſua natura eſſe calidam, ignem ſummè humidum; 4. humores in corporibus negat, ignem etiam & aërem à miſtione corporum excludit. 4to lib. multa de Calore Solis diſputat, multa de motu cœlorum, & primo motore. 5to Ariſtotelis de anima humana ſententiam impugnat, ejusque pontias & facultates ſcrutatur. In ſexto de generationibus animalium & plantarum agit, in quo non adeo multa reperiuntur, a communibus ſententiis diſſentientia. In 8to de ſenſibus interioribus, paſſionibus animi, virtutibus & vitiis, multa adverſus Ariſtotelem philoſophatur. Hæc ferè ſunt præcipua ejus Philoſophiæ capp., in quibus eum ſtudio novaturire quis non videt? Hujus quædam principia ſua fecit Franc. Patritius. Calorem enim & frigus operandi principia retinet, addidit vero ſpatium, lucem & fluorem. Sed is magis intricavit ſua dogmata, quam ipſe Teleſius, & pro rerum veritate nebulas aliquas Platonicas captat, quibus & ſibi, & Lectoribus, tenebras offundit. Nullam enim veræ methodi, & artis Analyticæ, lucem illic deprehendes. V. quæ de Patritio *Cap. VIII.* §. *3.* & *4.* fuſius ſunt expoſita

3 HIERONYMUS CARDANUS, Mediolanenſis, Portentum ingenii inſigne, intuitu miſtæ cum ſapientia. Stultitiæ, Novator in multis & Polygraphus, ſi quis alius. Tot enim libb. ſcripſit, ut & de *ſuis libris* ipſe librum conſcripſerit, quo recenſet tempora & occaſiones librorum, à ſe ſcriptorum. Tria ſtatuit Elementa, Aerem, aquam & terram: Ignem ſublunarem videt, aſtra calida magis & minus ſtatuit; quæ in libris ſuis *de ſubtilitate & varietate* fuſe deduxit. In quibus multa continentur egregia, multa immiſcentur ridicula, ut fuit ejus hominis ingenium per dilucida inter-

Digitized by Google

intervalla ſummè ſtultum, ſummeque intelligens. Scripſit præterea vaſtos libb. in omni philoſophiæ genere, Philologicos, Logicos, Morales, Phyſicos Politicos, Aſtrologicos, quos X. Voluminibus *in fol.* collectos, atque hactenus magnam partem ineditos, edidit Carolus Sponius, moderante Gabr. Naudæo, Lugdun. anno 1663. Phyſici ſunt ejus libri, quos modo nominavimus, quibus eſt addenda *Actio prima in Calumniatorem librorum de ſubtilitate.* Hos Julius Cæſar Scaliger, Vir alioquin Summus, impugnaverat contradicendi pruritu magis, & vana gloria, ductus, quam rei ipſius veritate. In multis enim potius ſophiſtam & Cavillatorem egit, quàm Philoſophum, ac defendit Cardanum in non paucis. Joh. Sperlingius *in Meditatt. in Scalig. de ſubtilitate*, quæ prodierunt Wittebergæ anno 1656. *in 8vo.* Sunt porro inter Opera ejus Phyſica *libri de ſecretis, de gemmis, & de coloribus*, *de vitali aqua ſive æthere, de fulgure, de natura liber*, hactenus ineditus, *de immortalitate animarum, θεογνώστων liber primus, ſive de tranquillitate*, itidem hactenus ineditus, *θεογνώστων liber ſecundus, ſive dialogus de vita producenda; θεογνώστων lib. 3. ſive de animæ immortalitate, θεογνώστων lib. 4 ſeu de Contemplatione, θεογνώστων lib. 5. ſive hyperboreorum*, de quibus multas illic ſpeculationes habet. Magna enim paſſim prædicatio eſt apud Vett. hyperboreorum, per quos Svecos eſſe intelligendos, nuper nos docere voluit Olaus Rudbeckius in *Atlantica* ſua. Cæterum & tres illi *θεογνώστων* libri tum primum ſunt editi. Scripſit porrò *de aceti natura, Problematum ſectiones VII. Diſcorſo di Vacuo*, Italica lingua, *Diſcorſo, Si la qualita pùo trapaſſade de ſubjecto in ſubjecto*, qui quatuor tantùm hactenus fuerant MSSti. Prodiit ejus *Phyſiognomia* ſeorſim Gallico ſermone, in quam ex Italico eſt converſa. Sed vix mihi videtur, genuinum eſſe opus, quanquam ejus nomen mentiatur; nam lucri potiùs cauſſa à Bibliopolis id fictum crediderim. Valde enim adſtrictus & brevis, præter morem ſuum, in illo eſt, neque omiſiſſent, credo, hoc opus inter cœtera ejus edere, ſi pro genuino habuiſſent. Sed miror tamen, nullam ejus mentionem fieri in *Vita Cardani*, à Naudæo ſcripta, ubi diligenter omnia recenſet, quæ ad Operum ejus Hiſtoriam pertinent. Multa in illo ibi excuſat, mula etiam reprehendit. Quæ de genio ſuo, in *Phyſiogn.* iſta alibique paſſim, recenſet Cardanus, pro confictis habet Naudæus, & ad inanem oſtentationem comparatis. Putavit enim hoc figmento ſe gratiam plebis aucupaturum, vel doctrinæ ſuæ authoritatem conciliaturum, ut videretur quaſi per Enthuſiaſmum ſcripſiſſe, quæ ſcripſit. Fuit, ſicut miri ac variabilis ingenii, ita miræ quoque fortunæ. Multas cum Medicis conflictationes habuit, ipſe Medicus, quorum fraudibus, artibus, calumniis pleni ſunt ejusdem libb. omnes. Habuit etiam non contemnendam Rerum civilium ſapientiam, quod mireris in homine perpetuis Speculationibus, & Scholaſticis rebus, addicto, tum in plerisque actionibus ſuis infelice, nec rerum ſuarum pro-

Digitized by Google

vido. Scilicet cum tempus ſibi non ſumeret de rebus ſuis cogitandi, majus aliena curandi otium habuit; ac ſunt ſæpe homines, qui, cum ſibi non ſapiant, aliis tamen ſapiunt. Edidit *lib. de Arcanis prudentiæ civilis*, Lugd. anno 1635. *in 12mo.* excuſum, & Helmſtadii recuſum, cui *Proxonetæ* dedit titulum, qui ſanè in ſocietate Civili verſantibus eſt utiliſſimus, & nihil pene non habet fraudium, artium, technarum, quibus uti vulgò inter homines ſolemus, & ob quas adeò commendatur ab hominibus profanis. *Homo ille Politicus*, à quodam Pacifico à Lapide, & poſtea a Chriſtoph. Pellero ſub *Politici ſcelerati* titulo, editus. Laudatur Cardanus ab his, culpatur ab illis. Sunt, qui Atheiſmi illum crimine onerant, quod quidem non adeò è ſcriptis ejus elucet, quorum indicio quis interdum illum fanaticum, & Enthuſiaſtam, habuerit quanquam & Enthuſiaſticus quidam Atheiſmus ſit. Immitius item de illo judicium tulit Franciſcus Sanchez in *Commentario ad Ariſtotelem de divinatione per ſomnium p. 139. & 257.* Ridicula quoque de illo habetur Hiſtoria. Cum Bilib. Pirkheimerus honoris cauſa ad illum in Italia inviſeret, hinc ille excipiens ſtatim rogavit, an ſecum ferret pecuniam, cum vero is, miratus quæſiti abſurditatem, nihil, præter neceeſſaria, ſibi itineris eſſe ſubſidia reſponderet, regeſſit ipſi Cardanus, ſe non curare Transalpinos, niſi pecuniam ſibi adferrent. Et, *ex illo tempore*, inquit Pirkheimerus, *non Cardanum, ſed κερδᾶνον, appellabam. De vita ſua librisque propriis* ipſe ſcripſit.

CARPENTARIVS, Anglus ille fuit, ſcripſitque librum, cui tit. *Philo-*
4 *ſophia libera* qua ſingulares & paradoxas ſententias proponit, qualia e. g. illa ſunt. Non dari naturales notitias, locum eſſe nihil, omnes res ex nihilo fieri, ſenſus non poſſe errare, ignem eſſe humidum, omnia Elementa eſſe gravia, & ſimilia. Non memini, ubi & quando editus ille liber.

RENATVS des Cartes, ſeu Carteſius. Si quis alius præcipuum inter
5 Novatores nomen meretur. Neque enim ipſe ſibi tantum ſapere voluit, ſed & Sectam ſui nominis condidit, quæ per totum Belgium, Angliam, Galliamque, & multas Germaniæ partes, ſe propagavit. Qui hujus Viri Vitam deſcripſerit, ſecundum omnes circumſtantias, non eſt. Exigua tamen hinc illinc habentur ejusd. monumenta. Neque omnes pari conſilio de ipſo ſcripſêre. Quidam enim ejus hoſtes multa de ipſo perperam retulerunt, inprimis quod ſpectat dogmata ejus. Philoſophia ſimul & Vita illius aliquo modo adumbrata eſt à M. Joh. Tepelio, cujus exſtat ſuper hoc argumento libellus, Noribergæ *in 12.* editus anno 1674. Agit verò in illo Opuſculo primùm de Aut. ipſo, & occaſione, qua inductus ad Philoſophiam ſe applicuerit. Agit (2.) de ſcriptis Carteſii, tum & de principiis Philoſophiæ Carteſianæ. Hinc de adjunctis ejus Philoſophiæ, poſtea de oppugnatoribus, & propugnatoribus ejus, Item de judiciis Virorum doctorum ſuper Secta Carteſia-

ſiana. Exſtat quoque Joh. Chriſtophori Sturmii, Profeſſ. Altorfini, brevis *Diſſertatio de Carteſianis & Carteſianiſmo.* Altorfii A. 1677. in 4to excuſa. Sed & in illa de Aut., & Hiſtoria ejus Vitæ, parum habetur, ſed potius quædam de ejus doctrina tractantur.

Longa eſſet mihi enarranda Hiſtoria, ſi omnia, quæ huc ſpectant, in medium proferre velim. Ex Epicuri & Jordani Bruni Dogmatibus quædam reaſſumpſiſſe videtur, quæ tamen ita perpoliit meditationibus ſuis, ut nova eſſe videantur. Primam illi litem movere cœperunt Theologi, quibus nova plerumque hæreſeos ſuſpicione laborare videntur: ac ſunt in Belgio, qui Atheum, & pene ipſi Vanino ſimilem, faciunt. Doceri certe illic Philoſophia ejus primum prohibita, ac Ariſtotelica prælegi juſſa. Sed ita Carteſiani Ariſtotelem prælegerunt, ut totum ad Carteſii mentem reformarent. Reſuſcitata illa lis nuperrimè fuit, & magna in Academia Leidenſi diſſidia etiam inter ipſos Theologos inde enata, quod, Carteſianiſmi prætextu ipſe Atheiſmus novam ſpeciem ſumpſiſſet. Prodierunt infames illi Ben. Spinoſæ, aliorumque libri, qui omnes impingebant Carteſio ſuas ſententias. Hinc ille in invidiam incurrit, qua facilè, ut puto, ſe vivus expediviſſet. Nam, poſt mortem ejus, quidvis in illum rejicere poterant ejus diſcipuli. Habemus, qui ex Ariſtotele, & Peripatetica Philoſophia nefanda dogmata produxerunt; neque tamen ob eam cauſam everſa eſt Peripatetica Philoſophia. Facillimum enim eſt alio detorquere ſententias, & è principiis, malè applicatis, educere Concluſiones, Autori iſtorum inficiandas. In arenam cum ipſo primus deſcendit Gisb. Voëtius, huic impar aggreſſor Achilli, adverſus quem Philoſophiam ſuam maſculè defendit. Irrepſerunt tamen in hanc Philoſophiam, ut dixi, abuſus, de quibus peculiari libro Samuel Mareſius monuit Theol. ac Philoſophiæ ſtudioſos. Titulus ejus eſt: *De abuſu Philoſophiæ Carteſianæ ſubrepente, & evitando in rebus Theologicis, ac fidei.* 6

Primus, quem in lucem edidit, Liber *de Methodo* fuit, quo viam ſternebat dogmatibus ſuis, quem poſtea ſubſecuti ſunt libri Phyſici. Tota illa Doctrina fundata eſt ſuper figuris corporum, & motu, in quibus admirabilis ejus ſolertia eſt. Omnes illas recenſere hypotheſes, res eſt ab inſtituto noſtro aliena. Vid. Joh. Bapt. du Hamel *lib. 1. de conſenſu Vet. & Novæ Philoſophiæ, nono capite*, ubi prolixe recenſet, quæ pro veris ipſe habet, & quæ videantur aliena; ac Principia Carteſii ita ait cum rebus ipſis cohærere, corporumque omnium vires, tum occultas, tum magis obvias, ita explicare, ut, alia non eſſe naturæ primordia, vel doctiſſimus quisque facile dejeraret. Henricus Moor, Anglus, Vir Ingenioſus, aliquantulum ad Platoniſmum inclinans, cuique frequens fuit cum Carteſio Epiſtolarum commercium (quæ adhuc leguntur inter *Opera* ejus *Philoſophica*,) ſingularem quandam 7

Epiſtolam inter illas habet, quæ quam diligentiſſimè hypotheſes Carteſianas recenſet, ſimulque ea, in quibus ingenio ſuo nimis indulſiſſe Carteſium credidit. Quos ejus Errores ille ad 3. capita reducit, nimirum, (1.) ad ſimplicem, nudamque inadvertentiam, (2.) ad nimium, ſeu prudentiæ, ſeu honeſtæ aſtutiæ, ſtudium, & denique (3.) ad enormem quandam Mathematicæ certitudinis, ac neceſſitatis, in ſingulis ſuis concluſionibus, affectationem. Ad 2dum caput refert illud de brutis animantibus, quæ inanimatas machinas, & in ſenſata Automata fingit Carteſius; quod comminiſci debuit, ne brutorum animas, pariter ac noſtras, è ſua philoſophandi ratione, concluderet immortales. Carteſianam hanc ſententiam, nuper ſingulari libro propugnavit Anton. de Grand, *in lib. de Carentia ſenſus brutorum*. Pertinet & huc illud, de non inveſtigandis finibus earum rerum, quas in naturæ complexu videmus, quo præcavit Spinoſas quaſdam quæſtiones, quæ circa eam rem ſolent formari. Ad 3. caput refert, quod rarefactionem, & condenſatioem fieri ad modum ſpongiæ crederet, nempe diſtantiam, ſive ſpatium, & Corpus idem eſſe realiter, nec ullam ullibi fingi poſſe extenſionem, quæ non ſit realis alicujus corporis affectio. Cui fundamento totam doctrinam de immenſis, numero, & magnitudine, Vorticibus, deque particulis primi elementi in infinitum diviſis. ſuperſtruit. Refert & huc Commentum illud de formatione particularum ſtriatarum, earumque motu, qui non ſit plus minusve motus, in natura uno tempore, quam alio. Sed illa, cum refutatione operoſa, apud Morum legi poſſunt, qui quidem Vacuum illud, Carteſio negatum, ideò impugnat, quod in hypotheſibus ſuis extenſionem ne quidem à natura ſpirituali excludat, ut videre eſt in libris ejus *de immortalitate animæ*, ubi ſpiritui finito, & animæ ſeparatæ, figuram ovalem adſcribit, & *in libris Metaphyſicis*, ubi omne illud, quod arte ſolet fieri, Vacuum, aere non repletum, quod materiam tamen ſubtilem eſſe vult Carteſius, pro immateriali principio agnoſcit, & pene ipſum Deum facit.

8 Carteſii Opera prodierunt aliquoties junctim & ſeorſim in Belgio, ut omnibus notum eſt. *Dioptrice* ejus accuratiſſimum eſt opus, & magno ingenio conſcriptum, ubi doctrina de meteoris ſolidiſſimè explicatur. Libellus ejus *de paſſionibus animæ*, qui, & junctim, & ſeorſim, prodiit, in affectuum, doctrina egregia multa docet, quatenus maralia principia cum Phyſicis conveniunt. Poſt mortem prodierunt quoque nonnulla ejus, ut *Epiſtolæ*, in quibus multa ſpecialia principiorum ſuorum explicat, & alia multa occurrunt, quæ ad Hiſtoriam Philoſophiæ ipſius ſpectant. Editus eſt quoque *lib. de Homine* à quodam Florentio Schylio ex Gallico in latinum converſus. Sed hunc librum poſtea pleniorem edidit, & accuratius converſum, Dn. de Clerſilier. Voluit, huic libro Carteſius addere *Tractatum de mente humana*,

verum

Digitized by Google

verum non eò pervenit. Quare hanc operam in ſe ſuſcepit Ludov. de la Forge, cujus liber Bremæ prodiit *in 4to.* Cœterum de tota ſumma Philoſophiæ Carteſianæ multa habentur cognitu digna, in præfatione libri iſtius *de homine*, Editus Clerſilerianæ. Reliquit & *Tractatum de Mechanica*, Gallica lingua ſcriptum, quem in linguam Latinam convertit D. Joh. Dan. Major. Cœterum nec Poeticæ artis rudis fuit. Habeo enim, inter Schediaſmata mea, Choream, Gallicè *Ballet* dictam, ſuper Natalem Reginæ Chriſtinæ, *La Naiſſance de la paix*, quam in Germanicam linguam convertit Joh. Freinshemius.

Fuere multi qui ejus doctrinam, vel in compendium redegerunt, vel Commentariis illuſtrarunt, vel ſuis dogmatibus miſcuerunt. E primo genere eſt Henricus Regius, cujus exſtant *Fundamenta Phyſices*, in quibus doctrinam Carteſianam propoſuit, ſed non ſatis rectè perceptam, & Additionibus quibusdam, quas Carteſio ſublegerat, auctam. Queritur de illo paſſim Carteſius *in Epiſtolis.* Edita ſunt Amſtel. A. 1646. *in 4to.* Eſt & quidam Joh. Tattinus Soſius, qui *Clavem Philoſophiæ Carteſianæ* ſcripſit. Franc. Bayle Gallica lingua complexus eſt ejus doctrinam, libro, qui inſcribitur; *le Syſteme general de la Philoſophie*, edito Anno 1669. Toloſæ *in fol.* XI. Capitibus pertractat Metaphyſicam, Logicam, Principia naturalis Philoſophiæ, doctrinam productorum in viſceribus terræ, Meteororum, Senſibilium qualitatum, plantarum, Animalium, hominum, humanarum paſſionum, & denique Ethicam. Antonius le Grand *Philoſophiam Veterum è mente Renati des Cartes, more Scholaſtico, breviter digeſtam*, ſcripſit, quæ Londini edita eſt A. 1671. *in 12mo.* Scripſit idem Autor *Inſtitutionem Philoſophicam* uberiorem, qua omnes partes Philoſophiæ ex mente Carteſii explicat, & methodo Didactica tradit, & Stylo perſpicuo. Liber ille ante annos X. in *8vo* prodiit Londini A. 1672. & nuperrimè anno elapſo auctior ibidem *in 4to*, poſtquam Norimbergæ recudi cœperat Anno 1679. *in 8vo.* Ejus quoque exſtat *Hiſtoria naturalis*, quæ quaſi pars ſpecialis eſt *Inſtitutionum Phyſicarum*, in qua experimentis agit, & ratiociniis. Prodiit illa Lond. anno 1673. *in 8vo*, & & Norimbergæ recuſa eſt. Credo illam Auctiorem aliquando proditu-ram. Nam argumentum illud infinitis modis augeri poteſt. Scripſit & *Vindicationem pro Philoſophia Carteſiana contra Sam. Parkerum*, quæ hoc Anno 1682. prodiit Londini *in 8vo*, & tangit præcipuas ejus cum Theologis & Philoſophis controverſias. Ante non fuit Carteſianæ Philoſophiæ addictus Autor ille; ſcripſit enim Gallicâ lingua librum, cui titulus: *L'Homme ſans paſſion*, quo Veterem illum Stoiciſmum defendit, & ſerio quidem. Quam ſuam doctrinam ipſe poſtea refutavit, poſtquam Carteſianæ Philoſophiæ addictus eſſe cœpit. Carteſius enim hanc doctrinam accuratius, quàm ullus Vett. Philoſophorum, è principiis ſuis eruit, uti liber ejus *de Paſſionibus* 9

nibus animæ oſtendit. Scripſit & Jacobus Rohault *Tractatum Phyſicum*, Gallica lingua Pariſ. A. 1671. excuſum, Amſtelodami v. A. 1672. recuſum *in 12mo.* Autor ille, poſtea in linguam Latinam a Theophilo Boneto converſus, prodiit, adjectis Antonii le Grand Animadverſionibus in eum Londin. *in 8vo.* A. 1682.

10 Qui Commentariis Carteſium ſuis illuſtrarunt, non pauci fuere apud Batavos. Eſt illic Joh. de Raey, Prof. Phyſicæ, primum Leydenſis, nunc Amſtelodamenſis, qui perpetuas in illum *Diſp.* edidit. Seorſim, ſub ejus nomine, prodiit *Clavis Philoſophiæ Naturalis Ariſtotelicæ Carteſianæ*, liber ad Intelligentiam principiorum Carteſianorum neceſſarius, Lugd. Batav. A. 1677. editus altera vice auctior, *in 4to.* Cæteris omnibus illum ego prætulerim. Fuit enim Diſcipulus Carteſii aſſiduus, & præterea ſingularis ingenii & judicii. Daniel Lipſtorpius edidit quoque *Specimina Philoſophiæ Carteſianæ*, (Lugd. Batav. A. 1653. *in 4to*) in quibus præcipuè Doctrinam de motu enucleatam proponit, & ad certas regulas reducere laborat. Quod argumentum multorum jam ingenia ſollicita habet, inprimis Joh. Alphonſum Borellum, Italum, Virum ſingularis & acutiſſimi ingenii, qui *de motu, & vi percuſſionis librum* edidit, & noviſſimè alios *de motu animali*, in quibus omnium motuum in animalibus cauſas oſtendit, & quidem è principiis Mathematicis & Mechanicis. Sunt, qui Carteſii iſtas Regulas de motu non parùm ſollicitant, eaſque maximam partem Falſas pronunciant, quod Carteſius potius hic Mathematicas rationes motus abſtracti ſpectavit, quàm motum ipſum corporibus concretum. Ideoque hoc negotium præ cœteris magna diligentia excoluit Chriſtianus Hugenius, qui, globis è varia materia confectis, atque inter ſe colliſis, motus & impulſus doctrinam novis Axiomatibus propoſuit, uti *in Actis Anglicis Societat. Regiæ* legitur. Aliqua etiam hujus argumenti habet Franc. Wilh. Baro de Nüland, in *Phyſica ſua Elementis.* Eſt quidam Cordemoy qui Gallica lingua libros ſcripſit, alterum *de Diſcrimine Corporis & animæ, (Le Diſcernement du Corps & de l' Ame.* V. Oldenb. *Tranſact. p. 306. & T. II. Ephem. Gall. p. 258.)* in quo corporis & animæ proprietates & Operationes, quatenus inter ſe communicant, oſtendere laborat; alterum *de Verbo*, in quo de natura omnis loquelæ prolixè agit. Uterque libellus, converſus in Latinam linguam, prodiit Genevæ *in 12mo.*

11 Qui Carteſiana tandem principia ſuis miſcuerunt, multi ſunt, præcipuè in Anglia. Honoratus Faber, qui noſtro tempore è Soc. Jeſu Philoſophiæ Curſum ſcripſit, in Phyſicis omnia, quæ poteſt, novorum Dogmatum confert cum Veteribus. Ariſtotelem certè, nova aliqua, & inuſitata inter ſuos methodo, ſecutus eſt, quam ob cauſam etiam malè audivit ſuis, quaſi Carteſianiſmum ſectaretur. A quo tamen crimine ſe defendit in *tribus de hypotheſi ſua Philoſophica Epiſtolis*, Moguntiæ *in 12mo.* editis anno 1674. Per omnia enim

Digitized by Google

enim Phyſicæ capp. procedens, oſtendit, in quibus à Carteſio differat, & in quibus conſentiat. Certe in doctrina de formis non adeò ab ipſo diverſus eſt, ut qui oſtendat, jam tum Ariſtotelem in eadem fuiſſe ſententia. Nusquam enim Ariſtoteles formas dixit ſubſtantias, quanquam οὐσιώδεις appellet i. e. ſubſtantiales, quæ ſubſtantiam perficiant. Paralleliſmum, & diſſenſum Ariſtotelicæ & Carteſianæ Philoſophiæ oſtendit Adrianus Heerbord in *Philoſophia* ſua *naturali*, quæ edita eſt Lugd. Bat. anno 1643. *in 8vo*, cujus & plures exſtant libri. Sed hoc potisſimum Philoſophiam naturalem propoſuit. Fuit quidam Joh. ab Amerpœl, qui Carteſiana principia cum Moſaicis contulit, in *Carteſio* ſuo *Moſaizante*, Leovardiæ edito anno. 1669. *in 12mo.* Similis argumenti liber Gallica eſt lingua ſcriptus à quodam des Fourneilles, quo Syſtematis Carteſiani cum Moſaico convenientiam, ejusque opinionem de Anima Brutorum nihil periculoſi habere, oſtendit. Sed ſolent interdum homines ſuo ſenſu ita abundare, ut de illo aliis etiam largiantur, quod & hic factum eſſe crediderim. Neque enim puto Carteſium, cum primum in Meditationes principiorum ſuorum incideret, Moſen antea evolviſſe atque ex eo concluſiones formaſſe. Poſtquam ſemel illæ formatæ erant, ingenio facile erat viam comminiſci, qua utraque jungeretur. Perpetuus autem ille, qui inter res ipſas Analogiſmus eſt, in Opinionibus etiam conciliandis valere poteſt. Quod attinet Carteſii doctrinam de Anima brutorum, quod ipſa planè non ſentiant, fuit jam dudum ante ipſum Gomezius Pereira, Philoſophus ac Medicus Hiſpanus, qui librum edidit, cui titulus : *Antoniana Margarita*, quem ipſe ſic vocavit à nominibus Parentum ſuorùm. In illo eadem doctrina proponitur de carentia ſenſus brutorum. Plura de ipſo videri poſſunt apud Nicolaum Antonium *in Bibliotheca Hiſpanica*, & apud Voſſium *libro Tertio de Idololatria Gentili, c. 41, p. 939. 940. Ed. Francof.*

Carteſianas Hypotheſes non pauci ſunt, qui ventilant, è quibus ta- 12
men illi, qui doctrinæ ejus fundum non attingunt, infeliciter verſantur. Niſi enim quis omnis rei Mathematicæ gnarus ſit, & mentem Carteſii ex ipſius ſcriptis aſſecutus fuerit, nihil planè agit. Et quidam Franc. Wilhelmus, Liber Baro de Nüland, qui *Elementa Phyſica* ſcripſit, ſive *nova Philoſophiæ principia, in quibus*, ut titulus habet, *Carteſianorum principiorum falſitas oſtenditur, ipſiusq; errores, ac paralogiſmi ad oculum demonſtrantur.* Lib. editus eſt *in 12mo.* Hagæ Com. anno 1669. Promittit plura adverſus Carteſium, etiam Metaphyſica, quæ an ex illo tempore prodierint, mihi non liquet. Exiguus libellus eſt, quo Carteſium refutat vix 4 foliorum. Is non à corpore, Carteſianæ Phyſicæ principio ſed ipſo adeò nihilo, incipit, ac oſtendere vult demonſtrationes, quibus evinci poſſit, mundum eſſe è nihilo creatum, atque hoc ſuum nihilum ille infinito æquivalere contendit. Finitum

tum ens medium proportionale inter nihil & infinitum ipſi eſt, cujus ille Mathematicas demonſtrationes vult reddere. Vacuum contra Carteſium admittit in natura, Corporis Phyſici rationem formalem, non in extenſione, aut doctrina dimenſione, ſed in denſitate, ac raritate, conſtituit. Hinc ad motum unicum Dei, Supremi Entis, in productione corporum inſtrumentum, procedit, cujus regulas etiam à Carteſio diverſas habet.

13 THOM. HOBBESIUS, Malmesburienſis Anglus, Regis Britanniæ hodierni quondam Præceptor, magnus in Philoſophia omni Novator, tantoque pejor, quo propius fidem & religionem affligit. Nullus hoc ſeculo exſtitit craſſior crudiorque Epicureiſmi propagator, doctus quidem, & rei Mathematicæ intelligens, unde pleraque principiis ſuis accommodavit. Scholaſticam doctrinam omnem contempſit: paſſim enim traducit DD. Academicos. Omnium ſcientiarum reformator videri voluit, ſed infeliciter in multis eſt verſatus. Quod enim Mathematica attinet, in quibus ille ſibi triumphare aliisque viſus eſt, in hoc ſuo velut fundo, adortus eſt ipſum Joh. Wallisius, Profeſſor Mathem. Oxonienſis, Vir celeberrimus, ac pueriles errores ipſi oſtendit. Honoratus Fabri, in *ſecunda Epiſtolarum*, quas modo laudavimus, *n. 16.* de ejus Philoſophia ita judicat, eum vix quicquam addidiſſe de ſuo rei phyſicæ, niſi quantum ex Epicureiſmo deſumpſerit, nihil, niſi corpus, & corporis modum, concipi à nobis poſſe, credens, uno motu, poſitu, figura, ac mole, omnia perfici. Inane, dixit, eſſe incorporeum, & ipſam cognitionem merum eſſe motum, animamque corpoream. Hæc tam bella principia, quam infamibus paradoxis feneſtram pandant, dici non poteſt. Quod Phyſica attinet, è doctrina de motu omnia demonſtrare allaborat, atque, *in Epiſtola ad Sorbierium, libro de natura aëris præfixa*, primum ſe jactat, qui ita in phyſicis philoſophari docuerit. De quo vereor, ne litem illi Carteſius, aliique, moveant, ne quid de Veteribus dicam, Epicuro, & Ariſtotele. Uterque certè in motu rationem operationum naturalium poſuit. Ariſtoteli natura ipſa principium motus definitur. Hobbeſii Opera omnia prodierunt Amſtelod. anno 1668.

14 *Elementa Philoſophiæ* ſcripſit, atque in III. Sectiones diviſit, *primam de corpore, ſecundam de homine, tertiam de cive.* Prioris Sectionis partes ille facit IV. Prima illi dicitur *Computatio*, ſeu *Logica*, ubi de Philoſophia in genere agit & de nominibus. Pars ſecunda eſt ipſi Philoſophia prima, ubi agit de loco & tempore, Corpore & Accidente, cauſa & effectu, potentia & actu. Pars tertia agit de rationibus magnitudinum & motuum, ubi integra Geometria & Statica tractatur. Pars quarta agit de naturæ Phænomenis, (1.) de ſenſu & animali motu, (2.) de univerſo & ſideribus, (3.) de Luce,

Digitized by Google

Luce, calore, & coloribus (4) de frigore, vento, glacie, &c. (5.) de ſono, ſapore & tactu (6.) de gravitate. Sectione Secunda de homine, pauca admodum affert de ejus conſtitutione & natura: in argumentum enim de natura viſionis incidens totam pene Opticam proponit, quæ doctrina bene ab ipſo eſt exculta. In Tertia ſectione de Cive, novam ſibi viam inveniſſe viſus eſt, qua demonſtraret Monarchiam. Liber ille paradoxis ſententiis eſt pleniſſimus, & velut quidam earum promicondus. Alter ille, qui ipſi ſubjunctus eſt, ſub *Leviathanis* nomine prodiit, ipſoque titulo arguente monſtri aliquid alere videtur. Continentur in illis libb. principia Tyrannidis, & Atheiſmi. Ex ejus ſchola certe Bened. Spinoſa prodiit, & quicunque ejus in Batavia partes ſequuntur. Editus etiam fuit *Leviathan* ejus Belgica lingua, & ex Anglica in illam converſus eſt ab Abr. Berkelio, Viro docto, & editis in aliquot Autt. Græcos Commentariis celebri, qua in Editione aliqua habentur, quæ non ſunt in Latina. Belgica Editio prodiit Amſtelodami anno 1667. *in 8vo.*

Scripſit præterea *Problemata* quædam *Phyſica*, per modum Dialogi, in 15
quibus pleraque ſuarum hypotheſium Phyſicarum proponit: ſed ita quidem exceptus eſt in nonnullis à Roberto Boylio, ut gloriari amplius de his hypotheſibus ſuis non poſſit. Fuit illi continua cum Philoſophis cæteris contentio. Vivebat, ſapiebatque ſibi quaſi extra ſocietatem conſtitutus, moroſus homo, omnia carpens & reprehendens, in exilium aliquando miſſus, urgente Clero, poſtea tamen revocatus. Conatus Regiæ Societatis contempſit, ideoque adverſus illum ſæpe conclamatum eſt. Boylius certè & Walliſius ipſi oſtenderunt, ſatis *modicè* apud illum *habitare philoſophiam,* quod ille lemmatis inſtar imagini ſuæ adſcribi curaverat: *En quam modicè habitat Philoſophia!* Acerbiores in ipſum popularium, quam cæterorum, cenſuræ fuerunt. In Gallia ejus Philoſophia Civilis magno cum applauſu eſt excepta, ac libri, illuc ſpectantes, in linguam Gallicam converſi, curante Sam. Sorbierio, Hiſtoriographo Regio. Vernacula lingua multi ſunt, qui adverſus ipſum ſcripſerunt integra Volumina. E Latinis cogniti nobis ſunt Sethus Wardus, qui *Exercitationem in Thomæ Hobbeſii Philoſophiam* ſcripſit, quæ ſtrictim ejus Paradoxa recenſet, & refutat. Prodiit Liber Oxonii A. 1656. *in 8vo;* ſcripſit adverſus ipſum Rich. Cumberland, in argumento de jure naturæ, librum ſatis operosè, & cum diligentia, conſcriptum. Deinde Joh. Templerus Theologica ejus dogmata præcipuè exagitavit, Theſes & Antitheſes diſtincta methodo ſibi ſubordinans, ex quo vel uno ſummaria dogmatum ejus cognitio haberi poteſt. Eſt & quidam Gisbertus Cocquius, qui librum ſcripſit, cui titulus: *Hobbes Elenchomenus, ſeu Vindiciæ pro lege, imperio, & religione,* excuſum Ultrajecti A. 1668. *in 12mo.* *Vita* Hobbeſii nuper prodiit, qua continentur pleraque, quæ ad hiſtoriam ejus ſpe-

ſtant. Recenſentur ejus libri; Additur Carmen aliquod elumbe, cujus ipſe Autor eſt, quo Vitam ſuam deſcribit variis fortunæ viciſſitudinibus fluctuantem. Ex Hobbeſii fontibus Bened. Spinoſa hauſit, cujus *Ethica* aliique libelli, ab ipſo ſcripti, veſtigia ejus Philoſophiæ ferunt, ita tamen diſcrepant, quod, quæ Hobbeſius in arcanis habuit, ille profiteatur palam, atque ita planè non tegat Atheiſmum. Exſtat *Epiſtola* apud Spinoſam, qua ipſe exponit differentiam ſuorum & Hobbeſianorum dogmatum. Atque hæc de Thoma Hobbeſio dicta ſunto, de quo etiam hoc, quod ridiculum eſſe poſſit, obſervo, plerisque illis Novatoribus Thomæ nomen eſſe.

16 PHIL. AUREOLUS THEOPHRASTUS PARACELSUS von Hohenheim. Mirabile huic homini, ut nomen, ita Ingenium fuit, novus quaſi literati Orbis Cometa, Novator in Theologia, & Philoſophia, ipſe pene illiteratus, i. e. nulla Scholaſtica doctrina imbutus. Mira huic animi, ſed planè ſylveſtris, fertilitas, tot nova peperit dagmata, perpetua Theologorum & Philoſophorum, offendicula. Magna tamen in ipſo mentis vis fuit, magna Arcanorum naturæ cognitio, quo factum eſt, ut Medicinam in novam aliquam ſpeciem transfunderet. Gloſiari tamen Germani hoc nomine poſſunt. Hujus enim artibus pene tota Schola Medicorum Galenica de ſua dejecta eſt dignitate. Quod ſi Viro illi contigiſſet in juventute literarum cultura, quibus ornaſſet ſuam doctrinam, non majus habuiſſet Germania Nomen. Quanquam nec *αὐτοδίδακτος* fuit Paracelſus, ſed præcipua doctrinæ ſuæ Iſaaci Hollandi ſcriptis Ineditis, unde multa eum deſcripſiſſe quidam volunt, & Doctoris cujusdam Chymici Informationi, debuit. Nunc ſordes illæ monſtroſorum terminorum, quorum eſt ipſe Autor, infamant ejus doctrinam, & magiæ etiam ſuſpectam reddunt. Nam Magorum ſacra delibaſſe ipſum apparet, à qua ſuſpicione bona tamen fide illum liberat Gabr. Naudæus. Æquius quoque de illo judicabunt, qui, Scripta ejus omnia eſſe poſthuma, nec a vivo quicquam literis comprehenſum, conſideraverint. Quod ſi manus à Theologia abſtinuiſſet, minus in derivaſſet invidiæ. Nam exſtant, non ſolum inter Opera ejus edita, multa Theologica, ſed inter inedita etiam. Et adhuc ſuperſunt *in IV. Evangeliſtas Commentaria*, quæ lingua Germanica ſcripta, in Bibliothecæ Iſaaci Voſſii latitant, in qua ipſe ego vidi. Eſt quaſi pater Enthuſiaſtarum Recentt. qui è Theologia & Philoſophia quaſi mixtum aliquod chaos confecerunt, unde Val. Weigelius multa hauſit, & qui ex ejus Schola prodierunt. Quo nomine ipſe quoque Joh. Arndius in ſuſpicionem eſt tractus, qui alicubi in libris ſuis vom Wahren Chriſtenthum / honorificam Paracelſi mentionem facit, ſed defenſus eſt peculiari ſcripto ab Henr. Varenio, Auguſti Parente. De Paracelſi Operibus, omnique Chymicorum illa doctrina, prolixius ago in *Epiſtola de Transmutatione Metallorum*, ubi tota hiſto-

ria

ria Autt. Chymicorum proponitur. Exſtat libellus quidam Germanicus, cui titulus: *Cyclopædia Paracelſica Chriſtiana*, à quodam Samuele Siderocrate collectus, qui ſub titulis Locorum collocat ſententias Paracelſi, easque cum dictis S. Scripturæ conjungit. Impreſſus eſt liber ille Nirgendshemii anno 1583. *in 4to.*

JOHANNES ESPAGNET. Autor hic totus quantus Chymicus eſt, ſed ex illis, qui ſubtilitatem aliquam & ingenium attulerunt ad hanc doctrinam. Fuit præſes Parlamenti Burdigalenſis. Nomen ſuum non præfigit, niſi Anagrammate involutum: *ſpes mea eſt in Agno*; & item alio: *Penes nos unda Tagi.* Libros ſcripſit duos, quorum alter titulum habet: *Enchiridion Phyſices reſtitutæ*; alter: *Arcanum Hermeticæ Philoſophiæ.* Primus liber per theſes conſcriptus eſt, proponitque dogmata magni momenti & ponderis. Ignem, & Aerem, è numero Elementorum excludit. Mundos innumerabiles agnoſcere quoque videtur, quod fecerunt ante ipſum Jordanus Brunus, & Thom. Campanella, eamque ſententiam cum S. S. conciliare nititur. Cæterum plana eſt ſcribendi ejus ratio, inque dogmatibus admodum perſpicua, & in hoc primo libro quaſi viam ſternit, & principia ordinat ad Opus *Arcani Hermetici.* Altero Lib. Chymicorum doctrinam, quantum per ipſa artis myſteria licet, diſtinctè, enucleateque proponit, ſine tricis, ut ante ipſum multi. Liber prodiit aliquoties recuſus, nunc autem rarior; nihil vero in omnibus exemplaribus illius mutatur. Unum ex illis prodiit Rhotomagi anno 1647. *in 16mo.* 17

JOHANNES AMOS COMENIUS. Notiſſimus ille eſt vel pueris, qui nondum ære lavantur. Nam variis ſuis ſcriptis aliquam oſtendit novaturiendi pruriginem. Inſtituit novum philoſophandi genus, atque omnem doctrinam & Philoſophiam, à capite ad calcem, reformare voluit. *Panſophiam* enim molitus eſt, ac bene ad umbilicum perduxerat, cum ipſi, in patriæ ſuæ everſione, ſcriptum illud periret. Prodromum tamen ejus in lucem edidit, quem ſecuta ſunt nonnulla alia Philoſophici argumenti, quæ Amſtelodami edita ſunt *in fol.* In Theologia ad Enthuſiaſmum accedere eſt viſus, ac lites cum Calvinianis habuit in argumento Viſionum Propheticarum & millenarii Apocalyptici. In re Scholaſtica varias excogitavit methodos, diverſus a ſe ipſo interdum, & conſiliis ſuis diſtractus, quæ ego neque damnaverim, neque probaverim penitus. In aliquibus ipſe errores ſuos deprehendit. Quod Grammatica præcepta attinet, & Grammaticam Latinæ linguæ culturam, ejus aliqua ratio habetur, puræ & ſolidæ latinitatis nulla. Scatet barbariſmus ipſius *Janua*, fruſtra ab ipſo defenſa. Nam & ipſa *Apologia* ejus altera Apologia indigeret. *Grammatica* ejus *elegans* adeo non meretur illud nomen, ut plus turbet puram latinitatem. *Janua* ejus, utut compendium linguæ haberi poſſit, & nominum ac verbo- 18

Digitized by Google

borum ſimul junctorum, ſanæ tamen ſtructuræ, quæ conſiſtit in connexione verborum, uſu particularem, & forma periodorum, nulla illic haberi poteſt Idea. Quare jejunum ac macilentum ſermonem pueris, à prima ætate, inſtillavit, cum ſucciplenus magis, & nervoſus, ſermo hauriri poſſit ex integro aliquo ſermone, juſtis ſuis membris & commatibus concinnato, qui typus plus imprimit animo, quam illa rerum multitudo, quanquam diſtinctisſima.

19 Exſtat ejus *Phyſica ad lumen divinum reformata*, in qua Philoſophiæ naturalis principia è *cap. Gen. Imo* deducit. Laudo pietatem Viri, quæ tamen una non conficiet rem omnem. Neque enim ex illis principiis deducere omnia poſſumus, ac fuere forte alia principia totius ſyſtematis, cum crearetur, ac è quibusdam creatis producerentur nova, quam nunc, cum per viam generationis philoſophandum eſt. Lucem primævam materiam, & ſpiritum, tria ſtatuit Mundi principia, ſecutus autoritatem ſive Codicis, ſed nunc de principiis alia dicenda erant: Quanquam, quod lucem attinet, audiendum ego illum eſſe exiſtimem. Nihil enim illa mirabilius, ac dedit illa forte forte certis quibusdam corporibus ſua principia, an omnibus incertum. An itaque ſtatui poſſit principium, non facile Comenius evincet. His ſuis principiis confiſus, ſecurò pede procedit, & ex motu & qualitatibus quibusdam rerum affectiones deducit. Sub quibus tamen omnibus nil adeo ſolidi eſt, ut pectus ſaturare vera aliqua demonſtratione poſſit. Refert etiam huc doctrinam de Angelis, quæ ad Phyſicam propriè non ſpectat. Non ipſi tres tribuit partes, corpus, Spiritum, & Animam, auctoritate Apoſt. *1. ad Theſſ. V. 23.* Spiritum illum autem in homine habet, quaſi colonum aliquem ex illo mundi Spiritu, quem è Sacris agnoſcit, pro quo etiam Apologiam ſcripſit ſingularem. Scripſit & *Tractatum de frigore*, ſed ſatis quidem frigidè; nihil enim accuratioris demonſtrationis illi ineſt, quam apud Boylium invenias, qui de eodem argumento lingua Anglica ſcripſit. Ejus hypotheſes ſecutus eſt magna ex parte Joh. Bayerus, in *lib.* illo, quem inſcribit *Oſtium & Atrium naturæ*, editum Caſſoviæ in Hungaria Anno 1662. *in 8vo.* Ille quidem operoſior eſt & ipſo Comenio & magna cum diligentia maſſas & formas diſtinxit ſuas, ſed ſi rem rectè perpenderis, nihil præter terminos, & nomina, ſed planè nova, inveneris, quibus nihil ſubeſt demonſtrationis. Poterant hic plures adduci Novatores, ſed conſultius viſum eſt, illos ad Autores Phyſicos remitti. Illam enim Philoſophiæ partem præcipuè aggreſſi ſunt. Autores vero, qui Encyclopædias ſcripſerunt, & Veterem Philoſophiam nova Methodo propoſuerunt, *Tomi I. Lib. 2. c. 5. & 7.* Jam enumeravimus, nec iſtic allata huc denuo transſcribemus.

D.G.MOR.

Digitized by Google

D. G. MORHOFI POLYHISTORIS TOMUS II. PHILOSOPHICI, LIB. II.

SIVE

POLYHISTOR PHYSICUS, in PARTES II. diviſus.

PARTIS PRIMÆ

CAP. I.

QUOMODO HISTORIA NATURALIS SIT INSTITUENDA, E MENTE FRANC. BACONIS VERULAMII, ET EJUS SEQVENTIUM VESTIGIA.

§. 1. In Naturæ Scrutinio duplici potiſſimum ratione peccatur, vel Senſibus nimium tribuendo, vel nimiam argumentandi ſubtilitatem ſectando. Hac peccatum eſt ab Ariſtotele, a Democrito autem Corpora in Atomos ſcindendo, & his ſolis inhærendo. 2. Franc. Baconis Verulamii, cui tanquam Hodego, magnam partem debetur, quicquid ab Anglis, aliisque, in Philoſophia Experimentali hactenus eſt præſtitum, Diviſio Hiſtoriæ Naturalis in Narrativam, quæ ſola hactenus eſt exculta, & Inductivam, ab omnibus ferme neglectam, deque iſta diligentius excolenda Conſilium. 3. Conſilium hoc ſecuta Societas Regia Anglicana ſtudium Hiſtoriæ illius Inductivæ non infeliciter cœpit excolere. 4. Partitio Verulamiana Hiſtoriæ Nat. Inductivæ in Hiſtoriam: 1. Generationum, 2. Præ-

Digitized by Google

2. Prætergenerationum, ſive Monſtrorum (quibus etiam Veneficia, Divinationesque, poſſunt adjungi, 3. Immutationum per Artem, quæ occaſione prolixe de Artibus Mechanicis, Cognitione illarum accuratiori Philoſopho neceſſaria, hujusque parandæ modis, & Scriptis eo facientibus (inter quæ Thevenatii Opus affectum eminet,) diſſeritur, & quanto Artes vel ſordidiſſimæ Philoſopho poſſint eſſe uſui, exemplo Libri de Fermentatione, *a Thoma Williſio ſcripti, oſtenditur. 5. Hiſtoriæ Immutationum Mechanicæ Pars etiam eſt Hiſtoria Falſationum. 6. Artium Mechanicarum ſummus in Phyſica Uſus Exemplis & Experimentis variis demonſtratur. Transmutatio Ferri in Cuprum poſſibilis. Cupri cum Ferro, Stanni cum Argento, Aquæ Frigidæ & Glaciei cum Stanno Fuſo, Inſociabilitas. Aurum admodum extenſibile. Frumentum Siliginis pro Fundi diverſitate nobilius, vel ignobilius. Panes igne, ſeu lentiori, ſeu fortiori, cocti, majus, & idem quidem ſemper, pondus acquirunt. Sebaldi Mülleri* de Fraudibus Piſtorum *Libellus. Baſ. Valentinus curioſus Coctura Salium Obſervator. 7. Hiſtoria Naturalis, ex Inductiva & Narrativa mixta, commendatur. Quanti uſus ſint aliorum in Converſatione Erudita Relationes, exemplo Rob. Boylii, plus juſto licet creduli, oſtenditur. 8. Appendices Hiſtoriæ Naturalis ſunt Problemata Phyſica (qualia Ariſtoteles & Alex. Taſſonus ſcripſere,) & Placita Philoſophorum, quorum Cognitionis Utilitas extollitur, & Veterum Inventa, Operaque Naturalia, hodiernis præferenda, ſuffragio Merici Caſauboni confirmatur. 9. Inquirendum etiam in Errores Vulgares, eorumque Cauſas, de quibus Thom. Browne, Jac. Primeroſius & Mericus Caſaubonus ſcripſere. 10. Notanda ſunt Inventa atque Experimenta certa, Res item deperditæ, & pro Impoſſibilibus, hisque proximis, vulgo habitæ. 11. Utilitas Muſæorum Naturalium & Hiſtoria illorum, a quorum Collectoribus, in Herbariis Vivis conficiendis, aliisque Minutiis congerendis, Vitio aliarum etiam Scientiarum Cultoribus familiari, ſæpe peccatur. 12. Joh. Dan. Majoris Opus de Muſæis hiſce Hiſtoricum affectum. Conſilium Autoris de Hiſtoria Muſæorum Univerſali, accurate obſervato Rerum Naturalium, in iis latentium, ordine, conſcribenda. Laus Muſæi Metallici Ulyſſis Aldrovandi. Conſilium Verulamii Crypticum de Gazophylaciis rerum Naturalium diſtinctis adornandis, & per Homines idoneos augendis & dirigendis, ex* Atlantide Nova *prolixe repetitum. 13. Secuta eſt iſtud magna ex parte Societas Regia Anglicana, cujus Hiſtoriam edidit Thom. Spraat, in Verulamium, Gentes alias, quibus Anglos, & Tempora Antiquiora, quibus noſtram Ætatem, palmam in Studio Phyſico excolendo præripuiſſe jactat, iniquior. Ambitio Anglorum Literaria inanis, in Joſ. Glanvilio quoque, Soc. Regiæ Encomiaſte, notata. Opponuntur utrique Mer. Caſaubonus & Henr. Stubbe, Angli, Antiquorum contra Societatem hanc, quam Plagii etiam accuſant, Vindices. 14. Ars a nativitate ſurdos ac mutos informandi, quam Angli, tanquam a Joh. Walliſio & Wilb. Holdero inventam,*

ſibi

Digitized by Google

ſibi vindicant, jam ante a Johan. Paulo Bonetto, Rud. Agricola, aliisque, eſt propoſita. 15. *Societatis Regia Anglicana Ortus, Progreſſus, Conſtitutio, & Methodus in res Naturales inquirendi. Abr. Cowteji Poema, quo ei praluſit.* 16. *Alibi etiam Gentium Collegia iſtiusmodi Phyſica inſtituta, a quibus Relationes de Rebus Naturalibus Medicisve quotannis eduntur. Tales ſunt Romana, Florentina, Gallica J. Bapt. Dionyſii (Gentibus aliis pleraque debentes,) Anglica Henr. Oldenburgii, Haſnienſes, & Germanica tandem (de quibus durius fertur Judicium) Academia Natura Curioſorum. Germania Chymici alios omnes ſuperant, ac proinde, ut ſuas edant Obſerv., optatur. Germanorum Indoles Inquiſitiva a Th. Spraato celebrata.* 17. *Commendatur Magni Pegelii* Theſaurus Rerum Selectarum, *A. 1604. editus, in quo multa noſtra atatis Inventa jam propoſuit, & ad ſtudium Philoſophia Experimentalis alios excitare eſt conatus.* 18. *Proceditur ad Methodum Experimenta indagandi, ingensque in iſta Artis Analytica, & Locorum Dialecticorum, Uſus, contra Thom. Spraatium, aſſeritur. Sed Analytica iſta, cum propagine ſua, Arte Inventiva, inter Deſiderata refertur. Commendantur Scriptores ei inſervientes, Verulamius, Autor* Artis cogitandi *& Rob. Boylius.* 19. *Verulamii Partitio Artis Experimentalis, & Septem Modi Experimenta capiendi, cum variis illorum Exemplis.* 20. *Reducuntur iſti ad Locos Dialecticos Generales, & in alios viciſſim Locos Specialiores ſubdividuntur.* 21. *Quibus inveniendis & ordinandis mire inſervit Index Categoricus.* 22. *Modus Inartificialis Experimenta capiendi, ex ſolo caſu pendens, & Chymicis familiaris. Huc perperam a Verulamio refertur Ignis in Corpora operatio. Cujus occaſione complura adduntur de Praſtantia ſtupendisque Effectibus Deſtillationis Clauſa, qua Natura etiam ipſa utitur in Generatione Animalium & Metallorum. Hanc, ſecretiori Chymia propriam, a nemine adhuc tentatam eſſe falſo credit Verulamius.* 23. *Verulamii Partitio Philoſophia Naturalis.* 24. *Doctrina de Fabrica Univerſi parum hactenus eſt exculta, & Humano Ingenio vix comprehenſibilis. Ad eam ſpectat Rob. Boylii* Lib. de Coſmicis Rerum Affectionibus. *Ob hujus Ignorantiam Cauſa latent multorum φαινομένων Naturalium, qualia Aſtrologia divinatrix haud parce ſuppeditat.* 25. *Phyſica Sparſa, ſive Specialis, Subdiviſio Verulamiana, cujus occaſione, quam inſufficientes ſint Hypotheſes Modernorum, ex Materia ſive Corpuſculorum Schematiſmis, vel Motu etiam, omnia deducentium, inculcatur.* 26. Metaphyſica Phyſica *Verulamii Cauſas Rerum Formales (de quarum cognoſcendorum ratione Autor diſſerit, addito Nivis exemplo,) & Finales ſcrutatur.* 27. *Phyſica Operativa Partes illi ſunt Mechanica & Magia Naturalis.* 28. *Appendix autem & Miniſtra Philoſophia Naturalis Matheſis, cui dum Moderni, praeuntibus Democrito & Pythagora, Imperium in iſtam vindicant, non minus peccant, quam Peripatetici, Logica idem aſſerentes.* 29. *Elogium Verulamii, & Scriptorum ejus Phyſicorum.*

Cum

1 Um nihil ſit inter omnia Objecta inquiſitione dignius, quam univerſa hæc rerum natura, omni ope laborandum eſt, ut ejus Cognitionem habeamus quam fieri poteſt perfectiſſimam. In illa à tot jam ſeculis laboratum eſt, laborant etiam nunc viri Eruditi & Illuſtres. Quandoquidem verò varia hominum præjudicia Varietatem ſententiarum induxerunt, ideoque in tot ſententiarum fluctuationibus incerti ſumus, quid ſequamur, quid fugiamus, inque omnibus illis penè,quot capita, tot ſenſus, habemus. Senſus quidem, quo maxime duci debebamus, deſerit ſæpè nos & fallit. Deſerit, nam ſenſus interdum ſtupent in apprehenſione rerum, quæ, vel exilitate ſuâ, vel vaſtitate, captum excedunt. Fallit ſæpè ſenſus in ipsâ illâ apprehenſione: unde obſervatio indiligens & inæqualis eſt, ſiſtiturque Intellectui materia aliqua vitioſa, cui, tanquam fundamento, ſuperſtruuntur falſa Axiomata & principia. Alterâ parte peccat Argumentandi nimia ſubtilitas, quæ potius perplexiora reddet omnia, quam expediet. Naturâ enim ferimur ad aſſenſum, ut tædia inquiſitionum circa individua ſubterfugiamus: hinc ex qualicunque apprehenſione argumentari ſtatim incipimus à particularibus, qui communis eſt Elenchus, quo vulgò peccatur. Oriuntur hinc meræ notiones, & aliquod in Phyſicâ Sophiſticum philoſophandi genus, dum cupimus potius Conceptus noſtros in naturam inferre, quam illos ipſos ex naturâ formare. Suo vitio laborat Ariſtotelis Phyſica, qui è principiis Logicis Phyſicam potius nobis dedit, quam ex ipſis principiis Phyſicis. Intellectus humanus per naturam ſuam fertur ad abſtracta, atque ea, quæ fluxa ſunt, fingit eſſe conſtantia. Sed abſtractio tamen illa, dum figit animum in iſtâ Contemplatione, quam ſibi ex naturâ imperfectâ formavit, ſimul ab ipſis principiis naturæ abducit. Quo modo laudandus præ Ariſtotele eſt Democritus, qui, ut in materia maneret,maluit ſecare naturam,quam inde abſtrahere. Ariſtoteles verò ad generaliores formarum conceptus quosdam dilabitur,dimiſsâ è manibus materiâ. Sed & ipſe Democritus non minus peccavit, dum in Atomos ſcindebat materiam: non enim reſpiciebat ad maſſas Corporum naturalium, & ad fabricam illorum mutuam, unde tot oriuntur in naturâ φαινόμενα, per ſimplices iſtos particularum Conceptus non explicabilia.

2 Hos aliosque defectus ſentimus in indagatione Cauſarum naturalium, quos ſub nomine Idolorum, in *Novo* ſuo *Organo*, proponit Baco Verulamius, & prolixe explicat,quam ob Cauſam de remedio his hominum morbis quærendo, quoad ejus fieri potuit, fuerit ſollicitiſſimus. Ac commentus eſt viam aliquam maximè planam & naturalem, quâ per Inductiones, ſibi ſubordinatas ad principia deveniret. Hanc ille Hiſtoriam naturalem Indu-

Digitized by Google

Inductivam vocat, cujus ille Rudimenta aliquot Exemplis, in *Hiſtoriâ Ventorum*, & in *Hiſtoriâ vitæ & mortis*, magnâ cum curâ, proponit. Ubi non ſatis mirari poſſumus profunditatem iſtius ingenii, in Methodo indagandæ Veritatis, ac Experimentorum inveniendorum. Unde certè, qui hodiè tot libros implent, quam plurimum hauſere ſuarum cogitationum. Id enim facilè expeditum dabo, nihil nunc præclari ab Anglis iſto in argumento ſcribi & pro ſingularibus cogitationibus venditari, cujus veſtigia non inveniantur apud Verulamium, paſſim in ſcriptis ejus. Ille enim, aliis negotiis impeditus, digito quaſi oſtendit vias, quas agmine facto jam occupant multi, ac ſibi inventionis gloriam tribuunt. Longè certè vaſtius ingenium hujus viri eſt, quando eorum, qui in leviculo Experimento tot triumphos canunt. Hic enim promptuaria ſunt & fodinæ, ut ita dicam, præclarum cogitationum, illi ab uno quodam & exiguo Experimento ſtatim plerumque univerſam rerum naturam ſuſpendunt, quod jam prævideret ante Baconus futurum *lib. 1. novi Organi, Aphoriſmo 64.* Ex mente itaque Baconis Hiſtoria Naturæ, reſpectu uſus & intentionis, dividitur in Narrativam & Inductivam. Narrativam illam vocant, quæ non certis fundamentis ſuperſtructa eſt, ſed hinc inde vagatur, omnia conſignans, quâcunque ratione acceptâ & traditâ, ſaltem ut aliquid ſciatur, quò animus oblectetur & ſuaves offuciæ menti illinantur. Quo etiam argumento penè omnes, quotquot nunc Hiſtorias naturales ſcribunt, verſantur. Nulla enim in illis vera eſt inductio, aut Topica aliqua ſpecialis inquiſitio, ſed omnia ſine diſcrimine, vera, falſa, ficta, in cenſum & ordinem referunt. Sed hi longè abſunt à Philoſophiæ naturalis penetralibus, niſi quod Chaos aliquod forment, cui lumen mentis infuſum ordinatius aliquod Syſtema conficere poteſt, rejectis illis, quæ falſa ſunt & inania. De his *cap. 2.* plura dicemus. Inductiva hiſtoria meritò inter deſiderata Verulamio ponitur. Nullus enim ante illum fuit, cui vel in mentem venit tale quid comminiſci, & reverà tamen abſque iſtâ viâ, utut laborioſâ, vix quicquam præclari præſtatur in doctrinâ Phyſicâ. Et quanquam ante Verulamium fuerint Viri ſolertisſimi, qui novis quibusdam rationibus explicare tentarunt naturam; illis tamen vel naturæ ductus hanc viam inveſtigationis aperuit, vel ipſi, in imperfectione ſuâ ſubſiſtentes, Theatricam Philoſophiam, more majorum, nobis conſtruxerunt ſeu talem, quæ ad autoritatem opinionibus faciendam, & ſectas inſtituendas fuit adornata. Quanquam etiam ipſe Baconus ad optatum finem cogitata ſua perducere non potuerit, immenſitate argumenti victus. Nam unius illud opus eſſe ipſe pernegat; ſed multorum tantem eſſe, qui uno conſilio ducuntur, & qui ſumtus, tanto operi pares ſufficere poſſunt. Fruſtrà itaque dicit tentari, niſi Regiis auſpiciis res procedat. Fatendum tamen eſt, lineamenta ab illo ducta anſam dediſſe

 poſte-

Digitized by Google

poſteris, ut colores illis adderent. Colores dico: nam ſanè non parum mihi videtur à via iſta regia deflecti, quam præſcripſerat Verulamius.

9 Conſilio hujus viri debemus tamen quicquid hactenus præſtitum eſt in Societate Anglicâ. Ideam enim iſtam ſibi propoſuerunt, quam in libris duxerat Verulamius. Hinc videmus, in *Hiſtoriâ Societatis Regiæ*, primùm in inſtitutione ipſa Verulamianam iſtam methodum indagandi Experimenta luculentius propoſitam. Adduntur certi quidam inquiſitionum Articuli, circa Subjecta quædam naturalia, more Baconiano concepti, quales ſunt Inquiſitiones circa gemmas Orientales (quæ tamen non ex natura ipſa, ſed ex Relationibus artificum petitæ,) Inquiſitiones circa variationes tempeſtatum, Inquiſitiones circa confectionem vinorum, circa ponderum diverſitatem, circa cocturam nitri, circa confectionem pulveris pyrii, circa praxin artis tinctoriæ, circa generationem Oſtreorum, quomodo apud Verulamium Inquiſitiones de ventis, de duratione rerum, vitâ & morte, de naturâ gravis & levis, duri & mollis, ſonorum, corporum metallicorum, &c. reperiuntur. Quod ſi hâc ratione à viris iſtis circa omnia naturæ Subjecta laboretur, poſſet aliquando univerſaliſſimum opus Hiſtoriæ naturalis confici, ut ab initio ſibi propoſuerunt, niſi in illa obſtacula inciderint, quæ vel à communi ingenii humani labe oriuntur, aut in particularitate Experimentorum, quæ præjudicare ſolet axiomatibus univerſalibus, ſubſtiterint, omnia ad unius vel alterius Subjecti normam redigentes, quæ ſedulò caveri jubebat Verulamius.

4 Hiſtoriam ſuam Inductivam ita partitur Verulamius. Primùm Hiſtoriam generationum Hiſtoriæ ſuæ primam partem conſtituit, cui partes ſubordinatas ſubjungit: Primùm hiſtoriam cœleſtium, quorſum Cœli φαινόμενα pertinent, 2. Meteororum, 3. Terræ & maris, quæ ſunt Univerſi partes integrales, 4. Maſſarum materiæ communium, ſive Collegiorum majorum, ut vocat, quæ vulgò Elementa dicuntur, ratione ſuæ totalitatis, ut ita loquar, communiumque earum affectionum, ſeu ſpecierum minorum. Speciales Titulos, ſingulis capitibus generalibus ſubordinatos, ipſe dedit in *Paraſceve ad hiſtoriam naturalem*, quæ ſubjungitur *Novo* ejus *Organo*. Huic generationum hiſtoriæ addit alteram prætergenerationum; Nam tripliciter naturam conſiderat, ſecundum quam conſiderationem hiſtoriam etiam partitur. Imò in Libertate ſuâ, quò pertinet hiſtoria generationum, 2. in Erroribus ſuis, quò ſpectat hiſtoria prætergenerationum, ſive monſtrorum, qualem hactenus nos habere negat: nam qui hac de re libri conſcripti ſunt, multa fabuloſa continent, & ſine ordine ac methodo res ſuas proponunt. Oportebat verò omnes prætergenerationum modos generationibus conjungi, ut inde melius innoteſceret naturæ operatio, ejuſque vel uniformitas, vel diverſitas. Non referendæ tamen ad hanc claſſem ſunt ſuperſti-

perſtitioſarum narrationum hiſtoriæ, quæ ſine fide vulgò circumferuntur. Si quæ tamen certo conſtent de maleficiis, faſcinationibus, incantationibus, ſomniis, divinationibus, non planè ab hoc ordine excludit, in quantum à cauſis naturalibus errantibus propagata videntur. 3. in immutatione ſua, quæ fit per artem. Facit itaque tertiam partem Hiſtoriæ naturalis, Hiſtoriam Artium Mechanicarum, optimo præfectò & præclaro conſilio. Peſſimus enim illorum errorum eſt, qui indignam Philoſopho putant artium mechanicarum conſiderationem, tùm quod ſecundum eorum opinionem, magna diverſitas inter opera naturæ & artis ſit, quæ tamen nulla eſt, cum nihil fieri poſſit per artem, quod non mediante naturâ fiat, tum quod Philoſopho circa ſubjecta ſpecialia verſari indecorum putant. Hinc verò omnis fundi philoſophici calamitas eſt, dum, de rerum naturâ ſecuri, ſecundum rationis perverſæ εἴδωλα philoſophamur, ac nihil in ciommunem utilitatem afferre poſſumus ex inanibus ingenii ſpeculation bus. Ea parte ſolidari debet naturæ cognitio ac ſtabiliri ; quicquid enim exprimentis quotidianis diſci poterit, in lucro deputandum eſt. Unde fit ſæpè, ut ruſtici, nautæ, metallifoſſores ac Mechanici artifices, promtius rerum cauſas ſubminiſtrent, quas ſubminiſtrare nequeunt theatrici & cathedrarii Philoſophi. Indignum vero eſt Philoſopho, eâ parte ſuperari à viliſſimis hominibus. Quare omni ope nitendum eſt, ut habeamus, quam fieri poteſt, accuratiſſimam artium mechanicarum cognitionem, quæ nihil aliud ſunt, quam Phyſica vel Matheſis operativa, & in praxin deducta. Benè hoc intelligebat Ariſtoteles, qui ad hiſtoriam ſuam naturalem artifices conſulebat. Sed ſolæ relationes nondum rem omnem abſolvunt: multa enim aliter accipimus interdum, quam ſunt res ipſæ, ideoque penitior quædam ſcientia eſt habenda, non tantum nuda hiſtoria. Nec in hiſtoriâ naturali tantum, ſed in perfectione intellectus ad omnia etiam vitæ genera iſta prodeſt notitia. Quare ſemper ſuadere ego ſoleo, ut pueris, quamdiu uti ratione diſcunt, exhibeantur artium mechanicarum artificia, ut modos operandi videant, & inſtrumentorum nomina diſcant. Incredibile dictu eſt, quam perficiat hoc intellectum in apprehenſione rerum. Omnium enim rerum quaſi præſentes ſe ſiſtunt ideæ, eoque ingenium paulatim præparatur ad analogiam aut concluſiones ex univerſali illa notitia faciendas: unde & ſtabiliuntur axiomata generalia, & via ſternitur ad inventiones rerum maximarum, quæ magno eſſe commodo in vitâ humanâ poſſunt. Nam illa plerumque tenuibus orta ſunt principiis. Hîc verò nolim ſuperficiariam aliquam & leviſſimam ſcientiam, qualem nobis proponit Alſtedius in ſua *Encyclopædia*. Illa enim vulgarior tantum & ſuperficietenus doctos faciet. Seligendi illi, ſi qui haberi poſſunt, qui artes mechanicas libris integris perſecuti ſunt, ut habemus nonnullos, qui inferius datâ occaſione recenſebuntur: ipſi, quod

præcipuum eſt, artifices conſulendi ſunt; etiam eorum ſecretiora inquirendum, quæ diligentiſſimè notanda ſunt. E veteribus ſcriptis nihil horum habemus, vel certè admodum jejuna, cujus cauſa veteri illi morbo imputanda eſt, quod ſcil. Philoſophi infra dignationem ſuam poſita hæc crediderint. Habemus aliqua de Agricultura, horticultura, piſcatione: de metallicis Operationibus nihil, quæ tamen circa nobiliſſima Subjecta, Corpora ſcil. perfectè mixta, & globi hujus terraquei medullas, verſantur. Hodie non pauci ſunt, qui in iſto argumento ſollicitiores ſunt. Ne quid enim dicam de Societatis Anglicæ conatibus, cujus induſtriâ effectum eſt, ut permulta prodierint, ſcripta ſermone Anglico, ad artes Mechanicas ſpectantia. Unicè hunc fundum occupaturus eſt, quod ex relationibus amicorum ſcio, Vir illuſtris, Thevenotius, Gallus, qui hiſtoriam aliquam univerſalem Mechanicam molitur, & præterea, ſi rectè memini, Corpus aliquod ſcriptorum Mechanicorum Veterum & Recentiorum editurus eſt. Inter artes vero Mechanicas præfendæ ſunt illæ, quæ corpora naturalia & rerum materialia exhibent, alterant & præparant, ut Agricultura, Coquinaria, Chymica, Tinctoria, Vitrificatoria, Confectoria, Sacchari, pulveris pyrii, Ignium artificialium, papyri, &c. Illæ verò tenuioris ſunt usûs, quæ in ſubtili uſu manuum & inſtrumentorum conſiſtunt, ut Ars textoria, Architectura, &c. Sed ne ſordida quidem artificia hic ſunt excipienda, & maximè vulgaria, unde ſæpè plus diſcitur, quod ad Rem Phyſices facit, quam ex ſubtilisſimis Artibus Mathematicis. Cum pulcherrimum ſuum *de fermentatione* Tractatum ſcriberet Thom. Williſius, plus didicit è cellis vinariis & cereviſiariis, quam è Scriptis Philoſophorum. Vulgare enim opus fermentationis eſt, & tamen tanti usûs, ut hoc principio corpora naturæ fingere & refingere pro libitu poſſimus, & hac in re Experimenta Muliercularum ac Coquorum, magno nobis uſui erunt. Nemo enim inter illos eſt, qui non ſingulare aliquid obſervaverit circa artem ſuam, vel caſu, vel aliquâ etiam ratione. Unde ſagacior Philoſophus depromere poteſt, quæ ſunt in rem ſuam, univerſalia ſcil. axiomata formare, è quibus deducat ſimilia experimenta.

5 Ad Hiſtoriam Artium Mechanicarum ego etiam retulerim, quod omiſit Verulamius, Hiſtoriam falſationum, quibus uti ſolent, tùm artifices, tùm mercatores. Si quis enim curioſius eas inquirere velit, facili negotio magnum aliquod volumen conſcripturus ſit, quarum rerum cognitio præterquam quod acuat intellectum, & experientiam phyſicam locupletet, Oeconomicam etiam prudentiam magnâ ex parte perficit. Quod ſi enim noverimus falſationes rerum, eò dilucidiorem habebimus notitiam artium ipſarum. Oppoſita verò inter ſe illuſtrantur. Utrumque cognitionem naturalem juvat.

Digitized by Google

Si Exemplis probare ſententiam noſtram velimus, integrum volu- 6
men facilè conficeremus de uſu artium Mechanicarum in Philoſophiâ Na-
turali. Sed pauca tamen tangemus h. l. inque medium afferemus. Diſ-
quiritur inter Phyſicos, an transmutat ferri in Cuprum fieri poſſit? ajunt
multi, multi negant. Et videmus tamen in Hungariâ, aliisque locis per
aquas vitriolicas ferri ſubſtantiam in ſubſtantiam Cupri tranſire. Ferrum
ſcilicet rubiginoſum, & uſu jam tritum, imponunt aquæ vitriolicæ; illud
certô aliquô temporis ſpatiô in pulverem rubiginoſum convertitur. Pul-
vis ille, igne fuſorio vexatus, in optimum Cuprum funditur, quod jam ante
confuſionem erat, remanentibus tantùm paucis quibusdam fæcibus metal-
licæ naturæ & ductibilitatis expertibus. Quantum enim partium Mercu-
rialium in ferro latet, tantùm ſulphuris Cuprei recipit, atque ita revera mu-
tatio in Cuprum accidit. Kircherus verò aliique transmutationum Metal-
licarum impugnatores, ajunt, è vitriolo præcipitari latens Cuprum. Quod
falſum eſſe, paucitas ſcoriarum remanentium evincit. Quo enim tan-
tum ferri pondus receſſit? Refutat tandem experientia fabrilis. Notum
enim eſt omnibus fabris ferrariis, minimam Cupri portionem, maſſæ fer-
ræ inſertam, ubi illa candet ab igne & cuditur, id efficere, ut ferrum
undique diſſiliat, & hinc illinc ſpargatur, non ſine adſtantium pericu-
lo. Quod ſi itaque per præcipitationem Cuprum paratum eſt, quomo-
do â fabro tractabitur? Jam diſquirant Philoſophi Naturales de trans-
mutatione ipſâ, & de ratione difficilis ſociationis cupri & ferri. Mira-
bile enim eſt ab exiguâ particulâ Cupri tantam ferro candenti fragilita-
tem communicari. Similiter, ſi multæ argenti libræ fundantur, iisque exi-
guam quantitatem ſtanni injiciant, impoſſibile eſt argentum naturalem re-
tinere ductibilitatem; fingat, refingat, faber, ut volet, nunquam obſequetur
malleo. Quare ſedulò cavent Aurifabri, ne illud miſceatur argento, cùm
cætera metalla miſceri facilè poſſint, Hic jam labor eſt Philoſophi, ut in-
quirat de natura ſtanni, diffuſione ſcilicet exiguæ particulæ per tantam ar-
genti molem, & fragilitate ſtanni argento communicata. Similiter ſtan-
no liquato aqua frigida, vel minima particula glaciei, non eſt immittenda,
niſi velimus ſtannum fuſum hinc illinc ſpargi. Huic ſi pinguia & oleoſa
immittas, ferrumque madidum inſeras, non diſſipabitur ſtannum, ſed cum
ipſô ferrô unietur, Ex hoc artificio diſcimus, quæ ſit convenientia oleoſi
cum ſtanno fuſo, aquæ verò diſconvenientia. Videndum itaque eſt, quâ
in re diverſitas illa conſiſtat. Bracteatores artificia multa docebunt Phi-
loſophum naturalem de auri & argenti natura. Aurum duplâ proportio-
ne excedit penè naturam argenti. Quâ ex diſtenſione (nam incredibi-
le penè eſt, in quot folia unus aureus poſſit extendi) probari etiam poteſt
poſſibilitas transmutationis metalli ignobilioris in aurum. Piſtoriæ artes

 vul-

vulgares ſunt, & cuique obviæ: Interim ſi omnia animadvertas, fermentationis naturam præcipuè, multa ex vulgari illo artificio diſces. Frumenta, ſiligo præcipuè, ratione fundi, in quo creſcat, ſingulares habent virtutes. Præcipuum & ponderoſiſſimum frumentum ſiliginis eſt, quod in fundo arenoſo creſcit. Secundum locum obtinet, quod in fundo lutoſo, Tertium locum, quod in fundo humido. Primum illud nobiliſſimum eſt, adeò, ut modius menſuræ Pruſſicæ C. libras ponderet. Quod frumentum, ubi molâ bis comminutum eſt, XV. libræ furfuris remanent. V. libræ farinæ puræ, ſi coquantur igne, poſt fermentationem debitam panem efficiunt VII librarum: duas enim libras addit portio aquæ, maſſæ iſti quaſi incorporata. Quæ maſſa V. librarum, ſive lentiori, ſive fortiori igne, coquatur, idem tamen pondus retinet, quæ res inquiſitione Philoſophi digna eſt. Nam certè videretur fortiori igne plus aquæ expulſum. Deprehendere ergò vel in illo Exemplo licet naturam fixionis, quâ per ignem majus pondus corpora acquirunt. Prætereà hôc in artificiô, ſi quis illud rectè exploratum habeat, detegere facilè technas & fraudes piſtorum poteſt, ut detexit aliquis Sebaldus Müller/ ipſe piſtor, in Opuſculo Germanico, cui titulus: Becker-und Müller-Ordnung. Qui ſales coquunt, multa ſubminiſtrare poſſunt ad arcanam & interiorem Phyſicam ſpectantia. Nam, penè quot genera ſalium ſunt (quorum magna, tum ratione naturæ, tùm ratione fundi, eſt diverſitas), tot ſunt præparandi modi. Nemo autem curioſius inveſtigavit, quam Baſilius Valentinus, ſive verum illud Autoris nomen, ſive fictum ſit, in ſuâ *Haligraphiâ*, quam edidit Joh. Toldenius. Sed pauca iſta nobis ſufficiant. Nam ſi ſingula diſcutere velimus, magni voluminis illa res eſſet. Titulos ſpeciales artium Mechanicarum, quorum ſingularis in Philoſophiâ naturali uſus eſt, vide concinnatos apud Verulamium *in Paraſceve ad Hiſtoriam naturalem.*

Hoc itaque modo, ſecundum mentem Baconis inſtrui debet Hiſtoria naturalis Inductiva. Cum verò opus illud non unius hominis ſit, aditus tamen tentandus eſt, &, quatenus noſtrâ operâ res produci poteſt, producenda. Quod ſi itaque Hiſtoriam ex omni parte Inductivam habere non poſſumus, conficiamus aliquam ex Inductivâ & Narrativâ quaſi mixtam, ita ut ſub ordine corporum naturalium colligamus, quicquid vel Experientiâ noſtrâ inquiſivimus, vel relatione fide dignâ accepimus, vel cogitatione noſtra ſuſpicamur; proderunt tamen iſta omnia, quanquam imperfecta. Quam rationem tenent Viri Eruditi, qui præclari aliquid conantur in Operibus naturæ. Ex omnibus Roberti Boylii libris patet, diligentisſimum illum eſſe conquiſitorem hiſtoriæ Naturalis, tum ex Experimentis propriis, tum alienis, tum ex Amicorum relationibus. Quâ in parte credulus nimis videtur vir alioquin ſagacisſimus. Si quis librum ejus legat,

Digitized by Google

gat quem Anglicâ linguâ ſcripſit *de Uſu Philoſophia naturalis*, mera hîc inveniet Experimenta, per hiſtoriam quandam, ſed confuſam, congeſta, ſuper quibus, ut habet fœcundum ingenium, philoſophemata ſua inſtituit. Magna illorum pars in relationibus conſiſtit, quarum fides ſi non ſit dubia, multum commodi afferre poteſt in re naturali. Si quis accuratiùs agere velit, relationes de rebus naturalibus ſingulari libro ſeponere poſſit, & ad ulteriorem dijudicationem reſervare. Boylio certe converſatio illa cum tot Viris Eruditis, popularibus & peregrinis, magnam rerum naturalium lucem accendit, ac ſolemus interdum expeditiore viâ duci per relationes, quam per lectiones. Boylii domus commune quaſi Oraculum eſt Gallorum, Belgarum, Germanorum, Italorum, qui ejus nominis famâ moti adeunt illum, ac ſermones ſuos miſcent, cogitata & Experimenta ſæpè promunt. Ex variis illis relationibus, meditationibus, cogitationibus, ſi inter ſe ab ingenio profundo conferantur, multa analogiſmo quodam deprehendi poſſunt, etiam arcaniſſima, de quibus fortaſſe non cogitaſſemus, niſi hæc ſubminiſtrata fuiſſet occaſio.

Adjungit Baco Verulamius ipſi Doctrinæ Phyſicæ Appendiculas aliquas, quæ potiùs ad ipſam Hiſtoriam Naturalem referendæ videntur, ſuntque primò Problemata Naturalia, quibus de effectibus naturæ inquiritur & cauſſæ multiplices aſſignantur. Quale Problematum Specimen, Comm. Lud. Septalic. illuſtratum abſoluto, inter Ariſtotelis ſcripta habemus. Suntque non pauci etiam inter Recentiores; qui problematicè de multis Naturalis philoſophiæ capitibus egerunt, inter quos nunc ſuccurrunt *Alexander Taſſonus*, qui librum ſub Titulo *Cogitationum diverſarum* linguâ Italicâ edidit. Et Arn. Sengverdius, cujus *Exercc. Phyſica* de Miſcellaneis quibusdam Phyſicæ Specialis, Amſt. anno 1658. *in 8vo.* editæ, non contemnendæ ſunt, ac multa habent alicujus frugis. Secundò Placita Philoſophorum, quibus complectitur Dubitationes generales circa principia & fabricam hujus Univerſi, quæ res magni uſûs eſt. Quanquam enim ſcientiam per ſe non pariat, tamen à præjudiciis abſtinet, ac libertatem nobis quidvis ſentiendi relinquit. Dubitatio, quæ principium eſt ſcientiæ, intellectum ad ſtatum inquiſitionis reducit, neque enim in dubitationibus ſubſiſtendum eſt, ſed eum ob finem dubitationes ſciendæ, ut in ipſam ſcientiam ducamur. Perducimur autem ſæpè, ſi, collatis tot ſententiis, naturâ Duce, tandem in aliquam dilabamur, quæ vero ſit conſentanea. Antequam vero dubitatio ſcientiam pariat, ſedulò cavendum eſt, ne dubitationem ipſam in ſcientiam convertamus, quæ deinde, accedente authoritate, ſectas parit. Quare nos rectè feciſſe arbitramur quod Hiſtoriæ noſtræ Naturalis primam partem conſtituerimus Hiſtoriam illam placitorum, quam inter Deſiderata refert Baco Verulamius. Eo

Digitized by Google

enim fine id fecimus, ut tùm ipſi Hiſtoriæ naturali ſatisfaciamus, cujus maxima pars in eâ re conſiſtit, tùm ut ex collatione mutuâ aliquam veritatem eliciamus. Id enim deprehendere licet, in tot ſententiarum divortiis, aliqua eſſe, quæ teſtentur, notiones Philoſophorum generaliſſimas aliquam inter ſe convenientiam habere, ut Studio naturali idem penè accidere videatur, quod accidit Aſtronomiæ, quæ ex diverſis hypotheſibus & Syſtematibus eadem effecta producit. Ac mirum certè eſt, olim, cum regnaret Notitionalis illa Phyſica, non defuiſſe tamen naturæ Artifices, qui, iſtis principiis nixi, ſtupenda tamen opera perfecerint, de quibus fruſtra laborant ſubtiles iſti & Lyncei Atomorum Spectatores, qui adeò innumerato ſe habere omnes naturæ poteſtates exiſtimant, ſi quippiam ex habitu corporum exteriore deducant. Memorabilis illam in rem eſt Epiſtola Merici Caſauboni, Iſaaci filii, quam ad Petrum Molinæum de Studio Societatis Regiæ in Angliâ Anglico ſermone ſcripſit, in quâ veterum Inventa & artificia cum hodiernis conferens, antiqua iſta adeò præfert novis, ut omnes novorum conatus in iis indagandis per ſua principia ſint fruſtranei. Ad Hiſtoriam illam placitorum pertinent, non antiquorum tantùm Philoſophorum ſententiæ, quæ eſt Hiſtoriis philoſophicis depromi poſſunt, aut ex iis, qui ſparſim earum mentionem faciunt, ut ex faſculo illo Plutarchi *de placitis Philoſophorum*, ex citationibus Platonicis, ex confutationibus Ariſtotelis, aliis item, qui incidenter talia tractant, & rebus ſuis immiſcent, ſed nec excludendi hîc ſunt Recentiores, qui vel antiquorum Philoſophorum Dogmata reſuſcitarunt, novisque Argumentis confirmarunt, vel quorundam Philoſophorum principia confuderunt. Vix enim hodiè quis principia comminiſcatur, à Philoſophorum Veterum Scholis planè diſcrepantia.

9 Quarto addenda eſt Hiſtoriæ naturali Hiſtoria Errorum popularium. Quemadmodum enim per Errores ſapere vulgò ſolemus, ita & in re naturali magnum ſcientiæ promovendæ præſidium eſt, noſſe illa, quæ falſa ſunt, & ſub ſpecie veri Intellectui imponunt. Hoc in argumento nemo plenius inter Recentiores verſatus eſt, quam Thomas Brovvnæ, Anglus, Autor illius libri, qui inſcribitur: *Religio Medici*. Is patriâ linguâ librum ſcripſit hoc Titulô: *Pſeudodoxia Epidemica*; doctum ſanè & elegantem, quem in linguam Belgicam notiorem convertit aliquis Johannes Grûndahl/ Amſtelodami anno 1668. *in 8vo* editum, & poſtea etiam alius in Germanicam. Hic primo libro doctè disquirit de cauſis Errorum in rebus naturalibus & & particularibus. Neque enim ſolùm Errores in Philoſophia naturali oſtendit, ſed & in ſententiis quibusdam Hiſtoricis, Theologicis, ac in Artibus quoque Mechanicis, quin & in Medicis; quanquam de hoc argumento peculiarem librum ſcripſerit Jac. Primeroſius. Legi etiam in illam rem, & conferri cum hoc Inſtituto poteſt Mericus Caſaubonus, Iſaaci filius, in doctiſſi-

doctiſſimo libro *de fide rebus naturalibus, Civilibus & divinis, habendâ, vel non habendâ*, quo, Anglicâ linguâ conſcripto, ex omni Hiſtoria diligenter inquirit in operationes naturæ prodigioſas & ſingulares; qui liber prodeſſe magnoperè poteſt hoc negotium tractaturo. Diligenter quoque hâc in parte inquirendum eſt in ipſam errorum cauſam & originem, ubi enim illa innotuerit, ſtatim ceſſabit admiratio, & monſtra illa opinionum evertentur, quæ ficto alicui prodigio ſuperſtruuntur. Eorum maximus eſt in re naturali numerus. Si quis enim ſecretorum naturalium Scriptores, qui de occultis Qualitatibus, Sympathia, Antipathia, faſcinis, Magnetiſmo, tractarunt, diligenter perſpexerit, infinitam talium rerum ſylvam inveniet. Quorum errores facilè detegentur, ſi in cauſas eorum inquiratur, quia vel ſuper ſignaturâ aliquâ externa, vel influxu aliquo aſtrorum, aut aliqua alia nugaci Sympathia, ſunt fundati.

Quemadmodum Errorum & Dubitationum ſylva ad ſcientiam con- 10
fert, ita earum rerum, quæ jam tum inventæ ſunt, & certorum Experimentorum, ſingularis ratio habenda eſt. Nolim enim hæc miſceri cum cæteris. Baco Verulamius Appendicem facit Phyſices operativæ, ad quam pertinet hæc doctrina, cum conſideratur in ordine ad operandum. Referri tamen etiam poteſt ad hiſtoriam naturalem, ſive partem aliquam ſeorſim conſtituat, ſive addatur ipſi hiſtoriæ naturali generali. Baco vocat Inventarium opum humanarum, quo enumerentur omnium hominum Bona & fortunæ, ſive ſint ex fructibus naturæ, ſive proventibus artis, quæ jam habentur, & quibus homines fruuntur, adjectis illis, quæ olim fuiſſe conſtat, nunc autem perierunt. De quibus integri libri conſcripti ſunt, à Gvid. Pancirollo, *de rebus Inventis & Perditis* commentato, aliiſque. Addi etiam huic, Inventario jubet illa quæ communi hominum opinione judicantur impoſſibilia. Illis jubet jungere impoſſibilibus proxima, ut alterum humanam inventionem acuat, alterum quadantenus dirigat, ut ex his optativis & potentialibus activa promtius deducantur. Jubet quoque ſeorſim poni exempla Experimentorum, quæ maximè πολύχρηστα ſunt, & ad aliorum Inventionem manuducunt. Sed de hoc Experimentorum genere plura dicemus, ubi de indagatione Experimentorum per certa quædam Dialectices principia diſſeremus.

Vidimus hactenus de ſubſidiis Hiſtoriæ Naturalis è Bacone Verula- 11
mio, quibus ſi uſi fuerimus, deveniamus tandem in accuratiorem Scientiæ naturalis cognitionem. Cujus Objectum eſt Univerſum illud Syſtema Mundanum, proximum verò, quod ſenſibus noſtris ſubjicitur, globus terraqueus, & è globo terraqueo producta, unde peti hiſtoria illa debet. Objectum autem hoc proximum etiam adeò eſt diffuſum, ut perluſtrari unius ingenii oculo nequeat. Compendium cognitionis habebimus, ſi, quæ in

Digitized by Google

in majore hoc mundo diſperſa reperiuntur, ſubjecta rariora in unum aliquem locum congeramus. Quare ad hiſtoriam naturalem officina aliqua vel theſaurus rerum naturalium requiritur, qui promtuarii inſtar eſſe poſſit, unde Subjecta naturalia depromamus, & in examen deducamus. Sed ex parte tantum prodeſt ille labor. Cum enim hæc tantùm ſint quaſi fragmenta naturæ, & à matrice ſua avulſa, perfectam ex illis cognitionem habere non poſſumus, quanquam iis juvari conatus noſtri poſſint. Quemadmodum in ſcientiis addiſcendis libris opus habemus, ita inſcientiâ naturali Experimentali uno hoc Volumine opus habemus, cujus Epitomen exhibere nobis poteſt inſtructum aliquod rerum naturalium Muſæum. In iis adornandis, tam Viri docti, quam integra Collegia, ſollicita fuerunt, ac exſtant non pauca in variis locis, quæ non exiguo labore congeſta ſunt. Horum Deſcriptiones aliquot habemus, integris Voluminibus traditas, Muſæum ſc. Calceolarianum, Muſæum Wormianum, Aldrovandinum, &c., quibus Icones rerum naturalium exhibentur, & Diſſertationes ſuper rebus naturalibus inſtituuntur. Hi libri Indicum inſtar eſſe poſſunt, ac Muſæa ipſa ſunt quaſi Loci quidam Communes naturæ, ſi benè ordinata ſint, & in Claſſes ſuas diſtincta. Sed & in illis ſuperſtitioſior quorundam diligentia eſſe ſolet, in quibusdam naturæ inanibus nimis occupatorum. Tales enim reduvias potius & ungues, ut proverbio dicitur, quam caput, curant. Quid enim prodeſt ad rerum naturam cognoſcendam, adeò accuratè depictas habere omnes plantarum ſpecies: ut ſunt multi, qui Herbaria viva magno ſumtu adornant, nullo alio fine, quam ut ſpeculentur varios materiæ ſchematiſmos, quos natura in ejus ſuperficie duxit. Parum enim adjumenti ad rem Phyſicam ex minutâ illâ curâ confertur, tempus autem inutiliter conſumitur, quod poterat utilius impendi aliis laboribus. Nimirum omnibus diſciplinis accidit aliquâ in parte nugari, ac minutiæ quædam in ſingulis occurunt, quibus ſæpè nos ac alios, maximo temporis & ſcientiæ ipſius damno, detinemus. Qualis ingenii noſtri abuſus tot ſuperflua peperit in omni ſcientiarum genere, de quibus eliminandis, ne dum augendis, ſollicitiſſimos nos eſſe oportet.

12 Muſæorum Hiſtoriam generalem magnâ diligentiâ per Compendium dedit Clariſſimus Collega noſter, J. Dan. Major, in ſcripto illo Germanico, cui titulus: Seefarth nach der neuen Welt/ *num. 49.* Integrum autem de iis Opus jam præ manibus habet. Deſiderarem verò alium quendam laborem circa Muſæa, nim. ut ex jam editis Muſæorum Deſcriptionibus unum aliquod conficiamus, ut ſub uno intuitu ſiſti poſſint ſubjecta naturæ, hinc illinc congeſta, eorumque diverſitatis & convenientiæ notari. Sed oporteret exquiſitum obſervari ordinem, qualis labor prodeſſe maximoperè poſſet in inquiſitione rerum naturalium. Si e. g. ſolum Regnum minerale

per

per Claſſes ita diſtributum, ſecundum ſpecies illas, quæ in Muſæis ſervantur, haberemus; magnæ certe utilitatis res eſſet. Nam perreptare omnes terræ ſinus unius hominis opus non eſt, ac ea eſt rerum mineralium infinitas, ut vel multi homines tanto operi pares non ſint. Quare in lucro deputare poſſemus, ſi, quæ jam ab aliis ſunt congeſta, conferantur & expendantur. In hoc argumento præire nobis poterit Ulyſſis Aldrovandi *Muſæum Metallicum*, quod poſt mortem ejus editum eſt. Longe inſtructiora haberemus naturæ Gazophylacia, vel potius ipſum naturæ & mundi ſimulachrum, ſi rerum naturalium ſubjecta per certas domos haberemus diſpoſita, & vivas quasdam operationum naturalium imitationes. Cujus Gazophylacii inſtruendi rationem dedit Baco Verulamius in elegantiſſima illa fabula *Novæ Atlantidis*. Ubi, quemadmodum Thom. Morus *Utopiam* ſuam, ita ille Civitatem aliquam ſapientum deſcribit, ubi ſit & regimen Politicum perfectiſſimum, & omnium ſcientiarum ſumma perfectio. Eo certè fine fabulum hanc ſcripſit, ut doceret nos, quemadmodum inſtitui illa omnia poſſint. Fingit hic certa conclavia, certasque domos, certis naturæ operationibus adaptatas: (1) Cavernas amplas & profundas diverſæ profunditatis, quibus utantur novi illi cives ad mineras naturales imitandas, & ad prolongandam vitam, pro Eremitis, qui illic habitare cupiant; (2) Sepulturas corporum naturalium, ubi Cæmenta conduntur, quemadmodum Chinenſes condunt porcellanam ſuam: alias item cavernas pro variis ſtercorationibus & fimis; (3) Turres præaltas diverſæ altitudinis pro ſpeculatione Meteororum & habitationibus Eremitarum, qui vitam producere cupiunt; (4) Lacus magnos & ſalſos, in quibus piſces varii generis generentur, ac opera quædam maritima peragantur; (5) Puteos artificiales, ad imitationem naturalium, vitriolo, ſulphure, nitro, aliisque mineralibus tinctos; (6) Ædificia pro imitamentis & repræſentationibus variorum Meteororum; (7) Cubicula vario aëre impleta, qui ad libitum tingitur & temperatur, pro curationibus morborum; (8) Balnea varia, ex diverſis tincturis præparata; (9) Pomaria & hortos, qui arbores & fructus ferant artificiis certis variatos; (10) Septa & vivaria pro Beſtiis & Avibus, in quibus novæ Animalium ſpecies per mutuas admiſſiones producantur; (11) Loca generationi inſectorum deſtinata; (12) Domos pro conficiendis variis potionum generibus, ex variis vegetabilium ſpeciebus, certo temporis ſpatio & modo fermentatis, Potibus etiam Medicatis inveniendis ex variis vegetabilium infuſionibus; Panibus quoque ex variis granis, radicibus, nucibus, glandibus, carnibus & piſcibus, conficiendis; (13) Diſpenſatoria & officinas pharmacorum; (14) Officinas varias Artium Mechanicarum; (15) Fornaces varias, quibus opera generationis & vegetationis perficiantur, & pulli excludantur; (16) Domus perſpectivas, ubi exhibeantur varia Arti-

Digitized by Google

ficia Optica, demonſtrationes umbrarum & imaginum, Irides Artificiales, &c. (17) Domos ſonorum, ubi omnis generis Inſtrumenta Muſica recondantur, ſoni varii repercutiantur, augeantur, deferantur; (18) Domos ſuffituum & odorum ac ſoporum, ubi odores naturales imitatione ex rebus variis exprimuntur, ſaperum quoque artificiales mixturæ parantur; (19) Domus Machinarum, pro motuum variis operibus in natura imitandis, ut ſunt Motus animalium, ratione volatus, ratione actionum naturalium, ac denique omnes alii motus, quibus commodati & neceſſitati ſubvenerit; (20) Domum Mathematicam, pro Inſtrumentis Mathematicis & Aſtronomicis; (21) Domum præſtigiarum, ubi exhibentur variæ eluſiones & fallaciæ ſenſuum. Hæc ille prolixè illic enumerat, ſuaviterque pro ingenio ſuo expendit, non quod eo modo putet à privato quopiam inſtrui poſſe naturæ opes, ſed, quod à Magnatibus aut Regibus, (quanquam nec unus Rex, nec unum regnum ſuffecerit,) tam vaſtum naturæ Gazophylacium inſtitui poſſe putet, quo in effectum dentur, quæ ille jucundiſſimâ hâc ideâ præſcripſit. Subjungit porrò varias functiones & munera Sociorum, qui in Collegio hoc naturæ operationes exercent. Aliqui illi nominantur, qui ad exteros navigent, qui quæcunque rariora importent, qui illi vocantur Mercatores lucis. Tres facit Deprædatores, qui Experimenta, quæ in libris inveniuntur, colligant. Tres, qui nova Experimenta inveniant quos vocat foſſores. Tres, qui Experimenta in ordinem redigant, ut inde eliciantur Obſervationes & Axiomata, quos Diviſores vocat. Tres qui ex Experimentis ſociorum nova Inventa comminiſcantur, ad uſum vitæ ſpectantia, ac naturales divinationes eliciant. Hos Evergetas vocat. Tres alios, qui ex Eperimentis novis naturam quandam altiorem indagent; Hos Lampades vocat. Tres, qui Experimenta perſequantur, ac eorum ſucceſſus referant; Hos Inſitores vocat. Tres, qui ex Experimentis Obſervationes & Axiomata, præviâ conſultatione, forment, hos Interpretes naturæ appellat. Multa præterea affert de Ornamentis iſtius Societatis, moribus atque legibus, quæ illic prolixe legi poſſunt.

13 Ex hac imaginaria ſapientum Civitate, quam ille ex ingenio ſuo finxit, ortum tamen poſtmodum eſt Conſilium iſtud, apud Anglos inſtituendi Societatem aliquam, certis quibusdam Legibus, Regiisque auſpiciis, ad inquirendum in opera naturæ, & certitudinem Hiſtoriæ naturalis in ſolido locandam. De ejus ortu ac progreſſu aliquid nobis dicendum, ac repetenda quædam breviter ſunt ex *Hiſtoriâ* iſtius Societatis, quam peculiari libro, Anglica lingua, deſcripſit Lond. A. 1667. in 4to Thomas Spraat, poſtea in linguam Gallicam converſo, ac Genevæ A. 1669. in 8vo recuſo. Agit primum is prolixè de veterum defectibus in Philoſophia Naturali, cum quibus hodierni ſeculi felicitatem confert, initium faciens à Bacone Verulamio, quem laudi-

Digitized by Google

laudibus maximis, ut decebat, ornat, aliqua tamen in illo deſiderat, quod ſcil. ipſam Hiſtoriam naturalem attinet. De quo tamen ita ego exiſtimo, nullum inter hodiernos eſſe, qui ad tanti viri ingenium accedat. Primos Anglos eſſe jactat, qui in Studio naturali tale quid tentârint, quâ in re tamen nimirum genti ſuæ indulget. Nam & in Italiâ, ante ea tempora, Collegia fuerunt, quorum inter alia etiam hoc Inſtitutum fuit, ut excolerent naturam. Quâ de re plenius aliquando nos docebit liber, quem de *Phyſicis Italis* ſub manu habet Martinus Vogelius, Profeſſor Gymnaſii Hamburgenſis, ipſe Hiſtoriæ naturalis indagator acerrimus. In eo verò nimius ille Autor eſt, & non ferendus, quod ſuorum temporum ſtudia præferat aliis gentibus antiquioribus. Quot enim ſunt, & quam magna, Veterum Inventa, tum in Natura, tum in artibus Mechanicis, de quibus vix per nebulam nobis conſtat? Quare meritò virgulâ Criticâ notantur ſocii iſti à Merico Caſaubono, qui in *Epiſtola* ſupra citata modeſtè illis objicit veterum ſolertiam, totque inventa alia, quibus illi ſimilia nondum dederint. Sed familiare hoc in illa gente eſt, invidere alienæ gloriæ, ſibi omnia tribuere, aliarum gentium, præcipuè Germanorum, ſtudia elevare & contemnere, unde tamen ſæpè illi multa depromunt, quibus libri illorum turgent, quod facile vel integro Volumine demonſtrari poſſit. Ac aliquâ ex parte demonſtravit Henricus Stubbe, ipſe Anglus, qui libros contra Societatem Anglicam ſcripſit, in quibus, multa aliis ſubrepta, multa jam tum ab antiquis tradita, oſtendit, quorum illi Authores ſe gerunt. Scripſit verò is, motus Thraſoniſmo cujuſdam Joſephi Glanvil, qui Tractatum ſcripſerat, cui titulus: *Plus Ultra*, quo omnem antiquitatem præ novis illis Philoſophis deſpectui habuit. Huic Stubbius oppoſuit alium Tractatum, cui titulus: *The plus ultra reduced to non plus*; ubi multa novorum Inventorum examinat, eaque cum Veterum doctrinis confert. Negari tamen nequit, illum in quibusdam affectibus indulgere & præjudiciis, quanquam multa etiam ſint, quæ ille jure perſtringit.

Exemplum evidens nos etiam daturi ſumus. Vindicarunt Angli ſibi inventionem cujuſdam artis, quâ aliquis à Nativitate ſurdus, & per conſequens mutus informari poſſit per viſum, ut ſic ſatis expeditè loqui diſcat, & ex motu labiorum ipſum vocum ſonum intelligat. Scripſit ſuper hac re prolixam Epiſtolam Joh. Walliſius, quæ in *Tranſactionibus Anglicis* extat. Scripſit & aliquis Wilh. Holderus Anglico ſermone librum, cui Titulus: *Elementa Sermonis*, quo idem argumentum tractat. Illi in cœlum extolluntur in *Tranſactionibus*, & Editor illarum libellum Walliſii *de ratione Sermonis & pronunciationis, quem Grammaticæ Anglicæ* ſuæ addidit, quique fundamentum ſternit huic arti, vehementer laudat, quaſi ante illum nemo extiterit, qui 14

naturam & poteſtatem literarum deſcripſerit. Cum tamen Hieronymus Fabricius ab Aquapendente id ſingulari libro longe curioſius exſequutus fuerit, & Petrus Montanus, Sacerdos Batavus, in libro, cui titulus, de Sprete-Kunſt. De arte verò ipsâ informandi mutos liber ſatis prolixus conſcriptus eſt, linguâ Hiſpanicâ à Johanne Paulo Bonetto, quo omnis illa Methodus perſpicuè proponitur, & in rem ipſam ab illo deducta eſt. Imò antiquior illa ars eſſe videtur, ſi conferas, quæ habet Rudolphus Agricola *lib. 3. de inventione, cap. ultimo.* Hujus tamen hominis ille ne unico quidem verbo mentionem facit. Sed hæc quaſi obiter hìc dicta ſunto. Plura fortaſſis dabimus, ubi ad ipſam Tractationem veniemus.

15 Origo Societatis Regiæ Anglicæ primùm ex eo extitit, quod in Academia Oxonienſi Viri quidam ingenioſi privatum tale aliquod Experimentale Studium inſtituerint, inter quos fuêre Sethus Wardus, Rob. Boylius, Joh. Wilkius, Thom. Willis, Johan. Walliſius, Chriſtophorus & Matthæus Wreenii, ingenio & ſcriptis omnes celebres. Illorum fama cum perveniret ad Gallos, ipſi Academiam Pariſienſem, quæ in linguæ Gallicæ culturam inſtitutam erat, ad Studium Rerum naturalium tranſtulêrunt, ut refert Thomas Spraat. Oxonio Londinum Studium rerum naturalium deductum eſt, cum viris iſtis, Londinum abeuntibus, ad quorum numerum acceſſio facta à multis Londinenſibus, tam Proceribus, quam Philoſophis, usque dum Regiis auſpiciis Anno 1660. illa Societas inſtituta eſt, teſte Diplomate illo, quod inſerit *Hiſtoriæ* ſuæ Thomas Spraatus, quod privilegia Collegii, inſignia, ſceptra, ſigillum, illis tribuit. Antequam illa omnia adornabantur, prodierat Scriptum ab Abrahamo Cowlejo, Poëtâ inſigni, & in cæteris Medicinæ & Philoſophiæ partibus inſigniter erudito, quod ſuppeditabat conſilia pro Studio Experimentali propagandô. (Reperitur inter *Poëmata* ejus *Anglica*, Lond. A. 1669. in fol. publica, p. 43.) Benè hic quidem omnia diſpoſita, ſecundum officia Præſidis, Præfectorum ſeu Profeſſorum, Artificum &c. Munia quoque ſingulorum certis legibus eleganter definita, unde poſtea, teſte Thomâ Spraato, Societatis Regiæ membra aliqua in rem Collegii ſui verterunt. Sed quoniam is Sumptus nimios impendi volebat in ſingulos Officiales, eorumque numerum nimium auxerat, inconveniens illi putabant, & quodantenus etiam impoſſibile, ejus conſilium ſequi. Neque enim certas reditus habet illa Societas, niſi aliqua donaria, ex liberalitate Procerum, & quæ à ſinguliis Sociis, cum primum admittuntur, & deinde in ſingulas hebdomadas, contribuuntur. Qui fundus quoniam in incerto locatus eſt, mihi quidem non adeò diuturnus videtur, nec ſuffecturus omnibus impenſis, præſertim, ſi ſtudia ab initio fervida, pro more hominum, paulatim refrixerint. Quod enim hic Thomas Spraatus philoſophatur de Experimentis in natura, per modica etiam ſubſidia capiendis, mihi

credi-

credibile non videtur. Admittuntur ad iſtam ſocietatem cujusque profeſſionis, nationis, religionis homines, vel Mercatores etiam & Mechanici, ſi curioſiores ſint, & rem naturalem juvare Experimentis poſſint. Conſilium eorum eſt eſt his Experimentis hiſtoriæ naturalis certitudinem in ſolido locare. Methodus inquirendi iſta eſt, ut non multis, ſed uni, hoc ſubjectum, aliis aliud, examinandum proponatur, quæ poſteà in medium conferuntur. Inquiſitio in remotiora Subjecta naturæ inſtituitur per Commercium Epiſtolare cum hominibus, qui illis in locis vivunt, vel Reſidentibus Anglicis, qui & ipſi penè omnes in Membris ſocietatis ſunt, vel aliis viris eruditis. Semel in hebdomade conveniunt, cujus Conventus Præſes aliquis temporarius eſt conſtitutus. Aſſeſſores illi ſunt viginti & unus, qui ex numero Sociorum per ſortem eliguntur. Sociorum indefinitus numerus, Secretarii duo ſunt, qui literas prælegant aut exponant exponenda, aut proponant certa deliberationis capita, de quibus ſinguli ſententias ſuas pronunciant, dirigente ita Præſide. Nulla certa principia Philoſophica illis præſcribuntur. De principiis enim omnibus ſecuri inveſtigari tantùm naturam ipſam jubent. Experientia enim ſimplex eſt & una, quæ, ut in facto conſiſtit, ita refertur ab Inquiſitoribus & Curatoribus Experimentorum, ad id ſpeciatim conſtitutis. De principiis differtur omnis contemplatio, uſque dum ita ſit exculta Hiſtoria Experimentalis, ut certi rerum ſuarum eſſe poſſint. Commercia literaria, circa nogotia naturalia perpetua habent cum Gallis, cum Italis & Florentinis. Nam & apud illos, auſpiciis magni Ducis Hetruriæ inſtitutum eſt tale aliquod Collegium naturale, unde liber etiam *Ducalium Experimentorum* Titulo prodiit. Artes Mechanicas adeò in ſocietatem hujus ſtudii receperunt, ut & Profeſſorem artium Mechanicarum conſtituerit Rex, qui ſtatis temporibus publicas lectiones de iis haberet, quod Conſilium vehementer laudat Thomas Spraat. Cœtera hujus Societatis Statuta legi apud illum Autorem poſſunt, cum Exemplis variorum capitum, quæ in conſilium deducta ſunt, & ſuper quibus inquiſitiones ſuas fermarunt hujus Collegii Aſſeſſores. Enarrantur illic etiam varia inſtrumenta, quæ in uſum hujus Studii comparata ſunt, vel, eo tempore, cum ſcriberet, inventa conſiliis & ope Sociorum.

Poſtquam ab Anglis Conſilia naturalis hiſtoriæ reſtaurandæ ſuſcepta, 16
& primo ſtatim tempore res non infeliciter cederet, viam patefecerunt cæteris etiam nationibus ſimilia factitandi. Quanquam jam tùm apud Italos, antequam Angli id cogitarent, talia conſilia ſuſcepta. Longe tamen acrius in id concubuerunt, poſtquam viam hanc tentarunt Angli, qui commercio iſto literario eorum induſtriam primùm excitarunt. Prodeunt Romæ ſingulis menſibus Relationes de rebus naturalibus, ut fit in Angliâ. Sed rarius ex

ad

Digitized by Google

ad nos exportantur. Quæ Florentiæ, circa naturam præſertim aëris & vacui, Magni Ducis auſpiciis, ingenioſa Experimenta tentata ſunt, ſingulari libro illic prodierunt Anno 1668. (*in fol.*) cui Titulus: *Diſcorſus Saggi Academici, di Naturali Experienze fatti nell' Academia del Cimento.* In Gallia ſimiliter talia Collegia ſunt inſtituta. Poſtquam enim *Ephemerides Eruditorum*, quas ediderant, in deſvetudinem abiêre, loco earum meræ Relationes Phyſicæ, quæ conſtant Experimentis, tam in Gallia, quam extra Galliam, inventis, itidem ſtatis temporibus prodeunt, ſcribente illas J. Bapt. Dionyſio, Regio Medico, quibus Titulus *Memoires concernant les Arts & les Sciences.* Sed pleraque in illis ſunt peregrina; niſi enim haberent, quod ab Italis vel Anglis tranſcriberent, vix momenti alicujus eſſet, quod in lucem proferunt. Anglicæ Relationes ſingulis menſibus eduntur, in quibus multa etiam peregrina, ſed plura tamen, quam in Gallicis, domeſtica. Addi etiam illis ſolent Recenſiones librorum, qui circa argumenta naturalia ſcribuntur. Sed in iis tamen non ille delectus adhibetur, qui adhiberi debebat. Multa enim omittunt, quæ affectu aliquo ducti, credo, omittunt adverſus Germanos, multa referunt in cenſum illum, quæ nullius pretii ſunt. Editor illarum Relationum non tamen vult contineri illis Acta Societatis Regiæ, ſed opus aliquod privatum, à ſua tamen induſtria profectum, vocari cupit. Quam ob cauſam ſuccenſet illis, qui in Latinam linguam tranſferentes Titulum libro dedere: *Acta Societatis Regiæ.* Societas enim Regia, quæ in Collegio ipſo obſervata ſunt, hactenus celat. Verſiones harum *Transactionum* planè non ſunt accuratæ, imprimis, quæ à Joh. Sterpino editæ ſunt. Melior aliquantulum illa eſt, quæ à Chriſtophoro Sandio nuper continuata eſt; Utriusque Defectus & Errores monſtravit ipſe Autor Anglicarum Relationum, Henr. Oldenburgius, Verſionem novam Latinam Operis Proprii, ſi diutius vixiſſet, daturus. Hafnienſes Medici, ad imitationem Germanorum & Anglorum, ſingulis annis *Acta* quædam edunt, quibus Rerum Medicarum & Phyſicarum Hiſtoriæ ſingulares continentur. In Germania Collegium Naturæ Curioſorum ſingulis annis magnam Obſervationum Sylvam edit, quæ hinc illinc corrduntur, quibus tamen molitionibus ſcopus iſte non obtinetur, qui quærebatur, accurata ſcil. aliqua Hiſtoria Naturalis. Subleſtum enim Relationum & Obſervationum fundamentum eſt, quod ab aliena manu habemus. Quemadmodum enim in Grammaticis prurigo quædam eſt Regulas conficiendi, & in Dialecticis diſtinctiones inveniendi & terminos; ita in Phyſicis etiam morbus quidam invaluit novas ſemper Obſervationes cudendi, quæ non raro prodeunt libidine aliqua paradoxologiæ, & novaturiendi ſtudio magis quam veritatis, à quibus niſi temperetur, veteris morbi recidivam patiemur, ut pro hiſtoriis fabulas habeamus. Neque dicam de obſervationibus ipſis, quæ ſic ſparſim corroſatæ ſunt, è quibus nulla certi-

Digitized by Google

certitudo Axiomatum formari poteſt. In Germanis verò deſidero præprimis temperantiam aliquam in Commentariis & in opinionum Locis Communibus, quibus illi Annales ſuos inſpiſſant, quibus potius lumini officitur, quam lux aliqua accenditur. Id ego ſeriò optarem, ut uno ſenſu aliquo ducerentur omnes in Experimentorum methodo. Latitant enim certè in Germania apud Operarios Chymicos, qui certè ſunt inſignes, & quibus ſimiles in nulla gente reperiuntur, Experimenta, quæ ſi in lucem protraherentur, multis modis ſuperare poſſint aliarum Gentium conatus. Ac ſolent tales homines ſolertiores eſſe, quam qui ſcholas nimis ſapiunt, præjudiciisque aſſueti, intentatam Experimentorum viam habent. Quod ſi quis ſagacior Philoſophus eorum arcana perreptaverit, mirum in modum poſſet locupletare doctrinam Phyſicam. Candidus ſanè eâ parte videtur Scriptor *Hiſtoriæ Societatis Anglicæ*, Thomas Spraat, qui indolem illam inquiſitivam Germanorum præ cæteris Gentibus laudat, ut gloriæ ducat genti ſuæ ex Germanica natione eſſe propagatam, atque ex illius origine illam indolem transfuſam; ob quid ingenium certè teſtimonium cæteris popularibus ſuis anteferendus eſſe.

17 Atque hæc hactenus de Inſtitutione certorum Collegiorum, ad Philoſophiam Experimentalem propagandam. De quo conſilio ſerò nunc demum, ante hos quindecim annos, (utinam ſeriò.) cogitatum eſt. Quanquam non defuerint, etiam ſub initium hujus Seculi, qui iſta conſilia animo agitârint, ſed tamen; ut ſunt homines ſuæ ſalutis ſæpe negligentiſſimi, non auditi fuerunt. *Magnus Pegelius, Profeſſor Roſtochienſis*, Anno 1604. libellum in lucem edidit, cui Titulum fecit: *Theſaurum rerum Selectarum, magnarum, dignarum, utilium, ſuavium, pro generis humani ſalute oblatum.* Quo in libello Autor ille varia, tam in ſtudio naturali, quam in cæteris diſciplinis & omnibus artibus mechanicis, Inventa proponit, à ſe excogitata, & cum iis communicanda, qui ſumtus in illa impendere, & labori ſuo mercedem ſtatuere, non detrectaverint. Multa in his invenio, de quibus vir ille cogitavit, jam tum ſuo tempore, de quibus hodie nunc disquiritur, ac inventa magno Triumpho à nonnullis ducuntur. Hic inter cætera pollicitus eſt, conſilia ſe ſubminiſtraturum, quomodo à Magiſtratu, Magnatibus, Communitatibus, Urbibus, deputandi & ſuſtentandi nonnulli, qui utiliſſimas res inveniant, & inventa præclare ulterius experiantur; quod ſic fieri poſſit, ut etiam homo unus, & diebus paucis, & domi quidem, longè utiliora experiatur & exequatur, quàm Alexander M., dum Animalibus indagandis pro Arte impendiſſe ſcribitur 400000. Coronatorum, & ablegaſſe per terrarum orbem ter mille homines. De quo labore rectè judicat idem Autor, non mereri iſtam laudem, quæ vulgo illi tribuitur, & tanto ſumptu planè indignum eſſe,

Digitized by Google

quo longè perfectior haberi hiſtoria poterat. Atque ita, vel in mediis tenebris ſæpè inveniuntur ingenia, quæ nonnunquam lucem per nebulam videant, ipſa verò à caligine invidiæ, paupertatis & avaritiæ opprimantur.

18 Hactenus de Hiſtoriæ Naturalis propagatione, ex mente Baconis Verulamii, fuſius diximus; reliquum jam eſt, ut de Methodo inveniendi Experimenta, adeoque novâ aliquâ Dialecticâ Phyſicâ, quædam in medium afferamus, tam ex Baconis, quam aliorum Recentiorum Philoſophorum, ſententiâ.

Quemadmodum rerum inventio conſiſtit in conjunctione rerum ſimilium, & ſeparatione diſſimilium, quæ certos quoſdam Locos habet in Logicis, Generales ſc. Titulos, quorum indicio mens dirigatur in combinationibus rerum; Ita ſimiliter procedere in omni negotio poſſumus. Quomodo in Logicis Loci iſti ad Argumentorum inventionem ducunt, ita deducere etiam nos poſſunt ad inventionem rerum. Atque in eo præcipuè uſus Logices conſiſtit, vulgò ignoratus cujus miniſterio non in argumentis tantùm, ſed etiam in quibuſcunque negotiis, uti poſſumus, modo rem non intra generales illos terminos concludamus, ſed ad ſpecialiora nos diffundamus. Quod negotium noſtrum attinet, Artem ſc. Experimenta indagandi, illa certè fundamentum in Locis iſtis habet, quanquam Thomas Spraat, *Hiſtoria Societatis Anglicæ* Scriptor, *pag. 89.*, impoſſibile exiſtimet ad Artis regulas revocare Experientiam, propter infinitas, quæ rem variant, circumſtantias. Quem tamen ego audiendum eſſe non exiſtimo. Utut enim verum ſit, multis modis variari rerum circumſtantias poſſe, dari tamen certi quidam conceptus poſſunt, ſecundum quos mentis operationes dirigantur. Si ſingularia & infinita illa velimus reſpicere, eadem in cæteris quoque ſcientiis deprehendemus, in quibus tamen à generalioribus principiis & Axiomatibus formandis ab iſta rerum multitudine non deterremur. Magnus certè artis Analyticæ, ſive Combinatoriæ, ut quidam vocant, per omnes diſciplinas, omniaque negotia humana, uſus eſt, ſi modò illam certâ methodo definitam ac præceptionibus deſcriptam haberemus. Sed hactenus inter deſiderata illa referri debet, optandumque eſſet, ut de ea deſpicerent Eruditi. Hujus certè propago Ars inventiva eſt, quam deſiderari queritur Verulamius; vel potius illa ipſa eſt. Sub hac Arte inventivâ multò maxima comprehenduntur. Et Verulamius quidem, *lib. 5. de ſcientiarum augmentis, cap. 2.* primô locô ponit Artem inventivam ipſarum artium, ſeu mechanicarum, ſeu liberalium: Quæcunque enim de artibus habemus, caſu potius & neceſſitate, quam conſilio, inventa ſunt. Et erat tamen in Arte illa rationis fundata methodus, quâ Artes ipſas invenire poteramus, ut prolixè demonſtrat Verulamius. Qui hîc verò mentis Errores evitandi ſint, prolixè diſqui-

Digitized by Google

quirunt idem Verulamius in ſuo *Novo Organo*, & Autor ille Gallus Anonymus, qui linguâ vernaculâ novam aliquam Logicam, quam *artem cogitandi* vocat, ſcripſit, *part. I. cap. 8. 9. 10. 11.* Ubi de Idearum claritate & diſtinctione, ac earundem obſcuritate & confuſione, ejusque confuſionis remediis, agit. (Liber ille in Latinam verſus linguam prodiit Lugdun. Batav. anno 1674. *in 8vo.*) Legi etiam in illam rem poteſt, animusque eo præmuniri contra Errores, libellus doctiſsimus Roberti Boylii *de inſido Experimentorum ſucceſſu*, ubi in cauſas Errorum inquirit, ac, propoſitâ multorum exemplorum farragine, oſtendit, quam ſæpè minima circumſtantia, ac vix interdum vel ſagaciſſimo animadverſa, Experimenti eventum vel dubium fecerit, vel planè nullum.

Ars iſta Experimenta indagandi Verulamio vocatur ars judicii & directionis, cujus ille duas partes conſtituit. Nam vel procedere dicit ab Experimentis ad Experimenta, vel ab Experimentis ad Axiomata, quæ & ipſa nova Experimenta deſignent. Priorem harum partium Experientiam literatam nominat. Poſteriorem verò interpretationem naturæ, quam ille Hermeneuticam Phyſicam, ut peculiarem aliquam diſciplinam, libello, cui titulus *Novum Organum* proponit, quæ in univerſalibus formandis ſollicita eſt, cum prior illa circa ſingularia occupetur, non minori etiam artificio, quanquam poſteriorem priori huic præferat Verulamius. Modos ipſe præſcribit Experimenta capiendi, non quidem ſecundum ordinem Dialecticæ inſtructos, ſed qui facilè ad illum reduci poſſunt; ſpecialiores enim locos oſtendit, omiſſis generalibus illis, quibus tamen hi ſubſternuntur. Primus modus Experimenta indagandi illi eſt Experimenti variatio. Illam inſtituit (1) in materia, ſi ſc. in materia ſimili idem Experimentum ſuſcipiatur. E. g. Confectio papyri ex linteo uſitata eſt, idem in ſerico tentandum, uti papyrum conficiunt Chinenſes. Inſitio in arboribus fructiferis in uſu eſt, quid ſi idem tentetur in arboribus Sylveſtribus, in floribus? Huc etiam pertinet, quando in ſubjecto variatio inſtituitur, ut ſi, ad Exemplum ſurculi trunco arboris inſiti, ſemen cepæ capiti alterius cepæ viridi indatur. (2) Variatio Experimenti fit ratione cauſæ efficientis. E. g. Radii ſolares, per vitrum miſſi, calorem augent, an idem præſtent radii lunares, tentandum? Item an fumus calefactus? quod tentarunt nonnulli, & ſimilem eventum ſenſerunt, teſte Honorato Fabri. Variatio Eperimenti fit (3) in quanto: multiplicata enim quantitate creditur augeri virtus. E. g. Globus plumbeus unius libræ decem pulſuum ſpatio ad terram deſcendit, quot pulſuum ſpatio globus centum librarum? Secundus modus ipſi eſt productio Experimenti, quæ duplex eſt, ratione quantitatis continuæ, vel diſcretæ. Ratione hujus eſt repetitio, ratione illius extenſio. E. g. Spiritus vini, unicâ 19

Digitized by Google

diſtillatione vires acquirit, annon majores acquirat pluribus diſtillationibus? Magnes ferrum integrum trahit; num etiam fruſtum Magnetis in diſſolutione ferri immerſum ferrum ad ſe alliciet? Tertius modus eſt illi Translatio Experimenti, uberrimus ſanè & penè princeps. Eſt verò ille triplex: aut à natura vel caſu in artem, aut ab arte vel practicâ aliâ in aliam, aut à parte alicujus artis in partem diverſam ejusdem. Primæ translationi pleræque artes mechanicæ originem debent. Exemplum eſſe poteſt Iridum artificioſarum ad exemplum naturalis imitatio, modus diſtillandi ad imbrium imitationem inſtitutus, tonitrua & fulgura ad imitationem naturalium inſtituta, per miniſterium ſingularis illius caſûs, qui Monacho Cimbro, Barth. Schwartzio, acciderat. Plura artificialium imitationum in natura exempla vide apud Sorellum *in Scientia Univerſali*, libro Gallicè ſcripto, *variis Capitibus*. Secundæ translationis exempla hæc: Specillis ſenſus viſus juvari poteſt, an & ſenſus auditus inſtrumento aliquo *ἀκουστικῷ*, quale Experimentum hodiè detectum eſt, ac deſcripſit Kircherus in ſua *Phonurgia*, qui ſe autorem inventionis contra Anglos aſſerit. Cadavera per Balſamationes conſervantur, annon & corpora viva? Sigillorum impreſſio arti Typographicæ viam oſtendit. Tertiæ translationis, quæ parùm à ſecunda differt, exempla multa in Medicina dari poſſunt. e. g. Si Experimenta Partis Medicinæ de curationibus morborum ad partes de tuenda ſanitate & prolongatione vitæ, transferantur. Quartus modus illi eſt inverſio Experimenti, cùm ſc. contrarium ejùs, quod Experimento conſtat, probatur: e. g. calidum per ſpecula intenditur, num etiam frigidum? Per ignem diſtillationes inſtitui poſſunt, num etiam per res frigidas, nivem, glaciem, &c.? quale Experimentum Magni Ducis Hetruriæ refert *du Hamel in libro de affectionibus*. Quintus modus illi eſt compulſio Experimenti, quam vocat, ubi urgetur & producitur Experimentum ad annihilationem, vel privationem virtutis. Quomodo nihil novi indagatur, ſed natura rei per negationem & contrarium deprehenditur. E. g. Magnes ferrum trahit. Vexentur jam ferrum & magnes, ut amplius non fiat attractio, unde quodammodo deprehendetur, in quo natura magnetiſmi conſiſtat. Ac deprehenderunt ſanè, qui de magnete inquiſitiones inſtituerunt. Sextus illi Modus eſt Applicatio Experimenti, quæ illi eſt ingenioſa Experimenti traductio ad Experimentum aliud quoddam utile. e. g. Aurum plus ponderis, & minus dimenſionis habet, quam argentum, aqua quam vinum; Ab hoc traducatur Experimentum Archimedis, ut ex menſura impleta, & pondere excepto, poſſis dignoſcere, quantum argenti auro fuerit admixtum, quantum aquæ vino. Thermometra pro menſura aëris calidi vel frigidi inventa ſunt, an etiam pro menſura liquorum talia inveniri poſſint? Septimus illi modus eſt copulatio Experimenti, quæ eſt Experimen-

torum

torum, applicationum potius Experimenti, nexus & catena, ut cum ſingula profutura non fuiſſent, ad aliquem uſum connexa valeant. e. g. Si roſas aut fructus ſerotinos habere cupis, fiet hoc, ſi gemmas præcociores avellas. Idem fiet, ſi radices usque ad ver adultum denudes, & aëri exponas: at multò magis, ſi jungas utrumque. Refrigerant glacies & nitrum, juncta magis refrigerant. Spiritus vini vegetabilia facilè recludit; idem Spiritus ſalis Tartari facit; ſi jungas utrumque, fortius habebis vegetabilium ſolutivum.

Hos Baco Verulamius modos proponit, quos ſi recte conſideraveri- 20
mus, omnes è generalibus illis locis Dialecticis petitos inveniemus. Ex loco cauſarum præcedit variatio Experimenti, ratione materiæ & efficientis. Ex loco effectuum productio Experimenti. E loco ſimilium tanslatio Experimenti. E loco contrariorum compulſio Experimenti, ejusque inverſio. Ex loco cognatorum eſt applicatio Experimenti & copula. Ex his ille fontibus modos particulares producit, qui generales tamen dicendi ſunt, ſi reſpiciamus Topica ejus particularia, quæ nihil aliud ſunt, quam loca quædam inventionis & inquiſitionis particularibus ſubjectus appropriata, ſive miſturæ quædam è Logica & materia ipſa. Illa autem omni eſſe disjunctisſima certum eſt. Particulares enim loci iſti ratione ſubjecti valde variant, nec ſimul & ſemel excogitari poſſunt. Quemadmodum enim cum ipſis inventis comparatum eſt, ut cum ætate creſcant, ac dies diem doceat, ita etiam cum inveniendi arte; ſemper enim aliqua cogitata incidunt; quæ prima vel illuſtrant, vel interdum etiam tollunt. Quæ omnia quidem generales quosdam locos habere poſſunt. Sed quoniam ſubjectorum, ut ita dicam, quædam infinitas eſt, multis modis particulares iſti conceptus, generalibus ſubordinati, variari poſſunt.

Atque hic ego præter vulgares iſtos Locos Dialecticos, Indicem quen- 21
dam categoricum commendarem, de cujus infinitate inveniendis argutiis plura alibi dixi. *Cum enim inventio rerum requirat magnam rerum ſylvam & farraginem, optimè nobis cognitam, iſta verò confuſiſſima ſit, niſi quadam filo Ariadnæ ducamur, ejus inſtar eſſe poſſe*, puto Locos iſtos decem, ut vocant, Prædicamentorum, non, quod illam rerum omnium partitionem habeam omnium accuratiſſimam, ſed quod tamen melius ſit, aliquas habere rerum claſſes & ſeries, quæ Indicis loco fungantur, ſecundum quem cogitata noſtra dirigamus. Index itaque categoricus ὕλην aliquam ſive ſylvam rerum nobis ſuggerit, Dialectica argumentandi modum præſcribit, ut ſic utriusque miniſteriô in cognitionem rerum deveniamus, quæ facilitari ſupra quam credat aliquis, hâc methodo poteſt. Quanquam enim Index ille Categoricus inveniendis Enthymematibus argutis propoſitus ſit, adeoque ad artem dicendi ſpe-

Digitized by Google

ctet, tamen nihil prohibet, eundem etiam ad artem meditandi referre. Nam & in ipſis Interrogationibus & Inquiſitionibus, quæ ſunt meditationum noſtrarum confectaria, elucet iſta vis animi & rerum combinatio. Nam, ut Plato ait, qui aliquid quærit, id ipſum, quod quærit, generali quâdam notione comprehendit. Exempli hic inſtar eſſe poſſunt *Topica* illa *particularia*, ſive articuli inquiſitionis, quos de variis naturæ ſubjectis propoſuit Baco Verulamius, ut, de gravi & levi, *lib. de ſcientiarum augmentis 5. cap. 3.* de ventis, peculiari libro, cui titulus *Hiſtoria Ventorum*, de vita & morte, libro, cui titulus: *Hiſtoria Vitæ & Mortis*, de denſo & raro, de Sympathia & Antipathia rerum, de Sale, Sulphure & Mercurio: ſuper quibus ſubjectis generalia quædam meditata ac imperfecta reliquit, quæ adduntur *Hiſtoriæ* ejus *ventorum*. Illorum Topicorum particularium inventio è Categoriis mihi quidem deſumi poſſe videtur, ut facilè demonſtrari poſſet, ſi alterius huic rei inſiſtere vellemus. De Indice verò illo Categorico legi poſſunt, quæ in Lectionibus ſupra citatis, *de Arguta Dictione cap. 6. p. 108.* diximus, unde facilius patebit, qui ejus uſus in præſenti negotio conſtitui debeat. Cujus ſubſidio ſi inſtructi ſumus, non opus erit ad artem Lullianam, aut Combinatoriam, de quibus magnifica adeò promittunt nonnulli, recurrere. Omnia enim faciliori negotio, per notiores illas vias, expediri poſſunt.

22 Eſt etiam alius quidam modus Experimenta capiendi inartificialis, vel irrationalis, quem ſortes Experimenti vocat Verulamius, cum aliquid experiri velle animum ſubit, non, quia aut ratio, aut aliud Experimentum, te ad illud deducat, ſed quia ſimilis res nondum tentata fuit. Qui modus, quanquam abſurdus videatur, tamen etiam hîc, ut in practicis fieri ſolet, etiam audaces fortuna juvat, & ſæpè occaſio datur novis rebus inveniendis. Hunc in ordinem referas illos, qui circa Chryſopoëiam laborant: Illi, quando nullis principiis fulti ſunt, neque artem per traditionem acceperunt, cum ex ingenio ſuo aliquid tentare audent, caſu nonnunquam in aliqua Experimenta incidunt, quæ fruſtra omni ſtudio & operâ indagaſſent. Exemplum hujus ponit Verulamius in operatione ignis ſuper aliquod corpus naturale, in quâ alterum horum ſemper evenit, ut aut aliquid evolet, aut ſaltem fiat ſeparatio partium localis, & ad nonnullam diſtantiam, ut in diſtillatione, ubi fæces ſubſident, vapores in receptacula congregantur. Huic opponit deſtillationem clauſam, quam neminem mortalium adhuc tentaſſe ait. Sed & exemplum hoc non quadrat, nam certe inter maximè rationales modos ille poni debet, & ipſa illa deſtillatio clauſa jamdudum ab hominibus tentata eſt. Id autem verum eſt, minimè eſſe vulgarem hanc operationem, & omnium artificioſiſſimam, atque unicè ſecretam Chymiam, quâ perpetrari in re naturali ſtupenda opera poſſunt, ad ipſius naturæ imitationem, quæ h. m. in generationibus rerum omnium operatur.

Nec

Digitized by Google

Nec certè fallitur Verulamius, quando ait, vim caloris, ſi intra clauſtra corporis ſua in alterando facinora edat cum nec fiat jactura corporis, nec liberatio, tunc demum hunc materiæ Proteum, velut manicis detentum, ad complures transformationes adacturam, ſi modò calor ita temperetur & alternetur, ut non fiat vaſorum confractio. Rectè etiam Verulamius hanc rem matrici naturali aſſimilat, ubi calor operatur. Has operationes inſtituit natura in generationibus omnium rerum. In generationibus animalium diſtillatio clauſa eſt, vel in utero, vel in ovo, quô poſteriori exemplo ad oculum demonſtrari poteſt, & demonſtrata eſt à nonnullis. In generationibus Metallicis idem proceſſus eſt: in carceribus enim terræ ſurſum deorſum, moventur Spiritus metallici, ſi vapores Mercuriales & ſulphurei, quos Witterung coruſcationum nomine appellant Metallici. Eorum continuo aſcenſu & deſcenſu fit. Illa metallica miſtio, & metallorum generatio, vel puriorum, vel impuriorum, prout, vel munditia, vel immunditia loci genitalis, vel ſolis abſentia & propinquitas, vel concurrerunt ad operationes naturæ, vel eas deſeruerunt. Receptacula illa venarum, quæ vitrorum inſtar ſunt, montibus ſuperinjectis hermeticè, ut ita loquar, ſigillata ſunt. Qui Metallorum imitationem intendunt Chymici, ac productionem eorum per artem, ſimilem deſtillationem clauſam principiorum metallicorum præſcribunt, ut videre eſt in ſcriptis illis, quæ genuina eſſe, vel ex hiſtoria, vel ex collatione mutua, deprehendimus. Illic omnes operationes occluſo vaſe inſtituuntur, vaporibus diverſorum principiorum metallicorum continuo aſcenſu deſcenſuque operationes mutuas edentibus. Similes operationes in rebus vegetabilibus inſtitui poſſunt, & qui plantarum reſuſcitationes in vitro exhibere volunt, clauſo vitro prius operationes illas inſtituerunt. Neque dicam de diuturnis digeſtionibus, quæ itidem clauſo vaſe fiunt, quibus magnæ parantur medicinæ. Quare immeritò Verulamius, ut rem inſolitam inducit, & intentatam deſtillationem hanc clauſam, quæ certè eſt Chymia illa ſecretior, à vulgari iſta diſtans, quantum cœlum à terra. Vulgaris enim illa ad deſtruendas res, aut depravandas, inventa eſt, hæc verò ad generandas, meliorandas & transformandas res conducit. Prior illa violento igne, vel exterminat ſubtiles ſpiritus, vel empyreumate inficit, & peregrinitatem quandam ſulphuris impuri admiſcet, quâ plus nocetur, quam commodum infertur Medicinæ: Hæc verò blando igne & diuturno intima miſti corporis invadit vincula unionis miſtionis ſolvit, ac reformare & refingere apta nata eſt. His Experimenta indagandi modis Baconianis jungenda ſunt, quæ ab eodem Autore proponuntur in *Novo Organo*, quô id agit, ut ex naturæ Experimentis formare doceat Axiomata Univerſalia, per aliquam artem Hermeneuticam, cujus principia, è Dialecticis quidem deſumta, ſuam autem quandam formam & limites ſortiuntur à ſubjectis,

Digitized by Google

ctis, circa quæ verſantur. De quâ naturæ interpretatione, ut vocat, legi poteſt liber ille, neque enim noſtrum eſt, omnia iſta huc adducere.

23 Præmiſſis igitur jam omnibus illis, quæ aditum parare ad Phyſicam Univerſalem poſſunt, videamus, quâ ratione ſcientiam Phyſices partiatur Verulamius, quâque Methodo, in illa docenda diſcendâque uti nos velit. Primùm Naturalem Philoſophiam dividit in Speculativam & Practicam, quas geminas ejus partes conſtituit. In prima docet inquiſitionem cauſarum, in altera productionem effectuum; Alterâ naturæ viſcera ſcrutatur; alterâ naturam veluti ſuper incudem efformat. Ulterius partem ſpeculativam de naturâ dividit in Phyſicam Specialem & Metaphyſicam. Ubi illud notandum, Metaphyſicæ acceptionem illi aliô ſenſu venire, quam vulgò nos capimus. Per Metaphyſica enim in Phyſicis intelligit, quæ abſtracta magis & conſtantia ſunt. Per Phyſica, quæ materiæ immerſa ſunt & mobilia. Phyſica illi ſupponunt exiſtentiam tantùm & motum, & naturalem neceſſitatem: Metaphyſica etiam Mentem & Ideam. Phyſica eſt illi, quæ inquirit de efficiente & materia: Metaphyſica quæ de forma & fine. Phyſicam iterum partitur in doctrinas tres, in naturam in unum collectam, aut fuſam, aut ſparſam. Colligitur verò in unum natura, aut propter communia rerum omnium principia, aut propter unicam integralem univerſi fabricam, quæ naturæ unio duas parit Phyſicæ partes, unam de principiis rerum, alteram de fabrica Univerſi, ſive de Mundo. Tres itaque partes hæ ſunt (1) de principiis rerum (2) de mundo, ſive de fabricâ rerum, (3) de natura multiplici ſive ſparſa.

24 De ſingulis quædam tractantur communiter apud Phyſicos, ſed quantâ accuratione, judicare facilè omnes poſſunt. Certè doctrina illa de fabrica rerum parùm fuit exculta, quæ tamen noſtri eſt uſus in doctrina phyſica: quanquam & obſiſtat imbecillitas ſenſuum humanorum, qui ideas ejus diſtinctas & accuratas animo ſiſtere non poſſunt, ob vaſtitatem objecti, ejusque occultationem. Suſpicione tamen aliquâ attingere poſſumus, & dedit hæc Verulamii ſpeculatio (quanquam ipſe diſſimulet) Roberto Boylio occaſionem ſcribendi *de Coſmicis rerum qualitatibus*, ſeu de iis affectionibus naturalibus, quæ corporibus ratione Syſtematis mundani, & nexus competunt, ſive in Globo hoc terraqueo ſolo ex affectiones ſundentur, in maſſis ſc. illis majoribus, ut vocat Verulamius, aquâ, aëre &c. ſive ad Globum hunc Terrenum, vel ejus partes, pertineant ex operationibus cæterorum corporum mundanorum in hunc terræ Globum perductæ. Quæ pars Phyſicæ cùm pateat latiſſimè, cùm ſit à ſenſibus remotiſſima, niſi fortè ex effectu quædam divinemus, mirum non eſt, à nobis non poſſe apprehendi effectus ex his cauſis propagatas, ut fortaſſis plurimi ſunt in natura. Et videmus quodammodo

Digitized by Google

modo in influxibus corporum Planetariorum in hunc globum terraqueum, quorum effectus paſſim deprehendunt illi opifices, quorum operationes vel circa maſſam aqueam, vel circa maſſam terræ verſantur, e. g. Nautæ, Agricolæ, metallifoſſores, quibus obſervationes interdum aliquæ è re ipſâ naſcuntur, quarum tamen adeo determinata veritas non eſt, ut nec falli interdum poſſint. Referenda etiam huc eſt Aſtrologia illa divinatoria Naturalis, quæ adeo incerta & fallax eſt; & eſſe tamen aliquam, in natura fundatam, tam ratio ipſa dictitat, quam eventus confirmat. Accedit etiam huic naturalis quædam hominum circa univerſalia ſocordia. Plurimi enim, in minutiis & particulis rerum occupati, non adeò ſimul reſpiciunt ad hujus univerſi machinam, cujus intuitu, ſi cogitationes extolleremus, aliam interdum naturæ faciem videremus, & quædam in certiora è conſiderationibus illis formaremus, quam nunc quidem novimus. Hinc poſſemus certiores tempeſtatum regulas formare, cometas prædicere, frigidam vel calidam aëris temperiem prænoſcere, ſi ad habitudinem aëris, aquarum, terræ, ſemper reſpiceremus, & collationibus mutuis, ac obſervationibus, in locis diverſis habitis, à plurimis, anguſtiæ unius ingenii ſubveniremus. Quod quidem inſtituerunt ſocii Angli, ſed an effectum daturi ſint, dies docebit. Ratione Aſtrologiæ cogitationes quaſdam proponit Verulamius, *de augmentis Scientiarum lib. 3. cap. 4.*, quæ legi illic poſſunt.

Phyſicam Sparſam, ſive de varietate rerum, rurſus in duas partes dividit, 25
Phyſicam ſc. de concretis, & Phyſicam de naturis. Altera inquirit de ſubſtantiis, cum omni varietate ſuorum accidentium; altera de Accidentibus; altera de Accidentibus per omnem varietatem ſubſtantiarum. e. g. Si inquiratur de leone, quercu, &c. illa plura & diverſa accidentia ſuffulciunt. Contra ſi inquiratur de calore & gravitate, illa plurimis diſtinctis ſubſtantiis inſunt. Quandoquidem verò omnis Phyſica quaſi media eſt inter Hiſtoriam naturalem & Metaphyſicam, prior pars hiſtoriæ naturali propior eſt, poſterior Metaphyſicæ. Phyſica autem concreta eandem ſubit diviſionem, quam Hiſtoria naturalis; Ut enim Hiſtoria naturalis factum ipſum perſcrutatur; ita Phyſica concreta cauſas inquirit, adeoque circa omnes illas rerum claſſes verſatur, circa quas verſari hiſtoriam naturalem jam tùm ſuprà diximus. Phyſica verò de Naturis, ſive abſtracta in duas partes dividitur, in doctrinam de Schematiſmis materiæ, & in doctrinam de motibus. Schematiſmi materiæ ſunt denſum, rarum, grave, leve &c. Motuum verò genera multa ſunt; ſunt enim vel ſimplices, vel compoſiti, & ratione ſchematiſmorum materiæ varii. De quorum ſpeciebus ſingulis nolumus repetere, quæ prolixè Verulamius loco habet jam ſuprà citatô. Id verò mirabile eſt, Verulamium ea jam animo complexum eſſe, quorum particulas excolendas ſibi ſumſerunt Recentiores, & his, velut principiis & fundamentis, doctrinam

Phyſicam inædificarunt. Sunt hodiè, qui in Schematiſmis materiæ omnia ponunt Phyſices principia, omneſque ex iis rerum formas educunt. Sunt, qui in motu ſimiliter univerſam Philoſophiæ naturalis doctrinam fundant, atque ex illo omnium *φαινομένων* naturalium rationes reddere laborant. Quo in argumento verſantur illi, qui corpuſcularem Phyſicam profitentur, omniaque è particulis deducunt, G. G. Leibnitzius, in *nova* Motus *Theoria*, & J. Alph. Borellus in *lib. de vi percuſſionis*, & in alio, quem promiſit, *de motu Animali*. Hi, quanquam eleganter, ac planè Mathematicè demonſtrare velint Effecta naturæ, quo quidem nomine laudandi ſunt, mihi tamen partem tantùm aliquam Philoſophiæ naturalis comprehendere videntur, nec Univerſalia aliqua ſtatuere principia. Externa illi naturalium operationum veſtigia legunt, regulis Mathemathicis adjuti; ſed interiora rerum illis modis demonſtrari, à verò valdè alienum eſt. Rectiùs itaque Verulamius hanc tantùm partem conſtituit magnæ & univerſalis iſtius ſcientiæ Phyſicæ, quâ tamen nondum omnis naturæ fundus exhauſtus eſt, eritque, ubi non minus illi Lyncei laborabunt particularum & motuum ſuorum determinationibus, quam Peripatetici formis ſuis & Qualitibus, de quibus in progreſſu noſtri operis plura dicenda erunt. Interim videmus Verulamium jamdudum præcepiſſe animo illa, in quibus novi illi Scriptores triumphant.

16 Metaphyſicæ aſſignavit Baco inquiſitionem Cauſarum formalium & Finalium. Cauſas formales quod attinet, de iis vulgò invaluit opinio, nullâ eas humana diligentia inveniri poſſe. Plato eas à materia abſtractas ſpeculabatur, non in materia determinatas. Unde factum, quod ad ſpeculationes Theologicas diverteret, quibus naturalem ſuam Philoſophiam corrupit. Subſtantiarum quoque formæ perplexæ ſunt & intricatæ, quas ad tempus ſeponi jubet Baco, explicatis prius ſimplicioris naturæ formis. Ita formæ Schematiſmorum materiæ & motuum, quas primæ Claſſis appellat Baco, citius inveniri poſſunt, quod, velut literæ Alphabeti, eſſentias & formas omnium Subſtantiarum conficiant. Inquiratur itaque de forma hujus vel illius ſoni, de forma denſi, rari, calidi, frigidi, &c. & deprehendemus eâ ratione ſubſtantiarum ipſarum formas. e. g. Si inquiratur in cauſam albedinis in nive, redditur illa, quod ſit ſubtilis intermiſtio aëris cum aqua; hæc autem non eſt forma albedinis, cùm aër etiam pulveri vitro aut cryſtallo, intermixtus albedinem ſimiliter procreet non minus, quàm ſi admiſceatur aquæ. Verum cauſa illa efficiens tantùm eſt. At verò forma illa, corpora duo diaphora intermixta, portionibus eorum opticis ſimplici ordine, ſive æqualiter, collocatis, conſtituere albedinem. Pars ſecunda Metaphyſicæ Verulamio (cujus hanc diſtinctionem immerito ridet H. Conringius *Diſſ. Phyſ. 1. Th. 3.*) eſt finalium cauſarum inquiſitio, quæ interdum in

Digitized by Google

Phyſicis pro cauſis Phyſicis à nonnullis venditantur. In quem lapidem Plato, Ariſtoteles & Galenus ſæpè offendunt.

Doctrina operativa Naturalis in Mechanicam & Magiam dividitur, quæ reſpondent partibus Speculativæ, Phyſicæ Mechanica, Metaphyſicæ Magia. Mechanices uſus eſt quam latiſſimus; ſed ars illa non ita tradita, ut tradi quidem poterat & deberet. De ea ſuperius quædam diximus. Magia verò Naturalis eſt, quæ cognitionem formarum abditarum ad opera admiranda deducit. Quæ pars itidem non eſt pro dignitate exculta, niſi velimus ſuperſtitioſas aliquas traditiones & obſervationes eô nomine ſalutare. 27

Utrique, tam Speculativæ, quàm Operativæ Phyſicæ, magnam Appendicem Mathematicam ſtatuit Verulamius, eamque inter Appendices potius poni debere putat, quam inter ſcientias ſubſtantivas, magis tamen Metaphyſicæ Philoſophiæ naturali ſubordinat, quam Phyſicæ. Quantitas enim, quæ ſubjectum eſt Mathematicæ, materiæ applicata, velut doſis naturæ eſt, & plurimorum effectuum in rebus naturalibus productrix. Ideoque inter formas Eſſentiales eam ponit Verulamius, quarum doctrinam ille ad Phyſicam Metaphyſicam rejecit. Appendicem autem facit eam, hanc ob cauſam, ut delitiæ & faſtus Mathematicorum retundantur, qui Matheſin Phyſicæ ferè imperare cupiunt. Quo morbo, ſi verum fateri velimus, laborant hodiè Recentiorum illa dogmata Phyſica: Hodiè enim penè omnis Phyſices ſcientia Mathematica eſt, ſubtilis quidem in iis affectionibus demonſtrandis, quæ ad Matheſeos miniſterium referri præ cæteris poſſunt. At in cauſis internis indagandis æquè laborant ut Peripatetici, quorum contrarius quidem morbus eſt. Nam, ut hi Mathematicam Phyſicæ Dominam conſtituunt, ita illi Logicam: Hi naturam externè conſiderant, ratione ſolius quanti, unius tantùm formæ; Illi conceptibus notionalibus omnia metiuntur. Media hîc via tenenda eſt, &, quid natura ipſa velit, diſpiciendum potius. Propiorem tamen ad naturæ clauſtra aditum habent, qui Mathematica, velut Indice aliquo, utuntur, in qua tamen iis non ſubſiſtendum eſt, & ipſa penetralia perreptanda. Veteres iſti, qui vixerunt ante Platonis & Ariſtotelis tempora, eadem principia ſecuti ſunt. Nam de Democrito notum eſt, in figuris Atomorum illum principia varietatis rerum collocaſſe. Pythagoras naturam rerum ex numeris conſtitui aſſerebat. Non itaque novus ille modus philoſophandi eſt, ſed jamdudum ab antiquis traditus. 28

Hæ Franc. Baconis Verulamii, Viri Illuſtris & maximi ingenii, de amplianda cognitione Philoſophiæ Naturalis, ſunt meditationes. Qui, ſicut, in *Libris de Augmentis Scientiarum, Novo Organo & Atlantide retecta*, Methodum illam primus detexit, ita in *Hiſtoria Ventorum*, *Hiſtoria Vitæ & Mortis*, *Hiſtoria* 29

denſi & rari, Hiſtoria de ſono & auditu, Articulis Quæſtionum circa Mineralia, & *Topica Inquiſitione de Magnete*, ipſa Praxi viam oſtendit, Methodique iſtius dedit ſpecimina. *Hiſtoria Gravitatis & Levitatis* periit. *Sylva Sylvarum* Farrago eſt Experimentorum Naturalium, quæ, tam ipſe, quam alii, inſtituerunt, quibus tamen in omnibus fides haberi nequit. Nulla enim in illis *ἀκρίβεια* eſt, & poſt mortem ejus, ſi recte memini, Anglice primum prodierunt: Hujus Viri Ingenium magnæ mihi ſemper admirationi fuit. Profundum enim, expeditum & diffuſum, eſt per omnia. Ariſtotelis ſententias in multis ſequitur. Neque enim novaturit, niſi cum neceſſitas, demonſtrationis ratio, & experientia, illud poſtulant. Neque tamen in autoritatibus inſanit. Plura de illo vid. in *Ephemeridibus Gallicis A. 1666. p. 225-228. Ed. Lat.*

CAP. II.

DE LOCORUM COMMUNIUM IN PHILOSOPHIA NATURALI SCRIPTORIBUS.

§. 1. Pleni Autores hi ſunt Narrationibus falſis atque incertis, & a Tyronibus proinde non legendi. 2. Pertinent ad hanc Claſſem C. PLINIUS Major, qui ob diligentiam commendatur, & contra Recentiorum criminationes defenditur. 3. SOLINUS, in quem Cl. Salmaſii exſtant Exercitationes *eruditiſſimæ, ſed feſtinanter nimis, ac ſine delectu, ſcriptæ. Similes in Plinium ab eodem ſunt promiſſæ. 4. VINC. BELLOVACENSIS & GERH. JOH. VOSSIUS, ille exigui, hic ſummi pretii Scriptor. 5. FERRANTES IMPERATUS, cui Nic. Anton. Stelliola Labores ſuos 100. Scutatis vendidit ac tranſcripſit; GEORG. HORNIUS, Scriptor Proletarius. J. E. NIEREMBERGIUS fabuloſus. 6. Epiſtolographi Phyſici, Paulus Sarpius, Nic. Fabricius Peireſcius, Fort. Licetus, Thom. Bartholinus & Sam. Sorbierius. 7. Dialogorum Phyſicorum, & Itinerariorum quorundam, Scriptores, Monconyſius præſertim Cl. Berirgardus, Joh. Bodinus, & Thevenotius. 8. Obſervationum (in quibus opus eſſe delectu monetur) Scriptores, Pet. Bellonius (Pet. Gyllio, Domino ſuo, eas ſuffuratus,) Joh. Rud. Camerarius, aliique. 9. Obſervationes integrarum Societatum Phyſicarum, imprimis Collegii Naturæ Curioſorum Germanici, de quibus denuo ſequius fertur Judicium. Inſpergantur nonnulla de Acad. Lynceorum Romana, & Fundatore ejus Ang. Cæſio. 10. Polygraphi Phyſici, Hier. Cardanus, Ul. Aldrovandus, Athan. Kircherus, Fort. Licetus, P. Gaſſendus &c. 11. Scriptores Phyſici Miſcellanei variorum generum. Hier. Cardani & J. C. Scaligeri Scripta contraria.*

1 AD Locorum Communium Scriptores accedimus, ſeu Autores illos, qui farragines aliquas rerum naturalium congeſſerunt, quorum notitia aliqua

qua habenda, non quod ex iis multum profecturi ſimus (Plauſtra enim mendaciorum, ſuperſtitionum, falſarum relationum, ac anilium fabularum, illic reperiemus,) ſed quoniam Argumenta naturæ tractaverunt, & varietate ſuâ occaſionem aliis cogitationibus ſubminiſtrare poſſunt. Nam hic primum eſto principium, dubitare, ſi non de omnibus, ſaltem de plurimis. Et prodeſſe tamen nonnunquam ipſa dubitatio poteſt, quâ in veram rei naturam ſæpè deducimur, caſu aliquo, vel errore, vel ſorte: Nolim tamen admittatur ad illorum Autorum lectionem Tyro, cui nulla adhuc via ſtrata eſt ad Philoſophiam naturalem; miris enim modis dementabit ingenium ac falſis implebit præjudiciis. Verùm, ſi jam Mathematices ſit peritior, & notitiam habeat Phyſicorum principiorum, tam veterum, quam recentiorum, cautius in illis verſabitur. Quanquam enim nondum exactam habeat Philoſophiæ naturalis ſcientiam, & fortaſſis nunquam, ob rei vaſtitatem habiturus ſit, aliquod tamen illi apparebit veritatis crepuſculum, ut melius certiusque mentis oculos ad varias illas narratiunculas reflectat, & accuratius de rerum veritate judicium formet.

Inter Veteres habemus, poſt Ariſtotelem, cujus exſtat *Hiſtoria Animalium*, & *liber mirabilium Auſcultationum*, Plinii *Hiſtoriam Naturalem*, qui mirabili brevitate, ac ſtylo ad ſumma rerum capita recenſenda *facto*, res vaſtas, & penè infinitas, complexus eſt. Quam ob cauſam Rol. Mareſius *Lib. 2. Ep. 26.* Plinii paucos de Animalibus libros pluris facit, quam Geſneri & Aldrovandi de iis infinitos, quod Plinius omnia egregio ordine complexus ſit, & ſingula in ſuas claſſes aptè diſtribuerit, quæ vero ex aliis decerpſit, digeſta, & ſtylo quaſi concocta, ſua quodammodo fecerit. Ei licentius nonnulli è Recentioribus inſultant, quam æquum eſt. Nam certè magna illi gratia habenda eſt, quod conſervaverit nobis memoriam multarum rerum, quæ aliàs intercidiſſent. Apud illum enim conſignata invenimus multa veterum Philoſophorum, tùm placita, tùm inventa, de quibus profundum apud alios ſilentium eſt. Nec eſt, quod de fabuloſis quibusdam traditionibus nonnulli conquerantur, nam certè ego puto, in illis hodiernis Obſervationum Scriptoribus plus fabularum eſſe, quam in Plinio. Ex ingenio autem iſte nihil finxit, ſed, fidem veterum ſcriptorum ſecutus, ad poſteros propagavit eâ fide, qua à majoribus acceperat. At hodierni illi noſtri Obſervatores ſæpè mentiuntur, ut novam aliquam obſervationem cudant, ſæpè rerum circumſtantias non rectè penſitant, &, ut mancum de rebus formant judicium, ita incertum nobis gignunt Experimentum. Sed & multa fabuloſa habentur in Plinio, quæ non ſunt. Sæpè enim ipſi, laborantes ignorantiâ, alios incuſamus malæ fidei, cùm nos ipſi potiùs culpandi eramus; quod probari in Plinio non paucis in locis poterat, ſi noſtri res eſſet inſti-

Digitized by Google

inſtituti. Utinam nobis fata *non invidiſſent Claudii Salmaſii Exercitationem de ſcriptis Plinianis*, quam editurus fuiſſet, niſi morte immaturâ ſubreptus fuiſſet, cujusque mentio extat in Catalogo Operum ejus, quem nobis reliquit *Laurentius Craſſus Tomo 2. Elogiorum.*

3 Plinii Epitomator *Solinus eſt*, cujus extat *Polyhiſtor*, quem *Salmaſius* uberrimis vaſtiſſimisque Commentariis explicavit, qui liber Locorum Communium inſtar eſſe poteſt. Omnia enim Vir ille doctiſſimus, quæ apud Veteres de ſimilibus Argumentis tradita erant, collegit, ſuo ubique interſperſo judicio. Sed, quoniam ille feſtinanter plerumque ſcribebat, ut uberrimo ingenio nulla ſufficeret manus, nec vel verborum, vel rerum, modum noſſet, multa illi exciderunt, quæ & ipſe noverat meliùs, & rectiùs alio die tradebat, quæquè facilè evitaſſet, ſi paululum modò attendiſſet animum. Quod Gronovii judicium de hoc Viro, *lib. 1. de pecunia Veteri, c. 41*, ut in Philologicis, ita etiam in his rerum eſt. Nam multa etiam hîc miſcuit, quæ poterat opportunius alio tempore & loco dixiſſe. Sed quoniam hîc vaſtitatem & multitudinem habebat objectorum, ſpontè ingenium ejus in tam varia excurrit. *Exercitationes* ejus *Pliniana*, quas paſſim in hoc Commentario promittit, lucem non conſpexerunt, mors enim iſtas molientem prævenit. Multa in illis de herbis & plantis dicturus fuiſſet, & aliquantò plenius accuratiusque, quàm fecerant ante illum Scriptores illarum rerum, ac ipſe Jul. Cæſ. Scaliger *in Comment. de Plantis* eruditisſimo.

4 E Recentioribus naturalium rerum Collectoribus habemus *Vincentii Bellovacenſis Speculum naturale*, partem Quadripartiti operis unam, quem in *Morali Speculo*, velut exſcriptorem Divi Thomæ, accuſat Jac. Thomaſius *in libro de plagio literario*, §. 574. In *Speculo* etiam *Naturali* totum fere Plinium exſcripſit, aliqua tamen è ſuorum temporum Scriptoribus addidit. Sed parum in illo Autore eſt doctrinæ elegantioris. Longè luculentius Opus eſt Gerh. Joh. Voſſii, quod *Phyſiologiam Chriſtianam* inſcribit, ac addi ſolet ejus Libris *de Idololatria*, quod ego quidem quam pleniſſimum habeo inter illa, quæ hiſtoriam naturalem Narrativam complectuntur. Omnes enim rerum claſſes perambulat, &, quæ ad illas pertinent, diligenter ex Autoribus colligit.

5 Editus quoque Italicâ linguâ Neapoli A. 1599. in fol. liber eſt *Ferrantis Imperati, Neapolitani*, cui titulus: *Hiſtoria naturalis*, qui, antequàm Venetiis anno 1672. eſt recuſus, magno pretio ſæpè redemptus eſt ob raritatem. Liber eſt multâ diligentiâ ſcriptus, ideoque præ cæteris commendandus, quod partem operativam Phyſicæ plenius, quam cæteri, dederit; quâ ratione prodeſſe plurimum poteſt. Quanquam tamen & ille, quod res metallicas inprimis attinet, è Germanis, Georg. Agricolâ præcipuè, pleraque exſcripſe-

Digitized by Google

ſcripſerit. Adjutus fuit in Opere ſuo à præſtantiſſimis ſui temporis Viris, Joh. Vincentio Pinello inprimis, maximi ingenii & multarum literarum Viro, cujus in rebus naturalibus peritiam ex *Vita* ejus, à Paulo Gualdo ſcriptâ, diſcere poſſumus. Habuit & alios laboris ſocios, aut Conſultores potiùs, Petrum Andream Matthiolum, Melchiorem Guilandinum, Bartholomæum Marantam, Jacobum Antonium Cortuſium, Ulyſſem Aldrovandum, Carolum Cluſium, Caſparum Bauhinum, Fabium Columnam & Nicolaum Antonium Stelliolam, quos ipſe Autores in præfatione libri ſui nominat, ut conſultores ſuos. Sed ſunt, qui hunc poſtremum ſcriptorem verum hujus libri Autorem vocant; Is enim 100. ſcutatos accepit ab Imperato, ut nomen illi ſuum præfigere permitteret, quod prodidit Typographus in libelli Stelliolæ, quem *de Teleſcopio* ſcripſerat præfatione, vid. *Nicolaum Guibertum de murrhinis c. 1. in fine.* Plura de eo dicet *Martinus Vogelius in Hiſtoria* Lynceorum, quam typis paratam habet. Sed quicquid ſit de vero autore, liber tamen ipſe bonus eſt, vehementer etiam commendatus *Antonio Nardo*, qui & ipſe multa ſcripſit in Hiſtoria naturali, ac in quodam lib. Italico inedito, qui in Ducis Florentini Bibliotheca aſſervatur, cui titulus *Scene Toſcane*, magnificum Ferranti Imperato Elogium ſuſpendit, in eo laudans veritatem Experimentorum. Mich. Neandri, Rect. Ilfeld., Viri docti, *Phyſica* ſive *Sylloge Phyſicarum rerum eruditarum*, Lipſiæ A. 1591. *in 8vo* prodiit. Multa in ea habentur erudita, Phyſica & Medica, ſed mera tantum Collectanea. Joh. Euſeb. Nierembergii *Hiſt. Naturalis*, *in fol.* edita, multa habet de variis rebus, imprimis orbis alterius Exoticis. Sed ſunt, qui Autorem in multis fabuloſum exiſtimant. Georgii Hornii *Hiſtoria naturalis*, Leidæ A. 1670. *in 12mo* edita, magnifico iſto titulo jejunus admodum 17. foliorum liber eſt, qui facilè ſomnianti alicui, & aliud agenti, excidere poſſit. Ne quid dicam de iis, quæ hîc falſa recenſentur.

Scripſêrunt etiam non pauci ſub Epiſtolarum formâ res varias naturales, qui primum locum inter Miſcellaneos ſcriptores obtinent. Priores 6
enim, quos nominavi, Ordinem naturæ ſequuntur, & per ſingulas rerum Claſſes naturæ hiſtorica colligunt. Inter Epiſtolographos Phyſicos primo loco recenſebo *Pauli Sarpii*, Autoris illius, qui *Hiſtoriam Concilii Tridentini* ſcripſit, *Epiſtolas* de rebus Phyſicis, quæ tamen lucem nunquam aſpexerunt, magno Philoſophorum malo. Non enim facilè ingenium fuit, quod magis penetraret in arcana, tam Politica, quam naturalia. Primus certè circulationis ſanguinis Autor fuit, & experimenta iſta publicè Venetiis oſtendit. Falsò proinde jactant Angli, ſe ejus eſſe Inventores, quibus id Anglus ipſe, Henricus Stubbe, objicit, in libro illo, quem contra Societatem Regiam ſcripſit. Refert autem id *in Vita Patris* Pauli Fulgentius, in quâ etiam de ſummo ejus ingenio in rebus Mathematicis, & de his ipſis Epiſtolis Phyſicis, *p. 232.*

Digitized by Google

p. 232. & 233. verſ. Gallica agit. Similiter Epiſtolæ Peireſcianæ de variis rebus Phyſicis magnum nobis lumen in Hiſtoria naturali accendere poſſent, ſi aliquando ederentur, quas in Bibliotheca ſua diligentiſſime ſervavit Petrus Puteanus, Conſiliarius Regis Galliæ, teſte Nicolao Rigaltio, *in Vita ejus p. 500.* ubi de illis iſta habet: *Præterea ſervavit Nicolai Fabri Peireſcii, Senatoris Aquenſis, Epiſtolarum ad ſe atque Jacobum fratrem volumina duo grandia, quibus continentur ad naturalis hiſtoriæ, totiusque literaturæ notitiam, obſervationes elegantiſſimæ.* Quis autem Vir Peireſcius fuerit, conſtat ex *Vita*, quam Petr. Gaſſendus ſcripſit. Ubi, inter cætera Opera & ſtudia, multum eum rebus naturalibus impendiſſe & operæ & temporis, deprehendimus. Jungi his poſſunt Fortunii Liceti *Quæſita per Epiſtolas*, vaſtiſſimo Viri ingenio, cujus extant magna volumina, tam in Medicina, quam in Philoſophia Naturali, de rebus Philoſophicis ſcripta. Et, quanquam ille Peripateticæ Philoſophiæ ſit addictus, adeo quidem, ut vel integrum librum *de pietate Ariſtotelis* ſcripſerit, ejusque ſententias, quanquam falſas, cum Recentiorum Hypotheſibus conciliare conatus fuerit, multa tamen apud illum reperiuntur curioſiſſima, & magno ſtudio conquiſita & elaborata. Noſtris temporibus diligentiſſimus fuit, in Epiſtolis Phyſicis & Medicis conſcribendis, Thomas Bartholinus, Vir in augenda ſcientia naturali ſagaciſſimus, cujus prodierunt *IV. illarum Centuriæ*, Hafniæ *in 8vo*, duæ quidem priores A. 1663. totidem vero poſteriores A. 1667. Scripſit & Autor Gallus, Sam. de Sorbiere *Epiſtolas Phyſicas*, quæ tamen non tantæ accurationis mihi videntur. Levius enim de rebus & Autoribus format judicium. Quo nomine vapulat Anglis, qui *Itinerarium* ejus *Anglicum*, Gallica lingua ſcriptum non ſatis benigne, ut æquum etiam erat, exceperunt, & paſſim illi ignorantiam & incogitantiam objecerunt.

7 Epiſtolographis accenſendi ſunt, qui Dialogos ſcripſere, quibus complexi ſunt res naturales, quorum aliqui ſunt inter Scriptores Exoticos, Italos, Gallos, Hiſpanos. Sic Sim. Majoli *Dies Caniculares* de variis naturæ ſubjectis, per modum Dialogi, agunt. Sic Claud. Berirgardus, Philoſ. Patavinus doctiſſimus, profundiſſimi Viri Ingenii & Judicii, in *Circulo Piſano*, qui Patavii A. 1661. *in 4to* prodiit, è Vett. & Recentt. Philoſophis, perpetuo Dialogo inter Charilæum, Philoſophiæ Peripat. defenſorem, & Ariſtæum, Anaximandri principia proponentem, omnis Philoſophiæ Naturalis penetralia rimatur. Joh. quoque Bodinus, ſicut in omnibus, ita & in Phyſicis, Novator, *in Theatro Univerſæ Naturæ*, Lugd. A. 1596. *in 8vo* edito, de variis naturæ Argumentis ſub forma Dialogi diſſerit, & hac Styli forma eo commodius Paradoxas monſtroſasque Opiniones ſuas, ope Objectionum, proponit, in quibus plus ſæpè theſeos eſt, quam ubi veram Theſin ſuam oſtendit. Inter Hiſpanos habemus Torquemadæ *Dialogos*, qui poſtea in linguam Germanicam ſunt converſi. Itinerariorum Scriptores nonnulli etiam non ſunt negli-

negligendi, inter quos excellit Monconiſius, cujus extant Gallica lingua *Itineraria* per Orientem, totamque Europam: in quibus diligenter notavit, quicquid rerum naturalium apud omnes gentes obſervavit, quicquid mechanicarum rerum à peritis artificibus obtinere potuit, quos omnes in itinere ſuo compellavit, nec omiſit colloquia cum viris doctis & Philoſophis naturalibus inſtituta. Medica etiam multa & Chymica immiſcet, quorum tamen certa adeo non ſunt Experimenta. Ipſe enim omnia, prout tradita ſunt, velut per lancem ſaturam, congeſſit, ſuis poſteà Experimentis exploranda. Sed, quoniam morte præmatura præreptus eſt, omnia ſine diſcrimine, quæ in ſcriniis ejus reperta fuêre, edita ſunt, quorum ſi ipſe virus arbiter fuiſſet, majore fortaſſis curâ ſcriptum haberemus opus. Interim laudanda vehementer eſt hujus viri induſtria, qui vel ſic prodeſſe non parum ſtudio naturali poteſt. Laudari etiam, ob diligentiam in naturalibus, merentur Pet. de la Valle *Itinerarium*, Anonymi *Hiſtoria Inſularum Antillenſium*, Guilh. Piſonis *de India utriusque Re Naturali & Medica Libri XIV.*, & vaſtiſſima Er. Franciſci Volumina Germanica, Norib. *in fol.* edita, in quibus, labore utiliſſimo, ex Itinerariis variis, Sinenſibus inprimis & Indicis, omnia naturalia & artificialia collegit, ac ſub unum conſpectum produxit. Thevenotius in *Itinerariis* ſuis curioſior eſt. Ipſe enim ſua edidit obſervata, ac cum judicio omnia digeſſit, à quo, ut jam ſupra dixi, ſperanda nobis eſt aliquando accuratior rerum Mechanicarum Hiſtoria.

Tandem & Obſervationum Scriptores huc pertinent, qui præ cæteris magni faciendi ſunt, ſi fidem illam, quam debebant, adhibuerint rebus ſuis. Et hodiernum quidem ſeculum, quod in Experimentis capiendis deliciari nunc quodammodo videtur, ſupra modum fœcundum eſt iſtis Scriptoribus, ſed in his oportet magno cum delectu verſari. Non enim temerè admittenda eorum Experimenta, aut Hiſtoricis eorum fides habenda, niſi natura etiam nos fecerit certiores. Habuimus & ſuperiori ſeculo, qui Obſervationes ſcripſerunt, inprimis in Medicinalibus, quibus naturalia nonnunquam ſunt miſta. Sed in illis non eſt ἀκρίβεια illa obſervata, quam obſervare debent, qui talia ſcribunt. Ideoque, velut narratiunculæ quædam ſub certa fide traditæ, ſunt accipiendæ, in quorum enarratione nos tempus terere nolumus. Mihi præ omnibus aliis arrident Georg. Hier. Welſchii Scripta hujus generis, ob delectum pariter atque doctrinam acuratiſſimam. Quibus addi merentur, quæ Rob. Boylius in Lib. Anglico: *The Uſu fulneſſe of the Natural Philoſophie* (Ox. 1664. *in 4to*) & altero *Occaſional Reflexions*, de variis Rebus Naturalibus obſervavit. Extant Petri Bellonii *Obſervationes de rebus naturalibus Exoticis*, quas è Gallicis Latinas fecit Carolus Cluſius, editque Antwerpiæ anno 1586. ſed quas ſubreptas ab illo Domino ſuo fuiſſe, cujus peregrinationum comes erat, fama eſt, de qua videri poſſunt Scævola

Sammarthanus *Lib. 1. Elogiorum pag. 24.* & Thuanus *lib. 16. Hiſt. fol. 333.* In quibus nonnulla ſunt fide digna, meræ enim ſunt Hiſtoriæ ab illo, vel Domino ejus, Petro Gyllio, congeſtæ. Joh. Rudolphus Camerarius *Centurias 17. Memorabilium Medicinæ, & mirabilium naturæ Arcanorum*, collegit, in quibus etiam occurrunt multa non ſpernenda. Longè tamen plurima ſunt è lacunis ſuperſtitionum & traditionum hauſta, aut ex trivio deprompta.

9 Hodie huic fini tota Collegia inſtituta ſunt in Italia, Anglia & Germania, in quibus in medium conſulitur de re naturali per Experimenta augenda. Habuerunt priora etiam tempora, apud Italos, talia Collegia, in quibus laudari præ cæteris meretur Academia Lynceorum, à Principe Angelo Cæſio, acerrimo rerum naturalium & Mathematicarum Indagatore, inſtituta, in quâ tamen potius ſcribendis libris, quam novis Inventis opera dabatur. Paſſim enim collegit homines Doctos, inopiâ oppreſſos, ſumtusque iis liberaliter ſuppeditavit, ut aliquid ſcriberent. Ipſe Nardi Antonii Recchi librum *rerum Novæ Hiſpaniæ*, ſuis ſumptibus, in lucem edidit, de quo videri poſſunt amplius Erythræus *Pinacotheca tertiâ, num. 23.* & Joh. Baptiſta Porta in præfatione *libri*, quem *de diſtillatione* conſcripſit. De eodem Angelo Cæſio, ejusque Academia, liberalitate & ſcriptis vide Collegæ noſtri Clariſſ. D. J. Dan. Majoris *Annot. I. ad Fabii Columnæ Opuſculum de Purpura.* Qui Columna ipſe membrum hujus Collegii fuit. Scripſit ipſe Cæſius volumen ingens, quod *Naturæ Theatrum* inſcribit, & multa alia, de quibus eôdem locô videri Erythræus poteſt. Sunt & hodiè Romæ & Florentiæ Collegia quædam inſtituta, unde Obſervationes prodierunt libris ſingularibus. Et Florentini quidem Aërem & vacuum variis tentaminibus explorarunt, nec legi facilè quicquam curioſius poteſt circa hoc Argumentum, quanquam & Angli, Robertus Boylius præprimis, multa in illa re præſtiterint. De Gallicis & Anglicis Collegiis, unde hodieque Obſervationes, vel menſtruæ, vel annuæ, prodeunt, jam ſupra dictum eſt. Germanorum Societas magna parit ſingulis annis Obſervationum volumina, è quibus ſi quis in Compendium traxerit nova illa, & quorum illi ſe primos Inventores, vel Obſervatores venditare poſſunt, exiguum quis libellum ex iſta Scriptorum mole facilè confecerit. Apud Danos quotannis quoque *Acta Hafnienſia* prodeunt, in quibus non pauca etiam Curioſa, ſed & non immeritò delectum aliquem deſideres. Et habet ſanè illa Collectio, è locis tam diverſis, Autorum cujuscunque generis aliquid incerti. Inter eos enim ſæpè ſunt homines aliquâ tantùm prurigine famæ laborantes, qui, cum & ipſi Principibus miſceri Archivis percupiant, aliquid corradunt Obſervatiuncularum, quibus interdum plus mendacii ſubeſſe deprehendas, quam veritatis.

10 Autores Polygraphi in hunc etiam cenſum referendi ſunt, ſuntque

illi

illi, qui penè in omnibus Naturalis Philoſophiæ argumentis ſcripſerunt. Inter quos referendus eſt Hieronymus Cardanus, magni ingenii Autor, in quo, mirabili viciſſitudine, ſummam ſapientiam dementiæ miſtam invenies. Nullum penè tam naturalis, quam moralis Philoſophiæ caput eſt, nulla Medicinæ & Mathematicæ pars, quam ille non Commentariis ſuis attigerit, doctis utique & laborioſis. Sed mira eſt hominis illius ſæpè vanitas in ſomniis, oſtentis, prodigiis, præſagiis aſtrorum ac geniorum, fingendis: Ejus Opera omnia decem *in folio* Voluminibus edita ſunt à Gabr. Naudæo in Gallia. Ulyſſes Aldrovandus quidam in ſcribendis libris Hercules fuit, nullum enim naturalis Philoſophiæ Caput eſt, quod non Commentario proſecutus fuerit. Vaſtum Operum ejus Catalogum vide apud Joh. Imperialem in *Muſæo* ſuo, & Laurentium Craſſum *in Elogiis Hominum literatorum*. Athan. Kircherum etiam Herculem (qui unius noctis concubitu cum 50. fœminis totidem genuiſſe filios dicitur) inter Scriptores, ſi Librorum numerum videas, vocaveris. Non tamen omnes, quà debebant, accuratione ſunt ſcripti. *Mundus Subterr.* non pauca habet Experimenta, non tamen accurate ſemper propoſita. Multo in illis falſa, multa ex aliis transſcripta, denique multi ligna ſua in hanc ſylvam contulerunt. Fortunius Licetus referendus etiam inter illos eſt, cujus Operum Catalogum, apud Craſſum, habemus, *part. 1. pag. 294. & 295.* Similiter & Pet. Gaſſendus multas ſcripſit in Philoſophia naturali libros, cujus Opera aliquot Voluminibus congeſta ſunt, quorum Titulos vide apud eundem Craſſum, *Part. 1. pag. 300.* De Caroli Cluſii Operibus vero *Part. II. pag. 40.*

Problematum Phyſicorum Scriptores huc quoque pertinent, de quibus jam tum dictum *priori Capite*. Quibus nunc addo librum Caſpari *de Reies*, quem ſcripſit ſub Titulo, *Campus Elyſius jucundarũ quæſtionum*. Extant quoque Germanicâ linguâ Gothofredi Vogtii Problemata quædam Phyſica, non contemnenda. Legenda etiam eſt Pet. Mexiæ *Sylva* Hiſpanico quidem ſermone ſcripta, ſed nunc in Germanicum converſa. Eraſmus Bartholinus, qui pauca quidem ſcripſit, ſed docta & ſelecta, nec vulgari modo tractata, ſed Orationis flore veſtita, in *Librum Qq. XIII. Academicarum de Naturæ Mirabilibus*, Hafn. A. 1674. *in 4to* excuſum, congeſſit, quas ſeorſim ediderat, Diſſertatiunculas *de Figura & Poris Corporum*, *Figura Nivis*, *vi conſuetudinis*, aliaſque lectu digniſſimas. E Placitorum Philoſophicorum Scriptoribus ſpectat huc etiam *Doxoſcopia Phyſica* Joach. Jungii, varias Antiquorum & Recentiorum de rebus Naturalibus exhibens atque examinans Sententias, quam, poſt Autoris mortem, edidit Mart. Fogelius, Hamb. A. 1662. *in 4to*. Marci Frid. Wendelini, Viri Diligentiſſimi, *Contemplationum Phyſicarum Libri*, Phyſicam generalem, &, ex ſpeciali, Tractationem de Mundo & Stellis, continentes, qui Francofurt. A. 1649. *in 8vo* prodierunt, utiles itidem ſunt ad cognoſcendas variorum

Digitized by Google

Autorum, & Scholaſticorum quoque, Sententias, quorum Argumenta diligenter Autor collegit, & in ſe contulit. Henr. Kippingii Inſtitutiones Phyſicæ titulum iſtum non merentur, cum LL. CC. tantum coacervent. Uti tamen Libro illo cum fructu poſſumus, cum non pauca notatu digna ſubminiſtret, & ſententias aliorum diligenter colligat. Georg. Hornii *Arca Moſis* generalem quandam rerum σκιαγραφίαν, ſub VII. dierum Operibus, delineat, additis nonnullis è Chymia, Phyſica, reliquisque Scientiis, inter ſe miſtis. Reperiuntur in illis quædam, verbotenus ex aliis Autoribus Compendiariis (qualis etiam Hornius in omnibus eſt) deſcripta. Qui Memorabilia & Magica naturalia ſcripſere, quoque huc referendi, uti Levinus Lemnius, J. Jac. Weckerus, Antonius Mizaldus, Wolfg. Hildebrandus, Mart. Schmuckius, J. Bapt. Porta, Caſp. Schottus, (Scriptorum Kircheri Promus Condus, & ex iſtis pleraque compilans,) *in Thaumaturgo Mathematico & Phyſico, Jocoſeriisque Artis & Naturæ*, Joh. Jonſtonus (Autor in Collectaneis Rer. Nat. non contemnendus,) *in Θαυματογραφίᾳ Naturali*, de quibus quid ſit ſentiendum, peti è ſuperiori poteſt capite. Spectant & huc, qui de varietatibus & ſubtilitatibus naturæ ſcripſerunt, Hier. Cardanus & Jul. Cæſ. Scaliger, qui adverſus Cardanum inſurrexit, refutatus tamen poſteà à Cardano, in quem certè injurius in multis fuit. Vindicat Cardanum in nonnullis Joh. Sperlingius, *in Meditationibus ſuper Subtilitates Scaligeri.* Scaligerum multa hauſiſſe ex aliis, præcipuè ex Joh. Leone, Autor eſt Voſſius *de origine Idololatriæ*; Vid. Thomaſium *de plagio literariô, §. 536.* De Muſæorum Scriptoribus ſuperiori cap. actum eſt, & de illis, qui Errores vulgi refutarunt. Multa quoque ad Hiſtoriam Medicam & Phyſicam ſpectantia Manuſcripta Volumina recenſentur *libro 6. Commentariorum de Bibliotheca Vindobonenſi, Part. I.* à Pet. Lambecio, quæ hic referre nimis eſſet operoſum &c.

CAP. III.

DE PHYSICA MOSAICA, EJUSQVE INTERPRETIBUS, VETERIBUS ET RECENTIORIBUS.

§. 1. *Invectiva in pietatem Scientiarum omnium principia in S. Scriptura veſtigantium ineptam, & hinc orta Fanaticorum Somnia. 2. Hiſtoria Creationis Moſaica Fabricam quidem Univerſi illuſtrat, ſed certa ac adequata Phyſica Principia non proponit. Diverſæ Spiritus, qui Aquis incubuit, Interpretationes. 3. Veſtigia Hiſtoriæ Creationis in Philoſophis Gentilium, maxime Platonicis. 4. Ex Philoſophis modernis, Moſis Narrationes Phyſicas Carteſianis applicarunt Principiis Joh. Amerpoel, Lud. de Beaufort & Henr. Morus, ſuis Rob. Fluddius, Ariſtotelicis Phyſica Chriſtiana Scriptores. 5. Novum autem ex iisdem*

Digitized by Google

*dem Syſtema Phyſicum effinxerunt Johan. Amoſus Comenus & Joh. Bayerus, quorum Tria Principia (*Maſſa ſc. Moſaica, Spiritus & Lux,*) reliquaque Philoſophemata παράδοξα, prolixe recenſentur ac confutantur. 6. J. Henr. Hottingeri, Bened. Pererii & Claud. Berirgardi in Hiſtoriam Creationis Commentationes, Johanniſque Eſpagneti* Enchiridion Phyſicæ Reſtitutæ, *Moſaica legens veſtigia, commendantur. 7. Cabaliſtarum, Franc. Georgii, Henr. Mori, &c. Interpretationes Paradoxa. 8. Enthuſiaſtice Æg. Gutmanni, Jac. Böhmii (de quo, & Aſſecla ejus, Quir. Kühlmanno, fuſius diſſeritur,) Joh. Heydoni, Joh. Sophr. Kozaccii. 9. Scriptores alii in Hiſtoriam Creationis Miſcellanei.*

Accedimus nunc ad principia Philoſophiæ naturalis exhibenda, ex 1
variis variorum gentium ſententiis. Quandoquidem verò inter illas primatum jure tenent Hebræi, & qui Theſaurum illum poſſideant librorum divinitus inſpiratorum, libros Moſis præcipuè, Scriptoris antiquiſſimi, unde ſua hauſiſſe videntur, qui propius abſunt ab ejus ætate, Philoſophi, meritò jam primo loco diſſerimus de Phyſica iſta Moſaica, diſquiſituri, an in Hiſtoria illa creationis, à Moſe ſcripta, tradantur principia adæquata & ſufficientia, quibus ſuperſtrui Philoſophia naturalis poſſit. Ac primo hic ſancta quorundam ſimplicitas notanda eſt, qui, ineptâ pietate ac ſuperſtitione potius, quam ingenio, ducti, omnium ſcientiarum principia in ſacra Scriptura putant eſſe recondita, quâ opinione quidam imbuti integras Encyclopædias Biblicas nobis pepererunt. Sed ſatis quidem patet, homines illos non diſtinctas habere rerum ideas, nec ingenium illis eſſe aptum natum ad conceptus de rebus formandos. Neque enim eum in finem tradita eſt Scriptura ſacra, ut ſcientias inde diſcamus. Quam enim ridiculum eſt, ex aliquot locis, ubi, datâ occaſione, mentio fit nonnullarum rerum ad ſcientias pertinentium, principia quædam Methodica educere. Cui viæ ſi quis inſiſtere velit, eâdem ratione è Corpore Juris & Phyſicam, & Ethicam, & Politicam, eſt neſcio quid non, concinnabit; ut ſunt ſanè, qui magno ac inepto conatu magnas iſtas nugas egerunt. Quidam enim in Jurisprudentia tradenda principia Grammatica, Rhetorica, Phyſica, Medica, Theologica, adeoque omnium diſciplinarum, indagarunt, quæ illi utcunque educunt è locis quibusdam, eorum argumentorum quædam forte attingentibus. Idem alii fortè in Hippocrate, vel etiam aliis Autoribus, præſtiterunt. Multæ hinc certè ortæ ſunt Ineptiæ, non Judæorum ac Rabbinorum tantùm, quibus ſolenne eſt in ſingulis apicibus myſteria quærere, ſed & Fanaticorum Hominum, qui priori ſeculo mira ſomnia excogitarunt, quibus infecerunt Philoſophiam naturalem, vel è verbis Scripturæ Sacræ, malè intellectis, vel ſenſibus quibusdam in ipſam Scripturam Sacram illatis.

Ac ſunt pleriqueillorum hominum artis Analyticæ ignariſſimi, cumque deſtituantur verâ interpretandi ſcientiâ, ea quæ interdum populari ſenſu, in libris ſacris dicuntur, vel etiam Metaphorico, illi alieno capiunt. Quare cavendum eſt, ne dum in ſacris literis quippiam rerum naturalium quærimus, ſomnia noſtra potius inferamus.

2 Quod jam attinet Hiſtoriam Creationis, pertinet illa quidem ad contemplationem Phyſicam, ita tamen, ut Theologicæ potius conſiderationis, quàm Philoſophicæ, ſit. Nam certè, qui hîc vera, adæquata & ſufficientia Phyſices principia quærunt, fruſtrà quidem laborare mihi videntur. Quoniam enim natura, nunc in iſtam ordinem redacta, aliâ generationis ſcilviâ incedit, ad quam principia naturalia dirigenda etiam ſunt, ex ſola Crea-
1 tionis hiſtoria rem omnem non conficiemus, quanquam negari id non poſſit, quoad σύνταξιν hujus Univerſi inde deſumi multa poſſe. Specialia verò Corpora naturalia quomodo miſta vel compoſita ſint, nunquam inde diſcemus. Fueruntque alia certè principia mundi creandi, quàm nunc ſunt Corporum naturalium creatorum. Deus enim ex nihilo creaverat univerſi hujus principia, unde poſteà producta eſſe omnia corpora apud Moſen quidem legimus, ſed quomodo, ac quâ ratione, producta, illic non traditur. Præterea magna hîc eſt in Interpretatione ambiguitas. Quando enim Spiritum dicit Moſes incubuiſſe aquis, aliqui Spiritum Sanctum, aliqui principium aliquod naturale Activum & Univerſi hujus Conſtitutivum ſimul ac Digeſtivum, aliqui ventum, intelligunt. Qui Phyſicam Moſaicam ſtrictè ſequuntur, generale hoc Spiritus vel Animæ mundi principium, quaſi certum & θεόπνευστον, admittunt, de quo nunc diſſerendi locus non eſt.

3 Philoſophi Gentiles Moſi viciniores, non obſcura habent Moſaicarum traditionum veſtigia, quorum loca Parallela diligentiſſimè congeſſit in *Commentario* ad hæc loca doctiſſimo *Auguſtinus Steuchus*. Legi & Hugo Grotius poteſt in *libris de Veritate Religionis*, ac *Notis in eosdem*, ubi ex Scriptis aliorum Orientalium populorum, Gentilium dogmata oſtendit, cum Moſe convenientia. Et videtur hinc Platonicorum & Pythagoreorum Schola exhauſta, qui ad cauſas externas in Phyſicis pleraque referunt, quemadmodum & Moſes facit, qui non tam internas rerum cauſas proponit, quam externas, earumque externum ordinem & Diſpoſitionem. Hinc apud Platonicos tam multa eſt diſputatio de Deo, de Ideis, & ſimilibus rebus, quæ ad Theologiam potius naturalem, quàm ad Phyſicam, pertinere videntur.

Fuerunt tamen nonnulli è Recentioribus, qui ex Hiſtoria illa creationis doctrinam Phyſicam fabricari conati ſunt, qui quidem principia aliqua generalia ex Hiſtoria creationis aſſumunt, ſuo tamen modo quodam explicata,

Digitized by Google

cata, & ad ſuos ſenſus traducta. In ſpecialibus tantùm abeſt, ut proponant ſententiam aut mentem priorum Capitum Geneſeos, ut novas etiam ſententias ſuas ad illa generalia principia reducere moliantur. Hinc penè omnes Phyſicorum ſectæ reducere principia ſua ad Moſaica illa, ſi id velint, poſſunt. Carteſius certè, quem ego Philoſophiam nunquam ad mentem Moſis inſtituiſſe credo, aut, cum illam ſcriberet, illuc reſpexiſſe (requirit enim animum præjudiciis omninò liberum,) in eas tamen cogitationes devenit, ut Moſen ſecundum Philoſophiam ſuam explicare voluerit, quod patet ex Epiſtolis ejus, *Tomo 2. Ep. 24. & 53. ad Merſennum.* Idem poſtea integro libro, Leovard. 1669. in 12. tentavit Johannes Amerpoel, Groninga Friſius, quem inſcribit *Carteſium Moſaizantem*, quo in libello, velit nolit, Carteſius Moſaizat. Ludovicus etiam de Beaufort, Pariſ. Med. D., in *Coſmopoëia* ſua *divina*, ſive *fabrica mundi explicata*, Leidæ A. 1656. in 12. edita, Carteſium non inconcinne in multis conciliat cum iis, quæ apud Moyſen dicuntur. Henr. Mohr, Anglus, Philoſophus Platonico-Carteſianus, *in Defenſione ſua Cabala Philoſophica*, quam Anglica linguâ ſcripſit, principia illa gemina, quæ ponuntur à Moſe, Cœlum & Terram, ad mentem Carteſii explicat: Vocem enim שמים interpretatur principium ſecundum Carteſianum ætherem, quia vox illa Schamajim, ſecundum Rabbinos, compoſita ex אש ignis & מים aqua, quæ Etymologiâ, vel alluſio vocis, occultiore quâdam cabalâ exprimere principium iſtud Carteſianum videtur. Terram ex Textu Hebraico Planetam facit, ab uſtione, vel extinctione, dictum, quod ſententiam Carteſii ſtabilire poſſit, terram noſtram aliquando fuiſſe ſolem, qui, igne extincto, degeneraverit in Planetam, de qua infrà fortaſſis plura. Qui dogmaticâ methodo complexus fuerit principia Moſaica, neminem novi, quam Comenium, &, qui ejus principia ſecutus eſt, Johan. Baierum. Rob. enim Fluddius, in *Philoſophia Moſaica* ſua confuſus eſt, & cœlum terræ miſcet, omnia pervagando. Lamb. Danæus, Conr. Aslacus, Joh. Henr. Alſtedius (*in Triumpho ſeu Encyclopædia Biblica*, ed. Francof. 1625. *in 8. c. 9.*) ac alii, qui *Phyſicam Chriſtianam* ſcripſerunt, nulla certa principia ſequuntur, ſed vel Interpretes ſunt priorum Capitum Geneſeos, vel Phyſicam Ariſtotelicam & vulgarem ad Moſaica illa reducunt.

Johannes Amoſus Comenius, quantum memini, primus eſt, qui, *in Phyſica ad lumen divinum reformata*, Amſtelod. A. 1643. in 12. publicata, principia quædam diſtinxerit. Ad ſenſum enim Moyſis rectè ſe ſtatuere putat tria principia, Materiam, Spiritum & Lucem, quorum fundamentum in primi capitis Geneſ. verbis quærit. Sed unde ille novit, primam Mundi materiam, ſive Chaos, fuiſſe fumum vel vaporem? quidve opus eſt peculiare aliquod principium ſtatuere lucem? Neque enim vel ullo apice indicatum

eſt,

Digitized by Google

eſt, Lucem principium eſſe Corporum naturalium. De Spiritu ſeu anima mundi, quanquam concedamus, quomodo omnium corporum formæ ex uno hoc Spiritu reſultant? Hominem non ad Animalium ſed ad Spirituum claſſem reducit, nullâ quidem, ut ego capio, causâ. Sed quæ in Comenio obſcura ſunt, aut non ſatis expedita, illa à Joh. Bayero, in lib., quem inſcribit *Oſtium ſeu Atrium Naturæ*, Caſſoviæ in Hungaria A. 1662. *in 8vo* edito, prolixius explicantur. Primum principium, quod vocat maſſam Moſaicam, *Cap. 1.* exponit, cujus facit ſtatum duplicem, ſtatum Creationis primæ, reſpectu cujus univerſalis dicitur: alium Creationis ſecundæ, ſecundum quem particularis dicitur. Primus ille ſtatus diem primum duravit, hodieque nullus eſt; alter ille ſtatus eſt Conſtitutio Maſſæ ſub peculiaribus formarum diſtinctarum characteribus, poſterioribus Creationis diebus introductus, qui ſtatus hodieque durat, unde in maſſas illas particulares aquæ, terræ, mineralium, &c. diſtincta eſt. Ejus varietatem proponit ex varietate corporum principalium. Unde ſicut corpora vel primordialia ſunt, vel ſeminalia, ita maſſam corporum, vel primordialem, vel ſeminalem, facit. Ratione corporis, cui competit, facit vel nativam, vel adventitiam, vel permanentem, vel fluxam. Pergit deinde Axiomata ſtatuendo, quibus demonſtrat, maſſam in unione Spiritus & Lucis conſtituere corpus. Maſſam illam informem fingit: ſed tamen inſtar fumi & vaporis diſcontinuam, cum Comenio, *Axiomate 14. cap. 1.* & tamen *Axiom. 16.* maſſam mundi partibus ſuis cohærentem undique facit, quam tamen ſtatim *Axiom. 6.* poroſam ſtatuit; quæ quomodo conſiſtere ſimul poſſint, ego quidem non video. Et illa cætera, quæ de maſſa proponit, potius ex ſuo ingenio finxit, quam ex verbis Moyſis ac Capit. Namque illa omnia & de materia ſua dicere poſſunt Peripatetici & Carteſiani, & quicunque alii Philoſophi, qui principium aliquod paſſivum, ut ſtatuere debent, ſtatuent, quod ſive maſſam Moſaicam voces, ſive naturam ſubjacentem, ut Bayerus, ſive Materiam, ut Peripatetici, ſive Atomos, ut Democritus, omnia in idem recidunt. Alterum Beyero principium eſt Natura fabricans, ſub quâ comprehendit Deum, Spiritum vitalem, Moſaicum Plaſmatorem, & extrinſecos patratores. Ita enim ſollicitè illos diſtinguit, non Moyſis ſed ſuis inſiſtens veſtigiis. Neque enim video, quæ ratio ſit diſtinguendi patratores extrinſecos ab ipſo Spiritu vitali. Ex illis enim facit alium patratorem extrinſecum cujusque Individui in ſpecie certa. Hunc facit, vel ſolitarium, vel totalem, qui ſine concurſu alterius concauſæ ſufficiens ſit ad ſemetipſum ſeminaliter per novorum Individuorum generationem propagandum & multiplicandum, vel ſocium, vel partialem, qui ſine concurſu alterius cauſæ id præſtare non poteſt. Spiritum vitalem ex incubatione Spiritûs S. ſuper materiam Moſaicam trahere originem aſſerit, quod adeò novum eſt ipſius commentum. Nam de uno tan-

Digitized by Google

tantùm Spiritu mentio fit in verbis Moyſis, ſive intelligendus ſit ille Spiritus Sanctus, ſive Spiritus mundi, qui, quod incubatione productus fuerit, cum revelatione non conſtet, neque nos capere poſſumus, nec Beyerus definire poteſt Spiritus vitæ univerſalis conſtituitur agens creatum & finitum ab illo, quod naturas corporeas, ſecundum aſſignatas ideas, efformet. Tale verò agens in natura eſſe multis adhuc diſputationibus obnoxium eſt. Quis vero Ideas illas formet, ſecundum quas operetur illud agens, ſcire velim? An Deus id facit? ita ad omnium rerum generationem ſpeciali Dei concurſu opus eſt, ac ipſius formæ vicem Deus ſubit. Si ab agente ipſo Ideæ formantur, intelligentiam illud faciat neceſſe eſt. Quæ ſententia Arabum & Judæorum etiam fuit, quam inducere nobis religio eſt; maximis enim & periculoſis difficultatibus ſubjacet iſta doctrina, quique Magiam profitentur, perpetuum in illo dogmate patrocinium ſibi quærunt. Hanc naturam fabricantem particularem, quam Spiritum vitalem vocat, facit, vel internam & immediatam, vel externam & mediatam. Internam ac immediatam vocat Auram illam vitalem, ſeu Spiritum vitæ (quem Sapientem etiam appellat, unde intelligentiam illum hunc facere certum eſt) actuoſum ac penetrantem, quique omnia exequatur in particularibus corporibus formandis, omnia penetret, ordinet, formet. Hunc Spiritum vitalem etiam Plaſticum vocat, quem ratione ſubjectorum variè dividit, ut itaque entia præter neceſſitatem multiplicare videatur, cùm alios accerſat patratores Spiritus. Nam cum internus ille Spiritus eâ jam tùm poteſtate ſit præditus, & plaſticus diſſertis verbis ab illo vocetur; Quid opus eſt ad alias cauſas hic recurrere? Spiritus illi vitæ eſt vel univerſalis, vel particularis, ſpecificus ſcil. & individualis, alius Spiritus vitalis illi eſt nativus & perennis, qui cum corpore incipit & perdurat, alius adventitius & fluxus, qui extrinſecus advenit corpori & nativo Spiritui ſeſe commiſcet, aliis primordialis, qui eadem in ſtatu, quem in creatione acceperunt, conſervat. Alius eſt illi Spiritus vitæ ſupra cœleſtis, Aquarum ſcil. ſupra cœlos poſitarum, de quibus an certi quid ille definire poſſit, non video. Primum enim de ipſis aquis ſupra cœleſtibus magna ſunt ſententiarum divortia, dum aliqui per illas nubes intelligunt, aliqui aquarum molem ſupra omne cœlum ſidereum conſtitutam ex verbis Moyſis arbitrantur; quæ tamen ſententia maximis urgetur difficultatibus, cùm nec cœli, nec ſiderum, iſta ſit figura & vicinitas, ut putant fortè illi, qui huic ſententiæ adſtipulantur. Alius illi Spiritus vitæ ſidereus eſt, per quem intelligit Spiritum aſtri cujusvis per univerſam maſſam ſideream diffuſum: alius illi eſt Spiritus Elementaris ſubſtantificus, qui in Elementis habitat & agit; alius Spiritus Elementaris modificativus, qui in principiis Chymicis reſideat, & modificationem corporum faciat, cum adhuc tamen ipſa 4. Elementorum doctrina, & trium principio-

rum Chymicorum, non ſit adeò in tuto poſita, ut certiſſimæ ac æternæ veritatis ſit. Multa poſſunt contra quaternionem iſtum dici. Tria Chymicorum principia impugnavit integro libro Robertus Boylius, cui titulum fecit: *Chymiſta Scepticus.* Alius illi eſt Spiritus vitæ ſeminalis. Atque hinc per omnia naturæ ſubjecta Spiritum vitalem ſuum diſcerpſit, eaque omnia de hoc Spiritu affirmat, quæ de formis ſuis Peripatetici, quanquam contra illas diſputet, quæ tamen, excepto ſolo nomine, omnia habent communia. Nam quanquam ille, *cap. 2. Axiom. 21.* prolixè oſtendere laboret, in quibus doctrina Peripateticorum à ſua differat, pauca tamen illa ſunt, & vix attendenda, niſi quod ille Spiritus ſuos corpora eſſe negat, ſed verè Spiritus ait eſſe, ab Angelis & mente humanâ ſecundum gradus diſtinctos, quâ in opinione nova quædam habet, & hactenus in Phyſicorum ſcholis inaudita. Reliquæ ejus differentiæ potius in opinionibus illis fundantur, quas ipſe in verba Moyſis induxit. Huic Spiritui porrò omnes operationes in corporibus adſcribit, & inter eas fermentationem, de cujus efficaciâ, ſecundum principia ſua, pluribus agit. Tertium principium, Lucem ſcil., conſtituit naturam miniſtrante, quam facit inter Maſſam & Spiritum mediam, inſtrumentum univerſale naturæ ad omnes ſpirituum functiones & maſſæ adoptationes. Hanc lucem ratione ſtatus ſui, dividit in primogeniam ſive univerſalem, & ortam ſive characterizatam. Hujus munia & miniſterium conſtituit in motu agitatione & vibratione, quam alii Spiritui potius adſcriberent, quippe cui tales ipſe operationes tribuit, quæ abſque motu eſſe nequeunt. Lucem hanc facit, vel evibratricem, ſeu quæ ex interioribus corporis ſeſe agitat verſus peripheriam, quam evibrationem colorem dicit, vel introvibratricem, ſive quæ corpus ingreſſa agat ſe verſus interiora, ſive centrum corporis, unde frigus in corporibus oriri aſſerit. Quæ diſtinctio vereor ne à multis impugnetur, inprimis Recentioribus illis, qui Lucis naturam omnem in motu corporum certo conſtituunt, ac nihil illi ſubſtantiæ ſubeſſe exiſtimant. Eandem lucem iterum, ratione ſubjectorum, dividit penè eodem modo, quo maſſam & ſpiritum diviſerat; quæ omnia, an non Spiritui naturam impellenti & moventi tribui poſſint, diſpiciant alii. Nam certè inter principia corporum conſtitutiva ut numeremus, nulla nos neceſſitas cogit, atque omnes iſtas operationes ſpeciales jam tum tribuerat ſpiritui Boyerus. Nam *Axiom. ult. cap. 3.* à luce provenire dicit Diſpoſitionem & Ordinem totius mundi, quod ipſe jam de Spiritu vitali affirmaverat, in prioribus *capp. 4. 5. 6. 7. 8. 9.* Varia etiam ponit, quæ vel principiorum eſſe loco vult, vel Inſtrumenti vice fungi. *Cap. n. 4.* naturam dirigentem proponit, ſeu Ideam dotes naturarum fabricantem, quæ omnia præſupponere intelligentiam in Spiritu vitæ videntur, & Metaphyſicum potius quid ſapere, quam verè Phyſicum. Sunt enim quidam rerum modi aut affectiones univerſaliſſimæ, quæ potius

in

Digitized by Google

in conceptu hominum fundantur, quam veræ affectiones Phyſicæ ſunt, quæ de corpore naturali, ut naturali, prædicari poſſunt. *Cap. 5.* proponit naturam ſigillatam, ſeu characterem corporum diſcretivum ac determinativum, ubi agit de ſchematiſmis materiæ, & de configurationibus corporum naturalium. Atque hæc neceſſariò conſequuntur ipſam corporis naturalis conſtitutionem, quæ per formam ſupervenientem, ut ait ille determinatur. Quod cum ait, aliud quoddam principium conſtituit, præter tria illa: Maſſam, Spiritum & Lucem, quibus, inter ſe operantibus, potius illa configuratio totius & partium tribuenda eſt, quam ulli alteri formæ. Video tamen formam illi eſſe potius configurationem ſive diſpoſitionem certæ portionis trium principiorum, nempe configurationem Maſſæ, concentrationem Spirituum, & temperamentum Lucis, in unione ac penetrationem mutuâ. Quare nihil aliud eſt illi forma, quam notio quædam & conceptus de rebus, qui nihil realitatis involvit. Quorſum ergò opus eſt tam anxiè diſtinguere formas earumque proprietates, conſtituendo aliam genericam, aliam ſpecificam & individualem, aliam totalem, aliam partialem; quales conceptus tantùm confundunt notitias rerum naturalium, ut in his velut in cauſis ſæpè acquieſcamus, nec interiora rerum perſcrutemur? Quid opus eſt tot formas partiales ſubordinatas, graduales, accidentales, ſecundarias ac miniſtrantes. Diſtinguere, cùm tamen omnes nihil aliud eſſe arbitretur, quæ etiam configurationem maſſæ, concentrationem Spirituum & temperamentum lucis? quæ cùm explicare ipſe non queat, multò minus eorum varietates diſtinguere, quid opus eſt in his formis, nulli uſui futuris tempus perdere? Cap. 6. agit de Dotibus, ſeu naturis ornantibus ac inſtruentibus, ſub quibus nominibus intelligit proprietates, & conſtitutiones, nec non facultates, tùm receptivas, tùm impreſſivas, corporum univerſales unitas. Unitas vocat, quia ab omnibus principiis, ſimul ſumtis, oriuntur, quo intelligimus alias eſſe disjunctas, quæ ratione principiorum ſingulorum competunt. Dotes corporum, quæ à maſſa proveniunt, ſunt ipſi extenſio, exporrectio, terminus, figura, continuitas, contiguitas, ſitus; & hinc facultates receptivas totidem conſtituit, extenſibilitatem, exporrigibilitatem, terminabilitatem, figurabilitatem, continuabilitatem, contiguabilitatem, ſituabilitatem, quo quidem conatu magno magnæ mihi nugæ agi videntur. Cùm enim Maſſa ſit natura ſubjacens ſecundum ipſum, habeatque ſe merè paſſivè; quæ eſt hîc ſubtilitas invenire qualitates impreſſivas & receptivas, cùm materia per ſe nihil agat, omnis verò actio ſit à Spiritu, ſive à luce, aut ab utriſque. Denique nihil reale involvunt iſtæ facultates receptivæ, ac mera tantùm ſunt nomina inerti quodam mentis conceptu progenerata. Cur etiam ſoli maſſæ tribuantur extenſio, terminus, figura, nec ſimul etiam luci, ego quidem non capere poſſum, cùm & lux, ſecundum

ipſum ſit ſubſtantia, nec tamen Spiritus, ergo corpus, quoniam in ſenſus incurrere & ipſe concedit, & natura teſtatur; ideoque tribui etiam illi poſſunt iſtæ dotes vel qualitates, quas ille maſſæ tantùm proprias facit. Propietates ab altero principio, Spiritu, provenientes, facit vitam, cognitionem, cupiditatem, vim, nixum ſive conatum, operationem, de quibus ſingulis diſſerere prolixum nimis foret. Abſurditatem interim rei iſtius vel ex eo videmus, quod generalem hunc Canonem formet: *Omne Corpus gaudet vitâ, cognitione & ſapientiâ, appetitu, vi & nixu, & operatione.* Qui ſi verus eſt, omnia corpora naturalia intelligentiam habebunt; quod quàm abſurdum ſit ſtatuere, quilibet videt, & longè quidem abſurdiùs, quam iſtam campanellæ ſententiam, qui animam ſenſitivam omnibus tribuebat corporibus. Sed iſta conſetaria fluunt ex iſto principio Spiritus univerſalis, quem ſemel intelligentem fecerat Autor noſter. Ideoque dato uno abſurdo plura ſequi neceſſe erat. Per illum itaque bruta non tantùm intelligunt, quod παράδοξον aliis ſtatuebatur, ſed & omnia corpora naturalia. De reliquis dotibus, ſcil. lucis, aliiſque unitis affectionibus principiorum junctorum, quas facit Entitatem ac Subſiſtentiam, numerum, locum, &c. dicere nihil attinet, cùm quilibet videat, illas potius ad Dialecticam & Metaphyſicam, quam ad Philoſophiam naturalem, pertinere. Dum *Cap. 8vo* de Naturis ſtimulantibus ac moventibus agit, nimirum Amore & Averſatione, cupiditatibus & fuga, illæ quoque præſupponere Spiritum ſuum intelligentem videntur. Hactenus enim locutiones iſtæ in Phyſicis, fuga vacui, Antipathia & Sympathia, Magnetiſmus, nuda nomina ſanioribus habita ſunt, & potius quædam ignorantiæ velamenta, quam naturales cauſæ. Poëtis potius, qui fingere & Metaphoris uti gaudent, iſtæ locutionum formulæ ſunt transſcribendæ. Longum eſſet recenſere ſpeciales iſtas diſtinctiones amorum & averſationum, quæ dicis tantùm cauſa omnes adductæ ſunt. Quando *Cap. 9.* de Naturis conſociatis, ſive conſpirationibus & hoſtilitatibus naturæ agit, in iis etiam ἀλληγορεῖν videtur Phyſicus noſter, quanquam in aliquâ contemperatione corporum ratione effluviorum quædam fortaſsè ſint recondita, quorum nos accuratam adeò ſcientiam non habemus, quæ tamen omnia in motu aliquo ſingulari, nobis incognito, conſiſtunt, de quibus in ſequentibus fortè plura dicemus.

6 Atque hæc ſunt pleraque illa Capita ſumma, quæ ex Beyero recenſuimus, de quibus judicium facilè ferri poteſt. Si quis jam ulterius velit noſſe, quæ à Commentatoribus in Capita illa Geneſeos adferuntur, adeat eos ipſos, ut ſunt ſanè eorum permulti, tam Judæi, quam Chriſtiani. Judæorum ſententias circa ſingula penè verba magna curâ adduxit ſingulari libro *Hiſtoriæ Creationis* J. Henr. Hottingerus, qui uſui eſſe poteſt in ſententiis Judæorum, circa multa Philoſophiæ naturalis Capita, noſcendis. Adhiberi etiam

Digitized by Google

etiam Ben. Pererius *in Geneſin* poteſt, Doctus ſanè liber, quique Phyſica plurima perſequitur. Legatur etiam Claudii Berigardi *Diſſertatio de Literarum Sacrarum autoritate circa mundi Originem*, & altera *de Origine mundi ex Literis Sacris*, quæ habentur in *Circulo* ejus *Piſano*, libro eruditiſſimo, in quo perpetuo Dialogo Veterum Recentiorumque principia confert, atque expendit. Autor ille Anonymus, (Joh. Eſpagnetus) qui *Enchiridion Phyſicæ reſtitutæ*, Rhotomag. A. 1647. *in 16to* editum, ſcripſit, libellum ſplendidi Tituli, Moſen in plerisque ſequitur ita, ut ubi commodè fieri poteſt, quicquid ab illo traditum eſt inter principia reponat; ita tamen moderetur, ut doctrinam Chymicam ex iisdem ſimul principiis deducat. *Quo fine* adjungit libellum, quem vocat *Arcanum Hermeticum*, quô confectionem magni Arcani Phyſici docet. Ac ratio quidem ejus ſcribendi diſtincta admodum & plana eſt, & longè explicatio, quam eorum, qui vulgò in hoc argumento verſantur.

Quod ſi etiam Enthuſiaſtas quæramus, certè nulla fertilior ſeges fuit, in 7
quâ Enthuſiaſticas illas ſuas contemplationes figerent nonnulli, quam Caput I. Geneſeos. Fuerunt in noſtris, qui Rabbinorum nonnulla ſomnia reſuſcitarunt. Et ſunt integris libris congeſti Cabaliſtici Scriptores Recentiores, qui mira hîc circa Hexaemeron comminiſcuntur, è quibus nomino nunc Franciſcum Georgium, Venetum, qui *Harmoniam mundi* ſcripſit, mundumque in certos Tomos diſtinxit, Veteres illas Pythagoreorum & Platonicorum fabulas de mundi Syſtemate repetens, & ſacris Scripturæ locis paſſim abutens. Pertinent etiam hûc Pauli Ricci *Agricultura Cæleſtis*, & Joh. Pici Mirandulani nonnulla. Henricus Mohr, quem ſuprà nominavimus, *Cabalam* Anglicâ linguâ ſcripſit *literalem*, *Phyſicam & Moralem*, ubi pro lubitu ſuo explicat Scripturæ loca, varieque interpretatur. Quam rationem ſequi ſi velimus, nihil certe dici ſcribique poſſet, in quod non inferre poſſemus cogitata quædam noſtra. Ut enim perpetua quædam eſt rerum Analogia, ita nunquam deſunt occaſiones, quibus reducere ad hæc vel illa cogitata certa verba ac rerum argumenta poſſimus.

Superiore Seculo fratres Roſeæ Crucis plurimos ejus farinæ libros pe- 8
perunt, è quibus integram penè Bibliothecam quis confecerit. Unum nominabo Ægidium Guthmannum, cujus exſtat liber Germanicâ linguâ ſcriptus, & A. 1619. *in 4to* primum editus, cui Titulus: Offenbahrung göttlicher Majeſtät. In illo, ex ſingulis verbis primi Capitis Geneſeos, ſingulos libros exſtruit, in quibus mirabilia format problemata, ſed ad nullum penè directè reſpondit, ut neſcias, quid ſibi velit. Tanto ſanè in pretio habitus olim fuit hic Liber, ut Centenis Uncialibus venderetur. Contra illum Autorem video ſcripſiſſe aliquam Chriſtianum Fabricium, ut ex *Catalogo nupero Francoſurtenſi* obſervavi. Extat & alius quidam liber Jacobi Böhmen/

 homi-

hominis plebeji, ſed miro interdum Enthuſiaſmo rapti, ut ſcriberet libros, non omninò ſenſu omni deſtitutos, ſed tamen tenebricoſos, & qui vix intelligi poſſint ab aliquo. Is in Geneſin Commentatus eſt linguâ Germanicâ, ac librum iſtum cum Titulo *Miſterii Magni* edidit, quo miſcentur Theologica, Phyſica & Chymica, quæ inter ſe omnia mirè componit, atque ex iis Enthuſiaſticam quandam Philoſophiam, velut Chaos quoddam, condidit. Principia tamen ejus farraginem quaſi quandam Veterum hæreſeium exhibent, quæ faſciculo quodam Collecta recenſet Thom. Gatakerus, in *præfatione Miſcellaneorum ſuorum.* Judicium de hoc homine inſtituere difficile eſt. Pium enim fuiſſe conſtat, & Idiotam, & libri tamen, quos ſcribit, non omninò rudem illum eſſe oſtendunt, quanquam plenè ſint fanaticorum ſenſuum. Unde ſuſpicio nonnullorum eſt, ſub ejus nomine ſcripta fuiſſe edita, ab aliis verò ſcripta, quod tamen probari ſatis non poteſt. Inſtinctu numinis ſe ſcripſiſſe ipſe fatetur, ac fuerunt multi, qui ejus Philoſophiam & Theologiam, ut cœlo lapſam, venerarentur, Enthuſiaſtæ, quorum hominum gregi nuper acceſſit Quirinus *Kühlmannus*, ſingularis certè homo ingenii; nam quæ penè in ipſâ pueritiâ ſcripſit, arguunt magnam ingenii ejus capacitatem. *Tum Prodromus iſte quinquennii ſui mirabilis*, ut vocat, quo recenſet libros aliquando à ſe edendos, oſtendit illum omni literaturæ genere non mediocriter eſſe imbutum. Is tamen, cum incideret in ſcripta *Böhmii*, adeò iſtorum lectione fuit quaſi intoxicatus, ut continuò nomen Sectæ Enthuſiaſtarum *addiceret*, Convitiis omnem Philoſophiam ac Theologiam noſtratium proſcindens. Quem tamen in errorem hunc inductum exiſtimo, quod cum juvenis eſſet, nec maturum haberet de rebus judicium, ſcientiam autem variam ac non contemnendam, faſtu aliquo iſtas opiniones, communi hominum judicio adverſas, defendendas ſibi ſumſerit. Contra Böhmium ſcripſiſſe video etiam Chriſtianum Fabricium. Cæterùm Hiſtoriam ejus Viri vellem quis accuratius conſignaret. Extat Anglicâ linguâ cujuſdam *Johannis Heydon Harmonia mundi*, ubi Moſaica principia ſuis fanaticis accommodat, homo, vel ſtultus, vel majus, ut facilè ex cæteris ejus libris quis colligat, illo præſertim, quo ex Doctrinâ numerorum & characterum, tradere voluit infallibiles regulas cognoſcendi præterita, præſentia & futura. Joh. Sophronii Kozackii *Mica Philoſophica*, Bremæ A. 1662. *in 8vo* excuſæ, vix micam aliquam ſalis habent; nam & illæ fanatica multa miſta habent. Germanicâ linguâ ſcriptæ ſunt, & in Hiſtoria Geneſeos aliquid, more fanatico, argutantur.

9 Legi quoque poteſt Tractatus *de Cabala Hebræorum* Kircheri *in Oedipo Ægyptiaco, Tom. 2. Claſſe 4.* ubi omnia illa Phyſica, quæ, ex mente Hebræorum, in libris eorum Cabaliſticis, inveniuntur, ex aliis Autoribus, Compendio quodam congerit, ac cum Ægyptiorum Hieroglyphicis utcunque componit.

Digitized by Google

nit. Eſt & Anglus aliquis, qui vernaculâ linguâ Hiſtoriam Creationis, ante aliquot annos, deſcripſit, cujus ſcripti Argumenta recenſentur in *Actis Societatis Regiæ*. Nomen ipſius Autoris jam non ſuccurrit. Scripſit & aliquis Joh. de Meyen, Sacerdos Middelburgenſis, *Phyſicam divinam*. Qui tamen Autores locos Communes quoſdam potius congerunt, ac nihil propemodum ſingulare habent, niſi quod ordinem illum Creationis, à Moyſe deſcriptum ſequantur.

CAP. IV.
DE PHILOSOPHIA NATURALI ÆGYPTIORUM.

§. 1. *De Ægyptiorum Doctrina & Philoſophia ſcripſere Herm. Conringius* (in Libb. de Medicina Hermetica, *Chymiæ odio, plus juſto eam extenuans,) Athan. Kircherus (de cujus* Oedipo Ægyptiaco *ſequius fertur judicium,) & Ol. Borrichius, Conringii Antagoniſta.* 2. *Principia eorum Phyſica latent, quod Sacerdotes Philoſophiam ſuam occultarent, & per ſola docerent Hieroglyphica. Multum tamen illis Græci debuerunt. Jamblichi* Lib. de Myſteriis Ægyptiorum. 3. *Variæ Hieroglyphicorum Interpretationes Laur. Pignorii (Tab. Iſiacæ Illuſtratoris,) Joh. Georg. Herwarti (ad Magnetem, & Pyxidem Nauticam, omnia detorquentis,) Athan. Kircheri.* 4. *Mich. Maieri, Pet. Joh. Fabri & Blaſii Vigenerei, Chymicæ. Alii de Hieroplyphicis Scriptores.* 5. *De Hermete Triſmegiſto, & Scriptis ejus Suppoſititiis nonnulla.* 6. *Nihil ex omnibus his certi de Ægyptiorum Philoſophia colligi poteſt. Franc. Patricius, Phyſicus Hermetico-Platonicus.*

Poſt Judæos nulla gens eſt, quæ majorem Philoſophiæ, ac omni adeò ſtudio literarum, operam impenderit, quam Ægyptii. Non certè iſto pretio ac loco habendi, quo habet illos Herm. Conringius in libris II. *de Hermetica Medicina*, in quibus illos omnis Philoſophiæ rudes, aut valdè mediocriter eâ imbutos, fuiſſe contendit, nullo certè idoneo argumento niſus. Mihi quidem pleraque iſtius libri cum affectu ſcripſiſſe videtur, odioque Hermeticæ Medicinæ doctus, quam Ægyptiis vulgo deberi opinantur. Et poſteriori quidem Editione agnoſcere illud ipſe videtur, cum Athan. Kircheri *Oedipum Ægyptiacum* ad manus ſibi tum non fuiſſe quæritur, ex quo fortaſſis aliqua cepiſſet, inſtituto ſuo profutura. Quanquam nec iſtius, vel fidem, vel judicium, hic magnopere quis exiſtimare poſſit, qui præter illa, quæ ex Veterum monumentis in omnium manibus ſunt, nihil magnoperè adfert, niſi quod tamen diligenter ex omnibus Autoribus collegerit, quæ ad rem Ægyptiacam ſpectant. Ingenio tamen ipſe ſuo quin 1

indul-

Digitized by Google

indulgeat in Hieroglyphicorum Explicatione, nullus dubito. Facilè enim, ex Analogiâ & Combinatione rerum, & perpetuâ Schematiſmorum Comparatione, per conjecturam quædam explicari poſſunt; qui an revera ſenſus Ægyptiorum fuerint, non equidem temerè dixerim. Ingenium tamen ejus ϛοχαϛικὸν in figurarum illarum Compoſitione & Dijudicatione laudem ſuam meretur. Digreſſiones quoque plurimæ ejus ſunt, quibus molem libri auget, ſed quæ ad rem Literariam Ægyptiorum non niſi ex Accidenti, aut aliquâ ſimilitudine, reductæ videntur. Iis verò maxima libri pars occupatur. Cæterùm in ſingulis ſcientiis, ſecundum quas partitus eſt libros ſuos, eos excelluiſſe oſtendit, Locis non paucis, quæ plenâ manu ſerit. Legi, poſt Kircherum, Ol. Borrichii ſcripta poſſunt, quibus Conringii *Hermeticam Medicinam* impugnat, primum & alterum, ubi, ex omnibus Veteribus Autoribus, loca, quæ pro Ægyptiorum Doctrina faciunt, adducit.

2 Cæterum ipſa illorum principia in obſcuro latent, quoniam nullos habemus libros, vel pauciſſimos, qui aliquid ejus rei tangant; niſi fortè ex Jamblichi ſcriptis, cujus extat de *Myſteriis Ægyptiorum liber*, aliquid conjiciendo aſſequamur, aut ex fragmentis Philoſophiæ Pythagoricæ & Platonicæ quædam colligamus, de quibus ſingularibus capitibus agetur. Nec fieri etiam facilè potuit ut publicaretur eorum Philoſophia, cum ejus myſteria ſolis ſibi ſervarent Sacerdotes, æternâ fide celanda, nec niſi literis ænigmaticis quicquam ejus proderent, quarum ſingularis & ipſa erat Diſciplina, nec ab aliis quam à Sacerdotibus intelligebatur. Quare quicquam hic certi definire non poſſumus. Magno ſemper illam in pretio fuiſſe Ægyptiorum doctrinam, abundè teſtantur Itinera Græcorum Philoſophorum in Ægyptum ſuſcepta. Unde & plurimam ſuorum partem depromptam ipſi non diffitentur Græci. Quos Ægyptius quidam Sacerdos, ut eſt apud Platonem, præ gente ſua ſemper pueros vocabat.

3 Imaginum illarum Veterum reliquias habemus in figuris Menſe Iſiacæ, quas expoſuit ſingulari *Libro Laurentius Pignorius*, cujus Commentarii altera Editio prodiit Amſtelodami A. 1670. in 4to, curante Andreâ Friſio. *Joh. Georg. Herwartus*, in libro ſuo *de admirandis Theologiæ Gentilis*, de pyxide nauticâ & Magnete illas (Imagines) interpretatur; quæ, ut res ſacræ, tamdiu cuſtoditæ fuerint ab Ægyptiis. Sed nulla probabilis cauſa eſt, quare quis ita ſentiat; meritoque ille exploditur à Reineſio *in Var. Lect. & Hiſtorumenis Linguæ Punicæ*. Kircherus aliam eorum Interpretationem adducit, quæ cum reliquis ſuis conſentiat, quas in Obeliſcis ipſe indagaverat, quorum rudera adhuc in Ægypto ſuperſunt nonnulla, Romam magnis ſumptibus transportata.

4 Cæterùm variæ eorum Interpretationes ſunt, dum ſenſus ſuos fingunt, quicunque illos explicare intendunt. Sunt qui doctrinam Chymicam illis

Digitized by Google

illis occultari exiſtimant, inter quos *Mich. Maierus*, qui *Arcana Arcanorum* ſcripſit. Talem enim Titulum libro dedit, quo omnia illa Myſtica Ægyptiaca ad Philoſophiam Chymicam, & ſingulares quosdam ſenſus judicioſe ſatis, nec more vulgarium Chymicorum, traducit. Qui etſi omninò videtur improbandus, in quibusdam tamen plura ingenio ſuo tribuit, quam revera invenias in illis Hieroglyphicis. Etiam Pet. Joh. Faber *in Panchymico* ſuo, Gentilium fabulas ſenſu chymico explicavit, quâ in re abundare quemque ſuo ſenſu patiamur. Blaſius Vigenerius quoque *in Commentario in Philoſtrati tabulas*, diſertè ſatis & prolixè idem Argumentum tractat. De Hieroglyphicis Ægyptiacis Gallica lingua Diſcurſum ſcripſit Petrus l' Angloit de Beleſtad. Prodeſſe etiam ad eorum cognitionem poteſt *Pyramidologia* Joh. Gravii, quæ Anglicâ, Gallicâ & Italicâ linguâ prodiit. Penè omiſeram Horapollinem, Autorem vetuſtum, ſed brevem & obſcurum, nominare, cujus hodie quæ reliqua habemus de Hieroglyphicis agunt Ægyptiacis, edita, curante Dav. Hœſchelio.

Inter Philoſophos Ægyptiorum Hermes nomine celebratiſſimo eſt, cujus ſcripta doctrinam Ægyptiacam continere putantur. Sed, an illa genuina, & quænam inter illa genuina ſint, multum quæritur. Conringius penè in dubium vocat, vixiſſe aliquando Hermetem, quod tamen temerè equidem non negarem; & evicit non contemnendis rationibus Olaus Borrichius in libro iſto, quem contra Herm. Conringium ſcripſit pro Medicina Hermetica. Joh. Henr. Urſinus quoque *in Exercitationibus de Zoroaſtre & Hermete*, non multum abeſſe à ſententia Conringii videtur, ipſe quoque refutatus ab eodem Borrichio. Quæ ejus nomine circumferuntur, & quæ Franciſcus Patricius *nova* ſuæ *de Univerſis Philoſophia* adjecit, ab alio quodam videntur ſuppoſita, niſi fortè fragmenta aliqua hinc inde illinc ſparſa lateant. Ejus *Pimander*, cum Commentario horribili & vaſto Hannib. Roſſelii Pariſiis *in fol.* prodiit, ſed nugatorio & inepto. 5

Legi etiam poteſt Plutarchus *in libro de Iſide & Oſiride*, in quo aliqua de Philoſophia Ægyptiaca tangit. Otto Heurnius quoque *in libro de Philoſophia Barbarica Antiquitatibus*, fragmenta quædam hujus Philoſophiæ inter cætera collegit. Sed de iis omnibus nullum formari ſolidum judicium poteſt, quandoquidem certis principiis illa comprehendi non poſſunt, cum omnia fabularum tenebris ſint involuta, & Imagines illæ nullam nobis lucem per ſe affundant. Ideoque potius ad ſuperſtitiones Philoſophicas referam, quam ad veram rerum naturalium ſcientiam quæ è certis principiis deducenda eſt, non fabulis, aut imaginum coloribus, delineanda. Inter Recentiores Franciſcus Patricius, in *nova* ſua *de Univerſis Philoſophia*, aliquâ ex parte Hermetica illa dogmata ſequitur, vel potius Phyſicam Hermetico- 6

Digitized by Google

Platonicam ex vetuſtis fragmentorum ruderibus concinnat. Sed de his poſteà dicemus, ubi de Pythagorâ ex Platone agetur, & de Novatoribus illis, qui Ariſtotelica dogmata ſingularibus libris inſectantur.

CAP. V.

DE PHILOSOPHIA NATURALI CHINENSIUM ET INDORUM.

§. 1. Populi Chinenſis, aliis cultioris & antiquioris, Doctrina Moſaicæ Hiſtoriæ veſtigia, & aliquid Pythagoricis Dogmatibus ſimile, oſtendit. 2. Cognitio ejus è Mart. Martinio, Athan. Kirchero, aliisque Rerum Sinenſium Scriptoribus, imprimis tamen è Theoph. Spizelio de re *illorum* Literaria *ſcripto, eſt haurienda. 3. Summa Theologiæ illorum Naturalis & Phyſicæ Capita, ratioque per Imagines & Numeros philoſophandi, cum Pythagoræis ipſis communis. 4. In hujus Originem inquiritur, addito de eadem Judicio. 5. Doctrina Chinenſium de Quinque Elementis, ſeu Rerum Principiis (Aqua, Terra, Igne, Metallo & Ligno,) cum commoda ejusdem Explicatione. 6. Indorum dogmata Philoſophica (inter quæ μετεμψύχωσις eminet,) Pythagoricis affinia, è Palladio & Abr. Rogerio ſunt haurienda. 7. Phœnicum & Perſarum Doctrina Phyſica haud ſatis eſt cognita.*

1 NUlla, inter reliquas, gens adeò culta fuit, quam Sinica, cujus tamen monumenta non niſi ſeriò ad nos pervenerunt, & quidem à Jeſuitis, qui, hoc & priori ſeculo, peregrinationibus ſuis in hanc terræ partem factis, eorum inſtituta & doctrinas nobis aperuerunt. Quod ſi illorum relationibus credendum eſt, nulla gens antiquior eſt, aut ex Annalibus ſuis & faſtis certiorem computum habet, quam iſta. Cæterùm & peregrinitas opinionum, ac omnia alia facilè oſtendunt, Gentem illam à cæteris fuiſſe ſejunctam, niſi quod Hiſtoriæ Moſaicæ obſcura quædam ſuperſint veſtigia, & aliquid Pythagoricis ænigmatibus, numeris, Ideis, ſimile, in eorum opinionibus poſſit deprehendi. Quanquam, dudum ante Pythagoræ tempora, iſtæ opiniones obtinuerunt apud Chinenſes.

2 Fuerunt ſuperiori ſeculo aliqui Scriptores, qui inſtituta illius Gentis Politica conſignarunt literis; ſed de Philoſophia eorum pauca ab illis fuerunt memorata niſi quod Martinus Martinius, in *Decade* ſua *prima Sinicæ Hiſtoriæ*, cujus continuationem fruſtrà fortè expectamus, quædam cœpit preſſius enarrare de Philoſophia eorum naturali, Matheſi, ac ſcientia morali. Quæ tria doctrinæ genera unicè illi æſtimant, ſpretis vel ignoratis aliis. Ex illo, cœterisque Scriptoribus, in Compendium traxit omnem rem literariam & Philoſophiam Chinenſium Theoph. Spizelius libro ſingulari *de*

re

Digitized by Google

re literariâ Chinenſium, Lugd. Batav. A. 1660. in 12. edito. Poſt illum ſcripsêre etiam alii, Joh. Neuhofius *in Legatione ad Chinenſes*, Joh. Adamus Schallius, in *Relatione de ortu & progreſſu fidei Orthodoxæ in Regno Sinenſi*, (Viennæ 1665. & Ratisb. 1672. *in 8*.) qui tamen Sacram Hiſtoriam potiſſimum tractat, & Athan. Kircherus, qui *in Chinâ Illuſtratâ* colligit paſſim, quæ ſecum communicata ſunt à ſui Ordinis Sociis.

De Deo & Angelis aliquam, quanquam ſubobſcuram, habent cognitionem. Spiritus etiam tutelares agnoſcunt, iis urbes dedicant, templa extruunt. Diluvii aliqua apud illos mentio. Cauſa nulla additur. Primum aliquem hominem nominant, quem è Chao, tanquam ex ovo, natum dicunt, illiusque teſtam, ſive corticem in Cœlum, albumen in aërem, Vitellum in terram abiiſſe. Quacum Phœnicum doctrina quippiam ſimile habet, à quibus Ovum, ut imago mundi religioſiſſimè in Orgiis Bacchi colebatur. De horis mira comminiſcuntur, & extat quidam liber Sinicus *de natura*, in quo plena atque perfecta dies, quam naturalem dicimus, tribuitur in horas duodecim, ex quibus Orbis univerſi ortum & interitum ita conficiunt, ut horis ſingulis aſſignentur anni decies mille & octingenti. Quâ opinione ducti etiam mundo finem ſuum decernunt. De ſingulis horis ſingula habent ſomnia. Horâ nonâ, quæ nobis à meridie ſexta, in Orbe univerſo magnam rerum atque Ordinum omnium perturbationem, ingentia bella, regnorum ſeditiones, & hinc publicas calamitates, fore opinantur, donec tandem omnia ad ſuum Chaos, unde exierant, revertantur. Noſtrum hoc, quod agitamus, ævum, ajunt, horam poſt meridiem primam eſſe, vel paulò quid amplius. Cæterùm Philoſophia illorum naturalis non usque adeò abſurda eſt. Chaos initium rerum omnium faciunt & principium. Ex quo materiæ expers, ſive ſpirituale ſummum, procreavit id, quod materiâ conſtat. Hoc ipſum adſtruunt in duas diviſum eſſe qualitates, quas *Yn* & *Yang* vocant. *Yn* occultum ſive imperfectum ſonat, *Yan* verò patens ſeu perfectum. Hæc duo quaſi illis principia ſunt. Ex his autem, in ſe ductis, imagines ſive ſigna quatuor, inde octo formas aut Symbola, prodiiſſe. Per imagines illas quatuor Martinius quatuor Elementa, vel quatuor principes Qualitates, notari putat. Illi verò patens aliud perfectum, aliud Imperfectum, occultum itidem aliud perfectum, imperfectum aliud, nominant. Ex octo formis quælibet peculiarem modum habet, quo pingitur, & generales quasdam res ſignificat, ex quibus omnium ſingularium generatio pendet atque corruptio. Earum picturam exhibet Martini *lib. 1.* ſtatim ab initio. Ubi quatuor & ſexaginta Symbola, ſive Imagines adducit, quarum ſingulæ nomen habent ſingulare, quæ tamen non recenſet. Multa myſteria Chinenſes venantur in his imaginibus, & memorat Martinius multos in eo libro ſermones eſſe de generatione & corruptione, de fato, de Aſtrologia judiciaria,

quæ tamen jejunè diſputantur, abſque cauſis atque definitione rerum. Transferunt etiam eosdem numeros & figuras ad divinationes & ſortilegia, item ad adminiſtrationem & morum diſciplinam. Imaginibus certe his & numeris Pythagoρίζειν videntur, ante ipſum Pythagoram, qui in Ideis & numeris, & figuris, fundamenta Philoſophiæ ſuæ ponebat. Sinenſes quoque easdem Imagines per numeros explicant, & res ſignificatas ſuis numeris exprimunt, vel paribus, vel imparibus, quomodo Pythagoras etiam omnes rerum formas numeris certis exponebat.

4 Hæc quaſi myſtica fuit Chinenſium Philoſophia, &, ut ita dicam, Cabaliſtica, qualem ferè in omni gente obſerves, quando ſcil. rerum cauſas indagant. Indagatione autem illa ducuntur ad neſcio quæ abſtracta, quæ vel per figuras, vel per numeros, exprimunt utcunque. Cum enim videt mens humana, eſſe quædam illis corporalibus altiora, & poteſtates quasdam hæc inferiora ſub ſe continentes, cùm nihil in natura novit magis abſtractum à rebus, Spirituum verò nullam notionem habet, ad numeros & figuras delabitur, easque vel ut cauſas, vel ut ſigna quædam rerum archetypa, pro veris quibusdam cauſis venditat. In quibus omnibus non quidem adeò certi quid deprehendas, ut pectus ſaturare poſſis, aut aliqua ſuper hoc fundamento extruere, ſed arguunt tamen illud, ferri naturâ ſuâ omnes gentes ad generales quosdam conceptus, & naturas rerum ſpirituales ſive æternas, quas quanquam explicare conceptibus idoneis non poſſumus, ſufficit tamen eorum conceptuum quaſi umbras inhærere menti. Laudari certè ex eo etiam Chinenſium Ingenia debent, qui, dudum ante Pythagoram & Platonem, neſcio quid illi Philoſophiæ ſimile animo ſpeculati ſunt. Pythagorici enim & Platonici, ab Ægyptiis credo edocti, è Græcis ad efficientem cauſam potiſſimum reſpiciunt, & Phyſicam quandam Metaphyſicam, ut Verulamius vocabat, profeſſi ſunt. Quâ in re laudandi præ cæteris, Epicuro, Ariſtotele, qui quidem naturam rerum ratione materiæ potius, cauſarumque internanarum, indagare laborarunt, cætera autem omnia, quaſi res nihili, & vana quædam ſomnia, eliminare. Unde pleraque orta eſt Ariſtotelis contra Platonem Diſputatio, malè certè inſtituta, cùm aliò reſpiceret Plato, aliò Ariſtoteles, hic tamen, ut ſibi contrarium, refutaret, cùm non eſſet. Quâ in re profani aliquid Ariſtoteles, divinum aliquid ſapiebat Plato. Sed de his in Capite de Philoſophia Platonica agemus.

5 Jam, ut ad Sinenſes noſtros redeamus, alia etiam illi principia ſcientiæ naturalis habent, quæ Elementa vocant, à noſtris quidem diſcrepantia, non verò usque adeò abſurda. Ii verò quinque Elementa conſtituunt, Metallum, Lignum, Aquam, Terram & Ignem. Rideat fortaſſis aliquis, Sinenſes metallum & lignum inter Elementa numerare, ſed ejus rationes illi habent, quas recenſet Martinius. Aqua dicunt, irrigat & deſcen-

Digitized by Google

ſcendit, Ignis ſiccat & aſcendit, lignum erectum & diſtortum vocatur, metallum ductile levitatisque patiens. Terra Semina capit, affertque fructus. Irrigans illi & deſcendens, ajunt, dat ſalſum, ſiccum & aſcendens dat amarum, rectum & diſtortum facit acidum, ductile & potituræ idoneum mordax facit ſive acre, accipiens ſemina & fructus dans dulce gignit. Has illi faciunt quinque Elementorum Qualitates ſeu Sapores; in quibus principia rerum naturalium conſtituunt, atque illa principia denominant ex iis ſaltem ſubjectis, in quibus qualitates illæ dominantur. Quod an accurate factum ſit, nunc quidem non diſputo. Interim non magis illi ridendi ſunt, quam qui hodie magno apparatu omnis naturæ principia ſtatuunt acidum & Alcali (ſalſum,) & integris libris hoc argumentum defendunt, quorum tamen principiorum inſufficientiam nuper Epiſtola quâdam demonſtravit Joh. Bohnius, Profeſſor Lipſienſis. Cæterum, ſi noſtrorum Phyſicorum opiniones excutias, invenias in illis, qui multò abſurdiora docuerunt. Id tamen videmus ex eo, Practicæ Phyſicæ fuiſſe ſcientiſſimos Chinenſes. Quod enim ajunt de natura ſalſi & amari, acidi & acris, illud ſanè è Chymicis operationibus hauſiſſe videntur, neque dubito, illa, ſi quis in Sinenſium libris legerit, aliter proponi, quam recenſentur ab hominibus peregrinis, nec linguæ Chinenſis adeò gnaris, & Philoſophia tantùm Scholaſtica imbutis, ut ſunt Jeſuitæ. Non vocat ſingula excutere, alioquin Lynceus aliquis etiam obſervare hîc poſſit aliquam corpuſcularis Philoſophiæ apud Chinenſes notitiam. Si quis communi ſenſu interpretaretur hæc Elementa, tria Naturæ conſtituentia Elementa hic obſervet, Aquam, Ignem & Terram, qualia etiam hodiè tantùm à quibuſdam ſtatuuntur, excluſo Aëre, quem illi vix inter corpora ſpecifica, nedum inter Elementa numerant, ut qui tantùm conſtet vaporibus terraqueis, & extrinſecus rei adſit, non inſit. Quod metallum & lignum attinet, ea quis dixerit elementa artificialia illis eſſe, tam latè ſumtis vocabulis, ut ſub metalli nomine omnia mineralia capiantur, ſub vegetabilium nomine omnia excreta Terræ. Unde certe omnia fiunt opera, quæ Artifices moliuntur. Motallum itaque comprehendet omnia naturæ compoſita ſubterranea, lignum omnia compoſita naturæ ſupraterranea, è quibus certè omnia fiunt artefacta ad uſus humanos. Et, ſi quis ita explicuerit, nihil apud Chinenſes novi & abſurdi in iſta doctrina invenerit.

Chinenſibus adjungi poſſent *Veteres Indi*, quorum peculiares quædam fuerunt circa ſcientiam naturalem ſententiæ; ſed de illis adeò confuſa omnia, ut nihil quippiam diſtincti colligi inde poſſit; Niſi etiam quæ è quorundam Autorum laciniis colliguntur. Id tamen conſtat, quantum ex hodiernis Itinerariis patet, aliquid Pythagoricæ doctrinæ ſimile illas habere. Μετεμψύχωσιν enim ſtatuunt, eamque ſibi habent perſuaſiſſimam, adeò 6

Digitized by Google

ut nulla fermè inter illos ſecta ſit (ſunt autem plurimæ) quæ non pro principio eam ponat. Et quidam Græcus Scriptor, *Palladius*, qui de gentibus Indiæ & Brachmanibus (ita Philoſophi apud illos vocantur) libellum aliquem ſcripſit, quem ex Regiâ Bibliothecâ edidit *Eduardus Biſſæus*, Eques Auratus, *in 4to* Londini anno 1665. Cui additur S. Ambroſii Scriptum de moribus Brachmanum. Plura eorum dogmatum qui ſcire velit, legat Abrahami Rogerii eröffnete Thür zum Heidenthum; qui liber primùm Belgico ſermone ab eo conſcriptus, poſteà in Germanicum à Chriſtophoro *Arnoldo*, Profeſſore Noribergenſi, converſus, Norimbergæ prodiit, A. 1663. in 8vo, cum Additamentis, ex aliis Autoribus. Hoc libro continentur omnia iſta, quæ ſpectant, tam ad Theologiam, quam ad Philoſophiam Indorum. Miræ ibi occurrunt fabulæ, hîc non repetendæ. Cæterùm liber eſt jucundus admodum lectu, quo quidem nullus adhuc accuratior prodiit in hoc argumento.

7 De Phoenicum ſententiis, penè doctrinæ Moſaicæ affinibus, videri poteſt Grotius *in Notis ad Libb. ſuos de veritate Religionis Chriſtianæ*; De Perſarum autem Dogmatis Pet. della Valle in ſuo *Itinerario*, Italice edito, quod in Belgica J. H. Glaſemakeri Editione eſt mutilatum, multaque & optima ferè, omiſſa. Habet & Barn. Briſſonius *in Lib. de regno Perſarum* nonnulla, ex aliis collecta. Sed Liber iſte exiguo eſt ſcriptus judicio, ac multa falſa continet. Sed his, obſcuris admodum, ac vix notis non immorabimur.

CAP. VI.

DE PHILOSOPHIA PYTHAGORICA, EJUSQVE PRINCIPIIS NATURALIBUS.

§. 1. *Autores Antiqui, è quibus Philoſophiæ Pythagoricæ notitia haudienda, recenſentur, Johanniſque Schefferi* de ejus Natura ac Conſtitutione Libellus, *Scriptaque de eadem alia promiſſa & affecta, commendantur. 2. Mater illa eſt reliquarum omnium Sectarum, cognitioque illius, non ſummopere ſolum utilis, ſed & neceſſaria. 3. Scriptores de Dogmatibus Pythagorais Veteres, Philolaus, Didymus, Moderatus Gaditanus, Ariſtoteles, Jamblichus, aliique, una cum Antiphane Comico iſtorum Deriſore, dudum deperditi. 4. Pythagoras Pherecydis & Moſchi fuit Diſcipulus, Dogmataque ſua variis, ad quas excurrit, gentibus, Numerorum autem doctrinam Ægyptiis, debuit. 5. Doctrina de Numeris Pythagorica, ad Platonicos propagata, γενικῶς exponitur. 6. Pythagoræ Sententia de* Μετεμψυχώσει, *Magiæque & Artium divinandi peritia. Brutorum Voces ſermoni humano ab Iſ. Voſſio prælata. Phyſiognomiæ Naturalis commendatio. 7. Philoſophiæ Pythagoricæ Finis* (Similitudo Dei,) *duplexque Diviſio.*

Inter

Digitized by Google

INter Philoſophos Veteres, quorum nobis ſupereſt aliqua notitia, antiquitate cæteris facilè ſuperior eſt Pythagoras. Cujus nihil habemus, niſi, quod longo poſt tempore per alios traditum eſt. Ideoque, quæ de ejus dogmatibus apud illos ſuperſunt, obſcura, ænigmatica, confuſa, omnia ſunt, quibus non dubito aliena multa acceſſiſſe, ab Interpretatione eorum hominum, qui eorum dogmatum aliqua collegerunt. Peti autem debent laciniæ iſtæ è Jamblichi Operibus, qui *vitam Pythagoræ* ſcripſit, è Demophili, Democratis & Secundi opuſculis editis à *Luca Holſtenio, & Ocelli Lucani libro de natura Univerſi* (quem Lat. vertit, emendavit, & cum Commentario edidit *Carolus Emanuel Vizanius*, Amſtelodami anno 1661. *in 4to*,) *è Porphyrii libro de Abſtinentia*, Græcè Latineque edito cum Notis à Luca Holſtenio. Habet & *Laërtius* aliqua. Laudabilem operam præſtitit Vir Clariſſimus, Johannes Schefferus, in *libro* ſingulari, quem *de natura & conſtitutione Philoſophiæ Italicæ*, ſive *Pythagoricæ*, juſſu Chriſtianæ, Sveonum Reginæ, conſcripſit. Quo in libello, Upſaliæ A. 1664. *in 8vo* edito, ea, quæ ad hiſtoriam aliquam Generalem hujus Philoſophiæ pertinent, doctè proponuntur, & è Veterum Scriptis eliciuntur. Sed dogmata ipſa illic non continentur, quæ majoris laboris ſunt, *&, ut Schefferus, in præfatione*, ait, ejus, qui nullis aliis occupetur curis, & unum hoc agat, qui tamen ipſe negotii plus ſatis habiturus ſit. *Secernere enim à veris germanisque ejus Philoſophiæ dogmatibus, neque inſercire, aliena, diligentiæ*, inquit ille, *non eſt ſuperficiariæ, aut ſobitanei laboris*. Utinam ab ejus Viri ſummâ Eruditione impetrare poſſimus eos, quos promiſit, libros, unum ſcil. *de vita Pythagoræ*, & alterum *de Claris Pythagoricis*. De dogmatibus verò ipſis, adeoque integra Pythagoræ Philoſophiâ, ab ipſo aliquando opus perfectum, vix eſt ut ſperemus.

Rectè verò, is Pythagoricam ante omnes laudat, ut reliquæ Philoſo- 2
phiæ omnis Gentilis matrem & fontem. *Sic perſuaſum habemus*, inquit ille, *non plus intereſſe publico, boniſque literis, ut, quid Plato, quid Ariſtoteles, quid Stoici, quid Epicuræi, cenſuerint de Philoſophia, ſit perſpectum, quam quid Pythagoras. Non modo, quia diligenter iſthac reputanti apparebit, pleraque originem ſuam habere è Sacris literis, ſive benè, ſive perperam, intellectis, vel quod ipſe illas habuit Pythagoras, vel quod habuerunt ii, quorum Diſciplinâ ipſe fuit imbutus ac doctrina: Sed & quia Plato, Ariſtotelesque, Capita & quaſi Coriphæi quidam omnis Sapientiæ inter Paganos atque Eruditionis, ſua habuerunt à Pythagora, atque ita tandem ſcietur, quibus debeantur initiis, quæ à gentibus benè, Sanctiſque doctrinis convenienter, tradita, tantoperè apud eas admiramur & extollimus.*

Extiterunt quidem in Philoſophia Pythagorea non pauci Scriptores, 3
qui dogmata iſta congeſſerunt, quorum tamen nihil ad nos pervenit. Et Euſebio quidem nominatur hujus Philoſophiæ Scriptor Philolaus, Clementi Alexan-

Digitized by Google

Alexandrino Didymus, de quo ille ait, quod *librum de Philoſophia Pythagorica* ſcripſerit. Qui Didymus, tamen alius fortè eſt, quam iſte, cujus Hieronymus mentionem facit, qui *περὶ αἱρέσεων* ſcripſit. Is enim Chriſtianus fuit. Philolaus ſcripſit *Diſſertationes Pythagoræ*, Euſebio teſte, qui Philoſophiam Pythagoricam fortè eo modo tradidit, quo Arrianus in *Diſſertationibus Epicteti*. Quales Pythagoræ *Diſſertationes* ſcripſit quoque Moderatus Gaditanus, & quidem *libris quinque*, quas *Scholas* vocat, teſte Stephano, *in voce γάδειρα*. Ariſtoteles quoque *libros de Pythagorica Philoſophia* ſcripſit, teſte Jamblicho, qui an Stagirita ille fuerit, dubitari adhuc poteſt. Quanquam Laërtius, inter libros Stagiritæ, memoret unum *πρὸς τοὺς πυθαγορείους*, & alium *τῶν πυθαγορείων*, niſi quis poſteriorem librum eum eſſe putet, quem citarit Jamblichus. Prior enim ille fuit contra Pythagoreos ſcriptus. Theon Smyrnæus Ariſtotelem quoque citat *ἐν τῷ πυθαγορικῷ*. Stobæus etiam, *in Eclogis Phyſicis, cap. 22.* Ariſtotelis *primum de Philoſophia Pythagoræ librum* citat, ut, ſi non plures, duos ſaltem fuiſſe hinc perſpiciamus; cum cæteri unius tantùm libri mentionem faciant. Quod tamen an ſufficiens ſit argumentum, ut alterum quendam Ariſtotelem hujus libri Autorem faciamus, quod facit Schefferus, meritò dubium mihi videtur. Simplicius quoque *libro 1. ἀκροαμάτων Phyſicorum*, cujusdam Eudori meminit. Jamblichus *de Secta Pythagoræ* ſcripſiſſe *libros tres* dicitur Geſnero, ex quo hoc Simlerus *ſcripſit de Pythagorica Secta libros tres, qui, cum Simplicii Commentariis, Romæ, in Bibliotheca Vaticana, habentur.* Hos tamen libros aliqui eosdem eſſe putant, quos *de vita Pythagoræ* ſcripſit Jamblichus, & tamen Simlerus diſtinguere videtur. Voſſius, *in libro de Philoſophorum Sectis*, præter illos, quos enumeravimus, Androcyden, Antiphanem & Alexandrum, nominat, quos tamen ad *Symbola* Pythagoræ tantùm ſcripſiſſe, ex Jamblicho & Clemente, diſcimus. Antiphanes verò Poëta fuit, & Comico ſale Inſtituta ejus perfricuit, ut ex Athenæi *lib. 6, cap. 16.* apparet. Ut extant multa Comicorum veterum Græcorum ejus Argumenti. Cronium, Numenium, Thraſyllum, quædam de hac Philoſophia ſcripſiſſe, ex Porphyrio diſcimus. Meminit quoque Laërtius cujusdam Zenonis, quod ſcripſerit *Pythagorica*; Et Clemens cujusdam Hipparchi; qui tamen omnes Scriptores jamdudum perierunt. Fortaſſis aliqua habuiſſemus è Bibliotheca Vaticana, ſi ſupervixiſſet Lucas Holſtenius, qui aliqua Jamblichii inedita de Philoſophia Pythagorica editurus erat.

4 Doctrina hæc Pythagoræ Italica vocatur, quod Autor ejus, Pythagoras illam in Italia docuerit. Cujus Autorem tamen Laërtius Pherecyden facit. Quem ſequuntur alii, & ad illum initia hæc referunt, quod is Pythagoræ Præceptor fuerit. Sed Laërtius tamen, ipſe ſibi contrarius, alibi Italicæ Philoſophiæ principem Pythagoram facit. Neque enim Pherecydis & Pythagoræ dogmata adeo conveniebant, quanquam ille Præceptor Pythagoræ fuerit.

Digitized by Google

fuerit. Ideò Pythagoras non receſſit ab ejus opinionibus, qui non unius hominis dogmata eſt ſecutus, ſed ab Ægyptiis, Chaldæis, Perſis, Indis, quæ hauſerat, poſtea in unum cinnum redegit, & pro ſuo ingenio interpolavit. Non pauca etiam ab ipſis Judæis, & fortè plurima, habuit. Arabas quoque & Phœnices præceptores habuit, de quibus vide Schefferum *libro citato, cap. 4. & 5.* Quibus ſingulatim recenſet, quæ dogmata quibus gentibus debeat. Arithmetica & Phyſica nonnulla didicit à Phœnicibus, ſpeciatim verò à Moſcho aliquo, non Moſe, ut legi vult Arcerius, ſed vetuſto quodam Philoſopho, & in rebus naturalibus exercitato, qui primus doctrinam de Atomis adinvenit, cujus mentionem facit Strabo *lib. 16.* Meminit ejusdem & *Sextus* in *Opere adverſus Mathematicos.* Ab Ægyptiis accepit myſtica ſacra, & notitiam de Deo uno, & Geometriam, & arcana numerorum. Theodoretus Ægyptiis jungit Hebræos, quorum aliqui haud dubie tùm erant apud Ægyptios. De Numeris teſtis eſt Joſephus, &, præter illum, Apulejus *lib. II. Floridorum*, ubi ait, quod ab Ægyptiis acceperit *numerorum admirandas vices.* Schefferus legit *vires*, quanquam ego cauſam non video, cur aliquid mutari debeat. Intelliguntur enim per illas proportiones certæ. Ægyptii verò occultas quasdam numerorum facultates habebant, quæ ſecretiſſimam eorum continebant Philoſophiam. Quam philoſophandi rationem à Mercurio inventam Triſmegiſto apud Ægyptios, ſcribit Stobæus in *Eclogis Phyſicis, cap. 2.* Adeoque certum jam eſt, ab nulla alia gente, quam Ægyptiis, myſticam illam numerorum doctrinam habuiſſe, quibus poſtea Philoſophiam ipſe ſuam ſuperſtruxit. Phœnicum enim Arithmetica longè fuit alia, vulgaris nempe iſta & mercatoria; Ægyptiorum verò Philoſophica & ad res naturales ac divinas accommodata. Quam, poſtquam jam alteram à Phœnicibus hauſiſſet, ab Ægyptiis didicit.

Hanc de numeris doctrinam poſtea ad ſucceſſores ſuos propagavit Py- 5
thagoras. Atque hinc Plato, ejus Aſſeclæ, tam multa de numeris ſuis paſſim inculcant. Quorſum etiam referenda eſt doctrina de Ideis. Socrates, cujus omnem Philoſophiam libris ſuis complexus eſt Plato, ex Pythagoreis hauſit illam, ut judicat rectè Joh. Bapt. Hamelius *Lib. I. de Conſenſu vet. & novæ Philoſophiæ, c. 3.* Secundum enim Pythagoreos unitas & numerus prima rerum exordia ſtatuuntur. Neque numerorum vero aliud quiddam ab iis diverſum intellexêre, ex iis quippe ordo, ſpecies, modus, diſtinctio, denique omnis repetitur. Per varios numerorum gradus, ab ipſa unitate, quâ omnia continentur, usque ad formas rerum ſenſibiles, deſcendit. Quas itidem deinceps numeris quibusdam mutabilibus diſtinguit. Unde patet, Platonicos numeris ſuis uti, non aliter quam vulgus Philoſophorum ſuis Terminis & notionibus, quarum certè quædam eſſe debent, quæ verò inter illas rebus ipſis ſint adæquatæ, aut eſſentias earum exprimant, de eo tam

Digitized by Google

acriter diſputatur. Porrò Platonici ut corporales res figuris deſignare ſolent, ita res ſpirituales numeris quoque deſignant. Quod autem, præter numeros Intellectuales, vel Ideas, alios in ipſo Bono, vel Deo, numeros ſupereſſentiales plerique Platonici admittant, easque unitates ut primo Boni Effectus quosdam, cum à ſua cauſa, tùm inter ſe, diſtinctos velint, & quaſi innumerabiles quosdam, ut vocant, Deos ſubſiſtere, iſtud per ſe abſurdum eſt. Chambræus, in opuſculo *de Philoſophia Platonica*, quod nondum publici juris fecit, laudat a. *citato loco* Hamelius: *Eſt*, inquit, *in Deo numerus quidam ex unitatibus divinis conſtans, cum cæteri numeri magis ex rebus, quæ unitatis ſunt participes, quam ex ipſis unitatibus ſint compoſiti. Sunt verò divini numeri non abſoluti, ſed relativi. Nam ad res, quæ fieri poſſunt, ſingulæ unitates, aut Ideæ divinæ, habitudine quâdam rationis referuntur, nec iſtæ unitates plus quam ratione, ſive cogitatione, differunt. Non enim ex ipſa unitatis Summa, quæ Deus eſt, fit ſtatim progreſſus ad numerum abſolutum, ſed prius neceſſe eſt mente concipere relativum quendam numerum, qui ſuo fonti, ut propior, ita ſimilior, eſt. Cujus velut partes non ſeorſim à ſuo principio disjunctæ, ſed in ipſo uno, aut Deo, ſubſiſtunt.* Hæc Chambræus, ex mente Platonicorum diſſerit, ænigmata ænigmatibus cumulans, ut ſunt pleraque iſta Platonicorum, qui mira potius ſtudent dicere, quam vera. Et certè illi numeris ſuis & Ideis eandem fabulam ludunt, quam intricatiſſimis ſuis conceptibus & notionibus Scholaſtici, aliâ ſaltem ſcenâ inſtitutâ.

6 Ab iisdem Ægyptiis Pythagoras doctrinam illam de μετεμψυχώσει animarum habuit, de quibus Herodotus *lib. 2.* & Porphyrius; quam ſententiam etiam apud Indos, aliasque Gentes Orientales, hodieque obtinere videmus. De ea animarum μετεμψυχώσει libellum ſingularem conſcripſit *Ambroſius Rhodius*, qui editus eſt Hafniæ anno 1638. *in 8vo*; quo in libello mentem Pythagoræ explicare laborat, & ad ſaniorem aliquam ſententiam reducere, fortaſſis magis ex ingenio ſuo, quam ex rei veritate. Cæterùm, & alios quoque Philoſophos ab hac ſententia non abhorruiſſe videmus. Rerum Magicarum doctrinam, quæ in Sacrificiis, Conſecrationibus, & ſimilibus, conſiſtebat, elegantiſſimè & diligentiſſimè præ cæteris excoluit Pyhagoras, divinationum etiam varia genera à variis Gentibus accepit, ὀνειροκριτικὰ ab Hebræis didicit, ſcientiam auguralem & divinationem ex Thure ab Arabibus habuit. Arabes enim, & Phryges, primi ſunt, qui excogitarunt Aruſpicinam, ut Theodoretus teſtatur. Fortè & intellectum ſermonum, quibus beſtiæ creduntur uti, atque, aves. Apollonius enim, Pythagoræ ſimia, ab iis artem hanc ſe hauſiſſe gloriatur, ut teſtatur Philoſtratus *lib. 1. cap. 14.* Quam artem, credo, hodiè etiam callet Vir doctus, (Iſ. Voſſius) qui *de cantu Poëmatum, & viribus Rythmi*, libellum nuper ſcripſit; in quo non veritus eſt aſſerere, animalibus plus ſolertiæ ineſſe, in exprimendis affectibus vel deſide-

deſideriis, quam ipſi homini; quod inter cœtera ejus libri *παράδοξα* (ſunt enim non pauca) reponendum eſt. Ab Indis Pythagoras habuit Phyſiognomiam, cujus ſingularis propagator fuit, adeò ut diſcipulos ſuos, ad artis iſtius regulas, primùm explorarit, an idonei eſſent ad diſciplinam, an minus. Videatur Philoſtratus *lib. 3. c. 5. in vita Apollonii*. Atque certè illa doctrina non eſt de nihilo, quatenus Phyſicis principiis ſuperſtructa eſt, non Planetariis, ac mirabilem planè uſum habet in vita civili, ſi quis ex converſatione crebra cum hominibus majorem ſibi acquiſivit ſolertiam. De ejus utilitate legantur *præfatio* Conringii in opus Scipionis Claramontii *de conjectandis latentibus animi affectibus*, librum ejusdem argumenti, inſignem ſanè; & Chambræus in libro Gallico *de arte cognoſcendi homines*. *Symbola* Pythagoræ, à Phil. Beroaldo, Ang. Politiano, aliisque explicata, non Moralia ſolum, ſed & Magica quædam, celare mihi videntur. Qualia ſunt de corde non edendo (quæ adhuc nefaria inter Orientales Magiæ ſpecies eſt, à Pet. de la Vale, P. *V. Itinerar. c. 1.* deſcripta,) unguibus ante aram non incidendis, ſpeculo noctu non intuendo, igne gladio non fodiendo, &c. quorum multa à Thom. Bownio, in *Pſeudodoxia Epidemica* exploduntur,

Finis Pythagoricæ Philoſophiæ omnis, quam eo etiam definiebat, erat 7
ὁμοίωσις Θεῷ, ſive ſimilitudo Dei, quæ divina ejus ſententia eſt, à Platone aſſumpta, & paſſim inculcata. Hanc Stoici, Cynici Epicuræi, quoque arripuerunt, qui virum bonum & ſapientem definiebant Deo ſimilem. Ad hunc finem obtinendum media præſcribebat, nôſſe ſemetipſum, & purgare ſe ac liberare à ſordibus corporis, ut animus ferretur ad cœleſtia & divina, atque tum verè Philoſophum fieri. Quare & Philoſophiæ partes duas faciebat, *καθαρτικὴν* ſive purgativam, *τελικὴν* ſive perfectivam. Dividebat etiam Philoſophiam in *ἐξωτερικὴν* & *ἐσωτερικὴν*. In Exotericis tradebantur omnia, quæ ad communem vitam pertinebant, practica; In Eſotericis, quæ ad naturam & divina pertinebant, de quorum omnium ordine legatur Schefferus *Cap. 10. integro*; ubi ſummâ cum diligentiâ omnia illa illuſtrat, & de modo quoque docendi per Symbola, deque ipſis Symbolis Pythagorærorum, pluribus agit,

CAP. VII.

DE PRINCIPIIS PHYSICIS SECUNDUM GRÆCOS, VARIOSQUE EJUS GENTIS PHILOSOPHOS: AC PRIMUM DE PHILOSOPHIA NATURALI DEMOCRITI ET EPICURI.

§. 1. *Pythagoras omnium Græcia Philoſophorum Parens fuit. Ab Apulejo tamen*

Digitized by Google

quidam illo antiquiores celebrantur. Diverſa Græcorum in philoſophando Inſtituta. 2. Philoſophia Græcorum nec præ Barbarica plane eſt contemnenda, nec, cum Conringio, in Ægyptios injurio, ſupra illam nimis extollenda. Methodica ejus Tractatio Græcis debetur, imprimis Ariſtoteli, cujus tamen in Philoſophos ſe priores Tyrannis, Sophiſticaque contra illos diſputandi ratio, culpantur. Platonem contra longe fuiſſe modeſtiorem, allato utriusque de Parmenide judicio, oſtenditur. 3. De Philoſophia Poetarum, Orpheo (de qua lib. promiſit J. Franc. Grandis,) Homerus &c. ſentiendum. Nulla hic certa Principia, omnia fabulis involuta, quas nec ipſi intellexere. Orpheo & Zoroaſtri ſuppoſita ad Platonis doctrinam proxime accedunt. 4. Democritus, more veterum, Abſtractionibus in Phyſica abſtinuit, & ad ea, quæ ſub ſenſum cadunt, omnia reduxit. Magni ejus Philoſophia etiam apud Romanos fuit habita. Principia ejus Phyſica. Atomos & Vacuum, ſua fecit Epicurus. 5. Utriusque Philoſophiam Naturalem, in Poemate de Rerum Natura, *propoſuit Lucretius, & nuper inſtaurarunt Pet. Gaſſendus (in multis licet diſſentiens) ac Gvaltb. Charletonus. 6. Democriti Scriptorum nihil ſupereſt, & proinde, quid vere ſenſerit, incertum. De MSStorum, quæ ſub ejus nomine ſuperſunt, Chymicorum* γνησιότητι *in utramque partem disquiritur. 7. Doctrina de Atomis & Vacuo Epicurea, intermixtis ſubinde Animadverſionibus, proponitur. 8. Eadem, ex Joh. Franc. Grandis peculiari* Diſſ. *contra illam, refutatur, & Democrito ipſi (qui per Infinitum Inane Deum intellexit) adverſa eſſe oſtenditur. 9.* Παρέκβασις *ad Mediam Henr. Mori, Vacuum in Naturam ſpiritualem transformantis, eandemque Democrito ac Epicuro mentem affingentis, ſententiam. 10. Doctrinæ Epicuri Phyſica, imprimis de motu Atomorum, Confutatio ex J. Franc. Grandi, Cicerone, ipſoque Lucretio, continuatur. 11. Ex hac Epicuri doctrina Fatalitas rerum omnium, aliaque profana Atheorum dogmata, profluunt. Falſo jactatur, eam eſſe evidentiſſimam ac Senſibus ſuperſtructam, cum imaginaria potius ſit & abſurda. 12. Degeneravit à Principiis Democriti. Methodus ejus philoſophandi corpuſcularis utiliſſima quidem eſt in rerum naturalium ſcrutinio, ſed à dogmatis profanis, ab ipſo confutatis Gaſſendo, repurganda; nec tamen ſine principiis aliis ſufficit, cum & Atomi minutiſſimæ ex aliis coaluerint Elementis. 13. Methodo hac utuntur Carteſius, Rob. Boylius (inſigni hic ornatus Elogio,) modernique Angliæ Philoſophi. Agnoſcendum tamen iis aliquod in Natura* Θεῖον, *ſibi incognitum, ob cujus in Philoſ. Epicurea neglectum Verulamius Ariſtotelica ſequi maluit Principia.*

1 PRodierunt è Pythagoræ ſchola integræ Philoſophorum familiæ, atque adeò, quicquid Græcia ſapientiæ habuit, huic viro natales ſuos debet. Quanquam & ante ipſum fuerint nonnulli inter Græcos Philoſophi, iique etiam

Digitized by Google

etiam Præceptores Pythagoræ. Sed, quandoquidem etiam illi ex Oriente, & ex Ægypto, doctrinam ſuam habuerunt, ac fama illorum obſcura eſt, hunc Autorem Philoſophiæ apud Græcos, præ cœteris, laudare poſſumus. Apulejus quidem, *in Floridis*, Pherecydem Syrum, Anaximandrum Mileſium, Epimenidem Cretenſem, Leodamantem, Creophili diſcipulum, memorat, quorum omnium admodum exigua eſt notitia apud veteres Scriptores; fortaſſis & ipſe non accuratam ejus rei notitiam dare potuit, tanto ab illis temporis intervallo disjunctus. Quod enim inter illos etiam Platonem numerat, vel ingens mendum eſt, vel magnus Anachroniſmus. Quanquam Lipſius huic Textui ſubveniat, *in Philoſophia Stoica, lib. 1. Diſſertat. 6.* pro *Platone* legens *Piatorem*; quæ emendatio quo fundamento nitatur, non video, niſi ſolo ingenio Lipſiano. Quoniam verò Pythagoræ Philoſophia, ob numeros illos, eſt obſcurior, ac nulla certa habet principia, quod ipſe nihil ſcripſerit, à diſcipulis verò ejus omnia vel interpolata ſint, vel negligenter tradita; ſectabimur jam cœteros è Græca natione Philoſophos, quorum diſtinctiora ad poſteros principia pervenerunt; & quidem ita, ut non magnoperè de ordine ſimus ſolliciti, ſed potius ipſum principiorum, ab ipſis poſitorum, ordinem ſequamur. In quibus tamen ipſis dijudicandis non parùm difficultatis eſt; aliqui enim principia quædam cum aliis habent communia, alii, præter familiaria ſua, adhuc quædam prima ſupponunt, quidam ænigmaticis locutionibus iſta involvunt. Videbimus tamen, ut, quam fieri poteſt, diſtinctisſimè ea proponamus. Ac ſunt ſæpè inter illos, qui non re ipſâ, ſed nominibus, ſeu terminis, tantùm diſcrepant. Quidam ſecunda principia pro primis arripiunt, & vice verſâ: Quidam cauſas externas cum internis confundunt, de quibus omnibus diſpiciendum eſt.

Quod attinet in univerſam Philoſphiam Græcam, ut non probo, 2
qui nimirum illi tribuunt, ita nec audiendi ſunt, qui nihil, adeò ut Græcam illam Philoſophiam mancam, Sophiſticam & puerilem exiſtiment, præ occulta illa Orientalium Philoſophia & Ægyptiorum; à quibus hauſiſſe Græcos doctrinam ſuam certum eſt. Neque enim temerè credo, quod vult Clariſſimus Vir, Conringius, Ægyptiorum iſtam fuiſſe ignorantiam in omni diſciplinarum genere, ut Græcis præ illis palma debeatur. Quâ in re meliora docuit Olaus Borrichius, in nupero illo ſcripto, quod Conringio oppoſuit; ubi prolixè per partes examinat, quam fuerit Ægyptiorum in omni doctrinâ perfecta ſapientia. Apud Platonem certè ab Ægyptio Sacerdote Græcis objectum ſcimus, illos *in Philoſophia ſemper eſſe pueros*, ſive ſemper diſcere, nunquam perfectos eſſe. In eo tamen laudem ſummam merentur Græci, quod ordinem induxerint in Philoſophiam & Methodum; cœterorum enim libri vel ad poſteros non pervenerunt, vel planè ſcripti non fuerunt, ac vivâ tantùm voce præcepta Philoſophiæ tradita. Quemadmodum

Digitized by Google

& in Græcia, ante Platonis & Ariſtotelis tempora, nihil quoque libris & præceptis diſtinctis comprehenſum fuit. Ariſtoteles verò primus methodum aliquam juſtam diſciplinis circumpoſuit, veterum Libros, ſi qui fuerunt, deprædatus, ut gloriam ſibi ſoli pararet, aut ſæpè pugnans contra illos, cùm tamen eorum ſenſus non rectè intelligat. Hinc Verulamius Ariſtotelem comparat Ottomannis, qui, ut tranquillum habeant regnum, & ſoli, fratres ſuos trucidare ſolent. Quare veterum ſententiæ, non ex Ariſtotelis tantùm verbis perpendendæ ſunt, qui, propriæ laudi velificans, illas impugnat, vel ex plebis opinione, quam tamen ab his ſacris arcebant veteres illi Philoſophiæ anteſignani, vel Sophiſticâ quâdam cavillatione. Sed tamen, inquiat aliquis, Ariſtoteli facilè fuit reconditos antiquorum ſenſus ſcrutari. Id ſuſpicari quidem licet, ſed is fortè loquendi genere minimè proprio offendebatur, quod multis errandi præbuit occaſionem, cumque Autor novæ doctrinæ haberi vellet, eâ ambiguitate ad cavillationes abuſus eſt, ſuamque potius ſententiam ſtabilire velint, quam veterum obſcuritatem illuſtrare. Plato hoc longè modeſtior fuit, qui *in Theateto* de Meliſſi ſententiâ & Parmenidis agens, tantùm abeſt, ut exagitet, ut ignorantiam ſuam fateri malit, ac de obſcuritate illorum conqueri: *Parmenides*, inquit, *acer mihi videtur ac venerandus; olim peradoleſcens loquutus ſum cum illo Sene, & mihi viſus eſt ſapientiâ præditus profundâ ac generoſâ; itaque vereor, ut ſatis ejus verba capiamus. Quod autem ſub verbis tegitur, multò magis nos latet.* Unde videmus, ea, quæ Plato non intellexit, Ariſtotelem ut curâ ſuâ indigna rejeciſſe. Eum Ariſtotelis animum circa Parmenidis doctrinam obſervavit *Bened. Pererius*, Vir diligentiſſimus, *lib. 4. Phyſicorum cap. 16. Parmenidem*, inquit illi, *impugnavit, non ſecundum reconditum ſenſum, ſive iniquum erga eum ſe præbuerit, cùm tamen ejus mentem calleret, ſive rectè id fecerit, ut vulgo errandi occaſionem præcideret.* Sed de Parmenidis Philoſophiâ in ſequentibus plura dicemus.

Lipſius inter Græcanicæ Philoſophiæ partes etiam recenſet Poëticam,
3 quam ille vetuſtiſſimam facit, in qua Muſæus, Linus, Orpheus, Heſiodus, Homerus, quos ſapientiæ ſtudia coluiſſe certum ſit. De Orphei antiquiſſima Philoſophia & Theologia Johan. Franciſcus Grandis, vir eruditiſſimus Gallus, integrum Tractatum conſcripſit, quo accuratiſſimè Veterum illam doctrinam complexum ſe eſſe dicit. Franciſcum Patricium & Auguſtinum Steuchum primoribus tantùm labris deguſtaſſe ait, in *præfatione Diſſertationum ſuarum Philoſophicarum*. Sed vereor, ne liber ille non ſit editus. Hactenus enim nunquam videre licuit. De Homero Lipſius Democriti Elogium laudat, qui tamen in illo, præter elegantiam Carminum, nil miratur, & Platonis teſtimonium *in Alcibiade*, ubi ait: *Non debere, qui initiati nondum ſapientia, incidere in Homerica Poëmata, ne fabellas cenſeant Heroëm illum ſcribere.*

Sed,

Sed, ut mihi quidem videtur, non opus eſt Sectam peculiarem hic conſtituere; quæcunque enim Poëtæ iſti prodiderunt literis de rebus Philoſophicis, ex accidenti tantùm prodita ſunt. Nulla enim certa hîc ſunt principia, nullus Sectæ Autor, ſed pleraque fabulis ſunt involuta, quas fortaſſis ipſi non ſatis intellexerunt Poëtæ, ſi quæ abſtruſiora ſub iis fuerunt recondita. Uti non intellexit Ovidius, qui tamen totam illam fabularum telam ordine pertexuit, Græcos imitatus; Græci verò ipſi etiam aliunde, non ex ingenio ſuo, depromſerunt. Quæ ſuperſunt ex Orphei carminibus, aut ex Zoroaſtris *Oraculis*, illa, ſi genuina ſunt, recondita quædam, fateor, habent, quæ tamen Theologica potius ſunt, & de Deo, divinis mentibus, animiſque, Oracula potius aliqua, quam Philoſophiæ naturalis certa principia, loquuntur. Phyſica tamen quædam de mundo, ejuſque ordine, illis inſperguntur, non admodum à principiis Platonicis aliena. vid. Franciſcum Patricium in *nova de univerſis Philoſophiâ, Panaugias lib. 10.* Quibus in libris myſtica quoque Ægyptiorum ex Platone & Ariſtotele collegit. Legi etiam poſſunt ejus *Diſcuſſiones Peripateticæ*, in quibus paſſim de veteribus illius Philoſphiæ præ Ariſtotelica præſtantia agit.

Nos primo loco, miſſis ambagibus illis & ænigmatibus, *Democriti Phi-* 4
loſophiam proponemus. Atque hic ſtatim initio notandum eſt, veteres illos Philoſophos non auſos eſſe ad materias & formas abſtractas rerum naturalium cauſas reducere, ſed ad talia principia, quæ ſub ſenſus cadunt. Maluerunt ſcil. illi manere intra carceres naturæ, nec evagari ingenio ad vanas notiones, quemadmodum fecerunt Plato & Ariſtoteles, qui poſterior Diſputationibus ſuis veram iſtam & ſolidam ſcientiam naturalem corrupit. Ideoque vel ignem, vel aquam, vel aërem, vel particulas, inter principia repoſuerunt, quod in ſenſus illa incidere viderent; quanquam etiam in modo & applicatione erratum ab illis fuit. Democriti nomen maximum fuit apud veteres, nam non ſuo tantum tempore ſummo in honore habebatur, ſed &, ipſis Ariſtotelis & Platonis ſcholâ vigente, apud Sapientiores Democriti Philoſophia obtinuit, ac Romæ cum maximo plauſu exceptam fuiſſe Cicero nos docet, qui ejus ubique ſummâ cum laude mentionem facit. Quare exiſtimavit Verulamius, *in fabula de Cupidine*, non Ariſtotelem & Platonem, ſed Genſericum & Attilam, & barbaros, hanc Philoſophiam perdidiſſe. *Poſtquam enim*, inquit, *doctrina humana naufragium perpeſſa eſſet, tabulæ iſtæ Ariſtotelicæ & Platonicæ Philoſophiæ, tanquam materiæ cujuſdam levioris & magis inflatæ, ſervatæ ſunt, & ad nos pervenerunt, dum magis ſolidæ mergerentur, & in oblivionem fortè venirent.* Hæc Verulamii ſententia eſt de Democrito. Quod jam Philoſophiam ipſius attinet, Democritus omnium principia pleno & vacuo, ſive Atomis & inani, contineri ſtatuit, cujus ſententiam ſuam poſteà fecit Epicurus, qui diligentius expendens motus & formas Atomo-

Digitized by Google

Atomorum, ex eorum complexione, connexione & occurſu mutuo, omnia formari credidit in hoc univerſo corpore, omnia φαινόμενα hinc oriri.

5 Eam doctrinam inter Latinos erudito carmine comprehendit *Lucretius*, Philoſophus potius quam Poëta, ſed qui, ob Latinitatis puritatem, magnoperè æſtimandus eſt, quemque Virgilius in multis eſt imitatus. Eum à Phyſices Profeſſore in Academia Argentinenſi publicis Lectionibus prælegendum Statuta ejus Academiæ volunt, teſte *Baclero in lib. de Scriptoribus Græcis & Latinis*; quod mirum tamen videri poſſit, cùm ſic crude admiſſa illa principia Epicurea, quemadmodum ea Lucretius proponit, profanum aliquid ſapiant. Noſtro tempore Philoſophiam illam ſepultam penè reduxit *Pet. Gaſſendus*, atque diffuſo *Commentario* Lugd. A. 1649. in fol. edito, explicuit, cui addendus eſt alter ejus *liber de vita & moribus Epicuri*, qui hiſtoriam Epicuream complectitur. In cœteris verò dogmatica tractat ſub ſpecie *Commentarii in Diogenis Laertii librum decimum*, quo ille dogmata Epicurea complexus eſt, collatis ſemper verbis & rationibus à Lucretio petitis. Scripſit & Baptiſta Guarinus *de Secta Epicurea*, teſte Gaddio in *libro* ſuo *de Scriptoribus p. 219*. Sed eum nunquam videre memini nec fortaſſis cum Gaſſendi ſcripto comparari poteſt, qui iſtâ diligentiâ omnia inquiſivit, ut nemini fortaſſis alteras curas reliquerit. Gaſſendus tamen non in omnibus amplectitur Epicuream doctrinam, aut probat, ſed in multis contra ipſam diſputat. Scripſit idem Gaſſendus libros Phyſicos, qui inter reliqua ejus Opera aliquot Tomis prodierunt, & iſtis principiis ſuperſtructi ſunt. Poſtea Gualterus Charleton Anglicâ linguâ edidit librum, quem inſcribit *Phyſiologiam Epicuro-Gaſſendo-Charletonianam, ſive Fabricam ſcientiæ naturalis, ex hypotheſi Atomorum, fundata per Epicurum, reparatam per Gaſſendum, auctam per Charletonum*, quo in libro, Lond. A. 1654. in fol. excuſo, totum Syſtema Phyſicum, ad mentem Epicuri, adornat, cum Gaſſendus ordinem Diogenis ſequutus fuerit. Sed prima tantùm ejus *Phyſicæ* pars Generalis, cui ſpecialia interdum nonnulla immiſcuit, in lucem prodiit; an altera prodierit, vel proditura ſit, equidem ignoro. Et fortè non prodibit, cum, parte iſta generali ſufficienter explicatâ, in ſpecialibus rationes facilè accommodari poſſint ſubjectis. *Democritum Reviviſcentem* edidit Joh. Chryſoſt. Magnenus, Philoſophiam autem Epicuri cum Democritica & Theophraſtea contulit Nic. Hillius, Libro peculiari, Pariſiis edito.

6 De Democriti ſcriptis nihil hodiè reliquum eſt, quamvis multa illum ſcripſiſſe, ex Ariſtotele, Plinio, aliiſque Scriptoribus, conſtet. Quare adeò ſecuri eſſe poſſumus de ejus principiis, nec determinare nobis licet, an illa cum Epicureis omni ex parte conveniant. Nos, ex aliorum tantum traditionibus, Democriti mentem & ſententiam colligimus, qui fortaſſis non rectè ceperunt illam, aut non ſatis bonâ fide interpretati ſunt. Uni certè Ariſto-

Digitized by Google

Ariſtoteli, qui aliquoties contra ipſum diſputat, fidem habere nolim. Ejus enim fides, ut in cœteris Autorum antiquorum cenſuris, etiam hic ſuſpecta eſſe debet. Extant tamen in Bibliothecâ Regis Galliæ, & aliis quoque quædam MSS. quæ Democriti nomen in fronte ſcriptum habent, & de arte χρυσοποιητικῇ agunt. Quædam eorum, Latine à ſe verſa, Domin. Pizimentius Patavii *in 8vo* edidit. Quædam etiam Ant. Mizaldi *Centuriis Secretorum* ſunt adjecta. Sed illa ſuſpecta habent plerique, inprimis Salmaſius *ad Solinum*, in *Exercitationibus* ſuis *Plinianis*, qui, datâ occaſione, aliquot ex illis loca deſcripſit. Titulos librorum recenſent Phil. Labbæus *in Bibliothecâ MSStorum Regis Galliæ*, & Thom. Reineſius, aliquam iis fidem habens, in *variis* ſuis *Lectionibus*, tùm & Ol. Borrichius in *Hermetica Ægyptiorum Sapientiâ*, libro, quem nuper adverſus Conringium ſcripſit, qui genuinos eſſe Democriti libros non veretur aſſerere *pag. 68. 69. 70. 71. 72. 73.* Cujus argumenta illic legi poſſunt. Multa etiam ille collegit ex antiquis Scriptoribus de Democriti Experimentis, quæ non obſcurè innuunt, hujus argumenti Democritum nonnulla. Operationibus Phyſicis illum incubuiſſe ex multis Autorum locis patet. Sunt & mihi nonnulla Democtiti, quæ inſcribuntur *Phyſica & Myſtica*, ſive *Arcana*, ex Codice Bibliothecæ Altenburgenſis deſcripta, ſed ea admodum mendoſa ſunt, ac multa omiſſa, præ cœteris illa Unionum artificialium præparatio, cujus meminit Salmaſius *in Exercitationibus ad Solinum*, quæ formula in iſto Exemplari non reperitur.

Jam, ut ad principia Philoſophiæ Democriticæ redeamus, ea conſtant 7
Atomis & Inani. Atomi autem ſunt Democrito & Epicuro corpora individua, quæ ita feruntur in infinito inani, ut concurſionibus inter ſe cohæreſcant & efficiant, quæ gignuntur, omnia. Sunt autem Atomi non ita inſectiles, ut omnis omninò extenſionis ſint expertes, non ſunt puncta Mathematica, ſed Phyſica, & tota illa Diſputatio inepta eſt & Sophiſtica, quæ ſolet à Peripateticis contra exiſtentiam Atomorum adduci. Illa enim diviſio in infinitum, quam illi concipiunt, & Atomis opponunt, cum rerum naturâ pugnat, quæ neceſſariò in minimo aliquo ſubſiſtit. Quare & inepta eſt altera illa quæſtio: Utrum Atomi ex punctis conſtent Mathematicis? quam ſolidè refutat J. Bapt. du Hamel *de conſenſu vet. & nov. Philoſophiæ, lib. 1. c. 8.* Quicquid ſit, res tandem in inanes & Mathematicas ſpeculationes deducitur, quibus ſua illa relinquenda ſunt principia, ad demonſtrandas rerum quantitates, at illæ non pertinent ad minima Phyſica, quæ ſi tu minora adhuc animo conciperere poſſis, ulteriusque dividere, nullâ ratione hoc ad Phyſicum pertinebit. Ut jam explicent, quomodo inter ſe vinciantur Atomi, varias earum figuras, ſitum, ordinem, magnitudinem, motus, comminiſcuntur. Carteſius autem planè depingit & delineat, quaſdam enim rotundas, quaſdam quadratas, quaſdam alterius figuræ, facit, quod non

Digitized by Google

omninò à rei veritate abhorret, & probare penè licet in minimis corpuſculis ſalium variorum. Ut jam demonſtrent, quibus vinculis connectantur, multa comminiſcuntur, quæ nullâ adeò demonſtratione, ſed quibusdam conjecturis nituntur, leves Atomi aliarum angulis implicantur, ramoſæ particulæ firmius cohærent, quibus conſtare faciunt corpora ſolida. In quibus ſingulis explicandis multa quidem ſubtilitas eſt, quæ tamen non usque videtur rem omnem conficere. Nam certè alia debent quædam latere, quæ non expediri poſſunt ſolâ iſtâ Atomorum compoſitione: Generationes rerum fieri transpoſitionibus partium, additionibus & detractionibus, docent, quæ ex ſemine prodeunt. Sic plantas additione formari arbitrantur, cùm parva ſeminis moles, quicquid invenit ſibi ſimile, ſibi conciliat, & fermentationis beneficio in ſuam commutat naturam. Quæ omnia dici quidem ita poſſunt, ſed profectò nondum ſatis explicari. Omnes porrò qualitates non niſi Atomorum quædam effluvia ſunt Epicuro. Illud verò neſcio quomodo fatuum eſt & profanum, omnia illa corpora produci ex fortuito quodam Atomorum motu, cùm ubivis neceſſitatem ſummam videamus. Alterum Democriti principium eſt Inane, vel Vacuum, idque eſt, vel patens illud infinitum, vel diſperſum, & quodammodo in rebus diſſeminatum. Vacuum admitti debere in natura exiſtimant hujus Hypotheſeos aſſertores, quoniam motus corporum ceſſaret, ſi omnia plena corporibus eſſent. Probant iidem vacuum ex rarefactione & condenſatione, de quibus *in Cap. de Vacuo* pluribus agemus. Principia itaque hujus Philoſophiæ ſunt infinitæ Atomi, & infinitum Inane. Atomi, ſecundum Epicureorum ſententiam, compingi in unum corpus non poſſunt, niſi virtute illius Inanis infiniti.

8 Adverſus has Epicureæ Philoſophiæ Hypotheſes pereruditam Diſſertationem ſcripſit Johannes Franciſcus Grandis, ipſique hujus Philoſophiæ propugnatori, Gaſſendo inſcripſit, inter *varias* ejus *Diſſertatt. Philoſ. & Criticas*, Pariſ. A. 1658. *in 4to* editas, primo loco obviam. Atque primus is oſtendit, infinitatem Atomorum & vacuitatis à Lucretio, non citra inſignem paralogiſmum, conſtitui, & contra mentem Democriti, qui per infinitum illud ipſum Deum intellexerit, non verò, quemadmodum recentiores Epicuræi, ſpatium aliquod inane, in quo moveri & compingi corporalia naturalia poſſint, atque adeò majora corporum naturalium Syſtemata, ſive Mundi. Tale verò infinitum Inane per ipſam rationem & naturam dari non poſſe, ex intimiore Philoſophia illic diſputat, & concipi tale quid non poſſe ſtatuit, imò pugnare ejus conceptum cum mente oſtendit. Multò minus hæc infinitas locum habebit, ſi & Atomorum infinitas accedat. Nam illa infinitas quomodo adæquabit infinitatem ſpatii, cumque utrobique principia ſua ſint & fines, quæ repugnant infinito, quomodo iſta infinitas fingi aut concipi poteſt? Nullus itaque motus fieret, quoniam motus omnis terminos habet,

Digitized by Google

bet, tùm à quo, tùm ad quem. Principium verò hic ubi, vel in quo, ponendum eſt, ſi vacuum hoc & inane ſtatuatur. Namque in ipſo, ut planè nihilo, nulla cauſa eſſe poteſt, quæ moveat, atque ita illud Inane corpus eſſe deberet, in vacuo verò quies potius perpetua eſſet, quam motus. Nulla enim illic actio, nullus impulſus, atque ita iners & otioſa eſſet tota rerum natura. Inane enim, quà Inane, nec gravitatem habet, nec levitatem, neque ſurſum, neque deorſum importat, atque adeò ab omni locorum differentiâ alienum eſt: ac proinde motus, qui omnis localis eſt, cauſa exiſtere nequit. Quod verò exiſtimant illi, abſque vocuo motum nullum eſſe, ejus planè contrarium verum eſt. Nam, quando corpus loco movetur, illud proximum expellit; hoc rurſum aliud protrudit, donec motu quodam circulari locus à primo corpore derelictus, ab altero occupetur. Rem illam eleganter demonſtrat Carteſius exemplis Globorum in orbem diſpoſitorum, & explicatius, ad mentem Carteſii, proponit Dan. Lipſtorpius in *Speciminibus* Philoſophiæ Carteſianæ. Quod attinet Vacuum rebus interſperſum, ſuis etiam difficultatibus laborat. Nam ſolent afferri hîc quædam ſpecimina, quibus ſuam ſententiam ſtabilitum eunt Vacui propugnatores; de quibus inferius pluribus agemus; nam hîc iſta alieno loco proponentur; in ipsâ autem Tractatione affectionum naturalium convenientius in medium adducentur. Ex rarefactione & condenſatione iidem Vacui experimenta ſumunt; quæ res majori difficultati ſubjacet. Oportet enim in rarefactione & condenſatione attingere ſe particulas propius & rurſus diſcedere; in iſta verò receſſione admittenda ſunt quædam ſpatia, quæ non ſint plena particulis iſtius corporis, quod dilatatur. Atque hodie machinam aliquam invenit Robertus Boylius, quâ aërem pro lubitu rarefacere poteſt; atque adeò adeò ad numerum, menſuram & proportionem. Sed de his inferius agemus. Quod infinitum illud inane attinet, hoc, uti diximus, impugnat Joh. Franciſcus Grandis, atque à Democrito ait longè aliud quid denotatum fuiſſe, ipſum ſcil. Deum; quâ ratione mentem æthercam illam & Spiritum, de quo adeò multa Platonici, per hoc intelligendum, aſſerit. Id multis Philoſophorum teſtimoniis confirmat, ipſius præcipuè Democriti, ex Clemente, juxta Euſebium *de præparatione Evangelicâ lib. 13*. Quocum eadem ſenſit Hippocrates, coætaneus Democriti. Ipſum Lucretium ſibi contrarium adducit, qui ultra Atomos & Inane, tandem tertiam aliquam naturam, ipſius veritatis neceſſitate coactus, ſtatuit, lib. 2. ſcribens;

Denique cæleſti ſumus omnes ſemine oriundi:
Omnibus ille idem pater eſt, unde alma liquentes
Humorum guttas mater cum Terra recepit.
Feta parit lætas ſegetes, arbuſtaque læta,
Et genus humanum, &c.

9 Atque ita Autor ille de hoc Inani Epicureo judicat; à quo tamen abire videtur Henricus Mohrus, in *Enchiridio* ſuo *Metaphyſico, part. 1. c. 8. num. 3. ſive de rebus incorporeis ſuccincta & luculenta Diſſertatione*, qui quaſi mediam ſententiam amplectitur. Is ſcil. toto illo libro, hoc agit, ut demonſtret experimentis naturalibus è tota rerum natura petitis, eſſe aliquid Extenſum immobile à mobili materiâ diſtinctum, non imaginarium quiddam, ſed reale ſaltem, quod ſcil. non ſit corpus, ſed tamen reale aliquid & extenſum, quod ille ſpiritalis naturæ vel divinæ etiam eſſe aſſerere non veretur, inque hunc ſuum ſenſum Democriti ſententiam rapit, qui principia duo vera ac realia ſtatuat, Atomos & Inane, reliqua verò omnia non res eſſe, ſed apparentias ſtatuat, Atomos & Inane, reliqua verò omnia non res eſſe, ſed apparentias tantùm in ſenſibus noſtris excitatas. Rurſum ex Diogene Laërtio adducit locum, ubi Epicurus vacuum & locum vocat naturam intangibilem, vel ut ille interpretatur, incorpoream; ideoque ſecundum Epicureorum ſenſum, per illud inane intelligit naturam aliquam ſpiritalem. Quæ tamen iſte ſecundum ſenſum interpretatur. Omnes enim principium illud alterum Epicureum non aliter, quam ſub ratione privationis alicujus, aut nihili, concipiunt, eſtque in eâdem ſententiâ Lucretius, cujus manifeſta adduci poſſunt Teſtimonia. Adducit quoque Teſtimonium Pythagoræorum ex Ariſtotele, qui ſpatium tale vacuum deſcribunt, quod ex infinito eſt ſpiritu, totumque univerſum permeat, ſic ut reſpirare mundus dicatur in hoc ſpatio. Verum, cùm nec librum, nec caput, apud Ariſtotelem, nominet, non habemus, quod de illo judicemus. Si ejus ſenſum ſequeremur, facilè cum cæteris conciliare hanc doctrinam Epicuream poſſemus.

10 Pergit Joh. Franciſcus Grandis, atque, ultra tertiam hanc naturam, à Lucretio conceſſam, quartam adhuc ab eodem concedi oſtendit contra Gaſſendum, qui iſta Lucretii loca, ſtudio an caſu, in *Philoſophia* ſua *Epicurea* omiſit, *lib. 3.*

> *Quarta quoque his igitur quædam natura neceſſe eſt*
> *Attribuatur, ea eſt omninò nominis expers,*
> *Quâ neque mobilius quicquam, neque tenuius, exſtat.*
> *Inde calor, motus, & venti cæca poteſtas*
> *Accipit inde aër, inde omnia mobilitantur.*

Quibus ex verbis patet, abſque natura aliquâ impellente & movente nihil fieri in natura, quo tamen principio communis illa Epicurea Philoſophia deſtituitur, quæ præter Inane & Atomos nihil agnoſcit. Illas Atomos dicunt eſſe æternas & increatas, quas creatas tamen eſſe, ex conceſſa Atomorum figura probatum it Grandis. Harum Atomorum motus fortuitus eſſe ſtatuitur ab Epicuræis, unde omnia proveniant corpora, eorumque viciſſitudines & alte-

Digitized by Google

alterationes. Sed nec fortuitus motus poteſt eſſe à ſe ipſo, aut ab Inani illo, ac, ſi eſſet, res ſtatas & definitas omnibus ſuis numeris perficere non poſſet. Atomos iſtas, non ſpecie, ſed figurâ duntaxat, poſitione, motu & pondere inter ſe differre ſtatuunt, quod rerum varietati & generationi explicandæ non ſufficere, rectè ait Hamelius *de conſenſu veteris & novæ Philoſophiæ, lib. 1. c. 8.* Porrò illa Atomorum ab Epicuræis ſtatuta συμπάθεια, vel nihil dicit, vel aliquam Atomorum, ratione actionis & paſſionis, differentiam arguit, quod à diverſis eſſe principiis patet. Joannes Alphonſus Borellus, in *libro ſuo de motu corporum*, cùm in varias partes verſaſſet doctrinam de motu, ſuper particularum principiis fundatam, quò ſe vertat, neſcit, niſi ſtatuat, inter particulas inertes & materiales alias particulas vividas, ſpiritales, impellentes, & vi movendi præditas. Ideoque tandem omnibus iſtis, qui ex corpuſculari Philoſophiâ omnia ſe naturæ miracula explanata dare poſſe credunt, ad naturam aliquam ſuperiorem, principium ſpiritale, confugiendum eſt, ſine quo humano intellectui actiones naturæ concipere impoſſibile plane eſt. Quod palmarium itidem argumentum eſt Johannis Franciſci Grandis, qui toto illo libro ſuo demonſtrare laborat, illum ab Epicuræis confictum Atomorum motum per rerum naturam nullum eſſe poſſe. Primò enim, propter infinitatem & ſoliditatem Atomorum, ab Epicuræis ſtatutam nullum poſſe eorum motum fieri aſſerit. Ex natura enim infinitatis & ſoliditatis Atomorum conſurſionem nullam, nullum earum fluorem, nullum pondus, poſituram nullam, dari poſſe evincit, adeoque contra Epicuræos non contemnendis rationibus, & quæ Mathematicam ſapiunt demonſtrationem probat, ex ipſis eorum hypotheſibus, ſequi immobilitatem potius Atomorum, quam mobilitatem. Ulterius illud, ex diſcuſſione ſpecierum motus, quas Atomis ſuis tribuunt Epicuræi, elicitur. Alias deorſum moveri dicunt, & ad perpendiculum, alias per declinationem, alias ſurſum per motum impulſionis. Primus ille motus ratione ponderis eſt, alter per compulſum alterutrius Atomorum, & tertius quaſi inter illos medius. Ex iſtis motuum ſpeciebus varios iterum ſpecialiorum motuum modulos commiſcuntur. Motui deorſum ſubjiciunt transpoſitionem, acceſſum, ablationem, inceſſum, detritionem. Atque iſta princeps motuum ſpecies eſt Epicuro, quâ motum corporibus impertiri ſtatuit, & Lucretius hinc ait:

Quod vacuum per inane deorſum cuncta ferantur.

Motui ſurſum, qui à percuſſione fit, ſubjiciunt contrarium concurſum, receſſum, refluxum, ſive reflexionem, compulſionem, appoſitionem, permutationem, ſupraadjectionem. Ex utriuſque hujus motûs ſurſum & deorſum ſpeciebus fieri mundum autumant. Heraclitici apud Laërtium ſimilitudinem ducunt à corpuſculis illis minimis, quæ in ſole obſervamus, ſur-

ſum deorſum motis, quod puerile admodum ad rem illam confirmandam argumentum eſt. Tertio motui mixto & obliquo ſubjiciunt concretionem, condenſationem, Synodon Atomorum, complexionem, affixionem, colliſionem, coacervationem, cum ſc. caſu Atomi ſunt compactæ in has, quas cernimus, formas. Cùm verò plus aut minus ſpatioloruin intercipitur, oriuntur illæ qualitates Atomorum. Cùm verò parùm, & citra magnam inclinationem, coaleſcunt, hinc oritur poſitio & fixio; ſi major ſit inclinatio, tumores & configurationes oriuntur. Atque hunc declinationis motum omnium compoſitionum naturalium, ſive generationum, principium ſtatuit Epicurus. Lucretius perplexas atomos vocat. Contra totam hanc philoſophandi rationem elegantiſſimè, &, ut puto, ſolidiſſimè, diſputat Cic. *lib. 1. de finibus*, qui locus, quoniam prolixior eſt, illic legi poteſt. Rectè Cicero rem totam pueriliter fictam judicat, &, ſi verum fateri velimus, multum illis dogmatibus fortè ſubtilitatis ineſt, parùm veritatis. Et, quanquam tales Atomorum motus, minimarumque particularum fluxus dentur in rerum natura, (ut ſecundùm principia Epicurea dari non poſſunt, dari autem poſſe in natura, ſeu mundo, jam conſtituto, nihil repugnat,) ex iſtis tamen Atomorum fluxibus & repercuſſionibus univerſum hoc conſtituere ineptum eſt, & nullâ veri ſpecie demonſtrabile. Velim enim concipiat mihi aliquis iſtud Inane Epicuræum infinitum, ſeu longitudinum, altitudinum & latitudinum, infinitatem quandam, quanquam nec ita loqui liceat, cum illæ Quantitatum finitarum affectiones ſint, quem in illo finget mihi motum ſpontaneum Atomorum primò deorſum, cùm in infinito iſto ſpatio nihil ſit, quod ſurſum & deorſum dici poſſit, ac Termini iſti relativi ſint, ac modi rerum, ex ſitu, tantùm reſpectu noſtri, rebus impoſiti. Quomodo reflectent ac reſilient, cùm quælibet Atomus ex ipſa doctrina Epicurea vi propria *non poſſit ſurſum ferri, ſurſumque meare*, quæ verba ſunt Lucretii? Quomodo itaque impellet retrò ſi vis nulla eſt ſurſum meandi. Illa enim ſurſum motio fieri debet per impulſum rei, ſe non ſurſum ferentis; quæ quomodo inter ſe conſtare poſſint, demonſtrari nullatenus poteſt. Vim hujus ratiocinii eleganter ob oculos ponit Cicero *in lib. de fato*, qui locus legi præ cœteris meretur.

11 Magis ridicula eſt, quæ ex ipſis principiis deducitur, feralis rerum aliqua neceſſitas & fatum, cujus cauſa omnis in Atomis Epicuro ponitur. Hinc animi etiam eſſentiam & virtutes omnes compingit, & artes in homine, quâ inſaniâ temerè majorem eſſe non dixerim. Triumphant tamen apud multos pernicioſa hæc dogmata, vana ſubtilitatis ſpecie imponentia hominum animis, quæ lubentes accipiunt novaturientes, & qui in parte gloriæ ponunt divina omnia ſpecioſè in dubium vocare, immortalitatem animæ impugnare, dæmones pro ludibriis ſenſuum habere, quales ſententiarum rivuli ex Epicuræa hac Camarina promanant. Et hæc tamen Philoſophia,

Digitized by Google

loſophia, ut evidentiſſimam, ſe jactat, quia ſenſibus ſuperſtructa eſt; cum tamen, ſi rem perpendamus, ex ipſis illis Epicuri principiis pateat, non tam in ſenſu, quam in vanis & quibuſdam imaginariis hypotheſibus, eam Philoſophiam poſitam eſſe. Quando enim de natura Atomorum differunt, nullas Atomis ſuis qualitates aſſignant; neque enim ignis ſcintillis, neque aquæ guttis, neque auræ bullis, &c. ſimiles ſunt, neque calidæ aut frigidæ, aut denſæ vel raræ, ſed omnes ejuſdem ſpeciei: quod certè, ſi imaginarium non eſt, non video, quid ita vocandum ſit; & magis certè eſt, quam materiæ & formæ reliquorum Philoſophorum. Res certè ipſa inexplicabilis & abſurda eſt, quod & Hamelius *loco ſuprà citato* ait.

Atque hæc penè ſunt iſtius Philoſophiæ dogmata, quæ tamen degeneraſſe à veteri iſta Democritea etiam ego dixerim. Non enim usque adeò tota illa abſurda eſt, quin magnam obtineat vim in demonſtrandis affectionibus quibuſdam naturalibus, quarum ratio ad ſenſum manifeſtiùs patet ex doctrina corpuſculari. Retinere itaque corpuſcularem hanc Philoſophiam poſſumus, & cum utilitate maxima explicare rebus, modò abſcindamus ſtultas illas & profanas Epicuri ſententias. Quomodo tractavit eam Gaſſendus in *Phyſicis* ſuis, ubi proponit quidem Epicuri ſententiam; ac, quæ defendi poſſunt, defendit, ſed ita, ut refutet Epicuri profana dogmata: *primò*, quod non detur alia natura incorporea, præter inane, (*Phyſices Sect. 3. memb. 2. lib. 14. c. 3. & ſect. 1. lib. 4. c. 34.*) 2. quod infinitos mundos ſtatuat (*Sect. 1. lib. 1. c. 2.*) 3. quod Mundus ſit æternus, (*ibid. lib. 4. c. 5. & 6.*) 4. Quod Deum facit naturæ corporeæ, nec curare res humanas ſtatuat, *ſect. 1, phyſices, lib. 4. c. 2. 3. 4 5. 6.* 5. quod ex nihilo nihil fieri, vi etiam divinâ, neget, *ſect. 1. lib. 3. c. 1. & lib. 4. c. 5.* Si quis dogmata Epicuri in compendium contracta velit, legat *Syntagma Philoſophiæ Epicureæ*, à Gaſſendo ſcriptum. Nobis, ut dixi, utilis eſſe doctrina illa poteſt in explicationibus multis phænomenorum naturalium; nec tamen in Atomis, velut in principiis, conſiſtere poſſumus, cùm & ipſa illa minima naturalia Elementa ſua habeant. Si enim e. g. in minutiſſimas partes aurum quis diſſolveret per artificium chymicum, minutiſſima tamen ejus particula adhuc compoſita erit, & ex diverſis quibuſdam principiis combinata. Similiter in minutiſſima lactis particula ſerum erit & coagulum. Atque ita certè in omnibus corporibus naturalibus minutiſſimis diverſitas quædam principiorum adhuc dari poterit, ut in ſimplicibus iſtis particulis minimè ſubſiſtere poſſumus, ac pro veris principiis illas agnoſcere. Illas verò fingere ad ingenium Epicuri, meræ notionis res eſt, non naturæ. 12

Aſſumunt hodiè, qui philoſophantur circa res naturales, è Democriti & Epicuri ſchola, particularum principia. Accepit ea etiam Carteſius, non tamen, ut unicè ſuper his Philoſophiam ſuam fundaret; quanquam & in 13

multis

Digitized by Google

multis conveniat. Nemo tamen hanc doctrinam ſubtilius & plenius executus eſt illo, de cujus principiis ſingulari capite infra videbimus. Angli in Experimentis ſuis ubique iſtam Atomorum doctrinam profitentur, quanquam incertum adhuc ſit, quæ ſtatuant principia, neque unum omnes ſentiant; ſed obſervant tamen hanc ſenſûs in rationibus naturæ methodum, & φαινόμενα naturæ, quâ poſſunt, perſpicuitate ob oculos ponere laborant. Sed, ut hæc ſe belle habeant omnia, unico iſto deficiunt omnes, obſcuro iſto, incognito iſto, quorſum non penetrant Lyncei iſti oculi; Ideale dico illud, formale illud, τὸ θεῖον, quod in natura eſt, quod ſupponendum tamen neceſſariò. Nam in nudis particulis omnium rerum cauſas ſufficientes nunquam daturi ſumus; quod benè perſpexit Verulamius, ſagaciſſimus rerum naturalium ſcrutator, qui in particulis illis Philoſophiæ naturalis principia non poſuit, & præ illis Peripatetica potius amplecti voluit. Satis intelligens, quâ erat mentis perſpicitate, animum tamen ſaturari non poſſe his rationum quaſi nebulis quibusdam; quanquam & in vulgaribus illis non diſtinctas etiam principiorum notiones habeamus. Interim tamen ſubtiliſſima utiliſſimaque illa eſt de corpuſculis doctrina, cui, velut naturæ cortici, inhærere tantiſper poſſumus, donec interiora rerum doceamur. Præ cœteris legi ſuper hoc argumento poſſunt, quæ ſingulari nuper libro propoſuit inſignis ille per ἐμπειρίαν Philoſophus Robertus Boylius, in *Exercitationibus ſuis de Athmo-Sphæris corporum conſiſtentium, deque mirâ ſubtilitate, determinatâ naturâ & inſigni vi effluviorum*, aliaque ejus viri ſcripta, quæ in manibus omnium verſantur. Is enim præ omnibus ita contemplationem Experimentis junxit, illam ſuper his fundavit, hæc ex illa confirmavit, ut meritò ſociorum ſuorum ANTESIGNANUS habeatur.

CAP. VIII.

DE PRINCIPIIS SECTÆ STOICÆ PHYSICIS.

§. 1. *Philoſophiæ Stoicorum Moralis Scriptores, Epictetus, ejusque Commentatores, Arrianus & Simplicius, à Cl. Salmaſio, & M. Antoninus Imp., à Thoma Gatakero, inſigniter illuſtrati, Caſp. Scioppius, Ant. le Grand, Univerſæ autem illorum Philoſophiæ, ac Naturalis imprimis, Juſtus Lipſius. 2. Philoſophemata Stoicorum de Rerum Principiis (Deo ac Materia,) Corporum Mutationibus & Motu, Vacuo, Mundo, ejusque ἐκπυρώσει. 3. De Sole Igneo, Aſtris, Igne, Aere, Oceano, Terra, Ventis, Mundo, ejusque Interitu. 4. De Homine Μικροκόσμῳ, Meteoris, Anima, Intellectu Tabula raſæ ſimili, Senſibus, Voce, Diſcrimine inter Animas Stultorum & Sapientum poſthumo, Anima, quod ignea*

Digitized by Google

ignea ſit, in Undis Interitu (de quo Jac. Thomaſius & Pet. Laſena ſcripſere,) Sextoque Senſu, titillatione ſcil. venerea (de qua idem Thomaſius.) Pietas doctrina illorum de Deo commendatur.

STоicæ Philoſophiæ nihil reſtat, niſi quæ ex Plutarcho, Stobæo, Senecâ, Scriptoribus de vitis Philoſophorum, ut lacera Hippolyti membra, in unum corpus colligimus. Plura tamen ejus Philoſophiæ, quantum ad moralia ſpectant, reſtant, quæ ſuperſunt in Epicteto, cujus *Enchiridion* optimis notis expoſuit Arrianus, Græcè Latinèque editus Genevæ A. 1594. *in octavo*, & Romæ à Lucâ Holſtenia, nec non Simplicius, in quem, & Epictetum ipſum, extant uberrimi Commentarii Salmaſiani. Idem Salmaſius *Exercitationum de Philoſophiâ Stoicâ, in Simplicium & Epictetum, partem alteram*, cum *Prolegomenis* uberrimis de manuductione ad eandem Philoſophiam, affectam habuit, teſte Craſſo, in *Elogiis hominum literatorum, in Elogio Salmaſii, Tomo 2, p. 211.* Extat & Marci Antonini, Imperatoris liber *de rebus ſuis*, (τῶν εἰς ἑαυτὸν) ad ſe ipſum Græcè ſcriptus, plenus morali doctrina Stoicorum, ſcriptum planè aureum, inque eum aureus planè *Commentarius* Thomæ Gatakeri, Cantabr. A. 1652. in 4to excuſus, quem ego promptuarium veteris doctrinæ moralis non immeritò appellare poſſum, adeò diligenter ſententias Antonini, è Stoicorum ſcriniis depromptas, cum cœteris Philoſophis contulit, non quidem, ut longas de iis diſputationes inſtitueret, ſed breviter tantùm teſtimonia adduceret, quæ hunc fundum occupaturo mirificè prodeſſe poſſunt. Præmiſit *Diſſ. de diſciplina Stoica, cum cœteris Sectis collata*, & var. LL. in margine notavit. In eundem poſt Gatakerum & Mericum Caſaubonum (cujus Editio, cum Notis adjectis, *in 8vo* prodiit,) Salmaſius quoque *Commentarium* editurus erat, referente eodem Craſſo, *loco citato*. Idem quoque, ſub Elogio Dan. Heinſii, *Tom. 2. p. 219.* eum de Stoica Philoſophia ſcripſiſſe teſtatur, quem tamen librum non vidi. Scripſit & Caſparus Scioppius *Elementa Philoſophiæ Stoicæ Moralis*, exiguum libellum, qui editus eſt in 8vo A. 1606. Moguntiæ, de quo multa jactitaverat apud Patrem Paulum Servitam, ut habetur in *vita ejus*, à Fulgentio ſcripta, *Editionis Gallicæ p. 193.* Sed is Moralia tantum attingit, & Juſti Lipſii eſt Epitomator. Legi etiam poſſunt, quæ circa doctrinam de affectibus ſcripſit, è mente Stoicorum, Antonius le Grand, in libro Gallico: *l'Homme ſans Paſſions (Homo absque affectibus.)* Sed iſta, quoniam noſtri fori non ſunt, omittimus. Præ cœteris Philoſophiam omnem Stoicam, ac totam Phyſiologiam, duobus libris complexus eſt, *Manuductione* ſc. *ad Stoicam Philoſophiam*, & *Phyſiologiâ Stoicâ*, Juſtus Lipſius, qui ordinatâ methodo ex Autoribus collegit omnia, atque in juſtum Syſtema compegit. Qui labor valdè utilis eſt ad hujus Sectæ dogmata, ortum eorum & progreſſum, & quicquid eò pertinet, intelligendum.

Conveniunt verò dogmata Phyſica Stoicorum in quibusdam cum Platonis ſententiis. Duo ſtatuunt principia, Deum & materiam; Utrumque mundum vocant, illum intelligibilem & incorporeum, hunc corporeum, illum cauſam efficientem, hunc patientem. Illum naturam etiam vocant, & quidem potiſſimùm, quæ continet mundum omnem, eumque tuetur ſummâ ratione. Hunc Animam etiam mundi dicunt, mentem ſapientiamque divinam corporibus omnibus immerſam. Solet & ipſe mundus Deus Stoicis vocari. Breviter: id ſtatuerunt, Deum eſſe omnia, & in omnibus, unde & animam noſtram *divinæ auræ particulam* vocarunt, quaſi Dei, ſeu mundi intelligibilis, vel animæ hujus mundi (ea enim illis ſunt Synonyma) ἀποτομὴν; quam ob cauſam Voſſius monet, Chriſtianis non licere eâ uti deſcriptione Animæ rationalis, ut quæ principia hæc Stoica præſupponat. Alterum principium ſtatuebant *materiam*, eamque æternam, quæ nec augeatur, nec minuatur, cujus Sectio in infinitum ſit, nec tamen ipſa infinita, ſitque continua. Tertium quoque principium Idearum eos agnoviſſe Lipſius negat, contra eos, qui id exiſtimant. Cùm enim Deum ponant, quid opus ideas ponere, quæ ſunt in Deo. Mutationes & alterationes corporum continuis converſionibus fieri exiſtimant; ita ut primum Elementa vulgaria illa inter ſe transmutentur; Reliqua corpora miſta ajunt per generalem transmutationem Elementorum & corporum fieri. Converſio rerum vel æqualis eſt, vel inæqualis, vel perpetua. Quare diſtinctionem faciebant inter compoſitionem, miſturam, temperamentum & confuſionem, quas omnes ſpecies interdum certos gradus, ac materiarum, naturas diſtinguebant. De motu corporum eadem penè ſentiebant, quæ Epicuræi; primos motus faciebant, rectum & obliquum, unde reliqui generentur. Motus verſus centrum eſt, quem illi omnibus corporibus inprimis ponderoſis, adſcribunt, levia etiam corpuſcula ad ſuum centrum properare ajebant: Mundum in vacuo librari exiſtimabant, animal eſſe ſtatuebant ſenſu & ratione præditum. Mundum ab univerſo diſtinguebant, univerſum enim eſſe cum vacuo infinitum putabant, totum ſine vacuo mundum. Unde eorum effatum hoc à Plutarcho exagitatum eſt, *univerſum corpus non eſſe*. Ideoque illi per univerſum intelligunt id, quod inane vocant Epicuræi. Epicuræi quidem laxè & ubique rebus mixtum aſſeruere; Stoici verò reſtrictius, in mundo nihil eſſe vacui, extra verò eum infinitum illud eſſe. Cauſa illa ſtatuendi hæc illis fuit, quod mundus in vacuum reſolveretur per ἐκπύρωσιν, ſive conflagrationem. Imò & Pythagoras ipſe, tantum vacui eſſe extra mundum, ajebat, ut reſpirare cœlum poſſit, eſſe enim ipſum igneum. Sed hæ fortè rationes à Plutarcho non rectè intellectæ ſunt, ſunt enim abſurdæ. Quod verò ἐκπύρωσιν illam attinet, ſciendum eſt, Stoicos magnam mundi æſtatem & hyemem ſtatuere; hanc fieri exiſtimant per generale aliquod diluvium, illam per gene-

Digitized by Google

generalem aliquam mundi conflagrationem, quam cauſam Lipſius facit, quare univerſum illud infinitum vacuum extra mundum ſtatuerent, ut ſcil. eſſet locus, quorſum concederent particulæ mundi per conflagrationem reſolutæ.

Solem faciunt præſtantiſſimam ætheris partem, & mundanæ animæ ἡγεμονικὸν, eſſe etiam igneum credunt, quoniam omnia, quæ ignis, præſtat. Ignem autem duplicem ſtatuunt. Ignem artificialem, & inartificialem. Artificialem eum vocant, qui auget res & conſervat, qualis in plantis eſt, & in animalibus, cujus generis ſolem eſſe exiſtimant. Vide, quæ nos in *Diſſertatione noſtra de Sole igneo* diximus, ubi, ignem illum nihil, vel parùm, differre ab ipſo igne Elementari, probatum ivimus. Nec Stoicorum alia ſententia videtur, quanquam aliqui eos ita interpretentur. Nam de aſtris ipſi fatentur, teſte Laërtio, nutriri atque ali, ſolem quidem è magno mari, Lunam ex aquis dulcibus. Sed iſta ſomnia ſunt, & judicia eorum, qui rerum Aſtronomicarum ignari ſunt. Errorem hunc refutavimus in dicta Diſſertatione. Aërem primò frigidum vocant Stoici, contra Ariſtotelem, qui calidum eum facit. Oceanum duplicem faciunt, priorem vocant ipſum rerum magnum originalem Oceanum, qui terram ab ortu ad occaſum mediam dividit ſub ipſa Zona torrida ſive æquatore: alterum, qui, ab illo ortus, eandem terræ partem mediam ſecat, ab Auſtro in Septentriones. Itaque, interdum illos, duplici hoc Oceano tota terra ſcinditur in partes quatuor, ſeu totidem Inſulas. Terram matrem vocant, inde generationem ajunt cœpiſſe, tanquam à centro, eam etiam animal faciunt. Seneca *quæſtionum naturalium lib. 6. c. 14.* Ventos animam terræ vocat. Hippocrates, *lib. de flatibus*, Spiritum Lunæ fundamentum, & Terræ vehiculum, vocat; an ad mentem Stoicorum, non facilè patet. Suſpicio etiam quædam eſt, alterum Orbem eis fuiſſe cognitum. Mundum, uti dixi, duplicem faciunt, quare aliquis æternus dicitur, aliquis corruptibilis; per alterum enim mundum, nihil aliud, qui ipſum Deum, intelligere videntur. Id verò notabile eſt, duplicem eos interitum corruptibilis mundi ſtatuere, alterum per diluvium, alterum per ignem. Quâ ſententiâ ſuâ convenire cum Oraculis Scripturæ videntur. Legi poteſt Hier. Magii liber, quem *de conflagratione mundi* conſcripſit, quo omnes Gentilium ſententias in hoc argumento collegit. Heraclitum quoque eſt Epicuræos eandem fovêre ſententiam demonſtrat Lipſius *Phyſiologiæ Stoicæ, Diſſertatione 23.* 3

Hominem μικρόκοσμον primi, quod ſciam, fecerunt, quare non adeò exſibilanda eſt iſta doctrina à nonnullis, qui illam comparationem, ut futilem, rident. De Meteoris Seneca prolixè admodum egit, interdum Stoicorum mentem, qui ipſe potius eâ de re legatur. Animæ ſedem in corde, 4

vel in præcordiis, ſtatuunt; animæ principem partem, Intellectum, tabulæ raſæ adſimilant, quæ omnium formarum & characterum ſit capax. Animam non in facultates, ſed in partes, dividunt, quinque ſenſus principes quinque partes vocant. Viſum vocant Spiritum, qui tendit à ſede rationis ad oculos. Auditus eſt Spiritus, qui tendit ad aures, odoratus, qui ad nares, guſtus, qui ad linguam, tactus, qui ad ſuperficies ſenſibiles rerum tendit. Sextam partem animæ conſtituunt in ſemine, ſeptimam in voce, in qua etiam illi ideale & ſpiritale quid agnoſcunt, quod format Accentus, depreſſiones & elevationes, ſimilesque figuras vocum, imò quod perſuadet. Nulla enim fit perſuaſio, niſi talis character animi & affectuum imprimatur omnibus ſermonis apicibus, mediante linguâ, quæ eundem characterem ſibi ſimilem imprimat animo audientis, ſpiritusque animales eodem motu vellicet, qui fuit inſitus iſti, qui primum pronunciavit. Legi ſuper hoc argumento poteſt Cordemoy in libro, Gallicâ linguâ ſcripto, *de la parole (de verbo)*. Animarum diſparem conditionem faciunt. Quemadmodum enim Terentius: *Dii boni, homo homini quid præſtat?* ita illi animam animæ præſtare ſentiunt. Stultorum animas non eſſe perpetuas credunt, & cum corpore interire exiſtimant. Plutarchus tamen aliter interpretatur eorum mentem; ille enim dicit, animas ſtultorum & timidorum durare quidem aliquantum temporis, ſed vagari circa corpora, & ad occurſum præſtantium & fortium animarum paveſcere, ac metuere, ne ab illis abſorbeantur, vel in aërem evaneſcant, cùm animæ hominum magnanimorum ſuâ vi ſubſiſtant. Atque iſto ſapientes præ ſtultis gaudent privilegio, quod animas habeant validas, poſt mortem ſuperſtites, non quidem æternum, ſed per magnas mundi ætates, & vel ad univerſi hujus usque interitum, ſi animæ ad iſtum ſublimitatis gradum fuerint evectæ. Easdem animas, ut ut maxime ſint ſublimes, quoniam igneæ, ſecundum illos, ſunt naturæ, aquis perire poſſe crediderunt. Unde nihil miſerabilius Heroibus habitum fuit, quam ſi naufragio ipſis pereundum. Ideoque maluerunt, ſub inſtans naufragii periculum, gladio perire, ut ſcil. cum ſanguine exiret anima in auras, quam aquis ſuffocari. Qua de re integram vide *Diſputat.* Clariſſimi Viri, Jacobi Thomaſii, *de morte in undis*. Sed ante illum ſcripſerat, quod fortaſſis non advertit, Petrus Laſena, Jureconſultus Neapolitanus, *de iis, qui aquis pereunt*, integrum librum, quem laudat Craſſus *in Elogiis hominum literatorum, part. 1. p. 237.* Idem Thomaſius *de Senſu ſexto, Titillatione ſcil. venereâ, integram Diſputationem*, ſcripſit, quem Stoicis etiam ſtatui, ſupra diximus. Quod doctrinam de Deo attinet, ſi abſtrahas inde iſtam eorum ſententiam, quâ materiæ immerſum illum ſtatuunt, inter Gentiles nemo piè magis de Deo ſenſit, quod teſtari multa loca apud Senecam poſſunt. Mortalitas & interitus animarum hodieque à Socinianis ſtatuitur, quâ parte ſi

Digitized by Google

ſi rectiora ſcripſiſſent, nulla inter gentiles Philoſophiæ Secta ſpecioſior futura fuiſſet.

CAP. IX.

DE PRINCIPIIS PYRRHONIORUM ET SCEPTICORUM PHYSICIS.

§. 1. Scepticiſmum Scriptis propugnavit Sex. Empiricus, impugnarunt verò Nic. Cabaſilas & Cl. Ptolomæus. Sceptici fuere Lucianus & Academici, Socrates vero tantum εἰρωνικῶς. Origo hujus Sectæ fuit inanis jactantia, Oratoresque illi imprimis addicti. Abſolvuntur à Scepticiſmo, qui ſcientiarum imperfectionem & ineptias detexerunt, Henr. Corn. Agrippa, Nic. Cuſanus, Franc. Sanchez. 2. Abſolvuntur etiam Ren. Carteſius, Societas Regia Anglicana, aliique Moderni, dubitationem de rebus omnibus profeſſi philoſophicam, de cujus, à Joſepho Glanvil etiam defenſæ, neceſſitate diſſeritur. 3. Scepticiſmus antiquus via fuit ad Atheiſmum, nec Philoſophia, ſed Sophiſtica, ipſos ſenſus abſurde ejurans. Thom. Hobbeſius ab illo haud immunis. 4. Argumenta Scepticorum pro Rerum omnium Incertitudine, & contra Demonſtrationem, Cauſas ac Motum. 5. Senſuum παρορᾱματα certitudini rerum non obeſſe oſtenditur, & Mar. Merſenni Tr. de Veritate Scientiarum *commendatur.*

PRrocedimus ad Philoſophiam Scepticam veterum, cujus principia 1.
adhuc ſuperſunt, in Sexto Empirico, cujus tres elegantiſſimi & acutiſſimi extant libelli, quibus omnia Philoſophorum placita in dubium vocantur, & nihil omninò certi in rebus relinquitur. Ejus Opera Græcè latineque edita ſunt Pariſ. A. 1601. & Genevæ A. 1621. ab Henrico Stephano. Stobæus quoque è veteribus Philoſophis ea, quæ huc ſpectant, collegit. Contra illos extant veterum nonnullorum Patrum Declamationes, ut teſtatur Lambecius *Commentariorum de Bibliotheca Vindobonenſi, lib. 5. p. 212. Cod. 267.* ubi de MSS. Græcis agit. Reperitur in Bibliotheca illa Nicolai Cabaſilæ, ArchiEpiſcopi Theſſalonicenſis, Diſſertatio de *κριτηρίῳ Veritatis*, ſive de facultate & Inſtrumento judicandi, quid ſit verum, contra Pyrrhonem, Scepticorum Principem. Eſt & Claudii Ptolomæi peculiaris Tractatus *περὶ κριτηρίου καὶ ἡγεμονικοῦ, de judicandi facultate & animi principatu*, ab Iſmaële Bulialdo Græcè & Latinè editus, Pariſiis, apud Cramoyſios, *in 4to* anno 1663. qui liber penè Titulo priori iſti reſpondet. Sed quia neutrum vidi librum, quid de iis pronunciari debeat, non liquet. In eodem illo *Codice MSto* extat ejuſdem Cabaſilæ *ſolutio argumentorum quinque contra Rhetoricam, ſive artem dicendi*, quæ à Scepticis proponuntur. Fuit & Lucianus iſti

Sectæ addictus. Accedunt etiam penè eorum dogmatibus Academici, quanquam nonnulli exiſtiment, Socratem, Academicorum principem cum ſcientiæ certitudinem à ſe amoveret, per ironiam tantùm hoc feciſſe, & ſcientiam diſſimulando ſimulaſſe, renunciando ſcil. iis, quæ manifeſtò ſciebat, ut eo modo, quæ neſciebat, ſcire etiam putaretur. Hanc ego Sectam à vanitate & jactantiâ originem ſumſiſſe crediderim, & notat Verulamius, *lib. 5. de augmentis ſcientiarum, cap. 2.* eos, qui eloquentiâ floruerunt, hanc ferè Sectam ſibi ſumſiſſe, ut in utramque partem copiosè differendo gloriam aſſequerentur. Unde à via illa rectâ, per quam ad veritatem pergere debuiſſent, tanquam ad deambulationes quaſdam amœnas, animi cauſâ inſtitutas deflexum ſit. Cujus commatis etiam illa ſunt, quæ Henr. Cornelius Agrippa *de Vanitate ſcientiarum* Libro doctò & laborioſò ſcripſit, quem ad Scepticos eam ob cauſam non retulerim, cùm declamationis atque oſtentationis gratiâ liber ille ſcriptus tantùm videatur, atque, ut vitia Doctorum & imperfectionem ſcientiarum, oſtendat, quod ipſe non diffitetur Agrippa. Neque etiam in retentione Academia, quam Cicero amplexus eſt, illa incertitudo ſcientiarum pro univerſali, atque adeò ſolidâ & verâ, habita fuit. Et eo quidem ſenſu non improbandus eſt conatus illorum, qui, ad oſtendendam ſcientiarum Imperfectionem, ſimilia quædam ſcripſere. Qui enim imperfectas dicunt ſcientias, non ideò ſtatim negant illas, ſed admonent homines de ulreriori indagatione. Extat Nicol. Cuſani, Cardinalis, doctisſimus *de doctâ Ignorantia* liber, qui inter cætera ejus Opera, junctim edita, reperitur quô Imperfectionem humanæ ſapientiæ, præ divina & occulta illa, demonſtrare laborat. Extat & Franciſci Sanchez *Tractatus de eo, quod nihil ſcitur*, quo Scholaſticorum ineptias exagitare voluit.

2 Similiter & Scepticis accenſendi non ſunt, qui ideò Dogmaticam veterum Philoſophiam rejiciunt, quod ipſi nolint admittere, niſi quæ ſuâ Experientiâ habeant comprobata. Scripſit Joſephus Glanvil Anglicâ linguâ *σκέψιν ſcientificam*, Londini A. 1665. *in 4to* excuſam, qua omnem doctrinam dogmaticam impugnat, eamque vanam eſſe & ignorantiæ matrem, oſtendit. Idem & conſilium Societatis Regiæ Anglicæ, nulla principia Phyſica agnoſcentis, niſi quæ Experientia comprobavit; quod vel Symbolo illo ſuo: *Nullius in verba*, oſtendit. Idem Carteſius propoſitum habuit, quam ob cauſam hæc ejus poſtulata ſunt: Omnia præjudicia exuenda eſſe, de omnibus aliquando dubitandum, quæ ejus aſſertiones inviſæ multis fuerint Theologis, præcipuè, qui Regulam iſtam, de omnibus dubitandum, ut impietatis plenam, incuſârunt. Sed fruſtrà quidem illi contra Carteſium eò pugnant, quod ſenſum ejus non rectè capiant, vel capere nolint. Neque enim dubitat Carteſius, aut dubitari vult de omnibus, ut ſit in dubitatione

iſta

Digitized by Google

iſtâ perſiſtendum, ſed ut ſciat, & certas concluſiones demonſtret. Nulla enim ſcientia certa eſt, niſi dubitatio præceſſerit, quæ animum in utramque partem verſat, usque dum ad certas concluſiones feratur. Quare cum vult probare exiſtentiam Dei Carteſius, primùm dubitat de Deo. Neque enim rationes & argumenta ejus exiſtentiæ invenientur, niſi tollamus illa, quæ dubiam faciunt ſententiam; illa autem quomodo tolli poſſunt, niſi iſta dubitatio animo concipiatur? quod certè faciendum eſt omnibus illis, velint, nolint, qui contra Atheos diſputant. Cum enim eorum argumenta refutaturi ſunt, animô illa habere debent præmeditata. Dum igitur cogitat iſta animus, nihil determinat, ſeu dubitat, usque dum per collationes rationum certam concluſionem eliciat. Idem fatum habuit Societas Regia Anglica, non ſemel à Theologis impugnata, quod crederent, iſta accuratiore rerum naturalium indagine detrahi aliquid myſteriis divinis, aut dubitationibus iſtis, atque incertis principiis, aliqua etiam in Theologiam derivari, quo certe falſi fuere homines, doctrinam omnem non niſi ſanctâ quâdam ſimplicitate metientes. Eos tamen, ut ad ſaniorem mentem reduceret, idem Joſ. Glanvil librum ſingularem ſcripſit Titulô *Philoſophiæ piæ*, (Lond. 1671. *in 8vo.*) quo oſtendit, non adverſari religioni novam iſtam Philoſophiam Experimentalem. Sed de iſtis dubitationibus *capite primo* etiam dixi.

Scepticorum veterum Philoſophia longe fuit alia, & revera Atheiſmum pro ſcopo habuit. Ii enim omnium, tam naturalium, quam moralium rerum incertitudinem profeſſi, quid aliud animo voluere potuerunt, quam omnis religionis & virtutis contemtum, quæ pernicioſiſſima dogmata etiam hoc tempore in multorum animis hærent, qui, ſub ſpecioſo libertatis cujusdam in philoſophando titulo, omnia divina humanaque pervertunt. Ex profeſſo tamen, nemo eſt, qui Philoſophiam Scepticam profiteatur. Si modo Philoſophia vocanda eſt, quæ potius eſt opinio aliqua inconſtans, nata ab hominibus vagis, vanis ac malitioſis. Aliqua certè ex illis principia aſſumſiſſe videtur Hobbeſius, de quibus nunc prolixius agendi locus non eſt. Si dogmata eorum excutere velimus, omnia Sophiſmatibus plena inveniemus, quibus animis imbecillis imponunt. Quæ major poteſt eſſe clementia, quam ipſos ſenſus ſuos ejurare? Omnes enim ſenſuum perceptiones calumniabantur, unde & ſcientias ſimul evellebant, quæ ab iis pendent, cum debuiſſent potius ſenſuum defectus corrigere, qui oriuntur, vel ex erroribus mentis, vel contumaciâ, vel pravis demonſtrationibus & modis ratiocinandi, ex perceptione ſenſuum perperam inſtitutis. 3

4 Rationes, quæ Scepticos movebant, ut nihil certi in rebus eſſe crederent, ex præcipuè erant, quod multæ eſſent ambiguitates in cognitione rerum

Digitized by Google

rerum, quarum decem faciebant genera. Primum illis erat magna illa ſenſuum diverſitas in animalibus, tum quà voluptatem, tum quà dolorem, quodque non habeant æqualem omnium apprehenſionem, quod impedimentum adferat conſenſui noſtro, quem vel huic, vel alteri parti, applicamus. Homines aliqua in deliciis habent, quæ animalia averſantur; Cicuta in alimentum cedit pecori, venenum eſt homini. Secundum genus ambiguitatis illis petitur à diverſitate naturarum in homine, pro variis ejus complexionibus; unde, quod alii nocet, alii commodat; ideoque & in eo ſe conſentire ſenſûs judicio non poſſe exiſtimant. Tertium genus illis ducitur à differentia Organorum ſenſoriorum. Quibusdam dulce eſt, quod aliis amarum, benè olet quibusdam, quod aliis malè; alii ex hoc loco meliùs vident, quam ex illo. Quartum genus ducitur illis à viciſſitudine affectuum humanorum, qui mutantur ſecundum ætates, conditiones, ſtatum ſanum vel morbidum. Quintum genus illis petitur à legum & conſuetudinum diverſitate, ſecundum perſuaſiones fabuloſas, aut Philoſophorum quorundam authoritates, quod principium ſe ad moralia præcipue extendit, honeſtum & inhoneſtum, ſummumque Bonum, de quibus ſunt variis nationibus variæ ſententiæ; quod principium utinam nec hodie multorum animos inſideret. Inſidet ſaltem magnâ parte illos, qui præclaram illam Hobbeſii Moralem & Civilem Philoſophiam profitentur. Sextum genus eſt quibusdam à diverſitate, quæ eſt inter objecta & media ſenſuum, unde iterum incertitudo. Ita Aër, vel craſſus, vel tenebroſus, vel ſubtilis, vel luminoſus, vel calidus, vel frigidus, mutat & colores & odores. Septimum genus pertinet ad diverſitatem Locorum & Situum, quam habent objecta, eorum approximationem & elongationem, quæ faciunt apparere res vel nimis grandes, vel nimis parvas, jam quadratas, jam rotundas, jam rectas & obliquas. Unde illi colligunt, nihil etiam accurate de illis ſenſu judicari poſſe. Octavum genus illis deſumitur à diverſa quantitate & qualitate omnium rerum vel in defectu, vel in exceſſu, conſideratarum, unde variæ ejus ſunt operationes. Nonum genus petitur ab iis rebus, quæ accidunt contra ordinarium naturæ curſum, ut prodigia & monſtra. Unde ea dubitatio ſuboriri poſſit, annon potius eô modô ſe res habere debeant, non verò modo communi, quia illud, quod perfectum eſt, non adeò commune eſt, quam quod imperfectum. Decimum genus illis à relationibus rerum ſumitur, quæ quoniam ſint in rerum natura variæ ac penè infinitæ impediant veram rerum apprehenſionem, adeò, ut qualitates illæ, quæ attribuuntur rebus, non niſi comparatè tales ſint, & ſaltem in modo aliquo relationis ſubſiſtant, ipſæ verò nihil Eſſentiale & Subſtantiale habeant, quæ eorum dubitatio aliquid etiam ex vero habet. In vulgari enim Philoſophia, quæ de formis & qualitatibus rerum referuntur, parùm realitatis habent, ac multa inter illas

non

Digitized by Google

non niſi modi aliqui exiſtendi ſunt, aut Termini relativi, qui nullam in nobis ſcientiam fundamentalem, præter conceptum illum notionalem, gignunt, de quibus prolixè videatur Rob. Boylius in *libro* ſuo *de origine formarum.* Hæc penè generalia illorum ſunt dubia circa rerum apprehenſiones, unde certi nihil ſciri poſſe colligunt. Quibus accedunt etiam iſtæ perpetuæ Philoſophorum diſcordiæ in quæſtionibus & ſententiis, pro quibus tamen illi ſuo ſeculo acerrimè pugnabant, quæque interdum ab omnibus excipiebantur, quaſi extra omnem controverſiam poſitæ, ut: Doctrina de motu ſolis, terræ, mundi æternitas, & ſimilia. Multas præterea formant ambiguitates in progreſſu quæſtionum ac ſententiarum ab unâ ad aliam, quarum non ſit finis, cùm incertum probetur per æquè incertum, ac omnia ſe invicem ſuſtineant, quorum uno negato, vel in dubium vocato, collabantur omnia. Omnia præterea Axiomata dogmatica in dubium vocant, ut adeò nullam concluſioni & demonſtrationi firmitatem concedant. In iſto verò rerum circulo & rationum reciprocatione, quarum tamen nulla certa ſit, non ſibi, quod pectus ſaturet, invenire videntur, ipſam illam adeò decantatam demonſtrationem, ejusque neceſſitatem, non agnoſcunt. Nam dicunt: Demonſtratio ſit de rebus demonſtratis ad demonſtrandum, quod ſi illa fiat de rebus demonſtratis, una demonſtratio opus habet aliâ, atque ita progreſſus erit ad infinitum; ſed ſi demonſtratio fiat de rebus ad demonſtrandum, atque inter illas unum vel plura inveniantur, quæ repugnant primis, demonſtratio nulla tota erit. Denique dicunt: qui vult comprehendere demonſtrationem, neceſſarium illi eſſe, ut poſt judicare & ſcire, quid ſit judicium. Et ut ſciatur, quid ſit judicium, ſcire debet, quid ſit demonſtratio, eaque comprehendi, ita ut unum ſe referens ad aliud, alterumque ſe ipſum non comprehendat, ideoque nulla ſit demonſtratio. Amplius dicunt, quod non poſſimus comprehendere res ſenſibiles, per ſenſibiles, quoniam illæ æqualiter ſubjectæ ſunt ſenſui, neque intelligibiles, per intelligibiles, quoniam illæ æqualiter ſubjectæ ſunt intellectui, quodque h.m. non poſſit diſcerni verum à falſo. Abolent porrò etiam cauſas, argutantes, quod ſi cauſa exiſtentiam habeat, effectus quoque, cauſæ habeat ſuam eſſentiam, vel ante vel poſt generationem aut corruptionem, vel durante illâ, quoque res ex eo, ſive cauſa ſit, ſ. effectus, non plus realitatis acquirat, ideoque nullam cauſam, neque effectum. Motum rebus ineſſe negant, quoniam, ſi eſſet, neceſſe eſſet rem motam ſe movere in loco, in quo eſt, vel in illo, in quo non eſt: Utrumque verò eſſe impoſſibile, quoniam res nulla ſimul poſſit moveri & quieſcere in loco, ubi eſt, quoniam eſſe in loco eſt, illic ſubſiſtere & commorari. Quod itaque non moveatur, vel in loco, ubi ſit, vel in loco, ubi non ſit, atque ita nullus ſit motus.

Digitized by Google

5 Sed non opus eſt omnia iſta Sophiſmata diligentius inquirere, quæ faciſi negotio refutantur. Quod enim παρορὰματα ſenſuum attinet, non ea ſunt tanti, ut propterea ſenſus omnes ſint ejurandi, quandoquidem errores facilè ad regulas revocari poſſunt, ut fieri ſolet ab iis, qui circa diſciplinas, ſenſibus certis dicatas, verſantur. Qui viſûs naturam explicant, abundè errores oculorum demonſtrant, ut ab illis nihil falſi metuendum ſit. Quæ circa ſanos verſatur diſciplina, proponit etiam & emendat circa illum ſenſum errata. Similiter & in reliquis ſenſibus, ſi accedat ratiocinatio, non eſt metus, cuiquam facilè ab erroribus illis imponi. Legatur Marinus Merſennus in Tractatu Gallicè ſcripto *de veritate Scientiarum*, ubi prolixè Sophiſmata iſta refutat.

CAP. X.

DE SECTÆ JONICÆ PRINCIPIIS, CUJUS AUTOR THALES MILESIUS.

§. 1. Aquam omnium rerum Principium eſſe ſtatuere Thales ac Jonici, & ante iſtos, uti quibusdam placet, Poetæ ac Ægyptii, quibus Nilus terram fœcundans hujus ſententiæ præbuiſſe fertur occaſionem. Fœcunditas Ægypti non à ſola Nili aqua, ſed particulis nitroſis, iſti mixtis, derivanda. Rabbinorum Commentum de Aqua Maſculina & Fœminina, Guttaque Maſculina Nilum fœcundante, è Chambræi Relatione de Nubeculis Nilo incubantibus illuſtratur. Oculus Tauri (Nubecula) in Inſula S. Helenæ Tempeſtatis Prodromus. 2. Argumenta Thaletis pro ſua de Aqua, unico rerum omnium principio, ſententia. Iſtam ſolam non ſufficere monetur. Reſuſcitarunt noſtris temporibus eandem opinionem Joh. Bapt. Helmontius, falſo de Chimarico ſuo liquore Alcaheſt, *omnia in aquam inſipidam reducente, glorians. 3. Bernh. Paliſſy (contra quem pro alio præter Aquam principio κατ' ἄνθρωπον diſputatur,) nec non Rob. Boylius & Nic. Steno, primam Gemmarum Metallorumque Subſtantiam liquidam eſſe ſtatuentes. 4. In Scrutinio Principiorum Naturæ Pythagoræi & Platonici Intellectum, Ariſtotelici & Epicurei Phantaſiam, Thales autem aquam, Anaximenes aerem, & Heraclitus ignem, principium conſtituentes unicum, ſenſum ducem ſunt ſecuti. De ſingulis judicium Autoris additur.*

1 THales Mileſius, Jonicæ Sectæ Coryphæus, *Aquam* rerum principium ſtatuit, Deum autem eſſe eam mentem, quæ ex aquis cuncta fingeret, ut ait Cic. *lib. 1. de natura Deorum c. 25.* Thaletem poſteà ſequuti ſunt Hippon & Hippias, ſimulq; dixerunt, mundum fuiſſe à Deo conditum non ex nihilo, ſed ex illa materia, informi quidem, ſed æternâ. Quod etiam Moſi tribuere videtur Marſilius Ficinus. Cur verò Thales materiam uni-

Digitized by Google

univerſi dixerit aquam, rationem affert Ariſtoteles *lib. 1. Metaph. c. 3.* quia nutrimentum omnium videtur humidum, atque *ideò* (inquit) *quidam exiſtimant, Veteres Theologos ita ſenſiſſe, qui Oceanum & Thetyn generationis parentes eſſe cecinerunt, Deos quoque per aquam jurare ſolitos.* Johannes Picus hanc opinionem ortum ab Ægyptiis habuiſſe exiſtimat, dum ex Nilo inundante fœcunditatem augurabantur. Proinde neque Hebræos, neque Thaletem, hujus fuiſſe ſententiæ Autores primos. Quoniam enim Ægyptii, ſtatis anni temporibus, Nilum terram inundare videbant, ex iſta verò inundatione proveniebant ex terra omnia, atque generabantur, ideò aquam hanc principium rerum crediderunt. Sed tamen ejus rei non ſunt adeò certa documenta, neque à Veteribus quicquam traditum eſt de hâc Ægyptiorum doctrinâ. Non poterant certè ex eo magis illud conjicere, quam è pluviis cæteræ gentes, quarum beneficio propagantur omnia vegetabilia. Sed non ab ſolâ tamen aquâ generationem iſtam fieri facilè quidem ipſi potuiſſent deprehendere, ſi rem accuratius intueri voluiſſent. Illa enim fœcunditas agri Ægyptiaci, non ab aqua ſola eſt, ſed à quibusdam particulis nitroſis, aquæ iſti miſtis; unde obſervatum eſt hodie fœcunditatem illam nitro potius deberi, quam ipſi aquæ. Elegans illud eſt, nec adeò absque fundamento, Cabaliſtarum commentum, qui duplicem faciunt aquam, maſculinam & fœmininam. Fœmininas vocant aquas inferiores, Maſculinas ſuperiores, quo nomine pluviam & rorem, appellant. Quam ob cauſam *Baad Tobb Haarez fol. 28. Colum, 4.* citante Wagenſeilio *in Comment. in Sotam p. 308.* problema illud inſtituit, unde Nilo iſta fœcunditas, cùm ſit ſaltem aqua fœminina, non maſculina, atque reſpondet ex Rabbinis ſuis, Deum annis ſingulis, circa Solſtitium, M. Junio, dejicere guttam unam pilæ magnitudine ex aquis maſculis in medium Nilum, quæ gutta ita ſe habent ad Nilum, ut fermentum ad maſſam, unde omnes aquæ Nili efficiantur maſculæ, quam guttam annuam Abrahamum precibus à Deo impetraſſe exiſtimant. Quod commentum quanquam lepidum ſit, & pro more iſtius gentis confictum videatur, non fruſtrà tamen conficta eſt illa aquarum maſculinarum & fœmininarum, ſuperiorum & inferiorum, diſtinctio. Ab aquis enim pluvialibus, particulis ſalinis impræguatis, exiſtit illa fœcunditas. Quod verò Rabbini ſomniant de guttâ aquæ maſculæ, ſingulis annis, Solſtitii tempore Nilo immiſſâ, etiam id commentum aliquid ex vero habere videtur, ſi vera ſunt, quæ obſervat de la Chambre *in libro* ſuo Gallicè ſcripto *de Incremento Nili.* Eo ſcil. anni tempore, quo inundationes fiunt, quod in Solſtitium incidit, aliquibus locis obſervatas fuiſſe nubeculas aliquas incubantes Nilo, quibus ille cauſam illam efferveſcentiæ in Nilo adſcribit. Et notum eſt, unius in nubeculæ exiguæ ſpatium ſpirituſæ

materiæ vim magnam concentrari poſſe, ut patet ex ea nubecula, quam *Oculum Tauri* vocant nautæ, quæ in ſummo faſtigio montis, quem à planitie Taffel-Berg vocant, in Inſula Helenæ, primum exhibere ſe ſolet ſereno cœlo, Oculi Taurini magnitudine vel figurâ, ad cujus conſpectum trepidant ſtatim nautæ, velut ad ſignum furioſiſſimæ tempeſtatis, quam *Orcan* ſolent appellare. Eſſet itaque iſta nubecula velut fermentum aliquod aëris, quemadmodum nubeculæ circa Nilum ejus aquæ fermentum eſſe videntur. Sed iſta obiter.

Undecunque ergò prodierit hæc doctrina, Thales tamen eam ſententiam inter Philoſophos primos propagavit, cujus amplectendæ rationes fortè illas habuit, quia rerum generationes fiunt in humido, ac alimenta ſunt ab humido. Quas rationes prolixè adducit & exponit Verulamius in *fabula* ſua *de Cupidine*, quâ Parmenidis, Thaletis & Democriti dogmata examinat. Junxerat vero Thales aquæ mentem, quæ ex aquâ fecerat omnia. Sed quomodo omnia ex aqua fiant, ſecundum ejus mentem, non eſt adeò manifeſtum. Nam oportuit, ut mens ex illa aqua ſecerneret omnes ſubſtantias, ad hujus mundi conſtructionem. Non enim quicquam ex nihilo fieri putavit, neque transmutationem ex materia ſtatuit, quam ante Platonem nemo ſententiam amplexus eſt. Quâ ratione itaque ſola aqua poſſit eſſe principium corporum miſtorum, non ſatis patet. Repugnare enim naturæ miſtionis videtur ſimplicitas, at miſtio omnis diverſa principia præſupponit. Craſſior itaque hæc & ad rudes ſenſus excogitata Philoſophia videtur, quam tamen noſtro tempore reſuſcitarunt nonnulli è Chymicorum ordine, J. Bapt. Helmontius præ cœteris, qui, in libris ſuis Medicis & Phyſicis doctrinam illam de aqua omnium rerum principio, tam rationibus philoſophicis, quam Experimentali Philoſophia petitis, confirmare laborat. Rationes verò ejus & Experimenta incerta admodum ſunt; nam quod de Salice affert, nihil planè probat. Liquor autem ille primævus, quem *Alcaheſt* vocat, per quem omnes res materiales in aquam inſipidam reduci poſſint, tantis laudibus apud illum decantatus, quoniam nemini mortalium, qui cognitus quidem ſit, fuit oſtenſus, imo ne ipſi quidem Filio, Franc. Mercurio Helmontio, uti ab ipſo in Anglia accepi, unquam viſus, nihil probare certi potuit. Ne quid dicam de Helmontio ſibi ipſi contrario, qui fæces è corporibus remanere aliquo in loco dicit, alibi omnem ſubſtantiam in aquam abire pronunciat. De eo prolixiùs egi in *Diſſertatione meâ de Metallorum transmutatione.* Veterum Scholæ Chymicæ inauditus ille liquor fuit, primumque à Paracelſo, Chymico novitio, ac prioribus longe inferiori, memoratus, &, ſi rem ipſam conſideres, repugnare omninò rerum naturæ videtur. Accedo certe illorum ſententiæ, qui hoc Sophiſma putant Medicum, quo novæ ſuæ doctri-

Digitized by Google

doctrinæ, & gratiam aliquam, conciliare voluerit, tam Paracelſus, quam Helmontius, longe iſto ſpecioſior in aſtruendis Liquoris ſui Alcaheſtici dotibus. Me quidem judice, diſtinctæ ſunt liquidarum & conſiſtentium rerum naturæ, ac, licet hæ nonnunquam per illas vinculis, quibus cohærent, exſolvantur, ut diſſipatæ oculorum aciem effugiant, nunquam tamen inter ſe commutantur, nec ab illis principia & originem trahunt.

Bernh. Paliſſy Gallus, Figulus illiteratus, ſed ingenioſus tamen, patriâ linguâ libros conſcripſit *de natura fontium, metallis, gemmis*, ubi ex aquis omnia vult produci, aquas tamen duas ſtatuit, alteram materialem, alteram congelantem. Quæ ſi quis rectè perpendat, diverſitatem hinc principiorum agnoſcet. Quando enim duplicis generis aquas facit, neceſſe eſt alteram illam aquam diverſum quid eſſe à priori, atque adeò non ratione aquæ, ſed ratione alterius cujuſdam principii, differre à priori. Aqua enim, per ſe conſiderata, Elementum eſt, ſimplicisque naturæ. Ergo vel non eſt propria hæc locutio, ſi aqua ſtatuitur primum omnium rerum principium, vel involvuntur ſub aqua iſta diverſa principia, quæ expedita tamen atque inter ſe diſtincta haberi oportebat. Non repugnabo, ſi quis aquam vehiculum omnium miſtorum corporum ſtatuat, & quaſi gluten aliquod, mediumque, quo uniuntur miſcibilia. Sed ex ea ſolâ fieri aliquid poſſe non credo: fiet enim ex illa, vel per transmutationem materiæ, quæ ſi concederetur, quæreret alius, in quo principium commutationis conſiſteret: neque enim per ſe materia aquæ in materiam alteram abit. Si confugiant ad aliam particularum diſpoſitionem, quæram ulterius, unde iſta diſpoſitio variata? Atomi enim & minutiſſimæ particulæ corporis ſimplicis & ſingularis omnes ſibi ſunt ſimiles; ergò aliud quid accedere debet ad aliam materiam producendam. Qui nuper *de Gemmis* libellum edidit Robertus Boylius, gemmarum ſubſtantiam primam liquidam eſſe ſtatuit. De Cryſtallis, metallis idem ſtatuit ſubtiſſimus Nicol. Steno in *Prodromo libri ſui de ſolido intra ſolidum naturaliter contento*, cujus ego ſententiam in citata Diſſertatione mea prolixius impugno, *à p. 17. ad 20.* quæ huc transſcribere nolo. 3

Quemadmodum Aquam Thales omnium rerum principium, ita Aërem Anaximenes delegit, eâdem, quâ ille, ratione ductus. Nam & ipſe principium Subſtantiarum unicum ſtatuere voluit, quod eò certius eſſe putavit, quo illud univerſalius eſt, latiusque ſe extendit. Subtilius illud quidem principium Thaletis, ſed quod æquè ſenſum habet pro fundamento, atque adeò certiorem viam eligere voluit præ imaginaria illa cœterorum. Scil. ita cum iſtis variantibus Philoſophorum principiis comparatum eſt, quemadmodum pro varietate facultatum illarum in homine, quæ percipiunt rerum naturam, habemus in nobis intelligentiam, habemus Phantaſiam, 4

ſiam, habemus denique ſenſum. Qui principia naturæ ex fonte intellectus deducunt ad cauſas æternas, invariabiles, animum intendunt, nec tam in internis rerum cauſis, quam in externis, contemplationes figunt, quorum ex ordine ſunt Pythagorei & Platonici. Alter ille Ordo, qui Phantaſiam Ducem ſequitur, quaſi medius inter illos eſt, qui intellectum, & qui ſenſum ſequuntur. Cùm enim vident, eſſe in natura ſubtiliora quædam principia, quam ut in ſenſus incurrant, ideo ad notiones aliquas generales, confugiunt, materiam ſc. & formam, quæ demonſtrari in natura nequeunt, concipi autem animo poſſunt, vel ad minutas aliquas & inſenſiles particulas, earumque figuras & motus, quæ æquè ſenſu quidem non poſſunt percipi, niſi per longinquas aliquas concluſiones & conſequentias, magis tamen ipſi fundare in re ipſa principia ſua cupiunt, quam ii, qui generales iſtas materiæ & formarum notiones ſequuntur, quibus penè nihil aliud dicitur, quam prædicamentis Logicis, quæ per ſe nihil realitatis habent, ſed velut Indices quidam ſunt, & rerum receptacula. Pari modo in forma & materia nihil aliud eſt, quam generalis quidam conceptus, qui fundamentum quidem in natura habet, nihil verò demonſtrat, neque ſcientiam aliquid in nobis gignit. Nihil enim aliud iis vocibus innuitur, quam eſſe aliquod in natura principium paſſivum, quod vocatur materia, & activum, quod vocatur forma; qualia verò iſta ſint, aut quo nomine vocentur, quomodo ſe habeant ad ſe invicem, nihil per hæc principia intelligo. Qui ſenſum ducem ſequuntur, is quatuor illas corporum maſſas præ oculis habent, quæ cum maximam univerſi hujus partem complere vident, vel unum ex iis eligunt rerum principium, vel etiam diverſa aſſumunt, unde miſceantur. Atque ita Thales Aquam, quod maximam Globi hujus terreni partem implere videret, generarique omnia ejus operâ animadverteret, principium rerum ſtatuebat. Ita Anaximenes Aërem, Heraclitus Ignem, aliqui Terram ſtatuebant. Qui ita ponunt principia, tribus videntur ordinibus diſtingui, aliqui infinita, vel innumerabilia ſaltem conſtituunt principia, jam tùm ſpecificata, & ad ſua corpora deſtinata, quibus proinde non opus eſt alio quodam commento ad corporum diſtinctionem. Habent enim naturam, jam tùm in ipſis principiis diſgregatam, quâ in ſententia Epicurus & Democritus, cum ſuis Aſſeclis ſunt, qui tamen magis phantaſmata ſpeculantur, ſed quod in ſenſibus tamen ſunt magnâ parte fundata. Secundus Ordo illorum eſt, qui plura conſtituunt rerum principia, ſenſibus obvia, corporumque diverſitatem ponunt in temperamento & miſtione, quorum ſententia quidem cœteris videtur anteferenda. Tertius Ordo eorum eſt, qui unum idemque invariabile ponunt principium, corporum tamen naturalium diſtinctionem deducunt à variationi hujus principii, figurâ, poſituque diverſo. Quâ in ſententia Thales fuit, quam

Digitized by Google

quam tamen ſententiam, ut veritati conſentaneam amplecti non poſſumus, ob rationes, quas jam ſuprà allegavimus, præferentes opinionem illam, quæ diverſitates principiorum ſenſibilium ſtatuit. Quæ an in Elementis illis quatuor reponenda ſint, dicemus, cùm de iis ſermo nobis erit. Quod Anaximenem attinet, habuit ille validiores etiam cauſas, quam Thales, quas fuſius deducit Verulamius *in fab. de Cupidine pag. 656.* Ejus principia Carmine complexus eſt Scipio Capitius.

CAP. XI.

DE PLATONICÆ PHILOSOPHIÆ PRINCIPIIS, EJUS ILLUSTRATORIBUS VETERIBUS ET NOVIS, CONSENSUQUE VEL DISSENSU AB ARISTOTELE.

§. 1. *Philoſophiam ſuam Plato à Sacrate Præceptore hauſit, ſed Barbarica mixtura adulteravit. Socrates Phyſica parum excoluit. Scriptores de Philoſophia Socratica, Hier. Cardanus, Joh. Lud. Balzacius & Aug. Maſcardus. Phyſica Socratica Scepticiſmo fuit affinis, non item Platonica, licet ἀκαταληψίαν aliquam ſtatuat. 2. Miſtura Philoſophiæ Platonicæ ex Heraclitica, Pythagoræa & Socratica, Differentia autem ab Ariſtotelica, ſi Ideas ſeponas, ferme tantum Verbalis. Concitatores utriusque Jac. Mazonius, Bernh. Donatus, Seb. Foxius, & his antiquior Georg. Gemiſtus. Platonis Apologeta Beſſarion & Pet. Bembus. Plagium in Timæum ac Möſen falſo ei objicitur. 3. Dialogi quidam Platoni ſuppoſiti. Editiones operum ejus potiores. Commentatorum Notitia è J. Bapt. Bernhardi* Seminario Philoſophiæ Platonicæ *haurienda. Præcipui inter eos ſunt Plotinus (Numenii Plagiarius,) Proclus, Maximus Tyrius, Alcinous, Salluſtius, Mich. Pſellus, Chalcidius, Paulus Benius. 4. Platonis Eloquentia, ob Feſtivitatem pariter atque magnificentiam, commendatur, 5. Phyſica ejus parum ab Ariſtotelica differt, ac Naturalem Theologiam ſibi ſubſternit atque immiſcet. 6. Philoſophemata Platonica nimis ſubtilia de Rerum Principiis (Deo, Idea & Materia,) Cauſisque, ac Mundis totidem. 7. Doctrina de Anima Mundi, quæ ſenſu Platonico rejicitur, ſaniori autem admittitur ac defenditur. Trahitur huc à Paulo Sarpio, eam ob cauſam periclitato, aliisque, Locus Gen. I. 2. Moſaicus. Cavendus ejus abuſus multiplex in ignorantia cauſarum pallianda, in Diis duobus fingendis (quod Platoni à Sam. Parkero immerito objicitur,) & Phyſica Enthuſiaſtica, Aſtrologia Divinatrice, Magia, Medicinaque ſuperſtitioſa, defendendis. 8. Platonis ἀμεθοδεία notatur. Convenientiam doctrinæ ipſius cum Moſe, S. Literis & Chriſtianorum dogmatis, ab Henr. Moro defenſam, Sam.*

Par-

Parkerus, in Cenſura Philoſophiæ Platonicæ, ac Diſſ. de Trinitate Platonica, *impugnavit, ſed incaſſum.* 9. *Sententia Platonis de Elementis.* 10. *Doctrina de Animarum præexiſtentia, à Chriſtoph. Sandio & Henrico Moro reſuſcitata, à Jac. v. Thomaſio & Parkero confutata.* 11. *Philoſophia Platonica Speculationibus Metaphyſicis nimis indulget. Illuſtrant eam Dan. Heinſii* Poëma de Contemptu Mortis, *& Henr. Mori Scripta plurima, etiam Theologica Platoniſmus Patrum, & Origenis præſertim Heterodoxus. Caſp. Barthii Lib. affectus* de Chriſtianiſmo Epicteti.

1 A Sectæ Jonicæ Conditore Thalete promanavit Socratica, cujus Socrates Autor fuit: quæ tamen Philoſophia hinc in varias Sectas abiit, cùm ſcil. diſcipuli Socratis ipſi diverſa ſentirent, atque incertum eſſet, quænam genuina Socratis principia. Nihil enim literis ipſe mandavit, ſed omnia apud diſcipulos ejus ex ore ejus prolata aſſervabantur. Plato certè, qui diſcipulus Socratis erat præcipuus, malè audiit nonnullis, qui Socrate uno contenti erant, quod miſcellâ ſuâ Philoſophiâ corruperit genuinam, quam à Socrate acceperat, maximeque Barbarica, Ægyptiaca, & Pythagoræa, quæ ab alio fonte profluxerant. Hanc mixturam Xenophon ipſe, Socratis auditor, exprobrat Platoni, in *Epiſtola* quâdam *ad Æſchinem Socraticum* ſcriptâ, quæ legi poteſt apud Euſebium, *in præparatione Evangelicâ lib. 24.* & Stobæum *in Sermone de Diis.* Phyſices tamen negligentior fuiſſe videtur, cujus quidem junior adhuc incredibili cupiditate ductus fuit, ſenior verò factus, ut dubiam, incertam atque inutilem, repudiant. vid. Euſeb. *lib. 1. præparat. c. 5.* Lactant. *lib. 3. c. 21.* Quare morali ſtudio præ cœteris ſe dedit. Cœterùm de Philoſophia Socratica legi poteſt Hier. Cardani *liber de Studio Socratis*, qui reperitur in *Imo* ejus *Operum Tomo.* Legi etiam poteſt Joh. Lud. Balzacus in libro, quem *de vita Socratis* Gallicâ linguâ ſcripſit. Et in alio, quem *Socratem Chriſtianum* inſcribit, ubi dogmata ejus moralia cum Chriſtiana fide confert. Eſt & quoddam Auguſtini Maſcardi Manuſcriptum, hactenus ineditum, *Il genio de Socrate per la Corte*, cujus meminit Craſſus *in Elogiis hominum Literatorum, part. 1. p. 257.* Sed illa ad nos non pertinent, qui Phyſica tamen quærimus. In quibus eum quidpiam è Scepticiſmo traxiſſe jam ſuprà innuimus, quem Scepticiſmum Media Academia in multis amplexa eſt. vid. Voſſium *de Sectis Philoſophorum cap. 20.* ubi de variis Scepticorum differentiis agit. Quare non crediderim ego, in Phyſicis præ cœteris ſecutum fuiſſe Platonem Præceptorem ſuum, Socratem. Longe enim à Scepticiſmo abeſt, quanquam ejus quædam ἀκαταληψία & inquiſitio vaga ſit, quam Verulamius, *in novo Organo, lib. 1. Aphoriſmo 67.* eum primò credit introduxiſſe, tanquam per jocum & Ironiam, in odium veterum Sophiſtarum, qui nihil tàm verebantur, quam ne dubitare de re aliquâ viderentur, bonô

quidem

Digitized by Google

quidem inſtituto, non ut in iſta *ἀκαταληψίᾳ* ſubſiſteret, ut fecit nova Academia. Atque ita ille exiſtimat, vel eam ob cauſam, quod per anbages longas rem ipſam dicat, nec modo aliquo dogmatico proponat. Certè Verulamius, Socratem non aliam ob cauſam dubitaſſe, ait, quam ut eò ſapientior haberetur, atque eò occultiora ſcire videretur, quod etiam illa, quæ manifeſta ſunt, ſcire ſe negaret.

Si Laërtium audimus in *vita Platonis*, & Heſychium Illuſtrium, Philoſophia Platonis ex Heraclitica, Pythagorica & Socratica miſta fuit, in iis, quæ ſenſibus percipiuntur. Heracliti partes ſecutus eſt, in iis, quæ mente comprehenduntur, Pythagoram, in rebus civilibus, Socratem. Patet itaque inde, in Philoſophia naturali Stoicorum ſententias eum præ cœteris amplexum, quanquam ita Philoſophiam ſuam naturalem inſtituerit, ut ſubinde commiſceret abſtractas illas animi notiones & ænigmatica Pythagoreorum commenta, atque ex iis unum quaſi cinnum conficeret.

Ipſe Ariſtoteles, *I Metaph. c. 7.* Philoſophiam Platonicam partim ſimilem Pythagoricæ agnoſcit, & Claudius Berigardus, *in Circulo ſuo Piſano, Circ. 3. part. 1.* Platonicam Philoſophiam partim Pythagoricæ, partim Peripateticæ, ſimilem facit. *Sublatis enim Ideis*, inquit, *quas impugnat Ariſtoteles, ferè in cæteris videntur differre verbis, & ratione conſiderandi.* Arguit Ariſtoteles Platonem, quod putârit materiam non diſtingui à privatione & eſſe non Ens, unde ſequatur, omnia fieri ex non Ente, & præterea materiam eſſe ex ſe, poſteà verò dicit, eum vocaſſe materiam matrem & cauſam eorum, quæ fiunt, privationem verò neglexiſſe, ut maleficam & non Ens, quod intelligi, niſi diverſo ſenſu, nequit. Ita, *lib. 2. Metaph.* principia rerum apud Platonem ait eſſe numeros & figuras, aliò verò loco magnum & parvum eſſe materiam, *Unum* autem ideam ſive formam, quæ arguunt litem hanc in verbis tantùm eſſe poſitam. Materia diſſenſus pars inter Ariſtotelem & Platonem ſita eſt in illa de Ideis doctrina, quam Pythagoreorum Scholis hauſiſſe videtur. Et fuerunt ſanè tam Pythagoræ, quam Platonis, dogmata pro iiſdem habita. *vid.* Barth. *Adverſar. lib. 53. c. 13.* Sed injuriam in Idearum doctrinâ factam fuiſſe Platoni, jam dudum ab aliis oſtenſum eſt, ac legi poteſt ſuper hoc argumento, Liber, quem Scipio Agnellus *de Ideis* conſcripſit. Alioquin negotium hoc conciliationis inter Platonem & Ariſtotelem multi tractârunt. Integrum librum *de conſenſu Ariſtotelicæ & Platonicæ Philoſophiæ* conſcripſit Jacobus Mazonius, Bernhardinus Donatus librum *de Platonicæ & Ariſtotelicæ Philoſophiæ differentia*, Sebaſtianus Foxius *Tr. de Platonis & Ariſtotelis conſenſione in Philoſ. Naturali*, Witeb. A. 1589. in 8vo editum. Hubertus Folieta quoque *de nonnullis, in quibus Plato ab Ariſtotele reprehenditur.* Diſſertationem edidit Romæ anno 1574. *in 4to.* Seb. Baſſo, *in Libb. 12. Philoſ. Naturalis adverſus Ariſtotelem*, in quibus abſtruſa Veterum Phyſiologia reſtauratur, & Ariſtotelis errores ſo-

Digitized by Google

lidis rationibus refelluntur, dogmata quoque Platonis nonnulla, imprimis iſtud de Anima Mundi, contra Peripateticos defendit. Et, quem primo loco debuiſſem nominare, iis, quos recenſui, longe antiquior, Georg. Gemiſthus, *in Opuſculo de differentia Philoſophiæ Platonicæ & Ariſtotelicæ.* Non defuerunt etiam ex antiquioribus, qui Platonis dogmata impugnârunt. Atque contra unum eorum (Georg. Trapezuntium, qui *comparationem Platonis & Ariſtotelis*, in Platonem injuriam, ediderat, Venetiis A. 1523. *in 8vo* excuſam) Beſſarion Cardinalis eruditum illum librum *in Calumniatorem Platonis* ſcripſit, Venetiis ap. Aldum A. 1503. *in fol.* impreſſum. De quo Beſſarione, ejusque operibus, ad Philoſophiam Platonicam ſpectantibus, legi poteſt Gaddius *in libro de Scriptoribus, ſub Tit. Beſſarionis.* Scripſerat & Pet. Bembus *Apologiam Platonis*, & *Diſſertationes in ejus Opera*, quæ tamen hactenus ſunt inedita, eodem referente Gaddio. De ordine in legendis libris Platonicis adhibendo ſcripſerunt Marſilius Ficinus, Johannes Serranus, Franciſcus Patritius, Paulus Benius. Qui Platonem plagii incuſant, injuriam illi faciunt. Nam quod à Timæo doctrinam de Anima mundi habuiſſe exiſtimant, verum id quidem eſt, ſed apertè nomen Autoris laudat in *Dialogi* ſui fronte, quem totum ex ejus ſententia concinnavit. Neque ſtatim eam ob cauſam plagiarii dicendi ſunt, qui ſententias cum aliis habent communes. Quod Moyſi multa ſurripuerit, pernegat Paulus Benius *lib. X. Commentarii in Timæum Platonis. Nihil unquam inveni*, inquit ille, *apud Platonem, quod deprehendere potuerim ex una Moyſis Hiſtoria fuiſſe expreſſum, in multa verò incidi, ob quæ exiſtimem eam legiſſe nunquam.* Legi quoque Hier. Cardanus poteſt, in eo libro, quem *de clarorum hominum vitâ*, & de illuſtrium Antiquorum judicio ſcripſit, ubi agit de Platone. Reperitur autem liber ille in Operum ejus *Tomo X.*

3 Reperiuntur inter Opera ejus Suppoſititii aliquot *Dialogi*, è quibus qui inſcribitur Axiochus Æſchynis Socratici eſſe ſcribitur à Suida *in vocibus Axiochus & Æſchynes.* Habentur & plures alii, qui in fine Operum ejus ſolent poni. Fuerunt & alii adulterini ejus *Dialogi*, quos recenſet Diogenes Laërtius, ſed qui amplius non extant. Opera Platonis quam emendatiſſima prodierunt Baſileæ, cum Procli Commentario in Timæum, A. 1534. ſed Græcè tantùm. Latinè unà cum Græco Textu edita ſunt ab Henrico Stephano, & cum *Commentariis* Joh. Serrani A. 1578. quod optima eſt Editio. Cœteroquin & Lugduni A. 1590. prodiit, cum argumentis perpetuis & *Commentariis* Marſilii Ficini, cujus etiam ſeorſim extant Opera, aliquot Voluminibus *in folio* edita, quibus Philoſophiam Platonicam per partes illuſtravit. Interpretum verò & Commentatorum Veterum & Recentiorum magnus eſt numerus, quos omnes recenſere operoſum nimis eſſet. Legi poteſt Nomenclator iſtorum Autorum apud Johannem Baptiſtam Bernhardum *in Semina-*

rio

Digitized by Google

rio Philoſophiæ Platonicæ, ut vocat, libro utiliſſimo, quo è Platone & Platonicis omnibus, Græcis & Latinis, Arabicis, Veteribus & Recentioribus, Interpretibus & Commentatoribus, doctrinas Platonis collegit, utinam meliori ordine & diſtinctione, nam quaſi chaos aliquod confectum eſt. Utiliter tamen liber iſte, & ad varios uſus, adhiberi poteſt, neque enim plenius aliquod Opus & ordinatius hactenus exſtat, & in multis Indicis loco eſſe poteſt. Præcipui tamen ex Interpretibus ejus ſequentes ſunt. Plotinus, cujus *Enneades* Græcè & Latinè Baſileæ excudit Henricus Petri; quem tamen plagium in Numenium commiſiſſe aliqui putârunt. Quod crimen ut refelleret, Amelius, itidem Platonicus Commentator & Philoſophus, librum ſcripſit de differentia doctrinæ Plotini & Numenii, teſte Jonſio *lib. 3. de Scriptoribus Hiſtoriæ Philoſophicæ, c. 10. p. 264.* Procli *Elementa Theologiæ & Phyſicæ* idem Petri edidit, *libros autem ſex in Platonis Philoſophiam* Græcè latinèque Æmilius Portus. Quæ Editio Hamburgi prodiit, ſumtus ſuppeditante Sereniſſimo Friderico, Holſatiæ Principe glorioſæ memoriæ. Maximus Tyrius & Alcinous, Græcè & Latinè editi à Daniele Heinſio *in octavo* Leidæ A. 1607. una cum *notis* ejus. Salluſtius à Leone Allatio Græcè Latinèque editus Lugduni Batavorum; in quem etiam extant *Notæ* Lucæ Holſtenii. Mich. Pſelli opuſcula *de Dæmonibus & Magiâ*, & Apuleji quædam, hûc etiam ſpectant; nam & is Platonicus fuit. Cœterùm Commentatores in libros Platonis ſingulares, *Timæum* præcipuè, quo Phyſica ejus principia potiſſimum continentur, multi ſunt, tàm Veteres, quam Recentiores, quorum Catalogum ſatis copioſum videas licet in *Nomenclatore Philoſophico* Iſr. Spachii *p. 32. 33. 34.* Paulus Benius in Platonis *Timæum* legi meretur. Commendat eum Craſſus *in Elogiis hominum literatorum, part. 2. pag. 83.* Chalcidii in eum *Commentarium* edidit Joh. Meurſius. Magnificum ejus Viri Elogium vid. ap. Barth. *Adverſ. lib. 48. c. 8. Nemo*, inquit, *melius profuiſſe ſeculo noſtro videtur, quam Chalcidius fecit, homo ita Chriſtianus, ut alium non potuiſſe eum eſſe evincatur, ita Philoſophus ut videri velit ſeſe rationibus ſolis niti velle.* Legi etiam poteſt Plutarchus in *Timæo Platonis*, & *in quæſtionibus Platonicis.* Jungi etiam huic poſſunt nonnulli Commentatores in Ciceronis *Timæum.* Legi & in eam rem merentur Petri Rami *Adverſaria de Platonis Philoſophia;* Carpentarii *Commentaria*, Johannis Pici & Joh. Franciſci Mirandulanorum *Opera*, qui Platonica dogmata itidem illuſtrarunt.

Quod Eloquentiam ejus attinet, eam multis laudibus extollunt non- 4
nulli, aliqui etiam habent, quæ in eâ deſiderent. Plato, Socratis diſcipulus, ejus quoque in dicendo feſtivitatem & elegantiam retinuit, quod nec ipſe diſſimulat. Quam ut accuratiùs retineret Dialogo ſua proponere maluit, ut eſſet huic feſtivitati & elegantiæ in dicendo commodior locus. Sed & magnificentia quædam ſuaviloquentiæ juncta fuit, quarum virtutum commen-

dationem prolixam, omnemque, quæ ſuper hoc argumento inſtituitur, Diſputationem, vid. apud Franc. Vavaſſorem *in lib. de ludicrâ Dictione p. 41.* ubi de Socratis quoque libris differit. Quæ aliqui in illo deſiderant, examinat & refutat Leo Allatius *in lib. de Erroribus magnorum virorum in dicendo, cap. 4. p. 41. & ſeqq.*

5 Sed illa ad nos nunc non pertinent, qui Phyſica tantùm ſectamur, in quibus, ſi excipiantur, quæ Pythagoricis debet, non adeò differre ejus Philoſophiam à Peripatetica, Claudius Berirgardus dicebat, quod quidem non usque adeò improbabile eſt. Plato rem omnem à prima & principe cauſa orditur, quam illi Deum vel Mundum intellectualem vocant. Theologiam itaque naturalem, vel Metaphyſicam, eo ſcil. ſenſu, quo Veteres eam acceperunt, cum illa diſciplina, quæ rerum naturalium affectiones docet, vel confundit, vel ab ea non ſeparat. Quoniam itaque Deus, mens illa ſuprema, principium naturæ eſt, ideo præſupponere voluit Plato hanc cauſam, ut, cognito iſto naturæ principio, in rerum naturalium cauſas inquireret. Platonis ergò Philoſophia conſiderari debet, tanquam complexus aliquis ſcientiarum, quarum omnium initium Theologia eſt, atque adeò primum illud, unde dependent omnia. Hanc itaque Philoſophiæ partem, ut fundamentalem, cœteris ſubſternit, atque ita innectit, ut diſcrimen vix deprehendi queat. Quam ob cauſam Platonici divinè ſtatuunt, Philoſophiæ rationem omnem contemplatione Dei comprehendi, atque hominis finem ponunt in *ἐξομοιώσει τοῦ Θεοῦ, in ſimilitudine Dei.* Alterum Theoreticæ Philoſophiæ & principium & finis eſt, alterum Practicæ. Omnis itaque ejus Philoſophia hûc dirigitur, piè quidem & rectè, ſed poſſunt tamen cœteræ ſcientiarum partes diſtingui & ſeorſim tractari, abſque conſideratione cauſæ primæ, quæ extra corpora naturalia conſtituenda eſt, niſi velimus, cum Stoicis, Deum formam eſſe corporibus naturalibus immerſam. Quomodo ipſi, teſte Senecâ *Ep. 54.* duo principia agnoſcunt, cauſam & materiam, cauſæ nomine accepto pro eo, quod operatur cum ratione in natura. A qua tamen ſententia alienos nos eſſe oportet, ut quam multa abſurda in Theologia ſequantur.

6 Duplicia itaque apud Platonem obſervare licet principia Phyſica, ſecundum variam naturæ conſiderationem. Conſideratur enim natura, vel ut creanda eſt univerſâ à Deo, vel ut illa, quæ jam creata eſt, & alteratur per generationes, corruptiones, aliasque affectiones, quæ poſterior acceptio à Peripateticis, aliisque Philoſophis, attenditur, ac principia Phyſica ſecundum eam acceptionem diriguntur. Apud Platonem verò diſtingvuntur quidem illa principia naturæ, vario hoc modo conſiderata; ita tamen temperat iſta, ut poſteriora illa prioribus innectat ſemper & committat. Priori conſideratione naturæ, quantum ex Platone ipſo & è Platonicis, patet, tria illi

illi ſunt principia, Deus, Idea & materia. Deus ſcil. Effectrix illa cauſa eſt univerſalis. Idea eſſentiam & ſpeciem largitur, quam materia contrahit & ſingularem efficit. Eſt verò Idea à Deo ipſo, non re, ſed ratione diſtincta. Ubi non adeò liquet, an Plato materiam Deo coævam faciat, an verò ab ipſo creatam. Poſterius non videtur, quoniam inter principia ponit; ſed iſta, ſi ita ſentit, condonanda ipſi ſunt. Cauſas Platonici quinque ſtatuunt, & Proclus ita diſcriminat. *Effectrix*, inquit, *cauſa eſt id, à quo, Exemplaris id, ad quod, finalis id, propter quod, formalis id, quo, materia id, ex quo, vel in quo, res ſiunt*, Effectrix verò & Exemplaris cauſa, quanquam nonnullis confunduntur, aliis tamen diſtingvuntur, quoniam ad efficientem executionem, ad Exemplarem directionem, quemadmodum ad finalem intentionem, referunt. Sed hæc ſubtilius paululum dicuntur, & ad Metaphyſicos rejicienda ſunt. Platonici enim in illis cauſis ſuis hic Metaphyſicos potius agunt, quam Phyſicos. Porrò Platonici gradibus quibusdam ad Deum conſcendunt, Deum ſupra omnia locant, cui ſubſternunt Intellectualem mundum, huic ſubjiciunt rationalem, huic iterum mundum ſeminarium ſive naturam, infimum faciunt mundum ſenſibilem. In Deo omnia ſunt illis, mundus intelligibilis plenus eſt Ideis, quem certè cur ab iſto, Deo, diſtinxerint, cauſa nulla eſt, Realis mundus plenus eſt rationibus, vel Idearum formulis Natura ſeminibus, materia ſimulachris & imaginibus rerum, quò nomine illi formas ſenſibiles deſignant. Tres itaque cauſæ principes ſunt illis rerum omnium, Deus, à quo unitas, mens ex qua ordo & pulchritudo, Anima, quæ motu & vità omnia continet, quæ certè ſingula majorem ſubtilitatem, quam erat neceſſum, præ ſe ferunt, ac Entia etiam præter neceſſitatem multiplicant. Cur enim mundus intellectualis, ſive mens, à Deo diſtinguatur, non video, neque etiam Ideæ ab ipſo Deo differunt. Licet Dion. Petavius diverſum aliquid à Deo illas ſtatui à Platonicis longa Diſputatione contendat, *T. I. Dogm. Theol. Lib. 4. c. 9.* Rationalis Mundus ex intelligibili illis procedit, velut lumen à luce, natura fœta ſeminibus ex rationali, ut calor ex ſplendore, dimanat. Senſibilis ex naturali & ſeminario mundo non aliter atque è calore vitali generatio proficiſcitur. Hæc omnia ita illis ordinata ſunt, & per quaſdam quaſi tribus & claſſes diſpoſita, ſive ab ipſo Platone hæc inventa ſint, ſive à majoribus ita hauſerat. In iis quidem non ſunt, quæ adeò quis improbet, ſed tamen iſta partitio naturæ an ita ſe habeat, nec potius imaginaria multa comprehendat, definiri non poteſt. Quorſum etiam pertinet tot diſtinctiones, quaſi quorundam Orbium facere, ubi neceſſe eſt multas concipere ſubſtantias, quaſi ſeparatas, quæ an exiſtant in rerum natura, incertum eſt. Nolo hîc coacervare quæ de primo, uno & bono, differunt Platonici, quæ de Ideis, quas percipi exiſtimavit Plato, eâ ratione ductus, quod incertam de rebus ſcientiam habeamus,

Digitized by Google

niſi ſpecies quædam perfectæ animo cernantur. Quæ de numeris, de pulchritudine, amore, in quibus planè θεολογεῖν videtur, pulchra quidem ac ſpecioſa proponit, ita ſunt à vulgaribus ſenſibus ſeparata, ita è peregrinis ratiocinationibus collecta, & tricis quibuſdam complicata, ut non adeò quid diſtinctè inde concipi poſſit.

7 Mundum Animalem Plato vocat totum iſtud Univerſum, quod, ut animal conſiderat, eique animam quandam per omnes partes infuſam affingit. Ex quo iterum patet, nimium laboraſſe Platonem in corporibus naturalibus ad univerſales illas Idearum claſſes, mente conceptarum, reducendis. Abſurdum illi ſcil. viſum eſt, partem aliquam mundi vivere, non verò totum, cùm mundus generet animantes, neque illud, quod expers animi ſit, generare poſſit animalia. Atque hæc Platonis vera ſententia eſt, in *Timæo*, Univerſum hoc animal vocantis, quod contineret relinquas animantes, quibus comprehendebat etiam omnes orbes cœleſtes; quæ verò magnas abſurditates implicat. Quid enim eſt abſurdius, quam fingere animal, ex aliis infinitis compoſitum? quo idoneo argumento probari poterit, eſſe aliquam mundi animam intelligentem rationalem, à Deo diverſam, quæ tamen nec eſſet Angelus? nullà certè id ratione evinci poteſt, nec revelatione; quæ omnia portentis potius, quam rationi ſunt ſimilia. Stoici quidem Animam mundi etiam agnoverunt, ſed ea ipſa Deum notabant, quem tamen alium ab anima mundi facit Plato. Fortaſſis & Pythagoreorum illa ſententia eſt. Sed de illorum Philoſophia nihil adeò diſtinctè doceri poteſt. Quod ſi Plato per iſtam mundi animam intelligere velit Spiritum quendam æthereum, rationibus ſeminariis fœtum, per partes univerſi diſperſum, non eſſet adeò ob iſtam ſententiam reprehendendus, quique illum rejiciunt, nihil poſſunt nobis reponere, quod notius ſit, animoque diſtinctius concipi poſſit. Præterea omnes ii, qui nobis principia Phyſica poſuerunt, ac ipſi quoque Peripatetici aliud quoddam comminiſcuntur commune principium, quò confugiunt, quando per quatuor Elementa rem non poſſunt expedire. Quare quintum aliquod, ſive quintam eſſentiam, ut vulgò vocant, comminiſcuntur, quæ inter quatuor illa Elementa quaſi dominetur, illiſque præſideat, eorum verò temperamentum quoddam excellentius comprehendat. Carteſiani quoque, cùm fingunt ſubtilem iſtam materiam, per omnes mundi partes diffuſam, quæque ex Sole potiſſimum profluat, non videntur multum ab hac ſententia diſſidere. Nam & Platonicis Sol quaſi Regia iſtius animæ habetur, ut multis probat Johannes Franciſcus Grandis *in Diſſertatione* ſua *de Epicuri Philoſophia*. Quare imperitè faciunt, qui hanc doctrinam de Spiritu mundi, non Platonico, ſed ſaniori ſenſu, acceptam, ut rem inanem, vel impiam, rident & rejiciunt, quam aliqui etiam ipſo in Moyſe fundatam volunt, & per Spiritum illum, qui aquis incu-

Digitized by Google

incubabat, hunc Spiritum æthereum intelligunt. In quorum etiam numero ſancti Patres ſunt, & multi quoque Theologorum, quanquam aliqui locum hunc de Spiritu S. explicent. Periculoſa ex eo lis aliquando mota fuit Patri Paulo Sarpio, doctiſſimo illi *Hiſtoriæ Concilii Tridentini* Scriptori, à neſcio quo Inquiſitore, qui negaverit Sacram Trinitatem ex *I. Geneſ. cap.* poſſe probari. Qua de re legi poteſt Fulgentius in ejus *vita*, in Gallicum ſermonem converſa, *p. 31.* Et oritur ſanè ex coagmentatione illa partium Univerſi quædam contemperatio, ac qualitates quædam univerſales, quarum effectus interdum videmus, cauſas verò animo comprehendere non poſſumus. Vid. quæ in eam rem diſſerit Rob. Boylius in lib. de Coſmicis qualitatibus. Atque in iſtarum rerum cauſas cùm inquiritur, ad tale aliquod univerſale principium confugiendum eſt. Quorſum enim etiam ſe vertant omnes illi, qui ſingularia Phyſices principia commenti ſunt, vident tamen ſe rem non poſſe expedire, niſi ad naturam aliquam communem operatricem in operibus confugiant, ut ſupra ex Lucretio vidimus, qui ex Atomis ſuis expedire ſe non poteſt, niſi θεὸν ἀπὸ μηχανῆς arceſſat, naturam ſcil. aliquam æthercam, ſubtilem, quam agnoſcere neceſſitas interdum nos jubet, cùm in rationibus ſpecialibus dandis deficimus. Quô tamen nolim probare, quorundam vel ſuperſtitionem, vel ſocordiam, qui, Tragœdos imitati, ut illi ad componendas turbas Deum è machina evocant; ita ad communem aliquam cauſam confugiunt. Quanquam etiam peccare fortè imbecillitas noſtri intellectus poteſt, cum oculis Lynceis rerum viſcera nos penetraturos confidimus, ſpecialiſſimas illis cauſas indagaturi. Nos certè enim circa particulam aliquam & portiunculam Philoſophi ſumus, & exiguis animi noſtri Cancellis non includimus Univerſum illud, nec penetrare poſſumus ingenii acie, quod tot vaſta corpora inter ſe cohæreant; annon quædam eorum inter ſe ſit conciliatio, mutuaque operatio, quæ in occultis ſe exerat aliquando, nonnunquam in ſecula extendatur. Multis certè ex illa Platonicorum doctrina ſententia hæc de anima mundi inhæſit, unde fortaſſis non de nihilo eſt, quod obſervat Samuel Parkerus gentilium idololatriam penè omnem ad iſtam mundi animam reſpexiſſe. Vid. ejus *Tentamina Phyſico-Theologica* contra Atheos & Epicuræos, *lib. 2. c. 1. & 2.* Ex eodem etiam principio ἡλιολατρείαν ortam eſſe, illic probat, quandoquidem Sol ſedes iſtius animæ à Philoſophis ſit habitus. Non tamen crediderim, quod iſte putat, à Platone geminum Numen ſtatui, ut geminum mundum fingit, viſibilem & intellectualem, niſi fortè ita interpreteris, ut per ſecundarium illum Deum intelligat genium, vel mentem aliquam: Ita enim in Timæo: *Deus intellectualis & potens Deum ſibi ſufficientem & perfectiſſimum genuit, ſ. mundum.* Et Origenes, *contra Celſum lib. 5.* ita Platonis mentem interpretatur; dicit enim Stoicos facere mundum Deum primarium, Platoni-

cos

cos verò ſecundarium. Platonem autem ſupremum Deum extra pomœria mundi abegiſſe, Juſtinus *in Cobortatione ad Græcos*, ait. Sed illis omnibus vel ſanior ſenſus, vel perverſior, à varia interpretatione accedere poteſt. Plato enim ea omnia ſermonibus ſuis implicuit, ut interdum mens ejus non rectè deprehendi poſſit. Et quoniam elegantiam ſermonis ſectatus eſt, non fortaſſe ita expreſſit animi ſenſa, ut Philoſophus in illis pedem figere tutò poſſit. Ab Interpretum verò commentis toti etiam pendere non poſſumus; nam & vetus illud hîc obtinet: *Quot capita, tot ſenſus*; raroque Philoſophia adeò illibata & incorrupta ſervatur. Solet enim ab Interpretibus novarum rerum cupidis, & vanâ gloriâ ſe jactantibus, illis aliquid affingi, aut per conſequentias, non rectè inſtitutas, aliquid colligi, quod fortè Doctori ipſi & Anteſignano in mentem non venit, ut abundè ex Ariſtotele, & ejus Interpretibus patet. Id verò negari nequit, ſuper iſta mundi anima, ſi ea intellectu prædita ſtatuatur, fundatam fuiſſe, & adhuc fundari, illam Enthuſiaſtarum Phyſicam, quæ ſe plerumque in iſta principia reſoluit. Ex hoc fonte fluunt actiones in natura magneticæ, Sympathicæ, Aſtrologia divinatrix, etiam circa actiones morales & contingentes, Oracula, Imagines Taliſmanicæ, & omnis denique Magia. Nullæ ſunt adeò nefandæ præſtigiæ, nulla tam ſuperſtitioſa & ſtulta doctrina eſt, cui patrocinium ex hac opinione peti non poſſit. Ex ea magnam partem etiam oritur ſuperſtitioſa Medicina, tam quæ olim ex incubationibus originem traxit, quam quod hodiè, per transplantationes, irrorationes, inſeminationes, ac ſimiles operationes incertas ac fallaces, conficitur. De quibus videri poſſunt, quæ ejus Medicinæ propugnator Anglus, Samuel Boulton, ſuâ linguâ *de Medicina Magico-Phyſica* ſcripſit. Sed iſta omnia hic alieno loco excutere non eſt neceſſarium.

8 Non Platonis tantùm ſententias breviter recenſemus, quantum ad Phyſicam ſpectant; nam de cœteris non ſumus jam ſolliciti, quanquam ipſe omnia commiſcuerit, & continuo ſermone implicuerit, nullâ uſus legitimâ methodo, aut argumentis demonſtrativis, quam ejus *ἀμεθόδειαν* taxat, ac compluribus Exemplis probat, Johannes Baptiſta Criſpus, *in Quinario ſuo primo de Ethnicis Philoſophis cautè legendis*. Quem librum vehementer commendat in eo negotio Samuel Parkerus *in* ſuâ *Philoſophia Platonica Cenſurâ*, libro Anglicè ſcripto, & Oxoniæ A. 1667. edito, eleganti ſane & lectu digno, quo doctrinam Platonis Ethicam, Logicam, Theologicam, breviter complexus eſt, in Phyſica verò recenſenda non eam adhibuit diligentiam, quam poterat. Egit etiam illic de convenientia Platonis & Moyſis, ubi examinat, an iſta ſit revera talis, qualis habetur vulgò, atque ad partes negantium concedit; quo tacitè etiam tangere videtur Henricum Mohr, qui, in *Cabala* ſua *Phyloſophica ſuper Cap. I. Geneſ.* conſenſum illum Platonis & Moyſis ſæpè urget. Sed mittamus iſtam Platonis Phyſicam, ut ita loquamur, Metaphyſicam,

ſicam, quæ tamen vel ideò laudem meretur, quod nemo majori ſtudio in ea verſatus fuerit, Ariſtoteles verò eam contemſiſſe videatur, cum Plato tamen ita in illa verſatus fuerit, ut multa in eo ſint, quæ conſonare cum ſacris literis & dogmatibus Chriſtianis videntur, utut Samuel Parkerus *in Tentaminibus ſuis Phyſico-Theologicis, lib. 2. c. 3.* exiſtimet, Gentilium Philoſophiam & Hiſtoriam plerumque Sacræ Hiſtoriæ perperam accommodari; rerum verò Græcanicarum & Hebræarum precariam & commentitiam exiſtimet analogiam, quod vel fortuita illa eſſe potuerit, in iſta varietate hiſtoriarum & ſententiarum, ut fieri non poſſit, quin analogiam interdum inter ſe habeant; quam tamen ſæpè admodum exiguam arripiant, tùm *Aug. Steuchus in libro de perenni Philoſophiâ*, quod Trinitatis myſterium è Platonicis oſtendere laborat (vid. *Diſſertatio* Parkeri Anglica *de Trinitate Platonica,*) tùm Voſſius & Bochartus. Qui tamen rem ipſam ſine affectibus conſideraturus eſt, is interdum identitatem aliquam conceptuum mirabitur.

Quod jam ipſam illam ſtrictè ita dictam Phyſicam attinet, quæ verſa- 9
tur circa naturam hanc inferiorem, quatenus illa generationibus & alterationibus eſt ſubjecta, Platonicorum doctrina non adeò differt à Peripateticâ. Nam, & materiam, & formam, mundi ſenſibilis principia cum Ariſtotele agnoſcit. Ex materia & forma producit quatuor Elementa, quorum ſingulis proprias figuras aſſignat, pyramidalem igni, figuram octaëdram aëri, figuram icoſaëdram, ex viginti triangulis, aquæ, terræ denique figuram cubicam, cœlo autem dedecaëdram. Quæ philoſophandi ratio per figuras iſtas non omninò omni ratione deſtituta eſt, & fundamentum aliquod videtur habere in ipſa natura eorum corporum. Quanquam iſta *ὡς ἐν πλάτει* tantùm dicantur, neque adeò quicquam definiat Plato circa figuras illas in minimis particulis, quò reducendi eſſent illi conceptus, ſi vellemus aliquam iis ineſſe firmitatem.

Ex iſta figurarum variatione, credo, Elementorum etiam varias vires & actiones deducit. Elementa enim facit, vel ſubtilia, vel craſſa, vel acuta, vel obtuſa, mobilia vel immobilia. Ignis illi ſubtilis eſt & mobilis, terra è contrario craſſa, obtuſa & immobilis, aër ſubtilis, obtuſus & mobilis, aqua craſſa, obtuſa, mobilis.

De natura animæ multa quoque philoſophatus eſt Plato, quæ non ſunt 10
reliquis Philoſophis conformia, quanquam hic Platonicorum Interpretationes & commentaria longius abeant, quam ipſe Plato. Doctrina de præexiſtentia animæ Platoni quoque imputatur, & à Platonicis commentatoribus multis argumentis propugnatur, quam etiam hodiè defendendam ſuſceperunt nonnulli. Ac fuit inprimis circa illud argumentum diligens Chriſtophorus Sandius, qui, in libello ſuo *de origine animæ*, non ita pridem omnia illa loca, è Platonicis, Patribus, imò ipſa etiam Scriptura Sacra, quæ

huc trahi poſſe videntur, cumulavit, atque objectionibus nonnullis reſpondit; in quo tamen ille nimium ſibi nonnunquam indulget, nec ſatis bonâ fide in locis illis verſatur. Legi poſſunt, quæ nuper animadvertit in illum Autorem in *Oratione* ſua *de praexiſtentia animæ* Clariſſ. Jac. Thomaſius. Inter Anglos multi ſunt hujus doctrinæ patrocinatores, & Henricus quidem Mohr, in Tractatu Anglica lingua ſcripto *de immortalitate animæ*, multis argumentis eam probare doctrinam laborat, & in reliquis quoque Platonica illa de naturâ animæ dogmata amplectitur. Legi etiam poſſunt, quæ Samuel Parkerus, in *lib. citato*, contra illam animæ præexiſtentiam affert.

11 Cœterùm longè plura ſunt ſpecialiora dogmata Platonis, quæ omnia docere nimis operoſa res eſſet, omnia autem eò tendunt, ut mira potius videatur ejus doctrina, quam vera, ſeu quæ demonſtrata ſit rectè, & percipi diſtinctè poſſit. Omnia enim Allegoriis ſuis, ſuiſque de amore, pulchro & bono notionibus, implicat, quæ aptæ potius ſunt animum in exceſſum quendam evocare, quam rebus ipſis applicare. Quare eum, cùm ita phantaſmata ſpeculetur potius, quam ſenſum ſequatur, vel Poëtam, vel Metaphyſicum, appellaverim potius, quam Phyſicum. Qui Philoſophiam illam Metaphyſicam Platonicam carmine comprehenſam velit, legat elegantiſſimos Dan. Heinſii libros *de contemptu mortis*; ubi in Synopſi quâdam exhibetur ejus doctrina de anima, adeoque tota ejus Philoſophia contemplativa & practica. Quos libros ſtylo Virgiliano ſcriptos rectè judicavit Buchnerus, in *lib. de commutatâ dic. ratione.* Verſibus Anglicis eam propoſuit Henricus Mohr, is ſcil. cujus exſtant tot libri de Philoſophia Platonica ſcripti. Idem quoque Autor libros Theologici argumenti non paucos ſcripſit, nempe *Inquiſitionem in myſterium Iniquitatis*, *continentem veram Ideam Antichriſtianiſmi*, item *Explanationem grandis myſterii Trinitatis*, quibus itidem Platonica ſua Dogmata paſſim immiſcet; *Dialogos* item *de Deo*. In quibus Operibus totus in eo eſt, ut Philoſophiam Platonicam repræſentet, velut Chriſtianiſmo maximè accommodatam. Ac eſt revera in multis non exigua convenientia, quæ impulit etiam ſanctos Patres, ut Philoſophiam Platonicam præ cœteris ſequerentur. Quanquam & anſam dederit multis Heterodoxa ſentiendi, uti Samuel Parkerus *in Examine Theologiæ Platonicæ* pluribus annotat. Origenes certè documento eſt, quanto in pretio olim iſta Philoſophia fuerit, qui, ejus principiis imbutus, ad Theologiæ myſteria multa attulit, quæ etiam pro Heterodoxis habentur. Tale quid ex Philoſophia Stoica promiſerat Caſp. Barthius *Adverſar. lib. 3. c. 10.* ubi *de Chriſtianiſmo Epicteti* librum ſe ſcripturum pollicetur, quo plurima Epicteti dicta & ſcipta ex doctrina Apoſtolorum oriunda demonſtraturus erat. Sed nos, miſsâ Platonis ſcholâ, ad Peripateticam nos convertimus.

Digitized by Google

CAP. XII.

DE PRINCIPIIS PHYSICIS ARISTOTELIS, VARIISQVE EJUS TAM PROPUGNATORIBUS, QVAM IMPUGNATORIBUS.

§. 1. *Ariſtotelicæ Philoſophiæ fata varia à Joh. Launoyo expoſita. Operum Ariſtotelis Editio optima eſt Caſauboniana. Plagii reus eſt. Scripta de ipſo, Librisque ejus ac Philoſophia, Hiſtorico-Iſagogica Ammonii, Pet. Joh. Nunneſii, Oct. Ferrarii, Phil. Labbei, Andr. Schotti, Paſch. Galli, &c. 2. Præ cæteris commendantur Franc. Patricii* Diſcuſſiones Peripateticæ. *De Libris Ariſtotelis Suppoſititiis, nec non Metaphyſicis, nonnulla. Interpretibus ejus haud ſecure nimis fidendum. Joh. Cratonis prudens de Nova Operum illius Editione conſilium. Commendantur Joach. Jungii* Notæ *in Ariſtot. ineditæ, Paulique Sarpii in eundem, ac Philoſophos alios, affectæ. 3. Præ cæteris Phyſicæ Ariſtotelicæ Illuſtratoribus, commendatur Honoratus Fabri, ob Methodum philoſophandi ex ipſo Ariſtotele, neglectis Interpretibus, accuratam, eundemque cum Recentiorum Inventis & Experimentis ſolerter conciliantem. 4. Commentatores alii in Libb. Phyſicos à Spachio enumerantur. 5. De Theophraſti, qui Ariſtotelis fuit Succeſſor, Scriptis, horumque Exegetis, nonnulla. Honor. Fabri denuo commendatur, & de corruptelis Philoſophiæ Ariſtotelicæ per Interpretes indoctos, Scholaſticosque, diſſeritur. 6. Confirmantur illa Teſtimoniis Rogerii Baconi, ob interiorem Phyſices ac Matheſeos peritiam, eximiaque Inventa, celebris, ſimulque de primis Interpretibus Ariſtotelis Latinis, Scriptorumque ejus in Scholas reductione, agitur. Inſperguntur quædam de Teleſcopiis Bacono ante 5. jam ſecula, imo, teſte illo, C. Julio Cæſari etiam, cognitis. 7. Impugnatores Ariſtotelis Moderni, Pet. Ramus imprimis & Pet. Gaſſendus, cenſura acriori perſtringuntur, ac criminationes illorum γενικῶς confutantur, adjectis judiciis Hon. Fabri de Gaſſendo, ac Joh. Riolani de Ramo, parum benignis. 8. Ariſtoteles, contra Veteres, qui vel unum tantum (cum Parmenide,) vel infinita ſtatuerunt rerum Naturalium Principia, inſurgens, ſophiſtice diſputat & incaſſum. 9. Rejiciuntur Tria Ariſtotelis Principia, Materia prima, Forma & Privatio, ſpinoſaque imprimis ipſius & Scholaſticorum ſublimitates ac diſceptationes perplexæ de materia prima (per quam Deum non intellexit) recenſentur, &, una cum Henr. Mori materia prima ſpirituali, ex Atomis conflata, exploduntur. 10. Scriptores de Ariſtotelis & Platonis conſenſu vel diſſenſu. Antiquiſſimus inter Chriſtianos Ariſtotelis Antagoniſta fuit Juſtinus Martyr, cujus Libelli argumentum enarratur.*

1 VEnimus nunc ad Ariſtotelicam Philoſophiam, quæ poſtquam diu Platonica etiam in Chriſtianiſmo regnaverat, ita tandem invaſit omnium animos & ſcholas, ut religioni penè duceretur, vel latum unguem ab illa diſcedere. Fata verò habuit varia, variaque viciſſitudines, quas erudito ſuo libro *de varia Ariſtotelis fortuna in Academia Pariſienſi* Hagæ A. 1650. *in 4to* excuſo, prolixè recenſet Joh. Launoyus, quem ſuper hoc argumento legiſſe non erit inconſultum. De eo, ejusque Interpretibus generatim quædam prænotabimus, antequam ad ipſa ejus principia Phyſica perveniamus. Ariſtotelis Opera Iſ. Caſauboni induſtriâ quam optimè ſunt edita, cum ſuis, Adr. Turnebi Juliique Pacii Verſionibus, *Volum. II.* Pariſiis anno 1639. *in fol.* eſtque ſine dubio illa editio, de cujus publicatione conſulerat Joſ. Scaligerum Henricus Stephanus, Socer Caſauboni, Epiſtolâ Gallicâ, quæ reperitur inter *Epiſtolas Gallicas, ad Joſephum Scaligerum ſcriptas*, ac uno volumine in Belgio editas. De ipſo Ariſtotele gravis ſolet eſſe diſputatio, an ſua pleraque ſurripuerit, de quâ imputatione videatur Thomaſius, *in libro ſuo de plagio, §. 364.* Egit verò diffuſo libro de hoc argumento Franciſcus Patritius, quem *Diſcuſſiones Peripateticas* inſcribit, acerbior, ut videtur, aliquantò quidem in Ariſtotelem, ſed tamen in multis à verò fortè non diſcedens. *Vitam* Ariſtotelis Ammonius, ſeu Joh. Philoponus, Interpres ejus, deſcripſit, quem, cum eruditis Scholiis, edidit Petrus Johannes Nunneſius, qui etiam in *libro de ſtudio Philoſophico, ſeu de rectè conficiendo curriculô Peripatetica Philoſophia*, multa habet, quæ pertinent ad Hiſtoriam librorum Ariſtotelicorum. Lugduni is Batavorum anno 1621. *in 8vo* prodiit. Jungi etiam huic poteſt liber Octaviani Ferrarii *de Sermonibus Exotericis*, in quo & multa de libris Ariſtotelis, & ejus Interpretibus, occurrunt, Venetiis A. 1575. *in 4to* editus, & à Melch. Goldaſto Francof. A. 1606. denuo publicatus, cum *præfat. de Diſciplina Veterum Philoſophorum Cryptica*. Promiſit & *Philippus Labbæus, in Bibliotheca Bibliothecarum pag. 7. Syntagma Philologicum de Græcis Ariſtolis Interpretibus*, cui additurus eſt Andreæ Schotti *Judicium de variis Ariſtotelicorum Operum Interpretibus Græcis Latinisque.* Pertinet & huc Index geminus, alter Autorum, qui ſuis laboribus & lucubrationibus Ariſtotelis libros illuſtrare conati ſunt, alter, quo declaratur, quid ſit à quoque ex Interpretibus in ſingulos Ariſtotelicæ Philoſophiæ partes ſcriptum, collectus à Paſchali Gallo è *Bibliotheca* Geſneri, ac ſubjunctus Editioni Operum Ariſtotelis Caſaubonianæ. Conſuli quoque poteſt Jacobus Gaddius *in libro* ſuo *de Scriptoribus, Tomo I. p. 46.* ubi prolixius agit de ejus Interpretibus, de Averroë *pag. 50.* de Avicenna *pag. 55.* De Boetio *pag. 72.* de Johanne Grammatico Philopono *p. 203. 204. 205.* Legantur quoque Cardanus de *Virorum Clarorum vita & libris, Operum Tomo 10.* Conringius *in Antiquitatum ſuarum Academic. ſupplemento p. 233. 238.*

Præ

Digitized by Google

Præ cæteris legi poſſunt Franciſci Patritii *Diſcuſſiones*, ubi de Ariſtotelicorum librorum ordine, γνησιότητι, omnibusque, quæ eò pertinent, prolixè diſſeritur, tùm de Interpretibus etiam, Sectis, Principiis, luculenter agitur, quæ cum Veterum principiis conferuntur. Nemo enim temerè eſt, qui accuratiorem diligentiam eò in argumento præſtiterit, niſi quis fortè ſuſpectum Autorem habeat ex eo, quod Ariſtotelicæ Philoſophiæ paululum infenſior ſit. Sed ſunt tamen, hoc non obſtante, multa erudita, ad hiſtoriam univerſæ Philoſophiæ Peripateticæ facientia, quæ legi illic & conferri poſſunt. Nam ſi omnia, quæ ad Ariſtotelem & Ariſtotelicos pertinent, vel in compendium contrahere velimus, non pagellarum aliquot, ſed integri voluminis res eſſet. An verò tot libri, quot ille vult, ſuppoſiti ſint, nec ipſius Ariſtotelis, de eo adhuc diſpiciendum eſt. Multæ enim circa eam rem Diſputationes ſunt, nondum ſatis dijudicatæ & compoſitæ. Recenſet & Phil. Jac. Mauſſacus, in *Diſſertatione Critica ad Harpocrationis Lexicon pag. 382.* aliquos libros Ariſtotelis controverſos, de quibus tamen ille nihil definit. De *libris Metaphyſicis* Ariſtotelis publicè combuſtis, velut aliquo hæreſium fomite, legi poteſt Naudæus *in Additionibus ad hiſtoriam Ludovici Undecimi, pag. 155.* Ex Academia Svecica etiam publica lege exulare juſſi ſunt. Qui Ariſtotelis Philoſophiam, ejusque ſententias, perdiſcere cupiunt, eos linguâ Græcâ non vulgariter oportet eſſe inſtructos; nam qui ex Interpretibus tantùm ſapiunt, non poſſunt veram Ariſtotelis mentem indagare. Ii enim & ſibi ſapere plerumque volunt, cùm interpretantur Ariſtotelem, & ſuam mentem in illum inferunt. Quare rectè Medicus doctiſſimus, Johannes Crato à Craftheim, in Epiſtola ad Fridericum Sylburgium ſcriptâ ſuper Editione Ariſtotelis, quæ eſt in *Centuria Epiſtolarum Philologicarum*, quas Goldaſtus unô volumine edidit, octogeſima prima, judicat: *Qui Ariſtotelem ita in lucem emiſerit, ut in eo clarè perſpiciantur, quæcunque ſcripſit, vel conjecturâ eorum, à quibus ipſe Ariſtoteles didicit, aſſequantur, vel eorum, quos ipſe docuit: Præterea intelligatur, quô locô quidque docuerit, quoties, ad quod propoſitum, uſus ſit eodem verbo & phraſi: Iſte, inquam, ea præſtabit, quæ hactenus à nullo præſtita ſunt.* Sequitur in eâdem Epiſtola porrò conſilium ejus Autoris, quâ ratione edi vellet Ariſtotelis ſcripta. Quod, quoniam prolixius eſt, illic legi poteſt. Eſt verò omnium pulcherrimum, &, ſi hâc methodo Ariſtoteles ederetur, longè profectò minore cum tædio legerentur ejus libri, atque diſtinctius omnia collocata haberemus. Qualem Editionem ſi habuerint Ariſtotelis Studioſi, facilè carere Interpretibus poſſent, *atque ſic*, ait Crato, *occaſio reſpondendi daretur ſcripto Patritii, quô Ariſtotelem privat poſſeſſione multorum librorum, de quibus hactenus Schola Græca, Arabica & Latina eum cognoverunt poſſeſſorem.* Quod de Indicibus ait, præclarum eſt; in primo enim Indice materias omnes ſelectas annotari vult, ſecundum tria illa capita, *quid*, *quotuplex* & *quale*.

Secundo Indice vellet colligi omnes locos ſimiles & contradicentes in Ariſtotele. Tertius colligat, quibus locis Ariſtoteles eſſet uſus iisdem verbis & phraſi, præſertim obſcurioribus, ut ita per collationem eliciatur eorum ſenſus; quod ſi fieret, carere poteramus *Lexico* Henrici Stephani, qui non omnia ſatis obſervavit. Concordantiæ etiam, ut ita dicam, Ariſtotelis & Platonis, quas ad marginem vult apponi, magno uſui eſſe poſſunt. Notari etiam hic poteſt, ſupereſſe Hamburgi ap. Virum Clariſſ. Martinum Vogelium, *Notas* MSS. marginales Joachimi Jungii in Ariſtotelem, doctas atque eruditionis pleniſſimas, ut fuit ille naturalis ſcientiæ præprimis ac Mathematum acerrimus indagator, ſed qui in plurimis ab Ariſtotele diſſentit. Sed pleraque in Ariſtotele loca quam diligentiſſimè contulit & examinavit. Edentur eæ, ſi Typographus erit, qui impenſas erogabit. Utinam etiam edita illa fuiſſent, quæ Paulus Sarpius, doctiſſimus Vir, non tantùm in Ariſtotelem, ſed & in Platonem, cœterarumque Sectarum fragmenta, ſcripſit, quæ Autor *vitæ* ejus prolixè commendat *p. 130. & 131.*

3 E Recentioribus Phyſicis, qui guſtum aliquem habent elegantioris in Phyſicis doctrinæ, & Experimentorum in hoc negotio non ſunt ignari, unicè commendari poteſt, Honoratus Fabri, Jeſuita, qui Hypotheſes ſuas Philoſophicas principiis Ariſtotelis inædificavit, non ad mentem Arabum & Scholaſticorum, ſed ad nativum & proprium literæ, textûs & verborum ſenſum, ut ipſe ait in *Epiſtola ſecunda ad Pardeſium ſcripta, num. 4. Sect. 4. Contendo,* inquit ille, *ac denuncio palam, meam hypotheſin verè Ariſtotelicam, & me ferè in omnibus Peripateticum eſſe, de quo certè nemo ambiget, qui rem intellexerit ac ſeriò ponderavit; nihil enim alios moror, qui nec me, nec Ariſtotelem, norunt.* Erat verò viro iſti eâ proteſtatione opus, quandoquidem, ut Novator & Epicuræus, vel Carteſianus, à ſui Ordinis hominibus accuſabatur, quam ut à ſe ſuſpicionem averteret, tres ſcripſit Epiſtolas ad Pardeſium, ejusdem ſocietatis hominem, quibus ſe purum Ariſtotelicum, non tamen ex mente Arabum & Scholaſticorum, eſſe oſtendit. Excipit tamen, quæ ad religionem, quæ ad corpora cœleſtia, quæ ad nova quædam Experimenta pertinent, in quibus liberum ſe eſſe profitetur, & veritatem ubique diligere, ſive illam in Ariſtotele, ſive in Epicuro, exploret. Cujus viri ſcripta ſi quis legerit, mirabitur, ſi adeò diſcrepantes à Peripateticorum vulgo ſententias invenerit. Nam & in ipſis principiis planè alia interdum ex Ariſtotelis textu educit, quam vulgò Interpretes, modò verò tractandi utitur Mathematicô, & per propoſitiones incedit. Cauſa certe non eſt, quare Ariſtotelem deſeramus, ſi hoc modo in Phyſicis philoſophemur. Decantatas illas Peripateticorum formas rerum ſubſtantiales in Ariſtotele non invenit, ideòque nec illam ſententiam approbat. Cæterùm perſpicuitas ejus in docendo, & peritia in omnis generis Experimentis,

Digitized by Google

mentis, quæ ſemper immiſcet ſuis propoſitionibus mihi præ cœteris vehementer placent, quicquid etiam ſit de principiis, quibus adeo accommodat noviſſima illa Inventa, ut non nimium moroſus acquieſcere illis poſſit, præſertim cum & in primis illis principiis vix habeant, quare glorientur præ Ariſtotele cœteri. Omnes enim hîc in tenebris palpitant. *Operis* ejus *Phyſici Tomi IV. priores* editi ſunt Lugd. Gall. A. 1670. *in 4to. Quintus* autem, ſive *Ultimus*, ante iſtos ibid. A. 1666. *in 4to.* Jungenda autem iis eſt *Metaphyſica* ipſius, Principia Phyſices explicans, & de Extenſione, Motu, Figura, Tempore, ſimilibusque, in abſtracto agens, quoniam ſine hac Phyſica ajens, quoniam ſine hac Phyſica ejus non poſſunt intelligi. Scripſit idem *Dialogos* quoque *Phyſicos*, quibus id præcipuè agit, ut novorum Phyſicorum Inventa cum Ariſtotele conciliet, quam ob cauſam illi ſingulariter commendandi ſunt. Scripſit etiam *Opticam*, plana & perſpicua methodo traditam.

De cœteris Ariſtotelis libris, præter Phyſicos, nunc non ſumus ſolliciti. 4
In libros Phyſici argumenti Commentatores Veteres ac Recentiores videri poſſunt ap. Iſr. Spachium, *in Nomenclatore Philoſophico, à pag. 605. & 608.* In libros *de Generatione, corruptione, mixtione, mundo, cœlo, mari, meteoris, animâ, ſenſibus, animalium hiſtoriâ, Commentatores* vide *à p. 617. ad 636.* in *problemata p. 707.* in quæ etiam extat operoſus Commentarius Ludovici Septalii, *in fol.*

E Schola Peripatetica veteri etiam Theophraſtus eſt, cujus *Opera* Græ- 5
cè, Latinèque, adornata ſunt à Daniele Heinſio. Edidit verò cum *Commentario* multos ejus libros Daniel Furlanus, cujus *Commentarii* ex Bibliotheca J. Vinc. Pinelli prodierunt. In *libros* ejus *de ſomniis & plantis* ſeorſim extat Comment. Julii Cæſaris Scaligeri. Cœterùm magnam librorum copiam ſcripſit Autor iſte. Suntque in Ariſtotelis operibus multi ſibri, qui huic Theophraſto adſcribi ſolent. De ejus *libris* integram *Diſſertationem* conſcripſit Johannes Meurſius, quâ ex Autoribus veteribus collegit tantùm titulos librorum, quos Theophraſtus ſcripſit. *Libros* ejus *de Odoribus* notis ſuis auxit Adr. Turnebus. De cœteris Ariſtotelis Interpretibus, tam Veteribus, quam Recentioribus, legantur libri, quos ſupra laudavimus. In Phyſicis verò omnibus aliis, qui ejus doctrinam ſequuntur, præpono Honorati Fabri *Opera*, qui Ariſtotelem ex ipſo fonte interpretatur ejusque Philoſophiam, non ex verſionibus Arabum, vel Latinorum, ſed ex ipſo ejus textu, proponit. Quam adeò diſcrepare inter ſe nemini mirum eſſe debet, ſiquidem ex hiſtoria obſervaverit, quam ſerò in lucem protracta fuerint Ariſtotelis ſcripta, quam ſegniter, quam inficetè, quam barbarè, converſa fuerint à Monachis, linguæ Græcæ & Latinæ imperitis. Quos tamen Scholaſtici ſequuti ſunt, qui ſubleſto fundamento ſuperſtruentes firma non potuerunt ſuperimponere faſtigia, cùm aliter ſenſus caperent, quam ſentiret Ariſto- teles,

Digitized by Google

teles, ex alieno ſenſu verò diverſa orirentur abſurda. Sic, accedentibus monſtroſis illis ſententiis, quas ipſi excogitarunt, & in Ariſtotelem intulerant, non potuerunt hinc niſi multa abſurda conſequi.

6 Sed fortaſſis operæ protium fuerit illi rei aliquantulum inhærere, ut pateat ortus & progreſſus iſtius Philoſophiæ Scholaſticæ, quæ cum vulgo Peripatetica habeatur, nihilominus eſt quam Peripatetica ſæpè, ſed longè in diverſas vias abit. Ejus rei teſtem poſſumus fide dignum appellare Rogerum Baconium, qui circa annum Chriſti 1270. vixit, & in MStis libris *Compendii Studii Theologiæ*, in *libris Communium naturalium, in Epiſtola ad Clementem IV. Papam*, & in *opere de utilitate Scientiarum*, aliquam Philoſophiæ iſtorum temporum hiſtoriam recenſet. Hi libelli in Bibliotheca Oxonienſi aſſervantur, à viro illo conſcripti, qui ſuo tempore, in ipſa illa craſſiſſima barbarie, ſummus fuit rerum naturalium & Mathematicarum, imò omnium penè diſciplinarum, Doctor, ut hodieque in Phyſicis & Mathematicis, præ Lynceis illis Recentioribus, palmam ferat, quippe qui illa ſciverit, illa inventa jam tùm poſſederit vel excogitârit ipſe, quæ ſuo tempore, ob ignorantiam humanam pro Magicis habebantur, noſtrâ verò ætate vel primum inventa ſunt, & magnò in pretiô habentur, vel inter deſiderata adhuc reponuntur. In *Compendio ſuæ Theologiæ* Baconus ait: *Tardè venit aliquid de Philoſophia Ariſtotelis in uſum Latinorum, quia naturalis Philoſophia ejus & Metaphyſica, & Commentaria Averrois, & aliorum, his temporibus noſtris translata ſunt, & Pariſiis excommunicabantur anno Domini 1237. propter æternitatem mundi & temporis, & propter librum de Divinatione ſomniorum, qui eſt tertius de ſomno & vigilia, & propter multa erronea translata.* In *libro de utilitate Scientiarum*: *Una eſt*, inquit (cauſa ſcil. imperfectionis in Philoſophia,) *quia Opera Ariſtotelis non fuerunt translata in linguam Latinam, nec ab aliquo Latinorum compoſita, & ideò non fuit mirum, ſi eorum non æſtimabant valorem. Platonis enim libros Doctores omnes aſſumebant in manibus, quoniam translati fuerunt, nec inveniebantur in Græco. Sed libri Ariſtotelis non fuerunt tùm temporis translati. Nam Auguſtinus primus fuit translator & expoſitor Ariſtotelis. Sed in minore & primo libellorum ſuorum, videlicet prædicamentorum. Nec fuit Philoſophia Ariſtotelis tunc temporis Græcis nota, nec Arabibus, ſicut prius factum eſt, & ideò ſancti, ſicut alii, ignoraverunt Philoſophiam Ariſtotelis, cujus uſum non habebant, laudabant tamen Platonem, & quoniam intellexerunt, quod Ariſtoteles perſequutus eſt Platonicas ſententias, Ariſtotelem in multis reprobant, & dicunt, ipſum hæreſes congregaſſe, ſicut Auguſtinus dicit.* Reperiuntur hæc Baconi loca apud Antonium à Wood *in Hiſtoria & Antiquitatibus Univerſitatis Oxonienſis, lib. 1. ad annum 1272.* Ubi Autor ille recenſet primos ejus temporis Ariſtotelis Interpretes, Guilielmum de Morbeck, natione Brabantinum, fratrem primo Prædicatorem, & inde Pœnitentiarium Pontificis, Cancellarium, & Epiſcopum in Græcia Corinthiacum, qui, inſtante S. Thomâ Aquinatæ, Philoſo-

loſophiam Ariſtotelicam Latinè reddidit, circa annum 1271. *Analytica* ſcil. Ariſtotelica, reliquasque Organi partes. Ante annum ab illo, quem modò nominavi, quadrageſimum, perpauci Interpretes fuêre, qui in Academia Oxonienſi Logicæ Peripateticæ partem aliquam explicuêre, S. Edmundus, Archiepiſcopus Cantuarienſis, Magiſter Hugo, Johannes Blond, qui anno 1227. & 1232. vixerunt. Ante tamen illa tempora Johannes Scotus, tempore Alfredi, Robertus Pulleinus circa annum 1146. Simeon Dunelmenſis A. 1164. Johannes Sarisberienſis, Johannes Hantwillus, ſive Architrenius, vel commentarios ſcripſêre Philoſophiæ Ariſtotelicæ, vel in Philoſophiâ Ariſtotelicâ gradus & honores ambierunt in Academia Oxonienſi, qui tamen etiam Ariſtotelis verſiones nullas, niſi aliquas corruptiſſimas habuerunt. Poſtquam verò jus Cæſareum anno 1149. doceri, tam Oxoniæ, quam Pariſiis, cœpit, adeò deferbuit omne Philoſophiæ ſtudium, & Theologiæ quoque, ut unicè legibus Romanis incumberent, unde divitias & honores expectabant omnes. Quam cauſam præcipuam ponit Baconus deſertæ Philoſophiæ, & corruptarum artium, atque in eam paſſim in commentariis ſuis MStis acerbè declamat. Hinc quaſi poſtliminio reſtituebatur Philoſophia Ariſtotelica, adeò ut hominibus iſtius temporis quaſi novus videretur Ariſtoteles, ac tùm primum in notitiam hominum perductus. Qui tamen, præterquam, quod omnia per verſiones erant corrupta, ſuſpicione gravatus eſt, quaſi Chriſtianiſmo obeſſet ejus ſtudium, de quo queritur idem Baconus *in opere antea citato*. Qui erant ignorantiores, etiam Magiam ſubeſſe ſuſpicabantur. Qui doctiores erant, & Exemplaria Ariſtotelis poſſidebant, vel ob invidiam ſupprimebant, vel ipſi ignorabant theſauros ſuos. Quæ Exemplarium penuria etiam cauſâ fuit minus cultæ Philoſophiæ Ariſtotelicæ, & ab ætate Michaëlis Scoti, h. e. anno 1230. ingens fuit. Dogmata autem Philoſophiæ verè arcana erant, &, omiſſis tam artis, quam naturæ admirandis, viliſſima quævis, eaque ſegniter, & per partes, convertebantur in latinum ſermonem, ut integra capita, imò integri ſæpè libri, in *Phyſicis*, *Metaphyſicis* & *Logicis*, deeſſent. Hujus autem generis peccata in materia potiſſimum Phyſica frequentiora fuerunt, partim quid non intelligerent linguam Græcam, partim, quod nec rem ipſam, quæ intelligi abſque perfectâ græcæ linguæ cognitione non poterat. Bacono enim recenſente, in *Epiſtola ad Clementem Papam*, vix quatuor illo tempore viri fuerunt, qui linguæ Græcæ aliquam notitiam habuerint. Quæ erant latinè reddita, ut erant admodum pauca, illa ad literatorum plebem haud devenerant; quæ erant jampridem factæ verſiones, vulgo etiam non innotuerant. Qui verò eô tempore vertendis, vel potius corrumpendis, bonis Autoribus operam commodarunt, recenſente Bacono, fuerunt Gerhardus Cremonenſis, Michaël Scotus. Alfredus Anglicus ſive Philoſophus, Hermannus Alemannus, Guilielmus

Digitized by Google

Flemming, Magiſter Paraſicius, de quibus ſingulis prolixius agit *eo in loco* Antonius à Wood. Rei Mathematicæ profundiſſima erat ignorantia, aitque Baconus *de Perſpectiva*, neminem ante annum 1267. aliquid præſtitiſſe, Pariſiis verò nihil eâ de re usque ad illud tempus innotuiſſe, imò Latinos omnes diſciplinam hanc penitus ignorare, ſi tres in Anglia excipias. Addit quoque, *in opere de Perſpectivis*, Julium Cæſarem Teleſcopii ope à Gallicano littore portus Angliæ urbesque maritimas ſpectaſſe, cùm bellum in eam meditaretur, quod certè ſcire vellem, quo argumento probaret. Nam hiſtoriæ omnes ſilent, & vulgo Teleſcopiorum inventio admodum recens habetur, quæ tamen non eſt. Nam Baco jam tùm Teleſcopium habuit, atque eo uſus eſt, nec tamen ſe ejus Inventorem jactat, ideoque jam ante tempora Baconis Tubum Opticum fuiſſe inventum neceſſe eſt, cujus tamen notitia nulla habetur. Illi certè antiqua viſa eſt ejus origo, cùm ad Julii Cæſaris etiam tempora reducat. Latent ſanè interdum aliqua arcana apud unum alterumve, quæ quia in publicum non proferuntur, vel non eſſe, vel periiſſe, putantur. Baconi uſus Tubi Optici Magiæ crimen peperit. Is verò, ut Opticam ſuam tueretur, non modò θαυματεργίαν illis, quæ ad viſum pertinent, ſtatuit, ſtatuit, ſed, in *opere minori ad Clementem IV.* ait, *omnia ſciri per Perſpectiva, quoniam omnes rerum actiones ſiunt ſecundum ſpecierum & virtutum multiplicationem, ab agentibus hujus mundi in materias patientes & leges hujusmodi multiplicationem non ſciuntur, niſi à Perſpectiva, nec alibi ſunt traditæ adhuc; cùm tamen non ſolùm ſint communes actioni in viſum, ſed in omnem ſenſum, & in totam mundi machinam, & in cæleſtibus, & inferioribus.* Quæ verba Baconis aliquid in receſſu habere videntur, & principia quædam ponere artibus quibusdam arcanioribus, aut curioſioribus; ſed tamen nihil ſiniſterius ſuſpicandum eſt, cum, quæ illic habeantur, ulterius non ſint ad manus. Quæ autem ex eo hîc affert Antonius à Wood, illa ſatis ſanè explicari poſſunt. Sed iſta obiter omnia, quæ tamen non inutiliter hîc adducta ſunt. Ad Ariſtotelem noſtrum redimus, ejusque Philoſophiam, quæ ſequentibus temporibus majores vires ſumſit, cum libri ejus è Græco in Latinum converterentur à Viris doctiſſimis; unde poſteà ſenſus Ariſtotelici melius potuerunt indagari. Poſtquam Conſtantinopolis capta eſt, ex iſta ruina ædificatæ ſunt literæ in Occidente, adeoque Græciæ calamitati debemus renatas bonas literas. Græci enim homines eruditi in Italiam conceſſerunt, & bonorum Autorum copiam ſecum adduxerunt. Unde poſteà & correctiora fuerunt Exemplaria, & verſiones datæ accuratiores: Quod & rectè notat Gabriel Naudæus *in Additionibus ad hiſtoriam Ludovici Undecimi.*

7 Paſſim itaque per Scholas regnavit tùm Ariſtoteles, niſi quod ſubinde etiam quidam extiterint, qui ejus doctrinam impugnarent, non omnes æquè docti. Quod Phyſicam ejus ſpectat, illam quidem adeò non omnibus

Digitized by Google

bus placuiſſe, facilè credi poteſt, cùm multa in illa contineantur, quæ ſe omnibus commendare non poſſunt. Sed qui omnia in Ariſtotele rejicere & carpere voluerunt, ii homines vel arrogantes mihi nimium videntur, ac parùm obſervantes majorum, vel etiam imperiti. Quò enim imperitiores ſunt homines, præſertim ingenioſi, quod non omnia perreptarunt hujus Philoſophiæ latibula, eò promtiores illi ſunt ad dicam aliis, etiam ſummis nominibus, ſcribendam. Non erat, quare Petrus Ramus adeò in omnibus ſugillaret Ariſtotelem, qui ipſe non meliora, imò longe minora, dedit. Quanquam *in Scholis Phyſicis*, quæ contra Ariſtotelem diſſeruit, fidem aliquam merentur. Legi illæ poſſunt, nam continetur in illis exacta diſquiſitio eorum, in quibus à veteribus divortium fecit Ariſtoteles. Cujus ſtatus Controverſiæ, diſputandi methodum, argumenta producta, ſecundum omnes partes ampliter examinat. Contra verò ejus principia ubique pugnat, adeoque veterum ſententias ab iſtis imputationibus abſolvit, quibus eas oneraverat Ariſtotoles. De cœteris diſciplinis, præter Phyſicam, nihil nunc dicemus, quandoquidem ad nos jam non ſpectant. In iis verò facile quidem primatum, ut ego puto, Ariſtoteli concedere poteramus, præſertim, quod Practicas diſciplias & Dialecticam attinet, quam immeritò quidem, ut mihi videtur, adortus, & Pet. Gaſſendus in *Exercitationibus* ſuis, ut vocat, *adverſus Ariſtotelicos*, in quibus tamen acerba & plena injuriarum omnia. Omnia enim impugnat, nihil ſani ab Ariſtotele dictum eſſe vult, totam Ariſtotelicam Philoſophiam ſpuriam eſſe, Sophiſticam, pejorem hiſtrionica, rixoſam duntaxat & altercationibus horridam, chimæricam, barbaram, tyrannicam, ignavam, nullâ autoritate, incertam, obſcuram, multis defectibus inſufficientem, ſuperfluis & alienis ſcatentem, falſitatibus, impietatibus, calumniis & contradictionibus, plenam, toto *libro I. Exercitationum Anti-Peripateticarum* deducit. *Secundo libro* Analyticam Ariſtotelis aggreditur, ut quæ nihil, niſi frivola commenta & deliria contineat, ineptè rerum claſſes in decem categorias diſtinguat, futiliter, ſuperfluè & ridiculè multa de propoſitionibus, & de utrâque Analyſi, tradat. Addit, nullam dari poſſe demonſtrationem, vel definitionem Ariſtotelicam, nullamque ſcientiam, concluditque Pyrrhonios, qui nihil ſciri poſſe profitentur, naturæ non eſſe injurios. Reliquos 5. libros, nimirum in ἀκρόασιν *Phyſicam*, in *libros de corpore ſimplici*, in vulgares *Tractatus de mixtis*, in *Metaphyſicam* & *moralem Philoſophiam*, omiſit de amicorum conſiliò, eò quod, propter prioris libri editionem, Peripatetici non parùm ſtomacharentur, quorum patientia abuti veritus eſt, teſte Honorato Fabro, in *Epiſtola ad Pardeſium ſecunda*. Qui, eò in locô, ita de iſto Gaſſendi ſcripto judicat: *Ex hac provincia Gaſſendus multam laudem non retulit. Non tamen deſunt, qui velint, nec ego ipſe abnuerim, juvenilis ætatis ardore ac genio, & averſo animo, quo ſemper in Stagiritam fuit, hoc indulgen-*

 dum

dum eſſe. Omitto aliam cauſam Gymnaſticam, noſtris Gallo-Provincialibus ſatis compertam, quâ factum ſit Aquis ſextiis, ſicuti Bajonæ, & etiam alibi, ut alienus à novis Magiſtris animus in eam doctrinam, quam ipſi tradebant, refunderetur. Idem ſuperius: *Nihil moror,* inquit, *Simiſciolos quosdam, qui, cum ſint levioris armaturæ homines; Stagiritam, ejusque organum, ut futile & inutile quicquam, vellicare non ceſſant. Sed ne ſutor ultra crepidam; quanquam fortè acerbius illud melius quadraret; Sus Minervam. Nihil unquam ſolidius, nihil felicius, nihil præſtantius, excogitatum & ab hominis ingenio partum eſt; nihil ibi falſum & futile, nulla ibi contradictio vel ineptia, ut perperam Gaſſendus exprobrat.* Quod Viri iſtius judicium potiùs amplecti velim, quam Gaſſendi ſententiam, qui, cavillatorem tantùm agens, meliora nos non docuit, quod facillimum eſſe quis neſcit? Inprimis in veterum illorum Autorum Scriptis, qui, cum una illa contextus ſerie ſcribant, nec Methodo Scholaſticâ, per theſes & regulas, ſententias ſuas proponat, facilè ἀμεθοδείας cujusdam argui poſſunt, quod tantis viris exprobrare velle, leve nimis eſt, & futile, cum iis gratiæ potius agendæ eſſent, quod tantarum rerum theſauros nobis conſervaverint. Quis enim ante Ariſtotelem unquam de Dialecticis præceptis in ordinem redigendis cogitavit? & is tamen ita ordinavit omnia, ut, qui ingenium iſtius non miretur, aut beneficium æſtimet, improbus profectò & ingratus ſit. Absque enim illo fuiſſet, nemo fortaſſis extitiſſet, qui Dialectices præcepta, ac artem iſtam Analyticam, vel primoribus rudimentis delineaſſet. Quod ſi tam pulchro operi nævi quidam inhærent, non ideò exclamare ſtatim debemus, librum eſſe ineptum & inſulſum. Qui boni viri, ſi absque Ariſtotele eſſent, quem nunquam attentè legerunt, in re iſtâ muti eſſent, quam piſces. Nunc, cum primus is nobis fontem aperuit, anteà ignoratum, novi quidam Dialectici in rivulis ſuis, quos ab iſto fonte derivârunt, ſoli triumphare volunt. De Ramo rectè judicat Joh. Riolanus *in præfatione Tractatus de Principiis Phyſicis: Petrus Ramus*, inquit, *Phyſicis Sacris vix initiatus, Phyſicus videri vult, gradumque ſibi munit ad gloriam, cum ejus ruinâ, cujus umbram referiet, vel ſi ſe ruperit, non poſſit.* De Phyſicis quanquam non adeò nunc dicam, in cœteris tamen tam acerbè tractari à Ramo Ariſtotelem, res eſt intolerabilis. Et in ipſis tamen Phyſicis habemus præclara multa, præcipuè *hiſtoriam* ejus *animalium*, quibus certè, velut theſauro quodam parato, uti nunc poſſumus. Quod in generalibus Principiis ſint, quæ deſiderent nonnulli, res profectò tanti non eſt; ut conjurationem aliquam inſtituamus contra Ariſtotelem, aut exſcindere eum omnibus armis cupiamus. Nemo enim iſta, vel Veterum, vel Recentiorum Philoſophorum, ita firmaverit, ut nulli diſputationi ſint obnoxia. Urget iſta fatalis quædam obſcuritas, humano ingenio vix perveſtigabilis, quod in aliquibus notionum aut conceptuum generalium umbris conquieſcet, lucem verò ipſam veritatis non aſſequetur. Sufficit illi quædam ejus

ſenti-

ſentire crepuſcula, & ſub crepera iſta luce prominentes veritatis radios: interim in Empirica illa ſpeciali exerceat ſe quantum poteſt. Qui Ariſtoteli, ob ἀμαθίαν indignantur, tamen non iſta eſt, quam iſti putant, iis reſponſum velim, quod Salmaſius, *in præfatione funeris Helleniſtici*, reprehenſoribus ſuis objiciebat, *pretioſiora eſſe auri fruſtra, temere per acervum congeſta, quam plumbi laminas ſpecioſo quodam artificio fabrefactas & expolitas.*

Nos, miſſâ hiſtoriâ Peripateticâ, ad principia Phyſicæ Ariſtotelicæ pedem movemus, cujus commodum eſſe poteſt Compendium Fridemanni Bechmanni *Syſtema Phyſicum*, in uſum Gymnaſii Gothani conſcriptum, & Jenæ A. 1664. *in 8vo*, non addito Autoris nomine, impreſſum. Succinctè enim omnia comprehendit, & paſſim nova Inventa, ſententiasque Recentiorum, immiſcet. Principia Phyſicæ poſiturus Ariſtoteles, prolixè primùm diſputat contra veteres, inprimis ideo eos reprehendens, quod nulla ſtatuerint adæquata Phyſices principia. In quo parùm ſincerè eum egiſſe, non rectè proponendo illorum ſententias, aut peregrinas illis ſententias affingendo, etiam ii ſuſpicantur, qui cæteroquin Peripateticæ Philoſophiæ ſunt addicti. Veteres autem Philoſophi ab Ariſtotele in eo reprehenduntur, quod vel unum ſtatuerint omnium principium, vel infinita. Unum principium Parmenides ex ſententia Ariſtotelis ſtatuebat, idemque immobile; ſed tamen vel ex ipſo Ariſtotele patet, eum principia inter ſe contraria definiviſſe calidum & frigidum: E quô patet, non adeò abſurdum fuiſſe Parmenidem, ut nec fuerunt omnes illi, quos reprehendit Ariſtoteles, ut unum ſtatuerent principium, unde omnia conſtituerentur; niſi per unum illud principium fortè intellexerunt cauſam efficientem, vel materiam naturantem ut Scholaſtici loquuntur. Aut, ſi unum aliquod ſtatuerunt, ſtatuerunt vel univerſum aliquid, aërem, aquam, quod in ſe continere contraria, aut quod principiis rerum conſtitutivis eſſet pro vehiculo. Qui infinita ſtatuerunt principia, non tamen excluſiſſe putandi ſunt Univerſaliora quædam corpora, aut maſſas corporum, ex Atomis conformibus compoſitorum, quæ miſti partes principaliores facerent. Argumenta Ariſtotelis, quibus pugnat contra unitatem principiorum & infinitatem principiorum, ſunt iſta: Si unum eſſet principium, nihil eſſet in natura contrarium, nulla corporum miſtio aut generatio, quæ tamen omnia procedant ex principiis contrariis. Cùm enim principia ſint, quæ non fiant ex ſe invicem, neque ex aliis, ſed ex iis omnia, neceſſe igitur eſt, ut omnia, quæ in natura fiant, ſint contraria. Quando verò conſideramus rationem, in quâ ponit fundamentum contrarietatis Ariſtoteles, ea admodum eſt imbecilla. Forma enim & privatio illi ſtatuuntur duo contraria principia, quæ quâ ratione contraria dici poſſint, niſi conceptu tantùm, non video. Nam ſanè privatio nullo modo locum meretur inter principia, 8

ut parum aliquod non-Ens, cujus nullæ ſunt affectiones. Et ſanè, ſi in eo conſtitiſſet ratio contrarietatis principiorum, quam facilè fuiſſet veteribus, etiam privationem ſuis principiis ſubſternere. Nam & ipſe dicere poſſum, privationem eſſe principium eorum etiam, quæ fiunt ſolâ primorum corporum congregatione. Ut enim partes alicujus miſti diſſimilaris adunentur, oportet prius non eſſe congregatas. An veriſimile eſt, aliquem tam hebetem futurum, qui neſciat veſtem non eſſe conſutam, ut conſuatur, lucernam non eſſe accenſam, ut accendatur? Quare privationem rectè deſpexit Plato. Nec Veteribus iſta ſubtilitas in mentem venit, quibus illa oppoſitio principiorum conſiſtebat in ſubſtantiarum conſenſu atque diſſenſu, qui tantùm ratione diſtinguebatur à rebus ipſis. Proprie tamen ille conſenſus, vel diſſenſus, inter principia non reponebatur, quæ illa potius ſunt, quæ verè realiter & intrinſecè conſtituunt corpus. Unde patet, malè diſputare Ariſtotelem contra Veteres, tum quod pervertat illorum ſententias, tùm quod ratio illa, quâ pugnat, minus ſententiam ſuam ſtabiliat, quam Veterum illorum ſententiæ ipſius Ariſtotelis opinionem confirmant, qui clariùs meâ ſententiâ & rectiùs viderunt, in quo conſiſteret principiorum contrarietas, quam adeò exaggerat Ariſtoteles, &, velut telum ab ipſo hoſte petitum, longe minori robore retorquet. Contra illos, qui infinita ſtatuunt principia, hoc argumento pugnat: Quoniam infiniti nulla ſit ſcientia, ac proinde nulla Phyſica, utpote cujus principia neſciantur. Quod argumentum quidem, ſi eo ſenſu capiant veteres, quo proponit Ariſtoteles, ſatis ſtringit. Quid verò ſi illi negent, infinita ſe ſtatuiſſe? Quid ſi illi infinitas ſubſtantias, ad unum infinitum diſſimilare reductas, ſciri poſſe contendant, quod vel ipſe Ariſtoteles conceſſit, qui nec ipſe omnes rerum formas mente comprehendit, ſed ad unam reducit. Deinde & quærere hic poſſet nonnemo: An natura, quaſi conſiliabunda, in univerſi hujus molitione, hoc ſibi propoſuerit, nihil ſibi eſſe efficiendum, quod ſuperaret humanam intelligentiam, deliberansque ſecum, an principiis finitis, an infinitis, uteretur, tandem ſtatuerit, infinitum eſſe amovendum, propterea, quod ſciri non poſſit. Infinita autem fortè etiam ipſi non ſtatuerent, quæ nullo comprehenſa eſſent numero, ſed, quæ magno & vaſto eſſent numero, quæ propriè non dicenda eſſent infinita, eſſent enim terminabilia. Dubitarent etiam aliqui, an abſolutè ad iſta principia redigenda ſint corpora naturalia, quæ generatim præſcribit Ariſtoteles, an non quoque ſpecialiora ſint principia certarum ſpecierum & certorum corporum. Quæ infinita ſi quis dixerit, habito ad multitudinem rerum creatarum, & corporum miſtorum, reſpectu, non abſurdus adeò eſſet. Quô fortè ſenſu aliqui inter Veteres acceptum voluerunt, cùm infinita ſtatuerent principia, quæ quanquam ad generalem illam materiæ & formæ notionem reduci omnia poſſunt,

Digitized by Google

ſunt, atque adeò iſtis conceptus terminis iſta infinitas deſcribi, nihil tamen veri huic ſcientiæ ſubeſt, neque eſt accurata quædam rei cognitio, ut meritò uſurpes hîc illud Poëtæ:

Pergula pictorum; veri, nihil, omnia ficta.

Quod ſi etiam ad quaternarium Elementorum omnia reduxeris, nihilo eris ſapientior. Nam & hîc omnia perplexa & obſcura. Neque enim certi eſſe poſſumus, quâ ratione ad hujus vel illius miſti compoſitionem Elementa, aut quâ proportione, miſceantur, neque veroſimile eſt, ſi naturam rerum conſulamus, ex Elementorum corpuſculis (quorum & numerus ipſe diſputationi ſubjacet) πρώτως compoſita eſſe miſta. Quid enim vetat naturam in miſtione rerum uti propioribus quibuſdam principiis, quam Elementis, in quorum indagatione præ cæteris verſari induſtria Philoſophi debebat, neque iſta conſideratio adeò eliminari, ut quæ vel non deceret Philoſophum, vel ob infinitatem ſuam excederet intellectum ejus. Si quis in ſubterraneis corporibus conſideret mineralium ſpecies penè infinitas, non eſt veroſimile, illas ex Elementis compoſitas eſſe à natura, ſed à corporibus quibuſdam propinquioribus, quæ tamen ad hujus vel illius mineralis compoſitionem principii ſe inſtar habent. Hinc rectè à Phyſicis Recentioribus quibuſdam, corpora quædam compoſita habentur, quædam decompoſita, id eſt, quæ è compoſitis iterum ſunt compoſita, quemadmodum beneficio ignis, per artem, interdum conficere poſſumus nova aliqua corpora, quæ & ipſâ externâ facie & modo operandi ab iis differunt, è quibus ſunt compoſita. Ita eodem modo in natura fieri, atque in regno iſto ſubterraneo, valdè eſt veroſimile. Quare, qui iſta omnia indagare volet, non quidem omnia explorabit, ſed tamen fortaſſis aliqua, atque ex hoc ſuo examine diſcet, ad intelligentiam ſpecialiſſimam Phyſicam Opus ſibi eſſe infinitis, ut ita dicamus, principiis, quæ in ordinem tamen, per Analogiſmum ingenii inſtitutum, reduci poſſunt. Atque iſta cauſa eſt, quod rerum naturam in ipſo fundo ſuo occupare nonnulli maluerint, ferro & igne eam aggreſſi, quam, generalibus quibuſdam conceptibus freti, à præconceptis quibuſdam opinibus rerum naturalium veritate fraudari.

Ariſtoteli principia generationis tria conſtituuntur, materia, forma 9
& privatio, de quibus omnia confuſa ſunt & intricatiſſima, totque hic ſunt ſpinoſæ Scholaſticorum difficultates, ut cerebrum prius ruperis, quam monſtroſos iſtos animo conceptus comprehendas, quos ubi omnes ad vivum ſecueris, & in omnes partes verſaveris, nihil adeò colliges, quod ſatisfacere animo poſſit. De prima materia, Dii boni, quam ſunt mirabilis ſententiæ, *quas non ſani eſſe hominis, non ſanus juret Oreſtes*, quod è fluctuatione Interpretum facilè deprehendas. Materia prima Ariſtoteli eſt & non eſt, Entis larva

Digitized by Google

larva & ſimulachrum, nihil actu, omnia poteſtate, formarum omnium avida, nullius tenax, generationis & corruptionis ſubjectum, cùm ipſa ſit ingenerabilis & incorruptibilis. Atque iſtæ materiæ Imæ Deſcriptiones, velut lacera quædam Hippolyti membra, undique ex Ariſtotelis textibus colliguntur, nullo enim in loco integram ejus definitionem propoſuit, quam fortaſſis nec ipſe dare potuit, nec alii daturi ſunt. Aliquando eam definit primum potentia corpus ſenſibile, interdũ illam non omni modò formâ deſtitutam, ſed etiam nullo Entis genere concluſam exhibet, adeò, ut neque ſit quid, hoc eſt ſubſtantia, neque quantum, neque quale, neque quicquam eorum, quibus Ens determinatur. In Phyſicis ita definit: *Subjectum uniuscujusque, ex quo fit aliquid, cum inſit, non ſecundum Accidens;* quæ verba *cum inſit*, quid ſibi velint, non ſatis patet, niſi fortè eam ob cauſam ſunt adjecta, ut diſtingueret à materia tranſeunte, ut eſt vinum reſpectu aceti. Addit, *non ſecundum accidens*, ut oſtendat, ex materia & forma unum per ſe, hoc eſt unius Eſſentiæ corpus, non aggregatum quoddam per accidens, conflatum. Interpretes Ariſtotelici novos hic modos nectunt, & Thomiſtæ quidem materiam ita eſſe puram potentiam exiſtimant, ut omnis omninò actus & exiſtentiæ ſit expers. Alii negant materiam omni actu, ſaltem Metaphyſico, ſive Exiſtentia, eſſe deſtitutam. Quæ omnia ſi quis inter ſe contulerit, nihil tot ſubtilitatibus ſubeſſe deprehendet, quam conceptum aliquem materiæ, qui merum ſit aliquod Ens rationis, nec amplius quicquam inferat, quàm ſumma illa rerum genera, quæ Dialecticis ſtatuuntur, quæ non ſunt niſi conceptus de rebus, eum in finem adornati, ut ſub eorum claſſibus res diſtingui, & in ordinem redigi, poſſint. Quæ ſi quis pro principiis rerum habiturus eſſet, is certè nihil diceret, ut ſanè ex tot ſubtilibus de materia & forma diſputationibus nihil firmi ſolidique poſſit demonſtrari. Ex hac perplexa Ariſtotelis de materia prima ſententia aliqui exiſtimarunt, Ariſtotelem per materiam primam intelligere Deum. Scholaſtici quidem perſuadere nobis volunt, quod Ariſtoteles materiæ primæ creationem ex nihilo agnoverit. Sed certum eſt, Ariſtotelem illam, non coæternam tantùm Deo, ſed increatam etiam ſtatuiſſe; ac Scholaſtici quidem ex Ariſtotele voluerunt reddere Chriſtianum. Ex Ariſtotele tamen non patet, illum materiam primam pro Deo habuiſſe. Quanquam enim de illa occurrant apud Ariſtotelem prædicata ingenerabilitatis & incorruptibilitatis: tamen alterum ille agnoſcit principium incorporeum, activum, formoſum, conſilii plenum, fontem boni, atque ita duo ſtatuit principia æterna, quorum unum, quod modò nominavi, Dei nomine vocatur, alterum illa materia prima eſt, principium ſcil. corporeum, paſſivum, informe, brutum. Satis itaque ex eo patet, non eam fuiſſe mentem Ariſtotelis; quanquam etiam non determinet, quid ſit iſta materia ſua prima. Nam, ſi materiam chaoticam intelligat, non certè conveniunt illi prædicata

dicata iſta, alias ſibi contraria. Nec video, quâ ratione tunc Subjectum Generationis dici poſſit. Qui *Metaphyſicas contemplationes* ſcripſit, Henricus Mohr, Anglus, totus illo libro in eo eſt, ut demonſtret, eſſe aliquod in natura immobile, quod non corpus ſit, & tamen extenſum, quoniam extenſio ejus animadverti poſſit, ſaltem in iis partibus, quibus non continentur ab eo diſtinctæ. Illud à materia mobili diſtinguit, atque adeò putat, rem eſſe ſpiritalem, ſi non ipſum Deum. Hanc tamen non eſſe materiam primam Ariſtotelicam, nec ſubtilem Carteſianam, contendit, ſed aliquod à materia diſtinctum principium immateriale, imò ipſum Deum, quod neſcio, quomodo auribus Chriſtianorum inſolens eſt & durum. Id autem miror, quod corporis notionem hîc excludat, cùm tamen extenſum agnoſcat. Sed is, ut ex libro ejus *de immortalitate animæ* patet, nec extenſionem Spiritibus negat, quos eâdem ratione etiam corpora, cum Tertulliano, poterat dixiſſe, & cum populari ſuo, Hobbeſio. Ille verò materiam primam deſcribit per Phyſicarum Monadum, (i.e. particularum, adeò minutarum, ut ulterius dividi non poſſint, vel in partes diſcerpi) congeries homogeneas, quæ ſe invicem penetrare non poſſunt, nec ſuâpte natura cohærere, quæque quantumvis contiguæ ſint, ſint tamen actu ſolutæ, & quanquam moveri queunt, quieſcentes ſunt nihilominus & immotæ. Hæc ejus materia prima nihil differt ab Atomis Epicureis, & quodammodo etiam cum Ariſtotelica convenit, quam licet ille genus generaliſſimum omnium rerum corporearum potius, quam veram ac realem materiam, exiſtimet, non malè tamen poſſunt prædicata illa Ariſtotelis etiam in hanc conferri. Eô tamen maximè differunt, quod materiam ſuam primam mobilem faciat, cùm contrà faciat Ariſtoteles. Illud infinitum verò extenſum immobile facit, unde jam velim explicet nobis, à quo principio motus communicetur materiæ; illud enim infinitum extenſum immobile eſt, ac proinde movendi vim non habet. Meâ quidem ſententia materia prima Peripateticâ, ut nudum aliquod figmentum & chimæra, ejiciatur è Phyſicis. Quæ enim neceſſitas nos cogit aliam fingere materiam primam, quam Elementa, ut ſi quæ ſint alia corpora ſimplicia, in qua ultimò mixta reſolvuntur, cum ex iis cuncta prodierint. Nam, ſi quis de corporibus ſimplicibus quærere velit, è qua materia illa ſint compoſita, inutiliter quæret. In mixto corpore tantùm quæritur illa proportio materiæ & formæ, in ſimplici vero Elemento nihil materiæ aut formæ locum obtinebit, cùm illius partes omnes homogeneæ. Quis in materiam & formam eas ſecabit? quis demonſtrabit? cogitatione cum Ariſtotele quidem complecti poſſumus materiam aliquam communem, Protei inſtar in omnes naturas verſatilem, ſed illa nullo modo explicari poteſt aut concipi. Et quid opus eſt materiam iſtam communem fingere, cùm Elementa poſſint eſſe prima corpora, ac primo ita creata, ut non ſtatim ad materiam aliquam, vel for-

Hhhh hhh hhh mam

Digitized by Google

mam generaliorem, nobis abeundum ſit, ac debet ſanè terminus quidam eſſe inter conceptus & res. Iſte eſt ingenii humani morbus, ut nunquam poſſit ſubſiſtere. Ubi in prima incidit, priora illis, ſi non invenit, fingit, cùm neceſſariò in aliquo ſubſiſtendum ſit, niſi velimus abire extra naturam ſenſilem, ſuper quam tamen fundanda ſunt naturæ principia. Ex hâc tamen communitate & univerſitate materiæ, quæ in natura non reperitur, ſed in ingenio tantùm Ariſtotelis ſita eſt, multa ſequuta ſunt per totam Philoſophiam Ariſtotelis paradoxa, quæ, abſque hac materia prima eſſent, facilè ruerent, ac ruunt etiam facilè, quandoquidem ejus nulla certa eſt demonſtratio. Huic doctrinæ ſuperſtructa eſt illa Elementorum transmutatio, magnum doctrinæ Peripateticæ principium, ſuper quo multa etiam alia fundantur. At iſta Elementorum transmutatio, nec re ipsâ demonſtrabilis eſt, nec habet in natura fundamentum, ideoque omnia illa, quæ huic doctrinæ ſuperſtruuntur, ſubleſta ſunt & infirma. De quibus omnibus hoc in loco, ubi generalia tantùm perſequimur, diſſerendi locus non eſt.

10 Qui diverſitatem doctrinæ Peripateticæ & Platonicæ quaſi compendio noſſe cupit, legat Autores, quos ſuprà nominavimus, qui de differentia Philoſophiæ Ariſtotelicæ & Platonicæ ſcripſerunt, aut conciliare utriusque ſententiam laborarunt. Gabr. Buratellus, *in conciliatione plurimarum Controverſiarum Ariſtotelis cum Platone*, potisſimas ejus controverſias, per theſes & antitheſes proponit. Indiculum eorum, in quibus differunt Ariſtoteles & Plato, texuit etiam Sorellus in *Scientia* ſua *Univerſali*, *capite de iis*, *qui contra Ariſtotelem ſcripſerunt*. Inter eos, qui contra Ariſtotelem ſcripſerunt, ex Eccleſiæ Patribus antiquis, eſt S. Juſtinus, Philoſophus & Martyr, qui ex *Apologia pro Chriſtianis* ſcriptâ ſatis celebris & notus eſt. Is ſcil. partem aliquam religionis interpretatus eſt, impugnare Philoſophiam Ariſtotelis, quam, ut profanam, & errorum ac hæreſium promicondam, à Chriſtianis hominibus rejiciendam eſſe vult. Ac primò quidem incertitudinem principiorum Phyſicorum, non Ariſtotelis tantùm, ſed & reliquorum Philoſophorum, ob oculos ponit. Quo argumento perſuadere vult, ut potius amplectamur, quæ de re Phyſica in S. literis docemur, quam quæ à Philoſophis, ac inprimis ab Ariſtotele, docentur, ſibi repugnantia falſa & ſophiſtica. Pergit & inde ad reliqua ejus principia & dogmata, eaque doctè ſatis, & philoſophicis etiam argumentis, refutat, ut proinde, qui nuper admodum contra Ariſtotelem ſcripſerunt, falsò ſibi gloriam novationis illius vendicent. Apud Juſtinum enim jam tùm potiſſimum philoſophica illa dogmata examinata ſunt, ac prolixè diſputata. E Recentioribus multi extiterunt, qui Ariſtotelis doctrinam facto agmine impugnârunt, de quibus *Capp. ſeqq.* videbimus.

CAP.

Digitized by Google

CAP. XIII.

DE RECENTIORIBUS IN DOCTRINA PHYSICA NOVATORIBUS, QUI AB ARISTOTELE DIVORTIUM FECERUNT, ET PRIMO QUIDEM DE BERNHARDINO TELESIO, EJUSQUE PRINCIPIIS.

§. 1. Philoſophia Ariſtotelica Naturalis Ævo ſequiori Monarchia, & per Æg. Romanum, aliosque Scholaſticos, corruptela. 2. Primus eam inter Recentiores impugnavit, ac Parmenidis viciſſim Phyſicam, duoque principia, Ignem & Terram, in lucem revocavit, Bernhardinus Teleſius, modeſtè tamen imperfectionem ſpeculationum ſuarum confeſſus. Verulamii de illo, ejusque nævis, judicium. 3. Antagoniſtam Teleſius habuit Martam, Hyperaſpiſten autem adverſus hunc Thom. Campanellam. 4. Dogmatum Teleſii de duobus principiis, Calore, ſive Igne, Cœlo, & Frigore Terræ proprio, Materiaque, quam, velut tertium, his adjungit, Qualitatibus item horum ac Miſtionibus, indeque derivandis omnibus Naturæ Operationibus ac Phænomenis, recenſus prolixior, cui ſubinde Verulamii ac Autoris de iis judicia inſperguntur. 5. Cenſura Generalis de Principiorum Naturalium Fabricatoribus, Defectibus illorum ac Vitiis, horumque cauſis, & Principiorum verorum Inventionis difficultate penè inſuperabili. 6. Cenſura & Refutatio Specialis principiorum Phyſicorum Teleſii, cui laus ejus & nævorum excuſatio ſubjungitur, adjectis Ariſtotelis & Carteſii de verorum naturæ principiorum impervestigabilitate confeſſionibus.

RECepta fuit Peripatetica Philoſophia, penè ſola & unica, per univerſi orbis Academias, tantâ quidem ſuperſtitione, ut piaculo ſimile haberetur, vel latum unguem ab illa diſceſſiſſe. Quanquam tamen & illi, qui ſe Peripateticos jactabant, ipſi neſciebant interdum veras Ariſtotelis ſententias, aut, velut ænigmata aliqua, ex ſuo ingenio explicabant, omniaque incruſtabant ineptis quæſtiunculis & vitilitigiis, quæ plenâ manu ſpargebant Scholaſtici. Subtiles quidem rerum notionalium ſpeculatores, ſed revera ſolidæ Philoſophiæ, præcipuè naturalis, corruptores. Non potui ſæpè ſine riſu legere, quæ Ægidius Romanus, inter Scholaſticos illos non è poſtremis, in doctrina phyſica ſua molitur: Deus bone! quot hic de materia prima, formis & privatione futiles & inanes leguntur controverſiæ, in quibus adeò ſudat ille homo, *diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis*, ut, in iſtâ rerum & cogitationum perplexitate, quid ſibi velit, non capias. Illi tamen homines tùm temporis triumphos ducebant, & mirè ſibi placebant

 Philo-

Philóſophiâ hâc imaginariâ. Quare cùm literarum lux affulgeret, paulatim imminuta eſt horum hominum autoritas, atque iſto opinionum regno ſunt dejecti, quanquam Ariſtotelis tamen nomen venerabile ſemper fuit.

a Tandem etiam ejus doctrina à nonnullis in dubium vocata eſt, atque inter illos, qui Philoſophiam ejus naturalem impugnarunt, primo loco memorandus eſt Bernhardinus Teleſius, Conſentinus Italus, cujus extat *de rerum natura, juxta principia propria, Commentarius*, diſtinctus, qui prodiit Neapoli *in folio*, anno 1587. Laudari hic Autor vel eam ob cauſam poteſt, quod primus auſus fuerit lacertos erigere adverſus homines illos, qui uni Ariſtoteli omnia tribuebant, atque nihil alios ſapere credebant. Sequutus eſt verò, ut omnes Novatores, ſententiam aliquam veterem, quam aſſumpſit, & ratiociniis ſuis firmavit quaſi & fundavit adverſus Ariſtotelem. Nihil enim ab iſtis Novatoribus dictum eſt, aut operoſis etiam Commentariis inculcatum, quod non alicui Veterum in mentem venerit, quorum licet Syſtemata integra non habeamus, quæ ab iis ſuô tempore concepta fuiſſe, & in Scholis inculcata, credibile eſt, fragmenta tamen aliqua nobis ſervârunt, tùm Laërtius, tùm Plutarchus, è quibus ſagacitas ingenii, per combinationes rerum, & progreſſum mentis ab univerſalibus ad ſpecialia, facile potuit novum aliquod Syſtema conficere. Noſter Teleſius Parmenidis ſententiam ſequutus eſt. Is ſcil. duo principia rerum ſtatuebat, ignem ſive cœlum, & terram. Solem & ſidera verum ignem eſſe aſſerebat, eumque purum & limpidum, non degenerem iſtum, qualis apud nos eſt. Cœterùm principiorum ejus perexigua eſt memoria, niſi fortè in libello illo, quem Plutarchus *de primo frigido* conſcripſit, aliqua Philoſophiæ ejus continentur, quæ fortè ab homine Scholæ Parmenidis addicto exſcripſit Plutarchus. Nam, ut rectè judicat Verulamius, acutiora in iſto libro & firmiora habentur, quam
b ſolent eſſe iſtius Autoris, qui ea vulgavit, atque iis excitatum putat idem Autor Teleſium, ut ea ſtudioſè arriperet, & ſtrenuè perſequeretur, in ſuis *de natura rerum* Commentariis. Eum tamen Autorem, judicat, deſtruendo, quam aſtruendo, eſſe meliorem. Multis enim dubiis adeò ſe involuit, ut expedire ſeſe non poſſit. Eſtque inter illos, judice Verulamio, qui, cùm prius opinantur, quam experiuntur, ubi ad res particulares ventum eſt, ingenio & rebus abutuntur, atque tam ingenium, quam res, miſerè lacerant & torquent. Quare & ipſe Teleſius, quaſi deſperabundus, hanc imperfectionem ſuorum principiorum teſtatur, ac voto prætereà ulteriorem culturam expetit. In modis rerum, & generationibus earum, & miſtionibus, multa eſſe obſcura, fatetur, ac minimè inquirenda, quæque homini nulla innoteſcere queant ratione. *Utinam*, inquit, *id otio fruentes, & perſpicaciori ingenio præditi, & quibus in ſumma tranquillitate rerum naturam perſcrutari licuerit, aſſequantur, ut homines non omnium modò ſcientes, ſed omnium ferè potentes, fiant.* Quâ ingenuâ

ſuâ

Digitized by Google

ſuâ confeſſione laudandus eſt Vir doctiſſimus, præ illis, qui omninò impoſſibile ſtatuunt, ut id aſſequantur homines, quod ipſi principiis ſuis aſſequi non potuerunt.

Adverſus illum ſcripſit librum, undecim annorum labore confectum *Martha*, teſte Erythræo, *Pinacothecâ I. Imagine 21.* Quem undecim menſium ſcripto refutavit Thomas Campanella, acerrimus Teleſii propugnator, ut teſtatur Erythræus, *eod. loco. Teleſii*, inquit, *ille, nomine audito, ejus Philoſophi librum, intra paucos dies decoravit, ejusque philoſophandi rationem penitus perſpexit atque probavit. Nec mora, undecim menſibus ad Marthæ librum, undecim annorum labore ſtudioque contra Teleſium exaratum, reſcripſit.* Qui libri an lucem publicam aſpexerint, me equidem latet. Neque enim quicquam ejus rei mihi cognitum eſt. Si in lucem prodiiſſent, multa utique præclara ex ea velitatione diſcere poteramus. Subtile enim admodum eſt Campanellæ ingenium, atque ampliſſimè per omnia ſcientiarum latibula extenſum, de quo ſpeciatim nobis dicendum erit. 3

Nunc ad Teleſium redimus, ejusque principia breviter atque ſummatim recenſebimus. Primas conſtituit formas & ſubſtantias, quæ tamen incorporeæ ſint, calorem & frigus, quibus corpus tamen largiatur materia, quæ utriusque naturæ ex æquô ſit ſuſceptiva, ac omnis actionis, expers. Lucem vocat calorem diſſipatum, quæ iterum poſſit per conſtipationem ſui fieri ſenſibilis, opacitatem vocat deſtitutionem & confuſionem naturæ radiantis ex frigore. Rarum & denſum quaſi caloris & frigoris texturæ illi ſunt, à calore raritas, à frigore denſitas. Hinc vel proclivitas ad motum, vel ad quietem. Duobus itaque his principiis ſociat quaſi quasdam naturas, priori calidum, lucidum, rarum mobile, alteri oppoſitas, frigidum, opacum, denſum, immobile. Naturas primi ordinis (caloris ſcil.,) eminenter tales, ponit in ſole, cœlo & ſideribus. Naturas alterius principii in terra. Cœlum enim eſt è ſummo calore, materia rariſſima & lucidiſſima, illi confectum: Terra ex frigore quaſi conſtipata atque condenſata. In cœlo dominari caloris naturam ait integram, & ab omni inſultu principii contrarii liberam; quanquam ſecundum magis & minus variat: Corpora enim ſtellata intenſius calere, inter ſtellaria remiſſius; ipſas etiam ſtellas aliis alias eſſe ardentiores, citra tamen frigidi receptionem; recipere enim diverſitatem naturæ, non contrarietatem, de quo judicium ferri non poſſit ex igne noſtro communi. Cœlo competere quoque luciditatem, itidem ſecundum magis & minus, alias enim cœli partes lucidiores eſſe aliis; etiam ſtellas, quod viæ lacteæ exemplo confirmat. Cœlum quoque habere ſubſtantiam tenuem & raram, ſed tamen aliâ parte materiæ magis explicatam, aliâ minus explicatam, ſortiri. Cœlo motum eſſe proprium, circularem naturâ 4

Hhhh hhh hhh 3 qui-

Digitized by Google

quidem ſuâ, ſed qui tamen etiam ab iſto ordine nonnunquam divertat. Nam vel latione, vel incitatione, vel obliquitate, differre, ut ſit vel celerior, vel tardior, vel ſpiralis, ex quo motu poſteà, acceſſionis ſcil. ſolis & receſſionis, cauſas generationis & corruptionis deducit. Ex oppoſito terræ quoque portionem illam frigidi, intemeratam atque integram adſcribit, quæ nunquam penetret ad ſedem caloris cœlum; in ejus verò ſuperficie, quæ quaſi cortex vel cruſta terræ eſt, generationis illum fundum ponit, in quo, velut extremo, concurrant quaſi & confligant geminæ iſtæ naturæ, unde ex ſubactione materiæ fiant iſta corpora, quæ fieri videmus, ita, ut ſingula, ſive illa ſint vegetabilia, ſive mineralia, aliquid in ſe cœli vel caloris, recipiant, Cœlum contrà aliquid frigidi, è quorum ſubactione mutuâ tandem corpus aliquod concreſcat; cùm pura iſta elementa caloris in ſumma cœli parte, frigidi in ipſo centro terræ, conſerventur. Atque ſic quaſi in regni ſui inferioribus ſecura pace fruuntur, cùm circa fines perpetuum bellum ſit, atque ex eo, prout victoria ceſſerit, corpora fiunt, in quibus vel frigus dominatur, vel calor. Ex pacto enim, & æquali aliquo fœdere, nihil fieri ſtatuit. Sed imbellius principium neceſſariò ſervit, validius prædominatur. Ubi tamen aliquid etiam dotis & facultatis tribuere materiæ videtur Teleſius, quanquam titubanter id faciat, & cùm hæſitatione. Ulterius modum tradit Teleſius, quomodo ex iſta lucta, tam fœcunda generatio fieri poſſit; quem ut definiat, primùm cauſas ponit, quare terra jamdudum à ſole deſtructa non ſit, vel deſtrui non poſſit, cùm unumquodque principium ſemper ſibi ſimile laboret reddere alterum, ſol, quantum in ſe eſt, terram laboret convertere in ſolem; ac terra vice verſâ ſolem in terram. Cauſas itaque impedientes hujus mutationis reponit, 1. in diſtantia. 2. declinatione radiorum ſolis à perpendiculo. 3. Obliquitate motûs ſolis per zodiacum. 4. Celeritate motûs ſolaris. 5. Contiguitate corporum inter ſolem & terram, quibus inter mediantibus quaſi franguntur & fatigantur caloris vires. Ex iſtis cauſis varias ſortitur operationes calor, vehementer inæquales, & diverſas, & perplexas. Fit autem iſta operatio, vel per vim caloris, vel per diſpoſitionem materiæ, vel per modum ſubactionis, quæ tria, inter ſe connexa, ſibi ipſis quaſi concauſæ ſunt. Calor differt vi, copiâ, morâ, medio, ſucceſſione. Succeſſio variatur accedentia, recedentiâ, intentione, remiſſione, ſaltu, gradu, reditu, vel repetitione, per majora aut minora intervalla. Prout itaque calores variant, ita etiam operantur. Ipſi quoque calores inter ſe, prout gradu differunt, majores minores abſorbent; qui aliquid cum frigore commune habere videntur, aut cum ipſo conſpirare. Copia caloris demonſtrari poteſt, vel in multiplicatione radiorum ſolis, vel in perpendicularitate. Mora quoque caloris, quantum efficiat diverſitas climatum oſtendit, in quibus mora rependit calorem,

quem

quem aliâ parte perpendicularitas efficiebat. Medii ſingularis efficacia eſt in deferendo calore, unde tot tempeſtates oriuntur, tot aëris diſpoſitiones ſunt, vel ſalubres, vel noxiæ. Ipſa caloris ſucceſſio, per motum ſolis, tot generationum cauſa eſt illi. Abſque ea enim ſi eſſet, non poſſet tanta eſſe rerum varietas & viciſſitudo. Per eam enim corpus ſolis ſe omnibus terræ partibus accommodat, & viciſſitudine illâ efficit, ut nulla ejus pars calore careat, quod Ariſtoteles quoque vidit, qui generationem & corruptionem rerum viæ obliquæ ſolis tribuit. In eo tamen reprehenditur à Teleſio, quod generationem ſeorſim accedentiæ, corruptionem recedentiæ tribuat, cùm utramque utrique conjunctim tribuere debuiſſet. Nam, ut accedentia ſolis quædam generat, ita viciſſim quædam corrumpit, quemadmodum & recedentia ſolis facit.

Hujus effigiem quandam & imaginem in igne noſtro habemus, inter quos calores nulla ἑτερογένεια eſt, niſi quod miniſterio noſtro gradus illi produci non poſſint, aut caloris iſtius viciſſitudines ita temperari, quemadmodum ſolaris calor circa terræ corpus diſpenſatur. Contraria principii, frigidi ſcil. nulla eſt accurata apud hunc Autorem diſpenſatio, niſi fortè ea, quæ de materiæ diſpoſitione dixerat, eò referri velit. Sed tamen diſtincta hæc conſiderandi ratio eſt. Diſtincta enim eſt natura materiæ, & illi, quaſi tertium aliquod principium, prioribus additur. Quare in eo ſupplet hic Verulamius Autoris Philoſophiam, & oſtendit, quid de frigidi natura dicere ſpeciatim potuiſſet, atque ex ea principiis ſuis accommodare. De materia verò non ſatis certum eſt, an non dotes aliquas Autor illi adſcribat. Quantum enim ex ejus aſſertis patet, non merè paſſivè ſe habet materia, ſed aliquid confert ad conſtitutionem corporis operandam. Qualitates verò generales materiæ Teleſio in eo conſiſtunt, ut actionem caloris promoveat, impediat, mutet. Differentias autem conſtituit quadruplices. Prima eſt ex calore præinexiſtente, aut non præinexiſtente. Exiſtimat enim Teleſius, nullum eſſe corpus, cui non inſit aliquid coloris, qui ab adventitio calore ad actiones ſuas peragendas excitetur ſuo iſto modulo; quare quemadmodum, vel major, vel minor, ille calor eſt, eò tardior vel celerior eſt caloris externi conceptus. Secunda differentia eſt ex copia vel paucitate materiæ; ſi enim denſa fuerit, caloris vires augentur & intenduntur, ſi laxior, diſperguntur. Tertia differentia ſumitur ex ſubactione materiæ, quæ ſecundum gradus ſuos multiplex eſt. Hos gradus conſtituit: 1. Lentorem, quem vocat materiæ diſpoſitionem, quâ illa, compreſſionis & extenſionis patiens, fluxibilis ac ductibilis eſt, ac majorem violentiam ſuſtinere apta. Secundus illi gradus eſt mollities, cùm corpus levi etiam impulſioni cedit. Tertius illi gradus eſt viſcoſitas, ſ. tenacitas, quæ principium

quod-

quoddam fluoris eſt. Quartus gradus eſt ipſe fluor, quando facilè movetur corpus, atque ægrè definitur & conſiſtit. Quintus gradus eſt vapor, cùm corpus attenuatur in intactile. Sextus gradus eſt halitus, qui vapor magis eſt attenuatus. Septimus aër ipſe eſt, quem calore nativo præditum eſſe ſtatuit Teleſius. Quarta differentiæ ratio eſt ex clauſura vel apertura corporis ſubacti; aliter enim calor in compacta, aliter in poroſa corpora, operatur. Hic verò ſatagit Teleſius, ut omnia principiis ſuis accommodet, ut expediat modum divortii & ſeparationis qualitatum ſuarum primarum connaturalium, caloris, lucis, tenuitatis & mobilitatis, & quaternionis oppoſitæ, prout corporibus accidunt. Aliqua enim corpora ſunt calida, & tamen denſa, quieta, nigra. Aliqua ita permutant has naturas, ut quomodo expediri iſta poſſunt, non facilè invenias. Hâ in parte infelices fuiſſe Teleſii conatus, tùm Verulamius ait, tùm ipſe Autor fatetur iis verbis, quæ ſuprà adduximus. Porrò ſubactionis modus triplici dogmate Teleſii abſolvitur. Primum eſt, quod omnis effectus in corpore naturali victoria & prædominantia conſtituatur, non verò æquali potentiâ. Secundum eſt quod calor actione propria corpora ſemper vertat in Ens humidum. Calori enim non ſiccitatem adſcribit Teleſius, ſed humiditatem, quare per illum flamma eſt omnium humidiſſima, quod facillimè cêdat, & ægrè conſiſtat. Itaque, ait, calorem humidum perpetuò allicere, depaſcere, extendere: contra frigus agere omnia in ſiccitatem, concretionem, duritiem. Quam ob cauſam ſuccenſet Ariſtoteli, quod non rectè ſiccitatem cum calore copulaverit. Quod verò interdum deſiccentur corpora per calorem, id fieri dicit Teleſius per accidens, in corpore ſcil. diſſimilari, partibus, partim tenuibus, partim craſſis, conſtante, eliciendo per attenuationem primò partes tenuiores, unde craſſiores ſe conſtringant, quæ tamen & ipſæ in humidum cedant, ſi violentiori igne urgeantur, quod exemplo laterum probat, quorum partes tenuiores primùm per ignem attenuentur & ejiciantur; ſi verò fortior calor acceſſerit, lateritia ſubſtantia in vitrum tandem abeat, quod abſque fluore confici non poteſt. Tertium dogma perſpicuè diſtinguit ſubactionis modum, qui duplex eſt, vel rejiciendo, vel vertendo, quando ſcil. calidum & frigidum magnâ mole concurrunt, tùm ſequitur ejectio (Entia enim loco moventur & impelluntur,) ubi verò minori quantitate res geritur, tùm ſequitur verſio: tùm enim interimuntur Entia, & naturam potiùs, quam locum, mutant. Hujus rei exemplum exhibet in regionibus aëris ſuperioribus, qui frigidiores reperiantur, quam ſunt illæ, quæ terræ propiores. In illis enim locis, ubi ad ſedem primi calidi propius perventum eſt, calorem, ſe colligentem, univerſam frigoris vim ſimul ejicere & detrudere, ait, unde & ſimiliter vice verſâ in terrâ fieri poſſit,

quod

Digitized by Google

quod calores vehementiores in profundo ejus ſint, quam in ſuperficie. Alter ejus canon eſt, quod in aperto ſequitur ejectio, in clauſo verſio, quod probat exemplo vaſorum occluſorum, in quibus emiſſio corporis attenuati, ſive Spiritus, impedita, isque retruſus, corpora per fermentationem alterat. Quod idem etiam fit, ſi corpus adeò compactum eſt, ut egredi Spiritus non poſſit. Atque iſta ferè ſunt, quæ Teleſio circa rerum principia viſa ſunt, quæ cum Parmenidis principiis fortaſsè conveniunt, niſi quod Teleſius illis materiam addidit, in quâ quanquam Verulamius eum Peripateticis notionibus depravatum eſſe oſtendit, tamen, ut mihi videtur, rem aliter expedire non potuit. Nec enim video, quomodo ſe explicaret Teleſius ſuis principiis, niſi & materiam agnoſceret, quæ quidem frigido ſuo adeò implicata eſt, ut ſeparari ab invicem non poſſint. Neque enim, quid frigidum ſit, extra materiam demonſtrare poteſt Teleſius, neque etiam ipſam materiam ita diſtinctam explicare novit, niſi ex illis affectionibus, quæ conſequuntur materiam, lentore, viſcoſitate, duritie, mollitie, & ſimilibus.

Quod Verulamii judicium attinet, is quidem magnificat ingenium 5
hujus viri, ut certè absque ingenio confici non poteſt, quæ de objecto aliquo quaſi recens formatur diſciplina, ita enim rectè vocari poteſt. Nam à tot ſeculis regnaverat Philoſophia, vel Peripatetica, vel Platonica, à cujus principiis cum diverſum Syſtema meditaretur Teleſius, in omnes partes verſare debuit oculos, ne principia ſemel ab ipſo poſita fallerent. Sed & in eundem is lapidem impegit, in quem penè omnes. Plerique enim primò ponunt principia, atque ut illorum principiorum jacturam non faciant, eaque vera eſſe oſtendant, non ingenium rebus, ſed res ingenio, accommodant, cùm potius contrariâ ratione agendum eſſet. Id verò, ut rectè fiat, præſtari humano ingenio, ob infinitatem rerum, vix poteſt. Quanquam proficere aliquo modo poſſimus, ſi illa experiundi cura inter multos dividatur, quæ & ipſa res non pauca habet obſtacula. Præterea cùm dupliciter conſiderari univerſa rerum natura poſſit, vel quatenus Syſtemate aliquo eſt ordinata, ſuisque connexa globis ex orbibus, tanquam partibus, & hujus globi terraquei maſſis majoribus, vel quatenus ſpecies aliquæ corporum naturalium producuntur, in quibus tam penè Phyſicorum opera verſatur, cùm conſideratio hujus univerſi Syſtematica, & affectiones iſtæ, quæ univerſo huic, ob Syſtematicam compoſitionem, inſunt, comprehendi humano ingenio ægrè poſſint, omnis eorum induſtria circa minuta iſta occupatur. Et, ſi vel maximè eorum aliquam habeamus notitiam, particularis illa tantùm erit, ac nullis adeò certis principiis fundata, quæ tamen nemo non eſt, qui jactet, ideòque ingenio noſtro ſuccur-

rimus imbecillitati noſtræ, & hoc quaſi fuco & palpo nobis blandimur, quaſi certa quædam & univerſalia principia in ſolido locaverimus, cùm illa ſpeciem quidem veri habeant, ſola tamen humani ingenii, ac notionum inde dependentium, norma exigantur. Quam mirum non eſt falli, cùm & ipſi ſenſus noſtri ſæpè fallantur. Sed de his fruſtrà fortè inſtituitur querela, cùm veteres iſtæ næniæ ſint, & ab omnibus decantatæ. Eſt tamen earum ratio habenda iis, qui adeò glorioſo animo Mathematicam totius Phyſices certitudinem jactant. Quare, ut penè omnes, ita & Teleſius, in hoc vitium incidit. Omnes, qui ſecundum ſenſum ſolum philoſophantur materiæ æternitatem aſſerunt. Tria videntur eſſe dogmata, quæ ex fide nobis conſtant: Primum materia creata ex nihilo; hic ſtupet & horret omnis ſenſus & intellectus: Secundum eductio Syſtematis per verbum omnipotentiæ. Qui enim ſecundum ſenſum philoſophantur, ſtatuunt ex potentia materiæ omnia fuiſſe in Schematiſmos illos reducta; Tertium, quod Schematiſmus ille, ante lapſum Adami, fuerit optimus. Sed Philoſophiæ illæ vulgares ad nullum horum aſcendunt. Hæc quoniam magna fundamenta ſunt, neceſſe eſt illum, qui iſtuc non reſpicit, in multis aliter ſentire Et, ſi vel extra revelationis principium conſideretur hoc univerſum, quis animo comprehendere poteſt, quinam poſt multos ſeculorum decurſus futuri ſint univerſi hujus Schematiſmi. Aliqua Platonicorum & Stoicorum eâ in re cura fuit, ſed omnia mirâ caligine ſunt involuta, & potius conceptibus quibuſdam inanibus hic indulgetur, cùm certi nihil determinari poſſit. In principiis Philoſophiæ naturalis id cavendum inprimis eſt, ne ex non Entibus Entia faciamus, aut ex non principiis principia. Abſtracta itaque, & univerſales quidam conceptus non ſunt Entia, ac proinde non ſunt principia. Tùm & Entia corruptibilia non poſſunt principii locum obtinere; quare, cùm tot ſint rerum corruptiones & alterationes, neceſſarium eſt, ut unum aliquod ſit immutabile & immobile, ac velut centrum aliquod, quod vel potentiale aliquid eſt, vel minimùm. At potentiale eſſe non poteſt, id enim actu ipſo non eſt, nec poteſt eſſe unum reſpectu omnium illorum corporum, quæ in actum deducuntur. Præterea etiam nihil ponit realitatis, ut principii locum tenere poſſit, cui quis ſecurè poſſit ſuperſtruere. Ergo natura ipſa nos compellit ad minimum, quod reverà eſſe in natura videmus, cùm cœtera tantùm ſint ingenio conficta, atque illud potentiale, de quo loquebamur, idem ſit abſtractum, ut quod actum omnem negat, potentiam omnem continet. In minimo itaque ſenſui acquieſcendum, eſt, niſi quis fortè nulla principia velit, ſed unum corpus alteri principium eſſe ſtatuat, legem verò atque ordinem mutationis tantùm conſtantia eſſe & æterna. Quam ſententiam Verulamius meliorem dicit, quam eam, quæ principiis abſtractis nititur, quæ æterna ſtatuunt homines, cùm ſint tantùm Phan-

Digitized by Google

phantaſtica, & ab ingenio humano confiсta. Eo enim modo dicit exitum tamen aliquem earum rerum eſſe, ut res ita ferantur in circulum, atque in orbem mutentur. Cùm in principiis notionalibus, tanquam in perpetuo labyrintho, ſemper occaſio nos aliosque vexandi & fallendi ſubminiſtretur. Quæ ſententia Verulamii, quanquam non ſpernenda ſit, vereor tamen, ne illâ abutantur Sceptici, qui fortuitam omnium rerum generationem & conſtitutionem, ut fundamentum, ſubſternere ſolent nefariis hypotheſibus; facilè enim ex ſuppoſita iſta ſententia, etiam conſtans ille ordo, quem huic principiorum permutatio ſociaverat Verulamius, labefactaretur.

Sed ad Teleſium noſtrum redeamus. Is certamen principiorum ſuorum tot varietati rerum procreandæ inſtituit, quæ quidem concertatio non æquis partibus videtur eſſe diſpoſita. Nam certè inter cœlum & terram non eſt iſta proportio æqualis, quanquam terra compactum corpus ſit, cœlum extenſum. Illa extenſio infinitis modis ſuperat maſſam terræ compactam, quæ ne punctum quidem implet comparata immenſis cœlorum orbibus. Quis etiam certâ nobis fide tradet, omnem materiam ſolidam fuiſſe in unicum corpus terræ compactam. Nam, quæ nobis vicina eſt, luna quaſi altera quædam terra eſt, & corpus opacum, ut oculis perſpicillo armatis deprehendi poteſt. Quid jam de cœteris cœli orbibus pronunciandum eſt, qui, ut à viſu noſtro diſtant longiſſimè, ita eorum vel tenuitas, vel opacitas, dijudicari nequit. Neque dicam, eſſe multos in hoc expanſo globos, qui videri nequeunt, & generari interdum novos, non in ſublunari tantum regione, ſed etiam extra orbem Planetarium. Ut itaque ex eo ſatis pateat, fruſtrà eſſe Teleſium, in unicum terræ corpus omnem maſſam ſolidam compingentem; ne dicam de ipſo ſole, διάφανον eſſe nobis nemo temerè affirmabit, ſuntque hodie, qui ſeriò iſtam ſententiam tuentur, corpus ſolare conſtare materiâ tenaciſſimâ & compactisſimâ, à perpetuo igne ſubactâ, &, ut Chymicorum more loquar, fixâ. Adduxerunt Teleſium in has ſententias præconceptæ opiniones, è Paripateticis, vel aliis, hauſtæ, de mirâ cœleſtium corporum ſubtilitate, calore & quintâ quâdam eſſentiâ, à corporum miſtorum, elementarium naturâ exaltata & abſtractâ; quod tamen non niſi ex ingenio noſtro dependet, qui omnia alia nobis imaginamur, quam illic revera ſunt. Quid enim de natura horum corporum pronunciemus, qui neque motum, neque ordinationem mutuam apprehendimus, quod tamen oculorum eſt, ut teſtantur varia illa à multis confiсta Syſtemata. Præterea, ſi, ex Teleſii ſententiâ totum cœlum, cum omnibus illis ſideribus, igneum eſſet, mirum, quod ex tot ignium conſtipatione jamdum hæc terra flammis non ſit abſumpta, & in iſtud humi-

 dum

dum ſuum, flammam ſcil. redacta, ad quod, quantum in ſe eſt, ignis reducere laborat contrarium principium. Niſi Teleſio his hypotheſibus ſuccurramus, Jordani Bruni ſententia, quæ etiam nonnullis aliis placuit, multos ſoles, multas terras, ſtatuentis, ita, ut iſta concertatio calidi & frigidi, & corporum exinde reſultantium productio, intra orbem planetarium compingatur. Sed tùm in heterodoxas facilè ſententias delabemur, neque tamen ſecurè & certè ſatis de eo quicquam definiri poteſt. Neque rectè menſuram iniiſſe videtur Teleſius, cùm poneret frontibus adverſis pugnantia principia, cœlum & terram: illud πρῶτον δεκτικὸν caloris, vel ipſum potius ignem; hoc πρῶτον δεκτικὸν frigidi, ratione ipſius pugnæ mutuæ, unde illa corporum diverſitas oritur. Oporteret enim tela utrinque pertingere & ferire ſcopos ſuos; quod de ſole quidem verum eſt, ac reliquis corporibus cœleſtibus, quorum efficacitas ad intima terræ penetrat; quanquam etiam multi ſint, qui præfractè id negent. An verò terra vires ſuas usque ad ſolem & reliqua corpora cœleſtia pertendat, de eo magna dubitandi ratio eſt. Videre itaque hinc licet, quam inæqualibus armis, è Teleſii ſententiâ, in hoc naturæ campo, pugnetur, imò ne quidem pugnetur, cùm arma ipſa eminus ſubſiſtant. At verò in ipſis etiam principiis calidi & frigidi quomodo acquieſcere quis poſſit, non video, cùm & illa ſola non ſufficiant; ſunt enim in natura nonnullæ actiones & effectus, quæ ad calorem & frigus reduci non poſſunt. Nam quod Teleſius ait de materiâ, quod ſervet ſe & ſuſtineat, & potiùs ad rationem quanti, quam ad formam & actionem pertineat, atque adeò eam neque calori, neque frigori, deputet, eô oſtendit, aliquid etiam virtutis ineſſe materiæ, quâ ejus deſtruibilitas impeditur, quâque renititur operationi caloris contrariæ. Ut igitur immeritò ex agentium numero excludatur, utque plus penè agat, quam ipſa ejus agentia, atque, ut Verulamius loquitur ex hypotheſi Teleſianâ, merum fatum & neceſſitatem inferre videatur. Sunt etiam naturæ nonnullæ, quarum calor & frigus effectus ſunt & conſectaria, neque per excitationem caloris præinexiſtentis, aut caloris adventitii, ſed, prorſus in ipſo iſto punćto, generantur, ut ex Chymicis operationibus conſtat. Quorſum referre etiam poſſis, quod obſervatur in *Actu Hafnienſibus, Tom. I. obſerv. 71.* duos Spiritus frigidos, invicem confuſos, flammam edere. Deinde multa ſunt, quæ à calore & frigore originem ducunt, ac procedunt ab illis, tanquam ab efficiente & organo, non tanquam à cauſa propria & interna. Denique conjugatio illa quatuor connaturalium, quam inſtituit Teleſius, omninò permiſcetur & confunditur. De quibus omnibus ſingulatim dicere nunc non poſſumus. Laudandus tamen eſt Teleſius, ut vir amans veritatis, & nonnullorum placitorum Emendator, atque adeò ut primus inter eos, qui brutæ autoritati & opinionum regno ſe oppoſuerunt. Neque vitio vertendum ei

Digitized by Google

ei eſt, quod, cum in multis ſatis benè ſe habeant dogmata ejus, & argutus ſit & ſubtilis, inprimis cùm redarguit Peripateticorum argumentationes, in quibusdam deficiat: quæ ſors omnibus illis Novatoribus communis eſt. Utut enim ſe torqueant in cognitione rerum, aliqua fortè, minutiora ſcil. & particularia, ſic ſatis interdum cognoſcent, cùm verò ad rerum ſummam perventum eſt, & univerſalia principia, maguâ ſæpè ſpe decidunt, adeòque multa ſunt, quæ certitudini iſti opponi poſſunt. Perplacet nobis ingenua ſummorum Philoſophorum confeſſio, alterius principis veterum, alterius recentiorum Anteſignani, Ariſtotelis & Carteſii. Ariſtoteles enim, *in Meteorolog. lib. 1. cap. 7.* evidenter oſtendit, de iis, quæ ſenſui pervia non ſunt, ſatis eſſe juxta rationem demonſtratum, ſi ad id, quod fieri poſſit, ea reducantur. Unde patet, Ariſtotelem maluiſſe in rebus ſenſum excedentibus opinari, cùm ſcire non liceret. Sed tamen inſignis ille paralogiſmus erat, à poſſibilitate ad exiſtentiam rei argumentari. Similiter & Carteſius, ingenioſisſimus ille principiorum ex abdito exſtructor, hoc Philoſophiam ſuam Corollario claudit: *Quamvis fortè hoc pacto intelligatur, quomodo omnes res naturales fieri potuerint, non tamen ideò concludi debet, ipſas revera ſic factas eſſe, & ſatis à me præſtitum eſſe putabo, ſi tantùm ea, quæ ſcripſi, talia ſint, ut omnibus naturæ phænomenis accuratè reſpondeant; hoc enim ad uſum vitæ ſufficiet.* Quam ingenuam viri illius ſubtiliſſimi confeſſionem, vellem conſiderarent iſti è Scholâ ejus diſcipuli, qui mordicus adeò defendunt Carteſii ſententias, & in præjudicium ſæpè fidei Chriſtianæ eas ulterius tendunt, quam ipſe voluit extenſas, ac meras in naturalibus demonſtrationes jactant, præ quibus diſſentientes contemnunt, quaſi rectâ ratione uterentur, niſi Carteſianâ utantur. Ipſe enim longè modeſtior fuit ſuarum ſententiarum æſtimator.

CAP. XIV.

DE FRANC. PATRITII, THOMÆ CAMPANELLÆ ET HIERON. CARDANI, PRINCIPIIS PHYSICIS.

§. 1. *Franc. Patritii eruditio & Scripta varii generis plurima. Juſti Lipſii in Parallelos ejus* Militares *Plagium. In Phyſicis Ariſtoteli ſe oppoſuit, & Bernh. Teleſii Principia duo, Frigus & Calorem, amplexus, Lucem his, Spatium & Fluorem, ſuperaddidit. Philoſophandi ratione utitur intricata & ἀμεθόδῳ. Adverſarios habuit Theod. Angelutium & Jac. Mazonium.* 2. *Hier. Cardani Ingenium portentoſum, mixtaque doctrina ac ſapientiæ ſtultitia. Dæmon familiaris falſò ab eo jactatus. Controverſia cum J. C. Scaligero, Sophi-*

 ſtice

ſtice ipſum aggreſſo. Dogmata Phyſica ſingularia. Scripta Phyſica. Metopoſcopia *illi ſuppoſita. Jactantia ejus de Inventis ſuis contra Plagiarios. Thema Chriſti Natalitium aliis ab eo ſubreptum.* Liber de Vita propria. *Laus* Proxenetæ *ejus* de Arcanis Politicis. *3. Thomæ Campanellæ Ingenium mirabile ſuſpicione Magiæ oneratum à Theologis Adverſariis.* Diſſ. *ejus* de Libris propriis. *Paradoxon de ſenſu rerum omnium, Lib. peculiari ab illo defenſum, fuſius refutatur, & artibus Magicis patrocinari perhibetur. Scripta ejus reliqua potiora recenſentur, opinionesque Phyſicæ & Aſtrologicæ ſingulares obelo notantur.*

1 Quædam Teleſiii principia ſua fecit Franciſcus Patritius, Philoſophus utique non contemnendus, humaniorum quoque artium peritiſſimus, &, quod mirandum eſt, negotiis plurimis diſtrictus & occupatiſſimus, tot ac tam varia ſcripſit. Præter Philoſophica, in Rhetoricis, Poëticis, arte militari, multa ſcripſit Italicâ linguâ. *Paralleli* ejus *Militares*, ut vocat, magnam eruditionem continent. Confert enim militiam veterem cum nova. Quô librô magnum fundum ſubminiſtravit Juſto Lipſio, qui, illum in aliam orationis faciem convertens, penè totum exſcripſit, quod & Joſephus Scaliger alicubi in *ſuis Epiſtolis* obſervat, eſtque eâdem de re aliquid inter *Excerpta* ejus conſignatum. Magnum certè ingenium oſtendit in *Diſcuſſionibus Peripateticis*, in quibus, vel integros libros Ariſtoteli falsò adſcriptos monſtrat, vel omnia aliis Philoſophis erepta. Quas Ariſtotelis ſententias cum convulſiſſet primum, ſubſtituit deinde *novam* ſuam *de Univerſo Philoſophiam*, in qua principia caloris & frigoris retinet ex Teleſio, ſed lucem, ſpatium & fluorem, addit, ut principia oberrantia. In luce verò, ut principio primo viſibilium, copioſus admodum eſt & prolixus, quam unà cum tenebris faciem caloris & frigoris conſtituit, ut loquitur, eorum verò operationes, motum & quietem. Cœli rotunditatem & orbes, eorumque denſitatem, vel tenuitatem, contra Ariſtotelem negat. Ignem ſublunarem explodit, & IV. corporum Qualitates. Sed is magis intricavit ſua dogmata, quam ipſe Teleſius, & interdum nebulas aliquas Platonicas potius captat, quam rei veritatem ſectatur. Ad Autoritatem tamen veterum omnium Philoſophorum provocat, illisque Philoſophiam ſuam conſentaneam, atque adeò veram illam & unicam, aſſerit, ac Pontifici Gregorio XIV. & futuris omnibus Pontificibus Maximis, eam ob cauſam inſcribit, ut, ejecto è ſcholis Ariſtotele, veram illam veterem Philoſophiam ac divinam, ſe illam tradente, introducerent. Nihil tamen effecit, neque enim Ariſtotelis authoritatem convellere potuit, quæ altius radices egerat, & Patronos tunc temporis habebat maximos. Neque ſanè cauſa erat, quare, relictâ Ariſtotelicâ, Patritianam illam Philoſophiam amplecterentur,

Digitized by Google

tur, quæ diſcurſibus quibusdam conſtabat, non verò in iſtam Methodum redacta erat, quam tamen poterat jactare Ariſtotelica Philoſophia. Perpetuas habuit cum Theodoro Angelutio, Philoſopho ac Medico Patavino, de naturali Philoſophiâ, & cum Jacobo Mazonio de morali, controverſias, ſuntque ab illis libri Eriſtici conſcripti, qui in Bibliothecis paſſim latent, neque adeò ad multorum conſpectum veniunt. In Rhetoricis, Poëticis ac Mathematicis,multa nova meditatus eſt; *de Hiſtoria ſcribenda* etiam Dialogos ſcripſit, & *Commentarium in Polybium de Militia Romanorum.* Protulit è tenebris antiquitatis *Commentarium* Græcum Joh. Philoponi *in Metaphyſicam Ariſtotelis*, quem etiam in latinam controverſum à ſe emiſit. Unde videri ſatis poteſt, magnum fuiſſe hujus viri & vaſtum ingenium, per reconditas etiam ſcientias diffuſum, quod tamen in Phyſicis contemplationibus ſagacitate multum concederet Teleſio. Vix enim fieri poteſt, ut actionibus, per tam vaſtas meditationes diſtractus, ac ubique habitans, uno in fundo habitare totus poſſit.

Hieronymus Cardanus, inter lumina ſeculi meritò numerandus, Phi- a
loſophiæ naturalis ſuô tempore magiſter fuit, vir prodigioſus in omnibus omninò ſcientiis, Medicus, Mathematicus, Theologus, Philoſophus,quod oſtendunt vaſta ejus volumina, curante Gabr. Naudæo, decem Tomis *in folio*, congeſta, in quibus ut multa ſanè ſunt acutiſſima, ac profundi judicii ſpecimina, ita non pauca valdè ſtulta & inepta. Quoniam enim Melancholici ingenii homo erat Cardanus, multa divinationibus, ſomniis, oſtentis, auguriis, tribuebat, in quæ ad anilem usque ſuperſtionem pronus fuit, ut in ſuſpicionem Magiæ veniret nonnullis, quod adeò ſæpè in ſcriptis ſuis Dæmonium illud ſuum nominet, velut monitorem aliquem & Doctorem ſuum. Quâ imputatione tamen eum liberat Naudæus, tùm in *Apologia ſua omnium Magiæ accuſatorum*, tùm in *vita ipſius Cardani.* Ac res ſanè ipſa oſtendit, vel ridiculam fuiſſe Viri iſtius perſuaſionem, vel ſtultam iſtum gloriam affectaſſe, ſi perſuadere poſſet hominibus, à genio ſe quodam, atque adeo divinitus, doceri. Ubi foris crepuit, ubi tumultus aliqui nocturno tempore in ædibus auditi, ubi ſomnium aliquod habuit emphaticum, omne id genio ſuo monitori tribuit Cardanus. Quod ſi ſemel aliquis memorabilis eventus iſta præſagia ſua erat ſubſecutus, quod tamen caſu contingere poterat, ſtatim genium ſuum appellabat, atque ab eo hæc omnia proficiſci credebat. Quod ſi ridicula hæc quis ſuo loco habeat,in cœteris admodum cordatus, eruditus & ſagax eſt. Nam certè, quæ Jul. Cæſ. Scaliger contra illum adducit, meris ſunt ſophiſmatibus & cavillationibus plena, quanquam arguta & docta. Iis tamen reſpondit adhuc, cum viveret, Cardanus, quanquam eloquentiâ & ingenii acumine Scaligero inferior, libro, cui

Digitized by Google

cui Titulum fecit: *Actio prima in calumniatorem librorum de Subtilitate.* Cæterùm, ut quædam de principiis ejus attingamus, de iis obiter tantùm notitia haberi poteſt, cum Syſtema Phyſicum integrum non adornarit, ac potius in argumentis quibusdam ſpecialibus occupatus fuerit. Quantum tamen ex iſtis ejus libris colligitur, hæc præcipua ſunt ejus dogmata. Tria tantum Elementa conſtituit, aërem, aquam & terram: Ignem ſublunarem ridet, aſtra minus magisque calida ſtatuit. De quibus ſententiis, in *libris ſuis de Subtilitate ac varietate rerum*, pluribus agit. Nam in iis *pleraque naturalis doctrinæ capita* attingit. Phyſici argumenti libros permultos ſcripſit, præter dictos *de ſubtilitate & varietate rerum*, quorum maxima pars hactenus inedita fuit, edita verò à Gabr. Naudæo in voluminibus omnium Operum; ſuntque inter eos *liber de Secretis, de aqua vitali, ſive æthere*, Θεογνώςων libri *de tranquillitate, vita producenda & animæ immortalitate* &c. *de aceti natura, de vacuo. Metopoſcopia*, quæ ſeorſim prodiit Gallicâ linguâ, Cardani non videtur eſſe, & ab alio potius conficta, titulusque Cardani operi præfixus, ut eo vendibilius eſſet. Cœterùm magnificè admodum de ſe ſenſit Cardanus *Lib. 7. de rer. variet. c. 33.* Negat ſe quicquam, ab aliis inventum, ſibi aſſcribere, cùm ſufficiant ſibi propria; conqueritur potius *lib. 1. de ſubtil. fol. 14.* eſſe, qui Cardani nomine ſuppreſſo, inventa ipſius ſibi vindicent, atque hos *amentes* vocat, qui neſcirent, inventa Cardani talia eſſe, ut à nullo inveniri potuerint, qui non jam famâ egregiâ cognitus eſſet. Id quoque Naudæus de eo judicat, in vita ejus. Thema natalitium Chriſti Salvatoris ab eo confectum, quod tamen dudum ante illum ab aliis jam confectum erat, quod tenaciter diſſimulavit; quanquam à cenſura Eccleſiaſtica vehementer vexatus, ut ſolus haberet inventi hujus vel gloriam, vel audaciam. Ignem quoque ſublunarem ante illum jam impugnârat Laurent. Valla *lib. 1. Dialect. c. 11.* Sed id fortaſſis fugere potuit Cardanum. Si rectè memini, etiam Teleſius de eo quid monuerat. Legi poteſt ipſius Cardani liber, quem *de vita propria & libris ſuis* ſcripſit, quò multa continentur ejus viri conſilia, multa machinamenta in rebus naturalibus, multa etiam ſtulta & inepta. In Politicis & moralibus divina profectò ſunt, quæ ſcripſit, nec crediddiſſet aliquis, hominem Scholaſticum in tam profundas ſpeculationes de rebus practicis ſe immerſiſſe. Liber ejus *de Arcanis prudentiæ civilis*, quem *Proxenetam* inſcribit, aureus eſt, & multa continet dolorum & ſtratagematum, quorum uſus eſt in vita civili.

3 Thomas Campanella, Ordinis Prædicatorum, mirabilis ingenii & fortunæ homo, omnium penè ſcientiarum ad ſuos ſenſus reformator, acerrimi tamen ingenii, ut multorum invidiam & calumnias in ſe provocarit. Occaſionem, quâ inclaruit primò ejus fama, oſtendit Janus Nicius Erythræus *in Pinacothecâ primâ, Imagine 21.* Scilicet in diſputationem cum Theologis inci-

Digitized by Google

inciderat, qui cùm ægrè ferrent, ignorantiam ſuam à Campanelia taxari, & argumentis convinci, magnas illi turbas concitarunt apud Quæſitores fidei, illum Magiæ incuſantes, quaſi ope Dæmonis ſciret, quod ſciret ea, quæ ignorarent Theologi. De libris ejus extat integra Diſſertatio, quæ edita eſt inter varios illos Autores, qui *de ſtudiis inſtituendis* ſcripſerunt, ac uno Volumine Amſtelod. anno 1645. *in 12.* prodierunt. Scripſit *de ſenſu rerum librum*, in quo omnibus omninò rebus ſenſum tribuit, & iis, quæ inanimatæ vulgò habentur. Cujus paradoxæ opinionis palmarium argumentum eſt, quod, quoniam effectus ſentiunt, ideò & cauſæ, ac propterea Elementa ac mundus, ſentiunt. Cui quidem reſponderi facilè poteſt; neque enim animalia ideò ſentiunt, quia ex Elementis compoſita ſunt, ſed quia Spiritus ille ſentiens per traducem, mediante ſemine propagatus eſt. Quod ſi ad primum animalis ortum reſpicit tempore creationis, neque ſic efficiet ex Elementis compoſita eſſe animalia; quæ & ipſa à multis in dubium vocantur, &, ſi vel maximè eſſent, tamen neque tùm primum animalibus principium dediſſe, credibile eſt. Potuit enim idea aliqua, vel ſpiritus quidam corporeus, per omnipotentiam divinam, ex nihilo productus, cauſam primis animalibus dediſſe. Neque ſanè à Philoſopho expediri poteſt aut debet, quomodo corpora per creationem facta fuerint; id enim ad aliud forum pertinent. Neque hic canon perpetuæ veritatis eſt: *Illud, quod eſt in effectibus, eſſe etiam in cauſis*, præcipuè cauſis corpus aliquod conſtituentibus intrinſecè. Namque ex ignobilioribus, inter ſe miſtis, interdum nobilius aliquid exurgit. Sic e. g. ex variis nutrimentis animalium, fœno, frumentis, &c. ſanguis generatur & Spiritus animales longè nobilioris naturæ, quam illud erat corpus, unde ſunt fabricati: In iis enim apud animalia ſenſus conſiſtit. Prolixè evincit Gaſſendus in *Philoſophia* ſua *Epicurea*, ex rebus inſenſilibus poſſe fieri ſenſiles, quod immeritò refutat Antonius le Grand *in libro de carentia ſenſuum & cognitionis in Brutis, pag. 49.* Senſum quoque ita definit, ut nec diſcurſum à ſenſu excludat; quomodo totum mundum animal facit, omnesque ejus partes. Hinc aërem quoque ſentire ſtatuit. Quô fundamento poſito, nihil tam abſurdum eſt, quod non patrocinium ex iſta hypotheſi inveniat. Prædicere itaque futura, videre abſentia poſſumus, quoniam ſentit & intelligit aër, qui noſtro ſenſui illa communicat. Jam itaque Specula magica, & quicquid eſt divinationum, hâc hypotheſi ſalvantur. Cui fini etiam videtur hunc Tractatum ſcripſiſſe, ut patet ex *libro* ejus *ultimo*, qui eſt de Magiâ. Porrò etiam illi, qui occultas interdum cauſas, vel ob ſtuporem non aſſequuntur, vel ob ignaviam aſſequi nolunt, pulcherrimum hîc ignorantiæ aſylum inveniunt, ſi ad ſenſum communem vel aëris, vel alterius Elementi, referant, quod ipſi explicare non poſſunt. Illos ridet Campanella, qui propterea ſentire corpora

pora

Digitized by Google

pora negant, quod non habent ſentiendi organa. Quod quidem argumentum, non, ut ille putat, adeò abſurdum eſt. Senſus enim referunt ſe ad ſenſoria organa: atque ubi illa non ſunt, neſcio quomodo ſenſus ipſi concedi poſſint. Quod enim audimus, quod videmus, id mediantibus organis noſtris dijudicamus, quare de corporibus, iis organis deſtitutis, dicere non poſſumus, ea audire, videre aut ſentire. Nec video, quomodo ex motu aliquo corporum vel interno, vel externo, ſenſus illis tribui poſſit, cujus formalem rationem in contactu ſtatuebat Campanella. *Non propterea*, inquit, ille, *vento negandus eſt motus, quod careat pedibus, non igni manducatio, quod careat dentibus*. Quæ argumentationes admodum elumbes ſunt. Non enim omnis motus à ſenſu dependet. Qui igni manducationem tribueret, inſanus eſſet, niſi poëticè loquatur ac tropicè. Ignis enim movet tam particulas congeneres; quod quomodo manducationi compari debeat, non video. Plantis quoque ſenſum adſcribit, eam etiam ob cauſam, quod habeant organa ſentiendi, fibras, nervos, ſuccum nutritium. Cui etiam ſententiæ adſtipulatum fuiſſe nuper Franciſcum Redum *in lib. de generatione inſectorum pag. 258.* apparet; Scripſit item Campanella *Diſquiſitiones Phyſiologicas*, magnum volumen Pariſiis *in folio* editum, in quo multa continentur rara ac curioſa. Scripſit in *Philoſophiam realem Epilogiſticam*, ut vocat, conſtantem partibus quatuor, quarum prima eſt *Phyſiologia*. Hic locum & materiam inter principia ponit, calorem & frigus principia activa ſtatuit, in quo Teleſium ſequitur. Vanitatibus Aſtrologicis ſupra modum fuit deditus, & ipſe nova quædam principia in illis excogitavit: Non enim ſatis ante nugarum erat. Scripſit & ſingularem *de fato Aſtrologico evitando* librum, quod argumentum nemini hactenus Aſtrologorum in mentem venerat. Sed vitare illud, per ipſas ſuas hypotheſes Aſtrologicas, docuit, adeoque fatum fato eluſit. Referente Erythræo, ſcripſit *ingens Opus de reformatione ſcientiarum*, decem in codices diviſum; quorum ſinguli plures in partes diſtribuuntur. Non memini verò illud opus ea ſerie prodiiſſe. Quæ ab illo edita ſunt, carptim & per partes prodiere, non illo, ſed Tobiâ quodam Adamo curante. Aliqua etiam a Jac. Gaffarello edita ſunt Medicinalia ejus, in quibus multa nova, uti in omnibus ejus, occurrunt. *Grammatica* ejus, *Logica*, *Ethica*, *Politica*, ſeorſim prodierunt, quæ plena ſunt variis novitatibus. In *Ethicis* quoque ſenſu ſuo abundat, ubi, neſcio, quâ intemperie abreptus, de morbis, & omnium febrium familiâ, tractare inſtituit, quem ego quidem non exiguum ejus morbum exiſtimo. De *Politicis* ejus vide judicium apud Bœclerum *in Comment. ad Taciti Annales, pag. 101.*

CAP.

Digitized by Google

CAP. XV.

DE JORDANI BRUNI, ALIORUMQUE RECENTIORUM, PRINCIPIIS.

§. 1. Jordanus Brunus, multitudinis Mundorum & Solium innumera aſſertor, ſententiam hanc vivicomburio luit. Pluralitatem Mundorum, ac Lunæ, aliorumque Planetarum, cum terra ὁμογένειαν, ante illum Nic. Cuſanus & Nic. Copernicus, poſt ipſum autem Galileus à Galilæis (Palinodiam canere coactus,) Joh. Keplerus, Athan. Kircherus, Thom. Campanella, aliique Mathematici, itidem defenderunt. 2. 3. David Gorlæus & Carpentarius, Novatores Phyſici, quorum Paradoxa recenſentur. 4. Thom. Hobbeſius, Novator, tum in ſcientiis aliis, tum in Phyſica, in qua omnia a motu, non tamen primus, uti jactat, derivavit. Dogmata Paradoxa & profana plurima, ipſumque Scepticiſmum Moralem, propugnat. Elementorum *ejus* Philoſophicorum *recenſus Summarius. 5. Rob. Fluddius, cujus Philoſophia eſt Enthuſiaſtica. Somnia ejus Picturaque nugaces de cauſis Morborum, Principia illius Catholica Medico-Phyſica ſunt virtus Septentrionalis & virtus Auſtralis, ſive rarefactio & condenſatio, quæ Ken. Digbæo etiam arriſerunt. Magicarum rerum in eo ſtudium. Cogitationes à Genitalibus cerebri credit produci, eadem ratione, qua Morhofius in* Carm. de Entè Rationis *jocoſe finxerat. Ridicula diviſio Morborum. De Principiis ipſius Naturalibus, confuſe admodum expoſitis, judicium. Adverſarii ejus, Pet. Gaſſendus, Mar. Merſennus & Euſeb. à S. Juſto. 6. Henr. de Rochaz, Gallus, Phyſicæ è Chymia Reformator, cui Aqua eſt omnium corporum Materia. Alia ejus Paradoxa. 7. Gvilh. Gilbertus, Anglus, Dan. Sennertus & Joh. Sperlingius.*

JOrdanus Brunus, Nolanus, ſub ſuperioris ſeculi exitum, partim proſâ, partim carmine, explicuit ſua principia, Lucretium eô imitatus, qui carmine Phyſicam ſuam doctrinam propoſuerat, quanquam à Lucretiano ſtylo, quem imitatur, multùm diſcrepet. Ejus doctrina, *in libro de immenſis & innumerabilibus, ſeu de Univerſo & Mundis*, propoſita, toto libro (carmine ſcripto, Scholiis autem ſoluta oratione illuſtrato, & Francofurt. A. 1591. *in 8vo* edito) id agit, multos eſſe mundos, imo innumerabiles, quos in duos tamen claſſes diſtribuit, aliquos Soles vocans, aliquos Terras. Stellas fixas ait meros eſſe ſoles, ſuâ congenitâ luce radiantes. Reliqua corpora, quæ alienâ luce ſplendent, ſive illa videri poſſint oculis, ſive ob diſtantiam non videri, terras vocat. Singulis ſolibus ſuas eſſe vult Lunas, r

unde ſingulare aliquod Syſtema conficiatur. Ita Sol, ſtella fixa, plures ſibi adjunctas habet lunas, ſive terras: Venerem, Lunam in ſpecie dictam, Martem; qui Planetæ omnes ſecundum phaſes variantur; unde conſtat, corpora eſſe lunari ſimilia. Atque iſtorum Syſtematum infinita eſſe pronunciat; in quibus ut primaria illa corpora, ſolis & terræ, ſe habent, ut principia activa & paſſiva, ita & partes illorum corporum varias ex illo conflictu alterationes ſubire exiſtimat. Non ſunt ejus fundamenta & rationes omninò nihili aut ridiculæ. Subtiliter enim ubique diſputat, & verſantur in iſta ſententia Galilæus, aliique Mathematici, qui, quanquam non ita diſertis verbis omnia pronuncient, tacitè tamen cum illo conſpirant. Sed ille miſer vivicomburio ſententiarum ſuarum audaciam luit; in quo magnam ei factam injuriam eſſe credo; neque enim Atheiſmi crimine ſuſpectum eum ſcripta ejus faciunt. Orti circa ea tempora ſunt Mathematici, qui totum Orbis Syſtema reformârunt, Nic. Copernicus & Galilæus. Et Copernicus quidem, jam ante Brunum, quippiam de Syſtemate ſuo publicaverat, quo poſteriorem ſe alicubi conqueritur Brunus, cùm prior ipſe in cogitationes iſtas devenerit. Sed tamen ante Nicolaus Cuſanus, Cardinalis, ſimilibus quibusdam cogitationibus anſam dederat. Neuter tamen ex illis ad Mathematicas demonſtrationes rem deduxit, ut eô quidem nomine Copernico gloria ſua ſalva ſit. Qua de re ulterius legi poteſt Petrus Gaſſendus *in deſcriptione vitæ ejus*, uberrimè inſtitutâ. Copernicus terræ motum diurnum circa axem, annuum in orbem, ac tertium libratorium, attribuit ſole in centro mundi conſtituto. Galilæus poſtea, in *Dialogis ſuis*, rationibus hanc ſententiam probatum ivit, qui orbem terræ à corpore lunari nihil differre vult, omnesque objectiones refutat. Scripſit & Joh. Keplerus opuſcula aliqua pro motu terræ, inter quæ illud eſt, quod inſcribitur *Somnium* Kepleri, ſive *Opus poſthumum de Aſtronomia lunari*, in quo habetur deſcriptio cujusdam fabuloſi itineris verſus lunam, & multa dicuntur de facie terræ, quomodo apparere poſſit in luna verſantibus, quæque illic animalia habitare poſſint. Ad ejus imitationem Athan. Kircherum *Iter* ſuum *Ecſtaticum* confeciſſe veroſimile eſt, Librorum ſuorum omnium, me judice, optimum, in quô à Genio Coſmiele ad varios orbes cœleſtes ſe deductum ſcribit, ac multa illic notaſſe & vidiſſe incredibilia. Quo ex figmento tamen apparet, eam quoque Kirchero eſſe ſententiam, quod corpora illa cœleſtia non ſint ita ſimplicia, ut vulgò creditur, ſed ſuis quoque ex Elementis compoſita. Varios paſſi ſunt inſultus omnes à Theologis, ac Galilæus quidem adactus fuit, ut Palinodiam caneret. Cujus *Apologiam* tamen Thom. Campanella ſcripſit, & Sebaſtianus Montanus, Carmelita. Ac Campanella quidem ex ſacris literis novos illos lunares vel lunaticos homines probare contendit. Sed iſta ad principia Phyſica propriè non ſpectant. Incurrit

Digitized by Google

etiam Kircherus Religioſorum quorundam cenſuram, adverſus quos *Apologiam pro Itinere Ecſtatico* edidit Caſp. Schottus, Herbip. 1660. *in 4to.* Joci tantum gratia ſcriptus eſt liber Luſitanicus de homine lunari, in alias etiam linguas translatus (de Mann in de Mann) Belgiceque excuſus Amſt. A. 1651. *in 12.* Autor tamen figmento illo, habitari poſſe lunam, oſtendere voluit.

David Gorlæus, Ultrajectinus, *Exercitationes Philoſophicas* ſcripſit, quæ editæ ſunt poſt mortem ejus, Lugduni Batavorum Anno 1620. *in 8vo*, in *quibus plurima*, ut Titulus habet, *Peripateticorum dogmata evertit.* Poſtquam de Metaphyſicis egit, ad Phyſica procedit, agitque de proprietatibus corporum ſecundum variorum ſententias, partim novas, partim innovatas. Formas Subſtantiales Peripateticorum negat, duo tamen Elementa, terram & aquam, conſtituit, Ignem, è ſubſtantiarum claſſe extruſum, accidentibus adſcribit, cœlum nihil, niſi aërem expanſum, eſſe vult. 2

Nathaneel Carpentarius Anglus, ut quidam volunt, *Philoſophiam liberam*, uti vocat, ſcripſit, in quâ multa Paradoxa adſtruuntur, quæ revera iſtud nomen merentur. Notitias naturales negat, locum nihil eſſe ait, omnes res ex nihilo fieri contendit, ignem humidum facit, Teleſium in eo ſecutus, omnibusque Elementis gravitatem tribuit. In quibus, ut multa Paradoxa ſunt, ita non pauca vero conſentanea. 3

Thomas Hobbeſius, Anglus, in Phyſicis, Mathematicis, Moralibus ac Politicis, nova dogmata multa invenit. Quod Phyſica attinet, è doctrina de motu omnia demonſtrare laborat, atque, in *Epiſtola ad Sam. Sorbierium, Tractatu de natura aëris præfixa*, primum ſe jactat, qui ita in Phyſicis philoſophari docuerit, de quo vereor, ne illi litem Carteſius, aliique, moveant. Cœterùm de hoc Autore in univerſum tenendum, mirabilem eſſe ingenii ejus ad paradoxologias propenſionem, quanquam ab illo non pauca ſint argutè ſatis excogitata & inventa; in Mathematicis præcipuè, in quibus tamen Joh. Walliſio, Matheſeos Profeſſori Oxonienſi, ſæpè vapulat. Longè tamen plura in illo ſunt erronea, profana, & quædam neſcio quomodo fanatica. Ejus Opera omnia prodierunt Amſtelodami apud Blauwium anno 1668. *in 4to.* Indicem in ea debemus Achilli Epſteinio. *Elementa Philoſophiæ* ſcripſit, atque in III. Sectiones diviſit, *primam de Corpore, ſecundam de Homine, tertiam de Cive.* Prioris Sectionis partes facit quatuor. Prima illi dicitur computatio ſive Logica, ubi de Philoſophia agit in genere (cujus planè ineptam ſuppeditat definitionem,) de vocabulis (quorſum refert Notionum doctrinam, prædicabilia ac prædicamenta,) de Propoſitione (ubi de Enunciationibus, Æquipollentiâ &c.), de Syllogiſmo, de Methodo. Pars II. Philoſophiæ illi Prima eſt, quam in locum ſecundum conjecit, eam fortè ob cauſam, quod partem primam, velut Vocabularium aliquod & Lexicon 4

Digitized by Google

Philoſophiæ haberet. Hic agit 1. de loco & tempore, uno, numero, toto, parte, infinito, minimo; Secundo de corpore & accidente, ubi de magnitudine, loco, pleno, vacuo, continuo, contiguo, motu & ſpeciebus quantitatis; Tertio de causâ & effectu, ubi de actione, paſſione & principio; Quarto de potentia & actu; Quinto de eodem & diverſo; Sexto de quantitate; Septimo de Analogiſmo, ubi de proportionibus Arithmeticis & Geometricis, Mathematico modo agit; Octavo de recto, curvo, angulo & figurâ. Pars Tertia de rationibus motuum & magnitudinum agit, ubi integra Geotria & Statica tractatur; Pars quarta de natura & ejus phænomenis, ubi primo de ſenſione & motu animali, Secundo de univerſo & ſideribus, Tertio de luce & calore, & coloribus; Quarto de frigore, vento, glacie, &c. Quinto de ſono, odore, ſapore & tactu; Sexto de gravitate. Sectione ſecundâ de homine pauca admodum habet, de ipſius conſtitutione & naturâ, plura toto libro de naturâ viſionis affert, & planè ἀμεθόδως integram Optices doctrinam proponit, quanquam negari non poſſit, doctrinam illam benè ab ipſo eſſe excultam. In Tertia Sectione de cive, novam ſibi viam inveniſſe viſus eſt, quâ demonſtraret Monarchiam. Liber ille Paradoxis ſententiis pleniſſimus eſt, uti & alter, qui illi ſubjungitur ſub Titulo *Leviathanis*, in quo monſtroſa proponuntur dogmata, tam Theologica, quam Phyſica & civilia. Si verò verum fateri velimus, ille Scepticiſmi Moralis propagator eſt, quô pernicioſior doctrina in Societatem civilem inferri non poteſt. Multos habuit è popularibus ſuis Antagoniſtas, de quibus hic diſſerendi locus non eſt.

5 Fuerunt etiam ex Anglis alii Novatores, tum etiam è Gallis, quorum adeò celebre nomen non eſt; neque adeò nova quædam principia invenerunt, quam quod è Veteribus quædam recoxerint, aut aliâ formâ propoſuerint. Quidam etiam confusè omnia tractarunt, & partem tantùm aliquam doctrinæ naturalis attigerunt. Fuit penè Enthuſiaſta in Philoſophia naturali Robertus Fluddius, Vir cœtera magni & profundi ingenii, qui multa veterum Rabbinorum & Cabaliſtarum dogmata reſuſcitavit, multa ipſe commentus eſt, ut habebat ingenium phantaſmatum valdè fœcundum, quod vel mirabiles illæ picturæ, quibus cum ordinem creationis rerum repræſentat, tùm alias operationes naturales, innuunt. Inprimis ridiculus eſt, quomodo de cauſis morborum philoſophatur, ubi aliquod ſanitatis fortalitium depingit, atque circa quemlibet fortalitii angulum angelos cuſtodes diſponit, & morborum quaſi averruncos, quorum etiam nomina novit, *ceu digitos unguesque ſuos*, in magnam credo eorum familiaritatem admiſſus; His opponit è Dæmonum grege Genios illos morbificos, qui à partibus ventorum cardinalium morbos ſingularum plagarum genio familiares immittunt, omnes nigro ore ſqualentes & larvatos, & *neſcio quos vultus imitan-*

tia

Digitized by Google

tia ſigna ferarum. Illic vermiculi quidam barbati apparent, vel locuſtæ, vel crabrones, atque hic ſinguli penè morbi ſuas figuras habent; tanti eſt ſapere. In omnibus his commentis non tamen nihil planè eſt, quod laudari mereatur. Fuit enim in illo ingenium *μηχανικώτατον.* In omni Matheſeos parte quædam ſcripſit, ac nova etiam non pauca invenit, quæ poſtea Kirchero, aliisque, in prædam ceſſerunt. Duo principia illi ſunt quaſi Catholica, in quibus univerſam Phyſicam ſuam & Medicinam fundat, virtus Septentrionalis & Auſtralis, ſecundum quas omnia diſponit. Virtus Septentrionalis eſt illi principium condenſans, virtus Auſtralis principium rarefaciens. Quod idem eſt, ac ſi quis rarefactionem & condenſationem principia Phyſices ſtatuat, quod fecit Kenelmus Digbæus, qui paulum aliter hoc in argumento verſatus eſt, & pulchrius principia iſta ornavit, atque omnia Phyſices *Φαινόμενα* ad ea reduxit, *in Demonſtratione immortalitatis animæ rationalis*, Anglice ſcripta, & Latine etiam Pariſ. A. 1651. *in fol.* ac Francof. *in 8vo*, cum gemina *Præfat. Metaphyſica* Thomæ Angli, Digbæo *ὁμοψύχου*, edita, *Tractatu priori.* Cui *Demonſtrationi Libros V. Inſtitutionum Peripateticarum* addidit, ut manifeſtiorem redderet ſuæ Philoſophiæ (quam ad mentem veteris Peripateticæ inſtitutam vult eſſe) cum Ariſtotelica convenientiam. Ac ſunt profecto, in quibus Digbæo, quam Carteſio, malim ſubſcribere, etſi hic in aliis oculatior fuerit. Idem eſt, ac ſi quis calorem & frigus principia naturæ ſtatuat, vel ignem & terram ſecundum Teleſium, adeòque hic non niſi terminis variatur. Unde videmus, etiam in naturali Philoſophia cramben eandem ſæpius recoqui, ac easdem carnes opponi, variatis juſculis. Roberti Fluddii *Opera* aliquot Voluminibus collecta ſunt, ac edita Londini, ſed rariores ſunt quidam ejus *Operum Tomi*, quod Magica quædam in illis contineantur, quibus vehementer addictus fuit Fluddius, quô nomine etiam malè apud populares ſuos audivit. Primæ quoque illorum Editiones ſunt optimæ, quod in poſterioribus multa ſint omiſſa. *Philoſophia Moſaica*, Goudæ A. 1638. *in fol.* impreſſa, rarior eſt, & inter Pontificios prohibita. Nullum non divinationis genus attingit, ac non parum iis tribuit. In Aſtrologicis, in diebus Electitiis, in furtis inquirendis, & ſimilibus variis vetitisque artibus, ſua quædam præcepta ponit. Cogitandi modum in nobis & ſpeculationes illas rationum, mirificè quodam in loco, videlicet in libro *de myſticâ cerebri Anatome*, ob oculos ponit. Solent ab Anatomicis illic delineari genitalia membra utriusque ſexûs, quod proceſſus quidam & ſinus, eum in modum, figurati ſint. Hic Fluddius invenit, non quod pueri in fabâ, illic dicit generari cogitationes; quod mihi mirum viſum eſt, cum ego aliquando *joculare carmen de Ente rationis* ſcriberem, &, ferente ita genio carminis, joci gratia finxiſſem, illic generari Entia

tia rationis, poſtea, cùm incidi in iſtum Fluddii librum, quod ne ſomniando quidem cogitaveram, inveniſſe me ſerio hæc aſſeri à Fluddio. Tota ejus Medicina mirabilibus referta eſt Paradoxis, mirabiles habet morborum definitiones & diviſiones. Legatur liber ejus *de morbi eſſentia*. Ratione totius Macrocoſmi dividit morbos in Empyreos, æthereos, Elementares, tenebroſos in plagâ Septentrionali procreatos, tenebroſos ex plagâ occidentali ortos, præternaturales æſtuoſos ad plagam meridionalem ſpectantes. Ergò Sphæricâ nunc opus habemus, ut intelligamus morborum naturam. Fundat verò omnem hanc Philoſophiam ſuam ſupra Septentrionalem & Auſtralem potentiam in natura, ut jam dixi, cujus menſuram quaſi ob oculos ponit Thermoſcopium. Ex eo omnium rerum penè cauſas deducere laborat. Urinarum ac pulſuum myſterium ex eodem Thermoſcopio demonſtrat. Vera autem & ordinata ejus principia iſta ſunt. Principia illi ſunt vel primaria, vel ſecundaria. Primaria ſunt tenebræ, ſive materia prima. Materia omnium rerum ſecunda ſunt aquæ. Lux divina illi eſt eſſentia centraliſſima omnia creans, informans, vivificans & movens. Secundaria illi principia ſunt, vel activa, ut calor & frigus, vel paſſiva, ut humiditas & ſiccitas. Sympathiam lucis, Antipathiam tenebrarum ſobolem facit, Spiritum quoque atque animam mundi ſtatuit. Quæ omnia, quam ſint confuſa, quivis videt. Neque enim ordinata illa inter ſe ſunt, aut ſatis cohærent, neque ullam demonſtrandi vim habent. Quid enim cauſæ ſubeſt, quare tenebras inter principia ponat, quæ mera ſunt privatio, ut adeò ineptum ſit, materiam illas facere. Quando principia activa frigus & calorem facit, in eo ὁμόψηφος eſt Teleſio, qui tamen multò elegantius principia iſta ſua deducit. Paſſiva principia, humiditas & ſiccitas, non ſeparata ſunt à prioribus, qualitates enim ſunt, quæ calorem & frigus conſequuntur. Porrò Sympathiæ & Antipathiæ nomina non ſunt niſi nomina, atque nihil poſitivi in natura notant, quare ineptè, vel ad lucem, vel ad tenebras, referuntur. Non defuêre, qui ejus Philoſophiam oppugnârunt, Pet. Gaſſendus & Marinus Merſennus, Galli, multò illo quidem in Diſputationibus præſtantiores. Euſebius de Sancto Juſto, ut ſe vocat ficto nomine, librum itidem contra illum ſcripſit, quo hæreſeos, impietatis, ignorantiæ, illum accuſat. Fraternitati Roſeæ crucis etiam ſe immiſcuit Fluddius, pro quâ *Apologiam*, ſub ficto nomine *Rudolphi Otreb*, ſcripſit.

6. Inter Gallos etiam fuit aliquis Henricus de Rochaz in Phyſicis Novator, ſed è Chymicorum familia, qui aliqua ex Bernh. Paliſſio, aliqua ex Nuyſementii principiis de Sale univerſali, deſumpſiſſe videtur. Scripſit quædam *de Aquis Metallicis, ac ſecretis fodinarum Metallicarum*, quibus docuit rationem Acidulas artificiales conficiendi. Librum edidit Gallicâ linguâ ſub

Digitized by Google

ſub *Phyſicæ Reformatæ* Titulô, cujus in principio refutat errores vulgares circa Elementa. Neminem eſſe ſtatuit, qui primam omnium rerum compoſitionem noſſe poſſit, niſi Deo creanti adfuerit, omniumque teſtis *αὐτόπτης* exſtiterit. Soli itaque Deo perfectam omnium rerum cognitionem eſſe ait. Nobis tantùm à poſteriori, ſcil. per *ἀνάλυσιν*, res noſſe datum eſſe, quæ ſcil. ſecundum principia Chymica inſtituenda. Porrò demonſtrat illa, quæ vulgò habentur Elementa, præcipuè verò ignem & aërem, non ingredi conſtitutionem miſti. Deinde de principiis uberiùs agit; ſalem facit principium corpora conſolidans, quod in vegetabilibus oleum, pinguedinem in animalibus, ſulphur in metallis, ſtatuit. Quod Mercurius illi in metallis, aqua & humor eſt in reliquis corporibus. Aqua illi omnis nutritionis principium. Nec opus eſſe putat, ut terra illi immiſceatur, neque immiſceri poris poſſe, quam opinionem tamen falſam eſſe exiſtimo. Aquam verò ſe corporificare per ſpiritum aliquem vitæ inſitum. Ulterius totam terram ex aqua confectam eſſe autumat, neque Deum duplicem, ſed ſimplicem tantùm materiam creaſſe, quæ aqua fuerit. Cumque dicatur *Geneſ. I.* Spiritum incubantem aquis diviſionem feciſſe inter aquas & aquas, ex eo aquam omnia fuiſſe probare contendit; quâ tamen interpretatione falſus eſſe mihi videtur, cum dicatur illic à Deo non ſola tantùm aqua, ſed terra & aqua, creata. Corporum poſitivas qualitates facit calorem & humiditatem, ſiccitatem & frigus privationes ſtatuit. In altera parte operis ſui morborum cauſas, è tribus Chymicorum principiis, deducit, & quomodo ſecundum eadem fieri in illis Medicina poſſit, tradit.

Gvilh. Gilbertus, Colceſtrienſis Anglus, Medicus Regius, *in Philoſophia nova de Mundo noſtro ſublunari*, Amſtelod. ap. Elzevirium anno 1654. *in 4to.* 7
edita, etiam Novator eſt in Phyſicis, ab Ariſtotele diſſentiens. Impugnat enim Elementorum Quaternarium, transmutationem & mixturam, vacuumque ſtatuit duplex, Separabile & Inſeparabile. Ad doctrinam Magneticam, quam (uti *P. II. c. 32. §. 2.* dicetur) primus cum cura excoluit, ſpecialia multa in Phyſicis reduxit ſpeculationibus. Ita enim ſolet fieri à multis, immoderatius in una affectione demonſtranda verſantibus, ut eam deinde ad omnia referant, ſimiles illi Philoſopho Muſico, qui animam per harmoniam definiebat, taxatus ideò à Cicerone, quod nollet ab arte ſua diſcedere. In cœlo & ſideribus Gilbertus non agnoſcit quintam aliquam naturam & eſſentiam immutabilem, ſed generari illic & mutari ſtatuit corpora. De fluxu quoque & refluxu maris multa habet non ſpernenda. Dan. Sennerti Phyſica ab Ariſtotelica non adeò differt, niſi quod materiam Primam, mutationem Elementorum, & ſimilia ſpecialia dogmata, impugnet. Eam Joh. Sperlingius Wittebergæ profeſſus eſt non ſine applauſu. Sed potius ille declamat,

mat, quam demonſtrat, nec ad ἀκρίβειαν Carteſianorum, methodumque demonſtrandi Mathematicam, accedit, ſed ſemper formas qualitates occultas, ſympathias, & ſimilia ignorantiæ vocabula, pro rationibus affert.

CAP. XVI.

DE PARACELSO, EJUSQVE SECTÆ PRINCIPIIS.

§. 1. *Phil. Aureolus Theophraſtus Paracelſus Magiæ falſo accuſatus. Dotes ingenii ejus, & in Medicinam merita.* Πολυπραγμοσύνη *in Theologicis excuſatur.* 2. *Doctrina ejus ac Chymicorum de tribus corporum miſtorum, in quæ reſolvi eadem iterum poſſunt, Principiis, Sulphure, Mercurio, &, quem ipſe primus ſuperaddidit, Sale, Metallorumque ſpeciatim ab his productione, explicatur & defenditur.* 3. *Illuſtrantur hactenus dicta exemplo ſpiritus vini, de quo, an in priorem vini ſtatum reduci poſſit, disquiritur.* 4. *Continuatur defenſio principiorum Chymicorum contra horum Adverſarios, & Rob. præſertim Boylii Chymiſtam Scepticum.* 5. *Hiſtoria Chymiæ è Conringii & Borrichii Scriptis contrariis, Autoriuque* de Transmut. metall. Epiſtola, *haurienda eſſe monetur, & de Chymicis Græcis* ἀνεκδότοις, *Thomæque Reineſii in illos* Notis, *quædam adduntur.*

1 PEnultimus ille, quem nominavimus, Henricus de Rochaz, de Paracelſi Schola fuit, qui circa id tempus mirabilem aliquam Philoſophiam & Theologiam inſtituit, ad cujus exortum, velut ad novi cujusdam ſideris exortum, omnes ſunt excitati. De vita ejus viri, moribus & ſtudiis, multa traduntur ab aliis, integris libris. Laudatur enim ab his, culpatur ab illis, nec defuêre, qui Magiæ crimen illi imputarunt, à quo tamen illum liberat Gabr. Naudæus *in Apologia hominum eruditorum, pro Magis habitorum;* ac ſolet eſſe hoc familiare convitium in viros ſingulari doctrina & inventis illuſtres. Ipſi Chymiæ Veteris Profeſſoris, Andr. Libavius (*in Exam. Philoſophiæ recentis,*) aliique, ipſum, tanquam Sophiſtam, excluſum ivere. H. Conringius, *in Libb. de Med. Hermet.* parum æque de illo judicat, ſed, ut fieri nonnunquam ſolet, ſtudio partium abrepti, ne quidem virtutes laudare poſſumus. Recenſuit is quidem, è Melch. Adami *vitis Med.* nonnulla in ignominiam Paracelſi ab aliis dicta, ſed ea ſubticuit, quæ erant in laudem. Fuiſſe in Paracelſo maximum ingenium, ac perſpicaciſſimum ad res naturales contemplandas, nemo certè negare poterit, qui quidem ſine affectu judicaturus eſt. Magnam quoque lucem arti Medicæ intuliſſe certum eſt, quanquam ringantur & fremant ſectæ adverſariorum. Si manus à Theologia abſti-

abſtinuiſſet, neque dogmata ſua ad fanaticam aliquam & Enthuſiaſticam Philoſophiam extendiſſet, plus ſibi laudis, invidiæ minus, paraſſet. Sed ferenda ſunt in homine, in exemplum certè ſeculi nato, levia illa vitia, & grato animo accipienda, quæ ille in genus humanum contulit, beneficia. De mirabilibus ejus remediis in morbis deſperatis plurima ſunt Experimenta, quorum aliquot conſignavit Melchior Adami *in lib. de vitis Medicorum Germanorum.*

Phyſicam doctrinam ad tria illa vulgò decantata principia redegit, Salem, Sulphur & Mercurium, quibus omnia miſta corpora, velut Elementis quibusdam, conſtare credit, in quæ etiam arte reſolvi poſſint. Quod certè non ineptè, aut imperitè admodum dictum eſt. Primus tamen ille fuit, qui veterum illa principia Metallica ad corpora omnia miſta extendit, addito inſuper principio ſalis. Et quidem vetus illa Chymicorum Schola duo agnoſcebat principia, quibus Metalla conſtabant, Sulphur & Mercurium, quorum inter ſe miſturâ efficerentur corpora iſta, quæ Metalla vocamus. Sunt verò illis Sulphur & Mercurius non niſi vapores diverſi, quorum mutuo complexu oritur primum Metallum aliquod immaturum & volatile, quod deinde, pro ratione caloris, à quo excoquitur, pro puritate vel impuritate loci, in quo producitur, varias aliquas ſpecies ſubit. Nam, ubi vapores illi puriſſimi ſunt, citra aliquam peregrinorum ſalium, vel terrarum impurarum acceſſionem, aurum fit & argentum, ubi verò accedunt impura Sulphura, & externa corpora metallica, conficiuntur impuriora, qualia ſunt cœtera illa præter aurum & argentum. Eſt verò illis unus idemque in omnibus Metallis Mercurius, ſeu aqua quædam metallica, aquæ elementari toto genere diſſimilis, quæque nomen aquæ non niſi impropriè habet, & ob quandam Analogiam, quoniam ſcil. reſpectu ſuorum compoſitorum ſe habet, ut aqua, quæ in illo diſſolvuntur, quemadmodum corpora cœtera in aquam, unde compoſita ſunt, paulatim diſſolvi poſſunt, quia ea quaſi glutinis cujusdam inſtar eſt, quò compinguntur corpora illa ſupraterranea, debilius miſta, quam corpora metallica. At verò metalla, quæ ſingularem aliquam claſſem rerum naturalium conſtituunt, & quaſi radices ſunt, vel medulla & nucleus hujus maſſæ terraqueæ, propiora quædam & ſibi vernacula habent principia, Mercurium ſcil. aquam illam metallicam, ſive viſcoſitatem illam mineralem, quæ quaſi materia communis eſt omnium metallorum. Sulphur verò, alterum illud principium, eſt pinguedo aliqua mineralis, vel oleaginoſitas metallica, non combuſtibilis, qualis eſt in corporibus ſupraterraneis, debilius miſtis, & facilè reſolubilibus, ſed incombuſtibilis, & quaſi ipſe ignis corporalis, nullo alio igne combuſtibilis & ſuperabilis. Illud puriſſimum in auro eſt, impuritates quasdam habet in argento, ſummam verò fœculentiam in cœteris metallis, quibus parùm ſul-

phuris incorrupti & incombuſtibilis ineſt, & pleraque aduri & comburi poſſunt ſulphure illo impuro combuſtibili. Hæc principia nemo è veteribus omni corpori naturali, præter Paracelſum, attribuit, qui tertium aliquod principium, Salem, addidit, quod neſciebat Chymicorum veterum Schola. In metallis enim, quanquam ſalis etiam termino nonnunquam utantur, nullus propriè ſal eſt, qui non ſimul ſit ſulphur vel Mercurius. Paracelſus tria hæc principia primus, uti dixi, ad omnia corpora naturalia refert, illa ſcil., quæ miſta ſunt. In quô certè non eſt adeò reprehendendus. Eſt enim quidam Analogiſmus corporum naturalium, ac reperitur in cœteris corporibus ſuâ quâdam ratione, quod reperitur in Metallis. Quanquam in animalium & vegetabilium ordine aliis illa nominibus ſint appellanda. Quare Mercurii nomine ſignificatur illud, quod humidum eſt in corporibus, præcipuè verò illud, quod volatile, ut in plantis & animalibus ſpiritus, atque in fermentatis liquoribus cereviſiâ & vino, qui omnium primi diſtillatione ſeparantur. Hunc aliqui cum ſulphure confundunt, quod ſcil. utrique & calor, & motus, & volatilitas, conveniat. Sed eſt tamen omninò inter Sulphur & Mercurium diſtinctio. Quanquam enim Mercurius & Sulphur in ſpiritibus ſæpè conjungantur, differunt tamen partes iſtius ſpiritus. Partes enim oleaginoſæ & pingues ſubtiliores, quæ Sulphuris nomine veniunt, unà cum ſpiritu propelluntur. In Mercurio itaque humor eſt, in Sulphure pinguedo, in ſale fixitas quædam & ſoliditas. Tria hæc fermè demonſtrari poſſunt in uno quoque corpore miſto, ſi analyſis per ignem inſtituatur, quæ diſtincta illa miſta principia nobis producit. Quæ principia inter ſe poſſunt miſceri quaſi & confundi, nam nulla pars ſpiritualis ſive Mercurialis adeò ſolitaria eſt, quin habeat ſibi adjunctas partes aliquas ſulphureas, imò etiam ſalinas. Raro enim ita ſeparantur partes iſtæ, ut non vicinas etiam abradant. Sic in oleis etiam ſales volatiles habemus aut in ſpiritibus, ut exinde pateat, ita diviſa eſſe & confuſa inter ſe iſta principia, ut non omnia ſimul ſolvantur, ſed conjuncta etiam remaneant. Ideoque ſingula illa tria principia partes habent volatiles & fixas, particulas ſcil. magis vel minus mobiles. Quæ autem inter omnes quam maximè ſunt mobiles, illæ omnium ſunt puriſſimæ & præſtantiſſimæ.

3 Diſtingui ergò eum in modum corpora miſta poſſe, ipſa ἀνάλυσις per ignem docet, quæ certè non videtur novas ſpecies producere, quæ quorundam ſententia eſt, ſed illa, quæ latitabant, in conſpectum proferre, ſeparatis illis, quæ fœculenta erant, & non niſi craſſam aliquam molem & materiam exhibent. Quis enim exiſtimet, e. g. ſpiritum vini eſſe ſpeciem ab ipſo vino diverſam, vel per ignem demum productam. Quod enim nobis objiciebat aliquando homo iſtius ſententiæ Patronus, poſſe ſcil. ex ſpiritu

ritu vini & aqua iterum vinum fieri, ſi miſceantur, quandoquidem novam ſpeciem non velimus admittere, id ridiculum eſt. Vinum enim, cùm liquor ſit fermentatus, & fermentationis beneficio ita miſtus, vinculo hoc ſoluto per ſolam miſturam in priorem ſtatum reduci non poteſt. Eſt enim hæc confuſio tantùm liquorum inter ſe, fermentatio verò minimarum particularum inter ſe translocatio, interno aliquo motu excitata, quæ ſi reddi poſſet per artificium ſpiritui vini & phlegmati, inter ſe miſtis, ac illæ etiam particulæ reponi, quæ in auras evolarunt, novâ iterum fermentatione vinum produci poſſe non dubito. Quanquam proportio illarum partium deprehenſu difficilis foret. Atque rem non omninò impoſſibilem eſſe, vel ex eò patet, quod, ſi liquori, ex uvis expreſſo, aliqua ſpiritûs vini nobiliſſimi pars additur, vinum multò generoſius evadat, auctis ſcil. iſtis ſpiritibus internis, in liquore contentis, per acceſſionem externorum. Quomodo in vino præparando multa ſunt arcana, magnum profectò habitura momentum in re naturali, ſi ea omnia ſcirentur. Multa adhuc latitare exiſtimo, quæ deprehenſa magno commodo eſſe poſſent.

Argutias itaque tantùm captare mihi videntur & Sophiſmata, qui tria iſta corporis miſti principia impugnant, quæ quanquam per ſe prima non ſint, ſunt tamen prima ratione miſtionis; ex iis enim proximè conſtant corpora, atque in illa proximè reſolvi poſſunt, ut novas hic ſpecies produci non ſit credendum. Nam, cum leni igne, eô ſcil. quô natura in compoſitionibus & generationibus rerum utitur, miſta illa diſſolvuntur, nihil aliud infertur partibus miſti corporis, quam motus, ideoque ſimul ac calor incipit, incipiunt moveri in miſto corpore particulæ maxime mobiles, quarum motus ſenſim continuatur calore continuato, ideoque diviſio fit inter partes, quæ conſtituebant totum illud, quarum partium diſtinctionem ex ipſa ſpecie externa, & proprietatibus ejus, deprehendere poſſumus, ideoque nihil novi hîc generatur, ſed, quod ignotum erat, detegitur. Quod ſi verò ignis inſtituatur ultrà modum, violentus ſit & deſtructivus, tùm partes maximè mobiles, vel avolant, vel, ſi clauſæ ſunt, inficiuntur miſturâ reliquarum partium magis fixarum, per illam vim contra naturam ſuam propulſarum. Neque dicam de fuliginibus ligni vel carbonum, ex intenſo illo igne particulis propulſis pro minima commiſtis, unde ἐμπύρευμα aliquod peregrinum infertur partibus deſtillatis. Atque tùm certè, cùm omnes inter ſe partes confunduntur, quaſi nova aliqua ſpecies videtur produci. Atque in iſtis principiis nobis ſubſiſtendum eſt, naturam corporum miſtorum indagaturis. Nam, ſi ad remotiora aliqua tranſimus, quibus etiam iſta principia conſtant, nihil amplius ſenſu deprehendimus, ſed ex intelligentia rerum nobis fingimus, ſive ab Atomis illa arceſſamus, ſive à qui- 4

Digitized by Google

buſdam formis, quæ omnia dubitationis & fictionum plena ſunt. Principiorum Chymicorum inſufficientiam integrô librô, cui titulum *Chymiſtæ Sceptici* facit, demonſtrare voluit Robertus Boyle, argutus quidem ille & ingenioſus, ſed à quo tamen ego diſſentire malo. Nam, niſi aliquis finis modusque argutiarum ſtatuitur, pro rebus tandem ipſis umbras captabimus, & inania quædam ſimulachra. Subſiſtere autem nos poſſe, in miſtorum natura deprehendenda, his in principiis, arbitror. Quanquam non negem eſſe φαινόμενα naturalia, in quibus ulterius progrediendum eſt. Sed in iis, cùm poſſimus quædam vi ingenii, non falſo examine, deprehendere; multa tamen ſunt, in quibus ingenio tantùm locus relictus eſt, cujus fiduciâ freti cauſas, vel damus, vel rejicimus.

5 Nolo nunc quicquam de veterum illa doctrina chymica prolixius diſſerere, cùm id abundè à nobis præſtitum ſit in Epiſtola, quam *de transmutatione Metallorum* ſcripſimus. Legi poſſunt in illo argumento libri in utramque partem ſcripti, Hermannus Conringius *in Medicina Hermetica*, qui aliquanto iniquior eſt in Chymiam Veterum & Recentiorum, & Olaus Borrichius in doctiſſimo libro, quem de *ortu & progreſſu Chymiæ* edidit, ac alio, quem adverſus Conringium ſcripſit *de ſapientia Ægyptiorum*, in quibus operoſus eſt in refutandis Conringii ſententiis. Hic prolixè diſquiritur de primis in iſta doctrina Scriptoribus, quando illi vixerint, quosque libros ediderint. Ii Autores Græca lingua in Bibliothecis Regiâ Pariſienſi & Auguſtanâ aſſervati fuerunt, atque eo fortè tempore in Italiam & Galliam importati ſunt, cum Anno Chriſti 1453. everſo Imperio Conſtantinopolitano, Græci exules, Beſſarion, Chryſoloras, Laſcaris, Argyropulus, in Italiam & Galliam confugerunt. Ex codice Auguſtano codex Bibliothecæ Altenburgenſis deſcriptus eſt, quem ex iſta Bibliotheca, per amicum, ſumus adepti, multis in partibus mutilum. Nam in eo non inveniuntur, quæ Salmaſius in codice Pariſienſi legerat de Artificiali unionum confectione. Notas Thomas Reineſius margini adjecit, ac multa loca emendavit, addita quoque eſt ejusdem de ætate horum Autorum Diſſertatio. Vetuſtiſſimi Autores in Annum Chriſti 400. incidunt. Nam, quæ ſub Democriti nomine prodiêre, ſuppoſititia habent omnes; quanquam Borrichius non omninò ſuppoſititia eſſe velit, ſed extitiſſe quædam ejus generis ſcripta, Veterum quorundam autoritatibus probare contendit. De recentioribus hujus Studii cultoribus legi amplius poteſt Epiſtola noſtra.

CAP.

Digitized by Google

CAP. XVII.

DE PHILOSOPHIA NATURALI RENATI CARTESII, ET ASSECLARUM.

§. 1. *Laus Carteſii. Philoſophia ejus immerito Theologis ſuſpecta, & Atheiſmi, cui Ariſtotelica potius viam ſternit, inſimulata. Aſſeclarum ejus dogmata impia Carteſio non imputanda. Judicium de Gisb. Voetio.* 2. *Carteſii Quatuor de philophandi ratione Regula, e* Libro de Methodo, *& Philoſophemata ejusdem Phyſica, Generalia & Specialia,* e Principiis Philoſophiæ, *breviter recenſentur.* 3. *Scripta illius reliqua enumerantur, illorumque Editores.* 4. *Philoſophia item illius Epitomatores & Scriptores Syſtematici, Henr. Regius, Jac. Rohault, Joh. Tattinghof, Franc. Bayle, Ant. le Grand.* 5. *Commentatores in eandem, Joh. Claubergius, Dan. Lipſtorpius, Jac. Rohault Cordemœus, Thom. Cornelius, Joh. de Raey.* 6. *Carteſiana Principia ſuis miſcuerunt Rob. Boylius & G. G. Leibnitius.* 7. *Adverſarii potiores Philoſophia Carteſiana, præter Scholaſticos, Franc. Wilb. Baro de Nyland, &, in Motus præſertim doctrina, Gallus Anonymus, Joh. Alph. Borellus & Henr. Morus, ad Enthuſiaſmum proclivis.* 8. *Carthesiana Phyſices mira ſubtilitas laudatur, ſed & incertitudo ſimul agnoſcitur.* 9. *Henr. Mori judicium de navis illius, vel a ſimplici inadvertentia, vel ab aſtutiæ honeſta ſtudio, vel a nimia Mathematica certitudinis affectatione, ortis, exemplis, dogmatum de Brutis Automatis inſenſatis, Cauſis finalibus non inveſtigandis, Motus Cauſa efficiente & menſura, aliisque, illuſtratum.*

ACcedimus jam ad decantatiſſimam noſtri ſeculi Philoſophiam, cujus 1
Autor Renatus Carteſius, Gallus, perſpicaciſſimi vir ingenii, & Mathematicorum ſtudiorum peritiſſimus, quorum miniſteriô in omnibus Phyſices hypotheſibus uſus eſt. Variis agitata fuit fatis, cum primum oriretur, laudata ab his, culpata ab illis, adverſarios tamen nacta eſt plurimos, inprimis Theologos, qui, neſcio quas, inſidias ſibi ab illa metuebant, in quo tamen falſos eos fuiſſe res ipſa docet. Quod enim illi maximè impugnant, adeò planum & perſpicuum eſt, ut ſenſus ſuos negent, qui adverſum iſta loquuntur. Quanquam non negem, quosdam è Carteſii Diſcipulis latiùs extendere illa, quam ipſe olim Carteſius, ſatis quidem in ſententiis ſuis modeſtus. Quod tantùm abeſt ut Carteſio imputari poſſit, ut penè hoc cum omnibus commune habeat. Nihil enim à quoquam dici poteſt, quod non in ſenſus pravos poſſit corrumpi, ubi malum ingenium accesſerit. Sane ex ipſis Peripateticorum principiis fuêre, qui Atheiſmum, qui animæ mortalitatem, propugnarent, cùm alii tamen, & ipſi quidem Theo-

Theologi, ex iisdem principiis diverſa doceant. Non poſſunt certe Carteſius & Aſſeclæ præſtare, quod infamis ille Diſſertator *de Philoſophia Scripturæ Interprete* (Eleutheropoli A. 1666. *in 4.*) Carteſiana principia & dogmata ſua Theologica Paradoxa detorqueat. Cui Ludov. Wolzogenius, Prof. Traject. Libello eximio *de Scripturarum Interprete* maſcule reſpondit, ac paucis pagellis Nicol. Arnoldi *in Theologia Philoſophiæ Domina*, Franeq. 1667. *in 12.* Prudens eſt & neceſſaria circa abuſum Philoſ. Carteſianæ *Admonitio* Balth. Beckeri, Doct. Theologi, Veſaliæ A. 1668. *in 12.* edita. Qua cum conferri poſſunt, quæ de vero ejusd. uſu Sam. Mareſius, Brunius & Pet. ab Andlo ſcripſerunt. Fuit verò iſta Carteſii Philoſophia magis iſtis criminationibus ſubjecta, quod ad ſenſum magis doctrinam ſuam reduxerit, atque eum normam hypotheſeων ſuarum conſtituerit. In quo quidem ille nihil perperam facit; nam qui aliâ ratione naturam ſpeculatur, in multa fanatica & inania incidat, neceſſe eſt. Sed qui illud, per imperitiam ſuam, non aſſequebantur, miros ſtatim clamores excitabant de perverſis quibusdam & hæreticis ſententiis. Id certè ex omnibus conſtat Carteſii ſcriptis, meminem majori ſtudio & conatu in id incubuiſſe, ut demonſtraret animæ humanæ immaterialitatem, & per conſequens immortalitatem, & exiſtentiam Dei; quæ duo certè capita oſtendunt, longè illum abfuiſſe ab iſto crimine, quod illi imputabant adverſarii. Nemo enim è veteribus illis, nec Ariſtoteles ipſe, cujus paſſim principia in Scholis recepta ſunt, id datâ operâ egit. Omnia enim apud illum ſuper hoc argumento ſunt tenebricoſa, ſuſpecta, ambigua, & jam in hunc, jam in illum ſenſum, flecti poſſunt. Unde non deſunt, qui expreſſis verbis aſſerant, Ariſtotelem ſtatuiſſe animam hominis mortalem. Magis forte pius eſt Carteſius, quam illi, qui Carteſianam Dei in nobis Ideam ſcriptis impugnarunt. Quorſum ſpectat Lib. cujusd. Steph. Ezeckii, qui, in *prima ſua veritate defenſa* (Traj. 1666. *in 12.*) acerbe iſtoc nomine Carteſium, ejusque Aſſeclas, perſtringit. Quod hiſtoriam vitæ & operum Carteſii attinet, prodiit non ita pridem libellus aliquis ſingularis de hoc argumento ſcriptus a M. Joh. Tepelio. In quô ſimul exponuntur variæ ejus conflictationes cum Theologis, è quibus præ cœteris habuit Antagoniſtam Gisbertum Voëtium, hominem magnæ quidem doctrinæ & variæ, ſed nullâ perſpicacitate animi præditum.

2 Primum Opus, quod Carteſius ſcripſit, *liber* fuit *de Methodo*, quo IV. Regulis omnem philoſophandi rationem complexus eſt. Prima eſt, ut nihil unquam veri admittatur, niſi quod quis certo & evidenter verum eſſe cognoſcat. Secunda, ut difficultates, quas eſſet examinaturus, in tot partes divideret, quot expediret, ad illas commodius reſolvendas: Tertia, ut cogitationes ordine promoveret, incipiendo à rebus ſimpliciſſimis, & paulatim ad difficiliorum & magis compoſitorum cognitionem aſcendendo; Quar-

Digitized by Google

Quarta, ut perfectè ſingula enumeraret, & ad omnia circumſpiceret, in mediis quærendis, & difficultatibus percurrendis. Primum ex eo, quod dubitet & cogitet, demonſtrat, quod ſit, unde ex exiſtentia ſui, & dubitatione de rerum eſſentiis, ad demonſtrationem excellentioris naturæ, divinæ ſcil. procedit, naturalium rationem ex arte factis explicat, cum formas illas ſubſtantiales non agnoſcat. Potiſſima verò naturæ phænomena è ſolo motu, & habitudine partium, explicari poſſe demonſtrat. Natura nihil illi aliud eſt, quam corpus, quod trinam dimenſionem habet, ſequeſtratâ omni ratione duritiei, aſperitatis, gravitatis, &c. cùm ſola trina dimenſio illi corpus conſtituat. Hinc vacuum, ut impoſſibile, in natura dari negat, formam in ſolo homine ſubſtantialem agnoſcit, cùm anima humana ſola ſit actionum humanarum conſcia atque per ſe operetur. Cœterarum rerum formæ nihil aliud illi ſunt, quam accidentium congeries. Inter accidentia principem locum tenet motus, tum quies, figura, ſitus, magnitudo. Tria illi ſunt Elementa. Primum Elementum eſt materia quædam ſubtiliſſima, perniciſſimè agitata, fluida, nullius figuræ tenax, ſed quæ facilè corporum adjacentium figuras induat. Illud in ſole, ſtellis, igne & lucidis corporibus, potiſſimum regnare ait, & meatus corporum occluſisſimos pervadere. Secundum Elementũ ipſi ex globulis minutiſſimis componitur, quod ætheream ſubſtantiam efficit. Tertium, ex materia denſiori, & particulis ramoſis, aut aliter figuratis, componitur. E quibus partibus craſſioribus terra, aqua, aër, omniaque mixta corpora, componuntur. Ex primo illo & ſecundo Elemento vortices ſuos efformat. Cœleſtis enim materia, quæ globulis ſecundi Elementi conſtat, circa centrum commune tota in orbem vertitur, & quantum poteſt, à centro removeri nititur, &, niſi proximi vortices obſiſterent, hinc magis ac magis recederet. Unaquæque autem ſtella proprium ſibi verticem & cœlum vindicat, in cujus medio celerrimè agitatur. Unicuique vortici ſui ſunt poli & cardines. Vortex, in quo nos ſumus, quique Planetas omnes complectitur, ſex aut pluribus vorticibus ita circumdatur, ut motum ſibi impreſſum, quam poteſt maximè, tueatur. Ex vorticibus illis, qui duobus iſtis Elementis conſtant, primo ſcil. illo, materia ſubtiliſſima & globulis illis æthereis, tertium prodit Elementum, quod ſolares maculas, cometas, & errantes ſtellas, efficit. Id, ex angulis, & velut ſcobe, ſecundi Elementi conciſum, partes non habet æquabiles, ſed aliæ aliis ſunt craſſiores. Singula prolixius ab ipſo Autore explicantur, quomodo maculæ in ſole fiant, quomodo cometæ generentur, Planetæ facti ſint. Hinc Planetas novos novos Soles generare poſſe ſucceſſu temporis probare contendit. Quæ an ita ſe habeant, definire certò non poſſumus, quanquam ſint ſummâ ſubtilitate & veriſimilitudine omnia excogitata. Ex iis principiis Mathematicâ ratione naturalia

Mmmm mmm mmm effe-

effecta deducere laborat, &, quas occultas Phyſici habent affectiones corporum, magnetiſmos, ſympathias, antipathias. Eam doctrinam præcipuè in *libro Principiorum Philoſophiæ* complexus eſt.

3 Scripſit præterea *de Geometricis, de Opticis*, libros elegantiſſimos, libros etiam *de Meteoris*. Ejus *de Paſſionibus animæ* aureus liber eſt, Amſtel. A. 1650. *in 12.* editus. Prodierunt itidem variæ ejus *Epiſtolæ*, tùm Gallicæ, tùm in Latinam linguam converſæ, quibus controverſiæ, tam Phyſicæ, quam Mathematicæ & morales, diſcutiuntur. De quibus Oldenburgius *in Tranſact. p. 392. 810.* & *T. III. Ephem. Gall. p. 26.* conſulantur. Tractatus ejus *de homine*, multa continet, à vulgatis Anatomicorum opinionibus diſcrepantia, qui primùm Gallicâ linguâ prodiit, & in Latinam poſteà converſus à Florentio Schuylio, cujus præfatio (in Edit. Leidenſi A. 1664. *in 4to*) multa de rebus Carteſianis monet. Quoniam verò morte præventus abſolvere non potuit, Ludovicus Forgius, Med. Pariſienſis, addidit alteram partem Libro Gallicâ linguâ ſcripto, *de anima hominis*, in quo ſecundum eadem principia doctrinam de anima explicat, cuique longam præfationem de Carteſii doctrina, non novâ, ſed cum antiquis Autoribus, ipſoque Auguſtino, conveniente, præmittit.

4 Fuerunt hinc multi, qui ejus doctrinam, vel in Compendium redegerunt, vel Commentariis illuſtrarunt, vel cum ſuis dogmatibus miſcuerunt. E primo genere ſunt Henricus Regius *in fundamentis Phyſices ſuæ*, Jacobus de Rohault, Joh. Tattinghof *in Clave Philoſophiæ Carteſianæ*, Franciſcus Bayle in lib. Gallico, qui inſcribitur *Syſtema Generale Philoſophiæ*, excuſus Toloſæ *in fol.* anno 1669. Qui undecim capitibus pertractat Metaphyſica, Logica, principia naturalis Philoſophiæ, doctrinam productorum in viſceribus terræ, meteorum, ſenſibilium qualitatum, plantarum, animalium, hominis, humanarum paſſionum, & denique Ethica. Antonius le Grand *Philoſophiam veterum, è mente Renati de Cartes, more ſcholaſtico breviter digeſtam*, ſcripſit, quæ Londini edita eſt Anno 1671. Sed ſuperiori anno elegans & luculentum Syſtema totius Philoſophiæ Carteſianæ in lucem dedit, quod præ cæteris commendo, ut quod ſummâ diligentiâ & perſpicuitate dogmata Carteſiana proponit. Cui jungi poteſt *Hiſtoria* ejus *naturalis*, in quâ, pro ſingula Phyſices capita, phœnomenorum Phyſicorum rationes è Carteſii Philoſophia deducit. Scripſit & idem *de carentia ſenſus & cognitionis in brutis*, ad mentem & ſententiam Carteſii.

5 Qui Commentariis illuſtrarunt, multi ſunt, præcipuè Joh. Claubergius *in Meditationibus, paraphraſi, Ontoſophia, Phyſica, Logica*, Gilbertus *in Phyſiologia, ſeu Philoſophia nova*, (Amſtel. A. 1651. in 4to edita) Dan. Lipſtorpius *in Speciminibus Philoſophiæ Carteſianæ*, in quibus doctrinam motûs præcipuè tradit. Jacobus

Rohault

Digitized by Google

Rohault in *Tractatu ſuo Gallico-Phyſico*, Pariſiis anno 1674. edito, & poſtea etiam Batavis recuſo, Carteſiana principia pluribus deducit, & primâ in parte contra Peripateticos & Scholaſticos defendit: Cordemœus, doctiſſimus autor Gallus, populari linguâ Tractatum edidit *de differentia animæ & corporis, ex mente Carteſii*, elegantiſſimum & ſubtiliſſimum opus, quemadmodum & alterum, quod *de verbo* ſcripſit. Scripſit & Thomas Cornelius, Conſentinus, *Progymnaſmata Phyſica*, ad mentem Carteſii, *de ratione philoſophandi, de rerum initiis, de univerſitate, de ſole, de generatione hominis, de nutritione & vitâ*, Francof. A. 1665. *in 12.* recuſa. Adverſus Ariſtotelem ſæpè diſputat, interdum quoque adv. Carteſium, quem ex Jordani Bruni hypotheſibus quædam deſumpſiſſe, *Progymn. III. de Univerſitate*, oſtendit. Longè verò plures ſunt, quos omnes enumerare opus non eſt. In Belgia olim Lugduni, nunc Amſtelodami, Joh. de Raey celebratiſſimus Philoſophiæ Carteſianæ Doctor eſt, cujus multa extant, quæ doctrinam Carteſii illuſtrant, ſcripta.

Qui Carteſiana principia ſuis, vel aliorum principiis miſcuerunt, non 6
pauci ſunt. Inter Anglos præcipuus eſt Robertus Boyle, qui, in libris ſuis *de origine formarum, formis ſubordinatis, qualitatibus Coſmicis, coloribus*, &c. Carteſianas ſententias, quod doctrinam corpuſcularem attinet, & Phænomena naturalia è motu præcedentia, amplectitur, cùm interim multa ejus Autoris rejiciat. Motum, è quo Carteſius multam deducit doctrinam, quatenus phænomena naturalia inde dependent, diligenter evolvit Godfr. Gvilh. Leibnitius in *hypotheſi ſuâ Phyſicâ novâ*, quâ Phænomenorum naturalium plerorumque cauſas ab unico quodam univerſali motu, in globo noſtro ſuppoſito, repetit, & in *Theoria motûs abſtracti, ſive rationibus motuum univerſalibus, à ſenſu, & phænomenis inde dependentibus.* Quos duos libellos Societati Regiæ Anglicæ, *& Acad. Regiæ Franciçæ*, inſcripſit, Moguntiæ A. 1671. in 12. editos, & in Anglia, juſſu Societatis Regiæ, recuſos.

Carteſiana principia impugnant Scholaſtici quidem multi, ſed, cum 7
è ſuis hypotheſibus contra Carteſianos diſputant, nec Carteſium ſatis capiunt, nec ſolidè refellunt. Eidem viæ demonſtrativæ inſiſtere oportet, ſi quis contra Carteſium agere velit. Quare illos ne nominabimus quidem. Qui ſolidiora demonſtrationibus Carteſianis opponere volunt, pauci ſunt. Sunt tamen, qui, contra ſpecialia ejus dogmata, aliqua comminiſcuntur. Eſt quidam Franciſcus Wilhelmus, liber Baro de Nyland, qui *Elementa Phyſica* ſcripſit, ſeu *nova Philoſophiæ principia, quibus Carteſii principiorum falſitas oſtenditur, ipſiusque errores ac paralogiſmi ad oculum demonſtrantur & refutantur* (ita titulus ſcil. jactitat:) Liber editus eſt Hagæ Comitis anno 1669. & digna, quæ de illo conſulatur, cenſura Tſchirnhauſii *in Medicina mentis, pag.* 131. Is non à corpore, Carteſianæ Phyſicæ principio, ſed ipſo nihilo, incipit, quod

 In-

Infinito æquipollere contendit, & mundi ex nihilo creationem demonſtrare laborat; quod certè eſt ἄτοπον, & ante ipſum nemo tentavit. Ariſtotelico principio, *nihil ex nihilo fieri*, adverſâ fronte repugnat. Finitum Ens medium proportionale inter nihil & infinitum facit, quod Mathematicâ demonſtratione ponere ob oculos annititur. Vacuum contra Carteſium admittit in natura, corporis phyſici rationem formalem in denſitate & duritie conſtituit, contra quàm Carteſius, qui trinam dimenſionem formalem corporis rationem eſſe vult; hinc ad motum, unicum Dei, ſupremi Entis, in productione corporum Inſtrumentum, procedit. Cujus regulas habet à Carteſio diverſas, quæ recenſentur *in Actis ſocietatis Regiæ Anglicæ p. 2167*. Quid de ſententia ejus ſentiat Chriſtianus Hugenius, legi poteſt in *Epiſtola* libello ejus præfixa. Quod motûs verò regulas attinet, à Carteſio præſcriptas, eas etiam alii impugnarunt. Gallus quidam Anonymus *de Motu locali Diſſertationem* Anno 1670. ſcripſit, qui regulas tradidit à Carteſianis diſcrepantes, de quibus videantur *Acta Societatis Anglicæ p. 2110*. Scripſit & Johannes Alphonſus Borellus, Italus, *de vi percuſſionis* Tractatum, in quo occurrunt regulæ, à Carteſianis diverſæ, convenientes verò cum Franciſci Wilhelmi hypotheſibus, quod & ipſe fatetur, quanquam librum ante à ſe viſum neget. Eſt & Henricus Mohre, Cantabrigienſis, qui *Enchiridion Metaphyſicum*, ſive *Diſſertationem de rebus incorporeis*, conſcripſit, ſub literis nominis initialibus, H. M. editam Londini Anno 1671. *in 4to.* In quô φαινόμενα naturalia à Mechanicis cauſis, ut vult Carteſius, produci negat, ſed neceſſarias exiſtimat eſſe quasdam immateriales eſſentias, ſ. Spiritus, ad motum in natura producendum. Carteſium reprehendit, quod Definitionem motûs non philoſophicam dederit, quæ omni ſenſui & facultati rationali repugnat. Demonſtrat, quod ſit aliquod extenſum immobile, non apparenter tantùm, ſed & verè, exiſtens, diſtinctum ab omni materia mobili, quod ſpirituale & immateriale facit, totum univerſum omnemque materiam penetrans & ſuſtentans, quodque ab omni cogitatione noſtra independens ſit, & quodammodo divinum. Ergo ſpatium illud, quod vulgò vacuum poſſit vocari, Carteſio verò corpus, ſive materia, eſt ob extenſionem, ille reverâ diſtinctum ab omni materia facit, & ſpiritum incorporeum, affirmans ſe eâ viâ, quâ Carteſius Deum è mundo excluſerit, introduxiſſe iterum. Quæ ſententia ejus neſcio quomodo peregrina & inſolita eſt. Neque verum eſt, excluſiſſe Carteſium Deum è mundo, quando illum non ſub extenſione concepit. Eam enim differentiam faciebat inter ſpiritum & corpus, in quo etiam conſentit cum omnibus Philoſophis ſanioribus. Henricus Mohre verò extenſionem etiam ſpiritui competere ait, qui in *libro ſuo de immortalitate animæ* prolixè eâ de re agit, multisque capitibus oſtendit, ſpiritus non eſſe extenſione omni deſtitutos, adeò quidem, ut animæ humanæ, ſeparatæ à cor-

Digitized by Google

à corpore ſuo, figuram ovalem vel rotundam tribuat, quod certè neſcio quid Enthuſiaſticum ſapit, neque ullâ ratione à quoquam demonſtrari poteſt.

Atque hæc de Philoſophia Carteſiana dixiſſe ſufficiat, de qua, ſi meum qualecunque judicium eſſet interponendum, ita quidem exiſtimo, nullam unquam ſubtiliorem à quoquam eſſe Philoſophiam traditam, quæque magis conetur naturam in ipſis ſuis principiis deprehendere, quæ miniſterio ſenſuum ita altè ſunt excitata, ut profundius quidem mens humana penetrare non poſſit. Quam enim ſubtilia ſunt, quæ de materia ſubtili, de vorticibus hujus univerſi, excogitavit Carteſius veriſimillimè? è quibus hypotheſibus occulta illa naturæ φαινόμενα, inter quæ præcipuum eſt motus Magneticus, demonſtrare contendit. Quanquam iſta non adeò certa ſint, ut nullus dubitationi amplius locus relictus ſit, puto tamen gnerales iſtos conceptus ſatis benè ſe habere, & veriſſimos eſſe, licet in omnibus illis fortaſſis natura ipſa non reſpondeat. Quæ enim inde deducit de Solium generationibus, eorumque commutationibus in terras, quæ de cometis habet, illa quidem omnia admirabiliter excogitata ſunt, & fortaſſis ita ſe habent, ſed fides tamen earum rerum indubitata non eſt, ut quæ humano ingenio deprehendi non poteſt, ob vaſtitatem objecti, ob diuturnitatem temporum, ob diſtantiam locorum, ob imbecillitatem ipſius naturæ & mentis noſtræ humanæ, quæ, incluſa hoc corpore, miniſterio ſenſuum tantum apprehendit, & vel ſeparata fortaſſis non omnes illos univerſi receſſus capit. 8

Henricus Mohre peculiarem ſcripſit *Epiſtolam*, quæ reperitur inter *Opera* ejus *Philoſophica*, de Philoſophia Carteſiana, in qua vehementer eam laudat quidem, & adverſus ſtolidos & imperitos cenſores defendit, ſed tamen aliqua deprehendere ſibi viſus eſt, in quibus diſſentire malit à Carteſianis hypotheſibus, vel iis diffidere, quæ ad tria genera reducit, nimirum vel ad ſimplicem nudamque inadvertentiam, qualis in omnes ferè mortales cadere ſolet, vel ad nimium, ſive prudentiæ, ſive honeſtæ cujuſdam aſtutiæ, ſtudium, vel denique ad enormem quandam Mathematicæ certitudinis ac neceſſitatis in ſingulis ſuis concluſionibus affectationem. Singulorum capitum exempla fusè illic recenſet. Ad ſecundum genus refert exemplum illud de brutis animantibus, quæ inanimes machinas, inſenſataque *αὐτόματα* Carteſius eſſe fingit, quod illi lepidum commentum neceſſe fuit comminiſci, ne brutorum animas, pariter ac noſtras, ex ſua philoſophandi ratione, concluderet immortales. Cùm enim firmiter teneret, & ut principium indubitatæ fidei poneret, ne viliſſimum quidem cogitandi actum in materiam cadere, qualitercunque etiam modificatam, ſi agnoviſſet ſenſum ineſſe brutis, debuiſſet etiam concedere, ineſſe illis ſubſtantiam realiter à materia 9

diſtinctam, h. e. animam immortalem. Maluit itaque ſenſu privare bruta, quam turbari quæſtiunculis odioſis hominum captioſorum de animarum brutorum ſtatu poſt mortem. Igitur putat Morus, illi potius hoc velut κηπσφύγετον fuiſſe aſſumendum, non autem veram ejus aut ſeriam fuiſſe ſententiam; quod conjicere etiam liceat ex verbis Epiſtolæ alicujus ad Henricum Mohrum ſcriptæ, ubi ait Carteſius: *Quamvis pro demonſtrato habeam, probari non poſſe aliquam eſſe in Brutis cogitationem, non ideò puto poſſe demonſtrari nullam eſſe, quia mens humana illorum corda non pervadit.* Similiter etiam huc pertinet illud, *Principiorum part. 3. Articulo 2.* de non inveſtigandis finibus earum rerum, quas in naturæ complexu videmus. Quo monito ſibi præcavit ab importunis ſciſcitationibus, quas de corporibus cœleſtibus urgere nonnulli poſſent, e. g. cur Deus tot ſoles crearit, quibus luceant, annon in Planetis omnibus bruta animantia eſſent, ſive homines. Ad tertium genus permulta Carteſianæ Philoſophiæ deduci poſſunt, & refert Henricus Mohrus illam Carteſii magnificam pollicitationem de concluſionibus ex mechanica motus neceſſitate, per univerſam ſuam Philoſophiam deducendis. Neque enim putavit ſe ſatis ſecurum Carteſius de certitudine eorum modorum, quibus naturæ Φαινόμενα fieri aſſerit, ſi divina conſilia, (quæ variis modis eadem Φαινόμενα exhibere poſſunt) cum materiæ motusque legibus miſcerentur. Ad rotationem illam vorticum tam artificialem, quamque ille expediri putat poſſe ſolius materiæ & motûs conditionibus, altior cauſa & divinior requiri debere videtur. Nam, ut rectè notat Henricus Mohrus, nunquam eſſet motus adeò exactus & ordinarius, ſi ad ſolum principium Mechanicum illa referantur. Refert etiam huc ſcrupuloſum illud, ut vocat, principium, quod ne tantillo quidem plus minusve motus ſit in rerum univerſitate, unô tempore, quam alio. Cujus dogmatis ratio certa dari non poteſt, neque aliter illud conſiderari, quam hypotheſis aliqua Mathematica, quæ aſſumenda eſt, ut affectiones corporum cœleſtium demonſtrentur. Ita Carteſio aſſumendum fuit hoc principium, quoniam ex motu omnia naturæ Φαινόμενα deducturus erat, quod tamen an ſit in rerum natura fundatum, vehementer dubitari poteſt. Quod enim ait Carteſius, nec genios, nec animam humanam, materiam poſſe movere, ſed motus ejus duntaxat verſus hanc vel illam partem determinare, credi non facilè poteſt, cùm certè, ſi vim habeant ſiſtendi ac dirigendi motum, etiam movendi potentia privandi non videantur. Interim tamen nihil vetat, ex motûs iſto principio pulcherrimè plurimorum Φαινομένων naturam explicari; fieri enim pleraque motu in natura videmus, quicquid etiam de cauſis moventibus ſit. Quod ſi cum his reliquorum Philoſophorum dogmata conferamus, nihil planè iſti dicunt, talium phænomenorum cauſas rogati, quas tamen ſuppeditat Carteſius. De cœteris videatur ipſa Hen-

Digitized by Google

Henrici Mohri Epiſtola, ubi prolixè recenſet, quid in Careſiana Philoſophia proponatur, pietati & religioni maximè conveniens, adeò ut Platonicum etiam videri poſſit, quibus dogmatibus in Phyſicis nihil religioſius eſt.

CAP. XVIII.

DE CONSENSU ET DISSENSU VETERUM ET RECENTIORUM, EORUMQVE CONCILIATIONE.

§. 1. Philoſophi, circa principia Phyſica diſſentientes, vel ſenſum ſequuntur Ducem, vel Intellectum. 2. Senſum cognitione confuſa ſecuti ſunt Veteres, qui vel totum hoc univerſum (teſte haud ſatis tutæ fidei Ariſtotele,) vel unum ex 4. Elementis, principium rerum eſſe unicum ſtatuerunt, quorum ſententia dextre contra detorſiones Ariſtotelis explicantur, & facile conciliari poſſe oſtenduntur. 3. Senſum, accuratiori tamen indagatione prævia, ſecuti ſunt Democritei & Epicurei, Atomorum Patroni, quibus tamen, ſi ſe tricis omnibus expediri velint, mentem aliquam, vel naturam Æthereum, Architecti vice fungentem, cum Democrito & Lucretio, adjungere coguntur, quo pacto ab aliis eos parum diſſentire, & Philoſophiam hanc corpuſcularem magno uſui eſſe, docetur, admiſtis tamen de ejus imperfectione, & modo legitime utendi, monitis. 4. Intellectum Ducem ſecuti ſunt Pythagorici Numeris, Platonici Ideis ac Anima Mundi, Ariſtotelici Formis ac Notionibus, omnia, ſed perperam, tribuentes. 5. Conciliabuntur hi cum ſenſualibus, ſi ſenſus deficiens intellectus ſubſidio utatur. Quamvis nec hoc pacto perfecta rerum naturalium notitia unquam ſit ſperanda. Elogium Joh. Bapt. Hamelii.

ENarravimus hactenus varias Phyſicorum Veterum & Recentiorum 1
ſententias, quæ inter ſe diſcrepare maximè videntur, ut difficillimum ſit in illa fluctuatione animorum veritatem indagare. Ajunt hi, illi negant, alii deliberandum cenſent, atque ita nulla certitudo eſt, nulla veritas. Aliqui ſibi conſpirare faciunt alienas ſententias, & hypotheſes ex ſuo ingenio interpretantur, vel etiam vi quâdam in ſenſus ſuos detorquent. Quoniam enim Analogiſmus rerum perpetuus eſt, ideò facilè tali interpretationi locus relinquitur, quoniam item conceptus nonnullorum generales ſunt, facilè applicari poſſunt aliis quibusdam ſpecialioribus. Nos jam, in ſuperioribus capitibus, non pauca adduximus, quæ ad præſentis Diſſertationis argumentum pertinent. Quæ legi poſſunt, ne hic otioſè repetantur. Hoc verò loco quaſi ſummam eorum inibimus, ac rationes, ut ita dicam, omnium ſenten-

ſententiarum ſubducemus. Quod nunc expeditiùs fieri poteſt, poſtquam variorum ſententiæ jam tùm propoſitæ ſunt. Quantum itaque è collectione omnium illorum, quæ diximus, patet, duplici primùm in ordine collocandi ſunt Autores, qui Philoſophiæ naturalis principia tradiderunt. Vel enim ſenſum ſequuntur ducem, vel intellectum. Quæ duo quanquam ſejungi à ſe non poſſint, nam intellectus beneficio etiam illa argumenta cuduntur, quæ ad ſenſum ſpectant; eam tamen ob cauſam hanc diſtinctionem facimus, quòd aliqui magis ſenſum, aliqui magis intellectum, ſequantur.

2 Qui *ſenſum* ſequuntur, vel ea principia agnoſcunt, quæ cognitione confuſâ prima eſſe vident; vel determinatiore indagatione, non ſine opificio aliquo externo, in illa inquirunt. Qui id, quod ante pedes eſt, tantùm vident, & confuſâ tantùm præmeditatione ducuntur, ea, quæ oculis patent, ad principiorum claſſem redigunt. Quorum in numero collocare quis illos poſſit è Veteribus, qui unum rerum principium ſtatuebant, idque infinitum, aut hoc Univerſum, quod oculis apparet. Quo nomine aliquos è Veteribus reprehendit Ariſtoteles, qui tamen falſam potius ſententiam affingere judicandus eſt, cùm ex iis neminem tam abſurdum fuiſſe credibile ſit, qui non diſtinctius & determinatiùs de principiis locutus ſit. Nam, ut ſuprà jam diximus, qui unum principium ſtatuebant, vel intelligebant cauſam efficientem, mentem aliquam, ſive Deum ipſum, vel unum aliquod diſſimilare, quod haberet tamen in ſe ſubſtantias aliquas primas & ſimplices cœterorum mixtorum corporum cauſas. Quod dum ajebant, diverſitatem agnoſcebant principiorum, quanquam ordinem & numerum eorum non inibant, quem fortè inire, dictante ipsâ rerum natura, non poterant. Multa quidem ſubtiliter Ariſtoteles de principiis in univerſum diſſerit. Ea enim eſſe vel unum, vel plura, dicit. Si unum, vel finitum, vel infinitum, utrumque vel mobile, vel immobile. Si plura, vel finita, vel infinita. Si finita, vel binariô vel quaternariô numerô comprehenſa. Si infinita, vel eſſentiâ inter ſe diſtincta, vel figuris tantùm. De quâ ejus argumentatione non eſt, ut magnoperè ſolliciti ſimus, ſaltem illud ex eo, ut verum, agnoſcendum eſt, principia debere eſſe plura, non unum. In quo non tam diſſentientes, quàm conſentientes habet Veteres, ut itaque malè contra illos diſputet. Nam qui unum aliquod agnoverunt principium è Veteribus, conſiderarunt illud potius, tanquam ſubjectum aliquod miſtionis primarium, non tanquam cauſam aliquam internam, quanquam nihil vetat, etiam cauſis internis accedere poſſe. Ita aliqui aquàm, aliqui aërem, aliqui terram, aliqui etiàm ignem, univerſale hoc ſtatuebant principium, non quod unicè conſtituere corpus credebant, neque enim aliud ex eodem fieri poterat; ſed quod vel vehiculi locô erat, & pars etiam ejus aliqua cederet in materiam,

riam, ut terra & aqua; vel quod princeps operationum & motûs cauſa eſſet in quolibet mixto, ut ignis & aër: quandoquidem has ſubſtantias maximè ſimplices, & motu præditas, ſenſu deprehendimus. Qui omnes, quanquam ſententiis diſcrepare videantur, re ipsâ tamen unum idemque ſentiunt, cùm pateat ex eorum ſententia, duobus debere conſtare principiis corpus quodlibet, unô, quod materiam ſubſterneret, ſive illud aqua, ſive terra, ſit, (nam facilè ita ſentientes in gratiam redigemus, cum terra beneficio aquæ id obtinere videatur, ut miſtionem ſubire poſſit, perpetuum certè terræ & aquæ ſit conjugium:) alterô, quod ſit ſubſtantia aliqua efficax, movens & mobilis, omnium operationum in miſto cauſa, ſive id ab aëre, ſive ab igne, petant, quorum corporum naturæ ſunt affines, & mutuis vicibus ſuſtentantur.

Quandoquidem verò id ſenſu comprehendi non poteſt, ſed intellectu colligitur, quæ tamen collectio fundamentum in re ipsâ habet, non contenti eo alii alia indagârunt principia, quibus illa miſtorum diverſitas magis probari poſſit. Nam, quanquam ſenſu deprehendere poſſumus, eſſe aliquod in miſtis principium craſſius, ſolidius, quietum, iners, ſtupidum; aliud verò maximè movens & mobile, efficax, operans: non poſſumus tamen illa niſi nominibus communibus ſignare materiæ & formæ, principiique paſſivi & activi. Sed, quid in unoquoque miſto corpore ſit illud, quod materiam vocamus, atque illud, quod formam, demonſtrare non poſſumus. Quare aliam viam ingreſſi ſunt nonnulli, quodque ſe non poſſe explicare videbant ob rerum infinitatem, ex alia iterum infinitate remedium huic ſuæ ignorantiæ petierunt. Statuebant enim infinitas illas numero Atomos, easque omnes uniformes & congeneres, omnium miſtorum corporum cauſas, itidem à ſenſu ſuo ducti dicam, an ſeducti. Nam, cùm deprehendere poterant etiam ſenſu ſuô, naturam rerum eſſe quaſi in continuo fluxu, creſcere corpora atque decreſcere, videbantque id inſenſibilium particularum, vel acceſſione, vel receſſu, fieri, in eas cogitationes adducti ſunt, ut corpora omnia miſta non alio modo generari, aut interire, exiſtimarent. Igitur varias fingebant motûs ſpecies, qui ex Epicuri ſchola erant, quibus expediri orbium omnium, omniumque miſtorum corporum, compoſitionem poſſe credebant, accedentibus & recedentibus, per inaniæ ſua ſpatia corpuſculis illis minutis. Atque ita quidem certos hîc ſuâ ſententiâ ſe putabant, ut quæ alii ad ſpiritus reducebant & mentis operationes, illi è fluxu corpuſculorum ſuorum determinare magno conatu niterentur. Sed de iis plenius actum eſt in Cap. de Epicureis, quô dubia non pauca in medium adduximus, quæ iſtarum hypotheſium rationes infringant, hîc non repetenda. Id certum eſt, expedire ſe Atomorum ſuarum tricis non 3

poſſe Epicureos, niſi æthercam etiam aliquam naturam in ſubſidium vocent, principium ſcilicet, quod ſenſu noſtro comprehendi non poteſt; cujus rei veritas vel invitô Lucretiô iſtam ſententiam expreſſit. Quique ante Epicurum Democritus hanc philoſophandi rationem inſtituerat, mentem non excluſit, & ſpiritum aliquem rerum architectum. Idem & Borello videbatur, de quo *loco ſuprà citato*. Qui jam corpuſcularem hanc doctrinam amplectuntur, non adeò diſſident à cœteris, ut componi cum illis nequeant, quanquam Epicurus aliquanto longius recedat, qui tamen vel invitus etiam in aliorum caſtra compellitur. Neque enim, quia corpore miſta reſolvi poſſunt in minimas particulas, certô modô figuratas, atque è talibus iterum componi, ideò negandum eſt, è propioribus principiis, quatuor ſcilicet Elementis, aut principiis chymicis, ea componi poſſe. Reſolutio enim corporum in minima non impedit illam è principiis propioribus combinationem, ſed ſubſtantia tantùm corporum imminuitur per alterationem quantitatis, ac poſſunt etiam in minimis particulis, vel diverſa eſſe genera corpuſculorum ad corporis compoſitionem deſtinatorum, vel ſingula iſta corpuſcula adhuc ſibi adjuncta habent alia, quorum commiſtione componitur totum corpus. Quocunque jam modo conſideremus particulas minimas, videmus quidem in illas reſolvi corpora poſſe, ſed ſolo ſenſu eorum etiam corpuſculorum inter ſe differentias non deprehendemus, niſi eas ſenſu examinemus, cùm in eo ſtatu ſunt, ut ob conglobationem ſuam cadere ſub ſenſum poſſint. Quemadmodum illas detegit nonnunquam ars Chymica, in quô tamen non usque adeò etiam conquieſcere poſſumus, cùm rarò, vel nunquam, ita puræ ſint partes illæ, quas ignis ſecernit, quin ex aliis etiam participent. Sed ex eo, quod præcipuum eſt & præponderat, facilè colligimus diverſitatem. Ideoque non contradicunt aliis, qui corpuſcularem doctrinam ſequuntur, qui tamen in eo peccant, quod è ſolis corpuſculis omnium corporum miſtiones, & rerum cauſas, deducant. Sed tenenda eſt tamen firmiter corpuſculorum illa doctrina, ſine quâ multa neſcirentur in Phyſicis, inprimis operationes iſtæ, quæ è minimorum corporum figuris dependent. Hinc enim varias affectiones ſortiuntur corpora, ſi vel è particulis globoſis, vel hamatis, vel oblongis, conſtent; quarum affectionum ratio pulcherrimè ob oculos poni poteſt illâ particularum figuratione. Sed an eâ ſolâ omnia expediri poſſint, ego non dixerim. Quanquam enim minima certô modô ſint figurata, non tamen determinabimus, an omnia corporis alicujus minima pari modo ſint figurata, annon è diverſis particulis conſtent corpora? annon aliud quid adſit ſenſu non perceptible, quod hanc vel illam qualitatem impertiat, quanquam mediante certâ aliquâ figurâ corpuſculari operetur? Quieſcendum itaque eſt in hâc particularum ſententia, ubi ſenſus ſubſiſtunt. Subſiſtunt autem ſenſus, cùm

nullâ

Digitized by Google

nullâ demonſtratione, quæ ſub ſenſum cadat, ac neceſſariâ aliquâ conſequentiâ, concluſio evinci poteſt. Quare tùm ſuſpicionibus & conjecturis locus eſt, quarum iterum certi quidam gradus ſunt. Aliquæ enim, quò propius ad ſenſus accedunt, aut probabilioribus argumentis colliguntur, reliquis præferendæ. Ac ſunt interdum phœnomena naturalia, ubi ſenſus noſtri hebetiores ſunt, quare ad eorum menſuram non ſunt exigenda. Ita canes odorari poſſunt veſtigia fugientis leporis ad dies etiam aliquot interdum, quod hominibus negatum eſt. Fieri tamen hoc beneficio particularum minimarum, è corpore animalis exeuntium, veroſimillimum eſt, cùm aliter id accidere non poſſe videamus. Multa ſunt in orbibus cœleſtibus phœnomena, de quibus, non niſi per ſuſpiciones & conjecturas, philoſophari poſſumus, quoniam objectum vaſtitate ſuâ excedit ſenſuum facultates, ideoque hic à partibus ad partes, vel ad univerſum argumentandum eſt, & ex analogiſmô rerum deducenda ſunt, ſi non omni ex parte vera, tamen veroſimillima. Quorſum etiam referenda ſunt iſta in natura phœnomena, fluxus & refluxus maris, converſio Magnetis ad polos, &c. quæ ex univerſalioribus cauſis dependent, quam nos comprehendere poſſumus. Converſionem Magnetis ad polos Carteſius ingenioſiſſimè explicuit è vorticum ſuorum cœleſtium natura: & Boylius quoque *in libro ſuo de ſuſpicionibus Coſmicis*, qui ad certum effluviorum fluxum cauſam illam refert.

Succedat jam altera Philoſophorum familia, qui plus ad intellectum, quam ad ſenſum, referunt. Nam, cum viderent à ſenſibus ſuis ſe deſtitui, nec ſine cauſa ſuſpicarentur, ſubeſſe aliquod altius & ſublimius principium, quod in ſenſus non niſi à poſteriori incurreret, eò deducti ſunt, ut ſubſtantias aliquas ſpirituales, vel ex ingenio ſuo fingerent, vel nudis quibuſdam conceptibus & notionibus quocunque modo hanc ſolarentur ignorantiam. Et Plato quidem hîc mundum ſuum intellectualem & ideas, & animam mundi, confingit. Stoici ipſi materiæ Deum immerſerunt. Plato, undecunque hauſerit iſta ſua myſteria, magis ad cauſam efficientem, quam ad compoſitionem corporum reſpexit, & Theologum potius in Phyſicis, quam Philoſophum agere videtur. Nihil tamen ex eo certi colligitur, aç omnia tantùm conjecturis ſunt & ſuſpicionibus plena. Ideas quod attinet, quas è recentioribus Joh. Marcus Marci *in Philoſophia ſua veteri Reſtituta* amplexus eſt, & ad rerum cauſas explicandas adduxit, eæ certè ſunt veluti nebulæ pictæ in pariete, & mera quædam phantaſmata ad ſolandam ignorantiam noſtram inventa. Pythagorici numeris exprimebant rerum eſſentias, velut quibuſdam terminis & conceptibus, ut fecit Ariſtoteles. Neque enim numeri poſſunt eſſe rerum principia, ſed quaſi veſtigia aliqua & indices. Peripatetici formas ſuas invenerunt, de quibus mira illi comminiſcun-

Digitized by Google

ſcuntur, quæ credo Ariſtoteli ipſi in mentem non venerunt. Sunt verò illa inexplicabilia & tricarum plena. Non negaverim equidem eſſe aliquid in corporibus miſtis ſubſtantiale, activum, movens, ſed quod tales conceptus, quales Peripatetici de iis paſſim habent, fundati in rerum natura ſint, nemo facilè crediderit: quales ſunt formarum tam accuratæ diviſiones & ſubordinationes, & canones illi, vulgaria Scholæ Cymbala, qui officinam Metaphyſicam potius, quam Phyſicam, ſpirant, ac in demonſtrationibus effectuum Phyſicorum nihil planè efficiunt.

5 Ex his itaque patet, duplici ordine tantùm eſſe diſtinctas Philoſophorum ſectas, atque ad eos reduci etiam poſſe: ipſos verò ordines inter ſe etiam conciliari poſſe, modò deſiſtant ab exceſſu illo ſuo in ſententiis. Ubi deficit ſenſus, recurrendum quidem ad intellectum eſt, ita tamen, ut illô ſolô non ſimus contenti. Mutua debent eſſe miniſteria, nec in ſolo ſenſu ſubſiſtendum eſt; quanquam intellectus interdum nos fallat. Quocunque tamen modo rem inſtituamus, nunquam tamen deerit, quod explicari humano ingenio non poteſt, & ad materiæ opificem, ejusque arcanam hujus univerſi Oeconomiam, referendum eſt. Cœterum legi in hoc argumento meretur *liber de conſenſu veteris & novæ Philoſophiæ*, Oxoniæ A. 1668. *in 8vo* editus à Joh. Bapt. du Hamel, Gallo, Viro doctiſſimo, qui magna cum cura ſua tractat, & ex optimis ſeligit optima, pulchro quoque Orationis flore doctrinam ſuam veſtiens.

CAP. XIX.
DE RECTA PRINCIPIORUM PHYSICORUM CONSTITUTIONE.

§. 1. *Methodus Philoſophandi Eclectica in Phyſicis commendatur.* **2.** *Omnium Phænomenorum Naturalium non poſſunt dari demonſtrationes, ob defectum principii cujusdam ſpiritualis incogniti.* **3.** *Circa corporum cæleſtium naturam, ſolis veſtigandam conjecturis, Carteſii, vel aliorum, ſententiæ maxime probabiles cæteris præferendæ.* **4.** *Principii ſpiritualis Operativi (Animæ mundi, ſive geniorum, ſive cujuscunque alterius) neceſſitas inculcatur. Principia Ariſtotelica, dextre ab Honor. Fabri explicata, in Diſputationibus Scholaſticis poſſunt retineri.* **5.** *Ad mixtorum naturam indagandam utilis eſt Atomorum doctrina, nec tamen ſola ſufficit. Addendæ ſunt, principiorum inſtar, maſſæ Globi ferreni majores, ſive IV. Elementa (de quorum ſingulis diſſeritur, & ignem aëremque Elementorum numero excludi non poſſe demonſtratur,) nec non tria principia Chymica, licet nec horum ope omnia poſſint expediri.* **6.** *Plura miſtorum principia, per Analyſin illorum, & experientiam, ſunt indaganda. Cognitio Phyſices manca ſemper erit & imperfecta.*

Quod

Digitized by Google

Quod ſi jam recta principiorum Phyſicorum ratio ineunda eſt, id primæ hypotheſeos loco aſſumendum nobis eſt, in nullius ſectæ placita abſolutè jurandum eſſe, nec illa omnia ejuranda; quandoquidem ita comparatæ ſunt res humanæ, ut non omnia omnes videant, ideò quaſi ſuccenturiandæ ſunt ſententiis ſententiæ, atque, ubi una deficit, reponendum ex altera. 1

Secundò ſupponendum eſt, impoſſibile eſſe omnium phænomenorum naturalium Mathematicas dare demonſtrationes, quanquam allaborandum ſit, ut eas, quoad ejus fieri poſſit, habeamus. Si omnium inter ſe ſectarum principia conferamus in uno aliquo, incognito ſcil. principio deficiunt, quod naturæ plus quam corporeæ & ſpiritualis eſſe probabilibus argumentis colligitur, non verò ita demonſtratur, ut ſatisfacere plenæ cognitioni poſſit. 2

Tertiò, Philoſophia circa corporum cœleſtium conſtitutionem, & naturam ſtellarum fixarum Solis, Planetarum cœterorum, Cometarum, novarum ſtellarum, cùm nonniſi ex ſuſpicionibus & conjecturis hauriri poſſit, præferendæ ſunt ſententiæ, quæ omnium ſunt veroſimillimæ. Quare hâc in parte quidem audiendum putarem Carteſium cum iſtis ſuis vorticibus & orbium converſionibus; quanquam non omnia, quæ ille de tribus ſuis Elementis, licet ingenioſè, præſupponit, probem. Materia quidem ſubtilis agnoſci poteſt: non enim puto eam quicquam differre ab æthere, vel quinto illo elemento Peripateticorum. Secundum ejus & tertium Elementum redigi etiam ad communia principia poteſt. 3

IV. Cùm intellectualia principia ponenda etiam ſint in natura, poni poteſt principium aliquod ſpirituale Operativum, quod tamen cum Stoicis Deum, immerſum materiæ, & operantem, non audebimus appellare, quanquam fortaſſis, cum concurſu divino generali omnia fiant, etiam ſpeciale aliquid accidere in natura poſſit, quod fieri nos non exiſtimamus, ſemper ad alias cauſas reducentes, ne videamur veteri aliquo & univerſali principio ignorantiæ effugium quærere. Nec ſatis quidem ſcimus, an cum Platonicis animam mundi ſtatuamus, aut cum aliis genios quoſdam & intelligentias, vel totius mundi, vel orbium cœleſtium, præſides: id enim, ſi ita eſt, vel revelatione debet eſſe cognitum, vel ſuſpicione aliquâ conjicitur. Abſtracta illa Ariſtotelis principia, quæ Metaphyſica potius ſunt, quam phyſica, ſeu univerſalia quædam de rebus formata, qualia ſunt materia & forma, cum regulæ Lesbiæ inſtar applicari omni hypotheſi poſſint, in gratiam eorum, qui diſputationes ſcholaſticas æſtimant, retineri poſſunt, modò commodè ex mente Ariſtotelis, non ejus interpretum, explicentur, atque ita applicentur ad rerum naturam, ne planè omni reali fundamento deſtituantur: quomodo doctrina deformis, earumque ſpeciebus, harumq; eductio è materia & ſubordinatio, ſatis commodè explicari poteſt. Uti fecit illud Honoratus 4

Digitized by Google

Fabri in *Phyſicis*, ubi eleganter demonſtrat, quomodo ſint ſubſtantiales, quanquam non ſint ſubſtantiæ: quâ interpretatione ſuâ veram Ariſtotelis mentem ſe putat aſſecutum. Legi etiam poteſt Hamelius *de conſenſu veteris & novæ Philoſophiæ, lib. 1. cap. 7.*

5 Verum, cum præcipua Phyſicæ ſcientiæ pars ſit corporum miſtorum naturam & rationem cognoſcere, ea enim ſenſibus propiora ſunt, eas Philoſophorum ſectas perluſtremus, qui ad ſenſuum ductum philoſophantur. Atque hic quidam ſenſuum ſummam quam poſſunt ſubtilitatem ſequuntur in particulis, quare omnis illa particularum doctrina, è mente Democriti, Epicuri, Carteſii, conferenda & examinanda eſt. Cùm enim miſtio fiat inter res diverſas per minima, videndum nobis eſt, ut deprehendamus, in quo diverſitas illa materiarum conſiſtat, &, quomodo illa mixtio per minima fiat, explicandum, quæ quaſi divina quædam manus eſt. Non tamen in illis ſubſiſtendum eſſe putem, aut hærendum in Epicuri Scholâ, qui nullam aliam miſtionem agnoſcit, quam minimorum corpuſculorum compaginationem. Ea quidem concedenda eſt, ſed non ſola explet rationem mixtionis. Nam ad mixtionem diverſa corpora requiruntur, non particulæ multæ congeneres. In minima corpuſcula reſolvi accidit corpori: neque ex eo ſtatim inferendum eſt: igitur ex iis πρώτως & immediatè componitur. Poſſunt enim minima corpuſcula in diverſas partes coire, atque hæ partes demum ad miſtionem corporis referendæ ſunt. Illa verò corporis in minima corpuſcula reſolutio continua effluviorum illam doctrinam illuſtrat atque unicè determinat, quæ qualitatum nomine vulgò efferunt Peripatetici, unde omnes ſenſationes contingunt, ac multæ etiam aliæ in natura operationes. Ex hac itaque doctrina novimus odoratum, ſaporem, &c. fieri per effluvia corpuſculorum è corporibus, quanquam tamen, licet illa jam ſciamus, nondum ſatis nobis cognitum ſit, quid in iis particulis talem motum imprimat ſenſorium; an ſola illa particularum figura acuminibus ſuis, pungens papillas nerveas acicularum inſtar, vel an aliud quippiam reconditum ſit. Hîc enim ſubſiſtere nos rerum natura jubet. Quandoquidem ergo, ut vidimus, è particularum hypotheſi, non tam ratio formalis miſtionis radicalis dependet, quam aliquis tantùm miſtionis modus exterior, ideo ſupereſt inquirendum Phyſico, quænam occurrant in rerum univerſitate corpora prima, unde veroſimile ſit cœtera naſci & miſceri. Circumferenti itaque ſenſus ſuos per hunc, qui ante pedes eſt, terræ globum, magnæ aliquæ maſſæ congeneris materiæ videntur, & inter ſe commiſtæ, & ſeorſim collectæ, quas collegia majora vocat Verulamius. Iis velut matricibus quibusdam inhærent, atque ex earum fundo educuntur corpora illa miſta, ſive illa ſubterranea, ſive ſuperterranea, ſive maritima, ſint, atque ex maſſæ, quæ in oculos incurrunt, ſunt terra & aqua. Nam duas illas naturas

Digitized by Google

turas vehementer eſſe inter ſe diverſas, vel ruditer inſpicienti oculo patet; quanquam illæ ſint ratione aliarum rerum, quas qualitates nonnulli falsò vocant, vel potius corporum illis immiſtorum, licet accidentaliter, diverſiſſimæ. Sic aquæ ſunt vel ſalſæ, vel amaræ, vel acidæ, &c. Terræ quoque vehementer diſcrepant. Sed, ſi puræ ſint utriusque corporis maſſæ, eas tamen diverſas eſſe, & maximè ſimplices, ratio nos credere jubet, quanquam difficillima ſit corporum illorum depuratio, ob minimorum corpuſculorum admixtionem. Sed his alii duo adhuc addiderunt alia corpora ſimplicia, aërem nim. atque ignem. Et quidem maſſa aëris etiam ſub ſenſum, quanquam ſubtiliorem, cadit, quæ globum hunc terraqueum circumveſtit, & variis experimentis deprehendi poteſt eſſentia diſtincta à reliquis. Ut itaque falſi ſint, qui exiſtimant, aërem nihil eſſe aliud, quam congeriem effluviorum terreorum atque aqueorum, quibus quidem refertus eſt aër ille circumterraneus impurior, ſed eſſentiam ejus totam non abſolvit. Oportebat enim illis ſubeſſe quaſi ſolum quoddam, cui inhærerent, maſſam ſcil. aliquam pro ſua natura etiam ſolidam & ſucci plenam, quam deprehendere poſſumus ex ejus preſſione ſive renitentia, quæ certè non eſſet, niſi maſſa illa tota ſibi eſſet ſimilis; quemadmodum aqua, quanquam multis modis tenuior. Quod ignem attinet, ejus maſſas ſingulares non adeò animadvertimus, niſi quis pro illis habere velit ignes illos ſubterraneos, aut ejus maſſam in corpore ſolari reponat, quod omnis caloris in natura cauſam principem eſſe videmus, unde participet globus ille terrenus, ac reliqui Planetæ. Sed de igne, cum ſemper in materia ſit, determinari nihil poteſt, utrum detur aliqua ſubſtantia pura ſimplex, quam ignis nomine vocare poſſumus. Nunquam enim abſque materia eſt, quam movet, & ſunt, qui in ipſo ſole materiam aliquam liquefacto auro ſimilem ſupponant. Quare ne quidem inter ſubſtantias aliqui numerant, ſed motus aliquam ſpeciem faciunt, à quibus tamen ego diſſidere malo. Nullam ego cauſam video, quare ab antiquis diſcedendum ſit. Nam licet demonſtrare non poſſim purum ignis corpus, quid tùm poſtea? Poteſt lux ignis eſſe depuratus non urens, e. g. radius ſolaris, qui tamen, ſi per refractiones multiplicetur, in ignem abit & comburere incipit; Non enim comburit ignis purior, ſed craſſior, & tùm comburit propriè, quando in corpus incurrit, quod habet particulas congeneres, facilè mobiles, quomodo in ſingulis corporibus, tùm animalibus, tùm vegetabilibus, vel metallis, ineſt aliquid vel lucis, vel pinguis atque oleoſi, quod ignem inſpiſſatum dicas, quod, ubi extenuatur per motum, ſuâ ſponte lucere incipit, atque ita de præſentia ſua teſtatur. Mea itaque ſententia hæc eſt: nullam nos habere cauſam, quare veterem illam doctrinam de quatuor Elementis immutatam velimus, cùm certè meliora non poſſint dare, qui eam doctrinam impugnant. Ignem ineſſe omnibus corporibus, ex omni miſto-

Digitized by Google

miſtorum corporum genere videmus, quanquam aliis magis, aliis minus. In animalibus ignem eſſe, nemo negabit, qui calidum eſſe ſanguinem novit. Ex vegetabilibus præcipuis ſpiritus vel olea produci poſſunt, quæ flammam concipiunt, ubi igni admoveas. Similiter & metallis ſua ſunt ſulphura. Aërem aliqui excluſerunt ex elementorum numero, quod non aptus ſit miſtioni, quia poros pervadit, & corpori tantùm adeſt, non ineſt. Quæ tamen falſa ſunt. Multa enim ſunt corpora, quæ aëri non patent, cùm pertranſeant etiam liquores certi. Sunt in quibusdam corporibus ſpiritus volatiles, qui tamen in corporibus tenentur, & aëreæ planè ſunt naturæ. Terram & aquam puto omnes in corporibus agnoſcere. Qui tria principia chymica propiora ſtatuunt, illi parùm differunt ſententiâ. Nam in iſtis eadem elementa dominantur, ignis ſcil. & aër in ſpiritu & oleo; Aqua in phlegmate, terra in ſale, quanquam videamus hic aliqua corpora propiora miſtioni. Sed qui ex iis principiis plus ſe demonſtraturos credunt de operationibus naturæ, quam è quatuor Elementis, falluntur. Si quis enim quærat, unde virtus magnetis, quæ ſe ad ſeptentrionem convertit, unde vita in plantis, ſenſus in animalibus? nullam mihi aliquis cauſam, vel è quatuor Elementis, vel è tribus principiis chymicis, dabit. Neque enim omnium naturæ operationum cauſæ è cauſis corpora conſtituentibus deduci ſemper poſſunt, aliqua enim extus adveniunt.

6 Sextò demum & ultimo corpora ipſa miſta per experientiam, ſecundum naturæ methodum inſtituendam, reſolvenda ſunt, atque quid ſingulis inſit, indagandum, quod ſi fecerimus, inveniemus primordia corporum miſtorum non eſſe quidem numero infinita, ſed longè plura quam numerantur. Neque enim, ſi aliqua è quatuor Elementis, eorumque miſtione, dependeant, omnia inde dependere prædicanda ſunt. Neque enim explicabit mihi Phyſicus, quomodo ſapores, odores, aliæque qualitates, ex iis poſſint educi, quæ tamen è tribus chymicis principiis commodè deduci poſſunt. Longè plures ſunt qualitates nobis incognitæ, quæ non magis è principiis chymicis, quam è quatuor Elementis, deducuntur. Unde non eſt abſurdum, nova illis principia adjicere. Fortaſſis etiam in quatuor Elementis, vel tribus principiis Chymicorum, velut in capſulis quibusdam latent illa corporum ſemina, quæ humanâ induſtriâ tota inveſtigari nequeunt. Ideoque, cùm omnia tentavimus, & plura noſtro ingenio in lucem dedimus, ſemper nobis ſupererunt aliqua, in quibus neceſſariò nobis hærendum eſt, deficiente in nobis ſenſu, ac fallente, & quaſi oculis noſtris ſe ſubducente, quæ in latibulis ſuis deliteſcere amat, natura.

LIBRI

Digitized by Google

LIBRI SECUNDI,

SIVE

POLYHISTORIS PHYSICI,

PARTIS SECUNDÆ

CAP. I.

DE PRINCIPIIS CORPORIS NATURALIS, SECUNDUM ARISTOTELEM ET RECENTIORES.

§. 1. Principia Phyſica Veteres ante Ariſtotelem ex ſenſu rerum ipſo formabant, Ariſtoteles vero ex ſolo intellectu, tria ſc. Notionalia, Materiam, Formam & Privationem. 2. Ariſtotelis Spinoſa ſubtilitates, & interpretum ejus nugæ difficiles, de Materia prima, quibus ignorantia creationis anſam præbuit. Nonnullis Materia prima eſt ipſe Deus, quem per Vacuum etiam Henr. Morus intelligit. 3. Impugnarunt Ariſtotelis Materiam primam, & principia reliqua, Patres Eccleſiaſtici, Thom. Campanella, Franc. Patritius, Pet. Ramus, FF. Botii, Adr. Herebordus, & Dav. Gorlæus, omnia ex nihilo generari, & in nihilum denuo reſolvi, abſurde arbitratus. 4. De materia prima creationis Autoris judicium, & Rabbinorum ſomnia, tricis Ariſtotelicis ſimilia. 5. Joh. Amoſi Comenii & Theophr. Paracelſi opiniones de eadem ineptæ. 6. Carteſii, corpus ſive extenſum Materiam primam conſtituentis, ſententia, a Franc. Wilhelmo, Barone de Nuland, parum feliciter impugnata. 7. De Formis ſubſtantialibus in utramque partem, & contra Ariſtotelicos, earum Patronos, & contra Philoſophos corpuſculares, qui meras accidentales ſubſtituunt, diſputatur, Liberque Rob. Boylii de Formarum origine *laudatur. 8. Joh. Amoſi Comenii de Luce primæva, fonte formarum, & Joh. Marci Marci de Ideis Subſtantialibus, opiniones. Ejusdem Marci* παράδοξον *de anima poſt mortem in corpore ſuperſtite, illiusque conſectaria magis adhuc abſurda. Vera de formis tam hominum, quam animalium brutorum, & corporum reliquorum, doctrina. 9. De variis formarum diviſionibus & ſubdiviſionibus judicium. Privatio, tertium Ariſtotelis principium, exploditur. Scriptores quidam de Principiis.*

Poſtquam abſolvimus varias Dd. ſententias, & ſectarum, tam veterum, quam recentiorum, hypotheſes omnes recenſuimus, ſuper quibus illi Philoſophiam naturalem extruunt, deveniemus jam ad ſpecialia philo- 1

ſophiæ

ſophiæ naturalis capita, inter quæ primum eſt de Principiis corporis naturalis.

Principia corporum naturalium, ut vidimus, veteres Philoſophi, ante Ariſtotelem, non ex intellectu ſuo formabant, ſed ex ipſo ſenſu rerum. Scilicet, ut judicat rectè Verulamius *in Diſſert. de principiis atque originibus*, illâ ætate regnum nondum prædicamenta acceperant, ut potuiſſet principium illud materiæ abſtractæ latere ſub fide & tutela prædicamenti ſubſtantiæ. Itaque nemo auſus eſt confingere materiam aliquam planè phantaſticam, ſed principium ſtatuerunt ſecundum ſenſum aliquod Ens verum, modum autem ejus diſpenſandi phantaſticum. Ariſtoteles defectum quidem notans aliquem Anteceſſorum ſuorum in principiis naturæ ponendis, non enim ſenſu expediri omnia poſſe videbat, ad alterum extremum prolapſus eſt, & principia corporis naturalis penè in ratione ſolâ conſtituit. Meliori certe jure Logica illa vel Metaphyſica poſſunt dici principia, quam Phyſica, nihil enim aliud ſunt, quam Termini & Notiones quædam abſtractæ, in quibus intelligendis primum eſt magna difficultas, major in applicatione ad res ipſas. Statuuntur autem illi tria: Materia, forma & privatio.

2 Materiam dividit in primam & ſecundam. De materia prima, quam abſtruſus eſt & reconditus ejus intellectus? Sanè, ſi Ariſtotelis loca conſulas, non videntur tam abſurda, ut ſunt per interpretum nonnullorum commentarios. Nam illorum quot capita ſunt, tot ſenſus. *Lib. 1. Phyſ. c. 19.* inquit: *materiam voco primam uniuscujusque ſubjectum, ex quo inexiſtente fit:* & *7. Metaph. c. 3. Dico autem materiam, quæ per ſe ipſam neque quid, neque quantum, neque aliud quippiam dicitur, quibus Ens determinatur. Lib. 4. Phyſ. c. 2.* vocat materiam *διάςημα τȣ̃ μεγέθȣς, extenſionem ſeu demenſionem magnitudinis*, dicitque eam à forma contineri & à ſuperficie determinari. Hæc ejus de materia effata ſano quodam ſenſu explicari poſſunt, ſed mirum eſt, quam varient hic Interpretes, quibus nos recenſendis non immorabimur. vid. Joh. Bapt. du Hamel *de Conſenſu vet. & nova Philoſophia, lib. 1. c. 6. n. 6. 7. & 8.* & Claud. Berirgardus *in circulo Piſano, Circ. 4.* ubi principia ſecundum Ariſtotelem, ex ipſo & Interpretibus exponit. In hoc tamen conveniunt Ariſtoteles & Interpretes, quod materia prima ſit pura potentia, non habeat propriam exiſtentiam, non ſit Ens propriè loquendo, non ſit propriè nihil, nec tamen aliquid, quæ certè omnia effata mirabiliter cerebrum vexant. Conciliationem inter illa tentaturi Conimbricenſes ſe eleganter munere ſuo functos eſſe arbitrantur, ſi dicant, materiæ primæ naturam eam eſſe, ut non poſſit ſciri. Quaſi fortè Articulus fidei, aut myſterium aliquod ſit. Honoratus Fabri, ſolertiſſimus aliàs Ariſtotelis Interpres & Conciliator cum Recentioribus, commentis Arabum & reliquorum Interpretum rejectis, ſolis verbis Ariſtotelis inſiſtit, quanquam in multis, dicis, ut videtur, potius gratiâ, ne ſcil-

à re-

Digitized by Google

à regulis ſuæ ſocietatis abeat, quam ut verè ita ſentiat. Defenduntur tamen illi propoſitiones iſtæ de materia prima, *Tom. III. Phyſ. tr. 5. lib. 1. propoſ. 19. & ſeqq.* Sed cautior tamen is mavult Metaphyſicæ eſſe conſiderationis, quam Phyſicæ. Nam id, *in Epiſtola ad Pardeſium ſcriptâ*, alicubi fatetur, cum illi objiceretur, quod negaret materiam primam.

Cauſa, quod Ariſtoteles ita fluctuet in materia prima, nulla alia eſt, quam quod creationis ignarus æternitatem mundum ſtatuerit. Hinc neceſſum erat, illum dilabi ad vaga quædam & inexplicabilia principia, ignorato primo illo principio. Imo ſunt è gentilium Philoſophis, qui, cum neſcirent rerum primordia, eò tandem devenere, ut materiam primam ſtatuerent eſſe Deum, quod Alex. Epicureus, teſte Alberto Magno, *lib. 1. Phyſ. tract. 3, c. 13.* ſtatuit. Fuit quoque inter hæreticos Dynantius quidam, cujus eadem fuit ſententia, in conciliis damnata. Compendio explicuit illud dogma ſing. Diſſert. Jacobus Thomaſius.

Non melior certè iſtis videtur eſſe Henricus Mohr, Anglus, qui vacuum illud in natura ſpatium, quod dari credit & probat, ipſum eſſe Deum contendit, ſpiſſo ſuper hoc negotio libro ſcripto, qui *Enchiridion Metaphyſicum, ſeu de rebus corporeis luculenta Diſſertatio*, inſcribitur.

Ut ad Ariſtotelem redeamus, is materiam primam, ut vidimus, tanquam puram potentiam conſiderat, quæ non ſit Ens actu, tribuit illi prædicata *ἀσύστατα*, quæ explicari nullo modo poſſunt, niſi tricas ex tricis velis nectere, & rem explicatione ipſâ perplicatiorem reddere. Hinc Ariſtotelis ſententiæ magno agmine ſe oppoſuerunt multi, tum ex Patribus antiquis, tùm recentioribus Philoſophis. Patres antiquos, eorumque ſententias de materia Ariſtotelica fuse adducit Thom. Campanella *in Diſquiſitionibus Phyſiologicis*, cui id propoſitum fuit, ut ſententiarum ſuarum novitati, quam ſuſpectam ſuæ religionis hominibus ſciebat, auctoritatem à S. Patribus conciliaret. Eos enim ſemper dogmatibus ſuis prætexit, callido ſatis conſilio. Franciſcus Patritius, *in Diſcuſſ. Peripatt.* & in *nova ſua Philoſophia*, magno conatu impugnavit hæc dogmata. Pet. Ramus *in ſcholis Phyſicis* ſatis argutis argumentis contra ea militat. Botiorum quoque Fratrum Gerhardi & Arnoldi, Hollandorum, *Philoſophia Naturalis reformata*, toto illo libro, Dublin. A. 1641. edito in 4to, nihil aliud agit, quam ut principia Ariſtotelica impugnet, & accurate quidem in hoc argumento verſatur, Ariſtotelem cum ſuis interpretibus & Scholaſticis conferens, cum alii plurimi, qui Ariſtotelem refutarunt, non tam ipſum Ariſtotelem, quam ejus Commentatores, ſint aggreſſi. E noviſſimis Adrianus Herebord, *in Philoſophia naturali. capitibus prioribus*, ſollicitè argumenta omnia congeſſit, unde depromere poſſunt, qui doctrinam hanc Ariſtotelis impugnare volunt, Carteſiana ſen-

Oooooooooo 2 tentia

tentia ſemper ſubjecta. David Gorlæus quoque *Exercit. Phyſic. 14.* ita Ariſtotelis principia de materia & forma impugnat, ut planè è Phyſicorum ſchola rejiciat illos terminos, nullamque materiam & formam, qualiscunque illa ſit, agnoſcat. Ait enim, omnia corpora naturalia eſſe ſimplicia, nullum componi, proinde neque materia, neque forma, opus eſſe, imò neque generationem iis principiis indigere. Novum enim planè & inauditum dogma proponit. *Exerc 5. ſect. 1.* Quæcunque fiunt, ex nihilo fieri, quæ intereunt, in nihilum interire, imò eò devenit, ut ſtatuat, creaturam poſſe aliquid ex nihilo facere. Miror certè, à Theologis illi dicam non fuiſſe ſcriptam, homini Philoſopho quidem ſatis arguto, ſed in hoc παραδοξογέρω, quam æquum erat. Laudem certè meretur, quod ante Carteſium iſta viderit, quæ poſtea Carteſius dogmata ſua eſſe voluit. Ignem enim accidentibus adſcribit, ſubſtantiarum claſſe excluſum. Sed in eo, quod ex nihilo fieri omnia, quæ generantur, exiſtimat, magis Sophiſtam agere videtur, quam Ariſtoteles & Scholaſtici, qui materiam primam defendunt. Operæ pretium eſt, ea argumenta legere & conferre. Nobis hic prolixioribus eſſe non licet.

Ut noſtram ſententiam tandem explicemus: Materia & forma ge-
4 nerales conceptus ſunt duorum principiorum inter ſe contrariorum, quæ exiſtere in natura neceſſe eſt, illisque nominibus poſſunt appellari, quanquam rei natura nihilo clarius iis terminis exponatur, quam ſi termino Entis, vel ſubſtantiæ exprimamus. Materiam primam quod attinet, illam aliquam fuiſſe & extitiſſe veriſſimum eſt, non autem ſenſu Ariſtotelico. Fuit enim mundi univerſalis quædam materia, unde poſtea corpora naturalia formata ſunt, quæ aut qualis fuerit, explicare nobis non licet. Rabbini penè Ariſtoteli ſimilia comminiſcuntur; putant enim illam eſſe non tam corpus, quam umbram immenſam, non tam rem, quam rei imaginem opaciſſimam, aut Entis larvam quandam fuliginoſam: Ex remotiſſimo illo principio, abyſſum quandam caliginoſam informem ac indegeſtam, proximam elementorum & mundi materiam, Deum eduxiſſe, quæ omnia fanatica ſunt, & Enthuſiaſmi plena. Nam certè, ſi Cabaliſtas conſulamus, mira hic quidem deprehendemus ſomnia, ſed rei parùm. Compendio quodam illa contraxerunt Hottingerus *in Hexaëmero ſuo*, & Henricus Mohr in *conjectura Cabaliſtica*, Rabbinis nihilo ſanior.

Joh. Amoſus Comenius, in *Phyſica ſua*, materiam ſtatuit triplicem, tres
5 ſc. maſſas rudes materiæ, ſpiritus & lucis, ſed primam tamen materiam facit vaporem ſive fumum, quem ait fuiſſe diſperſarum Atomorum chaos; ſed tamen antea dicit abyſſum fuiſſe à Deo creatam; tantùm enim materiæ Deus produxit, quantum ad explendam abyſſum ſufficiebat. Si jam interrogemus illum, quidnam ſit illa abyſſus, dicet nobis ſpatium eſſe; quæro jam

Digitized by Google

jam iterum, an corpus ſit, an nihil? Corpus eſſe debebat, quia eſt extenſum, & quoniam Deus creavit. Subſtantia enim terminus creationis. Ergò materia prima eſt ante materiam primam, quod certè implicat. Si abyſſum vult materiam primam eſſe, ſpatium illud ſcil. extenſum, cum Carteſio illi convenit; nam qui *Carteſium Moſaizantem* ſcripſit, Joh. Amerpoel, in eo Carteſium Moſi ὁμόψηφον (conſentaneum) facit. Mira hic quoque comminiſcitur pro more ſuo Paracelſus, qui myſterium hoc magnum vocat, nihil aliud tamen nominare novit, quam materiam aliquam ſeu principium, in quo concluſæ ſunt omnes creaturæ intra cœlum comprehenſæ; qui forſan Orphei aliquod ovum ſomniavit.

Carteſio materia prima nihil aliud eſt, quam corpus, ſeu extenſum aliquod, extenſione enim facit formalem rationem corporis. Antequam Deus mundum creavit, ſecundum eum nihil erat, quod quomodo ſe habuerit, cogitando aſſequi non poſſumus. Igitur ſpatium quoque & expanſum nullum fuit, ſed id ſpatium vel expanſum poſtea à Deo factum, idque oppoſitum eſt nihilo illi, quod erat ante mundum conditum. Solum hoc ſpatium ſubſtantiam materialem, materiam, quantum & corpus appellat. Deinde Deum hoc ſpatium variis in locis variis proprietatibus exornaſſe, ut totum quidem hoc expanſum ſit mobile, diviſibile, figurabile, certum aut motum, duritiem, levitatem, aſperitatem, figuram, non niſi certæ hujus expanſi portioni, quæ ſpecies deinde conformes conſtituit, indidiſſe, extra has proprietates materiam informem eſſe. Hæc Carteſii ſententia, laudata ab his, culpata ab illis fuit. Non ita pridem aliquis Franciſcus Wilhelmus, Liber Baro de Nuland, Ord. Johannæi Eques, Commendatorque Rotwilenſis, Inſulæ Gaulitanæ Proprinceps, ac Regis Hiſpaniæ, Electoriſque Brandeb. Vicetribunus, in libello abs ſe Hagæ A. 1669. edito, cui titulus: *Elementa Phyſica*, Carteſianorum principiorum falſitatem, ipſiusque paralogiſmos, ut vocat, oſtendere laboravit, in quibus, contra Carteſium, formalem rationem corporis in pondere & duritie ponit, quam ponebat in extenſione Carteſius. Illud autem, quod extra corpus eſt, extenſum, non materiam, ſed nihilum, ipſe vocat, idque vocuum eſſe & extitiſſe ante mundum. Non vacat ejus argumenta recenſere, quæ multum, vel vacui, vel nihili, habere videntur; certe ἀσύςατα illa ſunt, & neſcio quid paradoxi involvunt. 6

E tenebris materiæ emergentes ad jucundiorem de forma doctrinam venimus. Illa vulgo alterum corporis principium conſtitutivum ponitur. Mira de ea Ariſtoteles, mirabiliora Interpretes, produnt. Dicunt eſſe ſubſtantiam, ſed nemini perſpectam, unum aliquod per ſe eſſe, cujus eſſe in puncto hæreat, eſſe principium activum, quod per ſe ſit cauſa actionum & operationum, quaſdam earum eſſe partiales, quaſdam totius, &c. Tota illa res mul- 7

Digitized by Google

tis difficultibus plena eſt. Nam quanquam non probem omnia illa commenta Peripateticorum de formis, Metaphyſica potius quam Phyſica, non pauca tamen ſunt, quæ negotium faceſſant, argumenta iis, qui formas merè accidentales, ſecundum Philoſophos corpuſculares, ſtatuunt. Quam diligentiſſimè omnia Peripateticorum Argumenta pro his collegerunt Fratres Botii in *Philoſophia naturali Reformata, c. 1. ſect. 3.* Generatio tamen animalium ac vegetatio aliunde videntur ortum, quam ex motu materiæ, habere. Nam certè veniendum eſt ad aliquod principium movens in natura, ſive id commune ſit, ſive certis corporibus proprium. Quare neceſſario tandem omnes corpuſculares Philoſophi ad aliquam ſubſtantiam ſubtilem & ſpiritalem confugere debent, tanquam θεὸν ἀπὸ μηχανῆς, quâ difficultatibus ſuis ſe expediant. In corporibus miſcibilibus veroſimile eſt, multa fieri ſolâ proportione, vicinitate, & quâcunque compoſitione materiarum, quæ à formis ſubſtantialibus deducere ſumma eſſet ſtultitia. Quod ad oculum nobis monſtrat Chymia, quæ in tot formas fingit & refingit corpora, nullo alio, quam ignis, miniſterio, & variarum inter ſe materiarum applicatione, quod doctiſſimo libro ad oculum demonſtravit celeberrimus Boylius, quem de *origine formarum & qualitatum* inſcribit, Anglice editum Oxoniæ A. 1667. *in 8vo*, qui ſecundum corpuſcularium mentem ſolidiſſime ſcriptus, magnam accendere lucem poterit formarum naturam ſcrutaturo, & omnia experimentis confirmat. Sententiam de Accidentalitate formarum breviſſime, cum dubiis contra illam, complexus eſt Gvilh. Pembelius, Oxoniæ A. 1669. *in 12.* Conf. Joh. Bapt. du Hamel, *in Lib. de Manifeſtis & occultis corporum affectionibus*, in quo, Boylium ſecutus, omnem Qualitatum familiam, à formis Subſtantialibus reſultantium, perpulchre ad doctrinam corpuſcularem trahit. Adde Boylii Lib. *de Coſmicis qualitatibus*, cum præmiſſa *Introd. ad Hiſt. qualitatum Particularium.* Cæterum in animalium generatione, & plantarum productione, ſubſtantiale aliquod principium videtur agnoſcendum, & in aliis quoque miſcibilibus diverſæ portiones particularum ſunt, quarum aliquæ agiles, mobiles, activæ, quaſi formæ imaginem, aliæ immobiles, quietæ & inertes, quaſi materiam exhibent, ut videre eſt in nonnullis corporibus, in quibus arte chymica poſſunt ſeparari diverſæ illæ materiæ portiones. In generatione & vegetatione ſubſtantia impellens & movens, & ad certam rationem & menſuram operans, debet agnoſci. Fernelius formas omnes à cœlo exiſtimat proficiſci, eâ potiſſimum ratione motus, quod animantes, ex putredine ortæ, aliunde formari non poſſint, quæ ſententia non admodum diſcordare à Carteſiana videtur, quæ materiæ cœleſti ſuæ, vel ſubtili, omnia adſcribit, quæ formis ſuis tribuunt alii. Aliqui putant, demonſtrari formarum ſubſtantiam poſſe, ex eo, quod è plantis incineratis reſuſcitari idea quædam, vel vapor poſſit, formam plantæ repræſentans,

quod

Digitized by Google

quod certè non contemnendum eſſet argumentum, ſi experimenti fides certa eſt. Joh. Marcus Marci certè multum illi tribuit, qui, in libris *de veteri Philoſophia* & *de Ideis Operatricibus*, formis iſtis vehementer patrocinatur. Sed ille, Ideis ſuis nimis fortè confidens, plus inanium ſpeculationum & notionum habet, quam fortè ipſe credit. Honoratus Fabri Peripateticus Autor, hâc tamen in doctrina quodammodo cum Carteſio facere videtur; disertè enim dicit, formam potius ſubſtantialem eſſe dicendam, quam ſubſtantiam. Neque enim Ariſtoteles diſertis verbis ſubſtantiam appellat, & in libro de plantis nullam formam vegetativam ſubſtantiam agnoſcit.

8. Joh. Amos Comenius, & alii quidam Recentiores, lucem primævam fontem formarum faciunt, atque ex ea derivant principium illud conſtitutivum & operativum in natura. Atque hi certè dicunt eas habere pro ſubſtantiis ſolidioribus, quam ipſe habet Ariſtoteles. Joh. Marcus Marci ſanè in ea eſt ſententia, quod formæ rerum ſubſtantiæ ſint, à Deo creatæ, quæ etiam extra materiam & ſubjectum ſuum ſubſiſtere poſſint, imò quæ adeo tenaciter inhæreant ſubjecto, ut, quanquam corpus organicum conturbatum omninò ſit, ipſi tamen pulviſculo ejus adhuc junctæ ſint, & has auguſtiore Idearum nomine ſalutat, ſed tamen à Deo creatarum, cum Platonici facerent ſuas Deo coæternas. Quo principio ſemel poſito, neceſſe eſt, multa ſequi paradoxa, quanquam is nonnulla in natura phænomena, quæ ſupernaturalia habemus, ſi ſatis certa eorum fides eſt, ita explicat, ut è ſuis principiis ultro fluere videantur. Nam cum præſupponit, poſſe animam in animalis demortui corpore ſuperſtitem eſſe, mira hinc ſequuntur conſectaria. Hinc enim ſpectra illa mortuorum imagines præ ſe ferentia, hinc multas operationes magicas, quas operationes naturales appellat, defendit. Sed ſibi ipſi objicit, an patrocinium ergo magiæ in ſe ſuſcipere velit. Reſpondet negando, quod quamvis naturaliter tantùm agant etiam magi, tamen intentionem eorum dirigatur ad ſupernaturalia illicito modo facienda. Nihil ergo obſtat, quo minus ferro, igni, &c. puniri poſſint. Hinc transplantationes, magnetiſmos, & ſimilia, deducit, ac ex hoc principio ſalvat mirabiles illas Pontificiorum hiſtorias, de quibusdam per aliquot annos ecſtaticis, iterumque ad ſe redeuntibus. Hinc defendit cadavera hominum ad ſpeciem poſſe tamen intus vivere, (quod demonſtrare conatur per illos, qui in ſepulchro inventi induſia, veſtimenta, digitos, &c. vorarunt) imò eſſe aliquos poſt longam temporis & annorum moram reſuſcitatos. Hinc aliquos inediam ad aliquot annos toleraſſe, quæ miraculis omnia, quam naturalibus effectis, ſimiliora ſunt: quinimò tota magia omnesque præſtigiæ, hâc doctrinâ ſalvari poſſunt. Ex hoc ſuo principio explicat *celebre illud phasma, quod Morgana dicitur*. de quo Kircherus *in arte lucis & umbræ*, à quo tamen

Marci

Marci diſſentit, putans, eſſe ibi ideas quorundam animalium demortuorum. vid. Marci *Philoloſophia vetus reſtituta*, Pragæ A. 1662. edita *P. 3. Sect. 6. ſubſect. 3. & P. 4. ſubſect. 1.* Nos hic malumus ἐπέχειν; nam in re dubiâ, obſcurâ & reconditâ, definire nihil poſſumus. Certiora nos malumus ſequi principia, ea ſcil. quæ ſenſus implent, & pectus ſaturant: Eſſe in corporibus, præcipuè, quæ animata dicimus, ſubſtantiam vegetantem, moventem, impellentem, ſive illa communis ſit materiæ cujusdam cœleſtis propago, ſive ſubjecto alicui propria, quæ tamen, compage corporis ſoluta, redeat ad ſuum integrum. In homine mens ſemper eximia eſt, nec ad cœterorum corporum leges & modos componenda. In reliquis corporibus vel perfectè, vel imperfectè miſtis, partes quasdam materiæ volatiles agnoſcimus eſſe, formæ ſpeciem præ ſe ferentes, & ſemper particulas quietas impellentes & vellicantes, multa tamen in illis fieri ſolius particularum translocationis beneficio, alterius materiæ combinatione. Quis neſcit, quam varia ſint naturæ per artem producta in officinis chymicis, inprimis in ſalibus, mineralibus mediis & metallis? Ea in officina globi hujus terraquei ſubterranea pari ratione fieri poſſe, nullum eſt dubium. Ex iis autem ſpecies ſingulares conſtituere, & ſubſtantiales aliquas formas illis tribuere, ineptum eſſet. Imò multa, quæ fieri videmus in corporibus viventibus, & nos vulgo peculiari cuidam formæ adſcribimus, ſolâ translocatione & commutatione particularum effici poſſunt, quod dilucidis rationibus ob oculos ponit Boylius, in ſuo *de origine form.* libello.

9 Sunt porrò nonnulli, tam anxiè in hac formarum doctrina ſeduli, ut formas, iterum in alias formas particulares, has iterum in novas, dividant, & ſubdividant, quaſi familiam aliquam & exercitum inſtructuri. Nemo in iis diligentior eſt, quam Joh. Beierus in *Atrio ſuo naturæ*. Si terminorum tantùm res agitur, diſtinctionis gratia quædam diviſio agnoſcenda eſt, prout in corporibus miſtis variarum particularum congeries eſt, jam hoc, jam illo modo, motarum, quas ſub imagine alicujus formæ notiones noſtræ concipere poſſunt.

Tertium principium ab Ariſtotele ſtatuitur privatio, quam ad generationem refert. De eâ nihil omninò dicturi ſumus. Principium enim planè nugatorium eſt, & ſubtilitate ſuâ ineptum. Refutatus in eo Ariſtoteles eſt ab ipſis diſcipulis ſuis. Legantur Botii Fratres in *Philoſophia naturali reformata, cap. 1. ſect. 4.* Cœterum *de Principiis corporis naturalis*, ſecundum Ariſtotelis mentem, præ cœteris legendum commendo Lib. Bened. Pererii. Neque enim adeo ineptus eſt, ut multi Peripatetici, variæque doctrinæ ſtudiis imbutus, veterum Philoſophorum opiniones cum Peripateticis conjungit, quæque ap. Scholaſticos ſunt bona, in unum quaſi cogit, & ea omnia inter ſe conciliat. Prodiit is Coloniæ A. 1585. *in 8vo.* Joh. Sperlingius, in Libello *de*

Digitized by Google

de Principiis Corporum, doctrinam Ariſtotelicam impugnat, & ſpeciatim Materiæ primæ exiſtentiam. Quod & dudum ante eum fecerunt Franc. Patritius *T. IV. Diſcuſſ. Peripat. Lib. 3.* Phil. Melanchton *L. 2. Rudim. Phyſ. pag. 175.* P. Ramus *L. 1. Schol. Phyſ. c. 9.* ac Nicol. Taurellus *L. 2. Alpium Cæſarum, p. 286. 592. & P. II. de rer. æternitate p. 420.* *De Principiis mixtorum naturalium* Dn. du Clos, Conſil. & Med. R. Galliæ, Diſſ. edidit Gallicam ingenioſam, & brevi nervoſitate conſpicuam, Amſtelod. A. 1680. *in 12.* Librum vero Anglicum elegantem Nehem. Grew, Londini A. 1675. *in 12.*

CAP. II.

DE CAUSIS EXTERNIS, ET DE IIS, QUÆ ILLUC PERTINENT, NEC NON DE MONSTRIS.

§. 1. *De Cauſa Naturæ efficiente, Deo, in Phyſica non agendum, uti à Platone eſt factum, ſed in Theologia. Eademq; eſt ratio cauſæ finalis.* 2. *Fati item, Caſus & Fortunæ.* 3. *De Monſtris in Phyſica, ſed ſpeciali, omnino agendum, cum magna ſit hujus doctrinæ utilitas. Cauſa illorum, & de his Job. Marci Marci ſpeculationes Mathematicæ.* 4. *Judicium de Præſagiis Monſtrorum, de quibus Corn. Gemma & Mericus Caſaubonus ſunt commentati. Alii de Monſtris Scriptores.* 5. *Monſtra humana, Pygmæi, Virunculi ſubterranei, homunculi metallici, &c. Scriptores de iis.* 6. *Gigantum priſcorum exiſtentia conceditur, Gentes autem illorum integras fuiſſe negatur. Fabulæ quædam & Scriptores de iis.* 7. *Hermaphroditi, qualis Adamus fuiſſe falſo creditur. Hirci Lactiferi.* 8. *Centauri & Satyri Fictitii. Homines Marini ſunt Animalia Aquatica.*

MUlti hîc operoſi ſunt in cauſa efficiente & finali, quarum tamen tra- 1
ctatio ad Phyſicam planè non pertinet, ſed ad Theologiam potius.
Quod enim efficientem cauſam attinet, quæ Deus eſt, de eo Phiſicus,
quà Phyſicus, nihil quod agat habet, niſi fortè cum quibusdam
Deum in partes etiam corporum naturalium vocare velit, ex nonnullorum
Philoſophorum placito. Quales ſunt, qui Deum à rebus creatis non
differre ſtatuebant, vel ipſam materiam primam Deum faciebant, vel Deum
formam omnium rerum ſtatuebant, quorum ſententiæ è Chriſtianorum
Scholis meritò ſunt rejectæ. Inter veteres Plato in Philoſophia naturali
Theologus eſt; in Deo enim & Ideis ſuis operoſiſſimus eſt, de quo cum parte priori prolixius diſſeruerimus, nihil hic repetemus. Cauſa finalis itidem refertur ad Deum, ad cujus gloriam univerſum hoc conditum eſt, ob quem finem homo naturam cognoſcit.

Digitized by Google

2 De Fortuna, caſu & fato impertinens planè eſt in Phyſicis doctrina, quæ cauſas phyſicas, non morales, conſiderat. Quæ caſu fiunt, fortuita ſunt, nec ad ſcientiam ſpectant, quæ res æternas & neceſſarias pro objecto habet, niſi fortè circa caſus accidant aliqua, quæ contemplationi phyſicæ anſam præbere poſſunt. Quemadmodum multa inventa caſu ſunt, quæ magnâ meditatione non potuiſſent excogitari, ſed id hoc modo fit, ut aliquid ignoranti accidat, cujus poſtea cauſas veras deprehendit. Nihil itaque imputandum eſt caſui, qui eo modo ſcientiam parere poteſt, quemadmodum apud JCtos error jus facit, & ineptus eſſet, qui Errorem inter principia juris poneret. Idem dicendum eſt de Phyſicis, qui quæſtiunculis ſuis ſe diſcipulosque ſuos hic fatigant. Fortuna per ſe nihil aliud eſt, & ad Phyſicam pariter non pertinet. Si enim omnium rerum cauſa dari poſſet, eſſet fortuna. Ad morales Autores releganda eſt, ſi qua eſt ejus tractatio. Quare inutiles ſunt quæſtiunculæ de fortuna Medici, quas hic nonnullos congeſſiſſe video. Generalis enim & vulgo nota eſt regula: *Fortunam ſtultorum eſſe*, quod & maximâ ſui parte verum eſt.

3 De Monſtris tamen aliud videtur dicendum, quæ per errores cauſarum naturalium facta ſunt, quanquam vulgo præter naturæ intentionem eſſe dicant, atque adeò natura cauſa per accidens monſtrorum ſit. Sed in eo tamen errare illi videntur, neceſſarias enim cauſas præſupponunt, quibus poſitis, non potuerunt alia naſci corpora. Nam vel in animalibus imaginationis idea aliter determinavit ſpiritus plaſticos, aut materia deficiens ſpirituum influxui ſe ſubduxit, aut ejus copia inutili pondere gravavit, ut itaque omni ex parte neceſſaria ſit cauſa, neceſſariusque effectus, ac fruſtrà ſint illi, & rhetoricari potius videantur, qui hic de intentione naturæ multum philoſophantur. Conimbricenſes, *in Comm. Phyſ. p. 438.* & Joh. Bodinus *L. 1. Theatri Naturæ p. 32.* Monſtra facere ajunt ad pulchritudinem univerſi. Quod ego non facile dixerim, cum error potius naturæ ſint. Locus autem monſtris in phyſicis debetur, ſed ad ſpecialiſſimam Phyſices partem illa rejicienda ſunt, non, quod alii faciunt, ad generalem, & cauſarum tractationem, ac puto eorum naturam majore curâ perluſtrandam, quam corporum, quæ legitimo naturæ ordine facta ſunt. Nam in exceſſibus illis naturæ ſæpè rimari poſſumus occultos illos proceſſus operantis naturæ. In animalium corporibus, per accuratam Anatomen, multa poſſunt deprehendi in monſtris, unde judicium fieri poſſit confirmatius de uſu partium adæquato in corporibus ordinatè ſtructis. Joh. Marcus Marci ſingularem hic diligentiam exhibuit *cap. 4. Libri de Ideis operatricibus*, ubi pictis quibusdam ſchematiſmis, & Mathematica quâdam ratione, ob oculos ponere voluit, quomodo radii plaſtici monſtrorum generationi cauſam dent, ſi ſc. ſpecies, vel propter obſtaculum, aut defectu materiæ, non poſſint expeditè

pedire evolvi, aut inæquales faciant progreſſus, analogiſmo quodam refractionum Radiorum lucidorum, per reflectiones & refractiones varias obliquatorum, in vi ſpiritûs plaſtica adumbrandâ uſus. Quod quanquam ingenioſum ſit, nihil enim magis ad animæ naturam accedit, aut ejus ſpeciem nobis exhibet, quam lux, ſpeciesque ejus (propaginem certè lucis animas omnes facit Gvalth. Charletonus *in Tract. de orig. animarum,*) eſt tamen æquè obſcurum, nec ideo clariorem habemus ideam generationis.

Magna monſtrorum familia eſt, ad omnia enim corpora ſe extendunt, 4
ſuntque hic, qui pietatem potius, quam Philoſophicas rationes oſtendunt; multi etiam monſtrorum cauſam ad extraordinaria opera divina referunt, quos ego quidem ſenſu ſuo abundare patior. Aliqui eò devenere, ut, tanquam ad artis quædam principia, revocarint præſagia ex monſtris. Id agit Cornelius Gemma, Prof. Med. Lovan. *in libro Artis Coſmo Criticæ, ſeu de naturæ divinis characteriſmis*, quô in opere, Antverpiæ A. 1575. *in 8vo* edito, multis de præſignificationibus monſtrorum agit, illa, tanquam opera à Deo extra ordinem facta, conſiderans. Idem argumentum tractavit ex parte Mericus Caſaubonus, Iſaaci filius, in libro Anglicè ſcripto *de fide rebus naturalibus, civilibus & divinis, vel habenda vel non habenda*, ubi monſtrorum quoque doctrina & prodigiorum *Lib. I.* hujus tractationis partem facit. Cornelius Gemma ex Analogia mundanarum partium modum oſtendere laborat, quo de præſagiis ex monſtris capiendis judicium iniri poſſit. Peculiares de monſtris libros ſcripſere Ulyſſes Aldrovandus, Mart. Weinrichius, Fortunius Licetus, Fridericus Bonaventura, Joh. Schenckius, Andr. Laurentius, Car. Stengelius, qui circa ſpecialia verſantur, & monſtrorum varia genera, cum Schematiſmis exhibent.

In hominum genere ſolet de Gigantibus & Pygmæis quæri, an inter 5
monſtra referri debeant. De Pygmæis plurima fabula narrantur, quorum integram gentem aliqui memorant, quos falſos tamen eſſe, dubium non eſt. vid. Caſp. Schottus in *Phyſica curioſa lib. 3. c. 7.* Johannes Euſebius Nierembergius *in Hiſt. naturali, lib. 5. c. 16. 17. 18.* Weinrichius *de Monſtris c. 21.* Licetus *de Monſtr. lib. 2. c. 23.* Joh. Caſſanio *in Lib. de Monſtris c. 12.* Caſp Bartholinus (qui eos ex Ezech. XXVII. 11. adſtruere voluit) Libello peculiari, & Conimbricenſes *Lib. 2. Comm. Phyſ. cap. 9. Qu. 5. Art. 3.* Ii quidem, integras gentes ex iis conſtitiſſe, fruſtra nobis perſuadere laborant. Caſu quidem naſcuntur exiguæ ſtaturæ homines, qui inter monſtra referendi, non tamen totæ gentes, uti recte Judicavit Hier. Cardanus *in Lib. de Variet. Rerum c. 40.* & Steph. Theupolus *L. 6. Contemplatt. Acad. p. 224.* Homunculi ſubterranei in eorum claſſem non referendi, quos nonnulli fingunt, & de quibus miræ ſolent ab aniculis hiſtoriæ narrari. Solent illis habitacula ſubterranea aſſi-

gnare, quorſum infantes nonnunquam abducant. Notiſſima eſt hiſtoria de pueris Hamelenſibus, quam fabulam tamen eſſe oſtendit, Groningæ A. 1662. *in 12.* Martinus Schokius, peculiari Disquiſit. Hiſtorica, quam tamen alium iterum refutaſſe fama eſt. Eſſe verò dæmones & ſpiritus in fodinis verſantes, negari non poteſt. Nam conſtans eſt illa omnium metallifoſſorum relatio. De iis integrum librum ſcripſit Georg. Agricola, & habuere quoque Diſſertationes Caſpar Poſnerus Jenæ, & Joh. Henr. Rumpelius quidam Lipſiæ, ac vellem hiſtorias ejus generis omnes accuratè, cum omnibus circumſtantiis, notari. Nam ſolent metallifoſſores ſecretiſſima iſta habere, ſuperſtitione illâ inducti, malè mulctari nimiam curioſitatem ſuam. Valdè autem faceret ad exiſtentiam & naturam ſpirituum cognoſcendam & convincendos illos homines, qui omnia de ſpiritibus ſine diſcrimine pro fabulis habent. Mira paſſim fodinas Norwegiæ accidere hominibus per iſtos homunculos, fama conſtans eſt, & narravit quædam de iis, *in Actis Haſnienſibus*, Ol. Borrichius. Aliter judicandum de iis hominibus, quos ſub terra educatos victitaſſe referunt. Hiſtoriæ Scoticæ, & ex iis Athan. Kircherus *in Mundo ſubterraneo*. De omnibus his, quæ ad monſtrorum claſſem referri poſſe videntur, aut ſub phantaſmatis alicujus ſpecie pro monſtris habentur, videri poteſt Joh. Prætorius *in ſuo Anthropodemo Plutonico*; qui liber, etſi ineptè ſcriptus, magnam tamen farraginem hiſtoriarum ex omnibus Scriptoribus colligit. Editus eſt Magdeburgi A. 1666. *in 8vo.* Magna in Autore ejus fuit miſtura ſcientiæ & dementiæ.

6 De Gigantibus multæ ſunt itidem veterum hiſtoriæ, plurimam partem, ut arbitror, falſæ, de quibus Joh. Chaſſanio in *Lib. de Gigantibus, illorumque Reliquiis*, conſulendus. Eos fuiſſe negant Joh. Goropius Becanus in *Gigantomachia* ſua, & Kircherus *in Mundo ſubterraneo, ſect. 2. qv. 1. & 2.* At teſtes habemus ejus rei ſacras literas. Gentes Gigantum integras fuiſſe, non facilè dixerim, quanquam id multi velint. Ratione Climatis variare tamen ſtaturam hominum, cognitum eſt, ſed ad immanem Gigantum proceritatem gentes integras excreviſſe, veroſimile non eſt. Errant etiam, qui exiſtimant, homines primorum temporum fuiſſe Gigantes, & Rabbini quidem ita delirant, ut Adamum fuiſſe credant ejus ſtaturæ, quæ ab una terræ plaga ſe extenderet ad alteram. Succeſſu ſeculorum cum decreſcente natura decreviſſe etiam homines arbitrantur, refutati à Joh. Jonſtono, *in Lib. de Conſtantia Naturæ* nullam antediluvianæ ætati, in corporibus valentioribus generandi, concedente prærogativam. Quod ſi verum eſt, non homines tantum, ſed & cætera animalia majora eſſe debebant. Si homo 60. cubitos longus erat, equus elephantis inſtar eſſe debuit; ſed meritò videtur iſta ſententia à Joh. Marci Marci *l. c.* Ubi exiſtimat, veteres arte quâdam imaginativâ effeciſſe, ut procerioris eſſent ſtaturæ homines, quam ſenten-

Digitized by Google

ſententiam ſuo loco relinquimus. De Gigantibus Nephilim antediluvianis elegans extat Diſſertatio J. Henr. Heideggeri, *Exerc. 11. Hiſtor. Patriarch.* ubi prolixè, adductis argumentis, pro Gigantum exiſtentiâ pugnat, & ſecus ſententium argumenta refutat. De iisdem Nephilim conf. Jac. Boulduci *Lib. de Eccleſia Dei ante Legem*, & Th. Bangii *Cœlum Orientis, de Gigantibus autem, qui gemunt ſub aquis, Job. XXV. 6.* Zach. Bogani *Diſſ.* accuratam *Epiſtolarem*, præfixam Edmundi Dickinſoni *Delphis Phœniciſſantibus*, Francofurt. A. 1669. *in 8vo.* Fuiſſe inter Germanos veteres Giganteæ proceritatis homines probant J. Jac. Chiffletius *part. 1. Veſontionis, c. 17.* & Herm. Conringius *in libro de habitus corporum Germanic. cauſis.*

Porrò etiam Hermaphroditi inter monſtra cenſendi ſunt, de quibus 7
prolixè agit Joh. Ben. Sinibaldus in γενεανθρωπεία, *ſeu de hominis generatione Decateucho, lib. 2. tr. 1. c. 5. & 6.* Monſtroſa itaque eorum eſt ſententia, imò ipſi monſtra ſunt, qui Adamum nobis Androgynum fecerunt, quam ſententiam Rabbinicam reſuſcitatam cuidam videmus. Curioſam Hermaphroditi deſcriptionem *V. Tranſact. Philoſ. 32. pag. 624.* Similia quoque exempla Hermaphroditorum in brutorum genere occurrunt. Sed iis accenſenda non ſunt exempla illa de hircis, quorum teſtibus adnata fuerunt ubera lac copioſum ſtillantia. Joh. Sophronius Kozackius, *cap. 8. lib. 5. Horologii*, ſe Dresdæ hircum vidiſſe talem, teſtatur, cui fidem non dediſſem, niſi fide dignus vir mihi narraſſet, fuiſſe quendam Regni Suecici Senatorem, qui convivis ſuis caſeum hircinum apponere conſueverit, è lacte hirci confectum. Inquiſivit ille vir apud ruſticos, an ſimile quid unquam viderint, qui reſponderunt, ſolvere hircis in ſenectute mammulam ſub ſcroto naſci, quæ primum ſerum, poſteà lac funderet, ſi crebrò mulgeretur. Incidi poſteà in Sinibaldum, qui, *Geneanthropiæ libr. 4. tr. 2. c. 6. p. 566.* refert, ex Ariſtotele & Peucero, de hircis lactiferis. Exemplum quoque extat in Schotti *Phyſica Curioſa.* Quæ ſi vera ſunt, falsò Virgilio inter operas fruſtraneas poſitum eſt: *mulgere hircos & jungere vulpes.*

Specialium monſtrorum humanorum exempla per Anatomen ex- 8
plorata, paſſim extant *in Actis Societatis Anglicæ.* De Centauris & Satyris res omninò ficta videtur. De Nymphis, Syrenibus, Trytonibus, multæ extant hiſtoriæ, quæ ſi veræ ſunt, inter monſtra referendi non ſunt, ſed ad animalia aquatica referendi. Theophraſtus Paracelſus mira hîc ſomnia comminiſcitur, & Gallicus aliquis Auctor Anonymus, qui non ita pridem prodiit. Sed illa exempla ad luſus dæmonum referenda ſunt. Nam quod ajunt, homines ſubmaritimos tandem eò deductos, ut loquerentur, imò artem textoriam diſcerent, ejus rei fides certè mihi dubia eſt. Si artes edocti ſunt, nihil novum eſt, nam & ſimiæ poſſunt doceri. Quod loquelam at-

tinet, fortè & ipſa ad pſittacorum modum fuit inſtituta. Sirenis alicujus Anatomen dedit Franciſcus Rhedus *in Experimentis naturalibus*.

CAP. III.

DE AFFECTIONIBUS CORPORUM COMMUNIBUS, ET PRIMO QVIDEM DE QVANTITATE.

§. 1. Peripateticorum de his altercationes. 2. Quantitatis corporum conſideratio accuratior ſumme neceſſaria, ſed a Peripateticis neglecta. Matheſeos uſus in illa maximus. 3. Quantitatis Diviſio. 4. Mundi infinitas, de qua variorum allegantur Sententiæ, rejicitur. Jordani Bruni dogma de Mundis pluribus, imo infinitis. 5. Corporum diviſibilitas, etiam in Atomos, pro quibus contra Ariſtotelem pugnatur, & inter Scriptores de iis, præcipue commendatur Carteſius, Minimis iſtis conſiderandis inſerviunt microſcopia & microſcopiæ, cum aliorum, tum imprimis Rob. Hookii, obſervationes. Uſus doctrinæ de Particulis iſtis Minimis inſignis. 6. Judicium de Kenelmi Digbæi diviſione quantitatis, & a ſubſtantia diſtinctione Metaphyſica. 7. Corporum impenetrabilitas miſtionem particularum non prohibet.

1 POſtquam cauſas conſideravimus, ad affectiones corporum communes deſcendimus, quales ſunt, quantitas, motus certus, cui quies opponitur, qualitas, tam elementaris, quam quæcunque alia, quibus, juxta rei conſtitutionem & naturam accedunt locus & tempus. De quibus in Peripateticorum ſcholis inſanæ ſunt & Cimmeriis tenebris tenebricoſiores altercationes, in quibus parum ſolidi quis invenit.

Quod *quantitatem* attinet, ea ita corpori inhæret, ut non ſit ab illo diſtincta, certè ſemper cum corpore eſt, ac primum illud, quod animus noſter cognoſcit, mediante ſenſu. Quare magna eſt opera impendenda hujus contemplationi, & paulò accuratior, quam vulgò in Peripateticorum ſcholis fit, qui penè piaculum ducunt, ſi quippiam è Mathematicorum ſcholis in hanc doctrinam transferant, ſolis imaginariis contemplationibus & notionibus contenti; cum tamen ſine exactâ Matheſeos cognitione nunquam ſolida hujus affectionis notitia haberi poſſit, imò multa contingant in natura phænomena, quæ cum alii ex ſuperficiariis quibusdam ſpeculationibus explicare fruſtrà laborent, tota poſſunt è Mathematica doctrina explicari. Cui certè in acceptis ferenda ſunt, quæ hactenus accuratius in Philoſophia naturali indagata habemus. Cujus exemplum inſigne nobis dedit Carteſius, qui, quod hanc partem ſpectat, inter omnes Phyſicos familiam ducit.

Digitized by Google

Quantitas eſt prima materiæ affectio, imò ipſa materia; non enim niſi ratione differunt. Quantitas eſt, vel continua, vel diſcreta. Illius formalis ratio conſiſtit in extenſione, hujus in numero. Quæ quantitatis ſpecies tantùm æquivoca eſt: In extenſione enim quantitas omnis conſiſtit.

4 Quantitas conſideratur, primo ratione univerſi totius, ſcil. mundani corporis, & quæri tùm ſolet, quouſque illa extenſio corporum pertendat. Ubi de infinito magna eſt Phyſicorum diſputatio, de quo Carteſius Libellum ſcripſit, *de maximo & minimo* autem opuſculum perelegans Nicolaus, Card. Cuſanus, è quo multa Kircherus *in Oed. Ægypt.* exſcripſit. Vetus illa controverſia eſt, & magna rationum ſubtilitate agitata, quarum compendium è Veteribus & Recentioribus exhibet Claud. Berigardus, *Circ. 7. P. 1.* Ab Ariſtotele infinitum impugnatum fuit, ab aliis ſtatutum: ſed repugnat aliud præter Deum ſtatui. Carteſius in has controverſias ſe non immittit, & extra Phyſices objectum eſſe exiſtimat, & verè quidem. Stantibus enim Theologiæ principiis, infinitum aliquod in natura admitti non poteſt, niſi naturam ipſam Deum facere velimus. Franc. Wilh. Liber Baro de Nuland hic nihilum ſuum nobis obtrudit, quod cum infinito ipſi pari paſſu ambulat, in eo non novam vovens ſententiam, ſed Epicuri ſcholam ſapiens. Is enim ex corpore & inani mundum compingebat, inane verò illud ipſum erat illi nihilum, de quo vid. prolixè Gaſſendus in *Phyſica Epicuræa.* Liber Baro de Nuland *p. 12. Elem. ſuor. Phyſic.* Mathematicâ aliquâ demonſtratione, τῷ Nihili ad infinitum proportionem oſtendere laborat, in quâ illum ſuo ſenſu abundare permittamus. Nos quidem nulla neceſſitas cogit, ut pro demonſtratione accipiamus. Alii quantitatem corporum mundanorum diſcretam etiam infinita faciunt, ut Jordanus Brunus, qui innumerabiles mundos ſtatuit, de quo ſuo loco agemus. De quantitate corporum principalium, globorum cœleſtium, maſſæ terreſtris & aqueæ, hic dici quidem aliqua poterant, ſed remittimus ad Mathematicos, ubi illa plenius demonſtrantur.

(Hic Jordanus Brunus ſtatuit plures eſſe mundos, & quidem infinitos, ſi non actu, tamen potentiâ, & ſtellas in via lactea ſolis eſſe putat, quod & ipſe Carteſius facit. Crematus propterea eſt Brunus, quamvis Atheiſmi accuſari non potuerit.)

5 Quantitatem ſequitur diviſibilitas: quod enim extenſum eſt corpus in partes quoque diviſibile eſt. Eæ ſunt, vel ſenſibiles, vel inſenſibiles. De ſenſibilibus nulla controverſia eſt, de inſenſibilibus magna. Nam Ariſtoteles Atomos negat, & Peripatetici, ſed ſophiſticis potius, quam veris argumentis, quæ inter ſe conferunt & examinant vulgares etiam Phyſici tamen naturâ ſanè oportet aliquid ultimum eſſe, quod non amplius ſit diviſibile. Quid animo vel notionibus fiat, non curat Phyſica, quà Phyſica. Tota igitur

igitur de Atomis & particulis doctrina huc ſpectat, de quibus ſingulari libro egit Joh. Chryſoſt. Magnenus, nec non de poris corporum, de quibus Er. Bartholini extat Tractatus, excuſus Hafniæ *in 8.* Nemo autem ſubtilius & explicatius omnem particularum doctrinam propoſuit, quam Carteſius. Cui jungi velim etiam è Peripateticis Honoratum Fabri, *Tom. I. Phyſic.* quo de ſtatu corporum ex ratione quantitatis agit. Omnes illæ affectiones, durities, fluor, viſcoſitas, lævor, varitas, denſitas, &c. à nemine melius explicantur, quam à Carteſio, qui in particularum conditione ſive figurâ omnem illarum affectionum rationem quærit. Et ipſe, cum de iis agit, Ariſtoteles neceſſe habet ad illas confugere, ut aliquot exemplis demonſtrare poſſem. Legatur Ant. Grandis *in Inſtitutione Philoſophiæ Carteſianæ, part. 4.* qui facilitate inſigni Carteſiana principia explicat. Quanta Atomorum & minimorum effluviorum vis ſit, & quam multæ operationes naturales ex iis dependeant, nemo plenius exequitur, quam Rob. Boylius *in libro de mira ſubtilitate & inſigni vi effluviorum*, Londini 1673. *in 12.* Pertinet huc minimorum ſpeculatio per Microſcopia inſtituta, quæ multa detegit in corporibus, quæ ad varias ſpectant affectiones, ſive conformationem totius, ſive rationem ſuperficiei, colores, &c. Italus quidam Fontana primus Microſcopiorum fuit Inventor, poſt hunc Pet. Borellus *de minimorum phænomenis Microſcopicas* aliquot *obſervationes*, Hagæ A. 1656. editas, ſcripſit. Poſt illos abſolutiſſimam Rob. Hooke, Vir maximi ingenii, & in rebus naturalibus tam acutum, quam Aquila cernens, *Micrographiam* dedit, Londini A. 1667. *in fol.* Anglicè hic liber eſt conſcriptus, multisque ornatus figuris æneis & Differtt. Phyſicis elegantibus. Henrici Poweri exſtant quoque *Microſcopica* (quæ Figurarum tamen delineatione carent) *Obſervationes*, Lond. 1664. in 4to. Commendat quoque Georg. Hieronymus Welſchius *in Addendis ad Hecatoſtheam ſecundam* Germani cujusdam Microſcopicas obſervationes, quas ille admirabiles vocat. Cæterum doctrinæ hujus maximus uſus eſt in Phyſicis: in omnibus enim naturæ operationibus quaſi deprehendi veſtigia ejus poſſunt in minimarum particularum figuris obſervatis, ut opere illo Hokiano abundè patet. Ne quid nunc dicam de admirabili illa proportione, quam deprehendere etiam in minimis corpuſculis poſſumus. Unde Boylius, in *libro Anglico de utilitate naturalis Philoſophiæ p. 38. & ſeqq.* eleganti diſcurſu proportionem illam vermiculi, qui *Acari* vocatur, quo eſſe nihil poteſt minutius, confert proportioni, quæ eſt in Elephante, atque illum huic præferre non veretur. Comparat ibidem vaſtitatem balænæ cum vermiculis in aceto degentis.

6 Edv. Digbæus aliam habet quantitatis diviſionem, quam ipſe Metaphyſicam appellat. Diſtinguit enim inter ſubſtantiam & quantitatem. Subſtantiam dicit unam eandemque, quantitatem autem variari, unde fiat, ut

ut corpus aliquod varias ſubeat alterationes, jamque ſe majus, jam minus, fiat. Atque hæc principia ſubſternit raritati & denſitati, quibus affectionibus generalibus omnem doctrinam phyſicam ſuperſtruit. *Non poſſumus intelligere*, inquit, *Tr. 1. c. 3. quo pacto major ſit proportio quantitatis quam ſubſtantiæ, vel contra ſubſtantiæ quam quantitatis, niſi realis inter utramque diviſibilitas intercedat, multoque adhuc difficilius eſt intellectu, quomodo res eadem nunc majorem, alias minorem quantitatis proportionem habeat, niſi major minorve proportio ab eâ ſeparari poſſit, ſeu niſi vera ſit diviſibilitas inter quantitatem & ſubſtantiam, quod ut principiis, cauſæ huic principiis, oſtenderem, neceſſarium foret, altius adhuc, & ipſa, ut ſic dicam, Metaphyſicæ viſcera penetrare.* Hæc Digbæus, quem tamen nihil novi hic docuiſſe video, quam, quod vulgò diſtinguant inter corpus, & inter effluvia corporum, quod extra illas Metaphyſicas ſpeculationes concipi rectius poſſunt, ut ad eorum intellectum iis non ſit opus. Nec video, quomodo diſtinctio inter ſubſtantiam & quantitatem hic commode locum habeat, cum & ſubſtantia corporis, quam vocat, ipſa per ſe quanta ſit effluvia verò particularum, vel corporis rarefacti majores portiones, non deſinant ſubſtantiæ eſſe, & ſuas habere ſingulæ quantitates. Nihil itaque, ut mihi quidem videtur, hâc ſubtilitate demonſtratum eſt.

Aliud quoque quantitatis conſequens eſt impenetrabilitas; Canon 7
enim eſt, *non dari penetrationem dimenſionum.* Ille autem non prohibet particularum inter ſe miſtionem: alia enim miſtio eſt, alia penetratio. Sunt autem quædam ita apta nata miſceri, ut penè penetrare ſe videantur. Circa quæ multæ conſiderationis ſunt naturalia phænomena, de quibus *Cap. de miſtione* pluribus agemus.

CAP. IV.

DE LOCO, UBI ET DE VACUO, VARIISQUE CIRCA VACUUM EXPERIMENTIS.

§. 1. *De Loco doctrina Ariſtotelis (quæ exploditur,) Carteſii & Pet. Gaſſendi, Epicurum ſecuti. Nihil aliud eſt locus, quam mera relatio. Theoriæ ejus utilitas in Phyſicis.* 2. *Vacuum in natura defendunt Epicurei, Gaſſendus, Valerianus Magnus, & alii Recentt., impugnant autem, poſt Ariſtotelicos, Carteſiani (& hos inter imprimis Ant. le Grand,) Th. Hobbeſius, & plerique Philoſophi cæteri.* 3. *Spatium Aere vacuum poſſe dari, conſtat e Scriptis & Experimentis Rob. Boylii, Ott. Guerikii & Florentinorum, de hoc argumento, de quibus Judicium additur.* 4. *Franc. Lanæ Ars ope Globorum Metallicorum, aere evacuatorum, per aerem volandi & navigandi, a G. G. Leibnitio commendata & emendata, a Phil. Lohmeiero autem, Plagiario Lanæ, pro ſuo venditata invento, examinatur, & in Praxin deduci haud poſſe oſtenditur.*

Digitized by Google

1 QUoniam corpus naturale quantitatem habet finitam, locus illi competit, quem affectionem corporum externam faciunt. Non opus eſt, ut hic tempus teramus inutilibus Peripateticorum diſputationibus, quorum ſunt ad ſpeciem quidem ſubtiles controverſiæ, ſed revera nihil habentes ſolidi. vid. Berirgardus *Circ. Piſano. 8.* ubi Ariſtotelis doctrina in utramque partem excutitur. Tota res tandem in prædicamentales quosdam conceptus abit. Nuda itaque relatio eſt, refertur enim ad aliud; jam verò relatio nihil aliud eſt, quam modus aliquid Entis; ex eo ſcil. quod corpus habeat reſpectum ad aliorum corporum ſitum, ex eo locum habere dicitur, & inde denominamus terminis localibus corpora naturalia, quæ nos non in univerſum, ſed comparatè, ratione ſenſuum & aliorum corporum, conſideramus. Ariſtoteles quidem locum definit per ſuperficiem immobilem, ut ſignificetur, locum non ſimul moveri cum corpore locato, quô ſanè quid dicatur, non conſtat. Nam certè locus alicujus rei, ſi eſt ſuperficies corporis adhærentis, oportet illam ſuperficiem moveri, moto corpore. Carteſius locum duplicem facit, primo internum, quem vocat ſpatium trinâ ſuâ dimenſione conſtans, ſecundo externum, per quem intelligit ſuperficiem, vel corpoirs ambientis terminum. Gaſſendus concedit locum eſſe quantitatem, ſeu ſpatium trinâ dimenſione conſtans, illud tamen facit incorporeum. Dimenſiones enim ille facit alias corporeas, alias ſpatiales, illas verorum corporum trinam dimenſionem habentium, has iſtius ſpatii, cujus aliqua dimenſio à terminis corporum, vel adjacentium, vel circa jacentium, nobis concipitur, revera autem nihil eſt. Atque in eo ſententiam Epicuri ſequitur, qui totam mundi compagem ex corpore & vacuo fabricatur, quorum aliquod extra corpora eſt, aliquod ipſis corporibus interſperſum, atque huic vacuo, rebus interſperſo, locabilitatem corporum & motum adſcribit, id ſcil. eſſe, in quo corpora quieſcant & moveantur. Neque enim motum in natura fieri poſſe exiſtimat, niſi per vacuum; omnia enim, inquit, quieſcerent, quoniam, ſi vacuum non eſſet, corpus corpori obſtaret, de quo poſteà dicemus. Quod ſi plenitudo mundi ſtatuitur, ut à plerisque Philoſophis fit, nihil certè locus eſt, niſi mera *σχέσις*. Si enim locus definitur per ſpatium, quæro, quid ſit ſpatium. Dicit Carteſius & omnes, eſſe extenſum, quare locus eſſe non poteſt, ipſum enim corpus eſt, & habet locum. Quoniam ergò corpus non poteſt eſſe in corpore, quia non datur penetratio dimenſionum, nullum corpus in ſpatio, vel in ſe ipſo, contineri poteſt. Aut itaque locus, cum Epicureis per vacuum ſpatium definiri debet, aut nihil eſt, niſi mera relatio, quod poſtremum verum ego eſſe exiſtimo. Magnæ tamen utilitatis eſt hæc doctrina in Phyſicis, quoniam reſpectiva illa corporum locatio magnum ad operationes naturales momentum habet. Magna enim eſt corporum

Digitized by Google

porum naturalium conſenſio & diſſenſio ratione ſitus, quem habent. Magna ſolis virtus in terram eſt, quoniam eo in loco conſiſtit, quam non haberet, ſi eſſet remotior. Si Sirius ſtaret in loco Solis, fortaſſis easdem operationes ſentiremus, quas nunc ſentimus à ſole; certè Sirii & ſolis conjunctio duplicare illorum virtutem videtur. Ita vicinitas vel remotio agentium in natura magnas præſtant effectus. De loco totius Mundi more ſuo philoſophatur Val. Weigelius, in Lib. Germ. vom Orte der Welt / Halæ Sax. *in 4to* edito, ſed nihil demonſtrat.

Offert hic ſe de Vacuo agendi occaſio, de quo variè ſentiunt Philoſophi. Plerique illud non admittunt in natura. Contra ſunt alii, qui naturam ſalvam eſſe non poſſe putant, niſi illud admittatur. Quid Epicuræi ſtatuerint, jam diximus, quorum dubiis reſpondet Ant. Grandis *in Hiſtoria naturali corporum, Art. 2. & 3.* Demonſtrat illic, non opus eſſe inani ſpatio, ut corpora quieſcant aut moveantur, nam in omni motu integrum corporum circulum ſimul moveri docet, Mathematicâ planè demonſtratione. Ut itaque non opus ſit, ad vacuum aliquod recurrere. Reſpondet quoque Experimentis illis, quæ Gaſſendus adducit ad vacuitates in corporibus demonſtrandas. Ad quem Lectores remitto; perſpicuè enim & diſtinctè dubia illa proponit & ſolvit. Nam affert Gaſſendus inter alia experimenta & hoc, quod, ſi quis accipiat vas quoddam aquâ fermè repletum, & tantùm ſalis communis addat, ut planè ſit repletum, tunc adhuc varii alii ſales, alumen nitrum, &c. addi poſſint, ex quo vacuum vult demonſtrare. Carteſiani Peripateticorum exemplo, nullum item vacuum in natura agnoſcunt; illi enim materiâ ſuâ ſubtili omnia complent. Hobbeſius, *in lib. de Aere*, ne aërem quidem excludi è ſpatio aliquo poſſe concedit, quanquam experimentis, ut ego quidem arbitror contrarii convictus. Valerianus Magnus (in *Philoſophia* etiam ſua Ariſtoteli, in Logicis pariter atque Phyſicis, contrarius,) peculiari libro, Varſaviæ A. 1648. *in 8vo* edito, vacuum adſtruit, rationibus è thermometro petitis, quæ ulterius à Marino Merſenno Experimentis illuſtrantur, Victorio item Torricello, Iſ. Voſſio (*Lib. de Natura Lucis c. 9. ac 10.*) & aliis. Defendunt quoque vacuum Joach. Jungius *in Doxoſcopia, P. 2. ſect. 1. c. 5. diſtinct. 6.* à David Derodon in *Phyſica* ſua *Contracta, P. 1. c. 7.* Lud. de Beaufort *in Coſmopœia*, Joh. Phocyl. Holwarda *in Phyſica Novantiqua, c. 2.* Liber Baro de Nuland in *novis Phyſicæ Elementis*. 2

Robertus Boylius, in variis libris *de aëris vi Elaſtica, de ejus rarefactione & condenſatione*, ac in *novis Experimentis de aëre*, Anglicè ſcriptis, quæ *Actis Philoſophicis Anglicis* inſerta ſunt, non quidem ſimpliciter vacuum agnoſcere vult, dari tamen in natura poſſe ſpatium aëre vacuum contendit; imò eo devenit, ut certo inſtrumento gradus iſtius rarefactionis ad menſuram vo- 3

Qqqq qqq qqq 2 carit,

Digitized by Google

carit. Experimenta alia multa monſtravit Otto Gverickius, Conſul Magdeburg. magnus affectionum naturalium per principia Mechanica demonſtrandarum Artifex, qui pleniſſimos *de vacuo* Commentarios *in folio* ſcripſit; quo in libro multa complexus eſt, illuc non pertinentia. Nam totum penè mundi Syſtema illic exponit, & ſuper ſuis Demonſtrationibus fundare voluit, quæ tamen pertinent tantum ad ſingulares quasdam corporum naturalium affectiones, præcipuè Vacuum & rerum Magnetiſmum. Certum eſt autem, Virum illum in Germania cogitaſſe de iſtis inventis diu, antequam alibi iſtarum Demonſtrationum quicquam inſtitutum fuit. Liber quidem ejus A. 1672. demum prodiit, ſed Caſp. Schottus, *in Technica Curioſa*, præcipuam ejus partem, velut per Epitomen, A. 1664. in prægustum jam dederat. Varia ſunt & curioſa Experimenta circa eam materiam, *in Diſcurſibus Florentinis, Saggi Academici* dictis. Magni ſunt momenti omnia hæc experimenta, ac inprimis Boyliana, quia inter omnes majorem operam contemplationi huic Boylius impendit. Is ſcil. varia ſpeculatus eſt naturæ phænomena, corporumque locatorum in tali aliquo vacuo, ratione omnium qualitatum, varios effectus inde expertus, quorum cauſas accuratas nec ipſa dare poteſt. Adeò latent nos, quæ in profundo naturæ ſunt. Quod ſi accuratius illa omnia indagari poſſent, mirabiles poſſent inde effectus deduci. Vacuum aliquod ſpatium dari, tale ſc. in quo non ſit aër, certis experimentis demonſtrari poteſt, niſi fortè quis exiſtimaverit, aërem adeò rarefieri poſſe, & tamen implere idem ſpatium, quod cum rerum natura pugnat. Neque enim corpus minus fieri poteſt ſe ipſo, aut majus, niſi per alterius corporis vel expulſum, vel inſinuationem. Si aër craſſior eſt atque conſtipatur, ut in ſclopetis *πνευματικοῖς*, debet id fieri per approximationem partium, à ſe diſtantium, quarum diſtantia concipi non poteſt, niſi quod vacua quædam illis fuêre interſperſa, tale, quod aëre ſubtilius ipſi cederet, compreſſione facta. Quemadmodum in ſpongiâ fieri videmus, cujus partes ad ſe accedunt in compreſſione, aëre expulſo, qui antea foraminula illa complebat, elatére tamen ſuperſtite, ſeu conatu reſiſtendi, & in priorem ſtatum reponendi, ſi libertas detur. Eadem ratio eſt thermometrorum, baroſcopiorum, &c. de quibus in cap. de aëre prolixius dicemus. Nihilominus tamen Franc. Linus, *in Tr. de Corporum inſeparabilitate*, poſt Ant. Deuſingium & Honor. Fabrum (*in Tr. de Vacuo,*) Experimenta iſta pro Vacuo, tam Torricelliana, quam Magdeburgica & Boyliana, impugnavit, aliisque illorum cauſis detectis Vacuum naturaliter dari poſſe negavit, Ariſtotelicam autem de Rarefactione ſententiam, tam contra vacuitatum, quam corpuſculorum, aſſertores, ſibi viſus eſt demonſtraſſe. Sed huic à Rob. Boylio eſt reſponſum. Exſtat & Gilb. Klerckii *Lib. de plenitudine mundi*, quo Philoſophia Carteſiana, ea etiam in parte, defenditur. Joh. Marcus Marci, *in Lib. de Iri-*

de

Digitized by Google

de p. 54. Vacuum quinto Elemento compleri contendit. Quomodo hinc de levitate quoque & gravitate aëris judicium inſtitui poſſit, *Cap. de aëre* videbimus.

Occaſione tamen hujus doctrinæ incidit, quod aliquis, hoc fundamento fretus machinam aliquam meditatus fuerit, quæ, ſublevata in aërem proportionatum, aliquod onus ſecum trahere poſſet, quod prolubitu navicula eſſe poſſit, vel corporibus aliis, vel hominibus, referta, ſervata tamen ponderum proportione. Eſt is Franciſcus Lana, Italus, cujus liber Italicâ linguâ ſcriptus, *Prodromo al' arte maeſtra,* (Brixiæ A. 1670. in fol.) 2. 3. varia à ſe experimenta excogitata proponit, ſed pleraque inania, ac in inanibus ſpeculationibus fundata, nec ad praxin deducta. Inter ea habetur illud quoque *c. 6. quomodo poſſit fabricari navis, quæ per aërem eat, cum remis & velis.* Fundamentum ejus hoc eſt præcipuum: quod ſupponat dari poſſe globum aliquem, è laminis metallicis confectum, cujus contentus aër ipſo globo gravior ſit, quod ille calculo Euclideo, ex proportione Diametri ad peripheriam ducto, evincere laborat. Præſupponit porrò, aërem, in tali globo contentum, graviorem ipſo globo, ſi inde extrahatur per artificia nunc nota, effecturum, ut globus ille ſurſum feratur, quemadmodum, ſi intra aquam globum talem quis haberet, aquâ vacuum, globus ille aſcenſurus ſit in ſuperficiem aquæ. Globos illos multiplicat pro ratione ponderis appendendi. Hæc ejus viri ſententia eſt, quæ tamen graviſſimis dubiis urgetur. Ne quid enim dicam de calculo iſto Euclideo, valdè vereor, ne ille, in abſtracto ita formatus, in materia deficiat, præſertim in tanta metalli & ipſius aëris proportionis & ponderis incertitudine. Neque enim laminæ metallicæ adeò exactè proportionem ponderis ſervare poſſunt, & ipſa craſſities metallica obſtare videtur. Quod ſi nimis tenuis illa lamina eſſet, difficile exhauriri aër poſſet, qui eſt conatus omnium maximus, adeò ut laminæ non niſi exactè rotundæ, & aliquo modo etiam craſſæ, hanc vim ſuſtinere poſſint. Quadrata forma laminæ etiam craſſæ hoc conatu, velut pannus, complicatur. Denique & ipſa adunitio laminarum multum difficultatis habet, nam non ita illa exactè fieri poteſt, ut non rimula aliqua ſuperſit, quâ ſuperſtite tota res in nihilum recideret. Præterea etiam etiam illud Lanæ præſuppoſitum, de aſcenſione talis globi, nondum probatum mihi videtur hoc fundamento; longè enim alia ratio eſt corporis inter aquam concluſi, quam ejus, quod in aëre eſt. Illud enim terminum ſuum facilè aſſequitur, ſuperficiem ſcil. aquæ, quem verò in aëre terminum aſſequi poſſit globus talis, non video, &, niſi me omnia fallunt, preſſio ipſa Athmoſphæræ impediret ejus aſcenſionem: illa enim, æqualiter omnibus lateribus incubans, non admitteret ejus aſcenſionem. Plura de hoc Navigio volatili J. Chr. Sturmius *in Collegio ſuo Curioſo.* Vocarunt quoque Angli 4

Digitized by Google

gli ſub examen. Sed fruſtra, ut mihi quidem videtur, omnes illi conatus erunt. Miror Gotfr. Wilh. Leibnitium, virum ingenioſum Germanum, *in Hypotheſi ſua nova Phyſica*, probaſſe hæc fundamenta Lanæ. Diſertè enim ille *p. 25.* ait, ſi quid arte humanâ parari queat aëre levius, ſpem eſſe perveniri ad artem volandi poſſe; ubi & recenſet Lanæ ſententiam, quam & Iſ. Voſſii eſſe ait: Si detur vas concavum, tam grande, ut aër intus concluſus continenti, ſeu vaſi, per ſe ſumpto, præponderet, aëre tùm exantlato aſcenſurum illud vas in aërem. Calculos tamen Lanæ non rectè ductos ait, aliumque ſubſtituit, quem rectius proceſſurum putat. Cautè tamen addit tandem: *ſed an bullæ* (ita vocat vaſa illa) *tantæ magnitudinis commodè fieri, & penitus, & ſine ruptura, exhauriri & durare poſſint, ego in me non ſuſceperim.* Illud Lanæ Commentum nuper non nemo ſibi tribuere auſus eſt, manifeſti plagii facilè arguendus Philippus Lohmeier, ſc. Prof. Rintel. *in Diſſertatione* non ita pridem *de arte volandi per aërem*, editâ. Omnia enim penè verba ex Lana deſcripſit, nullâ ejus mentione factâ, ſeque Autorem tanti arcani jactat, ac Principes ad elaborationem ejus machinæ invitat. Apud Ott. Guerikium, quodam in loco, legere memini paratum ſibi fuiſſe Recipientem vitreum, cujus peripheriam aëre contento leviorem fuiſſe ait, neſcio quo calculo ſuo & menſurâ uſus. Nulla verò illic mentio eſt, in aërem aſcendiſſe globum iſtum.

CAP. V.
DE TEMPORE.

§. 1. Tempus ad Phyſicam non pertinet, niſi quatenus durationem rerum deſignat. Durationis hujus cognitio uſum habet in Phyſica & Medicina multiplicem. Franc. Baconis Verulamii Hiſtoria Vitæ & Mortis, *& Joh. Grauntii* Bils of the mortality, *in hoc argumento commendantur.* 2. *Quæſtio de Interitu Orbium & Globorum integrorum affirmative deciditur, Stoicorum hac de re doctrina. Scriptores de interitu mundi gentilibus credito.* 3. *Diluvii univerſitatis ab Iſ. Voſſio Mathematice impugnata, a Nicol. a. Stenonio demonſtrata. Poſſibilitas conflagrationis Globi Terraquei ex Phyſica itidem oſtenditur. Summa difficultas in corporum, non ſolum maximorum, ſed etiam minimorum, temporibus inveſtigandis.* 4 *Scriptores varii de vitæ termino & prorogatione, uti & longævitate.* 5. *De Cadaverum corruptionis tempore, vita in iis e Joh. Marci Marci ſententia ſuperſtite, quorundam item incorruptibilitate & cruentatione miraculoſa, monita. Th. Kerkringii præſervatio cadaverum per ſuccinum.*

1 INter externas corporum affectiones tempus quoque refertur, quod quidem per ſe ad Phyſicam non pertinet, niſi in quantum ex duratione rerum

Digitized by Google

rum judicium aliquod de conſtitutione corporum iniri poſſit. Ariſtoteli definitur tempus *numerus motus ſecundum prius & poſterius;* ſed ea Mathematica potius definitio eſt. Neque ſolùm ad motum refertur tempus phyſicè conſideratum, ſed mathematicè, quando ſcil. ex ratione motus ſolaris, vel aliorum corporum cœleſtium, menſura temporis initur. Ideoque temporis conſideratio, quatenus menſura eſt, ad Phyſicam non pertinet, niſi in quantum nobis deſignat durationem rerum. Sola enim rerum duratio ſpectatur Phyſico. Quæſtiones hinc ſolent formari: an tempus fuerit ante ſidera & mundum conditum? quod ſuo modo concedi poteſt. Quomodo differat æternitas à tempore Phyſico? quæ inutilis quæſtio eſt, à nobis non expedienda. Habemus & in Mathematicis Menſuræ Menſuras, Horologia ſcil. ſecundum quæ computari tempora poſſunt, de quibus Mathematici conſulantur. Ad durationem rerum perveſtigandam non eſt nobis opus illis minutiis, ſufficit hic latior calculus. Eſt verò illa durationum hiſtoria in natura maximi uſus, unde judicium de mixturâ & texturâ corporum fieri poteſt, quomodo ſc. illa inter ſe compacta ſint, quo ordine, quâ proportione. Nam eorum omnium aliqua ſigna apparent in duratione eorum. Judicium hinc quoque de corruptione corporum inſtitui poteſt. Inprimis obſervari poſſunt fatales illæ corporum periodi & termini, quos Deus ipſis præſcripſit, ipſaque non excedunt. Multum quoque cognitionis inde accreſcet doctrinæ Medicæ, ſi hiſtoria quædam inſtituatur durationum vitæ & mortis diſtinctorum hominum, ſub vario cœli climate poſitorum, in montibus, ſylvis, locis paludoſis, arenoſis, metallicis, calidis, frigidis, habitantium. Prævivit in hoc labore Magnus Verulamius, cujus extat *hiſtoria vitæ & mortis*, magno ingenii conatu ſcripta. Utile quoque erit hiſtorias ipſas in aliqua ſocietate vita functorum notare, quô ſcil. genere morbi, quâ ætate, perierint. Id fecit ex anglis, libro cui tit. *Bils of the mortality* (i. e. *Naturales & Politicæ Obſervationes ſuper ſchedulas mortalitatis Anglicas, ſive Catalogos hebdomadales natorum & mortuorum)* Johannes Graunt, qui perpetuum catalogum texuit omnium hominum certo morbi mortiſque genere mortuorum & natorum, unde educit multa conſectaria, tam Politicis & Statui, quam Medicis & Phyſicis, utilia. Prodiit Liber iſte (cujus Argumenta *Tomo II. Ephem. Gall. p.352. & ſeqq.* enarrantur) Oxoniæ A. 1665. *in 8vo.* Similiter in omnibus corporibus naturalibus procedere licet, à ſummis adima, ad methodum illam à Verulamio præſcriptam.

Pertinet huc quoque quæſtio de interitu & corruptione integrorum orbium & globorum, cujus eſſe viciſſitudines veteres quoque ſenſere, qui idem illis fatum eſſe voluerunt, quod partibus eorum. Et ſanè generationes illæ novarum ſtellarum & cometarum non obſcurum argumentum præbent, nova quædam corpora, in vaſto hoc aëris vel ætheris Oceano, vel vorticibus,

ticibus, ut appellat Carteſius, naſci poſſe, quemadmodum in mari Inſulæ naſcuntur per materiæ cujuſdam congeriem, in unum aliquem locum compactæ. Non omnia etiam in orbibus æthereis eſſe æterna & conſtantia, nunc credere incipimus, poſtquam Mathematici demonſtrationibus ſuis fidem fecerunt. Stoici olim mundi interitum etiam ſtatuebant, ſive generalem quandam ἐκπύρωσιν & κατακλυσμὸν, æſtatem ſcil: atque hyemem univerſalem, quæ per vices redirent, ut ita mundus ſecundum externam ſui compoſitionem tantùm interiret, non ratione ſubſtantiæ. De hac Stoica mundi exuſtione quid ſentiendum ſit, legi poteſt Jac. Thomaſius in pecul. *Diſſert.* quâ Epicriſin & collationem inſtituit cum Chriſtianorum doctrina, mundi interitum ſtatuente. vid. quoque Hier. Magius, qui *de exuſtione mundi* ſingularem librum ſcripſit, & quæ Alphonſus Pandulphus ex omnibus, tam Gentilibus, quam Chriſtianis Scriptoribus, *libro de fine mundi*, congeſſit.

3 Cæterùm, quod globum terraqueum attinet, impoſſibile non eſt, illum has vices ſubire. Quomodo diluvium toti huic globo accidere potuerit, ſubtiliſſimâ methodo demonſtravit Nicolaus Stenonis, *in Prodromo Diſſertationis ſuæ de ſolido intra ſolidum naturaliter contento.* Qua ratione illorum argutatiunculæ retundi poſſunt, qui Mathematicis rationibus univerſalitatem diluvii impugnant. Quod fecit ſingulari libro Iſaacus Voſſius, quanquam nomen Diſſertationi non propoſuerit. Ita quoque igne conflagrare poſſe globum terrenum ſimili ratione non eſt impoſſibile, ſi æſtuaria illa ſubterranea vires acquiſiverint, & vicinas partes, maximè inflammabiles, corripiendo totum tandem globum incendant. Cum enim maxima terræ pars metallica ſit, imò ea, quæ centro propriora ſunt, ipſiſſimum metallum fuſum exiſtimem, impoſſibile non eſt, colliquatione partium metallicarum facta, corticem hunc externum, quem terram vocamus, cum appendicibus ſuis, facilè in cineres abiturum. Fuit quoque Carteſius in illa ſententia, terram ſucceſſu temporis mutari in ſolem poſſe, quod fieret fortè hâc conflagratione; ſolem verò mutari in terram vel planetam poſſe, ubi maculæ, quas ſenſim attrahit, prævaluerint, ut corpus ſolare cruſtam aliquam terream ſibi obducat. Illa hic obiter de corruptionibus corporum & maſſarum univerſi dicta ſunto, in quibus ſenſu ſuo quemcunque abundare patimur, ab experientia nihil adjuti, ſolâ enim ſuſpicione tantùm quædam divinamus, cùm unius hominis, & multorum millium, ætates non ſufficiant ad has obſervationes. Objecti enim vaſtitas, & infinitas, & longinquitas, & diuturnitas, magna ſunt philoſophantium obſtacula, qui in particulis tantùm ſæpè laborant, & vix ſapiunt, quoniam univerſi hujus connexio illos latet. Unde multæ dependent operationes, multa phænomena naturæ, in quorum cauſis inveniendis ætatem & vitam conſumimus, oleum-

Digitized by Google

oleumque & operam perdimus. Quæ difficultas magnorum corporum, eadem minimorum eſt, nam & in horum temporibus obſervandis maximus profectò labor eſt. Quis fungi unius noctis propaginem ſatis mihi explicet, & texturam ejus aliquot horis elaboratam, ut penè viſui petere poſſet, niſi cognitioni noſtræ quaſi ſpontè ſubduceret natura. In vita Ephemeri inſecti, quam Joh. Schwammerdammius Belgice deſcripſit, quæ non miracula obſerves?

Pertinet quoque huc doctrina de Termino vitæ humanæ & de vita proroganda, & longævitate Patriarcharum, circa quæ argumenta plurimæ occurrunt difficultates, integris Diſputationibus & Libris à quibusdam deductæ. De Vita & Morte Matth. Flacius Jun. Librum ſcripſit non contemnendum. 4

De Termino vitæ Joh. Beverovitius viros doctiſſimos ſui temporis exercuit, quà Theologos, quà Medicos, quorum Reſponſa ſingulari volumine (Leidæ A. 1636. *in 4to*) ſunt congeſta, & lectu digna ob varia dubia, omni ex parte mota.

Quod longævitatem Patriarcharum attinet, aliorumque hominum, legendi ſunt Verulamius in ſua *Hiſtoria vitæ & mortis*, Joh. Henr. Heideggerus peculiari *Diſſertatione*, quæ habetur in ejus *Patriarcharum hiſtoria*, & Henr. Meibomius Jun. in ſingulari *Epiſtola de longævis*.

Quod vitam prorogandam attinet, Medicos habemus, qui ex artis ſuæ principiis integros libros eo de argumento ſcripſêre. Phyſicis quoque rationibus & Medicis uſus eſt, in libro ſæpius laudato, Verulamius, cujus liber multarum aliarum cogitationum ſemina tradere videtur. Ita enim omnia complexus eſt generali ſuâ contemplatione, ut ſingula ejus libri viam ſternant ulterioribus cogitationibus. Hier. Cardanus quoque *libro 2. θεογνώςων*, qui occurrit in *Operum* ejus *Tomo 2.* argumentum hoc de vita proroganda tractat. Legi quoque poſſunt *Acta Anglicana Regiæ Societatis p. 1179.* ubi de eodem argumento diſſeritur.

Poteſt hic quoque disquiſitio inſtitui de tempore, quo cadavera vel hominum, vel brutorum corrumpi ſolent. Joh. Marcus Marci quidem vitam etiam cadaveribus reliquam facit, ac per tempus aliquod ſatis longum incorruptibilia ea manere poſſe credit, quoniam exiſtimat ecſtaſin pati poſſe homines, quæ annos plures durare poſſit, unde corpore hominum cadaveribus ſimilia quidem videantur, revera autem vivant. vid. *Philoſophia vet. Reſtit. P. 4 ſubſect. 1. & 2.* Multa hinc deducit paradoxa, quæ ſuo loco relinquimus. Videatur quoque Chriſt. Frid. Garmannus in *libro de Miraculis mortuorum*, Lipſ. A. 1670. edito. Quod corpus totum, vel corporis partes aliquas, incorruptibiles, attinet, ego multa hic ſuperſtitioſa & fabuloſa ſubeſſe exiſtimo. Cœterùm exiſtimantur cadavera violentâ morte peremto- 5

rum inconſumpta manere, cujus rei exemplum memorabile extat apud Melchiorem Adamum, *in vitis JCtorum in vita Hutteni p. 17.* Ipſe Huttenus ad Arnoldum de Glauberg, JCtum Francofurdienſem, ſcribit: *Rem admirandam, & cujus propè nullius ſides capax ſit, vidiſſes, quartum jam annum defoſſum corpus non conſumptum, non putrefactum, totam adhuc faciem cognoſcibilem, quin etiam ſanguine commaduit attactum. En igitur innocentiæ teſtimonium.* Fuit ille Joh. Huttenus è familia Uldarici in prælio quodam occiſus, de quo prolixior ibi narratur hiſtoriâ. Quid arte fieri poſſit, non jam moramur. Theod. Kerckringius hodiè ſuccinum ita temperat, & coquit, ut tota cadavera, quanta quanta ſunt, ejus circumfuſione à corruptione præſervet.

Habet Infantem undiquaque ſuccino circumfuſum, quem adhuc integrum & ſine corruptione ſervat, fœtum item bimeſtrem.

CAP. VI.

DE MOTU CORPORUM, ET PARTICULARUM IN CORPORIBUS.

§. 1. Motus doctrinam recentiores Mathematice explicant, & ex ea, poſt Epicureos, omnia ferme Phænomena naturalia deducunt. Sed Principium hoc eſt inſufficiens. 2. Ariſtoteles intricatiſſime de eo philoſophatur, diſtinctius autem & luculentius Carteſiani, quorum doctrina, ex ipſo Carteſio & Dan. Lipſtorpio, fuſe proponitur. 3. Subjungitur ejusdem cenſura, quædam dubia, quædam falſa in ea eſſe, oſtendens. 4. Motus variæ ſubdiviſiones. 5. G. G. Leibnitii theoria Motus abſtracti, & hypotheſis Phyſica, huic ſuperſtructa, commendantur. 6. Nec non Scripta de Motu Joh. Alph. Borelli, quocum Franc. Wilh. L. B. de Nuland, ferme eadem docet. Wilh. item Petti nova hypotheſis, & Joach. Jungii de Motu MStum. 7. E ſola Motus doctrina omnia naturæ Phænomena non poſſunt explicari. 8. Pauca de Quiete, & Inteſtinis motibus particularum in ſolidis quieſcentibus, è Rob. Boylii de his Scripto, adduntur. 9. Doctrina de fermentatione in Phyſicis & Medicis utilitas, ac Scriptores præcipui.

1 AD affectiones externas Motum & Quietem referunt vulgò Phyſici. Affectio enim externa corporis naturalis eſt moveri & quieſcere. De motu hoc multa dici poſſunt, & ſunt, qui omnes naturæ operationes in eo fundant. Recentiores methodo Mathematicâ planè hic procedunt, ut, poſitis definitionibus, petita aliqua ſive poſtulata tradant, his impetratis regulas certas, vel axiomata, conficiant, quibus, ut certis & indubitatis explicari poſſe putant ea, quæ habemus in natura phænomena,

omnes-

Digitized by Google

omnesque naturæ operationes. Hinc formam, & formales actiones & vitales, deducunt, & quicquid præterea in corporibus activum eſt. Epicurei è veteribus primi ſunt, qui motum particularum horſum, vorſum, ſurſum, deorſum, motum concurrentiæ, &c. animo concipiebant, ut inde corporum rationem demonſtrarent. Subtiliter illi quidem multa de hoc motu diſſeruere, & quæ uſum aliquem obtinere poſſunt in demonſtratione rerum, ſolo tamen illo principio fruſtra confidimus, ut *Cap. de Secta Epicureorum* pluribus diximus. Videri quoque Joh. Franciſcus Grandis poteſt in ſingulari *Diatribe adverſus Epicureos*, ad Gaſſendum, eorum defenſorem ſcripta.

Ariſtoteles quoque multa de motu tradit, imò naturam per principium motûs definit. In toto verò hoc argumento, quod in Mathematicorum ſcholis tractandum erat, Metaphyſicis ſpeculationibus omnia involvit, ut certè, quid velit ſibi, expeditu admodum ſit difficile. Quis enim Oedipus ſatis mihi explicet illam motus definitionem: *Motus & actus Entis in potentia, quatenus in potentia?* Infinitæ ſunt hîc interpretum ſpeculationes, ipſis verbis Ariſtotelicis intricatiores. Nihil attinet in re inani tempus & operam perdere. Longè diſtinctius Carteſius motum nobis definit: *Motus eſt translatio unius partis materiæ, ſive unius corporis, ex vicinia eorum corporum, quæ illud immediatè contingunt, & tanquam quieſcentia ſpectantur, in viciniam aliorum.* vid. ejus *part. 2. principiorum Philoſophicorum, §. 25.* Hinc quies, motui contraria exiſtens, nihil aliud eſt, quam ejus abſentia, *ibid. p. 27. & 37.* Determinatio motus eſt, quâ mobile à termino à quo, ad certum terminum ad quem, promittitur. Communicatio vel propagatio motus eſt actio, quâ motus ex unâ parte materiæ in aliam, vel quieſcentem, vel tardius aut aliter motam, transfertur. Atque hæ definitiones ſunt expediti ſenſus, quas capere quilibet poteſt; explicant enim naturam motus localis, extra quem nullus alius datur, quanquam Ariſtoteles motum localem ab aliis quibusdam ſpeciebus diſtinxerit, quales ſunt augmentatio & diminutio, generatio, corruptio, &c. Quæ ipſæ ſpecies tamen motu locali peraguntur, &, ſi recentiores audimus, omnis ejus formalis ratio in particularum motu, ejusque determinatione conſiſtit, quod tamen ſuo loco nunc relinquimus. Nos quidem, materiæ generationem & compactionem mediante motu tali fieri, agnoſcimus, ſed determinationem iſtius motûs à ſublimiori principio dependere exiſtimamus. Poſtquam has definitiones motûs in ſolido collocavit Carteſius, poſtulata hinc aliqua & axiomata format, quæ diſtinctius ordinat Dan. Lipſtorpius *in ſpeciminibus Philoſophiæ Carteſianæ.* Petit enim, ut (*primo*) concipiamus vacuum ſpatium, ſeu corpus, quod motus aliorum corporum nullâ ratione impediret, nec juvaret. (2) petit, ut duo corpora perfectè dura, & à reliquis omnibus ſic diviſa concipiantur, ut eorum motus

motus à nullis aliis circumjacentibus impediretur, nec juvaretur; (3) petit, ut duo illa corpora perfectè dura, & à reliquis omnibus diviſa inter ſe indirectim, à ſiniſtra verſus dextram, committantur. (4) petit, ut in iis magnitudo & velocitas accuratè examinentur & ſeorſim ſpectentur; (5) petit, ut, depoſitis ſenſuum præjudiciis, purâ mente conſideretur, quid futurum ſit in eorum mutuo concurſu. (6) petit denique, ut, veritate diſtinctè percepta, Philoſophi conſiderent, eſſe à ratione planè alienum, propter ſola ſenſuum præjudicia & experientias, in medio heterogeneo, & ope corporum non exactè durorum, nec perfectè ſolidorum, factas, ea, quæ à puro intellectu clarè & diſtinctè percipiuntur, in dubium revocare.

Hinc Axiomata & regulas communes deducit: (1) Deus omnium eſt motuum, qui ſunt eruntque in mundo, cauſa generalis. (2) Deus in principio mundi materiam creavit, & tantum motus illi impreſſit, quanto illi opus fuit ad rerum productionem, quam hactenus conſervat. (3) Hinc eſſe, quòd omne corpus, quantum in ſe eſt, in eodem ſtatu maneat ſimplex & indiviſum, nec unquam niſi à cauſis externis mutetur. (4) Et ſic id, quod quieſcit, perſeveraturum ſemper in quiete ſuâ, niſi externo impetu loco pulſum fuerit. (5) Ubi verò corpus aliquod moveri cœpit, tamdiu moveri eâdem celeritate, quamdiu nihil occurrit, quod vel imminuit, vel ſiſtit, ejus impetum. (6) Ex eo porrò educit, omnem naturam eſſe conſervatricem ſui, & nihil tendere ad ſui ipſius deſtructionem. (7) Omnem motum ex ſe ipſo eſſe rectum, & ideò circulariter mota tendere ſemper, ut recedant à centro circuli, quem deſcribunt. (8) Corpus motum, alteri occurrens, ſi minorem vim habeat ad pergendum ſecundum lineam rectam, quam hoc alterum ad ei reſiſtendum, nihil amiſſurum de ſuo motu, ſed ſolam motûs determinationem perditurum. (9) ſi occurrat corpori minus forti ad reſiſtendum, quam ipſum ſit ad movendum, ſum illud ſe commoturum, & tantùm de ſuo motu amiſſurum, quantum in alterum corpus transfert. (10) ſi occurrat corpori æquali, & æquè velociter mobili, ſolam motus determinationem amiſſurum. (11) Si verò occurrat corpori planè æquali, ſed quieſcenti, utrumque ſui effectus partem ſortiturum dimidiam, h. e. partem ſui motûs communicaturum cum reſiduo reflectendam.

3 Hæc ex mente Carteſii Lipſtorpius prolixè proponit in libro à nobis laudato, quod pleraque Matematicæ veritati inniti videntur. An verò in Phyſicis pro abſolutè veris & demonſtrativis habenda ſint, non parum dubitationis eſt. Nam aliqua vel ex hypotheſi tantùm dicuntur, e. g. nullum motum ceſſare ſemel inceptum, niſi propagetur eadem quantitate, omnem materiam ſubtilem recedere à ſua Sphæra per lineàm rectam, quod circa nos vacuum

Digitized by Google

vacuum nullum ſit, in quo moveri poſſunt corpora, ut proinde difficilis ejus probatio ſit. Quædam ex iis falſa omninò eſſe videntur, e. g. motus certâ quantitate mundo inditus, ut nullus novus oriatur, ſed tantùm tranſeat de uno corpore in aliud, & quantum uni accedit, tantum alteri decedat. Inſtantias plurimas dedit Ludovicus Beaufort *in Coſmopœia divina pag. 65.* Unicus ille animalium ſpontaneus motus falſitatis arguit hanc hypotheſin. Cum enim animalia, antea quieſcentia, incipiunt ſubitò vehementer moveri, quæritur, à quo talis motus iis communicetur, & cui decedat. Denique quis neget corpus aliquod immediatè moveri poſſe ab aliquo Spiritu, Angelo vel Dæmone? Homo quoque, immediatè à mente excitatus, ſe liberè determinat ad motum, vel quietem. Hæ poſtremæ ſunt, ſed validiſſimæ objectiones Beaufortii: Nam ad cœteras regeri non pauca poſſunt. Ideoque ex his ſpeculationibus, planè Mathematicis, & à materia abſtractis, tantùm afferendum eſt ad naturæ phænomena demonſtranda, quantum ipſa natura admittit. Multa quidem notionibus noſtris præſupponere poſſumus, quæ ſatis quidem expedita nobis videantur, multum tamen difficultatis habeant, ubi rei ipſi applicueris. Certè, quæ de propagatione motus ſemel incepti, Carteſiani tradunt, inſignem & apertiſſimum habent in natura uſum; ſtatuendum tamen eſt, eum aliquando etiam ceſſare poſſe. Omnis enim motus propagatur cum gradu aliquo deficientiæ ad quietem.

Motus variè ſubdividi poſſunt, & ſecundum varias reſpectus conſiderari. Nam ſecundum gradus alius eſt, vel celer, vel tardus, vel mediocris. Secundum cauſas eſt vel ſpontaneus, vel violentus, vel inſitus, vel propagatus. Secundum terminos alius eſt vel rectus, vel circularis, vel mixtus. Rectus iterum eſt vel horizontalis, vel perpendicularis, vel obliquus. Ex his variæ aliæ ſpecies oriuntur, tractio, vectio, ſuctio, frictio, pulſio, truſio, curſus, volatus, natatus, reptatio, preſſio, volutatio, rotatio, refractio, diſtillatio ſive evaporatio, diſcombinatio, ſerratio, terebratio, & ſi quæ ſunt his cognatæ ſpecies aliæ. 4

Non ita pridem Godfr. Gvilh. Leibnitius *Theoriam motus abſtracti, ſeu rationes motuum univerſales, à ſenſu & Phænomenis independentes,* edidit, qui exiguus libellus magna induſtria omnem motus rationem, ſecundum omnes figuras, poſitus, modos, explicat, ut profectò plus ille perfecerit exiguis iſtis foliis, quam alii vaſtis libris. Huic *Theoriæ* ſuperſtruit *Hypotheſin Phyſicam novam*, in qua Phænomenorum naturæ plerorumque cauſas ab unico quodam univerſali motu, in globo noſtro ſuppoſito, neque Tychonicis, neque Copernicanis aſpernando, repetit. Plena ſunt omnia ſubtili ingenio, & in multis quaſi ex abdito eruit nonnulla, de quibus non cogitarunt alii. Hanc ſuam doctrinam Societati Anglicæ dedicavit, quæ in pretio 5

Digitized by Google

quoque habuit, & recudi à Typographo ſuo fecit. In *Actis Societatis* quædam habentur Joh. Walliſii ad ejus *Hypotheſin* monita, quæ illic legi poſſunt.

6 Non ita pridem etiam Johannes Alphonſus Borellus, Prof. Piſanus, Mathematices Phyſicesque peritiſſimus vir, ac ſingulari judicii & ingenii acumine in naturalibus pollens, *de vi percuſſionis* vaſtum librum edidit in 4. acutum & laborioſum, in quo omnem illam motûs doctrinam ad certas quaſdam regulas revocavit, in multis cum Carteſianis convenientes. Quibus regulis ſemel poſitis, procedit deinde ad demonſtrationem multorum in natura phænomenorum, ac ſpecialibus exemplis illuſtrat, quæ generalibus regulis conceperat. Dignus ſanè & liber ille, qui cum Carteſio Leibnitioque jungatur, ut ita collatis omnium ſententiis videamus, in quibus conveniant, in quibus differant. Omnibus certe in illo genere Scriptoribus palmam præripit, & nil ferme addi poteſt ejus ſubtilitati. Poſt Borelli Tractatum editum Franciſcus Wilhelmus, Liber Baro de Nuland, in *Elementis* ſuis *Phyſicis*, vel *novæ Philoſophiæ principiis*, in multis Carteſio contradixit. Nam Carteſium motus naturam non intellexiſſe ait, per ſe nullum motum circularem dari, corpora circulariter mota non conari recedere à centro, regulas quoque motus habet cum Borellianis in multis convenientes, quod ſe inſcio tamen contigiſſe memorat, Borellum tamen ipſum paralogiſmorum nonnullorum accuſat in motus demonſtrationibus. Cæterum & ipſe Borellus de motu animali librum, quem editum nunc eſſe audio, promiſit, quo forte non minus ſubtilia & curioſa continebuntur. Quæ in natura contingunt generationes & fermentationes, & hypotheſibus ſuis ſatis concinnè explicat. Supereſt & Joach. Jungii *Lib. de Motu* poſthumus, quem diſcipulorum aliquis Editioni paratum ſervat. Urgent hanc vehementer Angli, à quibus magni Jungius æſtimatur. Et fuit ſanè Vir ſublimis ingenii, quique naturalium rerum cauſas accuratiori, quam vulgo hactenus factum, oculo inſpexerat, ac multa ad Mathematicas leges revocaverat. *Novam Hypotheſin Motus Elaſtici* Wilh. Pettus è Soc. Reg. Angl. adjecit Libello ſuo *de Uſu duplicatæ proportionis in ſingularibus quibusdam*, Londini A. 1674. *in 12.* excuſo. Multa is habet curioſa, quæ ſpectant ad doctrinam Motus, cujus varia proponit Experimenta ſpecialia, duplicando Motuum propoſitiones. Quæ de primo motore ap. Peripateticos ſunt controverſiæ, legi poſſunt apud Berigardum in *Circulo Piſano*, ubi & de motu projectorum prolixè agitur.

7 Mihi quidem non videntur, omnia illa indiſtinctè poſſe ad motus doctrinam referri naturæ Phænomena. Utut enim ſubtiliter iſta ſint excogitata, non tamen omnes abſolvunt rationum numeros. Eſt præterea aliquod in natura ſuper illos motus conſtitutum prncipium determinans, quod

Digitized by Google

quod qui non obſervat, in ſpecialibus nonnullis exemplis, is nihil videt. Borellus iſtis ſuis Regulis explicare ſe tamen non poteſt, niſi concedat eſſe particulas quaſdam in natura, quæ per ſe ipſas moveantur, & moveant alias. Ad id extremum demum deveniendum eſt, ſive ſit illud materia ſubtilis, ſive aliud quod in natura ſpiritale principium.

8 Reſtat nunc, ut etiam de quiete aliqua dicamus. Quies nihil aliud eſt, quam abſentia motûs, in quo ſtatu corpora per ſe ſunt, motus verò illis accidit. Atque hic, ſi argumentum hoc preſſius conſideremus, profunda ſanè illa inquiſitio eſt, quæ corpora quieſcant, & quatenus quieſcant, an, cum tota quieſcant, etiam partes eorum moveantur. Quod ſi rem rectè conſideraverimus, nullum corpus tam denſum & ponderoſum inveniemus, in cujus, ut ita dicam, viſceribus, & abſtruſis receſſibus, non dentur inteſtini quidam particularum motus. Nemo rem illam attentius conſideravit, quam Rob. Boylius *in Diſſertatione de inteſtinis motibus particularum in ſolidis quieſcentibus*, ubi exemplis gemmarum, vitri, lapidum, marmorum, lignorum oſtendit tot affectionibus iſta corpora eſſe obnoxia, ob inobſervatum quendam motum particularum, in illis deliteſcentium, quæ, cum in motu ſunt, vel provocantur à vicinis corporibus, particulas ſibi connexas iterum movere incipiunt. Illuſtria ſunt exempla illa, quæ de maculis in gemmis notat ad ſolis motum mobilibus.

9 Pertinet huc etiam doctrina Fermentationis, quæ maximi in Phyſicis uſus eſt, cujusque veram indolem ac naturam quisquis accurate ſciverit, eum perfectiſſimum rerum Naturalium habebo Indagatorem. Omnes enim naturæ mutationes, alterationes, generationes, corruptiones, non niſi fermentatione fiunt. Ejus artifex ſola atque unica eſt Chymia illa ſublimior, quæ blandis agentibus, modo naturæ æmulo, particulas corporum quieſcentes novit excitare, ut in alium ſtatum deducantur, ipſamque ſpeciem naturalem, vel corpus, in aliud transmutent. Fermentatio, ſive à cauſis externis, ſive ab internis, oriatur, unica eſt & fœcundiſſima morborum genitrix. Ratio ejus plane abſtruſa eſt. Pauca de illa habent Veteres, quæ Herm. Conringius & Mart. Schookius, in Diſſertt. de ea adferunt. Thom. Williſius, magno labore, in cellis vinariis & cereviſiariis, variis Opificum officinis, Experimenta, Fermentationis doctrinam illuſtrantia, collegit, ſed, quia principia quinque, ab omnibus aliis Phyſicis diverſa, ſtatuit, ſententiam ſuam impugnari vidit, tùm ab Anglis, tùm à Mart. Kergero, Germano, cujus Libellus, Witeb. 1663. *in 4to* editus, non eſt omnino contemnendus, & multa attulit Williſio prætermiſſa. Febres totæ in fermentatione conſiſtunt, quam ſi quis compeſcere norit, his facile medebitur. Qua de re diligentiſſime actum à Williſio *in Diatribâ II. de Ferment.*

&

Digitized by Google

bentur. In cauſis ejus inquirendum meritò eſt, num verè id fiat, an verò Sophiſma aliquod politicum intercedat; ſolet enim Aulicorum fucus in Axiomate Regio exaggerando non eſſe infrequens. Quod à Veſpaſiano factum eſt, Grotius *lib. de Verit. Relig.* ſpeciali gratiæ divinæ adſcribere non dubitat. Adrianum ſimulatò egiſſe, ipſe Spartianus fatetur. De Regibus Galliæ & Angliæ prolixè egi in Diſputatione meâ, cui titulus; *Princeps Medicus*. In Gallis (quorum curationis hiſtoriam Andr. Laurentius peculiari *de Strumis* Libello deſcribit) certè rem non eſſe absque fuco, facilè oſtendunt fabulæ illæ de Ampulla cœlitus miſsâ, cujus efficaciæ illam potentiam adſcribunt in Regibus. Pro Angliæ Regina, Eliſabetha, Guilielmus Tooker ſingularem librum ſcripſit, quo idem chariſma ipſi adſcribere, & conquiſitis undecunque argumentis aſſerere laborat, exagitatus eam ob cauſam à Delrio: *lib. 1. c. 3. quæſt. 4. Diſqq. Mag.* & Balzacio, *in Principe ſuo*, § 63. Sunt hodiè in Hiſpania *Enſalmadori*, vel *Salvadori*, vel *Salutatores*, qui vi orationum, ſalivâ, halitu, tactu, ſuctione, morbis medentur, de quibus peculiari libro *de Enſalmis* egit Emanuel de Valle de Moura, Hiſpanicè ſcripto, & conferri quoque poſſunt Mart. Delrius *l. 1. Diſquiſ. Mag. c. 3. qu. 4.* Theoph. Raynaudus *de Stigmatibus ſacr. & prof. Sect. II. c. 4. p. 317.* & Pet. Pomponatius *in Lib. de incantat. c. 4.* Idem ajunt de prole ſeptima maſcula, citra interruptionem nata, ſtrumas curandi facultate ſc. eam præditam, cujus rei veritatem teſtatur vir aliàs minimè vanus, Thomas Williſius, *in Anatome cerebri c. 20. p. 159.* ſed omnem rem ad perſuaſionem refert. Apud Americanos talem per ſuctionem & tactum curandi modum frequentem eſſe, teſtatur Barlæus *in Deſcriptione rerum ſub Mauritio geſtarum in Braſilia p. 204.* Fuit non ita pridem apud Anglos Nobilis quidam Hybernus, Valentinus Greatreak, qui multas curationes inſtituit morborum graviſſimorum ſolo tactu & compreſſione, quarum hiſtoria peculiari libello edita eſt Londini anno 1666. *in 4to*, ac inſcripta Rob. Boylio, qui aliquod tamen eis pretium ſtatuit. Addita ſunt præterea multa teſtimonia, tam ægrotorum, quam virorum Illuſtrium. Sed is Londino excedere juſſus eſt autoritate Regiâ, fortè, quod invidioſa illa Regi curatio eſſet, qui ipſe tactu curat. Memorat etiam notabiles quasdam obſervationes, de morbis tactu & frictione curatis, Henricus Oldenburgius *in Actis Societatis Philoſophiæ p. 206 & ſeqq.* ex communicatione Boylii, quem vide *in lib. de Utilitate Experimentalis Philoſophiæ. Sect. 2. c. 15.* ubi rationes ejus rei fusè proponit. Omnes ſcil. motus animales, vectionem, lationem, ſuccuſſionem deducit. Refertur & ibi de quodam fabro ferrario, qui manu ſuâ ventrem mulcens vomitionem parare poterat, ſi nates mulceret, laxiorem alvum, ſi pedes, levamen à podagrâ. Henr. Morus, in *Diſcurſu Anglico de Enthuſiaſmo*, Ethuſiaſtas naturaliter tactu curare poſſe credit, ſuasque rationes *p. 42.* recitat. Fortè & huc referri poſſit, quod ali-

Tttt ttt ttt qui

Digitized by Google

qui actum venereum exercere non poſſint, niſi probè fuſtigati, cui tamen rei rationes Phyſicæ ſubſunt, quas legere poſſumus in ſingulari Joh. Henr. Meibomii de hoc argumento Epiſtola, cui additæ ſunt Henr. Meibomii filii Obſervationes quædam, uti & Thomæ Bartholini, in Editione tertia Hafnienſi A. 1670. *in 8vo.*

7 Ad occultas qualitates aliqui etiam referunt, quod corpora animalium vel herbis, vel rebus arte factis, aut imaginibus Aſtrologicis, muniri poſſint contra vim externam, gladiorum ſectiones, aut globulorum ictus, de qua re multæ circumferuntur hiſtoriæ, quas aliqui pro veris habent, aliqui in dubium vocant. Poſſibilitatem ejus rei voluit oſtendere Joh. Ern. Burggravius in ſuo *Achille Panoplo redivivo, ſive Panoplia Phyſico-Vulcania, qua in prælio Philoplos in hoſtem educitur ſacer & inviolabilis.* Raritas argumenti facile invitet Lectorem, qui tamen admiſſus mire ſe ludi videbit ineptis & alienis digreſſionibus, paralogiſmis perpetuis, quique nihil minus, quam id, probant, cujus gratia liber ille ſcriptus erat. Meâ quidem ſententiâ operæ pretium non tulit Gabriel Naudæus, qui *in libro ſuo de ſtudio militari, lib. 1. ſect. 32.* eum (non à Burgravio, ſed ab alio, huic gratificaturo, uti oſtendit, ſcriptum) refutat; habet tamen multùm doctrinæ iſta Diſſertatio, quæ ab ovo repetit originem hujus opinionis, quâ poſſibile habetur, in vulnerabiles aliquos fieri poſſe. In eo autem diſplicet, quod rem totam neget, quam factam tamen fuiſſe veriſimile eſt, niſi velimus omnium hiſtoriarum fidem in dubium vocare. Et ego quidem, non niſi ope Dæmonum hoc factum fuiſſe, crediderim, in quam ſententiam difficulter deſcendit Naudæus, non magnus rerum, quas omnes pro vanis & fictis habet, Dæmoniacarum æſtimator. Prolixè illic de ſigillis, characteribus, & Taliſmanicis imaginibus, agit, quibus obtinere aliqui voluere hanc corporum ſuorum ſoliditatem. De Taliſmanicis imaginibus multa alias fabulantur nonnulli, tanquam iis magna effici poſſint miracula, ſemperque illæ fuere inter ſuperſtitionum ſupellectilem ab Orientalibus ad nos propagatæ. Tota earum ratio & operatio ex influxu ſtellarum deducitur, aut ſpiritus cujuſdam mundani informatione. Integri ſunt ſuper hoc argumento Libri conſcripti; præ cæteris verò legi hic poteſt Jac. Gaffarelli liber Gall. cui tit. *Curioſitates Inauditæ,* A. 1650 in 8. edito, qui omnia corraſit, indigna relatu, quæ ad patrocinium illis præſtandum pertinent. Nuper ille in linguam Latinam converſus eſt, & Notis variis, etiam Elenchticis, auctus à Greg. Michaelis. Sed & jam ante in Gallia à nonnemine, teſte Sorello *in Bibliotheca Gallica,* erat refutatus. Extat etiam Jul. Reichelti *de Amuletis* liber. Fabulantur quoque de gladiis, ſub certis conſtellationibus fabricatis, quibus miracula præſtari aliqui poſſe credunt. In vita Joh. Bapt. Morini Aſtrologi, quæ *Aſtrologiæ* ejus *Gallicæ* præfixa

fixa eſt, refertur, talem habuiſſe gladium Guſtavum Adolphum, Regem Sveciæ, quem Morinus ab aliquo ſibi venditum emerit; (quæ ego tamen mendacia eſſe exiſtimo. Cæterùm, quod ſolidationem corporum attinet, illa quibusdam naturalibus etiam mediis fieri poſſe creditur, quorum ego ſimplicitatem ſatis mirari non poſſum, qui corporis cujusdam naturalis poteſtate credunt eſſe poſitum, ut textura cutis & carnis noſtræ immutetur, quæ immutatio ſi fieret, corneam totam & calloſam cutem iis eſſe oporteret, qui hoc præſidio utuntur, quod tamen factum fuiſſe non audivimus, neque poſſet iſta immutatio tam ſubito, & tam brevi tempore fieri, ac poſtea cutis redire in priorem ſtatum. Abſurdi itaque omninò ſunt, qui id fieri putant poſſe, vel Ægagropila, vel aliis quibusdam herbis, quarum omnium diligentiſſimam mentionem fecit Frommannnus, *in libro de faſcinatione.* Legi quoque poteſt Georg. Hier. Welſchii *liber de Ægagropila*, qui fortaſſis eâ de re plenius tractat, nam mihi tantùm aliqua pars iſtius libri lecta eſt. Sigillis & Imaginibus per ſe nihil efficitur, niſi majore aliquâ potentiâ armatis. Valdè itaque vereor, ne Dæmon aliquis ſub iſtis larvis lateat. Si principia Campanellæ, aut Joh. Marci Marci ſequeremur, facilè talia ſalvari poſſent, vel per ſenſum illum Univerſalem Campanellæ, vel per Ideas Marcianas; ego tamen ab illis opinionibus manum potius amoverim, veritus *ignes ſuppoſitos cineri doloſo.* Noſtri inſtituti non eſt, pluribus de iis hic agere, alioqui integri voluminis res eſſet. vid. Chiffletii *Commentarius in Macarii Abraxas*, ubi multa de iis ſigillis, aliisque magicis ineptiis. Pleni ſunt talium etiam nugarum libri Henr. Corn. Agrippæ *de occulta philoſophia*, Coſtaben Arabis *Tr. de Ligaturis Phyſicis*, ab *Arn. Villanovano Lat. verſus*, Bernh. Penoti *Denarius Medicus*, & Conſtant. Albini, Villanovenſis, *Magia Aſtrologica, ſeu Clavis Sympathia VII. Metallorum, & VII. Selectorum Lapidum, ad Planetas*, Pariſiis A. 1611. edita, qua ratio conficiendi ſigilla, ad varios effectus obtinendos, una cum precibus, characteribus, ſimilibusque ineptiis, recenſetur. Impugnavit iſtam characterum efficaciam Ol. Borrichius in Diſſ. peculiari *de Cabala Characterali*, Hafn. A. 1649. *in 12.* excuſa.

Doctrina de Faſcino ad hanc quoque claſſem pertinet, de quâ peculiaribus libris agunt Leonh. Vairius & Gutierrus, ac noviſſimè, poſt illos J. Chriſt. Frommannus, Med. D. & Prof. Coburg. vaſtiſſimo libro, Norib. A. 1675. *in 4to* edito, quem omnium ſuperſtitionum anilium Pandectas dixeris; non facilè enim quicquam prætermiſit. Et ille quidem faſcinum, ſecundum omnes ſenſus, pertractavit. Hic aliqua verè naturalia ſubeſſe exiſtimem, uti oculorum faſcino, multa tamen in illis ſuperſtitioſa, multa Dæmoniaca ſunt. Non audiendi certe, qui ad Operationes naturales omnia iſta referunt, cum Morini, Aſtrologi Galli, Filio, qui totum Orientem peragravit, ut omne ge-

nus artium Magicarum addiſceret, hasque naturales eſſe, Libris editis ſe demonſtraturum promittit.

9 De virgula divina etiam hic agendi locus eſt, de qua multa dubia ſunt, an naturalis illa ſit operatio, an Dæmoniaca. Mihi quidem, ut verum fatear, non liquet. Nam cùm de rei ipſius veritate nondum ſim certus, fruſtrà in cauſas inquiritur. Eſt verò virgula illa bifurcata, unius anni proles; hanc exſcindunt aliqui non ſine magicis incantationibus & ceremoniis, ex Corylo aliqui, aliqui ex aliis arboribus, illas decerpunt, aliqui indiſtinctè è quibusvis arboribus. Georg. Agricola, diligentiſſimus rerum metallicarum ſcriptor, rem non ſine concurſu demonis peragi putat. Solent quoque diem ſolſtitialem ſectioni huic deligere, quod equidem ſuperſtitioſum non eſt; nam & in aliis, vel herbis, vel arboribus, tale tempus cum fructu obſervatur. Conſiſtit enim tùm in vigore ſuo rerum natura, calore ſolis & rectis ejus radiis excitata. Figuram ejus exhibet Pet. Molinæus, *Phyſicorum lib. 5. c. 7.* ubi modum quoque deſcribit, quomodo teneri debeat, & admoveri locis illis, quibus ſuſpicio eſt latere venas metallicas. Quod ſi arbores tales, è quibus exſcindi debet ſurculus iſte bifurcatus, excreverint in fundo metallico, rei aliqua veriſimilitudo eſſet, verti poſſe ad vapores virgam. Sed ad metalla, extra ſuas venas conſtituta, verti virgulam, res mira ſanè, ſi vera eſt. Miror, non plus experientiæ hic dari, & adeò latere iſtius rei fidem. Extant Diſputatiunculæ aliquæ Joh. Sperlingii & Theod. Kirchmaieri de hac virgula, quæ tamen nihil novi nos docent, & pactum cum Dæmone implicitum ſubeſſe, cum Georg. Agricola, agnoſcunt.

10 Antipathiarum etiam multa ſunt exempla, quorum aliqua fabuloſa ſunt, aliqua naturalibus cauſis expediri poſſunt, aliqua inter veras occultas qualitates referenda. Fabuloſa ſunt, quæ de pelle lupi & ovis referunt, fabuloſa quoque multa alia. Medici interdum multa talia obſervant in ægrotis, aut in iis ſubjectis, quibus Medicinam adhibent. Mirabilia enim earum Antipathiarum exempla paſſim invenimus. Sunt, qui ad campanæ ſonitum deliquium patiuntur, ad gladium evaginatum animo concidunt. Fuit apud Anglos fœmina, quæ, tonitru audito, vomebat, & alvo laxabatur, quod fieri fortè ob conſternationem potuit, & accidere talia potuere, ſi mater, in utero geſtans, iſtis quondam rebus perterrefacta, earum ideas fœtui impreſſit; unde plurimas antipathiarum ſpecies ortas ego crediderim. De averſatione caſei in quibusdam mira quoque eſt ratio, conatus tamen ad cauſas naturales eſt reducere Mart. Schookius, ſingulari libello *de averſatione caſei*, Groningæ A. 1668. *in 12.* edito. Solet quoque hæmorrhagia cadaverum inter ſingularia Antipathiæ ſpecimina referri, quæ opinio adeò firmas radices egit, ut inter ſigna judicialia quoque nonnullis admiſſa fue-

Digitized by Google

fuerit, & quædam judicii divini ſpecies habita, quibus ego temerè non acceſſerim; facilis eſt enim cadaverum, violentâ morte percuſſorum cruentatio ſpontanea. Recens enim ſanguis eſt, & nullo morbo correptus. Tuetur tamen hanc ſententiam, Joh. Marcus Marci *in Philoſophia vet. Reſtituta, toto cap. de hæmorrhagia cadaverum.* Olim in judiciis majorum noſtrorum magni æſtimata fuit illa probatio, ut patet ex iis, quæ ſuperſunt nobis, legibus vetuſtis.

Ad occultas Qualitates, quæ verè tales ſunt, referri debent omnes 11
illæ, quæ proveniunt ex objecto, quod ſenſibus capi non poteſt, vel ob vaſtitatem ſuam, vel ob remotionem nimiam. Non enim eſt credibile, cùm videamus, minutis etiam corporibus, imò corporum partibus, ineſſe affectiones, non ineſſe illas totis maſſis & globis, e. g. toti maſſæ aqueæ, toti maſſæ aëreæ globis hujus univerſi, quorum corporum omnium operationes deprehendi à nobis non poſſunt, quibus fortaſsè multa adſcribi debent, quæ fieri in natura videmus, nec tamen ad certas cauſas reduci poſſunt. Poſſunt quoque in magno hoc aëris Oceano diſſeminatæ eſſe multæ corporum particulæ, quæ, hoc vel illo motu accedente, varias mutationes faciant, vel in aliis corporibus, vel in noſtris quoque, quorum cauſæ deprehendi non poſſunt. Unde ego exiſtimo accidere ſæpè animalibus, hominibusque morbos quosdam inauditos & inſolitos, quibus curandis Medici omnia fruſtrà adhibent conſilia. Qam vim vaſta illa corpora, per aërem diſperſa, vel in terrenum hunc globum totum, vel in aliquas ejus partes, aut certas quasdam ejus maſſas, terram videl & aquam, aërem, animalia & homines, habeant, definire non poſſumus, fallente nos experientia & obſervationibus, quas longinquitas temporum facilè eludit. Nam de Aſtrologicis dogmatibus non omnia credere poſſumus, quanquam nec omnia rejicere. Fortaſſis enim aliqua per revelationem, majoribus noſtris factam, pervenere ad poſteros, aut hodie innoteſcunt, vel bonorum, vel malorum ſpirituum, proditione. Nam quæ Salmaſius, in *Diatribe* ſua *adverſus Aſtrogiam*, contra naturales etiam effectus aſtrorum affert, inepta ſunt, & nullius ponderis. De his plenius agit, & primus eſt, cui de argumento hoc dicere in mentem venit Rob. Boylius in libro *de Syſtematicis vel Coſmicis rerum qualitatibus*, & in altero *de ſuſpicionibus Coſmicis*, quibus plura continentur, hanc doctrinam illuſtrantia.

CAP. IX.
DE MAGIA.

§. 1. *Magia Naturalis exiſtentia oſtenditur. Diſcrimen vera a falſa. Illa nihil aliud eſt, quam Phyſica ſecretior operativa, & natura imitatrix.* 2. *Thom.*

Campanella & Job. Marcus Marci Magia Naturalis nomine, ad vetitæ patrocinium, abutuntur. Scriptorum Cabaliſticorum & Chymicorum lectio diſſvadetur, obſcuritatque culpatur. Magiæ diviſio.

1 Vidimus priori Capite aliqua de Qualitatibus occultis, reſtat, ut jam aliquid etiam de Magiâ dicamus, quam dari naturalem nemo negare auſit, niſi qui in Phyſicis omnia ita explorata eſſe putat, ut nihil ſit occultæ Qualitatis. Quod cum falſum eſſe priori capite viderimus, & plus ſit qualitatum occultarum, quam fortè credimus; omninò quædam Phyſices etiam pars erit, quæ circa illas verſabitur. Verulamius, *lib. 3. de augmentis ſcientiarum,* quandam Phyſices Metaphyſicam conſtituit, quæ occupata ſit in contemplatione formarum, atque in relatione ad illas. Magiam ille eſſe Phyſices partem exiſtimat. Metaphyſicæ enim Phyſicæ magiam ſubordinat, eſtque, illo definiente, Magia ſcientia, quæ cognitionem formarum abditarum ad opera admiranda deducat, atque, quod dici ſolet, activa cum paſſivis compingendo, magnalia naturæ manifeſtat. Eſt itaque Magia nihil aliud, quam Phyſica abſcondita, quam qui agnoſcunt, certè potiſſimam Phyſices partem in obſconditis verſari concedere debent. Talis itaque Philoſophia cum detur, & paucis, quos æquus amavit Jupiter, cognita ſit, iis ſc, qui admirabilibus inventis humanum genus locupletarunt, non putandum eſt, omnes illos, qui naturalis magiæ nomen mentiuntur in libris, magnâ pompâ conſcriptis, eſſe ex eorum hominum familiâ. Multa enim Thyrſigeri ſunt, pauci Bacchi. Superſtitioſæ enim obſervationes de Sympathiis & Antipathiis rerum, atque de occultis & ſpecificis proprietatibus, & frivola utplurimum experimenta, potiùs occultandi artificio ac larva, quam reipſa, admiranda, ut loquitur Verulamius, non abſolvunt ſplendidum Magiæ nomen; ac tantum diſtare Verulamio videntur à vera Magiæ ſcientia, quam libri Rerum geſtarum Arthuri ex Britannia, & hujusmodi Heroum umbratilium, à Commentariis Julii Cæſaris. Manifeſtum enim eſt, Cæſarem majora revera patraſſe, quam illi de Heroibus ſuis confingere auſi ſunt, ſed modis faciendi minimè fabuloſis. Hujusmodi doctrinas eleganter comparat fabulæ de Ixione, eamque levem & degenerem Magiam naturalem ſimilem facit ſoporiferis quibusdam Medicamentis, quæ ſomnum conciliant, atque inter dormiendum læta & placentia ſomnia immittunt. Cùm enim ſpectra quædam objiciant & larvas proprietatum ſpecificarum, velut cœlo lapſarum, his occupati homines à veris cauſis indagandis abſtinent. Eſſe quædam, ut in omnibus ſcientiis, ita & in Phyſica, recondita colligere multis indiciis poſſumus, ac ita mihi ſemper viſum eſt: aliqua poſſe ſciri in natura, eam tamen ſcientiam non omnibus eſſe utilem; Ideoque Deum, qua providentia omnes res humanas tractat, etiam in eo pro-

Digitized by Google

proſpexiſſe hominum ſaluti, quod non omnibus ingeniis velit etiam obvia occultiora quædam naturæ miracula, quibus illa abuti poſſint, ſi ſibi relinquerentur. Fabrica divina & univerſi hujus conſtructio, ut ubivis operantis Dei veſtigia perſentiſcere poſſimus. Videmus in natura multa mirabili & occulto modo fieri, omniaque illa opera generationum omnium corporum, in quibus indagandis utut vexemus cerebrum, utut ſæpè nobis blandiamur ſpecie aliquâ conceptus, obſervabimus denique, nobis, quò plus progreſſi ſumus, plus reſtare viæ. Sollicitanda tamen interim natura eſt oculis emiſſitiis, omnia venanda, omnes perquirendi ſimus, an alicubi deprehendere poſſimus naturæ proportiones in mixturis corporum, Prima corporum elementa, & rationem conſtitutionis eorum. Idque non ſolâ inani ſpeculatione efficitur, ſed manus injicienda operi eſt, & ad naturæ methodum, quam diligentiſſimè nobis obſervandam, inſtituenda imitatio. Quare rectè Verulamius partem alteram operativæ Phyſicæ facit, cum alteram feciſſet Mechanicam, ſapienti ſanè in eo uſus conſilio. Ubi itaque continua operatione mirabiles quoſdam in natura effectus producimus, perſiſtendum iſto in cœpto eſt, ut fabricare nobis certa principia poſſimus. Neque enim principia prius nobis præſupponenda ſunt, antequam de effectis ipſis nobis conſtat. Vehementer enim falli poſſimus, &, uno poſito abſurdo, ſequentur infinita.

2 Thomas Campanella, ſagaciſſimi quidem ingenii vir, ſed qui ultra ſpeculationes in natura non proceſſerat, ut occulti aliquid ſapere videretur, viam commentus eſt, quâ mirabilibus & inauditis arcanis fidem faceret. Ut ergò, quicquid magicarum rerum eſt, ſalvaret, etiam earum, quæ non ſine ſpirituum & dæmonum interventu agi creduntur *de ſenſu rerum libros tres* præmiſit quarto, qui *de Magia* inſcribitur. In quo mirabilia multa proponit, ultro jam ex iſtis, quæ poſuerat, principiis, fluentia. In quibus tamen omnibus, cum quantivis pretii eſſe quis credat, nihil ſolidi & veri ineſt. Quam multis enim mirabilibus concluſionibus principia illa occaſionem ſuppeditant; aëri ineſſe ſenſum, aërem affici rebus præſentibus futuriſque, atque nobis eas communicare; aërem eſſe vehiculum ſcientiarum, quæ animalibus ſunt incluſæ? Quo uno principio poſito, omnibus prædictionibus, faſcinationibus, omnibuſque præſtigiis, fundamentum ſuppoſitum eſt. Imò ex hac Magia, multa fieri poſſe miracula & transmutationes corporum, exiſtimat. Sed illum tantum in imaginariis rebus verſari, facilè videas, ex illo exemplorum apparatu, quæ paſſim adducit: Sunt enim omnia illa multam partem ficta & fabuloſa & ex lacunis traditionum anilium, aut ſcriptorum de ſecretis, petita. Multa poſſunt ad longè alias cauſas referri, quam ipſe retulit, quoniam effectus ipſos & rationes operandi non ſatis exploratos habuit. Joh. Marcus Marci cum eo ſanè in multis conſpirat,

ſpirat, & quicquid Campanella è ſenſu ſuo rerum educit, hic ex Ideis ſuis exſtruit. Sed rectius ſanè faciemus, ſi imaginaria illa relinquamus, præoccupant enim animum præjudiciis, & rectioribus contemplationibus, ſuper ipſa operatione fundatis, eum ſubtrahunt. Eadem ex cauſa ſuaſerim, ut à cabaliſticis ſcriptoribus manum abſtineamus, de quibus magna quidem fama eſt, inprimis de libris MSS. Esdræ, quos Judæi adhuc poſſidere dicuntur. Utut enim fortè aliquid iis ſubſit, non tamen omnes in ſenſibus occultis perveſtigandis ſunt Oedipi. Ideoque relinquenda ſunt ænigmata ſcriptoribus ſuis, & non legantur, quia nolunt intelligi. Quod ſi quis exactum & multis laboribus exercitatum habeat ingenium, diſcere fortaſſis aliquid ex iſtis libris poſſet, ſed magno, ut puto, temporis diſpendio, magnâque animi afflictione. Quod idem dictum velim de Autoribus Chymicis; quanquam enim transmutatio metallorum inter ſumma Magiæ ſecreta ſit, à quibusdam indubiis poſſeſſoribus ejus arcani, multis ænigmatibus & verborum ſenſuumque ambagibus, deſcripta, oleum tamen & operam perdes, ſi vel totam ætatem huic ſtudio inſumſeris, & tamen internecinis, vigiliis & laboribus tandem nihil profeceris. Ideoque intemperantiæ ſpecies quædam eſt, plus ſcire velle, quam poſſis ſcire. Nolo hic quicquam dicere de Magiæ diviſionibus in cœleſtem, ceremonialem, naturalem, dæmoniacam, & exempla, quæ à vulgaribus Phyſicis etiam referuntur, hic cumulare. Integri ſuper hoc argumento libri conſcripti ſunt Videantur Mart. Delrii *Diſquiſitiones Magicæ*, Mericus Caſaubonus *de fide rebus naturalibus & civilibus, vel habenda, vel non habenda*, Henr. Kippingius *in Inſtit. Phyſic. l. 2. c. 7.*

CAP. X.
DE PRINCIPIIS IN NATURA MECHANICIS.

§. 1. Qualitates Corporum, à Motu & Figura orientes, è Principiis Mechanicis ſunt explicandæ. 2. Factum id à Joh. Walliſio in Controverſia, cur Aqua in loco naturali non gravet? à Carteſio in Operationibus Brutorum explicandis.

1 CUm viderimus maximam partem Qualitatum in corporibus fugere ſenſum, & ob intellectum, ideo ſinimus eousque tectam hanc naturæ faciem, usque dum ſolertia noſtra aliquid ex ea deregamus, & contemplemur alterâ ex parte naturam, quam ſc. ſenſibus patet, per affectionem aliquam externam. Summa & princeps omnium affectionum eſt motus. Figura quoque operationibus in natura multis dat originem. Ideoque veroſimile eſt, ex figura & motu maximam partem qualitatum mani-

Digitized by Google

determinationem ſubſtantiæ, quod propius ad recentiorum doctrinam accedit. Ii enim ſatis demonſtrarunt, qualitates illas omnes eſſe relativas & reſpectivas, & referre ſe, vel ad alia corpora, vel ad noſtros ſenſus, quod innumerabilibus exemplis ita illuſtravit Rob. Boylius *in libr. de orig. form. & qualitatum*, ut cornea illi fibra ſit, qui diſſentire ab eo velit. Nugatoria itaque omnia illa ſunt, omnes illæ diſputatiunculæ Peripateticorum; an educantur è ſubjecto qualitates? an ex uno in aliud migrent, an qualiquates intendi poſſint & remitti? Hinc, cum de cauſis alicujus proprii vel inſoliti affectus quæritur, ſpecifica vel occulta qualitas ſolet prætexi, quarum prima nihilo ſumus doctiores, altera nihil dicitur. Ideò enim quærebatur, quod occulta qualitas inter cauſas allegari poteſt, ut *ſequenti Cap.* videbimus.

Natura itaque Qualitatum in eo conſiſtit, quod ex diverſo materiæ, ejus particularum, motu, quiete, quantitate, ſitu, figura formentur: nihil enim tam abſtruſum eſt, quod eorum ope non eruatur. Clavis ſeram penetrat & aperit ob figuram illam, ſine aliqua peculiari forma. Ita particulæ penetrant interdum ſola figura ſua, atque hâc ratione agunt, quod nos adſcribimus certæ formæ. Mercurii ſublimati particulæ interimunt hominem, non ob qualitatem aliquam venenatam, ut quidam autumant, ſed quod particulæ ejus ſummè acutæ compungant tenerrimas viſcerum partes, unde ex infinitis vulnuſculis tandem inflammationes ſequuntur, & ipſa mors; crudus verò Mercurius nihil horum efficit, cùm alia ſit partium figuratio, nec aciem ſalinam habeat. Videmus, quam ſolo motu ſæpè mutentur res, ſolâ applicatione diverſorum corporum. Aqua marina ſola partium agitatione colorem mutat. Videmus liquores limpidiſſimos, una miſtos, in momento alios colores acquirere, vel nigreſcere, vel rubeſcere, vel inter ſe exæſtuare. Sic cyathus, aqua tepida ſi impleatur, & foliorum ſenæ manipulus immergatur, mox, mixtione peractâ, aliquot olei tartari guttulæ infundantur, tota illicò aqua rubeſcet, cùm nullus inſit aquæ, foliis, aut oleo rubor. Pomum, quâ parte percuſſum eſt, ſapore & colore immutatur. Fructus halicacabi digitis tactus amareſcit, antea dulcis, ubi certè nemo ſomniare poterit de nova qualitate, vel immiſſa, vel emiſſa. Fuit non ita pridem inter Anglos, qui duo ſicca eâ proportione miſcere novit, ut, quâ velit horâ, in incendium apertum erumpant & flammam concipiant, quod factum ſolâ particularum miſtione fuit. (*) Hæc & ſimilia exempla magno numero apud Boylium, in eo, quem laudavimus, libro, legi poſſunt, &, qui ejus Diſſertationes in Compendium traxit, J. Bapt. du Hamel *in libro de corporum affectionibus, c. 1. & 2.*

(*) Hanc artem etiam calluit Morhofius, ſibi tamen ſub fide ſilentii concreditam. Qui Regi Angliæ eam aperuit, præmium magnum reportavit,

tavit, ut, ut nunquam divulgaret, ſub pœna Capitali ei injunctum eſt.

4 Deſcendendum jam nobis eſſet ad qualitatum illas ſpecies, quas vulgò faciunt Peripatetici, & alii Philoſophi. Quoniam verò inter illas quædam ſolent ad elementa referri, quæ *primæ* ob eam cauſam dicuntur & Elementares, aliquæ ſecundum ſenſus diſtingvuntur, unde qualitates etiam *ſenſiles* dicuntur, reſervabimus earum uberiorem tractationem iſtis capitibus. Hic tantùm eas recenſebimus qualitates, quas ex materia dependere præcipuè volunt, & ad ſenſum tactus alias referre. Inter eas eſt gravitas & levitas, de quibus agemus *cap. de aëre, & terra*; calor & frigus, de quibus agemus, quando ad *caput de igne* perveniemus.

5 Supereſt primò raritas, quæ eſt qualitas tactilis, per quam inter alicujus corporis particulas multùm materiæ heterogeneæ intercedit, ſive illa ſit aliqua, aër, ſive materia ſubtilis. Talia corpora ſunt ſpongia, vapores, tophus, &c. Hic ſimplex eſt iſtius qualitatis conceptus & rei conformis. Contra Denſitas eſt, quâ corporis particulæ ita ſunt ſibi junctæ, ut parùm materiæ heterogeneæ iis intercedat, ut aurum, Mercurius, marmor. Hinc eſt, quod valvæ aridâ tempeſtate facilè claudantur, ægrè humidâ & pluvioſâ, quod clavis ferrea candefacta foramen ſuum non ſubeat, quod frigida ſubit; quod multum materiæ heterogeneæ intercedat. Ita quoque in Thermometris aër condenſatur & rareſcit, materia ſubtili ſubeunte per poros vitri. Digbæus ſubtilius philoſophatur in hac affectione corporum, quam neceſſe eſt, quæ ipſi tanti fuit, ut totam doctrinam Phyſicam illi ſuperſtrueret. Sed de ejus ſententia in ſuperioribus diximus.

6 Inter has qualitates porrò eſt *humiditas*, per quam corporis alicujus particulæ facilè alterius corporis ſuperficiei manifeſtè adhæreſcunt, & in poros ejus leniter penetrant, ut aqua, vinum & oleum. Cui contraria *ſiccitas* eſt, cujus particulæ non facilè adhæreſcunt, ut ſabulum, Mercurius, qui tamen ratione auri qualitatem hanc deponere videtur. Illi enim adhæret, illud penetrat. Referenda huc eſt fluiditas & firmitas, de quibus integrum librum ſcripſit Rob. Boylius, cui tit. *Hiſtoria fluiditatis & firmitatis.* Quo libro omnia corpora ad examen vocantur, quæ vel naturæ ſunt fluida & firma, vel per artem fieri talia poſſunt. Chymici enim eas qualitates pro arbitrio ſuo poſſunt exigere & reducere. In natura maximum illud, & miraculo ſimile eſt, aquam fluidam in momento ſiſti poſſe & firmitatem acquirere, de quo pluribus dicemus, cùm de calore & frigore agemus. Mollities cum fluore coincidit, eſtque qualitas, per quam particulæ alicujus corporis ita ſibi adhærent, ut facilè ſuo loco dimoveri, tactuique undiquaque cedentes in omnem dimenſionem & figuram variari, poſſint. Huic affinis eſt viſcoſitas,

Digitized by Google

tas, per quam mobile eſt corpus & molle, non verò cum fluore. Flexilitas eſt, per quam corporis alicujus particulæ, ſalvo inter ſe ſitu cohæſione & viciniâ multæ ſimul in aliam plagam, poris variatis, converti poſſunt. Qualia ſunt fila metallica, vimina recentia, membranæ, &c. Rigiditas eſt, per quam corporis alicujus particulæ ita ſibi adhærent, ut poros ſuos variari, niſi per partium quarundam rupturam & ſeparationem, non admittant, ut chalybs induratiſſimus, teſta ovorum &c. Lævitas eſt, per quam corporis alicujus ſuperficies ita eſt conformata, ut particulæ ejus æquali protuberantiâ, ſine ſenſibilibus poris ac anfractibus, conſiſtant, tactumque nihil removentur. Talia ſunt ſpeculum, metallum politum, glacies &c. Aſperitas eſt, per quam corporis alicujus ſuperficies ita eſt comparata, ut particulæ ejus inæquali protuberantiâ emineant, poroſque & anfractus, quibus tactum ſenſibiliter remoratur, admittat, ut ſunt cortices arborum &c Notandum tamen eſt, illas, illas qualitates omnes ſecundum ſenſus noſtros ſe ita habere: nam ſi microſcopium quis inſpiciat, illa quæ læviſſima oculis videntur, tamen per ſpecilla ſcabra apparent & inæqualis ſuperficiei. Ratio eſt, in iis, quæ poliuntur, polituram illam fieri per pulveres duriſſimos, quorum grana ita duci nequeunt, quin ſulcos quoſdam poſt ſe relinquant. Videri id ex puncto acûs poteſt, quam depinxit nobis, ſecundum apparentiam in ſuo microſcopio Rob. Hookius. Et hæc aſperitas ſuperficiei, quanquam ſenſibus noſtris non appareat, negari tamen non debet. Non enim ſenſus noſtri ſufficiunt ad corporum affectiones detegendas, & in iis ſæpè hallucinantur. Polita corpora fortiùs, quam aſpera, agere & reſiſtere putat Ant. le Grand in hiſtoria naturali, exemplo cultrorum & enſium, qui, ærugine obducti, minus ſcindunt aut penetrant, quam dum politi nitent, quod ratione aciei verum non eſt. Nam hæc, utut tenuiſſima & re[illegible]ſſima ad viſum, habet tamen quandam ſcabritiem ac ſuperficiem ſerratam, cujus beneficio ſectio perficitur.

Harum Qualitatum & ſimilium cognitio, multum prodeſt ad phænomenorum naturalium rationes inveniendas. De quibus in progreſſu pluribus agendi locus erit. Miſſis itaque qualitatibus manifeſtis, ad occultas progredimur.

CAP. VIII.
DE QVALITATIBUS OCCULTIS.

§. 1. *Doctrina de Qualitatibus occultis è Phyſicis eſt eliminanda, etſi certiſſimum ſit, plurimas dari qualitates Phyſicas, omnibus Naturæ ſcrutatoribus occultas & imperveſtigabiles. 2. Alb. Kyperi ineptæ illarum diviſiones exploduntur. Omnes ad ſenſus referri nequeunt. Judicium de exemplis illarum generale.*

Digitized by Google

tates, exiſtimant, quæ adhuc dum durant. Ita profectò eſt, ut omnes ferme qualitates ultimò in occultas nobis deſinant: nam etiamſi ab Elementorum qualitatibus (ſi tot eſſent, quot vulgò volunt) manifeſtæ deduci poſſent, res tamen æquè dubia eſſet, unde Elementa iſtas ſuas qualitates poſſiderent. Qualitates, quæ ex diverſo materiæ ejusque particularum motu oriuntur, & manifeſtæ nobis dicuntur, ſi attentius ſpeculatus fueris, aliquâ ſui parte erunt occultæ; quædam enim ex illis, vel ad certam motûs ſpeciem, nobis cognitam, deduci non poſſunt, vel occultum eſt, quid particulas moveat, cur aliæ aliæque ſpecies alium atque alium particularum motum ament, ac aliter aliterque determinentur. Ideoque in plurimis ad ordinationem Dei in primævâ creatione recurrendum eſt, quod, ejus ſc. directione, ſpecies variæ hoc vel illo modo formentur. Præterea multæ quoque qualitates ſunt in natura, quæ ſensûs noſtri menſuram excedunt, ob objecti vaſtitatem vel infinitatem. Veroſimile enim eſt, multas corporum, à nobis remotorum, eſſe operationes, quarum effectum interdum percipimus, cauſas verò indagare non poſſumus. Poſſunt quoque in maſſis corporum, quatenus ſcil. maſſæ ſunt, eſſe peculiaria quædam, quæ intelligere nos non poſſumus, qualis in mari eſt fluxus & refluxus, & multa alia, quæ jure poſſunt inter qualitates occultas referri. Quantum itaque eſt, quod ſcimus de rebus, in ſuperficie & cortice rerum hæremus, & ne quidem hunc totum pernoſcimus.

Producamus tamen hic aliquas qualitatum occultarum, quæ vulgò eo nomine ſalutantur, & monſtremus, eas vel non eſſe occultas, ac ad manifeſtas poſſe reduci, vel eſſe ſuperſtitioſas & falſas, vel eſſe occultas. Quomodo ſubdividi qualitates occultæ debeant, aliqui ſunt ſolliciti, interque eos Alb. Kyperus. Sed quæ poſſunt eſſe ſpecies rei, quæ per ſe occulta eſt? Ille tamen dividit à ſubjectis qualitatum propriis, ut alias faciat mineralium, alias plantarum, alias animalium, quæ rurſus ſubdividuntur; ſed ita penè totam Phyſicam ad qualitatum occultarum titulum revocabimus. Aliter dividit ex Adjunctis, unde facit alias Sympathicas, alias Antipathicas, illas ob convenientiam & ſimilitudinem, unionem præſtantes, has ob diſconvenientiam & contrarietatem, à ſe invicem ſecedentes. Sed ad has claſſes omnes tamen referri non poſſunt. Aliam diviſionis rationem ſumit ab effectis, ubi alia occulta qualitas eſt attractiva ferri, alia cathartica ſive purgans in medicamentis, alia deleteria in venenis, alia aliud quid præſtans. Quam diviſionis rationem ſi ſequimur, quot erunt qualitates occultæ, tot erunt ſpecies qualitatum occultarum; nam in qualitatibus occultis nihil, præter effectum, videmus, & ex hoc, cauſa non cognita, qualitatem occultam eſſe judicamus. Superſtitioſa hæc & inutilis diligentia eſt, ac parùm refert, quo ordine illa proponantur. Rectiùs fortè quis faceret, 2

Digitized by Google

ſi ad ſenſus noſtros referrentur qualitates occultæ, ad quos tamen omnes referri non poſſunt: quædam enim corpora mutuas inter ſe invicem affectiones habent, quæ ad ſenſus noſtros non referuntur, quales ſunt e. g. tractio ferri à magnete, converſio acus magneticæ ad polum. Hæc enim quanquam viſu percipiamus, non tamen ad viſum propriè referuntur, ceu partem aliquam ſuæ operationis. Præſtat itaque ſine diſcrimine illas enarrare.

Exempla Qualitatum occultarum, uti dixi, magnam partem fabuloſa ſunt, magnam partem fundatas etiam in natura rationes habent, quædam etiam revera titulum iſtum merentur. Eorum Syllogen aliquando collegit Mich. Watſonius *in Unione Sapientiæ, P. II. ſect. 3. c. 1.* quorum vel rationes ipſe dat, quanquam non ſemper adæquatas, vel, ut ridicula & falſa explodit. Sed minuta illa miſſa faciemus, ac notioribus tantùm inſiſtemus.

3 Primo loco ponemus Sympathicas & Antipathicas operationes. Sympathia & Antipathia Termini generales ſunt, & nihil aliud, quam Termini, ſi iis cauſam aliquam ſufficientem exprimere volumus. Alioquin negari non debet eſſe in natura rerum fundatam aliquam corporum convenientiam & diſconvenientiam, ſecundum quam multa fieri phænomena in natura poſſunt, ut ita revera cauſa illa poſſit aſſignari, ſi modò conſtet modus ille, quo corpora illa ſibi conveniant vel non conveniant. Nam quanquam Termini illi purè relativi videntur, termini tamen ejus relationis reales ſunt, & fundamenta. Ut itaque hâc ratione aliquid realitatis agnoſci debeat, cùm omnes cæteræ qualitates penè in ſola relatione & modo conſiſtant. Nihil itaque diximus, niſi modum illum ſimul demonſtramus, & digitum eò intendimus, ut percipere illum poſſimus. Innumera ſunt, quæ ad has claſſes univerſales pertinent Sympathiarum & Antipathiarum, ut vaſtis etiam libris ea proponantur. Nam, ſub *Theatri Sympathetici* titulo, Norimbergæ A. 1661. *in 4to* prodierunt, edentibus Endteris, omnes illi Auctores, qui de Antipathiis & Sympathiis ſcripſerunt, uno libro collecti. Et verſatur quoque eo in argumento Athan. Kircheri liber, Amſt. 1667. excuſus *in 12.* cui titulus: *Magneticum naturæ Regnum.* Sed in *Theatro* illo infinita ſunt mendacia & aniles ſuperſtitiones, quam Camarinam aliquis nolim moveat. Sylveſtri Rattray *Aditus ad occultas Sympathiæ & Antipathiæ cauſas inveniendas, per principia Philoſophiæ naturalis, ex fermentorum artifitioſa Anatomia hauſta, patefactus*, qui in *Theatro* hoc occurrit, nil omnino habet, quod Titulo iſti ſatisfaciat. Exhibetur illic Catalogus rerum & Actionum Syn-& Antipatheticarum, temere è Secretorum Scriptoribus congeſtus. Nihil cauſæ innititur, quanquam Titulus promittat, cujus pollicitationem ex fermentorum doctrina falſam & abſurdam eſſe, res ipſa oſtendit. Nulla autem fœcundior his nugis eſt, quam Ars Medica. Illa enim, ut imperitis hominibus, mulierculis & olitoribus,

Digitized by Google

toribus, ſomniis & incubationibus, primam ſuam originem debet, ita factum eſt, ut multa immigraverint in illam, quibus ſola patrocinatur ſuperſtitio, cujus præſidio multa interdum feliciter effectum ſortiuntur, ſupplente perſuaſione noſtra, vel natura, quæ expectabantur à nugaciſſimis remediis. Interdum caſu fit, in iis veri aliquid deprehendatur. Spectant ad hanc Claſſem curationes Sympatheticæ & Magneticæ, per transplantationes, infiſtiones, irrorationes, quas deſcribit Samuel Boulton in libro Anglico, cui titulus: *Medicina Magica, ſed tamen Phyſica*, quo in libro rationes adducere laborat, & principia, unde tales vulgò creditæ operationes oriantur. In quibus tamen principiis ponendis magna nobis dubitatio eſt. Nam, quæ ille pro principiis & Axiomatibus habet, illa non minus dubia ſunt, ac ipſæ operationes. Multa ſanè poſſunt adverſus illa adferri magni ponderis dubia. Quæ enim ille pro veris & indubitatis ſupponit, illa non ſunt extra omnem converſia poſita, aut ita demonſtrabilia, ut pro principiis haberi debeant. Quis enim demonſtrabit nobis inter ſanguinem, ſudorem & excrementa, corporaque, unde illa depromta ſunt, eſſe quandam mutuam paſſionem & actionem. Certè ad Experimenta provocare, ex iis fidem his principiis aſſerere, non poſſumus, ob ſummam operationum inconſtantiam & incertitudinem, cùm certi interdum eſſe non poſſumus, an non caſu interdum aliqua eveniant, quæ illi ex principiis his deducunt.

Transplantationes quod attinet, ſunt multi, qui mirabiles earum effectus pollicentur, ſed revera, quid præſtitum ſit à multis, non apparet. 4
Febricularum curationes ajunt interdum feliciter iis factas, ſed earum facilis eſt etiam per naturam curatio, ſolamque abſtinentiam & perſuaſionem, ſi leves illæ ſint, nec inveteratæ. Ut falſo itaque transplantationi adſcribatur, quod ſuâ ſponte evenit; neque illa cauſarum hic eſt connexio. vid. Andr. Tenzelii *Medicina Diaſtatica* & Jac. Lupii liber, cui tit. Schatzkammer der Natur; qui Autores mutuò ſe exſcribunt, & in quibus magna talium rerum farrago continetur. Pleni ſunt omnes ſecretorum & arcanorum Scriptores; ſed in iis penè, quot lineæ, tot ſunt mendacia. Ad hanc Claſſem unguentum Armarium & pulvis Sympatheticus Digbæanus, è vitriolo confectus, quoque pertinet. Id unguentum Armarium etiam veteribus in uſu fuiſſe, cognoſcas ex Barthio, *Adverſ. colum. 1770.* A plerisque habitum ſemper fuit pro re diabolica & magicâ, vel ſaltem impoſtoriâ, donec tandem Kenelmus Digbæus, in libro ſuo *de pulvere Sympathetico* naturales rationes in medium attulit, quibus qualitercunque ſalvat illas operationes, adductâ magnâ exemplorum farragine, quorum non omnis certa fides eſt. Extiterunt & alii Autores, qui eâ de re Diſſertationes ſcripſerunt. Pulveris tamen illius vires Ant. Deuſingius, Medicus Groninganus, in dubium vocavit,

manifeſtarum, in quantum manifeſtæ ſunt, demonſtrari poſſe. In quo tamen etiam magnos ingenio noſtro limites poſitos eſſe videmus. Eousque enim iſta noſtra procedit ſpeculatio, quousque ſenſum non excedunt corpora. Ideoque oculi ipſi, utut ignei, & ſpecillis armati, in minimis corporum deprehendendis vacillant, & ſuſpicaci ingenio ſupplent, in quibus minima non reſpondent ſenſui. Atque hæc principia vere ſunt principia mechanica. Mechanica enim conſiſtit in motu & figura. Ex utriusque enim combinatione diverſa tot pulcherrima artis ſpectacula naſci videmus, ut negari non debeat, naturam ſimili motu procedere in corporum ſuorum formationibus, & in effectibus ſuis producendis. Nemo hoc luculentius depinxit nobis, quam Leibnitius in *Theoria* ſua *Motus abſtracti*, in qua mira brevitate recenſet, quam varia fieri poſſint in natura per combinationem figuræ & motus; & Borellus, *in libro de vi percuſſionis* eo proceſſit, ut in ipſis minimis etiam particulis agnoſceret diverſitatem harum figurarum, ut quasdam vectis habere figuram diceret, quasdam cuneorum, & ex varia figurarum iſtarum mixturâ inexpectatos ſæpè effectus ſubſequi. Sic quod vitrum retundæ formæ rumpi poſſit tono conſono, imputandum eſt minimis vitri particulis, quæ tenues quædam ſunt armillulæ inflexiles, quæ motu totius corporis, vel potiùs materiæ ſubtilis aut ætheræ, quæ in ſpatiis vitri habitat, conſtringuntur, usque dum frangantur. vid. pluribus Borellus *in lib. citato*. Sed ſubtilior eſt illa Philoſophia, quam ut demonſtratio ejus Mechanica in ſenſus incurrere poſſit. Nihilominus tamen intentata ejus conſideratio facit, ut ſuſpicionibus etiam ſcopum noſtrum feriamus, quæ interdum multis magnisque inventis occaſionem præbuerunt. Sic multi ſunt in natura mirabiles effectus, de quorum cauſis acerrima diſputatio eſt, diſtractis in varias ſententias Scholaſticis & Phyſicis naturæ Practicis, quæ tamen ſæpè ſolo Mechanico quodam principio, aut neceſſitate diſpoſitionis cujusdam, vel ſuperficiei, vel totius corporis, feliciter expediri poſſunt.

Magna controverſia fuit, cur aqua non gravet illum, qui ſub aquis ambulat, cum tamen magni ponderis moles illi incumbat. Hic varia commenti ſunt nonnulli, aliqui cauſam dedere, quod aqua in naturali ſuo loco non gravet, ſed iis danda cauſa erat, quare aqua in loco naturali non gravet. Nunc litem illam ſolidè & eleganter decidit Joh. Walliſius in *Diſcurſu* ſuo Anglico *de gravitate & gravatione*, in quo ex principiis Mechanicis demonſtrat, non poſſe aliter rem ſe habere. Carteſius operationes animalium omnis generis ſoli diſpoſitioni organicæ adſcribit, quæ tamen omnia formis ſuis Peripatetici. Hinc omnia illi admirabilia brutorum opera deducuntur. vid. Anton. le Grand *in libro de cognitione Brutorum*, Et aliquam ejus rei veriſimilitudinem eſſe oſtendunt ſtatuæ illæ à quibusdam confectæ, quæ

Digitized by Google

vocem humanam imitari potuerunt, qualem Albert. Magnus confeciſſe dicitur.

CAP. XI.

DE MUNDO.

§. 1. *De Mundo in Phyſica ſpeciali agendum. 2. Mundi triplex acceptio. De Materia ejus, & conſtituendi (Nihilo ſc. vel Chao,) & conſtituti, ſententiarum varietas. 3. Æternitas ejus a Philoſophis Ethnicis, & Hæreticis quibusdam, credita. Argumenti pro iſta Ariſtotelici, e Motus doctrina deprompti, Refutatio. 4. Sententiæ Platonicorum, Ariſtotelicorum, Stoicorum & Epicureorum, de coæternitate Dei & Materiæ, Mundique ex hac ortu, recenſentur & conferuntur, addito de ſingulis judicio. 5. Mundorum Infinitas & Pluralitas, ab Epicuro, Metrodoro, & aliis Veteribus, propugnata, ab Ariſtotele futilibus impugnatur Argumentis. Favent illi etiam Origines, Cabaliſtæ Judæi, Nic. Cuſanus, Card. & e Recentioribus, Nic. Copernicus, Guilh. Poſtellus, Thom. Campanella, Gal. a Galilæis, Carteſius, aliique Philoſophi, omnes Stellas fixas Soles, Planetas vero Terras, eſſe, perſvaſi. Ex profeſſo eam defendit Jord. Brunus, vivicomburio eam ob cauſam affectus. Obſtant illi dubia Theologica, quibus Campanella ſatisfacere conatur. In utramque partem complura hic ab Autore, ab illa haud admodum alieno, afferuntur. 6. Argumenta, quibus nonnulli, ſepoſita revelatione, e rationis lumine, novitatem mundi evincere conantur, ab Hiſtoriæ Antiquioris defectu, & artium novitate, petita, uti & aliud, quo, Interitum ejusdem eſſe poſſibilem, e Naturæ ſenio ac defectibus oſtendere allaborant, juſto infirmiora eſſe monetur. 7. Commendantur Scriptores varii de Mundi Origine & Conformatione, quos inter de Ocello Lucano, Pythagorico, fuſius agitur. 8. Carteſianorum de Fabrica Mundi, ejusque ratione, ſententia recenſetur, addito judicio. 9. Scriptores de variis Mundi Syſtematis Aſtronomici. Ath. Kircheri* Iter *per Orbes Cæleſtes* Ecſtaticum. *Mundi diviſiones ſupervacaneæ. 10. Controverſia de Aquis Supracœleſtibus non eſt fori Theologici. Proprie ſic dictæ non dantur, ſed intelliguntur per eas Aquæ nubium.*

1 POſtquam conſideravimus generalia Philoſophiæ naturalis, perveniendum jam nobis eſt ad ſpecialia corpora. Et, quoniam de principiis & affectionibus corporum in communi egimus, nunc inter corporum ſpecies primum ponemus Mundum, cujus tractationem quidam ſolent ad extremum reſervare, cum in Phyſica ſpeciali non niſi de Specialibus agi velint. Sed, cùm omnes ſpecies, ſimul ſumtæ, ſint mundus, ac omnes illæ ſpecies, quatenus uno aliquo Syſtemate ſunt concinnatæ, aliquid

Digitized by Google

quid habeant ab ipſis ſingulis ſpeciebus diverſum, ſc. affectiones quaſdam ex ipſa Syſtematica coordinatione emanantes, neceſſarium eſt, ſeorſim de eo agi, ac parum refert, ſive id primo, ſive poſtremo loco, fiat.

Mundum cum dicimus, controverſum eſt, quid eo Termino denotemus: nam vulgari acceptione, non eſt unus hujus Termini ſenſus. Aliqui globum hunc terraqueum intelligunt tantùm, excluſis reliquis partibus; aliqui Syſtema totum Planetarium, eſtque illis mundus, qui terminatur planetis, inter quos & terra eſt, circumvolutis circa centrum ſuum, Solem. Aliqui complexum omnium corporum telluris hujus, planetarum, omniumque Stellarum fixarum, dicunt, cum mundum dicunt. Nos ultimo ſenſu accipiemus, & primum enarrabimus, qui ſententias veterum Philoſophorum, de hujus Univerſi, quatenus in illo ordine apparet, cauſis. Et quidem etiam hic, quemadmodum in reliquis corporibus, conſiderare poſſumus materiam & formam. Quod Materiam attinet, alia erat mundi conſtituendi, ſcil. nihil negativum. Quamvis quidam hic chaos ſubſtituant, dicantque mundum mediatè ex nihilo conditum eſt. Quæ ſententia, cum contradictionem invehat, dicunt tandem mundum ex nihilo per indiſpoſitionem factum. Quod nihil an non ſit aliquid expendendum eſt. Alia eſt materia Mundi conſtituti, quæ ſecundum Carteſium magnum illud ſpatium extenſum eſt, omnibus ſpeciebus ſubſtans. Cæterùm multæ hic ſunt veterum recentiorumque controverſiæ, de iſta prima mundi materia, & vidimus jam tùm in primo cap. varias Auctorum ſententias. Ex revelatione nobis conſtat, mundum quidem conditum eſſe, ac habere principium; ſed de materia prima nihil conſtat, ideoque vel ratione ipſâ percipienda eſt, vel videndum, quid è veterum Philoſophorum ſententiis, à fide & ratione non alienum, exſculpi poſſit. 2

Hic verò ſe Oceanus aperit infinitarum diſputationum. Quoniam enim illi ſpeculationibus ſuis relicti erant, ac nihil illis revelatum, ubi pedem figerent, non invenerunt. Id tamen ratione ſibi aſſequi viſi ſunt, quod æternum aliquod agnoſcant in mundo. Deum enim & materiam omnes æternam agnoverunt, è quacunque demum Philoſophorum familiâ fuerint. Ac fuere inter Chriſtianos etiam Hæretici, qui idem dixere, eo freti argumento, quod nusquam apud Moyſen dicatur, Deum creaſſe cœlum & terram ex nihilo. In eo autem fuit magna ſententiarum diverſitas, quando & quomodo aſpectabilis ille mundus ortus fuerit. Ariſtoteles totum hunc, quantus eſt, æternum facit, & ſemper cum Deo exiſtentem, unico hoc & palmario, ut ſibi videtur, innixus argumento, quod ſc. motus non poſſit eſſe, niſi æternus. *Motus, inquit, eſt actus mobilis, qui requirit moveus & mobile ex ſtens. Vel igitur motus ſemper fuit vel incepit* 3

 aliquan-

aliquando. Si ſemper fuit, habet, quod vult, Ariſtoteles, ſemper enim movens & mobile ſimul natura fuerunt cum motu. Si aliquando incepit, antequam inciperet, mobile & movens, vel erant, vel non erant. Si non erant, ergò facta ſunt aliquo motu præcedente primo, & ſic dabitur motus prior primo; quod eſt abſurdum. Si erant, & tamen unum non movebatur, & alterum non movebat, vel utrumque erat proximè potens, vel non erat. Si erat, nulla videtur ratio, cur movens non moveret, & mobile non moveretur; ſi non erat, ergò redacta ſunt ad potentiam proximam aliquo motu, & ſic iterum dabitur motus prior primo. Dicendum eſt ergo ſecundum Ariſtotelem; motum eſſe æternum, ſimulque primum motorem, & mobile ipſum, h. e. cœlum. Hoc quidem Ariſtotelis argumentum ſatis ſubtile eſt, ſed tamen non conficiet eo hujus univerſi æternitatem. Facilè enim reſponderi poteſt Ariſtoteli quærenti: cùm nullus exiſteret motus, unde fit, ut extiterit aliquando, & quæ ejus cauſa eſſe potuit? Conceſſa enim ejus hypotheſi, quod motus requirat movens & mobile, dicendum eſt, motum non ſemper fuiſſe, ſed aliquando incepiſſe; & ante primum motum fuiſſe quidem primum motorem, non autem mobile. Ad id, quod quæritur, an utrumque, priusquam daretur motus, eſſet proximè potens? reſpondendum eſt: Mobile, cum nullo modo exiſteret, non fuiſſe proximè potens, Potentem verò fuiſſe motorem, qui omnia habuit ad movendum requiſita. Non ſequitur tamen ex hoc, motum ſemper fuiſſe. Tale enim argumentum nihil concludit in agentibus liberis, quæ poſitis omnibus ad agendum requiſitis, poſſunt non agere. Neque demonſtratur hoc argumento Ariſtotelico unus numero motus æternus & continuus, ſed probatur fuiſſe ſemper aliquem aliquem motum in infinita corporum multitudine, neque fieri potuiſſe, ut omnia ſimul quieſcerent. Atque ita Ariſtoteles de mundi hujus conſtitutione judicabat.

4 Plato itidem Deum & Materiam ſtatuebat æternam, quorum neutrum ſit alterius procreatrix cauſa. Materiæ neceſſitatem maximam omnes ſectæ dabant, Deo libertatem tanto minorem quisque ex iis ſectis, quantò arctius cum materia connecteret aut ei immergeret. Plato credidit, mundum ex libero Dei cum materiæ congreſſu extitiſſe. Platoni itaque maximè, inter Philoſophos Gentiles, liberrimum agens Deus eſt; cum Ariſtoteles & Stoici fatalem aliquam neceſſitatem hujus nexûs inter Deum & materiam ſtatuerent. Platonicis itaque Deus fabro ſimilis eſt, à Sylva ſua per vaſta ſpatia diſtracto; hic, quamdiu volet, quieſcet, ubi cupido veniet exercendæ artis, movebit ſe ad Sylvam, & inſtrumentis ſuis tantùm ejus fabricabit, quantum aptum eſt recipere Ideas ſuas. Stoici Deum planè mundo immergebant, & faciebant eum formam mundi informantem, cum Ariſtoteles faceret formam aſſiſtentem. Illi autem ita immerſum putant omni materiæ,

Digitized by Google

teriæ, ut nulla planè illi libertas competat; fati enim vinculis irretitus eſt, ut naſſâ piſces. Solus inter eos Plato rectius quid ſenſit, quanquam ipſe & materiam æternam faceret, & pervicaciorem, quam ut in omnibus pro lubitu Deus operari potuerit, & mundum, ſemel conditum, nunquam interiturum ſtatuerit. Stoici mundum quidem interiturum credebant, ſed per vices tamen iterum exoriturum. Quanquam enim & Cataclyſmum & Ecpyroſin ſtatuebant, negabant tamen unquam à mundo ſeparari ejus animam, priſtinum illud ſyſtema ſuum iterum elaboraturam. Imò Ariſtoteles ipſe, *lib. 1. de cælo c. 10.* eos, qui, jam ipſius tempore, per vices diſſolvi mundum & redintegrari diſputabant, revera mundi æternitatem adſtruere judicat, ætatibus tanquam per circulum redeuntibus. Eorum ſententiam Jac. Thomaſius ſub figura Ovi & Gallinæ, in circulo poſitorum, repræſentat. Epicurus planè in alia ſeceſſit, & mundum credidit ortum à ſe ipſo, luctantibus ab æterno tamdiu Atomis, donec ad extremum illa, quantumvis temeraria libratio formam exprimeret mundi Atque hæc materia mundi à Deo illi deſerta habetur, quem, à materia æterno privilegio abjunctum, ſua ſolum beatitudine frui jubet. Inter hos globos, fortuitâ Atomorum libratione congeſtos, fortunam quaſi intermediam ſtatuit Epicurus, i. e. neceſſitatem quandam materiæ, omnem rationem excludentem. Et hæc quidem abſurdiſſima ex omnibus Sectis ſententia eſt, & omnium impiiſſima, quæ quidem ſublilitatis aliquid habere videtur, in iſto Atomorum motu curioſius explicando; ſed, cum in ipſis principiis impingat, non poſſunt hinc niſi infinita abſurda ſequi, quanquam is in quibusdam ſatis ſit argutus De variarum Sectarum, circa originem mundi, ſententiis, vid. Berigardum *part. 2. Circ. Piſano 2. & 3.* & Jac. Thomaſium *in Exercitationibus ſuis de Stoica mundi exuſtione, Diſſ. 2.3.4.14.16.17.* In quibus agit de Ariſtotelica, Platonica, Stoica, mundi æternitate, & de Deo Stoico, formâ mundi informante. Et illæ quidem ſunt ſententiæ præcipuorum Philoſophorum de origine mundi & conſtitutione ejus prima, è quibus tantùm capere poſſumus, quantum revelationi non repugnat, modo in eo nobis temperemus, ne quid ſtatuamus temerè, quod ſacris literis adverſari ullâ ratione poſſit. Nam de æternitate materiæ nihil nobis affirmandum eſt, de modo ipſius conditionis hujus univerſi tantùm ex Platoniſmo capiemus, quantum non contrariatur ſacris literis. Liberrimam ſcil. voluntatem divinam ex eo retinere poſſumus, abjicere verò iſtam materiæ æternitatem & pervicaciam. Stoicorum Hypotheſes in eo rejiciendæ, quod Deum ita adſtringant ad materiam, ut omnia in illa agat. Epicuri ſententia de Atomis non omninò abſurda eſt, imò multùm ſubtilitatis habet, ſed tamen in ea conquieſcere non poſſumus. Fortuitus ille particularum concurſus totus profanus eſt, & contra rationem introductus.

Digitized by Google

Illud Epicuri dogma, quod non unum, ſed infinitos mundus ſtatueret, preſſius à nobis conſiderandum eſt, cùm, ad hanc ſuam ſententiam ſtabiliendam, non vulgaribus utatur rationibus. Quando verò is plures mundos ſtatuit, non putandum eſt, eum intelligere mundos eo ſignificatu, quo ſc. illo termino denotatur complexus omnium orbium cœleſtium, ſed intelligere illum tantùm ſingulares illos globos, quos mundos vocat, & infinitos ait per vaſtum hoc ſpatium ſparſos. Etiam Metrodorus olim dicebat, tam eſſe abſurdum, dari mundum unum in infinito, quam in latifundiis unicam ſpicam reperiri. Cui ſententiæ, extra Epicuri ſcholam, eo vetuſtiores fuere addicti, ut proinde exiſtimandum non ſit, primum Epicurum ejus ſententiæ autorem eſſe. Contra illos diſputat Ariſtoteles, ſed futilibus argumentis. Nam & oſtendere nititur, mundum ita eſſe unum, ut eo plures eſſe non poſſint, quam ſententiam ne Chriſtiani quidem Philoſophi approbant. Quid enim prohibeat, Deum poſſe plures mundos creare, ſi velit? Quam leve illud argumentum eſt: ſi dantur, inquit, plures mundi, terra unius feretur ad terram alterius naturaliter vel violenter. Non primum, alioquin violenter in perpetuo centro detineretur: violentus eſt enim ille terminus, unde fit motus naturalis: non ſecundum, quia, ſi movetur violenter, ibi etiam quieſceret violenter, quod falſum eſſet, ſiquidem ibi eſſet in centro. Præſupponit hic Ariſtoteles unum communi toti univerſo centrum, illi verò, qui pluralitatem mundorum tuentur, tot centra agnoſcunt, quot mundos. Nec ulla ratio eſt, quare, ſi plures terræ eſſent, mutuus inter ſe collapſus fieret. Terræ enim, extra orbem ſuum poſitæ, vel ut Carteſius loquitur, vorticem, intra ſe cohibent ſui materiam, nec evagari illam patiuntur, ut nullus itaque ejus metus ſit, quod metuit Ariſtoteles, qui rationem gravitatis rectè penetraſſe non videtur. Nam vel ex ejus ſola ratione perſpectâ refutabitur argumentum. Non enim eſt inſita quædam qualitas & virtus gravitas, aut ad terram ſolam debet reſtringi, ita ut virtus illi inſit magnetica, quæ pura Chimæra eſt. Proprie enim nihil grave, nihil leve eſt in natura, ſed prout, vel magis, vel minus, cedit prementi athmoſphæræ, ita diverſitas aliqua in pondere obſervatur, quod extra hunc locum aliter ſe haberet. Hæc Ariſtotelis argumenta, ut inania ſunt, & nihil probant, nollem tamen contrariam ſententiam meam facere, ut quæ multas involvit difficultates adverſus ſacræ Scripturæ authoritatem. Quod ſi per mundos intelligamus corpora diverſa, quæ in hoc univerſo occurrunt, non eſt, quod magnoperè ſententiam illam reprobemus. At Ariſtoteles, cum mundum unum dicit, totum hunc complexum omnium ſtellarum & telluris intelligit, tellure pro centro univerſi ſuppoſita, cujus ſententiæ abſurditas jam ſatis ſolidè demonſtrata à Mathematicis eſt. Et fortè ſic unitatem mundi ſtatuere poſſumus, etiam cum plures ſtatuimus. Ariſto-

Digitized by Google

Ariſtoteles eò magis pronus in ſuam ſententiam fuit, quod putaret aſtra habere quintam quandam Eſſentiam, ſubtilioremque, quam ut materia eorum terræ eſſe ſimilis poſſit. Sed & hoc in dubium vocarunt Mathematici, & accedunt iis quoque è Phyſicis nonnulli, qui aſtra, præcipuè Planetas, ſole excepto, corpora eſſe putant, terreno corpori non adeò diſſimilia. Id Galilæus dixit, quanquam timidius, & ex parte quoque Carteſius, qui tamen plus materiæ ætheræ & ſubtilis illic agnoſcere videtur. Sed, utut ſit, qui in illa ſententia ſunt, à pluralitate mundorum videntur non alieni; multos enim ſoles & terras ſtatuunt, quod dum faciunt, plures mundos agnoſcunt. Galilæus & Carteſius omnes ſtellas fixas habent pro ſolibus, qui circumpoſitas habeant terras ſuas, ſive planetas, ob nimiam longinquitatem, & mutuatitium lumen, nobis non ſpectabiles. Quemadmodum enim Sol noſter circumpoſitos ſibi habeat Planetas, cum quibus unum Syſtema, vel mundum planetarium, conficit, ita veroſimile ille dicunt eſſe, omnes Stellas fixas, ceu Soles quoſdam, ſua habere peculiaria Syſtemata, quod qui dicunt, neceſſariò debent multos mundos agnoſcere, rem ſanè demonſtratu & creditu facilem, ſi cum Scriptura res tranſigi poſſet. Ea ſola difficultas ergò eſt, an illic homines habitent, an pro illis Chriſtus ſatisfecerit, ſi illic exiſtant. Quibus dubiis obviam ire laborat Thomas Campanella in *Diſquiſitionibus Phyſiolog.* adeò in hanc ſententiam proclivis, ut & è quibuſdam Scripturæ locis ſtabilire tentet theſin ſuam & ex ſanctis Patribus. Ad Theologica illa argumenta reſpondet, Deum cum terræ incolis fœdus pepigiſſe, ejusque ſolum memoriam voluiſſe extare, de cœteris nos ſecuras eſſe poſſe. Fortaſſis & illic homines ſanctos innocenteſque, & in ſtatu corrupto, remanſiſſe quis dixerit, ut ſatisfactione Chriſti non indigeant, quanquam Origenes, acris pluvium mundorum propugnator, Chriſtum per orbes ſucceſſivè natum paſſumque fuiſſe, dixerit. Is enim mundos innumerabiles, æternis ſibi ſeculis ſuccedentes, credidit, ex veteri Gentilium, vel antiquiori Philoſophiâ illud dogma mutuatus. A quo neque Judæorum Cabaliſtæ abhorrent, ut judaizare hâc in parte etiam videatur Gvilh. Poſtellus, *in lib. de nativitate Salvatoris ultimâ.* Superiori Seculo Jordanus Brunus, Nolanus, ſingulari libro illud dogma reſuſcitavit, plauſibilibus ſatis argumentis in medium adductis, qui tamen ſcripti ſui audaciam miſer vivicomburio luit. In quo injuriam illi factam exiſtimo, quia apertè ex eo quidem libro Atheiſmi convinci non poteſt, idque dixit, quod ante eum Cardinalis Nicol. Cuſanus docuerat, & Copernicus, ejuſdem ſententiæ Patronus, à quo ſibi ereptam quæritur ſuæ opinionis prærogativam. Is enim ſententiam ſuam prior edidit, cùm differret adhuc Jordanus Brunus. Argumenta ejus libri hæc ſunt præcipua: cœlos non eſſe, ſed æthereum unum ſpatium circa omnia aſtra, ſicut circa tellurem & ſolem, duo item eſſe aſtrorum gene-

Digitized by Google

genera, ſoles & tellures, nullam eſſe Univerſi finitatem aut ultimam mundi ſuperficiem, neque tellurem, neque ullum quippiam corpus, eſſe in medio, cometas eſſe planetas omninò & tellures, ſeu mundos, eſſe ex perfectionis hujus mundi pluralitatem mundorum, omnes mundos eſſe diſſolubiles, eſſe plurâ ſpecie diſtincta infinita in infinito univerſo, in infinito ſpatio infinita eſſe finitè mobilia, infinitos eſſe ſoles, ſeu infinitas fixas Stellas, & Tellures ſeu Planetas, & non eſſe compertum Planetarum numerum circa hunc Solem, neque ſpectabilem circa alios, univerſum eſſe infiguratum, mundos verò neceſſario figuratos & finitos, tellurem ita eſſe aſtrum maculoſum, & in cœlo poſitum reſpectu lunæ, quemadmodum luna reſpectu telluris, tellurem totam habitabilem eſſe, intus & extra, & innumerabilia animantium complecti, tùm nobis ſenſibilium, tùm occultorum, genera. Hæc ille prolixè eo in libro argumentis ſuis deducit, de quibus liberum eſto omnibus judicium. Certè multa ſunt in illo homine arguta & ſubtilia.

6 De Mundi exordio aliqui etiam ex ſignis argumentantur, quibus tamen non ineſt magna probandi ratio. Certè fabricatorem mundi hæc machina, ſummo ordine diſpoſita, præſupponit, quo tempore autem ille ortus ſit, natura ipſa nos docere non poteſt. Aliqui argumentantur de novitate mundi ex defectu hiſtoriæ. Si mundus æternus eſt, inquiunt, omnique principio caruit, cur non hiſtoriæ ſuperſunt? Cur artes omnes tam noviter ſunt inventæ? nam earum omnium inventarum tempora & Autores conſtant nobis ex hiſtoriis, quæ certè conſtare non deberent, ſi tam antiqvus eſſet mundus. Quibus reſponderi poteſt, etiam eſſe aliquot gentes, Chaldæos & Chinenſes, qui longiorem annorum memoriam, in faſtis ſuis, conſignatam habent, quam ex ſacrarum literarum computo cogi poſſunt. Quod Chinenſes attinet, Martinus Martinius, ſagaciſſimus rerum Chinenſium indagator, adeò ſe hic torquet, ut, quomodo nodum ſolvere hunc poſſit, neſciat. Ab altera parte ſtat ſumma Hiſtoricorum Chinenſium & accurata fides, quâ accuratiorem nulla gens hiſtoriis ſuis adhibuit, ab altera S. Scripturæ Auctoritas. Martinius certè rem intricatam & perplexam relinquit. Sunt porrò multa obſtacula, quæ hiſtoriæ defectum efficiunt. Nam potuere diluvii eruptione, velut aquis letheis, multa mergi. Artium quoque ſunt periodi per intervalla redeuntes, neque credendum eſt, quod nunc inventum eſt, olim, vel non eſſe inventum, vel non potuiſſe inveniri. Migrationes gentium, bella, peſtes, incendia, multa confundunt & tollunt, ut vix aliquarum rerum memoria ſuperſit. Non eſt itaque hoc ſatis idoneum argumentum pro novitate mundi. Id quoque non firmum argumentum eſt, cum, ut interitum mundi oſtendant poſſibilem, è naturæ defectibus argumentantur, & miror hoc argumentum Antonio Grandi placere

Digitized by Google

cere potuiſſe, quod ſingulari & erudito libro oppugnavit Joh. Jonſtonius *de natura conſtantia*, Amſtelod. A. 1634. *in 12.* excuſo, ubi omnia defectuum naturalium argumenta ſingulatim explicat, ſingulaque refutat.

Quæ porrò ſpectant ad doctrinam de Mundo, ejus origine, totaque coordinatione, ea prolixè explicantur à Berirgardo, *part. 2. Circ. Piſ. 1. 2. 3. 4.* ubi digreſſio ſingularis inſtituitur de literarum S. autoritate, circa mundi originem, quæ magno uſui eſſe poteſt in hoc argumento. Quod argumentum de æternitate mundi ſpectat, legantur Caroli Emanuelis Vizzanii *Commentarii in Ocellum Lucanum de Univerſi Natura*, qui Ocellus Lucanus, Pythagoræ diſcipulus, ante Ariſtotelem, hoc ipſum ſcripſerat, quanquam & ſuſpicio eſt quorundam, hanc doctrinam fuiſſe ab Ariſtotele deſumtam, & ab invido deinde ſubjectam, ficto nomine Ocelli Pythagorici. Fieri enim non potuiſſe arbitrantur, ut ille liber Ariſtoteli non lectus fuerit, aut inſpectus, qui tamen opinionem illam de mundo æterno non ſibi adſcribit. Citatur tamen Ocellus à Philone *lib. de mundo non interituro*. Legi poteſt & Beaufortius *in libro de Coſmopœia divina*, ubi ad mentem Carteſii c. 1. Geneſ. explicat. In ſcriptoribus Rabbinicis, Cabaliſticis, & ejus farinæ hominibus, multa habentur ſomnia, & ineptæ de mundi hujus concinnatione & conformatione opiniones, quas hic legere aut congerere non eſt neceſſum. Videantur Auctores Cabaliſtici, uno volumine comprehenſi, interque eos Franciſcus Georgii *liber de Harmonia mundi*. Vid. & Henricum Morum *in Conjecturis ſuis Cabaliſticis*. Multa ſunt quoque Fratrum Roſeæ Crucis ſomnia. quæ libro ſingulari explicuit Ægidius Gutmann, cui tit. Offenbahrung Göttlicher Majeſtät. 7

Carteſiani, in mundi Syſtemate ordinando, alia quadam ratione procedunt. Illis, in prima mundi creatione, Deus dicitur univerſam corporis molem ex nihilo produxiſſe. In ſecunda (nam illi duas quaſi creationes faciunt) communem illam & informem materiam diviſit in plures velut provincias, variis eam formis & figuris ornavit, diverſaſque facultates ei conceſſit, non ſine materiæ motu. Communis omnium materia, in mundi origine, vehementi motu fuit agitata, qui hodiè cum materia perdurat. Partes ejus materiæ minutiſſimæ & magis concitatæ primum fecerunt Elementum, quod, inſtar pulveris aut ſcobis tenuiſſimæ, ex aliarum partium abraſione, profectum eſt. Cum exilia iſta corpora motus impreſſioni non obſtent, neque alia aliis ſint implicita, ſed omninò diviſa, quam citiſſimè ea moveri neceſſum eſt. Secundum elementum prodiit ex infinitis ferè & minutiſſimis globulis, qui minus perniciter cientur, & prima agitatione quaſi tornati fuere, ac mutuò contactu ſpatiola quædam reliquere non omnino vacua, ſed primi Elementi velut polline completa. Tertium Elementum 8

Digitized by Google

mentum continet communis materiæ partes craſſiores & ramoſas, alias aliis implicatas, quæ conceſſere in terram, Planetas, & Elementa vulgariter ita vocata, quæ ex tertio illo elemento conſtant. Jam illis primum elementum, in centro cujuſpiam mundi, ſeu vorticis, inquieto motu agitatum, globulos æthereos in rectas lineas protrudit, qui, cum viſus organum feriunt, luminis & caloris ſenſum procreant. Illos globulos majores eſſe ajunt, quò longius à ſole, ſeu centro mundi, diſtant. Cœleſtis materia, quæ globulis ſecundi elementi conſtat, circa centrum commune tota in orbem vertitur, &, quantum poteſt, à centro abire nititur, &, niſi proximi vortices obſiſterent, magis magisque recederet. Globuli illi cœleſtes, colliſione mutuâ attriti, minus, quam ante, loci occupant, cumque jam aliquantum à centro ſui vorticis receſſerint, primum elementum, ut mole minimum, ſic raptiſſimè incitatum, medium locum, ab ætherea ſubſtantia relictum, implet, major enim eſt & uberior primi elementi copia, quam globulorum anfractibus vel interſtitiis complendis ſufficiat. Quod igitur reliqvum eſt hujus tenuiſſimæ ſcobis, in medium vorticis confluit, & ſolem efficit, cujus partes tenuiſſimæ & diviſæ ſeorſim inſtar flammæ moventur, atque ætheream ſubſtantiam in rectas lineas undiquaque premunt, in quâ preſſione luminis natura illis conſiſtit. Iſta flamma, in medio noſtri vorticis, aut cœli, accenſa, pabulo non eget, neque enim alieno ſubjecto, ut ignis noſter, inſidet, neque in vicinum aëra diſſipatur, ſed tamen hæc materia ex aliis in alios vortices commeat. Jam unaquaque ſtella ſibi proprium vorticem, aut cœlum, vindicat, & in illius medio celerrimè agitur. Unicuique vortici ſui ſunt poli aut cardines, circa quos vertitur, ſua eſt Ecliptica, ſeu maximus circulus, quem motu ſuo deſcribit. Alii vortices aliis ſunt majores, atque ita diſpoſiti, ut quam minimè ſe impediant. Is itaque vortex, in quô ſumus, quique planetas complectitur, ſex aut pluribus vorticibus ita circumdatur, ut motum, ſibi impreſſum, quam poteſt maximè, tueatur. Primum elementum, per interſtitia globorum recta propulſum, &, qua celerrimus eſt motus, nempe ab Ecliptica unius vorticis, emiſſum, facilè ſubibit alium vorticem per eas partes, quæ ſunt polis proximæ, ubi minor eſt reſiſtentia, hinc ad centrum illius vorticis confluit, ut vortex id, quod deperditum eſt, reſarciat. Itaque per polos hujus cœli, ex aliis vorticibus, materia primi elementi continenter elabitur, & ad polum oppoſitum properaret, niſi materia ſecundi elementi obſtaret. Secundi elementi materia in orbem quidem agitur, ſed in alios vortices non prorumpit. Hæc ſunt Carteſianorum de Syſtemate mundi cogitata, è quibus compendio quodam propoſuit eorum doctrinam J. Bapt. du Hamel *de Conſenſu V. & N. Philoſo hic lib. 1 c. ult.* Et ſanè plena quidem ſubtilitatis eſt hæc ſententia, ſed habet tamen & permulta dubia, neque ita demonſtrata eſt à Carteſio

Digitized by Google

teſio, ut res ita ſe habere poſſit, quæ tota ſuſpicionibus ingenioſis nititur. Interim ille phænomena nonnulla cœleſtia ſatis feliciter his hypotheſibus ſuis explicat.

Quod varia mundi Syſtemata attinet, notiſſimum eſt differre in eo, tùm 9
Aſtrologos, tùm Phyſicos. Et Phyſici quidem eam rem ad ſe pertinere non putant, quo ordine, quâve ſerie corpora mundana ſe exhibeant. Aliter Syſtema ſuum diſponit Ptolomæus, aliter Copernicus, aliter Tycho, de quibus videantur libri Hypotheſeon Aſtronomicarum, Galilæus Galilæi *in Dialogo de mundi Syſtemate*, Dan. Lipſtorpius *in Vero Mundi Syſtemate*, Petrus Gaſſendus *in Aſtronomia ſua*, Anton. Deuſingius *in vero mundi Syſtemate*; præ omnibus v. J. Bapt. Ricciolus *in Almageſto ſuo novo*, quod opus rei Aſtronomicæ Pandectas dixeris. Nobis enim hic extra inſtitutum noſtrum poſita eſt hujus rei tractatio. Qui imaginarias ſpeculationes velit ſuper natura & conſtitutione omnium orbium cœleſtium, is legat Athan. Kircheri librum, cui tit. *Iter Ecſtaticum*, in quo, ſub ficto quodam itinere per cœli orbes, Duce Angelo Coſmiele facto, narrat, quæ ſibi illic viſa ſint. Et hunc ego librum optimum è Kircherianis eſſe, nec ſine ingenio ſcriptum, exiſtimo. Apologiam pro illo, contra Religioſorum quorundam cenſuras, Caſp. Schottus, Jeſuita, edidit. Quantum ad uſum Phyſicum, mundum ſolent dividere (1) in ſpecies generabiles & ingenerabiles, ſive perpetuas & mutabiles; (2) in ſupralunares & ſublunares, (3) in cœlos & ſtellas, (4) in tria elementa, ut diſtingvunt Carteſiani. Sed, me judice, ſupervacaneum eſt, hic nimis eſſe ſollicitum: quomodo enim ſatis accuratè diſtinguemus, quorum conditionis & naturæ ignari ſumus.

Eſt & hic locus quæſtioni de aquis ſupracœleſtibus, de quibus magna 10
controverſia eſt, magna opinionum ſunt divortia, quæ enarrata legere poſſumus apud Bened. Pererium *in Comment. ad cap. I. Gen.* Lud. Beaufortium *in Coſmopolia divina, ſect. 2, c. 1.* Sunt, qui partem Heterodoxias hodie faciunt, ſi quis negare auſit, aquas dari ſupracœleſtes, eo ſenſu, quo ipſi accipiunt. Adeò Theologi hanc litem etiam ad ſe pertinere putarunt, quos ſatius eſſet manus abſtinere ab iis doctrinis, quæ per ſe è ſacris literis principia ſua & auctoritatem non habent. Certè res inexplicabilis eſt, fingere aliquas aquas, extimam cœli ſuperficiem circumdantes, quæ illic nulli uſui eſſent, & ratione nullâ ibi concipi poſſunt. Cum enim figura mundi extrema non uno aliquo termino contineatur, & Mathematici ad oculum demonſtrent, ſtellas eſſe corpora non cœlo, ut plano alicui, infixa, ſed diverſis altitudinibus à ſe remota, & inter ea minima viſu altiſſima, concipi non poteſt, quomodo aqua hic quaſi ſuperfundi poſſit, atque omnes orbes circumdare. Malim itaque cum illis facere, qui aquas ſupracœleſtes interpretantur eas, quæ

Digitized by Google

ſupra eam cœli partem ſunt, quam regionem aëris vulgò dicunt, eas ſcil. quæ nubibus continentur. Notum enim eſt, vocem cœli apud Hebræos etiam aëris regiones denotare, cum vocant pluviam cœli, aves cœli. Quales aquæ etiam aliis corporibus poſſunt circumdari, ut ita, reſpectu terræ noſtræ, etiam illæ aquæ, quæ in Athmoſphæris orbium cœleſtium continentur, aquæ ſupracœleſtes ſuo modo dici poſſint.

CAP. XII.

DE COELO ET STELLIS.

§. 1. *Ariſtotelis de Cælo commenta exploduntur. Cælum viſibile eſt ſubſtantia aeris tenuiſſima, Empyreum merum figmentum, locus autem beatorum humano ingenio imperveſtigabilis. 2. Stellæ ſunt, vel Planetæ, vel Fixæ (quibus etiam Sol accenſendus.) Planetæ, uti in luna obſervatum, corpora ſunt compoſita terreno ſimillima. 3. Stellarum Fixarum natura parum explorata. Veteres eas cum ſole igneas eſſe credebant. Stoici ac Pet. Bourdin vapores maris pabulum illis aſſignarunt. Non ſunt corpora ſimplicia. Sol Honorato Fabri aurum liquidum. 4. Varia de Stellis novis & Cometis ſententia. De Staniſl. Lubienicii* Theatro Cometico *ſequius, de Joh. Hevelii autem* Cometographia *præclare, judicatur. Cometæ ab Ott. Guerikio, & aliis, prædicti. Effectus illorum naturales. Solis & Lunæ maculæ. 5. Planetæ plures quam ſeptem. Saturni & Jovis ſatellites. 6. Nec Aſtrorum omnium (uti contraria de Sole, Saturno, Marte & Luna, docent obſervationes) Figura eſt Sphærica, nec omnia moventur. Motus duo contrarii abſurde iis affictì. 7. Luna lucem tantam mutuatitiam habet, forte & Venus. 8. Via Lactea, Ariſtoteli falſo Meteorum credita, innumeram continet ſtellarum multitudinem. Fort. Liceti figmentum duplicis Viæ Lacteæ. Cometæ multi illic orti. 9. Aſtrorum, & Lunæ præſertim, in terreſtria influxus aſtruitur. Ant. Mizaldi de hoc ſcripta, parum accurata. De Artis Aſtrologicæ principiis, certitudine controverſa, Adverſariis (imprimis Cl. Salmaſio,) & Patronis Phyſicis, Placido de Titis, J. Bapt. Morino & Thoma Campanella, judicium.*

1 DE cœlo apud Ariſtotelem mirabilia ſunt commenta, quorum fides, nec per revelationem, nec per argumenta demonſtrata eſt, ut itaque mirum ſit, ſupereſſe hodiè, qui velint ejus ſententiis applicare animum. Cœlum ei eſt ſubſtantia æterna & ſimplex; tribuit etiam illi ſoliditatem plus quam adamantinam; facit memorabile & incorruptibile. Soliditatem in cœlis probat, quoniam, attrito aëre ab eorum latione, calor & lumen generatur, & his orbibus ait infixas eſſe ſtellas, claves aliquos

quos, & eorum motu moveri, quo certè quid ineptius poſſit, non video. Ac miror J. Bapt Morinum, Aſtronomum è recentioribus Gallum, in eo aſſentiri Ariſtoteli, & nunc in tanta rei Mathematicæ luce voluiſſe defendere, quaſi verò Deus, ad Archimedis inſtar, vitream aliquam Sphæram conficere neceſſe habeat. Hinc opus ille habuit motoribus ſuis, quos ad machinas ſuas alligaret, ut canes nos ſolemus machinæ verſatili, qua veru circumducitur. Nolo ejus argumentis, aut refutationibus illorum, immorari. Non enim operæ pretium facturi ſumus. Legantur, quæ in utramque partem diſceptantur ap. Berirgardum *Circ. Piſ. 5. P. 2.* Nobis cœlum nihil aliud eſt, quam ſubſtantia aëris tenuiſſima, ſeu illa ſit ſpecie diſtincta ab illo aëre, qui terram ambit, ſeu ejusdem cum illo naturæ. Quantum ratiociniis probabilibus colligitur, non niſi gradu aliquo differt ab hoc aëre, qui terram ambit. Puerile itaque eſt, imaginari ſibi hic certum aliquem orbem, vel ſphæram, vel concavum aliquod, cui aſtra ſint infixa. Ubique cœlum eſt, &, tam illud, quod terram circumdat, quam quod reliquos corporum cœleſtium globos. Cœlum, quod vulgò Empyreum vocamus, eſt itidem inter ſuavia ingenii noſtri commenta; locum autem determinare velle, ubi ſedes beatorum ſit, noſtræ non eſt res ſapientiæ. Non enim determinato tali loco indiget Deus, ſed, ubicunque vult, cœlum ſuum facit. Ubi Deus ibi cœlum, ſedes illa beatorum. Quomodo enim in manu Domini ſint animæ piorum, id à ſenſibus & ſpeculationibus noſtris longè eſt remotum. vid. Gisb. Voëtii de hoc argumento Tractatus, Gorichemi A. 1666. *in 8vo* editus.

2 Stellas quod attinet, quas Ariſtoteles definiebat partes denſiores ſui orbis, de iis etiam pronunciare nihil nos certi poſſumus, quamvis tamen diſcrimen manifeſtum ſentiamus inter Planetas & Stellas fixas, in quarum numerum recentiores Mathematici etiam ſolem referunt. Planetæ enim, quorum naturam ex vicina nobis luna perdiſcere poſſumus, non videntur differre à corpore hoc telluris, & ex ſuis quibusdam elementis compacti, his telluris elementis non diſſimilibus. Ideoque ſuavia illa ſomnia ſunt, quæ nonnulli ſibi imaginantur, de ſimplici aſtrorum indiſtinctè omnium natura, & compoſitionis omnis expertæ. Id enim in lunâ oculis, tubo armatis, manifeſtè perſpicere poſſumus eſſe illic partes quasdam ſolidas & fluidas, quod jam ad compoſitionem demonſtrandam ſufficere poteſt. Quanquam fabulis accenſeam, quod refert Gaſſendus, *in vita Peireſcii*, de Cornelio Drebelio, qui tuum parare potuerit, quo oppida & fortalitia lunaria potuerit conſpicere.

3 De Stellis fixis major eſt dubitatio, an illæ adeò ſint ſimplicis naturæ, ut quidam volunt. Carteſius in eo penè cum Ariſtotele ſentit, quod faciat Solis & Stellarum fixarum partes ſimpliciſſimas. Veterum Philoſophorum

Digitized by Google

ſchola aſtra omnia faciebat ignea, aliqui ſolem ferro vel lapidi candenti
aſſimilabant. Epicurus quoque in ea ſententia erat, in qua explicanda Gaſ-
ſendus operam ſuam impendit. Idem Stoici quoque dicebant, qui tamen
illis pabulum conficiebant ex vaporibus maritimis. Quâ in ſententia ſatis
quidem illi abſurdi. Vid. Jac. Thomaſii *Diſquiſ. ſing. de vaporibus nutrimento*
ſiderum, quæ inter *Exercitationes* ejus *Stoicas* una eſt. Eandem quoque ſen-
tentiam defendit peculiari libro Pariſ. A. 1646. *in 8vo* edito, Autor Anony-
mus (Petrus Bourdin,) cui tit. *Sol flamma, ſeu de Sole, ut flamma eſt, ejusque pa-*
bulo, in quo, mira, ſed inepta diligentia, pabulum Solis, ſecundum zonas &
regiones aëris, diſtinguit. An verò ſolis, & cœterarum ſtellarum fixarum,
ſubſtantia adeò ſimplex ſit, res disquiſitione digna eſt. Sanè non veteres tan-
tùm, ſed & recentiorum nonnulli, miſtum corpus eſſe fatentur, quod certè
Heterogeneas partes ſibi habeat additas, ut è maculis videre licet, ac vide-
tur ignis illis eſſe cum viſcida ſubſtantia quâdam miſtus. Quam ob cau-
ſam Honoratus Fabri, ſolem, ſi aliquid è mixtis ſublunaribus, hactenus co-
gnitis, non niſi aurum liquidum, pronunciat. De ea re prolixius agimus in
Diſſertatione noſtra *de Sole igneo*. Videatur etiam Franciſcus Patritius in *nova*
ſua *de Univerſis Philoſophia, lib. 15. an ſidera ſint ignes, & lib. 19. de Sole*, ubi proli-
xius de eo argumento agitur.

De cœtero, quod ſtellas attinnet, non niſi per conjecturas dicere poſſu-
mus. Supervacaneum itaque eſt hîc quærere de materia vel forma ſtella-
rum, cùm nihil eâ de re determinare poſſimus.

Ariſtotelicorum ſententia erat, nihil generari, nihil corrumpi poſſe in
4 cœlo. Sed illa fabula eſt jamdudum exploſa, cum aliud arguant cometæ
& novæ Stellæ, niſi forte cum Ariſtotele omnes cometas velimus habere
pro ſublunaribus. Quod novas ſtellas attinet, ex ſententia Carteſiana ea-
rum origo à macularum diſſolutione pendet, quæ ita aliquando ſideri ſu-
perinducuntur, ut omnes illius radios ſuâ denſitate aut duritie impediant,
ſi verò ſtella liberetur iis maculis, novæ ſtellæ imago apparet, quæ fortè an-
te multa ſecula non viſa fuerat. Alii exiſtimant viciniorem poſitum in
cauſa eſſe, ut ſtellæ appareant, olim non conſpicuæ. De Geminiani Mon-
tanari, Mathematici Patavini, Obſervationibus, de duabus ſecundi fulgoris
ſtellis in Argo Navi, Bayero B. & V. ſignatis, quæ A. 1667. penitus evanue-
runt, atque, ne veſtigio quidem relicto, è cœlo deceſſerunt, paucis poſt an-
nis evulgatis, v. Car. Patini *Lycæum Patavinum p. 111. in vita Montanari*. Qui
& pluribus circa alias ſtellas obſervationibus, in opere, quod molitus eſt,
Italico, *de l' Inſtabilita del Firmamento*, confirmare id voluiſſe perhibetur. Se-
cundum Carteſiii ſententam ſtellæ nonnunquam in planetam & cometam
degenerant, quod quomodo accidere poſſit perſpicuè Ant. Le Grand *in Hi-*
ſtoria ſua naturali, part. 3. art. 7. n. 5. & art. 11. ubi de cometarum generatione
agit.

Digitized by Google

agit. Sed ea omnia ſolis in contemplationibus conſiſtunt, nec certis argumentis demonſtrari poſſunt, ideoque incertum eſt omne, quicquid de hoc negotio docetur, diſputatur, ſcribitur. Quæ ad rem cometicam pertinent, & varias eruditorum ſuper cometarum ortu ſententias, vaſtiſſimo libro congeſſit Staniſl. Lubienizkius, cui tit. *Theatri Cometici* fecit. Sed liber ille naturam ſubjecti ſui imitatur. Uti enim Cometæ compacti ſunt ex vaporibus & fumis, ita liber ille multa habet inutilia, & ab argumento aliena, cui caudam tam longam fecere Epiſtolæ variorum præter rem accumulatæ & infertæ. Habemus & Joh. Hevelii (qui unus hoc ſeculo omnium Anteceſſorum diligentiam in laboribus vicit cœleſtibus, imò cœlum & ſtellas in accuratiorem redegit ordinem, Mathematicis ac Mechanicis principiis omnia ſua ſuperſtruens) tùm *Prodromum Cometicum*, tùm *Cometographiam*, ſive ingenioſum de Cometis opus. Ejus ſententiam, quoniam liber ad manus non eſt, exponere hic nequeo. Niſi fallor cauſam ortus Cometarum refert ad Planetarum effluvia, extra ſuam Athmoſphæram, inque unum corpus, conglobata, è quibus Cometæ Lunares, Solares, Joviales, naſcantur. Ex quo principio aliqui Cometarum ortus etiam prædicere auſi ſunt, & quidem non infelici conatu, cujus rei exemplum de Auzuto Gallo, qui ex obſervationibus ſuis motum, tam primi, quam ſecundi Cometæ, prædixit, & in paucis fefellit, extat *in Actis Regiæ Societ. Anglicæ*, cui Schematiſmum is ſuum transmiſerat. De Ottone Gverikio, Conſule Magdeb. referunt, cum ex thermoſcopio prædixiſſe ortum alicujus cometæ. Generantur autem cometæ, non in orbe ſublunari, ut voluit Ariſtoteles, ſed inter ipſas ſtellas fixas, unde falsò ab Ariſtotele inter Meteora referuntur. De Cometarum præſignificationibus non eſt hîc differendi locus. Aſtrologi antiquum ſuum obtinent, & in omnibus arcana quædam venantur. Mutationes quaſdam naturales per eos contingere, non eſt omninò improbabile. Non enim ſine impreſſione magna eſſe poteſt, ſi tàm vaſtum corpus extra ſuos vortices feratur. Editæ ſunt ſuper hac controverſia variæ à variis Diſſertationes, quas in *Theatro* ſuo *Cometico* congeſſit Lubienicius. Virorum Doctorum contra Aſtrologorum, de Cometis non niſi infauſta portendentibus, ineptias Diſſertationes collegit, & junctim edidit, J. Andr. Boſius. Eadem ſpectant J. Georg. Grævii *Or. de Cometis, contra Vulgi Opinionem, eos eſſe malorum nuncios*, Trajecti A. 1665. *in 4to*, cum Andr. Dudithii Libello ejusd argumenti, excuſa, Gotfr. Wendelini *Teratologia Cometica*, & Vinc. Gviniſii, Jeſuitæ, *Or. de Cometæ Felicitate*, quæ in *Allocutionibus* ejus legitur. De Solis maculis & Lunæ legendus eſt Hevelius in ſua *Selenographia*. Carteſii ſententiam perſpicuè exponit Ant. le Grand *loco citato*, *art. 9*.

Planetarum numerus ad ſeptenarium vulgò reducitur, in quo tamen 5 fallinos oſtendunt Teleſcopia; habent enim inter Planetas nonnulli ſatel-

lites

Digitized by Google

lites quoſdam, ut vocant, qui quaſi Planetarum Planetæ ſunt. Saturnus ex tribus ſtellis compoſitus videtur, ut ex varia ejus facie colligi poteſt, jam enim rotundus eſt, jam ovalis ſeu cum angulis, quæ ſunt lunulæ quaſi duæ, quibus utrinque ſtipatur. In hoc Syſtemate Saturni explorando Chriſtianus Hugenius multum temporis impendit, qui *Ephemeridas* certas eorum motuum conſignare laboravit. Etiam Jupiter habet Satellites, quas Circum-Joviales vocant, quanquam alii novem ſibi deteхiſſe viſi ſunt. De iis videantur Galilæus in *Nuncio* ſuo *Sidereo*, & Simon Marius *in Mundo Joviali*. Fortè & plures in vicinia ſunt Planetæ, nobis hactenus inobſervati.

6 Peripateticorum ſchola omnibus aſtris figuram Sphæricam ineſſe exiſtimabat, ſed falſum id eſſe hodiernorum Aſtrologorum experientia docet. Vidit enim Galilæus Galilæi, &, poſt ipſum, innumeri alii perſpicaces ac lyncei viri, teleſcopio invento, id in Planetis jam fefelliſſe, atque inde incertum quoque in ipſis ſtellis fixis factum. Sol namque ſpectatus fuit ovali figurâ, de qua videatur Chriſtoph. Scheinerus *in Sole Elliptico*. Saturnus duabus lunulis vel anſis ſtipatus apparet, quanquam id ſphalma viſûs eſſe poteſt, ob vicinitatem Satellitum, quos adeò diſtinctè, ob nimiam diſtantiam videre non poſſumus. Mars inſtar montis turbinatâ figurâ ac pyramidali conſpicitur. Luna anfractuoſa tota eſt, partibusque eminentioribus ac depreſſioribus tumet ac ſubſidit, de quâ antea egimus, & legi poteſt Hevelius, &, qui ante illum ſcripſit, Galilæus *in Nuntio ſuo Sidereo*. De ſingulis vide Matthæum Hirtzgarten in *detectione dioptica corporum Planetariorum*, & Lipſtorpium *in Copernico Redivivo, c.3.* Stellas omnes moveri, Peripateticorum Schola ait, recentiores autem vehementer dubitant. De Planetis dubium quidem non eſt, ſed de ſtellis fixis magna eſt diſputatio inter Copernicæos & alios, quorum illi terram moveri aſſerunt, ſtellis fixis in extrema ſphæra, ac Sole in centro univerſi, jugiter quieſcentibus. De qua ſententia videbimus *cap. de Terra*. Quod ſingulorum Planetarum motus attinet, docent nos libri Aſtronomici, qui hypotheſes ſuas plixè ſatis proponunt. Ab externo principio illos, & omnes ſtellas, moveri Ariſtoteles credebat, & quidem ab intelligentiis, quæ orbibus ſuis, veluti rotæ cuidam, affixæ, ſemper illos volverent, ut Diogenes dolium ſuum. Sed inepta ſunt argumenta, quibus illa confirmantur. Id quoque falſum eſt, quod duos contrarios motus aſtris tribuerint. Seriò enim id defendere velle, non eſt fide dignum, ac aliquâ ratione veroſimile. Ex hypotheſi Mathematica, ad intellectum quarundam demonſtrationum, talia fingere licitum eſt. Id verò ad Phyſicas veritates transferri non debent. Sicut enim nullum corpus ſimul ad dextram & lævam moveri poteſt ſine motu interrupto, aut ipſo corpo-

Digitized by Google

corpore rupto, ita de ſtellis illud ne cogitando quidem concipi poteſt, ſolique tarditati corporis, cujus motus ad aliud comparatur, adſcribendum eſt. Huic figmento originem dat fabula de raptu Sphærarum, ſe mutuò ambientium, ubi exteriores tyrannidem exercent in ſubditas ſeu inferiores, cum potiùs omnes ſtellæ libero gaudeant motu, ita tamen, ne ordinatis ſuis ſemitis excidant.

Dubitari etiam de Stellis ſolet, an omnes lucem habeant propriam. 7
Ac de Sole quidem, & ſtellis fixis, res expedita eſt: de Planetis dubitari ſolet, quoniam, quæ proxima nobis luna eſt, ſub Eclipſi, ubi nimirum præpeditur terræ interceſſione, quò minus ſol apertos in eam radios derivare poſſit, obſcuram & ſubruffam lucem retinet, quæ tamen ipſa lunæ non vernacula eſſe, ſed per reflexionem peregrinæ lucis excitari creditur. Nimium ſimplices ſunt, qui ex eo credunt, lunæ lumen ineſſe proprium, quod Scriptura ſacra illam *lumen minus* vocet. Nam eà appellatio lunæ etiam competere poteſt, quatenus mutuatitio lumine ſplendet. Quomodo res ſe cum aliis Planetis habeat, definiri humano ingenio non poteſt, num illis inſita quædam lux ſit, aut omnis mutuatitia. Certe Venus æquè phaſes ſuas monſtrat, ac luna, ut itaque veroſimile ſit, non aliam eſſe corporis ejus conſtitutionem, quam quæ eſt corporis lunaris. De cætero verùm ego exiſtimo, quod Rob. Boylius, *in libro de Coſm. qualitat.* ait, in motibus corporum cœleſtium nimium nos eſſe credulos, & rectiorem nobis ordinem atque accuratiorem imaginari, quam is reverà eſt. Neque enim hypotheſes Aſtronomicæ adeò fallere non poſſunt, ut, quæ extra Syſtema Planetarium ſunt, certitudine Mathematica determinent.

Galaxia, ſeu via lactea, Ariſtoteli olim inter meteora recenſebatur, & vapor 8
aliquis credebatur, cum tamen obſervationes hodiernorum Aſtrologorum doceant, eſſe numeroſam fixarum ſtellarum multitudinem, quæ ita ſibi ſint vicinæ parvæque, ut incertam ac quaſi nebuloſam lucem aſpectui relinquant, quas immenſo ſpatio à nobis, & à ſe invicem, remotas rationes opticæ ſatis docent. Certè ſola illa via lactea probabilitatem faciat eorum ſententiæ, qui multa & infinita Syſtemata Planetaria ſtatuunt. Humanum enim ingenium ſuccumbit cogitationi iſti, ſi ad tam vaſta corpora dirigitur, & in eorum utilitatem & neceſſitatem inquirit, cui fini tam vaſta corpora, tam innumerabilia, ſi illa vacua, & non niſi ad ornamentum cœli inventa. vid. Schemata viæ lacteæ apud Galilæum *in Nuncio Sidereo.* Id verò lepidum eſt de Fort. Liceto, Ariſtotelis magno defenſore, qui, ut ſalvaret ejus ſententiam, quam de via lactea habet, duplicem facit viam lacteam: aliam aëream, aliam æthercam. Ne ſcil. Ariſtoteles mendacii argueretur, tam monſtroſam ſententiam comminiſci voluit, quæ ne minima quidem rei ve-

Digitized by Google

ritate probabilis poteſt reddi. Unde enim orirentur vapores adeò conſtantes hyberno tempore, ubi maximè ſerenus aër eſt, & quid opus eſt duplicem illam ſtatuere, cùm nullus inter æthercam & aëream illam Galaxiam nexus eſſe poſſit. Veterum ſententia erat, animos heroum ſedes ſuas illic capere, qua de re prolixè Manilius & Scaliger *in Comment. in Manilium.* Obſervatum eſt, Cometarum multorum natales circa hanc Galaxiam fuiſſe, quod argumento eſt, multa illic quaſi conſtipata eſſe corpora, quæ, ob nimiam illam vicinitatem, extra orbitas ſuas interdum ferantur. Sententias varias *de via lactea* uno libello congeſſit Ludolph. Georg. Lundenius, Helmſtadii A. 1665. *in 4to* excuſo.

9 Locus hic quoque eſſet, de effectibus Aſtrorum diſſerendi, an eorum aliquis in terreum globum ſit influxus. Eum eſſe naturæ non repugnat, & ratio ſana ſuadet, & aliqua etiam experientia teſtatur. Una luna indicio eſſe poteſt, magnam eſſe vim ſuam in aëris alterationibus & aquæ, fruſtra hoc negante Iſ. Voſſio *in Libro de Motu marium & ventorum*, quem vel ruſtici & nautæ refutent. Marium enim motus & aëris, vel dirigente, vel miniſtrante illa, fiunt, modò nobis non ſatis intelligibili. Unde accidit, ut, quæ vulgò obſervata habentur, non ſint tam certæ veritatis, ut fallere aliquando non poſſint. Poſſunt enim aliæ æquè potentes cauſæ intercedere, quæ effectum interdum ſuſpendunt, quem alioquin, poſitis iisdem principiis conſecutum fuiſſe vidimus. De Sympathia lunæ cum corporibus terreſtribus Anton. Mizaldus ſcripſit ſingularem librum Gallicum. (*Secret de la Lune*, Pariſ. 1571. *in 8vo*) De Planetarum cœterorum viribus in *Planetologia* ſua (Lugd. Gall. 1551. *in 4to*) idem ſcripſit; ſed ſunt illa ex vulgaribus fabulis collecta & corroſa. Idem quoque *Aëromantiam* ſcripſit, in qua de Tempeſtatum præſagiis agit: qui liber digna indignaque miſcet. Et pleraque certe ejus viri inanibus potius opinionibus, quam ſolidæ demonſtrationi, innituntur. Quid ſtellis in animos hominum, in mores, & in fortunas eorum liceat, res eſt perplexa, & non ſatis dijudicata. Principia certè artis Aſtrologicæ, unde nata primùm ſint, dici non poteſt. Eorum veroſimilitudinem refutare non eſt res operoſa, ut illi, qui integris libris hoc fecerunt, parum gloriæ hinc, me quidem judice, debeant. Sunt Joh. Picus Mirandula, Tob. Wagnerus, Frid. Spanhemius *in Dubiis Evangelicis* (quanquam is tamen argumentis eruditioribus pugnat,) Claud. Salmaſius *in Diatribe de Aſtrologia antiqua*, qui totus in ratiociniis ſuis ineptus eſt, & Grammaticis potius, quam Philoſophicis argumentis, pugnat. Aliquid tamen iis ſubeſſe veri experientia teſtatur, ut facilè perſpiciet, qui rem ipſam tentabit. De principiis res ſe, ut velit, habeat, quæ ego exiſtimarim per revelationem aliquam hominibus fuiſſe communicata. Temperamenta moresque hominum ab interno dependent principio. Ideòque facilè fieri poteſt, ut à Planeta aliquo

Digitized by Google

quo concitetur in homine illa vis, quæ ad vis, quæ ad tale temperamentum, taleſque mores diſponat, & iſta quidem aſtra non operantur, per ſe & primariò, ſed per conſequentiam. De Fortunis hominum multa puto eſſe incerta, ut illa, quæ ad naturam pertinent, aliquam veri ſpeciem habent, quod in morbis ad oculum videri poſſumus, qui ex lunæ poſitione & configuratione, vel augeri, vel decreſcere, ſolent. Fuit quidem Placidus de Titis, qui, *in Aſtrologia ſua*, (in qua ſatis eſt ſubtilitatis, parum ſolidæ demonſtrationis,) influxus ſtellarum rationibus Phyſicis voluit demonſtrare; is enim ex luce ſtellarum, variiſque radiorum configurationibus & temperaturis, voluit quaſdam concluſiones deducere, pro determinatione quorundam effectuum. Joh. Bapt. Morinus quoque, *in Aſtrologia Gallica* ſua, penè iiſdem principiis inſiſtit, & vehementer ſe torquet in diſtinctione domorum cœleſtium, dignitatibuſque & debilitatibus Planetarum ex Phyſicâ vel Mathematicâ demonſtrandis. Sed omnis illa res in meris hariolationibus conſiſtit, & eò majus operæ pretium fecit, qui ingenioſius ſuſpicatus eſt. Thom. Campanella, ingenioſus aliàs talium diſciplinarum rimator, *libros 7. Aſtrologicorum* ſcripſit, quibus ſe Aſtrologiam, omni ſuperſtitione Arabum & Judæorum eliminatâ, phyſicè tractaſſe ait, ſingularemque librum addidit *de Siderali fato vitando*, quo ſanè fatum fato eluſiſſe videtur, ſed ſolertiam tamen ſuam eâ in re prodidit.

CAP. XIII.
DE ELEMENTIS.

§. 1. Cognitio noſtra globi Terraquei ſuperficiaria tantum eſt. Terra & Aqua prima miſtorum ſunt Elementa. 2. Errant, & qui Elementum unicum ſtatuerunt, veteres (quoque Ariſtotelem ſententiam hanc illis affinxiſſe credat Pet. Ramus,) & Philoſophi corpuſculares, qui infinita. Minimorum miſtionis ratio inexplicabilis. 3. Veſtiganda ſunt Elementa corporum, non remota, quorum ingens eſt obſcuritas, ſed proxima. De principiis Chymicis, & Rob. Boylii Chymiſta Scepticо, *judicium. 4. Nec non de tribus Elementis Carteſii. 5. Examen doctrinæ de 4. Elementis, ac 4. primis eorum Qualitatibus, Ariſtotelica, Honoratique Fabri pro hac Argumentorum. 6. Ad Miſtionem duo Elementa requiruntur contraria, ſiccum & humidum. 7. Scrutinii Miſtionis neceſſitas. Tricæ de illa Ariſtotelicæ. Veterum doctrina ſanior. Mixtionis Chymicæ cum Naturali collatio. 8. Mixtionis variæ ſpecies & diviſiones. 9. J. Bapt. Helmontii, & aliorum, opinio de Aqua, Elemento unico, rejicitur. 10. Scriptores de Elementis legendi.*

A Cœlo in terram deſcendimus, tanquam orbem noſtrum, omnium parentem & matricem, circa quem tantùm hæret Philoſophia naturalis, 1

Digitized by Google

imò circa cujus corticem tantùm occupata eſt. Quantum enim phænomenorum naturalium apparet, vel circa ſuperficiem terræ, vel in regione illa aëris, ſuperficiei terræ proximâ vel in corporibus animalium, vel in plantis; id tantùm qualecunque objectum eſt noſtræ Philoſophiæ. Cæterùm circa interiora hujus globi, & ſpecierum illic in abdito latentium, profunda nobis eſt ignorantia ac inſuperabilis, cùm nemo, vel oculis, vel ingenio, pertingere eo queat. Quantum enim rerum metallicarum ſcimus, id vel alienæ fidei debemus, vel incertis quibusdam experimentis, inſtitutis circa illa corpora, è matrice ſua eruta, & artis acceſſione, & peregrinorum agentium applicatione quaſi in novam formam redacta, ut mirum non ſit, ſi in iſtorum corporum natalibus adeò cœcutiamus, &, neſcio, quâ imaginariâ Elementorum miſturâ qualitercunque ignorantiæ noſtræ ſubveniamus. Quando jam itaque ſpecierum, vel corporum, ad hunc terreſtrem globum pertinentium, conſtitutio inquirenda eſt; ſolemus primo de principiis illorum eſſe ſolliciti, internis ſc. illis, quæ in conſtitutionem eorum ingrediuntur. Jam ergò cum globum hunc conſideramus, duas in illo invenimus maſſas præcipuas, & conformitate quâdam naturæ ſuæ collectas, Terram ſc. & Aquam. Iſta duo corpora, ut univerſalia, intuemur, ac ſenſu comprehendimus. Quare veroſimile eſt, primas eſſe materias eorum, quæ ex terra, vel in terra, producta ſunt, & ſumma quædam elementa, quæ ad mixtionem ex ipſa texturæ ſuæ ratione apta videntur. Satis ergò, ut arbitror demonſtrari poteſt, remotiſſima corporum principia eſſe ſalutanda.

2 Non enim audiendi ſunt, qui unum aliquod principium ſtatuerunt, quod fecerunt è veteribus Philoſophis aliqui; ſunt enim qui aquam, ſunt qui terram, ſunt qui ignem, ſunt qui aërem faciunt principium corporum. Contra eos argumentis ſatis ſtringentibus pugnavit Ariſtoteles, rectè demonſtrans, contrarietatem debere ineſſe principiis. Unitatem verò nihil habere in ſe contrarii. Quanquam Petrus Ramus, *in prælectionibus ſuis Phyſicis*, Ariſtoteli imputet cavillationem aliquam, ut qui noluerit intelligere ſententiam veterum. Demonſtrat enim illic, non ſtatuiſſe veteres unum aliquod homogeneum principium, ſed partibus diſſimilaribus ſcatens. Ideoque, cùm Aquam dixere unum elementum, id agnoverunt quaſi principium aliquod & gluten partium, ſed tamen & alias partes & principia agnoverunt. Idem de iis dicendum, qui reliqua aërem, ignem & terram, unicum elementum habuerunt. Fuerunt & alii, qui infinita corporum principia ſtatuebant. In ea ſententia fuere Corpuſculares Philoſophi, qui non aliam corporum miſtionem agnoſcebant, quam ex Atomis diverſâ inter ſe figura & forma præditis. Contra quos etiam pugnat Ariſtoteles, quos & ego ab hac doctrina eliminandos eſſe cenſeo. Naturam enim

Digitized by Google

ultra ſuos terminos producunt, & principia in iis ſedibus quærunt, in quibus ſenſui ſunt imperveſtigabilia. Quanquam enim non diffitear, multa corporum phænomena dependere à minimarum particularum conditionibus: tamen id affirmare non poſſumus, miſtionem corporum talem vel talem eſſe, ob minimas particulas, ita inter ſe comparatas. Et quanquam corpora per extremam reſolutionem in ejus naturæ particulas abire poſſint, non ſequetur tamen ex eo, ab initio ſtatim adfuiſſe tales particulas, quæ corpus iſtud conficerent. Poſſunt enim diverſa quædam corpora, velut principia, eſſe in tertia quadam ſpecie conſtituenda, ubi non eſt tam de particulis inquirendum, quam de ipſis corporibus diverſis, quibus accidit in tales vel tales particulas reſolvi, vel ita per minima ſua miſceri. Quod ſi itaque cognoverim duo illa principia, ultra contemplationem eſt noſtram & ſenſuum apprehenſionem, quomodo minima iſtorum corporum ſeſe complectantur. Id enim ſponte ſuâ evenit, & eſt quidam nexus & relatio corporum quorundam inter ſe, nullo nobis ingenio explorabilis, quam permittere naturæ debemus, ſatis docti, modo principia ipſa cognoverimus.

Quo magis ergo à ſenſibus receſſerimus in doctrina Elementorum, eo minus certitudinis ſe nobis offert. Animus enim, à materia abſtractus, ſpeculatione quâdam, in ſe reflexâ, multa concipiet, quæ tamen adeò abſolutæ veritatis non ſunt, ut in his acquieſcere poſſimus. Et id fortè poſitum eſt extra ingenii noſtri conditionem, ut Elementa rerum πρώτως prima definire ullâ cogitatione poſſimus. Abeundum enim eſt ad aliquas notiones abſtractas, communes, univerſales, quibus tamen nihil effectum eſt, quam ut ingenioſa aliqua veriſimilitudine exprimamus ea, quorum veras rationes aſſequi non poſſumus. Nihil itaque nimium, aut à re ipſa alienum, dixero, ſi hunc Phyſicorum laborem Siſyphenm dixerim, & in ſe redeuntem, ac incertum. Sufficit nobis, ſi in mixtionibus corporum ea indagare poſſimus principia, quæ illa immediatè conſtituunt, & tùm, ut puto, officio noſtro egregiè functi fuerimus, relicta imaginariis & Cathedrariis Philoſophis illâ, quæ viget in ſcholis, infructuoſâ contemplatione & altercatione. Sic multa ſunt è corporibus naturalibus, imò pleraque, quæ ex principiis iſtis communibus Elementaribus quomodo compacta ſint, nullâ ratione perſpexeris. Ac poſſunt fortè aliqua propiora corpora dari, ex quibus proximè componitur corpus aliquod, quæ rectius quis Elementa dixerit, quanquam non ſint iſtius ſimplicitatis, quam vulgò tribuunt Elementis. Certè Chymicorum principia in quibusdam propius ferire ſcopum videntur, quam quæ vulgò habentur de Elementis dogmata: ſed tamen & in illis multa ſpeculationibus incertis ſunt ſuffulta, & generali aliquâ notione nos æquè in obſcuro retinent. De iis *Parte I.* egi 3

 ali-

aliquantò prolixiùs, unde repeti poſſunt, in quantum ad præſens negotium pertinent. Nolim tamen facilè omnia probare, quæ adverſus 3. illa principia affert Boylius *in chymiſta ſuo Sceptico*, cujus ſcripti ſcopus omnis in eo verſatur, ut monſtret, non eſſe adæquata illa principia, & eſſe iis aliqua priora, quod poſterius equidem non negaverim, ut qui exiſtimem, nobis in cognitione rerum naturalium non opus eſſe ſubtilibus illis principiis, quæ ſenſu dijudicari non poſſunt, quanquam illa fortè revera dentur, ſed Philoſopho naturæ Practico conſideranda potius eſſe principia in ordine ad miſtionem, quâ parte quò ſagaciores erimus, magis in viſcera naturæ penetrabimus, quam ſi, extra eam abducti, ad ſubtiliora quædam & altiora animum extollamus, de proximis ſecuri. Hinc nihilo doctiores ſumus in Phyſicis his ſpeculationibus, & vincimur interdum operariorum experientiâ.

4 Tria illa Carteſii Elementa ſatis ſunt ſubtiliter excogitata, quanquam 3. illa ex uno reſultare videantur. Vult enim, mundi initio totum Univerſi ſpatium à materia creata, ex cubis conſtante, fuiſſe occupatum, quorum ſinguli cum circa axem converterentur, ita ſuperficies tornata fuit, ut pars in globos abierit, pars in quædam ramenta, pars denique in ſtriata quædam corpuſcula, ex hujusmodi ramentorum plexu contexta. In quibus ſingulis magnis dubiis locus relinquitur. Nam à quo motus ille turbinationis eſt? cur potius in unam, quam in aliam partem? denique videndum, an non motus unius cubi motum alterius impediat, & an ramenta deciſa ita convenire poſſint, ut nullas vacuitates relinquant, quas Carteſius tamen penitus rejicit. Præterea omnia hæc hypothetica ſunt, & nullis neceſſariis rationibus ita demonſtrari poſſunt, ut aſſenſum nobis extorqueant.

5 Quod vulgatam illam doctrinam de Elementis attinet, ſciendum eſt, illam non eſſe adeò antiquam, ut quidam exiſtimant, cum Ariſtotele antiquiores longe alia ſenſerint, quibus aliqua ex iis in Elementa aſſumta ſunt, non autem eo ordine quatuor illa, quæ quidem ſatis ſollicitè ab Ariſtotele diſpoſita ſunt, & fermè ad numerum & pondus omnia revocata, ne quid ſc. periret è principiis illis 4. qualitatibus, quas velut ſatellites adjungit ſuis Elementis; cum tamen & ipſa Elementa, quatenus elementa, & qualitates iſtæ Elementares multùm habeant difficultatis. E recentioribus hanc Ariſtotelis doctrinam magno molimine & apparatu, & doctius, quam cœteri ejus Interpretes, propoſuit Honoratus Fabri, *Tom. 2. Phyſ. Tr. 5. lib. 2.* cujus tamen argumenta eodem labore & ingenio, quo adſtruuntur, deſtrui poſſunt. Ut quaternarium Elementorum nobis probet, argumentum ducit à primis 4. qualitatibus, &, ut primas qualitates probet, argumentum ducit à primis 4. Elementis, harum 4. qualitatum receptaculis. Ut itaque demonſtratio hæc in circulum abeat, & principium ſuum petat.

Neque

Digitized by Google

Neque enim ulla ratio nos cogit has qualitates abſolutè primas facere, cùm & aliæ eſſe poſſint non minùs primæ atque iſtæ, quas ſi quis negare velit ineſſe πρώτως corporibus ſuis, non difficilis illi labor futurus ſit. Quam enim ob cauſam debet eſſe aqua frigidum in ſummo, terra elementum ſiccum in ſummo, cùm certè demonſtrari ſatis poſſit, aquam, cum ſummè frigida eſt, quaſi in aliam ſpeciem abire, & formam ſuam deponere, quando ſc. in glaciem abit, quod fieri interventu alterius corporis veroſimile eſt. Ut itaque ſummum frigus per ſe non inſit aquæ, ſed fortaſſis terræ, ut quibuſdam placuit, imprimis Bernhardino Teleſio, qui calorem & frigus duo Elementa ſtatuit, quorum ille cœlo, & corporibus cœleſtibus, competit, hoc terræ, quæ duo mutuo inter ſe concurſu, actione & reactione, conficiant nobis corpora naturalia. Ne quid nunc dicam de qualitatibus ipſis, in ſe conſideratis, quarum natura omnis in relatione ad noſtros ſenſus ſubſiſtit, & in modo aliquo materiæ, unde nulla probatio deſumi poteſt ad quaternarium Elementorum numerum conſtituendum. Si enim illæ qualitates nec ſimpliciter primæ ſunt, ſi multæ aliæ ſunt Qualitates, quæ æquè primæ poſſunt ſalutari, (nam ideò hæ primæ dicuntur, quoniam primò inſunt Elementis,) nullâ ratione ex iis probari poteſt quaternarius numerus Elementorum, ſine manifeſta petitione principii. Ubi negavero quaternarium Elementorum, negavi etiam primas illas qualitates, quatenus primas; ubi has negavero, ſimul negabo quaternarium Elementorum. Eandem firmitatem habent reliqua illa argumenta, ab Honorato Fabri adducta, ſc. ex illarum primarum qualitatum conjugatione, vel combinatione. His enim negatis eo ordine, quo ſtatuuntur, fruſtrà ſumus ſolliciti de earum conjugatione vel combinatione. Neque triplex ille corporum ſtatus quaternarium nobis probabit. Sunt, inquit Honoratus Fabri, duo ſtatus oppoſiti, tertius medius; oppoſiti, ſunt ſpirabilis & durus, medius verò liquidus. Spirabilis ineſt aëri, durus terræ, liquidus aquæ. En tria Elementa. Ut autem hæc inter ſe uniantur, communi ac primævâ fibulâ indigent, quam facit ignem. E. jam per illum ſic demonſtratu habemus 4. Elementa; cùm tamen illi reſponderi poſſit, non eſſe nobis opus ſtatibus illis ad quaternarium Elementorum demonſtrandum. Quæ enim dura ſunt, ſunt dura per ſe, quæ liquida, liquida, neque eſt illorum oppoſitio hic in examen vocanda. Spirabilitas aëri planè accidit, nec ad corporum compoſitionem quicquam facit, quibus aër vel in ſuperficie hæret, vel poros pervadit, corpori per partes adhærens, non autem commiſtus. Quod autem igne fibulatore illi tres ſtatus opus habeant, neque id ſatis apparet, cùm, ad diverſas partes conglutinandas, ſufficere humor poſſit, vel aqua. Ignis autem, quem aliqui ne ſubſtantiam quidem eſſe volunt, nullâ manifeſtâ ratione dici poteſt ingredi in ſubſtantiam corporis, ut

Digitized by Google

ut qui corpora potius deſtruat, ſi vehemens ſit, niſi in quantum motu ſuo movere primum particulas diverſarum partium poteſt, usque dum intra ſe recedant & comprimantur, atque ita uniantur, quam unionem ignis, ut inſtrumentum parare poteſt, non ut Elementum. Præterea multa ſunt corpora, quæ mediante frigore miſcentur, nec ſibulatore igne indigent.

6 Hæc, uti dixi, omnia problematica ſunt, & in utramque partem diſputari poſſunt, in quibus cuivis liberam ſententiam relinquendam eſſe exiſtimo, ut qui unâ hypotheſi non plus proficiet, quam alterâ, modò id ſciverimus, principia eſſe diverſa & contraria, quorum miſtio nobis corpus aliquod conſtituat. Illa enim neceſſariò ſupponenda ſunt, ſi miſtionem in natura admittamus. Eam autem eſſe, ſenſus noſtri nos convincunt, & ſevera illa ignis anatome. Illa elementa naturæ ſunt ſiccæ & humidæ; Non facilè enim miſtio inſtitui poteſt, niſi habeamus corpora ejus naturæ. Sicca ſunt diſcontinua; humida partes habet continuas & contiguas, quæ quaſi glutine quodam colligant particulas diſcontinuas ſicci, iisque ſibi aſſociatis maſſam unam conficiunt, quemadmodum e. g. videre eſt in gypſo pulveriſato, cui aquâ affuſâ in lapidis ſoliditatem partes adunat.

7 In hujus miſtionis natura benè cognoſcendâ pars magna, imò unica, Phyſices ſita eſt, huic explorandæ omnis impendenda opera eſt. Nam, quantum illius ſcimus, tantum etiam de natura ſcimus. Quod ſi Peripateticorum ſcholam conſulimus, Deus bone! quantæ hîc ſunt tricæ, quam varii, ſed inanes, conceptus de alteratione & commutatione elementorum? quanta hic eſt qualitatum primarum, ut vocant, & quam ſollicitè quæſita diſtributio & proportio? quæ cum ad unguem omnia perdidiceris, nihilo doctior meliorque, in cognoſcenda rerum natura evades. Cùm Ariſtotelici omne negotium in qualitatibus ſuis ponerent, veteres tamen ante Ariſtotelem Philoſophi rectius ſenſere. Statuebant illi primas aliquas ſubſtantias ſimplices, liquidas omnes, alias magis, alias minus, pro naturali partium adhæſione. Ex portionibus ſimplicium ſubſtantiarum, aliarum cum aliis copulatione, mutuoque complexu, fabricabantur ſemina ſpecierum compoſitarum, quæ, ſuſcepto paulatim incremento, perficiuntur. In ſubſidium ſuæ miſtionis demonſtrandæ vocarunt etiam particularum figuras, quæ omnia arguunt oculatiores illos fuiſſe, quam Ariſtotelicos. De miſtione, ſecundum Ariſtotelem & antiquos, vid. Berirgardum *Circ. Piſano 25. P. 3.* ubi prolixè admodum, & allatis exemplis, doctrinam eorum explicat, inprimis è Chymicorum operationibus. Chymia enim vera miſtionis addiſcendæ ſchola eſt, ſive reſolvamus corpora in ſua principia, ſive commiſtione & conjunctione diverſorum corporum nova quædam producta efficiamus, quæ quanquam ſpecies nolint appellare Phyſici, ſunt tamen ab ipſis

Digitized by Google

ipſis non magnoperè diſtinctæ, cùm videamus naturam eodem modo procedere, ut nos procedimus in artificialibus productis, in quibus tamen omnia naturalia ſunt, quoniam agentia ad patientia applicantur, eorumque operationes mutuæ ſoli naturæ relinquuntur. In eo verò natura artem ſuperat, quod perfectiori & lentiori modo agat, quem ſi imitari arte poſſemus, eadem ratione, eodem gradu, miſcere corpora poſſemus.

Miſtio illa corporum fieri variis rationibus poteſt. Fieri enim mixtio poteſt. vel reſpectu corporum mixtorum, vel ratione modi, quo miſcentur. Reſpectu corporum mixtorum, miſtio diſtingui duplici viâ poteſt, ſcilicet in eam, quæ fit per conjugationem, vel quæ fit per proportionem. Per conjugationem intelligitur certa mixtura quorundam principiorum talium, quæ iterum triplici ratione variat, (1) ratione numeri, ut eum unum corpus componitur duobus, aliud tribus, aliud 4. aliud 5. principiis; (2) ratione ſpeciei, ubi quanquam ſit conjunctio ejuſdem numeri, non ſit tamen ejuſdem ſpeciei; (3) cùm differunt inter ſe, & ratione numeri, & ratione ſpeciei. Solis his miſtionibus, abſque concurſu imaginariæ cujuſdam formæ, produci poſſunt varia illa corpora naturalis mundi, cùm ſemel natura præparatas habet varias illas materias, quibus mixturæ illæ fiunt. (2) Mixtura principiorum etiam proportione variare poteſt, ſeu diverſis quantitatibus diverſorum principiorum, vel partium, inter ſe miſtarum. E. g. ſi quantitas unius ſe habeat, ut quinque ad decem, alterius ut quinque ad quindecim, & iterum alterius, ut quinque ad viginti, &c. vel ſi in uno ſit proportio quinque ad ſex, in ſecundo ſex ad 7. in tertio 7. ad 8. per quas proportiones mixtura innumerabiliter variari poteſt. 8

Ratione modi conjunctionis omnia corpora miſceri poſſunt, vel per mediationem, vel per contactum. Omnis contactus, ſive compoſitorum, ſive Atomorum, non aliâ ratione fieri poteſt, quam quâ reſpondet illarum figuris, cujus tres modos concipere poſſumus, (1) per contactum in puncto, ut cum duæ particulæ globulares, vel alio modo gibboſæ, ſibi occurrunt. (2) ſi per contactum in plano, ut in conjunctione triangularium, vel quadrangularium laterum particularum; (3) per contactum in concavo, ut quando particula admittitur in concavo, vel in foramine, particulæ alterius. Primus modus vocari poteſt oppoſitio, ſecundus applicatio, tertius receptio, vel intruſio, qui ultimus modus exprimit nobis miſturam per mediationem. His generalibus quibuſdam notionibus Mathematicis concipi ratio miſturæ poteſt: in quibus tamen ita acquieſcere non poſſumus, ut jam interiorem miſtionis naturam rectè percipiamus. Nam latitant in principiis & corporibus ipſis occultæ quædam conſenſiones & diſſenſiones, quibus fit, ut aliquâ miſceantur, aliquâ miſceri repugnent,

Zzzz zzz zzz quæ

Digitized by Google

quæ humano ingenio explorari non poſſunt, ſolâ autem experientiâ diſci.

9 Qui unum Elementum ſtatuunt, rationem miſtionis non intelligere videntur, aut ſi illud unum videtur, revera habet in ſe partes heterogeneas & diverſas, ad miſtionem aptas. Quidam è veteribus aquam ſtatuebant Elementum commune omnium, quam doctrinam reaſſumſere Joh. Bapt. Helmontius, Henr. de Rochaz, ac alii nonnulli. Helmontius ad experimenta provocat, quo falli tamen ipſum certum eſt. Quod enim oſtendit ſalicem omne ſuum incrementum ex aquâ habuiſſe, falſum ego puto. Aquæ enim, quæ ad rigandum adhibebatur, immiſtæ erant particulæ heterogeneæ, ab aquâ diverſæ, quæ non minus, quam aqua, ſalici aliquid contulerunt.

10 Quod cæteras illas de Elementis controverſias attinet, quas nulla dies componet; de iis præcipuè legi velim J. Bapt. du Hamel *de conſenſu veteris & novæ Philoſophiæ*, Berirgardum *part. 2. & 3. Circ. Piſ.* & Honoratum Fabri *loco ſuperius citato*, qui, ſepoſitâ ſcabritie illâ Scholaſticâ, & illâ terminorum ſtribligine elegantius, ſecundum Ariſtotelis & veterum Philoſophorum mentem, philoſophantur, eorumque rationes & momenta inter ſe componunt. Caſp. Contareni, Cardinalis cœtera doctiſſimi, *Libri V. de Elementis, & eorum miſtionibus*, Peripateticis & Platonicis principiis potiſſimum indulgent, ſed parum habent, quod ſapiat interiorem aliquam ἀκρίβειαν. Prodierunt Leidæ A. 1633. *in 12.* Sperlingiani, vel Sennertiani, quaternarium quidem Elementorum numerum retinent, ſed diverſa tamen ab Ariſtotele in nonnullis ſentiunt. Eorum de Elementis doctrinam Henr. Schævius ſcripto peculiari, adhuc ἀνεκδότῳ, impugnavit. Exſtat & Corn. Drebbelii *de Elementis liber*, in L. Germ. quoque converſus, Magiſtri rerum naturalium & artificialium inſignis, quique multis magni Arcani Philoſophici Poſſeſſor fuit habitus. In eo multa Arcana innuit rariſſima, quæ ex Elementis poſſint confieri, mirabileſque in natura effectus habeant. Multa habet de natura ventorum, pluviarum, aliorumque meteororum, imprimis autem laudat Quintam ſuam aëris Eſſentiam, miræ, in refocillandis ægris, & reſpirationibus ſub mari ſublevandis, efficaciæ. Deſcriptionem ejus quandam v. in Monconiſii *Itinerario, P. II. p. 33.* ubi, uti & *p. 40.* plura de Drebbelio, ejuſque genero, D. Kauffero, omnium Arcanorum Soceri, poſt mortem illius reliquorum (longe enim plura cum ipſo expirarunt,) poſſeſſore, leguntur.

CAP. XIV.
DE LUCE.

§. 1. *Lux in Principiorum & Elementorum naturalium numerum a Franc. Patricio, aliisque, relata.* 2. *Controverſia, an lux ſit ſubſtantia vel accidens, ad-*

ductis

ductis partis utriusque Autoribus & argumentis, prolixe ventilatur. Autor ſubſtantiam credentibus favet, & J. Bapt. Hamelii ſimul de pabulo ſolis ſententiam rejicit. 3. Pergitur in aſtruenda, contra Carteſium, Iſ. Voſſium, aliosque, lucis & radiorum Solarium ſubſtantialitate, diluendisque illorum objectionibus. Obiter quædam de vermiculo Acari adduntur. 4. Lucis Natura imperveſtigabilis. Nihil tamen ineſt divini. Male prætexitur Irradiationibus, Curationibus, Prædictionibus, aliisque Actionibus & Præſtigiis ſuperſtitioſis aut Magicis. 5. Inquiſitio in cauſas Luminis lapidis Bononienſis, lignorum putridorum, carnis Agninæ, aliorumque corporum in tenebris lucentium. Thomæ Bartholini Lib. de Luce Animalium *commendatur. 6. Cauſæ viſus acutioris Noctuarum, hominum quorundam, aliorumque animalium, noctu videntium. 7. Adamas Regis Angliæ mirabiliter lucens & ſcintillans.*

POſtquam de Elementis generatim egimus, veniamus nunc ad corpora illa, quæ Elementa vulgò habentur. Et in eorum ordine primum merito ponimus Lucem, quâ nihil eſt in tota natura admirabilius, &, quò magis ſenſibus noſtris patet, eò magis natura ejus obſcura eſt. Quidam, ſequuti doctrinam Moſaicam, lucem illam primigeniam, quam Deus condidiſſe primo dicitur, vel ut quintum aliquod Ens, quatuor Elementis ſuperadditum, atque ea in ordinem redigens & miſcens, habent, vel inter ipſa Elementa referunt. Ac fuêre inter Philoſophos veteres ejusdem aliqui ſententiæ, quam omni conatu reſuſcitare laborat Franc. Patritius *in Nova de univerſis Philoſophia*, quo in libro, ut ipſe titulus innuit, per lucem & lumina ad primam cauſam aſcendere laborat. Idem quoque pro principio præcipuo agnoſcit Auctor ille, qui ſcripſit *Enchiridion Phyſicæ reſtitutæ*. Joh. Amoſus Comenius quoque inter principia ſua recenſet. Quorum ſententiæ equidem non omnino refragabor, ut quæ ſatis eſt veroſimilis, & autoritate etiam ſacrarum literarum fundata. 1

Multa tamen paſſim adferuntur dubia, & integris libris agitantur, de natura lucis, an ſc. illa ſubſtantiis, an accidentibus, accenſenda; quod ultimum ſi verum eſſet, non rectè inter principia referretur. Si omnia ea argumenta, quæ ab utraque parte referuntur, recenſere velimus, non exigui certè laboris res eſſet; ſunt enim & numero multa, & ſubtilia. Ariſtoteles inter qualitates refert, & Carteſius, è recentioribus Philoſophis nullam vult eſſe ejus diſtinctam naturam, niſi quod ſolo motu fiat, ideoque, ſecundum illum, inter accidentia numeranda eſt. Illi enim lux eſt motus, quo corpora luminoſa materiam ſubtilem quaqua-verſum, ſecundum lineas rectas, à ſe propellunt, quo conatu globulos ſecundi elementi circumjacentes premit, è quibus inferiores in ſuperiores impingunt, ac ultimi demum, qui corporis lucidi ſuperficiei incumbunt, materiam ſubtilem, omnia ſpatia inter 2

partes aquæ, aëris, terræ, replentem, propellunt. Alii contra ſubſtantiam eſſe volunt lucem, inter quos è Recentioribus nominandus Kenelmus Digbæus, qui, *Tract. 1. de naturâ Corporum, c. 6. 7.* prolixè de hoc argumento agit, lucemque ignem rarefactum eſſe, imo generari, corrumpi, & in pulverem præcipitari, poſſe aſſerit. Quod tamen non credo. Potuerunt enim alia corpuſcula adventitia iſto igne illuc attrahi & calcinari. Præcipuum ejus argumentum eſt ejus cum igne convenientia. Controverſiam hanc vaſtiſſimo libro in utramque partem exſecutus eſt Franc. Maria Grimaldus *in Phyſico-Matheſi de lumine, coloribus & iride.* Bononiæ A. 1665. in 4. excuſa, Ubi *lib. 1.* afferuntur experimenta & rationes pro ſubſtantialitate luminis, *lib. 2.* diſſolvuntur argumenta in primo adducta, & probabiliter ſuſtineri poſſe docetur ſententia Peripatetica de accidentalitate luminis. Pro ſubſtantialitate luminis præcipua ſunt argumenta; quod reflectatur, quod fieri non poſſet, ſi non corpus eſſet, quod radii ſolares concentrari in ardentiſſimum ignem poſſint. Ut ſunt in Gallia artifices, qui ſpecula parare poſſunt, quibus ſolis, etiam hyberni radii ita per refractiones multiplicari poſſint, ut ignem pariant, qui metalla & lapides in momento liquare poſſit, cujus rei teſtis eſt du Hamel, *lib. de Affect. c. 11.* Quod certè fieri ſine corporeitate radiorum nequit. Idem procedere etiam in radiis è calente furno ſpeculo uſtorio exceptis, teſtatur Honoratus Fabri. Qui in contraria ſententia ſunt, ea potiſſimum argumenta afferunt, pro accidentalitate luminis, quod, ſi lumen corpus ſit, impoſſibile ſit, ut mittatur per poros compactorum corporum, quale vitrum eſt, ut momento temporis diffundatur; ſic etiam eventurum, ut venti diſſlarent corpuſcula illa lucida, ut ſol non ſufficeret infinitorum illorum corpuſculorum expulſioni: Impoſſibile eſſe, ut per unum aliquod punctum poſſint transmitti tam diſtincti & varii variorum corporum colores, quod præ cæteris urget If. Voſſius, ſubſtantialitatis luminis impugnator. Nam inter illum, Pet. Petitum, & Joh. Brunium integris libris iſtæ controverſiæ agitatæ ſunt. Sed tamen eorum argumenta non ſunt ejus certitudinis, ut alteram illam ſententiam planè evertant, quanquam, ut verum fatear, turbare poſſint non nihil. J. Bapt. Hamelius, præſtantiſſimus ſanè Philoſophus, & qui omnium Auctorum recentiorum ſententias benè inter ſe contulit, poſtquam in *Aſtronomia ſua Phyſica*, illam de accidentalitate luminis ſententiam ſecutus erat, in *libro de Affectionibus c. 11.* ita immutat ſententiam, ut ſubſtantiale quoddam effluvium, cum perpetua motione conjunctum, exiſtimet. In *libro de Aſtron. Phyſica* mediam ſecutum opinionem ſe dicit, quæ inter ſubſtantiam & motionem eſt; ſed illa nihil aliud eſt, quam qualitas, atque adeò merum accidens. In poſterioribus autem cogitationibus ſubſtantiam eſſe lumen agnovit, quod ſuâ mole donetur, quod cum diſpendio atque imminutione corporis lucidi fluat,

Digitized by Google

fluat, quod omnes corporum affectiones ſubeat, & iisdem legibus ac cœtera corporum moveatur, quod ejusdem cum igne originis ſit. In quo quidem rectè illum ſentire exiſtimo, ſed, quod exiſtimet lucem, cum diſpendio atque imminutione corporis lucidi, fluere, id probari mihi non poteſt. Nihil enim mihi videtur iſta contra ſubſtantialitatem luminis objectio, quod impoſſibile ſit, corpus lucidum indeſinenter corpora lucida ſpargere, absque ſua conſumtione, cum iſta actio evibrationis radiorum in ſole præcipuè ſemper perpetua ſit & conſtans, atque intra certum ambitum finiatur, extra quem corpuſcula illa lucida non divagentur; ideoque continua eſt illa radiorum expulſio, qui eadem via, quâ expelluntur, recipi poſſunt, ut nihil tandem de ſubſtantia ſolis pereat. Quare mirum mihi viſum fuit, potuiſſe in illam ſententiam incidere virum doctiſſimum, ut aliquo pabulo ſolem indigere credat, quo reficeretur ignis deperditus, in eo ſequens Stoicorum ſententiam. Putat ille, non ex terra ſolum, ſed ex planetariis etiam corporibus egredi pingues quosdam halitus, quos in ignis ſui pabulum attrahat ſol, unde macularum ortum in ſole eſſe exiſtimat, quod mihi certè contra ordinem naturæ factum videretur, qui neutiquam credere poſſum, aliquod vicinorum illorum corporum, & quidem craſſiores fæces, in ſolis globum poſſe recidere. Neque certè illo figmento opus eſt, cùm ſibi poſſit conſtare per ſe lux, per eosdem canales revertens, quibus emittebatur. Eſt enim ſol quaſi fomes & receptaculum omnis lucis Syſtematis hujus Planetarii, in quo vivimus, &, quemadmodum è mari procedunt fluvii & vapores, qui in pluvias reſolvuntur, iterumque ad mare tendunt, eodem modo à ſolis corpore emittitur lux, & intra illud iterum recipitur. Nihil itaque obſtaculi eſt ab hac objectione.

Cum Carteſius lucis naturam in ſola motuum pulſione conſiſtere dicit, certè non ita expedita res eſt, ut quidem Ant. Grandis exiſtimat, qui neminem è Philoſophis, tam veteribus, quam recentioribus, melius lucis naturam, quam Carteſium, explicuiſſe contendit. Nam quanquam dici illa & animo fingi poſſunt, tamen, ſi quis urgeat motum ipſum, & rationem motûs, non pauca inveniet dubia, quibus, quomodo extricare ſe poſſit, non video. Si enim corpus lucidum pellit globulos circumſtantes, quæritur, quomodo pulſio iſta fieri poſſit, aut quomodo ſola iſta pulſio lucem nobis facere poſſit, absque emanatione ſubſtantiæ alicujus. Fieri id modo quodam repræſentativo, ut in ſpeculis fieri ſolet, nihil eſt dicere, cum quæri amplius poſſit, quomodo repræſentatio illa corporis lucidi concipi poſſit, absque communicatione ſubſtantialis effluvii: Igitur non eſt adeò perſpicuum Carteſianum illud de luce dogma. Reliqua dubia contra ſubſtantialitatem lucis allata, non ſunt iſtius firmitatis, ut illi quidem putant. Quod enim ajunt, radios ventis debere diſſlari, ſi eſſent corpora; Resp. 3

Digitized by Google

vel deficere ſenſum noſtri viſus in eo, vel obſtare pulſionem illam radiorum continuam, quanquam illa non ſit adeò fortis, ut variato medio reſiſtere poſſit. Hinc videmus radios, per vapores & craſſiorem aërem cadentes infringi, prohibente tranſitum illum rectum craſſitudine materiæ, unde parallaxes oriuntur. Videmus id quoque in vitro, reflecti radios, ut tandem in centrum concurrant, qui per aërem paralleli iviſſent, ex quo ſubſtantialitas radiorum, ut puto, ſatis demonſtrari poteſt. Venti enim, qui in infima aëris regione plerumque verſantur, non poſſunt inhibere vim tantæ pulſionis, quæ ultra hanc athmoſphæram in ſole potentiſſima eſt, ex quo æqualiter omni ex parte propelluntur radii. Quanquam tamen neque dicere nos poſſimus, annon in ea regione, in qua venti dominantur, inflectatur ille radiorum curſus rectus, quos projicere in alios locos venti non poſſunt, cùm æqualis ſit lucis circumfuſio, &, ſicubi radii alicubi intercepti ſunt, illi ne pelli loco poſſint, obſtat univerſalis illa & conſtans pulſio. Quod per vitrum radii tranſire poſſint, non eſt argumentum eorum accidentalitatis. Nullum enim eſt vitrum tam compactum, ut poros non habeat, quicquid etiam neget Voſſius; licet illi craſſiori aëri fortè non ſint penetrabiles, luci tamen non obſiſtent. Imo experimento demonſtratum eſt, etiam liquores aliquos transſudare vitrum poſſe, aliquo in loco obſervat Borrichius. Quod in inſtanti moveantur radii, non eſt quoque ad argumenta accidentalitatis referendum; non enim puto ſenſum viſus adæquatam eſſe motionis lucidæ menſuram, cui quanquam in inſtanti moveri videatur, tamen falli ille poteſt, & in ipſa illa celeritate tamen ſucceſſiva aliqua ratio movendi concipi. Atque id colligi poteſt è corporibus lucidis, non juſta diſtantia à viſu noſtro remotis; ab iis enim radii evibrati tandem deficiunt, usque dum corpus ipſum lucidum in nebuloſam aliquam ſubſtantiam converti videatur. Ex eo itaque, quod terminum hujus motus videamus, colligere licet, non eſſe motum purè ſimultaneum, ſed ſucceſſivum. Quod enim per gradus diſtinctæ lucis viſioni eripitur, per gradus motum fuiſſe concipi poteſt. Ut itaque graduale illud lucis incrementum & decrementum iſtam motus ſucceſſionem ſatis exprimat. Solum illud Voſſii argumentum ſubtile eſt, & magnæ difficultatis, cum ait, impoſſibile eſſe, ut corpora lucida, è vaſtis corporibus, ſpatio magno interjecto, effluentia, in uno aliquo puncto Mathemathico cameræ obſcuræ, vel oculi noſtri, ſubſiſtere poſſint. Cui reſp. ideò ſubſtantiam lucis omnium eſſe mirabiliſſimam, quæ ad naturam ſpiritalem proximè accedere videtur, unde adductæ gentes divinitatis characterem in illa quæſiverunt, & omnium ſagaciſſimæ Heliolatriam pro cultu religioſo habuêre, quæ certe inter omnes minimè abſurdæ ſunt, & vix aliam viam, ſibi relictæ, ſequi potuerunt. vid. Joh. Franc. Grandis *Diſſertatio* elegans

de

de divinis nominibus ſoli attribuens. Cùm itaque, poſt ſpiritalem ſubſtantiam, nihil ſit in natura excellentius luce, nemo mirari debet, eam in tam arctum locum compingi poſſe, quod certiſſimum ſummæ ſubtilitatis argumentum eſt. Quod ſi ſenſus noſtros hic in judicium ducimus, certè ſuccumbere illi tantæ ſubtilitati videntur, qui in minimis vermiculis tam mirabilem ſtructuram, adeoque perfectam & concinnam, videre per ſpecillum poſſunt, cùm non videant, extra ejus adminiculum. Si quis Acari vermiculum conſideret, punctum nudo oculo videbit, & motum ægrè deprehendet; at per ſpecillum mirificam videbit variorum membrorum ſtructuram, adeò elegantem & concinnam, ut mirari quis ſatis non poſſit, cumque anteà punctum tantùm videret, nunc videt partes tot extra partes. Quod ſi itaque, in corpore tam exili ea tamen varietas & diſtinctio eſt, ac minima hujus corpuſculi pars tamen tamen ſubſtantia, mirum profectò non eſt, in uno aliquo puncto lucido (quod ego tamen non Mathematicum dixerim) poſſe tot corporum colores contineri. Qui per pulſionem & motionem naturam lucis exponunt, illi profectò habebunt, quod agant, ſi ad hypotheſes ſuas phænomenon hoc explicare debeant; quæ enim confuſio uno in puncto orietur, ſi ſola pulſio propagare lucem, & cum luce colores, deberet?

Atque hæc quidem de Luce, velut in tenebris palpitantes, philoſophamur. Ultra humanum ingenium eſt ejus vera ſolidaque demonſtratio. Metiri quidem radios ars nos docet, & ex eorum combinatione, vel refractione, mirabilia phænomena producere, quæ omnia certa ſunt & ſatis explorata, ac Mathematicorum regulis definiuntur. At, in natura lucis exploranda, vel omnes Argi & Lyncei cæci ſunt. Non poſſum tamen illorum ſententiæ accedere, qui divini aliquid luci omnino ſubeſſe exiſtimant, atque hinc operationes ſuas, quas fieri per irradiationem ajunt, ſalvant. Ita ſunt, qui credunt, radios ſtellarum certarum quaſi figi arte poſſe in certis metallis & lapidibus, qui item irradiatione ſuâ medeantur morbis, & vim illam ſtellarum, quæ in luce conſiſtit, ſuo miniſterio in homines transfundant. Hinc infinita ſunt figmenta Taliſmanicarum Imaginum, Amuletorum, Periaptorum, hinc tot virtutes tribuuntur gemmis nonnullis, in quibus nihil niſi ſuperſtitionem deprehendere poſſumus, quantocunque conatu defendat hanc doctrinam Joh. Marcus Marci, in gratiam Paracelſi & Helmontii. Eidem principio ſuperſtruuntur tot artes curioſæ & prædictiones nonnullarum rerum. Sunt, qui in cryſtallis, ſpecuſis, unguibus, oſtendunt imagines certas, vel perſonarum, vel certarum rerum aut actionum, quales præſtigias nonnulli audent excuſare, & naturam lucis diviniorem & præſciam eventuum, ac conſciam, omnium eorum, quæ aguntur, 4

eſſe-

effectricem, prætexere, quos facilè non ſibi ſapere patimur. Nobis ſecurior & certior ſapientiæ via placet.

5 Pertinet doctrina quoque huc de Luce variorum corporum. Sunt enim in natura corpora quædam, quæ apta nata ſunt per ſe lucere, præcipuè in tenebris, e. g. Lapis Bononienſis, qui, ſoli expoſitus ad tempus aliquod ita lumine imbuitur, ut in tenebris luceat, de quo videantur *Acta Soc. Anglicæ p. 375. & 362.* ubi & de aliis corporibus lucidis examina inſtituuntur. De Lapide, qui *Oculus Mundi* dicitur, &, prout magis vel minus aqua imbuitur, transparens fit, ſimulac verò humor evaporat, priori calori reſtituitur, experimenta, ratione variationis ponderum, varia v. in *Hiſt. Soc. Regiæ p. 230. Edit. Angl.* De vermiculis lucentibus in oſtreis agitur *in Act. Angl. p. 203.* De Muſcis luculentibus in Jamaica *ib. p. 706.* In iisdem *p. 611.* multa de ligno, de piſcibus lucentibus, uti & *p. 581.* ubi demonſtratur, lumen iſtis demi poſſe ab exhauſto aëre. Scil. in vaſe vitreo, cui aër ſubtrahi poteſt, lignum putridum, ſubducto aëre, non lucet, aëre iterum admiſſo lucet. Cauſam hujus ſi quis indagare velit, mirè certè vexabit ingenium. Quod Lapidem Bononienſem attinet, is à ſole, vel igne, lucem illam accipit, ut vel ex eo appareat, aliquid ſubſtantiæ ineſſe lumini, neque ſolo motu rem expediri. Habet enim lapis Bononienſis fortè talem ſuperficiei texturam, ut diu ſervet lucem, ſed in quo res iſta propriè conſiſtat, nemo fortaſſis accuratè determinabit. Quod ligna putrida, ſquamæque piſcium, luceant, id adſcribunt Carteſiani itidem partibus celeri & inteſtino motu agitatis. Id enim fieri ajunt in putredine, quæ fermentationem novam præſupponit. Fermentatio verò nulla absque aliquo calore eſt, magis vel minùs ſenſibili, unde lucem ſequi poſſe veroſimile ſit. Carnis agninæ, in tenebris lucentis, cauſa non ſatis indagari poteſt, quanquam illa anſam dederit Thomæ Bartholino, ut integrum librum *de luce animalium* conſcriberet, ſatis curioſum & doctum. Plurima enim illic habet ſingularia lucis animalium exempla, ſed, in cauſis ejus indagandis, nec per illum, nec per alios, multum profecimus. Additus illi libro eſt Conr. Geſneri rariſſimus quondam libellus *de raris & admirandis herbis lunariis & rebus noctu lucentibus.*

6 Hinc eſt, quod aliqua etiam animalia noctu videant, & homines nonnulli noctu in mediis tenebris diſtinctè legere poſſint characteres ſcriptos, ob lucem aliquam oculis inſitam. Et ii quidem ita videre videntur, quod ſc. luce oculorum ſuorum illuſtrent ſimul, & medium, & objectum, ad certam quandam diſtantiam. Quoniam enim viſio fit, non ſolùm per receptionem radiorum objecti lucidi & colorati, ſed & per emiſſionem radiorum, ex oculis evibratorum, veroſimile eſt, quibusdam hominibus & animalibus validiores eſſe radiorum evibrationes, quam ſunt corporum lucidorum.

vel

Digitized by Google

vel coloratorum, ut ex eo fieri poſſit, illos in tenebris nonnunquam videre, cùm ex ſomno experrectis collecti vapores moveri derepentè incipiunt, quod & in quodam, cum febri malignâ laboraret, factum fuiſſe notat Boylius. Animalia, quæ noctu vident, ut noctuæ, validam habent ex oculis evibrationem, unde fit, ut de die minùs videant, quoniam ſolis lux turbat radios oculorum, quemadmodum majus lumen obfuſcat minus.

De corporibus lucidis, per artem factis, quæ idem præſtant, quod la- 7
pis Bononienſis, infra pluribus agendi locus erit. De Adamante ſingulari, qui nunc penes Magnæ Britanniæ Regem eſt, multa adfert, ratione lucis ejus, ſingularia experimenta Robertus Boyle *in lib. de coloribus*. E quibus illud memorabile eſt, quod duro corpore, ut tegula aut ferrei ſtyli acie, aut digitis ipſis, arctius preſſus radiet, & ſcintillas emittat, igni admotus, aut accenſæ candelæ, tenuem, ſed debilem admodum & momentaneam, lucem ſpargat. Quod exemplum illuſtrat illam noctuarum viſionem debiliorem de die, fortiorem de nocte. Idem Adamas, affrictus panno, fere ut lignum putridum lucebat, at terreno aut duro corpori, cum motu celeri & reciproco, affrictus, vegetiorem multò lucem vibrabat, quam etiam aquæ immerſus diu retinuit.

CAP. XV.

DE COLORIBUS.

§. 1. *Colores propago lucis. Diſtingvuntur in Reales & Emphaticos. Reales certo quodam ſenſu dari, contra Carteſianos, oſtenditur.* 2. *Ariſtotelici ab Elementorum mixtione, & Chymici a ſulphure ſuo, colores omnes derivantes, refutantur. Scriptores de coloribus, Franc. Maria Grimaldus, Iſ. Neutonus, Rob. Beylius.* 3. *Ratio albedinis, nivis exemplo illuſtrata. Cenſura de Gotfr. Vogtii* Diſſ. contra nivis albedinem. 4. *Ratio nigredinis & Colorum mediorum.*

DE Coloribus hoc loco agere malui, quoniam lucis propago ſunt, 1
quam alio quodam minùs conveniente. Vulgò ad titulum Qualitatum ſenſibilium referunt etiam colores; ſed rectiùs, me judice, ad lucem illi referentur, quanquam alii ipſam lucem ad qualitates ſenſibiles referant. Colores vulgò diſtingvuntur in Reales & Emphaticos, quam diſtinctionem aliqui exſibilant, inprimis Carteſiani, qui nullos putant eſſe reales colores, rei ſc. inſitos, ſed omnes habent Emphaticos, ſc. qui formentur tantùm in ſuperficiebus corporum per refractionem radiorum lucidorum, eorumque in ſuperficie modificationem. Ita nullum putant ineſſe corpori colorem, ſed lucis appulſu tantùm apparere. Quod

 quan-

quanquam negari non poſſit, exiſtimo tamen diſtinctionem illam non eſſe rejiciendam, ut exprimamus colorum gradus, quos in corporibus obſervamus. Nam certè negari nequit, ineſſe quibusdam corporibus peculiarem illam & perpetuam ſuperficiei diſpoſitionem pro hoc vel illo colore, qui ad diſtinctionem alterius, qui vel adventitius eſt, aut momentaneus, aut facilè ſeparabilis, realis dici poteſt. Ita e.g. aurum fuſum perpetuò, quamdiu in ſtatu illo manet, flavum colorem habet, per ſpiritum ſalis in minimas particulas ſolutum nigrorubicundum colorem obtinet, ſed igni iterum ſubjectum fuſorio priſtinum colorem recuperat. Unde apparet, colorem illum perpetuò eſſe auro naturalem atque realem. Emphatici verò colores illi poſſunt appellari, qui non perpetuò inſunt rei, ſed ex certo poſitu & motu varias ſortiuntur radiorum in ſuperficie corporum reflexiones & refractiones, ut in collis columbarum & anatum fit, aliisque corporibus naturalibus. Illud interim certum verumque manet, colores omnes formari pro ratione diſpoſitionis ſuperficierum, ita, ut quædam corpora vix unquam mutent ſpeciem coloris, quamvis ſubinde gradus admittant, ut in pannis e.g. rubris apparet, aliisque tinctis, quædam omnes colores pro diversâ vel visûs, vel lucis, applicatione, recipiant, quod in priſmate potiſſimùm videre eſt.

Peripatetici, cum colorum naturam nobis demonſtrari petimus, ad Elementa ſua nos ablegant. Ex eorum ſc. miſtionibus putant illi varietatem colorum oriri. Sed Apollo nobis ex iis erit, & Phyllida ſolus habebit, qui modum nobis monſtrare poterit, quomodo iſta Elementorum miſtio gignere nobis varietatem colorum poſſit. Chymici quoque nonnulli indiſtinctè ſulphuri ſuo originem & naturam colorum adſcribunt, non felicius ſanè, quam Peripatetici. Satis enim habebunt, quod agant, ſi explicatius proponere ſententiam ſuam jubebuntur. Nam imaginario aliquo conceptu non patiuntur ſe abſolvi, qui accuratè in rerum cauſas inquirunt. Ne quid enim dicam de incertitudine ipſorum trium principiorum, de qua prolixè egit in *Chymiſta ſuo Sceptico* Boylius, vellem aliquis rationem doceat, quomodo omnes colores ex principio ſulphuris, vel oleaginoſitatis, oriri poſſint, cùm & cœtera duo principia non ſint ſine colore, aut certè colorem habere poſſint. Id quidem concedi poteſt, quosdam colores eſſe cum quibusdam rebus connexos, ut ex eo facilè induci poſſimus, quo credamus, eas eſſe cauſas talium colorum, cùm ſint potiùs ſubjecta. Ita ſulphurea & oleoſa in rubrum colorem facilè abeunt, imò omnia olea chymica vi ignis expreſſa rubent, aut, ſi non rubent ab initio, tractu temporis rubeſcere incipiunt. Omnis diuturna quoque digeſtio rubrum ſolet colorem inducere, quod non à ſulphure, aut oleaginoſo principio, per ſe evenit, ſed ab agitatione partium per ignem, qui in illo figere aliquas ſui particulas

ticulas videtur, & colore iſto flavo vel ſubrubro tingere, ut videmus in oleis ac ſpiritu etiam vini, qui per magnam ignis violentiam pelluntur, fortius aliquod & rubicundius Empyreuma induci, ſeu hoc fiat à partibus ſpirituoſis vehementius agitatis per ignem, ſeu à fæcibus forti illo ignis pulſu ſimul ſubvectis, & aduſtione quâdam ſpiritus ſubtiliores inficientibus, cùm contra, quæ leni igne ſolent evaporari, Cryſtallinum planè & album colorem ſoleant acquirere. Videmus ſpiritus varios miſtos, & olea, per ſe nullius coloris, ex miſtione certum aliquem colorem in momento acquirere, ut hinc pateat, non ſoli ſulphuri adſcribendam eſſe tincturam corporum, quanquam pati nos poſſimus, ut vel Elementis, vel propriis Chymicis, aliquid in hac parte imputetur, quod tamen inter cauſas colorum veras adæquatas poni non poteſt, quorum primi natales à luce, ejusque variâ reflexione, repetendi ſunt. Quâ in re fortè prodeſſe poſſunt, quæ Franc. Maria Grimaldus, *in ſua Phyſico-Matheſi de coloribus* habet. Longè verò ſubtiliora ſunt, quæ If. Newtonus, Medicus Anglus, non ita pridem circa colorum phænomena obſervavit, qui ſingulorum rationem accuratam, è principiis Opticis, deducere laboravit, cujus tentamina referuntur *in Actis Soc. Angl. noviſſimis*. De cætero, quæ ad colorum doctrinam pertinent, tam in abſtracto, quam in concreto, toto libro *de Coloribus* diligenter explicuit Robertus Boylius, in quo de coloribus, non tam de naturalibus, corporibusque principiis, quam de artificialibus, & ex miſtura certorum liquorum comparatis, magnâ induſtriâ agit. Quæ compendio complexus eſt Hamelius *lib. de Affectionibus, c. 12. & 13.* Initia quidem tantùm Hiſtoriæ de coloribus naturalis Boylius exhibuit, ſed plura tamen docuit, quam qui vaſtos de eo argumento Libros ſcripſerunt, omnibusque aliis eſt accuratior.

Quod Album colorem attinet, oritur ille ex continuitate corporis diaphani interrupta. Sic aqua in ſpumam agitatur, vitrum cryſtallinum, ignis vi calefactum, & aquâ reſtinctum, tot fiſſuris ſolvitur, ut candidum appareat, vitrum contuſum in partes minutiſſimas candidum apparet. Unde ratio albedinis patet; alba enim quæ ſunt, innumeris particulis conſtant, quæ cum ſint pellucidæ, tamen, ob figuram aut exiguitatem, lumen, ceu quædam ſpecula, regerunt. Duo ſc. Boylio judice, ſunt, quæ corpori albedinem concilient, primum, ut parvas habeat & innumeras ſuperficies, quæ ſic lucem excipiant, ut illam, velut totidem ſpecula, reflectant, adeò ut, nec refractione, nec umbrarum permiſtione, ut in aliis coloribus fit, lux ipſa diluatur; alterum eſt, ut lux penè tota, quæ in corpus incidit, reflectatur, nulla intus ſubeat, aut intra poros coërceatur; ſic enim alba corpora confuſam velut lucis imaginem exhibent. Exemplum primi modi manifeſtum in nive videmus. Illæ, quæ prius erant, guttulæ aquæ diaphanæ, in ſumma iſta tenuitate congelaſcunt, & ſunt per ſe ſingula nivium 3

fragmenta perſpicua, ſed compactæ & turbatæ inter ſe, ob varias minimorum figuras ſpeculares, candidæ apparent, cùm lux in ſingulis ſuperficiecùlis terminatur & reflectitur. Hanc ob cauſam Gotofr. Voigtius, *in Differt. de nivis albedine*, nivem albam eſſe negat, quod non ſit realis in illa color, ſed emphaticus, qui tamen eo oſtendit, ſe interiorem colorum naturam non ſatis habere exploratam.

4 Ex natura albedinis patet & ratio nigredinis. Nam, ſi alba corpora partes ſic habent aptatas, ut incidentes radios magna copia extrorſum regerant, nigra vel pauciores reflectent, vel multò plures intra cœcos meatus recondent, aut propter partium aſperitatem, in qua Democritus rationem nigredinis ponebat, radii, repetitis intra partes corporis reflexionibus, fracti, & variis umbris diluti, ita langueſcent, ut visûs organo nullum motum imprimant. Quæcunque certè nigredinis cauſa ſit, id manifeſtò obſervare poſſimus, nullos vel pauciſſimos à nigro corpore radios reflecti. Nam in crepuſculo corpora nigra conclavis alicujus planè non videmus, alba autem videmus, quoniam lucem, etiam tenuem, reflectunt. Eam ob cauſam dici poteſt, nigrum colorem proprie non videri, niſi per accidens, quoniam radios nullos ſpargit, per quos ſit viſio. De cœteris coloribus, eorumque generatione, hìc fuſius non diſſeremus, quoniam vulgares etiam libelli ad nauſeam talia inculcant. Qui accuratius de iis judicare velit, pictorum tabernas adeat, ac ex iis colorum miſtiones diſcat. Omnes enim ab albedine, nigredini permixtâ, oriuntur. quanquam & inde ſubmiſtiones aliquæ ſint, quæ varios poſſunt ſine nomine colores producere.

CAP. XVI.

DE IGNE.

§. 1. *Ignis a Luce denſitate tantum differt.* 2. *Ignem corpus eſſe, contra Carteſium, Dav. Gorleum & Iſ. Voſſium, inter accidentia referentes, docetur, veterumque & recentiorum conſenſus allegatur. Rob. Boylii Tr. MS.* de Igne eo *conſumptus.* 3. *Ignis Sublunaris fictitius. Ignes ſubterranei. Ignes potentiales. Incendia ſpontanea. Arcana Incendiariorum inveſtiganda.* 4. *Job. Mayow de eſſentia Ignis Nitro-aërea, ejusque per miſtionem cum particulis ſulphureis propagatione, opinio proponitur & confirmatur.*

1 PRæmiſſâ de Luce doctrina, ad Ignem venio, quem inter Elementa numerari penè coquis ipſis notum eſt, licet ex horum claſſe Hier. Cardanus, Clem. Timplerus, Franc. Patritius, Adr. Heerebordus, Lamb. Danæus, Caſp. Bartholinus, Henr. Nollius, Dav. Gorlæus, Ath. Kircherus, Joach. Jungius, Thom. Williſius, aliique Philoſophi, illum ejiciant.

A luce

A luce differre non videtur, niſi denſitate aliquâ, ut ſit luce quaſi ſolidius quoddam corpus, & quaſi ſuſtentaculum aliquod & fomes lucis. Qui lucem corpus eſſe ſtatuunt, neceſſariò etiam ſtatuere debent, ignem eſſe corpus. Eam enim ob cauſam lucem inter corpora referunt, quod habeant ignem rarefactum. Qui Cabalæ aliquam autoritatem agnoſcunt, non fortaſſis, quod pueri in faba, reperiſſe ſe credere poſſint, ſi obſervaverint, apud Hebræos lucem & ignem eâdem voce efferri. Lux enim illis אוֹר, Ignis אוּר vocatur. In altero punctum illud diſtinctivum quaſi ventri vocis immerſum eſt, in altero voci ſuperius apponitur, quo innui poſſit, illic materialem magis eſſe ignem, in altero magis abſtractum.

Carteſianis, quoniam lux nihil niſi motus eſt, ignis quoque nihil aliud, 2 quam motus eſt, atque ideò non inter ſubſtantias, ſed inter accidentia, refertur. Hæc ſententia jam ante Carteſium Davidi Gorlæo, *in Exerc. Philoſoph.* defenſa fuit, qui, *Exerc. 17. Sect. 3* multis argumentis probare illud laborat. Carteſii quidem argumenta non ſunt alia, quod ſc. præter motum, nihil in igne concipi poſſit. Nam, cùm particulæ alicujus corporis variè agitantur, & mutuo alteruntur, tactui noſtro propter diſcontinuationem dolor accidit. In ligno, aliiſque cremabilibus, propagato & continuato motu, qui in ſcintillam per affrictionem validam introductus eſt, exturbantur humida, atteruntur reliqua ad cineres uſque ad calcem, quæ ad talem motum ſunt inhabiles. Similiter in aliis corporibus motum talem aliquem excitari poſſe ajunt, quem ignem vocant. Hinc calorem etiam ab igne non diſtinguunt. Illum in animalibus non niſi à pulſu cordis derivant. Ignis culinaris ex ſilice per motum excitatur, & propagatur in materiam habilem, ita ut in pinguibus ac humidis flamma ac lux in vapore tali accendatur. Ita ſcil. illi de igne philoſophantur, quos ego ſenſu ſuo abundare facilè patior, modò non exiſtiment, ſe ita ſententiam ſuam demonſtrare, ut ab illa abire piaculum ſit. Ego quidem malim inſiſtere veteri ſententiæ, & inter corpora referre ignem, ignem, ex quorum claſſe ſolus ille motus eum non emovebit. Neque enim ſtatim inferendum eſt, cùm nos nihil præter motum videmus, non ſubeſſe aliud quoddam hujus motûs ſubjectum. Vetuſti Philoſophi omnes ignem inter corpora retulerunt, eumque primum elementum fecerunt. Pythagoras ab igne primum factum eſſe mundum cenſebat. Empedocles in factione mundi dicebat primum ſecretum fuiſſe ætherem, deinde ignem, poſt terram, ſolem ex igne, reliqua circa terram, quæ ſunt condenſata, coiiſſe ex reliquis. Plato igni peculiarem etiam figuram adſcribit, ut omnibus elementis. Bernhardinus Teleſius, inter recentiores, adeò ignem corpus eſſe vult, ut inter duo elementa ignem cum frigore ponat. Propendere etiam in hanc ſententiam videtur ſagaciſſimus naturæ indagator, Robertus Boylius, *in Experimentis*

quibusdam novis oſtendit, poſſe partes ignis & flammæ reddi ſtabiles ponderabilesque. Vidit ille & obſervavit corpora aliqua pondere aucta fuiſſe, quibus nihil præter torturam ignis acceſſerat. Unde probabiliter colligi poteſt, aliquam acceſſionem ex ipſo igne corporibus factam fuiſſe, niſi quis dicere velit, compactiora corpora beneficio ignis reddita per propiorem partium ad ſe acceſſionem, & eam ob cauſam ponderoſiora facta. Ut videmus corpus interdum gravius fieri poſſe ſe ipſo, exemplo pumicis, qui integer levior eſt, quam in pulverem contritus. vid. ſuper hac controverſia de accidentalitate vel ſubſtantialitate ignis If. Voſſius *in libro de natura & proprietate lucis, c. 2.* qui inter accidentia refert, & adverſus illum Pet. Petitus, qui in contraria eſt ſententia. Argumenta utrinque ſubtiliſſima adferuntur. Vellem ſupereſſet *Tractatus* Rob. Boylii *de igne*, qui igne conſumtus eſt in incendio Londinenſi. Is fortaſſis multa nos docere poſſet, quæ aliis in mentem non veniſſent.

3 Ignis ſublunaris Peripateticorum figmentum eſt, cujus ſi aliquis locus aſſignandus eſt, ut cœterorum elementorum, circa ſolem, vel in ſole potius ipſo, quærendus eſt, quanquam & ſubterranea habeamus æſtuaria, & integra ignita maria, ut in incendiis montium ſæpè videmus, de quibus infrà pluribus agemus. De variis ignis operationibus multa dici poſſunt, in quibus ingenii ſolertiam paſſim exercent Philoſophi naturales, ſed nobis illa non omnia poſſunt excuti. Præ cœteris commendo hic Honoratum Fabri *lib. 2. Tract. 5.* ubi propoſitionibus doctis & Mathematicâ methodo concinnatis, ignis operationes explicat, & inprimis, quæ ad corpoream ignis naturam demonſtrandam pertinent, ſollicitè conquiſivit. De ignibus potentialibus, quos vocant, multa ſunt ſubtiliſſima, tùm ab aliis inventa, tùm multa ſuperſunt ab aliis invenienda, è quibus, & damno & commodo hominum, multa extundi poſſunt. Opportunum eſt hic monere, fuiſſe aliquem apud Anglos, qui duo ſicca corpora, ſed pulveriſata, ita miſcere potuerit, ut, quo puncto temporis ipſe vellet, in flammam manifeſtam erumperent. Ita enim proportiones Corporum illorum temperare noverat. Quare non eſt impoſſibile, oriri ſæpè poſſe incendia ex cauſis occultis, nobisque incognitis, nullâ noſtrâ culpâ, quorum aliqua proferuntur exempla ab Autore aliquo Gallo, qui ſuper incendio quodam, quod in Galliis contigit, Diſquiſitionem edidit, cujus ſumma recenſetur in noviſſimis *Ephemeridibus*. Veroſimile eſt, doctrinam hanc multum illuſtrari poſſe, ſi quis omnia incendiariorum arcana penetrare poſſet. Sunt enim homines, qui naturæ beneficia in infames ſæpè uſus convertunt, abominabiles quidem, & ſuppliciis digni, quorum tamen periculo poſſit augeri res Phyſica, ſi ab Inquiſitoribus eorum ſufficiens adhibeatur diligentia. Ita Athan. Kircherus, *in lib. de peſte*, fatetur, ſe, inquiſitioni veneficorum præfectum, magna

Digitized by Google

magna didiciſſe ſceleſtæ hujus artis arcana, nunquam à ſe in lucem edenda, ſed quæ tamen ſibi magno in rerum naturalium cognitione ſubſidio fuerint.

De ratione, quâ ignis propagetur, ſingularis eſt ſententia Johannis 4
Mayow, Angli, J. U. & Med. Doct. Is, ut eſſentiam ignis conſtituit in ſpiritu nitro-aëreo, ita etiam, propagationem flammæ ejus beneficio fieri, ait. Spiritus nitro-aëreus illi ſummum eſt & ſubtilisſimum in natura, quod præcipuè ſedem ſuam habet in corpore ſolari. Illic particulæ nitro-aëreæ, motu velocisſimo exagitatæ, corpus ſolare igneumque chaos illi conſtituunt, hinc illas particulas ſummè volatiles ſuperiori aëris regioni incumbere ait, ibidemque, pro diverſo earum ſtatu, diſtincta, ſeu ignis, ſeu frigoris, elementa conſtituere. In lumine verò ſolari rem haud multò ſecus habere ſe exiſtimat, ac in illius radiis, ope ſpeculi uſtorii collectis. His particulis nitro-aëreis ubi obviant particulæ ſulphureæ, accenſio fit, ideoque, ad ignem ſublunarem conflandum, particularum ſulphurearum & nitro-aërearum affluxum perpetuum eſſe debere contendit, atque id pabulum vocat ignis. In ignibus autem cœleſtibus rem aliter ſe habere putat; illos enim motus ſuos, ſemel inſtitutos, ſine particularum ſulphurearum ope, in æternum continuare, unde & ignis, in ſpeculo uſtorio collectus, ſine ſulphurearum conſortio ipſi eſſe creditur. Quanquam ego exiſtimem, etiam ex aëre illas poſſe particulis nitro-aëreis copulari. Hinc facilè propagationem ignis demonſtrat; nam particulæ nitro-aëreæ ſulphureæque, in motu igneo conſtitutæ, quam plurimas alias, atque iſtæ inſuper alias ejusdem molis eâdem velocitate, exagitant. Hæ particulæ accenſæ, ut motus ſuos augeant, corpus aliquod aliud, in motu conſtitutum, ſociant, quod earum motum promovet & intendit. Scil. particulæ ſulphureæ, ab igne in partes minutiſſimas diviſæ, in particulas nitro-aëreas, particulis aëris inſitas, impingunt, easque in ſpatiola ea impellunt in quibus materia ſubtilis motu velociſſimo circumgyratur. Particulæ autem nitro-aëreæ ſulphureæque intra ſphærulas, quæ à materia ea circumrotata deſcribuntur, impulſæ, ab eâdem protinùs impelluntur, motuque ſuo auctu foras protruduntur. Hæc, ut verum fatear, ſubtiliſſimè ſunt excogitata ab illo, quorum veritas pulvere pyrio amplius poſſet demonſtrari. Hic enim particulæ ſulphureæ particulis nitroſis immediatè, & per minima, miſtæ ſunt, ideoque ſubitanea ejus eſt deflagratio. Cui ſi humidi aliquid miſcueris, ob partes diſcontinuatas, lentior erit deflagratio, cum ſtrepitus aliqua continuatione. In reliquis corporibus, in quibus rariores ſunt particulæ ſulphureæ, aut heterogeneis multis permiſtæ, lentius erit incendium. Hinc ligna viridia difficulter incenduntur, arida verò ſubito flammam concipiunt & deflagrant,

quo-

Digitized by Google

quoniam vicinior illic eſt particularum ſulphurearum & nitroſarum poſitus, nec cum heterogeneis iis multum luctandum.

CAP. XVII.

DE FRIGORE.

§. 1. *Calor & Frigus ad omnes naturæ operationes concurrunt. 2. Frigus non ſolum ut qualitas & privatio, ex mente Ariſtotelis, Cardani & Carteſii, eſt conſiderandum, ſed etiam ut poſitivum aliquid. 3. Job. Mayow frigus a particularum Nitro-aerearum motu languidiori, J. Bapt. Hamelius & Seb. Wirdigius a Spiritibus frigorificis, derivant. Experimentum de congelatione Boylianum. Congelatio per pulveres certos artificialis. Vera cauſa Frigoris ſunt corpuſcula ſalina. 4. Thom. Hobbeſii ſententia, frigoris & congelationis cauſam ventis tribuens, refutatur, liberque Rob. Boylii* de Frigore *commendatur. 5. Frigoris effectus varii, præſertim aquæ attenuatio. Cenſura de J. Am. Comenii* Lib. de Frigore. *Frigus & Glacies arte poſſunt produci. Inſecta, hirundines, ciconiæ, imo & homines nonnulli, poſt diuturnam congelationem, reviviſcunt. J. Nic. Pechlini Lib. hujus argumenti commendatur.*

1 Contrarium calori frigus eſt, & ſecundas ab illo partes meritò ſibi vindicat, utpote, quorum miniſterio utitur, in omnibus penè operationibus ſuis, natura. Quare non ſine cauſa Magnus Baco Verulamius frigus & calorem vocat dextram & ſiniſtram naturæ, neque omninò abſurdus eſt Bernhardinus Teleſius, calorem & frigus duo ponit in natura principia activa, de quorum pugna inter ſe & victoria naſcantur corpora, & plurima naturæ phænomena; quæ enim ex illis pars palmam obtinuerit, alteram partem ſibi ſubjugat, atque ita, vel corpus aliquod conſtituit, vel aliud quoddam naturæ phænomenon.

2 Eorum, quæ ad frigoris naturam pertinent demonſtrandam, ſubtiliſſima planè & recondita ratio eſt. Poteſt autem variè conſiderari frigus, primo quatenus qualitas aliqua eſt, tùm meram relationem denotat, & ratione ſenſus noſtri determinatur. Prout enim tactus noſter incurrit in corpora, quorum minima vel non moventur, vel tardius moventur, quam parculæ noſtri corporis, è diverſitate illâ motus judicamus rem eſſe frigidam, quæ tamen per ſe nihil aliud agit, quam quod ex lege motûs agere debet. Ideoque frigus, quatenus qualitas eſt, Ens eſt merè reſpectivum. Conſiderari poteſt ſecundo frigus, ut privatio coloris, & tùm nihil aliud denotat, quam abſentiam iſtius motus minimorum in aliquo corpore, qui ineſt corpori, quod calidum vocamus. Sunt nonnulli, qui omne frigus habeant pro ſolâ privatione, ut ſit nihil aliud, quam coloris abſentia, quâ etiam ſen-

tentia

Digitized by Google

tentia Hier. Cardanus eſt, qui putat ſolo caloris diſceſſu corpora refrigeſcere, non minus ac aër redditur obſcurus, ſolo corpore luminoſo abeunte. Ariſtoteles inter qualitates ſuas hæret, cumque definitionem illum rogamus, illam audimus, quod ſit qualitas, quæ congreget homogenea & heterogenea; quâ definitione quid dicere velit, obſcurum admodum eſt. Ille enim congregationis actus, ut vocat, quomodo frigori adſcribi poteſt? Quod ſi qualitas eſt ſola, quæ actio ejus erit in congregatione homogeneorum & heterogeneorum? Carteſium ſi audimus, is nobis ex materia ſubtili ſua ſubveniet, quaſi ex inſidiis quibusdam, vel ut θεὸς ἀπὸ μηχανῆς. Is enim ſtatuit ſubtilis materiæ, ſive ætheris, partes majuſculas, & validioris motus opifices, calorem procreare, minuſculas & debiliores frigus efficere, ut per illum frigus nil ſit, quam inſenſibilium partium, vel quies, vel tardior motus. Ideoque & illi non niſi privationem frigus eſſe videmus. Verior eſt illorum ſententia, qui poſitivum aliquid intercedere in frigore exiſtimant, ita, ut, præter abſentiam motûs, accedat novum aliquod, vel novæ quædam particulæ, quarum miſtione tàm mirabiles mutationes fieri videmus. Quis enim exiſtimet, ſolâ privatione pluvias in nives & grandines mutari, aquam in glaciem, niſi nova aliqua cauſa accedat, vera & realis? Quam ſunt varii & admirabiles frigoris effectus, quomodo rumperentur vaſa metallica, ſi ſola motûs ceſſatio ſufficeret ad frigus determinandum? Eſt itaque frigus varia conſideratione, aut qualitas, ſive Ens reſpectivum, aut privatio, aut poſitivum aliquid.

Joh. Mayow, cujus ſuperiori capite mentionem fecimus, ut de natura caloris ſubtiliter admodum, ita & de natura frigoris, diſſerit. Spiritus enim ejus nitro-aëreus, è ſolari corpore recedens, motu paulò remiſſiori commovetur in media aëris regione, cùm à ſole remotiſſimus eſt prope polos, veroſimiliter à motu circumgyrationis prorſus ceſſat, & tùm alterum illud frigoris elementum (ita vocat, penè Teleſio in eo ὁμόψηφος) conſtituit. Hic ait hoſpitari particulas nitro-aëreas copiâ ſatis amplâ, quæ congelationem vaporum & guttularum pluviarum efficiant. Hæ particulæ aëreæ, illic ob frigus imprægnatæ & graviores factæ, valdè rigidæ evadunt, ut jam, non inſtar telorum erectæ, ſed votatim, moveri incipiant. Hæ particulæ cum deſcendunt, probabile eſt, eas non recta deorſum, ſed obliquè verſus polos deferri, cùm continuus vaporum aſcenſus in regione meridionali, ob calorem ibi intenſum, aëriſque rarefactionem, rectum deſcenſum impediat, à polis autem eas obliquè revertentes verſus meridiem iter tenere, usque dum ad terram deveniant. Unde rationem ait dari poſſe, cur ventus ſeptentrionalis maximè ſiccus frigidusque ſit, in quantum ſc. aërem, particulis nitro-aëreis gravidum, ſecum rapit; quanquam tamen & experientia motum ſit, non ſeptentrionalem tantùm ventum ſed & contrarios, frigus

gus inducere, quod ex poſitu regionum determinandum eſt. Nam quibus ad Auſtrum ſurgunt montes altisſimi, nivibus tecti, iis Auſter frigora inducit. Atque hanc aëris continuam eſſe circulationem Mayowius putat, ut particulæ aëreæ ſpiritu nitro-aëreo armatæ in altum tollantur, ibidemque eodem denuò imprægnatæ, inde ad inferiora revertantur. Quicquid jam ſit de hac ſententia, ſeu ſpiritum illum nitro-aëreum ſtatuamus, ſive non, illud manifeſtum eſt, deportari per aërem corpuſcula, quorum interventu congelatio fit, & frigus oritur, idque poſitivum illud eſt, quod in frigore reperi diximus. Neque abſurdum eſt, cum J. Bapt. Hamelo ſtatuere ſpiritus aliquos frigorificos. Non enim exiſtimandum eſt, illic tantùm eſſe ſpiritus, ubi calor eſt; nam & frigida corpuſcula æquè celeriter moveri poſſe, vel paulò etiam tardius, nihil vetat, ſive per ſe illa moveantur, ſive ventorum, aut materiæ, ſubtilis vehiculo. Video etiam Seb. Wirdigium, in ſuo *de ſpiritibus* libello, frigus quoque inter ſpiritus referre, quò referri meliori jure poteſt, quam tenebræ. Talia corpuſcula revera ad frigefactionem requiri oſtendit luculento experimento Boylius. Is enim, aërem folle ventilans, nullam mutationem ſenſit in thermoſcopio, ſimul ac verò nivem & glaciem orificio appoſuit, ſtatim, ubi afflavit, thermoſcopium, aër in illo fuit congelatus vel condenſatus. Imò ipſa ipſa artificialis congelatio id oſtendit, & arcanum illud Ducis Mantuæ, qui pulverem habet, certo modo præparatum, qui poſſit aquam mediâ æſtate vertere in glaciem. Cujus naturæ forte is quoque pulvis fuerit, cujus mentionem facio *in Epiſtola de Scypho vitreo rupto*, qui aquam in tam ſolidam ſubſtantiam convertere potuit, ut cryſtalli inde & gemmæ potuerint efformari, genuinis non multum diſſimiles. Id quidem difficulter dici poteſt, quanquam ipſam hiſtoriam ſatis veram putem, quippe quam ex ore Boylii ipſe habeo. Cauſa itaque frigoris & congelationis eſt corpus aliquod novum, & principium aliquod ſalinum, quod per minima miſcetur aliis corporibus, liquidis præcipuè, quæ minima illa corpuſcula facilè intra ſinus ſuos recipiunt; tùm liquidæ partes cujusvis miſti, vel humidi, quæ congelare itidem poſſunt, ita ut in nonnullis locis ligna quoque ipſa congelare ſoleant, imò lapides rumpi.

4 Apparet itaque ex eo, quam inepta ſit & abſurda ſententia Thomæ Hobbeſii, qui, *in libro de corpore, cap. 28. art. 6. 7.* omnem rationem frigoris & congelationis ponit in motu aëris directo, quem ventum vocat, à ſole productum primum ſub ipſa ſolis ſphæra & linea, & hinc propagatum ad utrosque polos. Quam rem ut demonſtret, ſchema aliquod ob oculos pingit, quomodo ſc. per ſolem moveatur aër, aëris motus, ſeu ventus, moveat deinde aquam, usque dum ſub locis polo vicinis in grumos quosdam condenſetur, atque ita congeletur. Quæ certè ſententia, utut ad ſpeciem ingenio-

Digitized by Google

genioſa videatur, tamen falſiſſima eſt, & in ipſius effectus demonſtratione planè inexplicabilis. Ne quid enim dicam, quam non ſit illud ſatis certum, omnem ventum à ſole fieri, veritati planè repugnat, ad frigus & congelationem ventum requiri, ut cauſam, quanquam concomitans interdum eſſe poſſit, ut putem Hobbeſium fallacia cauſæ hic ſibi impoſuiſſe. Exemplum, quod affert, de ſufflatione forti ex ore compreſſo illam frigus efficere, cùm halitus ex ore aperto ſit calidus, nihil probat. Qualis enim aër externus eſt, qui ſemper frigidior eſt intra fauces concluſo, talis ille ſentitur pulſus à flatu oris exeunte. Eſſet verò calidus ille flatus, ſi aër eſſet calidus, ut obſervare in hypocauſtis & balneis poſſumus, ubi aër ore compreſſo protruſus non infrigidat, ſed magis calefacit. Jam verò explicet nobis Hobbeſius, quomodo venti à ſole producantur; certè non poſſunt aliter, quam per calorem produci, & eo in loco, ubi producerentur, oporteret eſſe intenſiſſimum frigus, quod tamen eſt illis in locis, ubi motus iſtos oportet decreſcere, ut longius propagatos. E. debet aut aliud quid accedere ex iſto loco, quo appellunt, quod congelandi potentia illos imbuat. Miſerum quoque eſt reſponſum ad inſtantiam illam de artificiali congelatione, ubi dicit, ventum aliquem exire nive & contuſis ſalibus, qui tranſiret vitrum vel metallum, & quidem inſenſibiliter. Quæ certè manifeſtò ſunt falſa, ut vel uno hoc experimento refutari poſſet tota ejus doctrina. Reclamat etiam experientia. Longè penetrantius frigus eſt aëre tranquillo, quam turbulento & ventis commoto, imò congelaſcunt aquæ in ipſis penetralibus domus, in ipſis vaſis vitreis, etiam hermeticè ſigillatis, quo ne tenuiſſimus quidem ventus poteſt accedere Non immeritò itaque ſagaciſſimus Rob. Boylius exagitat illam Hobbeſii ſententiam *in Appendice libri* iſtius, quem *de frigore* conſcripſit, Londini A. 1665. *in 8vo* Anglicè editi, & adeò accurati. ut parùm addi poſſe videatur. Multa, & plus quam ducenta experimenta inſtituit circa varios liquores, quorum ſumma capita referuntur *in Actis Soc. Angl. Edit. Lipſ. latinæ p. 6. & 35.*

Frigoris effectus varii ſunt, aliqua corpora condenſat, aliqua attenuat, in aliqua nullam planè efficaciam habet, quod accidere oportet, ob ſingularem corpuſculorum diſpoſitionem. Aër condenſatur, aqua attenuatur & diſtenditur, ut ex eo patet, quod valida etiam vaſa lapidea & metallica rumpantur, ſi aqua iis infuſa congeletur. Imò notandum eſt, bombardas majores rumpi poſſe, ſi aqua, illis infuſa, in glaciem mutetur. Ex quo apparet, particulis, aquam ſubeuntibus, Elaterem ineſſe. Hinc etiam eſt, quod aqua glaciata levior ſit aquâ non congelatâ. Cæterum omnia illa nimis prolixa ſunt, quam ut hic poſſint recenſeri. vid. Boylius, &, qui in compendium eum traxit, du Hamel *in libr. de affect.* Scripſit & Joh. Amos Comenius *librum de frigore*, de quo operosè hic nolumus diſſerere, non

Bbb bbb bbb bb 2 enim

Digitized by Google

enim eſt iſtius ἀκριβείας, quam habet liber Boylii. Habetur *in Actis Societatis Angl. p. 195.* Experimentum novum oſtendens, quomodo in momento notabilis frigoris gradus poſſit produci, ſine uſu nivis, glaciei, grandinis, venti, aut nitri, idque quovis anni tempore. Paratur id materia quadam ex ſale Ammoniaco extracta. Eorund. *Act. p. 313.* adferuntur quædam remedia contra frigus. Ubi mihi recordatio in mentem incidit cujusdam Artificis, qui jactabat, ſe corpora humana, vel contra Novæ Zemblæ frigora munire velle. De glacie artificiali multa reperiuntur curioſa in *Experimentis Florentinis, à cap. 34 ad 42.* quorum aliqua recenſentur *in Actis Angl. Societ.* recentioribus, nondum in latinam linguam converſis, p. 1020. De corporibus inſectorum illud memorabile eſt, illa non interire per frigus, ſed ad auram tepidiorem reviviſcere, quod & de hirundinibus & ciconiis memoriæ produnt. Sunt qui hiſtoriis quibusdam, quas à fide dignis hominibus acceperunt, inducti, exiſtiment, ſimilia in hominibus aliquibus facta fuiſſe, qui non per horas, ſed per dies aliquam multos, &, ſi rectè memini, menſes, aqua ſuffocati & congelati, iterum in vitam revocati fuerint. De quibus Exemplis vid. clariſſimi Collegæ, D. J. Nicol. Pechlini, *liber de Aëris atque Alimenti defectu.* Refert quoque Beckerus, ſub finem *Diſputationis de frigore*, anno 1618. Nobilem Matronam, Wenzelickiam, Treſtii in Moravia dominam, famulum, quarto poſt congelationem die repertum, ad vitam hoc modo revocaſſe. Primum corpus gelidæ aquæ impoſuit, usque dum glacies è corpore evocata, corporique obducta fuit, poſteà in locum calidum transportavit, orique infudit calidum aromatibus conditum juſculum, ut ita reſpirare tandem cœperit, & ad vitam redire. Neſcio, an fide digna ſit hiſtoria, nam, nec unde habeat, refert Autor, neque ſatis circumſtantias alias examinat. Credo illum ex Comenio *de frigore* cepiſſe.

CAP. XVIII.

DE AERE.

§. 1. *Aer Diogeni Apolloniatæ Deus, & rerum omnium Materia, Rob. Hookio, aliisque modernis, Tinctura tantum aliqua particularum Terraquearum. Diſtinctio horum inter Aerem ſive Athmoſpharam & Ætherem, admitti poteſt, modo utrumque corpus eſſe concedant. Vacuum, abſolute tale, arte produci poſſe negatur. 2. Unde varia aeris conſtitutio, ſalubris præcipue & inſalubris? 3. De Condenſatione & Rarefactione aeris Bernh. Varenii & Rob. Boylii obſervationes. 4. Thermometra, ad inquirendam iſtam, inventa, vel a Corn. Drebbelio, vel a Rob. Fluddio. Varia horum ſpecies recenſentur. Fluddius omnem ſuam in iſtis fundat Philoſophiam. 5. Aer gravis eſt, etiam in loco naturali, non minus quam aqua. Falſum eſt, Elementa in loco pro-*

prio

Digitized by Google

prio non gravare. Cur Aqua non gravet in fundo maris? 6. Modi aeris gravitatem explorandi. Baroſcopia ab Evang. Torricellio inventa. Varia illorum ſpecies ac Phænomena. Iſ. Voſſii Aeroſcopium, & Ott. Guerickii Virunculus, Baroſcopio incluſus (qui an Cometam prædixerit dubitatur,) ventos & tempeſtates præſagiverunt. Quod etiam herba Chinenſis Chiſung facere perhibetur. 7 Conſilium de Aeromantia iſta, per experimenta crebra, ad aliquam perducenda certitudinem. Laudantur Principis cujusdam Germani Tempeſtatum Ephemerides. *8. Nautarum, Ruſticorum, Metallicorum, præſagia tempeſtatum. Talia Ant. Mizaldus in* Aeromantia *collegit. 9 Hygroſcopia humiditatis ſiccitatisque aeris præſaga. Varia illorum ſpecies. Cur idem præſtent cornua cervina in Aula Taurinenſi?*

AD Aërem accedimus, cui aliqui plus, quàm Elemento, aliqui minus quàm Elemento, tribuunt, aliqui ne quidem inter ſpecies corporum locum reliquunt. E veteribus Diogenes Apolloniates aërem Deum fecit, ſi Ciceroni *lib. 1. de natura Deorum* credimus. Auguſtinus, *lib. 8. de C. D. c. 2.* vult illum aërem agnoviſſe pro materia omnium rerum, & compotem divinæ rationis. Theodoretus quoque & Euſebius ajunt, illum ſtatuiſſe denſum aërem & rareſcentem mundos gignere. Sic autem ajunt feciſſe mundos, aut factos putaviſſe, univerſo motu huc atque illuc, & rarefacto, & condenſato, ubi coincidebat, quod denſum erat, feciſſe conſtipationem, & ſic reliqua ſecundum eandem rationem leviſſima ordine ſurſum ſumto feciſſe ſolem. Quæ coincidunt penè cum Carteſii dogmatibus cujus varii vortices videntur ad ejus imitationem conficti. Aliqui ne quidem inter certas ſpecies numerare voluerunt aërem, eſtque inter illos etiam Rob. Hookius, qui *in Micrographia ſua* ſtatuit, aërem nihil eſſe aliud, quam tincturam & ſolutionem quandam particularum ex terra & aqua prodeuntium, quæ in æthere exſolvuntur, & continenter moventur, ferè ut parum ſalis aut pigmenti multum aquæ inficit. Atque, ut hoc pigmenti arte poteſt ſeparari, ſic aër ab æthere ſecernitur, atque ita, ſecundum ejus ſententiam, aër nihil aliud eſſet, quam particulæ aqueo-terreæ diffuſæ, quarum ſuſtentaculum eſſet æther. Quæ tamen ſententia vera eſſe non videtur. Nam hyemis tempore particulæ iſtæ, maximam partem aqueæ, in aquam concreſcerent; liquidæ enim particulæ, aliis juncta, primum in guttas, hinc in glaciem, verterentur. Accedit, quod continuitatem hujus corporis, & quendam fluxum ad menſuram revocare poſſimus, quod fieri non poſſet, ſi corpus eſſet non continuum, vel diſcontiguum. Qui aërem non habent, niſi pro effluviis aqueoterreis, illi, athmoſphæræ nomine contenti, quicquid reliquum eſt, ætheris nomine complectuntur. A qua ſententia nec Boylium alienum eſſe video, qui, fumum intra vas vitreum cogens, exhauſto

prius aëre, ſubſcidere fumum obſervavit inſtar aquæ undulantis, quique admoto igne in Cylindrum ſe erexit, iterum recidentem igne ſubtracto. Alii æther em ab aëre differre nolunt, niſi ratione puritatis, cum quibus nos non multum litigabimus, modò nobis concedant, eſſe aliquod corpus craſſius, aliquod rarius, quod globum hunc terraqueum ambit, ſeu jam ſpecie diſtincta ſint illa corpora, ſeu gradu tantùm differant. Nam planè vacuum eſſe, non facilè aſſerendum, neque ullis inſtrumentis id ita poteſt demonſtrari, ut nullus dubitationi locus ſit relictus. Vitro certe aërem excludi poſſe experientia nos docet, an æther verò excludi poſſit, vel alia quædam materia ſubtilis, dici non poteſt, cum videamus aliqua in illis ſpatiis fieri, quæ non poſſunt concipi fieri in vacuo, quanquam aliqua, quæ aërem videntur propius tangere, abeſſe poſſint. Ita aëris exhauſtio extinxit lumen in corporibus lucentibus, de quo videantur Experimenta Boylii *in Actis Societ. Regiæ p. 474. Edit. Lipſ.* Cœterum, quod abſolutè vacuum dici poſſit, nec aëre, nec æthere, plenum, dari non non poteſt, niſi fortè velimus illud agnoſcere in lacrymis vitreis, ſeu vitro ſtillatitio (Springgläſern) quarum accuratiorem examinationem inſtituere paſſim Autores Anglici, Merettus *in notis ſuper Anton. Nerum de Arte vitriaria*, præcipuè verò Hokius *in Micrographia* ſua, è quibus collegit, ſuis obſervationibus additis, Collega noſter clariſſimus, D. Sam. Reyherus in *libro ſuo de Aëre*.

2 Ex heterogenearum particularum mixtura oritur varia aëris conſtitutio, hinc ille vel ſalubris eſt, vel noxius, vel gravior, vel levior, vel ſalſior, vel nitroſior, vel ſulphuratus magis, prout illa loca, quibus imminet, ſe habent. Unde & corpora, eum aërem ſpirantia, variis mutationibus ſunt ſubjecta, prout ſc. ille ratione loci, acceſſus & receſſus ſolis, mutatur. Hinc obſervat Baco Verulamius, *in Hiſtor. vitæ & mortis*, eos, qui in montanis habitant, quoniam aërem ſpirant puriorem, vivaciores eſſe iis, qui in vallibus habitant, aut in locis paludoſis.

3 Aër rarefieri & condenſari poteſt. Cum enim ſpongioſus ſit, habeatque vacua ſpatia, ut per compreſſionem demonſtrari poteſt, poteſt aliquando minus, aliquandò majus ſpatium occupare. Condenſatur vel per frigus, vel per compreſſionem violentam. De condenſatione per frigus ſuperiori cap. egimus. Condenſationis per compreſſionem exemplum habemus in ſclopeto pneumatico, in quo aër, referente Bernh. Varenio, *Geograph. general. lib. 12. c. 19.* adeò condenſari poteſt, ut ſexageſimam tantùm partem prioris ſpatii occupet. Rarefactio aëris fit vel per calorem, vel per certas aliquas machinas. Si Varenio credimus, dilatari poteſt aër, ut ſpatium occupet ſeptuagies majus, quam antea, quanquam Boylius, *lib. de vi Elaſtica aëris, Experim. 36.* affirmet, ſe ad dimidium tantum iſtius gradus pervenire

Digitized by Google

venire potuiſſe, cujus fides explorator eſt, quam omnium aliorum, quia in aëris gravitate, vel levitate, exploranda multum temporis conſumſit, & ad eam ſubtilitatem rem redegit, ut menſuram proportionis inſtituere potuerit, ſecundum quam aër, vel condenſetur, vel rarefiat.

Ad hanc rarefactionem vel condenſationem aëris inquirendam, inventa ſunt ſingularia quædam inſtrumenta, quæ Thermometra appellantur, quorum inventionem aliqui Corn. Drebbelio, Batavo, magno in Phyſicis & Mathematicis Artifici, aliqui Roberto Fluddio, tribuunt, qui ſanè illorum inventor videri vult, & in iis quaſi omnem Philoſophiam ſuam fundat. Nam in ſingulis paginis penè apud illum occurrunt eorum imagines, commodè incommodè adductæ. Is in potentia condenſante & rarefaciente, Septentrionali vel Auſtrali, aut loquitur, cauſam omnium naturalium operationum collocat, atque hoc velut inſtrumentum habuit rarefactionis & condenſationis demonſtrandæ, imò totam quaſi ſphæram, cum omnibus ſuis circulis, in hoc inſtrumento ob oculos poſitam eſſe voluit. Sed, ut multa in illo autore Enthuſiaſmum potiùs, quam demonſtrationes, ſapiunt, ita & in hoc ignoſcendum illi eſt, ſi genio ſuo paulò liberius indulſerit. Thermometrorum variæ ſunt ſpecies. Simpliciſſima ſunt, quibus Fluddius utitur, & ruditer diſtincta. Subtiliores modos Recentiores invenerunt, & ex iis Boylius, cujus deſcriptionem communicavit nobiſcum J. Bapt. du Hamel *de corporum affectionibus lib. 1. c. 4. n. 14.* Nam in vulgaribus illis thermoſcopiis multus errori locus relictus eſt. Simplicia thermometra conſtituunt phialæ vitreæ, quarum extremitas aquæ immerſa eſt, in quibus externus aër, aquæ incumbens, alterationes ſuas aëri interno communicare poteſt. Prout enim aër externus, vel gravior fit, vel levior, & per conſequens, vel rarior, vel denſior, ita aquam ſibi ſubjectam pellit, atque hæc iterum aërem incluſum aquæ. Alia thermoſcopia ſunt utrinque clauſa, in quæ externus aër non tantùm impreſſionis habet, quanquam aliqui exiſtiment certiora in iis ſumi poſſe caloris & frigoris documenta, quæ non ita accuratè obſervari poſſint in iis thermometris, quorum extremitas vaſi aquâ pleno immerſa eſt. In iis enim aër externus, pondere ſuo gravans aquam, ſibi ſubjectam, pondere ſuo turbat ſubtiliora caloris & frigoris indicia, ad quæ cognoſcenda aër, intra vitreos canales incluſus, ſufficere poſſit, cùm frigoris & caloris externi tantavis ſit, quæ penetrare ſtatim vitrum poſſit, ut exigua iſta aëris portiuncula eodem modo afficiatur, quo exterior aër, quanquam ipſe in ſua ſubſtantia penetrare vitrum non poſſit. Materia enim ſubtilis, aëris quaſi vehiculum, iſtarum alterationum & motuum propagatrix quædam eſt, cui nihil penè claudi poteſt. De Thermoſcopiis illis refert Monconiſius, *in ſuo Itinerario*, Robert. Boylium integrum Tractatum ſcripſiſſe, ſed quem ego hactenus non inveni, nec in indicibus librorum, 4
ab

Digitized by Google

ab eo conſcriptorum, conſignatum memini. Eſſet ſanè operæ pretium, ſi quis talem in ſe laborem ſuſcipere velit, quem Boylio nemo poſſet melius in ſe ſuſcipere. Utut enim multum vulgo confidant Phyſici in iſtis inſtrumentis, non pauca tamen urgent eas demonſtrationes dubia, in quæ ulterius inquirendum eſſet. Habentur paſſim aliqua apud Boylium, in ejus ſcriptis *de vi aëris Elaſtica*, & *in Actis Soc. Angl.* Hamelius, *lib. 1. de affection. corpor. c. 4.* ex Boylii ſcriptis collegit, quæ ad hanc doctrinam pertinent, adjectis ſimul iconibus. Legatur & Sam. Reyheri *Diſſ. de aëre, cap. 2.* ubi de aliquot eorum ſpeciebus agit. Vid. porrò J. Chr. Sturmius *in Collegio ſuo Curioſo, Tentamine 9. & in Auctorio ad illud Tentamen*; Franciſcus Lana quoque *in Prodromo all' Arte Maëſtra, c. 7. & 8.* ubi novas aliquas thermoſcopii inventiones habet.

5 Aër vulgò levis habetur, ſed is gravis eſt, & æquè gravat corpora ſibi ſubjecta, ac aqua. Qui enim ſtatuunt, elementa in ſuo loco non gravitare, falluntur. Et in toto, & per partes, elementa gravant. De Aqua vulgò creditur, non gravare illam corpora, ſibi ſubjecta, vel potius corpora in aqua verſantia, ut ſiquis Urinator, in fundo maris ſtans, non obſervat aquam ſuperincumbentem ſibi eſſe gravem, quanquam moles aquarum à capite, ſeu ad ſuperficiem aquæ, extans longè ſuperet pondere ipſum corpus. Hinc ſolent ad illud confugere: *Elementa non gravitare in locu propriu, in aliis verò non naturalibus gravitare*; quod falſum eſt. Nam, ſi vaſtum aliquod vas ſit aqua plenum, in illius fundo homo jacens non gravabitur, nec tamen eſt aqua in loco proprio, ſi quis verò in utre, vel vaſe, portaverit aquam, ſatis ſentiet ejus pondus. Cauſa verò, quod in fundo maris non gravet aqua, eſt partium fluentium continuitas. Illæ enim, ſibi junctæ, & ſe mutuò ſuſtinentes, quaſi fornicem faciunt, & pondus illud intra ſe quaſi reflectunt, quod ſatis ſentiretur, ſi locus in aqua dari poſſet aquâ vacuus, vas fortè aliquod, cui per foramen aliquod immitteretur aqua. Eodem modo res ſe habet cum aëre; nam & ille gravis eſt, & quaſdam gravitatis ſuæ vices habet, ut levior alio tempore ſit, alio gravior.

6 Iſta gravitas aëris variis modis exploratur. Aliqui per lances explorant, ut veſicas ſuillas, nunc inflatas, & aëre multo confertas, nunc flaccidas, ad bilancem examinent. Excogitatum quoque ſingulare quoddam inſtrumentum, quod Baroſcopium vocant, cujus inventio prima tribuitur Evangeliſtæ Torricellio, Magni Ducis Hetruriæ Mathematico, qui ſingularem de eo invento *Epiſtolam* divulgavit. Hinc ad alios quoque dimanavit idem inventum, & à multis tentatum eſt, cujus hiſtoriam accuratè deſcribit Sturmius *in Colleg. Curioſo, in Auctario tertii Tentaminis.* Solet, in hoc Baroſcopio, pro aqua argentum vivum adhiberi. Illud orificio, quod apertum eſt, infun-

infunditur, & hinc inverſum vitrum vaſculo, quod argento vivo impletum eſt, immergitur, clauſo prius orificio, ne aër ingrediatur, dum immergitur. Solent aliqui tubum vitreum, non vaſculo alicui immergere, ſed ab altera parte incurvatum ita liberum relinquere, quomodo Hokius, *in Micrographia ſua*, Baroſcopium ſuum efformavit, addito quodam indice, qui gradus levitatis & gravitatis oſtendat, pondere aliquo ductus. Schematiſmum ejus Baroſcopii, qui Hokium non habet, videat apud Reherum *in Tract. de aëre, c. 11.* vid. quoque Sturmius *in Collegio curioſo Tentam. 3.* ubi plures habet Baroſcopiorum Schematiſmos. Obſervatum eſt in Baroſcopio, quantò altius illud in aërem evehitur, conſcenſis altiſſimis montibus, turribusque tantò magis deprimi Mercurium intra tubulum, & contra tanto altius aſcendere, quantò id profundiori loco conſtitutum eſt, item, cùm ſerenior aër eſt, & purgatior, depreſſiorem eſſe, cum pluvioſus, aut nubilus, & tempeſtates minatur, altius evehi in tubulum Mercurium. Hujus Baroſcopii beneficio aliqui tempeſtates præcognoſci poſſe exiſtimant, & Iſ. Voſſius *lib. de motu marium, c. 29.* Aëroſcopium conſtruere docet, quod à nemine, ut inquit, hactenus obſervatum eſt. Certè idem hydrargyro fiſtulas illius impleri innuit, ut ex eo pateat, à Baroſcopio illud non eſſe diverſum. Obſervaſſe is ſe dicit, quando procella, vel ventus, in mari oritur, deprimi altitudinem hydrargyri, idque exactè ad menſuram ingruentis tempeſtatis, ventis verò à tellure venientibus aſcendere denuò obſervavit. Hoc inſtrumentum tantæ utilitatis eſſe exiſtimat, ut neſciat, an ullum magis idoneum ad prævidendas tempeſtates poſſit excogitari. Voſſius certè, ut à plurimis accepi, vatem quendam ventorum ſe geſſit, ac aliquoties à nautis conſultus non fefellit. Tale aliquod Baroſcopii genus inveniſſe dicitur Otto Gverikius, Conſul Magdeb. qui in vitro, in quo humor abſconditus erat, viruncùlum aliquem formavit tempeſtatum ſignificatorem, quem etiam cometam inde prædixiſſe volunt; quod caſu ego potius factum exiſtimo, cum ſententia ejus de cometis, quæ illos avulſas tempeſtates facit, non videatur probabilis. Naturale aliquod Anemoſcopium exhibet nobis, ſi verum eſt, quod referunt Scriptores, herba *Chiſung*, quæ reperitur in provincia Chinenſi Quangton; ea enim nautis oſtendere perhibetur, quô menſe, & quot toto anno ſint futuræ tempeſtates; idque colligunt ex nodulis, ſive geniculis. Quò enim nodi pauciores ſunt ſunt, eò pauciores illo anno tempeſtates eſſe dicunt; ex diſtantia autem nodorum à radice ſcire aut colligere ſe poſſe autumant, quo menſe quælibet accidere tempeſtas debeat. Digna certè inquiſitione res illa eſſet, &, ſi veritas ejus conſtaret, in cauſas inquirendum. Sed fortaſſis aliquid etiam indulgendum ſuperſtitionibus vulgi, in quas proni ſunt Chinenſes.

7 Magna alioquin res eſſet, ſi præſciri iſtæ mutationes aëris accuratè poſſent, & redigi fortaſſis res ad aliquas regulas poſſet, ſi tentamina talia multiplicarentur, ratione inſtrumentorum. Nam omnibus thermometrorum, Baroſcopiorum & Hygroſcopiorum, ſpeciebus res ſimul tentanda eſſet. Tùm ratione locorum; deberent enim tentamina inſtitui à multis, ſub eodem & diverſis climatibus, jam in locis montanis, jam in campis apertis, jam in vallibus, & locis ſubterraneis, jam in mari, jam in locis paludoſis, arenoſis & ſimilibus. Tùm ratione temporum experimenta capi deberent, alia ſole oriente, alia culminante, alia occidente, alia noctu, ſilente luna vel lucente, alia verno tempore, alia æſtivo, alia hyberno, alia pluvio, alia ſereno aëre. Ex iis ſinguli obſervatores diligenter variationes graduum in inſtrumentis obſervent & conſignent. Inde collatio fiat ſingulorum, & regulæ hinc conſtituantur. Methodum aliquam indagandæ prænotionis talis in tempeſtatibus præſcripſerunt Angli, cujus ſpecimen vide *in Hiſtoria Soc. Regiæ p. 1073.* Notantur illic ſemper variationes thermoſcopiorum ad *συζυγίας* lunares, quas multum poſſe in tempeſtatibus veroſimile eſt. Hoc pacto ſi res inſtituatur, credibile eſt, aliquid in nos profecturos, niſi tædia objectorum tam variorum conatum illum ſuperarint. Fuit & aliquis, ſi rectè memini, Princeps Germanus, qui Ephemerides tempeſtatum, per annos aliquot, germanica lingua ſcripſit, quæ ſub *Hiſtoria Uranologicæ Uranophili Cyriandri* titulo editæ ſunt *in 4.* Qui labor quanquam tædioſus, non tamen inutilis eſt. Nam ex multa & varia obſervatione aliquid interdum diſcimus. Si modò ventorum omnium cauſas & ortus haberemus ſatis exploratos, felicius etiam judicare in præſagiis illis poſſemus.

8 Nautis præcipuè & Agricolis ſolent aliqua obſervari, & nautæ magnas tempeſtates, vel ſubitaneas & graves, plerumque indicio aliquo prænoſcunt; Ex monte, qui Taffelberg dicitur, in Inſula Helenæ, cum exiguus aliquis vapor primum è longinquo oriri videtur, ſtatim nautæ ſciunt, eo tempeſtatem præſignificari atrociſſimam. Ea enim nubes ſemper in majores ſphæras ſe volutat, tandemque maximo impetu aërem & aquam concutit. Legatur de iis tempeſtatibus, & quibusdam earum prænotionibus Bernhardus Varenius *in Geograph. Gen.* Solent, qui in fodinis laborant, multis horis præſcire venturam tempeſtatem, pluvias, tonitrua, idque ex aëris ſubterranei gravitate. Cùm enim omnes aëris mutationes principium ſuum in vaporibus terreis habeant, neceſſum eſt, tales primos deprehendi ab iis, qui ſub terra vivunt. Hujus rei eadem eſt, quæ thermoſcopiorum, ratio. Aer enim montibus incluſus, easdem variationes ſubit, quas in thermoſcopio. Et ſunt montes quidam, qui diverſis temporibus aërem internum exſpirant, & externum abſorbent, ut in Italia mons Cæſiorum, quod à rarefactione

ne & condenſatione aëris, per acceſſum & receſſum ſolis, fieri oportet. Vulgares illas prænoſcendarum tempeſtatum regulas, ruſticis & nautis familiares, junctis ſimul Aſtrologicis Obſervationibus, edidit Antonius Mizaldus, ſub tit. *Aëromantiæ*, Francof. A. 1613. *in 12.* recuſæ. In quibus quanquam fabuloſa multa reperiantur & ſuperſtitioſa, non tamen inutilis labor eſt; nam ſeligi ex iis poſſunt, quæ vero videntur ſimiliora.

Eſt & alia Inſtrumenti ſpecies, quo aëris natura explicari ſolet & inde dependentes aëris mutationes, quod vocatur Hygroſcopium, quo humiditas vel ſiccitas aëris exploratur. Eorum Hygroſcopiorum variæ ſunt formæ, & ſolent ad explorationem adhiberi corpora imbibendis humoribus apta, ut ſunt funiculi, chordæ, ſpicæ avenaceæ. In aula Taurinenſi ſuſpenſa cornua cervina certum futuræ tempeſtatis aut mutationis in aëre, indicium dedere, prout in hunc vel iſtum mundi angulum converterentur, cujus rei meminit Sturmius *in Colleg. Curioſo, Tentam. 14.* Sed illud non cornibus, verum funiculo potius, adſcribendum fuit, ipſeque autor circello ligneo, chorda tenui ſuſpenſo, idem expertus eſt, vid. eundem *ibid. Phænom. 3.* Franc. Lana, *c. 7. libri ſui*, illud bilance tentat, vid. eund. *Phænom. 3. & 4.* & Lanam ipſum *c. 8.* Cujus tamen ſal nitratum calcinatum non videtur idoneum eſſe explorandæ humiditatis inſtrumentum, quoniam totum illud corpus ſucceſſu temporis in liquorem abit, atque ita, ratione maſſæ ſuæ, ejusque conformationis, pondus acquirere videtur. Habet & Lana aliud explorandæ humiditatis Inſtrumentum. Unam enim chordam inter verticillos tendit, alteram protendit pondere appenſo, ut ejusdem ſoni ſint, unde differentiam humiditatis aëreæ ex diverſitate ſoni judicat. Sed dubium & incertum illud eſſe rectè monet Sturmius *eodem in loco.* Eſt & aliud Hygroſcopiorum genus, Georgio Sinclaro (Scoto,) *in libro de hygroſcopio, Dial. 1.* vehementer celebratum, qui in ejus rei cauſis indagandis vehementer ſollicitus eſt. Fuſius hic deſcribere illud nolo, quoniam Sturmius, *eod. loco, Phænom. 6. 7. & in Auctario*, ſatis prolixè iſtud deſcripſit. vid. & Kircherus *lib. 3. Artis Magneticæ, cap. 3. p. 2.* & Schottus *in Mechanico-Hydraulico-Pneumatica P. 2. Cl. 1. c. 3. Mach. 4.* Paratur illud ex ſpica avenacea, quod experimentum eandem cauſam habere videtur cum virga ex corylo, quæ igni admota intra foramina ſpontè volvitur. Idem Sturmius aliud quoddam inſtrumentum Hygroſcopicum invenit, quod deſcribit *phæn. 8.* Sed idem variatur tantùm ratione aliquorum accidentium æquè enim, ut cætera, chorda dirigitur.

Digitized by Google

CAP. XIX.

DE AQUA.

§. 1. Aqua verum eſt Elementum. Affectiones ejus, fluiditas, humiditas, figura minimorum (quam falſo cubicam Hon. Fabri facit.) 2. Frigus, cujus tamen non eſt πρῶτον δεκτικὸν. 3. Aquæ vulgares impuræ. Puræ an dentur, dubium. Salubres fore, non lethales, ſi dentur, contra Hon. Fabri, oſtenditur. 4. Miſtio cum corporibus impervestigabilis, gravitatio, motus internus. Aqua Tameſis ſpiritum ardentem emittit.

1 VEnimus ad Aquam, corpus magnæ extenſionis in globo hoc terraqueo, patetque ſanè ex ipſo aſpectu eſſe hoc inter prima corpora numerandum, cum maſſam aliquam univerſalem conſtituat. Inter Elementa refertur, & à veteribus nonnullis unicum ſtatuitur Elementum, de quo ſupra pluribus egimus. Aqua, ratione texturæ ſuæ, has qualitates habet: Eſt fluida, habet enim partes facilè mobiles, quam qualitatem aliqui in eminenti gradu aëri tribuunt; humida eſt, quoniam poris & vacuitatibus facilè adhæret. Puncta ejus minima, ſublata omni determinatione extrinſeca, cubica facit Honoratus Fabri, quod quanquam prolixo ratiocinio Geometrico probare nitatur *lib. 2. tr. 5. prop. 210.* non video tamen adeò neceſſarias hujus aſſerti rationes. Crediderim enim terræ potius particulis cubicam figuram eſſe aptam, nec video, quomodo cum mollitie & fluiditate conſiſtere cubica figura poſſit: De ratione enim formali fluiditatis eſt, ut protendatur materia.

2 Conſtituunt aliqui Aquam πρῶτον δεκτικὸν frigoris, putant ſc. aquam frigidam eſſe in ſummo, & nullum aliud dari in natura corpus, quod magis frigidum ſit, quam aqua. Unde etiam concludunt, ea, quæ habent plus frigoris, corpora, plus habere in ſe aquæ; quod ſanè abſurdum eſt, ſequens ex primo illo abſurdo poſito. Cum enim frigus non ſit per ſe ſubſiſtens aliquod, aut corpori alicui inſit verè, ineptum eſt facere aliquam rem ſummum frigoris receptaculum, cùm frigus qualitas reſpectiva ſit ad ſenſus tantùm relata. Nam quanquam in congelationibus intercedat ſubſtantia quædam, tamen non poſſumus verè dicere, illam ſubſtantiam eſſe frigus, quamvis faciat, ut, miſta corporibus liquidis, quietem aliquam iis inducat ſummam, ad cujus tactum cùm motum nullum ſentimus, frigidam rem dicimus. Deinde, quis dicere auſit, cryſtallos, lapides, metalla, ad tactum ſatis frigida, plus aquæ habere in ſe, quia frigida nobis per tactum exiſtimantur. Nullius momenti ſunt, quæ Peripatetici, aliique Philoſophi, ſuper hoc aſſerto prolixè contendunt, quæ luculentâ Diſſertatione diſcuſſit Rob. Boylius *in Hiſtoria Experimentali de Frigore, tit. 17.*

Aqua,

Digitized by Google

Aqua, in naturali ſuo ſtatu, parum vel nihil contrahi poteſt. Poteſt autem facilè & valdè rarefieri. Differunt Aquæ elementares ab aquis illis vulgaribus impuris; nollem tamen dicere cum Honorato Fabri, ſpecie illas differre. An verò aquæ tales puræ dari poſſint, non facilè dixerim. Nulla enim aqua adeò pura eſt, quæ non aliquid uliginis admixtum habet. Aqua verò pura nullo ſapore & odore debet eſſe prædita, qualem, ſi detur, nollem ego, cum Honor. Fabri, *loc. citato prop. 221.* præſentiſſimum venenum dicere, cujus aſſerti ratio fundatur in iſta aquæ falſo credita frigoris prærogativa. Putat enim, ſuo frigore calorem vitalem extincturam, ſanguinem congelaturam, ſuâque ſubtilitate totum corporis complexum, atque adeò intimas medullas, penetraturam ope rarefactionis. Hinc dubitat, an aqua illa ſtygis, cujus hauſtu Alexandrum M. extinctum dicunt, ad puram aquam propius acceſſerit, cùm ſaltem in hoc aquæ puræ ſimilis fuerit. Quo ego quidem metu bonum Honoratum facilè abſolverim, ut qui exiſtimem, aquam talem, ſi detur, potius Medicinæ loco futuram, quam veneni. Nam videmus vulgò, aquas, quò limpidiores, eò ſaniores haberi, quò magis fæculentas, eò magis noxias. Exiſtimem ego, magnam refocillandi potentiam habituram aquam talem, quippe cui ineſſet purior aliquis ſpiritus nitro-aëreus, ſi Mayowii principiis ſtandum. Sunt cœteroquin aquæ omnes, etiam quæ limpidæ nobis habentur inviſibilibus fæcibus occupatæ, quas putrefactio detegit, poſt putrefactionem verò ſi deſtilletur aqua, non facilè iterum corrumpetur, ſi vaſe benè clauſo ſervetur. Rorem, ſi putreſcat, videmus producere omnis generis vermiculos & inſecta. 3

Hæc nobis dicta ſunto de Aqua, quatenus Elementum habetur. Quomodo enim ingrediatur in miſtionem corporum, altius reconditum eſt, quam humanâ ſolertiâ indagari poſſit. Quod aquam ſpectat, quatenus maſſa integra eſt, varias habet affectiones, tam cognitas nobis, quam incognitas. Inter eas eſt gravidatio aquæ, de qua nobis ſuperiori capite aliqua dicta ſunt. Legatur de ea ſcriptum luculentiſſimum Joh. Walliſii, qui Mathematicis rationibus eam demonſtratum ivit. Altera affectio nobis in oculos incurrens eſt motus, qui quò manifeſtior eſt, eò magis perplexas & abſconditas cauſas habet. Intelligo autem internos motus marium, quorſum ſpectat præcipuus fluxus & refluxus, ne quid dicam de aliis incognitis & inobſervatis. Quod ſi aquæ, ſecundum proprietates ſuas & miſtiones cum heterogeneis corpuſculis, conſiderari deberent, res infinita eſſet, ſed tamen magnæ utilitatis. Singulis enim fontibus ineſt nativa quædam indoles à fundo, vel aëre in illos propagata. Cujus notitiam, quanquam confuſam, proponit Leonh. Thurnheuſerus *in lib. germ. de aquis.* Notat Boylius de aqua Tameſina, illam, diu clauſam ſervatam, ſi aperiatur, ſpiritum arden- 4

tem emittere, ſeu qui tenuem aliquam flammam ab admota lucerna rapiat. Forte id adſcribendum eſt fundo ejus fluvii cretaceo.

CAP. XX.

DE MARI, EJUSQVE IMPRIMIS FLUXU ET REFLUXU, FONTIBUS ITEM, FLUVIIS ET THERMIS.

§. 1. *Mare a cæteris aquis ſpecie diverſum perperam facit Honor. Fabri. 2. Scriptores de Mari. Ejus affectiones quædam, ſalſedo imprimis & facultas nauſeam excitandi. Remedium nauſeæ. 3. Maris Fluxus & Refluxus. De cauſa ejus variæ ſententiæ, cum veterum, tum recentiorum, Scaligeri, Seb. Baſſonis, Verulamii, Gal. Galilei, Joh. Walliſii, Theod. Moreti, addito de iis, & præcipuis argumenti hujus Scriptoribus, judicio. 4. Veriſimillima judicatur illorum opinio, qui ad lunæ preſſionem, ac ſimul motum terræ, eam referunt. Carteſii, Joh. Walliſii & Honor. Fabri, diverſæ circa hanc hypotheſes. Iſ. Voſſii ſententia de ſole Æſtus marini cauſa, a Thoma Campanella hauſta, exploditur. Obſervationes circa illum diligenter inſtituendæ, quales Angli & Bernh. Varenius jam dederunt. Pauli Sarpii de eodem Epiſtolæ jactura. 5. Cauſæ inundationum, tum Maris, tum Nili, & Scriptores de iis. Diluvii univerſalis, ab Iſ. Voſſio impugnati, poſſibilitas Phyſicis rationibus a Nic. Stenone eſt oſtenſa. 6.* De Fundo Maris *(qui aque ſalſam & frigidam habet aquam ac ſuperficies) Lib. Rob. Boylii. Ejusd.* Hiſtoria Naturalis Maris *affecta. 7. De Maris, & aquarum, pondere, colore, aliiſque proprietatibus, Monconiſii, Anglorum & Bernh. Varenii, obſervationes. 8. Fontium origo e vaporibus, pluviis & mari. Originem marinam Iſ. Voſſius impugnat, Joach. Burſerus defendit. Salſedo ab aqua marina ſeparari poteſt. Fontes Artificiales. 9. Scriptores de fluviis ſingularibus, & imprimis de Nili origine. 10. De Aquis ſubterraneis. 11. Miſcellanea de aquis, & ſpeciatim de Thermis, earumque ortu.*

1 MAre Honoratus Fabri facit mixtum imperfectum aqueum, in quo Elementum aquæ aliis ſenſibiliter prævalere videatur, ideoque ſpecie diverſum à cœteris aquis; quod mihi non ſatis aptum videtur. Si enim ita velimus diſtinguere corpora, penè, quot fontes, tot aquæ ſpecies haberemus. Omnes enim fontes ſingularem habent naturam quandam dependentem ab heterogeneis commixtis, & ſi aquas ita velimus diſtinguere, certè aërem etiam ita diſtinguere deberemus. Quod enim mare ſalſum eſt, illud à ſolis admiſtione eſt, quem extrahi inde poſſe per

per artificium, & per naturam, videmus. Salem tamen illum ſtatim ab initio creationis illi miſtum fuiſſe dici debet. Quod ſi ſtatim aqua ſpecie diverſa eſſet, facilè ipſi ſpecies novas facere poſſemus & multiplicare Entia. Si communi ſale aquam communem impregnamus, videmus ſtatim nova aliqua Phænomena, quæ in communi aqua non deprehendas. Ova in communi aqua merguntur, in aqua ſalſa natant, unde ratio patet, quare majores naves non adeò per flumina navigare poſſint, quam per maria. Nolim tamen idcircò dicere, aquam, ſale impregnatam, ſpecie eſſe diverſam à cæteris aquis.

Generales quaſdam *Diſſertationes* de mari edidit Franequeræ A. 1651. *in 8vo*, Nic. Amama, Sixtini Fil., quibus tit. fecit *Decadis Diſſertationum marinarum*, ſed in iis pleræque Scholaſticæ ſunt & proletariæ diſputationes. De ſalſedine maris prolixè agit Honoratus Fabri, *Tract. 6. lib. 3.* ubi & de aliis quibuſdam ejus affectionibus, quales ſunt æſtate, fervente æſtu, mare ſalſius eſſe, unde ſub Æquatore, & Zona torrida, mare ſalſius eſſe dicit, (cujus ratio hæc eſt, quod calor ſolis vapores aqueos attollat, & partes faciliè mobiles volatiles reddat, relictâ materiâ craſſiori ſalinâ,) marinam aquam ad ignem extinguendum minus aptam eſſe, aquam marinam pinguiorem eſſe, aquam ſalſam vino dulci ſupernatare, aquam maris ad nauſeam provocare. Cujus cauſæ motui, & fœtori navis & auræ marinæ, adſcribi debet, illæ enim junctæ poſſunt concurrere ad nauſeam excitandam, quanquam & ſingulæ interdum nauſeam excitare poſſunt. (Conf. Ad. Olearii *Itin. Perſ. lib. 1. c. 2. p. 6.* qui id ſoli motui tribuit, & Jac. Pontanum, *in Bellar. Att. p. 124.* fœtori maris id tribuentem, refutat.) Hujus nauſeæ remedium arcanum ſuppeditat Alexander de Rhodes *in Hiſtor. Tunchinenſi:* ſi ſcil. quis piſciculum, ab alio piſce devoratum, torreat, atque edat. Cujus periculum facere poteſt, qui velit. Ego fidejuſſorem boni effectus me non præſtiterim; mihi enim vel ipſe piſciculus ſatis nauſeæ faceret. 2

Princeps maris phænomenon eſt fluxus & refluxus ejus, cui immergitur, quo abſorbetur omnis humani ingenii ſolertia. vid. *Diſſ.* Belmontis Cagnoli *de fluxu & refluxu maris*, Romæ habitam, & Diatr. elegantem *in cogitata & viſa* Verulamii, nec non aliam Sorelli *in ſcientia univerſali.* Quicquid hic dicimus, per conjecturas tantùm colligimus, quarum eæ ſunt meliores, quæ veroſimiliores. Antiqui variè ſe torſerunt in indagatione hujus phænomeni, & Pythagorei ac Stoici ſpiritum quandam terreſtrem excogitarunt, hujus fluxus cauſam. Eadem Platonis opinio fuit, qui aquam è tartaro vi ſpiritus emiti & recipi dixit. Nimirum terram, velut animal aliquod, conceperunt, quod ſpiritum emitteret & reciperet. Ariſtoteles quoque ſpiritum aliquem æſtus cauſam agnovit: ait enim, à ſole & igne ſubterraneo multum in terra generari ſpiritum, cujus vim immenſam ait æſtimandam, 3

mandam, non tantùm ex iis, quæ fiunt in magno mundo, ſed & in parvo, h. e. in corpore animalium, *lib. 2. de meteor. cap. de Terræ motu.* Jul. Cæſ. Scaliger, in hac de fluxu maris doctrina, totus fluctuat, nec, quam in partem ſe vertat novit, aliquam tamen cauſam aſſignat dominio illi, quod luna habet in aquas, externum tamen principium agnoſcit potius, quam internum. Ita enim argumentatur: Si ab interno principio motus procedat, mare animal eſſe, quæ argumentatio non ſatis procedit. Tandem eo tota ejus ſpeculatio finitur, ut ignorantiam ſuam fateatur. Qui ignibus ſubterraneis adſcribunt cauſam illius, inconſideratè id faciunt. Non enim ab agentibus dubiis, & non perpetuis, motus tam conſtans poſſet propagari, qui, vel ipſo oculo judice, magis videtur per pulſionem fieri, quam per rarefactionem, à qua ſi procederet motus ille, tumultuarius eſſet, interruptus, nec ſibi per certa intervalla ac menſuras conſtans. Seb. Baſſo tribuit ſpiritibus quibuſdam mari contentis, quorum concitatione efferueſcant aquæ, perinde, ut in animali accendi febrilem materiam videmus. Qui etiam neſcio quam animalis Ideam de terra ſibi impreſſam, habet, ut omnes illi, qui hanc maris circumvolutionem circulationi ſanguinis in corpore humano comparant. vid. Phil. Jac. Sachſius *in Oceano Macromicrocoſmico, ſeu Diſſ. de analogo motu Aquarum ex & ad Oceanum, & ſanguinis ex & ad cor* (Uratisl. 1664. *in 8vo,*) & Franciſcus Follius à Puppio *in Recreatione Phyſica de ſanguinis ac omnium viventium univerſali analogica circulatione.* (ed. Florent. 1665. *in 8vo.*) Verulamius, acerrimus alioquin rerum naturalium indagator, vehementer hoc in argumento fluctuat; nam primum longa eſt illi diſputatio de variis motibus marium, & hinc examinat Analogiſmum cum lunæ motu, quem tamen ipſe in cauſa hujus motus eſſe agnoſcere non vult, ad internos potius aquæ motus, & generales totius orbis, quam ad ſpecialem lunæ pulſionem, confugiens. Unde de motibus maris ſexhorario, menſtruo, ſemimenſtruo, ſemeſtri, variè judicat, nec ad unum illos principium, ſed ad varias cauſas, refert, cum tamen iſta varietas hic potius turbet, quam expediat. Ut itaque longè incertiores ſimus, quam pridem. Primus Galilæus Galilæi, vir ſummi ingenii & judicii, aliquid majus animo concepit; is enim ad motum terræ retulit fluxum maris. Quoniam enim terræ globus, ſecundum ejus hypotheſes motum habet annuum diurnum, ex eo pendere ait inæqualem illum maris motum. Aſſertionis principium vulgari experimento comprobat, quod videamus lineam rectam, ſi ab æquali motu tranſit ad incitatiorem aut repreſſiorem, aut ad repentinam quietem, illico totam concitari in unam partem, & relabi in contrariam. Hanc hypotheſin Galilæi Joh. Walliſius, acutiſſimus Mathematicus, *in Diſſ. de fluxu & refluxu maris*, quæ habetur *in Actis Anglicis p. 204.* ſummè rationalem cauſam vocat, non excludendos tamen putat motus lunares, ad determinandas perio-

periodos æſtus marini. Quid verò contra illam Galilæi ſententiam inferri poſſit, prolixa diſputatione recenſetur apud Berirgardum *P. 5. Circ. Piſ.* ita tamen ut magnificis Elogiis ſemper eum ornet. Theodorus Moretus *in Tr. Phyſico-Mathematico de æſtu maris*, Antwerpiæ A. 1665. *in 4to* excuſo, ad virtutem lunæ magneticam, & luminoſam iſtam aquarum elevationem, refert, quod nihil eſt dicere. Sonoræ enim voces illæ ſunt, quibus nihil cauſæ ſubeſt.

Id certè veroſimilius conjecturis apprehendere poſſumus, cum videamus globum hunc terreum maximâ ſuæ maſſæ parte aquâ circumdari & interfundi, motum maris eſſe aliquem, quia corpus fluidum eſt. Diſtinguimus etiam facilè motum ſuperficialem à motu totius, qui à ventis procedit. In hoc verò motu, quando videmus totam maris maſſam moveri, nulla deprehenſibili externâ vi compulſam, qualis eſt ventorum, rectè & firmiter inde colligimus, motum hunc debere procedere, vel per inclinationem totius globi, vel per pulſionem corporis, quod corpori terreo mole ſuâ penè reſpondet. Per inclinationem ſi fit, ejus ratio petenda eſt ex motu terræ; per pulſionem ſi fit, à nullo alio corpore, quam à luna, fieri talis motus poteſt: quoniam vicinus ille planeta eſt, & breviore circulo circa terram volvitur. V. Federici Delphini Lib. integrum, Patavii A. 1559. *in 4to* editum, quo fluxus & refluxus maris cum luna convenientiam demonſtravit. Movet verò tale corpus omnia corpora, ſibi obſtantia, facile mobilia. Obſtat autem primo materia cœleſtis vel æther, motu ſuo perveniens etiam lunam, hinc aër gravior, quem excipit aqua ſphærica figura ſua terram ambiens. Moto itaque corpore lunari, movetur æther, movetur aër, & omnium ultimò aqua, terminus illius motionis, & quaſi ultimus in rota iſta circulus. Accedit motus illius tenor quidam & æqualitas, quam non ab alio quam à continuo movente, vel premente, poſſe procedere ratio dictitat. Quæ in iſto motu inæqualitas eſt, poteſt & determinari obſervatione accurata. Nam, quod in fluviis, vel maribus, per inſulas interfuſis, aut inter anguſta littora coarctatis, inæqualitas quædam ſentiatur, ab altera illa inæqualitate decedens, id tribuendum eſt littoribus aut obicibus, ad quos alliduntur marini fluctus. Hæc omnia cùm conſideraret Carteſius, commentus eſt facilem aliquam methodum, quâ reciprocationem illam maris nobis demonſtraret. A preſſione enim lunæ, & motu cœleſtis materiæ aſcenſum & deſcenſum maris deducit. Quoniam enim vaſtum corpus luna eſt, omniaque loca corporibus repleta ſunt, igitur nova corpora non aliter admittuntur, quam ut priora ſitu ſuo detrudunt, cogantque alio ſe extendere. Hypotheſin illam Carteſianam perſpicuè ob oculos poſuit Anton. le Grand, *in Inſtit. Philoſ. P. 6. Art. 12.* & *Hiſtoria ſua naturali*, ubi de ſpecialibus æſtuum phænomenis pluribus agit, quæ nos, cùm prolixiora ſunt, hic ex- 4

Digitized by Google

cutere omnia non poſſumus. Ex iſta preſſione lunæ per ſe patet, & ex ſchematiſmo depicto, cur maris æſtus bis in die fiat. Luna enim verticalis alicui puncto preſſione ſuâ pellit aquas, quæ in extremo preſſionis ſuæ, quod quadrantem circiter globi implet, altiſſimæ, atque ita, in gyrum acta luna, per vices aqua deprimitur & tollitur. In his Carteſius ſatis, ut puto, explicuit rem totam, niſi fortè è motu terræ, quem Galilæus in cauſâ æſtuum eſſe dicebat, quædam aſſumenda ſint ad inæqualitates æſtuum determinandas. Satisfacere tamen non potuit Iſaaco Voſſio Carteſius, qui, *in libro de motu marium & ventorum*, (Hagæ A. 1663. *in 4to* edito,) in omnia alia dilabitur. Is enim omnes, etiam maximas intumeſcentias marium, vel à tantilla caloris aquæ intenſione produci poſſe putat, qui ſoli potiùs, quam lunæ, adſcribendus ſit. Videatur is *cap. 11. 12. & 13.* præcipuè, ubi rem iſtam prolixè proponit, ratiociniis inſuper quibusdam è Stathmica petitis, quæ tamen impingere ait Walliſius in principia iſtius artis, loco ſæpius citato. Non enim ſe conſentire huic hypotheſi poſſe ait, quod inter maximum minimumque maris tumorem vix unius pedis perpendicularis intercedat diſcrimen. Walliſius itaque judicat, ſe nihil in toto libro invenire, quod ſuam ſibi ſententiam mutare poſſit. Quod hiſtorica attinet, de iis ſuſpicatur Walliſius, ea ad propoſitum ſuum torſiſſe eum potius, quam ut ſecuri eſſe poſſimus de eorum veritate. Manet itaque in illa ſententia, eſſe lunæ adſcribendam cauſam fluxus & refluxus maris, non ſoli, ideoque commune quoddam centrum gravitatis terræ & lunæ poſuit pro explicandis phænomenis illis. Scil. terra & luna corpora illi ſunt adeò connexa, ut unius motus motum alterius analogicè ſequatur, lunâ obſervante terram, ut centrum periodici ſui motus. Ideoque conſiderari poſſe putat, ut unum corpus, vel potius ut unum aggregatum corporum, habentium unum commune centrum gravitatis, quod centrum eſt in recta linea, connectente illorum reſpectivè centra, ita diviſa, ut ejus partes ſe habeant in reciproca proportione ad gravitates duorum corporum. Supponit Walliſius, terram & lunam, ſimul junctas, ut unum corpus circumvolvi circa ſolem, in magno orbe motus annui, & ex hâc ſuppoſitione motum æſtimat illum motu communis centri gravitatis utrorumque corporum. In Stathmicis enim, ait, æſtimari corpus, aut aggregatum corporum, moveri deorſum, ſurſum, aut quovis alio modo, quo ejus commune centrum gravitatis illo motu movetur, quomodocunque etiam partes inter ſe loca mutent. Linea itaque motus annui deſcribitur non centro terræ, ut ii exiſtimant, qui conſtituunt terram primarium, & lunam ſecundarium planetam, nec centro lunæ, aut ii, qui lunam primarium & terram ſecundarium planetam, faciunt, ſed communi centro gravitatis corporum terræ & lunæ, ut unius aggregati. Ex hac hypotheſi varietatem ille æſtuum deducere prolixis &

& quodammodo perplexis ratiociniis laborat, in quibus tamen non ſibi ipſi omni ex parte ſatisfacit, cum hiſtorica æſtuum cognitione ſe non ſatis inſtructum eſſe fateatur. Ideoque, ut conjecturam tantùm ſuam proponit, & virorum eruditorum dubitationes ultrò provocat, quarum aliquæ *in Actis* referuntur *Anglicis*, unà cum Reſponſionibus ad illas. *Vid. p. 219. 2, 4. 235. 518.* Honoratus Fabri, *Tom. 3. Phyſices, Tr. 6. lib. 3.* magnâ induſtriâ totam hanc doctrinam proponit. Ad lunam tamen cauſam non refert intumeſcentiæ maris, ſed eam occaſionem tantùm appellat, quæ certè ſubtilitas hic non eſt magnoperè attendenda. Situm lunæ in cauſa eſſe dicit, ut aëris, ſuperficiem terræ ambientis, niſus ſit inæqualis. Scil. lunæ globus ſphæram gravitationis habet: Habet & terra, quarum ut rarumque ſphæras gravitationis communi tangente gaudere dicit; unde inæqualitas aëris, & eum ſequentis aquæ, ſequatur. Quæ opinio non multum à Wallisiana differre videtur. Cæterum ſpeciales circa æſtus marinos obſervationes, earumque cauſas, centenis propoſitionibus, & multis ſchematiſmis, perſequitur, ut non credam, facilè quenquam majore induſtriâ rem iſtam examinaſſe. Pro fundamento tamen hic ſubſternendæ ſunt obſervationes à variis, in variis locis, magnâ cum attentione, inſtitutæ. Quomodo æſtus ſecundum tabulas obſervandi, præſcribitur *in Actis Angl. Societ. p. 18.* De varietate æſtuum in Inſulis Occidentalibus Scotiæ vid. eadem *Acta p. 40.* De varietate eorum in Bermudis, (in Scotia) *p. 460. & 664.* De æſtuum vero tempore extat Epiſtola Henrici Philippi ad Walliſium *in Actis p. 540.* E quibus videmus, multum adhuc ſupereſſe in inquiſitione ipſius rei, antequam definitivam de vera æſtuum cauſa ſententiam dicere poſſimus. Jungi etiam iis obſervationibus poſſunt, quæ Bernh. Varenius notavit *in Geographia generali*, cujus nullam mentionem fieri ab iſtis Inquiſitoribus miror. Subſiſtemus itaque in generali illa ſententia, lunam, vel ſolam, vel terræ junctam, & cum eâ in motu communicantem, horum æſtuum cauſam eſſe, ſecuri interim de ſpecialibus illis, usque dum longa dies, & perfectior cognitio eorum, accuratas demonſtrationes manifeſtaverint. Nam, vel illis, ut manifeſtis cauſis, adſcribendum eſt hoc phænomenon, vel ad qualitates quasdam Coſmicas, nobis incognitas, recurrendum. Utinam ſupereſſet Epiſtola, quam ſuper hoc argumento ſcripſit Pater Paulus Sarpius, & adeò deſiderat Scriptor *vitæ ejus p. 132. 133. Edit. Gall.* Quod Voſſii ſententiam attinet, qui in ſole cauſam æſtuum ponit, ea non eſt nova ejus opinio, ſed ante illum prolixè Thom. Campanella, *in Disquiſitionibus Phyſiologicis, quæſt. 20. Art. 3.* pro ſole pugnavit, ac Galilæi objectionibus reſpondit.

Sunt & alii motus maris, à ſeptentrione ad Auſtrum, ab Auſtro ad ſeptentrionem, ab ortu in occaſum, ab occaſu in ortum, de quibus Voſſius pluribus agit, & Honor. Fabri *loco citato, propoſ. 101.*

ſ E motibus marium, ſi ſolito fuerint majores, inundationes oriuntur, quas Verulamius pocula lethea humani generis vocat. Eas obtingere nonnunquam videmus, an caſu, an ſucceſſione aliqua periodica, non facilè definiri poteſt; nam non ſunt omnium inundationum accuratæ hiſtoriæ obſervatæ, nec obſervari rectè poſſunt ab hominibus, in extremo periculo conſtitutis, quare in illis nihil definire poſſumus. Veroſimile eſt, illas interdum, ſi non ſint admodum magnæ, oriri ex nimia pluviarum & nivium mole, tempeſtatibus & procellis inſolitis, nonnunquam à vi aliqua interna, cum ſc. aliqua quaſi fermentatio aquarum eſt. Neque enim adeò abſurdum eſt, ut putat quidem Iſ. Voſſius, *in libro de Nili, & aliorum fluminum origine* contra Chambræum diſputans, à fermento aliquo nitroſo intumeſcere Nilum. Id enim fit eo tempore, quo ſpiritus ille nitro-aëreus agitare totam naturam ſolet Voſſius verò omnem illam inundationem à continuis illo tempore in Æthiopia pluviis oriri putat, ut omnes omninò fontes. Dignum ſanè eſt, accuratius inquirere, & in ortum Nili, & in inundationem iſtam. Nitroſitatis indicium eo tempore manifeſtum argumentum eſt, ex glebis terræ, eo tempore ponderoſioribus, quam ante, adeò ut incolæ exinde menſuram inundationis capere poſſint Vide *Act. Angl p. 192 193.* Rationes & argumenta ſummatim enarrata, quibus Chambræus ſententiam ſuam *in diſcurſu Gallico de cauſis Inundationis Nili)* ſtabilire conatur, quam & examinat Th. Campanella *Diſquiſ. Phyſiol. quaſt. 20. art 5. in Appendice.* Cœterùm, quod ad Nilum, ejusque inundationes, ſpectat, legi poteſt Marcus Frid. Wendelinus *in Admirandis Nili*, & Joh. Bapt. Scortiæ *lib de natura & incremento Nili.* Lugd. Gall. A. 1617. *in 8vo* editus. Videantur & obſervationes de incremento Nili in *Itinerario* Monconiſii, *P. I. p. 158. 197. & 268.* & Anonymi Lib. Anglicus, Lond. A. 1669. *in 8vo* editus, ſub Tit. *A short Relation of the River Nile.* De Diluvio univerſali naturalibus rationibus poſſibili ſupra quædam diximus, & Nic. Stenonis *prodromum libri de ſolido intra ſolidum naturaliter contento* laudavimus, qui novâ quâdam ratione argumenta pro demonſtranda univerſalitate illa invenit, quæ illic legantur. Sufficit nobis veroſimilitudo demonſtrata, ut habeamus, quæ opponere poſſimus temerariis ſacrarum literarum impugnatoribus. Iſaaci Voſſii certè, quanquam ſe non nominet, argumenta contra univerſalitatem diluvii non ſunt tam invicta, imò plus abſurditatis in ſe habent, quam ipſe forſitan exiſtimet. Conf. *Tr. de Diluvii univerſalitate*, Genevæ A. 1667. *in 12.* editum cum *lib. de Origine Animalium* Abr. Mylii, cujus an & ille fœtus ſit, incertum eſt, cum nomen autoris non addatur. Quibus ex cauſis inundationes particulares contingere poſſint, & quæ olim fuerint in Belgio inundationes, ſingulari libello deducit Mart. Schokius, Groningæ A. 1652. *in 12.* excuſo.

Proprie-

Proprietates maris, vel in genere conſiderati, vel ſpecialium quorundam, ſi omnes, quæ referri poſſunt, tractare hic velimus, non paginæ aliquot, ſed volumina, nobis eſſent ſcribenda. Quomodo mare comparatum ſit in fundo ratione frigoris, Rob. Boyle oſtendit, è relationibus Urinatorum peritiſſimorum, in libello de fundo maris, & temperie ſubmaritimarum regionum, ubi notat, falſum eſſe, quod vulgò dicitur, & à Georg. etiam Fournerio, *l. 9. Hydrograph. c. 26.* acriter multisque rationibus, ſed incaſſum, defenditur, minus eſſe frigidum & ſalſum mare in fundo, cùm contrarium verum ſit. Illud autem verum eſt, non eſſe tam rapidum aquæ motum in medio maris, & in fundo, quam eſt in ſuperficie. Cœterùm præ manibus habuit Boylius abſolutam aliquam hiſtoriam naturalem maris, cujus ſumma capita recenſentur *in Actu Angl p. 255.* 6

De diverſarum aquarum proprietatibus, ratione ponderum, videantur obſervata Monconiſii *in Itinerario p. 227. 449. 278. 282. part. 2.* De pondere aquæ congelatæ vid. *eand. p. 278. art. 2.* De ponderibus aliorum liquorum *p. 449.* Quomodo aqua ponderanda ſit, methodus præſcribitur apud eundem *p. 27. & 28.* De diverſo pondere aquæ marinæ vid. *in Actis Anglicis Translationem 4. p. 442. edit. Angl.* Ibid. plura habentur de diſcriminibus aquæ marinæ & fontanæ *p. 565. & 701.* De varietate colorum in maribus diverſis vid. *iad Act. Angl. p 496.* Multa alia, quæ ad doctrinam de mari ſpectant, tam Geographica, quam Phyſica, habentur *in Geographia generali* Bernh. Varenii *c. 12. 13. 14.* quæ omnia hic ſpeciatim enarrare non licet. 7

De fontibus & eorum ortu, peculiariter quoque hic agi debebat, de quo variantes ſunt Phyſicorum ſententiæ, tam Veterum, quam Recentiorum. Ariſtoteles fontes oriri putat ex aëre incluſo & vaporibus à ſole elevatis, inque aquam converſis. Alii ex concurſu pluviarum, vel aquarum nivalium, fontes generari putant; quam ſententiam Iſ. Voſſius integro libro demonſtrandam reaſſumpſit, eorumque ſententiam refutavit, qui è mari oriri flumina volunt, per percolationem, ita ut ſalſugo in terra remaneat, & purior aquæ ſubſtantia ſcaturiat. Eam enim ſententiam legibus naturæ adverſam putat, & contra principia hydraulica eſſe, imò totos illos tubos ſubterraneos fictos & imaginarios habet. Percolari per terram ſalſedinem poſſe experimento aliàs probatum eſt, quanquam & alii modi ſint ſalſedinem illam ſeparandi. Fuit enim Gallus aliquis nobilis, qui coram Rege experimentum ejus fecit per deſtillationem. Modus deſcribitur *in Act. Angl. recentioribus p. 2048.* Ut proinde impoſſibile non ſit, ex mari poſſe oriri fontes dulces. Honoratus Fabri *Tom 2. tr. 6. lib. 3. Phyſ. ſuæ, propoſ 105.* ægrè etiam adducitur, ut ex mari pervenire fontes putet, cujus rationes illic leguntur, quanquam, ut mihi quidem videtur, non usque adeò iis rem con- 8

6 ficiat. Quanquam enim verum non ſit, eſſe intra terræ viſcera tales quos-
dam tubos, aut machinas aliquas hydraulicas, tamen ita præfractè ne-
gari non poteſt, potuiſſe aliquos ductus ſubterraneos caſu fieri intra terræ
viſcera, per quos pellatur aqua. Quod autem fontium ſcaturigines atti-
net, quæ è montibus oriuntur, illæ cum mari continuæ eſſe non poſſunt,
alioquin aqua, quæ gravis eſt, aſcenderet, absque ullo exteriori impulſu.
Fieri tamen id per accidens poteſt, ſi ſuperficies maris ſit altior quopiam
terræ tractu, quo poſito fieri poteſt, ut aqua maris, per laxiores ſpongioſæ
terræ partes ſe inſinuans, in ſcaturigines alicubi erumpat. Mihi hâc in re
probaretur illa ſententia, non omnium fontium eſſe easdem origenes.
Aliqui oriuntur è pluviis, aliqui fortè ex vaporibus liqueſcentibus, quod
quomodo fieri poſſit, non abſurdè exponit Fabri *l. cit. propoſ. 104.* Et memi-
7 ni ipſe tale exemplum, cum flueret in ſuperficie montis rivulus quidam, in
effoſſione terræ nullam ſe aquam exhibuiſſe, ſed tantùm vapores quosdam.
Aliquos Honoratus Fabri ex aëre liqueſcente oriri putat, cui tamen aſſen-
tiri non poſſum, niſi per aërem liqueſcentem velit intelligere pluviam.
Aër enim per ſe non mutatur in aquam, meros aut vapores & effluvia
aquea, niſi in pluvias omnes condenſentur, ad fontes producendos
aptos eſſe non credo. Qui ad Angelos motores recurrunt, aut ad influ-
xum Siderum, illi certè præter neceſſitatem ſuperſtioſi ſunt in natura.
Quomodo per artificium fieri fons poſſit, docet nos Joh. Mayow *lib. de Sal-
nitro c. 15. p. 256.* Quo experimento evincere vult, ab aquis pluviis oriri
8 poſſe fontes. Argumentum *de origine fontium integro libello*, (Hafniæ A. 1639.
in 8.) pertractavit Joachimus Burſerus, quo omnium ſententias examinat,
& dubia circa ſingulas ſententias operosè diſcutit, qui tamen fontium ex
mari ortum magno conatu propugnat, & imprimis *c. 22.* maximæ illi dif-
ficultati ſatisfacere laborat, quomodo aqua marina ad fontium orificia ad-
ſcendere poſſit, quæ an hydraulicis legibus ſatisfaciant, Mathematici vide-
rint. Jungi Burſero poteſt ſcriptor Gallus Anonymus Libelli *de origine fon-
tium*, Pariſ. anno 1674. *in 12.* editi, qui utiliſſimus eſt, &. Phyſicorum omnium
opinionibus recenſitis & examinatis, ſuam tandem de origine illorum à nivi-
bus & pluviis addit. De Aquis Mineralibus vid. *obſervations ſur les eaux mi-
nerales de pluſieurs provinces de France, faites en l' Academie Royale des ſciences, en
l' année 1670. & 1671.* per le Sieur de Clos, A. 1675. *in 12.* editas.

9 Spectat huc conſideratio fontium ſpecialium, Nili, Danubii, Rheni &c. tam ratione ortûs illorum, quam ratione cœterarum proprietatum. De Tiberi And. Baccius tres libros Italicâ linguâ ſcripſit. De origine Nili, hactenus abſtruſa omnia & recondita. Marcus Frid. Wendelinus, *in Admirandis Nili*, Francof. A. 1623. *in 8vo* editis, multorum ſententias recenſet. Vide tamen quæ affert ex nonnullis Orientalibus ſcriptoribus Joh. Chriſtoph.

Wagen-

Wagenſeilius *Comment. in Sotam p. 306. 307. 308.* & Chriſtoporus Arnoldi *in notis ad eum Commentarium*, ſub finem additis, *p. 1179.* ubi promittit D. Hiobi Ludolphi Chartam Æthiopiæ, inque eâ veram Nili originem. *De Rheni Alveis* videatur Phil. Cluverii ſcriptum. Sunt & multi alii, qui ſingulorum quorundam fontium hiſtoriam ſcripſêre, ſed ea cura magis ad Geographos pertinet: in quantum tamen ex iis quid capi poteſt de ortu eorum, variis mutationibus, inundationibus, occluſionibus, referri poteſt ad doctrinam Phyſicam.

Multa hic etiam de aquis ſubterraneis dici poſſent, quarum magnâ eſt copia per viſcera terræ diffuſa, quæ multum negotii faceſſere ſolent foſſoribus, qui peculiaribus Machinis eas ab uno in alium locum transferre norunt. De earum utilitate videndus Auguſtus Hauptmann in Tract. Germ. cui tit. Waſſer-Schatz / quo demonſtrat, quantum illæ conferant ad mineralium productionem, ac Lib. alius Germ. Leonh. Thurnheuſeri, rerum metall. maximè gnari, adeoque præ aliis commendandi. Cloſii, Scriptoris Galli, paulo ante jam facta eſt mentio. 10

Poſſent hic multa de puteis, de ſitu fontium, de æſtibus fontium, de proprietatibus quibusdam aquarum, quatenus illæ corpori humano proſint, vel obſint, de ſignis aquæ latentis, de miraculoſis quibusdam & ſingularibus fontium proprietatibus, quarum multæ fabuloſæ ſunt, de fontibus & aquis tempeſtuoſis, de fluminum curſu, & ſimilibus, dici, de quibus omnibus legi velim Honorat. Fabri, qui ſingulari brevitate complexus eſt omnia. De aquis tempeſtuoſis videatur Kircherus *in Mundo ſubterraneo*. De Thermis multa etiam hic dici poſſent. De iis ſcripſit integrum librum Andr. Baccius, & de ſpecialibus nonnullis varii Autores egere, qui legi poſſunt omnes & examinari. Bernh. Varenius quoque admodum diligens fuit in aquarum mineralium ſpeciebus & proprietatibus enarrandis *Geogr. Generalis c. 17. toto, poſtquam c. 16 & 15.* multis de fluviis, lacubus, ſtagnis & paludibus, egerat. Multa is, in *Geographia* hac *Generali*, de terris ac maribus plene atque eleganter tradidit. Optandumque eſſet, ut ſimili labore Geographiam ſpecialem potuiſſet perſequi. Sed morte immatura præventus perficere opus inſtitutum non potuit. Thermarum ortum aliqui tribuunt ignibus ſubterraneis; ſed rectior eſſe videtur ſententia Johannis Mayowii, qui Jordanum, popularem ſuum, ſequutus, Thermarum incaleſcentiam à fermentatione, in terræ viſceribus alicubi excitata, provenire exiſtimat, ita ſc. ut particulæ aëreæ, unà cum aquis pluvialibus (cum quibus illæ magna copia miſcentur,) in altam tellurem deſcendentes, ibidem mineræ ſalino-ſulphureæ occurrentes, æſtum admodum intenſum in eadem excitent, & demum aquarum ſcaturigines, è minera, eo modo exæſtuante, profluentes, thermas 11

con-

conſtituant Vide *Tractatum* ejus *de Sale-nitro, cap. 15.* ubi de Thermis Bathonienſibus agit.

CAP. XXI.

DE TERRA.

§. 1. Terra, imo Sabulum quoque, non eſt Elementum, ſed corpus compoſitum. Cinis reſiduus pars ejus eſt purior, & maxime Elementaris. 2. Terram & cineres omnino in aquam poſſe abire, darique liquorem omnia in hanc reſolventem, contra J. Bapt. Helmontium, & alios, aquam rerum omnium materiam ſtatuentes, negatur. 3. Mathematicæ affectiones Terræ recenſentur, & pro motu terræ Copernicano, contra quietis ejus Patronos, nonnulla congeruntur. 4. Joſ. Ant. Gonzalezii opinio de duplici terra 5. Terræ vis magnetica & variatio quoad Climata. Speluncæ ſubterraneæ. Fabulæ de terra Septentrionali, de qua Diſſ. promittitur. 6. Variæ terrarum ſpecies, ceſpites, Porcellanæ Chinenſes e terra Cretacea confectæ. 7. Terræ cultura. De illa conſulendi Scriptores Geoponici veteres & Joh. Evelinus. Joſ. Lucatelli nova Machina, ſimul arans & ſeminans. 8. E guſtu & odore terræ loca a nonnullis, ubi degebant, explorata.

1 ACcedimus ad terram, quam quartum Elementum faciunt. Quomodo verò comparata eſſe illa debeat, ut Elementum nobis conficiat, certè tam eſt ambiguum, ut oſtendi illud facilè non poſſit; quod enim nos terræ nomine ſalutamus, tantùm abeſt, ut elementum ſit, ut ipſum potius elementatum & compoſitum. Nulla enim eſt terræ ſpecies inter omnes illas, quam ſimplicis corporis titulo honorare poſſimus, niſi quis fortè ſabulum Elementum terræ nobis exprimere putet. Ajunt enim, eo puriorem eſſe terram, quò propior centro ſit, exteriorem verò hanc cruſtam eſſe metallis ſuccisque mineralium permiſtam, unde variæ ejus proprietates oriantur, quo profundius verò foſſores terram ſcrutentur, eò plus ſabuli illos invenire. Quod ego univerſaliter verum eſſe non exiſtimo, neque enim, quod uno fortè in loco obſervatum eſt, perpetuam nobis regulam facit. Crediderim enim ego, plus metallici ineſſe terræ, quò magis ad centrum terræ accedimus Quicquid verò ſcil. eſto, ſabulum illic reperiri, falluntur illi, qui id pro terreo Elemento accipiunt. Sabulum enim eſt corpus aliquod compoſitum, habetque in ſe materiam lapideam, quale ſabulum, utut in minutiſſimas partes ſit conciſum, non tamen corporis ſimplicis nomine poteſt ſalutari. Quod ſi aliquod tale corpus datur, ut certè dari debet, ſubſtantia quædam prima arida, nunquam fortè id oculis exhiberi poteſt, niſi quis cineres, poſt calcinationem fortem & validam reſiduos,

hoc

hoc nomine appellare velit. Quanquam & hic aliqui erunt, qui cinerem productum aliquod ignis potiùs, quam corpus naturale, habebunt, quibus tamen ego non accedo. Ineſſe enim revera tales particulas corporibus, nec ab igne produci, manifeſtis ſanè rationibus deprehendere poſſumus. Ignis enim nihil novi producit, ſed ſeparat tantùm corpuſcula heterogenea, variè inter ſe miſta, reſiduo illo, in quod imperium ſuum exercere non poteſt, quod vel cinerem, vel ſalem fixum, appellare poſſumus. Alius terram appellaret elementarem illam; dari enim terra pura debet, quia datur impura. Si ceſpites bituminoſos quis combuſſerit, cineres remanent, anteà terra erat impura, particulis ſulphureis plena; illæ, ubi per ignem deflagrarunt, illud, quod aridum eſt, remanet, igne inſuperabile. Terram enim puram non eſſe inflammabilem volunt Phyſici, non eſſe exhalabilem, non poſſe comprimi, non poſſe liquari, qualia omnia dici poſſunt de cineribus reſiduis. Certè terræ puræ elementaris ideam non aliâ notione concipere. Sed illa nunc miſſa faciamus. De reliquis, quæ ad terram, quatenus Elementum eſt, ſpectant, videatur Honoratus Fabri, *Tom. 2. Tr. 5. lib. 2.* ubi de punctis minimis terræ, aliiſque proprietatibus, prolixè agit.

Qui terram ex Elementorum ordine eliminant, quod ii faciunt, qui aquam omnium rerum principium ponunt, ut inter veteres Thales, inter recentiores Helmontius & alii, ii inepto argumento utuntur: putant enim, quoniam terra & cineres in aquam tandem abeant, terram pro Elemento non habendam eſſe, ſed potius aquam. In quo tamen eos falli exiſtimo. Falsâ enim hypotheſi nituntur, quaſi cineres & terra quævis in aquas abeant reali immutatione; quanquam enim diſpergi poſſint minima eorum per ſubſtantiam aquæ, tamen dicendum non eſt, mutari particulas illas in aquam. Quò magis mirum mihi videtur, poſſe dari menſtruum aliquod univerſale, quod omnia in aquam inſipidam vertat & ſolvat, cùm naturæ ipſi repugnet tale quid dari. In tanta enim diverſitate ſtructuræ partium in corporibus naturalibus (aliter enim vegetabilia, aliter mineralia, aliter animalia, & hic iterum aliæ ſpecies aliter texturam ſuam ſortiuntur,) unum dari poſſe liquorem, omnibus corporibus ſolvendis aptum, res monſtro ſimilis videtur, niſi fortè dicere velimus, eſſe aliquod quaſi gluten univerſale in omnium corporum particulis, quod liquoris hujus affuſione ſolvatur reſiduis cœteris portionibus. Sed iidem ajunt, omnia abire in aquam, quod magis mirum videtur, & ſibi ipſi contrariantur hujus liquoris Patroni. Helmontius enim alicubi nihil remanere dicit, alicubi fæces aliquas remanere ait. Sed iis tandem fœcibus quid fiet? E. illæ generali hujus liquoris imperio non continebuntur. Ego mera hæc ſophiſmata habeo, vel ad oſtentandam doctrinam, vel ad ſuſpicionem ſecretorum artificiorum fovendam, inventa. 2

ante diluvium non erat. Argumenta ejus excuſſit J. Henr. Heideggerus *in hiſtoria Patriarcharum, Exerc. de diluvio.* Micrælius *de Praadamitis p. 70.* ita de eo judicat: *Gonzalez de Salas hanc ſuam opinionem jactat, tanquam novum repertum, cum noſtris Eccleſiis ſi nonnulla excipias, in quibus ſua ſibi habeat, hæc ipſa ſententia jam à Luthero ſit probata in Gen. c. 2.* De Terra, & Terreſtrium corporum texturâ, de diverſis corporum terræ ſtratis, de productione montium, ſimilibusque, ſubtiliter admodum diſſerit Nic. Steno *de ſolido nitra ſolidum naturaliter contento.*

Inter affectiones, quæ terræ competunt, ut globo alicui, eſt verticitas, 5
ſive vis ad polos converſiva, vel vis magnetica. Nihil enim aliud terram, quam magnetem magnum, eſſe, dudum demonſtrare laboravit Gvilh. Gilbertus in ſuo *de Magnete* libro, ut taceam aliorum experimenta. Ratione ſitûs ad plagas cœli, prout ſc. pars aliqua terræ ſoli, vel magis, vel minus, vicina eſt, variæ ſunt terræ affectiones, ipſe quoque aër & effluvia, è terra emanantia, variationes ſuas ſortiuntur. Quicquid itaque variationis in terra obſervari poteſt ratione climatum, huc pertinet, cui fini inſtituuntur obſervationes in variis orbis locis, ac methodus ejus rei paſſim præſcribitur *in ſocietat. Regia hiſtoria.* Qui Itineraria curioſiora ſcripsêre, non etiam ſunt ſpernendi, è quibus Monconiſianum cœteris præſtat. Pertinet etiam huc conſideratio locorum ſubterraneorum, cryptarum, ſpecuum, inter quas referri debet ſpecus Baumanniana, de qua M. Henr. Eckſtormius librum ſcripſit, & D. Joh. Dan. Major alium pollicetur. Vid. & Kirch. *in Mundo ſubterraneo*, ubi plurium talium cryptarum meminit. De conſtitutione metallifodinarum & venarum, per quas ducuntur metalla, operæ pretium eſt accuratiorem notitiam habere. Vid. Steno, *in libro citato*, prolixè omnes illas terræ facies examinans. Aliqua ſunt terræ ſeptentrionali propria, aliqua Auſtrali. De Septentrionali terra mirificæ ſunt multorum fabulæ, de quibus aliquando peculiari Diſſertatione agam. Volunt Septentrionem primum eſſe creatum, inde ignem oriturum, qui mundum deſtruet, ibi appariturum Chriſtum in judicio, ſub ipſo polo, vel circiter, eſſe paradiſum, magnam illic eſſe auri copiam, ſedem eſſe illic ignis infernalis, habitari à Dæmonibus, in terram deturbatis.

Dicenda etiam hic quædam eſſent de variis terræ ſpeciebus. Variæ 6
enim illæ ſunt, ſed earum diſtinctio in vulgaribus etiam Phyſices Compendiis ſolet haberi, ubi de mineralibus agunt. Nemo diligentius omnes congeſſit Ferrante Imperato, *in Hiſtoria ſua naturali.* Varia etiam dici poſſent de uſibus talium terrarum, qui ſunt, vel Medici, vel Oeconomici. De ceſpitibus bituminoſis (Torff/) Mariſcis antiquitus appellatis, vid. Barth, *in Adverſ. 2215.* Martinus Schokius, (Vir diligentiſſimus, doctiſſimus, & multæ lectionis, ſed cujus pleraque cura extemporali ſunt ſcripta) integro libro egit de

hoc argumento, Groningæ anno 1658. *in 12.* excuſo, ubi multa curioſa, tam Phyſica, quam Oeconomica, continentur. Gallicum de iiſdem ceſpitibus Tractatum Car. Patinus edidit Pariſ. A. 1663. *in 4to.* Porcellanæ Chinenſium ex terra ſingulari cretacea vel alba, per vitrificationem, conficiuntur, & falſa eſt opinio eorum, qui ex excrementis humanis, vel oſſibus, aut alia materia, fieri putarunt. Modum parandi porcellanas tradunt Kircherus *in China Illuſtr.* & Joh. Neuhoffius *in Itinerario Chinenſi.*

Add. Salmuth *Tom. 2. Rer. mem. ad Panciroll. lib. 2.* & Andr. Müllerus *in Cathaja p. 76.*

7 Poteſt etiam terra conſiderari, ut vegetationis & agriculturæ ſubjectum, &, ratione ejus, variis ſignis & qualitatibus, ejus vel bonitas, vel ineptitudo, cognoſcitur, de quibus prolixè agunt Geoponici Auctores veteres, quorum accuratior editio aptanda eſſet, quam moliri dicuntur Angli. In Gudiana Bibliotheca Exemplar eſt collatum cum MSS. Codicibus, quod integras periodos habet, quæ in vulgatis Editionibus non reperiuntur. Jungendi ſunt illis Latini Auctores, Columella, Varro, Palladius, & ſi qui fortè è Recentioribus hoc argumentum tractant. Superiori anno in Anglia prodiit lingua Anglica Joh. Evelini *Diſcurſus Philoſophicus de Terra, quatenus refertur ad vegetationem & propagationem plantarum,* quo de omnis generis ſtercorationibus agitur. Inventa quoque, ut hoc obiter moneam, eſt nova quædam machina, quæ ſimul arare, ſerere & ſulcos componere poſſit, Londinique in Collegio Greshamienſi aſſervatur. Ejus deſcriptio habetur in ejuſdem Joh. Evelini literis, quæ habentur *in Actis Angl. p. 1056. & ſeqq.* Ejus inſtrumenti Inventor eſt Eques Hiſpanus, Don Joſeph Lucatello.

8 Cæterum de terræ variis qualitatibus, quæ illi ex permiſtione heterogeneorum corporum inſunt, multa dici poſſunt, quibus ſpecialibus non immorabimur. Id ſaltem, quod memorabile videri poteſt, hic notari velim, fuiſſe homines, qui guſtu diſtinguere terras potuerint, & odore, atque ex iis certò prædicere, quo in loco verſarentur. Vid. *Diſſertationem* noſtram *de paradoxis Senſuum, c. 4.* ed. Kil. A. 1676.

CAP. XXII.

DE USU PRIMORUM CORPORUM, SEU ELEMENTORUM.

§ 1. *Accommodatio Elementorum ad uſus humanos, per mutuam applicationem. 2. Aeris Exercitatio. Artificium Aeronauticum. Franc. Lana, J. Chr. Sturmii, Honor. Fabri, Rog. Baconus, Magni Pegelii, circa illud Experimenta & conſilia, & judicium de praxi ejus periculoſa. Pegelii Conſilium de conclavi Medico*

Digitized by Google

Medico, vario aere replendo. 3. Aqua uſus Mechanicus. Scriptores Hydraulici. Statuæ ſonantes, aliaque Inſtrumenta Muſica, aqua animata. Scriptores de Artificio liquores varios evomendi, artibusque Natatoria & Urinatoria. 4. Terra uſus non tam multiplex, ac aeris & aquæ. 5. Ignis uſus ingens, inprimis in Chymia, cujus laudes decantantur. Artificia veterum Chymicorum, ignis ope parata, præſertim Lampades ſepulchrales perpetuæ, in quarum cauſam inquiritur. Phosphori Modernorum (Chr. Ad. Balduini, Joh. Kunckelii, &c.) Artificiales, & Scriptores de iis.

Quoniam in hoc globo terreo habitamus, & circumpoſita habemus varia illa corporum naturalium genera, inque iis quotidiè mutua actione paſſioneque multa fieri videmus, in eo quoque laborare nos debemus, ut & nos, applicatione mutuâ coporum, uſum vitæ c vilis perficiamus, ſive id per principia Mechanica, ſive per naturalia, efficiatur. Primum itaque ad maſſas corporum univerſales reſpiciamus, aërem, aquam & terram, quæ tria corpora variâ ratione uſibus noſtris accommodari poſſunt. 1

Quod aërem primò attinet, de ejus quibusdam utilitatibus jam ſupra aliqua diximus. Nunc ut de quibusdam ſpecialibus dicamus, id inprimis conſideratione dignum eſt, quod aër extrahi poſſit certis quibusdam ſpatiis, & beneficio hujus vacuitatis multæ mirabiles operationes fieri. Multa dependent ex gravitate & levitate aëris, quæ exactè ſcirentur, mirabiles poſſent ex iis effectus produci. Huic certè principio Franc. Lana ſuperſtruit illam inventionem artificii Aeronautici, de quo ſuprà pluribus egimus: nunc autem addimus idem fuiſſe artificium examinatum à Joh. Chriſtophoro Sturmio, *Colleg. Curioſ. Tentam. 10.* qui hujus rei poſſibilitatem aliquam agnoſcere videtur, alioque quodam experimento illi ſubvenit. Quod enim Franc. Lana in aëre experiri voluit, id ille in aquâ tentavit, eoque modo naviculam formavit è plumbo tantæ gravitatis, ut mergeretur in aqua, huic naviculæ, per funiculum duplicem, æquali longitudine propendentem, ſphæras vitreas connexuit, aëre quidem plenas, ſed aquâ vacuas, à quibus Sphæris pendula navicula liberè intra aquam natavit. Hujus rei rationem ex eo deducit, quod utriusque ſphærulæ vitreæ tota ſubſtantia notabiliter eſſet levior eâ aquæ mole, quæ ſingulas adimpleret, unde abſente aquâ, & ſphærularum cavo ab aëre occupato, totum compoſitum è vitro & aëre, intus concluſo, levius fuit aqua, atque ideò neceſſariò ſupra aquam natavit. Cum jam ſimili ratione talem navem aëream commentus fuerit Lana, putat non impoſſibile eſſe, ut res illa procedat, modo ſphæræ illæ ita comparari poſſint, ut aër illis extrahatur. Honoratus Fabri, *Phyſices Tract. 1. lib. 2. propoſ. 246.* per tubos amplos, aëre copioſo & 2

Digitized by Google

compreſſo refertos, obtineri poſſe ſperat, quod Lana per evacuatos globos confectum vult. Is, occaſione illâ, quâ tradit, modum parandi jacula, quæ ſurſum inſtar pyriorum miſſilium ferantur, non ſulphureo pulvere, ſed aëre compreſſo fœta, inter varia alia artificia, tandem ſubjungit: *Ut autem aliquid mirabilius addam, poteſt eſſe tanta vis aëris, intra tubum majorem compreſſi, ut magnum pondus, tubo conjunctum, ſecum attollat. Hinc, ſi affigatur paulò major clavus & ſedes penſilis, in qua homo ſedeat, cum clavum ipſum ad libitum regere, & quoquo verſum torquere poſſit, ſedens impunè volabit per aërem, &, quod majus eſt, aëra rurſum, intruſo Embolo, opera organi mechanico, comprimere poſſet, dum ſc. prioris impetus vi ſurſum ferretur. Hinc diu per multas horas per medium aëra ambulabit, quò nihil ferè mirabilius eſſe poteſt.* Hæc Honor. Fabri ita proponit, ut invidere videatur, ſi parabile eſſet tantùm arcanum: non enim explicatè innuit: quomodo machina talis conſtrui poſſit. Rogero Bacono, homini ad miraculum in Phyſicis & Mathematicis perito, in *Epiſtola* illa *de operibus ſecretis artis & naturæ, atque nullitate Magiæ*, ſimile aliquod inſtrumentum indicatum fuit, ſed quod in artificiali aliquo motu fundatum eſt. *Poſſunt,* inquit, *fieri inſtrumenta volandi, ut homo ſedens in medio inſtrumenti revolvens aliquod ingenium (machinam) quo alæ artificialiter compoſitæ aërem verberent, ad modum avis volantis.* Plura illic habentur ab illo indicata artificia, ab uſu aëris provenientia. In his tamen aliquid moliri admodum grave eſt. Nam, ubi nullus rei ſucceſſus eſt, Inventor pro gloria reportabit riſum & contemtum. Excidere autem ille fine ſuo poteſt, ſi vel minimâ aliqua circumſtantiâ rem vitiaverit, imò praxis ipſa difficultates oſtendet, de quibus non cogitatum eſt, cum ſpeculationi indulgeremus. Quare & Honor. Fabri monitum ſuæ propoſitioni addit, ſe, licet theoreticè loquendo hæc veriſſima ſint, nemini auctorem eſſe, vellle, ut periculum faciat, & veniat aliquando ad praxin. Varii ſunt alii uſus aëris in organis pneumaticis, ſtatuis loquentibus, in ſonorum directione, de quibus ſingulis dicere non poſſumus. Videantur multa de iis in Sam. Reyheri *Diſſertatione de aëre.* Unicum adhuc meminiſſe operæ pretium eſt, de conclavi aliquo parando, quod repleri poſſet, quo velis, aëre, fumo, halitibus juvenum vigentium, variis item liquorum, certis morbis medentium, odoribus, ut peregrini aëris nihil accedat, quibus corpus ægrum, dum reſpiratione perpetuâ quaſi in ſpiritum ſuorum familiam adoptat ſalutares odores, ſanitati reſtituatur. Propoſuit illud Magnus Pegelius *in Theſaur. rer. ſelect. p. 108.* qui & *p. 123.* cujusdam navigii aërei meminit.

3 Aquæ uſus, tùm mechanicus, tùm naturalis, multiplex eſt. De naturali uſu non erimus hic ſolliciti. Quod Mechanicum attinet, varius ille eſt, pro ratione aquæ, vel compreſſæ vel attenuatæ, unde mirabiles operationes poſſunt in natura fieri. Eſt verò huic uſui dicata peculiaris ars hy-

draulica, quam hodie magnoperè excultam habemus. Caſpar Schottus ſingulari libro potiſſima artificia collegit. Legi etiam poſſunt Rob. Boylii *Paradoxa Hydroſtatica.* Statuæ ſonantes antiquitus etiam factæ ſunt, mediante aquâ, & docet Kircherus, *in arte ſua Muſica,* talem ſtatuam conficere, quæ ad ſolis ortum incipiat cantillare, veteri illi Memnoniæ ſimilis. Fabricarunt etiam veteres alia inſtrumenta muſica, aquâ, quemadmodum noſtra aëre, animata. Talis organi meminere Vitruvius & Hero, è quibus, ſecundum illorum mentem, Syſtema hoc deſcripſit Iſaacus Voſſius *in libro de poëmatum cantu & viribus Rythmi p. 100.* quod apud illum prolixè explicatum videatur. Magnificè ſanè illud deprædicat Voſſius, illudque Organis aëreis longe præſtantius eſſe contendit. Artificium hydraulicum eſt fortè & illud, quo quis, epota prius aqua, omnis generis vina & liquores potuit evomere, de quo, ſi rectè memini, aliqua prodidit Scottus *in Joco ſeriis artis & natura.* Simile tamen huic videtur fuiſſe illud, quod Magnus Pegelius *pag. 125. Theſauri ſui;* ex eodem certè principio deductum. Pertinet & huc ars Natatoria & Urinatoria, cujus ſingularia notare accuratè conveniret. Edmundus Digbæus *de arte natandi & urinandi* librum ſcripſiſſe dicitur, ſed nunquam mihi videre hunc licuit. Erycius Puteanus etiam *de natatu* ſcripſit teſte Craſſo *in Elog. hom. literatorum, P. 1. p. 328.* Sed & illum nunquam vidi, & fortaſſis ille, quæ artem ipſam ſpectant, non attigit. De Thermis per artem faciendis paſſim tradunt recentiores Scriptores.

Quod Terram ſpectat, quantus ejus uſus ſit, ſatis in propatulo eſt, in- 4
primis in iis, in quibus ratione ponderis operationes inſtituendæ ſunt. Non tamen tam variis uſibus illa patet, quàm aër, vel aqua, corpora ſubtiliora, quæ fluore ſuo omnes in partes verſari poſſunt, & eam ob cauſam multis mechanicis operationibus occaſionem dare.

Quod Ignem attinet, ejus uſus tantus eſt in natura, ut major eſſe non poſſit. 5
Ille promus condus eſt omnium Secretorum, ille ſolvit corpora & componit, ne quid dicam de vulgaribus uſibus. Tota Chymia, cum omni apparatu ſuo, ad illum pertinet, quâ arte divinius & præſtantius nihil excogitatum eſt: illa enim quaſi imitari opera Dei & naturæ videtur, *deſtruit, ædificat, mutat quadrata rotundis,* fingit & refingit omnia. Ignium variæ origines & formæ, & modi producendi tam varii ſunt & multi, ut magno volumine quis non ſatis explicet. Utinam Rob. Boylii haberemus eo de argumento ſcriptum, quod flammis periit, multa ab illo doceremur. Antiquis accuratiorem fuiſſe ignium cognitionem hiſtoriæ demonſtrant, multa enim admiranda Secretorum ignium cognitione efficere potuerunt, quæ nos imitari non poſſumus; quod manifeſtum argumentum eſt, plus illos operationibus practicis chymicis dediſſe, quam nos fortè credimus. Imo lampades

Digitized by Google

pades illæ ardentes & lucentes, in ſepulchris repertæ, teſtari eâ de re poſſunt, de quibus variè à nonnullis diſſeritur, nemo ante inter illos exprомere veram eorum ignium rationem potuit. Videantur omnes ſententiæ congeſtæ apud Sorellum in ſua *ſcientia Univerſali, Tom.3.p.86.* Hermolaus Barbarus certè inter ſecreta chymica eos ignes retulit, & ex auro paratum fuiſſe liquorem oleoſum exiſtimat, qui potuerit intra vitrum concluſus & incenſus ardere & lucere, admiſſo autem aëre ſtatim extinctus fuerit, quod quidem temerè dici non poteſt. Vid. Claudii Guichardi diſcurſus in libro ſuo, Gallicè ſcripto, *de Ritibus funeralibus Græcorum & Romanorum*, de his lampadibus ſepulchralibus & ſubterraneis. Non crediderim ego, quod aliqui putant, illuſum fuiſſe illis phaſmate aliquo; nam certè conſtans eſt multorum de ea re traditio. Chymicæ arti adſcribendum certè eſt tale artificium, quanquam non æquè in auro illud quærendum crediderim. Plura ſunt fortaſſis naturæ ſubjecta, quæ, debito modo præparata, lucem ſpargere poſſunt. Suntque variorum ſuper hâc re cogitationes, quibus tamen omnibus nihil certi ineſt, niſi quod nuper admodum ab artificibus quibusdam productum in lucem fuerit per artem chymicam tale aliquod naturæ phænomenon, quod poſſibilitatem talium ignium oſtendat. Materia haud dubie nitrum eſt, è quo præparari poſſunt, quæ lucida ſunt, quanquam non adeò clare & diſtinctè. Qua in ſententia confirmor à Joh. Mayovio, qui lucem omnem particulis ſuis nitro-aëreis adſcribere non veretur. Et quidem Chr. Ad. Balduinus Phoſphorum Hermeticum produxit, ſive magnetem aliquem luminarem, præparatum aliquod chymicum, quod ex aëre illuminato lumen ſuum mutuatur. Nuperrimè autem alia quædam materia præparata per artem eſt, quæ, illita corpori, illud in tenebris radiare facit. Eſt & alia materia inventa, quæ, vitro hermeticè ſigillato incluſa, per vices & intervalla lumen emittit, quæ propterea Phoſphori fulgurantis nomine ſalutatur. Experimentum hoc oſtendit Electori Brandeburgenſi Daniel Craſtig, cujus notitiam dedit Joh. Sig. Elsholtzius in ſchediaſmate quodam *de Phoſphoris quatuor.* Ejus verò inventorem Joh. Kunckelium, Sereniſſ. Sax. Electori à laboribus Chymicis, laudat Georg. Caſp. Kirchmaierus in ſua *Noctiluca conſtante*, in qua, hujus inventi occaſione, multa alia de perennibus lucernis affert.

CAP. XXIII.
DE METEORIS AEREIS, PRÆCIPUE DE VENTIS.

§. 1. *Meteororum nomen inadæquatum eſt, & terræ motibus perperam tribuitur.* 2. *Meteororum aereorum origo, extra aerem, a ſole & ignibus ſubterraneis.* *Foſſi-*

Digitized by Google

Foſſilium & Chymiæ cognitio ad tractationem de iis neceſſaria. J. Bapt. Hamelii Tr. de utriſque laudatur. 3. De ventis legendæ Verulamii (ob merita ſimul in ſcientiam naturalem commendati) Hiſtoria Ventorum, *& Hon. Fabri de iisdem Tractatio. 4. Pila Æolia ventorum generationem adumbrat. Aqua ſubterranea præſentiæ illorum index. 5. Ventorum variæ diviſiones & affectiones. Directe Borealis, a nautis haud obſervatus, finem mundo, uti credunt, afferet. Angeli ventorum præſides, juxta Rob. Fluddium. Vortices aerei. Anemometri inventum Car. Malapertii de ventis Poema laudatur.*

Vidimus maſſas univerſales globi hujus, aërem, aquam & terram, prima illa corpora, quæ univerſim collecta habemus. Iis, quà talibus, quatenus ſc. integræ corporum maſſæ ſunt, ſuæ ſunt quædam paſſiones, variis à cauſis excitatæ, certæ ſunt figurationes, debilesque miſturæ. Unde phaſmata nonnunquam aliqua apparent, motusque excitantur, quibus omnibus Meteororum nomen imponere placuit Ariſtoteli, an adæquatum, an minus, (uti ipſi Honorato Fabri eſt viſum, mixta imperfecta vocare illa malenti) nunc non diſputo; facilè enim in Terminis convenire poſſumus. Quanquam abſurdum videatur ea meteororum nomine vocare, quæ non ſuprà, ſed infra nos ſunt, ut terræ motus, qui inter meteora tamen referuntur. 1

Nos primùm de aëris Meteoris agemus: quanquam non ita diſtincta ſit ſingulorum meteororum natura, ut ab uno ſimpliciter Elemento dependeant. Quæ enim in aëre fiunt, non ex ſolo aëre proveniunt, ſed originem ſuam, partim ignibus ſubterraneis, partim exhalationibus maritimis, adſcribunt. Meteora itaque aërea potius à ſubjecto, in quo ſentiuntur, vocanda ſunt. Aër per ſe quietus eſſet, niſi laceſſeretur, vel ſole, vel ignibus ſubterraneis, quis iis in locis potentiores ſunt, in quibus multæ ſunt metallifodinæ. Ideoque in illis locis longè eſt frequentior apparitio cujuscunque generis meteororum, plura ſunt illuc fulgura, venti, dracones volantes, & ſimilia, velut quædam producta naturalis officinæ chymicæ. Quare meteororum talium natura intelligi accuratè non poteſt, niſi cognita foſſilium & metallorum natura, & laboribus chymicis, qui circa ea inſtitui ſolent. Natura enim, in magnis illis montium furnis, idem agit, quod artifex in ſuis. Quare rectè fecit præſtantiſſimus vir J. Bapt. du Humel, Philoſophus & diligentiſſimus, & acutiſſimus, qui meteororum & foſſilium naturam conjunctim explicuit in ſuo *de meteoris & foſſilibus* libro, Pariſ. *in 4.* edito, qui ad meteororum naturam probè pernoſcendam adeò aptus eſt, ut nullus liber majorem lucem accendat. 2

Quod ad meteora aërea attinet, principem in illis locum tenet ventus, commotio aëris violenta, ſenſibus facilè præcepta, ſed originis admo- 3

dum obſcuræ, niſi quantum conjecturis aſſequimur. Nemo in eum majori diligentia & ſollicitudine, non tam inquiſivit, quam inquirere docuit, ac Magnus Baco Verulamius in ſua *ventorum Hiſtoria*, quanquam tamen in multis hiſtorica ſuppeditet, quibus an ſecure ſatis credere poſſimus, non equidem dixerim. Fuit iſti viro vaſtum & capaciſſimum ingenium, quod credo univerſæ naturæ perveſtigandæ ſuffeciſſe, niſi negotiis civilibus fuiſſet impeditus; eam tamen tradidit inquirendi methodum, ut multis ad inquirendum ſit campus uberrimus patefactus. Unica illa *ventorum hiſtoria* incredibilem ejus ſagacitatem & diligentiam ſatis oſtendit, ad cujus ductum infinita notari & obſervari poſſunt, ad hoc argumentum pertinentia. Non eſt noſtri inſtituti, ſingula, quæ ad ſingulorum ventorum indolem pertinent, exponere, id enim tùm à Verulamio, tùm à Bernh. Varenio *in Geographia generali*, abundè præſtitum eſt, quibus addatur Honor. Fabri *in Phyſices Tract. 6. lib. 4. integro*, ubi, quæ ad cauſas ventorum ſpectant, & proprietates eorum, dilucidè exponit. Tota origo ventorum dependet à rarefactione, condenſatione & compreſſione aëris, quæ generales cauſæ ſunt, quibus occaſio ab aliis corporibus ſuppeditatur. Nemo, quam Honor. Fabri, magis planâ via procedit, minusque in hac doctrina extra viam rapitur.

4 Generationem ventorum oſtendunt aliqui per machinam fabris ac artificibus quibusdam haud ignotam, quam pilam Æoliam dicunt, eſtque globus æneus, undiquaque clauſus, uno ſaltem patente foramine perexiguo. Hic ad ignem probè calefit, & immergitur frigidæ, ubi paulatim ingit nonnihil aquæ, deinde cum operatio inſtitui debet, apponitur globus igni, ut calefiat modicè, tunc aqua reſoluta exhalat, fitque ventus, qui inſtar follis, per multas horas, ignem exſuſcitare poteſt. Similiter & in natura fieri credibile eſt, aquâ vel aëre, aut utrâque ſimul, in anguſtias contruſis, & per exiguos hiatus exitum molientibus. Sanè obſervatio illa, quæ reperitur *in Actis Anglicis p. 387. Edit. Lipſ.* idem oſtendit. Vicennali Experientia quis didicerat, quotiescunque deprehenſa in foſſione locorum ſubterraneorum aqua fuerit, nunquam fuiſſe deſtitutam aëre vel vento, aqua autem non inventa vix tantùm aëris illis ſuperfuiſſe, quantum ad reſpirationem & ventilationem candelæ ardentis ſufficeret. Quando verò magna copia aquæ inventa fuerit, operariis de ea erivanda ſollicitis, ſimul ac ad illum horizontis paralleliſmum perventum fuerit, ut aqua inceperit devolvi, incluſum aërem, ſeu ventum, in aqua ſtagnante fragore adeò horribili erupiſſe, ut crederes diſplodi tormentum, tantaque violentiâ, ut omnia ſecum abriperet, ipſas diſſolvendo rupes, vel aliquam multum diſtantes. Ex qua obſervatione patet, aëri incluſo & compreſſo magnam eſſe violentiam, qui, ſi per tenues vias montium exeat, durare in iſto ventoſitatis ſtatu

Digitized by Google

ſtatu eousque poteſt, dum, elatere aëris compreſſi remiſſo, in æqualem ſtatum ille ſe compoſuerit.

Venti quidam ſunt ordinarii & perpetui, quidam periodici, quidam ad certos cœli cardines diviſi, quidam ex imis terræ cavernis prorumpunt, quidam deſuper irruunt, ut venti ſeptentrionales. De quibus omnibus legantur Verulamius, Varenius, Honoratus Fabri, & Iſaacus Voſſius *in libro de motu marium & ventorum*. Id fortaſſis, ut ſuperfluum aliquod, memorare poſſum, quod narraſſe mihi nautas memini, nunquam ſe ventum directè ſeptentrionalem inveniſſe, ſed ſemper uno gradu, vel ad Orientem, vel ad Occidentem, inclinantem. Eſtque quædam illis perſuaſio, finem mundi futurum, cùm ex ſeptentrionis angulo ſpiret. Robertus Fluddius, ut in multis aliis, ita & in his, vel fanaticus, vel ſuperſtitioſus eſt. Nam Angelos, vel bonos, vel malos, facit ventorum præſides & diribitores. Illos ſcil. quaſi in fortalitio collocat, ventos jaculantes in orbem; cum ventis veniunt omnia larvarum & morborum genera. Quod ad vortices illos aëreos attinet, qui Anglis Spoul dicuntur, eos nemo accuratius, iconibus etiam additis, deſcripſit quam Joh. Mayow *in Tract. de Sale-nitro cap. 11.* Quantitas ventorum ſingulari inſtrumento menſurari poteſt, quod repræſentatur *in Actis Philoſophicis Anglicis p. 358.* ubi Iconiſmus ejus ſimul habetur; ſed non eſt adeò accuratè deſcriptum, ut ſatis ejus ſtructura pateat. Si quis utile dulci miſcere velit, is legat Caroli Malapertii poëma eruditum *de ventis, Lib. II.* conſtans, quod reperitur in poëmatibus Jeſuitarum, uno volumine congeſtis, ſive *Parnaſſo Poëtico Soc. Jeſu*, Antwerpiæ A. 1616. *in 12.* excuſo. In eo etiam ſimul Tempeſtas Anni 1606. Belgica deſcribitur. Plures de ventis autores vid. in Iſr. Spachii *Nomenclat. Philoſ. p. 624 - 626.* Quibus addi poſſunt Joh. Placentini & Chriſtoph. Notnagelii *de ventis inſolitis anni 1660. Diſſertationes Phyſico-Mathematicæ.*

CAP. XXIV.

DE METEORIS IGNEIS.

§. 1. Origo illorum e terrâ exhalationibus accenſis. 2. Ignes fatui, lambentes, iſtiuſque ſimiles, & incendia ab his improviſa. 3. Cometæ, juxta Ariſtotelem & Claramontium, ſunt Meteora, juxta Anonymum mali genii, juxta Th. Bartholinum abſceſſus univerſi. Stan. Lubienicii & J. Ad. Oſiandri ſcripta de iis. 4. Ariſtotelis, de fulguris per Antiperiſtaſin accenſione, ſententia contra Honoratum Fabri defenditur. 5. Carteſius & Joh. Mayovius, fulgur & tonitru a nubium conglaciatarum lapſu derivantes, refutantur, veraque illorum origo e vaporibus ſulphureo-nitroſis aſtruitur. 6. Vulgi circa illa ſuperſtitiones,

una cum ſententia Bodinj, Helmontii & Lutheri, de Diabolo illorum Autore, improbata. Miſcellæ de iisdem, ac effectibus illorum, nec non lapidibus fulminaribus, Scriptoribusque hujus argumenti, obſervationes. 7. Scriptores de Meteoris in genere, præcipue igneis.

1 MEteora Ignea, quæ ita vocantur, originem ſuam debent exhalationibus pinguibus, è terra elevatis, ſeu per vim ignium ſubterraneorum, ſeu per calorem ſolis. Tales exhalationes æſtati præſertim tempore admodum frequentes ſunt, &, cum accenduntur, vel à ſitu, vel à figura ſua, peculiare aliquod nomen ſortiuntur, quanquam fortè nihil inter ſe differant.

2 Exhalationes viſcoſæ, quæ non procul à terra incenduntur, ignes fatui ſolent appellari, Germanis Irrwiſche/ de quibus mira fabulatur vulgus, quod ſc. inſequentes fugiant, fugientes inſequantur, in præcipitia deducant, quæ tamen magnam partem ſuperſtitioſa & fabuloſa ſunt. Et ſunt illi ignibus lambentibus quaſi ſimiles, quo nomine appellantur exhalationes corporum animalium accenſæ, ut fit nonnunquam in hominibus & equis, quanquam & his ſuperſtitio miſceatur. Sunt & multæ aliæ talium ignium ſpecies, in quibus operoſum eſſe non neceſſe eſt, cùm eorum accenſio ſit fortuita, & penè non differant cauſis. Sulphureæ enim exhalationes, ubi paulò vehementius motæ ſunt, ſtatim flammam concipiunt, & hi ignes noctu magis, quam die, ſunt viſibiles, quod lumen majus, minus obfuſcet, quanquam & in die æquè deflagrare poſſint tales vapores. Unde videmus, quam parata ſit ſæpè incendiis cauſa, præcipuè æſtatis tempore; ſæpè enim in aëre, ubi minimè credas, aliquid talium exhalationum deliteſcit, ſæpè incurrunt illæ in alia corpora, unde mutuò tritu ignes educuntur. Novi, nocte ſerenâ, tempore æſtatis incenſum fuiſſe fœni aggerem per vapores quosdam ſulphureos, noctu in aëre vagantes, & vicinas ex eo domos conflagraſſe. Scripſit Gallus aliquis obſervationem de incendiis ex improviſo ortis, quorum nulla manifeſta cauſa eſſet. Ejus in *noviſſimis Gall. Ephemeridibus* fit mentio.

3 Ariſtoteles Meteoris etiam Cometas, accenſet, de quibus ſuprà egimus. Is enim ſublunares omnes habuit cometas, quod falſum tamen eſt; quanquam Scipio Claramontius, Mathematicus excellentiſſimus, Ariſtotelis partes tueri non veritus fuerit *in libro de Univerſo*, adverſus præſtantiſſimos Mathematicos, domeſticis pugnans principiis. Varias de cometarum orto ſententias congeſſit is, quem ſuprà laudavi, Stanisl. Lubienitius *in Theatro Cometico*, omnia ad doctrinam cometicam ſpectantia corradens. Malim ego legere Joh. Ad. Oſiandri *Diſſ.* brevem *de Stella Magorum*, in qua breviſſime omnes de cometis ſententias recenſet. Non tamen abſunt hic ſuperſtitio-

ſtitiones nonnullorum. Nam Anonymus aliquis, qui ſe *Mercurium Platonizantem* vocat, in libello, A. 1662. *in 12.* edito, cui tit. *Cometa malus Genius*, demonſtrare vult, Cometas malos eſſe angelos, quemadmodum ſtellæ boni ſint angeli. Thom. Bartholinus, è ſchola Medica, naturam cometarum explicuit ſatis quidem ingenioſè; Cometas enim comparat abſceſſibus ulcerum, *in Conſilio Medico de Cometa*, Hafniæ A. 1665. edito, in quo tamen magis ingenio indulgere voluiſſe, quam veritati, videtur.

Inter omnia Meteora ignea omnium mirabiliſſimum eſt Fulgur, (de quo Lib. exſtat Hier. Cardani) & Tonitru, in cujus cauſis explicandis, multæ ſunt Philoſophorum fluctuationes. Id quidem manifeſtum eſt, accendi aliquos vapores ſulphureos, occultum verò, quomodo fiat iſte impetus. Peripatetici volunt, accendi fulgur per aliquam Antiperiſtaſin, quod Honor. Fabri rejicit, quanquam id ſuo tamen modo tolerari poſſit. Non ſimplicem hic accenſionem eſſe, omnes circumſtantiæ nos docent; illa enim celeritas & vibratio oculis apparens, illi mirabiles effectus, innuunt, exploſionem aliquam eſſe cum iſta accenſione conjunctam. Quod quidem negat fieri poſſe Hon. Fabri, mihi autem non adeò abſurdum videtur, qui exiſtimo in nubibus fieri poſſe ſeparationem quandam partium, ita ut particulæ quædam ſulphureæ, vel ſulphureæ ac nitroſæ ſimul, uno aliquo loco junctim conſiſtant, circumdatæ craſſis quibusdam nubibus aqueis, quæ ſatis quidem molis circumponere poſſunt particulis incluſis, atque illas premere, ut non aliter hic teneantur, atque in tubo quodam metallico. Illæ ut accendantur, facilè fieri poteſt; motu enim interno agitari poſſunt, vel extrinſecus advenire ſulphureæ quædam exhalationes, maſſam illam particularum ſulphureo-nitroſarum accendentes, quæ ſtatim cum impetu diſploduntur. 4

Joh. Mayow violentam quandam concuſſionem hujus flammæ cauſam agnoſcit, ſed tamen illam procedentem à nubium ſuperiorum, condenſatarum & conglaciatarum, lapſu. In quo ille Carteſium ſequitur, qui hanc cauſam in tonitru aſſignavit. Simile illud, quod dat, planè mihi non exprimere fulguris naturam videtur; ſi ſilicum minutiſſimarum congeries immenſâ concuſſione adeò valide exagitaretur, ut ex particulis ejusdem innumeris, invicem alliſis, ignis ſcintillulæ penè infinitæ excuterentur, ita flamma quædam levior, per totam ſilicum congeriem propagata, ſubitò accenderentur. Ita exiſtimat ille particulas nitro-aëreas, inter particulas aëreas diſſeminatas, ob violentam athmoſphæræ concuſſionem, in motum talem concitari poſſe, qui ad lucem excitandam requiritur. Sed, ut verum fatear, in his ſpeculationibus plus mihi ſubtilitatis, quam veritatis ineſſe videtur. Ex lapſu certè nubium tam inſolitas operationes deducere, res 5

Digitized by Google

mihi incredibilis videtur, qui illum lapſum nubium planè imaginarium eſſe exiſtimo: Quanquam enim in nubibus congelari poſſunt aquæ, non ſunt tamen illæ molis continuæ, ſed pro minutiſſimas partes ſparſæ, & in aëre libratæ, unde cadere non poſſunt à ſe invicem avulſæ, quemadmodum corpora contigua, ſed continuâ quâdam inclinatione deorſum ferentur, ſine aliquo ſtrepitu notabili, undè non poteſt cauſa tonitrûs deduci prima (quanquam non negem ad propagationem ſoni poſſe contribuere,) multò minus fulgur, quod quomodo ex conglaciatorum corporum colliſione oriri poſſit, nec ſenſibus, nec ratione, percipio. Videmus ſanè, & ſentimus, aërem tempore tonitrûs calidum ad ſqualorem usque, quod arguit certè, particulas eſſe ſulphureas in aëre. Videmus, ſpiritus nitri & tartari, in vitro miſtos, adeò exæſtuare, ut cum diſruptione vitri diſplodantur. Cur idem non fieri poteſt in vaporibus ejusdem naturæ, qui nihil aliud ſunt, quam ſpiritus ſulphurei & nitroſi rarefacti? quid prohibet illos in unum locum compingi poſſe intra cavum aliquod nubis denſioris, cum ipſi tùm gravitatem aëris ſatis ſentiamus? videmus ipſi, quod fulgura in terram ipſam penetrent, cum quibus tamen conjunctas eſſe non videmus nubes quasdam glaciales. Si vel ſenſus noſtros conſulamus, non aliter apprehendere poſſumus naturam fulguris & tonitrus, quam ut ſtatuamus, primum materiam aliquam ſulphureo-nitroſam explodi, ſecundò ab hac exploſione ſubitanea impetum primum fieri in nubes denſas, & in omnem, quaqua patet, aërem, per quem prima illa concuſſio, multiplicatis circulis, ut in omnibus ſonis fieri ſolet, propagatur. Hinc alliſio frequens eſt, & repercuſſio ſoni ad montes & ædificia editiora, quæ multiplicata repercuſſio efficit nobis continuitatem iſtius ſoni. Ac fuit fortaſſis prima illa aëris ſub exploſione concuſſio non adeò valida, quæ dehinc ex repercuſſione ſonum tàm formidabilem parit. Illuſtrat rem hanc experimentum à Varenio, *Geograph. Gen. lib. 1. p. 385.* allatum è Davidis Frölichii obſervatione quâdam, de Hungariæ monte Carpatho. Is, in ſummitate rupis editiſſimæ, quæ etiam Alpes vinceret altitudine, tranquillum planè & ſubtilem aërem offendit, ut ne pili quidem motum ſentiret, cùm tamen in depreſſioribus montibus ventum vehementem expertus fuiſſet. Exploſit illic ſclopetum, quod non majorem ſonitum primum præ ſe tulit, quam ſi tigillum, vel bacillum, confregiſſet, poſt intervallum autem temporis murmur prolixum invaluit, inferioresque montis partes, convalles & ſylvas, opplevit. Deſcendendo intra convalles, cùm iterum ſclopetum exoneraret, major & horribilior fragor, quam ex tormento capaciſſimo, ortus fuit, veritusque ille eſt, ne totus mons concuſſus ſecum corrueret, & duravit hic ſonus per ſemiquadrantem horæ, usque dum abſtruſiſſimas cavernas penetraſſet, ad quas aër undique multiplicatus reſiliit. Ex iſta obſervatione ſatis patet, ſonum

ſonum illum in tonitru poſſe è non adeò forti exploſione oriri, & repercuſſione tantùm ita intendi. Non itaque confugiendum eſt ad imaginarios illos nubium lapſus, quos in tonitru fingit Carteſius, inductus analogiâ iſtius ſoni, quem nives, è ſummis montibus deciduæ, efficiunt tonitrui ſimilem, è cujus tamen nivis lapſu nubium lapſum fingere non poſſumus.

Nullum eſt in tota natura phænomenon, quod magis attonitos reddat animos vulgi, in rerum cauſis indagandis ignari, multa quoque ſuperſtitionibus data ſunt. Quid in mentem venerit, neſcio, certè à ſuperſtitione parùm abeſt, quod Diabolum faciat cauſam tonitrus, quod & Helmontius fecit. Bodinus tamen Dæmones elementares fingit, quibus, unà cum Strozza, tonitrua, & Meteora reliqua, adſcribit in ſuo *Theatro naturæ*. Etiam Lutherus, *in Comm. in Gen.* (ſi rectè memini,) omnia Meteora, præter Iridem & Cometam, à Diabolo eſſe dicit. Eſt & nonnullorum ſuperſtitio, per incantationes ſagarum poſſe excitari tonitrua & grandines, aliaſque tempeſtates, ad quas avertendas ſuperſtitio alia remedia invenit. Contra quam hominum opinionem profanam inſurgit S. Agobardus ſingulari quâdam Diſſertatiunculâ, quæ reperitur inter opera ejus, à Stephano Baluzio edita, *Tom. I. p. 145.* legi poteſt circa naturam fulminis Gvalth. Charletoni *Inquiſitio Anatomico-Phyſica prima*, quâ Anatomen pueri cœlo tacti inſtituit. Londini A. 1665. *in 8vo* edita, in qua multa curioſa. Solet & hic de lapidibus fulminaribus quæri, quales extare aliqui credunt, aliqui planè pro fabula habent. Sanè Charletonus rem totam habet pro ficta, quæ, ſi naturam ipſam conſiderare velimus, ejuſque operandi methodum, non potuit generari in nubibus. Qui vulgò oſtendi ſolent, è terra plerumque effodiuntur, unde ſuſpicio eſt, radios fulminares, terram penetrantes, arenam, quam fortè offendunt, in talem aliquam maſſam lapideam, per vitrificationem quandam, colliquare. Hiſtorica de fulmine multa videantur ap. Voſſium *lib. 3. de ortu & progreſſu Idololatriæ, c. 7.* De variis fulminum generibus, & mirabilibus operationibus, legatur prolixius is, quem laudavi, Charletonus, & Honor. Fabri *Tr. 6. lib. 5. prop. 4.* Videantur & variæ obſervationes *in Actis ſocietatis Anglicæ p. 446.* de quadam fœmina, quæ tonitru audito, in choleram incidebat, perſeverans in vomitu & profluvio ventris, quoad durabat tempeſtas. Nec indigna lectu eſt relatio de miris fulguris effectibus Stralſundiæ *ib. p. 2084*, Artificialia etiam fulmina, ex nitro & tartaro, arte excitari poſſunt Chymica. Tale eſt auri fulminantis Phænomenon, cujus per tartarum fit præparatio. Sed & abſque tartaro hoc poteſt parari. 6

De reliquis Meteoris ignitis non attinet multa dicere. Illa enim ab aliis Phyſicis prolixè ſatis tractantur, & ſunt eorum cauſæ ſatis manifeſtæ. Legi poſſunt, qui de Meteoris in univerſum ſcripſerunt Libertus Fromondus, 7

dus, &, qui illo longè accuratior eſt, Nicol. Cabæus, &, poſt illos omnes, J. Bapt. du Hamel *in loco ſuperius citato.* De Meteororum cauſis Theod. Oſius, *in Sylva ſua novarum Opinionum,* (Francof. 1669. *in* 12.) *cap.* 9. more ſuo quædam philoſophatur, quibus non eſt, ut immoremur.

CAP. XXV.

DE IRIDE, AC RELIQVIS METEORIS EMPHATICIS.

§. 1. Iris, & colores ejus, e radiorum ſolarium refractione orti, conſiderationis ſunt Opticæ. Scripta Joh. Marci Marci & Franc. Mariæ Grimaldi de ea commendantur. 2. Figura ejus circularis. Iris ſecundaria. Irides artificiales in aqua guttis & priſmate. 3. Parhelii, & reliqua Meteora emphatica.

1 INter Meteora emphatica Iris præcipuum locum tenet, pulcherrimum aëris phænomenon. Circa cujus conſiderationem tota doctrina optica impendenda eſt, tota refractionum & reflexionum doctrina huc pertinet. Mirabilis enim illa radiorum ſolis in guttis ſingulis nubis rorantis refractio & reflexio omnem colorum familiam parit, nigredine & albedine exceptâ. Tota itaque hujus Phænomini conſideratio videtur ad Opticam eſſe remittenda. Nam, cum ipſo intuitu Iridis colorum iſta generatio fiat, per radiorum illas reflexiones, tota ad illam doctrinam pertinet. Quæ ſpeculationes tam ſunt ingenioſæ & multæ, ut integrorum librorum materiam quibusdam ſuppeditaverint. Præcipuè magnâ induſtriâ ſingula ejus argumenti delineata ſunt à Joh. Marco Marci in libro Pragæ A. 1648. edito, cui titulus: *Thaumantias, ſeu de arcu cæleſti;* ubi de Iridum poſitu, concentricitate, variis coloribus, variis apparitionibus, de Iridibus lunaribus, halonibus, ſimilibusque phænomenis, prolixè admodum agit, & penè omnem opticæ doctrinam, omnem de natura lucis & colorum contemplationem, exhaurit. Poſt illum nuper Franc. Maria Grimaldus, in ſua *Phyſico-Matheſi de lumine, coloribus & iride,* Bononiæ A. 1665. *in 4to* edita, poſt præmiſſam generalem de luce tractationem, totum librum inſumit in explicatione iridis, velut cujusdam complementi totius hujus doctrinæ, quæ omnia, ſi hic enarrare vellemus ſpecialius, multum nobis temporis inſumendum eſſet.

2 Duo ſunt in Iride conſideranda: Circularis illa figura, coloris, & ordo colorum. Figura illa circularis & arcuata nobis apparet, & quidem ſemicirculum æquans. Quod ſi quis eſſet in ſupremo aëre, & oculus inter ſolem & roridam nubem ſtatueretur, integrum orbem videret. Certum autem eſt, unicuique ſuam iridem videri. Iris etiam ſecundaria eſt, quando radii,

Digitized by Google

radiî, infimo guttarum quadranti incidentes, poſt duas refractiones, & totidem reflexiones, ſub iiſdem conjugationibus, ſub majore tamen elevationis angulo, emergunt, atque oculo incidunt. Igitur eoſdem colores, ordine tamen inverſo exhibent. Videatur quoque Honor. Fabri *tr. 3. Phyſic. lib. 1. de coloribus, propoſ. 210. 207. 208. & tr. 6. lib. 4. prop. 12.* Ubi ſpeciales quaſdam quæſtiones adducit & reſolvit, abſurdas autem quorundam opiniones de iride inverſâ, & aliis, rejicit. Poſſunt iridis colores exprimi per artem hydraulicam, ubi eâdem ratione in guttis ſingulis ſolis imago ſe conſpiciendam præbet, & colores iidem apparent. Eadem ratio vitri eſt, quod Priſma vocatur; prout enim illud variè vertitur & invertitur, colores variegati apparent, quorum productionem idem Honoratus Fabri locis laudatis docet.

Quod attinet alia Meteora, quæ Emphatica dici ſolent, qualia ſunt Parelii, virgæ, corona ſeu halo, aurora Borealis, vorago vel hiatus, de iis omni- 3
bus non poſſunt adeò multa dici, quæ non jam pridem ſint ab aliis dicta. Et ſatis eorum natura patet, ſi naturam Iridis habeamus ſatis exploratam, aut reflexionum ac refractionum doctrinam ex Opticis probè teneamus. De Pareliis vide obſervationes *in Actis Soc. Angl. p. 953. Edit. Angl. & 1065.* ubi ſchematiſmus etiam additur. Videatur quoque de his omnibus Honor. Fabri *Tr. 6. lib. 4. prop. 8. 9. 10. 11.*

CAP. XXVI.
DE IGNIBUS SUBTERRANEIS ET TERRÆ MOTU.

§. 1. *Ignium ſubterraneorum exiſtentia & cauſæ diverſæ. Scriptores varii de montium ignivomorum incendiis.* 2. *Terræ motuum cauſa (quarum præcipua eſt ignis ſubterraneus,) differentiæ, ſonus mugitui ſimilis, effectus & præſagia.* 3. *Franc. Travagini obſervationes de terræ motu Raguſiano, quibus motum terræ diurnum aſtruere conatur.*

SOlent aliqui ignes ſubterraneos, quanquam impropriè ad Meteora revocare, uti & terræ motum, de quibus hoc loco nobis quædam dicenda ſunt. Eſſe ignem ſubterraneum experientia teſtatur, paſſim enim 1
ille graſſatur per totum terrarum orbem, ut ex montibus ignivomis videre poſſumus, & ex integris quibuſdam torrentibus igneis, quos nuper in Ætnæ incendio obſervatos fuiſſe, fama eſt. Sunt tales ignes ſubterranei vel caſu aliquo accenſi per ignem fodinæ alicui injectum, uti à paſtoribus aliquando fodinis carbonum ignis admovetur, qui, ſemel accenſus, cum pabulum nonnunquam deficiat, inextinctus deinde manet, & per intervalla, prout major minorque accedit ventilatio, vel increſcit, vel decreſcit, vel etiam fulminis afflatu ignis excitari potuit, vel ex aliqua colliſione, aut

effervescentia corporum, vel potuit ille ab initio mundi perduraſſe. Id certum eſt, magna eſſe in terra ignium receptacula, quæ æſtuaria vocat Kircherus *in Mundo ſubterraneo*, ubi nobis ea ad oculum depingit, quæ tamen ipſe non viderat, niſi quantum vidit in Ætnæo illo incendio noviſſimo, illo ſcil. de quo Paulus Bocco, in libro, cui tit. *Recherches Curieuſes*, magna diligentia egit. Vide & *Acta Soc. Angl. p. 967. Ed. Angl.* De incendio Veſuviano ſcripſit Joh. Baptiſta Maſculus teſte Craſſo *in Elog. hom. Erud. P. I. p. 353.* & Antonius Santorellus teſte eod. *p 295.* Vinc. Alſarii *Veſuvius Ardens* Romæ anno 1632. Jul. Cæſ. Braccini autem *Trattato dell' Incendio, fatto nel Veſuvio*, Neapoli eod. A. *in 4to* prodiit. Scripſit &, occaſione incendii Veſuviani Petrus Caſtellus, Medicus Romanus, Librum, cui tit. *Incendio del Monte Veſuvio*, Romæ Anno 1632. *in 4.* editum, de omnibus locis locis ardentibus, differentiis ignium eorum, ſignis, prognoſticis, remediis. Scripſit & nuper Thomas Ittigius *Lucubrationes* aliquas *de Montium Incendiis*, Lipſiæ anno 1671. *in 8vo* excuſas, in quibus omnium terrarum montes ignivomos recenſet, & quicquid ab Autoribus de iis traditum eſt, colligit, tam hiſtoriarum, quam cauſarum. Qui tamen, ut apparet, Caſtellum non legit, nimisque prolixus eſt in digreſſionibus & citationibus, parum interdum ad rem facientibus. Conferri quoque poſſunt Mart. Schookii *de Veſuvio ardente* Diſputationes.

Ex incendiis ignium ſubterraneorum terræ motus oriri ſolet, quanquam non ex ſolis, nam ex aliis etiam cauſis terræ motus oriri poſſunt. Habent tamen & illæ pro cauſa remota, ſi non proxima, ignem ſubterraneum. Quando enim halitus comprimuntur uno in loco, quando venti in ſubterraneos ſpecus intruduntur, unde exitum invenire non poſſunt, quando aquæ cavernarum capacitatem occupant totam, poſtea rarefactæ exitum quærentes; id fieri tamen non poteſt absque ope ignis ſubterranei, absque quo ſi eſſet, omnia quieſcerent. Principi itaque huic cauſæ imputandus eſt terræ motus, cœteris quaſi ſecundariis. Scripſit aliquis homo militaris, Alex. Achilles Tr. germanicum von den Grundurſachen der Erdbebungen / in quo cauſam illorum vere ad ſpirituum mineralium mutuum inter ſe refert conflictum. Nam qui, cum Bodino, ad Genios motores confugiunt, citra neceſſitatem ſuperſtitioſi ſunt. Sunt & multæ aliæ ſuper hac re fabulæ, quibus non eſt, ut immoremur. Terræ motuum genera ſecundum cauſas differunt. Qui a ſolo igne excitantur, omnium ſunt validiſſimi, qui ab aqua aut halitu procedunt eundem quidem ignem præſupponunt, ſed non tam potentem & copioſum, ideoque remiſſior in illis motus eſt. Aliqui terræ motus diſtinguunt ex varietate ipſius motûs, cum vel terra tremit, vel diverſi terrarum tractus invicem arietant, vel quando movetur terra navigii inſtar. Sed inutilis eſt illa diviſio, & ex accidente deſumta, quæ nullam facit veram & ſpecificam

ſicam differentiam, & ſolet motus determinationem ſuam ab ipſa locorum conditione adipiſci. Solet terræ-motum fragor quidam & mugitus comitari, qui ſonus eodem modo formatur, quemadmodum tonitru in nubibus, niſi, quod concluſio aëris lentius trahat ſonum, & in reflectat, unde mugitui ſimilis fit, qui in tonitru per novos impetus ſemper videtur frangi. Terribilior autem ſonus omnis videtur in loco occluſo, unde fieri credo, ut lapillus, fontibus injectus, ſpecu quodam concluſis, tantos tumultus excitet, de quo tam mira vel fabulantur, vel memorant, nonnulli. Effectus terræ motui varii tribui ſolent. Ædificia evertit, facit ut terræ tractus aliquando ſitum mutet, ut tecta inter ſe arietare videantur, ut integræ civitates abſorbeantur, ut novi lacus, vel nova flumina, prodeant, ut montes aſſurgant, ut peſtilens aliquis halitus aërem inficiat. Sunt & certa ſigna vel præſagia terræ motuum, de quibus prolixè agit Petrus Caſtellus, *in libro ſupra laudato*, è quo in Compendium traxiſſe videtur Honor. Fabri *tr. 6. lib. 2. propoſ. 22. & ſeqq.* qui & de terræ motu artificiali *prop. 30.* agit, ejusque rationes cum naturali comparat.

Ex hoc terræ motu Franc. Travaginus argumentum nuper petiit, quo motum terræ diurnum probare voluit. Is ſc. in terræ motu Raguſiano, maximo illo & memorabili, ſingularia quædam obſervavit Phænomena, quæ ille contingere non potuiſſe putat, niſi ſtatuatur terræ motus diurnus: Obſervavit ille, (1) terram motam fuiſſe ab occidente ad orientem, & reciprocè ab oriente in occidentem, ita tamen ut ſuccuſſionem non ſenſerit. (2) Obſervavit, canales omnes, ab oriente ad occidentem recta lineâ deductos, undas ſuas ſecundum eandem lineam refluas ac reciprocas habuiſſe, in canalibus verò, qui à ſeptentrione ad meridiem ducuntur, easdem undas fuiſſe laterales ab una ripa ad aliam, ſeu ab oriente ad occidentem. (3) Obſervavit, quod Campanilia, atque aliæ fabricæ erectiores, eodem modo vibratæ fuerint, & quicquid ex domorum laquearibus aliquo fune ligatum pependit. Id obſervavit ille Venetiis in Muſæo ſuo, cum Raguſæ terræ motus vis eſſet maxima, eo verò in loco duplicem illi motum obſervarunt, unum motum ſuccuſſionis, quo terra ab imo in altum ſuccutiebatur, & alterum motum lateralem, quo terra videbatur deferri ab occidente in orientem. Et hunc terræ motum lateralem, ut appellat is accipit in argumentum probandi motus diurni terræ. Ab ipſo enim terræ motu, qui per ſuccuſſionem fit, illum non procedere, argumentis è Mechanicâ petitis demonſtrare laborat, ideoque exiſtimat, mota per ſuccuſſionem tam vaſtâ terræ portione, vorticem, in quo terra defertur, tumori huic obvium terræ ultra centrum motæ occurrere velut obici cuidam, & illum motum ab oriente ad occidentem efficere, quem durante terræ globo in ſtatu quieto, obſervare non poſſumus, quemadmodum is, qui in cymba quadam dormiens

Digitized by Google

ſecundo flumine defertur, ubi verò obex objicitur cymbæ, tùm demum obſervat, ex variato motu vel impedito, illum, quo antea deferebatur, qui in iſta cymba quietus aderat. Hæc fundamenta ſunt, quibus illam ſententiam ſuam ſuperſtruit, quam ut probet, varias, ex Mechanica demonſtrationes adducit, quæ quidem ipſæ in ſe aliquo loco haberi merentur, ſed quoniam ipſius obſervationis non adeò certi eſſe poſſumus, ne quid fortaſſis Autorem fefellerit, ideo inter conjecturas referenda eſt illa obſervatio.

CAP. XXVII.

DE METEORIS AQUEIS.

§. 1. Natura & Phænomena nubium. 2. Nebulæ & pluviæ, imprimis prodigioſæ. 3. Speciatim pluviæ ranarum fictitiæ. 4. Roris, de quo Joh. Nardii Lib. commendatur, & Rabbinorum commentum de aqua maſculina Nilum fœcundante explicatur. 5. Cujus occaſione digreſſio inſtituitur de plantarum florumque reſuſcitatione, ope roris, aut artificiis aliis, imaginaria, & Franc. Lana productione illorum abſque ſemine, quæ in dubium vocantur, nec non anguillarum beneficio roris procreatione. 6. Natura & hiſtoria productorum roris, mellis ſcil. 7. Sacchari. 8. & Mannæ, de quo Magnenus & Salmaſius ſcripſere. 9. Nivis origo, figura varia, Hexagoniſmus, uſus Medicus a Thoma Bartholino expoſitus, albedo emphatica, a Gotfr. Vogtio illuſtrata, fœcundandi. Sal nivis liquida ſubito coagulans. Glacies ex nive artificialis. Spiritus vini ope nivis, abſque igne, deſtillatus. 10. Grandinis formatio, portentoſa ſæpe magnitudo, figura ovalis, liquefactio ſubita, harumque cauſa. 11. Pruina e rore concreto formatio. 12. Judicia de Scriptoribus Meteorologicis, præſertim Nic. Cabæo, Lib. Fromondo, Rob. Fluddio, Ren. Carteſio, J. Bapt. Hamelio, & Mich. Watſono.

1 AD Meteora Aquea pertinet primò nubes, quæ nihil eſt aliud, quam congeries halituum cum aliquo denſitatis gradu, quam aëris frigus in illa producit. Tamdiu ſurſum tendit, quamdiu frigori occurrenti non ſiſtitur, libratur tamen in aëre, nec deorſum cadit, quoniam gravior eſt aër, ut inepti ſint, qui nubes vel à Deo, vel ab Angelo, vel ab aliqua magnetica vi, ſuſtineri putant. Nubium altitudo varia eſt, prout ipſæ graviores vel leviores ſunt. Pluvioſæ enim nubes terræ ſunt viciniores, quam ſiccæ. Varii ſunt earum colores, vel prout ſoli objectæ ſunt, vel ut aquæ, nivis, grandinis multum admiſtum habent, ſed de iis vulgares etiam Phyſici.

2 Pertinet & huc nebula, craſſior ſcil. nubes, quæ terræ incubat. Quas nebulas præcipuè habent loca illa, quæ magnam roris vim habere ſolent, ut

Digitized by Google

ut paluſtria & fluviatilia. Pluvia ex vapore concreſcit, cujus analogiam in aquis deſtillatis habemus. Eodem enim modo vapores aſcendentes reſolvuntur. Totus ſcil. globus terreus magnum æſtuarium eſt, unde vapores humidi ſurſum lati tandem frigore cohibente colliqueſcunt, & in guttulas conglomerati decidunt in terram, quod intra ipſa terræ viſcera fieri nonnunquam ſolet, teſtibus metallifoſſoribus. Circa ipſam pluviam, & ejus rationem non admodum multa ſunt conſideranda, res enim manifeſta eſt, & per ſe patet. Quod verò nonnulla adjuncta ejus attinet. Præſagia pluviæ, ſalutiferos vel peſtiferos effectus, ventos eas vel efficientes, vel impedientes, de iis Honor. Fabri videatur, *tr. 6. lib. 3. propoſ. 118.* Differt verò pluvia à communi aqua multis modis. Nam prout ſolum ſe habet, unde educti fuere vapores, ſi illud paluſtre vel uliginoſum, foetebat interdum pluvia, ſi arenoſum, purior erit illa, ſemper tamen plus habet admixtum ſalis nitroſi, vel alterius etiam ſalis, ſi tellus ſubjecta illo abundet. Videmus etiam in quibusdam terræ partibus pluvias maculare veſtes & corpora, ubi fortaſſis nimius ſolis æſtus plus ſalinarum particularum illis miſcuerit. Veroſimile quoque eſt, multa per aërem vagantia minima inſecta, vel eorum ova ac ſemina, miſceri cum aqua pluvia, unde fortè eſt, quod in papiliones mutatæ fuerint pluviæ guttæ. De quibus habetur *in Actis ſociet. Angl. p. 402. Edit. Angl.* Idem in rore obſervatum fuiſſe monſtrat. Thomæ Henshaw obſervationes, quæ referuntur *in Actis Angl. p. 25.* De prodigioſis pluviis multa à multis ſolent dici, ſed plurima in iis fabuloſa ſunt & ſuperſtitioſa. Quod lacte, ſanguine, pluerit, id coloris tantùm ſpecie fucum aliquibus fecit; poſſunt enim pluviæ multa miſceri, ſi ex terra evehatur, poſſunt contrarii nonnunquam ſpiritus ſalini, quales multi habentur in nubibus, tales colores producere, quos vulgus ex coloris ſimilitudine judicat vel lacteos, vel ſanguinolentos. Quod lapidibus, frumentis, muribus, piſcibus, imò vitulis etiam, pluerit, narrationes ſunt, quæ fidem ſuperant, ideoque ad aniles fabulas relegandæ. Vulgò enim facilè fucus fit, in cauſæ Elenchis frequenti.

Pertinet & huc illa opinio quorundam, quod ranis pluat, ſuntque qui ſe αὐτόπτας teſtes profiteantur, quos tamen & ego falli credo. Joh. Marcus Marci hic iterum in Ideis ſuis præſidium quærit: putat enim ideas, per pluviam delatas, ſtatim ut in terram cadunt, corpus ſibi quoddam ex limo fabricari. Quod certè nimis Metaphyſicum eſt, ne dicam ſuperſtitioſum. Franciſcus Rhedi, Patritius Aretinus, *in libro* doctiſſimo *de inſectis*, idem argumentum etiam tractat, cujus hæc ſententia eſt: Ranæ illæ, quas, decidente pluvia videmus, diebus aliquot ante lapſum pluviæ natæ ſunt, & in ſicco morantes inter dumeta & ſaxa, vel terræ cavitates deliteſcunt, &, quia terræ concolores ſunt, ſubſidentes & immotæ à pulvere haud facilè diſcer- 3

Digitized by Google

nuntur. Cujus ille evidens argumentum adducit, quod ſtomachum plenum cibi, & inteſtina plena excrementorum, eo ipſo, quo natæ creduntur, momento habent. Adducit & hujus ſuæ ſententiæ confirmatorem Theophraſtum Ereſium, Ariſtotelis diſcipulum, cujus libelli titulus & argumentum in Bibliotheca Photiana refertur *περὶ τῶν ἀθρόως φαινομένων ζώων, de animalibus ſubitò apparentibus.* Mihi videtur illa valde veroſimilis ratio, cui addi hoc poteſt, odore pluviæ & roris evocari plerumque iſta animalcula, uti & lumbricos; iſtis enim ſuccis, veluti lacte aliquo, nutriuntur. Honor. Fabri *Tract. 6. lib. 3. propoſ. 118. §. 17.* ſtatuit, non quidem cum pluvia dicidere ranas, ſed tamen poſt lapſum guttarum generari; quod mihi certè veroſimile nulla ratione videtur. Non enim video, quâ ratione penè in inſtanti corpus aliquod generari poſſit, quod habet partes ſuas organicas, & non eſt minimæ quantitatis, ut certè ſucceſſione aliquâ temporis opus ſit, dum partes tot producantur. Remittit nos ad librum ſuum *de animalibus*, qui nunc non eſt ad manus.

Inter Meteora aquea Ros quoque eſt, qui parùm differt à pluvia, niſi quòd videatur magis imprægnatus ſpiritibus ſalinis & nitroſis. Ejus vis frequentior autumno & verno tempore, quia major tunc humor in aëre regnat, ſolis verò calor temperatior eſt, ut non ſtatim conſumat. Nubilo & ventoſo cœlo non apparet, tùm, quod venti vapores diſſipent, tùm, quod unà cum nubibus elevetur. Si acrimoniam nimiam admixtam habet, nocet interdum frugibus. Tempore plenilunii major eſt roris copia, ſtatim poſt occaſum ſolis cadit. De illo elegantem *Diſquiſitionem phyſicam* peculiarem ſcripſit Johan. Nardius, Florentinus, Florentiæ Anno 1642. *in 4to* juris factam publici, in quo libello multa curioſa ad rorem ſpectantia, disquiruntur. Multum autem facit ad vegetationem plantarum, & ad fœcundationem illarum, quoniam multum ſalis nitroſi admixtum habet. Hinc Cabaliſtæ rorem & pluviam vocant aquas ſuperiores & maſculinas, aquas verò inferiores, ut flumina, aquas fœmininas. Quare *Baal Tobb Haarez fol. 28. Col. 4.* De Nilo fluvio ita, vel fabulatur, vel argutatur; Deum ſingulis annis, circa ſolſtitium, M. Junio, dejicere guttam unam, pilæ magnitudine ex aquis maſculis in medium Nilum, quæ gutta ſe habeat, ut fermentum ad maſſam. Omnes enim aquas Nili efficit maſculas, ut proinde Ægyptus non egeat pluviis. Hanc guttam dicit Abrahamum precibus ſuis impetraſſe. Fabuloſum ſanè illud & ſuperſtitioſum apparet, nullibi enim fœcundius eſt, quam apud Rabbinos, nugarum promtuarium. Mirè tamen convenit cum illis, qui obſervant, circa ſolſtitium nubeculam aliquam primum incubare exiguam Nilo fluvio, unde efferveſcere ille incipiat. Quoniam tàm multa heterogeneorum corpuſculorum admixta ſunt rori, reſolutione artificioſa, & ſalia, & ſpiritus inde elici poſſunt, ad ni-

tri naturam accedentes, atque inde vis tanta vegetandi in rore eſt, ob ſummam nitri volatiliſationem, quod principium fœcundans & terræ, atque ita penitiſſimè ſe inſinuat fibrillis plantarum. Ex ſale roris menſtruum aliqui conficere laborant, quod aurum ſolvere poſſit. Vid. Henr. Nollius *in Hermetica Medicinâ* & Nardius *in dicto libro*.

Rori etiam adſcribenda eſt, ſi qua eſt, Plantarum reſuſcitatio: Notum enim eſt celebrari à Chymicis quandam plantæ è cineribus reproductionem, de qua multis dubitatum fuit, & dubia adhuc ſuperſunt de vera & reali productione, quam nemo, quod quidem cognitum ſit hactenus, præſtare potuit, niſi quod hiſtoriolæ quædam circumferantur, quibus fides haberi nequit. Poteſt tamen beneficio roris bona quantitas ſeminis herbæ vel floris alicujus, per infuſionem continuam & calcinationem, ad ſolem, in vitro clauſo, ita præparari, ut, admoto poſtea igne cineri, idea floris vel herbæ, per vapores repræſentetur in vitro, quæ tamen ſpecies, remoto calore, iterum concidit. Modum illum Jac. Gaffarellus deſcripſit quodam in libro, ac inde Kircherus *in Mundo ſubterraneo, lib. 12. ſect. 4. pag. 414.* & Harsdörfferus in den Mathematiſchen Erquickſtunden. Paracelſus quoque, *lib. 6. de natura rerum*, ex ligni combuſti cineribus plantam excitare docet, & modum aliquem præſcribit confuſè admodum, quo certè quid effici poſſit, dici non poteſt, ne credo ab ipſo Paracelſo fuiſſe tentatum. Joſ. Quercetanus refert de Medico Cracovienſi, qui pulverem habuerit ex plantæ cujusvis partibus, pluribus quam 30. vitris contentum, admota lucerna plantam, omnibus partibus abſolutam, ſuccreſcentem exhibentem. Refert & Pet. Borellus *Cent. 3. obſ. 71.* fuiſſe peregrinum quendam Pariſiis, qui in vaſibus ſigillatis roſæ, tulipæ, & aliorum florum, aqua ſemiplenis, reſuſcitationes, quinque aſſium pretio, admoto igne, oſtenderit. Habet & idem exempla alia. Petr. Servius, Urbani VIII. Medicus, conſpexit roſam ex cineribus uſtis, ſolerti & ingenioſo artificio excultis & elaboratis, 24. horis natam, adultam profectamque. Vid. *Tract. de Naturæ & Artis miraculis.* His illi exemplis probant ejus rei poſſibilitatem, quam, niſi ipſi mihi aſpiciendi copia detur, non poſſum facile mihi perſuadere.

Sanè, quod fumos & vapores, ideam floris repræſentantes, attinet, non præfractè equidem negaverim, poſſe talem ſpeciem exhiberi, ſed ſcio tamen, quam nobis ipſis ſæpè imponamus, ut videre nos credamus, quæ videre cupimus. Quam enim facilè eſt, in fumo volubili, aſcendente, deſcendente, aliquas ſpecies ſibi imaginari, ut in nubibus ſolemus. Quod Borellus, *Cent. 3. Obſerv. p. 279.* refert, pomorum ſuccum congelatum mali figuram exhibuiſſe, id certè novum non eſt, & nihil miraculi habet. Novimus enim congelationes omnes virgatas eſſe & ſtriatas, ut videmus in vaporibus feneſtræ conge-

congelatis, quas figuras Borellus, obſervator alias non ſatis Lynceus, pro mali quadam figura potuit accipere. Simile & illud eſt, quod in conditura fructus Ribium, ſaccharo confecta, vidit multas figuras, folia ejus arboris optimè referentes. Oleaginoſa enim omnia facilè in tales formas abeunt, in circulos multos & globulos, quos etiam circumſpectus obſervator pro foliis arborum veneratur. Incidit hic mihi in memoriam aliud artificium Franc. Lanæ, Jeſuitæ, *in lib. ſæpius citato*, de floribus & fructibus ſine ſemine productis. Is ſc. bonam quantitatem florum de pomis aurantiis indidit dimidiæ libræ olei amygdalarum dulcium, cum exiguo alumine, qui, vitro benè cuſtodito & obſervato, ſoli per menſem ſunt oppoſiti, usque dum putrefierent. Poſt menſem oleum imprægnatum in alia vaſa vitrea effudit, & ſepoſuit, ubi proximo vere vidit enatos flores, & poſtea mediâ æſtate fructus, poma ſcil. minutula ejusdem coloris & odoris cum pomis aurantiis. Mira certè illa eſſet metamorphoſis, quæ planè mihi non fit veroſimilis, ut multa alia ejus Autoris.

De Plantæ reſuſcitatione ex cineribus legi poteſt Athan. Kircherus *L. 12. Mundi Subterr. Sect. 4 p. 414.* qui ipſe teſtatur, exhibuiſſe ſe Reginæ Chriſtinæ phænomenon illud, illam verò incurioſam, cùm è manibus dimitteret, vitrum illud fregiſſe, & ſimul artificium perdidiſſe. Kircherus de eo integrum librum pollicitus eſt. De cœtero, quæ pertinent ad hujus experimenti vel veritatem, vel falſitatem, & alia ſimilia, congeſſit ſingulari *Diſſertatione de reſurrectione plantarum* Gotfr. Voigtius, quæ reperitur in *Curioſitatibus* ejus *Phyſicis*. Notari etiam debet ſingulare illud arcanum producendi anguillas M. Majo beneficio roris, quod agricolas, duobus ceſpitibus graminoſis ac rorulentis, ſibi in margine piſcinæ ſuperimpoſitis, in Belgio efficere, in itinere meo didici, referentibus id nonnullis, quibus non credidiſſem, niſi poſtea, in Abrahami Mylii ſcriptum *de origine animalium* incidens, idem illic experimentum legiſſem *pag. 101.* quod hactenus nemini è ſcriptoribus naturalibus obſervatum eſt, ſi J. Bapt. Portam exceperis. Verba Mylii, *in Ep. de Transmutat. Metall. p. 38. 39.* recitavi. Veroſimile hoc experimentum videtur, quod nullum in anguillis reperiatur ſemen, nulla organa generationis, ac multa proinde de illarum origine Scriptoribus Hiſtoriæ Naturalis fuerit Diſputatio, quæ jam ſublata eſſet, ſi veritas ſua huic experimento conſtaret.

6 Habet & Ros ſua quædam producta, de quibus etiam hic agendum. Eſt verò inter illa primum mel, quod ex rore conſtare, vel in rore contineri, ſenſibus aſſequi poſſumus, ſi ſcil. vapore abeunte, obſervaverimus, ſubſidere in vaſis fundo materiam mellei penitus coloris, odoris atque ſaporis. Eſt ſcil. aliqua oleaginoſitas, ex terra per calorem elevata, & partim

ex

ex aëre decidit in caliculas florum, partim etiam per caules florum è terra percolatur. Utrumque ſcil. aliquid ad generationem mellis, caulis floris, & ros decidens in florem, unde etiam fit, quod mella tam varia habeamus. E thymo, cityſo, ac rore marino, parantur optima mella. Mel ab apibus colligitur tantum, ut plurimis videtur, non formatur per concoctionem aliquam in earum utriculis, quod aliis placet. Mel enim, extra apum operam, à natura generari ſatis conſtat, imò & alia ſunt animalcula mellilega. Tradidit olim Eudoxus Gnidius, in Africa quandam eſſe gentem, quæ ſupra Syrtes & Carthaginem incolat, Gyzanteres vocatam, quæ hanc exerceat artem, ut flores colligat, melque copioſe ex iis conficiat. De Medicamentis ex melle, aliisque ex melle comparatis liquoribus, de melle roſcido & aëreo, quod in Indiæ quibusdam locis pluit, multa vide utiliter collecta apud Nardium, à *cap. 25. usque ad 75.*

Inter producta Roris etiam Saccharum eſt, quod non aliud eſt, quam mel Indicum, humana opera paratum, quanquam & ſponte ſua in cannis naſci ſoleat, &, ubi planè maturuerint cannæ, liquidum inde exſtillet. Sed ſolent plerumque non expectare illud tempus, & cannis exprimere ſuccum illum dulcem, quem igne coquunt, ſaccharumque vocant barbarâ voce. De hujus ſacchareæ cannæ cultura, omnique apparatu ad confectionem ſacchari ſpectante, multa vide memorantem Caſp. Barlæum *in deſcriptione rerum ſub Mauritio in Braſilia geſtarum.* 7

Manna itidem productum roris eſt, quanquam alii potius reſinam arborum velint. Non ubique enim reperitur, ſed vel in certo aliquo gramine, vel in certis quibusdam arborum foliis. Varias habet illud diſtinctiones ſecundum loca, in quibus colligitur ſecundum arbores, in quibus apparet. 8

Manna Calabricum inter optima cenſetur. De variis ejus ſpeciebus legatur Jo. Chryſoſt. Magnenus ſingulari libro, & Jo. Nardius *de rore, c. 36. & ſeqq.* Scripturus quoque erat *Tractatum de Saccharo & Manna* Cl. Salmaſius, teſte Laur. Craſſo *in Elogiis hominum Literatorum, Tom. 2. part. III.* Qui nuper demum Ultrajecti A. 1689. *in fol.* editus eſt in Appendice Soliniani Commentarii noviſſimæ editionis. Scripſit etiam *de Manna & Saccharo* Libellos peculiares Ant. Deuſingius, ſed is, more ſuo, LLCC. potius coacervat, quam experimenta, aut aliquid de ſuo, affert. *De Sacchari & Auri convenientia* Tr. edidit Joh. Tackius, Prof. Med. Gieſſenus.

Inter aquea Meteora etiam Nix referenda eſt. Eſt autem illa vaporis, non, ut Honor. Fabri vult, quædam ſpuma, ſed potius ipſe vapor congelatus. Namque nubes rorans, ſubitaneo frigore correpta, eo modo congelatur, ut in nive videmus. Quoniam enim particulæ humoris non ſunt unitæ, ſed ita diſperſæ, ut ſolent eſſe in vaporibus, ideo ſtatim frigus, occu- 9

 pans

Digitized by Google

pans particulas, in multos globulos glaciales eas convertit, quæ deinde ſibi appoſitæ varias figuras ſortiuntur, vel ſtellarum, ita ut ſinguli radii quaſi arboreſcere videantur, vel ſphærularum, inter quas ſunt aliquæ ſemiſphærulæ, coni, cylindri, quæ omnia à diverſis turbinationibus oriri Honoratus Fabri ait, quas vel admixtus halitus, vel ventus, imprimit. Totum enim caſui tribuendum eſſe hoc exiſtimat. Spicula autem rigida in nive, quemadmodum & in pruina, & radii illi arboreſcentes, eandem cauſam habent cum qualibet congelatione; ſemper enim, ubi humor rarior eſt, vel ſuperficiei affuſus, ut in feneſtris, videmus in varios radios abiiſſe materiam. Cùm enim fluxus ille aquæ ſiſtitur, partes abs ſe diſcedunt, quarum contiguitas de natura fluxus erat. Abſcedentibus à ſe partibus, cùm tamen humor omnis rectis conſtet particulis, ſibi junctis, in rectos quosdam ramos & radios humor videtur diſcedere. Sæpè etiam ventus, pro ratione pulſus ſui & fluxus ſibi coëxtendit humorem, & in ipſa coëxtenſione illum figit in glaciem. Hæc omnia explicavi ſatis commodè poſſunt. Quod verò hexagonam illam figuram attinet, quæ in nive conſpicitur, mirabili illa varietate ludentem, id tanti non eſſe putat Honor. Fabri, cum tamen ego maximi rem habeam momenti. Veroſimillima illa ratio eſt, quod, cum quælibet gutta ſphæricam figuram repræſentet, in omni autem congelatione fiat diſcontiguitas partium, illa autem ſubitò contingat, & æqualiter premat globulos, neceſſariò ſphærica illa figura diſcontinuata abit in ramos aliquos figuræ ſphæricæ proportionales. Primum enim ex globulo fit planities rotunda, preſſione enim corpuſculorum glacialium complanatur ſphæra in orbem rotundum. Eo complanato, cùm partes à ſe divelluntur, divelluntur æqualiter, ita ut à centro verſus, peripheriam fignentur illi ramuli. Eſt tamen res magnæ multæque ſpeculationis mira illa formarum varietas & figura præciſe ſexangularis: nam ex ratione allata poterat in plures lineas diſpeſci globulus ille. Vid. Eraſmus Bartholinus in *ſing. Diſſert. de figura nivis*, (quæ ſecunda eſt in *Q q. Acad. de Natura mirabilibus*,) & diligentiſſimus minutarum naturæ rerum ſcrutator, Rob. Hookius, *in Micrographia pag. 88.* ubi eleganti prætereà diſcurſu, & planè Mathematico, illuſtrat ſexangularem illam congelandi rationem, quæ certè adeò accurata eſt, tamque affabrè facta, ut nulla ars illam ſolertiam in minimis aſſequatur, quam in natura majorem eſſe fateamur neceſſe eſt, quam ingenium apprehendere poteſt. Videmus tamen ſexangularem illam figuram naturæ familiarem in multis operationibus. Ita apis format ſibi domicilia hexagona, in cryſtallis & ſalibus eaſdem figuras nonnunquam deprehendimus, quas ſoli caſui adſcribere non poſſumus, cum videamus tam conſtantem naturæ proceſſum. Hæc, in genere de formatione nivis dicta, ſatis illuſtrant cognitionem ejus, in quantum illa haberi poteſt. Sunt verò

multa

multa alia, quæ circa nivem quæri ſolent, quæ integro libro proponuntur à Thoma Bartholino *in Tractatu de Uſu Medico nivis*, ubi Medica præprimis ab illo disquiruntur, in quibus ut nos detineamur, non eſt opus. Primum, quod accidit nivi, candor eſt, qui nivi quidem per ſe non competit, ſed quatenus ſuperficieculæ variæ floccorum ſibi ſuperimpoſitæ, ex variæ lucis reflexione candorem aliquem oculis repræſentant, tantæ quidem efficaciæ, ut excœcare animalia hominesque poſſit, ſi frequentius in nivis conſpectu verſentur. Hinc Gotfr. Voigtius in *Curioſitatibus* ſuis *Phyſicis* problema de albedine nivis propoſuit, quam non realem ineſſe nivi ex adducta ratione exiſtimat, ſed emphaticam, cum tamen emphatici colores eò magis colores ſint, quo propius ad naturam lucis perveniant, & ex prima radiorum lucidorum miſtione oriantur. Quanquam non negem differre illos colores ab iis, qui conſtantius inhærere materiæ videntur, eſſentiæ tamen ratione nihil inter ſe differunt. Nivem agros fœcundare obſervant Agricolæ, & ratio ejus in promtu eſt, quoniam multùm nitroſi ſalis ineſt nivi, ut & ſeparari illud per artem Chymicam poſſit. Nihil autem nitro præſtantius eſt ad fœcundandos agros. Refert Thomas Bartholinos de Sale quodam ex nive confecto, qui in momento poſſit coagulare res liquidas, qualem ſe vidiſſe teſtatur Hamelius *in libro de affectionibus corporum*. Nos quidem non vidimus, ſed rem à vero alienam eſſe non putamus, cùm videamus beneficio nivis vel in media æſtate, cum additione ſalis, vel ſine eô, artificialem glaciem parari poſſe, quod aliqui etiam glacie ipſa efficiunt, ſed majorem tamen particularum glacialium copiam nivi ineſſe exiſtimarim. De pulvere coagulatorio, quo gemmæ formatæ fuerunt, vide *Epiſtolam* noſtram *de Scypho vitreo per ſonum rupto*, quæ ſi vera eſt hiſtoria alterius originis pulvis ille eſſe videtur. Notari etiam illud cuilibet de nive poteſt, poſſe ſpiritum vini beneficio nivis deſtillari, absque igne, ſola nive alembico ſuperimpoſita, idque feciſſe Magnum Hetruriæ Ducem teſtatur J. Bapt. du Hamel, *lib. de affect. corporum, cap. de frigore*.

Grando à nive in eo differt, quod primum quidem in guttula inſen- 10
ſibili congeletur, novarum deinde partium acceſſione creſcat. Primum enim ſubtiles globuli concreti, quando decidunt, ex humore, cui in deſcenſu occurrunt, ſemper novam acceſſionem habent, & quaſi novis quibusdam tunicis induuntur, ut in candelarum formatione fieri ſolet, quæ repetitâ immerſione novam ſemper craſſitiem acquirunt. Vulgò ſolent infimæ aëris regioni generationem grandinis adſcribere, ex eo argumento, quoniam in altiſſimis montibus nives quidem inveniantur, nunquam verò grando, quod quidem aliquâ ratione verum eſt. Nam, quanquam grando nivi ab initio non ſit multum diſſimilis, in diſcenſu ex occurſu particularum humidarum in ſphæricam illam figuram convertitur, quæ ſemper

Digitized by Google

increſcit, prout terræ vicinior eſt. Hinc in diſſectione grandinis varias invenire licet cruſtulas, & quaſi tunicas glaciales, per intervalla ſibi circumpoſitas, pari modo, ut in caudelis abſcedere ſolent tunicæ illæ ſebaceæ, è multis immerſionibus coagmentatæ, in centro autem grandinis invenire licet ſubſtantiam molliorem nivi propemodum ſimilem, quæ ſubſtantia primum principium grandini dedit. Solet interdum portentoſæ magnitudinis grando decidere, quod vel ita fit, ut ventus, cum nivem è ſublimi in inferiora præcipitat, plurimos ejus ejus floccos ſimul compellat & gelu in unam maſſam conſtringat, vel etiam in ipſis nubibus portiones quædam aquarum congelentur, atque ita decidant, niſi velimus ſtatuere integràs nubes poſſe eſſe congelatas, & in unam maſſam per frigus conſtrictas, quarum interdum ruptura & caſus fiat; ſed rarior eſt talium fruſtorum de cœlo lapſus. Alioquin omnis grando, etiam molis majoris, ſphæricæ figuræ eſſe ſolet, vel ovalis, quod argumento eſt, non alio modo, quam communem grandinem, formari, ſed vel altiùs cecidiſſe, vel plus humoris obvium habuiſſe, unde craſſitiem iſtam acquiſierit. Nam ventis illud adſcribendum, quod Antonius Grandis, vix videtur veroſimile, tùm enim hyeme frequentiores ſpectaremus grandines & majores, cum æſtate magis ſpectemus. Solet facilè liqueſcere grando, quoniam humidiorem aërem inferiorem offendit, & certum eſſe argumentum frigoris ceſſaturi, ſi hyeme grando cadat poſt intenſum frigus. Indicat enim aërem circumterraneum magis eſſe humidum, quam frigidum.

31 Pruina nihil aliud eſt, quam ros concretus, ut enim è pluvia grando, è vapore nix, ita è rore pruina fit. Niſi enim ex rore fieret, ex aëre cadentem videremus, quod nunquam fit, ſed quando vapor è terra ſurgit, corporum ſuperficiebus adhæret, & occurſu aëris frigidi in ſtiriolas aliquas, vel ſpicula glacialia, abit, quorum baſes ſint latiores ob liquationem humoris deſcendentis. Quando enim aſſurgit vapor, cum partibus ſuperioribus allinitur, quod reſtat humoris nondum concreti, defluit in baſin.

32 Atque hæc de Meteoris in univerſum dixiſſe ſufficiat, quorum naturam putaverim ſatis eſſe declaratam, ut non opus ſit diutius his inhærere. Specialia enim omnia tangere noſtri non eſt inſtituti, & ſatis illa per ſe intelliguntur, benè cognitis generalibus. Integri quidem libri de hoc argumento conſcripti, ſed plus ſemper in illis nugarum eſt, quam veræ rationis. Nic. Cabæus, *in Comm. in Ariſtotelis Lib. de Meteoris*, inter Scholaſticos & Peripateticos diligentiſſimus optimusque eſt, Libertus *Fromondus, in Libris VI. Meteorologicis*, Antwerpiæ A. 1627. *in 4to* excuſis, mirus nugator, quem paſſim exagitat datâ occaſione Honor. Fabri. Robertus Fluddius etiam *Meteorologiam Coſmicam* ſcripſit, ſed is more ſuo nubes & inania captat, παραδοξολο-

Digitized by Google

δοξολογεῖν potius amat, quam veras rerum cauſas dare. Subtiliſſimus in iis Carteſius eſt, cujus judicio, quod Optices peritiſſimus fuerit, multum tribuitur, & unicè poſt illum legendus, qui magnâ diligentiâ totam illam doctrinam excuſſit, Joh. Bapt. du Hamel *in libro de Meteoris & foſſilibus*. Eſt enim meteororum & foſſilium magna inter ſe cognatio. Multi ad meteora referunt, quæ illuc non ſpectant. Sic Mich. Watſonius, *in unione ſapientiæ pag. 371.* eò refert heterogenea illa, quæ in humano corpore ſolent generari: lucem carnis ovillæ in obſcuro cubiculi angulo, aliaque prodigioſa. Sed eâ ratione omnia naturæ phænomena ad meteora poſſunt referri.

CAP. XXIIX.

DE ALTERATIONE, GENERATIONE ET CORRUPTIONE CORPORUM.

§. 1. *Cenſura doctrinæ Ariſtotelicæ intricatiſſimæ de iſtis.* 2. *Imprimis ſubtilitatum inutilium de alteratione.* 3. *Nec non de generatione.*

Quod hoc capite nobis tractatur, id non hoc loco videbatur demum tractandum, ſed potius eo in loco, ubi de elementis, & elementorum qualitatibus, agebamus. Sed quoniam illic de miſtione à nobis actum eſt, non videbatur admodum neceſſarium, multa de hoc argumento verba perdere. Nam, quæ hactenus è corporibus phyſicis tractavimus, illa ſola miſtione abſolvi poſſunt, ut & cœtera illa corpora, ut non ſit neceſſum inutilibus iſtis & perplexis liticulis Peripateticorum nos immittere, quas illi ſuper hoc argumento mirâ fœcunditate pariunt. Quoniam enim, velut exercitus, qualitates ſuas diſponunt, adverſus ſe pugnantes, ex varia illa qualitatum combinatione & reactione multa invenerunt ſingularia commenta, quæ ubi quis omnia magna cum moleſtia devoraverit, non inveniet tamen, quod pectus ſaturet. Quare non malè fecit Joh. Sperlingius, quod ex *Inſtitutionibus ſuis Phyſicis* rejecerit alterationem illam peripateticam. 1

Mediâ viâ procedit Honor. Fabri, qui ſemper Ariſtotelem cum recentioribus Philoſophis conciliare tentat. Nam, quæ apud illum egregia ſunt, ex corpuſculari Philoſophia ad hanc doctrinam ſunt deſumta. Diſtinguit enim alterationes corporum ratione ſtatuum ſenſibilium, uti ex raritate & denſitate, ex mutatione ordinis & ſitus partium, ut cum partium poſitus diverſus, vel opacitatem, vel perſpicuitatem adfert corporibus, atque ideò illa alterat, ex figuræ mutatione in corpuſculis ſive particulis, ex quibus corpora conſtant; id, quod probat ex Ariſtotele *lib. 1.* 2

Digitized by Google

de Generat. c. 4. text. 23. Ex motu item & agitatione, ex compreſſione & tenſione. Atque hæc omnia ſatis benè, neque opus erat ad alias qualitates confugere alterationis quaſi directrices. Ut tamen etiam peripateticæ doctrinæ ſatisfaciat, multa circa qualitatum ipſorum potentias philoſophatur, quæ Metaphyſicis ſpeculationibus, quam Phyſicis demonſtrationibus videntur propiora, ingenioſa tamen, & ad ſententiam Ariſtotelis ſtabiliendam argutè & ſubtiliter inventa. Hinc non adeò opus erat iſtis Axiomatibus: *Qualitas alterativa non agit in proprium ſubjectum: Agens poteſt eſſe magis vel minus alterativum. Ubi agens repatitur ſecundum aliam qualitatem, contrariam illi, ſecundum quam agit; illa forma eſt capax intenſionis, cujus effectus formalis major vel minor eſſe poteſt; intenſio cauſæ effectum auget ad intra & ad extra; extenſio cauſæ non auget effectum ad intra ſc. intenſivè, ſecus ad extra.* Hæc omnia arguunt, neſcio quam ſuperſtitioſam ſollicitudinem, quâ in demonſtrationibus Phyſicis nihil proficimus, ſunt enim vel notiones quædam generales, quas nemo in dubium vocat, vel termini quidam inutiliter multiplicati, in quorum multiplicatione admodum ſollicita eſt hæc peripateticorum Philoſophia. Quid enim opus eſt tam ſollicitè diſtinguere principia alterationis, ne dicam ineptè? Tria enim principia intrinſeca alterationis faciunt, quæ ſunt 1. privatio. 2. forma accidentalis vel alterativa, 3. Subjectum commune. Nam abſque illis terminis res tamen expediri poteſt. Privatio & forma alterativa nuda ſunt nomina, ne quid dicam de privatione, quæ nihil eſt in ſe, & ineptè inter principia refertur: Communitas ſubjecti per ſe patet, quanquam & hic de ſubjecto, & varietate iſtius ſubjecti, multa eſt & intricata diſputatio. Ideoque rectius meo judicio faciunt, qui inconditam hanc terminorum ſylvam relinqunt, & in figura, motu, ordine partium, acquieſcunt. Ea enim ſub ſenſus referri poſſunt, cum cœtera ſint otioſorum hominum vitilitigia.

3 De Generatione in communi agi etiam ſolet à Peripateticis, quæ illis definitur mutatio à privatione formæ ſubſtantialis ad formam ſubſtantialem in materia. Sed quoniam formarum ſubſtantialium exiſtentia nondum ſatis eſt demonſtrata, illis ſublatis, de tota hac definitione actum erit, ideoque non opus eſt, ut omnes illas controverſias Peripateticorum de principiis generationis, de eductione formæ è materia, de privatione, & plura aliæ, recenſeamus. Commodior nobis de generatione agendi locus erit, ubi de animalibus agemus. Nam in reliquis corporibus generatione opus non habemus, quam ita generaliter accipinnt Peripatetici. Cum docent, quomodo miſtio fiat qualitates ſuas elementares in ordinem redigunt, ex illa temperie diverſum aliquid ab elementis generari ajunt, vel elementa converti in naturam vincentis, eum in modum, quo materia combuſtibilis in ignem convertitur. Quæ tamen omnia otioſè ſunt concepta, & nulla idoneâ

Digitized by Google

idoneâ ratione demonſtrari poſſunt. Nos miſſa faciemus ſterilia illa commenta, &, poſtquam de corporibus imperfectè mixtis egimus, quæ non tam miſta, quàm alterata, magnam partem dici debent, ad corpora, quæ vocant, perfectè mixta deſcendemus.

CAP. XXIX.

DE MINERALIBUS IN GENERE, ET AUTORIBUS, QUI ILLORUM HISTORIAM SCRIPSERUNT.

§. 1. Metallorum & Mineralium miſtionis ratio, ejusque inveſtigandæ difficultas. 2. Illorum præ aliis corporibus prærogativa, & gradus diverſi. 3. Judicium generale de hiſtoriæ illorum Scriptoribus, & Germanorum in hanc meritis. 4. Joh. Webſteri Metallographia *commendatur, & Metallographi præcipui, in tres claſſes ſpeculatorum, chymicorum & obſervatorum, diſtributi, ex iſta recenſentur.*

A Corporibus, quæ imperfectè mixta vocantur, progredimur ad illa, 1
quæ perfectè mixta, quorum in claſſe primum ſibi locum vendicant metalla & mineralia. Quoniam enim illa materiæ maximè conſiſtentis ſunt, & durabilitatem aliquam ipſa particularum ſuarum textura præ ſe ferunt, arctius compacta & particulis ſuis inter ſe connexa videntur, neque tam facilè deſtrui poſſunt, quam alia naturæ corpora ſupraterranea. Ipſe certè locus natalis eorum arguit, plus illa ex Elemento ſuo, in quo natæ ſunt, trahere, quam reliqua corpora. Maſſa enim terreſtris in eis præcipua videtur, præ reliquorum, ſi qua fortè ſunt, Elementorum portionibus. Quoniam itaque rerum craſſioris ſubſtantiæ difficilior & diuturnior approximatio eſt, ideoque miſtura particularum in iis corporibus multò eſt difficilior & arcanior, quam in cæteris corporibus, quorum miſtiones deprehendi aliquâ ratione poſſunt per reſolutionem vel naturæ, vel artis. At in his longè abſtruſior eſt omnis illarum miſtura, & ſicut à ſenſibus noſtris quàm longiſſimè corpora illa ſunt remota, in locis tenebricoſis abdita, quorſum paucis hominibus, iisque plerumque operariis & idiotis, penetrare datum eſt. Ductusque & canales naturæ, per quas colliguntur eorum primogeniæ partes tam altè ſunt radicati, mirum non eſt, ſi cæcutiat hic intellectus noſter, in obviis etiam quibuscunque ſuperficiaria contentus cognitione. Eam ob cauſam perfectè mixta, nec malè ſanè, vocantur, quanquam perfectæ iſtius miſtionis cognitio longè ſit imperfectiſſima, maximi tamen uſus, ſi haberi vel aliqua ex parte poſſit. Ut vel eam ſolam ob cauſam

Digitized by Google

cauſam impoſſibile ego exiſtimem, ignorata mineralium natura, reliquorum corporum perfectam adipiſci cognitionem, ne quid de aſtris dicam. Illa locus ipſe ſenſui noſtro ſubduxit, reliqua corpora omnia à maſſa hac terraquea origines ſuas habent, & intra athmoſphæram globi terreni propaginem viciſſitudinis ſuæ ſortiuntur; Meteora ortum ſuum in globo terreno habent, &, ut in ſuperioribus vidimus, ſine foſſilium ſcientia non rectè pernoſcuntur. Cœtera omnia, quæ accidunt plantis, arboribus, animalibus, quin ex terra varias vices ſubeant, dubium non eſt. Nam & ſemina, pro ratione terrarum, quandam creſcendi promtitudinem habent, & indolem ſuam ſuſtentant, vel perdunt. Etiam in animalibus magna eſt reſpectu terrarum variatio, adeò ut ſpiritus huic parti terræ familiares aliter aliterque afficiant eorum corpora, ſeu propagetur ea vis per cibos, ſeu per aërem, quem ſpirando ſpiritibus ſuis ſociant. Medici certè experiuntur, magnam eſſe corporum diverſitatem pro genio iſtius ſoli, in quo homines ſunt nutriti, vel cui per aſſuefactionem quaſi incorporati.

2 Sed nos fortè in hac conſideratione nimii ſumus, & ad mineralia noſtra redimus, quæ ego medullam naturæ auſim dicere. In iis enim radices quaſi fixit natura compacta, inque ſolidum & in nucleum redacta, cum cœtera corpora, quaſi ſcoriæ ejus ſint, aut quædam appendices, aut quidam velut flores. Certè nullibi firmior & conſtantior eſt, quàm in metallis, natura, in cœteris corporibus ambulatoria. Sunt tamen & mineralium certi gradus, neque una omnibus eſt perfectio. Aliqua enim enim debilius miſta ſunt, aliqua fortius & majori partium temperie, ut aurum & gemmæ, præ vilioribus metallis, mineralibus & lapidibus. In iis enim ſubtiliſſimarum particularum quaſi cribratio peracta videtur, & in tam nobilem maſſam conſolidatio arctiſſima, quæ excellentiæ iſtorum corporum optimus character eſt.

3 De iis antequam alia ſpeciatim dicamus, recenſebimus primùm autores, qui hiſtoriam mineralem deſcripſerunt. Tanta eſt vulgò illorum Scriptorum varrago, ut omnia quis excuſſa crederet, ſi numerum aut pondus librorum ſpectaret. Sed plerique inter illos ſunt Locorum Communium Scriptores, & pauca quædam & manuaria experimenta proferunt, quæ ad noſtram mineralium intelligendam parum conferunt. Quicquid verò eâ in re præſtitum eſt, Germanis potiſſimum debetur, qui, occaſione multarum fodinarum, quarum ferax eſt Germania, ad opera illa invitantur.

4 Poſt omnes mineralium Scriptores Johannes Websterus, Anglus, *in Metallographia* ſua, libro Anglicè ſcripto, magnâ diligentiâ collegit uno libro, non adeò ſpiſſo, quicquid apud Auctores veteres & recentiores inve-

nire

Digitized by Google

niſe potuit, quod ad hiſtoriam metallicam pertineret. Eo itaque velut indice uti poſſumus in Autoribus his evolvendis, Is, *cap. 2.* ejus libri, ubi de Autoribus Metallographis agit, triplicem eorum facit claſſem, commodam ſanè & concinnam. Ad primam refert ſpeculatores; inter quos recenſet Ariſtotelem, Platonem, Hippocratem, Dioſcoridem, apud quos paucula quædam inveniuntur de metallis & mineralibus, Plinium ſecundum, Andream Cæſalpinum, Bernhardum Cæſium, Jeſuitam, qui collectanea vaſta, & magna volumina ſcripſerunt, nullius uſus, ad cognoſcendam mineralium naturam, vel admodum pauci. Refert & inter illos Athanaſium Kircherum, de quo (*univerſalem* illum vocans *conſcribillatorem & rhapſodiſtam*, in cujus *Mundo ſubterraneo*, mendaciis contra chymicos pleno, nihil, præter titulum, ſit, quod promiſſa impleat) verum perhibet judicium; non enim implet expectationem illam, quam fecerat promiſſis ſuis. Magno quidem hiatu magnifica multa in *Mundo ſubterraneo* promiſit, ſed quadrat in eum illud Horatianum: *Amphora cæpit inſtitui, currente rota vix urceus exit.* Quanquam enim vaſtus Liber ſit, rerum tamen inops eſt, & neceſſaria nonnunquam omittit, ſuperflua multa coacervat, cramben coctam multoties recoquit, nova parca manu ſerit, multa ex aliis Autoribus deſcribit, in multis impingit, ac ipſis ciniflonibus deridendum ſe præbet. Referendi etiam huc ſunt Muſæorum ſcriptores, ut Olaus Wormius & Ulyſſes Aldrovandus, quorum ille in *Muſæo* ſuo metallicas quaſdam ſpecies adduxit, hic integrum *Muſæum metallicum* ſcripſit. Sed ſunt ii Auctores non alio quam Nomenclatorum nomine vocandi, ut qui indicant tantùm res metallicas, parùm de iis judicant, plus tamen conferunt utilitatis ad metallorum cognitionem, quam ſoli ſpeculatores. Webſterus ad tertiam claſſem Nomenclatores quidem refert metallicos, qui tamen potius ad primam eſſent referendi, quanquam Aldrovandi nullam mentionem fecerit, quem puto illi fuiſſe incognitum. In ſecunda claſſe ponit Scriptores Myſticos ſeu chymicos, quorum iterum duas claſſes facit, primam illorum, qui de vulgari chymia ſcripſere, quos enumerat Joſ. Quercetanum, J. Dan. Mylium, Joh. Beguinum, Ang. Salam, Joh. Pet. Fabrum, Henr. Nollium, And. Libavium, è tam vaſto numero, cùm longè plures nominare potuiſſet, imò ſexcentos. Sed tamen illi ad Myſticos Scriptores non pertinebant. Ad illos, qui de Myſtica chymiæ parte, tranmutatione ſc. metallica, ſcripſerunt, refert Monenem Romanum, Arnoldum de villa nova, Albertum M., Raymundum Lullium, Rogerum Baconem, Thomam Northonum, Georgium Riplæum, Auctores *Roſarii Philoſophorum* & *Muſæi Hermetici*, Mich. Sendivogium, Bernhardum Treviſanum, Baſilium Valentinum, Theophr. Paracelſum, J. Bapt. Helmontium. Sed hi longè pauciſſimi ſunt ex vaſto illorum numero. Plura nos de his Auctoribus diximus *in Epiſtola* noſtra *de metallorum transmutatione.*

tione In tertia claſſe ponit obſervatores experimentales, qui ipſi acceſſerunt fodinas, & hiſtoriam omnium operum metallicorum ſcribunt, quorum princeps eſt Georgius Agricola, vir doctiſſimus, qui maximâ diligentiâ omnem rem metallicam, omneſque operationes, perſecutus eſt, primusque inter Germanos in opere *de re metallica* (Baſil. 1561. *in fol.*) & *Lib. de ortu ac cauſis ſubterraneorum* (Witteb. 1612. *in 8vo,*) cum cura hoc argumentum tractavit. Secundas tribuit Joh. Mattheſio, qui, in *Sarepta ſua*, Concionibus quædam immiſcuit metallica. Tertias Johanni Kentmanno, qui ſcripſit *Nomenclaturam foſſilium inventorum in Miſniâ, aut aliis regionibus.* Hinc Caſparum Schwenckfeld nominat, qui ſcripſit *Catalogum foſſilium Sileſiæ*, Chriſtophorum Encelium, qui librum reliquit *de re metallica*, vehementer ipſi laudatum, & Andream Soleam, à Meiero commendatum, cujus eſt liber germanicus vom Uhrſprung der Metallen/ qui ſub Baſ. Valentini nomine prodit. Cœteri, quos nominat, huc non pertinent. In hac tamen claſſe, præcipuos aliquos omiſit, nempe Lazari Erkeri, (omnium optimi & fideliſſimi obſervatoris) Probier-Buch/ quo nemo luculentius ἐγχειρήσεις metallicas deſcripſit, Chriſtophorum Löhneiſen, qui Germanicâ linguâ von Bergwercken ſcripſit, ipſe artifex metallarius, & prolixus in eo argumento, Pet. Albini Meißniſche Berg-Chronicke/ quo in libro recenſetur foſſilium Miſnicorum hiſtoria, quam diligentiſſimè, à prima origine per annos ſuos deducta, Zachariæ Theobaldi *Arcana naturæ.* Scripſit & Modeſtinus Fachſius Germ. linguâ librum, cui titulus; Probierbüchlein. Addi poterant alii quoque Scriptores, quos, vel non vidit, vel in curia quadam prætermiſit.

CAP. XXX.

DE VARIIS TERRARUM GENERIBUS.

§. 1. *De terris hic agitur minerali ſucco imbutis, ad quarum cognitionem commendatur Ferr. Imperati* Hiſtoria Naturalis. 2. *Argillâ in ferrum tranſmutatio, a Joh. Joach. Bechero credita, impugnatur.* 3. *Unde vires terrarum. Haud tanta illæ ſunt, quanta vulgo creduntur.*

1 Terram Elementum eſſe corporum, plerisque Philoſophis ſupponitur. Ideoque, quatenus Elementum eſt, ad mineralia & metalla non poteſt referri. Solet tamen ad mineralium claſſem referri terra, ſed, quatenus ſucco aliquo minerali imbuta eſt. Inter corpora enim ſolidioris naturæ cum primum ſe offerat terra, matrix mineralium, ea primo loco inter mineralia referenda eſt. Imbuitur autem illa variis ſuccis minerali-

Digitized by Google

neralibus, ſuntque talis terræ variæ ſpecies, de quibus etiam in vulgaribus compendiis operosè ſanè à multis agitur. vid. *Syſtema Phyſicum Gothanum.* Præcipuè verò magna diligentia collegit, ex omnibus Scriptoribus metallicis, varias terrarum ſpecies, easque luculenter deſcripſit Ferrantes Imperatus, ſcriptor Italus, *in hiſtoria naturali*, lingua Italica conſcripta, cujus eâ in re labor ita omnia abſolvit, ut vix addi aliqua poſſe videantur, niſi quæ fortè in *Ephemeridibus Anglicis* habentur de quibusdam terris relationes. Et nos quoque ſupra aliqua de hoc argumento diximus, ut non ſit neceſſum hic illa repetere.

Vulgatiſſima terrarum ſpecies eſt *Argilla*, unde figulina conficiuntur opera, cujus nuper Jo. Joachimus Becherus voluit oſtendere in ferrum transmutationem, edito ſuper hoc argumento libro ſatis prolixo, quem ego tamen falli ſua obſervatione exiſtimo. Nam fortè ſeparavit ex argilla aliquas ferri particulas argillæ interſperſas. Solet enim ferrum omni argillæ, & omnibus vulgaribus etiam lapidibus, ineſſe, uti obſervavit dudum Guilh. Gilbertus *in libro de Magnete*, & præterea ipſe color flavus oſtendit, ochræ vitriolicæ teſtis, quæ ferro plerumque adeſſe ſolet, & ex Martis vitriolo quam copioſiſſimè conficitur. 8

E ſalibus metallicis, & præcipuè vitriolo, plerumque terræ iſtæ præcipuas ſuas qualitates habent, & vel ſolum vitriolum varii coloris mire ludit in tingendis terris, quanquam & quibusdam Mercuriales quædam qualitates, aut ſulphureæ, ineſſe poſſint, de quibus ſingulis hic agere nimis foret prolixum, cùm, præter vulgata, & ab aliis notata, vix afferre quicquam poſſimus. Legi poteſt Gerh. Joh. Voſſius *in Phyſiologia Chriſtiana*, qui, ut pleraque Philoſophiæ naturalis capita complexus eſt, ita & hoc in argumento collegit, quæ, vel apud veteres, vel apud Scriptores ſui temporis, inveniebat rariora. Medici quibusdam earum ſpeciebus magnam vim tribuunt, quam quidem in dubium vocare nolim; certum tamen eſt, plus ſæpè ineſſe iis rebus ſuperſtitionis, quam veræ experientiæ. Quot non de gemmis circumferuntur ſuperſtitiones, quibus tamen viros etiam doctiſſimos paſſim implere libros videas? 9

CAP. XXXI.

DE LAPIDIBUS, EORUMQUE GENERATIONE, PETREFACTIONE ET CORPORIBUS PETREFACTIS.

§. 1. *Methodus detegendæ conſtitutionis corporum, præcipue ſubterraneorum, per Analyſin, commendata.* 2. *Obſervata illa eſt a Nicolao Stenonis* in Prodro-

mo Diſſertationis de ſolido intra ſolidum naturaliter contento, *cujus prolixus exhibetur recenſus. 3. Stenonis, Bernh. Paliſſii, Henr. de Rochaz & Thomæ Schirlei, de cryſtallis & lapidibus ex aqua concretis, ſententia. 4. Refutatur ea, &, ad generationem lapidum, cryſtallorum, metallorum, præter aquam, ſuccum etiam viſcoſum requiri, oſtenditur. 5. Quid de corporibus petrefactis judicandum, dubiis magnam partem, & non genuinis.*

1 QUandoquidem Mineralia terræ producta ſunt, ideò conſiderandum nobis primò erit; an illa terræ producta dicantur, vel ratione loci, vel ratione cauſæ. Terram aut locum præbere mineralibus in confeſſo eſt, cauſam an præbeat, incertum, ita ut ab ea ſola dependeat. Ex ejus tamen conſideratione in aliquam cauſæ cognitionem deduci poſſumus per viam ἀναλύσεως, quâ quam tutiſſimè proceditur in corporum conſtitutionibus detegendis. Aliquam certè cognationem cum loco, cui connexa ſunt, habent corpora, aut aliquod facere indicium poſſunt primæ illius compactionis, minimum illud, an ex ſolido, an ex liquido, concreverint corpora, eò in ſtatu reperta; ubi figura ſuperficierum & ratio contiguitatis in corporibus in conſilium adhiberi debent, atque ex iis judicium inſtitui de prima partium illarum coagmentatione. Non memini, iſtam methodum ab ullo Phyſicorum fuiſſe tentatam, cum tamen ſimpliciſſimâ ſit, & maximè naturalis, ac demonſtrativa. Iis enim quaſi veſtigiis quibusdam, à natura impreſſis incedendum eſt, cùm alioquin diffuſa difficiliſque ſit earum rerum comprehenſio. Quemadmodum ſc. in animalis naturæ cognitione procedimus, ut per anatomen indagemus primas humorum ſecretiones, liquidorum à conſiſtentibus intervalla, ichnographias ramulorum, quas natura delineavit quaſi quædam ſtamina texturæ totius corporis, poſteà nova occaſione materiæ vel conſolidanda, vel extendenda, vel novis corporibus incruſtanda; ſimili modo in productis ſubterraneis procedi poſſe nullum eſt dubium, ſi modò ita ſemel ſimulque objici oculis poſſint tam vaſtæ corporaturæ, quæ ſeculis ſolent demum elaborari, & intra terræ carceres formantur, ingenio humano non perſpiciendos, & fortè non aliâ intelligentiâ cognoſcibiles, quàm quæ ipſa hæc ordinavit, & primum illum motum impertita eſt.

2 Devenit tamen ad illas cogitationes non ita pridem ſubtiliſſimus vir, Nicol. Stenonis, acutiſſimi homo ingenii, qui multa vidit in rerum natura, in quibus alii cœcutiunt. Is, occaſione quæſtionis, à Magno Hetruriæ Duce ſibi propoſitæ, de conchyliis & rebus maritimis, in locis mediterraneis repertis, Diſſertationem inſtituit *de ſolido intra ſolidum naturaliter contento*, cujus ille *prodromum* edidit, ex quo, velut ex ungue, leonem judicare poſſumus. In tota illa Diſſertatione id præcipuè agit & tractat, quo modo corpo-

Digitized by Google

corpora illa varia, quæ ſub terra reperiuntur, concreverint. Id ut explicet, magna diligentia conſiderat locum eorum, in quo reperiuntur, quomodo ſcil. iſte corpora includat, quibus ſuperficiebus illa contingat, an planis & lævigatis, an aſperis, an totis, an quibusdam earum partibus, è quorum omnium accurata collectione Mathematicis ratiociniis demonſtrare laborat, quomodo hæc corpora, ſecundum has vel illas ſuperficies, ita figurata in hoc loco potuerint coagmentari. Atque in iis omnibus ita procedit, ut, poſitis quibusdam propoſitionibus, quaſi Mathematicis, ſententiæ ſuæ, velut quædam concluſiones, ex iis ſequantur. Illud problema Univerſale ejus eſt, quod totâ *ſecundâ parte Diſſertationis ſuæ* pertractat, cujusque *in Prodromo ſuo* tantum, velut lemmatis alicujus, meminit: *Dato corpore, certâ figurâ prædito, & juxta leges naturæ producto, in ipſo corpore argumenta invenire, locum & modum productionis detegentia.* Propoſitiones ejus ſimpliciſſimæ ſunt, ex quibus concluſiones ſuas educit. Prima eſt: Si corpus ſolidum alio corpore ſolido undique ambitur, illud ex iis primò induruit, quod, in mutuo contactu, ſua ſuperficie alterius ſuperficiei proprietates exprimit. Hinc confectaria ſua educit: In illis terris, vel ſaxis, quæ undique circumdant & continent cryſtallos, marcaſitas, teſtas animalium, & alia corpora, levi ſuperficie prædita, jam tùm induruiſſe illa corpora, quo tempore terrarum ſaxorumque, illa continentium, materia etiamnum fluida erat, adeoque ex illis colligi poſſe, non terras vel ſaxa produxiſſe contenta in illis corpora, imo ne quidem extitiſſe, quo tempore eadem corpora ibidem producta fuerunt. Colligit (2): Si cryſtallus cryſtallo, marcaſita marcaſitæ, includitur, jam tùm induruiſſe contenta illa corpora, quando corporum continentium pars etiamnum fluida erat. Colligit (3), in illis terris & ſaxis, quibus teſtæ cryſtallinæ, argenti, antimonii, &c. continentur, continentia corpora jam tùm induruiſſe, quo tempore contentorum corporum materia etiamnum fluida erat, adeoque marcaſitas primùm productos eſſe, inde lapides, quibus includuntur marcaſitæ, tandem venas mineralium, quæ lapidum fiſſuras replent. Tertia ejus propoſitio hæc eſt: ſi corpus ſolidum ſecundum naturæ leges productum eſt, è fluido productum eſt. Creſcit illud, dum particulis ejus novæ opponuntur particulæ, ab externo fluido ſecretæ. Fieri autem appoſitionem hanc, vel à fluido externo immediatè ait, vel mediante fluido interno, uno vel pluribus, quæ omnia eleganter illuſtrat comparatione corporis humani cum productis terræ inſtituta. In omnibus locum productionis accuratè inſpiciendum docet, i. e. corpora vicina, quæ ad incluſorum productorum figuras componenda.

De cryſtalli productione multa ſubtiliter disquirit Steno, an inter fluidum & fluidum, vel inter fluidum & ſolidum, an verò in ipſo fluido, produ- 3

catur. Nam è fluido productam eſſe, dubium illi nullum eſt, frigore tamen concretam, at è cineribus ignis vi in vitrum exuſtam negat. Putat enim, etiam abſque ignis violentia fieri vitrum poſſe, etiam humano artificio, modo quis inſtituat accuratam analyſin Saxorum, in quorum cavitatibus optimæ cryſtalli formantur. Certum enim eſſe putat, ut ex fluido concrevit. Cryſtallus, ſic in fluidum eandem poſſe reſolvi, modò quis verum naturæ menſtruum imitari norit; fluidum autem, in quo cryſtallus creſcit, eodem modo ſe habere ad cryſtallum, quomodo aqua communis ſe habet ad ſalem. Ejusdem ſententiæ plures alii quoque ſunt. Nam Bernhardus Paliſſy, Gallus, libro patriâ linguâ ſcripto *de natura fontium, metallis*, &c. ex aquis metalla & lapides produci vult: aquas autem duas ſtatuit, alteram materialem, congelantem. Henricus de Rochaz, popularis ejus, qui de eodem argumento etiam aliqua ſcripſit, aquam quidem materiale rerum principium facit, ſed ſalem illi adjungit principium conſolidans corpora. Thomas Schirley, in peculiari *libro de cauſis lapidum*, eos oriri putat ex aqua & ſeminibus ſuis, quod certè eſt nihil dicere. Nam illa ſemina nos quærebamus.

4 Ut ſententiam meam aperiam, nec lapides, nec metalla, è ſola aqua ſimplici, poſſe produci credo. Metalla, quia corpora habeo ſecundum miſta, quæ decompoſita alii vocant, in partibus ſuis conſtituentibus, primò miſtis, agnoſcunt fortaſſis liquorem primogenium, ſed qui in ipſa ſpecifica metallorum productione non apparet. Quod ad cryſtallorum ex aqua concretionem ſpectat, nondum ita illa expedita eſt, ut putabat Stenonius, non pauca enim ſuperſunt dubia. Ipſa earum fragilitas teſtatur, minus ineſſe iis humoris, quam ipſis metallis. Bernhardus Paliſſy per aquam congelantem nihil aliud quàm ſalem intelligit, ut explicat Sorellus, aut aliquam ſubſtantiam lapidificam & incruſtantem, quæ ab aquæ natura diverſa eſt, ut vel inde pateat, cryſtallum non eſſe corpus ὁμοιομερὲς, ſeu ſimilium partium. Peireſcius, teſte Gaſſendo *in ejus vita*, craſſam ſatis communium lapidum miſturam invenit, quando ex aqua limum viſcoſum eruit, ad contactum aëris in lapidem abeuntem. Ita poterant & in metallis diverſi ſucci, vel terræ, ſed naturæ purioris, miſceri. Si aquarum veſtigia in cryſtallorum incunabulis invenit Stenonius, non ſequitur tamen inde, fuiſſe productas cryſtallos. Nam poterant aquæ vehiculorum vice fungi, quæ materias earum conſtitutivas ad loca illa deferrent, extra autem corpus ipſum conſiſtebant. Tum & illa aſſertio, chryſtallos poſſe per liquorem ſolvi, quia ex liquore productæ ſunt, admodum incerta eſt, cùm non perpetuum ſit, ex ſolventibus rem aliquam eſſe productam, & non ſatis certum, cryſtallos ſolvi poſſe. Neceſſariò itaque materia lapidum nobis reponenda eſt in ſucco aliquo ſpecifico, & per naturam ita præparato.

Digitized by Google

rato. Quod certò cum dicimus, profiteri non erubeſcimus, non ſatisfacere illam rationem curioſis ingeniis; ſed ſervanda illa eſt, usque dum meliorem doceant alii. Nam ex ſubtilitatibus illis, quas affert Stenonius, utut ſatis argutæ ſint, & mathematico planè ordine procedant, nondum tamen res confecta eſt. Quanquam id libenter concedamus, inter prima lapidum elementa aquæ eſſe præcipuam partem, ſed, cum in natura miſtionis multa conſiſtant, ideò oportet, ex ſolido aliquo principio, & ex aqua, primò materiam mediæ naturæ, inſtar ſucci eſſe inſpiſſatam, quæ poſteà in lapidis duritiem abiit, humore arctius cum particulis arcuatis unito. Aliquam certè ideam talis miſtionis in operibus gypſatis deprehendere poſſumus, quæ, ſola affuſa aqua, in duritiem aliquam abeunt, non tamen ſatis conſtantem, quoniam abeſt viſcoſitas illa, quæ magis continet partes. Unde videmus, cum oleo imbuitur iſta materia, vel aqua glutinoſa, eam duritiem lapideam acquirere. In cœteris verò lapidibus auritiesilla & tenacitas, non ab aqua ſola, non à particulis terreis, ſed à quadam viſcoſitate eſt, in quam multis, vel circulationibus, vel aliis miſturis nobis incognitis, aquam illam natura inſpiſſavit, vel multo tritu particulas magis illi uniens, vel tertium etiam aliquod unctuoſæ naturæ, nobis incognitum, illi addens. Ut itaque ex eo appareat, nihil veroſimilius dici, quàm ſi ſuccum lapideſcentem proximam lapidis materiam faciamus. Proceſſus iſte, quomodo veroſimiliter ſuccus ille producatur à natura, ſatis ingenioſè deſcribitur ab Honor. Fabri *tr. 7. prop. 7.* qui & in cœteris rariorum lapidum communium, ut marmorum, lapidis Lydii, ſilicum, cotis, pumicis, tophi, calculi in corpore humano, texturam magna induſtria explicat.

Quod petrificata corpora attinet, certum eſt, eſſe quosdam fontes, qui lapideam naturam videantur induere rebus non lapideis, & oſtenduntur multa in Muſæis paſſim corpora petrefacta, quæ omnia tamen ego non genuina eſſe exiſtimo. Nam & raritatem aliquam, aut novitatem, fraudibus doctis interdum venari ſolemus, ut veritatem Theologi interdum fraudibus piis. In illa omnia ſpecialius inquirendum eſt. Utut enim non negem, incruſtari quædam corpora poſſe cruſta aliqua lapidea, tota tamen quanta quanta ſunt, mutari in lapides poſſe, res eſt creditu admodum difficilis, niſi fortè tanta ſit copia particularum lapideſcentium, ut ita penetrent minimos etiam corporum receſſus, & ſingulis particulis ſe circumponant. Sed, neque tum tamen concipere poſſumus, quomodo ſubſtantia nova, & ſatis ponderoſa & multa, eidem corpori miſceri poſſit, ſalvâ manente ejus figurâ, niſi fortè novæ illæ particulæ advenientes ſimul conſtringant molliores quasdam corporum immutandorum particulas. Vid. D. Joh. Dan. Majoris *Epiſtola de Corporibus petrefactis.*

CAP.

CAP. XXXII.

DE MAGNETE.

§. 1. Virium ejus cauſam reddere arduum, quæ nec ad internam virtutem, cum J. C. Scaligero, nec ad ſimilitudinem ejus ac ferri, eſt referenda. 2. Guilh. Gilberti Lib. de Magnete, *ac obſervatt. de virtute totius globi terreſtris Magnetica, indeque enata magnetica recentiorum Philoſophia, a Nic. Cabao, Nic. Zucchio, Jac. Grandamico & Athan. Kirchero, exculta. 3. Ren. Carteſii & Hon. Fabri, vires Magnetis ad effluvia externa referentium, ſententia recenſetur & approbatur. 4. Disquiritur, an magnes, igne candefactus, vim ferri attractivam amittat. Variatio declinationum acus magneticæ. 5. Judicium de Vinc. Leotaudii* Magnetologia. *Alii de Magnete Scriptores, Henr. Nicolai, Laur. Reael, Verulamius, Petitus, Joh. Frid. Herwarti de eodem ineptia.*

1 INter reliqua lapidum genera facilè palmam, ob mirabilem ſuam virtutem, reportat Magnes. Occaſionem certè præbuit vaſtis voluminibus, quibus quidem operosè ſatis inquiritur de iis, quæ circa illum notanda ſunt, e. g. de converſione ad ſeptentrionem, declinatione, aliisque mechanicis artificiis, quæ ſuper virtute magnetis fundantur. In veris autem cauſis earum rerum indagandis, præter occultas aliquas qualitates, nihil magnoperè ſcitu neceſſarium nos docuêre. Jul. Cæſ. Scaliger, mirum quantum ſubtilis, adeò acutum non cernit, ut veram virium magneticarum cauſam nos docere poſſit. Nihil enim aliud ab illo accepimus, quàm, quod ab interna potiùs virtute, quàm externâ, exiſtimet, motum illum procedere, veluti movetur catulus ad mammillam, & anima noſtra ad beatitudinem, ab intimo principio, quod ſummi boni appetit fruitionem. Qualis Philoſophia, & quidem tàm ſancta, mirum, quomodo in lapides jam ſit propagata. Tantum ſc. abeſt, ut ab interna virtute procedat, ut ab externa potiùs illud provenire longè ſit veriùs, ut è ſequentibus videbimus. Aliqui ſolam ſimilitudinem, in Sympathia, quæ inter magnetem eſt & ferrum, pro cauſa nobis venditarunt, quod certè nihil eſt dicere, cùm ſic in cœteris etiam corporibus ſimilitudo eosdem effectus parere debeat.

2 Primus in hoc argumento diligenter excolendo fuit Anglus, Wilhelmus Gilbertus, qui in experimenta ſuper uno hoc ſubjecto mirè accurata quinquaginta nummorum millia, ut Harvæus refert, impendit, edito in lucem libro, (cui Tit. *Philoſophia nova de Magnete, Magneticisque Corporibus, & de magno Magnete Tellure,* Amſtel. 1600. *in fol.*) quo primus demonſtravit, virtutem magneticam terreſtri globo à natura inſitam, atque adeò terram magnum eſſe

Digitized by Google

eſſe magnetem, ut magnes eſt parva terrella. Quæ obſervatio, quanquam integram magnetis naturam non demonſtret, viam tamen pandit ad cogitationes quasdam ſecretiores, & latius patentes. Nam ex eo id ſequitur, virtutem illam latius diffuſam eſſe, quam in ſolo illo lapide, ut fides amplius non habeatur fabulis illis veterum, neſcio quas magneticas rupes fingentium, aut cœli cujusdam plagam, & ſideris cujusdam influxum in rei hujus cauſam vocantium. Quos inter Rogerius Baconus quoque eſt, qui, in *Ep. de virtutibus Magneticis*, cœlum terræ miſcet, à cœlo virtutes iſtas derivando, cum poſſet à Terra. Statim ergo, poſt Gilbertum, quaſi nova quædam de magneticis Philoſophia cudi cœpit, ut ſunt hodieque multi homines ita animati, qui una ſuper obſervatione tota ſæpè Phyſices ſyſtemata fundant. Gilbertus nihil aſſeruit, niſi quæ experimentis comprobata fuerunt. Poſtea illum tamen inſecuti ſunt Nic. Cabæus, Nic. Zucchius, Jac. Grandamicus, Athan. Kircherus, Jeſuitæ, qui vaſta de re magnetica opera ediderunt, id præcipuè agentes, imprimis Cabæus & Zucchius, ut ad principia, juxta Philoſophiæ leges, reducerent Gilbertiana experimenta. Grandamicus ſingulari opuſculo terræ immobilitatem ex virtute magnetica demonſtrare conatus eſt. Quod ſcriptum ejus Henr. Power refutavit *Parte III. Philoſophiæ Specialis*, Lond. A. 1664. *in 4.* editæ. Kircherus, ſicut ſolet, per omnia hujus tractationis cognata ſe diffudit, nam non ſolùm anteriorum ſcriptorum ratiocinia collegit, ſed & omnia, quæ in natura analogiam quandam magneticam præ ſe ferunt, eo retulit, additis variis laboribus mechanicis, ex operationibus magnetiſmi erutis.

Poſt tot tamen labores non ſatis inquiſita fuit magnetis natura, & ni- 3
hilominus obſcura relicta fuerunt earum operationum principia. E modernis, Kenelmus Digbæus magnetem credidit ex atomis generari, ab utroque polo fluentibus, ac per emanationem operari, quæ ſententia mihi haud probatur. Præ cæteris aliquid ſapere hic viſus eſt Carteſius, latius vibrans mentis ſagaciſſimæ oculos, quàm alii ante ipſum ſcriptores. Obſervavit ille ſc. virtutem illam, quâ ferrum attrahit magnes, aut in polum convertitur, non in ipſo eſſe magnete, niſi ſolummodo paſſive: Principium autem dirigens, & motum illum exercens, extra ipſum, vel lapidem, vel ferrum, eſſe conſtitutum. Per illum itaque pro certo poſitum eſt, externam aliquam naturam fluidam eâ viâ ferri ab auſtro ſcil. ad ſeptentrionem, eamque poris magnetis, vel ferri, ita ſe inſinuare, ut ſimul ſecum in eandem viam dirigat, quæ poſteà etiam remanet in minimis particulis magnetis, quæ ferro affricantur. Ex eodem principio cenſenda eſt provenire virtus illa attractrix. Materia enim fluida, per magnetis poros tranſiens, dum ferrum offendit, ſimili ratione per ferri poros tranſire laborans, dum non rectè ſibi oppoſitos incurrit, eos ita dirigit, ut accedere ad magnetem

ferrum videatur, & accedente ſubinde nova particularum copia, & poris recta via oppoſitis, particulæ illæ ſtriatæ quaſi ferrum induant, atque ita firmiter magneti ipſi apponant. Id enim certum eſt, magnetis & ferri eſſe penè eandem ſubſtantiam, unde Honor. Fabri magnetem facit corpus mixtum ex materia lapidea & metallica. Et hic doctiſſ. utique & ſagaciſſ. vir eandem hypotheſin Carteſianam ſequitur, quamvis aliter proponat. Id autem ita exacte & mathematica planè ratione facit, ut in dubium vocari non poſſit, *Tract. 7. lib. 1. propoſ. 34.* Poſtquam, multis aliis viam muniverat ſuæ aſſertioni, hâc analogiâ rem demonſtrat. *Cogita*, inquit, *ſuberis fruſtum innumeris ferè acubus ferreis, magnetica vi iuſtructis, in parallelis, quanquam inſenſibilibus, confixum, illud haud dubie ſuos polos, ſuosque aſpectus, habebit*, &c. Quo certè exemplo elegantiſſimè illuſtrare totam hanc materiam videtur, quamvis in materiam ſtriatam Carteſianam propendere non videatur. Interim tamen ſimile aliquid principium agnoſcere videtur. Sed tamen non tam generale ac univerſale, quale Carteſius. Proponit autem totam hanc doctrinam admodum luculenter & perſpicuè, & planè methodo mathematicâ, ut ſanè rectiore viâ & planiore nemo facilè hîc procedere poſſit.

4 Cætera, quæ ſpectant ad magnetem, declinationes ejus, diviſiones ſecundum polos, & alia, mathematica planè ſunt, vel mechanica, & ſollicitè jam tùm ab aliis notata. Multa præterea fabuloſa referri ſolent de magnete. Solent & illud inter obſervata referre, vim omnem ſuam deponere magnetem, ſi igne candefiat, quod tamen non uſque adeò verum eſſe, produnt *Acta Philoſophica Anglica p. 406. Edit. Lipſ.* Quanquam Honor. Fabri rem extra controverſiam eſſe exiſtimat. Eatenus tamen veritas conſtat huic obſervatio, quod ſcil. virtus illa attrahendi in magnete aliqua ex parte fuerit imminuta, ac potuit fortaſſis magnes ille fuiſſe validior, quàm iſti, in quibus alii experimenta fecere, qui totam hanc vim omninò depoſuerunt. Nam inter magnetes magnam eſſe differentiam, multi autores notant. Cæterùm in declinationibus acus magneticæ mira eſt varietas, ut eam ſæpè notavit Rob. Boylius in exiguis milliaribus notabiliter variaſſe, cujus ille cauſam adæquatam dare non potuit. In *Actis Philoſophicis Anglicis* multæ, quæ variationem illam ſpectant, paſſim ſunt obſervationes.

5 Scripſit & Vincentius Leotaudius *Magnetologiam*, Lugd. Gall. A. 1668. *in 4to* editam, *in quâ*, ut titulus habet, *exponitur nova de magneticis Philoſophia*, quæ tamen mihi quidem non multùm adferre videtur novi, ſed doctrinam hanc intricatiorem, quam ante fuit, relinquere. Accuratè tamen omnia iſta artificia magnetica exponit, & *lib. 1. cap. 4.* prolixè agit de vi magnetica ferro communicanda abſque magnete, unde probat ille totius terræ virtu-

Digitized by Google

virtutem eſſe magneticam. Congeſſit quoque Henr. Nicolai, in exigua Diſſ. (Dant. 1641. *in 4to*,) varias de hoc argumento quæſtiones. Laur. Reael, celebris Batavorum Navarchus, Amſtelod. A. 1651. *in 8vo* edidit, Onderſinding van de Magnetſteen / en de magnetiſche Kracht der Aerden / Libellum quidem exiguum, ſed in quo experimenta non contemnenda, notisque latinis à Caſp. Barlæo illuſtratum, ab erroribus tamen ſuis haud immunem. Inter Poſthuma Verulamii peculiaris reperitur *Inquiſitio de Magnete*, in qua cogitata ſua profert, & Qq. exponit, ad quas inſtitui Experimenta Magnetica poſſint, quales etiam in *Tranſact. Angl.* paſſim leguntur. Dn. Petiti, bellicis in Gallia munitionibus præfecti, *Diſſ. de Magnetica declinatione, ejusque variatione, Aſtronomiæ Phyſicæ* J. Bapt. Hamelii eſt addita. Legi etiam merentur, quæ de motu in natura magnetico J. Alph. Borellus, ſub finem operis *de vi Percuſſionis*, philoſophatur. Ingenioſe ſtultus fuit Joh. Frid. Herwartus, qui *in Admirandis Ethnicæ Theologiæ myſteriis propalatis*, Ingolſt. A. 1623. *in 4to* editis, Magnetem olim pro Deo cultum, Philoſophiamque Magneticam, & Myſterium Pyxidis Nauticæ, ſub omnibus Gentilium fabulis à ſacerdotibus fuiſſe occultata, operoſe evincere eſt conatus. Quo quidem nihil poterat excogitari ſtultius, cum ne minimum quidem apud Autt. veteres Pyxidis iſtius notetur veſtigium.

CAP. XXXIII.

DE LAPIDIBUS PRETIOSIS.

§. 1. Gemmarum præſtantia & prærogativa præ lapidibus. Varii de illis Scriptores 2. Cæteris præfertur Rob. Boylius, cujus ſententia de Gemmarum generatione, conſtitutione & ſolutione, cum Nic. Stenonio ipſi ferme communis, recenſetur. 3. Quid de Gemmarum viribus & motu inteſtino judicandum? 4. De Adamantibus, cæterisque Gemmarum ſpeciebus, nonnulla. 5. De Margaritis item, 6. Ac Coralliis, Lignoque Foſſili.

Vidimus plebejos lapides, veniamus ad Regios, & ob raritatem præ cæteris æſtimandos. Sunt enim ſanè nobilioris naturæ & compoſitionis, neque à ſolo pretio & æſtimatione dignitatem ſuam accipiunt. Miſtio enim longè perfectior eſt, & ſingularis eorum textura arguit longinquitatem productionis, & eam ob cauſam naturam nobiliorem. Niſi enim particulæ ſubtiliores eſſent, & longo tempore longisque circulationibus naturæ excoctæ, & in talem maſſam ſubactæ, non tam ſplendida forma & durabili corpore appareret; nulla enim alia corpora his virtutibus prædita videmus. De iis ſcriptores ſunt multi, ſed innumeris fabulis referti, 1

ut vix liqueat, quid in illis ſincerum ſit, aut pro vero & demonſtrato debeat haberi. Anshelmus Boëtius à Boot, Marbodæus, Franc. Ruæus, Hier. Cardanus, Joh. de Laet, Albertus M., integros de illis libros ſcripſerunt, inter quos Boëtii à Boot liber optimus videtur; reliqui enim miris ſunt fabulis & ſuperſtitionibus referti. Nuper etiam aliquis Thom. Nicolotius, Anglus, de eo argumento ſcripſit, qui liber in Germanicam quoque linguam converſus eſt. Ul. Aldrovandus quoque *in Muſæo Metallico* varias earum ſpecies, cum iconibus, repræſentat, ſed is de formis & figuris earum magis ſollicitus. Prodiit ante aliquot annos liber Gallicâ linguâ, exiguus quidem ſed magnæ utilitatis ſub Tit. *Hiſtoire des Joyaux, & des Principales Richeſſes de l' Orient & de l' Occident, par le Sr. Chappuzeau*, cujus argumentum *Transact. Angl. p. 429. & ſeqq.* recenſent. Ex eo enim benè perdiſci poteſt res gemmaria, quoad notas loci natalitii, & rationem valoris.

2 Poſt illos omnes Rob. Boylius, ſagaciſſimus naturæ indagator, ſingularem libellum ſcripſit *de origine & virtutibus gemmarum*, elegantem ſatis & curioſum, cujus hæc ſententia eſt Gemmas pellicidas aliquando ſubſtantias liquidas fuiſſe ait, quæ ſi tincturis quibusdam mineralibus, dum fluidæ vel molles ſunt, imbuantur, colores, pro ratione mineralis obvii, acquirant. In opacis gemmis, cujus generis ſunt Hæmatitæ, Jaſpides, Onyches, ſimilesque lapilli, terram, metallicis ſuccis imprægnatam, acceſſione liquoris petreſcentis, ſeu ſpiritus petrifici, in lapidis formam coagulari putat, & hos ſpiritus petrificos opinatur aliquando aſcendere in forma vaporum. Unde probabiliter deducit, non tantum diverſas virtutes medicinales talium lapidum, ſed & alias quasdam illorum qualitates, ut colorem, gravitatem &c. Hinc evenire exiſtimat in lapidibus alterius generis, vel Marcaſitis, vel ipſis vegetabilibus & animalibus ſubſtantiis, repertos fuiſſe alios lapides. Quandoquidem ſubſtantiæ illæ facilè concipi poſſunt terræ incluſæ, dum adhuc eſſent terra mineralis vel limus, & poſteà thecæ quaſi inditæ, acceſſione petrificorum agentium, quæ eas perſuaſerint. Atque hanc ſuam ſententiam Boylius, iſto in libro, prolixius explicat, in quo in plurimis convenit cum aſſertionibus Nic. Stenonis. Sed fuit ille, in *præfatione* ejus libri admodum ſollicitus, ut præcaveret ſuſpicionem plagii; nam, cum imprimeretur libellus, Stenoniana ſe nondum vidiſſe multis documentis probare illic laboravit. Sunt verò in illo libro ſingulares obſervationes, & magis quidem ſolidæ, ut mihi videtur, quàm Stenonianæ, quæ meris Mathematicis ratiociniis niti videntur, cum hic in ſubſidium vocet experimenta artis chymicæ. Illa præcipuè elegans ejus meditatio eſt, quâ ſtatuit, terram plenam eſſe menſtruis, aliisque liquoribus variorum generum è fodinis, per quas vagantur, varie imprægnatis, qui in quibusdam caſibus vice menſtrui fungi, alio verò modo concurrere ad productio-

nem

nem corporum mineralium, poſſint. Quin ipſam aquam communem, variis mineralium effluviis infectam, ut eſt plerumque (quod Leonh. Thurnheuſerus peculiari *libro de aquis mineralibus* docet,) id præſtare poſſe credit. Refert quoque, ſe caſu aliquando incidiſſe in liquorem, qui gemmas ſolvere potuerit, quod certè mihi neſcio, quomodo à vero alienum videtur. Putaverim enim ego, rem arduam fore, & magni in natura prodigii, ſi quis id præſtare poſſet, & longè illo Alcaheſto Helmontiano pretioſiorem. Quæ circa figuras gemmarum philoſophatur, pulchrè illuſtrata Chymicis experimentis ſunt.

Quod vires gemmarum attinet, illæ cum ſint in abdito poſitæ, erui non facilè poſſunt. Joh. Bapt. Helmontius, & ejus Hyperaſpiſtes Joh. Marcus Marci, magnam vim ipſi irradiationi tribuunt, in qua tamen tantùm latere arcani, ut illi quidem volunt, vix mihi perſuadeo. Eſſe verò in illis incognitas quaſdam vires, & non facilè deprehendendas, vel ex iis obſervationibus conjicere licet, quas recenſet Boylius *in libro ſuo de quiete abſoluta corporum*. Obſervavit enim in ipſis duriſſimis corporibus eſſe particulas quaſdam, quæ moveant ſe à centro ad ſuperficiem. In *Tractatus ſui de coloribus Appendice* refert de quadam Turcoide, in qua macula fuerit, quæ motum habuerit menſtruum, ad phaſes ſc. lunæ comparatum. 3

De ſingulis gemmarum ſpeciebus ſi agere nobis animus eſſet, toto volumine rem non expediremus, & habemus, quos de iis libros legere poſſumus, à me ſuprà indicatos. De valore earum, & ordine, omnium optimè auctor ille Gallicus egit, ut non neceſſum ſit, ex eo quædam repetere. Adamantes præ omnibus pretium habent, magis ob raritatem, quam ob naturam cæteris præſtantiorem. Nam & cœteræ illæ gemmæ ejusdem miſturæ ſunt, & pulcherrimi præterea coloris. Quænam illis ſuccedant, ambiguum eſt, quibusdam pro Smaragdis, aliquibus pro Saphiris, certantibus. Earum omnium natura, ſpecies & diſtinctiones, vel vulgares etiam auctores Phyſici & compendiarii recenſent, quibus innumeræ fabulæ & ſuperſtitiones ſunt permiſtæ. 4

De Margaritis, earumque piſcatione, conſulenda ſunt itineraria Indiæ orientalis. Habuit & Britannia quondam Margaritas, multùm olim æſtimatas, ſed nunc illæ ibi non comparent. Quæritur hic à multis ars majores efficiendi uniones è minutioribus, ſed vix puto illud effectum dabitur, cum ſplendor ille ſuperficiei externæ nulla poſſit arte conciliari, licet fortè maſſa aliqua major inde confingi poſſit. Refert Cl. Salmaſius, in *Exercitationibus ſuis Plinianis ad Solini Polyhiſtora*, in libris illis Græcis MSS. qui de Chymia, & metallorum transmutatione, Bibliotheca Regis Galliæ aſſervantur, recenſeri artem aliquam conficiendi uniones artificiales. Sed illa non comparet in Cod. Altenburgenſi, cujus inſpiciendi mihi copia data eſt. 5

Digitized by Google

6 Coralliorum hiſtoriam Johannes Ludovicus Ganſius peculiari opuſculo pertexuit. Eorum etiam mirabilis productio eſt, & ſunt, qui obſervarunt, ea ſub aquis mollia, quod argumento eſt, ex ſucco quodam coaluiſſe. Sed in his omnibus cœca omnis philoſophandi induſtria eſt, & penè meris conjecturis abſolvuntur, quæ circa illa diſquirimus. De Ligno Foſſili Lib. Italicum ſcripſit Franc. Stellutus, quem ſe, cum notis ſuis, denuo editurum J. Dan. Major eſt pollicitus.

CAP. XXXIV.

DE VITRO ET GEMMIS ARTIFICIALIBUS.

§. 1. De vitro varia, imprimis an flexibile & ductile confici poſſit. 2. Gemmæ e vitro artificiales. Ant. Neri Ars Vitriaria, *& Autoris* Epiſtola de Scypho vitreo, per ſonum vocis humanæ rupto, *laudantur.*

1 VItrum quodammodo ad gemmas etiam referri videtur, ob denſitatem & compactionem ſuam, licet arte factum ſit, quanquam & natura habeat vitra quædam foſſilia. Quod arte paratum eſt, fragile eſt. Aliqui per artem flexibile & ductile fieri poſſe credunt, & adfertur ejus rei hiſtoria quædam apud Plinium & Petronium, de artifice quodam, qui Tiberio obtulerit phialam, ex vitro tali ductili paratam. Cujus hiſtoriæ fidem aliqui in dubium, cum Chriſtoph. Meretto, vitrum ductile per artem confici poſſe negante, vocant, ſed immeritò, ut opinor. Nam certè non repugnat naturæ, talia vitra confieri per additionem materiæ cujusdam viſcoſioris metallicæ, quæ tamen perſpicua ſit, ac maneat. Ol. Borrichius certè, in *libro ſuo de ortu & progreſſu chymiæ*, pro exemplo allegat talcum illud Moſcoviticum pellucidum, quod non ita fragile eſt, ut vitra noſtra, per vim ignis parata. Chymici vitri flexibilis præparationem magno ſuo Elixiri ſolent tribuere, quod naturæ ſit viſcoſæ, incombuſtibilis & ſumme perſpicuæ, vitroque admiſtum talem ei naturam conciliet. Vixit, uti à viro fide digno accepi, in aula Joh. Caſimiri, Regis Poloniæ, Nobilis Italus, qui certo quodam ſpiritu chymico vitrum frigidum ita emollire potuit, ut illi ſigilla, tanquam ceræ, imprimerentur, manuque imagines in eodem formari potuerint. Nummos aliquot, ex eo vitro confectos, Magnatibus donavit Aulicis, quod tamen poſtea ad naturam ſuam fragilem rediit. Idem artificium in Anglia etiam quibusdam nunc innotuiſſe, retulit mihi Henr. Oldenburgius. Nicol. etiam Stenonis, absque ignis opera ut vitra conficiantur, non putat eſſe impoſſibile, quod ſi verum eſſet, talia vitra ad gemmarum natu-

Digitized by Google

naturam accederent propius, ac gemmæ nihil aliud eſſent, quàm vitra metallica. Noſtrum autem vitrum, quod, vi ignis, aërem, ſalem & cineres, in maſſam aliquam viſcoſam & lentam fundit, non poteſt, niſi fragile eſſe, ut omnia corpora ſunt, ſubitanea aliquâ operatione fabrefacta. Non etiam miſceri ita particulæ poſſunt, ſed violentâ fuſione ſtatum quaſi violentum ſortiuntur, à quo diſcedunt interdum. Levi enim aëris rarefactioni & condenſationi, vel ſono vocis etiam, videmus ad rupturam patere. Borrichius putat, ſi ſalem poſſimus habere flexilem aliquem, ductibilitatem inde acquiſiturum vitrum. Nam ſal ad fuſionem maximè confert, & ad continendas inter ſe minimas particulas. Sed, quoniam ſalis communis particulæ rigidæ ſunt, dum in igne ſunt, fluunt illæ quidem, ſed frigefactæ veteri ſuo rigori reſtituuntur, ideò non poteſt aliter evenire, quàm ut fragile vitrum ſit. Quod ſi pro ſale illo communi ſal aliquis metallicæ naturæ poſſit ſubſtitui, aut ipſum illud metallum in ſalis formam redactum, non dubito, quin res ſucceſſura ſit.

Sed hactenus quidem fruſtrà in eo negotio laboratum eſt: quod ſi perfici poſſet, parùm abeſſet, quin gemmas ipſis nativis reſpondentes perficere operâ noſtrâ poſſemus, cùm videamus in vulgari etiam vitro puriori, ſed tamen fragili, & non tam ponderoſo, quàm gemmæ ſunt, adeò per artem, naturæ æmulam, poſſe effigiari gemmarum ſpecies, ſecundum colores ſuos diſtinctas, ut fallere interdum ipſos gemmarios negotiatores poſſint, ſi non ad omnia examinum genera revocent. Species ſanè & fulgor ſummus conciliari illis poteſt, non tamen durities. Et hanc quidem artem parandi gemmas fictitias tradidit Antonius Nerus, Florentinus, in elegantiſſimis ſuis 7. libris de arte vitriaria, Italica lingua ſcriptis, quos in latinam linguam vertit Andreas Friſius, edíditque Amſt. A. 1668, *in 12.* cum *notis*, quas Chriſtoph. Merettus, Medicus Anglus, in illos ſcripſerat. Ubi ordine omnia illa legi poſſunt, quomodo Cryſtalli, Saphiri, Ametiſti, Granati, & ſimiles, effici poſſint. Illic enim & inſtrumenta ejus artis, & omnes apparatus, prolixè deſcribuntur. Plura, quæ ad vitri naturam ſpectant, recenſuimus in *Epiſtola* noſtra *de Scypho vitreo rupto per certum vocis humanæ ſonum*, ubi memorabiles quædam occurrunt hiſtoriæ de gemmis quibuſdam artificialibus, ex aqua factis, & præterea alia ſcitu digna. 2

CAP. XXXV.

DE METALLORUM GENERATIONE.

§. 1. Materiam Metallorum proximam non eſſe aquam, aut ſalia, oſtenditur. 2. Nec argentum vivum vulgare, ſed longè probabilius Chymicorum Mercurium

Digitized by Google

rium (cujus ab iſto differentia explicatur) ac ſulphur. Generationis metallorum diverſorum ex hiſce ratio. 3. Quænam ſit inter ſulphura auri, argenti, & metallorum impurorum, ſicut & vulgare, differentia?

1 A Lapidibus ad metalla venimus, quæ alterius planè texturæ eſſe, ipſa exterior forma arguit, plus enim viſcidi & lentoris habent, quàm lapides. Quanquam enim ſunt duriſſima, fragilitatem tamen aliquam habere violentam, pondus eorum arguit, & ad metallicam naturam propius, quam ad vegetabilem accedere. Jam, quæ metallorum origo ſit, quibusque rebus conſtituantur, vexatiſſima quæſtio eſt, cùm eorum natales vix humana induſtria videatur poſſe rimari. Qui aquam omnium rerum Elementum ſtatuunt, etiam metallis aſſignant, non quidem falsò, fuiſſe enim aquam remotum primum & prædominans illorum Elementum concedo, jam tamen per alterationes in naturam propiorem, materiam ſcil. viſcidam & lentam, inſpiſſatam, veroſimile eſt, quæ propinquiore cognatione metallicam naturam attingeret. Nihil itaque prodeſt nobis, ſi ſciamus vel credamus, ex aqua eſſe metalla compoſita; id enim demonſtrari ægrè poteſt, ac fortaſſis fieri potuit, ut talis materia, lenta & viſcoſa, ſimul cum ipſa tellure creata ſit, ut neceſſum non ſit altius procedere. Nam & nimiâ ſubtilitate ſæpè obſiſtimus veritati. Aliqui ſunt, qui metallorum originem à ſale petunt argumento illo ducti, quod videant corpora metallica à ſalibus poſſe diſcerpi & corrodi, aut, quod nonnulla cognatos habeant ſales vitriolicos, ac inter ſe per vices commutentur, quod tamen neutiquam eorum ſententiam confirmat. Non enim valet iſta conſequentia: quod corrodere poteſt aliquid, ex eo id componitur. Et vitriola nil aliud ſunt, quàm corpora metallica & ſalina miſta temperato contubernio, non perpetuo aut radicali. Non vacat quidem res illa admiratione, quod ita corpora ſecari poſſint à ſalibus, ac patet inde magna ſalium cum mineralibus cognatio, non tamen intima, ſemper enim divelli poſſunt levi negotio, cum partes cœteræ eſſentiales cohæreant. Quæſiverunt multi in vitriolo, aliqui in nitro, cujus ſalis potentia magna eſt in fixiſſimis quoque metallis vexandis. Quare ſpiritu roris auri tinctura elici ſolet, quoniam in illo eſt ſpiritus nitri ſubtiliſſimus. Sed hic tantùm abraſio eſt particularum minimarum, ipſæ verò, vel minimæ, eſſentialen ſuam miſturam retinent.

2 A ſalium familia ad metalla itur, inter quæ primum omnium appellari ſolet argentum vivum mirabilis profectò ſubſtantiæ, quæ mille ſe in formas fingit & refingit, quibuscunque in artibus & experimentis tractata. Id in illo præcipuè conſideratione dignum eſt, nullam aliam ſubſtantiam inter metalla tanto amore complecti aurum, cui etiam pondere æqualis eſt, ſtatim enim auro unitur, idque in illo mergitur, cum cœtera omnia metalla ſuper-

Digitized by Google

ſupernatent, id quod ex amalgamate Mercurii luculenter patet. Qui hanc ſubſtantiam inter principia metallorum ponunt, propius abſunt à vero, non tamen verum eſſe principium uno ore omnes illi dicunt, qui chymiam iſtam ſecretiorem profitentur, atque inter illos Lullius, qui argentum vivum inter principia metalli ponendum eſſe judicat, ſed à vulgari argento vivo diſtinguit, ut ovum fœcundum ab ovo ſubventaneo. Illi ſc. quando argentum vivum ſuum, ceu principium metallicum, requirunt, ajunt eſſe illud corpus metallicum ſummè ductile, lentum & viſcoſum, ponderoſum, ita ut auri pondus æquet, non currens ut vulgare argentum vivum, ſed tamen in igne ſumme volatile, &, ut uno verbo dicam, talem materiam, quæ nondum aurum & argentum, aut aliud metallum, eſt, ſed rudimentum quaſi & embryo metallicus, aurum & argentum immaturum, quod pondere ſuo dignoſci facilè poſſit, ſummo autem ſtudio ab illis celatur. Hoc primum illis eſt & materiale principium, quod certè cum ponunt, nihil abſurdi comminiſcuntur. Ipſa enim compoſitio & textura metalli arguit, ex tali quadam ſubſtantia componi debere metallum. Alterum principium componens metalla ſulphur vocant, illudque geminum faciunt, album & rubrum, prout de albore & rubore metalla participant, vel copioſius, vel purius, vel parcius, vel impurius, admiſtum. Atque hæc perfecta metallica ſubſtantia, vel illud argentum, vel aurum immaturum, jam tùm in prima ſua miſtura ſulphur commiſtum habet, ab eoque leviter digeſtum eſt, quæ ſubſtantia ſi naturæ operario permittitur, tandem in aliquod metallum fixum abit per longas digeſtiones, vel perfectum, ut aurum & argentum, vel imperfectum & impurum, ſi ſulphura ſordes aliquas à loco natali contrahant, atque tùm ſtannum, cuprum, ferrum, &c. naſcitur. Quæ metalla plus ſulphuris impuri, & quam minimum argenti vivi, ſeu mercurii, habent, non ita ſunt ductilia, ut aurum & argentum, aurum præcipuè, quod infinite penè dixerim extendi poteſt. Ab una ergò radice omnia metalla deſcendunt, tali ſcil. ſubſtantia, quæ ex binis principiis conſtitutivis leviter commiſta eſt.

Aurum omnium optimum eſt, & primum, antequam exaltaretur ſulphur, illud candidum fuit, ſuntque, qui putant, flavum illum auri colorem exui auro poſſe. Hujus naturam omnes inquirunt, nemo capit. Chymici imprimis, in natalibus ejus inveſtigandis, laborant, verum ſcientes ſilent, verba dant ignavi. Exſtant Abrahami è Porta Leonis, Medici Hebræi, *Dialogi III. de Auro*, in quibus non ſolum auri facultate Medica, ſed & ſpecifica ejus ac cœterarum rerum forma, duplicique poteſtate, qua in mixtis illa operatur omnibus, operoſe diſputatur, Venet. A. 1584. *in 4to* editi. Nec ſpernendi Joh. Franc. Pici Mirandulani *Libri III. de Auro*, in quibus multa recenſentur transmutationum exempla. Argentum ejuſdem cum auro na-

turæ eſt, & eodem ſulphure gaudet, ſed nondum ad ruborem excoctum. Et iſta quidem ſulphura, quæ ita vocantur, incombuſtibilia ſunt & eſſe debent, quoniam naturæ metallicæ ſunt, perfectioris ſc. & fixæ, quæ deſtrui non poſſunt & diſſipari, ut cœtera ſulphura vegetabilia vel animalia, quæ in fumum abire atque diſſipari poſſe, flamma ipſa facilè teſtatur. Combuſtibile autem ſulphur ad compoſitionem perfectorum metallorum nihil facit: impura quidem metalla ex eo habent plurimum, quare deſtrui etiam facilè per ſulphur vulgare poſſunt. Imò ipſum argumentum poteſt deſtrui, quod indicio eſt, non tam purum, vel ſaltem minus fixum eſſe in argento ſulphur, quàm eſt in auro. An verò natura, diuturnâ coctione, ex vulgari ſulphure poſſit fixum facere & incombuſtibile, res eſt nobis non determinanda.

CAP. XXXVI.

DE METALLORUM TRANSMUTATIONE.

§. 1. *Plumbi in ſtannum, ferri in cuprum, transmutatio.* 2. *Metallorum imperfectorum in aurum transmutatio propugnatur, Chymicique Græci MSti, à Thom. Reineſio emendati, & Ol. Borrichii atque autoris de χρυσοποιΐας hiſtoria ſcripta, commendantur.*

1 DE Transmutatione Metallorum in univerſum agere noſtri non eſt inſtituti. Multa enim circumferuntur experimenta de plumbi in ſtannum, ferri in cuprum, converſione, de quibus tamen dubiorum plena ſunt omnia. Quod plumbum attinet, id depurari coctione in ſtannum poſſe, non equidem inficias iverim, quanquam tamen ſtanni natura admodum ſit à reliquis metallis diſtincta. Nam planè illi non convenit cum argento, cum plumbo tamen maximè cum illo conveniat, omniſque maſſa plumbea aliquam portiunculam argenti habeat. De ferri in cuprum mutatione, de qua *P. I. c. 1. §. 6.* plura in medium à nobis jam ſunt allata, ajunt aliqui, aliqui negant. Lazarus Erckerus, diligentiſſimus metallurgus, id pro certiſſimo habet. Sed mittamus illa, ut vulgaria.

2 Hic quæſtio erit; an imperfecta metalla in aurum & argentum mutari poſſint? Id factum fuiſſe, tot hiſtoriæ teſtantur, quas in dubium vocare non poſſumus, totque libri fatentur, ut vel mirè impudentes eſſe oporteat, qui orbi ita impoſuerunt, vel homines planè pertinaces, qui fidem iis denegare velint, cum natura rerum planè non repugnet, quam veroſimilitudinem nos in *Diſſertatione de metallorum transmutione* prolixè oſtendimus, nec

Digitized by Google

nec hic denuo inculcabimus. Quod argumenta inartificialia attinet, autoritatem ſcil. ſuperſunt Manuſcripti libri Græci variorum Autorum, qui, ſub ænigmatibus multis, hanc artem proponunt, habeoque apud me codicem Altenburgenſem, Thomæ Reineſii manu notatum & emendatum, cum ejus Epiſtola de ætate & ſcriptis illorum Auctorum. Cætera, quæ ſpectant ad hiſtoriam hujus rei, prolixè executus eſt Olaus Borrichius in *libro de ortu & progreſſu Chymiæ*, & in altero *Sapientia Hermetis, Ægyptiorum & Chymicorum vindicatæ*, quo reſpondit objectionibus Herm. Conringii. Quibus addi poſſunt ſelecta quædam, & cum omnibus circumſtantiis enumerata, in noſtra *de Metallorum tranſmutatione, Epiſtola.* Quibus longè plura addere poſſemus, ſi res eſſet noſtri inſtituti. Athan. Kircheri adverſus probabilitatem tranſmutationis metallicæ argumenta, tam hiſtorica, quam philoſophica, diligentiſſime examinavit, & operoſe ſolideque refutavit, Valer. Bonvicinus, *in Lance Peripatetica adv. Kircherum*, Patav. A. 1676. *in 8vo* edita.

CAP. XXXVII.

DE MEDIIS MINERALIBUS.

§. 1. Quænam iſta, & cur ita dicantur? 2. Antimonium, ejus conſtitutio, uſusque Chymicus & Medicus. Controverſia de illo forenſis in Gallia. Baſ. Valentini Currus Triumphalis Antimonii, *à Th. Kerkringio illuſtratus, commendatur. 3. Succinum, cujus natales controverſi terræ vindicantur, ſolutioque à Theod. Kerkringio, ad condituram cadaverum, facta eſſe perhibetur. Succinum Chinenſium artificiale. 4. Ambra, de cujus ortu variæ recenſentur ſententiæ.*

MEdia Mineralia vocantur, quod mediam obtineant naturam inter metalla & lapides, referuntque illuc quidam & terras, & ſalia, & ſuccos foſſiles; ſed rectius referuntur huc illæ Mineralium ſpecies, quæ nec perfecta metalla, neque lapides, ſunt, & aliquid quidem metallici habent, ſed parùm Mercurii. Sales & ſucci à natura metallica paulò longius abeunt, ideoque in ulteriorem locum rejiciendi. 1

Præcipuum inter media mineralia locum habere videtur Antimonium fragilis omnino naturæ, quia parum Mercurii habet, & malleari non poteſt, quanquam liquari, ut cætera metalla, poſſit. Quare rectè ſemimetallum vocat Honor. Fabri, qui *Tract. 7. Phyſ. lib. 2. propoſ. 60.* ut cæterorum metallorum, ita & hujus, proprietates luculenta brevitate explicuit. Chymici, in ejus natura indaganda, multum operæ inſumunt. Aliqui enim neſcio quæ arcana tranſmutationum in eo quærunt, quæ tamen in illo fruſtrà quærantur, quoniam corpus eſt Mercurio penè deſtitutum, aut admodum 2

Digitized by Google

exiguum habens, quod tamen materiale principium ſummum illis & unicum eſt. Magnæ tamen ejus vires ſunt, & multus uſus. Varias ejus formas, variaque experimenta, magno labore congeſſit Baſilius Valentinus in libro germanicè ſcripto, cui tit. Triumph-Wagen des Antimonii, quem in Latinam linguam convertit Theodorus Kerkringius, & Commentariis utilibus illuſtravit, quibus Baſiliana illa Experimenta partim confirmavit, partim etiam nova adjecit. Prodiit is Amſtelod. A. 1671. *in 12.* Mirifica vi purgante pollet, tùm per alvum, tùm per vomitum, ad chirurgicas etiam operas mirificè prodeſt. Medicamenta & panaceæ paſſim circumferuntur, ex eo confectæ. In Gallia aliquando ad Tribunal Regis vocatum eſt, ejusque ſententia damnatum, verò Medici defenderent, iterum admiſſum fuit, ac extant ſuper hac re, in utramque partem ſcripta, Gallicâ linguâ edita. Reliqua, quæ ad illud ſpectant, ex officinis Pharmacopæorum petantur. Plura ſunt talia Mineralia, partim ſalutaria, partim venenoſa, Biſmutum, Tucia, Zincum, Arſenicum, de quibus ſingulis legi poſſunt officinales Scriptores.

B E ſuccis, qui varii ſunt, præ cœteris commendabile eſt ſuccinum, de quo lectu digna eſt Phil. Jac. Hartmanni, Prof. Med. Regiom. hiſtoria Succini Pruſſici Phyſica & Civilis, Francof. A. 1677. *in 8vo* edita, & varia de illo adducens Experimenta. Ejus locus natalis valdè adhuc dubius. Autor libri *l' Europe vivante*, neſcio, experimento in medium producto, ex melle oriri putat, & per quandam compoſitionem, ex tartaro & ſpiritu vini factam, poſſe diſſolvi, quod planè mihi veroſimile non videtur. Non enim diſſolvuntur corpora, niſi à ſimilibus. Quare cum gummi aliquod ſit, oportet à viſcoſitate quadam congeneri ſuccininum diſſolvi. Aliqui ex mari productum exiſtimant, quidam ex terra, quæ ſententia veroſimilior videtur, &
3 confirmant illam animalia & inſecta terreſtria, paſſim in ſuccino reperta. Id quod D. Joh. Dan. Major, *Libro* integro *de Natalibus Succini non maritimis*, fuſius oſtenſurum ſe eſſe, promiſit. Naſcitur verò frequenter in locis, ubi pinus & terebinthi creſcunt, quod argumento eſſe poſſit, à ſimili quâdam viſcoſitate, per terram diſperſa, naſci, & à particulis maris ſalinis coagulari. Multum in eo laboratum eſt, an ſolvi poſſit; atque iterum coagulari, quod ſi fieret res admodum lucroſa eſſet. Theodorus Kerckringius hanc ſibi artem vindicat, & integra cadavera ſuccino circumfuſo condivit, quam ſolutionem ſuccini ille ſolo regimine ignis fieri aſſeverabat, quod perſuadere tamen hactenus mihi non potui. Chinenſes, per artem chymicam, ex pice & reſina arborum, ſubſtantiam conficiunt, ſuccino ſimillimam, teſte Martino Martinio *in Atlante Sinico*.

4 Inter ſuccos quoque terreſtres nobiliores eſt Ambra, quæ gryſia eſt, de cujus natalibus variè diſputatur. Aliqui enim excrementum avium quarun-

Digitized by Google

quarundam exiſtimant, alii evomi à balænis crediderunt. Videatur *Hiſtoria Ambræ*, à Juſto Fido Klobio edita. Nunc verò Angli invenerunt Ambram, ipſis rupibus in mari adnatam, unde apparet, ex ipſis lapidibus tranſſudare, vel è terra gigni.

CAP. XXXIIX.

DE SALIBUS, ET PRIMUM QUIDEM DE NITRO.

§. 1. *Nitri vis terram fœcundandi. Cenſura de Joh. Rud. Glauberi* Novo Mundi Miraculo *& Guilh. Clarckii* Hiſtoria Nitri. 2. *Joh. Mayow* Lib. de Nitro *commendatur, ejusque Philoſophemata & Experimenta quædam afferuntur.* 3. *Nitrum vitam prolongandi facultate pollet. Pulvis Pyrius e Nitro. Quis ejus inventor, Barth. Schwartz, an Rog. Baconus?*

SAles ad metallorum familiam è longinquo etiam pertinent, de quibus nunc agemus. Eſtque inter illos meritò numerandum Nitrum, quo nullus magis eſt per terram & aërem diffuſus, ut aliquibus rectè ſal terræ, aliquibus ſal aëreum dicatur. Hoc certè ſale tota terra fœcundatur, & certâ quâdam præparatione ita aptari poteſt, ut unum frumenti granum, illo imbutum, viginti & amplius ſpicas producat. Hinc commotus Joh. Rud. Glauberus, Chymicus, in libro ſuo, quem inſcribit *Novum mundi Miraculum*, ſubjectum aliquod ac menſtruum univerſale in eo quærit, unde, neſcio quos aureos montes pollicitus eſt. Cæterùm multa ſunt in iſto libro utilia, quanquam plura ſuavia ſomnia, quibus ille ſibi & aliis impoſuit. Sed mutavit ipſe poſtmodum ſententiam. Scripſit de Nitro Anglica lingua Gvilh. Clarckius, Medicus Regius, Libellum, in quo recenſet varios ejus productionis, tam à natura, quàm artis miniſterio, modos, verùm parùm præſtitit pro dignitate hujus ſubjecti, nam in natura ejus indagandâ exilis admodum ipſius opera eſt. 1

Longè doctius, & magno molimine, nuper in ejus materiam inquiſivit toto libro Johannes Mayow, qui oſtendit, per totam terram & aërem ſpiritum quendam, quem nitro-aëreum vocat, eſſe diſperſum, unde omnium rerum fermentationes & germinationes deducit. Ille verò nitrum ita deſcribit, quod conſtet è ſale acido, maximè igneo, & inſuper Alcali, ſeu ſalis Alcali vicem ſubeunte ſale volatili, purè ſalſo. Nam, ſi nitri Analyſis inſtituitur, ſpiritus acidus hinc primum deſtillatur, relicto in retorta nitro fixo, quod ſi ſpiritus acidus ſali cuique Alcali affundatur, ex mutua congredientium luctâ generabitur, quod igni injectum promtè deflagrat. Nitri ergo partes duas ſtatuit; alteram fixam, alteram volatilem, vel potius, 2

ut rectius loquar, ſpecies, quanquam revera ſunt eadem corpora; quatenus in terra radicatur, ſal fixum eſt, quatenus in aëre circumfertur, ſal volatile eſt. Cùm itaque in terra radices ſuas habeat (omnium enim ſalium fixorum ſemina in terra reſidere ait,) ab aëre promtè augetur terra, quæ fixum nitrum habuit, vel ejus ſemen adhuc habet. Terra enim, ex qua omne nitrum extractum eſt, ſi aëri exponatur, per aliquod tempus, tota iterum nitroſa evadit, quod indicat ex aëre propagari nitrum, partibus volatilibus ſe iterum fixis applicantibus. Hæc ille prolixè iſto in libro exponit, ubi, quem ex nitroſis effluviis format, ſpiritum nitro-aëreum, magno labore & diligentiâ per operationes naturales, fermentationes, vegetationes, reſpirationes animalium, &c. circumducit.

3 Notandum & hic, quod Franciſcus Baconus obſervat *in hiſtoria vitæ & mortis*, quotidiano uſu nitri vitam poſſe progagari, quare ipſe ſemper cibis admiſcuit. Ratio ejus hæc fuit, quod inordinatos ſpirituum motus ſiſtat ac figat, à quibus tot oriuntur in corpore humano incommoda. Ex nitro, ſulphure & carbonibus, pulvis pyrius conficitur, cujus patrocinium ſuſcepit Mich. Maierus *in veris inventis Germaniæ*, ubi Germanis ejus inventionem aſſerit. Quam nec ego iis inviderem, niſi in Rog. Baconis, Angli, qui diu ante Barth. Schwartzium vixit, *Epiſtola de Operibus ſecretis artis & naturæ* jam tum ejus mentio fieret. Quare miror, Guilh. Cambdenum, *in Reliquis Hiſtoriæ Anglicæ*, Anglice ſcriptis, iſtam gloriam popularis ſui in dubium vocare, & Germanis adſcribere.

CAP. XXXIX.

DE SALE COMMUNI, VITRIOLO, COETERISQUE SALIUM SPECIEBUS.

§. 1. Salis communis variæ ſpecies. Salis uſus Phyſicus & Chymicus. Judicia de Joh. Sophr. Kozackii & Bernh. Gomeſii Scriptis de illo. 2. Vitriolum late in variis corporibus diffuſum. Uſus ejus Chymicus. Scripto de illo J. G. Trumphii & J. J. Becheri. 3. Salis Ammoniaci, naturalis pariter atque factitii, deſcriptio & uſus medicus.

1 POſſent & hic de ſale communi multa dici, quod vel foſſile eſt, vel arte productum. Solet & ipſe ſol excoquere è mari ſalem, qui per artem ſolet facilitari. De modo, quo id fieri conſuevit in Gallia, videantur *Acta Anglica p. 1025.* Præſtantiſſimum aliàs illud naturæ ſubjectum eſt, ac præ cœteris contemplatione dignum, cum permultum faciat ad corporum compoſitionem, quibus continuitatem tenui & inexplorabili inſinuatione conciliat, tam ob figuras ſuas perpetuas diſtinctas & ſingulares, quam

Digitized by Google

quam ob alias virtutes. Quare in ipſo aëre, in ipſis etiam dulciſſimis fontibus, imò in ipſo rore ac aqua pluvia, & vegetabilibus, habitant inſenſiles ſalinæ particulæ, quæ manifeſtari per artem Chymicam poſſunt. Chymicorum multus in hoc ſale labor eſt. Nam, qui ex eo parantur per artem liquores, mirabilia præſtant in metallorum operationibus. Extat cujusdam Johannis Sophronii Kozackii de Sale liber, ſed oppidò inſulſus, uti vere Kippingius judicat; pauca enim in illo ſunt alicujus frugis. Scripſit & Bernhardinus Gomeſius Miedal *Halographiam* quandam, ſive *Diaſcepſeon de Sale libros quatuor*, Urſellis A. 1600. *in 8vo* editos, quorum I. de Sale Phyſico, II. de Medico, III. de Geniali, ſeu Jocoſo, IV. de Myſtico agit; ſed in quibus multa ſunt aliena & peregrina. Habet tamen etiam quædam ſic ſatis bona, quæ ad naturam ſalis explicandam pertinent. Cœterum non eſt ejusdem bonitatis ſal, & magna inter ſpecies ejus differentia. Marinum enim cœteris & craſſius, quemadmodum & foſſile, illud verò, quod è fluviis ſalinis excoquitur, omnibus cœteris melius.

2 Vitriolum ſal eſt metallico generi propior, cupri enim & ferri mineris connaſcitur. Sed & illud longè lateque diffuſum eſt, &, quemadmodum nitrum, ita & hoc per aërem oberrat, imò & in vegetabilibus ipſis latet. Monſtravit mihi Theodorus Kerkringius quantitatem non exiguam veri & genuini vitrioli, ſed admodum impuri, quod ex aëre Amſtelodamenſi inſalubri, multis aquarum ſalſarum, & ſoli paludoſi, effluviis imprægnato, machinæ cujusdam beneficio, extraxerat. E corticibus juglandis diu coctis, & in locum frigidum ſepoſitis, verum & genuinum vitriolum poteſt excoqui, quod & arguit nigredo iſta, quam ſuccus eorum contrahit. Quercus etiam multum habere vitrioli, vel ipſe ſapor prodit, & præterea, tum ex aceto, quod inde conficitur, tum ex ſale volatili in fumis ligni quercini ſupra modum mordace, poteſt colligi. E quibus exemplis videmus, quàm ſint naturæ rerum inter ſe communicabiles, & quantâ affinitate ſe mutuò complectantur. Cœterùm magna latent in illo arcana Chymica, varia enim ex eo medicamenta parari poſſunt, multa item, quæ ad corrodenda metalla inſervire poſſunt, oleum præterea ferventiſſimum, de quibus omnibus conſulantur libri officinales. De natura vitrioli librum ſingularem edidit Joh. Georg. Trumphius aliquis, Anglis quoque *in Actis ſuis* laudatus. Scripſit & J. Joach. Becherus, ſi rectè memini, vitrioli quandam Anatomen. Fuere quoque multi, qui in eo quæſiverunt arcanum metallorum transmutatorium, & circumferuntur eam in rem integri proceſſus, ſed fabuloſa illa ſunt omnia & conficta.

3 Sal Ammoniacus, ſeu Armeniacus, naturalis item eſt & factitius, quique naturalis eſt ſub arena invenitur, in laminas concretus, & quidem in regione Cyrenaicâ, colore nigricans & ſapore ingratus. Sal eſt ſummè volatilis

Digitized by Google

latilis, & maximæ in medicina utilitatis, ſi per artem chymicam tractetur. Solet etiam per artem fieri ex quinque partibus urinæ humanæ, parte una ſalis communis, ac parte dimidia fuliginis lignorum, lignorum, ſimul coctis ad conſumtionem humiditatis. Odoris eſt gravis, qui admodum percellat nares, imò ſuffocare poſſet, ſi naribus imprudenter hauriatur. Magna enim vis ejus Elaſtica eſt, & magnoperè ſe diffundit, ideoque in ſpiritibus ad ſe revocandis optimo cum ſucceſſu adhibetur. Si quod menſtruum ex eo paretur ſubtilius, eique jungantur vegetabilium olea vel ſucci, momento pene temporis per totum corpus diffundere vim ſuam poteſt, & mira nonunquam in morbis præſtare. Sunt & ejus in metallorum præparationibus vires magnæ. Nos, miſſis ſalibus, & tota mineralium doctrinâ, ad vegetabilia nos convertemus.

CAP. XL.
DE PLANTIS ET VEGETATIONE.

§. 1. *Anima Vegetativa Ariſtotelicorum exploditur.* 2. *Vera vegetationis & fructificationis plantarum ratio, ex Ken. Digbai Diſſ. de illa, qua ſimul commendatur, expoſita, & vitis exemplo illuſtrata.* 3. *Experimenta de Succi arborum nutritii circulatione. Laus* Anatomes Plantarum *Marcelli Malpighii.* 4. *Scriptores de plantis & arboribus varii, præſertim Hiſtorici.* 5. *Scriptores de Plantis Aſiaticis & Americanis. Abraham. Cowlei Poema de plantis.* 6. *Oſw. Crollius & Joh. Bapt. Porta de figuris & ſignaturis Plantarum, Jac. Böhm.* de Signaturis rerum.

1 E Tellure tandem eluctati, ea, quæ circa tellurem ſunt, ac in ſuperficie ejus hærent, videamus, corpora ſc. illa, quæ è ſeminibus ſuis continua appoſitione excreſcunt, quam vegetationem dicimus, quemque actum Peripatetici non abſque ſingulari aliqua anima abſolvunt. Ab illa enim procedere putant, quod nos nutriri, creſcere, florere, fructus ferre, dicimus, &, ſecundum illas varias alterationes partium in plantis, varias huic animæ vegetativæ facultates adſcribunt, facultatem ſc. nutritivam, auctricem & generatricem. Talem animam vegetativam ſingulis plantis & arboribus eſſe ſpecificam volunt. Sed non opus eſt ad animas hic recurrere, cùm demonſtrari nulla ratione tales formæ poſſint. Sufficit hic organica corporum compoſitio, quæ ſuccum nutritium hoc vel illo modo admittit. Hinc rectè Honoratus Fabri, ſingulari libro, eleganti & curioſo, *de plantis*, Pariſ. A. 1666. *in 4to* edito, *lib. 1. prop. 18.* ait, quod forma plantæ nulla ſit entitas abſoluta, quod illa extra plantam ſubſiſtere non poſſit, & quod propriè non producatur.

Magnam

Digitized by Google

Magnam huic vegetationi lucem affert liber Kenelmi Digbæi *de vege-* 2
tatione plantarum, e L. Angl. in Lat. converſus, quo eleganter proceſſum nu-
tritionis & accretionis è ſemine demonſtrat, cujus Diſſertationis argumen-
tum *libro ſuo de immortalitate* animæ inſeruit. Tota illa Diſſertatio ſubtiliſſi-
ma eſt, & cum accuratione legi meretur. Mathematica demonſtratione
enim ob oculos ponit, quomodo à primo ſeminali puncto partes extra
partes procedant, partim ſalibus aëris aut terreſtribus evocatæ, partim
preſſione aëris & humoris externi, partim calore ſubterraneo, quæ omnia
hîc ſingulatim explicare, nimis eſſet operoſum. Videatur Auctor ille, &
cum ipſo conferatur Honor. Fabri, qui partes plantarum, quæ ſucceſſione
excreſcunt, optimè delineavit, &, ut exiſtimo, maximè ad mentem Digbæi.
Sive itaque ex ſemine, ſive ex bulbo, ſive ex radice, procedat germen, ita
creſcit, ut ſuccus terreſtris primum ſe inſinuet poris ſeminum & radicum.
Primæ partes madefactæ è latere quodam intumeſcunt, & vicinas pellunt,
atque ita primum fit ruptura tunicæ, quæ ſemen includit, & tenues qui-
dam proceſſus, in centro ſeminis delineati, incipiunt ſe exerere, atque ita,
ſuppeditato ſemper novo ſucco, continua ſemper eſt particularum pulſio,
hincque rami novi ſuccedunt, & folia, & tandem ipſi fructus vel ſemina,
quæ quaſi novæ iterum plantæ ſunt, novo quodam umbilico, matrici ſuæ,
innatæ. Totum autem corpus plantæ materiam ſuam debet ſucco illi ter-
reſtri, ſalibus quibusdam imprægnato, aut particulis etiam ſulphureis.
Unde demum fructus naſcuntur tam varii ſaporis. Poſtquam enim hu-
mores inſipidi, per truncum & ramulos delati tandem, ubi ad ſecundam
concoctionem veniunt, incipiunt quaſi in ſe ipſis fermentari, &, continua
illa circulatione in pulpis ſuis motum promovente, ardore ſolis particulæ
ſulphureæ tandem ſubigunt aqueas, & cum illis novum aliquem liquorem
ſapidum conſtituunt. Quod in vite manifeſtè videre poſſumus, in qua
ſuccus ille nutritius inſipidus, ſed tamen jam tùm aliquas ſulphureas par-
ticulas admixtas habens, per fungoſam vitis medullam percolatur, ut fieri
in laciniis illis ſolet, quibus herbæ rigantur. Tandem in globulis aut
uvulis ſuis quieſcit, atque illic diuturnâ ſolis coctione, ſaliumque & ſul-
phurum novâ ſemper acceſſione, ſaporem illum acquirit.

Quod jam ſuccum illum nutritium attinet, ejus ſingularem aliquam
eſſe circulationem, quemadmodum ſanguinis in corporibus humanis, ali- 3
qui ſtatuunt, & habetur ejus experimentum de Aloe Americana Serrati-
folia, à Chr. Merretto prolatum & deſcriptum, *in Actis Philoſophicis Anglicis*
p. 455. Edit. Angl. Specimina quædam obſervationum de circulatione ſucci
hujus nutritii legantur *in Actis Philoſophicis Angl. p. 680. 671. & 809. Edit. Lat.*
quo poſtremo loco elegans exemplum de ſucco betulæ proponitur. Pri-
mus forte de ea cogitavit D. Joh. Dan. Major, cujus collectanea ea de re

ante aliquot annos vidi, quique non pauca habet experimenta, illuc ſpectantia. Legi etiam de hoc argumento poteſt Marcellus Malpigius in ſolertiſſimo opere *Anatomes plantarum*, ubi, quæ ad ſucci hujus circulationem pertinent, ſummâ diligentiâ exponit, & cœteroquin omnem plantarum familiam, earumque partium ſtructuram, admirabili magis quàm utili ſubtilitate, exponit, additis ſimul iconibus.

4 Tenendi hic ſunt Autores, qui de generatione, de arboribus, plantis, earumque culturâ, ſcripſerunt. Sunt verò hic multi, qui hiſtoricè magis, quàm phyſicè, illud argumentum tractant. Præ cœteris veteres hic Autores commendandi ſunt, qui de plantis ſcripſerunt, Theophraſtus ac Dioſcorides. Extat in Theophraſtum doctiſſimus Jul. Cæſ. Scaligeri *Commentarius*. Quæ apud Dioſcoridem & Plinium occurrunt, ea magnam partem explicantur in opere Salmaſiano *in Solinum* ſcripto, ubi, quod nomina plantarum attinet, & earum ſpecies, eruditiſſimæ ſunt Diſſertationes. Inſervire huic uſui, præter Medicum, etiam poteſt liber Caſp. Hoffmanni de *Officinalibus*. Cœteros Scriptores Botanicos nunc non recenſebimus. Legatur Conringius *Introductionis in Medicinam cap. X.* ubi omnium Botanicorum familiam, in quantum tunc tunc temporis patuit, cum cura recenſet, interſperſo accurato ubique judicio. Fortaſſis & Simonis Pauli *Opus quadripartitum* aliqua docebit; ſed multa illic ſunt inutilia & aliena. Æg. Menagius quoque ſcripſiſſe ſe *Botanica* teſtatur *in obſervationibus in Malherbæ poëmata p. 395.* Gerh. Joh. Voſſius, *in Phyſiologia ſua Chriſtiana*, quanquam etiam medica, magis tamen hiſtorica, ſectatur. Ulyſſes Aldrovandus in Dendrologia ſua, Joh. Meurſius *in Arboreto* (quo Arbores, Diis Gentilibus olim conſecratas, tantum conſideravit) *ſacro*, Joh. Henr. Urſinus *in Arboreto Biblico*, Sam. Bochartus (cujus opus peculiare de Plantis S. Script. expectatur poſthumum) *in Appendice Hierozoici*, hiſtorica tantum & philologica perſequuntur.

5 Videri etiam poſſunt Itineraria varia verſus Indias, in quibus ſi diligentiores fuerint Auctores in rebus peregrinis annotandis, multa ex illis capi poſſunt de herbis, iis in locis creſcentibus. De Plantis Chinenſium multa Athan. Kircherus *in China illuſtrata*, Joh. Neuhoff *in Itinerario Chinenſi*, & Mich. Boym *in Flora Chinenſi*. Braſilienſes plantas Gvilh. Piſo ſingulari opere recenſet. Thevenotius, variis in *Itinerariis*, Gallice ſcriptis, diligens quoque eſt earum rerum notator. Auctor quoque Gallus, qui Inſulas Antillas deſcripſit, cujus liber Francof. A. 1668. *in 12.* etiam in Germ. linguam converſus eſt, diligenter plantarum hiſtoriam enarravit. Plantarum hiſtoriam, earumque vires, elegantibus carminibus, Lond. A. 1668. *in 8vo* editis, deſcripſit Abrahamus Cowlæus, Anglus.

Solens

Digitized by Google

Solent & hic aliqui eſſe occupati circa externas plantarum figuras, 6
è quibus judicium de viribus plantæ ferunt. Oſwaldus Crollius, è Chymicorum familia, ſingularem *de ſignatura illarum* librum ſcripſit, Joh. Baptiſta Porta autem primus, quantum memini, plenius paulo hoc argumentum, & magis philoſophicè, perſecutus eſt in *Phytognomicis ſuis*, libro doctiſſimo, Francof. anno 1591. *in 8vo* excuſo. Jac. Böhmius quoque *de Signatura rerum* Tractatum emiſit Germanicum, ſed mire, ut omnia ejus ſunt, fanaticum, & in quo, non tam de plantis, quam de aliis rebus, agit.

CAP. XLI.

DE PROPAGATIONE ET MELIORATIONE PLANTARUM.

§. 1. *Artiſicia ope nitri plantas, arbores frugesque, fertiliores reddendi.* 2. *Progerminationem item illarum e ſemine & incrementum accelerandi.* 3. *Agrum ipſum fœcundandi.* 4. *Varia propagationis plantarum & arborum genera. Rob. Scharrockii, Auſtenii, Joh. Evelini, ſcripta huc ſpectantia.*

VIdimus ſuperiori capite, quomodo vegetatio in plantis fiat, & quidem beneficio ſucci nutritii, cujus circulatione, lignique inde intumeſcentia, è certis quibusdam partibus fungoſioribus, gemmæ primùm protruduntur, &, velut novæ aliquæ plantæ, prioribus innaſcuntur. Ideoque, quò magis ſuccus ille promovetur, vel ut ſit copioſior, vel ut eò vehementius propellatur, eò magis fœcunda fit arbor, vel tempus maturitatis præoccupat. Quod ſi ergò ſecreta quis quædam artificia noverit iſtum ſuccum augendi, vel vehementius propellendi, is nova quidem opera & arcana præſtare poteſt in re vegetabili. Cùm enim ſuccus ille nutritius multùm habeat in ſe ſalis volatilis nitroſi, veroſimile eſt, certâ quâdam iſtorum ſalium præparatione, ita diſponi ſemina, vel radices, poſſe, ut fœcundiores ſint, vel in ramis, vel in fructibus proferendis. Experimentum ejus rei ſatis notum eſt, quoniam, præparatione quâdam ſalis nitri & calcis vivæ, liquor aliquis parari poteſt, qui, ſi grano e. g. tritici imbuatur, ut in eo intumeſcat, ita auctam in eo videbimus vim particularum Elaſticam, particulis ſalinis turgentium, ut ex uno grano plus quàm viginti interdum ſpicæ prodeant, ſingulæ granis ſuis conſtantes. Et fieri illud ſolet nonnunquam in agris, multo ſale nitroſo præditis, ut, citra artificium aliquod, prodeant ex uno grano plures ſpicæ. 1

Solent etiam jactari quædam artificia de herbis & leguminibus quibusdam, intra tres quatuorve horas è ſemine producendis. Honor. Fabri 2

tribuit vim illam ſeminibus aceto maceratis, quod an fieri poſſit, ambigo. Exiſtimaverim enim acetum tardare magis potentiam illam vegetativam, quam promovere. Claud. Sorellus, in ſua *Scientia Univerſali*, *cap. de uſu & perfectione plantarum*, methodum quoque præſcripſit, ſed admodum difficilem, quam bona fide communicabo; experiatur, cui otium eſt ad talia. Recipiatur terra perfectè miſta cum bono fimo, & addantur cineres moſci; illam maſſam oportet irrigare ſucco fimoſo multis vicibus, & ſemper iterum ſiccare ad ſolem. Iſta terra curioſè ſervetur, poſteà immittatur vaſi cuidam figulino, manibus probè ſubigatur, & per vices ſemper ſucco fimoſo irrigetur. Vas illud ponatur ſuper ignem, qui convenienter ſecundum gradus poſſit dirigi; huic terræ immittantur ſemina lactucæ, per noctem ſucco fimoſo, vel alio liquore, macerata, cumque terra ſicceſſit, ſemper irriganda eſt aqua pluvia tepida, & exiguo temporis ſpatio videbimus prodire herbas, & ad viſum oculi creſcere, cum magna admiratione ſpectatorum. Hæc experiatur, qui volet. Quod verò intra trium quatuorve horarum ſpatium fieri poſſit plantæ productio, id, niſi αὐτόπτης, non facilè crediderim. Certè Robertus Scharrockius, qui *de propagatione vegetabilium per concurſum artis & naturæ* ſingularem librum Anglicum, nec inelegantem, ſcripſit, Londini A. 1660. *in 8vo* editum, teſtatur, multis experimentis nihil ſe effeciſſe, ideoque inter fabulas referre videtur omne id, quod eâ de re à quibusdam dicitur.

3 Ad meliorationem plantarum & fructuum pertinet cultura ipſius agri. Eodem enim res recidit, ſive liquore aliquo ſemen extra terram præparetur, ſive terra ipſa admiſtione variorum fermentorum & ſalium ita præparetur, ut agere in ſemina poſſit; mediantibus enim ſalibus iſtis fit fœcundatio.

4 Propagatio plantarum varia eſt è ſemine, radicibus, bulbis, cineribus, è ramis abſciſſis & terræ inſertis, ac è gemmis. Et ſunt in ſingulis ſuæ quædam obſervationes, de quibus plena manu rei hortenſis Scriptores agunt. Vel ex inoculationibus & inſitionibus apparet, ramos & gemmas novas eſſe plantas, ut volebat Honor. Fabri; quâ enim parte compinguntur, ſive rami, ſive gemmæ, quaſi incorporatur novo ſtemati, ſurculus & gemma, & ſucco nutritio communi paſci incipit. Videantur de modis meliorandi & propagandi arbores, & plantas, & flores, Scharrockius in eo, quem modò laudavi, libro & Auſtenius, itidem Anglus, *in Tractatu de arboribus frugiferis*, ubi & omnes illas propagationis ſpecies examinat, & ad experimenta Baconiana, quæ in *Sylva Sylvarum* occurrunt, notas quaſdam, non inutiles, adjecit. Hic liber ejus triginta ſeptem annorum experientia ab eo excultus eſt, editusque Anglice Oxon. anno 1665. *in 8*. Eſt & nobilis cujusdam Angli, Johannis Evelini, liber, cui titulus *Sylva & Pomona*, Londini *in folio* editus,

Digitized by Google

editus, quô multa continentur curioſa de plantatione Sylvarum arborumque, ad architecturam præcipuè neceſſariarum, & de culturâ arborum frugiferarum. Ejus libri, in latinam linguam converſi, titulus occurrit in *quodam Francofurtenſi Catalogo*, ſed nunquam impreſſum me videre memini.

CAP. XLII.

DE AGRI-VITI-ET HORTICULTURA, VINO, ET VARIIS POTUUM GENERIBUS.

§. 1. Scriptores aliquot Agriculturæ & Horticulturæ veteres ac Recentiores. 2. Scriptores varii de vite, viticultura & vino. 3. De Cerevisia, & potu ex pomis piriſque confecto. 4. De re cibaria, calida & frigida potu, Tabaco ac herba Thee.

DE Agri & Horti cultura hoc in loco non inconvenienter agi poſſet, quandoquidem ad plantarum propagationem, & arborum, Agricultura magnum adfert ſubſidium. Ob fruges præcipuè, quibus veſcitur humanum genus, terræ melioratio & cultus conſiderari debet. Verum, quoniam ſupra, *Cap. de Terra*, aliqua dixi de hoc argumento, nolo operoſus hic eſſe. Saltem Autores aliquos nominabo, quibus feliciter hoc in genere uti poſſumus. Sunt Autores vetuſti Græci Geoponici, qui de argumento hoc ſingularibus libris agunt, quorum plenam & emaculatam editionem admodum deſiderant Angli. Sunt & latini Autores, Palladius, Columella, Varro, qui de re ruſtica ſingulares commentarios ſcripſêre, nec omittendus eſt Virgilius. Inter recentiores commendari debet Caroli Stephani *Prædium, ſive de parando & inſtruendo prædio Lib. utiliſſimus*, in quo omnia continentur, quæ ſpectant ad agri & horti culturam. Cœteros enumeratos vid. in Wolfii Helmhardi, Baronis ab Hohberg, Præfat. *Georgica Curioſa*, Germanice Norib. A. 1682. *in fol.* editæ. Horticulturam, præter Scriptores rei Ruſticæ veteres, qui tamen leviter ſaltem attingunt, aliqui è recentioribus plenius tradidere. Optimus omnium, tam ratione culturæ ſoli, quam ornamentorum, videtur Joh. Sig. Elsholtzius, in Lib. Germ. de Horticultura, *in 4to* editus. Renatus Rapinus, Jeſuita, carmine omnium elegantiſſimo, & plane Virgiliano, de eadem eſt commentatus, addita Diſſ. brevi de cura hortorum. Sed nec contemnendus eſt Pet. Laurembergii *de Horticultura Liber*. Antonii Mizoldi *liber de ſecretis hortorum* multa quidem immiſcet digna indigna relatu, fabuloſa & ſuperſtitioſa. Sed verum tamen de illo iſtud Horatii. *Cum flueret lutulentus, erat, quod tollere velles.* 1

Digitized by Google

2 Vitis cultura præ cœteris commendabilis eſt, cujus hiſtoriam prolixo libro deſcripſit Phil. Jac. Sachſius in ſua *Ampelographia*, quo refert omnia, tam Medica, quàm Oeconomica. *De inſignibus viticulturæ erroribus* Auguſtus Hauptmannus librum ſcripſit; eſtque, qui, nuper publicato libello, vineas in Anglia plantari poſſe, oſtendere voluit, Johannes ſcil. Roſa, Hortulanus Regius, lib. cui titulus: *The Engliſch Vinegard vindicated.* Liquor, qui ex uvis exprimitur, vinum vocatur, cujus laudes in omnium ore, ut ipſum in omnium appetitu eſt. *Hiſtoriam natalem vinorum* ſcripſit Andreas Baccius, *deque vino Italico, conviviis antiquorum & cereviſiis*, Romæ anno 1596. editam. Potum ejus diſſuaſit eleganti libello Hadrianus Turnebus, qui, vereor, ne ſurdis narret fabulas; paucis enim placet tàm ſobria Philoſophia. Additur is libro J. Henr. Meibomii *de cereviſiis*. De modo vina conſervandi, ac perdita recuperandi, ante aliquot annos, autor quidam Anglus ſcripſit, cujus libri, Lond. A. 1669. *in 8vo* editi, titulus eſt: *The myſtery of Winthners.*

3 Æmulus vini potus cereviſia eſt, Poëtarum Aſinus, ut quidam jocabatur, quemadmodum vinum Poëtarum equus. De hujus præſtantia præ vino extat elegans concertatio Franciſci Guieti, Galli, & Hugonis Grotii, Belgæ, quorum ille pro vino, alter pro cereviſia ſcripſit, quanquam ille inficetè, hic eleganter. De variis cereviſias parandi modis vellem hiſtoria aliqua conderetur, publicè enim utilis eſſet. De cereviſia librum conſcripſit Mart. Schookius, doctius verò pleniusque illud argumentum tractavit Johannes Henricus Meibomius, (Vir, tam in Medicina, quam Hiſtoria, doctiſſimus, qui pauca quidem ſcripſit, ſed eximia) libro ſingulari, quem filius ejus nuper Helmſt. A. 1668. *in 4to* edidit, in quo accuratè de variis veterum recentiorumque potibus & ebriaminibus, extra vinum, diſſeritur. Habent & cereviſiæ ſuos morbos, de quorum remediis aliquis Juſtus Stengel Erfurti A. 1626. edidit die bewehrte Bier-Künſte/ *in 8vo.* Fuit Anglus nennemo, qui, unica gutta præparati liquoris rubri, in momento vina & cereviſias corruptas, per fermentationem inſtantaneam, reſtituere potuit. Potus vini etiam æmulus ille eſt, qui ex pomis & pyris conficitur, cujus parandi rationem optimam integro libello nuper deſcripſit Anglus quidam. Titulus libri eſt: *Vinetum Britannicum.* Addit quoque inſtrumenti aut molæ alicujus deſcriptionem, cujus beneficio facilè comminui poſſint poma, aliique fructus, & ſuccus inde commodè extrahi. Diſſertationes ſuper hoc argumento inſtitutæ admodum utiles ſunt. Omnes enim fructuum ſpecies recenſet, & de eorum aptitudine, vel ineptitudine, ad potus tales conficiendos, judicat.

4 Quantum è plantis ad rem cibariam pertinet, argumentum hoc tractant Johannes Bryerinus, Franc. I. R. Gall. Medicus, *Libb. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. de re cibaria*, & Ludovicus Nonius *in Dietetico*. *De potu calida* Jo. Freins-

hemius diſſertatiunculam ſcripſit, ubi de herbis Indorum quibusdam, earumque decoctis, quæ calida bibuntur, etiam agit. Apud Orientales enim frequens calidæ potus eſt. *De gelidi potûs abuſu* Nic. Maſinus ſcripſit. Veteribus etiam incognitum fuit monſtroſum ebrietatis genus, quo fumo Tabaci paſcimur, ſive veſcamur eo, ſive bibamus. Mirabiles ejus virtutes aliqui in cœlum extollunt, aliqui ad tartara illum deprimunt. *Panegyricum* Tabaco ſcripſit elegantiſſimum, & quidem poëticum, ſive *Hymnum Tabaci*, (nam & tabacus Poëtas facit, non vinum tantùm,) Raphaël Thorius, Medicus Londinenſis, *libris duobus*, *orationem* verò de eo Jac. Tappius, Profeſſor Helmſtadienſis, Rex autem contra Britanniæ, Jacobus I. integram Declamationem adverſus Tabacum, quæ reperitur inter *opera* ejus, *in folio* edita. Extat & Satyra Poëtica lepidiſſima Jac. Baldæi, Germ. verſa, contra abuſum Tabaci: Die truckene Trunckenheit. Joh. Tarter fabulam de origine tabaci verſibus Belgicis expoſuit elegantiſſimis. Scripſit & Joh. Neander *Tabacologiam*, & Æg. Eberhardus *de Herba Panacæa, ſeu Tabaco*. Quæ omnia, cum *Luſu* Jacobi Regis, & *Hymno* Thorii, junctim Ultrajecti A. 1664. *in 12.* prodierunt. *De abuſu Tabaci & herbæ Thee* D. Sim. Pauli, Archiater Danicus, Argent. A. 1665. & 1681. *in 4to Commentarium* publicavit.

CAP. XLIII.

MISCELLA QUÆDAM DE HERBIS, PLANTIS ET ARBORIBUS, EXHIBENS.

§. 1. De Plantarum viribus Medicis, illarumque cauſis, Honor. Fabri conſulendus. 2. Scriptores de plantis quibus ſingularibus, Malo aureo & Citro, Tabaco, Moro, Opio, Mandragora, Tulipis, &c. 3. De Nepenthe it. Homerico, Urtica & Roſa, Verulamii Sylva Sylvarum *commendatur. 4. Vires plantarum quarundam Magicæ exploduntur.*

Quod ſi omnia illa, quæ de plantis habentur, recenſere hic velimus, voluminis illa res eſſet. Et ſunt multa in iis admodum fabuloſa, qualia paſſim in ſecretorum libris occurrunt, aut in anilibus comitiis ſolent frequentari. Generatim quod attinet virtutes plantarum, eæ ſunt vel medicæ, vel fluunt è proprietatibus earum. Quod nonnullæ vi purgante polleant, quod ad vomitum provocent, urinam, ſudorem excitent, ſanguinem ſiſtant, lac generent, coagulent, abortum provocent, vermes necent atque expellant, ebrietatem concilient, venerem excitent, venenoſæ ſint, aut venena pellant, id omne provenit ex varia earum temperie, ſæpè etiam pendet ex partium diſpoſitione. De his, quoniam 1

niam ad rem medicam pertinent, non eſt opus, ut multa diſſeramus, quandoquidem illa omnia utili compendio complexus eſt Honoratus Fabri *libro ſecundo de plantis*, ubi rationes illorum phyſicas ſuccinctè recenſet.

2 Nos, quaſi per lancem ſaturam, aliqua enarrabimus de ſingularibus, earumque Scriptoribus. *De cultura pomorum aureorum, & mali Citri*, Joh. Baptiſta Ferrarius integrum volumen *in folio* ſcripſit; cujus Epitomen dedit Herm. Grubius *in Analyſi mali Citri*, carmine, cui titulus: *Horti Heſperidum*, eandem deſcripſit Joh. Jovianus Pontanus. De inoculatione arborum mali citrei & aurantii, unde fructus oritur inter geminas ſpecie quaſi medius, vid. *Acta Philoſophica Anglica pag. 553. Editionis Anglicæ.* Culturam Tabaci Johannes Neander ſingulari libro deſcripſit cum Iconibus, cui additus eſt *hymnus* Raphaëlis Thorii. De abuſu Tabaci & herbæ Thee Simon Pauli egit. De Moro, quomodo præparari debeat pro alendis bombycibus, de ceraſorum melioratione, de Aloe Americana, (ad cujus hiſtoriam ſpectantia D. Joh. Dan. Major in Scripto *de Aloe Gottorpienſi* diligenter congeſſit) de variis vegetabilibus orientalium, paſſim *Acta Philoſophica Anglicana* egerunt. *De Aromatibus* Tractatum editurus erat Salmaſius, teſte Craſſo *in Elogiis hominum literatorum, Tom. 2. pag. 211.* De Abſynthio & Croco ſingulares libri à quibusdam naturæ curioſis editi ſunt. De Opio Joh. Freitagius ſcripſerunt & Georg. Wolfg. Wedelius. Singularem quoque librum de eo parat Ol. Borrichius, & ſcripturus quoque fuiſſet variora quædam Martinus Fogelius, ſi vixiſſet. De Mandragoræ radice multæ ſunt hominum ſuperſtitioſorum fabulæ, & Diſſertationem ſcripſit Jac. Thomaſius, ſatis curioſè hiſtoriam ejus recenſentem, ſcripſerat quoque ante ante illum Sam. Bochartus, ut ipſe refert in Hierozoico ſuo. De Tulipis egit peculiari Diſſertatione Martinus Schookius.

3 *De Nepenthe Homeri* peculiarem librum ſcripſit Petrus Laſena, Juriſconſultus Neapolitanus, teſte Craſſo *in Elogiis pag. 234. part. 1.* *De Nardo & Epithymo* exſtat Joh. Fabri, Medici Romani, *Diſſ.* adverſus Joſ. Scaligerum, addita *Scaligero Hypobolimæo* Scioppii, qua arguit Scaligerum, male de Croco explicantem verſum Propertii *L. 4. El. 31. Terque lavet noſtras Spica Cilisſa comas.* Urticam eleganter delineavit Rob. Hookius *in Micrographia ſua p. 142.* repræſentat enim aculeos pungentes, qui efficiunt uſtulationem illam, ſimulque & de aculeis aliarum venenatarum plantarum agit, nec non de ſucco urticæ, in quo etiam aculeos deprehendit, quos comparavit cum aculeis inſectorum quorundam & crabronum. In *centuria ſexta Sylvæ Sylvarum* Verulamii, & paſſim per totum librum, experimenta multa circa fructus & plantas occurrunt, circa earum degenerationem, tranſmutationem, durationem, excreſcentias, ſupervegetationes, amplificationes, diminutiones, figurarum varia-

Digitized by Google

variationes. De magna quadam eſſentia vegetabili, qua aſſumta plumæ & ungulæ animalibus, pili & ungues hominibus excidant, videatur Rob. Boylius *in libro de uſu naturalis Philoſophiæ.* De Roſa Joh. Car. Roſenbergius quidam egit *in Rhodologia*, Argent. A. 1618. *in 8vo* edita. Sed Panegyrica Phyſicis miſcet, phyſica verò parcè & jejunè tractat.

Multæ quoque referri ſolent herbarum vires ſecretæ & magicæ, quales paſſim in libris ſecretorum occurrunt. Ita referunt de quadam planta latronibus cognita, quæ ferrum ſecet, ſeraſque aperiat. Referunt de foliis quibusdam ambulantibus. Referunt de plantis, quæ dæmones fugent. Sed in iis, uti dixi, fabuloſa multa occurrunt & ſuperſtitioſa, multa etiam planè ſunt nugatoria, quibus non opus eſt, ut immoremur. 4

CAP. XLIV.

DE ZOOPHYTIS, UBI ET DE SENSU PLANTARUM.

§. 1. *Zoophyta deſcribuntur.* 2. *Thom. Campanellæ & Franc. Rhedi pro ſenſu plantarum argumenta proponuntur ſimul & rejiciuntur.* 3. *Ex Zoophytis ſenſu carere oſtenditur fungum quendam marinum, herbam atque arborem pudicam.* 4. *Agnumque vegetabilem* Boranez. 5. *Anſeres autem Scoticos, quos* Bernaclas *vocant, veras eſſe aves ex ovis prognatas.*

Est quoddam plantarum genus, quod mediæ naturæ inter plantas & animalia eſſe perhibetur, Zoophyta ſc. ſive Plantanimalia. Dicuntur verò ideò Zoophyta, quod figura & conformatione corporis ad plantas, motu & tactu vero ad animalia accedant, ac potentiam ſe dilatandi & contrahendi habeant. 1

Atque hic primò in genere tenendum eſt, fuiſſe aliquos, qui omnibus indiſtinctè plantis ſenſus adſcriberent, putarentque, ideò ſenſum etiam plantis competere, quod in animalibus ſentiendi potentiam propagarent, quo argumento præcipuè uſus eſt Thom. Campanella in *libris* ſuis *de ſenſu rerum.* Franciſcus quoque Rhedus, *in libro de generatione inſectorum*, ideò plantis ſenſum adſcripſit, quod inde naſcantur animalcula, atque hinc novum aliquod paradoxon conſtituit, plantas, præter vitam vegetativam, etiam ſenſitiva gaudere, quâ mediante habiles fiant ad generanda iſta animalcula, quæ à ſe producuntur. Habet & hoc pro argumento ſentientis naturæ, quod plantæ inſtar animalium nutriantur, creſcant, ſemenque pariter & fructum producant, & anxiè ſolem ac apertum aërem quærant. Addit præterea: *quis ſcit? ſi non usque adeò altè in terra radicata eſſent, & pedes organaque vocis haberent, annon vitaturæ eſſent lædentem, & læſa lamentis & verſibus dolo-* 2

dolorem ſuum teſtaturæ. Quæ certè argumenta omnia magis Poëtica licentia conficta videntur, quàm aliquid è vero trahere. Nutritio enim & incrementum non ſtatim ſenſum infert. Quod ſi organa vocis haberent, ut ille argutatur, non jam plantæ amplius eſſent, ſed animalia, idemque valet, ac ſi argumentarer: Si aſinus volat, habet pennas.

3 Quod verò hiſtoriam iſtius fungi marini attinet, qui ad cultrum admotum ſe contraxerit & corrugaverit, res eſt amplius indaganda. Sunt interdum motus quidam in plantis tenerioribus & fungoſioribus, qui ſpontanei videntur, & à facultate quadam ſentiendi procedere, cùm tamen, ſi rectè rem conſideres, motus ille ab externo agente imprimatur. Cujus naturæ ſunt illæ, quæ in exemplum adferri ſolent, plantæ, ut herba viva, quæ ab Arabibus & Perſis *Sulve* vocatur, & cui Philoſophi pudicæ vocabulum indidere. Illa, ſi levi manu attingatur, illicò refugit, contrahiturque, mox, ſubductâ tangentis manu, paulatim erigitur, & priorem ſitum repetit. Cujus rei cauſam nemo melius oſtendit, quàm Henricus Regius, *lib. 4. philoſophiæ naturalis*, è quo transſumſit illam Antonius Grandis *in hiſtoria naturali pag. 305.* Ubi penè mathematicâ demonſtratione oſtendere laborat, quomodo res illa procedat. Supponit (1) magnam hujus plantæ teneritudinem, quæ levi contactu quodammodo ulceretur & contundatur; (2) nervos quosdam interiores eſſe exterioribus ampliores, quò fiat, ut halitus ex terra majori copia in ſuperiores foliorum fibras transmittantur, quàm inferiores; unde, manu ſuperioribus foliorum partibus admota, ſpiritus in illis partibus contenti per nervos interiores deorſum ferantur. Ex quo poſteà inſequatur illa foliorum contractio & explicatio. Quam rationem prolixius, & ſecundum omnes particulas, illic explicat. Eſt & pudiferana arbor, ut appellatur, quæ non hominis tantùm manum, ſed & afflatum ejus, odiſſe dicitur, atque ad ejus acceſſum refugere. Quâ in re non opus eſt ad ſenſum aliquem confugere. Poteſt enim variatio aëris, plantam circumſiſtentis, & cum ſuperficie ejus ſingulari quadam ratione connexi, quæ fieri per halitus admixtos poteſt, ut ipſe expanditur vel contrahitur, ſuperficiem plantæ immutare, ut, contractione quâdam ab externo aëre illi incuſſa, moveri ſpontè videatur.

4 Referunt quæque de vegetabili quodam Tartariæ, quod agno perquam ſimile ſit, *Boranez* lingua Tartarorum vocatum, de quo Andr. Libavius Diſſ. egit peculiari. Olearius *in Itinerario Perſ. lib. 3. c. 2.* facit ſpeciem aliquam peponum, figura externa referentem agnum. Caulis umbilico affigitur, quò convertitur gramen exareſcit, quod illi vocant depaſcere. Ubi maturuit, lanugine quâdam, agninæ ſimili, veſtitur. Scaliger addit, etiam pedes illi eſſe, ungulas, caput & carnem, ſapore cancris ſimilem, ex vul-

nere

nere fluere ſanguinem, lupos quoque illi inſidiari. Sed non placet mihi ſenſum huic vegetabili attribuere. Similitudo enim animalis non ſtatim facit animal, ut radices quædam, humanam ſpeciem habentes, non ſtatim hominem. Qui ſanguis aliquibus viſus eſt, ſuccus fortè ruber eſt, huic fructui, quemadmodum Betis, proprius. Lanuginem etiam alii fructus habent. Gramina exareſcunt fortaſſis, quod ſuccus nutritius illis ſubducatur.

Referuntur etiam multa de anſeribus Scoticis, quos in arboribus creſcere aliqui exiſtimant, quâ opinione viri etiam docti ſibi placuere. Michael Mayerus, vir ſanè doctiſſimus, ſingulari *libro de volucri arborea* ſcripto, & Franc. A. 1619. *in 8vo* edito, hujus rei veritatem oſtendere voluit, ac multis aliis exemplis in natura confirmare; ſed falſus ille eſt. Nam hodierna experientia docuit nautas, anſerculos illos generari more naturali, & quemadmodum aliæ aves generari ſolent, per excluſionem ex ovis. Nidulantur enim illi in rupibus & deſertis ſeptentrionis locis, ubi infinito numero excluduntur anſerculi illi, ſive anates, quæ *Bernaclæ* dicuntur. Quod cum ignorarent homines, quâ ex regione provenirent, neſcii, finxerunt tam ſtulta & abſurda, ut vel ex ſpuma maris, quemadmodum Poëtæ venerem, natos crederent, vel ex conchyliis oſtreiſque marinis in aves mutatos, imò alii in arboribus creſcere putarent, inducti quibusdam indiciis, quibus id evincere ſe poſſe videbantur. Anatomen earum avium inſtituit Sengverdius, qui *Exercitationum Phyſicarum ſuarum 44.* teſtatur, pluſima ſe ova in illis ſæpè obſervaſſe. Sunt enim fœcundiſſimæ, ut jam nullum amplius dubium ſuperſit, eas, pari ratione cum cœteris avibus, ex ovis eſſe excluſas.

CAP. XLV.

DE GENERATIONE ANIMALIUM, ET PRIMUM QUIDEM DE INSECTIS.

§. 1. *In Generationis animalium ſcrutinio perdifficili, rejectis Ariſtotelicorum tricis, Anatomicorum obſervationes his ſunt præferendæ.* 2. *Commendatur imprimis diligentia Guilh. Harvei, qui ſeminis maſculini nihil in utero deprehendi, obſervans, nihil iſtud ad generationem conferre ſtatuit, impugnatus idcirco, ſed incaſſum, a Jano Orchamo, ſive Joh. Vorſtio.* 3. *Animalia omnia, juxta obſervationes Harvei, imo & homines, uti Theod. Kerckringius detexit, ex ovis generari oſtenditur.* 4. *Cenſura de doctrina, cum Peripateticorum de anima brutorum ſenſitiva, ejusque facultatibus, tum Carteſianorum, iſtam negantium, omnesque brutorum, quæ automata ipſis ſunt, actiones a ſolo motu*

Digitized by Google

motu derivantium. 5. Admiranda inſectorum ſtructura. Hiſtoriæ illorum Scriptores, quos inter recentiorum, Rob. Hookii, J. Bapt. Hodiernæ (qui oculi muſcæ *dedit* anatomen,) *Job. Gœdarti, Job. Swammerdammii (qui apum regem fœminam eſſe obſervavit,) Franc. Rhedi (generationem negantis dari æquivocam) & Joach. Jungii, ſolertia imprimis laudatur. 6. Unde vermiculorum in caſeis multitudo? 7. Judicium de Wilh. Ramſey* libro de vermibus corporis humani. *Aug. Hauptmanni* Mors viva, *in vermem eam transformans. 8. Scriptores varii de inſectis ſpecialibus, bombycibus, apibus, curculionibus, formicis (quarum ſpiritus medicamentum eſt Mnemonicum,) tarantulis, araneis, pulicibus, & locuſtis, quas comedit Job. Baptiſta.*

1 PErvenimus nunc ad materiam omnium difficillimam, animalium ſcil. generationem; quæ quanquam ſit vulgò obvia, quanquam ab Anatomicis ita examinata, ut nihil addi à quoquam poſſe videatur, quò tamen illa explicatior videtur, eò magis, cum ad principia perveniendum, intricata eſt, & ubique ſpeculatores ſuos detinet. Non eſt opus, ut è Peripateticorum ſcholis anxiè repetamus illa, quæ ipſi habent, de ſubordinatis animarum vegetativæ & ſenſitivæ miniſteriis, quæ illi, quaſi diribitores quidam & metatores, ita diſpertiuntur, ac ſi ipſi functionibus iſtis teſtes ſint propius admiſſi. Nolumus, quas illi de materia & forma habent, inutiles planè & deſperatiſſimas tricas magno conatu hic recenſere. Excutiamus potiùs Anatomicorum ſagaciorum obſervationes, atque illic veſtigia generantis naturæ ſequamur, quæ ſuos ſecundum ſubjecta certos terminos & modos habet. De quibus in univerſum diſſeri non poteſt.

2 Nemo majorem hic adhibuit diligentiam, quàm diligentiſſimus Gvilh. Harvæus, qui incredibili labore generationis vias, per incubationes ovorum ſucceſſivas, ita inquiſivit, ut addi nihil poſſe videretur: additis etiam aliis obſervationibus, quas in gravidis animalibus inſtituit. Nihilominus tamen, poſt tot ejus labores, ſecuti ſunt alii, qui acutius quædam viderunt. Demonſtravit verò Harvæus, adeò nihil ſeminis maſculini in utero fuiſſe animadverſum poſt ipſam conceptionem, ut ſtatueret, nihil omninò contribuere ſemen ad generationem animantis. Quæ ſententia cùm videatur παράδοξος, aliquibus non eſt ad palatum, impugnaturque à multis, quanquam plurimi ſint, qui illam ſequantur. Ideoque Janus Orchamus, vel, qui ſub eo ficto nomine latet, Johannes Vorſtius, *conjecturam de generatione animantium* propoſuit, obſervationi iſti Harveanæ ſubmiſſam, & Col. Brandeb. A. 1667. *in 12.* editam, qua in dubium quidem non vult vocare experientiam Harveanam, ſed aliqua tamen comminiſcitur, quo inter Harveanam & vulgatam ſententiam conciliationem quandam inſtituat, eâ ratione motus, ne vetus pervulgataque omnium gentium opinio per ſententiam Harveanam

Digitized by Google

veniam concidat. Operosè is primùm adducit varia ſcripturæ loca, varia item Hippocratis teſtimonia, aliorumque Medicorum & Philoſophorum, quibus innuitur, ſemen animantium in ipſum uterum penetrare, atque inde, velut ex materia, fœtum fieri. Ideoque, ut ſalvet & Harvei, & veterem illam ſententiam, exiſtimat materiam ſeminalem, in uterum delatam, vi caloris in minimas particulas reſolvi, ut conſpici nequeat, idque ſtatim à tempore congreſſus, quo Harveus ſectiones ſuas inſtituit, aliquantò autem poſt minimas illas particulas rurſus colligi, & primo manticæ, inque illa contento liquori, deinde ipſi fœtui, materiam præbere. Quam ſententiam ſuam etiam ex eo firmat, quod Harveus teſtetur, uteros damarum ac cervarum, primis poſt coitum temporibus, majores ac craſſiores fieri, quod ille fieri exiſtimat ab illa liquoris, ſeminalis rarefactione & diſperſione. Hæc ille Autor operosè ſatis diſquirit, quô tamen, ut puto, labore ſuperſedere poterat. Utut enim Harveus non ſtatuat pertingere ſemen in uterum, tamen ſpiritum quendam ejus, aut odorem, eò pertingere poſſe non negat. Ideò tamen aliquid ſeminis illuc transfertur. Nec itaque concidit per ejus obſervationes vetus illa & pervulgata Gentium opinio.

Debet verò obſervatio ejus, circa ova inſtituta, nobis eſſe in pretio, 3
cum ovorum illa contemplatio unicè illuſtret doctrinam generationis. Legatur itaque illa diligenter apud Harveum hiſtoria, & quicquid ex eo in Epitomen redegit Honoratus Fabri *in libro de generatione animalium.* Nunc enim ſolertia recentium Anatomicorum obſervavit, omne animantium genus ex ovis prodire, & ipſos quoque homines, uti Theodorus Kerckringius, in *Anthropogeniæ ſuæ Ichnographia*, demonſtravit. Reperiuntur ea in teſticulis, non fœminarum tantùm conjugio adſuetarum, ſed etiam virginum, non ſecus ac fit in gallinis, quæ ova ponunt, etſi ignorent galli conſuetudinem. Sunt hæc ova piſi viridis magnitudine. Intus latet humor, qui, ſicut aliorum ovorum albumen & vitellus, dum coquitur, indureſcit. Fuerunt & ab aliis, ante Kerckringium, iſta ova obſervata, ſed neminem ſuſpicio eò deduxit, ut ex iis formari fœtum crederet. Iſtud ovum, odore ſeminis maſculi fœcundatum, ad uterum tranſit, &, intra ſpatium duorum vel trium dierum, ad magnitudinem ceraſi majoris nigri excreſcit. Quod directè impugnat Harvei obſervationem, qui exiſtimat in cavitate uteri, per aliquot dies, poſt coitum, nihil deprehendi. Et hæc ova, non à conjugatis tantùm, ſed & à virginibus, ſæpiſſimè excerni, præſertim cum ſanguinis menſtrui fluxu, aut ſtimulante libidine, ex relationibus nonnullarum notavit Kerkringius. Multùm exercuerunt Kerckringianæ iſtæ obſervationes viros doctos, & ſtatim ſunt translatæ in linguam Gallicam à Joh. Bapt. Dionyſio, Medico Regio, *in memoriis ſuis ſpectantibus ad artes & ſcientias.* Cujus ex-

extant ſuper hoc argumentum quædam, ut vocat, Reflexiones, quibus aliqua dubia proponit, ita tamen, ut propendere magis in illam ſententiam videatur. Nunc verò illa opinio ita obtinuit, ut penè pro demonſtrata habeatur à plurimis, quanquam non deſint, qui aliqua ſuper hac doctrina dubia habeant.

4 Animantibus ſenſitivam animam tribuunt vulgò Peripatetici, de qua, cujus naturæ ſit, obſcurè determinant, in eo tamen conveniunt, naturæ eſſe corporeæ, quanquam Joh. Marcus Marci, in quibusdam à Peripateticorum ſententiis diſcedens, eam ſuperſtitem velit corpori. Carteſius, aliique recentiores, qui formalem rationem animæ humanæ conſtituunt in cogitatione, animam ſenſitivam purum putum figmentum habent, eamque ſentiendi facultatem in ſolo motu putant conſiſtere, & à mechanica corporis diſpoſitione dependere, quæ tamen ſententia an vero ſit conſentanea, non auſim ego determinare. Actiones ſcil. illæ brutorum, quæ in nonnullis reperiuntur, penè humanis ſimiles, videntur teſtari de aliqua diſtincta ab ipſo corpore eſſentia, in quam tales actiones cadant. Quanquam enim non deſint Carteſianis, quæ ad illa reſpondeant, ea tamen non videntur usque adeò rem omnem conficere. Studioſè omnia illa congeſſit Anton. le Grand, *in Diſſertatione de carentia ſenſus & cognitionis in brutis.* Legatur & Henrici Mohri *Epiſtola*, quam ad Carteſium ſuper hoc argumento ſcripſit, quæ reperitur *in operibus* ejus *Philoſophicis Latino-Anglicis*, nec non ejusdem *Enchiridion Metaphyſicum*, ex ſola mechanica materiæ diſpoſitione omnes operationes deducentibus oppoſitum, imprimis *cap. 24.* Peripatetici fortaſſis nimium ſapiunt circa animam brutorum inveſtigandam quando in tot facultates & potentias diſtingvunt, quæ tamen nihil ſunt, quam nuda nomina. Carteſiani (quorum ſententiam etiam Honor. Fabri, Ariſtotelicus, *in lib. de plantis ac generatione animalium*, ferme ſequitur) nimium hic videntur paradoxi, cùm animal non aliter, quam Automaton, conſiderant, cujus motus interior, quem ſenſationem dicimus, ab objecto aliquo proveniat. Sed illa lis fortaſſis in æternum non decidetur; utrique enim parti ſua ſunt argumenta, è domeſticis principiis formata, quæ cum non demonſtrari poſſint, an vera vel falſa ſint, aut eam certitudinem habeant, ut ſtatim aſſenſum eliciant, non eſt, ut aliquam in ſententiis iſtis certitudinem expectemus. Subtilitas enim rei intellectus noſtri anguſtias excedit. Non eſt veroſimile, cum videamus in vegetabilibus, aut in animalibus ipſis, mirabiles iſtas partium conformationes, & ex eo occultum aliquod principium movens ſpiritale agnoſcamus, ilud in motu animalium tam ſubtili, qualis eſt in ſenſatione, non ſubeſſe.

5 Ideoque, miſſis his, veniemus ad animantium genera, & primò de inſectis videbimus, quorum conſideratio pro ſubtilitate objectorum ſubtilior

Digitized by Google

tilior eſt. Nuſquam enim majora naturæ miracula, quam in minimis, conſpiciuntur, ut rectè dixerit Boylius, magis eſſe admirandam proportionem illam inſecti, quod vocatur *Acarus*, quam Elephanti. Hiſtoriam inſectorum ſingularibus quidem libris habemus traditam à Conr. Geſnero, Ul. Aldrovando, Sam. Bocharto, qui, ut de omnibus animantibus, ita & de inſectis, quanquam non omnibus, agunt. Speciali libro de iis egit Thom. Mouffetus, Londinenſis. Nuperrimè verò magis exculta eſt iſta de inſectis Philoſophia, Microſcopiis etiam in ſubſidium vocatis, quorum ope minutiſſimorum animalculorum partes ſunt detectæ, & quam accuratiſſimè delineatæ. Quod videre licet in Rob. Hookii *Micrographia*, ubi pulicem, pediculum, vermiculos in caſeo natos, ſchematis ampliſſimis depingit. Johannes Baptiſta Hodierna Italica lingua ſcripſit *Anatomiam oculi Muſcæ*, ubi diligenter examinat, atque delineat, omnes iſtius oculi nervulos & muſculos, & quicquid illi adhæret. Deſcripſit & inſectorum hiſtoriam Belgica lingua, additis iconibus, ad vivum expreſſis, Joh. Goedatus, Pictor Middelburgenſis, quæ in Latinam linguam converſa eſt & notis illuſtrata à Joh. de Mey. Sed in ea tamen multa deſideranda ſunt, non enim iſta accuratione examinavit omnia, ut qui poſt ipſum hoc argumentum occuparunt. In multis illum refutat Johannes Schvvammerdammius, vir admirabilis in iſta re doctrinæ, *P. I. Hiſtoriæ generalis inſectorum*, Ultraj. A. 1669. *in 4to* editæ. Quo in libro ille nullam Metamorphoſin agnoſcit inſectorum, ut Goedartus, ſed graduale aliquod incrementum. Non credo vivere nunc virum, qui curioſius omnium inſectorum naturam & ortus inquiſiverit. Nam ex omnibus terrarum partibus collegit omnia inſectorum genera, quorum familiam & ſpecies, ſuis quaslibet ſcriniis diſtinctas, non ſine admiratione ego vidi. Liquore vero quodam Balſamico corpora inſectorum tinxit, ut à corruptione ſervaret. Mentio ejus, non ſine laude, *in Tranſact. Philoſ. Angl. p. 2078.* occurrit. Ac affirmavit mihi ille, vel centenis hominibus ſe negotii ſatis daturum, ſi adſiſtere ſibi, in univerſali aliquo opere concinnando, velint. Hiſtoriam inſecti, quod Ephemeron vocatur, nuper ſcripſit. De apibus quoque ſingularem lib. paravit, in quo multa proponet ſingularia, inter quæ etiam hoc, quod apes, quas vulgò ductores & reges vocant, & mares exiſtimant, fœminæ ſint. Quod ſi verum eſt, perit Politicis præclarum ſtabiliendæ Monarchiæ virilis è natura exemplum, & naturalis aliqua *γυναικοκρατία* demonſtratur. Obiit Swammerdammius cum magno rei naturalis damno, qui ſi ſeculum vixiſſet integrum, & ſingulis annis librum aliquem de inſectis ediſſet, argumentum tamen totum non exhauſiſſet. Sunt & Franciſci Rhedi, Patritii Aretini, *Experimenta circa generationem inſectorum*, primùm Italicâ linguâ publicata, deinde ab Andrea Friſio in latinam converſa, & Amſtel. A. 1671. *in 12.* edita.

Quo

Quo in libro ſuſtulit omnem æquivocam illam generationem, vulgò creditam, ac nulla vult inſecta ex carne naſci, niſi in quantum ſemina vel ova ab aliis animalculis illic poſita ſint. Statuit & illic, ſuccum nutritium plantarum, tam plantæ generationi, quam animalculis è planta producendis, eſſe aptum. Quâ in re, ſi rectè memini, diſſentientes habet Swammerdammium, Joach. Jungium, ſagaciſſimum hiſtoriæ inſectorum exploratorem, (cujus aliqua, niſi fallor, obſervata de iis ſuperſunt *ἀνέκδοτα*,) & alios, nec valdè illud probabile eſt.

6 De vermiculis in caſeo natis res mira videtur, eos ex ovo progeneratos, cùm videamus totam caſei maſſam, quanta quanta eſt, in vermes abire, niſi velimus dicere, productis aliquot vermiculis, ſemper per propagationem novos generari, & caſei ſubſtantiam paulatim abſumere corrodendo, ut tandem ſoli vermes remaneant.

7 De vermibus, præcipuè verò illis, qui in corpore humano generantur, peculiarem librum ſcripſit Anglicâ linguâ Wilhelmus Ramſey, qui editus Londini eſt anno 1668. *in octavo;* ubi multa de vermiculis aëreis in morbis epidemiis, & de vermiculis in ſanguine exiſtentibus. Omnes ſcil. ille corporis partes perluſtrat, demonſtraturus, quomodo vermium cauſæ ſint, nutrimenta etiam cibos & potus examinat, quomodo originem vermibus ſubminiſtrare poſſint. Sunt tamen in illo multa aliena, & magno apparatu adducta, quæ ad hoc argumentum non adeò pertinent. Voluit libello peculiari edito, cui titulus: *Mors viva*, Auguſtus Hauptmannus demonſtrare, morbos omnes, imò mortem ipſam, à vermibus eſſe, depinxitque ibi vermiculi mortiferi imaginem. Adverſus eum neſcio quis ſcripſit *Mortem mortuam*, ejus hypotheſin, Chriſt. Langio, Prof. Medico Lipſienſi, etiam approbatam, refutans.

8 Bombycum hiſtoriam curioſâ inquiſitione, multisque Anatomicis bombycum obſervationibus, explicavit Marcellus Malpighius, ſagaciſſimi vir ingenii Italus, cujus liber, curante Societate Regiâ, editus eſt Londini *in 4to*. De methodo alendi bombyces, deque negotio ſerica conficiendi in Gallia, hiſtorica extat relatio in *Actis Anglicis pag. 87-91.* M. Hier. Vidæ, Cremonenſis, Poema de iisdem legitur Heroicum, Libris II. comprehenſum. Microſcopicas obſervationes circa bombyces, ac ova bombycum, habet Rob. Hookius *in ſua Micrographia*. Quæ apud veteres de illis & ſerico occurrunt, in Ad. Tribbechovii Diſſ. de Bombycibus, Gieſſæ A. 1665. *in 4to* edita, exhibentur. *Anatomen apis* ſcripſit Franciſcus Stellutus. Extant & de cultura apum, præter quartum Georg. Virgilii, libri integri. Ortum earum ex bovinis excrementis fabuloſum putat Franc. Rhedus, verum autem Athan. Kircherus, *in Obeliſco* etiam *Pamphilio*, capitis bovini in apibus eſſe ſimulacrum, obſervans. De Curculionibus, qui frumenta corrumpunt, extat Tra-

Digitized by Google

Tractatus germanicus, Berolini anno 1665. *in 12.* editus, Conradi Tyburtii Rangonis, ubi etiam reperitur remedium eos pellendi. De generatione formicarum, earum ovis, productione ſpeciebus, uſu, plenam ſatis deſcriptionem vide *in Tranſactionibus Anglicis pag. 524.* Solet ex illis oleum aliquod & ſpiritus præparari, qui maximè corroborare ſpiritus creditur, atque memoriam præcipuè juvare. Unde adhuc in uſu eſt medicamentum Mnemonicum Petri Laurembergii, quod ille pro memoriæ ſubſidio commendare ſolitus eſt. De Tarantulis Athan. Kircherus multa *in arte* ſua habet *magnetica* ac Wolferdus Sengwerdius in peculiari de iſto argumento Scripto, quod Lugd. A. 1668. *in 12.* excuſum, cur Angli inter Acta ſua retulerint, cauſam nullam video, non enim magnæ rei eſt. Mart. Liſteri *Tr. de Araneis & cochleis* prodiit Londini A. 1678. *in 4to.* De araneis in aëre, unde telæ oriuntur aëreæ, videantur *Tranſactiones Anglicæ pag. 1014.* De Pulice Venet. A. 1625. *in 12.* ſcriptum prodiit peculiare Italicum Johannis Antonii Moſchetti. De locuſtis, quas comedit Johannes Baptiſta, variè ſentiunt Autores. Videatur Sam. Bochartus *in Hierozoico*, & Joh. Dan. Majoris *Diſſertatio* peculiaris *de myrrhâ & locuſtis*, qua ſententias omnium congeſſit. Videatur & Alexander Roſſæus *in Arcanis Microcoſmi, in Appendice*, ubi occurrit refutatio nonnullorum locorum, quæ habentur *in Pſeudodoxia Epidemica* Thom. Brounii *L. 2. c. 1.* putatque herbas fuiſſe, quas comederit Johannes Baptiſta. In eodem libro & de aliis inſectis agitur.

CAP. XLVI.

MISCELLA QUÆDAM DE ANIMALIBUS COETERIS EXHIBENS.

§. 1. *Judicia de quibusdam hiſtoriæ animalium univerſalis Scriptoribus, Ariſtotele, Ul. Aldrovando, Sam. Brchàrto, &c.* 2. *Scriptores varii de piſcibus in genere, Balænis, Harengo, Quadrupedibus item quibusdam, Viperis, Cervis, Muribus Norwagicis, Equis.* 3. *De venatione, avibus venaticis, canibus.* 4. *Scriptores quidam de variis animalibus Miſcellanei ac Anatomici.* 5. *Artificium oculos reſtituendi, a Franc. Joſ. Burrho tantopere jactatum, antiquum & vulgare eſſe oſtenditur.*

Obſervationem circa animalia tantus eſt numerus, ut integro volumini præbere materiam poſſit. Nam primum ipſorum animalium vaſtus eſt numerus, & obſervationum deinde, quæ circa illa inſtitui poſſunt, longè major. Hiſtoriam animalium inter veteres, præter Ælianum, ſcripſit Ariſtoteles, quod ejus præſtantiſſimum opus eſſe credunt multi; magnam certè pecuniæ vim Alexander M. in illam impendit. Sed 1

 in

in illa tamen multa ſunt incerta, multa relationibus non ſatis ſecuris ad Ariſtotelem pervenere, ut fieri plerumque in promiſcuis illis Annotationibus ſolet. Quæ habemus vaſta opera nonnullorum Autorum, ſuperius à nobis enarrata, illa in alienis & peregrinis plerumque verſantur, & inutilibus interdum narratiunculis paginam utramque implent. Ulyſſis Aldrovandi, poſt Conr. Geſnerum, maxima fuit diligentia, in varia eruditione circa omnes animalium ſpecies congerenda. Sam. Bochartus, *in Hierozoico*, animalia S. Script. eorumque nomina & differentias, collatione cum veteribus recentioribusque Hiſtoricis facta, recenſet. Hiſtoriam Medicam animalium, quatenus ex iis medicamenta parantur, ſcripſit Guilh. van den Boſche, Bruxellis A. 1669. *in 4to.* Nos, quaſi per lancem ſaturam, & autores nonnullos notabimus, &, ſi quid præterea notatu dignum nobis occurret.

2 Piſcium, ut inde incipiamus, hiſtoriam perſecutus eſt Guilh. Rondeletius, uti & Hippolytus Salvianus, *in aquatilium animalium hiſtoria*, quæ Romæ anno 1554. prodiit. Scripſit & Paulus Jovius *de piſcibus Romanis Tractatum*, qui rarus eſt. Habemus etiam è veteribus fragmenta Ovidii. Sed pleraque veterum in hiſtoria piſcium obſcura ſunt. Autores omnes de piſcatione, veteres & recentiores, Herm. Conringius nuper ſingulari volumine collegit. De Balænis, earumque captura, obſervationes leguntur *in Actis Anglicis pag. 232.* ac meminere paſſim piſcationis iſtius itinerariorum ſeptentrionalium Scriptores. De Harengo commentatus eſt Paulus Neucrantzius, Medicus Lubec. De Viperis peculiares libros ſcripſere Moſes Charras & Marcus Aurelius Severinus, qui de virtute ſalis viperini multa attulit. Edidit, & Franciſcus Rhedus *Experimenta de viperis.* De Cervo extant Tractatus Germanicus Joh. Agricolæ, Latinusque Joh. Andr. Grabii, ex Academia curioſorum. De Muribus Norwagicis Thomas Bartholinus ſcripſit. De Equis, eorum natura & indole, prolixè agunt Autores, qui rem equeſtrem deſcribunt, ac artem domandi caballos tradunt, qualis eſt Ant. Ferrarius in Lib. Italico: *Cavallo frenato*, Venet. A. 1620. *in fol.* excuſo.

3 De Arte venandi, miniſtris avibus, extant integri veterum libri, qui collecti uno volumine prodierunt Lutetiæ A. 1612. *in 4to*, ſub titulo Ἱερακοσοφικὸν, ſive *Rei accipitrariæ ſcriptores.* Acceſſit & κυνοσοφικὸν, ſive *liber de cura canum*, uti & Jac. Aug. Thuani carmina *de re accipitraria*, & præterea alia quædam de generibus falconum. Extant præterea Friderici Secundi Imperatoris *Reliquiæ*, ubi multa de artificio venandi per falcones. De omni venationum genere Tractatum, non minus curioſum, quàm utilem, ſcripſit Belgicâ linguâ Paulus Merula *in folio*, qui additur quibusdam Conſtitutionibus Juris Belgici, & in ipſa Batavia rariſſimus eſt, ac magno pretio vendi ſolet. Sunt & Gallicâ linguâ de arte venandi multi libri conſcripti, quos inter

Digitized by Google

ter accuratiſſimum eſt ſcriptum recens: *La Venerie Royale.* Ad venationem canes pertinent, quorum naturæ ac laudes integris decantatæ libris ſunt. Habemus è Græcis veteribus Oppiani *Cynegetica*, Græcô carmine ſcripta, in quæ extat doctiſſimus Conr. Rittershuſii commentarius. Sunt & in Latinis, qui rem venaticam deſcribunt, ac cum commentario Jani Vlitii Leidæ A. 1653. prodierunt. Eſt & inter recentiores Pet. Angelius Bargæus, qui *Carmina Cynegetica* ſcripſit, quæ Gratii carminibus Cynegeticis præferre non dubitat Manutius. Penè prætermiſeram Arriani *Cynegeticum*, quem Lucas Holſtenius Pariſiis A. 1644. edidit, & in latinam convertit. Extat & Johannis Caji, *liber* ſeorſim initio, & poſtea in Caſp. Dornavii *Amphith.* excuſus, *de canibus Britannicis, eorumque indole.*

De Elephantis, Pet. Gillius peculiarem librum conſcripſit. Extat & 4
laudatio eorum apud Lipſium *in Epiſtolis.* De eorum captura & pugnis videantur *Acta Anglicana pag. 328.* De Chamæleonte, de partu & congreſſu viperarum de lachrymis Crocodili, animalium reſuſcitatione, Gotfr. Vogtius peculiaribus Diſſertationibus egit. Variæ Anatomicæ obſervationes circa canes, leones, piſces, animalia monſtroſa, partes animalium, occurrunt tam *in Transactionibus Anglicis*, quàm *in Ephemeridibus Gallicis*, aliisque Medicorum libris obſervatoriis, Thomæ Bartholini imprimis *Centuriis*, *Epiſtolis*, & *Miſcellaneis Ephemeridibus Gemanicis & Danicis.* In *Actis Anglicis*, ſub *Anatomes* titulo, in Indice inveniuntur ordine enumerata, quæ circa Anatomen quorundam animalium obſervata ſunt. *De Cygni cantu* egit Thom. Bartholinus, peculiari libro. Videatur & Æg. Menagius *in Tractatu ſuper Poëmata Malherbæ pag. 314.*

De reſtitutione oculorum in animalibus per liquorem chelidoniæ 5
multa magnaque commentatus eſt Franciſcus Joſephus Burrhus, *in Epiſtolis ſuis ad Thomam Bartholinum ſcriptis*, cùm tamen experientia teſtetur, id fieri quâcunque aquâ purâ & limpidâ poſſe. Ariſtoteles, *lib. 2. de hiſtoria animalium cap. 17.* evenire ſerpentibus idem ait, quod pullis hirundinum, oculis enim ſerpentum laceratis, ſubnaſci alios referunt. Wagenſeilius *in Sota pag. 155.* illa in dubium vocat, ab Ariſtotele tradita, ſed immeritò. Nam idem hoc experimentum fuit, quod hodiè obſervatum eſt in anſeribus & canibus, aliisque animalibus, quibus oculi non quidem renaſcuntur, ſed reſtaurantur, ſuppeditante ipsâ naturâ humores oculorum deperditos vel expreſſos. Cœterùm in ſingulis illis recenſendis infinita eſſet opera. Animalium diſtributiones & claſſes certas vulgares etiam Phyſici tradunt, è quibus illæ capi poſſunt. De cœteris videndi ſpeciales obſervatores.

CAP. XLVII.

DE HOMINE.

§. 1. Hominis præ cæteris animalibus prærogativa, & tractationis de illo amplitudo. 2. Scriptores præcipui de homine integro, ejusque generatione, nutritione & longævitate. 3. De Partibus ejusdem ac Membris, Cerebro, Oculis, Viſceribus, Medulla Spinali, Muſculis, Lingua & Guſtu, Membris genitalibus, Pulmonibus. 4. De Sanguine, ſanguificatione inter cor & hepar controverſa, ſanguinis tranſfuſione, ac medicina infuſoria, cujus inventum plures ſibi vindicant. 5. De Pilis, barba, ſtercore, crepitu ventris & unguibus. 6. Scriptores de Anima humana, ejusque immortalitate (quam an Ariſtoteles, ab Ant. Rocco fruſtra defenſus, ſtatuerit, dubitatur,) Lud. la Forge, Cordemoeus, Lud. Vives, Ken. Digbæus (ab Amando Vero impugnatus;) Aon. Palearius, &c. Controverſia de origine animæ. Judicium de Traducis Patronis. Præexiſtentiam Animarum defendunt Henr. Morus, & præcipue Chriſtoph. Sandius.

1 ANimal omnium digniſſimum Homo eſt, qui Microcoſmus à quibusdam dicitur, non quidem adeò adæquato nomine, ſed quod tamen ſenſu poſſit tolerari. Nullum enim eſt corpus humano elaboratius, quod præterea mentem habet ſibi junctam, & mirabili modo unitam. Eo enim differre à reliquis animalibus homines in confeſſo eſt, quod ſcil. mente præ cæteris animantibus præditi ſint. Cæterùm unum illud objectum ampliſſimum eſt, & magnis voluminibus argumentum ſuppeditare poteſt. De Animo nihil dicimus, nam is extra Phyſices conſiderationem eſt. Solum corpus humanum integram doctrinam Medicam ſibi vindicat, cujus maxima pars, Anatome, in analyſi hujus corporis verſatur, de qua extant vaſtiſſima volumina, totque obſervationes ſingulares, præter generales iſtas Bartholini *Inſtitutiones*, ut vel index earum parere integrum volumen poſſit. Summarias illas partium corporis delineationes Phyſici Autores omnes Anthropologici, præter Anatomicos, qui illud ex profeſſo agunt, operosè ſatis exponunt. Nos perſequemur ſumma quædam & Autorum & rerum capita.

2 Pulcherrimus eſt Carteſii liber poſthumus, è Gallica in latinam verſus, *de homine*, cum Ludovici de la Forge *commentario* Amſtelodami A. 1677. *in 4to* editus, à *Claud. Clerſelerio*, in quo multa occurrunt nova & notabilia. Prior Editio, à Flor. Schuylio curata, non erat perfecta. Honorati quoque Fabri *Tractatus de homine* non pauca, magna diligentia, nec vulgari modo, compendiosè perſequitur. Quæ ad naturam ſexûs maſculini & fœminini, conſtitutionem partium genitalium, rationem generationis, pertinent, J. Be-

J. Bened. Sinibaldus, *in Geneanthropia* ſua, (Romæ A. 1642. *in fol.*) magna cum cura, exponit. De pulchræ prolis habendæ ratione extat elegans carmen Calvidii Læti, *Callipædia, ſive de pulchræ prolis habendæ ratione.* Similis argumenti eſt Jani Huarti, Hiſpani, *Scrutinii ingeniorum Appendix, quomodo generari ingenioſi & ſapientes Liberi poſſint*, ab Æſchacio Majore, cum ipſo *Scrutinio*, Lat. verſa Lipſ. A. 1622. *in 8vo.* De prole nutrienda Poëma Scævolæ Sammarthani inter *Delicias Poëtarum Gallorum* invenitur. De Signaturis fœtûs egit Martinus Schookius Diſſertatione peculiari, de hominibus longævis Epiſtola prolixa Henr. Meibomius.

De partibus animalium, & earum uſu, Galenus egit ſingulari libro, in quem extat doctiſſimus *Commentarius* Caſp. Hoffmanni, ubi quam pleniſſime & diſertiſſime de omnium partium conformatione ac uſu, junctis politioris Literaturæ ſubſidiis, diſſeruit. Diverſo inſtituto Allegorice de membris humanis egit Mich. Mayerus *in civitate corporis humani*, joculare autem de iisdem Poëma, lectuque haud injucundum, Pet. Baart, ſub tit. Ledeeſtemmung/ Belgicè edidit. De partibus humani corporis multa contra Guilh. Harveum diſputat Alex. Roſſæus, *in Arcanis Microcoſmi*, Anglicè ſcriptis. Sed is non felicior in Phyſicis cenſor, quam in Poëticis, videtur, in quibus ne ſenſus quidem Poëtarum capit. *Anatomen cerebri* Marcellus Malpighius, Italus dedit. Extat & Thomæ Williſii liber curioſiſſimus, *Pathologia cerebri*, ſumma diligentiâ conſcripta; *De cerebri vero humani proprietatibus* Gvalth. Charletoni Diſſertatio, quæ unà cum *inquiſitione de fulmine tactis* Lond. A. 1665. *in 8vo* edita eſt. Oculorum fabricam accuratè deſcribunt Optici, & extat de ea ſingularis Mart. Hortenſii *Diſſertatio.* De Cerebro pariter atque oculis egit Franc. Joſ. Burrhus, *in Epiſtolis ad Thom. Bartholinum*, quarum *conſiderationem* dedit D. J. Dan. Major, & non pauca hujus hominis vana conſilia cogitataque vellicavit. *De Coloribus oculorum* Sim. Portii liber prodiit Florentiæ A. 1550. *in 4to.* *De Nervis opticis* ſcripſit Malpighius, cujus omnia præclara ſunt, & accuratiſſimis obſervationibus eruta. Viſcerum ſtructuram Malpighius idem explicatam dedit, *Medullæ ſpinalis Anatomen* Gerh. Blaſius. De Muſculis nemo eruditiùs ſcripſit, quàm Nicolaus Stenonis *in Myologia* ſua, in qua, è Geometricis principiis, eorum motus demonſtrare laborat. Guſtus organon Laur. Bellinus & Marcellus Malpighius accuratè examinârunt, demonſtraruntque, in quo ratio guſtûs conſiſtat, videl. in papillis nerveis, per totam linguam diſperſis, ex quarum contactu illa perceptio ſenſilis, quam guſtum dicimus. De organis virorum genitalibus Regnerus Grafius ſcripſit, qui accuratiſſimam teſticulorum anatomen inſtituit, innumerabili plexu nervulorum conſtantium. Publicavit & Joh. de Horne *obſervationum circa genitalia prodromum*, ſed morte præventus totum opus perficere non potuit. *De pulmonibus* extat Thomæ Bartholini peculiaris Tra-

ctatus, Hafn. A. 1663. *in 8vo* editus, in quo demonſtravit, omnem pulmonum ſubſtantiam conſtare veſiculis, quibus aër continetur, cujus beneficio quomodo reſpiratio fiat, peculiaribus libris oſtenderunt Joh. Schwammerdammius, Joh. Mayow, & Malach. Thruſton.

4 De ſanguine, ejusque generatione, & generationis loco, diverſæ ſunt ſententiæ. Antiqui hepati adſcribunt, recentiores cordi, quorum Anteſignanus Guilh. Harveus, qui circulationem ſanguinis primus in medium adduxit. Unde varia ſcripta edita ſunt, tam pro hepate, quàm corde, à Thoma Bartholino, Lud. Bilſio, & tam pro, quàm contra circulationem, quorum hiſtoriam ſic ſatis diligenter recenſet Mich. Watſonius *in unione ſapientiæ.* De ſanguine Joh. Betti quoque Tractatus exſtat, multa habens circa ejus generationem notabilia, multa quoque de lacte, qui non multum ab antiquis abire videtur. Plurima circa ſanguinem hominum fuerunt experimenta, ratione transfuſionis ejus ex uno animalis corpore in aliud, & ratione etiam infuſionis, quâ liquor aliquis medicamentoſus venæ injicitur, de cujus artis inventione lites variæ moventur. Sibi illam vindicat D. Joh. Dan. Major, cujus extat *de Chirurgia infuſoria* ſingularis liber. Joh. Sig. Elsholzius contra, edita *Clyſmatica nova,* ſibi tribuit, contra quem Major inventum ſuum vidicavit. Sed & Galli de eadem Anglis, & hi viciſſim illis, litem moverunt. Contra transfuſionem ſanguinis prodiit Tractatus Ant. Santinelli, cui titulus: *Confuſio transfuſionis;* ubi multis argumentis eam impugnat, quæ tamen non omnia æquè ſtringunt. Eſt verò transfuſionis inventio antiquior, ac jam tùm Andr. Libavii tempore fuit cognita, qui ejus per jocum mentionem facit *in actione contra Henn. Scheunemannum.* De variis corporis partibus extant erudita opuſcula Hieronymi Fabricii ab Aquapendente, de quibus, aliisque Anatomicis antiquioribus, in Herm. Conringii *introductione ad artem Medicam* plenior eſt relatio.

5 *De pilis* extat Joh. Tardini liber in Caſp. Dornavii *Amphitheatro* recuſus. De barbâ Marci Antonii Ulmi vaſtum volumen, Bononiæ A. 1602. *in fol.* impreſſum, ſub Tit. *Barba humana Phyſiologia, ſeu de fine ejus Philoſophico & Medico.* Ant. Hotomanni *de Barba Dialogus,* & Joh. Pierii Valeriani *Apologia pro Barbis Sacerdotum,* Philologica tantum ſectantur. Scripſit & alius, neſcio quis, *Medicinam Stercorum,* qui fortaſſis, ut Virgilius, ex Stercore Ennii, aurum conquiſivit. Georg. Segerus, Med. Thorunienſis, *de Crepitu ventris* Tractatum ineditum ſervat, & ſummâ diligentia omnem ejus naturam rimatus eſt, non ſine perpetuis experimentis. Sed is, ob ignobilitatem argumenti premit librum, nec audet in publicum proferre. De ungue ipſe librum ſub manibus olim habui. *De affectionibus Capillorum & Unguium* Vopiſcus Fortunatus Plempius peculiari ſcripto eſt commentatus.

De

Digitized by Google

De Anima tractatio ad Phyſicam per ſe quidem non pertinet, ſed quatenus à corpore diſtinguenda eſt. Ut clarior corporis Ideâ ſit, notitia ejus aliqua habenda eſt, quam ſuppeditat Lud. de la Forge, Carteſianus, *in libro de mente humana*, è Gallica in latinam linguam converſo. Præ cœteris legendus eſt liber Cordemoæi Galli, quem *de differentia corporis & ſpiritûs* gallicè elegantem conſcripſit. Lectu etiam dignus eſt Lud. Vivis *de Anima liber*, non quidem intima Philoſophiæ argumenta penitus excutiens, ſed eleganter tamen, ut omnia ejus viri, ſcriptus. Lib. Fromondus *de Anima*, Fort. Licetus *de Ortu animæ humanæ, & cum corpore coextenſione*, ac Sim. Portius *de Mente humana*, bonorum collectorum vice funguntur. Cœterùm de origine animæ, ejusque immortalitate, ut eſt plena difficultatis diſputatio, ita à Phyſicis componi & decidi tota non poteſt. De Ariſtotele non pauci dubitant, & quidem non absque fundamento credunt mortalitatem potius animæ ſtatuiſſe eum, quàm immortalitatem, quæ mihi, ex Ariſtotelicis principiis, eadem facilitate, ac forte majori, deſtrui, quam aſtrui, poſſe videtur. Ant. Roccus, autor ſublimis ingenii, vaſto quidem libro contrarium ex Ariſtotele oſtendere voluit, ſed tamen ita diſputat, ut cauſam ſuam potius deſtituat, quàm juvet. Refutationes certe ejus argumentorum, contra immort. animæ ex Ariſtotele prolatorum, debiliores ſunt, quam ut omnem illorum vim elidant. Prodiit is liber Francofurti A. 1644. *in 4to*, ſub Tit. *Animæ rationalis immortalitas, ſimul cum ipſius vera propagatione ex ſemine, via quadam ſublimi peripatetica, hactenus poſt Ariſtotelem non ſignata veſtigiis, Exercitationis Philoſophicæ illibataque veritatis gratia, indagata.* Kenelmus quoque Digbæus hoc argumentum tractavit *in Demonſtrat. immortalitatis animæ rationalis*, Anglicè ſcripta. & Lat. quoque Pariſ. A. 1651. *in fol.* & Francof. *in 8.* edita, qui, perpetua à natura corporum, eorumque qualitatibus, quarum præcipuas facit raritatem & denſitatem, progreſſione, functiones animæ, ejusque immortatem, monſtrare laborat. De principiis ejus primum transacta oportet eſſe omnia, quæ an omnibus ad palatum futura ſint, dubito. Alioquin, qui illa impugnat, nexum illum tollit. Refutat illum, ſed non ſatis judicioſe, ſingulari libro, A. 1661. *in 12.* edito, Jeſuita quidam, qui ſe Amandum Verum nominat (genuinum nomen eſt Eggefeld,) ſub tit. *Anima triumphans.* Aonius Palearius in *Poem. de Immort. animæ*, ad Lucretii imitationem ſcripto, Platonicorum ſententias præ cœteris ſequitur. De ortu animæ per traducem, de præexiſtentia animarum, de creatione, multæ ſunt controverſiæ, ſuique ſingulis ſententiis patroni. Sententia de traduce apud plures aſſenſum obtinuit, quanquam & illa ſuis difficultatibus urgeatur, ſi mordicus tenere velimus nonnullas aſſertiones, quas de ſpirituum natura nobis perſuaſimus. Præexiſtentiam Angli nonnulli præ cœteris defenderunt,

ſunt-

ſuntque libri Henrici Mohri, Philoſophi Platonico-Carteſiani, & aliorum, integri ſuper hoc argumento conſcripti. vid. præſertim Mori *Lib. de Immortalitate animæ*, & Sam. Parkeri *Tentamina Theologico-Phyſica*, in quibus contra præexiſtentiam diſputat. Eam quoque ſententiam Chriſtophorus Sandius ſingulari libro *de origine animæ* defendit, *Coſmopoli ap. Libertum Pacificum*, A. 1671. *in 8vo* edito, qui meris teſtimoniis conſtat, nihilque aliud agit, quàm ut probet præexiſtentiam animarum ſacris literis eſſe conſentaneam, & plerorumque Patrum ac Philoſophorum ſententiis comprobatam. Platonicorum enim ſuffragia frequentiſſima habet. Totus in eo eſt, ut, non niſi ſola hac ratione, difficultates circa animæ originem monſtret poſſe expediri, quas omnes recenſet, & argumentis Adverſariorum reſpondet. Cœterum S. literis & Patribus perverſos ſæpè ſenſus impingit, & non raro Hæreſeos ſuæ ſpargit ſemina.

CAP. XLVIII.

DE SENSIBUS ANIMALIUM.

§. 1. Carteſii ſententia, bruta ſenſibus ſpolians, improbatur. Motus ſenſationis celerrimus vix perveſtigabilis. Joh. Alph. Borelli Scripta de motu commendantur. 2. Viſum, & cognatas de coloribus, oculis, ſpeculis, lumine, doctrinas, ſibi vindicat Optica. 3. Auditum Acuſtica. Inſtrumenta eum adjuvantia. Soni natura & diverſitas. Autores huc ſpectantes. 4. Odoris & odoratus natura. Cur plus eo valeant bruta, quam homines? Doctrina ejus neglecta. 5. Guſtus & ſaporis ratio atque origo a papillis linguæ nerveis. Scriptores de inedia quorundam prodigioſa. 6. Tactus natura. 7. De ſenſibus internis rectius Carteſiani docent, quam Ariſtotelici. Scriptores de imaginatione, qua Pet. Pomponatius & Jul. Caſ. Vaninus contra religionem ſunt abuſi.

1 Nihil eſt vulgatius ſenſatione; ſed ita tamen altè abdita ejus principia, ut in ſenſationis cauſis dandis ſufficientibus deficiamus. In animalibus ſenſationem nihil eſſe, præter motum, Carteſiani ajunt, in homine verò concurrere mentis operationes, ideoque ſenſum ab intellectu non ſejungit Carteſius. Cœtera animantia ne ſentire quidem exiſtimat, quam ſententiam ſuo loco nos relinquimus. Res quidem ipſa ſatis innuit, ſentire illa non ſolùm, ſed & percipere ipſum ſenſum, quod tamen negabat Carteſius, qui, perceptionem ſenſus intellectus opus eſſe, putavit. Secundum enim tres gradus naturam ſenſionis diſtinxit, ex mente Carteſii, Antonius le Grand, è quibus gradibus tertium ſoli homini tribuit. Interim, ſi externas reſpiciamus circumſtantias, motum quidem omninò deprehendimus

Digitized by Google

dimus ſubtiliſſimum, celerrimum, inſtantaneum, qualis motus quibus principiis dirigatur, res profectò non eſt adeò expedita, ut quidam exiſtimant. Non dependent omnes illi motus ab objecto externo. Quemadmodum Henr. Regius, *in Philoſophia naturali, lib. 4. c. 16.* ex mente Carteſii, ſatis quidem accuratè, deſcripſit. Sunt enim in brutis quoque animantibus aliqui ſpontanei motus, à nullo principio determinati. Examinandi tamen interim nobis ſunt iſti motus, &, quantum de eorum natura apprehendere poſſumus, tantum ad illuſtrationem hujus doctrinæ conferendum. Ken. Digbæus (*in Demonſtr. Immort. Animæ,*) & Gvalth. Charletonus (*in Phyſiol. ſua*) ſenſum, & qualitates ſenſiles, corpora eſſe ſtatuunt, ſed falſò. Eſto enim, qualitates illas particulas eſſe minimas, è ſubj. expulſas; ſenſum tamen per ſe non faciunt, ſed quatenus nervos ſenſorios feriunt. In qua applicatione illorum ad nervos, quæ accidentalis omnino eſt, ratio formalis ſenſus conſiſtit. Si in lucem prodiiſſet Johannis Alfonſi Borelli liber de Motibus animalium, multa ex eo haurire poſſemus, ad perfectam ſenſationis declarationem; ſatis enim ex libro ejus *de motu projectorum* ſingularis hujus viri ſagacitas patet. Quæ ad ſenſum requirantur, tradunt omnes etiam compendiarii Autores. Requiruntur ſc. objecta, media & organa, de quibus cumulatiſſimè agunt omnes, ideoque non eſt neceſſum illa hic repetere.

Omnium ſenſuum nobiliſſimus eſt viſus, cui excolendo integra diſciplina inventa eſt, Optica ſcil. vaſtiſſimis voluminibus exculta. Hic acres ſunt diſputationes de ratione viſionis, an fiat per emiſſionem, an receptionem radiorum, fieri autem per utramque veroſimile eſt. Pertinet huc tota de coloribus doctrina, quæ ad ſpecies ſenſiles aliis refertur. Pertinet huc tota ſpeculorum doctrina, doctrina de oculo item, ejuſque partibus, quæ omnia plenâ manu Optici Autores ſerunt. Pertinet etiam huc doctrina de lumine. Ut enim viſio fiat, medium illuminatum neceſſarium eſt.

Auditus alter ſenſus externus eſt, cujus itidem peculiaris diſciplina datur, quam *ἀκουστικὴν* vocare poſſis, quo generali titulo non Muſica tantùm, quæ verſatur circa ſonos harmonicos, ſed omnes ſoni, comprehenduntur. Pertinet huc mirabilis illa auris ſtructura, quam Anatomici nobis depingunt. Cæcilius præſertim Folius, Eqv. Venetus, cujus extat *Nova internæ auris delineatio, ex rationê ſtructuræ modum Auditus demonſtrans.* Venetiis anno 1645. *in 4to* edita. Cujus organi potentia arte etiam juvari poteſt. Quale inſtrumentum habent Hiſpani, qui, præter perſpicilla, ſibi familiaria, ſemper ſecum portant inſtrumentum tale, quod auribus apponuut, ut eò diſtinctius ſonum percipiant. Cæterum objectum Auditûs ſonus eſt; oritur verò ſonus ex concuſſione aëris vel aquæ. Variat autem ſonus ratione ſubjectorum, & ratione mediorum. Obtuſius enim in aqua ſonat cor-

pus, quam in aëre, acutius ſonant metalla, quàm ligna, quæ omnia explicare velle magni voluminis res eſſet. Nemo eſt, qui naturam ſonorum ſagacius explicuit, per multas corporum ſpecies, quàm Honoratus Fabri, qui ſingularem *de ſonis* Tractatum Phyſicis ſuis inſeruit. Cui addi meretur Franc. Baconis Verulamii *de Sono & audibilibus hiſtoria*, licet exigua. Multa Kircherus *in arte ſua magna conſoni & diſſoni* habet, quæ ad naturam Echûs ſpectant. Ea omnia, quia totis diſciplinis pertractantur, ab inſtituto noſtro nunc ſunt aliena. Pertinet huc etiam omnis illa doctrina de voce & pronunciatione, de quibus legantur Cordemoæi *lib. de verbo*, & Petrus Montanus in libro, cui titulus: De nie Spreck-Konſt. Multa poſſent etiam hic afferri de ſurdorum informatione; ſed de iis omnibus dictum eſt in *Diſſertatione* noſtra *de Paradoxis ſenſuum*, quæ cum in omnium manibus ſit, nolumus illa hîc repetere.

6 Odoratus ſenſus eſt; quo diſtinguimus res ſecundum odorem. Eſt odor nihil aliud, quàm effluvia ſubtiliſſima corporis odorati, per canales narium ad proceſſus mamillares delata, qui præcipue organon conſtituunt hujus ſenſionis. Medium eſt, vel aër, vel aqua, per quod transfunduntur corpuſcula illa volatilia. Et hâc quidem ſenſationis parte brutis animantibus inferiores ſunt homines; longè enim felicius illa diſtinguunt & dijudicant per odores, quam homines. Cujus diverſitatis cauſa eſt, quod ſimpliciori cibo vivant animalia, quàm homines, quibus peregrini vapores & halitus ſemper obſident nares. Hinc fit, ut jejuni magis olfactu polleant. Eſtque ſingulare illud exemplum hominis, cujus Digbæus meminit, qui diu in ſylvis vivens, ac radicibus & oleribus victitans, canes ſagacitate odorandi æquavit. Cœterum illa de odoribus doctrina minus eſt cœteris ſenſuum objectis exculta, adeò ut & ipſa odorum formalis ratio nondum ſit ſatis expedita. Aliqui enim ſalibus velut volatilibus, aliqui ſulphuri adſcribunt, de quibus vide Joh. Bapt. Hamelium in *libro de affectionibus corporum, integro capite*. Quod miſtionem odorum attinet, illa ita non eſt explorata, ut natura colorum. Colores enim ex miſtura varia produci, & quomodo illi produci debeant, notum eſt omnibus, at odorum diſtinctio nulla talis eſt. Pet. Servius, *in Lib. de Odoribus*, Romæ anno 1641. *in 8vo* edito, plenius quidem hoc argumentum aliis tractat, Sed non recentiorum Philoſophorum principiis eſt imbutus, quæ qui non deguſtavit, in odorum ſcrutinio non ſatis emunctæ naris eſt. Joh. Bravi *Lib. de odorum & saporum differentia* Ven. A. 1592. *in 8vo* prodiit.

5 Guſtus organon lingua eſt, cujus ſuperficies ita comparata eſt, ut aliorum corpuſculorum ſuperficiebus tacta, vel gratum ſibi motum, vel ingratum, perſentiſcat, qui ſapor dicitur. Sunt autem in ſuperficie linguæ va-

riæ papillæ nerveæ, quas Marcellus Malpighius & Laur. Bellinus primum detexere, quæ prout afficiuntur, à tactu corpuſculorum minimorum, ita ſapor, vel gratus, vel ingratus, illi objicitur. Horum ſaporum certi quidam gradus ſunt & claſſes, ſuntque eorum nomina rectius diſtincta, quam odorum. Conſiſtit omnis illa diverſitas ſaporum in particularum conditione, quæ papillis nerveis illiduntur. Nam Peripatetici, qui ex elementis illam diverſitatem illam diverſitatem deducunt, longinqua nimis ſapiunt. *De ſapore dulci & amaro* Laur. Gryllus Tr. edidit, Pragæ A. 1566. impreſſum. *De iis, quæ ſine alimento vivunt*, exſtat Liber Fortunii Liceti, cum quo conferri poteſt Phil. Sechtlenii *lapis Lydius prodigioſarum inediarum*, Paderbornæ A. 1614. *in 12.* editus.

Tactus ignobiliſſimus omnium ſenſus habetur, cujus tamen interventu ſenſus omnes conſtant. Objectum Tactûs ſunt qualitates illæ ſenſiles, quas manibus præcipuè, vel toto corpore, deprehendimus, calidum ſc., frigidum, humidum, ſiccum, &c. Medium tactus caro, vel cutis, habetur, organa conſtituntur nervi. Quæ per tactum fieri poſſint mirabililia, in *citata Diſſertatione* prolixiùs expoſuimus, è qua ſuppleri poſſunt, quæ hic omittimus. 6

Habentur & apud Peripateticos ſenſus interni, de quibus illi magna cum cura philoſophantur. Sed, ſi rem rectè intueâris, omnia terminorum plena invenies, & parùm rei in iis. Magis Carteſiani placent, ac legi poteſt, quem ſuprà laudavimus, Ludov. de la Forge *in libro de mente humana*, ſicut & Cordemoæus *in libro de differentia corporis & animæ*. Addatur Carteſius ipſe *in libro de paſſionibus animæ*, quo nihil eſt elegantius & conſummatius. *De Imaginatione* Thom. Fienus Libellum ſcripſit, ac multa habet Pet. Pomponatius in libro profano *de Incantatione*, qui omni magiæ viam ſtruit, & hanc divinis immiſcet miraculis. Unde non ſine horrore legas, quæ ſceleſti Præceptoris nequam diſcipulus, Jul. Cæſ. Vaninus, in *Dialogis* ſuis, ex eo in religionem infert. 7

CAP. XLIX.

DE SEDE ANIMÆ RATIONALIS.

§. 1. *Variæ de illa ſenteñtentiæ. 2. Cæteris probabiliores judicantur opiniones Carteſii de glandula pineali, & Nic. Hobokeni de medulla cerebri. 3. Concluſio de difficultate cognitionis ſui ipſius, ſive Pſychologia.*

Digitized by Google

1 NUlla eſt difficilior inquiſitio, quàm nexus illius, quem cum corpore anima habet. Tanto enim conatu inquirimus in animam, nec illam, in qua ſede invenire debeamus, ſatis conſtat. Magna hic diſputatio eſt veterum & recentiorum. Aliqui cùm nullam certam ſedem per totum corpus peregrinantur, eamque totam in toto humano corpore, totamque in partibus, ponunt. Mirabili fingendi licentia, hinc aliqui faciunt animam toti corpori coextenſam, & extat *de anima corpori coextensâ* elegantiſſimus & doctiſſimus liber Pet. Petiti, Pariſiis *in 8vo* editus A. 1665. Aliqui animam in ſanguine ponunt, aliqui in ſpiritibus animalibus. Sed illæ omnes ſententiæ vagæ ſunt & indeterminatæ. Alii, qui particularem magis ſedem quærunt, cor regiam animæ faciunt, in quam ſententiam loca quædam Scripturæ afferunt.

2 Corde tamen rejecto rectius alii in capite ſedem animæ collocant. Sed & hic iterum quæritur, in quâ parte capitis ea quærenda ſit; variæ enim hic ſententiæ ſunt. Aliqui eam reponunt in ventriculis cerebri, aliqui, uti Carteſius, in glandula pineali. Hanc glandulam pinealem cum primum detexit Carteſius, non ſe reperiſſe exiſtimavit, quod pueri in faba. Ex hujus enim glandulæ motu & percuſſione omnem putabat cogitandi rationem procedere, quoniam nullum alium ejus uſum poterat deprehendere. Sed oſtenderunt alium ejus uſum Anatomici, interque eos Nic. Hobokenius ſingulari libro *de ſede animæ in corpore humano*, *cap. 5. Art. 6.* Quam ſententiam cum refutaviſſet, cerebri ſubſtantiam medullarem tandem illam animæ ſedem conſtituit, poſtquam omnes aliorum opiniones prolixis diſſertationibus excuſſerat.

3 Tanti ſcil. eſt ſe ipſum deprehendere, tam operoſum illud cognoſcere, per quod ſumus illud, quod ſumus, quæ tamen notitia debebat eſſe omnium ſuprema. Nos hic pedem figimus, & in hoc, velut culmine naturalis cognitionis conſiſtimus. Mens humana ſcil. ſpeculatrix illa eſt, omnibus ſuperſtes, cui ſoli excolendæ adhibetur omne illud, quod cura noſtra diſcitur, & illam tamen ipſam non niſi per nebulam videmus, imò non videmus illam, niſi ipſa, quæ ſemet in ſe ipſa contemplatur.

D. G.

Digitized by Google

D. G. MORHOFI

POLYHISTORIS

TOMI II.

SIVE

POLYHISTORIS

PHILOSOPHICI,

LIBER III.

ΜΑΤΑΙΟΤΕΧΝΟΣ,

DE ARTIBUS DIVINATORIIS ET MAGIA.

§. 1. *Scriptores de Divinatione in genere.* 2. *De Divinatione naturali eventuum naturalium. Aſtrologorum, & in his Comitis de Fliſco, temeritas culpata. Prædictiones Ecſtaticorum.* 3. *Commendatur Divinatio morum & affectuum animi e ſignis externis, velut Politico utiliſſima, una cum Scriptoribus de illa præcipuis, Jano Huarto, Scip. Claramontio, Aug. Maſcardo, Chambræo, Ariſtotele, Theophraſto, &c. Divinationem hujusmodi e voce Lud. Creſollius, e riſu Proſp. Aldoriſius, e temperamento, unguibus & ſcriptura, Camillus Baldus inſtituere docuit.* 4. *Scriptores Phyſiognomiæ naturalis de membrorum configuratione, Hon. Nicquetius, Joh. Bapt. Porta, Andr. Otto; Do illorum proportione Joh. Sig. Elsholtzius, de Navis idem, Lud. Septalius & Chambræus, de Pede Joh. d' Arty.* 5. *Judicium de Metopoſcopiæ & Chiromantiæ antiquitate. Divinatio veterum ex Saliſſatione, ſive trepidatione membrorum. Hermetis Triſmegiſti Melomantia. Melampus περὶ παλμῶν. Artemidorus de Manuum inſpectione. Jul. Caſ. Bulengerus de ominibus & divinationibus.*

6. Scriptores Metoſcopiæ & Chiromantiæ varii recentiores. Metopoſcopia *Hier. Cardani an eum Autorem agnoſcat, dubitatur. Magiſtri Chiromantiæ olim creati. 7. Judicia prolixiora de Joh. Belotti & Philippi May Scriptis Chiromanticis. Hier. Cardani circa omina & divinationes ſuperſtitio. Finellus de Maculis unguium. 8. Scriptores Onirocritici de Somniis interpretandis, Artemidorus, Syneſius ab H. Cardano illuſtratus, Apomaſar, &c. 9. Aſtrologiæ judiciariæ Impugnatores, e quibus præſertim Cl. Salmaſii rigor nimius notatur. Judicium de principiis illius benignius. 10. Defenſores ejusdem, Joh. Bapt. Morinus, Joh. Heydon (cujus ineptiæ notantur) & Placidus de Titis. 11. Henr. Ranzovii Scripta Aſtrologica commendantur. Artis Aſtrologicæ Scriptores antiqui, Petoſiris, Ptolomæus, Arabes, Proclus Diadochus, Manilius, & recentiores nonnulli. 12. Aſtrologia Genethliaca mater plerarumque artium divinatricium, & ſpeciatim quidem doctrinæ imaginum Taliſmanicarum, quam tradiderunt & defenderunt Conſt. Albinus, Henr. Corn. Agrippa, Jac. Gaſſarellus, impugnavit vero Gabr. Naudæus. Fabula de Guſtavi Adolphi, Regis Sveciæ, gladio Taliſmanico. 13. Ex Aſtrologia profluxit etiam omnis doctrina Magica, imprimis Geomantia, cujus Scriptores aliquot, Gvilh. de Morbeca, & duo Anonymi, recenſentur. Divinatio è jactu cuborum. Chinenſium Geomantia Phyſica, e terræ figura & conſtitutione de incolarum judicans ingenio. 14. Scriptores Magici de ſpirituum conjuratione, divinatione & magia numerorum, ac arte Genium ſuum familiarem cognoſcendi. 15. Scriptores varii de Magia Dæminiaca. Notantur moderni quidem, ejus exiſtentiam negare auſi, Reginaldus Scotus, Abr. Palingius, & alii. Commendantur, qui iſtos refutarunt, Henric. Morus, Mericus Caſaubonus, Ericus Mauritius. 16. Probatio ſagarum per aquam, ſpecies judiciorum Dei vetuſtorum. Herm. Conringius illam defendit. Indorum ſimiles modi perjuria explorandi. 17. Medicina magica, & curationes per eam. Varii de his Scriptores. Enſalmadores Hiſpani. Incantatio ſerpentum magica, Judæorum curationes cabaliſticæ. 18. Dæmones ſive Genii familiares. An Socrates & Hier. Cardanus vere tales jactarint. Gabr. Naudæi* Apologia pro Viris eruditis, Magiæ ſuſpectis, *commendatur, Pet. autem Borelli* lib. de Vanitate Magiæ *promiſſus contemnitur.*

1 POſtquam PHYSICA abſolvimus, ad ea progrediemur, quæ naturam excedere videntur. In eorum numerum artes divinatoriæ referendæ ſunt, quarum objectum eſt futura & incognita ſcire, cùm PHYSICI circa res ſenſui ſubjectas & manifeſtas verſentur. Sunt vero variæ divinationum ſpecies, naturales aliæ, aliæ magicæ, aliæ licitæ, aliæ illicitæ. De divinationibus generatim, tam licitis, quam illicitis, ſcripſit, inter veteres, Cicero, in quam exſtant multi Commentatores,

tores, quos vide in *Nomenclatore Philoſ.* Spachii. E Recentioribus de iisdem ſcripſere Caſparus Peucerus, Joh. Ja:. Boiſſardus, & Raguſæus, qui, in *Epiſtolis in 8vo de divinatione* editis, nitido ſtylo, contra omnem Aſtrologiam divinatricem, Chiromantiam, Phyſiognomiam, Geomantiam, &c. pugnat.

De naturali divinatione primùm dicemus, quæ conſiſtit in animis hominum, per ſigna externa naturalia cognoſcendis, vel in prædicendis eventibus è cauſis naturalibus, vel ſiderum, vel aliorum corporum, qualem paſſim ab imperitis etiam fieri videmus. Ad alteram hanc ſpeciem pertinent, quæ, ex certo Planetarum concurſu ac configuratione, de tempeſtatibus & morbis Epidemicis, prædicuntur. Quo in argumento verſantur Cornelius Gemma, *in libro de naturæ divinis characteriſmis*, Antonius Mizaldus in *Aeromantia*, Paulus Minerva (de quo conſulendus eſt Jul. Cæſar Capaccius *Lib. 2. Elog. pag. 342.) in libro de præſagiendis temporum mutationibus*, & alii, quorum ſuprà mentionem fecimus. Pertinent & huc, quæ, ex avium volatu & garritu ruſtici obſervant, non quidem omnia contemnenda. Veterum ſuperſtitio latiùs ſe extendit, quam magnam partem ab aliquibus etiam hodiè probatam invenias, ac defenſam. Videatur Auguſtinus Niphus *de auguriis*. Spectant & huc Aſtrologi, qui de periodis Regnorum, ac converſionibus gentium, ex aſtris philoſophantur, qui plerumque certant inter ſe mendaciis, ac nil, niſi canoras nugas, proferunt. Quo in genere Comitis de Fliſco *liber de fato* verſatur, in quo magna ſe propalare credit myſteria, ſed futilia omnia ſunt, & nugarum plena. Naturales divinationes de rebus etiam futuris fieri poſſe ab animo, extra ſe quaſi conſtituto, non diffiteor, ſuntque mirabilia ejus rei exempla. Videndus Joh. Franc. Picus Mirandula in *libris de prænotionibus*, & Martinus Schookius in *libro de Ecſtaſi*. 2

Majorem habent certitudinem, quæ de animis hominum è ſignis externis capiuntur; & hic quidem præcipuè circa affectûs & paſſiones animi indagandas præcipua cura eſſe debet. Quæ quidem doctrina Politico multis modis eſſe uſui poteſt, qui ex animorum inclinationibus judicare de omni actione & commodo poteſt, quid ſibi, vel Reipublicæ, è converſatione exſpectandum. Cujus rei elegans exemplum habemus in *Relatione* Legati cujuſdam Veneti *de aula Romana*, ubi Pontificis, omniumque Cardinalium, inclinationes ac temperamenta, ſtudioſè perſequitur, & perpetuâ collatione, quæ uſui eſſe poſſint Reipublicæ Venetæ, quidve ſingulis exſpectandum, colligit. Hic inſerviunt libri non pauci, ingenioſè ac eruditè ſcripti, qualis eſt *Examen des ingenios para las ſcientias*; liber Hiſpanicus, ſcriptus à Jano Huarto, in linguam latinam autem converſus ab Æſchatio Majore, ſub titulo: *Scrutinium ingeniorum*. Sed verſio illa vehementer diſcrepat ab Hiſpanico, multa addita ſunt, multa omiſſa. Eſt & egregium 3

opus

opus Scipionis Claramontii *de conjectandis cujusque moribus & latitantibus animi affectibus*, quod iteratâ editione publicavit Herm. Conringius, qui *incomparabili opus* vocat, atque in *præfatione* multa utilia in Phyſiognomiæ commendationem differit. Sunt & Auguſtini Maſcardi, Viri elegantiſſimi ingenii, ac Urbani Octavi Cubicularii, *Diſſertationes Romanæ de affectibus, ſive perturbationibus animi, earumque characteribus*, plenæ reconditæ eruditionis, & Ant. Zaræ, Aquilegienſis, *Anatomia Ingeniorum & Scientiarum*, Venet. A. 1615. *in 4.* edita. Sunt & à Domino de la Chambre libri de eo argumento conſcripti, *les Charactères des paſſions*, & *l'Art de connoitre les hommes*; qui poſterior liber in linguam Germanicam eſt converſus. Nec ſpernendus è Tract. Anglicus Anonymi *of the different wills of men*, id eſt, *de varietate ingeniorum*, excuſus Londini anno 1669. *in 8vo.* De voce egit, quæque ex ea ſigna animi colligi poſſint, prolixo & doctiſſimo libro expoſuit Ludovicus Creſollius, *in vacationibus autumnalibus, ſive de perfecta oratoris actione & pronunciatione*, Lutetiæ editis A. 1620. *in 4to.* *Gelotoſcopiam*, ſive *divinationem ex riſu*, Proſp. Aldoriſius, Italus, ſcripſit à Naudæo *in Bibliogr. Polit.* allegatus, quocum idem forte tractavit argumentum Ludov. Septalius *in libro de riſu* inedito. E Veteribus habemus *Phyſiognomica* Ariſtotelis, in quæ elegantem *Commentarium* ſcripſit Camillus Baldus, Italus, qui & alios libellos reliquit *de humanarum propenſionum ex temperamento prænotionibus*, item *de naturalibus ex unguium inſpectione præſagiis*, & *de ratione cognoſcendi mores & qualitates ſcribendis ex ipſius Epiſtola, ſive divinatione Epiſtolari*, qui tres Tractatus prodiere Bononiæ A. 1664. *in 4to.* Poſtremus eorum omnium eſt curioſiſſimus, ac jactant, ſi rectè memini, etiam Rabbini quidam talem artem, quâ, ex manu ſcribentis de ingenio hominis præſagia formantur. Quo forte etiam ſpectat M. Aur. Severini *Vaticinator, ſeu Tr. de Divinatione litterali* ineditus, quem, una cum *Phyſiognomia Medicinalis Idea*, ei tribuit Laur. Craſſus *P. I. Elog. p. 377.* Eſt & inter Veteres aureus liber, Theophraſti *Characteres*, cum aureo Iſaaci Caſauboni *Commentario* editus, quem præcipuè Politicis commendaverim, quorum hominum ingenia noſſe intereſt.

Ad naturalem divinationem ſpectat illa etiam Phyſiognomia, quæ, ex membrorum configuratione, de ingenio hominis judicat. De planetaria poſtmodùm dicemus. Eam eleganter tradidit Honoratus Nicquetius *libris quatuor*, ubi omnia Phyſica congerit, ſeparatis nugis planetariis. Eſt & elegans opus Phyſignomicum Johannis Baptiſtæ Portæ, in quo præcipuè curioſa eſt vultuum humanorum cum animalium vultibus collatio, quorum aliquam harmoniam deprehendet facilè, qui diligentiùs examinabit. Id verò notandum eſt, editionem Italicam longè eſſe locupletiorem, quàm eſt Latina, Hanoviæ A. 1593. *in 8vo* impreſſa. Ex proportione membrorum

oritur

Digitized by Google

oritur etiam quædam divinatio, de qua libellum eruditum conſcripſit Joh. Sigism. Elsholtzius, cui titulum fecit *Anthropometria*, ubi & ſimul de nævis agit, quomodo ſc. ex nævis vultuum, de nævis, latentibus in reliquo corpore ferri judicium poſſit. De illo argumento etiam Ludovicus Septalius libellum ſcripſit, uti & Dominus de la Chambre. Elsholtzius idæam ſeu harmoniam nævorum peculiari pictura ob oculos poſuit. *Anthropoſcopiam Compendiariam* ſcripſit aliquis Andreas Otto, ubi judicia de homine colligit, tam naturalia, quàm planetaria. Non deſunt, qui etiam divinationes peculiares ex reliquis membris formant, uti ex pectore, ac plantis pedum, Podoſcopiam appellant. Ac fuit, qui Anno 19. hujus ſeculi, Pariſiis opuſculum edidit, Cardinali Rupefucaltio dedicatum, *de pedis admirandis*, in quo pedem divinitatis habere notam demonſtrat, cognitionem ejus neceſſariam eſſe, totum eſſe hominem, totam hominis animam, rem eſſe ſacram, regulam religionis & nobilitatis, totiusque vitæ noſtræ, proinde valde honorandum, nec quicquam dignitati illius derogare podagram. Autor vocatur Johannes de Artis, teſte Thoma Bartholino *in Epiſtolis Medicis, Centuriâ 3. Epiſtolâ 76. p. 321.*

Perſequemur nunc cæteras Phyſiognomiæ partes, quatenùs principiis naturalibus miſcent ineptias planetarias. Occurrit hic primò ars divinatrix de fronte, quæ μετωποσκοπία vocatur, ac ſolet cum Chiromantia, quæ ex manuum inſpectione vaticinatur, conjungi, eademque principia habere. Sunt verò iſtæ artes non planè deſtitutæ veteri aliquâ autoritate, quanquam illa non tanti eſt, ut movere aliquem debeat. Artemidorus, qui *de Inſomniis* eſt commentatus, *de Auguriis* etiam & *Manuum inſpectione* ſcripſit, quos libros Græce Aldus edidit, Latine autem à Jano Cornario redditos Frobenius, ex officina ſua Baſileenſi. Vid. Jacobi Gaddii *Tomum I. de Scriptoribus non Eccleſiaſt. p. 49.* Exſtat inter Hermeti Triſmegiſti ſuppoſititia opuſcula unum, quod agit *de Melomantia, ſeu divinatione ex membris humanis*, ubi de ſaliſſationibus. Vide Lambec. *lib. 6. Bibliothec. Vindobon. Codice Medico MSto Græco quinquageſimo.* De lineis in manu, certis planetis dicatis veſtigia ſunt in libro Melampodis, Græci Autoris περὶ παλμῶν πρὸς Πτολεμαῖον βασιλέα, in quo de ſaliſſationibus agit, quomodo vocantur trepidationes membrorum, quod genus peculiare divinationis apud veteres fuit. Illic enim meminit digiti Jovis, Saturni, &c. ſi in illis fortaſſis ſaliſſatio contigerit. De quo genere divinationis vide & Jul. Cæſ. Bulengerum *de Ominibus libro 4. cap. 2.* cujus hìc Autoris mentionem facio, quod veterum deliria circa omnia ſtudiosè colligat, quæ & magna pars divinationis apud antiquos fuit. Cæterùm idem *de tota divinationis ratione libros VI.* ſcripſit, qui Spicilegia ſunt poſt aliorum accuratiores labores. *Opuſcula* ejus *in fol.* Tomis II. collecta ſunt, ac Lugd. Gall. A. 1621. edita.

6 Ut ad *Μετωποσκοπίαν* redeam, autores ejus multi ſunt. Edita eſt Gallicâ linguâ Hieron. Cardani *Μετωποσκοπία*, quam mihi genuinam eſſe, vix perſuadeo. Nec edita eſt inter Cardani opera omnia, Gabriele Naudæo promulgata. Fuerunt & plures alii ſuperioris ac hujus ſeculi Autores, qui ſimul & Chiromantias ſcripſerunt, & Appendicis loco Metopoſcopiam tractarunt. Liber Italicus Spontani *della Metopoſcopia* accuratiùs has nugas tractare videtur. De Chiromantia & Metopoſcopia librum *in folio* conſcripſit Johannes Taiſnierius, quem ſingularem in ea arte Magiſtrum eſſe dicunt, Naudæus autem, *in Bibliogr. Polit. p. 106. 107.* integrum opus Bartholom. Coclitis plagio ſibi tradit vindicaſſe enormi, de de quo etiam Thomaſius, *in Tr. de Plag. Lit. §. 553.* poteſt conferri. Quin ea fuit priorum temporum veſania, ut peculiares ejus artis Magiſtri crearentur, ceu videre licet in quibusdam Monachorum eâ de re libris. Exſtat inter vetuſtiores Autores Doctoris Andreæ Henrici *Chyromantia* (uti ipſe Autor inſcribit.) Anno 1538. *in 8vo* edita eſt Johannis Digandri *Chyromantia* (ſimili inſcriptione per y,) qui ſingularia ea in arte principia jactat. Rud. Goclenius, Profeſſor Marpurgenſis, itidem edidit *Chiromantiam*, unà cum *Obſervationibus*, per aliquot annos factis. Ex Italis Alex. Achillinus, Bononienſis, Prof. Patavinus, teſte Jac. Gaddio (*T. I. de Script. non Eccleſ. p. 18.*) libro peculiari Chiromantiæ & Phyſiognomiæ probavit principia. Varios Autores prioris & noſtri ſeculi Chiromanticos uno volumine collegit quidam Joh. Prætorius, quod inſcribit *Theatrum Chiromanticum*, quibus ipſe etiam ſuas adjecit nugas, qui & chartulas luſorias Chiromanticas publicavit. Eſt & aliquis Johannes Kohlmannus, qui Chiromantiæ cum Genethliacâ arte conſenſum ob oculos ponere voluit ſingulari libro, ubi Themata Genethliaca ſemper cum manuum lineis confert.

7 Gallus quidam, M. Johannes Belott, qui ſe Magiſtrum vocat ſcientiarum divinarum & cœleſtium, *Chiromantiam & Phyſiognomiam* ſcripſit, in quibus peculiaria quædam ſunt principia; ſed ille etiam Magicas artes immiſcet, Geomantiam, Onychomantiam, & artem genium familiarem ſibi conciliandi. Liber profanus & impius eſt, nam Onychomantiam ſuam ex Judæorum Urim & Thumim deducit. Unde & Geomantiam Gentilium natam fuiſſe putat Gvilh. Schickardus *in libro de Jure Regio Hebræorum.* Nuper aliquis Philippus May *Chiromantiam Medicam* ſcripſit, quæ Gallicâ Hagæ anno 1665. & Germanicâ linguâ Dresdæ anno 1670. *in 8vo* edita eſt. Is ſingularem jactat ejus artis experientiam, quæ multorum hiſtoriis & relationibus firmatur, quæ ſi veræ ſunt, certè aliud quippiam ſubeſſe videtur, quàm communia iſta principia. Eam verò *Chiromantiam* ad morbos, vulnera & mortem prænunciandam, direxit, Reliqua & *Curioſa*, quam promiſit,

Digitized by Google

miſit, quâ illa, quæ ad fortunas hominum ſpectant, tractabit. Multa circa maculas unguium tradit, quarum ſingularem doctrinam inveniſſe vult videri. Quæ de morbis è coloribus oculorum præſagiendis habet, non omninò ſpernenda ſunt. Phyſicas enim rationes habent. Habeo & ejus *Chiromantiam* Manuſcriptam Germanicam, quæ ab edita in multis diſcrepat. *De Unguium maculis* Finellus Italus libellum ſcripſit peculiarem. Quæ ad Omina, Phyſiognomiam & Chiromantiam ſpectant, in operibus ſuis paſſim tractat Hier. Cardanus, qui mirus fuit talium ineptiarum æſtimator, atque, ut ingenio fuit ſummè melancholico, ita finxit ſibi, neſcio, quæ præſagia è vocibus, crepitu januarum atque iſtis minutiis, quibus nonnunquam integras implet paginas.

8 Ad naturalia vaticinia aliqua etiam ex parte pertinent ſomnia, quorum interpretandarum peculiaris inventa ars eſt, quæ *ὀνειροκριτική* vocatur. Ejus veteres aliquot Autores habemus, inter quos præcipuus eſt Artemidorus, qui lingua Græca doctiſſimè *de Somniis* ſcripſit, additis ubique rationibus, & cum notis Nicol Rigaltii editus eſt. Scripſit & Syneſius *librum de Somniis Græcè*, quem *Commentario* illuſtravit Hier. Cardanus, in quo adeò diligenter, & cum anxietate quadam conquiſitis rationibus, hanc tradit doctrinam, ac ſi res maximi momenti ageret, & ſubtiliſſimam Philoſophiæ partem tractaret. Qui liber & in Germanicam linguam eſt converſus. De Apomaſare, ſive Achmeto potius, Onirocrita Arabe, vid. Barthium *lib. 31. Adverſ. c. 14.* & ex eo Placcium *de Scr. Pſeudon. p. 150. 151.*

9 Extra hominem omnium artium curioſarum & divinatricium fons & origo eſt Aſtrologia, Judiciaria ſcilicet, cujus principia à multis ſunt ex profeſſo impugnata Johanne Pico Mirandula. (cui reſponſum eſt à quodam Lucio Bellantio, de quo, ejusque libro, lege Gaddium *T. I. pag. 91.*) Hieronymo Savanarola, Tobia Wagnero, Pet. Gaſſendo (*in Philoſophia Epicuri*,) carptim verò à plurimis aliis. Illa verò non omnis improbanda eſt, ut faciunt aliqui, quorum rigor mihi non placet. Cl. Salmaſius, *in libro de annis Climactericis, etiam antiqua Aſtrologia*, nugatoriis argumentis omnium aſtrorum vim Phyſicam etiam tollit. Multi offenduntur principiis, nec autoritate, nec ratione, demonſtratis, diviſione ſc. domuum cœleſtium, de quibus ego ita ſentio: rejici illa non poſſe, ſi experientia confirmet (ut confirmat ſæpè in effectis naturalibus,) ſed accipienda eſſe, ſive à primi ſeculi hominibus, experientia notata, ſive revelatione excepta, ad poſteros per traditionem longævam devenerunt. Eſſe enim quosdam influxus, præcipuè ſolis & lunæ, ratione morborum & vitæ, deprehendere manifeſtò poſſumus, & eſſet profectò homo ineptiſſimus, qui tam vaſtis corporibus aliquod effluviorum commercium negare vellet. Quare, cum vitæ noſtræ

Digitized by Google

& ingenii anguſtia, & corporum iſtorum diſtantia, prohibeant, quò minùs obſervare effectus illos poſſimus, ſaltem accipiamus tantiſper, quæ nobis tradita ſunt à majoribus, hominibus non tam abſurdis, exploremusque per experientiam earum veritatem, quæ ſi conſpiret, de principiis diſputare res erit inutilis.

10 Aſtrologiam, non ſolùm naturalem, ſed & Genethliacam, quæ circa fortunas hominum verſatur, diffuſo libro vindicare eſt molitus Joh. Bapt. Morinus, Gallus, qui ſpeciatim contra Gaſſendum eam defendit, & quidem omnium doctiſſimè & philoſophicè (quantum tamen res ipſa permittit,) de principiis hujus artis eſt commentatus. Eſt & Anglus aliquis, Johannes Heydon, inſignis nugator, qui rationibus philoſophicis, ſed plurimam partem vanis & Cabaliſticis, planetarum & fixarum ſtellarum influxum probare voluit. Placidus de Titis quoque *Diſſertationem Phyſico-Mathematicam de Aſtrologia* ſcripſit, in qua omnes influxûs ad lucem refert, multisque argumentis probare nititur, effectus tales in corporibus naturalibus provenire poſſe à luce in corporibus cœleſtibus, affectionibus iſtorum imprægnata.

11 Cœterum librorum, qui ad Aſtrologiam Genethliacam pertinent, magnus eſt numerus, quos omnes recenſere non licet. Judicia de Aſtrologis & Aſtrologia judiciaria congeſſit peculiari libro Henricus Ranzovius, qui & alio ſcripto omnem illam artem divinatricem in compendium redegit, è variis Autoribus, tam antiquis, quam recentioribus. Inter Antiquiores præter Petoſiris, Philoſophi Ægyptii, *Epiſt. Aſtrologicam ad Nechepſin Regem* (de qua Lambecius *L. 6. Comm. de Biblioth. Vindob. p. 94.* & Otto Heurnius, *in Chaldaicis pag. 47.* conſulendi,) Ptolomæi ſunt ſcripta, quem paſſim omnes Arabes ſequuntur, qui in iſto divinationis genere admodùm fuere curioſi & ſuperſtitioſi. Complura talia Manuſcripta Arabica recenſet Chriſt. Ravius *in ſpolio orientis*, ſuntque etiam nonnulla in latinam linguam converſa. Exſtat & Procli Diadochi *Paraphraſis in quadripartitum Ptolomæi de ſiderum affectionibus*, à Leone Allatio in latinam linguam converſa, Lugduni Bat. A. 1635. *in 8.* edita. Inter Latinos Poëtas Manilius *Aſtronomica* ſcripſit, in quem exſtant luculenta Joſ. Scaligeri *Commentaria*. Inter Recentiores Johannes Schonerus, Cypr. Leovitius, Dav. Origanus, præcepta iſta divinatoria prolixè congeſſerunt, præter multos alios, quorum nomina recitare ſuperſedeo.

12 Ex iſta doctrina influxuum cœleſtium, tanquam fertiliſſimâ ſegete, orta ſunt pleraque omnium artium divinatricium genera, inter quas prima eſt vaticinandi ex imaginibus ſculptis, iisque in Medicina utendi ad profligandos morbos, ad animalia abigenda, vel congreganda, ſecuritatem loco præſtandam, corpus contra ictus muniendum, & victoriam obtinendam.

Tales

Digitized by Google

Tales imagines vocatæ fuerunt *Taliſman*, & inſculptæ potiſſimum gemmis vel metallis, quorum occultam aliquam cum aſtris fingunt ſympathiam, cujus rationem tradit Conſtantinus Albinus *in Magia Aſtrologica*, libro Pariſiis A. 1611. impreſſo, ubi & illa ſigilla ac imagines deſcribit. Henr. Cornelius Agrippa, in profano opere *de occulta Philoſophia*, præcipua, quæ ad illam rem ſpectant, complexus eſt. Præ cœteris vero, & ex profeſſo doctrinam illam Taliſmanicam defendendam ſuſcepit Jac. Gaffarellus *in curioſitatibus* ſuis *inauditu*, libro gallicè ſcripto, ubi ex ipſis etiam S. literis. Rabbinorum Commentariis, omniumque gentium conſenſu, earum adſtruere veritatem laborat, in eamque rem abutitur Urim & Thumim, quorum in Sacris mentio fit, de quibus elegantem Diſſertationem conſcripſit Joh. Spencerus Anglus, Cantabrigiæ A. 1669. *in 8*. editam. Ex Gaffarello pleraque transſcripſit Athan. Kircherus in *Oedipum* ſuum *Ægyptiacum*. Multa contra Taliſmanicas illas imagines diſputat Gabriel Naudæus, *in libro de ſtudio militari*, occaſione artis iſtius, quâ corpus humanum adverſus ictus munitur, quam ille totam negat, &, ut vaniſſimorum hominum commentum, explodit. Refertur & in *vita* Joh. Bapt. Morini, quæ *Aſtrologiæ* ejus *Gallicæ* præmittitur, de gladio Guſtavi Adolphi, R. Sveciæ, quod iisdem ſignis Taliſmanicis fuerit inſignitus, qui demum in manûs Morini inciderit, cui ille tam fortia facta adſcribere non veretur. Quod ego quidem credere non auſim; puto enim potiùs ſubornatum eſſe aliquem, qui id venditaret, ut invidiam aliquam Guſtavi Adolphi nomini contraheret.

Ex iſta doctrina derivandi influxus cœleſtes in corpora naturalia & ar- 13
tificialia prodiit fœcundo agmine omnis doctrina Magica. Præſuppoſito enim iſto principio, nihil jam poterat fingi, vel concipi, quod non ex eo regulas aliquas haberet. Hinc nata primùm eſt Geomantia, in qua è certo punctorum numero, convenienti loco poſitorum, divinatio quædam de rebus contingentibus inſtituitur. Fuerunt, qui artem hanc probârunt, Viri aliàs non omninò contemnendi, inter quos Rob. Fluddius, Henr. Corn. Agrippa, ac alii nonnulli. Gvilhelmi de Morbeca, Clementis IV. Papæ, Pœnitentiarii, Monachi Dominicani, qui Procli Inſtitutiones Theologiæ Platonicæ Latine vertit, *liber de Arte Geomantica* in Biblioth. Cæſarea MStus reperitur. vid. Lambecii *Lib. 3. de Biblioth. Vindob. in Append. Additam. 7.* Eſt quidam, qui Gallica lingua plenum opus eo de argumento conſcripſit, cujus nomen jam non ſuccurrit. Latinè prodiit *opus Geomantiæ completum*; in tres libros diſtinctum, quorum primus Geomantiam Theoricam, ſecundus Praxin, tertius varias è diverſis Autoribus decerptas quæſtiones, continet, à *Medico quodam Neoterico* Anonymo (ita enim ſe vocat,) conſcriptum. Ex eo principio ſunt Quæſtiones illæ, ad quas reſponſio per

jactum cuberum expeti ſolet. Solent verò illi confici ex omnibus metallis, variè inter ſe miſtis, ac numeri ad certas conſtellationes inſculpi. Chinenſes aliam habent Geomantiæ ſpeciem, quæ Phyſica eſt, ac quodammodò defendi poteſt. Quemadmodum enim è lineamentis externis de ingenio hominis judicatur, ita illi, ex figura terræ, de ingenio atque natura regionis, omniumque incolarum, judicant, qua de re vide Kircherum *in China illuſtrata*. Illud verò habet aliquid de vero. Facit enim ad temperamentum hominis loci conſtitutio, ſive is montanus ſit, ſive in planitie, ſive in locis paludoſis, ſive arenoſis ac metalliferis. Ex qualitate enim ſoli variat natura ciborum, ex natura cibi temperamenta, è temperamentis inclinationes hominum. Hinc in locis montanis ſolent habitare homines aſperi, in locis paludoſis homines ſtupidi, in locis arenoſis & calidis ingenioſi.

14 Alia divinationum genera ſunt, quæ recenſere nihil attinet, cùm apertam Magiam præ ſe ferant. Hinc conjuratio ſpirituum per Imagines & numeros, de qua Henr. Corn. Agrippa *in libris de Occulta Philoſophia*, & Johannes Heydon in libro, cui titulus: *The Roſie Crucian infallible Axiomata.* Numerorum doctrinam, ac Magiam, quæ per eos exerceri ſolet, deſcripſit Petrus Bungus peculiari *libro in quarto de Myſterio Numerorum.* Huc quoque ſpectat ars cognoſcendi Genium ſuum familiarem è Themate Natalitio, de qua nonnemo ſcripſit, cujus nomen mihi nunc excidit. Alias divinationum ſpecies, earumque principia, tradidit Rob. Fluddius in *Operibus* ſuis.

15 Dicenda etiam quædam ſunt de Magia Illicita, ſive Dæmoniaca, quæ exercetur per pactum cum Dæmone & Spiritibus, idque vel explicitum, vel implicitum. Ad noſcendum itaque omne genus iſtarum nequitiarum conferent *Diſquiſitiones Magicæ* Mart. Delrii, *Dæmonologia* Franc. de Torreblanca, ac Joh. Wieri *Lib. VI. de Praſtigiis Dæmonum.* Ac eſt profectò diligentiùs inquirendum in omne illud commercium Dæmoniacum, quia nunc ſunt homines adeò perfrictæ frontis, ut negent omne illud, & ipſos etiam ſpiritûs malignos. Exſtant certè ejus generis libri quidam, qui multis argumentis ea omnia in dubium vocant. Talis eſt liber *in folio* ſcriptus Anglicâ linguâ à Reginaldo Scoto, in quo plurima occurrunt contra Magiæ exiſtentiam argumenta. Eſt ille etiam in Belgicam linguam converſus, ſub titulo: Ontdekking van Tôvery. Sed plenior Editio eſt ultima Anglica. Eſt & quidam Abrahamus Paling, qui librum ſimilem Belgicâ linguâ conſcripſit, Amſtelodami anno 1659. *in 8vo* editum. Anglus inſuper aliquis Anonymus exiguo libello, quæcunque impugnare veritatem Magiæ poſſunt, collegit, omneque negotium conventionis cum Dæmo-

Dæmone pro ficto habet, cui ab alio itidem Anonymo, reſponſum eſt. Scripſit contra hos Novatores Henricus Morus (is enim Autor eſſe videtur,) libellum Anglicâ linguâ, cui titulus: *Philoſophical Conſiderations about Witchrafft*, in quo omnia argumenta, quæ ab iis in medium produci ſolent, refutat doctiſſimè, adjecta ſimul hiſtoria de Dæmonis apparitionibus, alicubi in Anglia factis. In eodem argumento verſatur etiam Mericus Caſaubonus, Iſaaci Filius, qui in libro: *Off credulity and incredulity in things divine & ſpiritual*; operosè congerit omnia, quæ de ſagis & incantationibus habentur, adductis paſſim hiſtoriis, undique excerptis & collectis. Edidit idem Autor Diarium colloquii, inter aliquos ſpiritus, & Edv. Kellæum ac Johannem Deê, inſtituti, *in folio*, eum in finem, ut convinceret Atheos, converſationem iſtam Dæmoniacam ducentes pro nihilo. Denique quàm diligentiſſime, quicquid ad hoc argumentum pertinet, congeſſit Ericus Mauritius *in Diſſertatione* ſua de Denunciatione Sagarum, Gallicis etiam Ephemeridum Scriptoribus, *Ephem. XLI. A. 1666. p. 557. & ſeqq.* eam ob cauſam, laudata. *De Conventibus Sagarum* videatur Diſſertatio Gotfr. Vogtii *in Deliciis ſuis Phyſicis*. Videantur etiam JCti, qui Tractatûs de Sagis ſcripſerunt, ubi multæ ſolent occurrere de hoc negotio hiſtoriæ. Addantur & illi Autores, qui de Spiritibus, Præſtigiis Dæmonum & Lamiis, ſcripſerunt, Joh. Wierus, Georgius Pictorius, Pet. Thyræus, Nicol. Remigius, Franc. de Torre-Blanca, & Petrus de Lirres, qui Gallicâ linguâ quam pleniſſimè de Spectris, viſionibus, Sagarum transformationibus, agit.

Commodè hîc incidit divinatio, quæ circa ſagas inſtituitur per aquam, 16
quæ ſolet admitti, deficientibus aliis mediis & probationibus, ſed quam multi tamen rejiciunt, ac, ut ſuperſtitioſam, damnant. Eſt verò iſta ratio probandi admodùm antiqua, ſoletque judicium divinum vocari. Ordalium, à Germanica voce Orde-Herr/ Seculi Barbari Scriptores appellant. Talis quoque fuit probatio per ferrum candens, per prunas, per panem vel caſeum conſecratum, quod Chorſchund dicitur. De his judiciis Dei, contra quæ S. Agobardus Tractatum ſcripſit, multa notarunt eruditiſſima Henricus Spelmannus *in Archaeologia* ſua, ſeu *Gloſſario*, & Johannes Seldenus *in Notis ad Chronicon aliquod antiquum Anglicum*. Res verò illa mirabilis eſt, nec deſunt multæ hiſtoriæ veritatis his modis exploratæ apud antiquos Chriſtianos, ac videtur vel in ipſis ſacris literis ſimile quid injungi de adultera, per aquæ amaræ potum dignoſcenda. Non eſt dubium, hinc quoque originem eſſe probationis per aquam in ſagis, quam cùm penè omnes, tam JCti, quàm Theologi, ut rem temerariam, damnent, probat tamen Herm. Conringius *in Diſputatione de Judiciis*, argu-

mentis

Digitized by Google

mentis quidem non usque adeò ſtringentibus, & à generali Dei circa judicia & veritatem providentia petitis, uti & ab hiſtoriis ejusmodi probationum. Ac dicitur ille ſingularem librum, pro defenſione hujus probationis, eſſe molitus. Sunt & apud Indos Orientales ſimiles modi explorandi, an quis rectè juraverit, an verò perjurium fecerit, quos notavit Phil. Baldæus *in libro* van de Indianiſche Affgôdery; qui additur *Deſcriptioni Zeilaniæ* & *Malabariæ*. Ollam ſcilicet habent butyro fervente plenam (butyrum enim illis, ut omnia, quæ à vacca proveniunt, res ſacra eſt,) cui ſi quis impunè digitos immiſerit, rectè juràſſe cenſetur. Alius etiam illis modus eſt: Condunt ſerpentes, unà cùm pomis aureis in vaſe aliquo, unde ſi quis pomum extraxerit à ſerpente illæſus, rectè itidem juràſſe cenſetur.

17 Ad Magiam iſtam Diabolicam, quæ exercetur per pactum cum Dæmone, pertinet etiam, cùm per certos characteres, ſymbola & ſigna, quæ vel expliciti, vel impliciti argumenta ſunt pacti, mirabiles effectûs producuntur in natura, quanquam etiam hîc peccetur nonnunquam ex ſuperſtitione potiùs, quàm malitia. Huc pertinent curationes iſtæ per tactûs, inſufflationes, carmina, inſputationes, quibus interdum aliquid etiam naturale ſubeſſe poteſt. Noti eo nomine ſunt in Hiſpania, qui dicuntur *Enſalmadores*, à canendo ita dicti, vel ut *Salutatores*, de quibus integrum aliquis Tractatum ſcripſit. Vide & Theoph. Raynaudum *in libro de Stigmatiſmo ſacro & profano* (ubi, ut hoc obiter addam, curioſa exſtat disquiſitio de ſtigmatibus magicis, ſive à Dæmone impreſſis, quæ ſolent, inter argumenta pacti, cum Dæmone initi, recenſeri) Joh. Jac. Boiſſardum *in libro de divinatione & Magicis præſtigiis, cap. 11.* & Caſp. de Reyes *in Campo Elyſio jucundarum Quæſtionum, quæſt. 24.* Simile quid refert Antonius Bietus *in Itinerario verſus Franciam Æquinoctialem lib. 3. c. 12.* de morbis per inſufflationem curatis, Caſp. Barlæus autem *in Deſcriptione rerum, ſub Mauritio geſtarum in Braſilia pag. 204.* de morbis per ſuctionem à Braſilianis ſublatis. De Curatione per Carmina jam apud Homerum mentio fit, unde & Homerica curatio dicitur, de qua integrum libellum Galenus ſcripſit. Quam ſtultitiam doctiſſimè refutavit Gabriel Naudæus *in libro de Studio Militari*. Videatur & Ol. Borrichius *in Diſſertatione de Cabala Characterali.* Solent & certæ quædam voces adhiberi, pro veneno ſerpentum mitigangando, pro morſibus eorum ſanandis, aut iis in unum locum convocandis, qua de re vide Bochartum *in Hierozoico, parte 2. libro 3. cap. 6.* ubi prolixè de

Digitized by Google

de omni iſta incantatione ſerpentum agit, & Joh. Pet. Lotichium *in Commentario in Petronium*. Sed illud fortè ſibilo adſcribi poteſt, quo utuntur iſti incantatores. Talis Codex MS. antiquus *de Viperarum generibus, & modis incantandi variis*, in Biblioth. Cæſarea Vindobonenſi reperitur, teſte Lambecio *T. 6. Comm. de illa p. 145*. Confer etiam Caramuelem *in Apparatu Philoſophico*, in qua multa de Magia verbali, multa etiam de aliis divinationum ſpeciebus, accuratè ſunt conquiſita. Solent & Judæi hic eſſe ſagaces, qui, neſcio, quæ miracula à Cabala ſua exſpectant, de qua vide Joh. Reuchlinum peculiari *libro*, & Claudium Duretum *in Hiſtoria Univerſali omnium linguarum*, Gallicè ſcripta, in qua multa habentur de divinationibus per nomina, &c.

Spectant & huc Dæmones illi Familiares, quibus utuntur nequam homines, ut opibus, ſcientiâ vel dignitate, cœteros antecellant, ſuntque, qui nequitiæ iſtius præcepta tradere non verentur, quomodo ſcilicet talis ſpiritus advocandus ſit. Exemplum quoque Socratis ſequi ſe in illa re putant, qui de Dæmonio ſuo multa jactavit. Jactavit id ipſum Hieronymus Cardanus, quod Gabriel Naudæus, *in vita ipſius*, Melancholico ejus ingenio tribuit. Fuit enim homo, mirè deditus ominibus ac oſtentis. Cùm crepuere fores, cùm audita vox aliqua eſt, ſtatim illud Genio ſuo adſcripſit. Fuerunt & alii, qui, ut gloriam aliquam ſingularis ſcientiæ ſibi quærerent, tale quid finxerunt. Fuerunt etiam, quos ſingularis quædam excellentia ingenii in Magiæ ſuſpicionem apud imperitos homines adduxit, quos defendit erudititſſimo libro, Gallicè, ſcripto, Gabriel Naudæus. De vanitate Magiæ Petrus Borellus librum ſe parare dicit, *in Obſervationibus* ſuis, in quo omnia illa, quæ vulgò oſtenta credi ſolent, ad naturales cauſas ſit reducturus. Sed ab iſto homine, ut apparet, exigui judicii nihil adeò præclari exſpectari poteſt.

(o)

Digitized by Google

D. G. MORHOFI POLYHISTORIS TOMI II.

SIVE

POLYHISTORIS PHILOSOPHICI, LIBER IV.

SIVE

POLYHISTOR MATHEMATICUS.

§. 1. *Phyſicæ & Matheſeos cognatio. Hiſtoria Mathematicorum Literariæ Scriptores, Joſ. Blancanus, Hugo Sempilius, Gerb. Joh. Voſſius, Joh. Bapt. Ricciolus.* 2. *Nomenclatores Hiſtorici, Geographorum, Chronologorum, Muſicorum, Dan. Pauli Catal. Mapparum Geographicarum.* 3. *Scriptores Encyclopædiarum, curſuum & Miſcellaneorum Mathematicorum.* 4. *Hier. Vitalis* Lexicon Mathematicum, *& Joh. Micralii* Philoſophicum. 5. *Cenſura de Lexicis diſciplinarum.* 5. *Scriptores Arithmeticæ, Pythagoræorum myſtica, vulgaris, & ſubtilioris Logarithmica, Algebræ item à Carteſianis præcipuè exculta, computationumque (de quibus cenſura additur) Joh. Neperi per Bacillos, & Boulweri per digitos, ac practica tandem Italica.* 6. *Inter Geometras veteres excellit Euclides, inter Commentatores ejus Chr. Clavius, Joh. Dee & J. Alph. Borellus, inter modernos Angli, & Joh. præſertim Walliſius, a Thom. Hobbeſio infeliciter impugnatus. Compendiorum & Problematum Geometr. Scriptores præcipui.* 7. *Geodæſia a Germanis, Ars Fortificatoria ab iisdem, Belgis, Italis, Galliſque, exculta.* 8. *In Aſtronomia*

J. Bapt.

Digitized by Google

Joh. Bapt. Riccioli Almageſtum *commendatur. Scriptores de Syſtematis Aſtronomicis, Dan. Lipſtorpius, Ant. Deuſingius &c. novorumque Inventores, Nauta quidam Batavus & Otto a Gvericke. Laus Joh. Hevelii, operumque ejus Aſtronomicorum, nec non Compendiorum Joh. Kepleri, Guilb. Blaeu & Æg. Strauchii. Poetæ Aſtronomi Manilius & Georg. Buchananus, Chr. Hugenii* Syſtema Saturninum. *Gnomonica a Joh. Caramuele a Lobkowiz tradita. 9. Scriptores Optici potiores, tum Generales (inter quos Reg. Baco, Ath. Kircherus, Joh Chriſtoph. Kolhanſius, Hon. Fabri, Ambr. Rhodius & Ren. Carteſius, commendantur,) tum Speciales de refractionibus, obſervatt. Microſcopicis & Perſpectiva. 10. Scriptores Muſici, tum veteres, a Marco Meibomio editi, tum e recentt. Ath. Kircherus, Mar. Merſennus, Hon. Fabri. Acuſtica Pars eſt Muſicæ. 11. Geographiæ diviſio, & a Coſmographia differentia. In Generali ſufficit Bernh. Varenius. Geographi Univerſales, e quibus Sanſonius præcipue commendatur. Geographi veteres, Ptolomæus, Stephanus (cujus editores & commentatores recenſentur,) Pomp. Mela. Lucæ Holſtenii affectum Geographorum Græcorum Syntagma. 12. Scriptores de Mappis Geographicis conficiendis. Artificia inepta Geographiam per chartulas Luſorias, aleamque Königii, addiſcendi, exploduntur. Scriptores Chorographici, Topographici & Hydrographici potiores, judiciaque de iis, ac Georg. Hornii* Geographia Antiqua. *13. Commendantur Itineraria (quorum recenſum Autor deſiderat hiſtoricum,) præcipue ἐξοχώτερα illa Petri della Valle, Monconyſii, Thom. Herberti, & volumina ex iis ab Arn. Montano, Fraſmo Franciſci, & J. Chr. Becmanno, congeſta. 14. Ad Tabulas Geographicas, illarumque errores, redditur, ac Sanſonianæ, Blavianæ & Wittianæ, cæteris præferuntur. 15. Statica (quam Medicinæ applicuit Sanctor. Sanctorius,) eique cognatæ doctrinæ de Motu Mechanica (cui Principia modernorum Phyſica innituntur,) Horologiographia item, Pneumatica & Hydraulicæ, Scriptores præcipui, antiqui & recentiores. XVI. Artium Gymnaſticarum, Luctatoriæ, Funambulatoriæ, Gladiatoriæ, Natatoriæ, &c. uti & Mechanicarum, Scriptores. 17. Ars volandi a Rog. Bacone, Beſnerio, Franc. Lana, & Paulo Gvidotto Burgheſio, propoſita aut jactata.*

SUbjungimus Phyſicis Mathematicos. Vehementer enim inter ſe 1
conſpirant Phyſica & Matheſis, alteraque alterius opem poſcit. Nunc quidem prout exculta eſt Philoſophia naturalis, cœcus eſt, qui ſine Matheſi in illa quicquam ſuſcepturus ſit. Quandoquidem verò de Scriptoribus Mathematicis, integri ſunt libri conſcripti, qui illorum Catalogum operaque exhibent, inutilis labor eſſet ſingulis diſciplinis & Auctoribus immorari, atque adeò ab ovo omnia repetere. Nam, ſi Autores, qui ſic ſatis diligenter verſati ſunt in hoc argumento, ad

manus ſint, non opus eſt novâ recenſione, niſi quod prioribus ſubnecti poſſint, qui poſt Veteres illos quicquam in hoc argumento tractarunt. Scripſit Joſephus Blancanus, *Mathematicorum Chronologiam*, ab orbe conditô, usque ad ſua tempora, Bononiæ anno 1625. *in 4to* editam, additamque *Explicationi locorum Mathematicorum Ariſtotelis, ex univerſis ipſius operibus collectorum*. Meminit Labbæus *in Bibliotheca Bibliothecarum* Hugonis Sempilii, & Andr. Stiborii, qui de eôdem agumento libros ſcripſere, quos hactenus non vidi. Quam luculentiſſimè tractavit, ad ſua usque tempora, hoc argumentum Gerh. Joh. Voſſius *libro de univerſæ Matheſeos natura & conſtitutione*, quem à primis usque temporibus ad ſua deduxit, elegans ſanè opus, & quod perfectam ſuppediret hiſtoriam ortæ & auctæ, per temporum intervalla, Matheſeos. Definit autem ille circa annum hujus ſeculi 50. circiter, ideoque, qui poſt illud tempus quædam in lucem ediderunt, illis ſubjungendi ſunt. Ac ſuppleri hiſtoria illa quadantenus poteſt ex Joh Bapt. Ricciolo, qui in pleniſſimo illo Aſtronomico opere, quod *Almageſtum* inſcribit, duplex habet *Chronicon Aſtronomorum, ſive Aſtrologorum, Coſmographorum ac Polyhiſtorum, qui Aſtronomica, vel Coſmographica, propius attigerunt*. Hujus prior pars, ordine temporum conſtructa, ſuccinctè Auctores enumerat, poſterior autem, ordine exhibet Alphabetico pleniorem Autorum cognitionem, tam ratione doctrinæ, quam ratione vitæ. Quanquam etiam non omnes Mathematicos, ut titulus habet, hic recenſeat, maximam tamen eorum enumerat partem, ut inter generales Scriptores meritò illi locus concedatur, qui præter Mathematicos etiam Phyſicorum recentiorum Catalogos ſuppeditat. Abſoluta certe hic Aſtronomorum & Aſtrologorum hiſtoria legitur, ut facile carere poſſimus laboribus Henr. Brucæi, Henr. Ranzovii & Jac. Ryffii, qui itidem in Aſtrologis commemorandis occupati fuerunt.

2 Scriptæ ſunt & Bibliothecæ ſpecialiorum diſciplinarum Mathematicarum. *Geographicam* edidit Antonius de Leone Pinello linguâ Hiſpanicâ, quâ rei nauticæ Scriptores diligenter recenſentur. Ejus meminit Labbæus *in Bibliotheca Bibliothecarum*. Martinus Zeilerus *Chronologorum & Geographorum hiſtoriam* totam ferè è Voſſio exſcripſit, ſed addidit tamen recentiores nonnullos Autores. De antiquis Geographis videndus eſt Joh. Wouwerius, *Polymath. c. 13.* Ad generalem Geographiæ cognitionem pertinet quoque Tabularum Geographicarum notitia, cui non contemnendam, quanquam imperfectam operam, impendit Simon Pauli, Bibliopola, *in Catalogo Mapparum* ſecundum terras & regiones diſpoſitarum, ſpatio vacuo relicto, quo referri poſſint, ſi quæ ſint ab illo neglectæ, ut ſunt ſane plurimæ. Rectius verò ſe haberet res, ſi ab eximio quodam Mathematico & Geographo labor ille ſuſceptus fuiſſet, qui accuratiorem inſtituere potuiſſet delectum, ac rectius

de

Digitized by Google

de ſingulis formaſſet judicium. De Muſicis veteribus aliqua ſcripſit Joh.
Meurſius *in Prolegomenis Notarum ſuper antiquos Muſicæ Scriptores.* Legi quo-
que de iis poteſt Marcus Meibomius *in præfatione Muſicorum*, abs ſe edito-
rum. Gallicos rerum Mathematicarum Scriptores recenſet Sorellus *in Bi-
bliotheca* ſuâ *Gallicâ*.

Ad generales Mathematum Scriptores pertinent etiam, qui Encyclo- 3
pædias Mathematicas ſcripſerunt, quales habemus plurimos. Notiſſimus
eſt Joh. Henr. Alſtedii libellus, qui inſcribitur: *Admiranda Mathematica*, ſed
qui ſumma tantùm tradit principia. Joh. Jac. Heinlini *Synopſis Mathematica*
non contemnenda eſt. Plenior autem eſt Caſparis Schotti *Curſus Mathe-
maticus, in fol.* editus Herbipoli anno 1661. Spectant huc omnes illi Auto-
res, qui Miſcellanea Mathematica ſcripſerunt, Marius Bettinus *in Apiario Ma-
thematico*, Bononiæ *in fol.* (cui multa ſublegit Kircherus in Opticis præci-
puè) Dan. Sventerus *in Deliciis Mathematicis*, Georg. Phil. Harsdörfferus, *in
Continuatione earum*, ac ſimiles Autores, quorum non pauci tum Gallicâ, tum
Belgicâ linguâ, prodierunt.

Referendi quoque huc ſunt Lexicorum Scriptores, quale eſt Hieron. 4
Vitalis *Lexicon Mathematicum, in 8tavo maj.* Bononiæ editum, quo terminos
omnes Mathematicos, quâcunque in diſciplinâ occurrentes, explicat. Fe-
cit & illud ſic ſatis diligenter Joh. Micrælius *in Lexico ſuo Philoſophico.* Sed
diſplicet mihi neſcio qumodo omnis illa in diſciplinis *Lexicographia*, niſi
fortè memoriæ cauſa talis labor commendandus ſit. Tyronibus enim ea
Methodo ſcientias proponere non eſt conſultum, ac planè ἀμέθοδον, ſcien-
tibus vero inutile. De Geographicis Lexicis agemus, ubi de Geogra-
phis.

Arithmetica primum locum occupant in Matheſi. De iis inter vete- 5
res ſcripſerunt Nicomachus, in quem extat *Commentarius* Jamblichi Arnhe-
miæ anno 1668. *in 4to* editus, cum *Notis* Samuelis Tennulii: ſed ille perſe-
quitur multa de numeris ex Pythagorica doctrina, multa abſtruſa continen-
te, quæ non tam ſpectant ad Mathematica, quam ad neſcio quos recondi-
tos magicosque ſenſus. Quam doctrinam J. Meurſius *in Denario ſuo Pytha-
gorico*, & Petrus Bungius *in libro de myſteriis numerorum*, tradiderunt quadan-
tenus. E veteribus perſequutus eſt Arithmeticam vulgarem Euclides;
inter recentiores Pet. Ramus, Pet. Laurembergius, Gerh. Neuville, Inſti-
ſtitutiones ſcripſere. Nec ſpernenda eſt Joh. Micrælii *Arithmetica methodo
Erotematicâ digeſta.* Subtiliores Arithmeticæ ſpecies, ut Logiſticam & Loga-
rithmicam, Petrus Crügerus, & alii, ſingularibus libris tradiderunt. Ver-
ſantur illæ circa ſtellarum computationes, praxinque earum Joh. Placen-
tinus *in Uranotomia ſua* demonſtrabit. Conferri quoque poteſt Caſp. Schot-
tus *in Curſu Mathematico*, & Autores, qui Tabulas Sinuum tangentium &

 ſecan-

ſecantium ediderunt. Algebram, Arabici inventi doctrinam, noſtro tempore illuſtrarunt Viri doctiſſimi, quos inter ap. Germanos Mich. Stifelius præ cæteris commendatur. *Iſagogen in artem Analyticam, ſive Algebram novam*, ſcripſit Franciſcus Vieta. Franciſcus quoque à Schoten & Florimundus de Beaune commentati in illam doctrinam ſunt, quatenus Geometriæ inſervit. Carteſius enim *Geometriam* Gallicè edidit, ſuper principiis Algebraicis fundatam, quam in linguam Latinam converſam, ediderunt illi, cum Commentariis ſuis Lugd. Batavorum anno 1649. *in 4to.* Excogitati à nonnullis ſunt peculiares computandi modi, quibus compendium aliquod laborioſæ ſupputationis inire voluerunt, cum tamen illis, quanquam ingenioſis, difficilior hæc doctrina reddatur. Fuit Joh. Nepperus, Scotus, qui modum invenit computandi per Bacillos, qui virgulæ Nepperianæ vulgò dicuntur. Ejus rei rationem ipſe ſingulari libro, *in fol.* ſcripto, operosè propoſuit, ex quo Epitomen confecit Benjamin Urſinus, Mathematicus Electoris Brandenburgici, Germanicâ linguâ Berolini anno 1623. *in 4to* editam: ſed tanti illa res non eſt, ut iſtô cum apparatu tradi mereatur: Facilè carere virgulis iſtis poteſt, qui ipſius artis principia rectè perdidicit. Rectius talia è manibus ejicientur juventutis, cui impedimenta ſunt exercendi ingenii, quod expeditius labore ſuo fungetur, ſi naturali methodo ac ductui relinquatur. Similis eſt ratio ſupputandi per digitos, libro ſingulari a Boulwero Anglo tradita, è quo aliqua Georg. Phil. Harsdörferus *in Secretario Germanico*, & *Deliciis* quoque, ni fallor, *Mathematicis*, exſcripſit. Longe eſt felicius Practicæ Italicæ ſubſidium, de quo apud Italos & Germanos nonnullos Scriptores plenius agitur. Compendium ejus videri poterit ap. Caſp. Schottum *in Curſu ſuo Mathematico*.

In *Geometricis* habemus ex antiquioribus Euclidem, cujus variæ prodierunt editiones, ſed, quæ cum Chriſtophori Clavii *Commentariis* prodiit, optima hactenus eſt; nam luculentæ illic habentur demonſtrationes. Edita eſt Coloniæ *in 8vo Maj.* & cum cœteris ejus Operibus *in fol.* Scripſit & Anglus aliquis, Johannes Dee, *Commentarium* in illum, qui magno in pretio eſt apud Anglos ipſos. Apud Italos Joſ. Alphonſus Borellus, Vir doctiſſimus, ſcripſit *Euclidem reſtitutum*, qui ipſum in ordinem redigit, & novas quasdam demonſtrationes meliori methodo, quam Euclides ipſe fecerat, ſuppeditat. Autor in magno pretio eſt apud viros doctos, ob varia ſcripta Phyſica, quæ Mathematicis principiis pleraque fundantur. Nunc ap. Anglos ſtudium illud præ cœteris floret, & quidem Joh. Walliſius non pauca invenit ipſe nova, quæ magno faſtu primum refutare conatus eſt Thom. Hobbeſius. Verum ita is vindicavit nominis ſui famam, ut Hobbeſium quidem errorum ſuorum pudere debeat. Compendii Geometriæ

non

non contemnendi vice fungi poſſunt Joh. a Felden *Elementa*, in quibus
Problemata Geometrica, ſed abſque figuris, propoſuit, nec non Joach.
Jungii *Geometria Empirica.* Varii ſunt Autores miſcellanei, qui problema-
ta Geometrica ſcripſere, ut Dan. Sventerus, Wilib. Schnellius, Marius Bet-
tinus, Caſp. Schottus in variis ſcriptis ſuis, præprimis in *Technica curioſa*,
Athan. Kircherus itidem in multis.

Geodæſiam, Geometriæ propaginem, in Germanica gente multi exco- 7
luerunt præ cæteris, quo ſpectat etiam *Ars Fortificatoria*, Italicis, Belgicis, &
Germanicis ſcriptoribus præcipuè illuſtrata, quorum nomina hîc congere-
re non eſt noſtri inſtituti. Multi, inprimis Germani, nimis operosè in hoc
argumento verſantur. Apud Gallos, ut in omnibus rebus, nova nunc in-
veniuntur, ita multa ſunt bellicis his temporibus circa hanc doctrinam ab
illis innovata. Nam, ut uſus artificem facit, & dies diem docet, ita hâc
quoque in re factum eſt. Paulatim enim ab antiqua ruditate, per ſecula,
ars iſta incrementa ſua acquiſivit.

Aſtronomia à tot ſeculis eſt exculta, maximosque ſemper habuit Auto- 8
res, Græcos, Ægyptios, Arabes, de quibus videndus præcipuè eſt Voſſius in
opere ſuo. Quod verò doctrinam attinet, præ cæteris omnibus laudan-
dus Joh. Bapt. Ricciolus *in Almageſto Novo*, quo, quaſi Pandectis quibusdam,
omnem doctrinam Aſtronomicam, ad ſua usque tempora, complexus, unus
Bibliothecæ inſtar eſſe poteſt. Omnia enim tam vetera, quam nova, re-
cenſet & expendit. De variis mundi Syſtematibus illic omnia videas, ſe-
cundum Autorum variorum ſententias, collecta. Sunt plures alii Auto-
res, qui de orbibus variisque Syſtematibus integros libros, in utramque
partem, & pro Copernicano, & per Tychoniano, ſcripſerunt. Copernica-
num Dan. Lipſtorpius diſſertationibus quibusdam defendit, neque dubito,
poſſe plura Syſtemata à multis fingi. Erat, ante 20. circiter annos, Nauta
quidam Batavus, qui novum Syſtema invenerat, multosque ſtrepitus hoc
ſuo invento excitarat. Sed refutatus eſt plurimis ſcriptis contrariis, ut
tandem Syſtema hoc cum autore ſuo interierit. Scripſit & Antonius Deu-
ſingius librum de Syſtematibus variis, ſed is more ſuo ſcribit plurima re-
citans, rarò judicium ſuum interponens, ac, ubi interponit, plerumque in-
eptè judicat. Quæ ſuperiori ſeculo agitatæ fuerint controverſiæ circa Sy-
ſtematum varietatem, ſcriptique libri, de iis videri poteſt. Voſſius, & poſt
omnes is, quem dixi, Ricciolus. Referendus ad hos quoque Scriptores
eſt *Otto Guericke*, qui, in libro ſuo *de Vacuo*, vaſtos facit excurſus de variis
Syſtematibus, ac inter alia novam de maculis ſolaribus doctrinam propo-
nit, habens illas pro Planetis circumſolaribus, adverſus plerorumque
omnium Mathematicorum ſententias. In plerisque ſequitur Nic. Cuſani
&

& Jord. Bruni (qui Soles & Terras facit infinitas) principia. Summam in Aſtronomia gloriam occupavit jam Joh. Hevelius, Vir obſtinatis laboribus, & magno ſumtu, in hoc ſtudium excolendum ductus. Ejus *Selenographia* jamdudum prodiit, quâ orbem lunarem ita detexit, ut, ſi non corpore, ſaltem oculis, in mappa ejus peregrinari poſſimus. Tanta enim accuratione maculas ille diſtinxit, ut ſuperaverit omnium diligentiam. Prodiit ejus *Machina Cœleſtis in fol.* in qua de inſtrumentis obſervatoriis, & de varia obſervandi ratione, agit, promittitque magnum illud opus ſuum, totius cœli reformationem. Omnia enim fixarum ſtellarum vera loca, de quibus tam anxiè hactenus laboratum, diligentiſſimâ obſervatione, ac tædioſiſſimâ calculatione, inveſtigare conatus eſt. Quem librum lucem aſpexiſſe audio, ſed pleraque exemplaria incendio conſumta, duobus vel tribus ſuperſtitibus, incomparabili rei Mathematicæ damno. Si quis compendia velit artis Aſtronomicæ, uti poteſt Joh. Kepleri *Inſtitutionibus*. Ratione diverſarum hypotheſium *Inſtitutiones Aſtronomicas* ſcripſit Gvil. Blaeu. Nam primâ parte ſecundum hypotheſin Ptolomæi per terram quieſcentem, alterâ, ſecundum Copernici potheſin, per terram mobilem, philoſophatur. Liber ille editus primum eſt Belgicâ linguâ, in Latinam vero converſus à Mart. Hortenſio, Matheſeos Prof. in Amſtelodamenſi Gymnaſio. Fuit verò Vir ille magnorum etiam in Geographiam & Aſtronomiam meritorum, machinasque & tabulas multas ipſe confecit. Legenda eſt ejus libri Præfatio, qui prodiit anno 1640. Amſtelod. *in 8vo.* Neque Æg. Strauchii *Aſtrognoſia* contemnenda eſt, qui & *Aſtrologiam* in breves Canones redegit. Ad hiſtoriam Aſtronomicam penitius noſcendam utiliſſimæ ſunt *vitæ Tych. Brahei, Nic. Copernici, Joh. Regiomontani & Georg. Purbachii*, à Pet. Gaſſendo editæ. Poetas quoque Aſtronomos habemus, inter Veteres Manilium, inſigni *Comm.* Joſ. Scaligeri illuſtratum, inter Recentiores Georg. Buchananum, qui *de Sphæra Libros V.* eleganti ſcripſit Carmine. Aſtronomicas obſervationes ſpeciales habemus *in Actis Societatis Regiæ Anglicæ* plurimas, inprimis à Chriſtiano Hugenio inſtitutas, qui noſtrô tempore *Syſtema Saturninum* perfectum dedit. Appendix Aſtronomiæ eſt Gnomonica, ſive Ars Sciotericorum formandorum, quàm ſingulari libro magnâ cum curâ tradidit Joh. Caramuel à Lobkowiz, *in fol.* Romæ edito, ut taceam Clavii & aliorum labores.

9 *Optice* multa in Aſtronomia detexit, cujus varios Autores habemus, tùm antiquos, tùm novos. Inter antiquos ſunt Euclides, Archimedes, Alhazen Arabs, Vitellio, Rogerus Baco, cujus *libri de perſpectiva* editi ſunt Francofurti anno 1671. *in 4to.* Fuit ille Vir incomparabilis ſuo tempore artifex, & multa præſtitit in illa arte admiranda, ob quæ in Magiæ ſuſpicionem apud imperitos monachos incurrit. Qui fuſius de hoc argumento ſcripſerunt noſtro tempore plurimi ſunt. Athan. Kircherus, *in libro de*

arte

arte lucis & umbræ omnia collegit penè ex omnibus quæ ad hoc argumentum ſpectant. Compendium omnium eorum practicum, quæ ad artem Catoptricam & Perſpectivam pertinent, utiliſſimum dedit Joh. Chriſtoph. Kolhanſius, *in Tractatu Optico*, Lipſiæ anno 1663. *in 8vo*, qui & non ita pridem Germanicâ linguâ *Curioſorum problematum Opticorum librum* publicavit. Honoratus Fabri *in Optica ſua*, & in parte *Phyſices*, quâ de perſpicuo agit, rem omnem Opticam mirificè illuſtrat rationibus, tum Phyſicis, tum Mathematicis. Nec ſpernendum compendium præbet *Optica* Ambr. Rhodii. Nemo verò ſubtilior in hac doctrina eſt, quam Carteſius, qui, in *Dioptricis ſuis*, peculiaribus contemplationibus hanc artem illuſtravit. Specialia hujus artis varii ſunt Autores, qui deſcribunt. Ita doctrinam refractionum magnô ſtudio explicatam dedit Joh. Marcus Marci, *libro de Iride*, & Franc. Maria Grimaldus *libro peculiari de luce*. Microſcopiæ ſpeculationes vehementer conducunt ad rem phyſicam. Primus, quantum ſcitur, eſt Franciſcus Fontana (de quo Laur. Craſſus *T. II. Elog. p. 200.* conſulendus) ſcripſit *novas cœleſtium terreſtriumque obſervationes*. Poſt illum Pet. Borellus, Rob. Hokius, aliique, hoc argumentum tractarunt. Spectat huc quoque ars perſpectiva, quam vulgo vocant, ſive Scenographica, de qua, tum Gallicè, tum Germanicè, multi ſcripſerunt; Marlois, Lautenſack, Joſ. Furtenbach / & alii.

Muſica metitur ſonum, ut Optica radium. Alii novam hic doctrinam effingunt Acuſticam. Sed non ſunt multiplicanda Entia præter neceſſitatem, cum utraque doctrina ſub voce Muſices generali poſſit contineri. Omnem illam doctrinam, quæ ad artem Muſicam ſpectat, collegit Athan. Kircherus *in Muſurgia ſua Univerſali, ſive arte magnâ diſſoni & conſoni*, ex qua *Epitomen* quandam confecit linguâ Germanicâ, non contemnendam, Andr. Hirſch. Kircherum in multis reprehendit Marcus Meibomius *veterum Muſicorum* editor, qui tamen non omnes edidit. Nam Ptolomæi *Harmonica* apud illum non comparent, quorum tamen ſuperſunt in Bibliothecis Virorum doctorum, Gudiana aliiſque, MScripta. Marinus Merſennus *libros Harmonicorum*, tam Latinè, quam Gallicè, Pariſ. anno 1648. *in fol.* edita, in quibus multa, quæ ſpectant ad Organorum Muſicorum fabricam. Legendus quoque eſt Honoratus Fabri in Tractatu *Phyſicæ* ſuæ, ubi de ſonis corporum agit. Multa enim ſubtiliter diſputat. Cœterum Muſici ſcriptores, tam Theoretici, quam Practici, inter Recentiores plurimi ſunt, quos omnes recenſere res eſſet infinita. Nobis ſufficiunt illi, qui artem ipſam, ejusque principia, tradunt. 10

Geographia utiliſſima eſt Politico, quare, præ cœteris Mathematicis diſciplinis, opera illi danda eſt. Partibus abſolvitur generali & ſpeciali. Generalis principia Geometrica, Aſtronomica, Arithmetica &c. aſſumit, quam 11

nemo diligentius exſeqvutus eſt quàm Bernh. Varenius *in Geographia ſua Generali*, qui unus eſſe inſtar omnium poteſt. Ubi ſimul & artem navigatoriam proponit, ejusque principia ordine recenſet, uſui futura in Mappis Hydrographicis. A Geographia differt Coſmographia, quæ latior eſt diſciplina; cœlum enim cum terra conſiderat. Speciales Geographiæ partes ſunt Chorographia, quæ certas orbis partes, Topographia, quæ Regiones & urbes, Hydrographia, quæ aquas deſcribit. Geographos univerſales & particulares habemus, Abr. Ortelium, Paulum Merulam (tribus tomis in 12.) Pet. Bertium, Autores *Atlantis Majoris & Minoris*. Epitomes vice fungitur Phil. Cluverus, in quem extant Joh. Bunonis *notæ* eruditæ, unà cum *Tabulis*. Nicol. Sanſon de Abbeville totam Geographiam *Tabulis* æri inciſis publicavit anno 1644. ita quidem, ut Gallicâ linguâ proponeret novam, Latina-antiquam Geographiam. Nunc verò *Compendium* ejus *Geographicum*, cum mappis nitidè pictis, prodiit in Germanicam linguam converſum, in quo illud præcipuè laudandum, quod accuratus ſit in latitudinibus longitudinibusque locorum aſſignandis, & in Mapparum diſcrepantiis notandis. Inter veteres Geographos habemus Ptolomæum, cujus *Geographiæ libri octo* Græco-Latini, cum *Tabulis* Gerh. Mercatoris, & *caſtigationibus* Petri Montani, prodierunt, excudente Jodoco Hondio, Francofurti & Amſtelodami in fol. Cujus Viri labor niſi ſervatus nobis fuiſſet, in magnis tenebris verſaretur antiqua hiſtoria. Eſt & Stephani liber Græcus *de Urbibus*, qui Græcè editus eſt, ni fallor, ap. Aldum in fol. Prodiit non ita pridem cum operoſo *Commentario* Thom. Pinedæ, Judæi Hiſpani, ſed qui multa peregrina immiſcet. Verſatur adhuc ſub prælo altera Stephani Editio, cum *Notis* Abrahami Berkelii, quæ per integrum decennium Amſtelodami apud Gaesbekios hæſit, illam ob cauſam, quod aliam ejus Editionem minetur Jac. Gronovius, ex MScriptis nonnullarum Bibliothecarum auctiorem. Parabat quoque Commentarium in Stephanum Salmaſius, teſte Craſſo, *T. II. Elog. pag. 211.* Promiſerant etiam Elzevirii Editionem novam hujus Stephani, cum notis Lucæ Holſtenii, Viri in re Geographica verſatiſſimi, quod oſtendunt Notæ ejus poſthumæ in Ortelium, Cluverium, &c. quæ Romæ editæ ſunt in 8vo anno 1666. An verò Stephanus ille lucem viderit, hactenus neſcio. Habebat Luc. Holſtenius in animo juſtum *opus Geographorum Græcorum*, cujus Syllabum dedit Lambecius *lib. 1. Biblioth. Vindob. p. 113.* quorum maxima pars nondum edita eſt in lucem. Pomponium Melam eruditiſſimis notis illuſtravit Iſaacus Voſſius.

12 Pertinet huc doctrina conficiendi Mappas Geographicas, quæ ſingulari libro tradita eſt à Wilh. Schickardo. Eſt & quidam Caſparus Dauthendeii, qui Germanicâ linguâ librum ſcripſit, cui titulus: *Fundamentum Geographi-*

Digitized by Google

graphicum, editum Brunſvigæ anno 1639. *in 8vo.* Videndus & Caſp. Schottus *in curſu ſuo Mathematico.* Qui chartulas luſorias Geographicas confecerunt, inepti ſunt: De illis, jam tum ſuo tempore, Matth. Berneggerus *in Oratione de illegitimis ſcientiæ parandæ modis.* Eſt & quidam Königius, cujus exſtat ſingularis *Methodus per alcam luſoriam locorum cognitionem alicui inſigendi*, quod ille inventum Imperatori inſcripſit. Sed omnes illa res majori cum opera & difficultate agitur, quàm ſi ex mappis quis addiſcat, quæ ſi elegantes ſint, & benè coloribus diſtinctæ, per ſe artificium Mnemonicum exhibent. Chorographicas & Topographicas deſcriptiones habemus plurimas, præcipuè Europæ partium, quales ſunt *Topographiæ* Matth. Meriani. *Holſatiæ* habemus accuratiſſimam *Chorographiam*, accurantibus Joh. Meyero & Caſp. Danewerthio, nec alia facile erit ullius Provinciæ adeò accurata delineatio. Non ita pridem omnium Gallicarum urbium *Topographia* prodiit, ſed adeò generalis, ut de particularibus nihil doceat. Eſt & *Theatrum Britannicum* Joh. Spedi, quo Regionum Britanniæ mappæ generales & ſpeciales accuratiſſimè recenſentur, unà cum deſcriptione. *Orbem Maritimum* deſcribit Claud. Barthol. Moriſottus, qui liber plura promittit, quàm præſtat. *Hydrographiam* Georg. Fournerius ſcripſit. *Germaniam* & *Italiam* magnis voluminibus explicuit Phil. Cluverius, qui & ſpecialem *de Rhenô* librum ſcripſit. Thomas Dempſterus, Scotus, ſeptem elegantiſſimos libros *de Hetruria regali* ſcriptos reliquit, qui nondum editi, ſummâ Magni Hetruriæ Ducis curâ aſſervantur, teſte Erythræo *in Pinacotheca I. n. 9. pag. 25. 26.* *Geographiam antiquam* optimis pulcherrimisque tabulis illuſtravit Georgius Hornius, editis Amſtelod. anno 1657. *in fol.* Liber ille ad intelligentiam Hiſtoriæ, tam ſacræ, quàm profanæ, eſt utiliſſimus.

Itineraria magnam etiam Geographiæ partem conficiunt, & quidem *In-* 13
dicarum Navigationum Tomos habemus integros, quos non jucundum ſolùm, ſed & utile, eſt legere. *Americam* Arnoldus Montanus ex Itinerariis deſcriptam uno volumine dedit, cum pulcherrimis Iconibus, Amſtel. 1671. *in fol.* Suntque, qui hodie in reliquis orbis partibus ſimilia faciunt, ſed non pari omnes judicio in hoc argumento verſantur. Talium Itinerariorum perfectam conficere hiſtoriam ſummè eſſet utile. Inter Anglos aliquis eſt HERBERTUS, qui populari linguâ potiſſima recenſet itineraria, præcipuà tamen ea, quæ in Anglicam linguam ſunt converſa, ſed non accuratum illorum init numerum. Valdè enim imperfectus labor eſt. Sorellus *in Bibliotheca Gallica* ea recenſet, quæ Gallicâ linguâ ſcripta ſunt, ut ſunt ſanè plurima: ſed accuratus labor hactenus planè deſideratur. Monconyſii, Galli, & Petri de la Valle, *Itineraria* magnâ ſunt cum curâ conſcripta. Apud illum multa colliguntur rerum naturalium & artificialium, quas in itinere ſuo deprehendit. Sed opus poſthumum eſt, fuiſſetque majori curâ elaboratum, ſi

Digitized by Google

ſupervixiſſet Autor. Prodiit Lugd. Gall. anno 1665. *in 4to.* Petrus de la Valle diligentiſſimè deſcripſit, quæ ad ſtatum civilem & Eccleſiaſticum, præſertim Aſiaticum, ſpectant, qui in Germ. linguam nunc eſt converſus. Thomæ Herberti *Hodoeporici* editio paranda eſt Anglica. Nam verſio Belgica integras portiones omiſit, quibus tamen optima continentur. Dies me deficeret, ſi omnes recenſere Itinerariorum Scriptores, mihi tantùm cognitos, velim. Eorum uſus poteſt eſſe maximus ad res varias, ſi excerpantur illa, quæ uſui noſtro inſervire poſſunt. Habentur illic Geographica, Politica, Naturalia, Oeconomica, & quæ ad commercia ſpectant, de quibus omnibus nos doceri conſultum eſt. Hunc in finem Eraſmus Franciſci libros aliquos ſcripſit, quibus, ex Itinerariis præcipuis, pleraque talia colligit. Et expedit profectò tales inſtituere Locos Communes, tam ex antiquis, quam recentioribus Geographis, & Itinerariorum Scriptoribus, uti fecit Joh. Chriſtoph. Becmannus *in hiſtoria ſua orbis terrarum geographica & civili.*

14 *Tabulas Geographicas* quod attinet, earum magna eſt varietas, multæque hallucinationes. Nunc reliquis præferuntur Sanſonianæ, quanquam in illis tamen non paucos errores mihi deprehendere viſus ſim. Vix ſperari labor aliquis accuratus in omnibus ab uno poteſt. Rectius ſe res haberet, ſi uni viro, Mathematices peritiſſimo, quique peregrinando partes illas perluſtraverit, quas deſcripſit, fides haberetur, &, ſecundum ejus delineationem, omnes chartæ inſtituerentur. Batavi, atque apud illos Blauii & Wittii, præ cæteris famam optimarum delineationum occuparunt. Sanè Lucas Holſtenius, in *Epiſtola* quâdam *ad Lambecium*, quæ eſt *libro 6. Commentariorum de Biblioth. Vindobonenſi p. 241.* monet Lambecium, ut præcipuè Amſtelodami Pinacographiam & Hydrographiam addiſcat, i. e. rationem delineandi tabulas, tam geographicas, quàm nauticas. *Cætera enim ſcientiæ, ait, ubivis locorum, hæc Amſterodami tantùm, percipi poſſunt.* Verſatus etiam eſt Joh. Baptiſta Ricciolus, *in Geographia & Hydrographia ſua Reformata*, Bononiæ A. 1661. *in fol.* edita, ſimili in argumento. Delineationes enim locorum accuratiores quomodo haberi poſſint, tradit. Circumferuntur multæ delineationes urbium, per varias provincias, quarum aliquæ ſecundum provincias, aliquæ ſine ullo accurato ordine, ſunt diſpoſitæ; ſed tales libri potius ſcripti ſunt, ut oculos oblectent, quam ut accurati cenſeri poſſint. Hæc omnia ſecundum provincias recenſere res infinita eſſet.

15 Utiliſſima Mathematices diſciplina *Statica* eſt, quæ circa pondera rerum verſatur, cujus magnus eſt per omnem Phyſicam uſus. Ejus principia, tradita ab ipſo Archimede, impreſſa *in fol.* in Italia quôdam in loco prodierunt. Tranſtulit hanc doctrinam ad Medicinam pulcherrimô inventô Sanctorius Sanctorius, cujus obſervationes, quanquam exiguo libello propoſitæ, à quadraginta tamen annis magnâ diligentiâ inſtitutæ ſunt. Scripſit etiam Carteſius ſuper

hoc

Digitized by Google

hoc argumento quædam Gall. linguâ, quæ in Latinam convertit D. Joh. Dan. Major (*de Mechanica.*) Placuit etiam aliis comminiſci diſciplinam Mathematicam, quam *Kineticam*, ſive Motivam, vocant, quæ tamen ſub Statica facilè poteſt comprehendi, quanquam, ſi vocem videas, generalius objectum habere videatur. Omnes enim motus huc ſpectarent, atque ſuper hanc motus doctrinam Phyſices principia nunc ferè omnes fundant recentiores, qui accuratius volunt indagare cauſas naturales, ut fecerunt Gotfr. Gvilh. Leibnizius in *Methodo ſua nova*, Joh. Alphonſus Borellus *in Tractatu de vi percuſſionis*, Dan. Lipſtorpius *in Specimine Philoſophiæ Carteſianæ*. Ap. Anglos nunc Joh. Walliſius totus eſt in his rebus. E veteribus conſulantur quoque Ariſtotelis *Mechanica*, quæ, *Commentariis* illuſtrata ab Henrico Monantholio, prodierunt *in 4to* Pariſiis anno 1599. & cum Johannis de Gvevarra *Commentariis* Romæ *in 4to* anno 1627. Veteribus Ægyptiis maximam fuiſſe hujus artis peritiam, docent Obeliſci, ab illis erecti, ac ſcripſit de hac Ægyptiorum arte ſingularem Diſſertationem Athan. Kircherus, quæ reperitur *in Oedipo* ejus *Ægyptiaco*. De qua Italica quoque lingua ſingularem librum ſcripſit Dominicus Fontana, qui editus eſt Romæ *in fol.* anno 1590. Inter veteres alioquin *de motu* ſcripſit Proclus Diadochus, Græcè & Latinè à Juſto Velſiô editus Baſileæ anno 1545. *in 8vo*. Galilæus Galilæi Italicâ linguâ ſcripſit librum *de demonſtrationibus Mathematicis, ad Mechanicam pertinentibus, & motu locali, cum Appendice de centro gravitatis Solidorum*, qui editus eſt *in 4to* Lugd. Batav. anno 1638. Extant Petri Gaſſendi hujus etiam argumenti ſcripta, *de motu perpendiculorum, de motu impreſſo à motore translato, de proportione, quâ gravia decidentia accelerantur*, quæ ſeorſim edita ſunt Pariſiis, tum *in 8vo*, tum *in 4to*, ap. Cramoiſios anno 1643. & 46. & una cum cæteris ejus operibus. Scripſit & Gvidus Ubaldus *Scholia in duos Archimedis Æquiponderantium libros*, Piſauri *in fol.* anno 1588. editos. Eſt & ab eodem *liber Mechanicorum* ibid. anno 1577. *in fol.* editus. Marinus Ghetaldus, quem magni fecit Paulus Sarpius, teſte *Vita ejus p. 90. & 91.* ſcripſit librum, cui titulus: *Promotus Archimedes, ſive de variis corporum generibus, gravitate & magnitudine comparatis*. Prodiit *in 4to* anno 1605. Spectat huc quoque liber Jordani *de ponderibus*, Norimb. *in 4to* anno 1533. editus, cujus correctior eſt Editio, quæ per Nicolaum Tartaleam procurata eſt Venetiis *in 4to* anno 1565. De Horologiorum motu multæ nunc inſtituuntur Disquiſitiones, ac plena ſunt Anglorum *Acta Societatis* de hoc negotio. Nuper Joh. Joach Becherus publicavit Londini ſua dè Horologiis cogitata. Motus aëris & æquæ ſingulares quoque peperit artes, Pneumaticam & Hydraulicam. Illam proponit inter veteres Hero Alexandrinus, cujus *ſpiritalia* Latinè *cum notis* prodierunt à Friderico Commandino, *in 4to* Urbini anno 1575. & Amſtelod. A. 1680. Hujus Heronis *Geometrica*, nunquam hactenus edita, latitant in Bibliotheca Gudiana. Scripſit & Joh. Baptiſta Porta *Pneumaticorum*

librum, editum *in 4to* Neapoli A. 1601. Qui compendium iſtarum operationum in utrâ arte velit, legat Caſparis Schotti *Technicam Curioſam & Hydraulicam*.

16 Referri huc poſſunt multæ artes particulares Gymnaſticæ, quæ motu perficiuntur, atque in eo ſolo conſiſtunt, ut *Luctatoria*, die Ringekunſt / quæ conſiſtunt in motu muſculorum, & in libramento corporis, quàm, è principiis ſuis erutam, ſingulari libro Belgico tradit Nic. Petter, Civis & Oenopola Amſtelodamenſis, ille ſc. qui ſcyphos vitreos vocis ſono frangere poterat. Editus eſt Amſtel. 1674. *in 4*. Spectat huc quoque dictis verſoria, die Lufftſpringkunſt/ & Funambulatoria, de qua curioſum librum conſcripſit Angelus Tuſcanus, lingua Gallica A. 1599. *in 4to* editum Pariſiis. Referri huc poteſt etiam ars Gladiatoria, quæ pariter in ſitu & libramento corporis, ac motu brachiorum, conſiſtit. Fuere jampridem, qui è circulo, ejusque dimenſionibus, totam hanc artem tradere voluerunt, cujus hiſtoriam tradit Henricus à Günterrot *in Tractatu de veris principiis artis dimicatoriæ*, Witteb. A. 1579. *in 4to* edito. Poſtea vero Gerhardus Thibautius operoſiſſimo libro fundamenta hujus artis, ex circulo demonſtratæ, perſecutus eſt, edito Gallicè *in fol.* A. 1650. Amſtel. ap. Elzevirios, cum Caſparis Barlæi carmine Encomiaſtico. Referendæ etiam huc ſunt Ars Natatoria, de qua Eduardus Digbæus peculiarem tractatum ſcripſit, Ars Saltatoria, & Ars Torneatoria (Turnierkunſt.) Ex his principiis deſcendunt pleræque artes Mechanicæ, quarum Sciagraphiam dedit *in Encyclopædia* J. Henr. Alſtedius, plenius Syſtema pollicitus eſt Nic. Melch. Thevenottus. Aliqua hujus argumenti per lancem ſaturam congeſſit Joh. Dan. Major in der Seefart nach der neuen Welt ohne Schiff und Segel.

17 Ut verbo mentionem faciam Artis volandi, fuerunt olim & hodieque, qui illam tentarunt, & quidem Rogerus Baco, *in Epiſtola de Secretis Artis & Naturæ*, machinas tales fieri contendit, quibus ſublevetur corpus humanum. Nuper quoque in Gallia quidam Beſnier rationem volandi commentus eſt, cujus machinæ deſcriptionem videre poſſumus ap. Scriptorem *Philoſophicarum Collectionum Anglicarum, N.* 1. *Obſ.* 4. Franciſcus quoque Lana ſimile quid commentus eſt, cujus methodum fuſius explicat J. C. Sturmius *in Collegio Curioſo*: Examen fundamentorum illorum vide *in collectionib. Philoſ. N.* 1. *Obſ.* 5. Memorabile eſt, quod refert J. Nicius Erythræus *Pinac. 1. N. 68.* de Paulo Guidoto Burgheſio, homine mirifico, qui dicebat, 14. ſe eſſe artibus præditum, atque inter illas arte quoque volandi, ſed fame pene enectus nullum ab omnibus auxilium habuit.

D. G.

D. G. MORHOFI
POLYHISTORIS
TOMI II.
SIVE
POLYHISTORIS
PHILOSOPHICI,
LIBER V.
SEU
POLYHISTOR LOGICO-METAPHYSICUS.

DE LOGICIS ET METAPHYSICIS SCRIPTORIBUS.

§. 1. *Metaphyſica & Logica a Scholaſticis præcipue exculta, ſed & ineptis ſuis ſubtilitatibus corrupta. Ariſtotelis in his Primatus fruſtra impugnatur.* 2. *Commendantur Barth. Keckermanni* Præcognita Logica, *& G. J. Voſſii* Lib. de Natura Logices. 3. *Judicium de Scripto Anonymo Novatoris in Logica Carteſiani* (L' Art de Penſer) *honorificum. Carteſii primum cognoſcendi principium, ex Idea mentis deductum, impugnavit Chr. Dreierus. Ant. le Grand & Joh. Schulerus, Novatores itidem in Logica Carteſiani.* 4. *Scriptores varii de Methodo, Interpretatione, Inventione, Demonſtratione, & Syllogiſmo, ſeorſim commentati, additis ſubinde judiciis, recenſentur.* 5. *Doctrinam de Sophiſmatis e Logica non eſſe eliminandam, contra Pet. Ramum, aſſeritur. LLCC. illorum a Diſputatoribus contentioſis conficiendi.* 6. *Axiomatum, Terminorum & Diſtinctionum, Scriptores, deque iis, uti & Raym. Lullii* Arte Magna & Parva, *& Staniſlai Mingkii* Imaginibus Logico-Mnemonicis, *judicia ſequiora.*

7. Lo-

7. Logicæ & Metaphyſicæ cognatio. Metaphyſica veterum Theologia Naturalis. Thomæ Campanellæ Metaphyſicorum, paradoxis ſcatentium, recenſus. 8. Metaphyſicæ moderna ſubtilitas perplexa & inutilis. E Dan. Stahlio & Pet. Muſæo eſt addiſcenda. Reformatores ejus, Ren. Carteſius & Honor. Fabri. De Henr. Mori Enchiridio Metaphyſico, *Thomæ Angli* Euclide Metaphyſico, *aliorumque Gnoſtologia, Noologia, Hexologia, diſciplinis noviter efficiis, nec non de Cabaliſtarum dogmatis, cenſura. Lud. Vivis* Lib. de prima Philoſophia *commendantur.*

1 Accedimus nunc ad Logicos&Metaphyſicos ſcriptores,& in iis quidem parcius verſabimur,quia ſupra, ubi de Philoſophia ſcholaſtica egimus, uberrimam iſtorum autorum meſſem dedimus. Omnis verò campus ille eſt, quem decurrunt cum ſtudio conatuque Scholaſtici. In hoc illi, velut ſuo regno, triumpharunt, & plus, quàm forte opus erat, ingenio ſuo indulſerunt. Horum enim beneficio magna meſſis inutilium ſpeculationum in hoc fundo nata eſt, qua de re exſtant multæ doctiſſimorum virorum querelæ, & hos inter Lud. Vivis, in libro quem contra *Pſeudo-Dialecticos* ſcripſit, & in altero *de cauſis corruptarum artium.* Intemperans ſane diſciplinarum iſtarum tractatio doctrinæ plus officit, quam prodeſt. Refert Nicolaus Antonius, *in Bibliotheca Hiſpanica*, ſub nomine Caſpari de Laz, ex Alphonſi Matamori, Hiſpalenſis, *Apologia de Academiis & doctis Hiſpaniæ viris*, ortam fuiſſe iſto tempore nugatoriam quandam Dialecticam,cujus beneficio velut præſtigias miſcere poterant ejus Doctores,quibus tandem Galliæ Rex,Franciſcus I. interdicere cathedris debuit. Paulus Sarpius, vir alioquin doctiſſimus, non magni illorum hominum fecit doctrinam, teſte Fulgentio *in ejus vita, p. 153. & 154. editionis Gallicæ.* Ariſtoteles hic primas obtinet, & non ſolum primus, ſed & omnium optime, Artem Logicam tradidit, quicquid etiam iis videatur, qui Ariſtotelem impugnarunt. Niſi enim Ariſtoteles ſcripſiſſet, non fuiſſent domi illis tela, quibus impugnare ipſum potuiſſent. Pet. Gaſſendus, Pet. Ramus, Mar. Nizolius,& quivis alii, quorum jam ſupra eſt mentio facta *in libri 1. capite de Novatoribus*, cavillatores potius agunt, quam veros Diſputatores & Dialecticos.

2. Succeſſionem Philoſophorum, tam antiquorum, quam recentiorum, qui Logices doctrinam excoluerunt, usque ad ſua tempora, prolixè ſatis deduxit Barthol. Keckermannus, *in Præcognitis ſuis Logicis*, naturam verò & conſtitutionem Logices, ex mente Ariſtotelis & Interpp. optimè ſingulari libro exhibuit Gerh. Joh. Voſſius, *de Logices & Rhetorices natura*, Hagæ Com. A. 1658. *in 4to* edito, ubi ordine recenſet veteres Ariſtotelis Logicorum Commentatores. Utiliſſimus ille liber eſt, & quaſi in prægustum Ariſtotelis legi poteſt.

3 Inter recentiſſimos Novatores Logicos ille eſt,qui Gallica lingua ſcripſit librum, cui tit. *L' Art de penſer*, ſive *Artem cogitandi*, quæ olim latinè reddita quidem

Digitized by Google

quidem fuit, ſed imperfectè & mutilè, nunc verò denique, è tertia ap. Gallos editione recognita & aucta, latinè à quopiam translata. Carteſianus ille autor eſt, & paſſim aliqua miſcet, ex hypotheſibus Carteſianis deprompta, exemplisque Mathematicis frequenter utitur, ad demonſtrationis naturam indagandam peridoneis. Diſſertationes duas præmittit, quibus conſilium hujus novæ ſuæ Logicæ exponit, & defectus Logicorum vulgarium recenſet. In *Diſſertatione præliminari ſecunda* objectionibus quibusdam occurrit, quæ contra hanc Logicam ſunt factæ. Multa habet circa apprehenſionem novè excogitata, & illam Idearum doctrinam, de earum claritate, confuſione, ejusque cauſis. In eo enim Carteſii ſententia diſcrepat à Peripatetica, & omnibus penè antiquis Philoſophis, quod principium primum cognitionis non à ſenſu deducat, ſed ab idea mentis. Nam principium illi primum eſt: *Cogito, ergo ſum.* Quam ejus ſententiam eleganti Diſſertatione impugnavit Chriſtianus Dreyerus, Prof. Theol. Regiom. adjecta *Dialecticæ Regiomontanæ, ſive Compendio Topicorum Ariſtotelis*, eleganti ſanè libro, & ad Rhetoricam benè accommodando, quem edidit nuper Helmſtadii Joh. Eberh. Buſmannus, qui & antea Hartw. Wichelmanni *Tractatuum de Demonſtratione* ediderat. Circa doctrinam Syllogiſticam Gallicus ille Autor quædam citra neceſſitatem innovavit, in doctrina de methodo & demonſtratione prolixior eſt, & Mathematicam quandam accurationem quærit. Quisquis ille ſit, vir ſanè doctiſſimus fuit, plusque ingenii & judicii ad hanc rem attulit, quàm cæteri Novatores omnes. Verſio latina eſt edita Lond. anno 1674. *in 8.* Ex mente quidem Carteſii etiam Ant. le Grand, *in Inſtitutione ſua Philoſophica*, Logicam propoſuit, ſed ſterilior eſt illa tractatio. Carteſius verò ipſe, *in libro de Methodo* diffuſior eſt, nec ita ad regulas ſe alligat, velut Autor ille *Artis cogitandi*. Eſt & quidam Joh. Schülerus, qui Carteſianæ Ariſtotelicæque Logices velut cinnum quendam fecit ſingulari in libro, qui reperitur inter ejus *Philoſophicas Exercitationes*, Hagæ Com. A. 1663. *in 4.* editas, *libro* illarum *5.*

Doctrinam de Methodo ſeorſim excoluere multi, quos commemoratos vide apud Iſr. Spachium *in Nomenclatore Philoſophico p. 247.* De Interpretatione pauca habemus, & apud Vett. & Recc. tractata. Vid. id. Spachius *p. 251.* Eam doctrinam quàm pleniſſimè ſe daturum, promiſit Herm. Conringius, ſed hactenus nihil ejus comparuit. Doctrina de Inventione magni uſus eſt, tum in Oratoriis, tum in cæteris diſciplinis, ac reverà latiùs patet Logices uſus, quàm quis credat. Nam inventio non ſolum ſe extendit ad terminos aliquos inveniendos, ſed ad res, imò ipſas ſcientias inveniendas, ut pulchrè oſtendit Verulamius *in libro de augmentis ſcientiarum*, & in *præfatione omnium operum ſuorum.* E recentioribus doctrinam hanc tractavit Rudolphus Agricola doctè & diſertè, ſed heterodoxus eſt, & ab Ariſtotelis 4

abit ſententia. Cuijungendus eſt Gerh. Bucholdianus, *in libris 3. de amplificationibus & inventionibus*, Lugd. Gall. *in 4.* apud Sebaſtianum Gryphium, an. 1534. impreſſis. Sunt certè, qui ex Rudolpho Agricola doctrinæ ſuæ fundamenta Pet. Ramum hauſiſſe exiſtimant. Pars Logices, de demonſtratione agens, magni quoque eſt uſus, de qua Barthol. Viottus edidit *5. libros*, ab Andr. Frölingio Helmſtadii recenſitos, cum præfatione Conringii. Scripſit & Erh. Weigelius *Analyſin Ariſtotelicam ex Euclide reſtitutam*, in quâ Mathematica methodo doctrinam demonſtrationis tradit, Jenæ 1658. *in 4.* Melch. Zeidlerus quoque in hoc argumento quædam ſcripſit. De Wichelmanno ſupra dixi. Commendari etiam debent Oweni Güntheri *Methodorum Tractatus duo, continentes totius Artis Logicæ medullam, facultatem nempe omnium ſcientiarum ac demonſtrationum principia inveniendi, dijudicandique.* Erat verò is Profeſſor Academiæ Juliæ, liberque editus eſt Helmſtadii anno 1586. *in 8vo.* Doctrina de Syllogiſmo ſeorſim à quibusdam eſt tradita; quò ſpectant Jacob. Honoldi *Conſideratio Syllogiſtica*, & Georg. Stengelii *liber de Syllogiſmo bono & malo.* Vid. Spachius *in Nomenclatore p. 233.*

5 Spectant & huc Autores, qui de Sophiſmatibus in ſpecie egerunt, quorum multa eſt ſeges, tam Vett. quàm Recentt. Vid. Spach. *pag. 248.* Ramus hanc doctrinam planè eliminavit ex Inſtitutionibus ſuis Logicis, ſed minus rectè, cum non ſemper, ex generalibus figurarum modorumque regulis, de ſophiſmate judicium ferri poſſit. Probè eſt tenenda hæc doctrina inprimis diſputantibus, præcipuè cum hac maximè ſibi placere ſoleant Eriſtici, qui inveniſſe ſe putant in his ſæpè, non quod pueri in faba. Conſilium itaque dederim, ut, qui paulò ſtudioſius his in rebus verſaturus eſt, Locos communes Sophiſmatum ſibi conficiat, ſecundum regulas generales & ſpeciales figurarum, & capita Elenchorum, ſub quibus congerat, quicquid ubique invenerit Sophiſmatum argutiorum; ſic ipſe non imparatus erit, cum talia objicientur, ac alios exagitare poterit, qui iſtis deliciis delectantur. Præire poterit Mellinghauſen in *Sylvula Sophiſticationum*, & alii Scriptorculi, quos recenſere non eſt operæ pretium.

6 Ad doctrinam Logicam ſpectant & Regulæ ac Axiomata, in quibus Dan. Stahlius omne punctum tulit: Jac. Honoldus idem quoque argumentum tractavit, verum Stahlius illo eſt ingenioſior, & accuratius in iis verſatur. Honoldus tamen, uti ſimplicior, ita magis perſpicuus. Solent & termini & diſtinctiones ſingularibus libris, quaſi Lexicis, colligi, formalitates vocant Scholaſtici, è quibus unum, alterumque ſupra nominavimus. Nec deſunt è Recentioribus, qui hoc in argumento operam aliquam poſuerunt. Aliquot terminorum & diſtinctionum iſtiusmodi Collectores uno volumine congeſſit Joh. Ad. Scherzerus. Quod quidem ſtudium mihi planè diſplicet cum malim terminos ex ipſis fontibus, ſeu diſciplinis, ubi naſcuntur,

Digitized by Google

tur, hauriri, quam ordine tumultuario, vel etiam Alphabetico, extra eas, addiſci. Diſplicent etiam, qui beneficio Mnemonices imaginariæ artem rationis tradunt. Qualis eſt Stanisl. Mingk à Weinsheim, cujus libellus Halæ Sax. A. 1659. *in 12.* prodiit, ac jam ſupra eſt memoratus. De Novatoribus ſupra dixi, inter quos præcipuus eſt Lullius, cujus exſtat *Ars magna & parva*, quoddam è Logicis & Metaphyſicis miſtum chaos. De eo judicium ſupra tulimus.

Logicæ jungenda eſt Metaphyſica, ſeu Prima Philoſophia, quæ diſciplinæ mutuas ſibi operas tradunt, licet hæc vulgo princeps, illa famula omnium, habeatur. Conſpirant tamen illæ inter ſe, nec rectè intelligentur Logices principia, niſi Metaphyſicam probè cognitam habueris. Quanquam negari nequit, veteres Philoſophos pleraque Metaphyſicæ capita ad *τὰ λογικὰ* revocaſſe, nec iſta quidem Methodo, ac apparatu, quo nunc ſolet fieri, illis tradita. Ad Metaphyſicam enim Theologiam naturalem referebant, quà de cauſa nomen quoque illud invenit. Plato ad Dialecticam omnem revocavit Metaphyſicam, quâ etiam methodo conſcripſit *Dialecticam Platonicam* Ludov. de Morenvillier de Orgeville, qui liber eſt editus Anno 1650. Maclovii, ſub tit. *Examen Philoſophiæ Platonicæ.* Ariſtotelis Interpp. & Commentatores Scholaſticos ſupra laudavimus: Scriptores recentiores, qui Scholaſticam Metaphyſicam ab Ariſtotelis, cæterorumque Philoſophorum, mente diverſam, tradidere, magno ſunt numero, de quorum aliquibus, jam ſupra egimus. Thomæ Campanellæ vero mentionem illic omiſimus, cujus exſtat *Metaphyſicorum* ingens *in folio* opus, Lugduni, ſi rectè memini, in Gallia excuſum. Mirus ille, ſicut in omnibus, Novator eſt, & principia aliqua ponit, è quibus mira fluunt conſectaria, ad paradoxas ſententias formandas facilè accommodanda. Habet ſanè mirificas opiniones circa doctrinam de origine mundi, ejus æternitate, diſtributione orbium cœleſtium, eorum potentiis, de ſucceſſione ſeculorum, de ſtatu animarum, de everſionibus orbium, influxibus aſtrorum, quæ partim arguta ſunt, partim periculoſa, & vel hæreſin aliquam ſapiunt, vel magiam, vel denique ſtultitiam. Generales affectiones Entis ipſi ſunt Potentia, Sapientia & Amor. Per hæc itaque principia ex quolibet per potentiam fit quidlibet, omnia ſuo modo ſapiunt & ſentiunt, & intellectu quodam corporeo, ut ita loquar, gaudent, omnia motu ſuo quodam inſito feruntur ad ſibi ſimile per amorem. E quibus ſequitur *ſenſus* ille *rerum*, de quo integrum ipſe librum conſcripſit, omnis magiæ fundamentum. 7

Si verum fatendum eſt, quædam in illis ſtudiis intemperantia fatigavit Academias; nam, omiſſis ſolidioribus ſtudiis, & quæ à ſenſu magis dependent, multi ad notionalia illa dilabuntur, atque tricas è tricis nectunt inexhauſto labore, quibus tantùm abeſt, ut juventur cætera ſtudia, ut perplexiora potius reddantur. De Ente, ejusque affectionibus, perplexæ multæ ſunt 8

quæſtiunculæ, dediſcendæ, ſi ſcires. Quæ omnia ad rem Philoſophicam non multum adjumenti afferunt, nihil ad Matheſin, parum ad Phyſica, ad Moralem vero diſciplinam & Theologiam alicujus ſunt uſus, præſertim quoniam nunc hujus fundamenta doctrinis iſtis pene ſunt ſuperſtructa. E noſtris Dan. Stahlius & Pet. Muſæus præ cæteris commendandi. Non deſunt, qui, & hic viam Scholaſticis tritam relinquentes, ad Ariſtotelis methodum ſtrictiorem illam doctrinam revocant, quomodo Carteſius *Meditationes ſuas de prima Philoſophia* ſcripſit, diſceptationibus inter viros claros reciprocis confirmatas. Fecit idem Hon. Fabri, qui veſtigiis Ariſtotelicis preſſius inſiſtit, nec Phyſices doctrinam intelligi poſſe exiſtimat, ſine accurata Metaphyſices cognitione. Quare generales quosdam terminos Phyſicos, qui explicari in Phyſicis debebant, ad Metaphyſicam remiſit, deque iis quaſi in abſtracto egit, in Phyſicis verò illos materiæ & rebus ipſis applicuit, atque affectiones eas in corpore naturali prolixius demonſtravit. Henricus Moore *Enchiridion Metaphyſica* ſcripſit, Londini A. *1671. in 4.* editum, & nunc cum cæteris ejus operibus recuſum, cujus unum hoc opus eſt, demonſtrare, ex rebus corporeis incorporearum exiſtentiam. In poſtrema editione additamenta quædam adjecit, quibus illuſtrat hypotheſes ſuas, easque adverſus nonnullorum objectiones defendit. Sed ille ab erroribus ſuis non eſt immunis, & cum principio ſuo hylarchico multas difficultates incurret, ipſi non prævisas. Fuit & nonnemo ex Gente Anglica, qui ſe vocat Thom. Anglum ex Albiis Ecaſt-Saxonem, qui Phyſica & Metaphyſica principia ad demonſtrationes Mathematicas revocare voluit, in libro, cui titulus: *Euclides Metaphyſicus*, ſive *de principiis ſapientiæ*, edito A. 1658. Lond. in 12. Is quoque ſuas quasdam rationes ſequitur, & Metaphyſicam modo Mathematico, per propoſitiones ſuas & conſectaria, tractat, cum tamen natura rei hoc refugere videatur. Verum facile eſt materiam ab illis propoſitam, pro lubitu fingere, vel refingere Gnoſtologias, Noologias, Hexologias, & neſcio quos aliorum Logorum Logos, hic non attingemus, cum inepta ſit diſciplinarum aut partium ex iis inſigniorum, alibi tractatarum, inutilis repetitio. Quod ſi, pro diverſo conſiderandi modo, novas ſtatim cudere velimus diſciplinas, immanis profecto earum erit numerus. Si quis Platonicos ſcriptores, Cabaliſtas, & ſimiles, velit (nam & illi quodammodo, ad Metaphyſicam referri poſſunt,) multa in Joh. Pici Mirandulі *Libris*, & *Cabaliſticis* inveniet, in unum corpus collectis, ſed illi homines mirabilia potius, quàm vera, ſcribunt, ac ſibi potius, quam aliis ſapiunt, ſi tamen ſapere ſibi poſſunt, qui vix ipſi Ænigmata ſua intelligunt. Legi etiam poteſt elegans Ludov. Vivis de *prima Philoſophia* libellus, uti totam illam diſciplinam, ex mente veterum Philoſophorum pertractat.

FINIS.

IOHANNIS MOLLERI

HYPOMNEMATA HISTORICO-CRITICO-PHILOLOGICA

AD

TOMI II.

SIVE

POLYHISTORIS PHILOSOPHICI,

LIBRUM I.

PHILOSOPHICO-HISTORICUM.

Ad Cap. I §. 1. Editio, quæ *h. l.* memoratur, Diogenis Laertii Menagiana Græco-Latina, longe nitidior pariter atque auctior Amſtelod. a. 1692. *in* 4. duobus recuſa Voluminibus, præter Verſionem Ambroſii Camalduenſis, a Viro Doctiſſ. Marco Meibomio (qui totius quoque Editionis curam geſſit), nunc demum ſuppletam & emendatam, *Notas* Aldobrandini & utriusque Caſauboni, ac *Obſervationes*, quæ multis hic acceſſionibus denuo locupletatæ comparent, Menagianas, novas exhibet Meibomii & Joach. Kühnii, Philologi Argentinenſis, *Annotationes*, Menagii *de Mulieribus Philoſophis Syntagma*, Editionum priorum omnium Præfationes & Epiſtolas Dedicatorias, XXIV. Philoſophorum Imagines, e Nummis, Marmoribus aut Gemmis, depromptas, Olympiodori *Vitam Platonis*, Thomæ Galei *Varias* in Diogenem *Lectiones*, & Indices denique Joh. Clerici in illum pariter atque Commentatores. Prolixiorem illius Recenſum V. in *Actis Erud. Lipſ. M. Jul. an. 1692. p.* 315-319. & cœteris plerisque Literariis ejusd. an. 1692. Ephemeridibus, Gallicis ac Belgicis. De Editionibus Laertii, quæ, præter geminam hanc Menagianam prodiere, Græca Una, Græco-Latinis VIII. totidemque Latinis, Verſionibus item Gallica Franc. Fougerolii, Italica Joh. Felicis Aſtolfi, Germanica (Auguſtæ Anno jam 1490. excuſa) & Belgica, Dan. Heinſii, Pet. Lambecii & Joh. Bapt Lantini, Curiæ Divionenſis Senatoris, Commentationibus in eum, partim affectis, partim ineditis, cœterisque ad Autoris pariter atque operis Hiſtoriam ſpectantibus uberiorem, locus ſe dicendi commodior, *in Apparatu ad Notitiam Reip. Literariæ Geographicam*, Eunapium etiam & Heſychium Laertio comites juncturo, poſthac offeret. Conferri interea de illo poſſunt Gerh. Joh. Voſſius *L. 2. de Hiſt. Græcis c.* 13. Joh. Jonſius *L. 3. de Scr. Hiſt. Philoſ. c.* 11. Thom. Popeblount *in Cenſura Autorum p.* 158. 159. & Æg. Menagii, cœterorumque Editorum, ad Editiones ſuas Prolegomena.

Ad Cap. I. §. 2. Eunapii (de quo Voſſius *l. c. Lib. 2. c. 18. p.* 252. Jonſius *l. c. L. 3. c.* 17. Popeblountius *p.* 261. 262. & Mart. Hanckius *L. 2. de Rer. Rom. Scriptoribus, P. I c. 9. p.* 100-109. conſulendi) *Vitarum*, ex MSStis pluribus emendatarum, novas editiones Græco-Latinas

haud ita pridem polliciti ſunt Viri Celeberrimi, Rich. Bentlejus, Anglus, Philoſtratorum eas adjuncturus Operibus, & Joh. Alb. Fabricius, Prof. Hamburgenſis.

Ad Cap. I. §. 3. Heſychii (de quo Voſſius *L. 2. c. 22. p. 268. 269.* Jonſius *L. 3. c. 19.* Hanckius *in Lib. de Scr. Rer. Byzant. P. I. c. 4. p. 142-145.* Gvil. Cavius *P. II. Hiſt. Lit. Scr. Eccl. p. 108. 109.* & *Homonymoſcopia* noſtra, *P. II. c. 5. §. 38. p.* 478. 479. plura docebunt) Libellum, poſt Hadr. Junium, Græce & Latine, ediderunt Henr. Stephanus Lugd. an. 1593. *in* 12. &, qui Junii *Caſtigationes*, Henr. Stephani *Animadverſiones*, *Notasque* ſuas, imo ipſius quoque Heſychii *de Rebus Conſtantinopolitanis* Opuſculum, ac Beſſarionis *Epiſtolam Græco-Barbaram*, illi adjecit, Joh. Meurſius Senior, Lugd. Bat. an. 1613. *in* 8.

Ad Cap. I. §. 4. Voſſii hic Libellus & ſeorſim eſt recuſus, cum Joh Jacobi a Ryſſel Continuatione, ſed itidem nec plena ſatis, nec accurata, Lipſiæ 1690. *in* 4. & cum reliquis ejus Operibus, *Tomo* illorum *Tertio*, Amſtelod. an. 1701 *in fol.*

Ad Cap. I. §. 5. De Georg Hornio, ejusque *Hiſtoria Philoſophica*, haud mitius Autore noſtro judicium, & merito quidem, tulerunt Joh Jonſius *L. 3. de Scr. Hiſt. Philoſ. c. 20. p.* 315. Jac. Thomaſius *in Diſſ. de Doctoribus Scholaſticis* §. 15. C. S. Schurtzfleiſchius *in Judiciis de Noviſſimis Prud. Civ. Scriptoribus, num.* 12. Thom. Crenius *P. III. Animadv. Philol. & Hiſtor. c.* 4. *p.* 178. 179. & Burch. Gotth. Struvius *in Biblioth. Philoſ. c. 3. p.* 40.

Ad Cap. I. §. 6. Quæ in laudem Joh. Jonſii noſtratis, & Scripti hujus, cujus Editioni an. 1659. munere Prorectoris in Urbis ad Moenum Francofurtanæ fungens Athenæo, fato immaturo, eſt immortuus, Cedro digniſſimi, moneri & congeri a nobis poſſent, quamplurima, *Cimbria Literata*, brevitatis ſtudio, reſervamus.

Ad Cap. I. §. 10. Palladius hic (cujus *Tr. de Gentibus Indiæ & Brachmanibus* Lucas quoque Holſtenius, *in Syſtemate Geographorum Græcorum Minorum*, edere voluit) an idem ſit, uti Morhofium crediddiſſe e Voſſii & Baronii allegationibus apparet, cum Palladio Galata, ex Monacho Palæſtinæ Epiſcopo, ſub Sec. V. initium, Helenopolitano, ac tandem Aſponenſi, *Hiſtoriæ Lauſiacæ* Autore, adhuc ſub judice lis eſt, de qua V. Gvilh. Cavii *Hiſt. Lit. Scr. Eccl. p.* 205. Ambroſii *Tr. de Brachmanibus*, ceu Præſule Mediolanenſi indignum, Monachi Congreg. S. Mauri Benedictini, in noviſſimam ſuam Operum hujus Editionem, noluerunt admittere.

Ad Cap. I. §. 11. Abr. Rogerius Eccleſiaſtes Batavorum, in Littore Indiæ Coromandelenſi, ab an. 1630. per decennium, fuit Paliacattenſis, ac, in patriam reverſus, Goudæ a. 1649. obiit. Libri ejus Editio prima Belgica, ab A. VV. ICto, curata, & Notis illuſtrata eruditis, Amſtelod. A. 1651. prodiit *in* 8. Conf. de illo *Polyhiſtoris* hujus *T. I. L. I. c. 13. p.* 130. & adde Judicium Herm. Conringii honorificum, *in Antiquit. Acad. Supplem. V. p.* 114. obvium.

Ad Cap. I. §. 12. De Hermete Triſmegiſto & Zoroaſtre, illorumque Monumentis, Autori etiam *T. I. L. I. c. 10. p.* 89. 90. *c. 11. p* 99. 101. & *c. 13. p.* 126. memoratis, quæ moneri *h. l.* potuiſſent, ex *Homonymoſcopia* noſtræ, Judices etiam Autorum aliorum, fuſius de iis commendatorum, exhibentis, *P. II. c. 2. §. 16. & 17. p.* 155 - 267. repeti malumus. Zoroaſtris Hiſtoriam haud ita pridem Thomas quoque Hydius, *in Hiſtoria Religionis Veterum Perſarum*, Oxoniæ an. 1700. edita, egregie illuſtravit. De Trinitate Gentilium, inprimis Platonica, cujus *h. l.* facta eſt mentio, conferri meretur Gothofr. Vogtii, Scholæ olim Hamburg. Rectoris, *Exerc. Hiſtorica de Sacroſancta unius Divinitatis Triade ex ſententia Gentilium, præcipue Græcorum, cum ante, tum poſt Chriſtum natum*, Roſtochii an. 1675. *in* 4. excuſa.

Ad Cap. I. §. 13. De *Edda* utraque, Antiquiori Sæmundi Sigfuſonii, Sec. XI. & Recentiori Snorronis Sturleſonii, Sec. XIII. congeſta, præter Reſeniana hujus Prolegomena, conſuli poſſunt, quæ *in Iſagoge mea ad Hiſt. Cimbr. P. II. c. 1. p.* 4. 5. 6. *in Homonymoſcopia*,

P. I.

P. I. c. 1. §. 5. p. 11. 12. & *in Hypomnematis ad Alb. Bartholini Lib. de Script. Dan. p. 378-379. 404-408.* iſtorumque *Spicilegio, p. 45. 46. 47.* fuſe ſunt allata. De Ol. Rudbeckio, Ol. Verelio & Georg. Stiernhelmio, illorumque Scriptis & Sententiis Paradoxis, Joh. Schefferi *Svecia Litterata*, & mea ad hanc *Hypomnemata*, locis ſuis, conferantur. Stiernhelmii *Runæ Sveticæ Capitum Synopſin* Morhofius, in *Tr. Germanico de Lingua & Poeſi Germanica, P. I. c. 1. pag. 11-18.* integram Lectoribus ſuis exhibuit.

Ad Cap. II. §. I. Joh. Schefferi (in *Hypomnematis* noſtris ad *Sveciam* ipſius *Literatam p. 456-463.* fuſius celebrati) *Lib. de natura & conſtitutione Philoſophiæ Pythagoricæ*, denuo, adjectis Pythagoræ *Carminibus Aureis*, excuſus VVittebergæ an. 1701. *in 8.* cum *Præfat.* Conr. Sam. Schurtzfleiſchii prodiit. Jac. Thomaſio (in *Schediaſm. Hiſtor. §. 13. p. 5.*) *Aureus* is audit, Schurtzfleiſchio autem (*in Præfat. cit.*) *perutilis, & reconditæ eruditionis plenus, qui magnum Autori nomen famamque confecit.* Inediti hactenus latent, & manum ultimam (teſte *Suecia* ipſius *Literata p. 300.*) deſiderant, Ejusdem *Pythagoras, ſeu de Vita Pythagoræ Liber, Tr. de Claris Pythagoræis, & Libri III. de Philoſophia Pythagorica.* Idem Argumentum, ſed brevius, illuſtrarunt Joh. Schilterus, JCtus hodie Argentinenſis, in *Diſſ. de Diſciplina Pythagorea*, Lipſiæ *in 4.* edita, &, ſub finem *Manuductionis* illius *ad Philoſophiam Moralem*, Jenæ an. 1676. *in 8.* recuſa, ac M. Joh. Jac. Syrbius, Ord. Philoſ. Jen. Adjunctus, in *Pythagora intra Sindonem noſcendo, ſeu Hiſtorica in Phyſicam Pythagoræam Introductione*, quæ Jenæ an. 1702. *in 8.* prodiit.

Ad Cap. II. §. 2. α. Codicum Lucæ Holſtenii Ineditorum Indicem, qui *h. l.* allegatur, integrum invenies *T. I. Polyhiſt. L. I. c. 7. p. 68. 69. 70. β.* Malchus & Porphyrius perperam ab Autore, tanquam duo diverſi totidem diverſorum de Vita Pythagoræ Librorum Autores, laudantur, cum, qui ſub Malchi nomine, curante Rittershuſio, prodiit, idem ſit cum Holſteniano, Porphyrii inſerto Opuſculis. Philoſophus ſcil. iſte Sec. III. Paganus, gente Syrus, Nomen ſuum *MALCHI* vernaculum, Regem ſignificans, hortatu Dionyſii Caſſii Longini, Præceptoris, cum Græco PORPHYRII, a Purpura, Veſte Regum propria, derivato, commutavit, velut, ex Eunapio, aliisque, in *Homonymoſcopia* noſtra, *P. III. c. 4. §. 3. p. 806. 807.* eſt oſtenſum.

Ad. Cap. II. §. 3. Ocelli Lucani de *Univerſi Natura*, & Timæi Locri *de Anima Mundi & Natura*, Opuſcula, Græce & Latine denuo ſunt recenſita, Notisque illuſtrata, a Thoma Galeo, in *Opuſculorum* Veterum *Mythologicorum, Phyſicorum & Ethicorum*, collectione, Cantabrigiæ an. 1671. & Amſtelod. an. 1688. *in 8.* publicata.

Ad Cap. II. §. 4. Andr. Cleyeri, Caſſellis Haſſi, Med. Lic. & Societatis Indicæ in Nova Batavia Archiatri, *Specimen Medicinæ Sinicæ*, ſex Autorum diverſorum, partim Chinenſium, partim Europæorum, Opuſcula, ad mentem Chinenſium, Medica, de Pulſibus Morborumque Indiciis ex Linguæ Coloribus & Affectionibus agentia, complectens, prodiit Francof. an. *1682. in 4.* Recenſum ejus V. *in Actis Erud. Lipſ. M. Oct. an. 1682. p. 301. 302.* Georg. Hieron. VVelſchius etiam *de Medicina Sinenſium Relationem Hiſtoricam Medico-Politicam* voluit edere, teſte Luca Schröckio *in eius Memoria p. 75.*

Ad Cap. II. §. 5. De Vitæ Apollonii Thyanei Scriptoribus, Damide Aſſyrio, Hierocle, Philoſ. Alexandrino, Maximo Ægienſi, Moeragene, Nicomacho, Sidonio Apollinari, Sotericho Oaſite, Taſcio Victoriano, Fl. Vopiſco, & Philoſtrato Lemnio, conſulendus omnino eſt Joh. Jonſius *in Libb. IV. de Scr. Hiſt. Philoſ. locis in Indice deſignatis.* Philoſtrati utriusque (& Senioris hujus, & Junioris, Utriusque Lemnii) Operum, & in iſtis *Vitæ* etiam *Apollonii*, Editiones novas Græco-Latinas, cum MSS. collatas, emendatas, Notisque, tum propriis, tum aliorum (& has inter Salmaſianis quoque), auctas, Rich. Bentlejus (Apollonii *Epiſtolas* XCI, Eunapii *Vitas Sophiſtarum & Philoſophorum*, ſuamque *de*

Apol-

Digitized by Google

Apollonio & Philoſtratis Diatriben, iisdem adjecturus) & Henr. Muhlius, ante aliquot jam Luſtra, publice ſunt polliciti, neuter autem promiſſis hactenus ſatisfecit.

Ad Cap. II. §. 7. De Ambr. hoc Rhodio Juniore, ejusque Scriptis, V. *Hypomnemata* noſtra *ad Alb. Bartholini Lib. de Scr. Dan. p.* 157. Profeſſor fuit Gymnaſii in Norvvegia Chriſtianienſis Phyſico-Mathematicus, Urbisque Poliater, patria autem Kembergenſis Saxo.

Ad Cap. III. §. 1. Dialogum Leonis Allatii *de Scriptis Socratis, Socratis Epiſtolis & Socraticorum* an. 1637. annexum, in quo varia Philoſopho huic ingenii Monumenta, contra Plutarchi, aliorumque Veterum, ſententiam, vindicavit, Examini erudito ſubjecit Gothofr. Olearius, L. Gr. in Acad. Lipſ. Profeſſor doctisſimus, in Exerc. peculiari, Lipſiæ an. *1696. in* 4. excuſa. De Lyſia, Xenophonte, cæterisque Socratis Apologetis, V. Ioh. Ionſii *Lib. I. de Scr. Hiſt. Philoſ. c. 7. p.* 35.

Ad Cap. III. §. 2. Balzazii *de Socratis Vita* Libello jungi meretur Chriſt. Hoffmanni ab Hofmannsvvaldau, Senatus Uratislavienſis Præſidis, Sterbender Socrates, Sive Scriptum de Morte ejus, ac Sermonibus cygnæis, Germanicum Proſaico-Metricum, *Phædonis* Platonici ductu doctrinam etiam Socratis Philoſophico-Theologicam non ineleganter exponens, quod, una cum reliquis Vatis eximii Poematis Vernaculis, aliquoties jam prodiit.

Ad Cap. IV. §. 4. Recuſi ſunt noviſſime M. Antonini Imp. *Libri de rebus ſuis XII.* Græce, cum Verſione Latina & *Commentario* Thomæ Gatakeri, adjectisque huic *Notis* Merici Caſauboni & Guilh. Xylandri, inter *Opera* Gatakeri *Critica*, junctim denuo Trajecti ad Rhenum an. 1698. *in fol.* cum Præfat. Herm. VVitſii, Theologi Ultrajectini, publicata. Anonymi Verſio illorum Italica Romæ an. 1675. *in* 12. Gallica autem Andr. Dacexii & Annæ Fabræ, Conjugum Doctiſſimotum, *Notis* aucta, tum Lutetiæ, tum Amſtelod. an. 1691. *in* 12. prodiit.

Ad Cap. V. §. 1. De MSto quod Democriti nomen præfert, Chymico confer *Polyhiſtoris* hujus *P. I. L. I. C. IX. p.* 104-107. de Dogmatis vero Democriti Philoſophicis Ioh. Chryſoſt. Magneni *Democritum Reviviſcentem, ſive de Democriti Vita & Philoſophbia libellum*, Lugd. Bat. an. 1648. & Hagæ an. 1658. *in* 12. editum.

Ad Cap. V. §. 2. De Lucretio plura *Tomi I Lib. IVtus, Cap. XI.* jam expoſuit. De Plagii Crimine, Commentatori ejus, Hub. Giphanio, objecto, V. Iac. Thomaſii *Tr. de Plagio Literario, §.* 445-448. Anglicis Verſibus Lucretium reddidit, adjectisque Notis Oxoniæ A. 1682. *in* 8. publicavit, & deinceps ipſum quoque Textum Latinum, Interpretatione ſua & Annotationibus illuſtratum, ibidem an 1695. *in* 8. edidit, Thomas Creechius, Collegii omnium Animarum Oxonienſis Socius, eodem, quo Lucretius, fato, *ἀυτόχειρ*, ob amoris impatientiam, haud ita pridem, uti fertur, extinctus.

Ad Cap. V. §. 3. Epitomator Philoſophiæ Gaſſendi Epicureæ, *h. l.* memoratus quidem, ſed haud nominatus, eſt Franc. Bernerius, Principis Viduæ Aurelianenſis Conſiliarius & Archiater, cujus *Abrege de la Philoſophie de Gaſſendi* Lugd Gall. an. 1678. *in* 8. ac reviſa emendataque ibid. an. 1684 *in* 12. VII Tomis prodiit. Exſtant & ejusdem *Doutes ſur quelques uns des principaux Chapitres de ſon Abrege de la Philoſophie de Gaſſendi*, ed. Paris. an. 1682. *in* 12. V. Corn. a Beüghem *Appar. ad. Hiſt. Lit. Noviſſ. Conſpect. I. p.* 47. & Loca Ephemeridum Literariarum iſthic allegata. Fuiſſe autem Bernerium hunc Gaſſendi comitem indivulſum, & Amicum intimum, Sam. Sorbierius *in Vita Gaſſendi* teſtatur. V. hanc in VVittenii *Dec. VI. Memor. Philoſ. p.* 224.

Ad Cap. V. §. 6. Sententiam de Pluralitate Mundorum noviſſime, & majori quidem, quam omne alii, conatu, audacia & curioſitate, propugnavit Chriſt. Hugenius, Mathematicus Bataviæ Celeberrimus, in Κοσμοθεώρῳ *ſive Conjecturis de Terris Cœleſtibus, earumque ornatu*, Scripto poſthumo, Hagæ Comitum an. 1698. *in* 4. edito, cujus Recenſum, tum in

reliquiis

reliquis Ephemeridibus nuperis Literariis, tum in Actis Erud Lipſ M. Octobr. an. 1698. p. 448 - 455. Cenſuram autem in *Memoriis* Jeſuitarum *Trevorienſibus Menſtruis Anni* (niſi memoria me fallit) 1702. invenies. Dialogum etiam pro eadem Gallicum edidit Dn. de Fontenelles, Academiæ Pariſienſi Scientiarum Regiæ nunc a Secretis, in Linguam quoque nuper tranſlatum Germanicam. Gallice prodiit Amſtelod. an. 1687. *in* 12, ſub Tit. *Entretiens ſur la Pluralite des Mondes.*

Ad Cap. VII. §. 1. Digna eſt, cujus hic mentio fiat, Andr. Dacerii, Acad. Franciccæ Socii, Verſio Operum Platonis Gallica, cum Notis elegantibus, Pariſiis an. 1699. *in* 12. edi coepta.

Ad Cap. VII. §. 5. De Proclo, ejusque Scriptis, conſulenda omnino eſt ab horum Amaſiis Marini Neapolitani *Vita Procli*, non mutila, ſicut antehac a Guilh. Xylandro & Æmil. Porto, ſed altera Parte *de Virtutibus Procli Theoreticis ac Theurgicis*, e Cod. Biblioth. Gudianæ MSto nunc primum eruta, auctior, atque adeo integra, Hamburgi an. 1700. *in* 4. a Joh. Alb. Fabricio, Polyhiſtore eximio, edita, ac Verſione Latina, *Notis*, *Prolegomenis* de Proclo & Marino, *Elenchoque Scriptorum* Procli accuratiſſimo, illuſtrata. Ex MSStis Procli Holſtenianis, *h. l.* memoratis, in Bibliothecam Hamburgenſem, beneficio Holſtenii Poſſeſſoris, cum aliis pluribus Codd. ineditis, Platonicorum præcipue tranſierunt Procli *Elementa Theologica* (cum Guilh. de Morbeca Verſione illorum Latina), Tres Μονόβιβλοι & *Comm. in Platonis Alcibiadem*, nec non Nicolai, Epiſc. Methonenſis, *in Procli Elementa Theologica Explicationes & Animadverſiones.*

Ad Cap. VII. §. 10. Damaſcii, Hermiæ, Olympiodori, Syriani & Ægydii Viterbienſis, Opera, *h. l.* enumerata, inter Codices MSS. Holſtenianos, in Biblioth. Urbis Hamburgenſis Publica, olim ſe mihi obtulerunt. Salluſtii, Philoſophi, non Platonici, ſed Cynici, unicum tantum extat *de Diis & Mundo opuſculum*, Græce, cum Verſione Leonis Allatii, & Lucæ Holſtenii *Obſervationibus*, a Gabr. Naudæo Romæ an. 1638. *in* 8. editum, Lugd. Bat. an. 1639. *in* 12 recuſum, & tandem a Thoma Galeo *Opuſculis Veterum Mythologicis*, *Ethicis & Phyſicis*, Cantabr. an. 1671. ac denuo Amſtelod. an. 1688. (*in* 8.), a ſe publicatis, inſertum.

Ad Cap. VII. §. 11. *Pro Philonis Judæi Platoniſmo*, Exercitationem, adverſus Ioh. Ionſii *Cap. IV. Libri III. de Scr. Hiſt. Philoſ.* peculiarem Lipſiæ an. 1693. *in* 4. edidit Ioh. Alb. Fabricius, Gymn. Hamb. nunc Profeſſor.

Ad Cap. VII. §. 12. Mich. Pſelli *de Operatione Dæmonum* Dialogus, cum Gilb. Gaulmini Verſione & Notis, noviſſime a Dan. Haſenmüllero, Prof. Kilonienſi, an. 1688. Kilonii *in* 12. eſt recenſitus. Verum Editionem hanc, & Textum Pſelli, & *Notas* Gaulmini, mendis deformaſſe plurimis, recte jam monuit Ioh. Clericus *T. XV. Biblioth. Univerſ. Hiſtorica*, Gallice editæ, *M. Oct. A.* 1689 *p.* 117. 118.

Ad Cap. VII. §. 16. Ioh. Franc. Picus perperam hic Ioh. Pici Frater appellatur, cum Nepos ejus potius ex Fratre Galeotto fuerit, uti ipſemet in Vita Patrui, *Operibus* illius præfixa, teſtatur. *Libros* ejus *duos de ſtudio humanæ ac divina Philoſophia* Ioh. Franc. Buddeus, Prof. Acad. Halenſis πολυμαθέστατος, ſeorſim nuper, cum *Præfat.* ſua, Halæ Saxonum an. 1702. *in* 12. curavit recudi.

Ad Cap. VII. §. 17. De Conciliatoribus Platonis & Ariſtotelis fuſius egit Ioh. Bapt. Röſchelius, Phyſ. Prof. VVitteb. in *Diſp. de Philoſophia Conciliatrice*, ed. VVitteb. 1692. *in* 4.

Ad Cap. VII. §. 19. Sandianum *de Origine Animæ* Libellum impugnavit etiam, poſt Thomaſinum, D. Balth. Bebelius, Theologus tunc Argentinenſis, in *Exerc. adverſus Praexiſtentiam Animarum Humanarum*, *errorem Chriſtoph. Sandii & Anonymi cujusdam*, *novorum Originiſtarum*, Argent. an. 1675. *in* 8. edita. Jac. Thomaſii Oratio, inter reliquas ejus *Orationes*, Lipſiæ an. 1683. *in* 8. junctim publicatas, *num.* 30. *p.* 457 - 495. eſt recuſa.

Ad Cap. VIII. §. 1. Ammonii *Vita Ariſtotelis* (quam alii Ioh. Philopono tribuunt), cum *Scholiis* Pet. Joh. Nunneſii, ſeorſim Helmſtadii an. 1666. *in* 4. eſt recuſa.

Ad Cap. IX. §. 7. De Euſtratii & Euſtathii ob Paronomaſiam confuſione, nec non *Commentariis in Ethica & Analytica Poſteriora* Euſtratio, Presb circa an. 560. Conſtantinopolitano, per Caſim. Oudinum perperam tributis, Conf. *Homonymoſcopia* mea *P. II. c. 5. §. 30. p.* 464. 465.

Ad Cap. X. §. 1. De Abennedin. Ibn Caſta, Aben Alhaſli, Joh. Leone, aliisque Philoſophorum Arabum Biographis & Encomiaſtis Vernaculis, in *Apparatu ad Notitiam Reip. Literar. Geographicam*, fuſius dicetur. E Chriſtianis, de illorum Philoſophiæ Studia, & philoſophandi ratione, conſuli poſſunt J. Henr. Hottingerus *in Biblioth. Orientali c.* 3. Sam. Schelgvigius *in Or. Inaug. de Philoſophia Turcica* (Dant. 1686. *in* 4.), Guſt. Peringerus *in Hiſtoria Linguæ & Eruditionis Arabum* (Upſal. 1694. *in* 8.), & *Hiſtoria Rationalis Philoſophiæ apud Arabes & Turcas*, in Acad. Halenſi. Præſide Ioh. Pet. Ludovico, an. 1699. ab Henr. Balth. Seelmanno, Stasfurdienſi, propoſita.

Ad Cap. X. §. 2. Ambroſii Leonis Nolani, *Caſtigationes in Averroem* revera Venetiis an. 1517. prodiiſſe, teſtis eſt Ioſ. Simlerus *in Biblioth. p.* 30. addens, *Librum* eas eſſe *magnum*, *ac totius Philoſophiæ Theſaurum, quosdam quaſi Commentarios in ſingulos Ariſtotelis Libros ordine* exhibentem.

Ad Cap. XI. §. 1. Non poſſum *h. l.* laude defraudare debita, quam, ingenti cum delectatione, per multos jam annos, volvi ac revolvi, Metaphraſin Librorum Boethii *de Conſolatione Philoſophiæ* Germanicam, longe elegantiſſimam, quæ ἀνωνύμως Solisbaci an. 1667. *in* 12. prodiit, Autorem vero agnoſcit Virum Illuſtrem, & omnigena eruditione famam adeptum jampridem immortalem, Chriſt. Knorrium a Roſenroth, Sileſium, Miniſtrum Aulæ Solisbacenſis principem. Hanc certe, tum ob Prærogativas alias haud vulgares, tum ob Metra Vernacula, Boethianis ferme ſuperiora, & nulli non Poetarum Germaniæ modernorum palmam venuſtatis ingenuoſæ, inque Autoris mente accurate exprimenda feliciſſimæ, dubiam redditura, omnibus aliis Boethii Verſionibus cum Chr. Henr. Paſtelio (*in Obſervatt. in Periocham de Junonis calliditate Homericam p.* 480.) præferre nullus dubito.

Ad Cap. XI. §. 5. Apollinaris Offredi *Comment. in Lib. Ariſtotelis de Anima* impreſſum eſſe, teſtatur Ioſ. Simlerus *in Biblioth. p.* 57.

Ad Cap. XII. §. 3. Gaſſendi *Exercitationes contra Ariſtoteleos* Diſputationibus Elenchticis Roſtochii an. 1698. & ſeqq. impugnavit M. Henr. Aſcan. Engelke, de quibus, cum non legerim, judicium ferre nequeo.

Ad Cap. XIII. §. 1. Ad Tribechovii *de Doctoribus Scholaſticis Libro*, Gieſſæ an. 1566 *in* 4 edito, jungi merentur, quæ primas Doctrinæ Scholaſticorum Origines accuratius aliis veſtigant, Iac. Thomaſii *de Doctoribus Scholaſticis Latinis* Diſſertatiuncula, Lipſiæ an. 1676. *in* 4. excuſa, ac *Oratio XII. de Secta Nominalium.*

Ad Cap. XIII. §. 8. Ioh. Gerſoni Opuſcula *de diſcernendis veris Viſionibus a falſis, & probatione Spirituum*, occaſione Controverſiæ de Revelationibus Aſſeburgianis, auſpiciis Rud. Auguſti, Ducis Brunſvic, Helmſtadii an. 1692. *in* 8. ab Hermanno ab Hardt, Profeſſore celeberrimo, denuo ſunt edita.

Ad Cap. XIII. §. 9. Ioh. Major, Hadingtonienſis Scotus, Th. D. Pariſiis an. 1528. ſuperſtes & *Commentarii in Lib Sentent.* & *Hiſtoria Britannica*, Autor eſt. V. Simleri *Biblioth. p.* 393. Bellarm. *de Scr. Eccl p.* 307. Labbeum *de iisdem, T. I p.* 591. Voſſii *L.* 3 *de Hiſt. Lat.* P. I. *c.* 13. *p.* 687.

Ad Cap. XIV. §. 1. De Petro Comeſtore nonnulla hic minus accurate traduntur. Non ſolet in *Philoſophia*, ſed *Hiſtoria Scholaſtica*, *Magiſter* ſalutari, nec Agnomen obtinuit *Come-*

meſto-

ſtoris, quod omnes devoraverit Scholaſticos, ſed potius (quæ verba ſunt Joh. Trithemii, a Georg. Calixto, *in Tr. de Autorit. S. Scripturæ P. II. §. 78. p. 142.* aliisque repetita), *quod Scripturarum autoritates, in ſuis Sermonibus & Opuſculis, crebrius allegaret, quas in ventrem memoriæ manducando repoſuiſſet.* Aliter ad Agnomen hoc alluditur in Epitaphio ejus ſequenti, quod, teſte Franc. Svvertio *in Deliciis Orbis Chriſtiani p. 789.* in Æde S. Victoris Pariſienſi legitur:

Petrus eram, quem petra tegit, dictusque Comeſtor
Nunc comedor. Vivus docui, nec ceſſo docere
Mortuus, ut dicat, qui me videt incineratum:
Quod ſumus iſte fuit, erimus quandoque, quod hic eſt.

Ad Cap. XIV. §. 6. De Durandi a S. Portiano confuſione cum Guilh. Duranto, aliisque Ὁμωνύμοις, plura invenies in *Homonymoſcopia* noſtra, *P. II. c. 6. §. 33. p. 556. 557.*

Ad Cap. XIV. §. 7. De Scholaſticorum Titulis, ſive Agnominibus Hyperbolicis, plura congesſimus in Homonymoſcopia, *P. III. cap. V. §. 10. 11. 12. p. 878-884.* Conferatur de iisdem Adr. Bailetus, *T. I. des Jugemens des Sçavans, P. I. cap. 5. p. 104-117.* in rationes etiam Agnominum, Scholaſticis potioribus impoſitorum, inquirens.

Ad Cap. XIV §. 17. Petrum hunc Hiſpanum, Ulyſipponenſem, ex Epiſcopo Tuſculano an. 1276. Romanum eſſe factum Pontificem, & Johannis XIX. (XXI. Vel. XXII juxta alios) nomen aſſumpſiſſe, octimeſtri autem ſpatio ab electione vix elapſo obiiſſe, extra dubitationis aleam eſt poſitum, & Hiſtoriæ Pontificum Scriptores univerſi teſtantur. E quibus ſolum jam allego Lud. Jacobum a S. Carolo *Lib. I. Biblioth. Pontificia p. 137.* quod de ſcriptis ejus plura, quam alii, congeſſerit.

Ad. Cap. XIV. §. 18. Dominicus de Flandria, teſte Simlero *in Biblioth. p. 173.* circa A. C. 1512. floruit, nec proinde Joh. Capreoli, quem A. 1415. vixiſſe ex eodem (*p. 352.*) & Trithemio conſtat, fuit æqualis, ſed integro ferme ſeculo recentior.

Ad Cap. XIV. §. 27. Jac. Granadi in *Summam* Thomæ *Tomi Quartus & Quintus, Primam Secunda* abſolventes, & *Sextus ad Secundam Secundæ de Virtutibus Theologicis,* Hiſpali an. 1631. *in fol.* prodierunt. Secuti ſunt hos Septimus & Octavus in *Partem Tertiam.* V. Nathan. Sothvvelli *Biblioth. Jeſuiticam p. 367. 368.*

Ad Cap. XIV. §. 30. Pauli Vallii *Tomos VIII.* reliquos in univerſam Philoſophiam, mors illius, Peruſii eodem, quo priores duo prodierunt, an. 1622. defuncti, intervertit. V. Nathan. Sothvvelli *Biblioth. Jeſuit p. 654. 655.*

Ad Cap. XIV. §. 34. Rob. de Sorbona, Canonicus Sveſſionenſis & Pariſienſis, Ludovicoque IX, R. Gall. a Confeſſionibus, Sorbonæ Pariſienſis medio Sec. XIII. Fundator, ipſe etiam nonnulla (quæ Autorem noſtrum latuiſſe videntur) ſcripſit, *Opuſcula* ſc. duo de *Conſcientia & Confeſſione*, nec non *Iter ad Paradiſum, Bibliotheca Patrum Pariſienſis,* a Marg. Bignæo an. 1589. denuo publicatæ, *Tom. V.* noviſſimæ autem *Lugdunenſis Tomo XXV.* obvia.

Ad Cap. XIV §. 40. Pet. Hurtadi de Mendoza *Commentarios in univerſam Philoſophiam*, ſexto minimum recuſos, poſterioribus Editionibus, ab an. 1624. auctiores & correctiores prodiiſſe, tradit Sothvvellus *in Biblioth. Jeſuit. p. 677.*

Ad Cap. XIV. §. 41. Inter *Opera* Gabr. Vasquezii, *Tomis X.* Lugduni an. 1620. *in fol.* alibique junctim edita, VII. etiam occurrunt *Opuſcula Moralia, ad Secundam Secundæ D. Thomæ ſpectantia.* V. Sothvvelli *Biblioth. Jeſuit.* p. 272.

Ad Cap. XV. §. 4. Nathanaelis Carpentarii *Philoſophia Libera, triplici Exercitationum Decade propoſita, in qua, adverſus hujus temporis Philoſophos, Dogmata quædam nova diſcutiuntur*, prodiit Londini an. 1672. *in 8.*

Ad Cap. XV. §. 5. Deſiderii Morhofii, de Vitæ Carteſii Hiſtoria fuſius atque accuratius exponen-

ponenda, ſatisfactum jam eſt ab Adr. Bailero, Biblioth. Lamoignianæ Pariſienſis præfecto, cujus Opus de iſta Gallicum prolixum, ſub Tit: *La Vie de Mr. des Cartes*, Lutetiæ an. 1691. *in* 4. Tomis duobus, prodiit. Σκιαγραφίαν ejus Encomiaſticam, præter alios Ephemeridum Anni 1692. Literariarum Scriptores, Lipſienſes, in *Actis Erud. A.* 1692. *M. Jun. p.* 281 - 291. exhibuerunt. Publicata eſt, biennio poſt, ab eodem Autore, Pariſiis an. 1693. *in* 12. Operis hujus ſui majoris Epitome, Compendiariam Vitæ Carteſii ſiſtens Hiſtoriam, & hoc inſignita Titulo: *La Vie de Mr. des Chartes, contenant l'Hiſtoire de ſa Philoſophie, & de ſes autres Ouvrages, & auſſi ce qui luy eſt arrivé de plus remarquable, pendant le cours de ſa Vie.*

Ad Cap. XV. §. 6. Præter Theologos Reformatos, quorum plurimi, contra Carteſium & Carteſianos, ſuos ſtrinxere calamos, e Lutheranis eos impugnarunt Valent. Alberti, Theologus Lipſienſis, *in Diſp. Inaugural. de Carteſianiſmo & Coccejaniſmo, Belgio moleſtis, quæ* Διπλοῦ Κάππα inſcribitur, Lipſiæ an. 1678. *in* 4. edita, & Joh. Ad. Oſiander, Acad. Tubing. Cancellarius, *in conſiderationum in Dogmata Carteſianorum Theologica Collegio*, Tubingæ an. 1684. *in* 8. publicato. E Pontificiis autem contra eoſdem inſurrexit Pet. Dan. Huetius, Epiſc. Abrincenſis in Gallia, *in Cenſura Philoſophiæ Carteſianæ*, Pariſiis an. 1689. *in* 12 publicata, & an. ſequ. 1690. Helmſtadii *in* 4. curante Henr. Meibomio Jun. recuſa. Cui tamen, e Carteſianis modernis, D. Andr. Petermannus, Med. Prof. Lipſ. *Vindicationem Philoſophiæ Carteſianæ*, & Joh. Eberh. Schwelingius, Prof. Bremenſis, *Exercitationes Cathedrarias*, an. 1690. Joh. Schotanus autem, Philoſophus Franequeranus, *Exetaſin Cenſuræ Huetianæ*, an. 1691. editam, repoſuerunt. V. *Acta Erud. Lipſ. M. Jan. an.* 1990. *p.* 8 - 17. & *M. Sept. an.* 1691. *p.* 431 - 435. Gallico eidem Scripto reſpondit Pet. Silvanus Regis Paris. an. 1691. *in* 12.

Ad Cap. XV. §. 8. Quæ noviſſime Amſtelod. an. 1701. *in* 4. prodiit, Collectio *Opuſculorum* Carteſii *Poſthumorum*, Phyſicorum & Mathematicorum, partim Gallice, partim Latine, ſcriptorum, præter *Diſſ. de Lumine, & aliis Objectis ſenſuum Primariis* (Fragmentum *Tractatus de Mundo*, ab Autore ſuppreſſi) & *Explicationem Machinarum Mechanicam*, jam ante editas, *Regulas ad directionem Ingenii, Inquiſitionem Veritatis per Lumen Naturale, Primas cogitationes circa Generationem Animalium, & de Saporibus, Excerptaque e MSS. Algebraicis*, hactenus ἀνέκδοτα, uno Faſce complectitur. De ſingulis V. Recenſum hujus Sylloges, *in Actis Erud. Lipſ. M. Dec. an.* 1701. *p.* 532 - 543.

Ad Cap. XV. §. 9. Præter *Syſtema Philoſophicum Generale* Gallicum, Franc. Bayle, Med. D. & Prof. Toloſanus, Latine, triennio abhinc, Toloſæ an. 1700. *in* 4. Tomis Tribus, *Inſtitutiones Phyſicas, ad Uſum Scholarum*, publicavit, de quarum Methodo, Hypotheſibus & Dogmatis, tum alii Ephemeridum Literariarum Scriptores moderni, tum Lipſienſes, *in Actis Erud. an.* 1702. *M. Sept. p.* 387 - 391. & *M. Oct. p.* 452 - 457. *poſſunt conſuli.*

Ad Cap. XV. §. 15. Vita Thomæ Hobbeſii ἀνωνύμως prodiit *Carolopoli, apud Eleutherium Anglicum, ſub ſigno Veritatis*, an. 1681. *in* 12. Autorem, qui Nominis ſui Literas initiales R. B. præfationi ſubjecit, non alium eſſe credo, quam Radulphum Bathurſt, Collegii Trinit. Oxonienſis Socium, cujus in laudem Hobbeſii, ac Libelli ejus *de Natura Hominis*, Jambi elegantes, una cum Abrah. Cowlæi Carmine ſimili Anglico, *Vitæ huic* ſunt præfixi.

HYPO-

Digitized by Google

HYPOMNEMATA
AD
TOMI II.
SIVE
POLYHISTORIS PHILOSOPHICI;
LIBRI SECVNDI,
VEL
POLYHISTORIS PHYSICI,
PARTEM I.

Ad Cap. I. §. 12. Operis de Muſæorum Naturalium Hiſtoria Germanica a D. Joh. Dan. Majore promiſſi, & Tractatus plures quam 30. complexuri, Tractatus quatuor tantum priores Kilonii an. 1674. & 1675. *in fol.* prodierunt, Primus ſc. Generalis (Unvorgreiffliches Bedencken von Kunſt- und Naturalien-Kammern ingemein) Mich. Bernh. Valentini *Muſæo Muſæorum*, mox laudando, nuper etiam adjectus, & tres ſpeciales de Mutinis, 1. Americanis & Aſiaticis, 2. Africanis, Conſtantinopolitanis, Melitenſibus ac Siculis, 3. Neapolitanis, & Antiquioribus Romanis. Reliquos, a Gunth. Chr. Schelhammero (*in Addit. ad Conringii Introduct. in Art. Med. p.* 294), aliisque, publice, ſed fruſtra hactenus, efflagitatos, an Autor abſolverit, dubito. Extant & Ejusdem *Bibliotheca ſine Libris*, Schediaſma aliquot quaternionum exiguum, *ἀνωνύμως*, ſine Loci Temporisque mentione, editum, in quo itidem de Rerum Naturalium Muſæis, eorumque uſu multiplici, differit, nec non Poema ejusdem Argumenti vernaculum, Kilonii an. 1679 *in fol.* (ſub Tit. Groſſer Reichthum / zuſammen gebracht aus den meiſten Theilen der Welt / oder Poetiſcher Interims-Discours von Kunſt- und Naturalien-Kammern) editum, & Dav. Schelhammero, Biblioth. poſtea Hamburgenſis Præfecto, inſcriptum. Moliebatur Schelhammerus ille Opus, quale a Morhofio *h. l.* deſideratur, de Subjectis Naturæ rarioribus, in Muſæis, alibique, obviis, Physico-Hiſtoricum Germanicum, cujus ὕλην MStam, e variis Muſæorum Deſcriptionibus & Itinerariis congeſtam, J. Dan. Major, modo allegatus, multis quidem & Hyperbolicis, *in Præfat.* ſua, extollit laudibus, Amico forte, a quo Muſæum ſuum haud parum eſſe locupletum fatetur, hoc pacto gratiam relaturus, ego autem, qui eandem ſæpius inſpexi, curioſo hujus Seculi genio ſatisfacturam eſſe, præſertim cum Autor ejus judicio haud admodum valeret, perſuadere mihi vix potui. Noviſſime, hoc ipſo Anno 1704. ſimile Opus, Lingua Germanica, Francofurti *in fol.* a Mich. Bernh. Valentino, Prof. Acad. Gieſſenſis Medico, eſt publicatum, ſub Tit. *Muſæi Muſæorum* ſive der vollſtändigen Schaubühne aller *Materialien* und *Specereyen*. Cujus, mihi donum viſi, Recenſum exhibent *Acta Eruditorum Lipſienſia*, M. Aug. an. 1704. p. 363. 364.

Ad Cap. I. §. 13. Thomæ Sprathii, Epiſcopi jam ab A. 1684. Roffenſis, *Hiſtoria Societatis Regiæ*, ante biennium, Anglice, ſed nulla ſui parte auctior, Londini an. 1702. in 4. eſt recuſa. Σκιαγραφίαν ejus etiam invenies in Henr. Oldenburgii *Transact. Philos.* M. *Jul. A.* 1667. p. 407-411. *Edit. Lipſ. Actis Erud. Lipſ.* M. *Mart. A.* 1703. p. 104-109. &

Chr. Junckeri *Tr. de Diariis Erud. p.* 17. 18. Oppoſuit illi Henr. Stubbe *Specimen of ſome Animadverſions upon the Hiſtory of the Royal Society*, editum Lond. a. 1670. *in 4to*.

Ad Cap. I. §. 14. De Arte hac ſurdos informandi, ejusque Scriptoribus, fuſius diſſeruit Morhofius *in Diſſ. de Paradoxis Senſuum, c.* 3. *p.* 19. 20. & *L.* 2. *Polyhiſt. Lit. c.* 3. *pag.* 335-319. Addendus eſt iſtis Scriptoribus Joh. Conr. Ammannus, Schafshuſia Helvetius, Med. D. qui non ſolum *Surdum Loquentem, ſeu Methodum, qua, qui ſurdus natus eſt, loqui diſcere poſſit*, Amſtelodam, 1692. *in* 12. Latine, ac Harlemi Belgice, edidit, in Chr. Thomaſii *Hiſtoria Sapientiæ & Stultitiæ, M. Nov. A.* 1693. *p.* 180-224. Latine recuſam, ſed & in Eſtera Kolartia, Petri Kolarti, Mercatoris Harlemenſis (cui Opuſculum ejus eſt inſcriptum,) Filia, a Nativitate ſurda, legere pariter atque loqui a ſe edocta, Methodum iſtam in praxin feliciter deduxit. V. Pet. Rabi *Biblioth. Europæam*, Belgice editam, *M. Sept. & Octob. a.* 1692. & VVilh. Ern. Tenzelii *Dialogos Menſtruos, M. Jan. A.* 1693. *p.* 37-56.

Ad Cap. I. §. 15. Cum iis, quæ *h. l.* & *ſeq. §.* 16. de Societatibus Eruditorum afferuntur, in Naturæ occupatis Scrutinio, conferri poſſunt, quæ *T. I. Polyhiſt. L. I. c.* 14. de iisdem jam ſunt obſervata, de Actis & Obſervationibus illarum, quæ ejusdem Libri *c.* 16 *pag.* 180. 181. 182. breviter ſunt monita, & Supplementum longe uberrimum, cui capiendo Hypomnemata noſtra non ſufficiunt, e Chr. Junckeri *Schediaſmate de Ephemeridibus ſive Diariis Eruditorum Hiſtorico*, Lipſiæ a. 1692. *in* 12. publicato, aliisque Scriptoribus nuperis, deſiderant. Fallitur vero Autor, dum *h. l.* Thomæ Sprathii ſecutus Autoritatem, Academiam Francicam, ad Gallicæ Linguæ culturam, Card. Richelii auſpiciis, erectam, ad ſtudium rerum naturalium, a Gallis, Anglos æmulantibus, translatam eſſe perhibet. Francica enim iſta, etiamnum ſuperſtes, nunquam alia, quam Linguæ Gallicæ & Literarum elegantiorum ſtudia, excoluit. Quæ vero circa res Naturales occupatur, Academica Scientiarum & Artium Regia, a Ludov. XIV. Rege a. 1666. excitata, ab iſta plane eſt diverſa. De Scriptoribus Hiſtoriæ illius, Joh. Baptiſt. Hamelio & Fontenellio, ad *T. I. L. I. c.* 14. *p.* 149. jam nonnulla attulimus.

Ad Cap. II. §. 6. Nicol. Fabr. Peireſcii *Epiſtolarum* Editionem Galli propediem a ſe jubent expectari, uti e Novis Literariis, vel Jac. Bernhardi, vel Jeſuitarum Trevorienſium, haud ita pridem ſum edoctus.

Ad Cap. II. §. 7. Germanicam Hodoeporicorum Monconyſii Verſionem dedit M. Chriſt. Junckerus, Gymn. Schleuſing. Conrector, excuſam Auguſtæ a. 1696. *in 4to*.

Ad Cap. II. §. 9. De Academia Lyncæorum, & Principe Cæſio, ejus Fundatore, fuſius jam diſſeruit Noſter *T. I. Polyhiſt. Lib. I. c.* 14. *p.* 142. 143. 144. Ubi recte monuit, incertum eſſe, an Fundatio ejus Federico Cæſio Parenti, pro quo Aug. Favoritus & Joh. Dan. Major, an vero Angelo Filio, pro quo Erythræus, ipſeque & Henn. VVittenius, hunc ſecuti, militant, debeatur. Conferri quoque poſſunt, quæ nos hac de lite obſervavimus *in Homonymoſcopia, P. III. c.* 7. *§.* 22. *p.* 657. 658. 659.

Ad Cap. III. §. 5. Confer cum *h. l.* quæ, de Comenii & Bayeri Principiis & Dogmatis Phyſicis, *Lib. præced.* I. *c.* 15. *§.* 18. & 19. jam ſunt allata.

Ad Cap. III. §. 8. De Jac. Bohmio confer judicium Autoris *T. I. L. I. c.* 10. *p.* 94. & ad locum iſtum annotata.

Ad Cap. IV. §. 1. Herm. Conringii *Libris II. de Medicina Hermetica*, Helmſtadii a. 1648. *in 4to* primum editis, quibus Chymicorum Doctrina, rigidiori ſubjecta examini, una cum Ægyptiorum Medicina & Sapientia omni, tantum non explodebatur, Olaus Borrichius, Chymicorum noſtræ ætatis doctiſſimus, juſſu Frideric. III. Daniæ Regis, *Diſſ.* oppoſuit *de Ortu & Progreſſu Chemiæ*, Hafniæ anno 1668. *in 4to* excuſam. Ad quam cum Conringius *in Apologetico*

getico brevi, iteratæ Operis ſui Editioni, quæ Helmſtadii anno 1669. *in 4to* auctior pariter atque emendatior prodiit, adjecto, reſpondiſſet, Borrichius, quinquennio poſt, *Hermetis, Ægyptiorum & Chemicorum, Sapientiam, ab Herm. Conringii Animadverſionibus vindicatam*, prolixiori Opere, Hafniæ anno 1674. *in 4to* impreſſo, & in duos itidem Libros diviſo, juris fecit publici.

Ad Cap. IV. §. 4. Mich. Maieri, Holſati, Archiatri Cæſarei & Haſſici, *Arcana Arcanorum, h. e. Hieroglyphica Ægyptio - Græca, VI. Libris expoſita*, ſine loci & anni (quem tamen 1614. fuiſſe e *Nundinali* ejus didici *Catalogo*) mentione, *in 4to* prodierunt. Qui & idem Argumentum, diverſa licet Methodo, denuo pertractavit, *in Tr. de Theoſophia Ægyptiorum, ut antiquiſſima, ſic abdita & Sacra*, cujus MStum *αὐτόγραφον* in Bibliothec. Acad. Lipſ. Paulinæ ſupereſſe, Actorum Orbis Eruditi Lipſienſium Collectores, plura de eodem referentes, *M. Jul.* A. 1687. *p.* 393. 394. nos edocuerunt, Editionem etiam, Morhoſii hortatu, uti ipſemet mihi retulit, moliti.

Ad Cap. IV. §. 5. De Hermete complura jam olim a nobis ſunt monita, ſimulque Index Autorum aliorum, de illo conſulendorum, exhibitus, *in Homonymoſcopia, P. II. cap. 2. §. 16. pag. 255 - 259.*

Ad Cap. V. §. 3. Veterum *de Ovo Mundano* Sententias Diſſ. peculiari, Præſide Ioh. Andr. Schmidio Ienæ a. 1693. habita, erudite expoſuit M. Gotfr. Tenzelius, Arnſtadienſis.

Ad Cap. V. §. 6. De Indorum Philoſophia, ejusque Scriptoribus, conferantur, quæ ab Autore *Lib. praced. l. c. l. §.* 10. 11. ſunt dicta, & a nobis ad locum iſtum monita.

Ad Cap. VI. §. 1. Conferendum eſt cum hoc Capite *Secundum Libri I. præcedentis*, de Philoſophia itidem agens Pythagorica.

Ad Cap. VII. §. 4. De Philoſophia Democriti & Epicuri dictum etiam jam eſt *Libri I. præced. Cap. Vto*, cum hoc præſenti conferendo.

Ad Cap. VIII. §. 1. Confer cum hoc præcedentis *Libri I. Caput IV. de Philoſophia Stoica.*

Ad Cap. IX. §. 1. De Scepticis, & illorum Philoſophia, conferatur præcedentis *Libri I. Caput VI.*

Ad Cap. X. §. 1. Hiſtoriam & Examen Sententiæ de Aqua rerum omnium Principio novantiquæ invenies etiam in Ad. Rechenbergii *Philoſophemate, an Aqua tantum ſit omnium Corporum Materia & Principium primum?* Lipſiæ anno 1676. *in 4to* edito, & in Morhoſii ipſius *Epiſt. de Transmut. Metallorum p.* 12 - 28.

Ad Cap. X. §. 4. De Anaximene, ejusque Philoſophia, Diſſ. ni fallor, peculiari, Ienæ edita, fuſe diſſeruit celeberrimus Philoſophus pariter atque Theologus, Ioh. Andr. Schmidius, Heracliti Dogmata Phyſica proponunt, & eleganter illuſtrant, Gotfr. Olearii, L. Gr. Prof. Lipſ. Diſſertt. duæ, altera *de Principio rerum Naturalium ex mente Heracliti*, anno 1697. altera vero *de Rerum Naturalium Geneſi, ex mente ejusdem*, anno 1702. Lipſiæ publicatæ.

Ad Cap. XI. §. 1. Cum hoc Capite conferatur præcedentis *Libri I. Septimum, de Philoſophia Platonica.*

Ad Cap. XI. §. 7. Quæ pro Animæ Mundi exiſtentia Autor, Chymiæ Secretioris, tantopere ſibi dilectæ, Myſtas ſecutus, & ab iſtis in devia ſubinde abductus, fuſe, licet aliis modeſtius, diſſerit, pauciſſimis haud dubie probabuntur, & maximam partem dudum a multis ſunt confutata. E quibus ſolum indicaſſe jam ſufficiat Ad. Rechenbergium, Theologum Lipſienſium, Argumentum iſtud ex profeſſo, in *Diſſ. de Anima Mundi*, Lipſiæ anno 1678. edita, perſecutum. De Anima Mundi Stoicorum, Deo ipſo, ejusque differentia a Platonica,

tonica, *Diatribe* legatur Iacob. Thomaſii accuratiſſima, *in Diſſertatt. Stoicis*, *num.* 14. *pag.* 177 - 227.

Ad Cap. XII. § 1. Cum hoc Capite hoc capite conferenda ſunt *Libri præced.* *Primi* Capita ſex integra, VIII. ſcil. *de Philoſophia Ariſtotelicâ*, IX. X. & XI. *de Ariſtotelis Interpretibus*, XII. *de ejusdem Impugnatoribus*, & XIII. ac XIV. *de Doctoribus Scholaſticis*.

Ad Cap. XIII. § 2. De Bernhardino Teleſio, ejusque Hypotheſibus Phyſicis, confer *Tomi hujus Secundi Lib.* I. *cap.* 15. § 2.

Ad Cap. XIV. § 1. De Patritio Confer *T.* II. *L.* I. *c.* 8. § 3. & 4. *ac c.* 15. § 2.

Ad Cap. XIV. § 2. De Cardano Conf. *T.* II. *Lib.* I. *c.* 15. § 3.

Ad Cap XIV. § 3. De Campanella Conf. *T.* II. *Lib.* I. *c.* 12. § 4.

Ad Cap XV. § 1. De Iordano Bruno, & modernis Pluralitatis Mundorum Defenſoribus, Conf. *Tom.* II. *Lib.* I. *c.* 5. § 6. & iſtic annotata.

Ad Cap. XV. § 2. De Dav. Gorlæo Conf. *T.* II. *L.* I. *c.* 12. § 5.

Ad Cap. XV. § 3. De Nathan. Carpentario Conf. *T.* II. *L.* I. *c.* 15. § 4.

Ad Cap. XV. § 4. De Hobbeſio Confer *T.* II. *Lib.* I *c.* 15. § 13. 14. 15.

Ad Cap. XVI. § 1. De Paracelſo, ejusque Philoſophia & Medicina, Confer *Tom.* II. *Lib.* I. *c.* 15. § 16.

Ad Cap. XVI. § 5. De MSStis Chymicis Græcis Vetuſtis, etiamnum reliquis, Autor *T.* I. *Lib.* I. *cap. XI.* prolixius diſſeruit. De Herm. Conringii & Ol. Borrichii Scriptis de Chemia contrariis paulo ante, *ad Lib. hujus Cap.* IV. § 1. quædam ſunt annotata.

Ad Cap. XVII. § 1. De Renato Carteſio, ejusque Doctrina & Secta Philoſophica. Confer *T.* II. *Lib* I *c.* 15. § 5 - 12.

Ad Cap. XVII. § 5. Quo jure Gvilh. Gilbertus, *Cap. XV.* § 7. inter Novatores relatus, Commentatoribus Carteſii accenſeatur, anno 1596 demum nati, cum diu ante hunc inclaruerit, & Opus ſuum *de Magnete* anno jam 1600. Londini ediderit, non video.

HYPOMNEMATA

ad

TOMI II. LIBRI SECUNDI,

ſive

POLYHISTORIS-PHYSICI

PARTEM SECUNDAM SPECIALEM.

Ad Cap I. § 8. De *Morgana*, Phaſmate æſtivo, quod ad Fretum Siculum, prope Rhegium; Calabriæ Oppidum, media æſtate crebro ſpectatur, & Theatrum quoddam rerum plurimarum atque diverſiſſimarum, mira varietate ac viciſſitudine ſibi invicem ſuccedentium, in aere vaporoſo exhibet, conſulantur Athan. Kircherus (in repercuſſionem umbraticam illorum, quæ in terris exſtant aut geruntur, cauſam ejus referens) *in Arte Magna Lucis & Umbræ*, *Lib. X.* P. II. *c.* 1. &, qui hunc allegat, Ioh. Chriſtoph. Becmannus *in Hiſtoria Orbis Terrarum* Parte I. *Geographica*, *c.* 3. *p.* 34.

Ad Cap. II. § 5. Mart. Schookii *Fabula Hamelenſi* (ita enim is Librum ſuum appellat, M. Sam. Erichii, Scholæ Hamelenſis Rectoris, *Exodo Hamelenſi*, Germanice, ad Narrationis vulgatæ veritatem aſſerendam, anno 1655. Hannoveræ *in* 8ûo editæ, Groningæ anno 1661. oppoſitum) M. Theod. Kirchmayerus, Ord. Philoſ. VVitteb. Adjunctus, *Hiſtoriam* VVitebergæ an. 1671. (*in* 4to) repoſuit *Hamelenſem*, ſeu *Diſſ. de Inauſpicato Liberorum Hamelenſium*

ſum Egreſſu, nec multo poſt Franc. VVörgerus, Eccleſiaſtes Lubec. *Hiſtoriam Hamelenſem contra M. Schookii fabulam Hamelenſem defenſam*, Hamb. an. 1683. *in* 12. De Homunculis Scotiæ, ſive Angliæ Occidentalis, Subterraneis Guilh. Neubrigenſis (*Lib. I. Hiſt. Angl. c. 27.*) Narrationem, addito judicio ſuo, recitat Athan. Kircherus, *in Mundo Subterr. L. 8. c. 3.* & ex iſto repetit J. Chriſtoph. Becmannus *in Hiſt. Orbis Terr. P. I. Geographica c. 9. p. 207-211.*

Ad Cap. II. §. 7. Adamum Androgynum fuiſſe, & facultate abſque conjuge generandi præditum, noviſſime docuit (*in præf. Libri de Novo Cœlo & Nova terra Gallici*, A. 1679. editi), & Viſione id ſibi cœlica revelatum eſſe jactavit, Antonia Bourignonia, notata, ob fanaticum hoc delirium, a Pet. Bælio *T. I. Dictionarii Hiſtorico-Critici, P. I. p.* 94. 95. Et aliis Adverſariis, Jacobum etiam Böhmium, tanquam illi (*in Myſt. Magno, c. 18. & in Lib. de triplici Vita c. 6.*) [illegible] culpantibus.

Ad Cap. V. §. 4. Grauntii Exemplum, laudabili inſtituto, in Germania imitati ſunt Collegæ Academiæ Naturæ Curioſorum Uratiſlavienſes, qui *Hiſtoriam Morborum*, in Civitate ſua ſingulis annis graſſatorum, Ægrorumque iſtis correptorum ac mortuorum, an. 1699. inchoatam, ad præſentem usque, quotannis continuarunt.

Ad Cap. V. §. 4. Præter Beverovicianam Schediaſmatum *de Termino Vitæ* Syllogen, alia etiam Lipſiæ an. 1691. *in* 8. curante Hieron. Dicelio, Prof. Publ. prodiit, in qua Dan. Henrici, Theologi Lipſienſis, Liber de Argumento iſto integer, aliorumque Theologorum Lutheranorum, Æg. Hunnii, Joh. Majoris, Balth. Menzeri, Juſti Feurbornii & Joh. Guilh. Bajeri, de eodem Diſſertationes, junctim exhibentur.

Ad Cap. VI. §. 6. Joh. Alph. Borelli, Neopolitani, Acad. Piſanæ Mathematici, *Tractatum de Vi Percuſſionis*, Bononiæ an. 1667. *in* 4. editum, &, cum *Reſponſionibus ad animadverſiones Stephani de Angelis*, auctiorem Leidæ an. 1686. *in* 4. recuſum, *Librumque de Motionibus Naturalibus, a gravitate pendentibus*, Regiojulii an. 1670. & Leidæ an. 1686. *in* 4. impreſſum, excepit tandem *Opus de Animalium Motu poſthumum* Bipartitum, Romæ An. 1680 & 1681. *in* 4. publicatum. Recenſus ſingulorum prolixiores quære in Ephemeridibus iſtorum, quibus lucem aſpexere, temporum Literariis, quarum Loca Corn. a Beughem, *in Conſp. I. Apparatus ad Hiſt. Liter. Noviſſ. p. 60. 61.* ſuggeret. Joach. Jungii *Phoranomica*, ſeu *Doctrina de Motu Locali*, cujus, etiamnum ineditæ, honorifica etiam mentio, in Henr. Oldenburgii *Tranſact. Philoſ. Soc. Angl. M. Apr. A. 1669. p. m. 148.* & G. G. Leibnitii *Theoria Motus abſtracti p.* 33. eſt injecta, Hamburgi an. 1688. ni fallor, *in* 4. curante Henr. Sivero, Prof. Gymnaſii Mathematico, & Autoris diſcipulo, prodiit, a Siveri autem ſucceſſore, Balth. Menzero, ibid. an. 1699. *in* 4. denuo eſt recenſita, & Joh. Ad. Taſſii *IV. Opuſculis Mathematicis* adjecta.

Ad Cap. VIII. §. 5. De Transfuſoria Medicina diu noſtra ætate eſſe diſceptatum, & ſcripta in utramque partem prodiiſſe plurima, nemo ignorat. Quæ cum omnia recenſeri Inſtituti ratio haut permittat, ſolam jam commendamus, quæ cæterorum nucleum, in folia pauciſſima contractum, exhibet, Joh. Chriſtoph. Sturmii, Philoſophi Acad. Altorfinæ eximii, *Diſſertationem de Transfuſi Sanguinis Hiſtoria, Methodo ac Artificio, Effectis item & Phænomenis*, Academicam, Altorfii an. 1676. *in* 4. excuſam. Cujus judicium de illa cum Morhofiano pene congruit.

Ad Cap. VIII. §. 6. Sententiam Morhofii, *in Principe Medico*, Roſtochii an. 1665. edito, & in *Volumine Diſſert.* Hamburgi an. 1699. recuſo, miraculoſas eſſe Regum Angliæ & Galliæ curationes arbitrati, refutandam ſibi ſumpſit D. Joh. Joach. Zentgravius, Prof. Acad. Argent. Theologus, *in Biga Diſſertat. de Tactu Strumoſorum Regis Franciæ*, VVitteb. A. 1669. habitarum, *Diſp. II. §. 2. & ſeqq.* Ipſum etiam Autorem eandem mutaſſe, ex *h. l.* facile perſpicies. Narrationem de Valentino Greatreate, aliisque Medicis ſeculi elapſi Θαυματουργοῖς, prolixio-

xiorem & accuratiorem, judicio de iisdem cordato illuſtratam, Joh. Nicol. Pechlini, Conſiliarii & Archiatri Holſatici, nobis amiciſſimi, *Obſervationum Phyſico-Medicarum Liber* III. *num.* 31. *&* 32. *p.* 476-493. exhibet. Commendatur inter iſtos, nomine licet ſuppreſſo, & Ioh. Thamſenius, Ripenſis Cimber, Mercator in vicinia noſtra Huſenſis, ac dein Fridrichſtadienſis, qui Miraculis hujusmodi Medicis quamplurimis, circa an. 1681. inclaruit, Vir pius & honeſtus, cujus Hiſtoriam, Libello peculiari Vernaculo, Lipſiæ an. 1692. *in* 12. impreſſo, traditam, fuſius quoque repetiit Gotfr. Arnoldus, *in Opere Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ & Hæreſeologicæ* Germanico, *T.* III. *c.* 24. *p.* 242, 243. *& T.* IV. *Sect.* III. *n.* 18. *p.* 775. 776. nec non in *Vitis Fidelium* Vernaculis, Halæ an. 1701. editis, *p.* 1091-1103.

Ad Cap. VIII. §. 11. Rob. Boylii Scripta *de Coſmicis rerum Qualitatibus, & Coſmicis Suſpicionibus*, h. l commendata, nec non *de Temperie Subterranearum & Submarinarum Regionum, Fundoque Maris*, Schediaſmata, *Introductioni ad Hiſtoriam Qualitatum Particularium* annexa, Anglice prodierunt Oxoniæ an. 1670. *in* 8*vo*, Latine autem (Interprete Morhofio noſtro, qui Nomen tamen ſuum in Verſione iſta, uti, in *Prolegomenis Polyhiſtoris* hujus, a nobis jam eſt monitum, profiteri noluit) Hamburgi an. 1671. *in* 12.

Ad Cap. XII. §. 4. Sententiam Ioh. Hevelii de Ortu Cometarum ex Planetarum Effluviis, & perſpicue propoſuit, & adverſus Pet. Petitum (Cometas ſidera eſſe Semilucida, Stellis reliqui Ὁμοιούσια & coæva, ſed, certa demum Annorum Periodo abſoluta, viſui noſtro iterum iterumque obvia, ſtatuentem) egregie aſtruxit, Ioh. Chriſtoph. Sturmius in *Diſſ. Cometarum Naturam, Motum & Originem, ſecundum duas hodie Celebriores Ioh. Hevelii & P. Petiti Hypotheſes, declarante*, Altorfii an. 1681. *in* 4*to* edita. Quo Anno ibidem & altera Mathematici ejusdem Celeberrimi, &, in immenſa iſta Scriptorum de Cometis multitudine, unice a nobis jam commendandi, prodiit, huic jungenda, *an & quæ mala Cometa nuperus Terris, aut illaturus ipſemet influxu Phyſico, aut aliunde juſto Dei judicio inferenda portendere ſaltem & præſignificare credendus ſit, ea, quæ Chriſtianum decet Philoſophum, libertate decernens*, & Κομηλομαντείας vanitatem luculenter oſtendens. Quæ &, ex ipſis Theologis, Ioh. Olearium, S. Lit. in Acad. Lipſ. Profeſſorem, eodem Anno, in *Diſſ. de Mantice Cometica*, lectu digniſſima, Antagoniſtam invenit dexterrimum.

Ad Cap. XX. §. *6.* Maris hyberno tempore congelati, & Glaciem, & Aquam glaciei proximam, dulcem eſſe, mediam modice tantum ſalſam, infimam autem, & fundo propiorem, adeo ſalſam, ut unus Cantharus, ſive IV. Libræ Romanæ iſtius Aquæ, igni appoſitæ, & in vaporem redactæ, Salis Marini Unciam unam, cum ſesquiſcrupulo, reliquerint, d. 6. Februar. A. CIↃ IↃC IIIC. in portu Kilonenſi, deprehendit Sam. Reyherus, Acad. Kilon. JCtus & Mathematicus. V. ejus Hiſtoriam elegantem *Novi ſui Experimenti de Aqua Marina Dulcedine*, in qua cauſam hujus Dulcedinis ab Aquæ compreſſione, & Salis gravitate, repetit, novasque rationes ſalis coquendi, & aquæ marinæ edulcorandæ, e Phænomeno hoc derivari poſſe oſtendit.

Ad Cap. XX. §. *9.* Veros Nili Natales, in Regno Habeſſiniæ Gojam, Petrus Pays, Ieſuita, Teſtis αὐτόπτης, an. 1618. detexit, Gregorii autem Habeſſini, ac aliorum, ſuffragiis fuſius confirmavit Iobus Ludolphus in *Hiſtoria Æthiopica*, Francof. an. 1681. edita, *Lib. I. c.* 7. *&* 8. nec non in *Commentario* ad hanc *Hiſtoriam*, anno 1691. ibidem publicato. Charta ejus Æthiopiæ Chorographica, ab Arnoldo promiſſa, *Lib. I. Hiſt. Æthiopicæ*, modo memoratæ, *Cap. IV.* eſt inſerta. Conf. de Nili, in regno Gojam, Fontibus brevius differentem Ioh. Chriſtoph. Becmannum *in Hiſtoria Orbis Terrarum Geographica, cap.* 3. *P.* 4. §. 16. *p.* 59. 60.

Ad Cap. XXI. §. 5. Ejusdem cum Diſſert. a Morhofio promiſſa, ſed non abſoluta, Argumenti Tractatum Phyſico-Hiſtoricum, ſub *Boreæ* Titulo edendum, expectari nunc a ſe jubet D. Otto Sperlingius Jun., Auguſtiſſimi Regis Daniæ Conſiliarius. VII, ejus Capitum argumenta V. *in Novis Literariis Lubecenſibus, M. Majo A.* 1703. *p.* 113.

Ad

Ad Cap. XXIV. §. 3. Sub *Mercurii Platonizantis* nomine delituit Mich. Praunius, J.V.D. Com. Pal. Cæſ & Marchionis Durlaco-Badenſis Conſil. Aulicus, qui eandem *Diſſ. de Cometis Malo Genio*, tum aliis Obſervationibus, tum judicio de Cometa Anni 1680. auctiorem, Nomine ſuo præfixo, Francof. A. 1682. *in* 120, curtvit recuti.

Ad Cap. XXVII. §. 2. De Pluvia Prodigioſa vide Diſſert. peculiarem D. Val. Alberti, Lipſiæ an. 1667. & 1674. editam; de Pluvia ſanguinea Joh. Chriſtoph. Beemannum, *in Diſſ. de Prodigiis ſanguinis* in Acad. ad Viadrum Francofurtanaan. 1676. habita, *Cap. I.* Phœnomena ejus a Cauſis Naturalibus ſolerter derivantem; de rubris Papilionum Excrementis, an. 1608. in Gallia pro Pluvia habitis ſanguinea, Pet. Gaſſendi *Lib. II. de Vita Peireſcii p. m. 66. 67.*

Ad Cap. XXVII. §. 5. De Reſuſcitatione Plantarum Jac. Gaffarellus egit *P. II. Curioſitatum Inauditarum, Cap. V. § 9 p. 97. 98. 99.* ſed ſolam Medici Poloni Hiſtoriam, e Quercetano, in patrocinium ejus, allegavit. Plura de eadem Collectanea exhibet Commentator Gaffarelli, Greg. Michaelis, *in Notis ad h. l. num. 55. p. 249 - 253.* Phænomenon Nemoris Lavendulæ, e Salibus ſuis reſuſcitati, D Joh. Dan. Major, Morhofii Collega, Kilonii M. Aug. an. 1676. in Vitris duobus, Experimento ſpectavit fortuito, & eodem Anno, *in Diſſ. de Ærumnis Gigantum, c. 4. §. 47. 48. 49.* fuſius deſcripſit, adjectis ejusdem Schematiſmo, ac Tetraſtiche ſequenti:

En redit ex gemino nemoroſa Lavendula Vitro,
Quæ prius in terram verſa Salemque fuit.
Pulverulenta olim, ſic Corpora noſtra redibunt:
Et Salia arcana quid Deitatis habent.

Gottfr. Vogtio, Reſuſcitationem hanc impugnanti, reſponſum eſt ab Ol. Borrichio *in Sapientia Hermetis & Ægyptiorum Vindicata, Lib. II. c. 5. §. 9. p. 359 - 368.* Ubi fuſius ejus veritatem aſtruit, ſed Plantarum tamen imagines tantum, non veras plantas, hoc Artificio Chemico exhiberi fatetur. Conferri de hoc etiam Argumento meretur Henr. Meibomii Jun. *Epiſtola* erudita ad Theoph. Spizelium, *de Chemicorum Artificiis, quæ a nonnullis Phænomenis Naturalibus, Reſurrectionem Mortuorum illuſtrantibus, adduntur*, Spizelii *Conſiderationi Corporis Glorioſi*, Noribergæ an. 1662. in 8. excuſæ, præfixa.

Ad Cap. XXVII. §. 9. Gothofr. Vogtius, Scholarum olim Güſtrovienſis & Hamburgenſis Rector, Albedinem Nivis realem non impugnavit, *in Curioſitatibus*, uti *h. l.* traditur, *Phyſicis*, Güſtrovii an. 1668. *in 8.* & Lipſiæ an. 1698. *in 12.* excuſis, ſed *Diſſertatione Philoſophica* contra illam peculiari & ſatis prolixa, quæ Roſtochii an. 1669. *in 8.* ſeorſim prodiit. De *Figura Nivis Sexangula* conferri etiam poteſt Joh. Kepleri, Mathematici Cæſarei, *Strena, ſive Diſſertatiuncula* ad Joh. Matth. VVackerum, in Caſp. Dornavii *Amphitheatro Sapientiæ Socraticæ Jocoſeriæ, Tom. I. p. 751 - 757.* recuſa.

Ad Cap. XXX. §. 2. Ad ea, quæ Autor, non *h. l.* ſolum, ſed & *in Epiſt. de Tranſmutatione Metallorum*, an. 1673. edita, *p. 82. 83.* adverſus Joh. Joach. Becheri de Argillæ in Ferrum Transmutatione ſententiam, diſputavit, nonnulla, niſi memoria me fallit, regeſta ſunt a Bechero *in Supplemento Phyſicæ ſubterraneæ Secundo*, an. 1678. publicato, & nuper cum ipſa *Phyſ. Subterr.* Halæ Sax. recuſa.

Ad Cap. XXXI. §. 5. D. Joh. Dan. Majoris, Prof. Medici Kilonienſis, *Diſſ.* quæ *h. l.* allegatur, *De Cancris & Serpentibus Petrefactis, ad D. Phil. Jac. Sachſium, Epiſtolica*, una cum Sachſii Reſponſoria *de Miranda Lapidum Natura*, Ienæ 1664. *in* 8. prodiit. Pollicetur in ea, & breviter *p. 13. ac ſeqq.* delineat, *Lithologiam*, ſive *Tr. de Corporibus Petrefactis* integrum, quem tamen abſolutum ab illo eſſe vix credo.

Ad Cap. XXXIV. §. 2. Antonii Neri Artem Vitriariam, poſt Chriſtoph. Merettum, illuſtravit, novisque Inventis ſolerter auxit, Joh. Kunckelius, Chymicus haud ita pridem Germaniæ

& Sveciæ, coævis pleriſque ſuperior, e Cimbria noſtra oriundus, cujus *Ars Vitraria Experimentalis* (vollkommene Glaſsmacher Kunſt) Germanico Idiomate Lipſiæ an. 1679. in 4. edita, *Parte I.* Commentarium in Ant. Neri Libros, & Meretti *Notas*, Experimentalem luculentiſſimum, Parte II. duas experimentorum, ad Artem hanc, aliaſque cognatas, ſpectantium, Centurias, in Appendice autem Hiſtoriam Gemmarum Naturalium, & quarundam Artificialium, nec non Margaritarum aliorumque ſimilium Naturæ Cimeliorum, Phyſicam exhibet.

Ad Cap. XXXVII. §. 2 Celare hic Lectores nolo, Autorem, qui *h. l.* Antimonium *Corpus eſſe Mercurio pene deſtitutum, aut admodum exiguum habere*, pronunciavit; ſententiam hanc ſuam poſtmodum retractaſſe, Verbis, quæ Codici, quo ipſemet uſus eſt, MSto *αὐτόχειρ* ab eo in margine adjecta inveni, ſequentibus: *Hæc falſa ſunt; Copioſiſſimus in eo eſt Mercurius.* Utra e duabus hiſce Contradictoriis vera ſit, Chimici diſpiciant.

Ad Cap. XXXVII. §. 3. Uberius ſuam de Succino, ejusque Natalibus, Sententiam A. 1673. Autor expoſuit *in Epiſt. de Tranſmut. Metallorum, p. 49 - 53.* a Phil. Jac. Hartmanno, *Libro II. Hiſtoriæ Succini*, diverſis in locis, partim calculo ſuo approbatam, partim vero impugnatam.

Ad Cap. XXXVIII. §. 1. Guilh. Clarckii *Hiſtoria Naturalis Nitri, ſive Diſcurſus Philoſophicus de Natura, Generatione, Loco, Artificiali Extractione, Virtutibus & Uſibus Nitri*, qui Anglice Londini an. 1670. *in 8.* prodierat, Latine etiam poſtea eſt translatus, Hamburgi an. 1675. in 8. editus.

Ad Cap. XL. §. 3. Primitias ſuarum de Circulatione Succi in Plantis Nutritii Meditationum D. Ioh. Dan. Major, Med. Prof. Kilon. Anno jam 1665. Academiæ iſtius Natali, publicæ Eruditorum Cenſuræ ſubjecit, *in Diſſ. Botanica de Planta Monſtroſa Gottorpienſi*, Slesvigæ *in 4to* excuſa, *p. 20 - 27.* ubi, novam iſtam doctrinam a nemine ante ſe ex profeſſo eſſe traditam, ſimul aſſerit.

Ad Cap. XLIII. §. 2. De Abſinthio, ex Academiæ Naturæ Curioſorum Germaniæ Collegis, hujus Præſes, D. Ioh. Mich. Fehrius, Poliater Svinfurtenſis, edidit *Hierapicram Curioſam, ſive Abſinthii Hiſtoriam Medico-Chymicam*, Lipſiæ an. 1663. *in 8.* de Croco autem D. Ioh. Ferd. Hertodius, Medicus in Moravia Brünnenſis, *Crocologiam, ſeu Curioſam Croci, Regis Vegetabilium, Enucleationem*, Ienæ 1671. *in 8.*

Ad Cap. XLIII. §. 3. Exſtat etiam recentior Pet. Petiti *Diſſ. de Nepenthe Homeri, ſive de Medicamento Helenæ, luctum omnemque animi ægritudinem abolente, & aliis quibusdam, eadem facultate præditis*, Trajecti an. 1689. *in 8.* edita a Ioh. Georg. Grævio, cui ab autore illa eſt inſcripta. Conjicit autem ille, per Nepenthes eſſe intelligendam radicem Oenopiam ſive Oenotheram, & de Pet. Laſenæ Libro exiliter judicat. V. *Acta Erud. Lipſ. M. Nov. A. 1689. p. 575 - 578.*

Ad Cap. XLV. §. 5. Ioach. Iungii de Inſectis Obſervationes, quæ *h. l.* tanquam *ἀνέκδοτοι* allegantur, prodierunt, ſed ab igne, in Ædium Vagerianarum incendio, mutilatæ, Hamburgi an. 1691. *in 4.* ſub titulo *Hiſtoria Vermium, e Schedis Autoris MStis a Joh. Vagetio, aliisque Viris præclaris, fideliter eruta, & Erudito Orbi, quantum per obvenientem calamitatem licuit, a Joh. Garmero communicata.* Confuſum illa exhibet Chaos Obſervationum, Excerptorum & Experimentorum Iungii, relatu partim dignorum, partim indignorum, & ab Autore Editioni magnam partam haud deſtinatorum, ſed, poſt obitum ejus, e Schedis, ſine ſelectu & ordine congruo, coacervatorum, ac in lucem protruſorum.

Ad Cap. XLV. §. 7. An Aug. Hauptmanni, Medici Dresdenſis, *Libellus de Viva mortis imagine*, Francofurti an. 1650. uti ferunt, editus, & a Morhofio (*h. l.*) Kirchero, aliisque allegatus, revera unquam prodierit, imo an ab illo ſit perfectus, dubitat, & negativam ferme, cum **Georg. Wolfg. Wedelio** (*in Pathol. Medica p. 242.*) amplectitur Chr. Franc. Paullinus,

Polia-

Poliater Iſenacenſis, *in Diſquiſit. Curioſa, an Mors Naturalis plerumque ſit ſubſtantia Verminoſa.* Quo in Scripto in Italia primum, A. circiter 1672. per Athan. Kircherum edito, & nuper Francof. an. 1703. *in* 8. ab Autore ipſo denuo recenſito, eandem cum Hauptmanno Theſin, poſt Kircherum (*in Scrutinio Peſtis*) & Chriſt. Langium, Prof. Lipſ. (*in Animadverſionibus in Pet. Joh. Fabri Pathologiam Spagyricam*), defendit, ſed parum firmis, uti mihi videtur, Argumentis.

Ad Cap. XLVI. §. 2. Perperam *h. l.* Olai VVormii, Prof. Medici Hafnienſis, *Hiſtoria Muris in Norvvagia depluentis*, Hafniæ an. 1653 *in* 4. edita, Thomæ tribuitur Bartholino, Autoris Collegæ, qui de Muribus iſtis peculiare Scriptum haud publicavit.

Ad Cap. XLVI. §. 4. Gotfr. Vogtii Diatribæ *de Chamæleonte, Congreſſu & partu Viperarum, & Brutorum ex Mortuis reſuſcitatione*, una cum duabus aliis *de reſuſcitatione Plantarum, & Cantione Cygnea*, junctim *in Curioſitatibus Phyſicis* Güſtrovii an. 1668. *in* 8. & Lipſiæ an. 1698. *in* 12. ſunt recuſæ, *Diſſ.* autem *de Lacrymis Crocodili*, cum pluribus aliis Zoologicis, *Deliciis* ejusdem *Phyſicis* Roſtochii an. 1671. *in* 8. editis, inſerta.

Ad Cap. XLVII. § 5. Quis ille ſit *Medicinæ Stercorum* Scriptor, a Morhofio *h. l.* memoratus, ignoro. Luſtro poſt obitum Morhofii elapſo, ſimile Scriptum, Francof. an. 1696. *in* 8. Germanico edidit Idiomate, Chriſtianus Franc. Paulinus, Medicus Iſenacenſis, ſub Titulo *Pharmacopolii Stercorei* ſive Heilſame Dreck-Apothek / wie nemblich mit Koth und Urin / faſt alle / ja auch die ſchwerſte gifftige Kranckheiten und bezauberte Schaden / vom Haupt biß zu den Füſſen / inn- und eüſſerlich / glücklich ſind curiret worden, *&c.*

Ad Cap. XLVIII. §. 1. Joh. Alph. Borelli *Opus de Animalium Motu Poſthumum* in duas partes diviſum, Romæ an. 1680. & 81. *in* 4. revera prodiiſſe, ſupra *ad Cap. VI. §. 6.* jam eſt monitum.

HYPOMNEMATA
AD
TOMI II.
SIVE
POLYHISTORIS PHILOSOPHICI,
LIBRUM IV.
MATHEMATICUM.

Ad §. 10. Cl. Ptolomæi *Harmonicorum Libri III.* MStis ineditis non amplius jam poſſunt accenſeri, cum a Joh. VVallisio, Mathematico Oxonienſi, ex XI. Codicibus MSS. Græce, cum Verſione ſua Latina, ac Notis Oxoniæ an. 1682. *in* 4. ſint publicati. Latinam eorundem Verſionem Seculo jam XVI. concinnavit Ant. Hermannus Gogava, Gravienſis Belg., Medicus Italus. An in lucem illa prodierit, Ioſ. Simlerus *Biblioth. p. 51. 131.* & Val. Andr. Deſſelius *in Biblioth. Belg. p. 67.* dubitarunt. Certum tamen eſt, Venetiis an. 1562. una cum Ariſtoxeni *Harmonicis*, itidem a Gogava Latinitate donatis, eſſe editam. Græcum Textum, a Meibomio, eum pollicito, fruſtra expectatum, primus dedit VVallisius, de cujus editione *Acta Erud. Lipſ. M. Febr. A. 1683. p. 77 - 80.* merentur conſuli.

Digitized by Google

Ad. §. 11. Thomæ de Pinedo Editio Stephani *de Urbibus*, Vers. Lat. & Comm. prolixo inſtructa, prodiit Amſt. A. 1678. *in fol.* Lucæ Holſtenii *Notæ & Caſtigationes in Stephanum poſthumæ*, edente, cum Scymni Chii *Fragmentis*, & ſuis aliquot Appendicibus, Theodor. Ryckio, Prof. Leidenſii, Lugd. Bat. A. 1684. *in fol.* Editio autem noviſſima ipſius Stephani, *e Codd. Palatinis, per Cl. Salmaſium collatis, e MSto Voſſiano, cura Abr. Berckelii, reſtituta, ſuppleta, & Verſione Latina, integroque Commentario illuſtrata, una cum Jac. Gronovii Notis, ac Variis Cod. Peruſini Lectionibus*, Ibid. An. 1688. *in fol. Fragmenta* aliquot Abr. Berckelius Lugd. Bat. A. 1674. *in 8.* & Iac. Gronovius ibid. A. 1681. *in 4.* cum Verſionibus ſuis & Animadverſionibus, Speciminum inſtar Editioni huic, poſt mortem Berckelii a Gronovio curatæ, jam præmiſerant. Pomponii Melæ Editionem Voſſianam, Hagæ A. 1658. *in 4.* excuſam, exceperunt, et acerbe ſimul caſtigarunt, duæ Jac. Gronovii, Lugd Bat. A 1685. & 1696. *in 8.* publicatæ. Quarum priori [illegible] Iſ. Voſſius, *in Appendice Obſervationum ad Melam*, Londini An. 1686. *in 4.* edita, pari ſtyli acerbitate reſpondit, non minori a Gronovio iterum, in Edit. ſua poſteriori (præter Notas Nummis etiam illuſtrata), exceptus.

HYPOMN.
AD
LIB. V.
LOGICO-METAPHYSICVM.

Ad §. 3. De Anonymi *L'Art de Penſer* Judicium conferatur honorificum Vinc. Placcii in *Tr. de Scriptoribus Anonymis detectis, c. 14. p. 110.* ubi à nonnullis eam Domino de Trigny (*Grammatica Generalis & Rationabilis vero Autori*) ſed incerta conjectura, vindicari teſtatur.

INDEX.

Digitized by Google

Digitized by Google